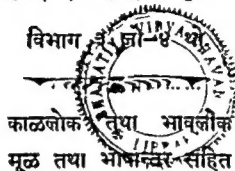

। ॐ अहं नमः ।

श्रीविनयविजयजीउपाध्यायविरचित

श्री लोकप्रकाश ग्रन्थ

विभाग

। आर्थिक सहायक :

स्व० शेठ अमृतलाल पुरुषोत्तमदासना श्रेयाधं
हीरालाल अमृतलाल शाह

। दयावी प्रसिद्ध करनेार :

श्री जैन धर्म प्रसारक सभा.

भावनगर (काठियावाड)

बीर गंगन १९६०]

विद्यम गंगन १९६०

[रत्नी गंग १९६४]

ग्रन्थ— { हिन्दुमां ६. १/८. सेठेय वसत ।
हिन्दु वसत १०. ७/- सेठेय वसत ।

{ गुरु कर्मकीर्ति-गुरु कर्म १ व २. २८ ।
{ गुरु कर्मकीर्ति-गुरु कर्म १ व २. २८ ।

लोकप्रकाश

(विभाग ३-४)

LOKA PRAKĀS'A

(Vols III—IV)

(Treating "Kāla" Loka and "Bhava" Loka)

by

Upādhyaya S'ri Vinayavijayaji

Sanskrit Text with Gujarati Translation.

Sanskrit
VIII

Published by

S'ri Jaina Dharma Prasāraka Sabhā

Bhavnagar (Kathiawad-India.)

Vira Samvat 2460]

A.D. 1934. [Vikrama Samvat 1990.

Price Rs. 3/8 (Inland)
excluding Postage.

Foreign: Sh. 7/-
Including Postage charges etc.

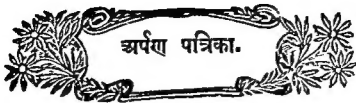
Note—To Public Libraries at half the Price

Printed at

The Anand Printing Press—BHAVNAGAR. (India.)

स्व शेठ अमृतलाल पुरुषोत्तमदास
 जन्म वि स १९०३ माग० शु० ९ रवि मृत्यु वि स १९७३ मार्ग० शु० १३ बुध
 Late Seth Amritlal Purushottamdas
 Born 30th Dec. 1866 D ed 7th Dec. 1916

शेठ अमृतलाल पुरुषोत्तमदास.

स्व० शेठ अमृतलाल पुरुषोत्तमदासनुं कुटुंब मूळ राघणपुर (जैनपुरी) निवासी खानदान गणातुं છે. તે કુટુંબ કેટલાક વર્ષોથી 'ભાવનગરમાં' આવીને વસેલું છે અને તેમણે પોતાની જ્ઞાનદાની અને ધર્મચુસ્તપણું જાણવી રાહ્યું છે.

સ્વ० શેઠ પુરુષોત્તમદાસ હેમજી (જેમના ચી. માઈ અમૃતલાલ મુપુત્ર છે) પોતાની જીંદગીમાં અનેક ધર્મકાર્યો કર્યા છે તેમાં ત્યાસ કાર્ય ભાવનગર નજીક માત્ર ત્રણ ગાઠ દૂર વરતેજ પ્રાંતે સુંદર જિનમંદિર જાતમહેનત લઈ ચંધાવી શ્રીસંભવનાથજી મહારાજની સંવત ૧૯૨૮ ના માહા શુદિ ૧૩ સે પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે છે. આ પ્રાંત તે દિવસથી એક તીર્થ સેવું ગણાવા લાગ્યું છે. સર્વ યાત્રાલુ દર્શનાર્થે ત્યાં આવે છે તેમ જ તેની ચર્ચગાંઠને દિવસે સેંકડો સાણસો ભાવનગરથી ત્યાં જાય છે અને જિનમક્તિ નિમિત્તે વરસઘ કરી પૂજા મળાવે છે તેમ જ સ્વામીવાસલ્ય ધાય છે. સ્વ० શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ભાવનગરના શ્રી સંપમાં એક અમ્રણી ગણાતા હતા. તેમને ત્યાં માહત્રી અમૃતલાલનો જન્મ સં. ૧૯૨૩ ના માગશર વદિ ૯-૧૦ મે થયો હતો. (ફોટો આ સાથે આપ્યો છે) માગશર વદિ ૧૦ મે (વોપદશમે) તેની ઘધામણી મઝી હતી. એમણે શાસ્ત્રાચાર્યથી ઉદયના સારા ચિન્હો ઘટાવ્યા હતા. એમનામાં ધર્મશ્રદ્ધા પૂર્ણ હતી. ધાર્મિક કાર્યોમાં એમણે સારો દ્રવ્યવ્યય કર્યો છે. તેઓ ગરીબ અવસ્થામાંથી સ્વાશ્રય ને પોતાની પ્રુદ્ધિ આગળ ઘધી વ્યાપારમાં નિપુણ થયા. અને મુંબઈ જઈ કાપઢના વ્યાપારમાં નિષ્ણાત થઈ સ્વતંત્ર દુકાન પોતાના પુત્ર હીરાલાલ અમૃતલાલના નામથી સં. ૧૯૫૭ માં શરૂ કરી તેઓ અનેક ધર્મકાર્યો કરી એક પુત્ર, એક પુત્રી અને ધર્મપત્નીને તઝી રહેને સં. ૧૯૭૩ ના માગશર શુદિ ૧૩ સે ૫૦ વર્ષની વયે પંચત્વ પામ્યા. જૈનમુદાયમાં એમના અમાવધી એક યોગ્ય મનુષ્યની રામી વઢી. તેમના પુત્ર હીરાલાલે એક ગ્રામ કાર્ય તો પોતાના ઉપકારી પિતાની રૂદ્ધાનુમાર તેમના કામમના નામસ્મરણમાટે ભાવનગર સ્ટેશન ઉપર એક સુંદર ધર્મશાળા યાત્રાલુઓ વિગેરે જૈનવંશુઓને ઉત્તરવાની સગવડ આપનારી ચંધાવી. તેમાં મુમારે રૂ. ૬૦૦૦૦) લગમગ ચર્ચ કર્યો અને તદુપરાંત પિતાધીની રૂદ્ધાનુમાર તેમના નિમિત્તે ત્રિવિધ પ્રકારે પચાસેક હજારનો ખીજો રાષં શુભ કાર્યો પાઉછ કર્યો છે. માહી શ્રી હીરાલાલ કેલ્લવણી પર પ્રીતિશાળા હોવાથી કેલ્લવણીના અંગના રીત્રાં પણ કેટલાક કાર્યો તેમણે કર્યા છે ને કરે છે. આ પુનઃક જ્ઞાપકમાં પણ તેમણે પૂરતા ચર્ચની મદાપ કરી છે અને તે પોતાના પૂર્વ પિતા-શ્રીને અર્પણ કરીને કિષિત અનુણી ઘવાની ધારણા શરૂી છે. એમનું કાર્ય પૂર્ણ પ્રશંગનીય છે અને શાસ્ત્રધર્મના આદરને પાત્ર થશે તેથી આશા છે. મં. ૧૯૨૦ રીપાસિકા. પ્રકાશક.

१ प्रस्तावना.	(शास्त्री जेठालाल हरिभाई)	१
२ ग्रंथकर्त्तानी गुरुपरंपरा	"	१३
३ ग्रन्थकारनी कृतिश्रोतुं लीस्ट	,	१४
४ सर्ग २८ पर उपोद्घात—“ प्राचीन ज्योतिष् ”—	(हीरालाल)	१५
५ पत्रक-१. नक्षत्र विभाग ने जुगरचना	"	२१
६ पत्रक-२. नक्षत्रो-मास-ऋतु-अयन-संपात-राशि-(प्राचीन)	"	२४
७ प्राचीन ज्योतिष् विषयक उतारा “ मेघदूत ”मांथी	"	२६
८ " " " " “ कौटिल्य अर्थशास्त्र ”मांथी	"	२७
९ प्राचीन अर्थशास्त्रना उतारा परनी नोंध	"	३२
१० वर्तमान “ वेदांग ज्योतिष् ” ना श्लोको	"	३३
११ सर्ग २८ नुं शुद्धिपत्रक	"	३५
१२ लोकप्रकाश आख्या ग्रंथमां आपेल सहारतोनु लीस्ट	"	३६
१३ आ ग्रंथनी विषयानुक्रमणिका		४८
१४ काललोकप्रकाश सर्ग २८ थी ३५ सार्ध	१ थी ६७७	
१५ भावलोकप्रकाश सर्ग ३६ मो	६७८ थी ७२०	
१६ प्रशस्ति सर्ग ३७ मो	७२१ थी ७२८	

પ્રસ્તાવના.

આ જગતમાં જીવ અને અજીવ એ બે જ પદાર્થો છે. તેમાં સંસારી અને મુક્ત એ બે પ્રકારે જીવ છે. રૂપી અને અરૂપી એ બે પ્રકારે અજીવ છે. જીવને એકાંત “લોક” દુઃખમય સંસારમાં અટક કરવું અથવા એકાંત સુખમય મોક્ષમાં સ્થિત થવું આ વન્ને માર્ગનો સહાયક અમુક અપેક્ષાએ અજીવ પદાર્થ છે. તેના મુખ્ય પાંચ ભેદ છે—ધર્માસ્તિકાય ૧, અધર્માસ્તિકાય ૨, આકાશાસ્તિકાય ૩, પુદ્ગલાસ્તિકાય ૪ અને કાઠ ૫. આની સાથે જીવદ્રવ્યને મેળવતાં કુલ છ દ્રવ્ય થાય છે. આ છ દ્રવ્યો જેમાં રહેલાં છે તે લોક કહેવાય છે. (તેનાથી અન્ય અલોક કહેવાય છે.) “લોક્યન્તે દ્રવ્યાણિ અસ્મિન્નિતિ લોકઃ”—જેમાં સર્વ દ્રવ્યો જોવામાં આવે છે તે લોક કહેવાય છે. (અલોકમાં આકાશ સિવાય અન્ય દ્રવ્ય છે જ નહીં.) પુદ્ગલ દ્રવ્ય એક જ રૂપી છે, બાકીના પાંચ અરૂપી છે, તેમાં જીવ પુદ્ગલસંગે રૂપી છે. આ છ દ્રવ્યરૂપ લોકનો જે પ્રકાશ તે લોકપ્રકાશ નામનો આ પ્રંથ છે. આના મુખ્ય ચાર વિભાગ પાડ્યા છે—દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાઠ અને ભાવ, જો કે એક દ્રવ્ય શબ્દમાં જ સ્થાવરિક ત્રણેનો સમાવ થઈ શકે છે તો પણ ક્ષેત્ર અને કાઠની યાચતમાં વધારે વિસ્તાર કરવાનો હોવાથી તથા ભાવનું સ્વરૂપ અતિ સંક્ષિપ્ત છતાં તે આત્માના અભ્યવસાયરૂપ હોવાથી કર્તાએ તેમનું ભિન્ન નિરૂપણ કરવા ઇચ્છ્યું છે. પદ્મ દ્રવ્યોનું વિસ્તૃત સ્વરૂપ કહેનાર આ પ્રંથ સમાન અન્ય પ્રંથ પ્રાયે જોવામાં આવ્યો નથી.

આ અપૂર્વ પ્રંથના કર્તા પણ મહાપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન્ ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ છે કે જેઓ શ્રી કન્પસુત્ર ઉપર સુયોધિકા નામની ટીકા, “શ્ન્યકર્તા.” શ્રીમાત્સ્યામ. ત્રિગેરે. અનેક સંસ્કૃત ને ગુજરાતી. પ્રન્યોના. કર્તા તરિકે સુપ્રસિદ્ધ છે, જેનું લીસ્ટ પાછળ આપવામાં આવ્યું છે. આ મહાત્માનો જન્મસમય, નિવાસસ્થાન, શીક્ષાસમય ત્રિગેરે કેટલોક ઉપયુક્ત ઘટાત જાણવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ આ જ પ્રંથના દરેક સર્ગના અંતિમ શ્લોકમાં રાજધી (રાજપાદ) માતા અને તેજપાલ પિતાનું નામ આવે છે. આવા નામો બળિક જ્ઞાતિમાં જ પ્રાયે હોઈ શકે છે તેથી, તેઓ સાંસારિક દશામાં બળિક જાતિના હતા એમ સિદ્ધ થાય છે, તેમ જ વાચકેટ્ર (ઉપાધ્યાય) શ્રી કીર્તિવિજયજીના પોતે શિષ્ય હતા એમ પણ તે જ અંતિમ

૧ ક્ષેત્ર તે આકાશાસ્તિકાય છે તે તેનાં રહેતા રૂપી વસ્તુઓનો એમાં સમાવ થાય છે.

૨ ધર્મા ભાવનો સમાવ થાય છે.

શ્લોકમાં જણાવ્યું છે. આ કીર્તિવિજય ઉપાધ્યાય અકબરવાદશાહના પ્રતિબોધક જગદ્ગુરુવિરુદ્ધ-
ધારક શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરના શિષ્ય હતા એમ આ ગ્રંથની પ્રશસ્તિના ૩૨-૩૩ શ્લોકમાં
સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે તે આ પ્રમાણે—

“શ્રીહીરવિજયસૂરી-શ્વરશિષ્યૌ સોદરાવભૂતાં દ્વૌ ।

શ્રીસોમવિજયવાચક-વાચકવરકીર્તિવિજયાશ્રયૌ ॥ ૩૨ ॥

તત્ર કીર્તિવિજયસ્ય કિં સ્તુતઃ, સુપ્રભાવમમૃતદ્યુતેરિવ ।

યત્કરાતિશયતોઽજનિટ મ-ત્પસ્તરાદપિ સુધારસોઽસકૌ ॥ ૩૩ ॥”

અર્થ—“શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરના બે શિષ્યો શ્રી સોમવિજય વાચક (ઉપાધ્યાય) અને વાચકવર
શ્રી કીર્તિવિજય નામના સહોદર ભાઈઓ હતા. (૩૨) તેમાં ચંદ્રના જેવા શ્રી કીર્તિવિજયના
સુપ્રભાવની અમે શી રીતે સ્તુતિ કરી શકીએ ? કે જેના હાથના (ચંદ્ર પછે કિરણના) અતિ-
શાયંથી નારા જેવા પથ્થરથી પણ આંખો અમૃતરસ જાયો છે. (૩૩)”

આ ગ્રંથ સંવત્ ૧૭૦૮ વૈશાખ શુદિ ૧ ને દિવસે (સને ૧૬૧૨ માં) જુનાગઢમાં પૂર્ણ
કર્યો છે એમ પ્રશસ્તિના શ્લોક ૩૨ માં કહે છે. તે વખતે શ્રીવસ્તરાધ્યયનસૂત્રની ધૃત્તિકારક સર્વશાસ્ત્ર-
નિપુણ ઉપાધ્યાય શ્રી ભાવવિજયજીએ યત્નપૂર્વક આ ગ્રંથને સુધાર્યો છે તથા શોધન, લિખન
વિગેરે કાર્યમાં કુશલ શ્રી જિનવિજયગણિએ આ ગ્રંથની પહેલી પ્રત લખી છે, એમ પ્રશસ્તિમાં
૧૭-૩૮ શ્લોકમાં જણાવેલ છે. ઉપરાંત ગ્રંથકારે પ્રશસ્તિના પ્રારંભમાં જ ગુરુપરંપરા દેખાડવા
માટે શ્રી સુધર્માસ્વામીને બારંમીને પટ્ટપરંપરા પ્રસ્તાવનાની પછી દેખાડી છે.

આ ગ્રંથકર્તા ઉપાધ્યાયજી શ્રીયશોવિજયજીના સમકાલીન છે, એક સમુદાયમાં જ થયેલા
છે, પરસ્પર વહુ પ્રેમ સંબંધવાળા છે તેથી જ શ્રીપાલ મહારાજાનો રાસ રચતાં રચતાં અધુરો
રહ્યો અને અકસ્માત્ સં. ૧૭૩૮ માં રાંદેરમાં સ્વર્ગવાસી થયા ત્યારપછી તે રાસ તેમની કરી
ગયેલ સૂચનાથી ઉપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજીએ પૂર્ણ કરેલ છે. તે આજો રાસ અર્થ સાથે છપા-
યેલ છે અને દરેક વર્ષમાં બે વખત વૈશ્ર અને આસો માસમાં નવપદનું આરાધન કરવાની
ઓઝીના શુદિ ૭ થી શુદિ ૧૧ સુધીના નવ દિવસોમાં અનેક શહેરો અને ગામોમાં સમા
સમજ વેગ જ કુટુંબવર્ગ સમજા ઘાંધવામાં આવે છે.

આ ગ્રંથકર્તાની જ કરેલી શ્રીકલ્પસૂત્ર ઉપરની સુબોધિકા નામની ટીકા જેનું પ્રમાણ
૬૦૦૦ શ્લોકનું છે, તે જ ટીકા પ્રાચ્ય દ્વાલમાં પર્યુપણપર્વમાં તપગજ્ઞના સમુદાયમાં
સર્વગ્રંથ ધંધાય છે.

આ લોકપ્રચારા ગ્રંથ મૂળ શ્લોક ૧૭૬૬ પ્રમાણ છે. તે ગ્રંથ આજો મૂળ શ્રી જામનગર-

વાઘા પંડિત હીરાલાલ હંસરાજે છપાવેલ છે અને તેના બે વિભાગ (દ્રવ્યલોક ને ચેત્રલોક)
 અર્થ સાથે પણ તેણે છપાવેલા છે. શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર
 આ ગ્રંથનો છપાયેલ ફંડ તરફથી તે છપાવવાનો પ્રયત્ન થતાં તેનું મૂલ્ય ત્રણ વિભાગમાં
 માગ. છપાયેલ છે, (દ્રવ્યલોક ૧, ચેત્રલોક ૨, કાઢલોક સર્ગ ૨૮ થી ૩૩)
 અને ભાષાંતર સાથે બે વિભાગ છપાયેલ છે. (દ્રવ્યલોક ૧, ચેત્રલોક
 સર્ગ ૧૨ થી ૨૦) વાકી મૂલના ૪ સર્ગ અને ભાષાંતર સાથે ચેત્રલોકના ૭ સર્ગ (૨૧ થી ૨૭)
 પણ છપાવવા વાકી રહેલા છે. એમનું વાકીનું કામ છપાવવામાં મંદતા વિશેષ લાગવાથી અમે કાઢ
 તથા ભાવલોકપ્રકાશ ભાષાંતર સાથે છપાવવાનું કામ હાથ ધર્યું છે. એની અંદર ૫ લોકપ્રકાશ
 પ્રંથ પૂર્ણ કર્યા છે. તેમાં શું શું આવેલ છે તે નીચે આપવામાં આવેલ છે તેથી તેમ જ આની અનુક્રમ-
 ણિકા વિશેષ વિસ્તાર સાથે આ લગત આપવામાં આવેલ છે તેથી પણ સમજી શકાય તેમ છે.

પ્રંથકર્તા શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયના સમકાલીન હતા અને તેઓ બંને દીક્ષા લીધા
 પછી ગુરુમહારાજની આજ્ઞાથી કાશી અભ્યાસ કરવા ગયેલા છે. તે દ્વીકીત તેમ જ તેમના
 જીવનને લગતી ધીજી દ્વીકીત નપકર્ણિકાની યુક્તિમાં, તેમ જ જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ધીજામાં
 અને જૈનસાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ માગ પદેલામાં જેટલી મઠ્ઠી શક્તી છે તેટલી તેના લેખક
 મોહનલાલ વ્હીત્તેશ દેશાઈ વિસ્તારથી આપેલી છે તે વાંચવાની ભલામણ કરીને વિરમવું યોગ્ય
 લાગે છે. તે ધીજી દ્વીકીત અહીં લલ્લતાં વધુ વિસ્તાર થઈ જાય તેમ હોવાથી લેખેલ નથી.

આ પ્રંથકર્તા આ પ્રંથની અંદર ગુદા ગુદા ૭૦૦ શાસ્ત્રોની સાક્ષીઓ આપેલી છે એવી
 સામાન્ય ઉક્તિને અંગે આપણા પ્રંથમાં આપેલી સાક્ષીઓની તારવણી સૂત્રપ્રયોગના નામો સાથે
 કરતાં જે જે સૂત્રો, ધૃત્તિઓ અને પ્રંથો તથા પ્રકરણોની સહાદતો છે
 આ પ્રંથમાં આપેલ તેના નામો તથા તેની સહાદત એકંદર કેટલે કેટલે સ્પષ્ટ છે તેની
 સાક્ષીઓ. સંખ્યાનો અંક કે જે ૧૦૨૬ નો કુલ થાય છે તે આ સાથે આપવામાં
 આવેલ છે. તેમાં કેટલીક સહાદત પ્રંથ કે સૂત્રનાં નામવાળી જ છે અને
 પછી સહાદતો તો તે સૂત્રાદિના પાઠવાળી છે એવી સહાદતો ૭૦૦ હોવા સંભવ છે. તે ઉપરથી
 એમનો યોગ કેટલો વિશાળ હતો તે સમજી શકાય તેમ છે.

આ કાઢ તથા ભાવલોક ભાષાંતર સાથે છપાવવાનો ઉત્સાહ માઈશ્રી હીરાલાલ અમૃતલાલનો પો-
 તાના પૂર્ય પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે તેમ જ શ્રેયાર્થે આર્થિક મદદ આપવા પૂર્વ-
 આર્થિક સહાયક. કનો થવાથી અમે આ પ્રંથ ભાષાંતર સાથે જૈન વર્ગની સમગ્ર રજુ કરી
 શક્યા છીએ.

આર્થિક સહાયક માઈ હીરાલાલે યોગેતિપને અંગે સ્વપર શાસ્ત્રોનો કેટલોક અભ્યાસ કરેલો

હોવાથી જ્યોતિષને લગતા ૨૮ મા સર્ગનો ઉપોદ્ધાત તેમણે જુદો લખ્યો છે અને તેમાં તેને અનુસરતી દ્વીકીકત મેઘદૂતમાંથી, પુરાતત્ત્વ માસિકમાં આપેલા જ્યોતિષ ૨૮ મા સર્ગનો ઉપોદ્ધાત. વેદાંગના લેખમાંથી અને કૌટિલ્યના “ અર્થશાસ્ત્ર ” માંથી જે મળી શકેલ છે તે પણ વાચકવર્ગની સુગમતાને અર્થે દાખલ કરેલ છે તે ઉપોદ્ધાત આ સાથે જ આપવામાં આવેલ છે.

કાલલોકના પ્રથમના ૨૮ મા સર્ગમાં કાલનું સ્વરૂપ બતાવતાં પ્રથમ કાલ એ દ્રવ્ય જ હોઈ શકે નહીં એ વાતને મજબૂત કરી પછી છેવટે વિસ્તારથી યુક્તિ-
સર્ગ ૨૮. વહે અને આગમવહે કાલને દ્રવ્યપણે સિદ્ધ કરેલ છે. પછી વર્તના,

પરિણામ, ક્રિયા અને પરાપર એ કાલના ચાર પ્રકારો પ્રથમ સંષેપથી આપીને પછી વિસ્તારથી આપ્યા છે; તથા અઢી હીપની બહાર ચરજ્યોતિષી ન હોવાથી કાલ દ્રવ્ય છે નહીં તે વિષય પણ ઊઠાપોદ્ધતી સિદ્ધ કર્યો છે. ત્યારપછી સન્માનકાલ ૧, સ્થાપનાકાલ ૨, દ્રવ્યકાલ ૩, અદ્યાકાલ ૪, ચયાયુક્તકાલ ૫. વિગેરે અગ્યાર પ્રકારે કાલના નિષેપા કહી તેને વિસ્તારથી પ્રતિભેદ સહિત સમજાવ્યા છે. તેમાં છઠ્ઠા ઉપક્રમકાલ નામના નિષેપામાં દ્વિચ્છાકાર, ત્રિચ્છાકાર વિગેરે વૃક્ષ પ્રકારની સામાચારી વિસ્તારથી વર્ણવી છે. નવમો પ્રમાણકાલ નામનો કાલનો નિષેપો છે તેનો જ વિષય આ કાલલોકપ્રકારામાં છે કેમકે તે પ્રમાણકાલ અતીત, અનાગત અને વર્તમાન એ ત્રણ પ્રકારનો છે અને તે ત્રણ પ્રકારને આશ્રીને જ આ પ્રંયનો વિસ્તાર છે. પછી આ પ્રમાણકાલના સંખ્યાત, અસંખ્યાત અને અનંત એવા ત્રણ વિભાગ પાઠ્યા છે. તેને અંગે સમય-આવલી-જુલલકભવ-પ્રાણ-સ્વોક-લઘ-મુહૂર્ત-દિવસ-માસ-વર્ષ અને યુગ વિગેરેથી શરૂ કરીને પલ્લોપમ, સાગરોપમ, કાલચક્ર, પુદ્ગલપરાવર્ત પર્યંત કાલને દારણા વર્ણીત સહિત વિસ્તારથી સમજાવ્યા છે. સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ કાલને સમય કહ્યો છે. તે કોઈ રીતે લક્ષ્યમાં આવી શકે તેમ નથી તેથી કમલના પાંદડા વિગેરેના દૃષ્ટાંતથી તેની સમજ પાડી છે. ચાલતા કાલને અનુસરીને દૃષ્ટાંત આપીએ તો પણ આવી શકાય છે. જેમકે-ભાવનગરથી મુંબઈ મુખી અરજંટ તાર મૂક્યો. તેના અછરોના ધડાકા તારની દોરી વપર ચાલ્યા તે દોરીના એક પોઈંટથી થીજા પોઈંટ ઉપર જતાં કેટલો કાલ લાગ્યો તે જ કહી શકાય તેમ નથી, તો તેથી પણ ઘણો સૂક્ષ્મ સમયરૂપ કાલ છે તે સૂક્ષ્મજ્ઞાની જ સમજી શકે તેમ છે. જેમ અતિ સૂક્ષ્મ કાલને સમયના નામથી કહ્યો છે, તેમ સૌથી મોટા કાલને સાગરોપમ, કાલચક્ર અને પુદ્ગલપરાવર્તના નામથી ઓળખાવ્યો છે. તે પણ ઘણા દૃષ્ટાંતોથી સમજાવવામાં આવેલ છે. તે ઉપરાંત કાલનો ઘોડા અને માપથી પણ નિર્દેશ થઈ શકે છે તે યુક્તિથી સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યું છે. આ વિષય નૂતન વાંચકોને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવો છે.

ત્યારપછી સૂર્યસંવત્સર ૧, શ્રવણસંવત્સર ૨, ચંદ્રસંવત્સર ૩, નવગ્રહસંવત્સર ૪ અને

અભિવર્ધિતસંવત્સર ૧-૫ પાંચ પ્રકારના વર્ષ તથા માસ અને તેનો ઉપયોગ બિગેરે સવિસ્તર
 જણાવેલ છે. ત્યારપછી પાંચ વર્ષના યુગનું સ્વરૂપ, દરેક યુગના આરંભનો
 પ્રાચીન જ્યોતિષ માસ, પદ્મ, તિથિ, વિવસ બિગેરે વગાવી ત્યારપછી વિપુલત્વનું સ્વરૂપ
 આપ્યું છે. ત્યારપછી એક યુગમાં ચંદ્રના ૧૩૪ અર્થનોનું સ્વરૂપ આપ્યું છે.
 (જુઓ પૃષ્ઠ ૭૮)

ત્યારપછી સૂર્ય તથા ચંદ્રને આશ્રિને ઋતુઓનું સ્વરૂપ આપ્યું છે, તેમાં ચંદ્રઋતુ
 ઋતુ અપ્રસિદ્ધ છે અને તે એક યુગમાં પડેલે પાંચ વર્ષમાં ૪૦૨ આવે છે
 જ્યારે સૂર્યઋતુ એક યુગમાં ૩૦ પડેલે એક વર્ષમાં ૬ આવે છે.

‘ અહીં આગમમાં કહેલું છએ ઋતુનું કાંદક સ્વરૂપ કહીએ છીએ ’ એમ કહીને જ્યોતિષ
 કરંદના અભિપ્રાયે પ્રાવૃષ ૧, વર્ષો ૨, શરદ ૩, હેમંત ૪, વસંત ૫, ગ્રીષ્મ ૬ આ અનુક્રમે છ
 ઋતુ લાગી છે. અને પ્રથમ પ્રાવૃષ ઋતુ અપાઠ માસની પૂર્ણિમૌથી શરુ થાય છે એમ કહ્યું છે.
 ૧ ક્રમે યે યે માસની એકેક ઋતુ કહેલી છે. આ વિષયને અંગે જ્યોતિષકરંદનો પાઠ આ પ્રમાણે
 છે. પાઠસવાસારત્તો, સરઔ હેમંતવસંતગિમ્હા ય । ૧૧ રાત્તુ છપિ ઉઝુ જિણવરદિઠ્ઠા મય
 સિઠ્ઠા ॥ (પૃષ્ઠ ૭૯) આ આધાર ઋતુઓના નામ અને ક્રમને માટે જ છે, ઋતુની શરુઆતને
 માટે તો શ્રાવણવદિ ૧ કહી છે. (જુઓ પૃષ્ઠ ૬૧ શ્લોક ૬૨) આ ઋતુઓના આદિ તથા
 અંતની તિથિ જાણવા માટે કરણ (રીત) વગાવવા પૂર્વક વિસ્તારથી વદાહરણો મૂકી સારી
 સમજૂતી આપી છે. મતારે મગવતી સૂત્રની ટીકા તથા જંબૂદ્વીપપ્રકાશિસૂત્રને આધારે પ્રાવૃષ
 ઋતુની શરુઆત શ્રાવણ માસથી કરી છે. તે જ અનુક્રમે છેલ્લા ગ્રીષ્મ ઋતુની શરુઆત જેઠ
 માસથી કરી છે. (જુઓ પૃષ્ઠ ૮૪) આ વિષે જંબૂદ્વીપપ્રકાશિનો પાઠ જુઓ પૃષ્ઠ ૬૦

ચીજી ઠરફ આગમમાં જોવાં નિરવાવલિકા સૂત્રમાં બન્દિહસા નામના પાંચમા વર્ગમાં ચીરં-
 ગદત્તકુમારના અધિકારમાં છ ઋતુના નામ આ પ્રમાણે કહ્યા છે. “પાઠસવરિમારત્તસરયેહેમંત-
 ગિમ્હવસંતે છપિ ઉઝુ” ॥ અહીં છેલ્લા ચે ઋતુના ક્રમમાં ફેરફાર છે. તેના ટકામાં પ્રાવૃષ ઋતુના
 જેઠ ને અપાઠ માસ લખ્યા છે. ૧ અનુક્રમે યે મામના ઋતુ ગણી છેવટ ગ્રીષ્મના માષ ને
 પાલ્લુન તથા વસંતના ચેત્ર ને વૈશાલ માસ મળ્યા છે તેમ જ વ્યવહારમાં જોડે છીએ
 તો વર્ષો, શરદ, હેમંત, શિશિર, વસંત અને ગ્રીષ્મ આ પ્રમાણે નામનો અનુક્રમ પાલ્લવા
 પંચાંગમાં જોવામાં આવે છે, તે ક્રમ મુજબ જ પ્રાચીન ગ્રન્થ “ કૌટિલીય અર્થ-
 શાસ્ત્ર ” (૬. મ. પૂ. ૩૧૦ આશરે) માં ક્રમ છે. વ્યવહારમાં મામની પ્રધાનતા રાહી નથી પરંતુ

૧ દિવસ રાત્રી પ્રમત્તમાં શરયા હોય તે.

૨ ૪૫૪ માસની પૂર્ણિમાનો દિવસ પૂર્ણ થાય છે તરત ચીજો દિવસ જ અર્થન થઈ ૧ છે. એમ નાંચ-
 મનો સ્તાનમાં રખુ.

સૂર્યસંક્રાંતિ પ્રમાણે ઋતુઓની ગણતરી કરી છે. ઇટલે કે-કર્ક અને સિંહ એ બે સંક્રાંતિ વર્ષા ઋતુ, એ અનુક્રમે છેવટ વૃષ અને મિથુન એ બે સંક્રાંતિ છઠ્ઠા ગ્રીષ્મ ઋતુની આવે છે. તેમાં પહેલો વર્ષા ઋતુ હાલ ઘણાંઘણાં ધરુ થાય છે પરંતુ તે શુક્લપદ્મમાં કે કૃષ્ણપદ્મમાં અને કહિતિથિએ સરુ થાય છે તેનો કશો નિયમ નથી. કેમકે તેનો આધાર સૂર્યસંક્રાંતિ ઉપર છે. (ઋતુઓ સંબંધી નિર્ણય સ્ત્રસમયને આશ્રીને પણ મતાંતરો હોવાથી દુષ્કર છે તો પરમતાદિકને આશ્રીને તો ઘણા મતાંતરો થાય એ સ્વાભાવિક છે)

ત્યારપછી માસ, પક્ષ, તિથિ, રાત્રિદિવસ વિગેરેના લૌકિક અને લોકોત્તર નામ, તિથિ-ઓના નામો, તેના સ્થામી, તેમનું કાલમાન, જ્યોતિયિનું સ્વરૂપ, વજ્ર વાલજ વિગેરે કરણનું સ્વરૂપ હંમેશના ત્રીશ સુદૃઢતાના નામ, ચંદ્ર સૂર્યના નક્ષત્રોનું સ્વરૂપ અને છેવટ પોરસી, સાર્થપોરસી વિગેરેના કાલમાન ને જ્ઞાયાના પ્રમાણનું સ્વરૂપ આ સર્વ વિષયો વિસ્તારથી આપ્યા છે. (સર્ગ ૨૮ પર વધારે વિવેચન જીવું કરેલું છે, તેમાં બીજી વાવતો વિસ્તારથી કહી છે.)

આ કાલલોકના ધીજા સર્ગમાં અવસર્પિણીના પ્રથમના ચાર આરાનું સ્વરૂપ સામાન્ય રીતે આપ્યું છે અને પાંચ વર્ષના યુગથી માંડીને ત્રીયપ્રદેલિકા સુધીની સંખ્યા વજ્રમી ને માધુરી ધંને વાચના પ્રમાણે આપવામાં આવી છે. પર્યોપમ ને સાગરો-
સર્ગ ૨૯ મો. પમનું સ્વરૂપ દ્વંકમાં આપ્યું છે. પછી અવસર્પિણી, વસર્પિણીનું સ્વરૂપ યતાવતો અવસર્પિણીના પ્રથમના ત્રણ આરામાં યતા યુગલિકનું વિસ્તૃત સ્વરૂપ આપ્યું છે અને ત્રીજા આરાનો પ્રાંતે થયેલા પ્રથમ તીર્થંકર ને પ્રથમ વક્રોની હકીકત જરા વિસ્તારથી આપી છે. પછી તેના ચોથા આરામાં થયેલા ૨૩ તીર્થંકર ને ૧૧ વક્રોનું સ્વરૂપ સંક્ષેપથી કહ્યું છે. ઇકંદર ૨૪ તીર્થંકર, ૧૨ વક્રવર્તી, ૯ વાસુદેવ, ૯ વજ્રેદવ, ૯ પ્રતિવાસુદેવ, ૯ નારદ ને ૧૧ રુદ્ર એમ ૮૩ ઉત્તમ પુરુષો સંબંધી હકીકત આપીને સર્ગ પૂરો કર્યો છે.

આ સર્ગમાં સર્વ તીર્થંકરો સંબંધી સામાન્ય હકીકત આપી છે. 'તેમાં પ્રથમ તીર્થંકરનામ-કર્મ વાંચનાના કારણમૂલ ધીરા સ્યાત્કો હોય છે તેના નામ અર્થે સહિત આપી તેની આરાધનાનો વિધિ કહ્યો છે. આ તીર્થંકરનામકર્મ સાધુ, સાધ્વી, આવક અને ગ્રામિકા એ ચારેમાંથી કોઈ પણ વાંધી રાકે છે-નિકાષિત કરે છે.

મર્ગ ૩૦ મો.

તે અરિહંતો પૂર્વજન્મમાં વૈમાનિક દેવ હોય છે અથવા તીર્થંકરનામ-કર્મ વાંચ્યા અગાઉ આયુષ્ય વાંધી લીધું હોય તો પ્રથમની ત્રણ નરકમાં પણ હોય છે. દેવમયમાં હોય તો તીર્થંકર યનારા જીવને વ્યવધાના સમય સુધી શરીરની કાંતિ વિગેરે વધતી જ રહે છે, તેને તથા ચરમશરીરને પણ વ્યવધનના વિદ્ધ કાંદ પણ થતા નથી. નારકી હોય તો બીજા નારકી કરતાં તેને સ્વલ્પ પીડા હોય છે. તે વ્યારે સ્વાંધી વ્યવે છે ત્યારે ડમ મોગ્રશાલા ડમ

ત્રિયજ્ઞમાં સુશીલા પદ્મી રાજપત્નીની કુત્તિમાં (ત્રણ જ્ઞાન સહિત જ) અવતરે છે. તે વચ્ચે માતા ચૌદ સ્વપ્ન દેશે છે. તે જ પ્રમાણે ચક્રવર્તીની માતા પણ ચૌદ સ્વપ્ન જુએ છે, પરંતુ તે તીર્થંકરની માતા કરતાં કાંઈક હીન કાંતિવાળા જુએ છે. તેમ જ જો તે એક જ જીવ એક જ મથમાં ચક્રવર્તી થઈ તીર્થંકર થવાનો હોય તો તેની માતા ચૌદ સ્વપ્ને પે વચ્ચત જુએ છે. સ્વપ્નના અધિકારને પ્રસંગે વાસુદેવની માતા સાત સ્વપ્ન જુએ, વલ્લભેવની માતા ચાર, પ્રતિવાસુદેવની માતા ત્રણ અને માંડલિકની માતા એક સ્વપ્ન જુએ છે એમ કહ્યું છે. વલ્લી રાવણ પ્રતિવાસુદેવ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારે તેની માતા કેકસીએ રાત્રિએ સ્વપ્નમાં પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતા સિંહને જોયો. એમ એક સ્વપ્ન જોયાનું હેમચંદ્રાચાર્યકૃત રામચરિત્રમાં કહ્યું છે એમ લખે છે. તેમ જ મેઘકુમાર વિગેરે મહામુનિ થનારની માતા પણ એક સ્વપ્ન જુએ છે. એમ પણ કહ્યું છે. આ પ્રમાણે તીર્થંકરની માતા સ્વપ્ન જોઈ તરત જાગે છે અને પોતાના સ્વામી પાસે તરત જ જઈ તે હકીકત કહે છે. તે પણ તેનું ઘણું ભેષ્ટ ફલ પ્રાપ્ત થશે એમ કહે છે. પછી પ્રાતઃકાલે સમામાં નૈમિત્તિકને ધોતાવી તેનું કલ્પ પૂછતાં નૈમિત્તિક સર્વ સ્વપ્નની હકીકત જાહેર કરી, આ ૧૪ સ્વપ્નના પ્રમાણથી તીર્થંકર થનાર જીવ ગર્ભમાં આવ્યાનું જણાવે છે. સ્વારપછી માતા કાંતિ, ગુણ વિગેરેમાં સર્વ પ્રકારે વૃદ્ધિ પામે છે. ઉત્તમ દોહદ ઉત્પન્ન થાય છે. તેને તેના સ્વામી પૂર્ણ કરે છે. તેમના પ્રમાણથી દેરા પણ આવાદ થાય છે. પછી પૂર્ણ સમયે શુભ અવસરે તીર્થંકરનો જન્મ થાય છે. તે વચ્ચે ૬૬ દિવસકુમારિકાઓ આવી તેમનું સૂતિકર્મ ભક્તિપૂર્વક કરે છે. શર્કેદ્રાદિક ૬૪ દંદ્રો અને દેવો મેઘપર્વત ઉપર તેમનો જન્માભિષેક કરે છે. પછી શર્કેદ્ર પ્રમુને માતા પાસે મૂકી પ્રમુના અંગુષ્ઠમાં અમ્બુત સંક્રમાવે છે જેથી પ્રમુને સ્વનપાનની અપેક્ષા રહેતી નથી. પછી પ્રમુના પિતાને પુત્રજન્મની વધામણી મળતાં તે પોતાના વૈભવ પ્રમાણે મોટા વિસ્તારથી પુત્રજન્મોત્સવ, નામકરણોત્સવ વિગેરે કરે છે. અનુક્રમે પ્રમુની ચાલ્યાવસ્થા, યુવાવસ્થા, મોગાવલ્લી કર્મ અનુસાર પાણિમહા, રાગ્યાભિષેક, રાજનીતિ વિગેરે પ્રાપ્ત થાય છે. પછી યોગ્ય સમયે પ્રમુ વાર્ષિકદાન આપી પ્રગ્રજ્યા મહા કરે છે તે વચ્ચે પિત્રાદિક સ્વજનો અને દ્વાદિક દેવો વિસ્તારથી રીક્ષા મહોત્સવ કરે છે. રીક્ષા મહા કરે છે તરત જ પ્રમુને મનઃપર્યવ નામનું ધોયું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. તે દિવસે કાંઈ પણ નાનો મોટો તપ હોય છે અથવા કોઈને નથી પણ હોતો. તેનું પારણું પ્રમુ જે ભાગ્યવંતને ધેર કરે ત્યાં દેવો પંચદિગ્ધ પ્રગટ કરે છે—તેમાં સુવર્ણની વૃદ્ધિ ચરુ-ટથી સાદાવાર ક્રોહ અને જપન્યથી સાદાવાર લાલની થાય છે. પછી મગધાનના હ્રાસ્ય વિદ્યારનો વૃતાંત કત્તાં લેશે છે, તે વચ્ચે પ્રસંગોપાત્ત છુપા, પિપાસા વિગેરે વાલીરા પરીપક્ષો વિસ્તારથી વર્ણવ્યા છે. સ્વારપછી દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ સંબંધી અને સ્વસંવેદ ૫ પાર પ્રકારના ઉપસર્ગો તથા તેના દુરેકના ચાર ચાર ભેદો ઘતાથી તે સર્વને તીર્થંકરો સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરે છે એમ ઘતામ્યું છે. તેજે સમયે પણ પ્રમુને તો શુભ ધ્યાન જ હોય છે. આ પ્રમંયે ચાર્ત, રોદ્ર, ધર્મ અને શુક્લ ૫ ચાર પ્રકારના ધ્યાનનું સૂદમ રીતે વિસ્તૃત સ્વરૂપ, તેના આલંબન, અનુભેષા, પિદ્ધો વિગેરે સમજાવ્યા છે તેમાં પ્રમુ પ્રથમ પૂર્વજન્મથી જ ધર્મધ્યાનમાં રહ્યો હોય છે. રીક્ષા

પ્રદક્ષ કર્યા પછી ઉત્કૃષ્ઠ ધર્મધ્યાનમાં રહી પછી અનુક્રમે શુક્લધ્યાનના પહેલા તથા ધીજા પાયામાં ઘાવી ચારે ધાતી કર્મનો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન પામે છે. તે ૩ વચ્ચે સર્વ (૬૪) દ્વંદ્વો દેવો સહિત ત્યાં આવે છે અને સમવસરણ રચે છે. તેમાં ચારે નિકાયના દેવો પોતપોતાના આચાર પ્રમાણે કાર્ય કરે છે. પ્રથમ વાયુકુમાર દેવો એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિને સાફ કરે છે. પછી મેષકુમાર દેવો સુગંધિ જલ છાંટે છે. ઋતુના અધિષ્ઠાયક દેવો પંચવર્ણવાળા સુગંધિ પુષ્પોવડે ધૃષ્ણીને પૂજે છે. પછી વ્યંતર દેવો સવાકોશ તંતું રત્ન અને મણિમય પીઠ રચે છે. ૯ સ્થાને દશ હજાર પગથીયા ચઢતાં પ્રથમ ગઢ આવે છે.

અનુક્રમે રૂપાનો, સુવર્ણનો અને રત્નનો એમ ત્રણ ગઢ, તેના ચાર ચાર દરવાજાઓ, તેના આરક્ષક દેવો, વચેના પગથીયાઓ, ત્રીજા ગઢની અંદર મધ્યમાને વેદિકા, તેના મધ્યમાં અશોકવૃક્ષ અને વૈત્યવૃક્ષ, તેની નીચે પ્રભુને દેશના દેવા માટે ચારે દિશામાં છત્ર-ચામરાદિક સહિત ચાર સિંહાસનો વિગેરે પોતપોતાના અધિકાર પ્રમાણે રચે છે. આખ્યંતર ગઢમાં ચાર પર્યદાઓનું સ્થાન હોય છે. ધીજા ગઢમાં તિર્યંચો અને ત્રીજા ગઢમાં વાહનોને માટે સગવડતા કરવામાં આવે છે. આઠા મોઢી શોભાવાળા સમવસરણની રચના ચારે નિકાયના દેવો પોતપોતાના અધિકાર પ્રમાણે કરે છે. અન્યથા કોઈ મહર્ષિ કે દેવ પોતાની ભક્તિથી એકલો પણ રચી શકે છે, ત્યારપછી પણ ભગવાન જ્યાં જ્યાં વિચરે છે ત્યાં ત્યાં ભક્તિવાળા દેવો તે જ પ્રમાણે સમવસરણની રચના કરે છે.

હવે પ્રભુ દેવોએ વિકુર્વેલા નવ સુવર્ણકમળો ઉપર પગ મૂકતા અનુક્રમે સમવસરણમાં પૂર્વ-દ્વારથી પ્રવેશ કરી, ધીર્યને નમસ્કાર કરી, પૂર્વ સિંહાસનપર પૂર્વાભિમુખે બેસે છે. બાકીના ત્રણ સિંહાસન ઉપર પ્રભુના જ અતિશયથી દેવોએ વિકુર્વેલા પ્રભુના ત્રણ પ્રતિબિંબો વિરાજે છે. પછી પ્રભુ સુંદર વાણીવડે એવી દેશના આપે છે કે તે પર્યદામાં રહેલા દેવ, દેવી, મનુષ્ય, મનુષ્યણી, તિર્યંચ, તિર્યંચી વિગેરે સર્વ જીવો જાણે ભગવાન પોતાને જ કહે છે એમ પોતપોતાની ભાષામાં સારી રીતે સમજી શકે છે. તે ઉપર ભિજ્જ અને તેની ત્રણ સ્ત્રીઓનું દૃષ્ટાંત આપ્યું છે. ભગવાનની વાણીની મધુરતા વિષે એક ઢોશીનું દૃષ્ટાંત આપ્યું છે. જિનેશ્વરની વાણીના ૩૧ ગુણો નામ અને અર્થ સહિત આપ્યા છે. ત્યારપછી ભગવાન દેશનામાં પ્રથમ પાંચ મહાવ્રત સંવંધી અને પછી અણુવ્રત, ગુણવ્રત, શિક્ષાવ્રત વિગેરે શાવકના ૧૨ વ્રત સંવંધી દેશના આપે છે. તેના પેટામાં દિતશિક્ષા, સામાયિકના પ્રકાર, અઢાર હજાર શીલાંગનું સ્વરૂપ, અઢાર હજાર સામાચારી સંવંધી રચનું સ્વરૂપ, શાવકવ્રતના અનેક પ્રકારના ધંગો, ત્રણ યોગ અને ત્રણ ધરણથી યજ્ઞ ૨૧ મેદો, પાંચ વ્રતોના સંયોગી ૩૧ યોગા, શાવક વ્રતના યોગથી ઘનતી વેદકુશિકા વિગેરે સાધુ અને ગૃહસ્થોને ઉપયોગી ધર્મી હકીકતો સચિસ્તર યંત્ર સહિત આપી છે. ત્યારપછી તે પર્યદામાં ગણધરપદને શાવક જે મુનિઓ હોય તેમને પ્રભુ

ઉત્પત્તિ, વિગમ અને ધ્રોવ્ય એ ત્રણ પદ (ત્રિપદી) કહે છે. તે, ઉપરથી બીજબુદ્ધવાઝા, તેઓ
 એક મુહૂર્તમાં જ દ્વાદશામી રહે છે. ત્યારપછી પ્રમુ ગણધર સ્થાપના કરે છે. તે ધમ્મતે દ્વંદ્વ
 મુગંધિ વાસચૂર્ણને થાઝ પ્રમુ પાસે ધરે છે. પછી પ્રમુ તેમને સૂરિમંત્રયુક્ત ગણધરપદની
 અનુદ્ધા આપી તેમના પર વાસચૂર્ણ નાંખે છે. પછી દ્વંદ્વાદિક દેવો પણ નાંખે છે, -વાજિત્રો વગાડે
 છે અને મોટો વરસવ કરે છે, પૂર્વે સિંહાસન પર રહેલા મુખ્ય પ્રમુ જે રીતે કરે તે જ રીતે તેમના
 જ અતિશયથી ધીજા વ્રણે રૂપો પણ કરે છે. તે રૂપો પ્રમુની જેવા જ હોય છે, તેનાથી રૂપમાં
 અનંતગુણહીન ગણધરો હોય છે, તેનાથી અનંતગુણહીન આહારકશરીરી હોય છે, તેનાથી
 અનંતગુણહીન અનુત્તર વિમાનના ઘેવોનું રૂપ હોય છે. એ ક્રમે નીચે ઘટરતાં અનંતગુણ હનિરૂપ
 વ્યંતરઘેવોનું, ત્યારપછી અનુક્રમે અનંતગુણહીન ચક્રવર્તીનું, વામુદેવનું, ઘટ્ટદેવનું વિગેરે
 સવિસ્તર ઘટાવ્યું છે. ત્યારપછી પ્રમુના આઠ પ્રાવિહાર્યો અને ચોત્રીશ અતિશયો ઘટાવ્યા છે,
 બઢાર ઘોપોનું વર્ણન આપ્યું છે અને છેવટ પ્રમુના નિવાર્ણનું વિસ્તારથી વર્ણન કર્યું છે વિગેરે.

આ કાઝલોકના ચોથા સર્ગમાં ચક્રવર્તીનું સામાન્ય સ્વરૂપ કહ્યું છે કે જે દરેક ચક્રવર્તીમાં
 લભ્ય થઈ શકે છે. ચક્રવર્તીના દિગ્વિજયનું પટલે છે સંઘ સાધયાનું સાયંત સ્વરૂપ આપ્યું છે. છે
 સંઘ સાધીને રાજધાનીમાં આવ્યા પછી ચક્રવર્તીને ઘટો ચક્રીપણાનો
 સર્ગ ૩૧ મો. અભિષેક વર્ણવ્યો છે. ત્યારબાદ ચૌદ રત્નો ને નવ નિધાનનું સ્વરૂપ
 વર્ણવ્યું છે. તેમાં વાર્ષિક રત્નના સ્વરૂપમાં વાસ્તુશાસ્ત્રનો કેટલોક
 સમાવેશ કર્યો છે. પ્રાંતે ચક્રવર્તીની અદ્વિનું એકંદર વર્ણન આપ્યું છે. પછી વામુદેવ, ઘટ્ટદેવ ને
 પ્રતિવાસુદેવનું સામાન્ય સ્વરૂપ આપ્યું છે તે પણ સર્વ વામુદેવાદિકમાં લભ્ય થાય તેવું છે. વામુ-
 દેવના રત્નો, સ્ત્રીઓ, શક્તિની તરતમતા વિગેરે ઘટાવ્યું છે છેવટ નારદ ને રુદ્રની ટુંકી હકીકત
 આપીને આ સર્ગ પૂર્ણ કર્યો છે. (ત્યારપછી આ બુકમાં તીર્થંકરોના સંબંધમાં ૩૨ મા સર્ગમાં
 દરેક પ્રમુના ચરિત્રમાં આવનારી અને મહાવીરચરિત્રાંતર્ગત વધા પ્રમુ માટે ઝળાવેલી વિગતો
 નોટ તરીકે આપવામાં આવી છે.)

આ કાઝલોકના સર્ગ પાંચમામાં ચોત્રીશ તીર્થંકરોના ચરિત્રો આપેલા છે. તેમાં પ્રથમ
 બ્રી શ્રપમદેવનું ચરિત્ર પણું વિસ્તારથી આપવામાં આવ્યું છે. તેમાં જે હકીકત આપેલી છે તે
 અનુક્રમણિકામાં વિસ્તારથી ઘટાવેલી છે. તેની પ્રાંતે શ્રપમદેવની પછી
 મર્ગ ૩૨ મો. યયેલી મુત્ર-પ્રોત્રાદિકની પરંપરા અને શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિકની પરંપરા કેથી
 રીતે સિદ્ધસ્યાનને તેમ જ અનુત્તર વિમાનને પામેલી છે ? તેનું વર્ણન
 આપતાં સિદ્ધસંહિકા પ્રકરણનો પૂરવો સમાવેશ કર્યો છે. તેના અર્થમાં જરૂરી યંત્રો પણ
 આપ્યા છે.

ત્યારપછી અજિતનાથથી પાર્શ્વનાથ પરમાત્મા સુધીના ચરિત્રો પૂર્વભવ અને પંચકળ્યાણ-
કની તિથિઓ સાથે આપ્યા છે. તેમાં શાંતિનાથ, મહિનાથ, નેમિનાથ ને પાર્શ્વનાથના ચરિત્રમાં
કાંદક વિસ્તાર કર્યો છે. મહાવીરસ્વામીના ચરિત્રમાં તો ઘણો વિસ્તાર કર્યો છે, તેમ જ ચોવીશે
તીર્થકરોના સંબંધની પણ ઘણી હકીકતો તેમાં આપી છે, જેનું લીસ્ટ આ બુકમાં પૃષ્ઠ ૪૧૦
ઉપર આપેલું છે. પછી ચોવીશે તીર્થકરોના ગણઘર. કેવલજ્ઞાની વિગેરે મુનિઓની ઇફંદર સંખ્યા
યંત્ર સાથે આપેલી છે. બાદ તીર્થકર, ચક્રવર્તી, વાસુદેવાદિનો ક્રમ સૂચવનાર યંત્ર આપેલ છે.

આ કાઝલોકના છઠ્ઠા સર્ગમાં પ્રથમ આ અવસર્પિણીમાં થયેલા ભરતાદિ ચાર ચક્રવર્તી-
ઓનું વર્ણન છે. તેમાં આઠમા ને ચારમા ચત્રીનું ચરિત્ર વિસ્તારથી
સર્ગ ૩૩ માં. આપેલ છે.

ત્યારપછી નવ વાસુદેવાદિક એ આ ચોવીશીમાં થયા છે તેનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે.
તેમાં આઠમા, નવમા વાસુદેવાદિકનું ચરિત્ર વિસ્તારથી આપેલ છે. પ્રાંતે ૧૧ કદ્રોના નામો
આપી આ સર્ગ સમાપ્ત કર્યો છે.

આ કાઝલોક સંબંધી સાતમા સર્ગમાં અવસર્પિણીના પાંચમા અને છઠ્ઠા આરાનું અને
વત્સર્પિણીના છપ આરાનું સ્વરૂપ આપવામાં આવ્યું છે. તેમાં પ્રસ્તુત પાંચમા ને છઠ્ઠા આરાનું
સ્વરૂપ વિસ્તારથી આપ્યું છે. પાંચમા આરામાં યનારા ઉદયો અને
સર્ગ ૩૪ માં. તેમાં યનારા યુગપ્રપાનાચાર્યો વિગેરેનું સ્વરૂપ આપ્યું છે. છઠ્ઠા આરાની
ભીષણ વિપમતા બતાવી છે. તેમાં શત્રુંજયની રહેનારી સ્થિતિને અને
તેના ૨૧ નામો, તેનું છપ આરાનું પ્રમાણ વિગેરે આપ્યું છે.

પછી વત્સર્પિણીની શરુઆત થતાં ૧૫ પ્રકારના કાઝની શરુઆત થાય છે, તે કહીને
તેના પહેલા ને થીજા આરાનું સ્વરૂપ કહેતાં થીજા આરાના પ્રારંભમાં યનારા પાંચ પ્રકારના
ઘરસાદનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. પછી થીજા આરાનું સ્વરૂપ વર્ણવતાં તેમાં યનારા ૨૩ તીર્થકરો ને
૧૧ ચક્રવર્તીઓની હકીકત પૂર્વે અવસર્પિણીમાં વહી ગયેલા વર્ણનથી ચક્રમે આપવામાં આવી
છે. ભાવી ચોવીશીમાં યનારા ચોવીશે તીર્થકરોના પૂર્વભવના નામો અને તીર્થકરપણાના નામો
આપવામાં આવ્યા છે. તેમાં કેટલાક તીર્થકર યનારા જીવોના પૂર્વભવનું ચરિત્ર પણ આપેલ
છે. અને તેમાં એ ફાંદિ વિસવાદ છે તે પણ બતાવેલ છે.

પછી ધરે ચક્રવર્તી યનારના નામો આપ્યા છે. પછી વત્સર્પિણીના ચોથા આરાના પ્રારંભમાં
યનારા ૨૪ મા તીર્થકર ને ૧૨ મા ચક્રવર્તીની હકીકત આપી છે. ત્યારબાદ તે આરામાં
યનારા ૧૫ કુલકરો, તેના સમયમાં પ્રણ પ્રકારની નીતિ અને ત્યારપછી યુગલિકપણાના

પ્રારંભની સ્થિતિ વતાવવામાં આવી છે. ૫ પછી ઘાતીના ચોથા આરામાં, પાંચમા આરામાં અને છઠ્ઠા આરામાં યુગલિકો થાય છે તેની હકીકત આપીને આ સર્ગ સમાપ્ત કર્યો છે.

પ્રથમ એક વત્સર્પિણી અને એક અવસર્પિણી મળીને એક કાઠચક્ર કહેવામાં આવે છે તે કદીને તેવા અનંત કાઠચક્રોનું એક પુદ્ગલપરાવર્તન થાય છે એમ કહ્યું છે. તે પુદ્ગલપરાવર્તન દ્રવ્ય, ચેત્ર, કાઠ અને માવ એમ ચાર પ્રકારે છે. તે દરેકના સૂક્ષ્મ સર્ગ ૩૫ મો. અને વાદર એવા બે બે મેદ હોવાથી કુલ આઠ પ્રકારે પુદ્ગલપરાવર્તન થાય છે. તેનું સ્વરૂપ કાંઈક વિસ્તારથી અહીં વતાવ્યું છે. આ વિષય દૂંકમાં સમજાવી શકાય તેવો નથી તેથી વાચકશ્રેણે આ સ્પષ્ટ જ વાંચવા યોગ્ય છે. અહીં કાઠલોક પૂર્ણ થાય છે.

આ સર્ગમાં માવલોકનું સ્વરૂપ આપ્યું છે. માવ એટલે પોતાની મેલે અથવા તે તે હેતુથી તે તે રૂપે આત્માનું જે હોવાપણું અર્થાત્ આત્માનો જે અમુક પ્રકારનો અધ્યવસાય તે માવ કહેવાય છે. તે માવ છ પ્રકારે હોઈ શકે છે—ઔપશમિક ૧, જ્ઞાપિક સર્ગ ૩૬ મો. ૨, ક્ષાયોપશમિક (મિશ્ર) ૩, ઔદયિક ૪, પારિણામિક ૫ અને સાનિપાતિક ૬ આમાંના પહેલા પાંચ માવોના ૫૩ ઉત્તરભેદો થાય છે તે સર્વનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી વતાવ્યું છે. છઠ્ઠા સાનિપાતિક માવના સંયોગી માંગાઓ ૨૬ થાય છે તેનું પણ સ્વરૂપ વતાવ્યું છે. તે ૨૬ માંથી માત્ર છ જ માંગા ઉપયોગી છે અને તે છ માંગાના કુલ ૧૫ પ્રકાર થાય છે ૫ વિગેરે વતાવ્યું છે. પછી અજીબ, આઠ કર્મ, ચૌદ ગુણ-સ્થાન વિગેરેને આમીને મૂળ માવો તથા ઉત્તરમાવો વિસ્તારથી વતાવ્યા છે. આ વિષય પણ દુર્લ્ભ છે તેથી વાચકશ્રેણે સાચંત મંત્ર વાંચવા યોગ્ય છે. માવલોક માટે આ એક જ સર્ગ છે.

ત્યારપછી ૧૭ મા સર્ગમાં જ્ઞાત્રીશે સર્ગમાં કહેલી હકીકતોનું યીજક એટલે સંક્ષિપ્ત અનુક્રમણિકા વતાવી છે અને ત્યારપછી પ્રશસ્તિમાં સુધર્માસ્વામીથી સર્ગ ૩૭ મો. મંત્રકર્તા સુધીની પૂર્વાચાર્યની પટ્ટપરંપરા આપી છે તે માવત પ્રથમ કહી ગયા છીએ.

આ રીતે આ મંત્રના વિષયો ધણા ઉત્તમ અને આત્માને ઉપકારી હોવાથી શાસ્ત્રના અભ્યાસી ન હોય અને પ્રાકૃત તેમ જ સંસ્કૃત ભાષાનું પૂરતું જ્ઞાન ન હોય તેમને તથા અલ્પ અભ્યાસીઓને પણ ઉપકારક થઈ પડે એવા હેતુથી આનું એટલે કાઠલોક તથા માવલોકનું ભાષાંતર આ સમાના પ્રમુખ શ્રીયુત્ રોઠ કુંવરજીભાઈ આણંડજીએ કર્યું છે. તેમાંથી માત્ર અઠાવીશમો સર્ગ, વાર્ષકિરત્નનું વર્ણન અને છેલ્લી પ્રશસ્તિ આટલાનું ભાષાંતર મેં કર્યું છે તે પણ કુંવરજીભાઈએ સાચંત જોઈ

ધોર્ય સુધારો વધારો કર્યો છે. કુંવરજીમાદ્ય કરેલું સર્વ માપાંતર મેં પણ મારી બુદ્ધિ અનુસાર જોયું છે અને તેમાં ચાવેલી શંકાઓના સુલભાસા કરી ઘનતી કાઢીધી શુદ્ધ કર્યું છે.

આ કાઢલોકમાં કાઢ સંબંધી વિષય હોવાથી મુખ્યત્વે કરીને સમય, આવલિકા વિગેરેથી આરંભીને કાઢચક્ર અને પુદ્ગલપરાવર્તન સુધીના કાઢની અપેક્ષા હોવાથી તે વિષય યથાસ્થિત વિસ્તારથી લેવામાં આવ્યો છે. તે સાથે ૨૮ મા સર્ગમાં જ્યોતિષ સંબંધી કેટલીક સ્થૂલ અને સૂદ્ધમ હકીકત સંક્ષિપ્ત અને વિસ્તારથી પણ આપી છે તથા ચક્રવર્તીના વાર્ષિક રત્નને પ્રસંગે વાસ્તુશાસ્ત્ર સંબંધી કેટલીક હકીકત વિસ્તારથી આપી છે. આ વિષયો ગોણ છતાં પણ માર્ગદર્શક તરીકે ઠીક આપ્યા છે પરંતુ ચંદ્રપન્નતી, સૂર્યપન્નતિ અને જ્યોતિષકરંડ પ્રકીર્ણક જેવા ક્ષાસ જ્યોતિષ સંબંધી સૂત્રો સુપ્રસિદ્ધ અને સુવિસ્તૃત મોજુદ છે. તેવા પ્રયોગના માપાંતરો, લેપો—કે વતારાઓ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે તો દુનિયાને ઘણો વપકાર થાય તેવું છે, આ સિવાય ૨૯ મા સર્ગથી કાઢલોક સંપૂર્ણ થતા સુધીમાં સીર્યકરો, ચક્રવર્તીઓ અને વાસુદેવાદિકની સામાન્ય હકીકતો તથા તેમના નામનાર વિશેષ પરિત્રો જો કે મુખ્યત્વે કરીને ત્રેત્રલોકમાં આપવા યોગ્ય ગણાય તો પણ અહીં ક્ષેત્રલોકનો ઘણો જ વિસ્તાર થયેલો હોવાથી તે વિષયો મુખ્યત્વે કાઢને આશ્રીને અહીં કાઢલોકમાં લીધા છે, તે પણ અસ્થાને નથી.

આ મંથકર્તા સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી ભાષામાં કયા કયા મંથો રચ્યા છે તેનું લીસ્ટ આ પ્રસ્તાવનાને છેડે આપવામાં આવ્યું છે. તે ઉપરથી મંથકારનો સત્તાસમય તથા વિહારસ્થાન વિગેરેનું અનુમાન થઈ શકે છે.

આ આપ્તા લોકપ્રકાશ મંથમાં જે જે હકીકત મંથકારે સ્વકૃતિ તરીકે જાણી છે, તે સર્વ અનેક શાસ્ત્રાનુસાર જ લખી છે. ઉપરાંત વધારે આશ્ચર્ય તો જ થાય છે કે—તેમણે આપેલી અનેક સૂત્રો, ધૃતિઓ, મંથો અને પ્રકરણોની સાક્ષીઓ ઉપરથી તેમણે કેટલાં શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો હશે? કેટલાં શાસ્ત્રો તેમને કંઠસ્થ હશે? કેટલાં શાસ્ત્રો પ્રસંગે સ્મૃતિમાં સાંનિધ્યકારી હશે? વિષયોની પ્રતુષ્ણામાં કયા કયા શાસ્ત્રો કયા કયા સ્થળે કેવા કેવા અભિપ્રાયથી જુદા પડે છે—સત્તાંતરબાઝા થાય છે? તે ઘડાવેલ હોવાથી તે સંબંધી વિચાર કરતાં તેઓ એક ધુરંધર વિદ્વાન્ તરીકે માલમ પડે છે. આ હકીકત જાણવા માટે આ આપ્તા લોકપ્રકાશ મંથમાં જે જે સ્થળે જે જે મંથોની સાક્ષી આપી છે તે સર્વનું પ્રયત્નપૂર્વક લીસ્ટ વનાવ્યું છે કે જે આની પાછળના ભાગમાં આપવામાં આવ્યું છે ત્યારપછી આ કાઢલોક અને માવલોકનો અનુક્રમણિકા પણ વિસ્તારથી આપી છે, તે વાંચતાં પણ આમાં કેટલા વિષયોનો સમાવેશ કર્યો છે તે સમજી શકાય તેમ છે.

હેવટ કાઢ પણ પ્રમાણાદિકના કારણથી રહેલી સ્થલના માટે ત્રમા ચાની તથા દોપ દોય તે સુધારીને સૂચના આપવાની પ્રાર્થના કરી આ પ્રસ્તાવક વિરામ પામે છે.

જેઠાલાલ દરિમાઈ
શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સમાના શાસ્ત્રી.

૧૧ શ્રી હૈમવિમલસૂરિ

૧૬ શ્રી આનંદવિમલસૂરિ

૧૭ શ્રી વિજયદાનસૂરિ

૧૮ શ્રી હીરવિજયસૂરિ

૧૯ શ્રી વિજયસેનસૂરિ

૬૦ શ્રી વિજયદેવસૂરિ

૬૧ શ્રી વિજયસિંહસૂરિ

૬૨ શ્રી વિજયપ્રમસૂરિ

આ ગ્રંથકર્તાની સંસ્કૃત કૃતિઓ.

(નયકર્ણિકા ભાષાંતરની પ્રસ્તાવના તથા જૈન ગુર્જર કવિઓ માગ યીજા ઉપરથી.)

- + ૧ શ્રી કલ્પસૂત્ર પર સુવોધિકા ટીકા. સંવત ૧૬૯૬ જેઠ શુદ્ધ ૨ ગુરુ. શ્લોક ૬૦૦૦
- + ૨ લોકપ્રકાશ. સંવત ૧૭૦૮ જેઠ (વૈશાલ) શુદ્ધ ૬. જુનાગઢ. શ્લોક ૧૭૬૧૧
- + ૩ હૈમલઘુપ્રક્રિયા. સંવત ૧૭૧૦. મૂલ ૨૬૦૦ શ્લોક.
- + ૪ હૈમલઘુપ્રક્રિયા વ્યાકરણની સ્વોપદ્ય ટીકા. શ્લોક ૩૬૦૦૦. સ્થલ રાધનપુર.
- + ૫ નયકર્ણિકા. શ્લોક ૨૩. દિવવંદર (અનુવાદ સાથે)
- + ૬ શાંતસુધારસંભાવના. શ્લોક ૩૬૭. જેના ઉપર વંન્યાસજી શ્રી ગંભીરવિજયજીય ટીકા કરેલી છે.

ગુજરાતી કૃતિઓ.

- + ૭ શ્રી ધર્મનાથજીનું સ્તવન-લઘુઉપમિતિભવપ્રવંચ. સં. ૧૭૧૬ સુરતના ચોમાસા વસતે
- + ૮ પાંચ કારણનું સ્તવન. સં. ૧૭૨૩
- + ૯ પુણ્ય પ્રકાશ (૧૨ પ્રકારની આરાધના) નું સ્તવન. સં. ૧૭૨૯ વિજયાદશમી-રાંદેર.
- + ૧૦ શ્રીપાલરાસ (અપૂર્ણ) સં. ૧૭૩૮ રાંદેર ચોમાસું. પૂર્ણ કરનાર શ્રીમંત્રોવિજયજી
- + ૧૧ શ્રી ભગવતીસૂત્રની સંજ્ઞાય. સં. ૧૭૬૮ રાંદેર ચોમાસું.
- + ૧૨ પદ્ આશર્યકનું સ્તવન
- + ૧૩ જિનપૂજાનું ચૈત્યવંદન,
- + ૧૪ શ્રી આદિજિન વિનતિ. ગાથા ૬૭ (શત્રુજય તીર્થ)
- + ૧૫ આંધિલની સંજ્ઞાય. + ૧૬ વિનયવિલાસ (૩૭ પદોનો સંગ્રહ)
- + ૧૭ અધ્યાત્મગીતા. ગાથા સંખ્યા ૨૪૨. શ્લોક ૩૩૦
- + ૧૮ વર્તમાનજિન ચૌવીશી (૨૪ સ્તવનો)
- + ૧૯ વિહરમાનજિન વીશી (૨૦ સ્તવનો)
- + ૨૦ સૂર્યપુર ચૈત્યપરિપાટી સં. ૧૬૮૯ (સુરતના મંદિરોનું વર્ણન)
- + ૨૧ શ્રી નેમિનાથ ધ્રમરગીતા સ્તવન. સં. ૧૭૦૬
- + ૨૨ પટ્ટાવળી સંજ્ઞાય. સં. ૧૭૧૦ પછી
- + ૨૩ ઉપધાન સ્તવન (ઉપધાન વર્ણન)
- + ૨૪ શ્રી નેમિનાથ વાર માસ સ્તવન. ૨૫ ચૌદગુણસ્થાનગર્ભિત શ્રી મહાવીર સ્તવન.
- + ૨૬ પદ્મહાણની સંજ્ઞાય. બે ઢાલની.

કાલલોકપ્રકાશ-સર્ગ ૨૮-ઉપોદ્ઘાત.

“ પ્રાચીન જ્યોતિષ ”

“ લોકપ્રકાશ ” ગ્રન્થમાં જે જે વસ્તુ સંગૃહીત થઈ છે તે સંક્ષેપથી સર્ગ ૩૭ માં જણાવી છે. અહીં અમે માત્ર સર્ગ ૨૮ ના કેટલાક ભાગ પર વિવેચન કર્યું છે.

૧. કાલલોકપ્રકાશના અઠાવીશમા સર્ગનું મહત્ત્વ વિવિધ રીતે છે. તે સર્ગમાં પૂર્વપ્રણીત જૈન આગમો અને જ્યોતિષ વિષયક ગ્રન્થોનું સરલ સંસ્કૃત ભાષામાં ગ્રન્થકર્તાએ દોહન કરેલું છે. સૂર્ય-પ્રજ્ઞાપ્તિ, ચંદ્રપ્રજ્ઞાપ્તિ, જંઘૂદીપ્રજ્ઞાપ્તિ તથા વીજા આગમગ્રન્થોમાં જ્યોતિષ વિષયક હકીકતો છે તેનો વિસ્તાર છોટી અને જ્યોતિષકરંદક ૬૦ ગ્રન્થોમાંથી આવશ્યક હકીકતો તારવીને જ્યોતિષ વિષયનો સુગમ પરિચય થાય તેવી સરલ સંસ્કૃત શ્લોકોમાં રચના કરી છે. ઇ. સ. પૂર્વે છસોની સદીમાં જમણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ જે રચના પ્રસ્તુતી છે તેને સ્પષ્ટ કરવાનો ઉપરોક્ત સર્વ ગ્રન્થોનો આશય છે. પટલે તેને અનુસરનાર કાલલોકપ્રકાશમાં જે વસ્તુ સંગૃહીત થઈ છે તે હકીકત સ્વાભાવિકપણે જુની તરીકે માન્ય કરી શકાય છે. ફેરફાર માત્ર ઋતુઓના વિભાગ અને તેમાં પ્રચલિત માસ પરત્વે છે અને તેવા ફેરફાર પ્રાચીન અને અર્વાચીન જૈન તેમજ જૈનેતર ગ્રન્થોમાં પણ મળી આવે છે, કારણ કે ઋતુ અને માસના પરસ્પરના સંબંધમાં કાલક્રમે પરિવર્તન થતું ગયું છે અને તે પરિવર્તન મુખ્યતઃ દક્ષિણાયન, વત્તરાયણ તથા શરત્ અને વસંત સંપાત્તનો સમય એકનો એક જ ન રહેતાં બદલાતો ગયો છે તેથી થયું છે. સર્વ ગ્રન્થકારો એકનો એક જ સમય (દક્ષિણાયન ૬૦ નો) જઈ અર્વાચીન ઘટના સાથે પૂર્વની ઘટનાનો સમન્વય જોડી, અર્વાચીન ઘટનાને પ્રાચીન વર્ગીકરણનું જ સ્વરૂપ આપવા સહેજે પ્રયત્નવાન થયા છે. આ કારણથી પ્રાચીન જ્યોતિષના અભ્યાસમાં ઋતુ અને માસ પરત્વેના ઝલ્લેરો સંભાળ્યાં વાંચી જતાં તે સિદ્ધાંતની જ્યોતિષની અન્ય રચના આ સર્ગમાં પ્રાપ્ત થાય છે. વધારે વિસ્તારથી સમજવા માટે જુદા જુદા ગ્રન્થોનો આધાર લેવો પડે તે નિર્વિવાદ છે.

૨. આ સર્ગમાં નિર્દિષ્ટ પ્રાચીન જ્યોતિષ ધીજી રીતે માન્ય તથા સપ્રમાણ સિદ્ધ થાય છે. ઇ. સ. પૂર્વે થોડી સદીનો “ કૌટિલીય અર્થશાસ્ત્ર ” નામનો ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધ થયો છે તેમાં ‘કાલ-માન’ પ્રકરણ છે અને કાલપરત્વે વ્યવહાર પૂરતા વિવિધ ઝલ્લેરો છે. તે ગ્રન્થ પર વૈદિક દ્વાયા છે. તેની રચના જૈન જ્યોતિષની રચના સાથે મળતી આવે છે પટલું જ નહિ પણ તેના અશુદ્ધ ભાગે તેવા પાઠની શુદ્ધિ જૈન જ્યોતિષદ્વારા થાય છે. અર્થશાસ્ત્રમાં વ્યવહાર પૂરતો જ્યોતિષનો નિર્દેશ છે અને તેથી તે નિર્દેશ સ્થૂઠ છે. પટલે તેમાના (વૈદિક) જ્યોતિષની પરિપૂર્તિ કાલ-લોકપ્રકાશ જેવા ગ્રન્થમાં સંગૃહીત કરેલા પ્રાચીન (જૈન) જ્યોતિષી યાચ છે. અને જૈન જ્યોતિષમાં જે ઝલ્લેર અધૂરો છે તેની પૂર્તિ અર્થશાસ્ત્રથી થાય છે. (જૂઓ પેરા ૪). અર્થશાસ્ત્રમાંથી પ્રસ્તુત

પ્રકરણને ઉપયોગી ઉત્તારા કરી આ સાથે છાપ્યા છે. ઇટલે અઠાવીશમા સર્ગના અધ્યાસી ધર્મ ઉપરોક્ત દ્વીકતો સમગ્રી શકશે. વજ્રેની યોજનાને મળતી દ્વીકત મહાકવિ કાલિદાસના મેઘ-દૂતના શ્લોકોમાં પણ છે. ઇટલે તેનો નિર્દેશ પણ અર્થશાસ્ત્રની સાથે સાથે કર્યો છે. કાલલોક-પ્રકાશ પૃષ્ઠ ૧૯-૬૦ પર માલમ પદ્યો કે જેવૃદ્વીપપ્રદ્યુતિસ્ત્રમાં શ્રીગૌતમસ્વામીના ઉત્તરમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરસ્વામી વર્ષનો (તથા યુગનો) આરંભ શ્રાવણ વદિ ૧ થી કહે છે અને તે વસ્તુ વર્ષાશ્રુત (પ્રાવૃષ્) છે. અર્થશાસ્ત્ર “ આપાદીર્પર્વવસાન વર્ષ ” અર્થાત્ આપાદ માસની શુદિ ૧૫ ને દિને પૂર્ણ થતું વર્ષ કહે છે અને શ્રાવણથી દક્ષિણાયનનો આરંભ ગણે છે. મેઘદૂત આપાદના છેલ્લા દિને વર્ષાશ્રુતનો આરંભ મૂકે છે અને તેની નજીક શ્રાવણ મહિનો કહે છે અને ત્યારથી પ્રયોધિની (કા. શુ. ૧૧) સુધીમાં ચાર માસ ગણાવે છે. આ વધામાંથી ૫ પ્રતિપાદન થાય છે કે માસ પૂર્ણિમાન્ત હતા, વદિ એકમથી શરૂ થતા અને શ્રાવણ વદિ ૧ થી દક્ષિણાયન ને વર્ષાશ્રુત ગણાતી અને પાંચ વર્ષના યુગનો આરંભ આવા વર્ષથી થતો. ઉપરોક્ત સિદ્ધ થતા જ્યોતિષના હાલના પ્રચલિત વેદાંગ જ્યોતિષના શ્લોકો સાથે કોઈ રીતે મેળ નહિ લાય. પ્રચલિત વેદાંગ જ્યોતિષ માધ્યુલ્ક પ્રતિપદાથી આરંભ કરે છે. ઇટલે તેમાં મૂલ જ્યોતિષનો કેટલો ધિર્વ્યાસ સમજવો તે નક્કી કરવાનું કાર્ય વિદ્વાનવર્ગને શિરે રહે છે, પરંતુ જે પ્રમાણભૂત પ્રાચીન જ્યોતિષ, અર્થશાસ્ત્ર, જૈન જ્યોતિષ તથા મેઘદૂતથી સ્થાપિત થાય છે તેનો વૈદિક સાહિત્ય તથા જનસમાજના હસવો સમજવા માટે અત્યંત ઉપયોગ છે તેમ સ્વીકારવું પડશે અને તેમ કર્યાથી વૈદિક સાહિત્યનું યોગ્ય સંશોધન શક્ય થશે.

૩. સાથે આપેલા પત્રકમાંથી વર્ષરચના-નક્ષત્રરચના તથા સૂર્યચંદ્રગતિ, માસ ૬૦ સ્પષ્ટ થશે. તેનો અહિં હલ્લે નહિ કરીએ, પરંતુ તેનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર રહે છે.

પહેલી નોંધ ૫ છે કે પ્રાચીન જ્યોતિષમાં અયનો અને સંપાતના વિન્દુ, નક્ષત્રો (તારાઓ) પરત્વે સ્થાયી છે-તેમાં કમ્પો ફેરફાર નથી સમજવાનો. (જુઓ કાલ. પૃષ્ઠ ૭૪, પૃષ્ઠ ૭૭-૭૮.) અધિની નક્ષત્રના ૧૩૪ ભાગમાંથી ૬૯ ભાગ પૂરા થાય ત્યારે વસંતસંપાત હમેશ માટે છે અને સ્વાતિ નક્ષત્રના ૬૭ ભાગમાંથી ૨૩ ભાગ પૂરા થતાં શરત્સંપાત છે. પુષ્ય નક્ષત્રના ૧૩૪ ભાગના ૪૬ ભાગ પૂરા થતાં દક્ષિણાયન શરૂ થાય છે અને અભિજિત નક્ષત્રના ૪૨ ભાગના પ્રારંભે ઉત્તરાયણ શરૂ થાય છે.

બીજી નોંધ તારાત્મક નક્ષત્ર વિભાગ પરત્વે કરવાની છે. આ રચનામાં ૨૮ નક્ષત્રો આવશ્યક છે અને ૨૮ યુગ નક્ષત્ર અભિજિત છે. તેને છોડીને ૨૭ નક્ષત્ર સ્વીકારી આ રચનાના સૌર વર્ષના ૩૬૬ દિવસમાંથી સૂર્ય-ચંદ્રની ગતિને સમગ્રી નહિ જ શકાય.

ત્રીજી નોંધ નક્ષત્રોના અને તે રીતે રવિમાર્ગના ભાગ પરત્વે છે. રવિમાર્ગના હાલ ૩૬૦ ભાગ (દીર્ઘ) છે તેવા ભાગ પ્રાચીન જ્યોતિષમાં નથી. પ્રાચીન જ્યોતિષમાં

નથી. પ્રાચીન જ્યોતિષમાં સ્વૂલપણે સૌરવર્ષ ૩૬૬ સૌરદિનનું ગણ્યું છે અને તેને અનુરૂપ રવિમાર્ગના ૩૬૬૦ માગ પાડેલા છે. (કોઈક ઠેકાણે અઢધા માગ લે ત્યાં ૧૮૩૦ માગ આવે ને મુહૂર્તના હિસાબે પણ વધુ લે ત્યાં વધુ આવે પણ તેથી યોજનામાં ફેર નથી પડતો). ઇટલે પ્રાચીન જ્યોતિષનું સ્વરૂપ સમજવા માટે ઉપરની ત્રણે બીના લઘ્યવહાર રાહી ન શકાય. ચોથી નોંધનો સ્લેષ ચોથા પેરેગ્રાફમાં “ મલમાસ ” (= જ્યમાસ) પરત્વે છે.

પ્રાચીન જ્યોતિષની રચનામાં એક વિવિધતાને અવકાશ છે જેનો સ્લેષ કાલલોકપ્રકાશમાં નથી, અને તે પત્રકમાં સ્પષ્ટ કરી છે. કાલ ૦ ૫૦ ૪૦-૪૧ પર ચાર જાતના નક્ષત્રોના માગ આપ્યા છે. અભિજિત્ નક્ષત્રના ૪૨ માગ છે. પંદર જુદા જુદા નક્ષત્રોના પ્રત્યેકના ૧૩૪ માગ છે. ૩૩ નક્ષત્રોના પ્રત્યેકના ૬૭ માગ છે ક્યારે ચાકીના છ નક્ષત્રોના પ્રત્યેકના ૨૦૧ માગ છે. સરવાળો ૩૬૬૦ આવે છે. હવે અભિજિત્ના ૪૨ માગ ઉપરાંત ચાકીના સત્તાવીશ નક્ષત્રોના પ્રત્યેકના એકસરખા ૧૩૪ માગ ગણતાં પણ તે જ સરવાળો રહે. આ શક્ય યોજનાનો પણ પત્રકમાં સ્લેષ કર્યો છે. ઇશ્વાર તે યોજના જૈનેતર વર્ષમાં પ્રચલિત થયેલી હોય. વત્સવો ૬૦ વિપેના સંશોધન કાર્યમાં આ શક્યતાનો અવકાશ રાખવો પડે. અભિજિત્ નક્ષત્રનો આ ફે ધીજી કોઈ પણ શક્યતામાં ત્યાગ નથી તે સ્પષ્ટ છે. હાલના જ્યોતિષ વિષયક સિદ્ધાન્ત મન્યો અને તેમની માન્યતાથી જુદું પ્રાચીન (જૈન કે જૈનેતર-વેદાંગ) જ્યોતિષ છે તે વસ્તુ હવે સ્વીકારવી પડશે અને સંશોધન કાર્યમાં તેનો અમલ કરવો પડશે. કાલલોકપ્રકાશના આ સર્ગનું તે રીતે અર્પૂં મહત્ત્વ છે.

જૈન તેમજ જૈનેતર (વૈદિક) મન્યોમાં પ્રત્યેક નક્ષત્રના અધિષ્ઠાતા દેવ એક જ છે ઇટલે જૈન અને વૈદિક જ્યોતિષની મન્ય એક જ છે અને લગભગ એક જ પ્રકારના બન્ને પ્રાચીન જ્યોતિષ છે તેવી માન્યતા વધુ દૃઢ કરે છે.

૪. અર્ધશાસ્ત્રમાં “ અધિકમાસ ” થી જુદો એક “ મલમાસ ” નો (= જ્યમાસનો) નિર્દેશ કરેલ છે. જુદી જુદી ત્રણ માન્યતા તેના વિષે છે, તે પણ સંદિગ્ધ છે, તેથી વધુ વિગત તેમાં નથી. જૈન જ્યોતિષમાં તેની કરી વિગત હજી જોવામાં આવી નથી. ઇટલે તેને લગતી દૃઢીકૃત હાલ અનુમાનનો વિષય થને છે. સૂર્ય-ચન્દ્રથી જનિત વર્ષનો સૌરવર્ષ સાથે પાંચ સૌર-વર્ષમાં (યુગમાં) મેઢ મેઢવવા માટે રીતસરના સાઠ પાંદ્ર મહિના ઉપરાંત અઢી વર્ષે અઢેક (પાંદ્ર) મહિનો વધારે ગણી પાંચ વર્ષમાં જે એ મહિના વધુ લેવાય છે તે “ અધિકમાસ ” છે અને “ મલમાસ ” તેથી મિશ્ર છે. ગણિતમાં આપણે સ્કોટું આગલ વધી ગયા હોઈ તેમાં પાછલ્લ હટી, સારું સૌર નક્ષત્ર મળી રહે તે માટે “ મલમાસ ” (આપણા ગણિતમાં ત્યાગ કરવાનો માસ) અનુમાનથી સમજાય છે. ૩૬૬ દિનના વર્ષનો આંકડો મોઢ રકમ છે તે સ્વૂલ ઢાગે છે. સૂર્ય વેષથી નહીં થવો દરો તે ૩૬૫ દિન આશરેનો (કાંઈક વધુ કે ઓછો)

લાગે છે. એટલે યસ્તુતઃ સૂર્ય ૩૬૫૧ દિન લગભગમાં ૩૬૬૦ માગ પૂરા કરે છે. અર્થાત્ સૂર્ય રોજના દશ માગ સપરાંત ધંદક વધુ ચાલે છે. આ તપાસત ચન્દ્રની વિધિ તથા કલામાં પણ આવે અને ત્યાસ કરીને પૂર્ણિમા થરાવે વેધ સફળ નહીં કરી શકાય; અને તેવા વેધનો એક દાઘલો કાલ ૦ યુ ૦ ૧૧ શ્લો ૦ ૬૩-૬૪ માં મળે છે જેમાં માર્ગશીર્ષ હુદિ ૧૫ ના (પૂર્ણિમાના) સમયે ચન્દ્ર આર્દ્રા નક્ષત્રમાં હોય તેમ નિર્દેશ છે. આ નિર્દેશને જ્યોતિષ્કરંદકનું સમ- થન નથી. એટલે કેટલો વાસ્તવિક ગણવો તે શંકા છે. પરન્તુ તેને વાસ્તવિક ગણી નીચેની ચર્ચા કરી છે. આ ૦ ૪૦ એકમે પ્રભાતે ચન્દ્ર અભિજિત્થી મારંભ કરે અને સૂર્ય પુષ્યના ૪૭ મા ભાગથી આરંભ કરે ત્યારે વષ્ટે વચ્ચે ૧૮૩૦ ભાગનું અંતર હોય છે (અર્થાત્ આપાઢ હુદિ પૂનમે તે અંતર હોય છે). તે સમય પછી માર્ગ ૦ યુ ૦ ૧૫ (પ્રાન્ત) સુધીમાં સૂર્ય દોઢલો તિથિમાં $140 \times \frac{1}{2} = 140 \times \frac{1}{2} = 140 \times \frac{1}{2}$ સૌરદિન કર્યા હોય અને પ્રતિદિનના દશ ભાગની ચાલ મુજબ ૧૪૭૫ ૫૩ ભાગ પૂરા કર્યા હોય અર્થાત્ અભિજિત્થી સૂર્ય ૩૩૦૫૫૩ ભાગના મૂલ નક્ષત્રમાં હોય. ચન્દ્ર તેથી થરાથર ૧૮૩૦ માગ દૂર એટલે ૧૪૭૫૫૩ માગમાં (અભિજિત્થી) મૃગશીર્ષમાં હોય, પરન્તુ ચન્દ્ર આર્દ્રામાં તે વસતે છે. તેમ પ્રત્યક્ દર્શન ગાથા અનુસાર છે. * એટલે તે સપરથી અનુમાન થાય છે કે-ચંદ્ર થોડો વધુ ચાલેલો હોય ને તેટલા સમયના હીસાવે (ચંદ્ર ૧૩૪ ભાગ ચાલે ત્યારે સૂર્ય ૧૦ ભાગ ચાલે) સૂર્ય વધુ ચાલેલો હોવો જોઈએ અર્થાત્ ૩૬૬૦ ભાગ પૂરા કરવા સૂર્યને ૩૬૬ દિન નહિ પણ આશરે પોણો દિન ઓછો-આશરે ૩૬૫૧ દિન સમય લાગવો જોઈએ. પ્રત્યેક વર્ષે થરાથર પોણા દિન જેટલો ફેર પડે તો ૪૦ વર્ષે ત્રીશ દિનનો ફેર પડે અને તેવો વેધ હોય તે મતવાલા ૪૦ વર્ષે એક સૂર્યનો માસ ગણતરીમાંથી થાવ કરી નાંચે. અને “મહમાસ” કહે.

આ અનુમાન દેખાવ છે તેવું સરલ નથી. (જુઓ કુટનોટ) પરન્તુ જૂડી જૂડી પૂર્ણિમા ને વર્ષો પાકી ગણતરીથી સ્થાપિત થાય પછી જ તેનો વધુ ઝઠાપોહ કરી શકાય. પ્રાચીન જ્યોતિષના ૩૬૬ દિનના સ્થૂલ સૌરવર્ષમાં ને પાંચ સૌરવર્ષના યુગની રચનામાં “મહમાસ” આવરયક છે. તેટલું વિના સંકોચે કહી શકાય, મહમાસ બગર સૂર્યનો નક્ષત્ર સાથેનો અને છેવટે પૂર્ણિમા વચ્ચતનો અને નક્ષત્રના ગણિતનો મેઝ તૂટી જાય તે થોડા કાલમાં જ પ્રત્યક્ થાય એટલે પ્રાચીન જ્યોતિષ- ના રચનારા ૩૬૬ દિનની યોજના કરી ત્યાંજ અટકી જઈ મૌત મૂલ્યા હોય તેવું નથી લાગતું. પરન્તુ દક્ષિણાયનના દિને જે છાયા હોય તેમાં અને ગણિતથી આવતા દક્ષિણાયનના દિનમાં કાઢાંતરે

* ચંદ્ર આર્દ્રામાં હોય તેના વાતથી થરાથર ૧૮૩૦ માગ સામે સૂર્ય આ વચ્ચે કઈ રીતે હોય તે સમજાતું નથી. એટલે આ નિર્દેશ ચર્ચાસ્પદ જ રહે છે. ‘ચેન્નલોક પ્રકાશ’ સર્ગ ૨૦ શ્લો ૬૮, ૭૧ માં માર્ગશીર્ષ પૂર્ણિમા મૃગશીર્ષના ચન્દ્ર વચ્ચે ગણી છે. પ્રાકૃત ગાથા પર પ્રત્યક્તાવ કરી નોંધ કરી નથી મૃગશીર્ષને વડે આર્દ્રા કેમ છે તેનો ચુલાછો નથી.

ફેર કેમ પડે તેનો નોંધ કેમ નહિ કર્યો હોય તે સમજી શકાતું નથી. છાયામાનમાં સૂર્યની વિપુલવૃત્તથી દક્ષિણોત્તર ગતિનો જ સંબંધ રહે છે ને નક્ષત્ર સાથેનો સંબંધ લુપ્ત થાય છે. એટલે છાયામાન અને નક્ષત્રમાનનો સમન્વય જ્યાં તૂટતો હશે ત્યાં કેવી નોંધ કરી હશે તે જાણવાનું આપણી પાસે આજે સાધન નથી. છાયામાન તેમણે લીધેલું છે તે અર્યશાસ્ત્ર તથા કાલલોક-પ્રકાશ પરથી માલૂમ પડે છે; અને તેનો સંબંધ અયનો સાથે જોડેલો છે.

૧. હવે આ જ્યોતિષનો લૌકિક ઉત્સવ પરત્વેનો સંયંધ જોડીએ. આજે પણ પ્રચલિત છે તેઓ એક વૈદિક ઉત્સવ સરસ્વતીનું આહ્વાન, પૂજન અને વિસર્જનનો છે. આશ્વિન શુદિ ૭ ના દિને ચંદ્ર મૂળ નક્ષત્રમાં હોય ત્યારે આહ્વાન છે ને આશ્વિન શુદિ ૯ ના દિને (ચંદ્ર અવળ નક્ષત્રમાં આવે) પછી તેનું વિસર્જન છે.

આર્હિ મહિનાના નામમાં પાછલ્લથી વિપર્યાસ થયો હોય તેનું નથી લાગતું. એટલે યુગનું પ્રથમ વર્ષ (સંકેતની રીતે) લેવાનું, આવળ વદિ ૧ થી તિથિ ગણતાં આશ્વિન શુદિ ૬ તિથિ પૂર્ણ થાય ત્યારે આવળની ૩૦ તિથિ, માદ્રપદની ૩૦ તિથિ અને આશ્વિન વદિ એકમથી શુદિ ૭ સુધી ૨૧ તિથિ થાય. સરવાળે ૮૧ તિથિનો સમય પૂરો થાય એટલે તેના સૌરદિન ૭૨-૪૩ પૂરા થાય. સૂર્યના પ્રતિદિન દશ ભાગની ખાલ પ્રમાણે પુલ્કના ૪૭ મા ભાગથી ૭૨૬-૨૬ ભાગ ખપુ થાય અર્થાત્ સૂર્ય તે વસતે અભિજિત્થી ૨૬૨૬-૨૬ ભાગ પૂરા કર્યા હોય અર્થાત્ સૂર્ય તે વસતે વિગ્રા નક્ષત્રમાં [અને વિગ્રા (Spica) તારા પાસે આવેલ હોય]. ચંદ્ર ૭૨-૪૩ દિનમાં રોજના ૧૩૪ ભાગની ખાલ પ્રમાણે એ વસત કરીને અભિજિત્થી ૩૩૬૮-૨૬ ભાગ પૂરા કર્યા હોય અર્થાત્ (જૈનેતર યોજના મુજબ) મૂળ નક્ષત્રમાં હોય. પ્રણ વિધિમાં તે રીતે અવળ નક્ષત્રમાં નવમીએ હોય. ઉત્સવમાં ચંદ્રનક્ષત્રનું તિથિ સાથેનું સૂચન રવિમાર્ગમાં સૂર્યનું તારાત્મક નક્ષત્ર પરત્વે સ્થાન સ્પષ્ટ કરવા માટે હોય તેમ અગ્રે સમજાય છે; કારણ કે યુગના થીજા વર્ષોમાં તેના તે જ ચંદ્ર નક્ષત્રો તિથિએ ન હોય તે દેખાતું છે. વિગ્રા નક્ષત્રના સૂર્ય વસતે શરત્કાલ્લ હોવાથી સરસ્વતીનું થીજું શ્વતુ સૂચક નામ તથા ધર્ષન ' શારદા ' (શરદિ મવા-શારદા) યથાર્થ થાય છે.

૬. આટલા પ્રસ્તાવથી પ્રાચીન જ્યોતિષનું વિવિધ દિશાળથી નવી યત્ન સ્વરૂપ અને તેમાં રહી જતી લગ્નો વાપકવર્ષને પ્રતીત થશે. તેની રચનાની આપાતપ્રતીતિ માટે અગ્રે નીચેના પ્રથમ પત્રકમાં નક્ષ-તેના ભાગ, થીજી યોજના-નક્ષત્ર દેશતા તથા થીજા પત્રકમાં ધીરમામ સાથે નક્ષત્ર ને શ્વતુસંધ્ય આવેલ છે. વિગ્રા માટે જાલલોચનપ્રકાશનો મર્ગ ૨૮ જાંવો. વાપક-વર્ષને એટલું સ્પષ્ટ થશે કે ૨૮ નક્ષત્ર, રવિમાર્ગના ૩૬૬૦ ભાગ અને વર્ષના ૧૬૬ દિન (સૂક્ષ્માન), પાંચ વર્ષનો યુગ અને મલમાસ આટલા વર્ષ પ્રાચીન જ્યોતિષમાં ન હોય એ તેની

રચના અશક્ય છે. યુગનો આરંભ દક્ષિણાયનથી છે, તે જ્યોતિષની રચનાનું બીજું તત્ત્વ છે જેથી પ્રચલિત વેદાંગ કહેવાયું જ્યોતિષ્ ભિન્ન છે.

આ ગ્રન્થ હિન્દમાં સર્વત્ર તથા હિતરત્ર સુગમવાચી વંચાય તે સારુ ભાષાંતર સાથે દેવનાગરી લિપિમાં સાદ્યંત છપાવ્યો છે. વાચકવર્ગને તે આવકારપાત્ર થશે તેમ આશા રાખીએ, આ ગ્રન્થ પાછલ્લ વિવિધ પ્રકારે જે અમ પ્રકાશક સંસ્થાએ, શ્રી. કુંવરજી આણંદજીએ તથા શાસ્ત્રીજી જેઠાલાલ દુર્ભાર્ણે સ્વીકૃત છે તે વાચકવર્ગની અને વિદ્વદ્વર્ગની પ્રશંસાને પાત્ર થશે તેમ આશા પ્રદર્શિત કરી આ ટૂંકો ઉપોદ્યાત્ત પૂરો કરું છું.

મુંબઈ. તા. ૧૭-૭-૧૪. }

હીરાલાલ અમૃતલાલ શાહ.

નોટ—ઉપોદ્યાતના લેખક મહારાજે અધિકમાસથી જુદો મઠમાસ એટલે સ્વયમાસ ઉપરના લેખના જણાવેલ છે પરંતુ કોષમાં જોતા અને વર્તમાન જ્યોતિષના અનુભવીઓને પૃથક્તા અધિકમાસને મઠમાસ કહે છે, સ્વયમાસને કહેતા નથી.

પત્રક (૧)

ક્રમ.	નક્ષત્રો (તારા:મરુ).	જૈન યોજના.		જૈનેતર યોજના. (સમયિત)		જૈન અને જૈનેતર અધિષ્ઠાતા દેવતા.	તારા. વર્ણ.
		ભાગ.	ચિત્રમાર્ગમાં ભાગ સરવાળો.	ચિત્રમાર્ગમાં ભાગ સરવાળો	ભાગ.		
૧	અભિજિત	૪૨	૦- ૪૨	૦- ૪૨	૪૨	બ્રહ્મા	૩
૨	શ્રવણ	૧૩૪	૪૨- ૧૭૬	૪૨- ૧૭૬	૧૩૪	વિષ્ણુ	૩
૩	ધનિષ્ઠા (અવિષ્ઠા)	૧૩૪	૧૭૬- ૩૧૦	૧૭૬- ૩૧૦	૧૩૪	વસુ	૬
૪	શતભિષા	૬૭	૩૧૦- ૩૭૭	૩૧૦- ૪૪૪	૧૨૪	વરુણ	૧૦૦
૫	પૂ. આદ્રપદા	૧૩૪	૩૭૭- ૫૧૧	૪૪૪- ૫૭૮	૧૩૪	અજૈતકપાદ	૨
૬	ઘ. આદ્રપદા	૨૦૧	૫૧૧- ૭૧૨	૫૭૮- ૭૧૨	૧૩૪	અદિર્ઘુષ્ણ્ય	૨
૭	રેવતી	૧૩૪	૭૧૨- ૮૪૬	૭૧૨- ૮૪૬	૧૧૪	પૂષ્પ	૩૨
૮	અશ્વિની	૧૩૪	૮૪૬- ૯૮૦	૮૪૬- ૯૮૦	૧૩૪	અશ્વિનો	૩ (૨ ?)
૯	મરગી	૬૭	૯૮૦- ૧૦૪૭	૯૮૦- ૧૧૧૪	૧૩૪	યમ	૨
૧૦	કૃત્તિકા	૧૩૪	૧૦૪૭- ૧૧૮૧	૧૧૧૪- ૧૨૪૮	૧૩૪	આત્રિ	૬ (૭ ?)
૧૧	રોહિણી	૨૦૧	૧૧૮૧- ૧૩૮૨	૧૨૪૮- ૧૩૮૨	૧૩૪	પ્રજાપતિ	૬ (૨૬)
૧૨	શુક્રશિરસ (શુક્રશીર્ષ)	૧૩૪	૧૩૮૨- ૧૫૧૬	૧૩૮૨- ૧૫૧૬	૧૩૪	મોમ	૩
૧૩	આર્દ્રા	૬૭	૧૫૧૬- ૧૬૮૩	૧૫૧૬- ૧૬૯૦	૧૩૪	રુદ્ર	૧ (શકિર)
૧૪	પુનર્વસુ	૨૦૧	૧૬૮૩- ૧૭૮૪	૧૬૯૦- ૧૭૮૪	૧૩૪	આદિતિ	૪ (૨ ?)
૧૫	પુલ્લ	૧૩૪	૧૭૮૪- ૧૯૧૮	૧૭૮૪- ૧૯૧૮	૧૩૪	શુભરૂપતિ	૩
૧૬	અશ્લેષા	૬૭	૧૯૧૮- ૧૯૮૫	૧૯૧૮- ૨૦૫૨	૧૩૪	સર્પ	૬ (૬૪:૧૦?)
૧૭	મઘા	૧૩૪	૧૯૮૫- ૨૧૧૯	૨૦૫૨- ૨૧૮૬	૧૩૪	પિતૃ	૬
૧૮	પૂ. ફાલ્ગુણી	૧૩૪	૨૧૧૯- ૨૨૫૩	૨૧૮૬- ૨૩૨૦	૧૩૪	મગ	૨
૧૯	ઘ. ફાલ્ગુણી	૨૦૧	૨૨૫૩- ૨૪૫૪	૨૩૨૦- ૨૪૫૪	૧૩૪	અર્યમા	૨
૨૦	હસ્ત	૧૩૪	૨૪૫૪- ૨૬૮૮	૨૪૫૪- ૨૬૮૮	૧૩૪	સવિતૃ	૬
૨૧	ચિત્રા	૧૩૪	૨૬૮૮- ૨૭૨૨	૨૬૮૮- ૨૭૨૨	૧૩૪	ત્વષ્ટૃ	૧ (મુષ્ઠા)
૨૨	સ્વાતિ	૬૭	૨૭૨૨- ૨૭૮૯	૨૭૨૨- ૨૮૫૬	૧૩૪	વાયુ	૧ (પ્રવાલ)

ક્રમ.	નક્ષત્રો (તારાત્મક).	જૈન યોજના.		જૈનેતર યોજના. (સંમયિત)		જૈન અને જૈનેતર અધિષ્ઠાતા દેવતા.	તારા. વર્ણ.
		ભાગ.	રવિમાર્ગમાં ભાગ સરવાળો.	રવિમાર્ગમાં ભાગ સરવાળો.	ભાગ.		
૨૩	વિશાખા (રાધા)	૨૦૧	૨૭૮૯-૨૯૯૦	૨૮૧૬-૨૯૯૦	૧૩૪	ઇન્દ્રામ્ની	૪ (૨૧)
૨૪	અનુરાધા	૧૩૪	૨૯૯૦-૩૧૨૪	૨૯૯૦-૩૧૧૪	૧૩૪	મિત્ર	૪
૨૫	કર્કેષા	૬૭	૩૧૨૪-૩૧૯૧	૩૧૨૪-૩૨૧૮	૧૩૪	ઇન્દ્ર	૧
૨૬	મૂલ	૧૩૪	૩૧૯૧-૩૩૨૫	૩૨૧૮-૩૩૨૨	૧૩૪	રાક્ષસ (નિર્મલિ)	૧૧
૨૭	પૂર્વાષાઢા	૧૩૪	૩૩૨૫-૩૪૫૯	૩૩૨૨-૩૪૨૬	૧૩૪	આપ:	૪ (૨૧)
૨૮	ઉત્તરાષાઢા	૨૦૧	૩૪૫૯-૩૬૬૦	૩૪૨૬-૩૬૬૦	૧૩૪	વિષ્ણુદેવા:	૪ (૨૧)
કુલ:	અભિજિત્	૩૬૬૦			૩૬૬૦		

પ્રાચીન જ્યોતિષનું આવશ્યક ધોરણ.

- (૧) રવિમાર્ગ—કુલે ૩૬૬૦ ભાગ. અભિજિત સાથે ૨૮ નક્ષત્રો.
- (૨) યુગના પાંચ સૌરવર્ષ, ૧૮૧૦ (સૌર) દિન, ૧૮૬૦ વિધિ, ૬૦ સૌરમાસ, ૬૨ ચાંદ્રમાસ (૬૦ ચાંદ્રમાસ તથા અઢીવર્ષે એક અધિક ચાંદ્રમાસ), ૬૭ નક્ષત્રમાસ (ચન્દ્રના નક્ષત્રો પરત્વે).
- (૩) સૌરવર્ષમાં ૩૬૬ (સૌર) દિન, રવિમાર્ગના ૩૬૬૦ ભાગ ૩૬૬ દિનમાં સૂર્ય કરે. (સ્થૂળમાન છે.)
- (૪) ચાંદ્રવર્ષની ૩૬૦ વિધિ, ૩૬૪ $\frac{1}{2}$ (સૌર) દિન, ચાર ચાંદ્રમાસ (૨૯ $\frac{1}{2}$ સૌરદિનના અથવા ૩૦ વિધિના). ત્રીજા અને પાંચમા ચાંદ્રવર્ષમાં એક અધિક ચાંદ્રમાસ અને તેવા વર્ષોનાં (સૌર) દિન ૩૮૩ $\frac{1}{2}$ અને તેર માસ.
- (૫) યુગનો આરંભ—યુગના પ્રથમ વર્ષથી સૌરવર્ષનો, ચાંદ્રવર્ષનો, ધાવણ વધિ એકમની પ્રમાણે (આષાઢ શુદ્ધિ પૂર્ણિમા પૂર્ણ થાય તે સમયે) સૂર્ય પુષ્યનક્ષત્રના ૪૬ ભાગ પૂરા કરી ૪૭ થા ભાગમાં પ્રવેશ કરે ત્યારે, ચંદ્ર ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર પૂર્ણ કરી અભિજિત નક્ષત્રનો પ્રારંભ કરે ત્યારે, વર્ષાશ્રુતનો (અગર પ્રાશ્નશ્રુતનો) આરંભ થાય અને વૃષિણાચનનો આરંભ થાય.

- (૬) સૌરદિન—૨૦ મુહૂર્તનો, ૬૦ ઘડીનો, રવિમાર્ગમાં સૂર્યના દશ માગનો અને ચન્દ્રગતિના ૧૩૪ માગનો. એક સૂર્યોદયથી બીજા સૂર્યોદય પર્યન્તનો.
- (૭) તિથિ— $\frac{૨૨}{૧૧}$ (સૌર) દિન જેટલી જેમાં ચંદ્રગતિ $૧૩૧\frac{૨૬}{૧૧}$ માગની થાય ($\frac{૧૧ \times ૧૩૪}{૧૧} = ૧૩૧\frac{૨૬}{૧૧}$) જેમાં સૂર્યગતિ $૯૬\frac{૩}{૧૧}$ માગની થાય (સ્થૂલમાન છે.) એક તિથિમાં ચન્દ્રની એક કલાની હાનિ-વૃદ્ધિ થાય.
- (૮) માગ—સૂર્ય પ્રતિ (સૌર) દિન (રવિમાર્ગમાં) દશ માગ ચાલે. તે જ સમયમાં ચંદ્ર ૧૩૪ માગ ચાલે. (સ્થૂલમાન છે.)
- (૯) અયન - વક્ષિણાયનનો આરંભ સૂર્ય પુષ્યનક્ષત્રના ૪૭ માગથી કરે, ઉત્તરાયણનો આરંભ સૂર્ય અભિજિત નક્ષત્રના પહેલા માગથી કરે, અયન સ્થાયી છે.
- (૧૦) સંપાત—શરત્સંપાત સૂર્ય સ્થાિતિ નક્ષત્રના ૨૩ માગ પૂરા કરે સ્વારે હોય, વસન્તસંપાત સૂર્ય અશ્વિની નક્ષત્રના ૬૯ માગ પૂરા કરે સ્વારે હોય, સંપાત સ્થાયી છે.
- (૧૧) સૂર્ય—એક અયનથી સંપાત સુધીમાં અને સંપાતથી અયન સુધીમાં રવિમાર્ગના ૯૧૧ માગ પૂરા કરે, પુનરાવૃત્તિ યુગમાં પાંચ વક્ષત થાય.
- (૧૨) ચન્દ્ર—એક અયનથી સંપાત સુધીમાં અને સંપાતથી અયન સુધીમાં રવિમાર્ગની ગ્રણ આવૃત્તિ (=૧૦૯૮૦ માગ) ઉપરાંત ૧૨૮૧ માગ (કુલે ૧૨૨૬૧ માગ) ચંદ્ર પૂરા કરે, યુગના આરંભે વક્ષિણાયન વક્ષતે અભિજિત નક્ષત્રમાં ચન્દ્રનો પ્રવેશ થતો હોય. પછી પ્રત્યેક અયન અને સંપાત વક્ષતે ચન્દ્રના નક્ષત્રો વદતાતા હોય.
- (૧૩) મલમાસ—(જૂઓ “અર્થશાસ્ત્ર”) જૂઠા જૂઠા વર્ષો પછી ક્ષેપ કરવાનો સૌરમાસ (કારણ ૩૬૬ દિનનું સૌરવર્ષ સ્થૂલમાન છે. સૂર્ય ચન્દ્રની ગતિ સ્થૂલ લીધી છે.)
- (૧૪) ચાંદ્રમાસ—એક ચાંદ્રમાસમાં, ત્રીશ તિથિમાં, ચન્દ્રગતિ ૩૯૧૧ $\frac{૩}{૪}$ માગની થાય અને સૂર્યગતિ ૨૯૧૩ $\frac{૩}{૪}$ માગની થાય.
- (૧૫) નક્ષત્રમાસ—ચંદ્રની પોતાની રવિમાર્ગમાં એક આવૃત્તિ ૨૭ $\frac{૩}{૪}$ (સૌર) દિનમાં થાય તે.

ક્રમ.	નક્ષત્રો (તારાત્મક).	જૈન યોજના.		જૈનેતર યોજના. (સંમયિત)		જૈન અને જૈનેતર અધિષ્ઠાતા દેવતા.	તારા. વર્ણ.
		ભાગ.	રવિમાર્ગમાં ભાગ સરવાળો.	રવિમાર્ગમાં ભાગ સરવાળો.	ભાગ.		
૨૩	વિશાખા (રાષા)	૨૦૧	૨૭૮૯-૨૯૯૦	૨૮૧૬-૨૯૯૦	૧૩૪	હન્દ્રામી	૪ (૨૧)
૨૪	અનુરાધા	૧૩૪	૨૯૯૦-૩૧૨૪	૨૯૯૦-૩૧૧૪	૧૩૪	મિત્ર	૪
૨૫	જ્યેષ્ઠા	૬૭	૩૧૨૪-૩૧૯૧	૩૧૨૪-૩૧૯૮	૧૩૪	હન્દ્ર	૩
૨૬	મૂલ	૧૩૪	૩૧૯૧-૩૩૨૫	૩૨૫૮-૩૩૨૨	૧૩૪	રાક્ષસ (નિર્મલિ)	૧૧
૨૭	પૂર્વાષાઢા	૧૩૪	૩૩૨૫-૩૪૫૯	૩૩૨૨-૩૪૨૬	૧૩૪	આપ:	૪ (૨૧)
૨૮	ઉત્તરાષાઢા	૨૦૧	૩૪૫૯-૩૬૬૦	૩૪૨૬-૩૬૬૦	૧૩૪	વિશ્વેદેવા:	૪ (૩૧)
પુન: ૧	અભિજિત્ દ.	૧૬૬૦			૩૬૬૦		

પ્રાચીન જ્યોતિષનું આવશ્યક ધોરણ.

- (૧) રવિમાર્ગ—કુલે ૩૬૬૦ ભાગ. અભિજિત્ સાથે ૨૮ નક્ષત્રો.
- (૨) યુગના પાંચ સૌરવર્ષ, ૧૮૧૦ (સૌર) દિન, ૧૮૬૦ તિથિ, ૬૦ સૌરમાસ, ૬૨ ચાંદ્રમાસ (૬૦ ચાંદ્રમાસ તથા અઢીવર્ષે એક અધિક ચાંદ્રમાસ), ૬૭ નક્ષત્રમાસ (ચન્દ્રના નક્ષત્રો પરત્વે),
- (૩) સૌરવર્ષમાં ૩૬૬ (સૌર) દિન, રવિમાર્ગના ૩૬૬૦ ભાગ ૩૬૬ દિનમાં સૂર્ય કરે. (સ્થૂઠમાન છે.)
- (૪) ચાંદ્રવર્ષની ૩૬૦ તિથિ, ૩૫૪^૩/_૪ (સૌર) દિન, ચાર ચાંદ્રમાસ (૨૯^{૩૧}/_૪ સૌરદિનના અથવા ૩૦ તિથિના) ત્રીજા અને પાંચમા ચાંદ્રવર્ષમાં એક અધિક ચાંદ્રમાસ અને તેવા વર્ષોનાં (સૌર) દિન ૩૮૩^૩/_૪ અને તેર માસ.
- (૫) યુગનો આરંભ—યુગના પ્રથમ વર્ષથી સૌરવર્ષનો, ચાંદ્રવર્ષનો, શ્રાવણ વદિ એકમની પ્રમાણે (આપાદ શુદ્ધિ પૂર્ણિમા પૂર્ણ થાય તે સમયે) સૂર્ય પુષ્યનક્ષત્રના ૪૬ ભાગ પૂરા કરી ૪૭ મા ભાગમાં પ્રવેશ કરે ત્યારે, ચંદ્ર ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર પૂર્ણ કરી અભિજિત્ નક્ષત્રનો પ્રારંભ કરે ત્યારે, વર્ષાઠ્ઠતુનો (અગર પ્રાશ્નક્રતુનો) આરંભ થાય અને દક્ષિણાયનનો આરંભ થાય.

३	पूर्वाषाढा १०४ उत्तराषाढा २०१ ३०५ १८३०	पौष	हेमन्त		मूल ३७ पूर्वाषाढा १३४ उत्तराषाढा १३४ ३०५ १८३०	धत्त
७	अभिजित् ४२ श्रवण १३४ घनिष्ठा १२९ ३०५ २१३५	माघ	शिशिर	उत्तरा यज्ञानो आरंभ	अभिजित् ४२ श्रवण १३४ घनिष्ठा १२९ ३०५ २१३५	मकर
८	घनिष्ठा ५ शतभिषा ६७ पूर्वा भाद्र० १३४ उ० भाद्र० ९९ ३०५ २४४०	फाल्गुन	शिशिर		घनिष्ठा ५ शतभिषा १३४ पूर्वा भाद्र० १३४ उ० भाद्र० ३२ ३०५ २४४०	कुंभ
९	उ० भाद्र० १०२ रेवती १३४ अश्विनी ६९ ३०५ २७४५	चैत्र	वसन्त		उ० भाद्र० १०२ रेवती १३४ अश्विनी ६९ ३०५ २७४५	मीन
				वसन्त संपात		
				वसन्त संपात		
१०	अश्विनी ६५ भरणी ६७ कृत्तिका १३४ रोहिणी ३९ ३०५ ३०५०	वैशाख	वसन्त		अश्विनी ६५ भरणी १३४ कृत्तिका १०६ ३०५ ३०५०	मेघ

पत्रक (२)

क्रम	जैन योजना.	सौरमास	अर्थ	अयन,	जैनेतर योजना.	संभवित
	सूर्य } भाग. सरवाळो नक्षत्रो	(३०॥ सौर दिनां.	शास्त्र अनुसार क्रतु.	संपात ३०	सूर्य } भाग. सरवाळो नक्षत्रो	शक्ति तात्पर्यक)
१	पुष्य ८८ अश्लेषा ६७ मघा १३४ पूर्वा फा० १६ ३०९ ३०९	श्रावण	वर्षा	दक्षिणा- यननो आरंभ	पुष्य ८८ अश्लेषा १३४ मघा ८३ ३०९ ३०९	कर्क
२	पूर्वा फा० ११८ उ० फा० १८७ ३०९ ६१०	भाद्रपद (श्रोष्ठपद)	वर्षा		मघा ९१ पूर्वा फा० १३४ उ० फा० १२० ३०९ ६१०	सिंह
३	उ० फा० १४ हस्त १३४ चित्रा १३४ स्वाति २३ ३०९ ९१९	आश्विन (आश्वयुज)	शरत्		उ० फा० १४ हस्त १३४ चित्रा १३४ स्वाति २३ ३०९ ९१९	कन्या
				शरत्सं- पात		
४	स्वाति ४४ विशाखा २०१ अनुराधा ६० ३०९ १२२०	कार्तिक	शरत्		स्वाति १११ विशाखा १३४ अनुराधा ६० ३०९ १२२०	तुला
५	अनुराधा ७४ ज्येष्ठा ६७ मूल १३३ पूर्वाषाढा ३० ३०९ १९२५	मार्गशर्षि	हेमन्त		अनुराधा ७४ ज्येष्ठा १३४ मूल ९७ ३०९ १९२९	वृश्चिक

६	पूर्वाषाढा १०४ उत्तराषाढा २०१ ३०५	पौष	हेमन्त		मूल ३७ पूर्वाषाढा १३४ उत्तराषाढा १३४ ३०५	१८३०	घत्तः
७	अभिजित् ४२ श्रवण १३४ घनिष्ठा १२९ ३०५ २१३५	माघ	शिशिर	उत्तरा यणनो आरंभ	अभिजित् ४२ श्रवण १३४ घनिष्ठा १२९ ३०५ २१३५		मकर
८	घनिष्ठा ५ शतभिषा ६७ पूर्वा भाद्र० १३४ उ० भाद्र० ९९ ३०५ २४४०	फाल्गुन	शिशिर		घनिष्ठा ५ शतभिषा १३४ पूर्वा भाद्र० १३४ उ० भाद्र० ३२ ३०५ २४४०		कुंभ
९	उ० भाद्र० १०२ रेवती १३४ अश्विनी ६९ ३०५ २७४५	चैत्र	वसन्त		उ० भाद्र० १०२ रेवती १३४ अश्विनी ६९ ३०५ २७४५		मीन
				वसन्त संपात			
				वसन्त संपात			
१०	अश्विनी ६५ भरणी ६७ कृत्तिका १३४ रोहिणी ३९ ३०५ ३०५०	वैशाख	वसन्त		अश्विनी ६५ भरणी १३४ कृत्तिका १०६ ३०५ ३०५०		मेघ

११	रोहिणी १६२ मृगशीर्ष १३४ आर्द्रा ६ ३०५ ३३५५	ज्येष्ठ (ज्येष्ठा मूलीय)	मीन		कृत्तिका २८ रोहिणी १३४ मृगशीर्ष १३४ आर्द्रा ९ ३०५ ३३५५	वृष
१२	आर्द्रा १८ पुनर्वसु २०१ पुष्य ४६ ३०५ ३६६०	आषाढ	मीन		आर्द्रा १२५ पुनर्वसु १३४ पुष्य ४६ ३०५ ३६६०	मिथुन
१	पुष्य ६०	आषाढ ६०	वर्षा ६०	वृश्चिक यवनो आरंभ	पुष्य ६०	कर्क ६०

“ उतारा ”

(जुओ काळ लोकप्रकाश सर्ग २८ परनो उपोद्घात)

“ मेघदूत ” काव्य (कवि कलिदाससं-पाठकवाळी आवृत्ति) मधी.

“ आषाढस्य × प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुम् ” । श्लोक २.

“ आषाढ मासना छेल्ता दिवसे पर्वतना शिखरने आलिंगन करीने रहेला मेघने जोयो. ”

× (पा० ‘ प्रथमदिवसे ’ खोटो छे कारण के श्लोक ४ तथा श्लोक ११५ ची विरुद्ध छे.)

“

“ प्रतपासन्ने नभसि दीयताजीवितालम्बनार्थी ” । श्लोक ४.

“ आषाढ मास नजीक आवे सते (वर्षा ऋतु चालु थाय तेथी विरहातुर) प्रियाना जीवितनो उपाय करवाने इच्छतो यक्ष. ”

“ शापान्तो मे भुजगशयनानुत्थिते शार्ङ्गपाणौ ।

ऋमासानन्यान् गमय चतुरो लोचने मीलयित्वा ” ॥ ११५ ॥

❀ [पा. शोपान्मासान्]

“ विष्णु शोपनागना शयनथी उभा यशे त्यारे (कार्तिक शुद्धि ११ ने दिने) मारा शापनो अंत यशे, माटे हवे वाकीना चार मास (आषाढ शुद्धि पूनमथी) लोचनो मीचीने निर्गमन कर ”

“ કૌટિલીયં અર્થશાસ્ત્રમ્ ” (માઈસોર યુનીવર્સિટીનું. સને ૧૯૧૯) માંથી.

તંત્રી ડૉ. આર શામશાસ્ત્રી.

૧. “ કાલઃ શીતોષ્ણવર્ષાત્મા, તસ્ય રાત્રિરહઃ પક્ષો માસઃ ઋતુરયનં સંવત્સરો યુગમિતિ વિશેષાઃ ।....હેમનં ચ મુષ્ટિમુપહન્તું માર્ગશીર્ષી યાત્રાં યાયાત્ ।...વાસન્તિકં ચ મુષ્ટિમુપહન્તું ચૈત્રીં યાત્રાં યાયાત્ । (અધિ. ૨, અ૦ ૧, પ્ર. ૧૩૪-૩૬)

શીયાળો, ઉનાળો અને વર્ષા (ચોમાસુ) આ કાલ છે. તેના રાત્રિ, દિવસ, પક્ષ, માસ, ઋતુ, અયન, સંવત્સર અને યુગ એ સર્વ વિશેષો છે....હેમંત ઋતુની મુષ્ટિને હણવા માટે માર્ગશીર્ષીની સ્વારી કરવી....વસંત ઋતુની મુષ્ટિને હણવા માટે ચૈત્રીની સ્વારી કરવી.

૨. “ ત્રિશતં ચતુઃપચ્ચાશ્ચાહોરાત્રાણાં કર્મસંવત્સરઃ । તમાપાશીર્ષ્યસાનમૂનં પૂર્ણં વા દદ્યાત્ । કરણાશિષ્ટિતમધિમાસકં કુર્યાત્ ” ।

(અધિ. ૨, અ. ૭. પ્ર. ૨૧. જુઓ કાલલોક પૃ. ૬૦. પૃ. ૧૮-૪૦)

ત્રણસો ને ચોપન દિવસ—રાત્રીનો એક કર્મસંવત્સર થાય છે. તે આપાદીને છેડે (અર્થાત્ આપાદ શુદ્ધિ ૧૧ ને છેડે) પૂરો થાય ત્યારે અધૂરો કે પૂરો (પગાર) દેવો. કરણ (તેના ગણિત) પ્રમાણે અધિક માસ ગણીને વર્તેલું.

૩. “રાજવર્ષ માસઃ પક્ષો દિવસશ્ચ વ્યુષ્ટં, વર્ષાહેમન્તગ્રીષ્માર્ણાઃ કર્ત્વીયસપ્તમા દિવસોનાઃ પચાઃ શોષાઃ પૂર્ણાઃ પૃથગધિમાસકા इति कालः । ”

(અધિ. ૨, અ. ૬. પ્ર. ૨૪.) [જુઓ કાલ ૦ પૃ. ૧૦૨-૧૦૩]

“ રાજવર્ષ (રાજાએ માન્ય કરેલું વર્ષ), માસ, પક્ષ અને દિવસ એ સર્વ વ્યુષ્ટ (જુદા જુદા ?) છે. વર્ષા, હેમન્ત અને ગ્રીષ્મના ગ્રીષ્મા અને સાતમા પક્ષોમાં એક એક દિવસ ઓછો (ગણાય) છે અને વાકીના પક્ષોમાં પૂર્ણ દિવસો છે. અધિક માસ જુદો ગણવો. इति कालः, ” [અર્થાત્ ભાદ્રપદ, કાર્તિક, પૌષ, ફાલ્ગુણ, વૈશાખ અને આષાઢ માસના વદિ પક્ષમાં એક દિન ઓછો ગણતાં વર્ષના ૩૬૦ (ત્રે પક્ષનો માસ, ૩૦ દિનનો પ્રકર્મમાસ ને ચાર માસના ૩૬૦) દિન થાય તેમાંથી છ દિન ઓછા ગણાય પટલે ચાંદ્ર વર્ષના ૩૬૪ દિન સાથે મળી રહે.]

૪. ‘અધિ’ ૨ અધ્યાય ૨૦, પ્રક. ૩૮ “ દેશકાલમાનમ્ ” ।

“માનાપ્યક્ષો દેશકાલમાનં વિદ્યાત્ ” માનાપ્યક્ષે દેશ અને કાલનું માન જાણવું જોઈય.

અટૌ પરમાણ્યો રથચક્રવિપ્રઽ આઠ પરમાણુ એક રથચક્રની રજ થાય છે.

તા અટૌ લિધ્વા આઠ રજ. એક લિધ્વા થાય છે.

તા અટૌ યૂકામધ્યઃ આઠ લીપનો એક યૂકામધ્ય (મામાન્ય યૂકા) થાય છે.

તે અઘૌ યવમધ્યઃ આઠ યૂકામધ્યનો એક યવમધ્ય (સામાન્ય યવ) થાય છે.

અઘૌ યવમધ્યા અંગુલં, મધ્યમસ્ય પુરુપસ્ય મધ્યમાયા અઙ્ગુલ્યા મધ્યપ્રકર્પો વાઽન્ગુલમ્ ।

આઠ યવ (મધ્ય) મઢીને એક અંગુલ થાય છે અથવા તો મધ્યમ પુરુપની મધ્યમ આંગઢીનો મધ્યપ્રકર્પ જેટલો અંગુલ કહેવાય છે.

ચતુરઙ્ગુલો ધનુર્મદઃ । ચાર અંગુલનો એક ધનુર્મદ થાય છે.

અષ્ટાઙ્ગુલા ધનુર્મુષ્ટિઃ । આઠ આંગઢીનો એક ધનુર્મુષ્ટિ થાય છે.

દ્વાદશાઙ્ગુલો વિતસ્તિઃ દ્વાયાપૌરુષં ચ ।

બાર આંગઢીનો એક વિતસ્તિ (વેંત) તથા દ્વાયાપૌરુષ (દ્વાયા માટેનું પુરુપમાપ) પણ થાય છે.

ચતુર્દશાઙ્ગુલં શમઃ શલઃ પરિરયઃ પદં ચ ।

ચૌદ આંગઢીનો એક શમ, શલ, પરિરય અથવા પદ થાય છે.

દ્વિવિતસ્તિરરત્નિઃ પ્રાજાપત્યો હસ્તઃ ।

બે વિતસ્તિનો એક અરત્નિ એટલે પ્રાજાપત્ય હસ્ત (હાથ) થાય છે.

સધનુર્મદઃ પૌત્રવિવિતમાનમ્ ।

ધનુર્મદ સહિત હસ્ત (૨૮ આંગઢીનો) તે પૌત્રવ (તુલાની લાકઢી) વિવિત (ગૌશ્વર) માનમાં વપરાય છે.

સધનુર્મુષ્ટિઃ કિષ્કુઃ કંમ્બો વા ।

ધનુર્મુષ્ટિ સહિત હાથ (૧૨ આંગઢીનો) તે કિષ્કુ અથવા કંસ કહેવાય છે.

દ્વિચત્વારિંદાઙ્ગુલસ્તચ્ચઃ ક્રાકચિકાકિષ્કુઃ સ્કન્ધાવારદુર્ગરાજપરિગ્રહમાનમ્ ।

બેતાઢીશ આંગઢીનો એક સુતારની કરવત જેવઢો કિષ્કુ થાય છે. સ્કન્ધાવાર (સેન્યની દ્વાષળી), 'દુર્ગ' (કિલ્લો) અને રાજમહેલના માન માટે પણ આ છે.

ચતુઃપશ્ચાશઙ્ગુલઃ કુપ્યવનહસ્તઃ ।

ચોપન અંગુલનો એક વનહસ્ત લાકઢાના અંગલ માટે વપરાય છે.

ચતુરશીત્યઙ્ગુલો વ્યામો રજ્જુમાનં ચાતપૌરુષં ચ ।

ચોરાશી અંગુલનો એક વ્યામ (વામ), દોરઢાના માન અથવા સ્વોદકામના માનમાં પુરુપની અંચાદ ગણાય છે

ચતુરરત્નિદંડો ધનુર્નાઢ્ઢિકાપૌરુષં ચ ।

ચાર અરત્નિનો (૧૬ આંગઢીનો) એક દંઢ, ધનુષ્ અથવા નાઢ્ઢિકા માનનો પૌરુષ થાય.

માર્દપત્યમષ્ટતાઙ્ગુલં ધનુઃ પશ્ચિપ્રાકારમાનં પૌરુષં ચ અગ્નિચિત્વાનામ્ ।

१०८ आंगळनो गृहपति (अर्थात् सुतारनो) धनु छे. तेनो उपयोग सढक तथा फिल्लानी रांगना मापमां वपराय तथा यज्ञ संबंधी कार्यमां पुरुषमान गणाय.

पदकंसो दण्डो ब्रह्मदेयातिथ्यमानम् ।

छ कंसनो (१९२ अंगुलनो) एक दंड थाय छे ते (अतिवृ आदि) ब्राह्मणोने देवानी वस्तु माटे तथा अतिथिने देवानी वस्तु माटे गणाय.

दशदण्डो रज्जुः ।

दश दंडनो एक रज्जु (९६० आंगळनो) थाय-(दण्ड-४ अरलीनो-९६ आंगळनो)

द्विरज्जुकः परिदेशः ये रज्जुनो एक परिदेश थाय. (१९२० आंगळनो)

त्रिरज्जुकं निवर्तनम् । त्रय रज्जुनुं एक निवर्तन थाय (२८८० आंगळनो) .

एकतो द्विदण्डाधिको बाहुः ।

एक बाहु (चार बाहुमांनी एक बाहु) ए निवर्तन (१० दण्ड) तथा ये दण्ड वधु यइने बाहु गणाय.

धनुस्महर्षं गोरुतम् । (पाठान्तर-द्विधनु०)

हजार धनुष(दण्ड) नो एक गोरुत (गाठ) थाय. (टीकाकार पण ये हजार धनुष्यनो गाठ कहेछे.)

चतुर्गोक्तं योजनम् । चार गोरुत (गाठ) नुं एक योजन थाय.

इति देशमानं व्याख्यातम् । आ प्रमाणे देशानुं मान कथुं.

कालमानमत ऊर्ध्वम् । हवे पछी कालनुं मान कहे छे:-

श्रुटो लवो निमेषः काष्ठा कला नालिका मुहूर्तः पूर्वापरभागौ दिवसो रात्रिः पक्षो मासो ऋतुरयनं संवत्सरो युगमिति कालाः

श्रुति, लव, निमेष, काष्ठा, कला, नाडिका, मुहूर्त, पूर्वाह्न, अपराह्न, दिवस, रात्रि, पक्ष, मास, ऋतु, अयन, संवत्सर अने युग आ सर्व विभाग कालना छे ते आ प्रमाणे—

श्रौ श्रुटो लवः । ये श्रुटिनो एक लव कहेवाय.

श्रौ लवो निमेषः । ये लवनो एक निमेष.

पञ्च निमेषाः काष्ठा । पांच निमेषनी एक काष्ठा.

त्रिंशत्काष्ठाः कला । तीस काष्ठानी एक कला.

चत्वारिंशत्कलाः नाडिका । चाळीस कलानी एक नाडिका.

सुवर्णमापकाश्चत्वारश्चतुरश्रुलायामाः कुम्भाच्छिद्रमादकमम्भसो वा नालिका ।

अथवा चार मासा सुवर्णनी चार आंगळ लांबी (शलाका जेटला छिद्रमां समाय तेदलुं)*

* कालतेक पृ. ३३ श्री. ५२-५१ “ यद्वा चतुःस्वर्णमाप...तीत्यमेयप्रमाणतः ” । ये अत्र ५१० पल प्रमाण उल पृ. ३६ उपर कहेल छे ते योग्य छे छे. ज्योतिषरंङ्क पण तेम ज कहे छे.

ઘડામાં હિંદ્ર હોય તેમાંથી આઠક માપ જેટલું પાણી જાય તે સમય નાલિકા. (આઠક માપ અર્થશાસ્ત્રના આગલના પ્રકરણમાં છે.)

દ્વિનાલિકા મુહૂર્ત્તઃ । બે નાલિકાનો એક મુહૂર્ત્ત.

પશ્ચદશમુહૂર્ત્તો દિવસો રાત્રિશ્ચ ચૈત્રે માસ્યાશ્વયુજે ચ માસિ ભવતઃ ।

પંદર મુહૂર્ત્તનો એક દિવસ થાય છે. તેટલી જ એક રાત્રિ થાય છે. આવો દિવસ અને રાત્રિ ચૈત્ર માસમાં અને આશ્વિન માસમાં હોય છે.

તતઃ પરં ત્રિભિર્મુહૂર્તૈરન્યતરણ્ણમામં વર્ધતે દ્વાસતે ચેતિ ।

ત્યારપછી છ માસ સુધી દિવસ કે રાત્રિ બે માંથી એક ત્રણ મુહૂર્ત્ત બંધે છે અને ઘટે છે.

છાયાયામષ્ટપૌરુષ્યામષ્ટાદશમાગચ્છેદઃ, પદ્મપૌરુષ્યા ચતુર્દશમાગઃ, ચતુષ્પૌરુષ્યામષ્ટમાગઃ, દ્વિપૌરુષ્યા પદ્મમાગઃ. પૌરુષ્યા ચતુર્માગઃ, અષ્ટાઙ્ગુલાયાં ત્રયોદશ માગઃ, અચ્છાયાં મધ્યાહ્નમિતિ ।

આઠ પૌરુષપ્રમાણ (આઠ વેંત પ્રમાણ=૧૬ અંગુલ પ્રમાણ) છાયા હોય ત્યારે અઢારમા ભાગનો છેદ જાણવો (પટલે કે અઢારમા ભાગ જેટલો દિવસ ચઢ્યો છે અર્થાત્ ત્રીશ નાલિકાનો ૧૮ મા ભાગનો દિન થયો છે એમ જાણવું.) એ જ રીતે છ પૌરુષ પ્રમાણ (૭૨ અંગુલ) છાયા હોય ત્યારે ચૌદમા ભાગનો છેદ જાણવો. ચાર પૌરુષ પ્રમાણ (=૪૮ અંગુલ) છાયા હોય ત્યારે આઠમા ભાગનો છેદ જાણવો. બે પૌરુષ પ્રમાણ (=૨૪ અંગુલ) છાયા હોય ત્યારે ચતુઠા ભાગનો છેદ જાણવો. એક પૌરુષ પ્રમાણ (=૧૨ અંગુલ) છાયા હોય ત્યારે દિવસના ચોથા ભાગનો છેદ જાણવો. આઠ અંગુલ પ્રમાણ છાયા હોય ત્યારે દિવસના દશ ભાગ ગણતાં ત્રણ ભાગનો છેદ જાણવો. ચાર અંગુલ પ્રમાણ છાયા હોય ત્યારે દિનના આઠ ભાગ ગણતાં ત્રણ ભાગનો છેદ જાણવો અને ચિત્તકુલ છાયા ન હોય ત્યારે ઘરોબર મધ્યાહ્ન થયો છે એમ જાણવું.

પરાધૃત્તે દિવસે શેષમેઘં વિચાત્ ।

વિવસના મધ્યાહ્ન પછીના ભાગમાં ઉપર કહ્યા પ્રમાણે છાયા હોય ત્યારે તેટલો દિવસ શેષ રહ્યો છે એમ જાણવું.

આપાદે માસિ નષ્ટઙ્ગાયો મધ્યાહ્નો ભવતિ ।

અપાદ માસમાં મધ્યાહ્ન સમયે ચિત્તકુલ છાયા હોતી નથી.

અતઃ પરં શ્રાવણાદીનાં પળ્ણમાસાનાં દ્વ્યઙ્ગુલોત્તરા માષાદીનાં દ્વ્યઙ્ગુલાવરા છાયા મિતિ ।

ત્યારપછી શ્રાવણાદિક છ માસમાં બંધે અંગુલ પ્રમાણ છાયા ઉત્તર દિશા તરફ ઘટતી હોય છે. અને માષાદિક છ માસમાં બંધે અંગુલ પ્રમાણ છાયા દક્ષિણ દિશા તરફ હોય છે.

(ઉત્તર દિશા તરફ છાયા હોય ત્યારે સૂર્ય દક્ષિણાયન હોય છે અને દક્ષિણ તરફ છાયા હોય ત્યારે સૂર્ય ઉત્તરાયણ કહેવાય છે.)

પશ્ચદશાહોરાત્રાઃ પશ્ચઃ । પંદર દિવસ અને રાત્રિનો એક પક્ષ (પશ્ચવાહીયું) થાય છે.

સોમાપ્યાયનઃ શુક્લઃ । સોમાવચ્છેદનો વહુલઃ ।

જેમાં ચંદ્ર ઘટ્ટિ પામતો હોય તે શુક્રપક્ષ, જેમાં ચંદ્ર ક્ષીણ થતો હોય તે વહુલ (કૃષ્ણ) પક્ષ કહેવાય છે.

દ્વિપદ્મો માસઃ । ત્રિંશદહોરાત્રઃ પ્રકર્મમાસઃ । સાર્ધઃ સૌરઃ । અર્ધન્યૂનશ્ચાન્દ્રમાસઃ । સપ્તવિંશતિર્નક્ષત્રમાસઃ । દ્વાત્રિંશત્ મલમાસઃ ।

બે પક્ષનો એક માસ, ત્રીશ દિવસ-રાત્રિનો એક પ્રકર્મમાસ, સાઢીત્રીશ દિવસરાત્રિનો એક સૌર (સૂર્ય) માસ, સાઢીબોગણત્રીશ દિવસ-રાત્રિનો એક ચાન્દ્રમાસ, સત્તાવીશ દિવસ-રાત્રિનો એક નક્ષત્રમાસ, વત્રીશ દિવસ-રાત્રિનો (૧) એક મલમાસ છે. ('વત્રીશમા થયેં મલમાસ આવે' તે વધારે યુક્ત લાગે છે.)

પશ્ચાત્રિંશદશ્વવાહાયાઃ । ચત્વારિંશદ્વસ્તિવાહાયાઃ ।

પાંત્રીશ દિવસરાત્રિનો એક અશ્વવાહ માસ થાય છે. ઇટલે કે અશ્વ સંબંધી નોકરી કરનારને પાંત્રીશ દિવસનો માસ ગણીને તે પ્રમાણે પગાર અપાય છે. ચાઢીશ દિવસરાત્રિનો એક હસ્તિવાહ માસ થાય છે. ઇટલે કે હાથી સંબંધી નોકરી કરનારને ચાઢીશ દિવસનો માસ ગણીને તે પ્રમાણે પગાર અપાય છે.

દ્વા માસાશ્વતુઃ । શ્રાવણઃ પ્રોષ્ઠપદશ્વ વર્ષાઃ । આશ્વયુજઃ કાર્તિકશ્વ શરદ્ । માર્ગશીર્ષઃ પૌષશ્વ હેમન્તઃ । માઘઃ ફાલ્ગુનશ્વ શિશિરઃ । ચૈત્રો વૈશાખશ્વ વસન્તઃ । જ્યેષ્ઠામૂલીય આષાઢશ્વ ગ્રીષ્મઃ ।

બે માસની એક ઋતુ થાય છે. તેમાં શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ એ બે માસની વર્ષાઋતુ છે, આશ્વિન અને કાર્તિક માસની શરદઋતુ છે, માર્ગશીર્ષ અને પૌષ માસની હેમન્તઋતુ છે, માઘ અને ફાલ્ગુન માસની શિશિરઋતુ છે, ચૈત્ર અને વૈશાખ માસની વસન્તઋતુ છે અને જ્યેષ્ઠ તથા અષાઢ માસની ગ્રીષ્મઋતુ છે.

૧ ગુપ્તો વિવેચન—મર્ગ ૨૮ ઉપરના ઉપોદ્યાતમા પેરા ૪.

૨ અધિ. ૨, અ. ૬, પ્ર. ૨૪ માં વર્ષા, હેમન્ત, ગ્રીષ્મ એમ વર્ષના ત્રણ ભાગ વાળા છે. ઇટલે વર્ષના ચાર ભાગના ઉપરોક્ત વર્ષા ને શરદ્ ઋતુ ખાલી જતી હશે? હેમન્તમાં હેમન્ત ને શિશિર ઋતુ ખાલી જતી હશે? વસન્ત અને ગ્રીષ્મ ઋતુ ગ્રીષ્મમા અન્તર્ગત થતી હશે? જો તેમ હોય તો જૈન મન્યોમાં વર્ષા શરદને બદલે પ્રાશ્ન ને વર્ષા છે તે ધરોબર છે.

શિશિરાદુત્તરાયણમ્ । વર્ષાદિ દક્ષિણાયનમ્ । દ્વયયનઃ સંવત્સરઃ । પચ્ચસંવત્સરો યુગમિતિ ।

શિશિરાદિ (શિશિર, વસંત અને ગ્રીષ્મ ય ધ્રુવ) ઋતુ ઉત્તરાયણ છે અને વર્ષાદિ (વર્ષા, શરદ્ અને હેમન્ત ય ધ્રુવ , ઋતુ દક્ષિણાયન છે. આ બે અયન મઢીને એક સંવત્સર (વર્ષ) થાય છે. પાંચ સંવત્સર મઢીને એક યુગ થાય છે.

દિવસસ્ય દરત્યર્કઃ પષ્ટિમાગમૃતૌ તતઃ । કરોત્યેકમદૃષ્ટ્વેદં તથૈવેકં ચ ચન્દ્રમાઃ ॥ ૧ ॥
 એવમર્થદ્વતીયાનાસદ્ધાનામધિમાસકમ્ । ગ્રીષ્મે જનયતઃ પૂર્વે પચ્ચાદ્દાન્તે ચ પશ્ચિમમ્ ॥ ૨ ॥

૧ “ શિશિરાદુત્તરાયણમ્ ”

શિશિર અને વર્ષા ઋતુને ઋતુને અયન સાથે જોડવાથી ઋતુઓનો સંબંધ સૂર્યની વિષુવ પરત્વેની દક્ષિણેતર ગતિ સાથે જોડાય છે હાલ દક્ષિણાયન જૂનની ૨૧ મીએ થાય છે અને તે રહતે સામાન્યતઃ વર્ષાનો શરો સમય સમસ્ત દેશપરત્વે થાય છે

૪ “ તથૈવેકં ચ ચન્દ્રમાઃ ”

૨૧॥ દિનનો ચાન્દ્રમાસ તે સ્થૂળ માન લાગે છે. ૬૨ ચાંદ્રમાસના ૧૮૨૧ દિન એક યુગમા થાય, વસ્તુતઃ ૧૮૩૦ દિન જોડાઈ એટલે અર્ધિ સ્થૂળ માન ગણ્યું ૧ કાલલોકપ્રકાશમા માન ૨૧૪૩ દિન છે

નક્ષત્રમાસ ૨૭ દિનનો ગણ્યો છે તે પણ સ્થૂળમાન લાગે છે. લોક ૨૭,૪૩૨ દિનનો નક્ષત્રમાસ ગણ્યો છે જો ૨૭ દિનમા ચન્દ્રની આવૃત્તિ પૂરી થાય તો પછીના ૨૧ દિનની ચન્દ્રની ચાલના ભાગ ૧૧૪ હોય ૩૩૫ ભાગ થાય અને તેટલા ભાગ સૂર્યના ૨૧॥ દિનની ગતિના ગણાય. (કારણ કે એક અમાસ સૂર્યચન્દ્ર સાથે પ્રસ્થાન કર્યું હોય તે બીજી અમાસે પુનઃ મેળવ થાય) જો આ જ ગતિ સૂર્યની વાર્ષિક થાય તો સૂર્યની-રવિમાર્ગની આવૃત્તિ ૩૧૮/૩૧૯ દિનમા થઈ જાય જે ઓટું છે સૂર્યની આવૃત્તિ ૩૬૫/૩૬૬ દિન આશરેની છે અર્પાત્ અર્ધશાસ્ત્રમા આવેલા માનમા અપૂર્ણાંક છોટી રીધેલાં છે એટલે સ્થૂળમાન જેવાં જ ગણાય. રચના કાલલોકપ્રકાશને મઢતી છે એટલે કાલલોકપ્રકાશની રચનાના માન સ્વીકારવામા કાઢ વાંચો નથી લાગતો. જુઓ થુ વર્ષા “ મલામાસ ” ઉપર.

૫ આ શ્લોક અશુદ્ધ છે. અધિક ૨, અઠ ૭, પ્ર ૨૫ માં “ આપાઢી પર્યવમાન ” વર્ષ ગણ્યું છે અર્પાત્ આપાઢ શુદ્ધિ પૂનમે વર્ષનો અન્ત એટલે આશય થઈ પ્રતિપદાથી નવા વર્ષનો આરંભ છે સ્વારથી અઢી વર્ષે પૌષ માસ અધિક થાય જે શીતકાલ ગણાય અઠ ૧ અઠ ૧ પ્ર ૧૩૫/૧૩૬ માં “ કાલ. શીતોષ્ણ વર્ષાત્મા ” ગણાવ્યો છે તે જોતા શ્લોકમા “ ગ્રીષ્મે ” શબ્દને બદલે “ શીતે ” પાઠ યોગ્ય ગણાય અને તેનો સંબંધ પૂર્વે “ શબ્દ સાથે રહેતો જો “ ગ્રીષ્મે ” પાઠ રહે તો પછી પાછળનો અધિક માસ (બીજો આપાઢ) ગ્રીષ્મમાં આવે ત્યાં “ પૂર્વે ” પાઠને બદલે ‘ નૂન ’ પાઠ જોડાઈ

જો યુગનો આરંભ માધ માસથી ઉત્તરાયણથી હોય તો જ અર્ધશાસ્ત્રનો શ્લોક અર્થ ગણાય, પરન્તુ અર્ધશાસ્ત્રના અન્ય ઉલ્લેખોથી માધ માસથી વર્ષનો આરંભ સમજાતો નથી કાલલોક ૮. ૪૭ શ્લો ૧૪/૧૫ સ્પષ્ટપણે કહે છે—

“ માસોઽધિકોઽયં સ્યાગ્નિશ-ત્સૂર્યમાસઽવ્યતિક્રમે ॥ ૬૪ ॥

યુગસ્ય મધ્યે પોષોઽય-અન્તે ત્વાપાઢ યવ ચ । ”

એટલે અર્ધશાસ્ત્રનો અશુદ્ધ શ્લોક કાલલોકપ્રકાશના શ્લોક અનુસાર શુદ્ધ વાંચવો જોડાઈ.

અધિકમાસનું નિરૂપણ કરે છે—સૂર્ય—“એક દિવસના સાઠમા ભાગને ઇટલે એક ઘડીને હરે છે. ઇટલે ઘટ્ટિ કરે છે. તેથી એક ઋતુમા ઇટલે બે માસમા યજ્ઞને એક દિવસની (રાત્રિ-દિવસની) ઘટ્ટિ કરે છે, તેથી છ ઋતુમાં યજ્ઞને ઇટલે એક વર્ષે ૬ દિવસ વધવાથી અઢી વર્ષે ૧૧ દિવસ વધે છે. તે જ પ્રમાણે, ચંદ્રમા એક દિવસે સાઠમા ભાગનો ઇટલે એક ઘડીનો છેદ કરે છે તેથી એક ઋતુમા ઇટલે બે માસમાં યજ્ઞને એક દિવસની હાનિ થાય છે. તે રીતે ગણતાં છે ઋતુ ઇટલે એક વર્ષમા ૬ દિવસ ઘટવાથી અઢી વર્ષે ૧૧ દિવસ ઘટે છે. આ રીતે અઢી વર્ષે સૂર્ય—ચંદ્ર બન્ને મઠીને ગ્રીષ્મઋતુમાં પહેલા અધિક માસને ઉત્પન્ન કરે છે અને પાંચ વર્ષને છેડે હેમંતઋતુમા ઋજા અધિક માસને ઉત્પન્ન કરે છે. (આ રીતે એક યુગમા બે અધિક માસ આવે છે.) ૧૮૨.

“इत्यव्यक्षप्रचारे द्वितीयेऽधिकरणे देशकालमानं विशोऽध्यायः॥ आदित एकवत्पारिंशः”॥

“અવ્યક્ષપ્રચાર નામના ઋજા અધિકરણમા ‘દેશકાલમાન’ નામનો ઋશમો અધ્યાય સમાપ્ત થયો. પહેલેથી ૪૧ મો અધ્યાય સંપૂર્ણ.” ।

“ वेदांगज्योतिष ”

[यजुर्वेदांग जुष्मो “ पुरातत्त्व ”, वर्ष १, अंक १, पृ० २८९....३२३] ।

पृ० २८९ “ पञ्चसंवत्सरमय—युगाव्यक्षं प्रजापतिम् ।

दिनत्वयनमासाङ्गं, प्रणम्य शिरसा श्रुचिः ” ॥ १ ॥

“ શિવસ, ઋદુ, અયન અને માસરૂપી અંગવાઢા અને પાંચવર્ષમય યુગનો અવ્યક્ષ એવા પ્રજાપતિને મસ્તકવડે પ્રણામ કરીને પવિત્ર થયેલો હું ” (૧).

“ वेदा हि यज्ञार्थमभिप्रवृत्ताः कालानुपूर्व्या विहिताश्च यज्ञाः ।

तस्मादिदं कालविज्ञानशास्त्रं यो ज्योतिषं वेद स वेद यज्ञम् ” ॥ ૩ ॥

“ વેદો યજ્ઞને માટે પ્રવર્તેલા છે, અને યજ્ઞો કાલની આનુર્વાણ કહેલા છે તેથી આ કાલવિજ્ઞાનના શાસ્ત્રરૂપ જ્યોતિષને જે પુરુષ જાણે છે, તે પુરુષ યજ્ઞને જાણે છે ” ૩.

પૃ० ૨૯૦ “ माघशुक्लप्रपञ्चस्य पौषकृष्णसमापिनः ।

युगस्य पञ्चवर्षस्य कालज्ञानं प्रचक्षते ॥ ૧ ॥

स्वराक्रमेते सोमाकौ यदा साकं सवासवौ ।

स्यात्तदादि युगं माघस्तपः शुक्लोऽयनं मृदक् ॥ ૬ ॥

પ્રપદેતે શ્રવિષ્ઠાદૌ સૂર્યાચન્દ્રમસાબુદક ।

સાર્પાર્થે દક્ષિણાર્કસ્તુ માઘશ્રાવણયોઃ સદા ॥ ૭ ॥

ધર્મવૃદ્ધિરપાં પ્રસ્થઃ ઘષાઘ્રાસ ઉદગ્ગતૌ ।

દક્ષિણે તૌ વિપર્યાસઃ ધનુર્ઘૃત્યયનેન તુ ” ॥ ૮ ॥

“માઘ શુક્લત્રી શરદ યનાર અને પોષ કૃષ્ણમાં સમાપ્ત યનાર પાંચ વર્ષના યુગતું કાલજ્ઞાન કહેવાય છે. (૧). જ્યારે ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર સહિત સૂર્ય અને ચન્દ્ર એકી સાથે આકાશને ઓળંગે છે, ત્યારે યુગની શરૂઆત થાય છે. તે વચ્ચે માઘ માસ શુક્લપક્ષ અને વસરાયણ હોય છે. (૬). ધનિષ્ઠાની આદિમાં માઘ માસમાં સૂર્ય અને ચંદ્ર સદાકાલ વસરાયણને પામે છે અને શ્રાવણ માસમાં અન્નેપા અર્ધે જાય ત્યારે સદાકાલ દક્ષિણાયને પામે છે. (૭). વસરાયણમાં જલ્દતા એક પ્રસ્થપ્રમાણ દિવસની વૃદ્ધિ અને તેટલી જ રાત્રિની હાનિ હોય છે. અને દક્ષિણાયનમાં તેનાથી વિપરીત (એક પ્રસ્થ જલ્દ જેટલી રાત્રિની વૃદ્ધિ અને દિવસની હાનિ) હોય છે. એક અયનમાં છ મુહૂર્તની વૃદ્ધિ હાનિ થાય છે. (૮).

[નોંધ—‘ અર્ચશાસ્ત્ર ’ ના અધિ. ૨, અ. ૭, પ્ર. ૨૧ માં આપાદી પર્યવસાન વર્ષ અર્થાત્ અપાઢ શુદિ પુનમે પૂર્વ થતું વર્ષ કહ્યું છે તેની સાથે આ રચના મળતી નથી.]

પૃ ૩૧૧ “ ત્રિશત્યહાં સપદપથિરન્દે પદ ચર્તવોઽપને ।

માસા દ્વાદશ સૂર્યાઃ સ્પુરેતત્પશ્ચગુણં યુગમ્ ” ૨૮ ॥

“ એક વર્ષમાં ત્રણ સો ને છાસઠ દિવસ, ૭ અતુ, એ અયન અને બાર સૂર્યમાસ હોય છે તેનાથી પાંચ ગણો યુગ હોય છે. ” (૨૮).

શુદ્ધિપત્ર સર્ગ ૨૮ માનું.

પાનું.	લીટી માધાન્તર	અચુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૭	૧	કામુક	કામી
૩૮	૯	સૂર્યનો પાર	સૂર્યનો સંચાર
૩૯	(મૂલ) ૧૨	સપ્તર્ષિરાત્યા	અષ્ટાર્ષિરાત્યા
૩૯	૧૧	સતાવીશ	અઠ્ઠાવીશ
૪૧	૧૦	ચ્યેષ્ઠા	ધનિષ્ઠા
૮૪	૧૩	વર્ષાપત્ર	વર્ષાચતુ
૯૪	૭	પૂર્ણિમા (અયવા અમાવાસ્યા)નો.	પૂર્ણિમાનો

પ્રસ્તાવના.

૨૧	(શ્વાતી) ૧-૬	'વસન્તસંપાત' એક જ વચ્ચત વાંચવું.	
૩૧	૧૭	અપાય છે.	અપાય છે. [પાંચીરામા વર્ષે અશ્વવા- હના મત પ્રમાણે અને પાલીરામા વર્ષે હસ્તિવાહના મત પ્રમાણે મલ- માસ આવે. તે અર્થ વધારે યુક્ત અને પ્રકરણમાં સંગત લાગે છે.]
૩૨	દેહી	અચુદ્ધ	અચુદ્ધ
૩૨	૧૧	શુદ્ધ	શુદ્ધ

શ્રી લોકપ્રકાશ-આસ્ત્રા ગ્રંથમાં આપેલ સહાદતોનું લીસ્ટ.

પ્રથમ ૪૫ આગમો સંબંધી આગમના ક્રમવાર આપેલ છે તે પછી પ્રમો વિગેરે સંબંધી અક્ષરાનુક્રમે આપેલ છે. આમાં જે અંક નીચે દર્શાવેલ છે તે કરેલા છે, તે દે+લા, પુ. પં. તરફથી દ્વાપેલી પ્રતના પૃષ્ઠાંક સમજવા, અને જે દર્શાવેલા અંકો છે તે અમારા દ્વાપેલા કાલ્પલોકપ્રકાશ સાર્યના પૃષ્ઠાંક સમજવા.

સૂત્રો—૧-૨ શ્રીઆચારાંગસૂત્ર અને ઘૃત્તિ—૧૯-૩૧-૩૧ ૩૬ ૩૬ ૩૭ ૪૧ ૧૨
૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૧ ૨ ૨

૮૧ ૮૪ ૮૮ ૯૦ ૧૧૧-૨૩૮-૪૩૨ (૧૧)
૧ ૨ ૧ ૨

૩ શ્રીલોકસાર અધ્યયન નિર્ણયિકા ઘૃત્તિ—૧૧૧ (૧)

૪ શ્રી આચારાંગ નિર્ણયિકા—૧૩૪ (૧)

૫-૬ શ્રી સૂત્રકૃતાંગમૂત્ર અને ઘૃત્તિ—૮૬ ૧૦૦ ૧૦૪ (૩)
૧ ૧ ૨

૭-શ્રીસૂત્રકૃતાંગ ધૂર્તિ—૧૦૭ (૧)
૨

૮-૯ શ્રી સ્વાનાંગમૂત્ર અને ઘૃત્તિ—૧ ૧૦ ૩૧ ૪૨ ૪૯ | ૧૩૩ ૧૪૦ ૧૫૨ ૧૫૪
૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૨ ૧ ૨ ૨

૧૬૪ ૧૮૧ ૨૦૭ ૨૭૨ ૨૭૬ ૨૭૬ ૨૯૨ ૨૯૪ ૨૯૪ ૨૯૫ ૨૯૮ ૩૧૩ |
૨ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૨ ૧ ૨ ૧

૧૩ ૧૯ ૩૧ ૧૧૦ | ૧૪૦ ૧૪૧ ૧૫૨ ૧૬૪ ૨૦૭ ૨૧૩ ૨૭૬ ૨૯૩
૨ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૨ ૨ ૧ ૨ ૧ ૧

૨૯૩ ૨૯૫ ૨૯૫ ૨૯૭ ૩૦૦ ૩૨૬ ૩૩૧ ૩૩૨ ૩૪૨ ૩૬૩ ૨૦૧-૨૧૩-
૨ ૧ ૨ ૨ ૧ ૧ ૧ ૨ ૨ ૧

૩૦૧-૩૬૫-૩૯૪-૪૧૩-૪૪૦-૪૪૦-૬૨૫-૬૩૨-૬૩૯-૬૪૦-૬૪૮. (૧૬)

૧૦-૧૧ શ્રી સમવાયાંગ મૂત્ર અને ઘૃત્તિ—૧૪૪ ૧૬૯ ૧૭૦ ૧૭૮ ૧૮૪ ૨૦૮
૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૧

૨૧૦ ૨૨૪ ૨૪૫ ૨૮૩ ૨૯૪ ૩૩૨ ૩૬૬ ૨૧૪-૨૬૨-૪૮૦-૪૯૧
૨ ૨ ૨ ૨ ૧ ૨ ૨

૫૦૦-૫૧૮-૫૧૯-૫૨૩-૫૬૬-૬૪૧-૬૪૩-૬૪૪-૬૪૪-૬૪૮ (૨૭)

-૧૩ શ્રી ભગવતીસૂત્ર અને વૃત્તિ— ૧૦ ૧૦ ૧૧ ૧૧ ૨૧ ૨૬ ૩૩ ૩૧ ૪૮
૨ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૧ ૧

૧૭ ૬૪ ૭૦ ૭૦ ૭૭ ૭૭ ૮૪ ૮૬ ૮૯ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૩ ૯૪
૧ ૧ ૨ ૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૨ ૨ ૧ ૨ ૨ ૧

૧૦૨ ૧૦૧ ૧૦૬ ૧૦૬ ૧૧૦ ૧૧૧ ૧૧૯ ૧૨૬ ૧૩૬, ૧૨૭ ૧૨૮
૧ ૧ ૨ ૨ ૨ ૧ ૧ ૨ ૨ ૨ ૧

૧૨૯ ૧૩૬ ૧૩૨ ૧૩૩ ૧૩૪ ૧૩૫ ૧૩૫ ૧૩૮ ૧૪૪, ૧૪૭ ૧૪૨
૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૧, ૧, ૧ ૧, ૨ ૧

૧૫૧ ૧૫૧ ૧૫૬ ૨૨૬ ૨૩૭ ૨૪૩ ૨૪૩ ૨૪૩ ૨૪૫ ૨૪૬ ૨૫૮
૨ ૨ ૧ ૨ ૧ ૧ ૧ ૨ ૧ ૧ ૨

૨૭૬ ૨૮૭ ૨૯૯ ૨૯૯ ૩૧૩ ૩૧૬ ૩૨૩ ૩૨૪ ૩૨૭ ૩૨૭ ૩૨૮
૨ ૨ ૧ ૨, ૧, ૨ ૨, ૨, ૨, ૨, ૨, ૧

૩૩૦ ૩૩૦ ૩૩૧ ૩૩૧ ૩૩૧ ૩૩૨ ૩૩૨ ૩૩૨ ૩૩૩ ૩૩૩ ૩૩૫
૨ ૨ ૧ ૨ ૨ ૧ ૨, ૨ ૧ ૨ ૧

૩૩૫ ૩૩૫ ૩૩૬ ૩૩૬ ૩૩૬ ૩૩૭ ૩૩૭ ૩૪૦ ૩૪૩ ૩૪૩ ૩૪૪
૧ ૨, ૨, ૨, ૨ ૨ ૧ ૨, ૨, ૨ ૧

૩૪૪ ૩૫૦ ૩૫૧ ૩૫૨ ૩૫૬ ૩૫૭ ૩૬૭ ૩૬૭ ૩૬૮ ૩૬૮
૨, ૨, ૧ ૧ ૧, ૧, ૧ ૧ ૨

૧૪૧-૧૬૮-૨૬૭-૬૩૨-૮૪-૧૪૬-૬૦૭-૬૧૬-૬૭૨-૬૭૧-૬૭૬-
૬૭૭-૬૭૯ (૧૧૩)

૧૪-૧૫-શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્ર અને વૃત્તિ— ૨૦૦ ૩૪૨ ૧૨૧-૧૨૩-૨૨૪-
૧ ૨

૨૨૬-૪૦૨-૪૦૭-૪૨૭-૧૦૦ (૧૦)

૧૬ જ્ઞાનસાગરચરિત્ત પદ્યાંગ અવચૂરિ—૨૨૪ (૧)

૧૭ શ્રી અંતગદ્દશાંગ સૂત્ર—૪૦૨-૬૪૨ (૨)

૧૮ શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર-વૃત્તિ—૧૯૦-૪૦૧-૪૦૧-૪૦૨-૪૦૭ (૧)

૧૯ શ્રી વિપાકસૂત્ર—૨૭૯ (૧)

૨૦-૨૧ શ્રી ઔપપાતિકસૂત્ર અને વૃત્તિ— ૧૪ ૧૧ ૧૭ ૧૭ ૧૭૮ ૩૨૩ ૩૨૩ (૭)
૨ ૨ ૧ ૧ ૨ ૧ ૧

૨૨-૨૩ શ્રી રાજપ્રશ્નીય સૂત્ર અને વૃત્તિ— ૨૯ ૧૭ ૨૮૬ ૩૧૬ ૩૧૯ ૩૨૨ (૬)
૨ ૧ ૧ ૨ ૧ ૨

૨૪-૨૫ શ્રી જીવામિગમસૂત્ર અને વૃત્તિ— ૧૮ ૨૧ ૨૪ ૨૫ ૩૩ ૪૯ ૮૮ ૮૮
૧ ૨ ૨ ૧ ૨ ૧ ૧ ૧

१८	१३२	१४२	१४९	१५०	१५३	१६३	१६४	१६५	१७०
१	२	२	१	२	२	१	१	२	१
१७२	१७२	१७२	१८७	२०३	२०३	२०४	२०५	२०५	२०७
२	२	२	२	१	१	१	१	१	२
२१८	२१८	२६१	२६४	२७६	२७७	२८२	२८७	२८८	२८८
१	२	२	१	१	१	१	१	१	२
२९१	२९३	२९४	२९४	२९५	२९५	२९६	३०२	३०६	३०७
१	२	१	१	१	२	२	२	१	१
३०८	३०९	३१४	३१९	३४९	३६३	३६४	३६७	१५४-६७२-१६८(६३)	
२	१	१	२	१	१	१	१		

२६ श्री जीवामिगमचूर्णि— २९९ ३०७ (२)

२७-२८ श्री प्रज्ञापनासूत्र अने वृत्ति—	२	११	१८	१८	१९	२७	३०	३१	३४
	२	२	१	२	१	२	२	२	१
३५-३६	३७	४१	४१	४२	६२	६२	७७	७८	८१
	१	२	१	२	१	२	२	२	१
८७	९०	९०	९९	११३	११३	१२३	१२६	१३१	१११
	२	१	२	१	१	२	२	१	२
२४	३०	३०	३४	३४	४०	४२	८०	८६	८८
	२	१	२	२	१	१	२	२	१
११४	११४	१४१	१४२	१६४	३०२	३०६	३२३	३२४	३६६
	१	१	२	२	१	२	२	२	१
३६६	३६७								
२	१	८४-६८-६५५	(६५१)						

२९ श्री प्रज्ञापना विशेषपदवृत्ति— १७० (१)

३० श्री जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति मूल—	१६६	१७९	१८१	१८३	१८३	१८४	१८४	१८५
	२	१	१	१	१	२	२	१
१८७	१८८	१८८	१९८	२०२	२०३	२०४	२०४	२०५
	२	१	२	१	२	१	२	१
२०८	२१०	२१२	२१३	२१३	२१४	२१५	२१९	२२०
	१	२	१	२	१	२	१	२
२२७	२३३	२४१	२४६	२८३	२८७	२९७	३०५	३०५
	२	१	१	१	२	१	१	२

३१ श्री जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिचूर्णि—३४९-३५० (२)

३२ श्री जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति प्रतिक वृत्ति (पाहीटीका)—३९ (१)

३३ श्री जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति वृत्ति शांतिचंद्रगणिकृत—४४ ४ १६८ १८४ १९९

२०३ २०३ २०३ २०६ २१४ २१६ २१९ २३३ २३६ २४१ २४१
१ २ २ २ १ २ १ १ १ १ २

२४४ २४४ २४६ २८७ ३०० ३०१ ३०२ ३०७ २६-४८-१२-६२
२ १ १ ० २ २ १ १

१४५-१५५-१६२-१६८-१६९-१७०-१७३-१७६-३२०-३२५-३३२

३४९-३६२-३६५-६१०-६१७-६२०-६२४-६४७-६०-६२-८९-

१४३-१४५-१४८-१६३-१७७-२१९-३४८-३६०-३६६-३८७-३९६

३९८-५२४-६१६-६१७-६१७-६१९-६४८ (६८)

३४ श्री सूर्यप्रज्ञप्ति सूत्र अने वृत्ति—२६३ २६३ २६३ २८८ ५१-९४-(६)

३५ श्री चन्द्रप्रज्ञप्ति सूत्र—२४१ २८७ २८८ २८८ (४)

३६ श्री द्वीपसागरप्रज्ञप्ति संग्रहणी—२७६ २९२ २९९ (३)

३७ श्री उत्तराध्ययन सूत्र—१४ २० २०५ २५२ १९१-११२-(६)

३८ श्री उत्तराध्ययन निर्युक्ति—१२९ (१)

३९ श्री उत्तराध्ययन दीपिका—४१२-५४७ (२)

४० श्री उत्तराध्ययन सप्तवृत्ति—४८९ (१)

४१ श्री उत्तराध्ययन प्राकृतवृत्ति—१९७-११४ (२)

४२ श्री उत्तराध्ययन अवधूति—३३४

४३ श्री उत्तराध्ययन वृत्ति—३१ ८२ ९९ ११४ १२९-१४७-१५४-१५७(८)

४४ श्री भावरायक सूत्र—१४ १९२-१९३-२१४-४४०-४५६-४८०-४९०-

४९१-५१२-५१८ (११)

- ४६ श्री आवश्यक सूत्र हारिमद्री वृत्ति—४६ ७३ १८० ३०० ३०१ ३१-१९१-
१ १ १ २ २ ३१८-१९२-१९७ (१०)
- ४६ श्री आवश्यकवृत्ति मलयगिरि—१७० (१)
- ४७ श्री आवश्यक निर्युक्ति—१९ ७२ १३२ १९२-१९९-२२९-२७२-
१ २ २ ३११-३२४-४३१-६९४-६३९ (१२)
- ४८ श्री आवश्यकचूर्णि—१३२ २९६ २६३-४३० (४)
२ १
- ४९ श्री आवश्यक अवचूर्णि—१७-४१४ (२)
१
- ९० श्री आवश्यक वृहद्वृत्ति टिप्पनक—१८० ३४० (२)
१
- ९१ आद्य प्रतिक्रमण सूत्र चूर्णि—२०३ (१)
२
- ९२ श्री विशेषावश्यक सूत्र—४० ४१ ९२ ३६६ (४)
१ २ १ १
- ९३ श्री विशेषावश्यक वृत्ति—४३ ४४ ५१ ९७ ६८ ३६८ ७१०-७११ (८)
१ २ १ १ १ १
- ९४ श्री दशवैकालिक सूत्र वृत्ति—८८ १०६ (२)
१ २
- ९५ श्री अनुयोगद्वार सूत्र अने वृत्ति—१ १४३-१४९-३६६-६८१-१७४-
१ ३६९ (७)
- ९६ श्री अनुयोगद्वार चूर्णि—१ २९९ (२)
१ २
- ९७ श्री नंदिसूत्र अने वृत्ति—४९ ९९ ९७ ९८ ९८ ९८ ९९ ११०-९३३-
२ २ १ १ २ २ १ ९३९-६२८ (११)
- ९८ श्री नंदिसूत्र चूर्णि—४१ ४१ १२६ (३)
१ १
- ९९ श्री वृहत्कण्ठ चूर्णि—९२ (१)
१
- ९० श्री महानिशीथ सूत्र—१९६ १९९ (२)
१

६१ कल्पसूत्र अने वृत्ति— $\frac{३३३}{१} \frac{३३४}{१} \frac{३३५}{२} २२४-२२२-४३६-५१२-५१२-५२३-५२४ (१०)$

६२ कल्यांतराज्य टीका— $\frac{२१३}{२} (१)$

६३ सामान्य सिद्धांति— $\frac{९}{१} \frac{६३}{१} \frac{६३}{१} \frac{६८}{२} \frac{३९}{१} \frac{४३}{२} \frac{४५}{२} \frac{५०}{१} \frac{५९}{१} \frac{८३}{१} \frac{८४}{२}$
 $\frac{८५}{२} \frac{१०१}{१} \frac{२२९}{१} \frac{२३०}{१} \frac{२३७}{१} \frac{३०८}{१} \frac{३२८}{२} \frac{३३९}{२} \frac{२-८-१५}{२} (२२)$

६४ ज्योतिष्करंढ मूळ— $१-६१-६३-७४-७९-८४-८४-१०२-१३० (९)$

६५ ज्योतिष्करंढवृत्ति— $\frac{३३-६३-७३-१०३-१४४-१४८-१६३-१८१}{२}$
 $\frac{२८८}{१} (९)$

६६ गच्छाचारवृत्ति— $५२१-५३३-५३५ (३)$

६७ मरणसमाधि प्रकीर्णक— $५४७ (१)$

६८ संकुलवैद्यालिक पयसो— $५९९ (१)$

ग्रंथो, प्रकरणो विगेरे.

१ भंगुलपत्रिका— $\frac{१}{१} (१)$

२ अभिधानधितामणि— $\frac{८८}{१} ७४ (२)$

३ अलंकारपूडामणि— $१६१ (१)$

४ आरंभविद्विचारिक— $१११ (१)$

५ उपदेशमाळा कसिकावृत्ति— $\frac{३३६}{२} ५५७ (२)$

६ अविमंडल— $५४७ (१)$

७ कठपावसायुष नाटक— $४८९ (१)$

८-१३ कर्मग्रंथ—

८ कर्मग्रंथवृत्ति— $\frac{७}{१} \frac{९}{१} \frac{४३}{२} \frac{४६}{२} \frac{५१}{१} \frac{५३}{२} \frac{५०}{१} \frac{५४}{२} \frac{३१}{२} - १७०$

$६५९-६७३-६८१-६८५-६८७-६९९-१९२ (१०)$

२२ गुणस्थानक्रमारोहवृत्ति— २८ ४६ (२)
१ २

२३ छेदग्रंथसामाचारी—१७ (१)

२४ जंबूद्वीपसमाप्त—१७९ १८४ १९८ २०२ (४)
१ १ १ २

२५ जीवविचार—८५ (१)
२

२६ जीवसमाप्तवृत्ति—९९ ३०० (२)
२ १

२७ ज्योतिषशास्त्र (लौकिक)—३७ (१)

२८ तत्त्वार्थ टीका—१९ २० २१ २२ ४४ ४७ ४८ ४९ ५० ५३ ५५ ५८
२ २ २ १ १ १ १ १ १ २ १ १
५८ ६२ ६२ ६७ १५५ २२४ ३२७ ३३१ ३५३ ३६४ ३६७ ९—
२ १ २ २ १ २ २ १ १ १ २
२३२-५२१-६८५-६८७-६८९ (२९)

२९ तत्त्वार्थ भाष्य—१३ २२ ४४ ४८ ५१ ५३ ५४ १४२ ३०३ ३०३ ३०६
१ १ १ २ २ २ १ २ १ २ १
१२-२७९-६८१-६८८ (१५)

३० तत्त्वार्थ महाभाष्य वृत्ति—२५-६८९-८-६८१-१९-७०८-१३ ४५ ६७
२ २ २
१७८ १५ ४४ ४८ ५१ ५५ ६८ ६९ १७७ १७८ १८४ १९५
२ २ २ २ २ १ २ १ १ २ १ २
२५४ ३१२ (१५)
२ १

३१ दिक्पट्ट—२२४ (१)
२

३२ दीवालीकल्प—६०६-६०७-६०८-६४३-६४८ (५)

३३ दीवालीकल्प प्राकृत गद्य—६४०-६४३-६४४-६४४ (४)

३४ दीवालीकल्प प्राकृत पद्य—६४०-६४३-६४४ (३)

३५ दुःपमारकर्मयस्तोत्र—६०६ (१)

३६ देवेंद्रस्तव—१४७ ३३६ ३६३ (३)
२ २ १

३७ धनपाळपञ्चाशिका—३०६-४२१ (२)

૩૮ ધર્મસંગ્રહણીકૃતિ—૯ (૧)

૩૯ નવતત્ત્વ અવચૂરિ—^{૧૧}/_૨ (૧)

૪૦ નવતત્ત્વ મૂલ—^{૧૨}/_૨ (૧)

૪૧ નવપદ પ્રકરણ કૃતિ—^{૧૦૬}/_૨ (૧)

૪૨ નંદીશ્વરકવ્ય—^{૨૯૩ ૨૯૩ ૨૯૬ ૨૯૮}/_{૧ ૨ ૨ ૧} (૪)

૪૩ નંદીશ્વરસ્તોત્ર—^{૨૯૩ ૨૯૩ ૨૯૮}/_{૧ ૨ ૧} (૩)

૪૪ પંચનિર્ગ્રંથી—૬૦૦ (૧)

૪૫ પંચવસ્તુક—^{૩૦૮}/_૨ (૧)

૪૬-૪૭ પંચસંગ્રહ મૂલ અને કૃતિ—^{૨૧ ૪૨ ૮૯ ૧૦૭ ૩૨૮ ૩૨૮ ૬૧૧-}/_{૨ ૧ ૨ ૧ ૧ ૧}
^{૬૧૨-૬૧૨-૬૬૩-૬૭૧-૬૭૩} (૧૨)

૪૮ પદ્માનંદ મહાકાવ્ય (ક્રમમચરિત્ર)—૪૩૦ (૧)

૪૯-૫૦ પ્રવચનસારોદ્યાર મૂલ અને કૃતિ—^{૨ ૪ ૧ ૧૮ ૩૧ ૩૧ ૧૭ ૮૪}/_{૨ ૧ ૨ ૧ ૨ ૨ ૧ ૧}
^{૧૮૦ ૧૮૦ ૨૮૩ ૨૯૪ ૩૧૩ ૪૩૨-૬૪૫-૬૪૫-૬૫૯-૬૭૩} (૧૮)

૫૧ મક્તામરકૃતિ—૪૩૦-૪૩૧ (૨)

૫૨ મામપ્રકરણ—૬૮૧ (૧)

૫૩ યોગશાસ્ત્રકૃતિ—^{૧૪ ૧૩૨ ૧૪૧ ૨૯૦ ૨૯૮ ૩૦૩ ૩૬૭}/_{૨ ૨ ૨ ૧ ૧ ૧ ૨} ૨૭-૪૬૨—
^{૫૨૧-૫૪૬} (૧૧)

૫૪ રત્નમાળા—^{૨૬૦}/_૨ (૧)

૫૫ રત્નમાળા માધ્ય—૩૭૩ (૧)

૫૬ રત્નાકરાવતારિકા—^{૩૯ ૪૬ ૫૮}/_{૧ ૧ ૧} (૩)

૫૭ રસવલીશાસ્ત્ર—૧૫૨ (૧)

- ५८ लीलावती—३४ (१)
- ५९ लोकनालिकास्तव— $\frac{१३२}{२}$ (१)
- ६० लोके तु— $\frac{२३०}{१}$ $\frac{२३०}{२}$ $\frac{२१२}{२}$ $\frac{२१८}{१}$ (४)
- ६१ लौकिकशास्त्रे—९३-९६-११२-३९६ (४)
- ६२ वनस्पतिसप्ततिका— $\frac{८७}{२}$ (१)
- ६३ वराहसंहिता—३६०-३७३-३७४ (३)
- ६४ वसुदेवहिंदी—१९९-६३९ (२)
- ६५ वामुपूज्यचरित्र—१९८ (१)
- ६६ वास्तुशास्त्र—३७२ (१)
- ६७ वास्तुसार (सूत्रधारमंडनकृत)—३८२ (१)
- ६८ विचारसप्ततिका— $\frac{३१६}{२}$ -४०३ (२)
- ६९ विचारसप्ततिकाभवचूर्णि— $\frac{३१६}{२}$ (१)
- ७० विद्याप्राप्त—६१३ (१)
- ७१ विवेकविलास—३७२ (१)
- ७२ विशेषणवती— $\frac{६२}{२}$ $\frac{७८}{१}$ $\frac{२१०}{१}$ $\frac{२२६}{१}$ $\frac{२५५}{१}$ $\frac{२६३}{२}$ $\frac{३०२}{२}$ (७)
- ७३ व्यवहारप्रकाश—३७६ (१)
- ७४ शतकचूर्णि— $\frac{४३}{२}$ (१)
- ७५ शत्रुंजयकल्प—६१३ (१)
- ७६ शत्रुंजय माहात्म्य (वृद्ध)—१९९-४३१ (२)
- ७७ शांतिनाथचरित्र (मुनिदेवधरकृत)—१९७-१९९-२१४ (३)
- ७८ शांतिनाथ स्तोत्र—३९८ (१)
- ७९ शाश्वतजिनस्तोत्र— $\frac{२०३}{२}$ (१)
- ८० शृंगारतिलक— $\frac{३९}{१}$ (१)

८१ श्राद्धविधिवृत्ति—^{१७३ ३११}_{१ २} (२)

८२ श्रेणिकचरित्र—^{३९३}_१ (१)

८३-८७ संग्रहणी

८३ बृहत्संग्रहणी बृहद्वृत्ति मलयगिरि—^{४ १९ १८ ३१ ६९ ७९}_{१ २ १ २ १ १}
^{२२७ २९० १७३-३-६९—}_{१ १ १ २ २ २ २ २} ^{१४ ३१ ३३ ९० १३२ १४१}
^{२४३ २४९ ३०९ ३०९ ३११ ३२३ ३२८ ३२९ ३४९}
^{३६०}_१ (२७)

८४ संग्रहणी अवचूर्णि—^{१०३}_२ (१)

८५ संग्रहणी वृत्ति (हरिभद्रसरिकृत) ^{२८८ २८८ ३०१ ३९९}_{१ २ २ २} (४)

८६ संग्रहणी छत्र १९९-३२४-३६० (१)

८७ लघुसंग्रहणीवृत्ति (जंबूद्वीप सं.) ^{१४२ १६८ २२४ ३६०}_{२ १ २ १} (४)

८८ सप्ततिशतस्थानप्रकरणवृत्ति—^{१९९-१९९-४९१-४९७-४९९-५१२-५२४-}_{५२७} (८)

८९ समवसरणस्तोत्र—^{२९६-२९७-२६०} (३)

९० समवसरणस्तोत्र अवचूरि—^{२६२-२६४} (२)

९१ सम्मतितर्क—^{९९}_१ (१)

९२ सामान्यजिनस्तोत्र—(१)

९३ सिद्धदंडिका—^{४४१} (१)

९४ सिद्धप्राभृत—^{१४ १९}_{१ २} (२)

९५ सिद्धप्राभृत टीका—^{१४ १९}_{१ २} (२)

९६ सिद्धांतशिरामणि—^{३६९} (१)

९७ हीरप्रश्नोत्तर—१८५-१९९ (२)

९८ हैमअजितचरित्र— $\frac{१८०}{२}$ (१)

९९ हैमक्रपमचरित्र—१७२-३४१-३६९-३९५-४३० (५)

१०० हैमनेमिनाथचरित्र—६३५ (१)

१०१ हैमरामचरित्र (७ भुं पर्व)—१९९-४०२-४०३-४१५-५५७- $\frac{१६१}{१}$ (६)

१०२ हैमवीरचरित्र— $\frac{१०६}{२}$ ६१७ ६३३ (३)

१०३ हैमशांतिचरित्र—३२९ (१)

नोट—तथाहुः, तथोक्तं, इति वचनात्, पृष्ठसंग्रहायः, इति आम्नायः, इत्युक्तं पूर्वसूरिभिः, पुरातनाः, श्रुतितपत्रे, श्रुतितगाथायां, इति जनप्रवादः—आवा शब्दोयी सूचवेला आधारो वपर जणाबेल नयी. एवा आपारो पण घणा छे. तेनी संख्या करबामां आवी नयी.

३४ मा सर्गमां सुधारो

पृष्ठ ६३१ श्लोक २८ मा अने ३० माना अर्थमां काले पौषध करवानुं लख्युं छ. ते पदल रात्री पौषध करवानुं समजयुं.

श्लोक २८ माना अर्थमां पाक्षिक पर्व करीए एम लखेल छे. तेने बदले पाक्षिक पर्वनो पौषध करीए एम समजयुं.

पृष्ठ ६३२ श्लोक ३५ माना अर्थमां अन्या विना पौषध करवानुं लख्युं छे ते वपवास करवानुं समजयुं.

श्लोक ३६ माना अर्थमां बीजा आवको पण अन्या एम कहुं छे त्यां वे तेवी ज रीते (पौषध पार्या विना) अन्या एम समजयुं.

કાઢલોક અનુક્રમણિકા (ભાવલોક સહિત)

સર્ગ ૨૮ મો. (યુગસ્વરૂપ)

વિષય.

પૃષ્ઠ.

૧ કાઢનું સ્વરૂપ	૧
૨ કાઢ દ્રવ્ય છે ધર્મી સિદ્ધિ થવાના કારણો	૨
૩ કાઢની વર્તના, પરિણામ, ક્રિયા ને પરત્વાપરત્વનું સ્વરૂપ.	૮
૪ કાઢદ્રવ્યના ૧૧ નિલેપા અને તેનું વિવરણ.	૧૪
૫ છટ્ટા ઉપક્રમકાઢમાં દશાવિધ સામાચારીનું સ્વરૂપ	૧૭
૬ સોપક્રમ નિરુપક્રમ આયુનું સ્વરૂપ.	૧૯
૭ નવમા પ્રમાણકાઢનું સવિસ્તર સ્વરૂપ. (સમયાવલી વિગેરે)	૨૬
૮ જીજ્ઞાસક ભવનું સ્વરૂપ.	૨૯
૯ કાઢના તોલ અને માપનું સ્વરૂપ.	૩૩
૧૦ પાંચ પ્રકારના સંવત્સર.	૩૮
૧૧ પાંચ પ્રકારના માસનું પ્રમાણ.	૪૦
૧૨ પાંચે પ્રકારના માસનું પ્રયોજન.	૪૭
૧૩ સૂર્યવર્ષના દિવસો જાણવાની રીત.	૪૮
૧૪ સૂર્યાદિ પાંચે પ્રકારના વર્ષનો તોલની અપેક્ષા વિચાર.	૫૦
૧૫ પાંચ વર્ષના યુગનું વિરોપ સ્વરૂપ.	૫૧
૧૬ સૂર્યના મુહૂર્તનું પ્રમાણ જાણવાનો ઉપાય	૫૬
૧૭ શ્રાવણ કૃષ્ણ પ્રતિપદાદિ યુગ વિગેરેનો આરંભ.	૬૧
૧૮ આગમમાં કહ્યા પ્રમાણે યુગ વિગેરેનું સ્વરૂપ.	૬૩
૧૯ સૂર્યના અયનને જાણવાની રીત.	૬૪
૨૦ ચંદ્રના ૧૩૪ અયનોનું સ્વરૂપ.	૬૬
૨૧ સૂર્ય ચંદ્રના અયનોનો મુકાબલો.	૬૮
૨૨ અયનના આરંભરૂપ સૂર્યની આવૃત્તિઓ.	૬૯
૨૩ વિપ્રવત્તનું સ્વરૂપ	૭૪
૨૪ વિપ્રવત્તનું કરણ.	૭૬
૨૫ છપ ઋતુનું સ્વરૂપ.	૭૮
૨૬ એક યુગમાં આવતા ૩૦ ઋતુઓ ક્યારે પૂર્ણ થાય ?	૮૧
૨૭ ચંદ્રને આશીને ઋતુઓનું સ્વરૂપ.	૮૭

૨૮ સૂર્ય શ્વેતુની મમાત્રિ ચત્વરે પંદ્ર સૂર્યનું કયું નક્ષત્ર હોય ?	૯૧
૨૯ ચાર મામના લૌકિક ને લોકોત્તર નામ.	૯૧
૩૦ પંદર દિવમના ને પંદર રાત્રિના નામ.	૯૪
૩૧ પંદર વિધિઓના પાંચ પ્રકાર, વિધિઓના સ્વામી.	૯૬
૩૨ અદ્યોરાત્ર ને વિધિઓની વ્યવસ્થામાં ફેરફાર.	૯૭
૩૩ વિધિઓના કાલનું માન (પ્રમાણ)	૯૭
૩૪ અવમરાત્ર (ક્ષયવિધિ) નું સ્વરૂપ	૧૦૦
૩૫ યુગપૂર્વાર્ધ ને યુગપશ્ચિમાર્ધનું યંત્ર	૧૦૭
૩૬ નક્ષત્રવિધિ આપવા માટે કરણ (યુક્તિ)	૧૦૮
૩૭ વય, વાલવાદિ કરણોની પ્રરૂપણા	૧૧૦
૩૮ હમેશાં ફરતા ગ્રીષ્મ મુદ્દર્શો	૧૧૪
૩૯ પંદ્ર મંબંધી નક્ષત્રોના ફેરફારનું વિચરણ	૧૧૪
૪૦ સૂર્ય મંબંધી નક્ષત્રોને ભગતું વિચરણ	૧૨૧
૪૧ સૂર્ય નક્ષત્રો મંબંધી યંત્ર	૧૨૨
૪૨ પોરિષ્ઠીનું પ્રમાણ આપવાનું કરણ	૧૨૬
૪૩ વાદ્યોનપૌરુષી, માર્ધપૌરુષી, પૂર્વાર્ધનું કરણ	૧૩૬
૪૪ વૃષ્ટ ૪૦ ને ૭૨ કપર આશ્લી દલીકરના યંત્રો	૧૪૮
૪૫ કાલના માપ ને નામ મંબંધી યંત્ર (મર્ગ ૨૯ ના પ્રારંભનું)	૧૪૦

સર્ગ ૨૯ મો. (ચાર આરાનું મામાન્ય વર્ણન)

૪૬ કાલના પૂર્વાંગ, પૂર્વાદિ નામો ને તેનું પ્રમાણ	૧૪૨
૪૭ ચંદ્રમા ને માધુરી વાચનાનો મેદ	૧૪૩
૪૮ પર્યોગમ, માગરોપમાદિનું રૂંક સ્વરૂપ	૧૪૬
૪૯ એક કાલચક્રના ચાર આગના નામ ને પ્રમાણ	૧૪૬
૫૦ વરેલા આપનું સ્વરૂપ	૧૪૮
૫૧ દશ પ્રકારના ક્ષયજીષ્ઠનું સ્વરૂપ	૧૪૯
૫૨ કુમધર્મી પુરુષોના રેતનું વર્ણન	૧૫૧
૫૩ કુમધર્મી સ્ત્રીઓના રેતનું વર્ણન	૧૫૭
૫૪ કુમલિક સ્ત્રીના સ્વામાલિક દશ પ્રકારના અસંકાર	૧૬૨
૫૫ કુમલિકોની વિશિષ્ટતા	૧૬૪

५६ युगलिकना आहारनुं स्वरूप, अन्य विशिष्टता	१६६
५७ युगलिकोना छ प्रकार	१६८
५८ आयुष्यबंध, युगळजन्म, ४९ दिवसनी प्रतिपालना	१६९
५९ ४९ दिवसमां सात अवस्था	१७०
६० युगलिकना मृतवेहनी व्यवस्था	१७२
६१ अनंतगुणहानिनी भावना-प्रभोत्तरबडे खुलासो	१७४
६२ बीजा आरानुं स्वरूप	१७७
६३ बीजा आराना मनुष्योना ४ प्रकार	१७८
६४ बीजा आरामां भूमिनुं स्वरूप विगेरे	१७९
६५ त्रीजा आरानुं स्वरूप	१७९
६६ त्रीजा आराना त्रण विभाग	१८०
६७ त्रीजा विभागनुं स्वरूप	१८०
६८ त्रीजा विभागना छेला पल्योपमना विभागनुं स्वरूप	१८२
६९ पहिला तीर्थकरनी उत्पत्ति	१८२
७० अमिनुं प्रगट थुं, प्रथम तीर्थकरे सो शिल्पो, पुरुषोनी ७२ कळा, स्त्रीनी ६४ कळानुं घतावुं, प्रभुनो माणिमहण-महोत्सव, राज्याभिषेक, सगरीनुं बसावुं, राजनीतिनुं प्रवर्तवुं.	१८३-८४
७१ प्रथम चक्रवर्तीनी उत्पत्ति, छ खंडने साधवा.	१८५
७२ प्रभुनी दीक्षा, केवळज्ञान, संप स्थापन, निर्वाण.	१८५
७३ चोथा आरानी शहआत, तेनुं निरूपण.	१८५
७४ चार प्रकारना घरसादनुं घरसवुं	१८६
७५ चोथा आरामां २३ तीर्थकर, ११ चक्रवर्ती विगेरेनुं थुं.	१८७

सर्ग ३० मो. (तीर्थकरोनुं सर्वसामान्य वर्णन)

७६ तीर्थकरनामकर्म बांधवाना हेतुभूत २० स्थानको	१८९
७७ तीर्थस्थानकनी आराधनानो विधि	१९३
७८ तीर्थकर यनार जीवना पूर्वमवतुं स्थान	१९५
७९ तीर्थकरनुं मावाना गर्भमां आवतुं, १४ स्वप्ननुं देखनुं	१९७
८० स्वप्नने, लगतुं केटलूंक विवेचन	१९८

८३	सर्वे ग्रहो उच्च स्थानमां होय तेवे शुभ समये प्रभुनो जन्म	२०१
८४	प्रसूति कार्य माटे ९६ दिशाकुमारीओनुं आगमन, तेमनुं कर्त्तव्य	२०२
८५	इंद्रनो आसनकंप, तेमणे करेलुं वंदन, घंटानादपूर्वक देवोने सावधान करी विमान रचावी सौधमेंद्रनुं मातृगृहे आगमन	२०७
८६	मातानी आज्ञा मागी, अवस्थापिनी निद्रा आपी, प्रतिबिंब मूकी, प्रभुने पांच रूपे ग्रहण करी मेरुपर्वत वपर आवडुं....	२१२
८७	वैमानिक इंद्रोनी घंटा, विमान, विमान रचनार, आववानो मार्ग	२१३
८८	भवनपति, क्यंतर, ज्योतिषीना इंद्रोनुं पण आगमन	२१४
८९	अभ्युत्तेंद्री आक्षाची आभियोगिक देवोनुं जळादिक लेया माटे गमन, लहने आवडुं	२१६
९०	प्रथम अभ्युत्तेंद्रनो ८०६४ फळरावडे अभिषेक, जिनपूजन विगेरे	२१७
९१	सर्व इंद्रोना अभिषेक थड रक्षा पद्धी ईरानेंद्रे ९ रूप करवा.	२१९
९२	सौधमेंद्रे चार वृषभना रूपवडे करेल अभिषेक विगेरे...	२१९
९३	प्रभुने पांच रूपे ग्रहण करी प्रभुनी माता पासे मूकवा, ते वखतने योग्य करणी, अंगुष्ठमां अमृतश्राव विगेरे	२२०
९४	दाक्षीय प्रभुना पिताने आपेल पुत्रजन्मनी वधामणी-वेमखे करेल जन्मोत्सव, नामस्थापन	२२१
९५	प्रभुनी चाल्यावस्था, चौथनावस्था, भोगावळी कर्म होवाची पाणिग्रहण, राज्याभिषेक विगेरे...	२२३
९६	योग्य समये वार्षिक दान, प्रशस्या ग्रहण माटे अनुज्ञा	२२४
९७	प्रभुना पितादिके अने इंद्रोए करेल दीक्षा महोत्सव	२२६
९८	तीर्थकरे ग्रहण करेल चारित्र-मनःपर्यवधाननी उत्पत्ति	२३२
९९	तीर्थकरनो द्वादस्य विहार-तपनुं पारणुं	२३३
१००	चावीश परिपद-तेनी पृथक् पृथक् कर्मजन्य उत्पत्ति	२३४
१०१	चार प्रकारना उपसर्ग	२३८
१०२	ध्याननुं स्वरूप	२४०
१०३	आर्षध्यान ने रीद्रध्यान	२४३
१०४	धर्मध्याननुं स्वरूप....	२४५
१०५	धर्मध्यानना चार आलेखन-चार अनुप्रेक्षा	२४६
१०६	शुद्धध्याननुं स्वरूप	२४८
१०७	शुद्धध्यानना चार चिन्हो, चार आलेखनो	२५१
१०८	तीर्थकरने केवलज्ञाननी उत्पत्ति	२५३

૧૦૯ સમવસરણની રચના-(ગોઝ ને ચોરસ)....	૨૧૪
૧૧૦ અશોકપૃષ્ઠ સંબંધી વિચાર	૨૬૨
૧૧૧ તીર્થ શબ્દની વ્યાખ્યા	૨૬૭
૧૧૨ તીર્થંકરની વાણીનો મહિમા-(૫૬ દોશીનું દૃષ્ટાંત)	૨૬૭
૧૧૩ જિનવાણીના ૩૬ ગુણ-(વિસ્તરાર્થ સાથે)	૨૭૩
૧૧૪ શ્રાવકના ચાર વ્રતોનું સ્વરૂપ	૨૭૫
૧૧૫ સામાયિકના ચાર પ્રકાર	૨૮૦
૧૧૬ સર્વધરિતિના ઇચ્છકને હિતશિષ્ટા	૨૮૧
૧૧૭ ૧૮૦૦૦ શીલાંગનું સ્વરૂપ	૨૮૩
૧૧૮ સામાચારીના ૧૮૦૦૦ અંગવાળા રથનું સ્વરૂપ	૨૮૭
૧૧૯ ધંને પ્રકારના રથના ચિત્ર
૧૨૦ શ્રાવકવ્રતના મંગ....	૨૮૭
૧૨૧ વ્રણ ભોગ ને વ્રણ કરણવડે યથા ૨૧ મેદ	૨૮૯
૧૨૨ પાંચ વ્રતના સંયોગી ૩૧ આંગા	૨૯૫
૧૨૩ વ્રતમંગોથી વનતી દેવકુલિકા	૩૦૦
૧૨૪ શ્રાવકવ્રતમંગની સમાપ્તિ	૩૦૧
૧૨૫ ગણધરોની સ્થાપના	૩૦૧
૧૨૬ તીર્થંકરાવિના રૂપની સરતમતા	૩૦૪
૧૨૭ ચાર પર્વદાનું સ્વરૂપ (મુનિઓમાં કેસવાની વ્યવસ્થા)	૩૦૫
૧૨૮ સમવસરણમાં થતી વિધાન	૩૦૯
૧૨૯ આઠ પ્રાવિહાર્યોનું સ્વરૂપ	૩૧૨
૧૩૦ ચોત્રીશ અતિરાયોનું સ્વરૂપ	૩૧૩
૧૩૧ નાશ પામેલા મુક્ત ૧૮ દોષોનું સ્વરૂપ....	૩૧૫
૧૩૨ મમુનું નિર્વાણ-તેનો મહોત્સવ વિગેરે	૩૧૬

સર્ગ ૩૧ મો. (ચક્રવર્તીનું, વાસુદેવનું અને વલદેવનું સામાન્ય સ્વરૂપ)

૧૩૩ ચક્રવર્તી થવાના નિમિત્ત કારણ	૩૨૩
૧૩૪ ચક્રવર્તીની વૃત્તિ-પ્રાથમિક સ્વરૂપ	૩૨૪
૧૩૫ રાજાના ૩૬ ગુણ (આ ગુણ વત્તમ રાજામાં હોવા જોઈય)	૩૨૬
૧૩૬ ચક્રીની યૌવનાવસ્થા, આયુષ્યાવાળામાં ચક્રનું પ્રગટ થવું,	૩૨૬
૧૩૭ ચક્રરત્ન સંબંધી અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ-૧૮ શ્રોણના નામ	૩૨૭

१३८ चक्रवर्तीनुं ह्म खंड साधवा माटे प्रयाण....	३२८
१३९ मागध तीर्थेना अधिष्ठायक देवने साधवो....	३२९
१४० वरदाम तीर्थ, प्रभास तीर्थे ने सिंधुदेवीनी साधना	३३३
१४१ वैताढ्यकुमारदेवने साधी तमिस्रागुफा पासे आववुं	३३५
१४२ तमिस्रा गुफाना अधिष्ठायक कृतमालदेवनुं आवी जवुं—चौद अलंकारनुं अर्पण करवुं३३६				
१४३ सिंधुदीक्षिणनिष्कट साधवा सेनानीने मोकलवो	३३६
१४४ तमिस्रा गुफाना द्वार उपाढवानी सेनापतिने आक्षा....	३३८
१४५ तमिस्रा गुफा उपाढवानुं चक्री पासे सेनानीए करेल निवेदन	३४०
१४६ चक्रवर्तीनो गुफामां प्रवेश, मंडलो करया, पाज बंधाववी	३४०
१४७ चक्रवर्तीनी सेना साथे म्लेच्छ राजाओनुं युद्ध	३४१
१४८ म्लेच्छ राजाओ सामे सेनानीनुं गमन—म्लेच्छोनुं नारी जवुं	३४३
१४९ म्लेच्छोए करेलुं पोताना इष्टदेवनुं आराधन—तेणे आपेल हितशिखा	३४४
१५० म्लेच्छोनुं वरा थवुं, तेमणे करेल आक्षा प्रमाण	३४५
१५१ सेनानीने सिंधुनोवत्तरनिष्कट साधवा मोकलवो	३४६
१५२ हिमवतकुमारदेवने साधवो, ऋषभकूट पासे प्रयाण	३४७
१५३ ऋषभकूट वपर चक्रीए लखेल नाम	३४७
१५४ वैताढ्यपर रहेला विद्यापरोए करेल आक्षानो स्वीकार	३४९
१५५ गंगादेवीने वरा करवी, सेना संबंधी महोत्सव	३५०
१५६ गंगाना उत्तरनिष्कटने साधवा सेनानीने मोकलवो	३५०
१५७ खंडप्रपाटा गुफा उपाढवानी सेनानीने करेली आक्षा	३५१
१५८ गुफामां प्रवेश, मांडलानुं करवुं, पाज बांधवी	३५२
१५९ गुफागांधी नीकळीने करेल नव निधाननी आराधना....	३५२
१६० गंगाना दक्षिणनिष्कटने साधवा सेनानीने मोकलवो	३५२
१६१ ह्म खंड साधीने राजधानी तरफ प्रयाण	३५३
१६२ चक्रवर्तीनो अट्टम करीने राजधानीमां प्रवेश	३५३
१६३ मेघक देवांने राजाओने, मेनारति रत्न विगेरेने आपेल रजा	३५४
१६४ चक्रवर्तीपणाना अभिषेकनी मागणी—सेवारी	३५५
१६५ अभिषेक संबंधी १२ वर्ष सुधी महोत्सव करवानी आक्षा	३५६
१६६ चक्रवर्तीने वरवा पडता अट्टमो	३५७
१६७ चौद रत्नो संबंधी बर्णन, (मात एकेंद्रिय रत्न)	३५८
१६८ " (मात पंचेंद्रिय रत्न)	३५७
१६९ बार्धादि रत्नना बर्णन प्रयोगे १६ प्रकारना प्रागाद विगेरे	३७१

૧૭૦	વાસ્તુશાસ્ત્ર, તેને જાગતા ચંત્રો	૩૭૩
૧૭૧	વાર્ષિક રત્નના વર્ણનની સમાપ્તિ	૩૮૭
૧૭૨	વાકીના પુરોહિતાદિ રત્નો	૪૮૮
૧૭૩	ચૌદ રત્નના સ્વરૂપની સમાપ્તિ	૩૯૧
૧૭૪	નવ નિધાનનું સ્વરૂપ	૩૯૨
૧૭૫	અક્ષતર્તીની શ્રદ્ધિનું વર્ણન	૩૯૬
૧૭૬	વાસુદેવ ને બલદેવનું સ્વરૂપ ...	૩૯૮
૧૭૭	બલદેવ વાસુદેવની ઉત્પત્તિ, દેહ, વર્ણ વિગેરે	૩૯૯
૧૭૮	વાસુદેવના સાત રત્નો	૪૦૦
૧૭૯	બલદેવના દેહ, વર્ણ, અક્ષ, ગ્રાણ રત્નો વિગેરે	૪૦૧
૧૮૦	વાસુદેવ બલદેવને ક્ષીણો	૪૦૨
૧૮૧	કોટિશિલાનું સ્થાન ને સ્વરૂપ—દરેક વાસુદેવ કેટલી ઈંચી કરે ?	૪૦૩
૧૮૨	કોટિશિલા પર સિદ્ધ થયેલ મુનિઓની મંજ્યા, તેનું ઘીનું નામ સિદ્ધશિલા	૪૦૪
૧૮૩	પ્રતિવાસુદેવનું ટુંકું સ્વરૂપ ...	૪૦૪
૧૮૪	નવ નારાણનું સ્વરૂપ	૪૦૫
૧૮૫	૧૧ રૂદ્રનું ટુંકું સ્વરૂપ	૪૦૮
૧૮૬	૩૨ મા સર્ગમાં દરેક તીર્થકરના વર્ણનમાં વિગતો આવનાર છે તેનું સીધું	૪૦૯
૧૮૭	મહાવીર ચરિત્રાંતર્ગત ઘણા પ્રમુખ માટે કહેલ વિગત છે તેનું સીધું	૪૧૦

(આ બંને હકીકત નોટરૂપ લેખેલી છે)

સર્ગ ૩૨ મો. (તીર્થકરોના ચરિત્રો)

૧૮૮	શ્રીકૃષ્ણભદ્રે ચરિત્ર પ્રારંભ—સાત કુલકરનું વર્ણન	૪૧૧
૧૮૯	સાતે કુલકરોનું આયુ, દેહમાન, વંદનીતિ, ગતિ વિગેરે	૪૧૨
૧૯૦	પ્રથમ તીર્થકરનું ગર્ભમાં આવવું, પૂર્વભવ વર્ણન	૪૧૬
૧૯૧	તેર ભવમાંથી પહેલાં ભવે મુનિરાજને આપેલ ધૃતનું દાન	૪૧૬
૧૯૨	ત્રીમા ભવમાં વૈદ્ય થઈને કરેલ મુનિરાજના વ્યાધિનું નિવારણ	૪૧૭
૧૯૩	૧૧ મા ભવમાં વાંધેલ તીર્થકરનામકર્મ	૪૧૭
૧૯૪	પ્રમુખો જન્મ, યુવાવસ્થા, પાણિપ્રમહણ ...	૪૧૮
૧૯૫	પ્રમુખે થયેલ ૧૦૦ પુત્ર ને બે પુત્રી	૪૨૦
૧૯૬	દેશ કરેલ રાજ્યાભિષેક, વિનીતા નગરીનું વસાવવું	૪૨૧
૧૯૭	વિનીતા નગરીનું વર્ણન	૪૨૧
૧૯૮	પ્રમુખ ઘટાવેલ શિલ્પો, કલાઓ વિગેરે અનેક વાવતો	૪૨૫

१९९	प्रमुण लीधेल दीक्षा, चारमुष्टिलोच	४२८
२००	श्रेयांसकुमारे करावेल इत्तरसथी पारखुं, प्रथम दान	४३०
२०१	अपमप्रभुने केवलज्ञान, भरतने वचामणी...	४३१
२०२	मरुदेवा माताने लहने जतां मातानुं मोक्षगमन	४३२
२०३	भरते करेली आवकोनी भक्तिनी शरुआव	४३३
२०४	आवकनी ओळखाण भाटे करेली त्रण रेखाओ	४३९
२०५	अपमदेवनो परिवार	४३६
२०६	अपमप्रभुना यक्ष ने यक्षणी	४३७
२०७	अपमदेवनुं निर्वाण-निर्वाण महोत्सव	४३८
२०८	अपमदेवथी चालेली पुत्रपौत्रादि परंपरा ने शिष्य-प्रशिष्यादिनी परंपरा- शिष्यप्रशिष्यादिनी सिद्धदंडिका	४४०
२०९	सिद्धदंडिका प्रकरणुं भाषांतर ग्रंथो युक्त	४४१
२१०	श्री अजितनाथ प्रभुनुं चरित्र	४५१
२११	अजितनाथनो परिवार-यक्षयक्षणी	४५३
२१२	श्री संभवनाथनुं चरित्र-कल्याणक तिथिओ सहित	४५४
२१३	श्री अभिनंदनस्वामी चरित्र	"	४५६
२१४	श्री सुमतिनाथ चरित्र	"	४५९
२१५	श्री पद्मप्रभ प्रभु चरित्र	"	४६२
२१६	श्री सुपार्श्वनाथ चरित्र	"	४६४
२१७	श्री चंद्रप्रभ प्रभु चरित्र	"	४६७
२१८	श्री सुविधिनाथ चरित्र	"	४६९
२१९	श्री शीतलनाथ चरित्र	"	४७१
२२०	श्री श्रेयांसनाथ चरित्र	"	४७४
२२१	श्री वासुपूज्यस्वामी चरित्र	"	४७६
२२२	श्री विमलनाथ प्रभु चरित्र	"	४७९
२२३	श्री अनंतनाथ चरित्र	"	४८१
२२४	श्री धर्मनाथ चरित्र	"	४८४
२२५	श्री शांतिनाथ चरित्र-पूर्वमध वर्णन	४८६
२२६	मेपरधना भवमां पारेबाओ करेलो वचाय	४८७
२२७	श्री शांतिनाथना पांच कल्याणकनी तिथिओ-परिवार विगेरे	४९०
२२८	श्री कुंभनाथ चरित्र-कल्याणक तिथिओ सहित	४९२
२२९	श्री अरुनाथ चरित्र.	"	४९५

२३० श्री मल्लिनाथ चरित्र	॥	४९७
२३१ श्री मुनिसुव्रतस्वामी चरित्र	;	५००
२३२ श्री नमिनाथ चरित्र	;	५०३
२३३ श्री नेमिनाथ चरित्र-पूर्वभव वर्णन		५०५
२३४ श्री पार्श्वनाथ चरित्र-पूर्वभव वर्णन		५०९
२३५ श्री महावीरस्वामी चरित्र-पूर्वभव वर्णन		५१४
२३६ मरीचिना भवमा करेल फुलाभिमान		५१५
२३७ २५ मा नदनमुनिना भवमां बाघेल तीर्थकरनामकर्म		५१८
२३८ भवग्रहण सवधी विकल्प	..	५१९
२३९ वीरप्रभुनो जन्म-नामस्थापन-कल्याणक तिथिओ ...		५२०
२४० वीरप्रभुनी वीक्षा-अभिग्रहो-उपसर्गो-केवलज्ञान	..	५२२
२४१ चोवीरो प्रभुने लगती अनेक बायतो		५२३
२४२ वीरप्रभुना गणधरनुं वर्णन		५२९
२४३ वीरप्रभुनो परिवार	.	५३२
२४४ चोवीरो प्रभुना परिवारनी एकदर सख्या		५३३
२४५ चोवीरो प्रभुने लगती केदली हकीकतो	..	५३४
२४६ वीरप्रभुना यक्षयक्षणी (३२ मा सर्गती समाप्ति)		५३७-८
२४७ वीरप्रभुना ११ गणधरो सवधी यत्र		५३९
२४८ चोवीरो तीर्थकरना मुनिओ सवधी यत्र	.	५४०
२४९ तीर्थकर, चक्रवर्ती, वामुदेवादिनु क्रमसूचक यत्र	.	५४२

सर्ग ३३ मो. (चक्रवर्ती, वामुदेव विगेरेनु वर्णन)

२५० पहेला, बीजा, गीजा चक्रवर्तीनु सक्षित चरित्र	.	५४४
२५१ बोधा सनत्कुमार चक्री चरित्र—		५४५
(पाचमा, छठ्ठा, सातमा चक्रीनो तीर्थकर चरित्रमा समावेश छे)		
२५२ आठमा सुभूम चक्रवर्तीनु चरित्र		५४७
२५३ नवमा महापद्म चक्रवर्तीनु चरित्र.		५५४
२५४ हरिदेष्ट (१० मा) ने जय (११ मा) चक्रीना चरित्र (साक्षित)		५५८
२५५ बारमा प्रह्लादच चक्रीनु चरित्र		५५९
२५६ बारे चक्रवर्तीनी सामान्य हकीकतो		५६६
२५७ नव वामुदेव, बळदेव ने प्रतिवामुदेवना नामो		५६७
२५८ पहेला त्रिष्टुत वामुदेवनु चरित्र.	.	५६८

૨૬૨	બીજા, ત્રીજા, ચોથા, પાંચમા, છઠ્ઠા ને સાતમા વાસુદેવાદિના સંક્ષિપ્ત ચરિત્રો.....	૧૭૦
૨૬૦	આઠમા વાસુદેવ લક્ષ્મણ, રામચંદ્ર ને રાવણનું ચરિત્ર	૧૭૩
૨૬૧	નવમા વાસુદેવ કૃષ્ણ વિઘેરેના ચરિત્ર.....	૧૮૬
૨૬૨	વાસુદેવ ઘનદેવાદિની સામાન્ય હકીકત.....	૧૮૮
૨૬૩	ત્રેશઠ શલાકા પુરુષોનો ક્રમ.	૧૮૯
૨૬૪	અગ્યાર રુદ્રના નામો વિઘેરે	૧૯૦

સર્ગ ૩૪ નો.

(અવસર્વિણીના પાંચમા-છઠ્ઠા આરાતું અને વસર્વિણીના છપ આરાતું વર્ણન)

૨૬૧	અવસર્વિણીના પાંચમા આરાતું વર્ણન.	૧૯૨
૨૬૬	પાંચમા આરામાં શું શું હોતું નથી ?	૧૯૩
૨૬૭	પાંચમા આરામાં મનુષ્યો કેવા હોય ?	૧૯૪
૨૬૮	પાંચમા આરામાં સાધુઓ કે પ્રકારના હોય તેનું વર્ણન	૨૦૦
૨૬૯	પાંચમા આરામાં યનારા ૨૩ ઉદય તે દરેકમાં યનારા યુગપ્રધાનોની સંખ્યા.	૨૦૩
૨૭૦	ત્રેવીશ ઉદયમાં યનારા પહેલા ને છેલ્લા આચાર્યના નામ	૨૦૪
૨૭૧	પહેલા ને બીજા ઉદયમાં યનારા યુગપ્રધાનોના નામ.	૨૦૫
૨૭૨	યુગપ્રધાન શિવાય યનારા બીજા ઉત્તમ આચાર્યો.	૨૦૬
૨૭૩	પાંચમા આરાના માંવભાગની હકીકત	૨૦૭
૨૭૪	છઠ્ઠા આરાનો કેશ-પ્રારંભની સ્થિતિ.	૨૦૯
૨૭૫	પ્રારંભમાં યનારા પાંચ પ્રકારના અશુભ વરસાદ.	૨૧૦
૨૭૬	શત્રુંજય પર્વતની સ્થિતિ-પ્રમાણ-મહિમા વિઘેરે.	૨૧૨
૨૭૭	શત્રુંજય તીર્થના ૨૧ નામો.	૨૧૩
૨૭૮	છઠ્ઠા આરામાં યનારા મનુષ્યોની પરિસ્થિતિ.	૨૧૪
૨૭૯	૫ મનુષ્યોના આહાર-ગતિ વિઘેરે.	૨૧૬
૨૮૦	છઠ્ઠા આરાના મનુષ્યને રહેવાના સ્થાન (૭૨ થિલ)	૨૧૭
૨૮૧	છઠ્ઠા આરો પૂર્ણ થયે અવસર્વિણીની પૂર્ણતા	૨૨૦
૨૮૨	વસર્વિણીની શરુઆત સમયે યનારી ૧૧ પ્રકારના કાઢની શરુઆત.	૨૨૦
૨૮૩	વસર્વિણીનો પહેલો આરો (દુપમદુપમા)	૨૨૧
૨૮૪	વસર્વિણીનો બીજો આરો (દુપમા)	૨૨૧
૨૮૫	બીજા આરાના પ્રારંભમાં યનારા પાંચ પ્રકારના સારા વરસાદ	૨૨૧

२८६ ए वरसादोथी बदलावानी पृथ्वीनी स्थिति	६२३
२८७ मनुष्योनुं विल बहार नीकळवुं-तेमनापी कराती केटलीक व्यवस्था	६२४
२८८ बीजा आरामां थनारा सात कुलकरो	६२५
२८९ उत्सर्पिणीना बीजा आरानो प्रवेश	६२६
२९० ते आरामां थनारा २३ तीर्थकरो ने ११ चक्रवर्ती	६२६
२९१ वरः पिणीना चोथा आरानो प्रवेश	६२७
२९२ चोथा आरामां थनारा छेळा तीर्थकर ने छेळा चक्रवर्ती	६२७
२९३ आवती चौबीशीमां थनारा प्रथम तीर्थकर पञ्चनाभ	६२७
२९४ बीजा, त्रीजा, चोथा ने पांचमा तीर्थकर-पूर्वभवना नाम	६३०
२९५ शंख आवकनुं दूकुं चरित्र-भाबी छट्टा तीर्थकर	६३१
२९६ सातमा, आठमा, नवमा ने दशमा तीर्थकर	६३३
२९७ सत्यकी विद्यावरनुं चरित्र-अग्यारमा तीर्थकर	६३३
२९८ बारमा अमम नामे तीर्थकर-कृष्णना जीव	६३४
२९९ तेरमा तीर्थकर कृष्णना बन्धु थळमद्वयी जुदा थळदेव	६३५
३०० चौदमा तीर्थकर, पंदरमा तीर्थकर सुलसानो जीव	६३६
३०१ सोळमा तीर्थकर रेवतीनो जीव-तेनुं पूर्वभवनुं चरित्र...	६३७
३०२ १७-१८-१९-२०-२१ मा तीर्थकर....	६३८
३०३ बावीशमा तीर्थकर थनार अंबडनुं चरित्र....	६३८
३०४ २३ मा ने २४ मा तीर्थकर	६४०
३०५ भावी तीर्थकरोना नामोमां ने पूर्वभवना नामोमां फेरफार	६४०
३०६ भावी बार चक्रवर्तीना नामो	६४३
३०७ वासुदेव, बळदेव ने प्रतिवासुदेवना नामो....	६४४
३०८ चौबीशमा तीर्थकर निर्वाण पान्या पळी युगळिकपण्यानी शरुआत, पंदर कुळकरो ने त्रण प्रकारनी नीति	६४५
३०९ उत्सर्पिणीना चोथा, पांचमा ने छट्टा आरानी हकीकत....	६४८

सर्ग ३५ मो.

३१० आठ प्रकारना पुद्गळपरावर्तोना स्वरूपना प्रारंभमां आठ प्रकारनी वर्गाणाओनुं स्वरूप....	६५०
३११ पुद्गळपरावर्तोनी विशेष समजुती	६५६
३१२ अनुभागबंधना स्थाननुं स्वरूप-वर्गाणां, स्पर्धको विगेरे....	६५९

३१३ अवांतर कर्मद्रव्योनी वर्हेचण	६६०
३१४ स्थितिविघ्नना अध्यवसाय स्थान	६६९
३१५ पुद्गलपरावर्तना स्वरूपनी समाप्ति—काळलोकनी समाप्ति.	६७७

सर्ग ३६ मो. (भावलोकप्रकाश)

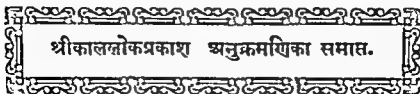
३१६ पांच प्रकारना भावो—तेतुं स्वरूप.	६७८
३१७ भावोना क्रमकथनना कारणो.	६८२
३१८ पांच भावोना उत्तरभेद ५३, तेतुं स्वरूप.	६८२
३१९ सांनिपातिक भावोना संयोगी भांगांखो २६	६८९
३२० सांयोगिक २६ भांगांमांथी ६ भांगानुं उपयोगीपणुं.....	६९२
३२१ सांनिपातिक ६ उपयोगी भांगाना कुल १९ प्रकार.....	६९३
३२२ अजीवने विपे संभवता ये भावो.	६९४
३२३ आठ कर्मोने आश्रयीने भावोतुं निरूपण ..	६९७
३२४ बौद गुणस्थानोने विपे भूळभावोतुं निरूपण	६९९
३२५ बौद गुणस्थाने पांच भावोना उत्तरभेदोतुं निरूपण	७०१
३२६ बौद गुणस्थाने उत्तर भावोतुं यंत्र ...	७०३
३२७ बौदयिकादिक भावोना सादिसांवादि ४ भांगानुं स्वरूप	७०७
३२८ भावलोकनी समाप्ति.	७११

सर्ग ३७ मो.

३२९ अग्नीरो मर्गमां कहेल हकीक्योतुं बीजक (अनुक्रमणिका)	७१२
---	-----

प्रशस्ति.

३३० सुप्रभाशामीची भयकर्ता सुपीनी पूर्वानावर्परंपरा.	७२१ ची २८
--	-----------

卐卐卐卐卐卐

श्रीकाव्य लोकप्रकाश

ग्रंथ प्रारंभ.

卐卐卐卐卐卐

॥ श्री जिनाय नमः ॥

॥ श्री विनयविजयजीगणिना विरचितः ॥

॥ अथ श्रीकाललोकप्रकाशः ॥

॥ अथ अष्टाविंशतितमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

केवलालोकवद्यैका-लिकीमुल्लासयन् धियं ।

श्रीमान् शंखेश्वरः पार्श्वो वितनोतु सतां श्रियं ॥ १ ॥

स्वरूपं दिष्टलोकस्य जिनोद्दिष्टमथ ब्रुवे ।

गुरुश्रीकीर्त्तिविजय-क्रमसेवासधीधनः ॥ २ ॥

लोकानुभावतो ज्योति-श्चक्रं भ्रमति सर्वदा । नृक्षेत्रे तद्वतिभवः
कालो नानाविधः स्मृतः ॥ ३ ॥ तथोक्तं ज्योतिष्करं—लोगाणुभागज-
णिश्रं जोइसचक्रं भणंति अरिहंता । सव्वे कालविसंसा जस्स गइविसे-

अथ श्रीकाललोकप्रकाश सर्ग २८ मानुं

भाषान्तर.

केवलज्ञाननी जेम ग्रण लोकना ज्ञाननो विकास करनार ज्ञानादिक लक्ष्मीपाळा
श्रीशंखेश्वर पार्श्वनाथ सत्पुरुषोनी ज्ञानादिक लक्ष्मीने विस्तारो. (१).

गुरु महाराज श्रीकीर्त्तिविजयजीमहाराजना चरणनी मेवा करपाधी मने शुद्धिरूप घन
प्राप्त यथुं छे, तेथी हुं श्रीजिनेश्वरोर वहेलुं दिष्टलोक (काललोक) तुं स्वरूप कहुं छुं. (२)

आ मनुष्यसेत्र (अदीद्रीप) ने विषे निरंतर आकाशमां सूर्यचंद्रादिक ज्योतिषपद
लोकना अनुभावधी (स्वभावधी) ज कर्पा करे छे. तेनी गतिथी काळनी उत्पत्ति थाय
छे. ते काळ विविध प्रकारनो बसो छे. (३). ते विषे ज्योतिष्करं नामना प्रथमां कर्मुं

सनिष्फला ॥ ४ ॥ अत्राहुः केऽपि जीवादि-पर्याया वर्त्तनादयः । काल इत्युच्यते तज्ज्ञैः पृथग् द्रव्यं तु नास्त्यसौ ॥ ५ ॥ तथाहि—जीवादीनां वर्त्तना च परिणामोऽप्यनेकधा । क्रिया परापरत्वं च स्यात्कालव्यपदेश-भाक् ॥ ६ ॥ तत्र च—द्रव्याणां सादिसांतादि-भेदैः स्थित्यां चतुर्भिदि । यत्केनचित्प्रकारेण वर्त्तनं वर्त्तना हि सा ॥ ७ ॥ द्रव्याणां या परिणतिः प्रयोगविस्त्रसादिजा । नवत्वजीर्णताद्या च परिणामः स कीर्तितः ॥ ८ ॥ भूतत्ववर्त्तमानत्व-भविष्यत्वविशेषणा । यानस्थानादि-कार्थानां या चेष्टा सा क्रियोदिता ॥ ९ ॥ पूर्वभावि परं पश्चा-द्भावि चापरमिष्यते । द्रव्यं यदाश्रयादुक्ते ते परत्वापरत्वके ॥ १० ॥ एवं च द्रव्यपर्याया एवामी वर्त्तनादयः । संपन्नाः कालशब्देन व्यपदेश्या भवन्ति ये ॥ ११ ॥ पर्यायाश्च कथंचित्स्यु-द्रव्याभिन्नास्ततश्च ते । द्रव्यनाम्नापि कथ्यन्ते जातु प्रोक्तं यदागमे ॥ १२ ॥ तद्यथा—

छे के—लोकना अनुभावधी आ ज्योतिषचक्र उत्पन्न थयेलुं छे, अने तेनी ज गति-विशेषधी विविध प्रकारनो काल उत्पन्न थयो छे एम जिनेश्वरो कहे छे. (४). अही कालनी बाधतमा कोइ आचार्यो कहे छे के—जीवादिकना पर्यायो ज वर्त्तमान आदिक काल छे एम विद्वानो कहे छे, तेथी काल नामलुं जूदुं द्रव्य नथी. (५). तेओ आ प्रमाणे कहे छे—जीव, अजीव विगेरेनी वर्त्तना होवापणुं १, तेमनो अनेक प्रकारनो परिणाम २, तेमनी क्रिया ३ तथा तेमनुं परापरत्व ४ (पर एटले प्रथम थनार अने अपर एटले पछी थनार तेपणुं.) ए सर्व कालना व्यपदेशने भजनार छे; एटले के ए सर्व कालशब्दवडे कही शकाय छे. (६). तेमां सादिसांत विगेरे भेदोवडे चार प्रकारनी स्थितिने विषे कोइपण प्रकारवडे द्रव्योलुं जे होवापणुं ते वर्त्तना कहेवाय छे. १. (७) प्रयोगधी के विस्त्रसादिकधी द्रव्योनी जे परिणति थाय छे तथा नवापणुं के जूनापणुं जे थाय छे ते परिणाम कहेवाय छे. २. (८). भूतकालपणुं, वर्त्तमानकालपणुं के भविष्यकालपणुं एवा विशेषवाळी जे पदार्थोनी गति के स्थिति विगेरे चेष्टा याय छे ते क्रिया कहेवाय छे. ३. (९). कोइपण द्रव्य (पदार्थ) जेना आश्रयधी पहिलो थाय ते पर अने पछी थाय ते अपर कहेवाय छे. ४. (१०) आ प्रमाणे आ वर्त्तनादिक चार पदार्थो कक्षा, ते द्रव्यना पर्यायो ज सिद्ध थाय छे अने तेमने कालशब्दवडे कही शकाय छे. (११). तथा पर्यायो कोइक प्रकारे द्रव्यधी अभिन्न पण होइ शके छे, तेथी ते पर्यायोने कोइक वखत द्रव्यना नामधी एटले द्रव्यरूपे

‘ किमिदं भंते कालेत्ति पवुच्चन्ति ? गो० ! जीवा चेव अजीवा चेव त्ति ’ अत्र द्रव्याभेदवर्त्ति—वर्त्तनादिविवक्षया । कालोऽपि वर्त्तनाद्यात्मा जीवाजीवतयोदितः ॥ १३ ॥ वर्त्तनाद्याश्च पर्याया एवेति प्राग् विनिश्चितं । तद्वर्त्तनादिसंपन्नः कालो द्रव्यं भवेत्कथम् ? ॥ १४ ॥ पर्यायाणां हि द्रव्यत्वे—ऽनवस्थापि प्रसज्यते । पर्यायरूपस्तत्कालः पृथग् द्रव्यं न संभवेत् ॥ १५ ॥ इत्थं चैनदुरीकार्यं वर्त्तनाद्यात्मकोऽन्यथा । कालास्तिकायः स्वीकार्यो भवेद्द्वयोमेव सर्वगः ॥ १६ ॥ न चार्हदिष्टादिष्टं तत् सिद्धान्ते यत्पुनः पुनः । पंचास्तिकाया एवोक्तः कालो द्रव्यं पृथग् न तत् ॥ १७ ॥ परे स्वाहुः समद्रव्य—प्रवर्त्ती वर्त्तनादिकः । पर्यायः कालनामा मा पृथग् द्रव्यं भवत्वहो ॥ १८ ॥ किंतु योऽर्कादिचाराभि—व्यंग्यो नृक्षेत्र-सम्यगः । कालो न स्यात्कथं कार्या—नुमेयः परमाणुवत् ॥ १९ ॥ यच्छु-

पण कही शकाय छे. ते विषे आगममां कणुं छे के (१२).—“ हे भगवान् ! काळ ए शुं कहेवाय छे ! हे गौतम ! जीव अने अजीव ए काळ ज कहेवाय छे. ” आ छत्रमां द्रव्यधी अमेदपणे रहेला वर्तनादिकने ज मुख्यपणे विवचाए करीने एटले कहेवानी इच्छाए करीने वर्तनादिक पर्यायरूप काळने पण जीव अने अजीवपणे ज कह्यो छे. (१३). वळी आ वर्तनादिक चारे पर्यायो ज छे एम प्रथम (उपर) सिद्ध करी गया छीए, तेथी वर्तनादिकवडे प्राप्त थयेलो काळ जूदूं द्रव्य शी रीते थइ शके ? (१४). जो कदाच पर्यायोने जूदा द्रव्य तरीके मानवामां आवे तो अनवस्था नामनो दोष प्राप्त थाय छे. (एटले के दोक द्रव्यना अनंत पर्यायो होवाथी द्रव्यपुं नियतपणुं थइ शक्यो नहीं ए अनवस्था दोष कहेवाय छे.) तेथी करीने पर्यायरूप काळने जूदूं द्रव्य कहेवुं ते अमंभावित छे. (१५). आ रीते ज आ वात स्वीकारवी योग्य छे. नहीं तो सर्वत्र व्यापीने रहेला आकाशने जेम अस्तिकाय कहेवामां आवे छे तेम सर्वत्र व्यापीने रहेला वर्तनादिक स्वरूपनाळा काळने पण अस्तिकायपणे स्वीकारवो जोइयो. (१६) अने ते रीते तो तीर्थकरोने इष्ट पण नथी अने तेमणे कणुं पण नथी, कारण के भिद्दानमां बारंवार पांच ज अस्तिकाय कहेला छे; तेथी काळ ए जूदूं द्रव्य नथी. (एम सिद्ध थाय छे.) (१७).

आ बापट उपर सीजा आचार्यो तो आ प्रमाणे कहे छे—अहो ! सर्व द्रव्योमां रहेला वर्तनादिक पर्यायने भले काळ नामना जूदा द्रव्य तरीकेन कहा. (१८). परंतु पर्यादिकनी गतिपटे स्पष्ट जायी शकाय तेचो मनुष्यचेरमां (अटी द्वीपमां) रहेलो—वर्तना काळ

હવેવાચ્યં તત્ સદિત્યનુમિતેરપિ । પઠં દ્રવ્યં દધત્ સિદ્ધિં કાલાલ્લ્યં કો
 નિવારयेत् ॥ ૨૦ ॥ કાલદ્રવ્યે ચાસતિ ત-દ્વિશેષાઃ સમયાદયઃ । કથં નું
 સ્યુર્વિશેષા હિ સામાન્યાનુચરાઃ खलु ॥ ૨૧ ॥ સમયાદ્યાશ્ચ કાલસ્ય
 વિશેષાઃ સર્વસંમતાઃ । જગત્પ્રસિદ્ધાઃ સંસિદ્ધાઃ સિદ્ધાંતાદિપ્રમાણતઃ
 ॥ ૨૨ ॥ કિંચ—સૈવ સ્યાત્કિસલય-કલિકાફલસંભવઃ । एषां निया-
 मके काल-रूपे द्रव्येऽसति क्षितौ ॥ ૨૩ ॥ ચાલો મૃદુતનુર્દીપ્ર-દેહશ્ચ
 तरुणः पुमान् । जीर्णांगः स्थविरश्चेति विना कालं दशाः कथम् ॥ ૨૪ ॥
 ઋતૂનામપિ પક્ષાં યઃ પરિણામોઽસ્યનેકધા । ન સંભવેત્સોઽપિ કાલં વિના-
 તિવિદિતઃ ક્ષિતૌ ॥ ૨૫ ॥ તથાહિ—હિમાતિપાતાદ્દેમંતે પ્રત્યઙ્નિ શલભા
 इव । कंपकाया रणहंता पतंति मुदिता जनाः ॥ ૨૬ ॥ જનયંતિ જને
 જાહ્યં તુપારાશ્લેપિણોઽનિલાઃ । परिष्वजंति नीरंभ्रं युवानः कामिनीर्निशि

પરમાણુની જેમ કાર્યવદે અનુમાન પ્રમાણથી કેમ સિદ્ધ ન થાય ? (૧૯). વઢી જે દ્રવ્ય
 शुद्ध (एक ज) पदथी (शब्दथी) कहेवातुं होय, ते सत् एटले विद्यमान ज छे, एषां
 અનુમાન પ્રમાણથી પણ કાલ નામનું છટું દ્રવ્ય સિદ્ધ થાય છે. તેને કોણ નિવારી શકે
 તેમ છે ? (૨૦) છર્તા પણ જો કાલ નામનું જૂદું દ્રવ્ય ન હોય તો તે કાલના સમયાદિક
 જે વિશેષો (ભેદો) છે તે શી રીતે થઈ શકશે-કહી શકાશે ? કેમકે સામાન્યને અનુ-
 સરનારા જ વિશેષો હોય છે. ઇટલે કે સામાન્ય (કાલ) વિના વિશેષો (સમયાદિક) હોઈ શકે
 જ નહીં. (૨૧). અને સમયાદિક એ કાલના જ વિશેષો છે એ વાત સર્વને માન્ય છે, જગતમાં
 પ્રસિદ્ધ છે અને સિદ્ધાંત વિગેરેના પ્રમાણથી પણ સિદ્ધ છે. (૨૨). વઢી જો પૃથ્વી ઉપર
 (પત્રાદિકતું) નિયામક કાલરૂપ જૂદું દ્રવ્ય ન હોય તો ધૃત્વોને એકી સાથે જ પત્ર, પુષ્પ
 અને ફળની ઉત્પત્તિ થવી જોઈએ. (૨૩). વઢી ચાલકનું શરીર કોમલ હોય છે, યુવાન પુરુષનું
 શરીર દેદીપ્તમાન હોય છે અને વૃદ્ધનું શરીર જીર્ણ હોય છે, તો આવી વાળ્યાદિક અવસ્થાઓ
 કાલ વિના શી રીતે ઘટી શકશે ? (૨૪). હવે ઋતુઓનો અનેક પ્રકારનો પરિણામ કે જે
 પૃથ્વી પર અત્યંત પ્રસિદ્ધ છે તે પણ કાલ વિના સંભવતો નથી. (૨૫). તે આ પ્રમાણે—

हेमंत ऋतुमां घणुं हिम पडवाथी कंपता शरीरवाळा અને કડકઢતા દાંતવાळा લોકો
 हर्षथी ज पतंगीयानी जेम अग्नि तरफ दोडे छे. (૨૬). જલકણને સ્પર્શ કરનારા વાયુઓ
 मनुष्योने विषे जंहता उत्पन्न करे छे, તેથી યુવાન પુરુષો રાત્રીએ સ્ત્રીઓનું માઠ આલિંગન

૧ શીતલ વાયુથી મનુષ્યો ઠરી જાય છે.

॥ २७ ॥ महासरांसि स्त्यायन्ति दह्यन्तेऽभोजिनीवनं । उज्जृम्भते नवो-
द्भिन्न-यवादिपु च यौवनं ॥ २८ ॥ अवहिश्चारिणां रात्रौ शिशिरे संवृ-
तात्मनां । असंयम इवर्षीणां विशां स्यादप्रियः शशी ॥ २९ ॥ पूर्णो-
त्संगाः फलैः पक्वै-र्वृताः शिशुकदंबकैः । वदर्यो मातर इव दधति द्युति-
मद्भुतां ॥ ३० ॥ कुंदवल्लभः शुभ्रदीप्र-प्रसूनदशनश्रियः । हसंतीव हिम-
म्लाना-ननं कमलकाननं ॥ ३१ ॥ उत्फुल्लनानाकुसुमा-सवपानमदो-
क्षुराः । भ्राम्यन्ति भ्रमरा भूरि-रजोभूसरभूषणाः ॥ ३२ ॥ दत्ताश्रया
दत्तभोज्या माकंदैरुपकारिभिः । अभ्यस्यंतीव कामोप-निषदं कोकिज-
द्विजाः ॥ ३३ ॥ ग्रीष्मे दिनकरः क्रूरैः करैः शोषयति क्षितिं । कलौ नृप
इवोदेति तृष्णा लोकेऽधिकाधिका ॥ ३४ ॥ भाग्याढ्यानां धनमिव

करे छे. (२७). मोटा सरोवरो ठरी जाय छे, कमलनां वन बली जाय छे अने नवा उगेला
यवादिक धान्योने विषे युवावस्था विकास पामे छे (धान्यो बहु सारां पाके छे.) (२८).
मुनिओनी जेम माणसो शिशिर श्रुतमां रात्रे बहार नीरुल्ला नथी अने आत्मानो संवर
करे छे, तथा मुनिओने अमंयमनी जेम तेमने (मनुष्यने) चंद्र उपर प्रीति थती नथी. (२९).
पाकेलां फलो (पोर) बडे जेमना उत्संग (मध्यभाग) पूर्ण थया छे एवी चोरडीओ
मातानी जेम बाळकोना समूहथी परिवरेली (चींटापेली) होय छे तेथी ते अद्भुत
कांतिने धारण करे छे. (३०). हिमथी करमाइ गयेला मुखवाळा कमलना वनने श्वेत अने
विकस्वर पुष्परूपी दांतबडे शोभती कुंदलताओ हमे छे. अर्थात् शिशिर श्रुतमां चोरडीने
पोर आवे छे, कुंदलता खीले छे अने कमलो करमाइ जाय छे. (३१). वसंत श्रुतमां
खीलेला विविध प्रकारना पुष्पोना रसनुं पान करवाथी मदोन्मत्त थयेला भ्रमराओ चोत-
रफ ममे छे अने तेमनां शरीर घणी रजथी धूमरवर्णवाळां (भुखरां) थयेलां होय छे.
(३२). आभ्रवृक्षोरूपी उपकारी (दातार) पुरुषोए कोयलरूपी ब्राह्मणोने रहेवानो आश्रय
आप्यो होय छे अने भोजन पण आप्यु होय छे, तेथी तेओ जाणे कामरूपी उपनिषद
(वेद) नो अभ्यास करता होय तेम शोभे छे. ३. (३३). ग्रीष्म श्रुतमां कलिपुगना
राजानी जेम धर्ये पोताना उग्र करो (किरणो) बडे पृथ्वीने चुसी ले छे अने लोको
अधिक अधिक तृष्णावाळा थाय छे. (३४). भाग्यशाळी पुरुषोना धननी जेम दिन दिन

१ माणसो शरीरने बल्यथी ढाकी दे छे अने मुनिओ पाय महाप्रनोधी आत्माने ढांछी दे
छे तेथी तेमां रीतिरुता जेवा कर्मनो प्रवेरा यह राखतो नथी.

વર્જ્યતેऽનુદિનં દિનં । નિરુદ્યમાનાં વિદ્યેવ હ્વીયતે ચાનિશં નિશા ॥૩૫॥
 ચંદ્રચંદનનિર્યાસ-વાસિતાંગા વિલાસિનઃ । નયંત્યહાન્યુપવને-જ્વંઘુક્રીડા-
 પરાયણાઃ ॥ ૩૬ ॥ વર્ષાસુ જલમુધારા-ધોરણીધૌતધૂલયઃ । કૃતસ્નાના
 ધરાધીશા ઇવાભાંતિ ધરાધરાઃ ॥ ૩૭ ॥ મહી ભાતિ મહીયોભિઃ સર્વતો
 હરિતાંકુરૈઃ । રોમાંચિતેવાંબુવાહ-પ્રાણપ્રિયસમાગમાત્ ॥ ૩૮ ॥ રુંધંતિ
 સરિતો લોકં માર્ગગં કુલટા ઇવ । પ્રિયા ઇવ પ્રિયાન્ ગાઢ-માર્લિંગંતિ
 લતાસ્તરૂન્ ॥ ૩૯ ॥ ઘોતંતે વિદ્યુતો મેઘા વર્ષત્યૂર્જિતગર્જિતાઃ । ઉચ્ચૈર્ન-
 દંતો માઘંતિ શિલિચાત્કર્દુરાઃ ॥૪૦॥ ઉપૈતિ વૃદ્ધિઃ શરદિ પ્રતાપઃ પુષ્પ-
 દંતયોઃ ॥ નૃપાંતિકેઽન્યાયિવક્ત્ર-મિવ શુષ્યતિ કર્દમઃ ॥ ૪૧ ॥ શાલિ-
 પ્રભૃતયો ધાન્ય-શ્રેણયો નમ્રમૌલયઃ । ફલોદ્રેકેઽપિ વિનયા-દ્વંજયંતિ
 સર્તાં સ્થિતિં ॥ ૪૨ ॥ ક્રીડંતિ ફુલ્લાંભોજેષુ સરસ્સુ સ્વચ્છવારિષુ । રાજ-
 હંસા રાજહંસા ઇવ દર્પણવેશ્મસુ ॥ ૪૩ ॥ શનૈઃ શનૈઃ સંચરંતિ શાલિ-

પ્રત્યે દિવસ વૃદ્ધિ પામે છે અને ઉદયમ રહિત (આઝસુ) પુરુષોની વિદ્યાની જેમ રાત્રિ
 નિરંતર જ્વ પામે છે (ઓછી ઓછી થતી જાય છે). (૩૫) વિલાસી પુરુષો બાગમાં
 જઈને પોતાના શરીરને ચંદ્ર જેવા શીતલ ચંદનના રસવડે વાસિત કરી તથા જલક્રીડામાં
 તત્પર થઈ દિવસોને નિર્ગમન કરે છે. ૪ (૩૬). વર્ષા ઋતુમાં મેઘની ધારાના સમૂહવડે
 પર્વતોની ધૂલ ધોવાઈ જાય છે તેથી તે પર્વતો સ્નાન કરેલા રાજાની જેવા શોમે છે. (૩૭).
 મેઘરૂપી પ્રાણપ્રિય (પતિ) નો સમાગમ થવાથી પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રી ચોતરફ ડોળેલા મોટા સ્ત્રીલા
 વાસના ઝંકુરાવડે જાયો રોમાંચિત થઈ હોય તેમ શોમે છે. (૩૮) કુલટા સ્ત્રીઓની જેમ
 નદીઓ માર્ગમાં ચાલનારા (વટેમાર્ગી) લોકોને રુંધે છે-ઘટકાષે છે, જેમ પ્રિયાઓ પતિને
 આલિંગન કરે છે તેમ લતાઓ વૃત્તોને ગાઢ આલિંગન કરે છે. (૩૯) ધીજેઠીઓ દ્વંજકે
 છે, મેઘો મોટી ગર્જનાપૂર્વક વૃષ્ટિ કરે છે, તથા મોર, પાતક અને દેહકાંઓ મોટા શબ્દ-
 પૂર્વક હર્ષ પામે છે-નૃત્યાદિક કરે છે. ૫ (૪૦) શરદ ઋતુમાં સૂર્ય ચંદ્રનો પ્રતાપ વૃદ્ધિ પામે
 છે, રાજાની પાસે અન્યાયી માણસના મુલ્કની જેમ કાદવ સુકાઈ જાય છે. (૪૧) ફલતું અધિક-
 પણું છતાં પણ ઢાંઘર વિગેરે ધાન્યસમૂહના મસ્તકો નીચા નથી જાય છે, તેથી તેઓ દમ
 જણાવે છે કે નમ્રતા વિગેરે વિનયથી જ સત્પુરુષની સ્થિતિ હોય છે. (૪૨). જેમ અરિસામવનને
 વિપે પક્ષગર્તી રાજાઓ ક્રીડા કરે છે, તેમ વિકસ્વર કમઝવાઝા અને સ્વચ્છ પાણીવાઝા
 સરોવરને વિપે રાજહંસ પક્ષીઓ ક્રીડા કરે છે. (૪૩). શાલિના જેવની પ્રાંત ભૂમિને વિપે

क्षेत्रांतभूमिपु । प्रसरद्गोपिकागीत—दत्तकर्णाः प्रवासिनः ॥ ४४ ॥ उच्चै-
रुपदिशंतीव मंचस्थाः क्षेत्ररक्षकाः । परोपकारं धान्येषु धुतमौलिषु विस्म-
यात् ॥ ४५ ॥ रक्षितेष्वपि जाग्रद्भिर्दृष्टव्यग्रकरैर्नरैः । परक्षेत्रेष्वपतन्ति
पक्षिणः कामुका इव ॥ ४६ ॥

एवं नानाविधो लोके ऋतुभेदोऽपि विश्रुतः । निर्हेतुको भवन् कालं
स्वमाक्षिपति कारणं ॥ ४७ ॥ तथाहि—चूताद्याः शेषहेतूनां सत्त्वेऽपि
फलवंचिताः । कालद्रव्यमपेक्षन्ते नानाशक्तिसमन्वितम् ॥ ४८ ॥ किंच-
वर्त्तमानातीतभावि—व्यपदेशोऽपि दुर्घटः । विना कालं मिथोऽर्थानां
सांकीर्ण्यं चापि संभवेत् ॥ ४९ ॥ तथाहि—वर्त्तमानव्यपदेश—मतीतोऽना-
गतोऽपि वा । भजेन्नियामकाभावे तत्कालोऽस्ति नियामकः ॥ ५० ॥
तत्रातीतो द्विधाऽभाव—विषयप्रतिभेदतः । विनष्टो घट इत्याद्यो—ऽद्राचं
तमिति चापरः ॥ ५१ ॥ भाव्यप्येवं द्विधा तत्रा—दिम उत्पत्त्यमानकः ।

(छेडे) गवाता गोपिकाशोना भीत सांमळवामां पथिकजनोए पोताना कान मांड्या होय
छे, तेथी तेओ धीमे धीमे चाले छे. (४४). मांचा उपर रहेला क्षेत्रना रक्षको मस्तकने
धुणावता एवा धान्योने विषे विस्मय पामीने जाणे परोपकारनो उपदेश देता होय तेम
जणाय छे. (४५). जागता (सावधान) अने हाथमां पत्थरवाळी गोफण राखीने रहेला
पुरुषो घेवतुं चोतरफथी रक्षण करे छे, तोपण तेमां परधरमां कामुक पुरुषोनी जेम पक्षिओ
भावे ज छे. (अटकता नथी) ६. (४६).

आ रीते विविध प्रकारनो ऋतुनो भेद पण जगतमां प्रसिद्ध छे, ते हेतु विना
होइ शके नहीं, तेथी काळ ज तेनुं कारण छे एम ते आघेप करे छे. (४७). ते आ प्रमाणे
—आम्र विगेरे पृष्ठो बीजां सर्व कारणो छतां पण (तरतमां) फळ रहित होय छे, तेथी ते
विविध शक्तिवाळा काळद्रव्यनी अपेक्षा राखे छे. (४८). वळी काळद्रव्य न मानीए तो
वर्तमान, भूत अने भविष्यनुं कथन पण घटी शकतुं नथी, तथा पदार्थोनी परस्पर मिश्रता
यइ जवानो संभव छे. (४९). कारणके जो पदार्थनो नियामक काळ न होय तो अतीत
अपवा अनागत पदार्थ पण वर्तमानना व्यपदेशने पामी शके छे, तेथी तेनो नियामक
काळ ज छे एम मानतुं योग्य छे. (५०). तेमां अतीत काळ बे प्रकारनो छे—अमाव अने
विषय. तेमां ' घट विनाश पाम्यो ' ए अभाव अतीत छे, अने ' तेने में जोयो हवां. '

ઘટાયથો દ્વિતીયસ્તુ ગમિષ્યન્નત્તગોચરં ॥ ૫૨ ॥ કિંચ—ક્ષિપ્રં ચિરં ચ
 યુગપન્માસવર્ષયુગાદયઃ । પરુપરાર્યેપમોઘ—હ્યઃશ્વઃકદાચિદાદયઃ ॥ ૫૩ ॥
 લોકે રૂપાતાઃ સંતિ શબ્દાઃ કાલદ્રવ્યાભિધાયિનઃ । તેઽપિ શુદ્ધપદત્વા-
 ત્સ્વા-ભિધેયમનુમાંતિ વૈ ॥ ૫૪ ॥ કાલઃ પઠં પૃથગ્ દ્રવ્ય-માગમેઽપિ
 નિરૂપિતં । કાલાભાવે ચ તાનિ સ્યુઃ સિદ્ધાંતોક્તાનિ પદ્ કથં ॥ ૫૫ ॥
 તથા યાગમઃ—‘કઙ્ઞં ણં ભંતે ! દઢ્વાણ ? ગોઽઙ્ઞ દઢ્વા પઽ તં ધમ્મસ્થિ-
 કાણ, અધમ્મસ્થિકાણ, આગાસસ્થિકાણ, પુગ્ગલસ્થિકાણ, જીવસ્થિકાણ,
 અદ્ધાસમણ ય ’ એવં કાલઃ પૃથગ્દ્રવ્યં સિદ્ધો યુત્તયાગમેન ચ । ઉપકારશ્ચ
 તસ્ય સ્યુઃ પૂર્વોક્તા વર્તનાદયઃ ॥ ૫૬ ॥ વર્તનાદિસ્વરૂપં ચ સામાન્યેનો-
 દિતં પુરા । અથ કિંચિદ્વિશેષેણો-ચ્યતે શાસ્ત્રાનુસારતઃ ॥ ૫૭ ॥ તત્ર
 ચ—દ્રવ્યસ્ય પરમાણ્વાદે-ર્યાં તદ્રૂપતયા સ્થિતિઃ । નવજીર્ણતયા વા સા
 વર્તના પરિકીર્તિતા ॥ ૫૮ ॥ ઇતિમહાભાષ્યવૃત્ત્યભિપ્રાયઃ, તથાચ તત્પાઠઃ

૧ બીજો વિષય અતીત છે. (૫૧) અવિષ્યકાલના પણ તે જ બે પ્રકાર છે. તેમાં ‘ઘટાદિક
 પદાર્થ કાલે ઉત્પન્ન થશે.’ ૧ અમાવ અવિષ્ય છે, અને ‘તેને હું કાલે જોઈશ.’ ૧ બીજો
 વિષય અવિષ્ય કહેવાય છે. (૫૨). તેમજ વઢી જલદી, ચિરકાલ, ઇકી સાથે, માસ, વર્ષ,
 યુગ વિગેરે, પોર, પરા, ઓણ, આજ, ગઈ કાલ, આવતી કાલ અને કદાચિત્ વિગેરે જે
 કાલદ્રવ્યને કહેનારા શબ્દો લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, તે પણ શુદ્ધપદ (એક જ શબ્દ) હોવાથી
 પોતાના અર્થને અનુમાનથી સિદ્ધ કરે છે. (૫૪). વઢી કાલ નામનું હજું જૂદું દ્રવ્ય આગમમાં
 પણ કહેલું છે. કેમકે કાલદ્રવ્ય ન હોય તો સિદ્ધાંતમાં કહેલાં તે છ દ્રવ્યો શી રીતે થઈ
 શકે ? (૫૫). તે વિષે આગમમાં કહ્યું છે કે—“ હે મગવાન ! દ્રવ્ય કેટલાં છે ? હે ગૌતમ !
 છ દ્રવ્યો કહેલાં છે, તે આ પ્રમાણે.—ધર્માસ્તિકાય ૧, અધર્માસ્તિકાય ૨, આકાશસ્તિ-
 કાય ૩, પુદ્ગલસ્તિકાય ૪, જીવાસ્તિકાય ૫ અને અદ્ધાસમણ (કાલ) ૬.” આ પ્રમાણે
 યુક્તિવડે અને આગમવડે કાલ મિશ્રદ્રવ્ય છે એમ સિદ્ધ થયું. તે કાલનો ઉપકાર (ઉપયોગિતા)
 પૂર્વે કહેલા વર્તનાદિક જ છે. (૫૬). આ વર્તનાદિકનું સ્વરૂપ પ્રથમ સામાન્યપણે કહી ગયા
 છીએ. હવે અહીં શાસ્ત્રને અનુસારે કાંઈક વિશેષ પ્રકારે કહીએ છીએ. (૫૭)—

તેમાં પરમાણુ વિગેરે દ્રવ્યની જે તે રૂપે સ્થિતિ, અથવા તે પરમાણ્વાદિકની જે
 નવાપણાઈ કે જુનાપણાઈ સ્થિતિ, તે વર્તના કહેલી છે. (૫૮). આ પ્રમાણે મહા-

—अत्रैव तत्परमाण्वादिरूपेण (द्व्यणुकत्र्यणुकादिरूपेण) परमाण्वा-
दिद्व्यव्याणां (वर्तनं) वर्तना इति ४३५ तमपत्रे, तथा तत्र “विवक्षितेन
नवपुराणादिना तेन तेन रूपेण यत्पदार्थानां वर्तनं शश्वद्भवनं सा वर्तना”
इत्याद्यपि तत्रैव ८३६ पत्रे. तथा तैस्तैर्भावैः स्वतो ह्यर्था वर्तन्ते, तत्प्रयो-
जिका वृत्तिः—कालाश्रया या सा वर्तनेत्यभिधीयते इति तत्त्वार्थवृत्त्या-
शयः, तथा च तद्वचः—वर्तना कालाश्रया वृत्तिरिति वर्तन्तेऽर्थाः स्वयमेव
तेषां वर्तमानानां (प्रयोजिका) कालाश्रया वृत्तिर्वर्त्यते यथा सा वर्तना
इति २४५ तमपत्रे. धर्मसंग्रहणीवृत्तेरप्ययमेवाशयः ।

नानाविधा परिणति—द्रव्यस्य सत एव या । परिणामः स कुंभादि-
मृद्द्रव्यादेरिवोदितः ॥ ५९ ॥ यथांकुराद्यवस्थस्य परिणामो वनस्पतेः । मू-
लकांडादिभावेन स्वजात्यपरिहारतः ॥ ६० ॥ यथा वयःपरीणामो देह-

माण्यनी वृत्तिनो अभिप्राय छे. तेषां ४३५ मा पानामां कहुं छे के—परमाण्वादिक द्रव्योनुं
जे परमाण्वादिकरूपे रह्युं ते वर्तना कहेवाय छे, तथा ते परमाण्वादिकने विषे कहेवाने
इच्छेला नवीन, पुराण विगेरे ते ते रूपे पदार्थोनुं जे वर्तनापणुं एटले निरंतर होनापणुं
ते पण वर्तना कहेवाय छे. इत्यादि पण ते ज महामाण्यनी वृत्तिमां ८३६ मा पानामां
कहुं छे. तथा “पदार्थो ते ते भावे करीने (ते ते रूपे) पोतानी मेळे ज वर्ते छे, ते
वर्तवामां जे प्रयोजन (कारण) रूपे होय, ते काळना आश्रयवाळी वर्तना कहेवाय छे.”
एम तैर्नार्थनी टीकानो अभिप्राय छे. ते विषे तेषां कहुं छे के—“वर्तना एटले
काळना आश्रयवाळुं होवापणुं, एटले के पदार्थो पोतानी मेळे ज वर्ते छे, अने वर्तता एवा
ते पदार्थोनी काळना आश्रयवाळी जे वृत्ति (एटले जेनावडे वर्तवानुं थाय) ते वर्तना
कहेवाय छे.” आ प्रमाणे २४५ मा पानामां कहुं छे. धर्मसंग्रहणीनी टीकानो पण
आ ज अभिप्राय छे. इति वर्तना. १.

छता पदार्थनी जे विविध प्रकारनी परिणति ते परिणाम कहेवाय छे. जेमके
माटी विगेरे पदार्थनी जे कुंभादिकरूपे परिणति ते (कुंभादिक) परिणाम कहेवाय छे.
(५६). जेम अंकुरादिक अवस्थावाळा वनस्पति (वृक्षादिक) ना मूळ, घट विगेरे
पोतानी जातिने अनुसरता परिणाम थाय छे. (६०). जेम प्राणीओना शरीररूपी

દ્રવ્યસ્ય ચાંગિનાં । દધ્યાદિપરિણામો વા દ્રવ્યસ્ય પયસો યથા ॥ ૬૧ ॥
 હેમ્નો વા મૌલિમુદ્રાદિ-ભાવૈઃ પરિણતિર્યથા । પરિણામો વિફણત્વો-
 ત્ફણત્વાદિરહેર્યથા ॥ ૬૨ ॥ દ્વિધા સાદિરનાદિશ્ચ સ ચાદ્યોઽશ્રાદિગોચરઃ ।
 ધર્માધર્માસ્તિકાયાદિ-ગોચરઃ સ્યાત્તતોઽપરઃ ॥ ૬૩ ॥ ત્રિધા યદ્વા પરીણામ-
 સ્તત્રાયઃ સ્યાત્પ્રયોગજઃ । દ્વિતીયસ્તુ વૈસ્ત્વસિક-સ્તૃતીયો મિશ્રકઃ સ્મૃતઃ
 ॥ ૬૪ ॥ તત્ર જીવપ્રયત્નોત્થઃ પરિણામઃ પ્રયોગજઃ । શરીરાહારસંસ્થાન-
 વર્ણગંધરસાદિકઃ ॥ ૬૫ ॥ કેવલોઽજીવદ્રવ્યસ્ય યઃ સ વૈસ્ત્વસિકો ભવેત્ ।
 પરમાણ્વત્રેદ્રવ્યનુઃ-પરિવેપાદિરૂપકઃ ॥ ૬૬ ॥ પ્રયોગસહચરિતા—ચેતન-
 દ્રવ્યગોચરઃ । પરિણામઃ સ્તંભકુંભા—દિકઃ સ મિશ્રકો ભવેત્ ॥ ૬૭ ॥
 અશક્તાઃ સ્વયમુત્પન્તું પરિણામેન તાદૃશાઃ । કુંભાદયઃ કુલાલાદિ-સાચિ-
 વ્યેન ભવંતિ હિ ॥ ૬૮ ॥ ઇતિ પરિણામઃ ॥

પદાર્થનો વાળ્યાવસ્થાદિક વ્યવસ્થા પરિણામ થાય છે. જેમ દૂધરૂપ દ્રવ્યનો દહીંરૂપે પરિ-
 ણામ થાય છે. (૬૧). જેમ સુવર્ણરૂપ દ્રવ્યનો મુગટ અને મુદ્રા (વીંટી) વિગેરે રૂપે
 પરિણામ થાય છે, તથા જેમ સર્પરૂપ દ્રવ્યનો ફળા રહિતપણું અને ફળા સહિતપણું વિગેરે
 પરિણામ થાય છે. (૬૨). આ પરિણામ સાદિ અને અનાદિ ઇવા બે પ્રકારનો છે,
 તેમાં વાદળાં વિગેરે પરિણામ સાદિ કહેવાય છે અને ધર્માસ્તિકા, અધર્માસ્તિકા વિગેરે
 પરિણામ અનાદિ કહેવાય છે. (૬૩). અથવા આ પરિણામ ત્રણ પ્રકારનો કહ્યો છે.
 તેમાં પહેલો પ્રયોગથી થયેલો, બીજો વિસ્તાર (સ્વભાવ) થી ઉત્પન્ન થયેલો અને ત્રીજો
 મિશ્ર (બન્નેથી ઉત્પન્ન થયેલો) કહ્યો છે. (૬૪) તેમાં જીવના પ્રયત્નથી જે પરિણામ
 થાય છે તે પ્રયોગજ કહેવાય છે. શરીર, આહાર, સંસ્થાન, વર્ણ, ગંધ, રસ વિગેરે પરિ-
 ણામ પ્રયોગજ કહેવાય છે. (૬૫). પરમાણુ, વાદળાં, દંદ્રવ્યનુષ અને પરિવેપ વિગેરે
 જે કેવલ અજીવ દ્રવ્યનો પરિણામ થાય છે, તે વૈસ્ત્વસિક કહેવાય છે. (૬૬). જીવના
 પ્રયોગ સહિત અચેતન દ્રવ્યના વિષયવાળો જે સ્તંભ, કુંભ વિગેરે પરિણામ થાય છે તે
 મિશ્ર પરિણામ કહેવાય છે. (૬૭). કારણકે પોતાની મેળે પરિણામવડે ઉત્પન્ન ન
 થઈ શકે તેવા કુંભાદિક પદાર્થો કુંભાર વિગેરેની સહાયથી જ થાય છે. (૬૮). ઇતિ-
 પરિણામ. ૨.

ક્રિયા દેશાંતરપ્રાપ્તિ-રૂપાતીતાદિકા તથા । પ્રોક્તા ભાષ્યસ્ય ટીકાયાં તત્ત્વાર્થવિવૃત્તૌ પુનઃ ॥૬૧॥ કરણં સ્યાત્ક્રિયા દ્રવ્ય-પરિણામારમિકા ચ સા । કાલોઽનુગ્રાહકસ્તસ્યાઃ પ્રયોગાદેચ્છિધા ચ સા ॥ ૭૦ ॥ તત્ર ચ—પ્રયોગ-જાત્મયોગોત્થા વિસ્ત્રસાજા ત્વજીવજા । મિથ્રા પુનસ્તદુભય-સંયોગજ-નિતા મતા ॥ ૭૧ ॥ ઇતિ ક્રિયા ॥

પ્રશંસાત્રેત્રકાલાલ્પ્ય-ભેદતત્ત્વિવિધં મતં । પરત્વમપરત્વં ચ તત્રાદ્યં ગુણસંભવં ॥ ૭૨ ॥ પરઃ સર્વોત્તમત્વેન જૈનો ધર્મઃ પરોઽપરઃ । ક્ષેત્રજં તત્તુ દૂરસ્થઃ પરોઽભ્યર્ણગતોઽપરઃ ॥ ૭૩ ॥ તથા—અભ્યર્ણદેશસંસ્થોઽપિ પર એવ વયોઽધિકઃ । વયોલ્પુર્વિપ્રકૃષ્ટ-દેશસ્થોઽપ્યુચ્યતેઽપરઃ ॥ ૭૪ ॥ દિશઃ પરાપરત્વાભ્યાં વૈપરીત્યાત્ સ્ફુટે તુ યે । ઇમે પરાપરત્વે સ્તઃ કાલોઽનુગ્રાહ-કસ્તયોઃ ॥ ૭૫ ॥ વર્તનાચાસ્રયઃ પૂર્વો-દિતાત્ત્રિપુ તર્થાત્મિમં । પરાપરત્વં

દેશોત્તરની પ્રાપ્તિરૂપ ક્રિયા કહેવાય છે. તે અતીતાદિક (પટલે અતીત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય) એમ ત્રણ પ્રકારે ભાષ્યની ટીકામાં કહેલી છે, તથા તત્ત્વાર્થની ટીકાને વિષે તો કરેણને ક્રિયા કહી છે. તે દ્રવ્યના પરિણામરૂપ છે. તે ક્રિયાનો અનુગ્રહ (ઉપકાર) કરનાર કાલ છે તથા તે ક્રિયાના પ્રયોગાદિક ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે. (૭૦) તેમાં જે જીવના વ્યાપારથી ઉત્પન્ન થાય તે પ્રયોગજા, કેવલ અજીવ દ્રવ્યથી ઉત્પન્ન થાય તે વિસ્ત્રસાજા અને જીવ તથા અજીવ બંનેના સંયોગથી જે ઉત્પન્ન થાય તે મિથ્રા ક્રિયા કહેવાય છે. (૭૧). ઇતિ ક્રિયા. ૩.

પ્રશંસા, ક્ષેત્ર અને કાલ નામના ભેદથી પરત્વ અને અપરત્વ ત્રણ પ્રકારનું કહ્યું છે. તેમાં પહેલું પરત્વાપરત્વ ગુણથી ઉત્પન્ન થાય છે. (૭૨). જેમકે જૈનધર્મ સર્વ ધર્મમાં ઉત્તમ હોવાથી પર છે અને અન્ય ધર્મ અપર છે. હવે બીજું ક્ષેત્રથી ઉત્પન્ન થતું પરત્વ અને અપરત્વ આ પ્રમાણે છે.—જે જીવાદિક પદાર્થ દૂર સ્થાનમાં રહેલા હોય તે પર કહેવાય છે અને પાસેના સ્થાનમાં રહેલા હોય તે અપર કહેવાય છે. (૭૩). તથા (કાલથી પરા-પરત્વ આ પ્રમાણે છે— પાસેના સ્થાનમાં રહેલો પણ જો તે વયથી અધિક (મોટો) હોય તો તે પર કહેવાય છે અને દૂર સ્થાનમાં રહેલો પણ જો તે લઘુ વયવાળો હોય તો તે અપર કહેવાય છે. (૭૪). દિશાના (ક્ષેત્રના) પરાપરત્વથી અને તેથી વિપરીતપણાથી પટલે મોટી નાની વયને આધીને જે આ બીજા અને ત્રીજા પ્રકારના પરાપરત્વ કહ્યા તેનો અનુગ્રહ કરનાર કાલ છે. (૭૫). ઇતિ પરાપરત્વ. ૪.

કાલસ્ય ચત્વારોઽનુગ્રહા શ્રમી ॥ ૭૬ ॥ તથોક્તં તત્ત્વાર્થભાષ્યે—અથ કાલ-
સ્યોપકારઃ ક ઇત્યત્રોચ્યતે—વર્ત્તના પરિણામઃ ક્રિયા પરાપરત્વે ચ કાલસ્યેતિ.
સાર્દ્ધં દ્વીપદ્વયં વાર્દ્ધિ—યુગં ચ વ્યાપ્ય સ સ્થિતઃ । ત્રિઃપંચદશભિર્લક્ષૈ-
ર્યોજનાનિ મતસ્તતઃ ॥ ૭૭ ॥ નન્વેવં વર્ત્તનાદીનાં લિંગાનાં ભાવતો
યથા । નૃત્તેત્રમધ્યે કાલોઽગી—ક્રિયતેં શ્રુતકોવિદૈઃ ॥ ૭૮ ॥ નૃત્તેત્રા-
ત્પરતોઽપ્યેવ ઊર્ધ્વાધોલોકયોરપિ । વર્ત્તનાદિલિંગસત્વા—ત્ક્રુતો નામ્યુપ-
ગમ્યતે ॥ ૭૯ ॥ વર્ત્તના કિલ ભાવાનાં વૃત્તિઃ સા તત્ર વર્ત્તતે । શ્રાયુઃ
પ્રાણાપાનમાનં પરાપરસ્થિતી અપિ ॥ ૮૦ ॥ અત્રોચ્યતે—વર્ત્તતે તત્ર
ભાવાનાં વૃત્તિઃ સા કિંતુ નેષ્યતે । કાલલિંગં તદીયાયા અપેક્ષાયા અભા-
વતઃ ॥ ૮૧ ॥ ઉત્પદ્યંતે વિલીયંતે તિષ્ઠંતિ સ્વયમેવ હિ । સંતઃ પદા-
ર્થાસ્તેષાં ચા—સ્તિત્વં નાન્યવ્યપેક્ષયા ॥ ૮૨ ॥ પ્રાણાદયોઽપિ જાયંતે

પૂર્વે કહેલા વર્તનાદિક પ્રણ અને છેવળું કહેલું જે પરાપરત્વ, તે ચારે કાલના જ અનુ-
ગ્રહો છે; પટલે કે તે ચારેનો ઉપયોગ કાઠથી જ થાય છે. (૭૬). તે વિષે તત્ત્વાર્થ-
ભાષ્યમાં કહ્યું છે કે—“ કાલનો ઉપકાર શું છે ? (કાલ શું ઉપકાર કરે છે ?)
ઉત્તર—વર્તના, પરિણામ, ક્રિયા અને પરાપરત્વ એ ચારે કાલના ઉપકાર છે (સિદ્ધ કર-
નારા છે). ” તે કાલ માત્ર અઢી દ્વીપ અને બે સમુદ્રમાં વ્યાપીને (આશ્રીને) રહેલો છે,
તેથી તે પીસ્તાલીશ લાખ યોજન પ્રમાણ સ્ત્રેત્રમાં જ માનેલો છે. (૭૭). અહીં કોઈ શંકા
કરે કે—જેમ વર્તનાદિક લિંગના હોવાપણાથી પંડિતો મનુષ્યસ્ત્રેત્રમાં કાલને અંગીકાર કરે
છે. (૭૮). તેમ મનુષ્યસ્ત્રેત્રની બહાર તથા ઊર્ધ્વલોકમાં અને અધોલોકમાં પણ વર્તનાદિક
લિંગ હોવાથી કેમ કાલને અંગીકાર કરતા નથી ? (૭૯). કારણકે અઢી દ્વીપની બહાર
પણ સર્વત્ર પદાર્થોની વૃત્તિરૂપ વર્તના તથા શ્રાયુષ્ય, પ્રાણાપાનનું (શ્વાસોચ્છ્વાસનું) પ્રમાણ
અને પરાપરત્વની સ્થિતિ પણ રહેલી છે. (૮૦). આ શંકાનો ઉત્તર આપે છે કે—અઢી દ્વીપની
બહાર સર્વત્ર પદાર્થોની વૃત્તિરૂપ વર્તના છે, છતાં, પરંતુ તે વર્તના કાલનું લિંગ છે એમ
ઇચ્છાતું નથી; કેમકે ત્યાં પદાર્થોની વર્તનાને કાલલિંગની અપેક્ષા જ હોતી નથી. (૮૧).
ત્યાં રહેલા પદાર્થો પોતાની મેઝેજ ઉત્પન્ન થાય છે, નાશ પામે છે અને સ્થિર રહે છે. તેમના
હોવાપણામાં બીજાની અપેક્ષા જ નથી. (૮૨) તથા ત્યાં પ્રાણાદિક પણ કાલની અપેક્ષા

तत्र नाद्धाव्यपेक्षया । सजातीयेषु सर्वेषु युगपत्तदनुद्भवात् ॥ ८३ ॥
 कालापेक्षाः पदार्था हि युगपत्तुल्यजातिषु । संभवन्तीह माकंदा-दिषु
 मंजरिकादिवत् ॥ ८४ ॥ भवन्ति युगपन्नैव ताः प्राणादिप्रवृत्तयः ।
 तत्रत्यानां तदेताः स्युः कालापेक्षा न कर्हिचित् ॥ ८५ ॥ परापरत्वे ये
 तत्र कालापेक्षे न ते अपि । स्थित्यपेक्षे किंतु पष्टि-वर्षाद्वर्षशतः परः
 ॥ ८६ ॥ जातवर्षशताच्चापि पष्टिवर्षो नरोऽपरः । वत्सराणां शतं पष्टि-
 रित्येषा च स्थितिः खलु ॥ ८७ ॥ स्थितिश्च सर्वभावानां भवेत्सत्त्वव्यपे-
 क्षया । सत्त्वं चास्तित्वमेव स्यात्तच्च नान्यमपेक्षते ॥ ८८ ॥ एवं च
 कालापेक्षाया अभावादेव नोच्यते । तत्रत्यवर्त्तनादीनां काललिङ्गत्वमुत्तमैः
 ॥ ८९ ॥ अत्रेदं तत्त्वं प्रतिभासते—भूपसत्त्वाद्यथेह स्यात्सौख्यादि
 तदपेक्षितं । भूपाभावात्सदपि तत्तदपेक्षं न युगिष्यु ॥ ९० ॥ तथेह

एटले काळने आधीने यता नथी; केमके समान जातिवाळा ते सर्वने विषे एकसाथे ते
 प्राणादिकनी उत्पत्ति छे नही. (८३). कारणके समान जातिवाळा पदार्थोंने विषे
 काळनी अपेक्षावाळा पदार्थों एकी साथे ज उत्पन्न थाय छे. जेमके आम्र धिगेरे वृक्षो उपर
 तेनी मांजर विगेरे एकीसाथे ज उत्पन्न थाय छे (तेषुं अदी द्वीपनी बहार कपाइ पण नथी)
 (त्यां ह्यधुतो नथी अने तज्जन्य वर्तना नथी). (८४). त्यां रहेला पदार्थोंने ते उपर
 कहेली प्राणादिकनी प्रवृत्ति पण एकीसाथे यती ज नथी, तेथी ते प्राणादिकनी प्रवृत्तिने
 कदापि काळनी अपेक्षा छे ज नही. (८५). तेम ज त्यांना पदार्थोंमां जे परस्व अने अप-
 रस्व छे ते पण काळनी अपेक्षावाळा नथी; परंतु स्थितिनी अपेक्षावाळा छे. एटले के साठ
 वर्षना नरथी सो वर्षनो नर पर छे अने सो वर्षना नरथी साठ वर्षनो नर अपर छे. सो वर्ष
 अने साठ वर्ष एथी ज ते स्थिति छे. (८७). सर्व पदार्थोंने आवा प्रकारनी स्थिति सत्त्वंनी
 अपेक्षावडे ज होय छे. सत्त्व एटले अस्तित्व अने अस्तित्व बीजानी अपेक्षा करतुं ज नथी.
 (८८). आ रीते काळनी अपेक्षा नहीं होवाथी ज उत्तम पुरुषो त्यां रहेला पदार्थोंना
 वर्तनादिकने काळनुं लिङ्ग कहेता नथी. (८९). अहीं आ तथर जणाय छे.—जेम हालना
 वरतमां आ देशमां राजा होवाथी लोकोने ते राजानी अपेक्षावाळं मुखादिक थाय छे
 अने युगलिपाना वरतमां राजा नहोता अने लोकोने सुख हतुं तो पण ते सुख राजानी

કાલસત્ત્વાત્ત-ત્સાપેષ્ઠં વર્તનાદિકં । કાલાભાવાત્તદપેક્ષં નરક્ષેત્રાદ્વહિર્ન
 ત્ ॥ ૧૧ ॥ તદ્વર્પાદિક્ષતુદ્ગમ-સુમાદિનૈયત્યકારણં કાલઃ । તપનાદિ-
 ગતિવ્યંગ્યઃ સમયાદિર્નનુ નૃલોક એવ સ્યાત્ ॥ ૧૨ ॥

કાલશબ્દસ્ય નિષ્કેષા-શ્ચૈકાદશ નિરૂપિતાઃ । સન્નામ ૧ સ્થાપના ૨
 કાલૌ દ્રવ્યા ૩ દ્વા ૪ સંજ્ઞકૌ ચ તૌ ॥ ૧૩ ॥ યથાયુષ્કો ૫ પદ્મમાર્ગ્યૌ
 ૬ દેશ ૭ કાલા ૮ મિથૌ ચ તૌ । પ્રમાણ ૯ વર્ણ ૧૦ નામાનો ભાવ
 ૧૧ કાલશ્ચ તે સ્મૃતાઃ ॥ ૧૪ ॥ સચેતનાચેતનયો-દ્રવ્યયોર્યદ્વિધીયતે ।
 કાલેત્યાખ્યા સ્થાપના વા તૌ નામસ્થાપનામિથૌ ॥ ૧૫ ॥ દ્રવ્યમેવ
 દ્રવ્યકાલઃ સચેતનમચેતનં । કાલોત્થાનાં વર્તનાદિ-પર્યાયાણામભેદતઃ
 ॥ ૧૬ ॥ સચિત્તાચિત્તદ્રવ્યાણાં સાદિસાંતાદિભેદજા । સ્થિતિશ્ચતુર્વિધા
 યદ્વા દ્રવ્યકાલઃ પ્રકીર્ત્યતે ॥ ૧૭ ॥ સચેતનસ્ય દ્રવ્યસ્ય સાદિઃ સાંતા
 સ્થિતિર્ભવેત્ । સુરનારકમર્ત્યાદિ-પર્યાયાણામપેક્ષયા ॥ ૧૮ ॥ સિદ્ધાઃ

અપેક્ષાવાલું હોતું નથી. (૧૦). તે જ પ્રમાણે અહીં અઢી દ્વીપમાં કાલ છે, તેથી તેની
 અપેક્ષાવાળા વર્તનાદિક કહેવાય છે, અને મનુષ્યવેત્રની બહાર કાલનો અભાવ છે તેથી તેની
 અપેક્ષાવાળા વર્તનાદિક કહેવાતા નથી. (૧૧). તેથી કરીને વર્ષાદિક છપ અષ્ટુઓ અને
 વૃક્ષના પુષ્પાદિકને નિયમિત ઉત્પન્ન કરવાનું કારણ કાલ જ છે અને તેવો સૂર્યાદિકની
 ગતિથી જાણી શકાય એવો કાલ આ મનુષ્યવેત્રમાં જ છે. (૧૨).

હવે કાલ શબ્દના અગ્યાર નિષ્કેષા કહેલા છે. તે આ પ્રમાણે.—સન્નામકાલ ૧,
 સ્થાપનાકાલ ૨, દ્રવ્યકાલ ૩, અદ્વાકાલ ૪, યથાયુષ્કાલ ૫, ઉપક્રમકાલ ૬, દેશ-
 કાલ ૭, કાલકાલ ૮, પ્રમાણકાલ ૯, વર્ણકાલ ૧૦ અને ભાવકાલ ૧૧. (૧૪). તેમાં
 સચેતન કે અચેતન કોઈ પણ પદાર્થનું કાલ એવું નામ પાડ્યું હોય તે સન્નામકાલ કહેવાય
 છે. ૧. કોઈ પણ પદાર્થની કાલરૂપે સ્થાપના કરી હોય તે સ્થાપનાકાલ કહેવાય છે. ૨.
 (૧૫). સચેતન કે અચેતન દ્રવ્ય જ દ્રવ્યકાલ કહેવાય છે, કેમકે તે દ્રવ્ય અને કાલને
 આશ્રીને ઉત્પન્ન થતા તેના વર્તનાદિક પર્યાયો એ બંનેનો પરસ્પર અભેદ છે માટે. (૧૬).
 અથવા સચિત્ત અને અચિત્ત દ્રવ્યોની જે સાદિસાંત વિગેરે ચાર પ્રકારની સ્થિતિ છે, તે
 દ્રવ્યકાલ કહેવાય છે. (૧૭). સચેતન (જીવ) દ્રવ્યની દેવ, નારક, મનુષ્ય વિગેરે
 પર્યાયોની અપેક્ષા સાદિસાંત (૧) સ્થિતિ છે. (૧૮). સિદ્ધના જીવો સિદ્ધપણને

सिद्धत्वमाश्रित्य साध्यनन्तां स्थितिं श्रिताः । भव्या भव्यत्वमाश्रित्या-
नादिसांतां गताः स्थितिं ॥ ६६ ॥ जीवो मोक्षस्य योग्यो हि भव्य
इत्युच्यते श्रुते । मोक्षं प्राप्तस्तु नो भव्यो नाप्यभव्य इतीर्यते ॥ १०० ॥
यदुक्तं—‘ सिद्धे नो भव्ये नो अभव्ये ’ इति. अभव्याश्चाभव्यतया-
ऽनाद्यनन्तस्थितौ स्थिताः । द्रव्यस्येति सचित्तस्य स्थितिरुक्ता चतुर्विधा
॥ १ ॥ द्विप्रदेशादयः स्कंधाः स्युः सांताः सादयोऽपि च । उत्कर्षतोऽप्य-
संख्येय-कालस्थितिजुषो हि ते ॥ २ ॥ साध्यनन्ताऽनागताद्धा-तीता सांता
निरादिका । अनाद्यनन्ताश्चाकाश-धर्माधर्मादयो मताः ॥ ३ ॥ अचेतनस्य
द्रव्यस्य चतुर्द्धेति स्मृता स्थितिः । एवमुक्त्वा द्रव्यकाल-मद्धाकालमथ
ब्रुवे ॥ ४ ॥ सूर्यादिक्रियया व्यक्ती-कृतो नृक्षेत्रगोचरः । गोदोहादि-
क्रियानिर्व्य-पेक्षोऽद्धाकाल उच्यते ॥ ५ ॥ तथाहि—यावत्क्षेत्रं स्वकिरणै-

आश्रीने सादिअनंत (२) स्थितिने पामेला छे, भव्य जीवो भव्यत्वने आश्रीने अनादि-
सांत (३) स्थितिने पामेला छे. (६६). केमके जे जीव मोक्षने योग्य होय ते भव्य छे
एम सिद्धांतमां कथुं छे. ते जीव उपारे मोक्ष पामे छे त्यारे ते भव्य पण नधी अने अभव्य
पण नधी एम कथुं छे. (१००). ते विषे सिद्धांतमां कथुं छे के—“ सिद्धनो जीव भव्य
पण नधी अने अभव्य पण नधी. ” तथा अभव्य जीवो अभव्यपणाने आश्रीने अनादि
अनंत (४) स्थितिमां रहेला छे. (केमके ते कदापि मोक्षने पामता अ नधी, एटले तेनो अंत
नधी अने तेनुं अभव्यपणुं अनादि काळनुं छे, तेथी तेनुं अभव्यपणुं अनादिअनंत छे.)
आ प्रमाणे मचित्त द्रव्यनी चार प्रकारनी स्थिति कही. (१०१). अचेतन द्रव्यमां
द्विप्रदेशादिक स्कंधो सादिसांत (१) छे, केमके ते स्कंधो उत्कर्षधी पण अमंख्य काळनी
स्थितिवाळा ज छे. (२). मविष्यकाळ सादिअनंत (२) छे, भूतकाळ अनादिमांत
(३) छे, तथा आकाशास्तिकाय, धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय विगेरे अनादि अनंत
(४) कहेला छे. (३). आ प्रमाणे अचेतन द्रव्यनी चार प्रकारनी स्थिति कही. ए
रीते श्रीजो द्रव्यकाळ करी. १. हवे पोथा अद्धाकाळने हुं कथुं छुं.—(४). सूर्यादिकनी
क्रियाए प्रगट करेलो अने गोदाहादिक क्रियानी अपेक्षा रहित जे मनुष्यप्रेमार्थ वर्तवो
काळ छे ते अद्धाकाळ कहेबाय छे. (५). ते आ प्रमाणे—चालवानी क्रिया करवो छे

શ્રરન્નુદ્યોતયેદ્રવિઃ । દિવસસ્તાવતિ દ્વેત્રે પરતો રજની ભમેત્ ॥ ૬ ॥ एवं
 सदा प्रवृत्तोऽद्वा-कालोऽर्कादिगतिस्फुटः । गोदोहान्नपाचनाद्या-मन्यां
 नापेक्षते क्रियां ॥ ७ ॥ अद्वाकालस्यैव भेदाः समयावलिकादयः । अथो
 यथायुष्ककाल-स्वरूपं किंचिदुच्यते ॥ ८ ॥ यश्चाद्वाकाल एवासु-मता-
 मायुर्विशेषितः । वर्तनादिमयः ख्यातः स यथायुष्कसंज्ञया ॥ ९ ॥ अयं
 भावः—यद्येन तिर्यग्मनुजा-दिकजीवितमर्जितं । तस्यानुभवकालो यः
 स यथायुष्क उच्यते ॥ १० ॥ येनोपक्रम्यते दूर-स्थं वस्त्वानीयतेऽतिकं ।
 तैस्तैः क्रियाविशेषैः स उपक्रम इति स्मृतः ॥ ११ ॥ उपक्रमणमभ्यर्णा-
 नयनं वा दवीयसः । उपक्रमस्तत्कालोऽपि ह्युपचारादुपक्रमः ॥ १२ ॥
 सामाचारीयथायुष्क-भेदाच्चोपक्रमो द्विधा । सामाचारी तत्र साधु-जना-
 चीर्णा शुभक्रिया ॥ १३ ॥ तस्या आनयनं प्रौढ-शास्त्रादुद्धृत्य यत्कवचित् ।
 आसन्नतायै लघुनि शास्त्रे स स्यादुपक्रमः ॥ १४ ॥ अयं भावः—ज्ञान-

પોતાના કિરણોપડે જેટલા દ્વેત્રને પ્રકાશિત કરે છે તેટલા દ્વેત્રમાં દિવસ હોય છે અને
 તેથી ઘીજા દ્વેત્રમાં રાત્રિ હોય છે. (૬). આ પ્રમાણે સૂર્યાદિકની ગતિથી સ્પષ્ટ જણાતો
 અને નિરંતર પ્રવર્તતો અદ્વાકાલ મોદોહ અને અશ્વને પકાવવું એ વિગેરે અન્ય ક્રિયાની
 અપેક્ષા રાખતો નથી. (૭). સમય અને આવલિકા (તથા મિનિટ, કલાક) વિગેરે સર્વ
 આ અદ્વાકાલના જ ભેદો છે. ૪. હવે પાંચમા યથાયુષ્કકાલનું કાંઈક સ્વરૂપ કહેવાય છે.
 (૮).—ઉપર કહેલો જે અદ્વાકાલ પ્રાણીઓના આયુષ્યના વિશેષણપણે કહેવામાં આવે
 છે, તે જ વર્તનાદિક સ્વરૂપવાળો કાલ યથાયુષ્ક નામથી પ્રસિદ્ધ છે. (૯). માત્રાર્થ એ છે
 કે—જે જીવે તિર્યચ, મનુષ્ય વિગેરેનું જે જીવિત (આયુ) ઉપાર્જન કર્યું હોય તે જીવિતના
 અનુભવનો જે કાલ છે, તે કાલ યથાયુષ્ક કહેવાય છે. (૧૦). હવે છઠ્ઠો ઉપક્રમકાલ
 કહે છે—જેનાવડે ઉપક્રમ કરાય એટલે દૂર રહેલી વસ્તુને તે તે પ્રકારની ક્રિયાઓ કરીને
 પાસે (નજીક) લાવવામાં આવે તે ઉપક્રમ કહેવાય છે. (૧૧). અથવા તો ઉપક્રમણ
 એટલે જે દૂરને નજીક લાવવું તે ઉપક્રમ કહેવાય છે, તે ઉપક્રમનો કાલ પણ ઉપચારથી
 ઉપક્રમકાલ કહેવાય છે. (૧૨). આ ઉપક્રમ સામાચારી અને યથાયુષ્ક એમ બે પ્રકારનો
 કહ્યો છે, તેમાં સામાચારી એટલે સાધુઓએ આચરેલી શુભ ક્રિયા. (૧૩). તે શુભ
 ક્રિયાને દૂરરૂપ મોટા શાસ્ત્રમાંથી ઉદ્ધરીને સમીપતાને માટે નાના શાસ્ત્રમાં જે લાવવી, તે
 ઉપક્રમ કહેવાય છે. (૧૪). માત્રાર્થ એ છે કે—મોટા શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવાથી આ

સ્યાસ્યાઃ પ્રૌઢશાસ્ત્રા—ધ્યયનાચ્ચિરભાવિનઃ । અલ્પગ્રંથાદાશુકારી સ્યારેસા-
માચાર્યુપક્રમઃ ॥ ૧૫ ॥ ઓઘઃ પદવિભાગશ્ચ દશધા ચેતિ સ ત્રિધા । ,
સામાચારીત્રિધાત્વેનો—પ્રક્રમોઽપ્યુદિતો બુધૈઃ ॥ ૧૬ ॥ તત્ર ચ—ઓઘા-
ત્સામાન્યતઃ સાધુ—સામાચાર્યા યદીરણં । ઓઘસામાચાર્યસૌ સ્યા-
દોઘનિર્યુક્તિરૂપિકા ॥ ૧૭ ॥ ભવેત્પદવિભાગાભ્યાં સામાચારી મહાત્મનાં ।
હેદગ્રંથસૂત્રરૂપા દશધેચ્છાદિકા ત્વિયં ॥ ૧૮ ॥

ઇચ્છામિચ્છાતહકારો આવસ્તિયા ય નિસીહિયા । આપુચ્છણા ય
પઢિપુચ્છા છંદણા ય નિમંત્રણા ॥ ૧૬ ॥ ઉવસંપયા ય કાલે સામાચારી
ભવે દસહા । ઇચ્છયા કુર્વિદમિતિ રાત્રિકાથા દિશંતિ યત્ । ઇચ્છા-
કારેણ તત્કુર્યા—દિતીચ્છાકાર ઉચ્યતે ॥ ૨૦ ॥ અનાભોગાજિનાઘાજ્ઞા-
વિરુદ્ધે કથિતે કૃતે । મિથ્યાકારં યદાહુર્જ્ઞાઃ સ મિથ્યાકાર ઉચ્યતે ॥ ૨૧ ॥
ગુર્વાશુક્તેષુ સૂત્રાર્થા—દિપુ કાર્યેષુ વા બુધાઃ । તથૈવમિતિ યદ્બ્રૂયુ—સ્તથા-

સાધુક્રિયાતું જ્ઞાન ઘણે કાલે થાય છે, તે નાનો ગ્રંથ મળવાથી થોડા કાલમાં થાય છે,
તેથી તે સામાચારી ઉપક્રમ કહેવાય છે. (૧૫). ઓઘ સામાચારી, પદવિભાગ સામાચારી
અને દશ પ્રકારની (ચક્રવાલ) સામાચારી એમ સામાચારી ત્રણ પ્રકારની હોવાથી
પંડિતોએ ઉપક્રમના ૧૫ એ જ ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે. (૧૬). તેમાં ઓઘથી
પટલે સામાન્યથી સામાચારીનું જે કહેવું તે ઓઘ સામાચારી ઓઘનિર્યુક્તિમાં કહેલી
છે. (૧૭). ધીઝી પદવિભાગ નામની સાધુની સામાચારી હેદગ્રંથના સ્વરૂપ છે, (હેદ
ગ્રંથમાં કહેલી છે) તથા ધીઝી દશ પ્રકારની સામાચારી આ પ્રમાણે છે. —(૧૮).

ઇચ્છાકાર ૧, મિચ્છાકાર ૨, તહકાર ૩, આવસ્તિયા ૪, નિસીહિયા ૫,
આપુચ્છણા ૬, પઢિપુચ્છણા ૭, છંદણા ૮, નિમંત્રણા ૯ અને ઉવસંપદા ૧૦.
આ દશ પ્રકારની સામાચારી કાલને આશ્રીને કહેલી છે. (૧૯). ‘ અશ્રુત કાર્ય
તું તારી ઇચ્છા પ્રમાણે કર ’ એમ ગુર્વાદિક મોટા જે આદેશ આપે, તે પોતાની
ઇચ્છાએ કાર્યું. આ ઇચ્છાકાર કહેવાય છે. ૧. (૨૦). અનામોગને લીધે તીર્થત્રાદિ-
કની આજ્ઞાવિરુદ્ધ કાંઈ ચોલાયું હોય અથવા કરાયું હોય, તેને માટે પંડિતો જે મિથ્યાકાર
(મિથ્યાદુષ્ટત્વ) આપે, તે મિથ્યાકાર કહેવાય છે. ૨. (૨૧). ગુર્વાદિકે ઘણા અને અર્થ
વિગેરે કહે સતે અથવા ધીનું કાંઈ કાર્ય થતાવે સતે ઢાઢા સાધુઓ તથા (તહચિ—તે જ

कारः स उच्यते ॥ २२ ॥ योगैरवश्यकर्तव्यै—निष्पन्नावश्यकी भवेत् ।
 वसत्यादेर्निर्गमे सा मुनिधुर्यैः प्रयुज्यते ॥ २३ ॥ अप्रस्तुतनिपेधेन वृत्ता
 नैपेधिकीति तां । कृतकार्या वसत्यादौ प्रविशंतः प्रयुज्यते ॥ २४ ॥ आपृ-
 च्छनं स्यादापृच्छा गुरोः कार्ये चिकीर्षिते । प्रतिपृच्छा कार्यकाले भूयो
 यत्पृच्छनं गुरोः ॥ २५ ॥ स्वयं पूर्वं गृहीतेन गुर्वादेरशनादिना । याभ्य-
 र्थना छंदनाख्या सामाचारी स्मृतागमे ॥ २६ ॥ आनयामि युष्मदर्थ-
 मशनाद्यादिशंतु मां । गुर्वादीनां तदादाना—त्प्राग् विज्ञप्तिर्निमंत्रणा
 ॥ २७ ॥ उपसंपत् पुनर्गच्छा—तराचार्याद्युपासनं । ज्ञानाद्यर्थं किय-
 त्कासं सामाचार्यो दशेत्यमूः ॥ २८ ॥ तृतीयं नवमे पूर्वे यद्वस्त्वाचार-
 नामकं । तस्य यद्विंशतितम—मोघाख्यं प्राभृतं महत् ॥ २९ ॥ तत् उ-
 दृत्य कारुण्य—धनैः स्थविरधीधनैः । ओघनिर्युक्तिरूपाल्प—ग्रंथम्यस्ता
 महार्थभृत् ॥ ३० ॥ पूर्वादिपाठानर्हाणां हीनबुद्धिबलायुपां । पेदंयुगीन-

प्रमाणे) अने एवं (बहुत सार्क) एम जे बोले ते तथाकारकहेवाय छे. ३. (२२). अवश्य
 करवा लायक योगवडे जे नीपजे छे—वरवामां आवे छे ते आवश्यकी कहेवाय छे. ते
 आवश्यकीनो श्रेष्ठ मुनिओ उपाश्रयादिकथी बहार नीकले त्यारे (तेम बोलवापणे) उप-
 योग करे छे. ४. (२३). अप्रस्तुत कार्यनो निपेध करवाथी जे उत्पन्न थाय छे ते नैपेधिकी
 (निसीहि) कहेवाय छे. ते नैपेधिकीनो कार्य करीने उपाश्रयादिकमां प्रवेश करवी वखते
 मुनिओ उपयोग करे छे. ५. (२४). काइ पण कार्य करवानी इच्छा थाय त्यारे तेने माटे
 गुरुने जे पूछवुं ते आपृच्छणा कहेवाय छे. ६. कार्य करवी वखते फरीथी गुरुने जे पूछवुं
 ते प्रतिपृच्छना कहेवाय छे. ७. (२५). साधुए पोते प्रथम जे आहारादिक ग्रहण कर्युं होय
 (आप्युं होय) ते लेवा माटे गुरुनी पासे प्रथम जे प्रार्थना करवी ते छंदना नामनी
 सामाचारी आगममां कहेली छे. ८. (२६). “ हुं आपने माटे अशनादिक लावुं, मने
 आप आज्ञा आपो. ” ए प्रमाणे अशनादिक ग्रहण कर्या पहेलां गुर्वादिकने विज्ञप्ति करवी
 ते निमंत्रणा कहेवाय छे. ९. (२७). ज्ञानादिक शीखवा माटे केटलोक वखत अन्य
 गच्छना आचार्य विगेरेनी जे सेवा करवी ते उपसंपत् कहेवाय छे. १०. आ प्रमाणे दश
 प्रकारनी सामाचारी छे. (२८). नवमा पूर्वमां जे आचार नामनी त्रीजी वस्तु छे, तेनुं जे
 वीशष्टं ओघ नामनुं मोहुं प्राभृत छे. (२९). तेमाथी उद्धरीने करुणारूप धनवाळा स्थविर
 मुनिओए ओघनिर्युक्तिरूप नाना ग्रंथमां मोटा अर्थवाळी सामाचारीने स्थापन करी

जीवाना-मुपकाराय सत्वरं ॥ ३१ ॥ तदर्थज्ञानतत्सम्य-गनुष्ठानार्थमुत्तमा ।
 आसन्नीकृत्य दत्तौघ-सामाचारी भवत्यसौ ॥ ३२ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 एवं पदविभागाख्या-प्यात्ता नवमपूर्वतः । उत्तराध्ययनादंत्या पङ्-
 विशाच्च समुद्धृता ॥ ३३ ॥ ज्ञानमासां हि पूर्वादि-पाठसाध्यं चिरान्नवेत् ॥
 तदुद्धारात्तु तूर्णं स्या-दित्यसौ तदुपक्रमः ॥ ३४ ॥

अनल्पकालवेद्यस्या-युपः संवर्त्तनेन यत् । अल्पकालोपभोग्यत्वं
 भवेत्सोपक्रमायुपां ॥ ३५ ॥ यथायुष्कोपक्रमाल्यः स कालः परिकी-
 र्त्तितः । दूरस्थस्यायुरंतस्य समीपानयनात्मकः ॥ ३६ ॥ उपक्रमो
 भवत्येवं सर्वेषामपि कर्मणां । स्थित्यादिखंडनद्वारा प्राप्तानामनिका-
 चनां ॥ ३७ ॥ प्रायोऽनिकाचितानां यत् किल्बिषेतरकर्मणां । शुभा-
 शुभपरीणाम-वशात्स्यादपवर्त्तना ॥ ३८ ॥ निकाचितानामप्येवं तीव्रेण
 तपसा भवेत् । स्फूर्जतशुभपरीणामा-त्कर्मणामपवर्त्तना ॥ ३९ ॥ तथा-
 हूर्महाभाष्ये-सर्वपगईरणमेवं । परिणामवसा उवक्ष्मो होजा । पायम-

पूर्वादिकनो अभ्यास करवासां अयोग्य अने हीन बुद्धि, वळ तथा आयुष्यवाळा आ युगना
 जीवानो उपकार करवा माटे तत्काळ ते (सामाचारी) ना अर्थनुं ज्ञान धाय अने सम्यक्
 प्रकारे तेनुं अनुष्ठान थई शके तेदना माटे आ उत्तम मामाचारी समीपे करीने आपी
 छे, तेथी ते ओघसामाचारी कहेवाय छे (३२). ए ज प्रमाणे पदविभाग नामनी सामाचारी
 पण नवमा पूर्वमांथी ग्रहण करी छे तथा छेन्ती (दश प्रकारनी चक्रवाल समाचारी)
 छवीशमा उत्तराध्ययनमांथी उद्धरेली छे. (३३). आ सामाचारीनुं ज्ञान पूर्वादिकनो
 अभ्यास करवापी पण्ये काळे थई शके छे अने तेनो उद्धार करवापी शीघ्रपणे थई शके
 छे; तेथी आ तेनो उपक्रम कहेवाय छे. (३४).

सोपक्रम आयुष्यवाळा जीवो घणा काळ सुधी वेदवा (अनुभववा) लायक पोताना
 आयुष्यने संवर्त्तन (संघेप) करवावटे जे अनपकाळना भोगववा लायक करे, ते यथा-
 युष्क उपक्रम नामनो काळ कहेलो छे; केमके दूर रहेला आयुष्यना अंतने समीपे लाववा-
 पणुं छे माटे. (३६). ए ज प्रमाणे कर्मोनी स्थित्यादिक ओझी करवापी सर्वे अनिकाचित
 कर्मोनी पण उपक्रम थई शके छे. (३७). कारणके प्राये करीने शुभ अने अशुभ परि-
 णामना पश्याथी अनिकाचित पश्या पाप अने पुण्य कर्मनी अपवर्त्तना थई शके छे. (३८).
 ए ज प्रमाणे तीव्र तपसडे उत्कट शुभ परिणामथी निकाचित कर्मनी पण अपवर्त्तना थई
 शके छे. (३९). तेने माटे महामाप्पमां करुं छे के-“ ए ज प्रमाणे प्राये करीने अनिका-

નિકાઙ્યાણં તવસાઓ નિકાઙ્યાણંપિ ॥ ૪૦ ॥ નન્વપ્રાત્કાલમપિ
 યદ્યેવં કર્મ ભુજ્યતે । પ્રસજ્યતે તદા નૂનં કૃતનાશાકૃતાગમૌ ॥ ૪૧ ॥
 યત્પ્રાગનલ્પસ્થિતિકં વચ્ચં ભુક્તં ન કર્મ તત્ । યચ્ચાલ્પસ્થિતિકં ભુક્તં
 તદ્વદ્દં તેન નાત્મના ॥ ૪૨ ॥ અત્રોચ્યતે—નોપકમેણ ક્રિયતે દીર્ઘ-
 સ્થિતિકકર્મણઃ । નાશઃ કિંત્વધ્યવસાય—વિશેષાદ્ભુજ્યતે દુતં ॥ ૪૩ ॥
 યથા ભૂયઃકાલભોગ્યાન્ પ્રભૂતાન્ ધાન્યમૂઢકાન્ । રુઘ્ના ભસ્મકવાતેન
 નચિરાદેવ ભુંજતે ॥ ૪૪ ॥ ન ચાત્ર વર્તમાનાનાં ધાન્યાનાં વિગમૌ
 ભવેત્ । તદ્ભોગઃ સ્યાર્કિંતુ તૂર્ણં ન્યાયોડયં કર્મણામપિ ॥ ૪૫ ॥ ચિરેણ
 દહ્યતે રજ્જુ—ર્વહ્નિના વિતતા યથા । સૈવ સંક્ષિપ્ય નિશ્ચિન્તા ચિપ્રં ભવતિ
 ભસ્મસાત્ ॥ ૪૬ ॥ ચિરેણ પચ્યતે વૃક્ષ—સ્થિતમાત્રાદિકં ફલં । ગર્તાન્ને-
 પપલાલાદિ—મુક્તયા તુ ક્ષિપ્રમપ્યહો ॥ ૪૭ ॥ વિપાકઃ કર્મણોડ્યેવં
 દ્વિધા પ્રોક્તો જિનાગમે । યથાસ્થિત્યોપક્રમાદ્વા વચ્ચં કર્મેહ ભુજ્યતે

“ચિત્ત દ્વા સર્વ કર્મોની પ્રકૃતિઓનો પરિણામના વશથી ઉપક્રમ થાય છે, અને તપવઢે
 કરીને નિકાચિત કર્મોનો પણ ઉપક્રમ થાય છે. ” (૪૦). અહીં કોઈ શંકા કરે કે—જો
 આ પ્રમાણે કાઠ પ્રાપ્ત થયા વિના પણ કર્મ ભોગવાતું હોય તો કૃતનાશ અને અકૃતાગમ
 એ નામના પે દોષની પ્રાપ્તિ થાય છે. (૪૧). કેમકે જે પ્રથમ મોટી સ્થિતિવાલું કર્મ બાંધ્યું
 હતું, તે ભોગવવામાં આવ્યું નહીં (તેથી કૃતનાશ નામનો દોષ આવ્યો) અને જે અલ્પ
 સ્થિતિવાલું કર્મ ભોગવવામાં આવ્યું તે જીવે બાંધેલું જ નહોતું (તેથી અકૃતાગમ નામનો
 દોષ આવ્યો.) (૪૨), આ શંકાનો ઉત્તર આપે છે કે—દીર્ઘ સ્થિતિવાળા કર્મનો ઉપક્રમ-
 વઢે નાશ થતો નથી, પરંતુ વિશેષ પ્રકારના અધ્યવસાય (પરિણામ) ને લીધે તે
 કર્મ જલદી થોડા કાઠમાં ભોગવી લેવાય છે. (૪૩). જેમ ઘણા કાઠે खाइ શકાય
 તેવા ઘણા ધાન્યના મૂઢાને ભસ્મક નામના વાયુના રોગવાળા મનુષ્યો થોડા કાઠમાં
 खाइ જાય છે. (૪૪). તેમાં કાંઈ વર્તતા ધાન્યનો નાશ થતો નથી, પરંતુ તે શીઘ્ર
 खाइ જવાય છે. એ જ ન્યાય કર્મનો પણ સમજવો. (૪૫). જેમ લાંબી કરેલી દોરીને
 અગ્નિવઢે સળગાવીએ તો તે ચિરકાઠે વઢે છે અને તે જ દોરીનો દઢો કરી અગ્નિમાં
 નાંચીએ તો તે શીઘ્ર ભસ્મસાત્ થાય છે (૪૬). તથા જેમ વૃક્ષ પર રહેલા આમ્રફલ (કેરી
 વિગેરે ફલ) ચિરકાઠે પાકે છે અને તે જ ફલને જો खाइમાં નાંચી તેને ઘાસવઢે ઢાંચ્યા

॥ ૪૮ ॥ નન્વેવં કર્મ યદ્વદ્ધં તત્સર્વં વેદ્યમેવ ચેત્ । ઉપક્રમેણાલ્પકાલા-
 યથાસ્થિત્યથવા ચિરાત્ ॥ ૪૯ ॥ તદા પ્રસન્નચંદ્રાદે-ર્ભોગો વદ્ધસ્ય
 કર્મણઃ । સત્તમાવનિયોગ્યસ્ય પ્રાતો દુઃસ્વવિપાકિનઃ ॥ ૫૦ ॥ ન ચાસ્ય
 શ્રૂયતે દુઃસ્વ-વિપાકઃ સત્તમચિતેઃ । અચિરાદેવ કૈવલ્યં પ્રાપ્તસ્ય શુભ-
 ભાવતઃ ॥ ૫૧ ॥ અત્રોચ્યતે-યદ્વદ્ધં કર્મ તત્સર્વં પ્રદેશપરિભોગતઃ ।
 અવશ્યં ભુજ્યતે જીવૈ રસાનુભવતઃ પુનઃ ॥ ૫૨ ॥ કર્માનુભૂયતે કિંચિત્
 કિંચિત્તુ નાનુભૂયતે । તથાવિધપરીણામા-ત્તદ્રસસ્થાપવર્તનાત્ ॥ ૫૩ ॥
 તતઃ પ્રસન્નચંદ્રાથૈઃ સત્તમાવનિકર્મણાં । પ્રદેશા નીરસા મુક્તા નાનુ-
 ભાગસ્તદુદ્ભવઃ ॥ ૫૪ ॥ નનુ પ્રસન્નચંદ્રાથૈ-ર્વદ્ધં કર્મ રસાંચિતં । યદ્વદ્ધં
 તત્ત્વીરસં ત-સ્કૃતનાશાકૃતાગમૌ ॥ ૫૫ ॥ અત્રોચ્યતે-પરિણામવિશેષેણ
 યથેર્વાં ક્ષીયતે રસઃ । કિમનિષ્ઠં તદા કૌ વા કૃતનાશાકૃતાગમૌ ॥ ૫૬ ॥
 તીવ્રાત્પોપતસસ્ય યદીદ્ધોઃ ક્ષીયતે રસઃ । અપૂર્વસ્થાગમઃ કોઽત્ર

હોય તો તે શીઘ્ર પાકે છે. (૪૭). એ જ પ્રમાણે કર્મનો વિપાક પણ જિનાગમને વિષે પે
 પ્રકારનો કદ્યો છે, તે આ પ્રમાણે-વાંધેલું કર્મ યથાસ્થિતિય મોગવે અથવા ઉપક્રમથી
 મોગવે. (૪૮). વઢી શંકા કરે છે કે-જો આ પ્રમાણે (તમે કહ્યું તે પ્રમાણે) જે કર્મ
 જીવે વાંધ્યું હોય તે મર્વ કર્મ ઉપક્રમવડે અન્ન કાઢમાં અથવા યથાસ્થિતિયવડે ચિરકાલે
 મોગવવાનું જ હોય. (૪૯). તો પ્રમદ્ધચંદ્ર અપિ વિગેરેય સાતમી નરકપૃથ્વીને યોગ્ય
 દુઃખના વિપાકવાલું કર્મ વાંધ્યું હતું, તેનો મોગ તેને પ્રાપ્ત થવો જોઈય, (૫૦) છતાં તે તો
 શુભ પરિણામથી તરકાઠકેવલ્લજ્ઞાન પામ્યા હતા. તેને સાતમી નરક પૃથ્વીના દુઃખનો વિપાક
 માંમઢવામાં આવતો નથી તે કેમ ? (૫૧). ઉત્તર-જીવોએ જે કર્મ વાંધ્યું હોય તે મર્વ
 પ્રદેશના અનુભવથી અવશ્ય મોગવાય છે, પરંતુ રસના અનુભવથી તો કોઈક કર્મ અનુ-
 મવાય છે અને કોઈક કર્મ તથાપ્રકારના પરિણામથી તેના રમની અપવર્તના યથાથી
 અનુમવાતું નથી. (૫૨). તેથી પ્રમદ્ધચંદ્રાદિકે માતમી પૃથ્વીના કર્મના પ્રદેશો નીરમ
 (રસ વિનાના) મોગવ્યા હતા, પરંતુ તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલો રમ મોગવ્યો નથી. (૫૩).
 શંકા-પ્રસન્નચંદ્રાદિકે રમવાલું કર્મ વાંધ્યું અને નીરમ કર્મ મોગવ્યું, તેથી કૃતનાશ અને
 અકૃતાગમ નામના પે દોષ પ્રાપ્ત થયા. (૫૪). ઉત્તર-જો કદાચ વિશેષ પ્રકારના શુભ
 પરિણામે કરીને તેવાં કર્મોનો રમ લીધે થાય, તો તેમાં શું અનિષ્ટ છે ? તથા કૃતનાશ
 અને અકૃતાગમ દોષ શી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? (૫૬). જો કદાચ લીધે તદ્દકાથી તપેલી

જાયતે વદ સન્મતે ॥ ૫૭ ॥ રસનાશાત્કૃતનાશો યઃ સ્યાત્સ ત્વિષ્ટ એવ
 ચ । તદર્થમેવ યતયો યતંતે યત્તપોવિધૌ ॥ ૫૮ ॥ અવશ્યં ભુજ્યતે કર્મ
 યથા વદ્ધં તથૈવ ચેત્ । તદા તપોવિધિઃ સર્વો વ્યર્થઃ સ્યાદુરિતાદ્યયાત્
 ॥ ૫૯ ॥ મોક્ષપ્રાપ્તિશ્ચ કસ્યાપિ ન સ્યાદેવ યતોગિનાં । ધ્રુવં તદ્ભવ-
 સિદ્ધીના—મપિ કર્માવશિષ્યતે ॥ ૬૦ ॥ સત્તાયામંતરંભોધિ—કોટાકોટિ-
 સ્થિતિ સ્ફુટં । પ્રદેશૈર્વેદ્યતે તચ્ચ તતસ્તન્ત્રીરસં મતં ॥ ૬૧ ॥ કિંચાસં-
 રૂપમવોપાત્તં નાનાગતિનિવંધનં । સ્યાદેવ કર્મ સત્તાયાં તદ્ભવેડપ્યંગ
 સિદ્ધ્યતઃ ॥ ૬૨ ॥ વિપાકરૂપેણૈવાસ્ય ભવત્યનુભવો યદિ । તદા તત્ર
 ભવે નાના—ભવાનુભવસંભવઃ ॥ ૬૩ ॥ ભવાંસ્તાંસ્તાન્ વિપાકેના—નુભવે-
 વ્યયનુક્રમાત્ । તદા પુનઃ પુનઃ કર્મ તત્ર તત્રાર્જયસૌ ॥ ૬૪ ॥ એવં ચ
 કર્મસંતાના—વિચ્છેદાન્ન ભવેચ્છિવં । તતઃ પ્રદેશાનુભવઃ કર્મણોડસ્તીતિ
 યુક્તિમત્ ॥ ૬૫ ॥ આહ—ચેત્કૃત્વોપક્રમૈરુપ-સ્થિતિકં કર્મ વેદ્યતે ।

શેરડીનો રસ ક્ષીણ થઈ જાય, તો તેમાં કયા અર્પણ પદાર્થનું આગમન થાય ? તે હે
 બુદ્ધિમાન્ ! તું કહે. (૫૭). તથા રસનો નાશ થવાથી જે કૃતનાશ થાય છે તે તો હૃદય જ
 છે. કારણકે તેટલા માટે જ મુનિઓ તપવિધિમાં યત્ન કરે છે. (૫૮). જે કર્મ જે પ્રકારે
 વાંધું હોય તે કર્મ તે જ પ્રકારે અવશ્ય ભોગવાય છે, એમ જો તું કહેતો હો તો સર્વ કરેલો
 તપ પાપકર્મનો હથ ન કરવાથી વ્યર્થ જ થશે (૫૯). અને કોઈ પણ જીવને મોક્ષની પ્રાપ્તિ
 થશે જ નહીં, કેમકે તે જ મને સિદ્ધ થનારા પ્રાણીઓનું પણ કર્મ વાકી રહેવાનું જ છે.
 (૬૦). તેથી કરીને સત્તામાં રહેલું અંતઃકોટાકોટિ સાગરોપમની સ્થિતિવાલું તે કર્મ પ્રદેશ
 કરીને વેદાય છે, તેથી તે કર્મને નીરસ માનેલું છે. (૬૧). તથા વહી હે અંગ (માદ) !
 તે જ મવમાં સિદ્ધ થનારા પ્રાણીને પણ અસંરૂપ મવોમાં ઉપાર્જન કરેલું મિત્ર મિત્ર ગતિનું
 કારણભૂત કર્મ સત્તામાં તો હોય જ છે. (૬૨). તેનો અનુભવ જો વિપાકરૂપે જ થતો હોય
 તો તે ચરમ મવમાં વિવિધ પ્રકારના મવોનો અનુભવ સંભવે છે (૬૩). અને તેથી કરીને
 જો તે તે મવોને વિપાકવહે અનુક્રમે અનુભવે તો તે જીવ તે તે મવોને વિપે ફરી ફરીને
 કર્મ ઉપાર્જન કરે જ. (૬૪). તે પ્રમાણે થવાથી કર્મની પરંપરાનો વિચ્છેદ નહીં થવાથી કોઈ
 પણ જીવનો મોક્ષ થશે નહીં, તેથી કરીને કર્મનો પ્રદેશ અનુભવ છે, એમ કહેવું યુક્તિયુક્ત
 છે. (૬૫). પ્રશ્ન—જો ઉપક્રમવહે અલ્પ સ્થિતિવાલું કર્મ કરીને વેદાતું હોય તો મવાંતરમાં

भवांतरकृतस्यासौ न भोगस्तर्हि कर्मणः ॥ ६६ ॥ यद्वद्धं बंधसमये
 भोग्यं वर्षशतादिभिः । भुक्तं त्वंतर्मुहूर्त्तेन तदेवैतत्कथं नु तत् ॥ ६७ ॥
 किंच—अस्तु सोपक्रमं सर्वं सर्वं वा निरुपक्रमं । भेदः कुतः कथं नो
 वा परावर्त्तोऽनयोर्मिथः ॥ ६८ ॥ अत्रोच्यते—वद्धं यद्वंधसमये परि-
 णामेन तादृशा । तत्स्यादुपक्रमैः साध्यं साध्यो रोग इवौषधैः ॥ ६९ ॥
 असाध्यरोगवद्यत्तु परिणामेन तादृशा । वद्धं तदुचितात्काल-विपाकादेव
 नश्यति ॥ ७० ॥ रोगे ह्यसाध्ये शक्तिर्नो-पधादेर्विद्यते यथा । कर्मण्यु-
 पक्रमाभाव-स्तथा स्यान्निरुपक्रमे ॥ ७१ ॥ विचित्राणि कर्मबंधा-ध्यवसा-
 यास्पदानि यत् । वर्त्ततेऽसंख्यलोकाभ्र-प्रदेशप्रमितानि च ॥ ७२ ॥ तेषु
 सोपक्रमकर्म-जनकान्येव कानिचित् । कानिचिद्वंधजनका-न्यनुपक्रमक-
 र्मणां ॥ ७३ ॥ यादृशाध्यवसायेन वद्धं यत्कर्म यादृशं । तज्जोक्तव्यं
 तथा नैवं कृतनाशाकृतागमौ ॥ ७४ ॥ क्षेत्रे तुल्येऽपि गंतव्ये

करेला (बांधेला) कर्मनो ते भोग नहीं करेवाय (६६). केमके बंधने समये सो आदिक
 वर्षोंवटे भोगनी शक्य तेवुं जे कर्म बांध्युं होय, ते जे कर्म एक अंतर्मुहूर्त्तमां जे भोगनाइ
 जाय एम सी रीते बने ? (६७). वल्ली बीजो प्रश्न करे छे के-सर्व कर्म उपक्रम सहित ज
 हो अथवा सर्व कर्म उपक्रम रहित ज हो. या माटे भेद होवो जोइए (ये प्रकार शामाटे
 मानवा जोइए ?) अथवा तो ते बन्धेनो परस्पर परावर्त्त केम न मानवो ? (६८) उत्तर-जे
 कर्म बंधने समये तेवा प्रकारना (भेद) परिणामवटे बांध्युं होय, ते कर्म औषधवटे साध्य
 एवा रोगनी जेम उपक्रमवटे साध्य थइ शके छे (६९). अने जे कर्म असाध्य रोगनी
 जेम तेवा प्रकारना (तीव्र) परिणामवटे बांध्युं होय, ते कर्म योग्यकाळे उदयमां आगवापी ज
 नए थाय छे (क्षीय थाय छे). (७०). जेम असाध्य रोगमां औषधादिकनी शक्ति
 पालती नहीं, तेम निरुपक्रम कर्ममां उपक्रम थइ शकतो नहीं. (७१). कारणके कर्म-
 बंधना अध्यवसायना स्थानो विभिन्न प्रकारना छे अने ते असंख्य लोकाकाशना प्रदेश
 जेटला छे. (७२). तेमां केटलाक अध्यवसायना स्थानो सोपक्रम कर्मने ज उररभ्र करनारां
 छे अने केटलाक स्थानो निरुपक्रम कर्मना बंधने ज करनारां छे. (७३) जे कर्म जेवा
 अध्यवसायवटे जेवा प्रकारनु बांध्युं होय, ते कर्म ते ज प्रकारे भोगवचानुं होय छे, तेधी
 कृतनाश अने अकृतागम दोष आवता ज नहीं. (७४). जेम एवा मायसोने अमृत योज-

वहूनां योजनादिके । गतिपाटवभेदेन कालभेदो यथेक्ष्यते ॥ ७५ ॥
 तुल्येऽपि शास्त्रेऽध्येतव्ये वहूनां ग्रंथमानतः । बुद्धिपाटवभेदेन काल-
 भेदो यथेक्ष्यते ॥ ७६ ॥ तुल्येऽपि रोगे भैषज्य-पथ्यादितारतम्यतः ।
 निवृत्तिकालो रोगस्य वहूनां बहुधा यथा ॥ ७७ ॥ समानस्थितिके-
 ऽनेकैर्ध्वजे कर्मणि देहिभिः । परिणामविशेषेण भोगकालस्तथा पृथक्
 ॥ ७८ ॥ पिंडीभूतः पटः क्लिन्न-श्चिरकालेन शुष्यति । प्रसारितः स
 एवाशु तथा कर्माप्युपक्रमैः ॥ ७९ ॥ विनापवर्त्तनां लक्षा-दिको राशि-
 विभज्यते । चिरेणापवर्त्तितस्तु क्षिप्रं कर्मापि तत्तथा ॥ ८० ॥ द्वेधोप-
 क्रमकालोऽयं सप्रसंगः प्ररूपितः । देशकालाभिधं काल-मथ ब्रूमो
 यथागमं ॥ ८१ ॥

कार्यस्वार्थस्य चान्यस्य यो यस्यावसरः स्फुटः । स तस्य
 देशकालः स्याद् द्विधाप्येष निरूप्यते ॥ ८२ ॥ अन्नपाकक्रियो-

नादिक दूर एक सरखा चेप्रमां जपुं छे, तेमां गतिनी त्वरादिकना भेदधी काळनो भेद
 जोवामां आवे छे (उतावळो माणस बहेलो पहींचे छे विगेरे). (७५). जेम घणा विद्या-
 र्थीओने ग्रंथना माने करीने एक सरखुं शास्त्र भगवानुं होय छे, तेमां बुद्धिनी पडुता विगेरेना
 भेदधी काळनो भेद जोवामां आवे छे. (७६). जेम घणा माणसोने एक सरखो व्याधि
 धयो होय, तेमां औषध अने पथ्य विगेरेनी तरतमताए करीने रांगनी निवृत्तिनो काळ
 घणा प्रकारनो जोवामां आवे छे. (७७). ते ज प्रमाणे घणा प्राणीओए एक सरखी स्थिति-
 वालें कर्म बांधुं होय, तोपण परिणामना विशेषे करीने भोगनो काळ जूदो जूदो होइ
 शके छे. (७८). जेम भीतुं वस्त्र पिंडरूप होय तो ते चिरकाळे सुकाय छे, अने ते ज भीतुं
 वस्त्र पडोळें कर्तुं होय तो शीघ्र सुकाय छे. ते ज प्रमाणे कर्म पण उपक्रमवडे शीघ्र भोग-
 वाय छे. (७९). जेम लाख विगेरे संख्यावाळो पदार्थनो राशि अपवर्त्तना न करी होय
 तो ते चिरकाळे विमाग करी शकाय छे अने अपवर्त्तना करी होय तो अल्पकाळे विमाग
 करी शकाय छे. ए ज प्रमाणे कर्म पण अपवर्त्तना करवाथी शीघ्र भोगवाइ जाय छे. (८०).
 आ प्रमाणे छडो वे प्रकारनो उपक्रमकाळ विस्तारधी कळो- ६. हवे सातमो देशकाळ
 नामनो काळ आगममां कळा प्रमाणे कहीए छीए. (८१).

जे शुभ के अशुभ कार्यनो जे अवसर स्फुट रीते जोवामां आवतो होय ते वे प्रकारनो
 तेनो देशकाळकहेवास्य छे. ते बचे प्रकारने विस्तारधी कहे छे. (८२).—गाममां अन्नपाकनी

ઝૂત-ધૂમાનાં પ્રશમં પુરે । પાનીયહારિણીશૂન્યં દૃષ્ટ્વા વાપ્યવટાદિકં
 ॥ ૮૩ ॥ કાકાંશ્રાપતતો દૃષ્ટ્વા ગૃહેપુ ગૃહમેધિનાં । સાધુના લક્ષ્યતે ભિક્ષા-
 વસરોઽતિસમીપગઃ ॥ ૮૪ ॥ તથાદ્રુર્માપ્યકારાઃ-નિદ્રૂમગં ચ ગામં
 મહિલાસુત્રં ચ સુણ્યં (કૂવયં) દદ્ધું । નીયં ચ કાયા ઓલેંતિ જાયા
 ભિક્ષસ્ત્ત્વ હરહરા ॥ ૮૫ ॥ આમોદિમોદકાકીર્ણં શૂન્યં કાંદવિકાપણં ।
 મત્તાં ગૃહાંગણે સુતાં તથા પ્રોપિતભર્તૃકાં ॥ ૮૬ ॥ નિર્મલ્લિકં મધુ
 સ્વચ્છં પશ્યતાં પ્રકટં નિર્ધિં । તત્તત્પદાર્થગ્રહણં દેશકાલસ્તદર્થિનાં ॥ ૮૭ ॥
 એવં શુભાશુભે કાર્યે । યઃ પ્રસ્તાવસ્તદર્થિનાં ॥ સ સર્વો દેશકાલઃ સ્યા-
 દ્વક્તું શક્યઃ સ્ફુટં કિયાન્ ॥ ૮૮ ॥

યો યસ્ય મૃત્યુકાલઃ સ્યાત્ કાલકાલઃ સ તસ્ય યત્ । કાલં
 ગતો મૃત્વ ઇતિ ગમ્યતે લોકરુદિતઃ ॥ ૮૯ ॥ કૃષ્ણાવર્ણે ચ મરણે
 સ્યાત્કાલગ્રહણેઽપિ ચ । કાલશબ્દો દેશકાલઃ પ્રસ્તાવે પરિભાષિતઃ

ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થયેલ ધૂમાઢો પંથ થયેલો જોવામાં આવે, અથવા કુવા વિગેરે
 જ્ઞાશયો પાણી મરનારી સ્ત્રીઓથી રહિત જોવામાં આવે. (૮૩). તથા ગૃહ-
 સ્થોનાં ઘરો ઉપર ઉડતા કાગડા જોવામાં આવે, ત્યારે મિલ્લાનો કાઠ સમીપે
 આવ્યો છે એમ સાધુઓ જાણે છે. (૮૪). તે વાસ્ત માપ્યકાર કહે છે કે—
 “ ધૂમાઢા રહિત ગામને જોઈને, સ્ત્રીઓ રહિત કુવાને જોઈને તથા નીચા (પર ઉપર)
 કાગડાને ઉડતા જોઈને મિલ્લાનો અવસર થયો છે એમ સાધુ જાણે. ” (૮૫). સુગંધિ
 મોદકવડે મરેલી કંદોઈની દુકાનને શૂન્ય જોઈને, જેનો પતિ પરદેશ ગયો હોય એવી
 મદોન્મત્ત સ્ત્રીને ઘરના આંગણમાં સુતેલી જોઈને, સ્વચ્છ મધપોટું મધિકા રહિત જોઈને
 તથા પ્રગટ થયેલા નિધાનને જોઈને તેના અર્થીજનોને તે તે પદાર્થ ગ્રહણ કરવાનો દેશ-
 કાલ જાણવો. (૮૬-૮૭). આ પ્રમાણે શુભાશુભ કાર્યને વિષે તેના અર્થીજનોનો જે અવસર તે
 સર્વ દેશકાલ કહેવાય છે. તે સ્ફુટ રીતે કેટલોક કહી શકાય ? ૭. (૮૮). હવે આઠમો
 કાલકાલ કહે છે—જે જેનો મૃત્યુમયય હોય તે તેનો કાલકાલ કહેવાય છે. કાલને પામ્યો
 પટલે મરણ પામ્યો એમ લોકરુદિથી કહેવાય છે. (૮૯). શ્યામ વર્ણને વિષે, મરણને વિષે
 અને કાલગ્રહણને વિષે પણ કાલ શબ્દ કહેવામાં આવે છે અને દેશકાલ શબ્દ પ્રસ્તાવને

॥ ૧૦ ॥ તથોક્તં—કાલેણ કઓ કાલો અમ્હં સજ્ઞાયદેસકાલંમિ । તો તેણ હઓ કાલો થકાલિકાલે કરંતેણ ॥ ૬૧ ॥ અદ્ધાકાલસ્યૈવ ભેદઃ પ્રમાણકાલ ઉચ્યતે । અહોરાત્રાદિકો વદ્ય—માણવિસ્તારવૈભવઃ ॥૬૨॥ પંચાનામથ વર્ણાનાં મધ્યે યઃ શ્યામલદ્યુતિઃ । સ વર્ણકાલો વિજ્ઞેયઃ—સચિત્તાચિત્તરૂપકઃ ॥ ૬૩ ॥ ભવત્યૌદયિકાદીનાં યા ભાવાનામવસ્થિતિઃ । સાદિસાંતાદિભિર્ભગૈ—ર્ભાવકાલઃ સ ઉચ્યતે ॥ ૬૪ ॥

અત્ર પ્રમાણકાલોઽસ્તિ પ્રકૃતઃ સ પ્રતન્યતે । અતીતોઽનાગતો વર્ત્ત—માનશ્ચેતિ ત્રિધા સ ચ ॥ ૬૫ ॥ અવધીકૃત્ય સમયં વર્ત્તમાનં વિવચિતં ॥ ભૂતઃ સમયરાશિર્યઃ કાલોઽતીતઃ સ ઉચ્યતે ॥ ૬૬ ॥ અવધીકૃત્ય સમયં વર્ત્તમાનં વિવચિતં । ભાવી સમયરાશિર્યઃ કાલઃ સ સ્યાદનાગતઃ ॥૬૭॥ વર્ત્તમાનઃ પુનર્વર્ત્ત—માનૈકસમયાર્ત્મકઃ । અસૌ નૈશ્વર્યિકઃ સર્વો—ઽપ્યન્યસ્તુ વ્યાવહારિકઃ ॥ ૯૮ ॥ इति जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिवृत्त्या-

વિષે કહેવામાં આવે છે. (૬૦). તે વિષે કહ્યું છે કે—“ અમારા સજ્ઞાય (કાલગ્રહણ) રૂપ દેશકાલને વિષે કાલવડે કાલ કર્યો છે, તેથી અવસર વિના સજ્ઞાય કરનારા સેયે (સાધુ) કાલને હપ્યો છે એમ જાણવું. ” ૮. (૬૧). હવે નવમો પ્રમાણકાલ તે અદ્ધા-કાલનો જ ભેદ છે, તેનો અહોરાત્રાદિક વિસ્તારનો વૈભવ આગલ કહેવામાં આવશે. ૬. (૧૨). હવે પાંચ વર્ણોના મધ્યમાં જે શ્યામ કાલિયાઓ વર્ણ છે તે દશમો વર્ણકાલ જાણવો. તે સચિત્ત અને અચિત્ત એમ બે પ્રકારનો છે. ૧૦. (૬૩). તથા ઔદયિકાદિક ભાવોની સાદિસાંતા વિશેરે માંગાવડે જે સ્થિતિ છે તે અગ્યારમો (છેલ્લો) ભાવકાલ કહેવાય છે. ૧૧. (૬૪).

આ અગ્યાર પ્રકારના કાલશબ્દના નિષ્પેષામાંથી અહીં નવમા પ્રમાણકાલનો પ્રસ્તાવ કહેવામાં આવનાર છે. તે પ્રમાણકાલ અતીત, અનાગત અને વર્તમાન એમ ત્રણ પ્રકારનો છે. (૬૫). તેમાં કહેવાને રહેલા એક સમયના વર્તમાનકાલને આશ્રીને ગયેલો જે સમયોનો રાશિ (સમૂહ) તે અતીતકાલ કહેવાય છે. (૬૬). કહેવાને રહેલા એક સમયરૂપ વર્તમાનને આશ્રીને જે સમયરાશિ થવાનો છે તે અનાગતકાલ કહેવાય છે. (૬૭). તથા ચાલુ કાલમાં વર્તતો એક સમયરૂપ વર્તમાનકાલ કહેવાય છે. આ વર્તમાનકાલ નિશ્ચયવાળો છે અને ધીજો સર્વ કાલ વ્યાવહારિક છે. (૯૮). આ પ્રમાણે જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિની ટીકા વિશે-

यभिप्रायः, योगशास्त्राद्यप्रकाशवृत्तौ तु—लोकाकाशप्रदेशस्था भिन्नाः
कालाणवस्तु ये । भावानां परिवर्तय मुख्यः कालः स उच्यते ॥ ६६ ॥
ज्योतिःशास्त्रे यस्य मान—मुच्यते समयादिकं । स व्यावहारिकः कालः
कालवेदिभिरामतः ॥ २०० ॥ इत्युक्तमिति ज्ञेयं. एतदनुसारेण च समय-
क्षेत्राद्गृहीरपि कालस्वीकारो मुख्यतया संपन्नः, तत्त्वं पुनः सर्वज्ञवेद्य-
मिति. संख्येयश्चाप्यसंख्येयो—ऽनंतश्चेत्यथवा त्रिधा । शीर्षप्रहेलिकांतः
स्या—तत्राद्यः समयादिकः ॥ १ ॥ असंख्येयः पुनः कालः ख्यातः
पल्योपमादिकः । अनंतः पुद्गलपरा—वर्त्तादिः परिकीर्तितः ॥ २ ॥

तत्र कालविशेषो यः सूक्ष्मत्वाद्योगिनापि नो । विभक्तुं शक्यते
सैष समयः समये श्रुतः ॥ ३ ॥ जीर्णं पटे भिद्यमाने तरुणेन वली-
यसा । कालेन यावता तंतु—छुट्यत्येको जरातुरः ॥ ४ ॥ असंख्येयतमो
भागो यः स्यात्कालस्य तावतः । समये समयः सैष । कथितस्तत्त्ववे-
दिभिः ॥ ५ ॥ तस्मिंस्तंतौ यदेकस्मिन् पद्माणि स्युरनेकशः । प्रति-

रेनो अभिप्राय छे, परंतु योगशास्त्रना पहेला प्रकाशनी टीकांमां वो आ प्रमाणे कथुं छे—
“ पदार्थोनो फेरफार करवा माटे लोकाकाश प्रदेशमां जे जूदा काळना अणुओ रहेला छे
ते मुख्य काळ कहेवाय छे. (६६). ज्योतिष शास्त्रमां जेतुं समयादिक मान कहेलुं छे ते
व्यावहारिक काळ छे, एम काळने जाणनाराओ कहे छे. ” (२००) आ योगशास्त्रने अनु-
सारे जोइए वो समयक्षेत्र (अर्द्धाद्वीप)नी बहार पण मुख्य काळनो स्वीकार थाय छे,
जेतुं तय वो सर्वज्ञ जाणे.

आ काळ संख्यात, असंख्यात अने अनंत एम त्रय प्रकारे पण कहेवाय छे, तेमां
एक समयपी आरंभीने शीर्षप्रहेलिका सुधीनो काळ पहेलो मंरूपात काळ कहेवाय छे.
(२०१). पर्योपम विगेरे असंरूपात काळ कहेवाय छे, अने पुद्गलपरावर्त्तादिक अनंत
काळ कहेवाय छे. (२). तेमां सूक्ष्मपणाने लीये योगी पण जे काळनो विभाग करी शके
नहीं, ते समय कहेवाय छे एम सिद्धांतमां कथुं छे. (३). कोइ जुरान बळवान पुरुष एक
जीर्ण पद्य जोरथी फाडे, ते पद्यते सेना महेला एक तंतुने तूटतां जेटलो काळ लागे,
सेटला काळनो जे असंरूपातमो भाग होय ते समय कहेवाय छे एम तयवेदीमांए मिर्दा-
तमां कथुं छे. (४). कारणके ते एक महेला तंतुमां पगा पद्मो होय छे, अने दरेक

પદ્મ ચ સંઘાતાઃ ક્ષણચ્છેદ્યા અસંખ્યશઃ ॥ ૬ ॥ તેર્પાં ક્રમાચ્છેદનેપુ
 ભવંતિ સમયાઃ પૃથક્ । અસંખ્યૈઃ સમયૈસ્તત્સ્યા-તંતોરેકસ્ય ભેદનં ॥ ૭ ॥
 એવં પત્રશતોદ્વેધે ચક્ષુરુન્મેષ એવ ચ । ભાવ્યાશ્ચપ્પુટિકાયાં ચા-સંખ્યેયાઃ
 સમયા વુધૈઃ ॥ ૮ ॥ તં સ્વરૂપેણ જાનંતો-ડપ્યર્હંતોડત્યંતસૌદમ્યતઃ ।
 શૃંગગ્રાહિકયાન્યેભ્યો નિર્દેષ્ટું શક્નુવંતિ ન ॥ ૯ ॥ નિર્દેશો હિ ભવેત્તત્ત-
 દ્વચોવ્યાપારપૂર્વકઃ ॥ વ્યાપારો વચસાં ચૈવો-ડસંખ્યેયૈઃ સમયૈર્ભવેત્ ॥ ૧૦ ॥
 યાવત્સમય ઇત્યેવો-ચાર્યતેડક્ષરસંતતિઃ । અસંખ્યાઃ સમયાસ્તાવ-દતિ-
 ક્રામંત્યનેકશઃ ॥ ૧૧ ॥ જઘન્યયુક્તાસંખ્યાત-મિતૈઃ સ્પાદાવલી ક્ષણૈઃ ।
 સંખ્યેયાભિશ્ચાવલીભિઃ પ્રાણો ભવતિ નિશ્ચિતં ॥ ૧૨ ॥ નીરોગસ્યાનુપ-
 હત-કરણસ્ય બલીયસઃ । પ્રશસ્તે યૌવને વર્ત-માનસ્યાડવ્યાકુલસ્ય ચ
 ॥ ૧૩ ॥ અપ્રાસસ્યાધ્વનઃ સ્વેદ-માશ્રિતસ્ય સુલાસનં । સ્યાદ્યદુચ્છ-
 વાસનિઃશ્વાસ-માનં પ્રાણઃ સ કીર્તિતઃ ॥ ૧૪ ॥ તત્ર ચ-ઉચ્છ્વાસ
 ઊર્ધ્વગમન-સ્વભાવઃ પરિકીર્તિતઃ । અધોગમનશીલશ્ચ નિઃશ્વાસ ઇતિ

પદ્મે ક્ષણવદે છેદવા લાયક અસંખ્ય સંઘાતો (પરમાણુના સ્કંધો) હોય છે. તે સંઘાતોને
 અનુક્રમે છેદતાં જૂદા જૂદા સમયો લાગે છે, તેથી એક તંતુને છેદતાં અસંખ્યાત સમયો
 જાય છે. (૭). એ જ પ્રમાણે કમલની સો પાંચડીઓ (ઉપરાઉપર મૂકેલા પત્રો)ને જો-
 રથી બીંધતાં, નેત્રનો ઉન્મેષ કરતાં અને ચપટી વગાડતાં અસંખ્ય સમયો લાગે છે એમ
 શુદ્ધિમાન માણસોએ જાણવું. (૮). આવા એક સમયનું સ્વરૂપ અરિહંતો જાણે છે, તોપણ
 તેઓ તે સમયને અત્યંત સૂક્ષ્મપણું હોવાથી શૃંગગ્રાહીપણાએ (પ્રત્યક્ષપણે) ધીજાઓને બતાવી
 શકતા નથી. (૯). કારણકે જેનો નિર્દેશ કરવો હોય તે તેવા તેવા વચનના વ્યાપારપૂર્વક
 થઈ શકે છે, અને આ વચનનો વ્યાપાર તો અસંખ્ય સમયોવદે થઈ શકે છે. (૧૦). જેટલામાં
 ' સમય ' એવા અચરોનો ઉચ્ચાર કરાય તેટલામાં તો ઘણા અસંખ્ય સમયો બીટી જાય છે.
 (૧૧). આવા જઘન્યયુક્ત અસંખ્ય (ચોથું અસંખ્યાતુ તત્ત્વપ્રમાણ) સમયોની એક આવલી
 થાય છે. સંખ્યાતી આવલિકાનો એક પ્રાણ થાય છે. (૧૨). કોઈ પુરુષ નીરોગી, પરિપૂર્ણ
 ઇન્દ્રિયોવાળો, ઘલ્લવાન, મરજીવાનીમાં વર્તતો, વ્યાકુલતા રહિત, માર્ગમાં ચાલવાના સ્વેદને
 નહીં પામેલો અને સુલાસન ઉપર બેઠેલો હોય, તેવા પુરુષનો જે એક ઉચ્છ્વાસ નિશ્વાસ તે
 પ્રાણ કહેવાય છે. (૧૪). તેમાં ઊંચી ગતિ કરવાના સ્વભાવવાળા પ્રાણને ઉચ્છ્વાસ કહેવામાં

कीर्त्तितः ॥ १५ ॥ संख्येयावलिकामानौ प्रत्येकं तावुभावपि । द्वाभ्यां
समुदिताभ्यां स्या—त्कालः प्राण इति श्रुतः ॥१६॥ रोगार्त्तादेश्च निःश्वासो—
च्छ्वासावनियताविति ॥ उक्तं पुंसोऽरोगतादि—विशेषेण कदंबकं ॥ १७ ॥

भवन्ति क्षुल्लकभवा एकप्राणे यथोदिते । सातिरेकाः सप्तदश श्रूयतां
तत्र भावना ॥ १८ ॥ मुहूर्त्ते क्षुल्लकभवा एकस्मिन् परिकीर्त्तिताः । पंच-
पष्टिः सहस्राणि पट्त्रिंशा पंचशत्यपि ॥ १९ ॥ अत्र कः प्रत्यय इति
यदि शुश्रूषति भवान् ॥ तदा तदपि निश्चित्य श्रूयतां प्रतिपाद्यते ॥२०॥
एका कोटी सप्तपष्टि—र्लक्षाण्यथ सहस्रकाः । स्युः सप्तसप्ततिर्युक्ता
द्विशत्या षोडशाव्यया ॥ २१ ॥ १६७७७२१६ एता मुहूर्त्त एकस्मि—न्नुक्ता
आवलिका जिनैः । एकक्षुल्लभवे चैताः पट्पंचाशा शतद्वयी ॥ २२ ॥
क्षुल्लभवावलिकाभि—र्मुहूर्त्तावलिका यदि । विभज्यन्ते तदा लभ्या मौ-
हूर्त्ताः क्षुल्लका भवाः ॥ २३ ॥ अथ प्रकृतं—प्राणाश्चैकमुहूर्त्ते स्युः सप्त-
त्रिंशच्छतानि वै । त्रिसप्तत्या संयुतानि ३७७३ राशिरेष विभाजकः ॥२४॥
मौहूर्त्तक्षुल्लकभव—६५५३६ राशिरेतेन भज्यते ॥ तदाप्यन्ते सप्तदश प्राण-

आवे छे अने नीचे गति करवाना स्वभाववाळाने निःश्वास कहेवामां आवे छे. (१५). आ
पक्षेमांना दरेक संख्याती आवलिकाना प्रमाणवाळा छे, अने ते बक्षे मळीने एक प्राण
गाय छे एम कष्टुं छे. (१६). रोगी विगेरे पुरुषना निःश्वास अने उच्छ्वास नियमित होता
नथी, तेथी ते पुरुषने नीरोगता विगेरे विशेषणोनो समूह आप्यो छे. (१७). आवा उपर
कहेला एरु प्राणने विषे सतरथी कांश्च अधिक क्षुल्लक भवो थाय छे; तेनी गावना (रीत)
सामळो.—(१८). एक मुहूर्त्तमां पोसठ हजार पांच सो ने छत्रोश (६५५३६) क्षुल्लक भवो
कहेला छे. (१९). ते संख्यानी शी रीते प्रतीति करवी ? एम कहीने जो तुं ते सामळवा
इच्छतो हो तो ते पण तुं निचे सामळ. अमे कहीए छीए. (२०)—जिनेश्वरोए एक मुह-
र्त्तमां एक करोड सडसठ लाख सीतोतेर हजार बसो ने सोळ (१६७७७२१६) आवलि-
काभो कही छे, अने एक क्षुल्लक भवमां बसो ने छप्पन (२५६) आवलिका कही छे; तेथी
एक मुहूर्त्तनी आवलिकाभोने क्षुल्लक भवनी आवलिकावडे मांगाकार करीए त्यारे एक
मुहूर्त्तना क्षुल्लक भवो (६५५३६ आवे छे. (२३). हवे प्रकृत कहे छे.—एक मुहूर्त्तमां साठ-
त्रीश सो ने तोंतेर (३७७३) प्राणो थाय छे. आ राशि (संख्या) विभाजक (मांगनार) छे.
(२४). आ (३७७३) विभाजक राशिबडे एक मुहूर्त्तना (६५५३६) क्षुल्लक भवना राशिने

स्य क्षुल्लका भवाः ॥ २५ ॥ त्रयोदशशताः पंच-नवत्या च समन्विताः ।
 अंशा उपरि शिष्यन्ते भवस्याष्टादशस्य वै ॥ २६ ॥ अष्टसप्ततिसंयुक्ता-
 श्वेद्ययोर्विंशतिः शताः । क्षिप्यन्तेशा एषु पूर्णः स्यात्तदाष्टादशो भवः
 ॥ २७ ॥ अथो कियत्स्य आवल्यः स्युस्त्रयोदशभिः शतैः । भागैः पंच-
 नवत्याढ्यैः शेषैस्तदपि कथ्यते ॥ २८ ॥ शतास्त्रयोदशांशानां ये पंचनव-
 तिस्पृशः । पदपंचाशद् द्विशत्या ते हंतव्याः कर्तुमावलीः ॥ २९ ॥
 शेषांकाः क्षुल्लकभव-सत्का एते हि संत्यतः । क्षुल्लकभवावलिकाभि-र्भवं-
 त्यावल्यो हताः ॥ ३० ॥ जाताश्चावलिकास्तेषां घाते लक्षत्रयं तथा ।
 सप्तपंचाशत्सहस्राः शतं विंशतिसंयुतं ३५७१२० ॥ ३१ ॥ त्रिसप्ततिसमा-
 युक्त-सप्तत्रिंशच्छतात्मना ३७७३ । प्रागुक्तभाजकेनास्य राशेर्विभजने
 सति ॥ ३२ ॥ चतुर्नवतिरावल्यो लभ्यन्तेशाः पुनः स्थिताः । चतुर्विंश-
 तिरेवाष्ट-पंचाशदधिकाः शताः ॥ ३३ ॥ एवं च क्षुल्लकभवाः प्राणैः सप्त-
 दशैकेके । चतुर्नवतिरावल्य आवल्या अंशकाः पुनः ॥ ३४ ॥ त्रिसप्तत्या
 युतैः सप्त-त्रिंशता विकलैः शतैः । क्षिप्त्वाया अष्टपंचाशाः स्युश्चतुर्विंशतिः
 शताः ॥ ३५ ॥ इति क्षुल्लकभवप्रकरणम् ॥

भांगकार करबो, तेम करवाथी एक प्राणना सत्तर (१७) क्षुल्लक भव प्राप्त थाय छे. (२५).
 तथा अठारमा भवना तेर सो ने पंचाणुं (१३९५) अंशो शेष रहे छे. (२६). ते अंशोमां
 त्रैवीश सो ने अठोतेर (२३७८) नांलीए त्यारे अठारमो क्षुल्लक भव पूर्ण थाय. (२७). हवे
 जे तेर सो ने पंचाणुं (१३६५) अंशो शेष रहेला छे तेवढे केटली आवलिका थाय ? ते पण
 कहेवाप छे. (२८).—जे तेर सो ने पंचाणुं (१३६५) अंशो बाकी रहेला छे, तेनी
 आवलिका करवा माटे ते अंकने वसो ने छप्पने (२५६) गुणवा. (२६). कारणके आ शेष
 अंक क्षुल्लक भवनो छे, तेथी तेने क्षुल्लक भवनी (२५६) आवलिकावडे गुणीए त्यारे तेनी
 आवलिका आवे छे. (३०). तेथी १३६५ ने २५६ वडे गुणवाथी ग्रण लाख सतावन हजार
 एक सो ने बीश (३५७१२०) थाय छे. (३१). पछी आ राशिने (अंकने) पूर्वे कहेला साठ-
 त्रीश सो ने तौतेरे (३७७३) भांगीए त्यारे चौराणुं (६४) आवलिका भागमा आवे छे, अने
 चोवीश सो ने अठावन (२४५८) बाकी शेष रहे छे. (३३). आ प्रमाणे एक प्राणमां सत्तर
 (१७) क्षुल्लक भवो, चौराणुं (६४) आवलिका तथा साठत्रीश सो ने तौतेरवडे (३७७३)
 भांगीली आवलिकाना चोवीश सो ने अठावन (२४५८) अंशो थाय छे. (३५).

इति क्षुल्लक भव प्रकरण.

क्षुल्लकभवप्रयोजनं चैवं—आयुःक्षुल्लभवमित—मौदारिकवपुर्भृतां ।
जघन्यतो विनिर्दिष्टं पंचमांगे जिनेश्वरैः ॥ ३६ ॥ कर्मप्रकृत्यादिष्वपि
औदारिकशरीराणां तिर्यग्मनुष्याणामायुषो जघन्यस्थितिः क्षुल्लकभव-
ग्रहरूपं प्रतिपादिता, यत्पुनरावश्यकटीकायां क्षुल्लकभवग्रहणं वनस्प-
तिष्वेव प्राप्यते इत्युक्तं तन्मतांतरमित्यवसीयते, इति कर्मग्रंथवृत्तौ.
एकप्राणो चावलीनां पदचत्वारिंशदन्विताः । शताः प्रोक्ताश्चतुश्चत्वा-
रिंशदंशाश्च पूर्ववत् ॥ ३७ ॥ तच्चैवं—एकक्षुल्लभवसत्का—वलीभिः परि-
ताडयेत् । प्राणक्षुल्लभवांस्तेषु शेषा आवलिकाः क्षिपेत् ॥ ३८ ॥ एवं
चासंख्यसमयै—रावली ताभिरत्र यत् । संख्येयाभिः प्राण उक्त—स्तत्सर्वं
विशदीकृतं ॥ ३९ ॥ नन्वावलिकादीनां यदसंख्यक्षारूपता ॥ प्रोक्ता
तत्प्रोच्छलद्भेदै—गोकलिजस्य पूरणं ॥ ४० ॥ यतः पूर्वस्य सद्भावे—नोद्भ-
वेदुत्तरः क्षणः । नश्यत्यवश्यमाद्यश्च द्वितीये जनिमीयुषि ॥ ४१ ॥ समु-

क्षुल्लक भवतुं प्रयोजन आ प्रमाणे छे.—पांचमा अंगमां जिनेश्वरोए औदारिक शरीर-
वाळानुं जघन्य आयुष्य क्षुल्लक भव जेटलुं कहुं छे. (३६). कर्मप्रकृति विगेरे ग्रंथोने विपे
पण औदारिक शरीरवाळा तिर्यच अने मनुष्यना आयुष्यनी जघन्य स्थिति क्षुल्लक
भव ग्रहरूप फहेली छे, परंतु आवश्यकनी टीकामां “क्षुल्लक भवतुं ग्रहण (साधारण)
वनस्पतिने विपे ज प्राप्त थाय छे.” एम कहुं छे. ए मतांतर छे एम जणाय छे. ए प्रमाणे
कर्मग्रंथनी टीकामां कहुं छे. एक प्राणने विपे आवलिका जुमाळीश सो ने छेतालीश
(४४४६) अने ते उपर अंशो पूर्वनी जेम (६४) थाय छे. (३७). ते आ प्रमाणे—एक
क्षुल्लक भवनी आवलिका (२४६) बडे एक प्राणना क्षुल्लक भवो (१७) ने गुणवा. पछी तेमां
शेष आवलिका (६४) नांखी. (३८). आ रीते जे असंख्य समयोनी एक आवलिका
थाय छे अने संख्याति आवलिकानो एक प्राण कसो छे, ते सर्व सिद्ध थाय छे. (३९).
अही कोइ शंका करे के—आवलिकाना जे असंख्य समयो कसो ते सो उदटा देहका-
ओए करीने गोकलिजने (गायना वाढाने) मरी देवा जेहुं छे. (४०). कारणके पूर्वनो (पहेलो)
समय धर्ततो होय त्यारे उत्तर (पछीना) समयनी उत्पत्ति भइ शकती नपी. बीजो
समय उत्पन्न थाय त्यारे पहेलो समय अवश्य नाश पामे छे. (४१). कारणके निर्मात्र

ચયાદિકો ધર્મઃ પુદ્ગલાનાં હિ સંભવેત્ ॥ વિમાત્રસ્તિગ્ધરૂચ્છાણાં કાલસ્ય
તુ ન જાતુચિત્ ॥ ૪૨ ॥ અત્રોચ્યતે—પ્રરૂપયિતુકામેન કાલમાવલિકા-
દિકં । પ્રજ્ઞાપકેન યાવંતઃ ચણા ધીગોચરીકૃતાઃ ॥ ૪૩ ॥ વિનષ્ટા અપિ
તાવંતઃ સમુચ્ચિતતયાલિલાઃ । ઉપચર્યંત ઇત્યેવ—માવલ્યાદિનિરૂપણા
॥ ૪૪ ॥ અત એવોપચરિતઃ સર્વોઽપ્યાવલિકાદિકઃ ॥ કાલો ન વાસ્તવઃ
કિંતુ સમયઃ ક્વલુ વાસ્તવઃ ॥ ૪૫ ॥ પ્રાણૈઃ સ્યાત્સસભિઃ સ્તોકઃ સ્તોકૈશ્ચ
સપ્તભિર્લવઃ । સાદૈર્ઘ્યરદ્ધાન્નિશ્ચૂતા ચ લવૈર્ભવતિ નાલિકા ॥ ૪૬ ॥

મંગ્યંતરેણાથ માનં નાલિકાયા નિરૂપ્યતે । શ્રૂયતાં તત્સાવધાનૈ-
રુક્તં ડ્યોતિપ્કરંડકે ॥ ૪૭ ॥ નાલિકા નામ ઘટિકા કાર્યા લોહમયી
ચ સા । દાડિમીકુસુમાકારા સત્તલા વર્તુલાકૃતિઃ ॥ ૪૮ ॥ કેશાસ્ત્રિવર્ષ-
જાતાયાઃ કરિણ્યાઃ પુચ્છમૂલજાઃ । ઋજૂકૃતાઃ ધળવતિ—મીંલિતાશ્ચ
પરસ્પરં ॥ ૪૯ ॥ વિશંતિ યાદૃશે હિંદ્રે તિષ્ઠંતિ ચ નિરંતરાઃ । હિંદ્રં કાર્ય
તાદૃગસ્યા નાલિકાયા અધસ્તલે ॥ ૫૦ ॥ યદ્વા દ્વિવર્ષજાતાયાઃ કરિણ્યાઃ

એવા સ્તિગ્ધ અને રુચ પુદ્ગલોનો જ સમૂહાદિક ધર્મ સંભવે છે, પરંતુ કાલનો સમૂહય કદાપિ
સંભવતો નથી. (૪૨). આ શંકાનો ઉત્તર આપે છે કે—આવલિકા વિગેરે કાલને કહેવાની
ઈચ્છાવાળા પ્રજ્ઞાપકે (આચાર્ય) જેટલા ચણો (સમયો) પોતાની શુદ્ધિના વિષયમાં કર્યા
હોય તેટલા ચણો જો કે નાશ પામ્યા છે, તોપણ તે સર્વે સમૂહપણે ઉપચારથી જ કહેલા છે;
તેથી આવલિકા વિગેરેની પ્રરૂપણા થઈ શકે છે. (૪૩-૪૪). જેટલા માટે જ આવલિકા
વિગેરે ઉપચારથી કહેલો સર્વ કાલ વાસ્તવિક નથી, પરંતુ માત્ર સમય જ વાસ્તવિક કાલ
છે. (૪૫). હવે સાત પ્રાણોવડે એક સ્તોક થાય છે, સાત સ્તોકનો એક લવ થાય છે,
સાડી આઠત્રીશ લવવડે એક નાલિકા થાય છે. (૪૬). આ નાલિકાનું માન વીજી રીતે
વતાવે છે. તે વાચત ડ્યોતિપ્કરંડક નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે, તે તમે સાંપડો. (૪૭).—
નાલિકા નામ ઘડીનું છે. તે દાદમના પુષ્પના આકારવાળી, સારા તક્રિયાવાળી, ગોઠ
આકૃતિવાળી લોટાની કરવી. (૪૮). પછી ત્રણ વર્ષની થયેલી હાથથીના પુચ્છના મૂઝમાં
ડોળા કેશોમાંથી છન્નુ કેશો લઈ તેને સરલ કરી પરસ્પર મેઢવવા—મેળા કરવા. (૪૯).
તે કેશો જેટલા હિંદ્રમાં પેસે અને આંતરા રહિત માઢરીતે રહી શકે તેટલું તે નાલિકાની
નીચે હિંદ્ર કરજું. (૫૦). અથવા જે વર્ષની હાથથીના પુચ્છના મૂઝમાં ડોળા છન્નુ વાઠ

पुच्छमूलजाः । बालाः पणवतिः प्रासा द्वैगुण्यं मांति यादृशे ॥५१॥ यद्वा—
चतुःस्वर्णमापजाता शलाका चतुरंगुला । यादृशे विशति च्छिद्रे कर्त्तव्यं
तादृशं तक्त ॥ ५२ ॥ अथैतस्यां जलं धार्यं तौल्यमेयप्रमाणतः ॥ ततः
प्रसंगतो द्रूमः स्वरूपं तौल्यमेययोः ॥ ५३ ॥ तृणस्य मधुराख्यस्य चतु-
भिस्तंडुलैर्भवेत् । तौल्यतः सर्पपः श्वेत-स्तैश्च षोडशभिः समं ॥ ५४ ॥
धान्यमापफलं ताभ्यां द्वाभ्यां गुंजाफलं भवेत् । द्वाभ्यां गुंजाभ्यां च
कर्म(र्ष)-मापः षोडशभिश्च तैः ॥ ५५ ॥ धरणापरपर्यायं मानं गद्याण-
काभिधं । गद्याणकाभ्यां सार्द्धाभ्यां कर्षः सुवर्णसंज्ञकः ॥ ५६ ॥ चतुः-
कर्षं पलं सार्द्धैः प्रस्थो द्वादशभिश्च तैः । तुला पलशतेनासां विशत्या
भार ईरितः ॥ ५७ ॥ इति ज्योतिष्करंडवृत्त्यभिप्रायः, लोके तु—तुल्या
यवाभ्यां कथितान्न गुंजा, बल्लस्त्रिगुंजो धरणं च तेऽप्यौ । गद्याणकस्तद्वृत्त्य-
मिदृतुल्यै-र्वह्नेस्तथैको घटकः प्रदिष्टः ॥ १ ॥ दशार्द्धगुंजं प्रवदंति मापं,
मापाह्वयैः षोडशभिश्च कर्षं । कर्षैश्चतुर्भिश्च पलं तुलाज्ञाः, कर्षं सुवर्णस्य

तद् तेने द्विगुण करवा. ते जेटला छिद्रमां माप तेदलुं छिद्र करवुं. (५१). अथवा चार
मासा सुवर्णनी चार भांगळ लांबी बनावेनी शलाका जेटला छिद्रमां माप तेदलुं छिद्र
करवुं. (५२). पछी ते घडीमां तोलना अथवा मापना प्रमाणथी ङळ नांलवानुं छे, तेथी
तेना प्रसंगने लीघे ते तोल अने मापनुं स्वरूप कहीए छीए. (५३).—मधुर नामना वृणना
चार चौटा जोखवाथी एक श्वेत सर्प थाय छे, ते सोळ श्वेत सर्प जेटलो एक धान्यमाप
(अडद) थाय छे, तेवा बे मापनी एक गुंजा थाय छे, बे गुंजावडे एक कर्म(र्ष)माप
(बाल) थाय छे, सोळ कर्म(र्ष)मापवडे गद्याणक नामनुं, मान (अर्ध तोलुं) थाय छे,
तेनुं बीजुं नाम धरण कहेवाय छे, बे गद्याणकनो एक सुवर्ण नामनो कर्ष (तोलुं) थाय
छे, चार कर्षनो एक पल थाय छे, साढा बार पलनो एक प्रस्थ (५० तोला-११ शेर)
थाय छे, सो पलवडे एक तुला (४०० तोला-१० शेर) थाय छे; अने बीश तुलावडे
एक मार (२०० शेर-५ मण) कहेलो छे. (५७) आ प्रमाणे ज्योतिष्करंडकनी टीकानो
अभिप्राय छे. आ बाबत लौकिक शास्त्रमां आ प्रमाणे कसुं छे—“अहीं बे यवनी एक
गुंजा कहेली छे, अथ गुंजानो एक बाल कहेलो छे, आठ बालनुं एक धरण कर्तुं छे, बे
धरणनो एक गद्याणक (०।। तोलुं) कसो छे, अने इंद्र एटले चौसठ बालनो एक घटक

પુચ્છમૂલજાઃ । વાલાઃ પપ્પણવતિઃ પ્રાપ્તા દ્વૈગુણ્યં માંતિ યાદૃશે ॥૫૧॥ યદ્વા-
ચતુઃસ્વર્ણમાપજાતા શલાકા ચતુરંગુલા । યાદૃશે વિશતિ ચ્છિદ્રે કર્તવ્યં
તાદૃશં તકત્ ॥ ૫૨ ॥ અથૈતસ્યાં જલં ધાર્યં તૌલ્યમેયપ્રમાણતઃ ॥ તતઃ
પ્રસંગતો દ્રૂમઃ સ્વરૂપં તૌલ્યમેયયોઃ ॥ ૫૩ ॥ તુણસ્ય મધુરાલ્યસ્ય ચતુ-
ર્ભિસ્તંદુલૈર્ભવેત્ । તૌલ્યતઃ સર્પપઃ શ્વેત-સ્તૈશ્ચ પોઢશભિઃ સમં ॥ ૫૪ ॥
ધાન્યમાપફલં તાભ્યાં દ્વાભ્યાં ગુંજાફલં ભવેત્ । દ્વાભ્યાં ગુંજાભ્યાં ચ
કર્મ(ર્પ)-માપઃ પોઢશભિશ્ચ તૈઃ ॥ ૫૫ ॥ ધરણાપરપર્યાયં માનં ગદ્યાણ-
કાભિધં । ગદ્યાણકાભ્યાં સાર્દ્ધાભ્યાં કર્પઃ સુવર્ણસંજ્ઞકઃ ॥ ૫૬ ॥ ચતુઃ-
કર્પં પલં સાર્દ્ધં પ્રસ્યો દ્વાદશભિશ્ચ તૈઃ । તુલા પલશતેનાસાં વિશત્યા
માર ઈરિતઃ ॥ ૫૭ ॥ ઇતિ ડ્યોતિપ્કરંડવૃત્ત્યભિપ્રાયઃ, લોકે તુ—તુલ્યા
યવાભ્યાં કથિતાન્ન ગુંજા, વહ્નિગુંજો ધરણં ચ તેડૅૌ । ગદ્યાણકસ્તદ્વય-
મિદ્રતુલ્યૈર્વહ્નિસ્તથૈકો ઘટકઃ પ્રદિષ્ટઃ ॥ ૧ ॥ દશાર્દ્ધગુંજં પ્રવદંતિ માપં,
માપાહ્વયૈઃ પોઢશભિશ્ચ કર્પં । કર્પેશ્ચતુર્ભિશ્ચ પલં તુલાજ્ઞાઃ, કર્પં સુવર્ણસ્ય

લદ્ તેને દ્વિગુણ કરવા. તે જેટલા હિદ્રમાં માપ તેટલું હિદ્ર કરવું. (૫૧). અથવા ચાર
માસા સુવર્ણની ચાર માંગલ લાંબી બનાવેલી શલાકા જેટલા હિદ્રમાં માપ તેટલું હિદ્ર
કરવું. (૫૨). પછી તે ઘડીમાં તોલના અથવા માપના પ્રમાણથી ચ્છિદ્ર નાંખવાનું છે, તેથી
તેના પ્રસંગને લીધે તે તોલ અને માપનું સ્વરૂપ કહીએ છીએ. (૫૩).—મધુર નામના વૃક્ષના
ચાર બોલા જોખવાથી એક શ્વેત સર્પપ થાય છે, તે સોઠ શ્વેત સર્પપ જેટલો એક ધાન્યમાપ
(અઢદ) થાય છે, તેવા બે માપની એક ગુંજા થાય છે, બે ગુંજાવડે એક કર્મ(ર્પ)માપ
(વાલ) થાય છે, સોઠ કર્મ(ર્પ)માપવડે ગદ્યાણક નામનું, માન (અર્ધ તોલું) થાય છે,
તેનું વીજું નામ ધરણ કહેવાય છે, બે ગદ્યાણકનો એક સુવર્ણ નામનો કર્પ (તોલું) થાય
છે, ચાર કર્પનો એક પલ થાય છે, સાઠા ચાર પલનો એક પ્રસ્ય (૫૦ તોલા-૧૧ શેર)
થાય છે, સો પલવડે એક તુલા (૪૦૦ તોલા-૧૦ શેર) થાય છે; અને વીશ તુલાવડે
એક માર (૨૦૦ શેર-૫ મણ) કહેલો છે. (૫૭) આ પ્રમાણે ડ્યોતિપ્કરંડકની ટીકાનો
અભિપ્રાય છે. આ ચારત લૌકિક શાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે—“ અહીં બે યવની એક
ગુંજા કહેલી છે, ત્રણ ગુંજાનો એક વાલ કહેલો છે, આઠ વાલનું એક ધરણ કાનું છે, બે
ધરણનો એક ગદ્યાણક (૦૮ તોલું) કહ્યો છે, અને રૂદ્ર દટલે ચોસઠ વાલનો એક ઘટક

સુવર્ણસંજ્ઞા ॥ ૨ ॥ પાદોનગચાળકતુલ્યટંકૈ—દ્વિસપ્તસંખ્યૈઃ કથિતોઽત્ર
સેરઃ । મળાભિધાનઃ સ્વયુગૈશ્ચ સંરૈ—ધાન્યાદિતૌલ્યેષુ તુરુષ્કસંજ્ઞા ॥ ૩ ॥
इति लीलावत्यां ॥

તૌલ્યપ્રમાણમિત્યુક્તં પૂર્વાચાર્યપ્રદર્શિતમ્ । અથ સ્વરૂપં માનં ચ
તુલાયાઃ કિંચિદુચ્યતે ॥ ૫૮ ॥ પંચત્રિશ્લોહપલ—મયી વૃત્તા ઘના મૃશં ।
દ્વાસસતિં ચાંગુલાનિ દીર્ઘા લોહતુલા ભવેત્ ॥ ૫૯ ॥ તસ્યાઃ પંચપલમિતં
ધરણં રચયેદ્વબુધઃ । યેન ધૃત્વા તૌલ્યતે ત—ચ્છરણં પરિકીર્તિતં ॥ ૬૦ ॥
તસ્યાં ચાથ ધરણકે યોજિતે સતિ સા તુલા । ધ્રિયમાણા યત્ર દેશે
સમા સ્યાત્પાર્શ્વયોર્દ્વયોઃ ॥ ૬૧ ॥ તત્ર પ્રદેશે સમતા—જ્ઞાનાય પરિકલ્પયેત્ ।
રેલામેકાં તતશ્ચાન્યાં રેલાણાં પંચવિંશતિં ॥ ૬૨ ॥ તત્ર સ્યાત્પ્રથમા રેલા
કર્પાર્દ્ધસ્યૈવ સૂચિકા । દ્વિતીયૈકસ્ય કર્પસ્ય તૃતીયા કર્પયોર્દ્વયોઃ ॥ ૬૩ ॥
ત્રિકર્પસૂચિકા તુર્યા સ્યાચ્ચતુઃકર્પસૂચિકા । પંચમ્યથ નવ રેલાઃ સ્યુરે-

(યે તોલા) કણો છે; તથા પાંચ ગુંજાનો એક માપ, સોઠ માપનો એક કર્પ (તોલું) અને
ચાર કર્પનો એક પલ થાય છે, એમ તોલને જાણનારા પંડિતો સુવર્ણ નામનો સુવર્ણ
કર્પ કહે છે. પોચા ગચાચક જેટલો ઇટલે થોંતેર ટંકનો એક શેર (૨૭ તોલા) કણો
છે, અને ચાઢીશ શેરનો એક મળ કણો છે. ધાન્યાદિક તોલવામાં તેનું તુરુષ્ક નામ છે.”
આ પ્રમાણે લીલાવતી નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે.

ઉપર પ્રમાણે પૂર્વના આચાર્યોએ દેખાડેલું તોલાનું પ્રમાણ કહ્યું. હવે તુલા (ત્રાજવા)
નું કાંઈક માન કહીએ છીએ.—(૫૮). પાંત્રીશ પલ લોટાની ગોઠ અને અત્યંત ગાઢ
ચત્રીશ આંગઠ લાંબી તુલા કરવી. (૫૯). તે તુલાનું ઢાઢા પુરુષે પાંચ પલનું (લોટાનું)
ધરણ કરવું, જેનાવડે પકઢીને તોલવામાં આવે તે ધરણ કહેવાય છે. (૬૦). તે તુલાની
વધે ધરણકને લગાડવું, તે ઇવા સ્થાનમાં લગાડવું કે તેવડે ધારણ કરાતી તુલા બન્ને
પઢણે સરણી (સીધી) રહે. (૬૧). તેનું સરણાપણું જાણવા માટે તે મધ્ય પ્રદેશમાં
એક રેલા કરવી અને ત્યારપછી ત્રીજી પચીશ રેલાઓ કરવી. (૬૨). તેમાં પહેલી
રેલા અર્ધ કર્પને કહેનારી છે, ત્રીજી રેલા એક કર્પને સૂચવે છે, ત્રીજી રેલા
યે કર્પને સૂચવે છે. (૬૩). ચોથી રેલા ત્રણ કર્પને સૂચવે છે, અને પાંચમી

કેકપલાધિકાઃ ॥ ૬૪ ॥ યથા તત્ર ભવેદ્રેશ્વા પઠી દ્વિપલસૂચિકા ।
 एवं यावद्दशपल-सूचिका स्याच्चतुर्दशी ॥ ६५ ॥ ततश्च द्वादशपल-सू-
 चिका पंचदश्यसौ । षोडशी च पंचदश-पलाभिव्यंजिका स्मृता ॥ ६६ ॥
 ततः सप्तदशी रेखा पलविंशतिसूचिका । अत ऊर्ध्वं च दशक-वृद्धा
 अष्टाप्यमूः स्मृताः ॥ ६७ ॥ अष्टादशी यथा रेखा स्यात्रिंशत्पलसूचिका ।
 क्रमादेवं शतपल-सूचिका कीर्त्तितांतिमा ॥ ६८ ॥ पंचपंचदशत्रिंश-
 त्पंचाशत्पलसूचिका । नवमी षोडशी चाष्टा-दशी च पंचविंशिका ॥ ६९ ॥
 एताश्चतस्रो रेखाः स्युः फुल्लफुल्लडिकायुताः । स्युः शेषा ऋजवः सर्वा एक-
 विंशतिसंमिताः ॥ ७० ॥

તુલાસ્વરૂપમિત્યેવં યથાગમમુદીરિતં । પ્રમાણમથ મેયસ્ય યથાગમ-
 મુદીર્યતે ॥ ૭૧ ॥ દેશેષુ મગધાલ્યેષુ પ્રસિદ્ધં કુડવાભિધં । માનં સ્થાત્તૌ-
 લ્યચિંતાયાં સકર્પાર્દ્ધં પલત્રયં ॥ ૭૨ ॥ ચતુર્ભિઃ કુડવૈરેકઃ પ્રસ્થો માગ-

રેખા ચાર કર્પને ઘૂચવે છે. ત્યારપછીની નવ રેખા એક એક પલ અધિક ઘૂચ-
 વનારી કહેવી. (૬૪). તે આ પ્રમાણે—છઠ્ઠી રેખા બે પલને ઘૂચવે છે. એ જ પ્રમાણે એક
 એક પલ વધારતાં ચૌદમી રેખા દશ પલને ઘૂચવે છે. (૬૫). ત્યારપછી પંદરમી રેખા ચાર
 પલને ઘૂચવે છે, સોઠમી રેખા પંદર પલને ઘૂચવનારી કહી છે. (૬૬). ત્યારપછી સતરમી
 રેખા વીશ પલને ઘૂચવનારી છે, ત્યારપછીની બાકીની આઠે રેખા દશ દશ પલની શુદ્ધિવાઙ્કી
 કહેલી છે. (૬૭). તે આ પ્રમાણે—અઠારમી રેખા ત્રીશ પલને ઘૂચવનારી છે, એ જ અનુ-
 ક્રમે છેઢી પચીશમી રેખા સો પલને ઘૂચવે છે. (૬૮). પાંચ પલને ઘૂચવનારી નવમી રેખા,
 પંદર પલને ઘૂચવનારી સોઠમી રેખા, ત્રીશ પલને ઘૂચવનારી અઠારમી રેખા અને પચાસ
 પલને ઘૂચવનારી પચીશમી રેખા, આ ચાર રેખાઓ સ્પષ્ટ ફુલવાઙ્કી* હોય છે અને બા-
 કીની એકવીશ રેખાઓ સરઘ (સીધી—લોંટા લેરી) હોય છે. (૭૦). આ પ્રમાણે તુલાનું
 સ્વરૂપ આગમમાં કયા પ્રમાણે અહીં કાનું છે. હવે મેયનું (માપનું) પ્રમાણ આગમમાં
 કયા પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે. (૭૧).

મગધ દેશમાં કુડવ નામનું માપ પ્રસિદ્ધ છે, તે તોલને આથીને કરીએ તો પ્રથમ પલ
 અને અર્ધ કર્પનું હોય છે. (૭૨) ચાર કુડવનો એક મગધ દેશનો પ્રસ્થ થાય છે. તેને

૧ ચાર કર્પ ઇટલે એક પલ. ૨ છેઢી રેખા તો મો પલને ઘૂચવે છે. અહીં આમ કેમ
 જણ્યું ? તે સમજાતું નથી.

ધિકો ભવેત્ । સાદ્ધાનિ દ્વાદશ પલા-ન્યેષ તૌલ્યપ્રમાણતઃ ॥ ૭૩ ॥
 પ્રસ્થૈશ્વતુર્ભિરેકઃ સ્યા-દાઢકઃ પ્રથિતો જને । પંચાશત્પલમાનોઽયં । જ્ઞેય-
 સ્તૌલ્યવિવક્ષયા ॥ ૭૪ ॥ ચતુર્ભિરાઢકૈર્દ્રોણો જને સોઽપ્યતિવિશ્રુતઃ ।
 પલાનાં દ્વે શતે રૂપાતઃ સ ચ તૌલ્યપ્રમાણતઃ ॥ ૭૫ ॥ સ્વારી પોઢશ-
 ભિર્દ્રોણૈઃ સા સ્યાત્તૌલ્યપ્રમાણતઃ । દ્વાત્રિંશતા પલશતૈઃ સમિતા લોક-
 સંમતા ॥ ૭૬ ॥ વાહઃ સ્યાદ્વિંશતિઃ સ્વાર્યઃ સ ભવેત્તૌલ્યમાનતઃ । ચતુ-
 પટ્ટિઃ સહસ્રાણિ પલાનાં તુલયા ધૃતઃ ॥ ૭૭ ॥

અથ પ્રકૃતં—કાલેન યાવતા તસ્યાં નાલિકાયાં વિશેજ્જનં ।
 આઢકૌ દ્વૌ સુરંધ્રેણ તાવાન્ કાલો હિ નાલિકા । ૭૮ ॥ ભવે-
 ત્પલશતં ચૈત-તુલયા તુલિતં જલં । તચ્ચ સ્વભાવતઃ સ્વચ્છ-મેષ્ટઘ્યં
 શારદાદિકં ॥ ૭૯ ॥ દેવઃ શ્રીસર્વજ્ઞો વિશ્વશ્રીશઃ સિદ્ધિચ્છીકાંતઃ, કામ-
 દ્રુદ્રોહાગ્નિર્માયાદોષાભાસ્વાત્મીરાગઃ । ચંદ્રશ્વેતશ્લોકઃ સ્યાદ્વાદારામાન્દો
 લ્લોકાચર્યો, વાંતાપાયઃ શાંતો લોકેભ્યોઽસંસ્પૃયં સૌલ્યં દેયાત્ ॥ ૮૦ ॥

તોલના પ્રમાણથી કહીએ તો સાઢા વાર પલ થાય છે. (૭૩). ચાર પ્રસ્થનો એક આઢક
 લોકને વિષે પ્રસિદ્ધ છે, તેને તોલની અપેક્ષાએ કહીએ તો પચાસ પલના પ્રમાણવાળો
 જાયવો. (૭૪). ચાર આઢકનો એક દ્રોણ થાય છે, તે પણ લોકને વિષે અતિ પ્રસિદ્ધ છે,
 તેને તોલના પ્રમાણથી કહીએ તો તે વસો પલનો પ્રસિદ્ધ છે. (૭૫). સોઠ દ્રોણની એક
 સ્વારી થાય છે, તેને તોલના પ્રમાણથી કહીએ તો તે ચત્રીશ સો પલના પ્રમાણવાળી
 લોકમાં માનેલી છે. (૭૬). વીશ સ્વારીનો એક વાહ થાય છે, તેને તોલના માનથી
 કહીએ તો ત્રાજવામાં નાંચીને જોડવાથી ચોસઠ હજાર પલ થાય છે. (૭૭).

હવે પ્રસ્તુત વાતને કહે છે.—જેટલા કાલે તે નાલિકા (ઘડી) માં તેના સારા હિદ્રદ્વારા
 બે આઢક પ્રમાણ જલ પેસે, તેટલા કાલે નાલિકા (ઘડી) કહેવામાં આવે છે. (૭૮). તે જલને
 તુલાવડે તોળીએ તો સો પલ (૪૮૦ તોલા) પ્રમાણ થાય છે, આ જલ શરદઋતુ વિગેરે
 સંબંધી સ્વભાવથી જ સ્વચ્છ હોય તેવું હચ્છવા લાયક છે. (૭૯). વિશ્વની લક્ષ્મીના
 સ્વામી, સિદ્ધિરૂપ સ્ત્રીના પતિ, કામદેવરૂપ યુવનો દ્રોહ કરવામાં અગ્નિ સમાન, માયારૂપી
 રાત્રિનો નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન, રામ રહિત, ચંદ્ર જેવી ઉજ્જ્વલ કીર્તિવાળા, સ્યાદ્વાદરૂપી
 ઉદયાનને વિકસ્વર કરવામાં મેઘ સમાન, સર્વ લોકને પૂજ્ય, કષ્ટનો નાશ કરનાર અને શાંત

अद्भुतसंथरमध्यम—गत्या पठनेऽस्य भवति वृत्तस्य । कामक्रीडाद्वन्दसि
पष्ठ्या गुर्वचरैः पलं लोके ॥ ८१ ॥ मूढमेक्षिकार्थिनां चैवं वाच्यं—
संगीतज्ञास्त्रप्रसिद्धस्य पंचमात्रिकतालस्याविच्छेदेन चतुर्विंशतिवारान्
हस्तमुखाभ्यामुद्धटने सर्वथाप्यविसंवादि जलपलमेकं स्यादिति लौ-
किकज्योतिःशास्त्रानुसारेण पलमानं, एभिश्च पष्ठ्या पलैर्घटिकापर-
पर्याया नाडिकेति.

नाडिकाभ्यां भवेद् द्वाभ्यां मुहूर्त्तस्तौल्यतः स च । पलानां द्वे शते
माना—स्वत्वारो नूनमाढकाः ॥ ८२ ॥ अहोरात्रो मुहूर्त्तः स्या—त्रिंशता
पष्टिनालिकः । स तौल्यतस्त्रयो भाराः पट्टमहस्ताः पलानि वा ॥ ८३ ॥
मेयप्रमाणचिंतायां सर्विशं शतमाढकाः । पक्षः पुनरहोरात्रैः स्यात्पंच-
दशभिर्ध्रुवं ॥ ८४ ॥ स तौल्यतः पंचचत्वारिंशद्भारात्मको भवेत् ।
आढकानां शतान्यष्टा—दश मेयप्रमाणतः ॥ ८५ ॥ तौल्यतो नवतिभारा
मासः पक्षद्वयात्मकः । पट्टत्रिंशदाढकशता—न्येप मेयप्रमाणतः ॥ ८६ ॥

स्वभाववाळा श्री सर्वज्ञ देव लोकोने असंख्य सुख आपो. (८०). आ कामक्रीडा नामना
श्लोकमां साठ गुरु अचरो छे. आ धृत्त (श्लोक) बहु जलदीयी के बहु धीमेयी नहीं
बोलता मध्यम रीते बोलीए तो एक पल प्रमाण जळ नालिकामां पेसे छे (तेडलो बखत
लागे छे). (८१). सूक्ष्म जोवानी इच्छावाळाने आ प्रमाणे कहेयुं.—संगीत शास्त्रमां प्रसिद्ध
पांच मात्रावाळा तालने निरंतर (विधाम विना) चोवीश बार हाथ अने मुखवटे उद्ध-
घटन करवामां सर्वथा प्रकारे विसंवाद रहितपणे एक पल प्रमाण जळ नालिकामां पेसे
छे. ए प्रमाणे लौकिक ज्योतिष शास्त्रने अनुसारे पलतुं मान जाणयुं अने आवा साठ पले
करीने एक नालिका थाय छे तेनुं बीजुं नाम घटिका (घडी) कहेवाय छे. हवे ये नाडि-
कातुं एक मुहूर्त्त थाय छे. तोलनी अपेक्षाए बसो पल अने मापनी अपेक्षाए चार आढक
(जळतुं प्रमाण) थाय छे. (८२). त्रीश मुहूर्त्तनो एटने साठ नाडिका (घडी) नो एक
रात्रि दिवस थाय छे, ते तोलनी अपेक्षाए त्रय बार अथवा छ हजार पल थाय छे.
(८३). अने मापनी अपेक्षाए एक सो ने बीश आढक थाय छे. हवे पंद्र रात्रि—दिवसनो
एक पक्ष (पचघाडीयुं) थाय छे. (८४). ते तोलनी अपेक्षाए पीस्तालीश बारवाळो अने
मापनी अपेक्षाए अठार सो आढकराळो थाय छे. (८५). ये पचघाडीयानो एक मास
थाय छे, ते तोलनी अपेक्षाए नेयुं बार अने मापनी अपेक्षाए छत्रीश सो आढक थाय छे.

માસૈર્દ્વાદશભિશ્ચૈકઃ કર્મસંવત્સરો ભવેત્ । શતાંતિ ત્રીણિ પૃથ્વાદ્યા-
ન્યત્ર રાત્રિદિવાનિ ચ ॥ ૮૭ ॥ તૌલ્યે સહસ્રં સાશીનિ મારાણાં સ્યાત્સ
માનતઃ । ત્રિચત્વાર્શત્સહસ્રા-પ્થ્યાઢકાનાં દ્વિશત્યપિ ॥ ૮૮ ॥ ઋતુ-
સંવત્સરોઽપ્યેષ ઋતુપદ્કાત્મકો ભવેત્ । ઋતવો હિ વસંતાદ્યાઃ પૃથગ્મા-
સદ્વ્યાત્મકાઃ ॥ ૮૯ ॥ કિં ચ સંવત્સરાઃ પંચ-વિધાઃ પ્રોક્તા જિનેશ્વરૈઃ ।
સૂર્યતુલ્યચંદ્રનક્ષત્રા-હયાસ્તથાભિવર્જિતઃ ॥ ૯૦ ॥ તત્ર ચ—દ્વિમંડલાલી-
ચારેણ માર્તંડેનાયનદ્વયે । પરિપૂર્ણે કૃતે પૂર્ણઃ સૂર્યસંવત્સરો ભવેત્ ॥ ૯૧ ॥
સત્ર્યશીતૌ મંડલાનાં શતે ચારો ભવેદ્રવેઃ । એકસ્મિન્નયને તસ્મા-ત્સત્ર્ય-
શીતિશતં દિનાઃ ॥ ૯૨ ॥ પદ્મપૃથ્વાભ્યધિકા ચૈવ—મહોરાત્રશતત્રયી ।
સૂર્યસંવત્સરે દૃષ્ટા વિશિષ્ટજ્ઞાનદર્શનૈઃ ॥ ૯૩ ॥ સર્વે કાલવિશેષા યે ।
સ્થાતા વર્ષશતાદયઃ । પૂર્વાંગપૂર્વપ્રમુખાઃ પલ્યવાદ્ધ્યાદયોઽપિ ચ ॥ ૯૪ ॥
કર્મણાં સ્થિતયઃ સર્વા આયુષ્યઃસ્થિતિદેહિનાં । સૂર્યવર્ષપ્રમાણેન જ્ઞેયાન્યે-
તાનિ ધીધનૈઃ ॥ ૯૫ ॥ નન્વત્ર વદ્યતે વર્ષે-ર્યુગં ચંદ્રાભિવર્જિતૈઃ । યુગા-

(૮૬). વાર માસનો એક કર્મસંવત્સર (વર્ષ) થાય છે, તેમાં ત્રણ સો ને સાઠ રાત્રિ દિવસ થાય છે. (૮૭). તે તોલની અપેક્ષાએ એક હજાર ને ઔશી માર અને માપની અપેક્ષાએ તેંતાલીશ હજાર ને વસો આઠક થાય છે. (૮૮). છ ઋતુના સ્વરૂપવાળા આ કર્મસંવત્સરને ઋતુસંવત્સર પણ કહેવામાં આવે છે. તે ઋતુઓ વસંતાદિક ચારે માસની હોય છે. (૮૯).

ઘડી જિનેશ્વરોએ પાંચ પ્રકારના સંવત્સર કહ્યા છે—ઘર્યસંવત્સર ૧, ઋતુસંવત્સર ૨, ચંદ્રસંવત્સર ૩, નક્ષત્રસંવત્સર ૪ અને અભિવર્ધિતસંવત્સર ૫. (૯૦). તેમાં જે વાર મંડલની (માંડલાની) શ્રેણિમાં ચાલવાવહે જ્યારે સૂર્ય જે અયન (ઉત્તરાયન અને દક્ષિણાયન) ને પરિપૂર્ણ કરે છે ત્યારે સૂર્યસંવત્સર સંપૂર્ણ થાય છે. (૯૧). એક સો ને ત્રાશી માંડલામાં સૂર્યનો ચાર (ગતિ) થાય છે, તેથી એક અયનમાં એક સો ને ત્રાશી દિવસ હોય છે. (૯૨). જે અયનના ઘડીને સૂર્યસંવત્સરને વિષે વિશેષ જ્ઞાનદર્શન-વાળા (જિનેશ્વરો) એ ત્રણ સો ને છાસઠ રાત્રિ દિવસ જોયા છે. (૯૩). કાલના વિશેષો જે સો વર્ષ વિગેરે, પૂર્વાંગ અને પૂર્વ વિગેરે તથા પલ્લોપમ અને સામરોપમ વિગેરે પ્રસિદ્ધ છે તથા કર્મની સર્વ સ્થિતિઓ અને સમગ્ર પ્રાણીઓનાં આયુષ્ય એ સર્વ હુદ્દિમાન પુરુષોએ સૂર્યવર્ષના પ્રમાણે કરીને જાણવા. (૯૪). અહીં કોઈ શંકા કરે કે—અહીં ચાંદ્રવર્ષ અને

धीनं चान्यकाल-मानं वर्षशतादिकं ॥ ९६ ॥ कथं तदिह निर्दिष्टाः
सर्वे वर्षशतादयः । कालाः सूर्याब्दमानेन तत्राकर्ण्यतोत्तरं ॥ ९७ ॥ युगं
यदुच्यते तत्स्या-च्चांद्रैस्संवत्सरैस्त्रिभिः । द्वाभ्यां चाभिवर्द्धिताभ्या-मिति
तत्पंचवार्षिकं ॥ ९८ ॥ सूर्यवर्षप्रमाणेन तदेव यदि चिंत्यते । तदापि
तुल्यमेव स्या-त्पंचवर्षात्मकं युगं ॥ ९९ ॥ तथाहि-सूर्याब्दस्य सप्तद-
षष्टि-रहोरात्रशतत्रयी । पंचग्राष्टादशशता-स्त्रिंशः स्युर्युगवासराः ॥ ३०० ॥
इयंत एव द्वापष्टिचंद्रमासात्मके युगे । वासराः स्युस्ततो नार्थ-भेदः
कोऽप्यत्र वास्तवः ॥ १ ॥ ततो युगैर्मन्यते य-त्संवत्सरशतादिकं । तत्सूर्य-
वर्षमानेने-त्यादि युक्तं यथोदितं ॥ २ ॥

स्यात्पूर्णिमापरावर्त्ते-रब्दं द्वादशभिर्विधोः । चतुःपंचाशदधिक-
महोरात्रशतत्रयं ॥ ३ ॥ अहोरात्रस्य चैकस्य द्वादशांशा द्विपष्टिजाः ।
चंद्रसंवत्सरे मान-मित्युक्तं सर्वदर्शिभिः ॥ ४ ॥ नक्षत्रैः सप्तविंशत्या
यः साकल्येन शीतगोः । योगः स द्वादशगुण ऋचाब्दं मानमस्य च ॥ ५ ॥

अभिवर्धित वर्षे करीने युग कहेवामां आवशे, अने सो वर्ष विगेरे अन्य कालतुं मान युगने
आधीन छे, तो अही सो वर्ष विगेरे सर्व कालविशेषो सूर्यवर्षना मानवडे केम कया ? आ
प्रश्नो उत्तर सामळो. (६७).-अही जे युग कहेवामां आवे छे ते त्रण चंद्रवर्ष अने वे
अभिवर्धित वर्षे करीने कहेवामां आवे छे, तेथी पांच वर्षनो एक युग थाय छे. (६८).
ते ज युग सूर्यवर्षना प्रमाणवडे विचारीए (कहीए) तो पण पांच वर्षना स्वरूपवाळो युग
परावर ज थाय छे. (६९). ते आ प्रमाणे-एक सूर्यवर्षना त्रण सो ने द्वासठ रात्रिदिवस
छे, तेने पांचे गुणवाधी अठार सो ने श्रीश रात्रिदिवस एक युगमां थाय छे. (३००).
तथा एक युगमां चंद्रवर्षना द्वासठ मास (त्रण चांद्रना ३६ वे अभिवर्धितना ३६)
आवे छे, तेना पण दिवसो तेदला ज थाय छे; तेथी वास्तविक रीते ते पळेनी अपेचाए
अर्थनो भेद कांइ पण नथी. (१). तेथी करीने युगवडे जे सो वर्ष विगेरेतुं मान करवामां
आवे छे, ते सूर्यवर्षनी अपेचाए करवामां आवे छे. इत्यादि जे कहुं छे ते युक्त ज छे. (२).

बार वखत पूर्णिमातुं परावर्त्तन थाय (बार पूर्णिमाओ जाय) तयारे एक चंद्रवर्ष
थाय छे. तेमां त्रण सो ने चोपन रात्रिदिवस तथा एक रात्रिदिवसना द्वासठिया बार
अंश (२१) अधिक, एतलुं चंद्रसंवत्सरतुं प्रमाण सर्वदर्शीए (जिनेश्वरे) कहुं छे. (४).
सत्तावीश नक्षत्रोनी साथे चंद्रनो जे समग्रपणे संयोग थाय ते बार गुणो करवायी एक

સત્ત્રિંશતિસંયુક્ત-મહોરાત્રશતત્રયં । અહોરાત્રસ્યૈકપંચા-શઞ્ચાંશાઃ સત-
પષ્ટિજાઃ ॥ ૬ ॥ અભિવર્દિતમબ્દં ચ ત્રયોદશભિરૈદવૈઃ । માસૈર્ભવેદસ્ય
માન-મેવમુક્તં મહર્ષિભિઃ ॥ ૭ ॥ યુક્તં ત્ર્યશીત્યાહોરાત્રૈ-રહોરાત્રશતત્રયં ।
ચતુશ્ચત્વારિંશદહો-રાત્રાંશાશ્ચ દ્વિપષ્ટિજાઃ ॥ ૮ ॥

અથ ક્રમેણ પંચાનાં માસાનાં માનમુચ્યતે । સૂર્યર્તુચંદ્રનક્ષત્રા-
ભિવર્દિતસંજ્ઞિનામ્ ॥૯॥ સ્વસ્વસંવત્સરાણાં હિ ભાગે દ્વાદશભિર્હતે । સ્વી-
યસ્વીયમાસમાનં જાયતે તદિદં યથા ॥૧૦॥ સાધ્વાર્ધ્વિશદહોરાત્રા માસમાનં
ભવેદ્રવેઃ । ઋતુમાસઃ પુનર્હિંશ-દહોરાત્રાત્મકઃ સ્ફુટઃ ॥ ૧૧ ॥ એકોન-
ત્રિંશતા આહો-રાત્રૈર્માસોઽમૃતદ્યુતેઃ । દ્વિપષ્ટિજૈરહોરાત્ર-ભાગૈર્દ્વાત્રિંશતા-
ધિકૈઃ ॥૧૨॥ નચત્રમાસોઽહોરાત્રાઃ સત્ત્રિંશતિરન્વિતાઃ । અહોરાત્રલઘૈરેક-
વિંશત્યા સત્પષ્ટિજૈઃ ॥૧૩॥ એકત્રિંશદહોરાત્રા-શ્ચૈકવિંશં શતં લઘાઃ । ચતુ-
વિંશતિવિચ્છિન્ના-હોરાત્રસ્યાભિવર્દિતે ॥૧૪॥ યથામુપપત્તિસ્ત્વેવં-ભરણી-
શતતારાર્દ્રા-શ્લેષાસ્વાતિમહેદ્રમં । ઇતાન્યપાર્શ્વક્ષેત્રાણિ નચત્રાણિ જગુ-

નચત્રસંવત્સર થાય છે. તેનું પ્રમાણ ત્રણ સો ને સતાવીશ રાત્રિદિવસ અને એક રાત્રિ-
દિવસના સદસઠીયા એકાવન અંશ ($\frac{૧૧}{૧૬}$) અધિક થાય છે. (૬). હવે ચંદ્રના તેર માસે
કરીને એક અભિવર્ધિત સંવત્સર થાય છે. તેનું પ્રમાણ મહર્ષિઓએ આ પ્રમાણે કહ્યું છે. -ત્રણ
સો ને ત્ર્યાશી રાત્રિદિવસ અને એક રાત્રિદિવસના વાસઠીયા ત્રીમાઠીશ અંશ ($\frac{૧૧}{૧૬}$)
અધિક થાય છે. (૮).

હવે સૂર્ય, ઋતુ, ચંદ્ર, નચત્ર અને અભિવર્ધિત નામના પાંચે માસનું અનુક્રમે પ્રમાણ કહે
છે. (૯). પોતપોતાના વર્ષનું જેટલું (રાત્રિદિવસનું) પ્રમાણ કહ્યું છે, તેને ચારે ભાગવાથી
પોતપોતાના માસનું પ્રમાણ થાય છે, તે આ પ્રમાણે (૧૦). -સૂર્યના માસનું પ્રમાણ સાઠી
ત્રીશ રાત્રિદિવસનું છે, ઋતુમાસનું પ્રમાણ ત્રીશ રાત્રિદિવસનું પ્રગટ જ છે. (૧૧).
ચંદ્રમાસનું પ્રમાણ ઓગણત્રીશ રાત્રિદિવસ અને ઉપર એક રાત્રિદિવસના વાસઠીયા
વત્રીશ ભાગ ($\frac{૧૧}{૧૬}$) અધિક થાય છે. (૧૨). નચત્રમાસનું પ્રમાણ સતાવીશ રાત્રિદિવસ
અને ઉપર સદસઠીયા એકવીશ અંશ ($\frac{૧૧}{૧૬}$) અધિક થાય છે. (૧૩). અભિવર્ધિત માસમાં
એકત્રીશ રાત્રિદિવસ અને ઉપર એક સો ને ચોવીસીયા એક સો એકવીશ અંશ ($\frac{૧૧}{૧૬}$)
આપે છે. (૧૪). આ પાંચે માસની ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે થાય છે. -ભરણી, શતતારકા,
માર્દ્રા, અશ્લેષા, સ્વાતિ અને જ્યેષ્ઠા એ છ નચત્રો અપાર્શ્વક્ષેત્ર (અર્ધક્ષેત્ર) વાઢા છે એમ

जिनाः ॥ १५ ॥ पुनर्वसू विशाखा च रोहिणी चोत्तरात्रयं । सार्द्धक्षेत्राण्यमून्याहुर्नक्षत्राणि जिनेश्वराः ॥ १६ ॥ भानि पंचदशान्यानि तुल्यक्षेत्राण्यथाभिजित् । एभ्यो विसदृशं भागा-स्त्रिंशदाढ्यास्य षट्शती ॥ १७ ॥ अर्द्धक्षेत्राणां च भानां क्षेत्रविष्कंभ ईरितः । अंशाः सहस्रं पंचाढ्यं प्रत्येकं तत्त्ववेदिभिः ॥ १८ ॥ सार्द्धक्षेत्राणां सहस्रा-स्त्रयः पंचदशाधिकाः । तुल्यक्षेत्राणां च भागा द्वे सहस्रे दशाधिके ॥ १९ ॥ क्षेत्रविष्कंभ इत्येषां भानां संकलितोऽखिलः । चतुष्पंचाशदंशानां सहस्राश्च शता नव ॥ २० ॥ सप्तपट्टिं चैषु भागान् मुहूर्त्तेन शशी व्रजेत् । अहोरात्रेण चैकेन द्वे सहस्रे दशाधिके ॥ २१ ॥ सप्तपट्या ततः स्वस्व-भागराशौ हृते भवेत् । मुहूर्त्तमानमृत्ताणां तच्चैवं स्पष्टमुच्यते ॥ २२ ॥ चंद्रस्याभिजिता योगे मुहूर्त्ता नव कीर्तिताः । सप्तपट्टिर्भुवोशाश्च

जिनेश्वरे कथ्यं छे. (१५). पुनर्वसु, विशाखा, रोहिणी अने त्रय उत्तरा (उत्तराफाल्गुनी, उत्तराषाढा अने उत्तराभाद्रपद) आ छ नक्षत्रो सार्ध (दोढ) क्षेत्रवाळा छे एम जिनेश्वरो कहे छे. (१६). याकीना बीजा पंदर नक्षत्रो तुल्य क्षेत्रवाळा छे, तथा अभिजित् नक्षत्र ए सर्व नक्षत्रोधी विलक्षण छे. आ अभिजित् नक्षत्रना भाग (अंश) छे सो ने त्रीश छे. (एटलो तेना क्षेत्रनो विष्कंभ छे.) (१७). अर्ध क्षेत्रवाळा छे नक्षत्रोना क्षेत्रनो विष्कंभ दरेकनो तत्त्ववेत्ताओए एक हजार ने पांच अंशो कथा छे. (छ नक्षत्रना मळीने ६०३० अंशो थाय छे) (१८). दोढ क्षेत्रवाळा दरेक नक्षत्रना त्रय हजार ने पंदर अंशो छे, (छ नक्षत्रना मळीने १८०६० अंशो थाय छे.) अने तुल्य क्षेत्रवाळा दरेक नक्षत्रनो क्षेत्रविष्कंभ ये हजार ने दश अंशो छे. (पंदरना मळीने ३०१५० अंशो थाय छे.) (१९). आ प्रमाणे सर्व नक्षत्रोना समग्र क्षेत्रविष्कंभ एकत्र करीए तयारे चोपन हजार ने नव सो अंशो थाय छे. (६३०-६०३०-१८०६०-३०१५० मळीने) (२०). तेमां एक मुहूर्त्त (ये घटी) वडे करीने चंद्रमा सदमठ अंशो चाले छे, तेथी एक रात्रिदिवसे करीने ये हजार ने दश अंशो चाले छे. (सदसठने त्रीशे गुणवाथी २०१० थाय छे.) (२१). तेथी करीने नक्षत्रोना छे छे अंशो कथा छे ते ते अंशोने सदसठे भांगवाथी एक मुहूर्त्तुं प्रमाण थाय छे, ते स्पष्टपणे कहीए छीए. (२२).-अभिजित्नी साथे चंद्रनो योग थाय तयारे नव मुहूर्त्त अने उपर एक मुहूर्त्तना सदसठीया सचावीश (३५) अंशो थाय छे. (६३० ने ६७ वडे

मौहूर्त्ताः सप्तविंशतिः ॥ २३ ॥ तुल्यक्षेत्रेषु च त्रिंश-न्महूर्त्ता भेषु कीर्तिताः ।
 पंचचत्वारिंशदेते सार्धक्षेत्रेषु भेषु च ॥ २४ ॥ एकाहोरात्रभोक्तव्य-
 ऋक्षक्षेत्रांशराशिना । सर्वर्चांशराशिभागो मासः पूर्येत शीतगोः ॥ २५ ॥
 तथाहि-चतुःपंचाशत्सहस्राः शतैर्नवभिरन्विताः । भागहारेण भक्त-
 व्या । द्विसहस्रया दशाढ्यया ॥ २६ ॥ सप्तविंशतिराप्यन्ते-ऽहोरात्रा-
 ख्रिंशता पुनः ॥ शेषभाज्यभाजकयो राश्योः कार्यापवर्तना ॥ २७ ॥ सप्त-
 पष्टिभवा भागा-स्ततोऽमी एकविंशतिः । अहोरात्रस्य संपन्ना-स्तेऽधि-
 काः सप्तविंशतौ ॥ २८ ॥

एवं नक्षत्रमासस्यो-पपत्तिरिह वर्णिता । चंद्रमासस्योपपत्ति-मथ
 वक्ष्ये यथागमं ॥ २९ ॥ त्रिंशता तिथिभिः प्रोक्त-श्रद्धमासो जिनेश्वरैः ।
 भवंति तिथयश्चैदोः कलावृद्धिद्वयोद्भवाः ॥ ३० ॥ कलाः कुर्यात् षोड-

मांगवाधी तेटला धाय छे.) (२३). तुल्य क्षेत्रवाळा नक्षत्र साथे चंद्रनो योग धाय
 स्यारे श्रीश मुहूर्त्त धाय छे (२०१० ने ६७ वडे मांगवाधी तेटला धाय छे.) तथा दोढ
 क्षेत्रवाळा नक्षत्र साथे चंद्रनो योग धाय स्यारे पीस्ताळीश मुहूर्त्त धाय छे (३०१५ ने ६७
 वडे मांगवाधी तेटला धाय छे.) (२४). एक नक्षत्र एक रात्रिदिवसवडे क्षेत्रविष्कमना
 जेटला अंशो भोगवे छे (२०१०), ते अंशनी राशिवडे सर्व नक्षत्रोना अंशना राशिने
 (४४६००) भाग देवाधी एक चंद्रमास पूर्ण धाय छे. (२५). ते आ प्रमाणे-चोपन
 हजार अने नव सोने वे हजार ने दशे मांगवा. (२६), तेथी सत्तावीश रात्रिदिवस
 भागमां आवे छे. शेष रहेला भाज्य (६३०) अने भाजक (२०१०) आ वे राशिनी
 अपवर्तना करवी (एटले श्रीशवडे छेद उडाढवे). (२७). तेम करवाधी सबसटीया
 एकवीश भाग (अंश ३३) आवे छे. ते सत्तावीश रात्रिदिवसनी उपर अधिक (२७३३)
 जाणवा. (२८). आ प्रमाणे नक्षत्रमासनी उत्पत्ति कही. हवे आगममां कक्षा प्रमाणे
 चंद्रमासनी उत्पत्ति कहूं छूं. (२९).

जिनेश्वरोए श्रीश तिथिनो एक चंद्रमास कक्षो छे, अने तिथिओ तो चंद्रनी कळानी
 वृद्धि-हानिधी उत्पन्न धाय छे. (३०). ते आ प्रमाणे-प्रथम चंद्रनी सोळ कळा करवी,

१ अर्धे क्षेत्रवाळा नक्षत्र साथे चंद्रनो योग यतां पंदर मुहूर्त्त धाय छे केसके १००५ ने
 ६७ वडे मांगतां १५ धाय छे. आ हकिफत मूळमां खली नथी.

२ आळा चंद्रविचना सोळ भाग करवा वे.

શંદો-સ્ત્ર ચૈકા કલા ભવેત્ । દ્વાપદિભાગીકૃતેંદુ-વિભાગદ્વિતયાત્મિકા
 ॥ ૩૧ ॥ અન્યાઃ પુનસ્તા દ્વાપદિ-ભાગીકૃતસિતત્વિષઃ । ભાગચતુષ્ટય-
 રૂપાઃ સ્યુઃ પંચદશસંમિતાઃ ॥ ૩૨ ॥ તત્રાઘ્યાંશદ્વયરૂપા સદૈવ સ્યાદ-
 નાવૃતા । આત્રિયંતે ચ મુચ્યંતે રાહુણાન્યાઃ કલા મુહુઃ ॥ ૩૩ ॥ કાલ-
 શ્રૈકકલાયાઃ સ્યા-ત્પિધાને વા પ્રકાશને । એકપદિરહોરાત્ર-સ્યાંશા દ્વા-
 પદિકલ્પિતાઃ ॥ ૩૪ ॥ પિધીયમાનચંદ્રાંશા-સ્તિથયઃ કૃષ્ણપચ્ચજાઃ । પ્રકા-
 શમાનચંદ્રાંશા-સ્તિથયઃ શુક્લપચ્ચજાઃ ॥ ૩૫ ॥ યથોક્તસ્તિથિકાલોઽસૌ
 ત્રિંશતા ગુણિતો ભવેત્ । અષ્ટાદશશતાંશ્ચિંશા દ્વાપદિપ્રભવા લવાઃ ॥ ૩૬ ॥
 દ્વાપદ્યૈવાં હૃતે ભાગે વિધુમાસો યથોદિતઃ । એકન્યૂનત્રિંશદહો-રાત્રા
 દ્વાત્રિંશદંશકાઃ ॥ ૩૭ ॥ કૃષ્ણપચ્ચપ્રતિપદઃ પ્રારભ્ય પૂર્ણિમાવધિ ।
 ઋતુમાસો ભવેદ્વિંશ-દહોરાત્રાત્મકઃ સ્ફુટં ॥ ૩૮ ॥

સૂર્યમાસસ્યોપપત્તિ-રથ કિંચિન્નિગદ્યતે । માન્યષ્ટાવિંશતિર્મેધા-દયો

તેમાંની એક કલા ચંદ્રના વાસઠીયા જે માગ જેટલી રહે છે. (૩૧). વાકીની પંદર
 કલાઓ ચંદ્રના વાસઠીયા ચાર ચાર માગ જેટલી થાય છે. (તેથી આજ્ઞા ચંદ્રવિંશતિની સોલે
 કલાના મઠીને વાસઠ માગ સંપૂર્ણ થયા). (૩૨) તેમાં જે પહેલી જે અંશરૂપ કલા છે તે
 હમેશાં અનાવૃત (સુછી) જ રહે છે, અને વાકીની જે પંદર કલાઓ છે તે રાહુએ ધારંવાર
 આવરણ કરાય છે (ઢંકાય છે) અને વાછી મૂકાય છે. (૩૩). એક રાત્રિદિવસના
 વાસઠ માગ કરીએ, તેમાંથી એકસઠ માગ જેટલો કાઢ એક કલાના આવરણમાં અથવા
 પ્રકાશ કરવામાં લાગે છે. (૩૪). જેમાં ચંદ્રની કલાઓ ઢંકાતી જાય તે તિથિઓ
 કૃષ્ણપચ્ચની કહેવાય છે, અને જેમાં ચંદ્રની કલાનો પ્રકાશ થતો જાય તે તિથિઓ શુક્લ-
 પચ્ચની કહેવાય છે. (૩૫). જે આ તિથિનો કાઢ (વાસઠીયા એકસઠ માગરૂપ) કહ્યો, તેને
 ત્રીશે ગુણવાથી વાસઠીયા અઢાર સો ને ત્રીશ અંશ (૧૮૩૦) થાય છે. (૩૬). તેને
 વાસઠે માંગતાં એક ચંદ્રમાસના રાત્રિદિવસો ઓગણત્રીશ અને વાસઠીયા વત્રીશ અંશો
 (૨૬૩૩) થાય છે. (૩૭).

હવે ઋતુમાસ કહે છે-કૃષ્ણપચ્ચની એકમથી આરંભીને પૂર્ણિમા સુધી ત્રીશ રાત્રિ-
 દિવસનો એક ઋતુમાસ થાય છે. (૩૮). હવે સૂર્યમાસની ઉત્પત્તિને માટે કાંઈક કહે છે-

દ્વાદશ રાશયઃ ॥ ૩૯ ॥ ચતુષ્પંચાશત્સહસ્તાન્ શતૈર્નવભિરન્વિતાન્ ।
 પ્રાગ્નિરૂપિતનક્ષત્ર-ભાગાન્ દ્વાદશભિર્ભજેત્ ॥ ૪૦ ॥ સપંચસત્તિપંચ-ચ-
 ત્વારિંશચ્છતી તતઃ । પ્રાપ્તા નક્ષત્રભાગાનાં રાશિમાનં તદેવ હિ ॥ ૪૧ ॥
 સાર્દ્ધત્રિંશદહોરાત્ર-ભોગ્યોઽયં રાશિરિચ્ચિયતે । અયમેવાર્કમાસઃ સ્યાન્ન્યઃ
 સંક્રાંતિરિતીર્યતે ॥ ૪૨ ॥ પંચ પંચૈવ ઋત્ત્વાંશાન્ મુહૂર્તેન પુરોદિતાન્ । અહો-
 રાત્રેણ ચાધ્યર્દ્ધ શતં ભુંકે દિનેશ્વરઃ ॥ ૪૩ ॥ એવં ચ ત્રિંશતા સાર્દ્ધે-રહો-
 રાત્રૈર્ભુનક્ત્યસૌ । પંચચત્વારિંશદંશ-શતાન્ સપંચસત્તતીન્ ॥ ૪૪ ॥ પ્રત્ય-
 યશ્ચાત્ર-एकाहोरात्रभोग्येन सार्द्धेनांशशतेन चेत् । पंचसत्ततियुकूपंच-
 चत्वारिंशच्छतात्मकः ॥ ४५ ॥ રાશિર્વિભજ્યતે ત્રિંશ-વહોરાત્રી તવાપ્યતે ।
 પંચસત્તત્યાથ માજ્ય-भाजकावपवर्त्तयेत् ॥ ४६ ॥ તતો લઘ્વમહોરાત્ર-સ્યા-
 ર્દ્ધમેવં ચ દર્શિતા । भावना सूर्यमासे सा प्रोच्यतेऽथाधिमासके ॥ ४७ ॥

यस्मिन्नद्वे विधोर्मासा-अयोदश भवन्ति तत् । अभिवर्द्धितवर्ष स्या-

અઠાવીશ નક્ષત્રો છે અને મેષ વિગેરે બાર રાશિઓ છે. (૩૬). તેથી પૂર્વે કહેલા સર્વ નક્ષત્રોના ચોપન હજાર અને નવ સો અંશોને (૫૪૬૦૦) બારે માંગવા. (૪૦). તેમ કરવાથી નક્ષત્રના અંશો પીસ્તાલીશ સો અને પંચોતેર (૪૫૭૫) આવે છે, તેટલું એક રાશિનું પ્રમાણ થયું. (૪૧). આવો એક રાશિ સાડીત્રીશ રાત્રિદિવસને મોગવે છે. આ સૂર્યમાસ કહેવાય છે કે જે સંક્રાંતિ નામે ઓળખાય છે. (૪૨). એક મુહૂર્તમાં પહેલાં કહેલા નક્ષત્રના પાંચ પાંચ અંશોને સૂર્ય મોગવે છે, તેથી એક રાત્રિદિવસમાં (એટલે ત્રીશ મુહૂર્તમાં) દોઢ સો (૧૫૦) અંશોને મોગવે છે. (૪૩). એ જ પ્રમાણે સાડીત્રીશ રાત્રિ-દિવસમાં થઈને સૂર્ય પીસ્તાલીશ સો ને પંચોતેર (૪૫૭૫) અંશોને મોગવે છે. (૪૪). તેની રાત્રી આ પ્રમાણે છે-એક રાત્રિદિવસમાં દોઢ સો અંશ મોગવાય છે, તેથી પીસ્તાલીશ સો ને પંચોતેર (૪૫૭૫) ને દોઢ સો (૧૫૦) એ માંગવાથી માગમાં ત્રીશ રાત્રિદિવસ આવે છે, અને બાકી પંચોતેર (૭૫) વધે છે. પછી શેષ માજ્ય (૭૫) અને માજક (૧૫૦) એ બન્નેની અપવર્તના કરવી (એટલે છેદ ઉઢાડવો). તેથી રાત્રિદિવસનો અર્ધ માગ (૩) આવે છે. (આ રીતે સાડીત્રીશ અહોરાત્રનો એક સૂર્યમાસ થાય છે.) આ પ્રમાણે સૂર્યમાસની માવના કરી. હવે અધિક માસની ઉત્પત્તિ કહે છે. (૪૭).

જે વર્ષમાં ચંદ્રના તેર માસ થાય છે, તે અભિવર્ધિત વર્ષ કહેવાય છે. તેના દિવસોને

તસ્મિન્ દ્વાદશભિર્હતે ॥ ૪૮ ॥ એકત્રિંશદહોરાત્રા લભ્યા માસેઽભિવ-
ર્ધિતે । ચતુર્વિંશશતં દ્વિત્રા-શ્ચૈકવિંશં શતં લવાઃ ॥૪૯॥ અ. ૩૧×અં.
૧૨૧×૧૨૪ તથાહિ-ત્રયોદશસુ શીતાંશુ-માસેજ્વહાં શતત્રયં । ડપશીતિ-
યુક્ત્વતુશ્ચત્વા-રિંશદ્વાંશા દ્વિપષ્ટિજાઃ ૩૮૩×૪૪×૬૨ ॥ ૫૦ ॥ વૈસાદશ્યા-
દહોરાત્રાં-કેષ્વંશાંકો ન સંમિલેત્ । અંશચ્છેદેન તદહો-રાત્રાન્ હત્વા સ-
વર્ણયેત્ ॥ ૫૧ ॥ તતશ્ચ-દ્વાપૃથ્વાહોરાત્રરાશા-વંશચ્છેદેન તાહિતે । ચ-
તુશ્ચત્વારિંશદંશ-યુક્તે ચાંશા ભવંત્યમી ॥ ૫૨ ॥ ત્રયોવિંશતિરંશાનાં સ-
હસ્તાઃ સતશત્યપિ । નવતિશ્ચાહોરાત્રસ્ય દ્વિપષ્ટિચ્છેદશાલિનઃ ॥ ૨૩૭૯૦
+૬૨ ॥ ૫૩ ॥ ઇપાં દ્વાદશભિર્ભાગે માસઃ સ્યાદભિવર્ધિતઃ ॥ વિધિર્મિ-
ન્નભાગહારે સ્ત્રીલાવત્યામિતિ શ્રુતઃ ॥ ૫૪ ॥ છેદં લવં ચ પરિવર્ત્ય હર-
સ્ય શેષઃ કાર્યોઽથ ભાગહરણે ગુણનાવિધિશ્ચ । માઝ્યમાજકસ્થાપના
૨૩૭૯૦+૬૨-૧૨×૧ઃ છેદં લવં ચ પરિવર્ત્ય સ્થાપના ૨૩૭૯૦×૬૨-૧×૧૨
મિન્નગુણનવિધિશ્ચાયં-અંશાહતિશ્છેદવધેન ભક્તા । લવ્ધં વિમિન્ને ગુણે

ચારે માંગવાથી એકત્રીશ રાત્રિદિવસ અને ઉપર એક સો ચોવીસીયા એક સો એકવીશ
અંશો રહે છે (૩૧૩૩). આ અભિવર્ધિત (અધિક) માસ કહેવાય છે. તે આ પ્રમાણે-
(બે) વંદર્શર્પમાં અધિક માસ આવે છે તેથી તે દરેકના તેર માસના દિવસો કરવા. તે
ગ્રણ સો ગ્રાશી (૩૮૩) રાત્રિદિવસ અને ઉપર વાસઠીયા ચુમાલીશ અંશો (૬૨) અધિક
ધાય છે. (૫૦). હવે જો વિસદશપણાને સ્ત્રીધે રાત્રિદિવસના અંકને વિષે અંશનો અંક
(મઠતો આવતો ન હોય તો અંશછેદવડે રાત્રિદિવસનો ગુણાકાર કરી સદશપણું કરવું.
(૫૧) તેથી કરીને અહીં પણ (૩૮૩) રાત્રિદિવસની સંખ્યાને વાસઠ (૬૨) અંશછેદ
(માજક) વડે ગુણી તેમાં ચુમાલીશ અંશો મેઠવવાથી એક રાત્રિદિવસના વામઠીયા ત્રેવીશ
હજાર સાત સો ને નેવું અંશો (૨૩૭૯૦) થાય છે. (૫૨-૫૩). આ અંશોને ચારે માંગતાં
એક અભિવર્ધિત માસ થાય છે. જો માંગાકાર મિશ્ર (વિષમ) થતો હોય તો તેનો વિધિ
સ્ત્રીલાવતી ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે કહ્યો છે. (૫૪).-છેદને અને લવને પરાવર્તન (ઉલટપાલટ)
કરીને માંગાકારનો શેષ કરવો. પછી માગહરણનો ગુણાકાર કરવો. (તેમાં માઝ્ય અને
માજકની સ્થાપના ૨૩૭૯૦-૧૩) અહીં છેદ અને લવનું પરાવર્તન આ પ્રમાણે-૨૩૭૯૦-૧૩.

ફલં સ્યાત્ ॥ इत्यादि. द्वापष्टिर्द्वादशानाः स्यु-रेवं सप्तशतास्तथा ।
 चतुश्चत्वारिंशदाढ्या ग्रथैतौ भाज्यभाजकौ २३७६०×७४४ ॥ ५५ ॥
 पद्मिरेवापवर्त्येते पंचषष्टियुतास्ततः । शता एकोनचत्वारिं-शदंशानां
 भवंति वै ॥ ५६ ॥ चतुश्चत्वारिंशदाढ्य-सप्तशत्यात्मकस्तथा । छेदोऽपव-
 र्त्तितः पद्भि-श्चतुर्विंशं शतं भवेत् ॥ ५७ ॥ अपवर्त्तितभाज्यभाजकस्था-
 पना ३६६५×१२४ राशौ विभक्तेऽस्मिन् छेदे-नामुना स्याद्यथोदितः ।
 मासोऽभिर्वर्द्धिताब्दस्य द्वादशांशात्मकः खलु ॥ ५८ ॥ वर्षे द्वादश
 मासाः स्यु-रित्यस्येयं मितिर्मता । वर्द्धते तु विधोर्मास एव वर्षेऽभि-
 वर्द्धिते ॥ ५९ ॥ एतन्निष्पत्तिश्चैवं-परस्परं यो विश्लेषो भवेत्सूर्येन्दुमा-
 सयोः । स त्रिंशद्गुणितः ख्यातो-ऽधिमासस्तत्त्ववेदिभिः ॥ ६० ॥ सार्द्ध-
 त्रिंशदहोरात्रो भवेन्मासो विवस्वतः । एकोनत्रिंशदिदोस्ते द्वापष्ट्यंशा
 रदैर्मिताः ॥ ६१ ॥ विश्लेषश्चानयोरेको-ऽहोरात्रः परिकीर्तितः । द्वाप-
 ष्टिभागैर्नैकेन । न्यूनस्तत्रेति भावना ॥ ६२ ॥ इह चंद्रमासे दिनराशेरु-

भागहरणना गुणाकारનો વિધિ આ પ્રમાણે-છેદના અંકવડે અંશનો ગુણાકાર કરવો, જે
 લાઘે તે ભાગહરણના ગુણાકારનું ફલ થાય છે. તેથી કરીને પાસઠને બારે ગુણવાધી સાત
 સો ને જુમાલીશ થાય છે. હવે તે ભાજ્ય અને ભાજક થયા (૩૬૬૫) (૫૫) આ બે
 અંકનો છેદ ઉઢાડવો છે, તેથી છવડે તેનો છેદ ઉઢી શકે છે. તેમ કરવાથી ઓગળવા
 લીશ સો ને પાંસઠ (૩૬૬૫) અંશો ઉપરના અંકમાં આવે છે, (૫૬) અને નીચેનો અંક જે
 સાત સો ને જુમાલીશ (૭૪૪) છે તેને છવડે છેદ ઉઢાડવાથી એક સો ને ચોવીશ (૧૨૪)
 થાય છે. (૫૭). છેદ ઉઢાડેલા ભાજ્ય અને ભાજકની સ્થાપના ૩૬૬૫, આ ૩૯૬૫ ને
 ૧૨૪ વડે માંગતાં ઉપર કહેલા અભિવર્ધિત વર્ષના વારમા માપરૂપ માસનું પ્રમાણ ઉપર
 કક્ષા પ્રમાણે રાત્રિદિવસ ૩૧-૩૩ થાય છે. (૫૮). આ અભિવર્ધિત વર્ષમાં વાર જ માસ હોય
 છે તેથી તેનું આટલું પ્રમાણ થાય છે, પરંતુ વધવામાં તો ચંદ્રનો જ માસ વધે છે. (૫૯).
 તેની સિદ્ધિ આ પ્રમાણે-સૂર્યમાસ અને ચંદ્રમાસનો પરસ્પર વિશ્લેષ કરવો (વાદવાકી કરવી)
 વાકી રહેલાને ત્રીશ ગુણો કરવો, તે તત્ત્વજ્ઞાનીઓએ અધિકમાસ કહ્યો છે. (૬૦). ઇટલે
 કે સાઢીત્રીશ રાત્રિદિવસનો એક સૂર્યમાસ થાય છે, અને ચંદ્રમાસના રાત્રિદિવસ ઓગળ-
 ત્રીશ અને ઉપર પાસઠીયા વત્રીશ માગ છે. (૬૧). આ વધેનો વિશ્લેષ કરવાથી ઇટલે
 સૂર્યમાસના રાત્રિદિવસમાંથી ચંદ્રમાસના રાત્રિદિવસ બાદ કરવાથી પાસઠીયા એક અંશ

પરિ યે દ્વાત્રિંશદ્વાપટ્ટિભાગાઃ સંતિ, તત્ર એકત્રિંશતા દ્વાપટ્ટિભાગૈર્દિનાર્થ
જાતં, તેન ચ સૂર્યમાસે યદિનરાશેરુપરિતનં દિનાર્થં તત્ત્વુદ્ધં, અથૈકો દ્વાપટ્ટિ-
ભાગ એકોનત્રિંશચ દિનાનિ સૂર્યમાસસંબંધિભ્યઃત્રિંશતો દિનેભ્યઃ શોઘ્યંતે,
તદા એકદ્વાપટ્ટિભાગન્યૂન એકોઽહોરાત્રઃ સ્થિત ઇત્યેપ વિશ્લેષો જ્ઞેયઃ,
ત્રિંશદ્ધવંત્યહોરાત્રા એકર્સિમ્ત્રિંશતા હતે । દ્વાપટ્ટિભાગશ્ચૈકોઽસ્મા-ત્રિંશ-
દ્વુણોઽપસાર્યતે ॥ ૬૩ ॥ એકોનત્રિંશદિત્યેવં દિનાન્યંશા રદૈર્મિતાઃ ।
માસોઽધિકોઽયં સ્યાદ્ત્રિંશ-ત્સૂર્યમાસવ્યતિક્રમે ॥ ૬૪ ॥ યુગસ્ય મધ્યે
પૌષોઽય-મંતે ત્વાપાઢ એવ ચ । તૃતીયપંચમે વર્ષે તત એવાભિવર્દિ(ર્ધ)તે
॥ ૬૫ ॥ એતે પંચાપિ માસાનાં ભેદા દ્વાદશભિર્હતાઃ । ભવંતિ સ્વસ્વ-
ર્પાણિ । તન્માનં પ્રાગ્નિરૂપિતં ॥ ૬૬ ॥ એતેપાં પંચાનાં માસાનાં પ્રયોજનં
ત્વેવં-જીવે સિંહસ્થે ધન્વમીનસ્થિતેઽર્કે । વિષ્ણૌ નિદ્રાણે ચાધિમાસે ન

ન્યૂન એક દિવસ રહે છે. તેની રીત આ પ્રમાણે.-(૬૨). ચંદ્રમાસના દિવસના રાશિ ઉપર
જે વાસઠીયા વત્રીશ માગ છે, તેમાંથી વાસઠીયા એકત્રીશ માગનો અર્ધ દિવસ થાય, તે
સૂર્યમાસના દિવસની રાશિ ઉપરના અર્ધ દિવસમાંથી યાદ કર્યો. પછી ઓગણત્રીશ દિવસ
અને વાસઠીયો એક માગ સૂર્યમાસ સંબંધી ત્રીશ દિવસમાંથી વાદ કરીએ ત્યારે વાસઠીયા
એક માગ ન્યૂન એક રાત્રિદિવસ વાકી રહ્યો. આ વિશ્લેષ જાણવો (વાદવાકી જાણવો). હવે
એક રાત્રિદિવસને ત્રીશે ગુણતાં ત્રીશ રાત્રિ દિવસ થાય છે. તેમાંથી વાસઠીયો એક માગ
ત્રીશ ગુણો કરી વાદ કરીએ ત્યારે ઓગણત્રીશ દિવસ અને વાસઠીયા વત્રીશ માગ
(૨૬ ૧૩) આટલા પ્રમાણવાળો અધિક માસ સૂર્યના ત્રીજા માસ જાય ત્યારે આવે.
(૬૩-૬૪) તેથી કરીને જ પાંચ વર્ષ પ્રમાણ એક યુગની મધ્યે ત્રીજા વર્ષમાં પોષ માસ અને
પાંચમા વર્ષમાં અપાઢ માસ જ વૃદ્ધિ પામે છે. (૬૫). આ પાંચે પ્રકારના માસોને વારે
ગુણવાધી પોતપોતાના (ચંદ્ર, સૂર્ય, નક્ષત્ર, ક્રતુ ને અભિવર્ધિત) નામના વર્ષો થાય છે.
તેનું પ્રમાણ પ્રથમ બતાવી ગયા છીએ. (૬૬).

આ પાંચે પ્રકારના માસનું પ્રયોજન આ પ્રમાણે છે -સિંહરાશિમાં વૃહસ્પતિ હોય, પન
અને મીન રાશિમાં સૂર્ય હોય, વિષ્ણુના શયનના માસ હોય અને અધિક માસ હોય, તે

૧ જૈન રોહિ પ્રમાણે આ બે માસ જ અધિક આવવા જોઈએ પણ હાલ અન્યદેશીના
વ્યોતિષ પ્રમાણે પ્રજ્ઞપ્તિ વચાથી થીજા માસો પણ અધિક આવે છે.

૨ અપાઢ યુદિ ૧૧ થી કાર્તિક યુદિ ૧૧ સુધી.

ફલં સ્યાત્ ॥ इत्यादि. द्वापष्टिर्द्वादशघ्नाः स्यु-रेवं सप्तशतास्तथा ।
 चतुश्चत्वारिंशदाढ्या अथेतौ भाज्यभाजकौ २३७६०×७४४ ॥ ५५ ॥
 पद्मिरेवापवर्त्येते पंचपष्टियुतास्ततः । शता एकोनचत्वारिं-शदंशानां
 भवंति वै ॥ ५६ ॥ चतुश्चत्वारिंशदाढ्य-सप्तशत्यात्मकस्तथा । छेदोऽपव-
 र्त्तितः पद्मि-श्चतुर्विंशं शतं भवेत् ॥ ५७ ॥ अपवर्त्तितभाज्यभाजकस्था-
 पना ३६६५×१२४ राशौ विभक्तेऽस्मिन् छेदे-नामुना स्याद्यथोदितः ।
 मासोऽभिवर्द्धिताब्दस्य द्वादशांशात्मकः खलु ॥ ५८ ॥ वर्षे द्वादश
 मासाः स्यु-रित्यस्येयं मितिर्मता । वर्द्धते तु विधोर्मास एव वर्षेऽभि-
 वर्द्धिते ॥ ५९ ॥ एतन्निष्पत्तिश्चैवं-परस्परं यो विच्छेपो भवेत्सूर्येन्दुमा-
 सयोः । स त्रिंशद्गुणितः ख्यातो-ऽधिमासस्तत्त्ववेदिभिः ॥ ६० ॥ सार्द्ध-
 त्रिंशदहोरात्रो भवेन्मासो विवस्वतः । एकोनत्रिंशदिदोस्ते द्वापष्ट्यंशा
 रदैर्मिताः ॥ ६१ ॥ विच्छेपश्चानयोरेको-ऽहोरात्रः परिकीर्तितः । द्वाप-
 ष्टिभागेनैकेन । न्यूनस्तत्रेति भावना ॥ ६२ ॥ इह चंद्रमासे दिनराशेरु-

માગહરણના ગુણાકારનો વિધિ આ પ્રમાણે-છેદના અંકવહે અંશનો ગુણાકાર કરવો, જે
 લાખે તે માગહરણના ગુણાકારનું ફલ થાય છે. તેથી કરીને બાસઠને બારે ગુણવાથી સાત
 સો ને જુમાઢીશ થાય છે. હવે તે માજ્ય અને માજક થયા (૨૩૭૬૦) (૫૫) આ બે
 અંકનો છેદ ઉઢાડવો છે, તેથી છવહે તેનો છેદ ઉઢી શકે છે. તેમ કરવાથી ઓગણવા
 ઢીશ સો ને પાંસઠ (૩૬૬૫) અંશો ઉપરના અંકમાં આવે છે, (૫૬) અને નીચેનો અંક જે
 સાત સો ને જુમાઢીશ (૭૪૪) છે તેને છવહે છેદ ઉઢાડવાથી એક સો ને ચોવીશ (૧૨૪)
 થાય છે. (૫૭). છેદ ઉઢાડેલા માજ્ય અને માજકની સ્થાપના ૩૬૬૫, આ ૩૬૬૫ ને
 ૧૨૪ વહે માંગતાં ઉપર કહેલા અભિવર્ધિત વર્ષના ચારમા માગરૂપ માસનું પ્રમાણ ઉપર
 કહ્યા પ્રમાણે રાત્રિદિવસ ૩૧-૩૨ થાય છે. (૫૮). આ અભિવર્ધિત વર્ષમાં ચાર જ માસ હોય
 છે તેથી તેનું આટલું પ્રમાણ થાય છે, પરંતુ વધવામાં તો ચંદ્રનો જ માસ વધે છે. (૫૯).
 તેની સિદ્ધિ આ પ્રમાણે-સૂર્યમાસ અને ચંદ્રમાસનો પરસ્પર વિચ્છેપ કરવો (બાદબાકી કરવી)
 બાકી રહેલાને ત્રીશ ગુણો કરવો, તે તત્ત્વજ્ઞાનીઓએ અધિકમાસ કહ્યો છે. (૬૦). ઇટલે
 કે સાઢીત્રીશ રાત્રિદિવસનો એક સૂર્યમાસ થાય છે, અને ચંદ્રમાસના રાત્રિદિવસ ઓગણ-
 ત્રીશ અને ઉપર બાસઠીયા વત્રીશ માગ છે. (૬૧). આ વચ્ચેનો વિચ્છેપ કરવાથી ઇટલે
 સૂર્યમાસના રાત્રિદિવસમાંથી ચંદ્રમાસના રાત્રિદિવસ બાદ કરવાથી બાસઠીયા એક અંશ

પરિ યે દ્વાત્રિંશદ્વાપટ્ટિભાગાઃ સંતિ, તત્ર એકત્રિંશતા દ્વાપટ્ટિભાગૈર્દિનાર્થ
જાતં, તેન ચ સૂર્યમાસે યદિનરાશેરુપરિતનં દિનાર્થં તત્ત્વુદ્ધં, અથૈકો દ્વાપટ્ટિ-
ભાગ એકોનત્રિંશચ દિનાનિ સૂર્યમાસસંવંધિભ્યઃત્રિંશતો દિનેભ્યઃ શોઘ્યંતે,
તદા એકદ્વાપટ્ટિભાગન્યૂન એકોઽહોરાત્રઃ સ્થિત ઇત્યેપ વિશ્લેષો જ્ઞેયઃ,
ત્રિંશદ્ધવંત્યહોરાત્રા એકસ્મિંત્રિંશતા હતે । દ્વાપટ્ટિભાગશ્ચૈકોઽસ્મા-ત્રિંશ-
દ્ગુણોઽપસાર્યતે ॥ ૬૩ ॥ એકોનત્રિંશદિત્યેવં દિનાન્યંશા રદૈર્મિતાઃ ।
માસોઽધિકોઽયં સ્યાદ્ત્રિંશ-ત્સૂર્યમાસઘટિકમે ॥ ૬૪ ॥ યુગસ્ય મધ્યે
પૌષોઽય-મંતે ત્વાપાઢ એવ ચ । તૃતીયપંચમે વર્ષે તત એવાભિવર્ધિ(ર્ધ)તે
॥ ૬૫ ॥ એતે પંચાપિ માસાનાં ભેદા દ્વાદશભિર્હતાઃ । ભવંતિ સ્વસ્વવ-
ર્ષાણિ । તન્માનં પ્રાગ્નિરૂપિતં ॥ ૬૬ ॥ એતેષાં પંચાનાં માસાનાં પ્રયોજનં
સ્વેવં-જીવે સિંહસ્થે ધન્વમીનસ્થિતેઽર્કે । વિષ્ણૌ નિદ્રાણે ચાધિમાસે ન

ન્યૂન એક દિવસ રહે છે. તેની રીત આ પ્રમાણે.—(૬૨). ચંદ્રમાસના દિવસના રાશિ ઉપર
જે વાસઠીયા વત્રીશ માગ છે, તેમાંથી વાસઠીયા એકત્રીશ માગનો અર્ધ દિવસ થાય, તે
સૂર્યમાસના દિવસની રાશિ ઉપરના અર્ધ દિવસમાંથી વાદ કર્યો. પછી ઓગણત્રીશ દિવસ
અને વાસઠીયો એક માગ સૂર્યમાસ સંવંધી ત્રીશ દિવસમાંથી વાદ કરીએ ત્યારે વાસઠીયા
એક માગ ન્યૂન એક રાત્રિદિવસ વાકી રહ્યો. આ વિશ્લેષ જાણવો (વાદવાકી જાણવો). હવે
એક રાત્રિદિવસને ત્રીશે ગુણતાં ત્રીશ રાત્રિ દિવસ થાય છે. તેમાંથી વાસઠીયો એક માગ
ત્રીશ ગુણો કરી વાદ કરીએ ત્યારે ઓગણત્રીશ દિવસ અને વાસઠીયા વત્રીશ માગ
(૨૬ ૧૩) આટલા પ્રમાણવાળો અધિક માસ સૂર્યના ત્રીશ માસ જાય ત્યારે આવે.
(૬૩-૬૪) તેથી કરીને જ પાંચ વર્ષ પ્રમાણ એક યુગની મધ્યે ત્રીજા વર્ષમાં પોપ માસ અને
પાંચમા વર્ષમાં અપાઢ માસ જ વૃદ્ધિ પામે છે. (૬૫). આ પાંચે પ્રકારના માસોને વારે
ગુણવાથી પોતપોતાના (ચંદ્ર, સૂર્ય, નક્ષત્ર, ક્રતુ ને અભિવર્ધિત) નામના વર્ષો થાય છે.
તેનું પ્રમાણ પ્રથમ બતાવી ગયા છીએ. (૬૬).

આ પાંચે પ્રકારના માસનું પ્રયોજન આ પ્રમાણે છે.—સિંહરાશિમાં વૃહસ્પતિ હોય, વન
અને મીન રાશિમાં સૂર્ય હોય, વિષ્ણુના શયનના માસ હોય અને અધિક માસ હોય, તે

૧ જૈન રોતી પ્રમાણે આ બે માસ જ અધિક આવવા જોઈએ પણ હાલ અન્યદર્શનીના
સ્વોત્પિ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ થવાથી ત્રીજા માસો પણ અધિક આવે છે.

૨ અપાઢ યુદિ ૧૧ થી કાર્તિક યુદિ ૧૧ સુધી.

लग्नं । इत्यादि सूर्यमासाधिमासयोः प्रयोजनं । ऋतुमासश्च पूर्णत्रिंशदहो-
रात्रात्मक इति निरंशतया लोकव्यवहारकारक इति, शेषास्तु सूर्यादयो
मासाः सांशतया प्रायो न व्यवहारपथमवतरंतीति । अत एवायमृतुमासः
कर्ममास इत्यपि शास्त्रांतरेऽभिधीयत इति ऋतुमासप्रयोजनं । वैशाखे
श्रावणे मार्गे पौषे फाल्गुन एव च । कुर्वीत वास्तुप्रारंभं न तु शेषेषु
सप्तसु ॥ ६७ ॥ इति चंद्रमासप्रयोजनं । नक्षत्रमासप्रयोजनं तु संप्रदाय-
गम्यं, इत्याद्यर्थतो जंबूद्वीपप्रज्ञसिद्धौ ।

सप्तदशष्टिज्यहोरात्र-शतात्मकमुदीरितं । यदर्काब्दं तत्र काचि-
दुपपत्तिर्निरूप्यते ॥ ६८ ॥ नक्षत्रक्षेत्रभागा ये प्रागत्र प्रतिपादिताः ।
तेषां सार्द्धं शतं भानु-रहोरात्रेण गच्छति ॥ ६९ ॥ ततः शतेन सार्द्धेन
भागहारे कृते सति । नक्षत्रक्षेत्रभागानां सूर्यभोगार्हनिर्णयः ॥ ७० ॥
दिनपंचमभागाढ्य-महोरात्रचतुष्टयं । मुहूर्त्तस्य च षष्ठोऽंशोऽभिजिज्ञोगो

वखत लग्न पाय नहीं. इत्यादि सूर्यमास अने अधिकमास विगरेनुं प्रयोजन छे, तथा
ऋतुमास संपूर्ण त्रीश रात्रिदिवसनो होवाथी अंश रहितपणाने लीखे लोक व्यवहारमां
उपयोगी छे. बाकीना सूर्यादिक मासो अंश सहित होवाथी प्राये व्यवहारमार्गमां आवता
नथी. ए ज कारणथी आ ऋतुमास कर्ममास पण कहेवाय छे एम शास्त्रांतरमां कहुं छे.
आ ऋतुमासनुं प्रयोजन कहुं. वैशाख, भावण, मार्गशीर्ष, पौष अने फागण मासमां ज
वास्तुनो (मकाननो) प्रारंभ करवो. बाकीना सात मासमां करवो नहीं. (६७). आ
चंद्रमासनुं प्रयोजन कहुं, तथा नक्षत्रमासनुं प्रयोजन संप्रदायथी जाणवुं. इत्यादि जंबूद्वीप-
प्रज्ञासिनी टीकामो अर्थथी कहुं छे.

इवे सूर्यवर्षना जे त्रण सो ने छासठ रात्रिदिवस कक्षा, तेनी कांइक रीत बतावे छे.
(६८).-अहीं प्रथम नक्षत्रना क्षेत्रना जे विभागो देखाव्या छे, तेमांथी सूर्य एक रात्रि-
दिवसे करीने दोढसो विभाग जेटलुं क्षेत्र ओळंगे छे; तेथी करीने ते ते नक्षत्रना क्षेत्रना
अंशोने दोढसोए (१५०) भांगाकार करवाथी सूर्यना भोगवेला दिवसनो निर्णय थाय
छे. (६९-७०). ते आ प्रमाणे-अभिजित् नक्षत्रनो क्षेत्रविष्कंभ ६३० अंश छे, तेने १५०
वडे भांगाकार करता चार दिवस अने बाकी शेष रहेला त्रीशनो अने १५० नो पंदरे छेद
उडाडतां एक दिवसनो पांचवो भाग एटले ४ ३ दिवस अने एक मुहूर्त्तनो छठो भाग
आटलो वखत सूर्य अभिजित् नक्षत्रने भोगवे छे. (७१). अपार्थ क्षेत्रना दरेक नक्षत्रनो

विवस्वतः ॥ ७१ ॥ अपार्द्धक्षेत्रभानां च भोगमानं पृथक् पृथक् । अहो-
रात्राः पद् दशांशा अहोरात्रस्य सप्त च ॥ ७२ ॥ समक्षेत्राणां च भाना-
महोरात्रास्त्रयोदश । भक्तस्य पंचभिरहो-रात्रस्यांशद्वयं तथा ॥ ७३ ॥ सार्द्ध-
क्षेत्राणां च भानां भोगः प्रत्येकमुष्णगोः । स्याद्विंशतिरहोरात्रा-स्तद-
शांशस्तथैककः ॥ ७४ ॥ अहोरात्रात्मको भागा-त्मकश्च निखिलोऽप्ययं ।
कालः संकलितो भानो-र्हायनं स्याद्यथोदितं ॥ ७५ ॥ सहस्राणि दश
नव शताः साशीत्यः किल १०९८० । एतन्मुहूर्त्तगणितं सूर्यवर्षे
जिनैः स्मृतं ॥ ७६ ॥ शतैरष्टाभिराढ्यानि सहस्राणि दश स्फुटं १०८०० ।
एतन्मुहूर्त्तगणितं । कर्मसंवरसरे भवेत् ॥ ७७ ॥ सहस्रा दश पद्दशत्या
पंचविंशत्युपेतया । युक्ताः पंचाशदंशाश्च मुहूर्त्तस्य द्विपट्टिजाः १०६२५५

क्षेत्रविष्कंम १००५ छे तेने १५० वडे भांगतां छ रात्रिदिवस अने शेष रहेला १०५ तथा
१५० नो १५ वडे छेद उडाढतां एक रात्रिदिवसना साव दशांश आवे छे (६५).
आटलो वखत सूर्य एक अपार्ध नक्षत्रने भोगवे छे. (७२). समक्षेत्रना दरेक नक्षत्रनो क्षेत्र-
विष्कंम २०१० छे तेने १५० वडे भाग देतां तेर रात्रिदिवस अने शेष रहेला ६० तथा
१५० नो ३० वडे छेद उडाढतां एक रात्रिदिवसना पांचीया बे अंश आवे छे (१३३).
आटलो वखत सूर्य एक समक्षेत्र नक्षत्रने भोगवे छे. (७३). तथा सार्धक्षेत्रना दरेक
नक्षत्रनो क्षेत्रविष्कंम ३०१५ छे, तेने १५० वडे भाग देतां बीश रात्रिदिवस अने शेष
रहेला पंदर तथा १५० नो पंदरवडे छेद उडाढतां एक दशांश आवे छे (२०५).
आटलो वखत सूर्य एक सार्धनक्षत्रने भोगवे छे (७४). आ प्रमाणे सर्व नक्षत्रोना भोग-
पटाना रात्रिदिवसो तथा अंशोने एकठा करवाथी प्रण सो ने छासठ (३६६) रात्रिदिवसतुं
एक सूर्यवर्ष प्रथम कदा प्रमाणे सिद्ध थाय छे. (७५). तेना मुहूर्त्त करवा माटे श्रीशे
गुणवाथी एक सूर्यवर्षना मुहूर्त्तो दश हजार नव सो ने अंशी (१०९८०) थाय छे एम
जिनेश्वरोए कर्तुं छे. (७६) ए ज प्रमाणे एक कर्म (अतु) वर्षना (३६०) रात्रिदिवसने
श्रीशे गुणतां दश हजार ने आठ सो (१०८००) मुहूर्त्त थाय छे. (७७). दश हजार छ सो
ने पचीश तथा उपर बासठीया पचास अंश (१०६२५ ५५) आटला मुहूर्त्तगणित एक

१ अभिजित ४६, छ अर्ध नक्षत्रना ४०६, १९ समनक्षत्रना २०१, छ सार्धनक्षत्रना
१२०३ ए प्रमाणे १६६

૫૦×૬૨ ॥ ૭૮ ॥ एतन्मुहूर्त्तगणितं चंद्रसंवत्सरे मतं । अथ नक्षत्र-
वर्षस्य मुहूर्त्तमानमुच्यते ॥ ७९ ॥ सहस्रनवसंयुक्ता द्वात्रिंशैरष्टभिः शतैः ।
षट्पंचाशन्मुहूर्त्तस्य भागाश्च सप्तपट्टिजाः ९८३२×५६×६७ ॥ ८० ॥
एकादश सहस्राणि पंच चैकादशाः शताः । अष्टादशमुहूर्त्तस्य भागा द्वा-
पट्टिनिर्मिताः ११५११×१८×६२ ॥ ८१ ॥ मुहूर्त्तसंख्येत्युदिष्टा बुधैर्वर्ष-
ऽभिर्वर्द्धिते ॥ त्रिंशद्गुणे स्वस्ववर्षे त्वेषां स्यादुपपादनं ॥ ८२ ॥

સૂર્યસંવત્સરસ્તૌલ્ય—રૂપેણ યદિ ચિત્યતે । તદા સહસ્ત્રં ભારાણા-
મષ્ટાનવત્તિસંયુતં ૧૦૯૮ ॥ ૮૩ ॥ આઠકાનાં ત્રિચત્વારિં—શત્સહસ્રાઃ
શતા નવ । વિંશત્યુપેતાઃ ૪૩૬૨૦ સૂર્યાન્દં મેયરૂપતયા મતં ॥ ૮૪ ॥
દ્વાપષ્ટ્યાભ્યધિકં ભાર—સહસ્ત્રં ચંદ્રવત્સરે । દ્વાપટ્ટિભાગા ભારસ્ય ષટ્ત્રિ-
શતૌલ્યમાનતઃ ૧૦૬૨×૩૬×૬૨ ॥ ૮૫ ॥ દ્વિચત્વારિંશત્સહસ્રાઃ પંચ ચ
ત્ર્યુત્તરાઃ શતાઃ । આઠકાનામાઠકસ્ય દ્વિપટ્યંશાશ્ચતુર્દશ ૪૨૫૦૩—૧૪×૬૨
॥ ૮૬ ॥ एतन्मेयतया मानं चंद्रसंवत्सरे भवेत् । ब्रूमो नक्षत्रवर्षस्य तौल्य-
माने यथाक्रमे ॥ ८७ ॥ शतानि नव भाराणां त्र्यशीत्याभ्यधिकानि च ।

ચંદ્રવર્ષનું કહેલું છે (૨૫૪ ૩૩ ને ત્રીશે ગુણતાં થાય છે). હવે નક્ષત્રવર્ષના મુહૂર્તનું પ્રમાણ
કહે છે. (૭૯). — (૩૨૭ ૩૩ ને ત્રીશે ગુણતાં નવ હજાર આઠ સો ને ત્રીશ તથા એક
મુહૂર્તના સહસ્રીયા છપ્પન ભાગ (૯૮૩૨ ૩૩) થાય છે. (૮૦). અગ્યાર હજાર પાંચ સો
ને અગ્યાર અને ઉપર એક મુહૂર્તના ચાસઠીયા અઠાર ભાગ (૧૧૫૧૧ ૩૬) આટલા મુહૂ-
ર્તની સંખ્યા (૩૮૨ ૩૩) દિવસના પ્રમાણવાળા અભિવર્ધિત વર્ષની થાય છે એમ પાંડિતોએ
કહ્યું છે. પોતપોતાના વર્ષના દિવસોને ત્રીશે ગુણતાં આ મુહૂર્તની સંખ્યા સિદ્ધ થાય છે. (૮૨)

હવે સૂર્યવર્ષને તોલની અપેચાએ વિચારીએ તો એક હજાર ને અઠ્ઠાણું ભાર (૧૦૬૮)
થાય છે. (૮૩). અને માનની અપેચાએ કહીએ તો સેંતાલીશ હજાર નવ સો ને ત્રીશ
(૪૩૬૨૦) એટલા પ્રમાણ સૂર્યવર્ષ થાય છે. (૮૪). ચંદ્રવર્ષને તોલની અપેચાએ વિચારીએ
તો એક હજાર અને ચાસઠ (૧૦૬૨) ભાર તથા એક ભારના ચાસઠીયા છત્રીશ ભાગ (અંશ)
(૩૨) થાય છે. (૮૫). તથા સેંતાલીશ હજાર પાંચ સો ને ત્રણ આઠક અને એક આઠકના
ચાસઠીયા ચૌદ ભાગ (૪૨૫૦૩ ૩૩) આટલું ચંદ્રવર્ષનું માન થાય છે. હવે નક્ષત્રવર્ષના
અનુક્રમે તોલ અને માન કહે છે. (૮૬). નવ સો ને ત્રીશ ભાર અને એક ભારના સહસ્રીયા

एकोनविंशतिर्भागा भारस्य सप्तपष्टिजाः ९८३-१९-६७ ॥ ८८ ॥ इति
नक्षत्रवर्षे तौल्यमानं. त्रयोदशसहस्रास्त्रि-रेकत्रिंशं शतत्रयं । त्रयोविं-
शतिरंशाश्चा-ढकानां सप्तपष्टिजाः ३९३३१-२३×६७ ॥ ८९ ॥ इति
नक्षत्रवर्षे मेयमानं. एकपंचाशानि भार-शतान्येकादशाष्ट च । द्वापष्टि-
भागा भारस्य तौल्यं वर्षेऽभिर्वर्द्धिते ११५१-८×६२ ॥ ९० ॥ पंचचत्वारिं-
शदाढ्या आढकानां सहस्रकाः । पट्टचत्वारिंशदंशाश्च मानं द्वापष्टिजा
दश ४६०४५-१०×६२ ॥ ९१ ॥

पंचलक्षणभेदेना-प्युक्ताः संवत्सरा युगे । नक्षत्रचंद्रकर्मोष्ण-करा-
भिर्वर्द्धिताह्वयाः ॥ ९२ ॥ तथाहि—नक्षत्राणि यथायोगं स्वस्वमासानु-
सारतः । भवंति यत्र राकायां कार्तिके कृत्तिका यथा ॥ ९३ ॥
तथोक्तं—‘जेष्टो वच्चइ मूलेण सावणो धणिट्वाहिं । अद्दासु अ मगसिरो,
सेसा नक्खत्तनामिया मासा’ ॥ ऋतवोऽपि यथायोगं प्रवर्त्तते महीतले ।
स्थितिं यध्नाति हेमंतः कार्तिक्याः परतो यथा ॥ ९४ ॥ भवेत्संवत्सरो

योगशीश माग (६८३ १३) धाय छे. आ नक्षत्रवर्षना तोलनुं प्रमाण छे. (८८). ग्रह
वार तेर हजार एटले ३६ हजार ग्रह सो ने एकशीश आढक अने एक आढकना सडम-
ठीया धेवीश अंशो (३६३३१ १३) आटलुं नक्षत्रवर्षनुं मेयमान जाणवुं. (८९). अमि-
पट्टितवर्षना तोलनुं मान अग्यार सो ने एकावन भार अने एक भारना बासठीया आठ
माग धाय छे (११५१ ८६) (९०). ते अ अमिवर्षितवर्षनुं मेयमान छेतालीश हजार ने
पीस्तालीश आढक तथा एक आढकना बासठीया दश अंश (४६०४५ १३) धाय छे. (९१).

नक्षत्र, चंद्र, कर्म, ग्रह अने अभिवर्धित नामना पांचे वर्ष एक युगने रिपे लक्षणना
भेदे करीने पण पद्या छे. (९२). ते आ प्रमाणे—नक्षत्रो यथायोग्य पोतपोताना मामने
अनुसार जे पूर्णिमाने दिवसे होय ते नक्षत्र नामनो ने मास कहवाय छे. जेमके फार्तिक मासनी
पूर्णिमाए कृत्तिका नक्षत्र होय छे, तेथी ते कार्तिक मास कहवाय छे. (९३). (बीजा मासो
माटे फेर छे ते माटे) क्युं छे के—मूळ नक्षत्रना योगशी जेठ माम कहवाय छे, धनिष्ठाना
योगशी धावण माम, आर्द्राणा योगशी मार्गशीर्ष माम कहवाय छे. बाकीना मासो ते ते
नक्षत्रना नामवाञ्छा होय छे (आ चंद्र नक्षत्रो एटले प्रतिदिवसना नक्षत्रो जाणवा). अतुमो

યશ્ચ નાત્યુષ્ણો નાતિશીતલઃ । વહુદકશ્ચ નચત્ર-સંવત્સરમુશંતિ તં ॥૬૫॥
 માસાસદ્દશનામાનિ યત્ર ઋક્ષાણિ પૂર્ણિમાઃ । સમાપયંતિ યઃ શીતા-તપ-
 રોગાદિદારુણઃ ॥ ૬૬ ॥ વહુદકશ્ચ તં પ્રાહુ-શ્ચંદ્રસંવત્સરં વુધાઃ । કર્મ-
 સંવત્સરસ્યેદં વિજ્ઞેયમથ લક્ષણં ॥ ૬૭ ॥ દધત્યકાલે તરવ-સ્તત્ર
 પુષ્પફલાદિકં । સમ્યગ્ યચ્છતિ નાંભોદો મિતંપચ ઇવોદકં ॥ ૬૮ ॥
 ઇતિ કર્મવર્ષફલં ॥ યત્રાતિસરસા પૃથ્વી પાથોઽતિસરસં હિતં । રસો
 મહાન્મધૂકામ્રા—દીનાં પુષ્પફલાદિપુ ॥ ૬૯ ॥ યત્રાલ્પેનાપિ વર્ષેણ
 ધાન્યં સમ્યક્ પ્રજાયતે । સૂર્યસંવત્સરં પ્રાહુ-સ્તમતિપ્રૌઢબુદ્ધયઃ ॥ ૪૦૦ ॥
 યત્રાર્કતેજઃસંતતા ભવંનિ દિવસર્ત્તવઃ । સ્થલં નિમ્નાચંબુપૂર્ણં તમાહુરભિ-
 વર્દિતં ॥ ૧ ॥ इत्यर्थतो जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिवृत्त्यादिषु.

પંચભિઃ खलु वर्षैश्च युगं भवति तत्र च । आद्यं चंद्राभिधं वर्षं
 द्वितीयमपि तादृशं ॥ २ ॥ अभिवर्द्धितसंज्ञं च तृतीयं वर्षमीरितं । चतुर्थं

પણ પૃથ્વીતલ ઉપર યોગ પ્રમાણે પ્રવર્તે છે. જેમકે કાર્તિકી પછી હેમંત ઋતુ સ્થિતિને પામે
 છે. (૬૪). જે વર્ષ અતિ ઉષ્ણ કે અતિ શીતલ ન હોય અને ઘણા પાણીવાળું હોય તે નદ્યઋ-
 વર્ષ કહેવાય છે. (૬૫). જે વર્ષમાં પૂર્ણિમાઓને તે તે માસના અસમાન નામવાળા નદ્યઋ
 સમાપ્ત કરતા હોય અને જે વર્ષ શીત, તાપ અને રોગાદિકવહે ભયંકર હોય (૬૬), તથા
 ઘણા પાણીવાળું હોય તે વર્ષને પંડિતો ચંદ્રવર્ષ કહે છે. હવે કર્મ (ઋતુ) વર્ષનું લક્ષણ આ
 પ્રમાણે જાણવું. (૬૭). કર્મવર્ષમાં અકાલે વુહો પુષ્પ ફલાદિકને ધારણ કરે છે, અને
 મેઘ કૃપણની જેમ સારી રીતે જલ આપતો નથી. (૬૮). (આ કર્મવર્ષનું ફલ
 જાણવું.) જે વર્ષમાં પૃથ્વી ઘણા રસવાળી હોય, પાણી અતિ સરસ અને હિતકારક હોય,
 મધૂકના પુષ્પ અને આમ્રાદિકના ફલાદિકમાં ઘણો રસ હોય, (૬૯), અને જે વર્ષમાં અન્ન
 ઘરસાદવહે પણ ધાન્ય સારું પાકે, તેને અતિ મોટી બુદ્ધિવાળા પંડિતો સૂર્યવર્ષ કહે છે.
 (૪૦૦). જે વર્ષમાં દિવસ અને ઋતુઓ ધૃવ્યના તેજથી તપ્ત થતા હોય અને નીચા સ્થલ
 પાણીથી પૂર્ણ હોય, તેને અભિવર્ધિત વર્ષ કહે છે. (૧). આ હકિકત જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિની ટીકા
 વિગેરેમાં કહી છે.

પાંચ વર્ષનો એક યુગ થાય છે, તેમાં પહેલું ચંદ્ર નામનું વર્ષ છે, બીજું વર્ષ પણ તે જ
 નામનું એટલે ચંદ્ર નામનું છે. (૨). અભિવર્ધિત નામનું ત્રીજું વર્ષ કહ્યું છે, ચોથું ચંદ્ર નામનું

चंद्रसंज्ञं च पंचमं चाभिवर्द्धितं ॥ ३ ॥ स्युर्मासाश्चंद्रवर्षेषु द्वादश द्वादश
 त्रिषु । अभिवर्द्धितवर्षे च द्वे त्रयोदशमासके ॥ ४ ॥ द्वितीयस्येदुवर्षस्य
 प्रथमः समयो हि यः । तदनंतरपाश्चात्यः स्यादाद्यस्य क्षणोऽतिमः ॥ ५ ॥
 आपाढाभिरुत्तराभिस्तदा योगो हिमद्युतेः । तासां तदानीं स्युर्भोग्याः
 षड्विंशतिर्मुहूर्त्तकाः ॥ ६ ॥ षड्विंशतिर्मुहूर्त्तस्य भागा द्वापष्टिजास्तथा ।
 द्वापष्ट्यंशस्य चैकस्य सप्तपष्ट्यंशशालिनः ॥ ७ ॥ चतुष्पंचाशद्विभागा
 इह द्वापष्टिजो लवः । सप्तपष्टिप्रविभक्त-श्चूर्णिकाभाग उच्यते ॥ ८ ॥
 पुनर्वसुभ्यां साकं च तदा योगो रवेर्भवेत् । मुहूर्त्ताः षोडश तदा तयो-
 र्भोग्या भवन्ति हि ॥ ९ ॥ अष्टौ द्वापष्टिजा भागा मुहूर्त्तस्य तथोपरि ।
 एकस्य द्वापष्ट्यंशस्य विंशतिश्चूर्णिका लवाः ॥ १० ॥ तथोक्तं सूर्यप्र-
 ज्ञप्तौ—' जे यां दोच्चरस्स संवच्छरस्स आई सेयां पढमस्स चंदसंवच्छरस्स
 पज्जवसाणो अयांतरपच्छाकडे समए, तं समयं च यां चंदे केयां नस्सक्तेणं

वर्ष छे अने पांचसुं अभिवर्द्धित नामनुं वर्ष छे. (३). एक युगमां त्रया चंद्रवर्ष छे ते दरे-
 कमां बार बार मास होय छे; तथा वे अभिवर्द्धित वर्ष छे, तेमां तेर तेर मास आवे छे.
 (४). बीजा चंद्रवर्षनो जे प्रथम समय छे, तेनी पहेलानो जे समय छे ते पहेला
 चंद्र वर्षनो छेन्नो समय होय छे. (५). ते समये चंद्रने उचरापाढा नक्षत्रनो योग होय
 छे. ते वखते ते उचरापाढाना छवीश मुहूर्त्त भोग्य होय छे, तथा ते उपर एक मुहूर्त्तना
 बासठीया छवीश भाग (अंश) तथा एक बासठीया अंशना सदसठीया चोपन अंश
 (२६ ११ ५५) होय छे. अही बासठीया अंशना जे सदसठ भाग थाय छे, तेनुं बीजुं नाम
 चूर्णिकाभाग कहेवाय छे. (८). ते वखते सूर्यने पुनर्वसु नक्षत्रनी साथे योग होय छे, ते
 वखते ते पुनर्वसु नक्षत्रना सोळ मुहूर्त्त सूर्यने भोग्य होय छे, तथा उपर एक मुहूर्त्तना बास-
 ठीया आठ भाग अने एक बासठीया भागना बीश चूर्णिका अंश (१६ ६२ १७) होय छे
 (१०). ते विषे सूर्यप्रज्ञप्तिमां कहुं छे के—“ जे बीजा चंद्रवर्षनो पहेलो समय छे, तेनी
 पहेलानो जे समय ते पहेला चंद्रवर्षनो छेन्नो समय छे. ते समये चंद्रनो योग कया नक्षत्र
 साथे होय छे ? (उचर) — उचरापाढा नक्षत्र साथे होय छे. उचरापाढा नक्षत्रना छवीश
 मुहूर्त्त, उपर बासठीया छवीश भाग, तथा ते उपर मुहूर्त्तना एक बासठीया भागना सदस-
 ठीया चोपन चूर्णिका भाग शेष (२६ ११ ५५) आटलुं चंद्रने भोग्य होय छे. आ समये

वदस्यादिमच्छणात् । अनंतरो यः पाश्चात्यः पंचमाब्दस्य सौमिः
॥ २६ ॥ आपाढाभिरुत्तराभि—स्तदा योगः सितद्युतेः । चरमे समये
तासां वर्तमानो भवेत्स हि ॥ २७ ॥ सूर्यस्य च तदा योगः पुष्येण
परिकीर्तितः । भुक्तशेषास्तदा तस्य मुहूर्त्ता एकविंशतिः ॥ २८ ॥ द्वाप-
ष्टिजास्त्रयश्चत्वारिंशदंशास्तथोपरि । तस्यांशस्य त्रयस्त्रिंश-द्विभागाः
सप्तषष्टिजाः ॥ २९ ॥ अत्र येऽर्कस्य नक्षत्र-योगे प्रोक्ता मुहूर्त्तकाः । ते
भानुसत्का बोद्धव्या विधोस्तु व्यावहारिकाः ॥ ३० ॥

आह च—अहोरात्रस्य हि त्रिंश-त्तमोऽंशो व्यावहारिकः । मुहूर्त्त इति
जानीमः किंरूपोऽसौ रवेः पुनः ॥ ३१ ॥ अत्रोच्यते—यत्संपूर्णमहोरात्रं
युज्यते भं हिमांशुना । तस्य योगोऽभवद्यात्र—स्कालमुष्णांशुना सह ॥ ३२ ॥
तस्य त्रिंशत्तमो भागो यावान् जायेत निश्चितः । तावन्मानो मुहूर्त्तोऽत्र
ज्ञेयो विज्ञैर्विवस्वतः ॥ ३३ ॥ स चार्ध-त्रयोदशमुहूर्त्तानि मुहूर्त्तस्यैककस्य
च । कृतद्वापष्टिभागस्य चतुर्विंशतिरंशकाः ॥ ३४ ॥ द्वापष्ट्यंशस्य चैकस्य

आदिमां वर्तता पहला चंद्र वर्षना पहला समयनी पहलानो जे समय होय ते पांचमा अ-
भिवर्धितवर्षनो छेन्नो समय होय छे. (२६). ते वखते उत्तरापाढा नक्षत्रनी साथे चंद्रनो
योग होय छे. ते योग ते उत्तरापाढाना छेन्ना समये होय छे. (२७). आ समये सूर्यनो
योग पुष्य नक्षत्रनी साथे कहेलो छे. ते वखते ते पुष्य नक्षत्रना भुक्तशेष (भोग्य) मुहूर्त्त
एकवीश, तेना उपर बासठीया तैतालीश अंश अने एक बासठीया अंशना सदसठीया
तेत्रीश भाग (२१ ६३ ६३) होय छे. (२८). अही सूर्यनो नक्षत्र साथे योग धतां जे मुहूर्त्तो
कहां छे, ते सूर्य संबंधी जाणवा, अने चंद्रना योगमां जे मुहूर्त्तो कहां ते व्यावहारिक
जाणवा. (३०).

अही कोइ शंका करे के—एक रात्रि दिवसनो जे त्रीशमो भाग ते व्यवहार्यी मुहूर्त्त
कहेवाय छे एम अमे जाणीए छीए. परंतु ते मुहूर्त्तने सूर्य साथे शो संबंध छे ? (३१).
आनो उत्तर ए छे जे—जे नक्षत्रनो चंद्र साथे संपूर्ण रात्रि दिवस योग धाय छे, ते नक्ष-
त्रनो योग जेटलो काळ सूर्य साथे निश्चित थाय, तेनो त्रीशमो भाग जेटलो थाय तेटला
प्रमाणवालें सूर्यहुं मुहूर्त्त कहेवाय छे एम पंडितोए जाणवुं. (३३). ते आ प्रमाणे—तेर
मुहूर्त्त, उपर एक मुहूर्त्तना बासठीया चोवीश अंश तथा बासठीया एक अंशना सदसठ

દ્વિચ્છ્રસ્ય સતપષ્ટિધા । કિંચિત્સમધિકાઃ સાર્દ્ધા-ચ્છિપંચાશદ્વિભાગકાઃ ॥ ૩૫ ॥ તથાહિ-સ્યુર્દ્વાદશમુહૂર્ત્તાદ્યા અહોરાત્રાસ્રયોદશ । સમક્ષેત્રા-
ણામુહૂર્તાં યોગકાલો વિવસ્વતઃ ॥ ૩૬ ॥ ત્રયોદશાહોરાત્રા યે મુહૂર્ત્તકર-
ણાય તે । ત્રિંશદ્ગુણીકૃતા જાતા નવત્યાદ્યા શતત્રયી ॥ ૩૭ ॥ દ્વાદશાનાં
મુહૂર્ત્તાનાં શેષાણામત્ર યોજને । ચતુઃશતી દ્વચ્ચુતરા સ્યા-ત્રિંશતા સા
વિભજ્યતે ॥ ૩૮ ॥ પૂર્ણાસ્રયોદશ પ્રાપ્તાઃ શિષ્યંતે દ્વાદશાથ તે । દ્વાપ-
ષ્ટિઘ્નાશ્ચતુશ્ચત્વા-રિંશા સતશતી ભવેત્ ॥ ૩૯ ॥ એતસ્યાત્રિંશતા ભાગે
ચતુર્વિંશતિરાપ્યતે । શેષા ચતુર્વિંશતિઃ સા સતપષ્ટ્યા હતા ભવેત્ ॥ ૪૦ ॥
અષ્ટાદ્યા યોદશશતી ત્રિંશતાસૌ વિભજ્યતે । પ્રાપ્તાઃ સાર્દ્ધાચ્છિપંચાશ-
કિંચિત્સમધિકા ઇતિ ॥ ૪૧ ॥ ઇતિ સૂર્યમુહૂર્ત્તપ્રમાણાનયનોપાયઃ ।

તુલ્યાર્દ્ધસાર્દ્ધત્રોડુ-પૂત્તમાના મુહૂર્ત્તકાઃ । ત્રિંશત્પંચદશ પંચ-ચ-
ત્વારિંશત્સ્યુરુષ્ણાગાઃ ॥ ૪૨ ॥ તૈશ્ચ ત્રયોદશ દિનાઃ સદ્વાદશમુહૂર્ત્તકાઃ ।
તથા સ્યુઃ પઢહોરાત્રા મુહૂર્ત્તાશ્ચૈકવિંશતિઃ ॥ ૪૩ ॥ અહોરાત્રા વિંશતિશ્ચ
મુહૂર્ત્તત્રિતયાધિકાઃ । ક્રમાઞ્ચેષુ ભેષ્વર્ક-ભોગઃ સ્યાદ્વ્યાવહારિકઃ ॥ ૪૪ ॥

માગ કરીએ તેમાંથી સાઢીપાંત્રીશથી કાંઈ અધિક અંશ આવે છે. (૩૫). તે આ
પ્રમાણે-સમષ્ટેત્રવાળા નક્ષત્રની સાથે સૂર્યનો યોગ તેર રાત્રિદિવસ અને ઉપર ચાર મુહૂર્ત્તનો
છે. (૩૬). તેથી જે તેર રાત્રિદિવસ છે તેના મુહૂર્ત્ત કરવા માટે તેને ત્રીશે ગુણતાં ત્રણ સો
ને નેરું (૩૬૦) થાય છે. તેમાં ઉપરના ચાર મુહૂર્ત્ત મેઝવીએ ત્યારે ચાર સો ને ષે (૪૦૨)
થાય છે, તેને ત્રીશે માંગતાં માગમાં તેર આવ્યા. બાકી શેષ ચાર વધ્યા, તેને ઘાસટે ગુણ-
વાથી સાત સો ને છુમાલીશ (૭૪૪) થયા. (૩૬). તેને ત્રીશે માંગતાં માગમાં ચોવીશ
આવે છે, શેષ પછી ચોવીશ રહે છે. તેને સઢસટે ગુણતાં સોઠ સો ને આઠ (૧૬૦૮) થાય
છે. તેને ત્રીશે માંગવાથી સાઢીતેપન (૫૩૧) અને કાંદક (ત્રીશીયા ત્રણ માગ) અધિક
થાય છે. (૪૧). આ પ્રમાણે સૂર્યના મુહૂર્ત્તનું પ્રમાણ લાવવાનો ઉપાય કહ્યો.

તુલ્ય (સમ) ષેષ્ટવાળા નક્ષત્રોને વિષે સૂર્યના ત્રીશ મુહૂર્ત્ત, અર્ધષેષ્ટના નક્ષત્રોને વિષે
પંદર મુહૂર્ત્ત અને સાર્ધ (દોઢ) ષેષ્ટવાળા નક્ષત્રોને વિષે સૂર્યના પીંતાલીશ મુહૂર્ત્ત આવે છે.
(૪૨). તે ત્રણે પ્રકારના નક્ષત્રો સાથે સૂર્યનો ભોગ આ પ્રમાણે છે.-સમ નક્ષત્ર સાથે તેર
રાત્રિદિવસ ને ચાર મુહૂર્ત્ત, અર્ધ નક્ષત્ર સાથે છ રાત્રિદિવસ ને એકવીશ મુહૂર્ત્ત તથા સાર્ધ

જોણે તા ઉત્તરાર્ધિ આસાદાર્ધિ ઉત્તરાણં આસાદાણં ળ્ઞવીસં મુહુત્તા
 ળ્ઞવીસં ચ વાવટ્ટિભાગા મુહુત્તસ્સ વાવટ્ટિભાગં ચ સત્તટ્ટિહાલ્લેત્તા ચડ-
 પ્પણં ચુણિયા ભાગા સેસા, તં સમયં ચ ણં સૂરે કેણં ણક્કત્તેણં જોણે
 તા પુણવ્વસુણા પુણવ્વસુસ્સ સોલસ મુહુત્તા અટ્ઠ ય વાવટ્ટિ ભાગા મુહુ-
 ત્તસ્સ વાવટ્ટિભાગં ચ સત્તટ્ટિહાલ્લેત્તા વીસં ચુણિયા ભાગા સેસા इति,
 एवं शेषेष्वपि सूत्रेषु सूत्रालापकपद्धतिर्बोद्धव्या ' योऽभिवर्द्धितवर्षस्य
 तृतीयस्यादिमः क्षणः । तदनंतरपाश्चात्यो द्वितीयस्यान्तिमः क्षणः ॥ ११ ॥
 तदा च पूर्वाषाढाभि-स्तह योगो हिमद्युतेः । मुहूर्त्ताः सप्त भागाश्च
 त्रिपञ्चाशद् द्विषष्टिजाः ॥ १२ ॥ द्वापष्ट्यंशस्य चैकस्य विभागाः सप्तष-
 ष्टिजाः । एकोनचत्वारिंशत्स्यु-स्तासां भोग्याः सितत्विषः ॥ १३ ॥
 पुनर्वसुभ्यां संयोग-स्तदा स्यादुष्णारोचिषः । तन्मुहूर्त्तांशप्रत्यंशान्
 भानुभोग्यानथ ब्रूवे ॥ १४ ॥ द्विचत्वारिंशन्मुहूर्त्ताः पुनर्वसोस्तदा रवेः ।
 पञ्चत्रिंशद्द्विषष्ट्यंशा भोग्याः सप्त च चूर्णिकाः ॥ १५ ॥ तुर्यस्य चंद्र-
 वर्षस्य य इह प्रथमः क्षणः । क्षणस्तृतीयस्यान्त्यः स्या-त्तदनंतरपश्चिमः

ધર્મનો યોગ કયા નક્ષત્ર સાથે હોય છે ? (ઉત્તર)-તે સમયે પુનર્વસુ સાથે ધર્મનો યોગ
 હોય છે. તે પુનર્વસુ નક્ષત્રના સોઠ મુહૂર્ત, તે ઉપર એક મુહૂર્તના વાસઠીયા આઠ ભાગ,
 તથા ઉપર એક વાસઠીયા ભાગના સડસઠ ભાગ કરી તેમાંથી વીંશ ચૂર્ણિકા ભાગ શેષ
 (૧૬ ૬૬ ૩૭) ઇટલું ધર્મને ભોગ્ય હોય છે. इति. " આ પ્રમાણે વાકીના સૂત્રોમાં દુષ્ટના
 આલાવાની પદ્ધતિ જાણવી. હવે ત્રીજા અભિવાર્ધિતવર્ષનો જે પહેલો સમય છે, તેની પહે-
 લાનો જે સમય તે ત્રીજા ચંદ્રવર્ષનો છેલ્લો સમય છે. (૧૧). તે સમયે પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રની
 સાથે ચંદ્રનો યોગ સાત મુહૂર્ત, તે ઉપર એક મુહૂર્તના વાસઠીયા ત્રેપન અંશ, અને તે ઉપર
 એક વાસઠીયા ભાગના સડસઠીયા ઓગણચાલીશ ભાગ (૭ ૬૩ ૩૭) હોય છે ઇટલે આઠલો
 કાઠ ચંદ્રનો ભોગ્ય હોય છે. (૧૨). આ વચ્ચે પુનર્વસુ નક્ષત્રની સાથે ધર્મનો સંયોગ હોય
 છે, તે વચ્ચે ધર્મના ભોગ્ય મુહૂર્ત, અંશ અને પ્રત્યંશ કેટલા હોય ? તે કહે છે. (૧૪). તે
 વચ્ચે ધર્મને પુનર્વસુના વેંતાલીશ મુહૂર્ત, તે ઉપર એક મુહૂર્તના વાસઠીયા પાંત્રીશ અંશ,
 અને તે ઉપર એક વાસઠીયા અંશના સડસઠીયા સાત અંશ ઇટલે ચૂર્ણિકા ભાગ (૪૨ ૬૬ ૩૭)
 ભોગ્ય હોય છે. (૧૫). ત્રીજા ચંદ્રવર્ષનો જે પહેલો સમય છે, તેની પહેલાનો જે સમય તે

॥१६॥ आषाढाभिश्चोत्तराभि—स्तदा योगो हिमद्युतेः । मुक्तशेषास्तदानीं
स्यु—स्तन्मुहूर्त्तास्त्रयोदश ॥ १७ ॥ एकस्य च मुहूर्त्तस्य द्वापष्ट्यंशास्त्रयो-
दश । अंशस्य तादृशः सप्त—विंशतिश्चूर्णिका लवाः ॥ १८ ॥ पुनर्वसुभ्यां
सूर्यस्य तदा योगो निरूपितः । मुहूर्त्तो द्वौ च तद्भुक्त—शेषौ भागास्त-
थोपरि ॥ १९ ॥ पटूपांशद् द्विपष्ट्युत्था भागस्यैकस्य तस्य च ।
सप्तपष्टिविभक्तस्य षष्टिर्भागाः प्रकीर्त्तिताः ॥ २० ॥ अभिवर्द्धितवर्षस्य
पंचमस्यादिमक्षणात् । स्याद्योऽनंतरपाश्चात्यः स तुर्यस्यांतिमः क्षणः
॥ २१ ॥ आषाढाभिरुत्तराभि—स्तदा योगोऽमृतद्युतेः । तद्भुक्तशेषा
एकोन—चत्वारिंशन्मुहूर्त्तकाः ॥ २२ ॥ द्वापष्टिभागाश्चत्वारि—शदेकस्याध
तस्य च । सप्तपष्टिभवाः सप्त—चत्वारिंशत्किलांशकाः ॥ २३ ॥ पुनर्व-
सुभ्यां सूर्यस्य तदा योगः प्रकीर्त्तितः । तद्भुक्तशेषा एकोन—त्रिंशदेव
मुहूर्त्तकाः ॥ २४ ॥ एकविंशतिरंशाश्च मुहूर्त्तस्य द्विपष्टिजाः । तस्यैकस्य
सप्तचत्वारिंशच्च चूर्णिकांशकाः ॥ २५ ॥ युगस्यादेरादिमस्य चंद्रा-

ग्रीष्मा अभिवर्धित वर्षनो छेदो समय होय छे. (१६). ते वखते उत्तराषाढा नक्षत्रनी
साथे चंद्रनो योग होय छे. ते वखते उत्तराषाढाना तेर मुहूर्त्त चंद्रने भोग्य होय छे,
ते उपर एक मुहूर्त्तना बासठीया तेर अंश अने बासठीया एक अंशना सतावीश
चूर्णिका अंश शेष होय छे (१७ ११ १३) (१८). आ वखते पुनर्वसु नक्षत्रनी साथे
सूर्यनो योग कहेलो छे ते वखते ते पुनर्वसुना बे मुहूर्त्त ते उपर एक मुहूर्त्तना बासठीया
छप्पन अंश अने एक बासठीया अंशना सदसठीया साठ भाग (२१ ११ १३) भुक्त
शेष पटले भोग्य कहेला छे. (२०). पांचमा अभिवर्धित वर्षना पहेला समयनी पहेलानो
बे समय होय ते चौथा चंद्रवर्षनो छेदो समय होय छे. (२१). ते वखते उत्तराषाढा नक्ष-
त्रनी साथे चंद्रनो योग होय छे. ते वखते ते उत्तराषाढाना ओगणचाळीश मुहूर्त्त, ते उपर
एक मुहूर्त्तना बासठीया चाळीश अंश अने एक बासठीया अंशना सदसठीया सुदवाळीश
अंश (२२ ११ १३) भुक्तशेष पटले भोग्य होय छे. (२३). आ वखते पुनर्वसु नक्षत्रनी साथे
सूर्यनो योग कहेलो छे. ते वखते ते पुनर्वसु नक्षत्रना ओगणत्रीश मुहूर्त्त, ते उपर एक
मुहूर्त्तना बासठीया एकवीश अंश अने एक बासठीया अंशना सदसठीया सुदवालीश
चूर्णिका अंश (२४ ११ १३) धर्यने भोगववाना बाकी (भोग्य) होय छे. (२५). युगनी

अष्टादश शताब्दिंशा अहोरात्रा युगे स्मृताः । पंचानामपि वर्षाणां तत्त-
त्संख्यासमुच्चयात् ॥ ४५ ॥ तथाहि—

संवत्सरास्त्रयश्चांद्रा युगे द्वौ चाभिवर्द्धितौ । तत्र चंद्राब्दस्य मान-
मित्येतत्प्राग्निरूपितं ॥ ४६ ॥ चतुःपंचाशदधिक-महोरात्रशतत्रयं ।
द्वादश द्वापष्टिभागा अहोरात्रस्य चोपरि ॥ ४७ ॥ अस्मिन्निगुणिते जात-
महोरात्रसहस्रकं । द्वापष्ट्याभ्यधिकं षट्त्रिंशच्च द्वापष्टिजा लवाः ॥ ४८ ॥
अभिवर्द्धितमानं चा-होरात्राणां शतत्रयं । सत्रयशीति चतुश्चत्वारिंश-
द्द्वापष्टिजा लवाः ॥ ४९ ॥ अस्मिन् द्विगुणिते सप्त शताः षट्षष्टिसं-
युताः । अहोरात्राः स्युस्तथाष्टा-शीतिर्द्वापष्टिजा लवाः ॥ ५० ॥ अष्टाशी-
तिरमी भागाः प्राच्यषट्त्रिंशता युताः । जाताश्चतुर्विंशमेव शतं द्वापष्टिजा
लवाः ॥ ५१ ॥ अहोरात्रद्वयं लब्धं द्वापष्ट्यास्मिन् हृतं सति । अष्टादश-
शताब्दिंशाः सर्वे संकलितास्ततः ॥ ५२ ॥ सप्तषष्टिर्ऋतमासा द्वापष्टिस्ते

नक्षत्र साथे त्रिंश रात्रिदिवस अने त्रय सुहृत् । आ सूर्यनो मोग व्यावहारिक कहेवाय छे.
(४४), एक युगना पांचे वर्षनी ते ते संख्याने एकटी करीए त्यारे अठार सो ने त्रिंश
रात्रिदिवस थाय छे. (४५) ते आ प्रमाणे.—

एक युगमां त्रय चंद्र वर्ष अने बे अभिवर्धित वर्ष आवे छे. तेमां चंद्र वर्षनुं मान त्रय
सो ने चौपन रात्रिदिवस अने उपर एक रात्रिदिवसना बासठीया बार भाग (३५४३३)
थाय छे. (४७), तेने त्रय गुणा करतां एक हजार ने बासठ रात्रिदिवस अने उपर एक
रात्रिदिवसना बासठीया छत्रीश भाग (१०६२६३) थाय छे. (४८) तथा अभिवर्धित
वर्षनुं मान त्रय सो ने त्रिंश रात्रिदिवस तथा उपर एक रात्रिदिवसना बासठीया जुमा-
लीश भाग (३८३६३) छे. (४९) तेने बमणा करवाथी साठ सो ने छासठ रात्रिदिवस
अने उपर एक रात्रिदिवसना बासठीया अठ्याशी भाग (७६६६३) थाय छे. (५०).
आ अठ्याशी भागमां उपरना छत्रीश भाग नांखवाथी बासठीया भाग एक सो ने
चोवीश (१२४) यथा, तेने बासठे भाग देतां बे रात्रिदिवस थाय. तेनी साथे उपरना
(१०६२ तथा ७६६) मेळवतां कुल अठार सो ने त्रिंश (१८३०) रात्रिदिवस एक
युगना थाय छे. (५२).

તથેદવાઃ । ઋતુમાસાશ્ચૈકપટ્ટિઃ પટ્ટિર્માસા વિવસ્વતઃ ॥ ૫૩ ॥ અભિવર્દ્ધિ-
તમાસાશ્ચ સતપંચાશદાહિતાઃ । શિષ્યેત સપ્તાહોરાત્રી સૈકાદશમુહૂર્ત્તિકા
॥ ૫૪ ॥ ત્રયોવિંશતિરંશાશ્ચ મુહૂર્ત્તસ્ય દ્વિપટ્ટિજાઃ । માસાનાં માનમિત્યેવં
યુગે પ્રોક્તં પૃથક્ પૃથક્ ॥ ૫૫ ॥ યુગાહોરાત્રવૃંદસ્ય હૃતે ભાગે યથોદિતૈઃ ।
સ્વીયસ્વીયમાસમાનૈર્-યુગે માસાસ્તથાઽત્ર ચ ॥ ૫૬ ॥ અયનાનિ દશ
પ્રાહુ-ઋતવર્ચ્ચિંશદાહિતાઃ । પટ્ટિર્માસાઃ શતં વિંશં પન્નાઃ સૌરપ્રમાણતઃ
॥ ૫૭ ॥ ચતુષ્પંચાશ્તસહસ્રાઃ શતૈર્નવભિરન્વિતાઃ ૫૪૯૦૦ । યુગે મુહૂર્ત્ત
નિર્દિષ્ટાઃ શિષ્ટૈર્વિષ્ટપૃજિતૈઃ ॥ ૫૮ ॥ ઇકોનવિંશતિસહ-સ્રાધિકં લજ્ઞ-
યોર્દ્વયં । આઢકાનાં પદ્મશતાનિ તૌલ્યમાનં યુગે જગુઃ ૨૧૬૬૦૦ ॥ ૫૯ ॥
ચતુષ્પંચાશ્ચક્ષતાનિ ભારાણાં નવતિસ્તથા ૫૪૯૦ । મેયરૂપતયા માનં
યુગસ્યાહુર્મનીપિણઃ ॥ ૬૦ ॥ ચાંદ્રં વર્ષં યુગસ્યાદિ-સ્તસ્યાદિર્માસ ઇષ્યતે ।
માસાદિરસિતઃ પક્ષ-સ્તસ્યાદિર્દિવસો ભવેત્ ॥ ૬૧ ॥ તત્રાપિ ભરતક્ષેત્રે
ક્ષેત્રે ચૈરવતાભિધે । યુગસ્યાદિર્દિનસ્યાદૌ વિવેહેયુ નિશામુખે ॥ ૬૨ ॥

એક યુગમાં સહસ્રત નવત્રમાસ હોય છે, ધાસઠ પંદ્રમાસ હોય છે, એકમઠ ઋતુમાસ
હોય છે, સાઠ સૂર્યમાસ હોય છે અને સપ્તાવન અભિવર્ધિતમાસ કહેલા છે તથા ઉપર સાઠ
રાત્રિદિવસ, અગ્યાર મુહૂર્ત્ત અને એક મુહૂર્ત્તના ધાસઠીયા ત્રેવીશ અંશ. આ પ્રમાણે એક યુગમાં
જૂદ જૂદ માસનું પ્રમાણ કહેલું છે. (૫૫). એક યુગના જેટલા રાત્રિદિવસ (૧૮૩૦)
ઉપર કલા છે, તેને પોતપોતાના માસના (અહોરાત્રરૂપ) પ્રમાણવડે માંગીએ ત્યારે તે યુગના
માસની સંખ્યા આવે છે. (૫૬). તથા એક યુગમાં દશ અયન આવે છે, ત્રીશ ઋતુઓ
કહેલી છે, માઠ માસ અને એક મો ને વીશ પચ્ચાઢીયા આવે છે. આ સૂર્યવર્ષના પ્રમાણથી
કહેલું છે. (૫૭). જગતને પૂજ્ય તીર્થકરોએ એક યુગમાં (૧૮૩૦ અહોરાત્રને ૨૦૦૦ વડે
ગુણતા) ચોપન હજાર ને નવ સો મુહૂર્ત્તો કહેલા છે (૫૪૬૦૦) (૫૮). એક યુગમાં
તોલનું પ્રમાણ બે લાખ ભોગશીશ હજાર ને છ મો આઢક કણું છે (૨૧૬૬૦૦). (૫૯)
એક યુગનું મેયપણાએ કરીને પ્રમાણ કરીએ તો ચોપન સો ને નેવું માર (૫૪૬૦) ધાય
છે એમ પંચિતો કહે છે. (૬૦).

યુગનો આરંભ પંદ્રવર્ષથી ધાય છે. વર્ષનો પ્રારંભ મામથી ધાય છે, માસના આરંભમાં
કૃષ્ણપક્ષ હોય છે અને કૃષ્ણપક્ષમાં પ્રથમ દિવસ આવે છે (દિવમથી તે શરૂ ધાય છે).
(૬૧). તેમાં ૫૫ ભરત અને ઐરવત ૯ બે સ્થેમાં દિવસની આદિમાં યુગનો પ્રારંભ ધયા

યદાપાઢપૌર્ણમાસી-રજન્યાઃ સમનતરં । પ્રવર્ત્તેતે યુગસ્યાદિ-ર્ભરતૈરવતા-
 ર્યયોઃ ॥ ૬૩ ॥ પૂર્વાપરવિદેહેષુ તદા ચ રજનીમુખં । તતો નિશામુલાદેવ
 યુગાદિસ્તત્ર કીર્તિતઃ ॥ ૬૪ ॥ કિંચ-રુદ્રાદયો મુહૂર્તાઃ સ્યુ-રહોરાત્રા
 દિનાદયઃ । ઉક્તા જિનેંદ્રૈર્ભરતૈ-રાવતાહ્યવર્ષયોઃ ॥ ૬૫ ॥ મહાવિદેહેષુ
 પુન-રહોરાત્રા નિશાદયઃ । યતસ્તત્ર યુગસ્યાદિ-ર્નિશારંભાત્પ્રવર્ત્તે
 ॥ ૬૬ ॥ તથોક્તં જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રે-‘કિમાઈ શં ભંતે સંવચ્છરા કિમાઈયા
 અયણા કિમાઈયા ઉઝ કિમાઈયા માસા કિમાઈયા પસ્કા કિમાઈયા
 અહોરત્તા કિમાઈયા મુહુત્તા કિમાઈયા કરણા કિમાઈયા નરક્ત્તા ? ગોઘ્રમા !
 ચંદાઈયા સંવચ્છરા, દરિક્કિણાઈયા અયણા, પાડસાઈયા ઉઝ, સાવણાઈયા
 માસા, વહુલાઈયા પસ્કા, દિવસાઈયા અહોરત્તા, રુદાઈયા મુહુત્તા, વા-
 લવાઈયા કરણા, અભિયાઈયા નરક્ત્તા પત્ત્તા સમણાડસો ’

છે, અને મહાવિદેહ છેત્રમાં રાત્રિના પ્રારંભમાં યુગની શરુઆત થાય છે. (૬૨). જ્યારે
 અપાઢ માસની પૂર્ણિમાની રાત્રિ પૂર્ણ થાય ત્યારે (આવળ વદિ ? આપણા અશાઢ વદિ ?)
 ભરત અને યેરવત છેત્રને વિષે યુગની શરુઆત થાય છે. (૬૩). આ વચ્ચે પૂર્વ અને પશ્ચિમ
 બન્ને મહાવિદેહ છેત્રને વિષે રાત્રિનો પ્રારંભ હોય છે, તેથી તે બન્ને છેત્રમાં રાત્રિના પ્રારંભથી
 જ યુગની શરુઆત કહેલી છે. (૬૪). વહી રુદ્ર વિગેરે મુહૂર્તો અને અહોરાત્રની ગણતરી
 ભરત અને યેરવત છેત્રમાં દિવસના પ્રારંભથી થાય છે, એમ જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે. (૬૫). પરંતુ
 મહાવિદેહ છેત્રમાં રાત્રિના પ્રારંભથી અહોરાત્રની ગણતરી થાય છે, કેમકે તે છેત્રમાં રાત્રિના
 પ્રારંભથી યુગની શરુઆત થાય છે. (૬૬). તે વિષે જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિમાં કહ્યું છે કે—“ હે
 મગવાન્ ! વર્ષનો પ્રારંભ કયાંથી થાય છે ? અયનનો પ્રારંભ શેનાથી થાય છે ? ક્રતુનો
 પ્રારંભ કયારથી થાય છે ? માસનો પ્રારંભ કયારથી થાય છે ? પલ્લવાડીયાનો પ્રારંભ કયારથી
 થાય છે ? અહોરાત્રનો પ્રારંભ કયારથી થાય છે ? મુહૂર્તનો પ્રારંભ કયારથી થાય છે ?
 કરણનો પ્રારંભ કયારથી થાય છે ? અને નચત્રનો પ્રારંભ કયારથી થાય છે ? ’ (ઉત્તર) હે
 ગૌતમ ! વર્ષનો પ્રારંભ ચંદ્રથી (ચાંદ્રવર્ષથી) થાય છે, અયનનો પ્રારંભ દક્ષિણાયનથી થાય
 છે, ક્રતુનો પ્રારંભ વર્ષાઋતુથી થાય છે, માસનો પ્રારંભ આવળથી થાય છે, પલ્લવાડીયાનો
 પ્રારંભ કૃષ્ણપક્ષથી થાય છે, અહોરાત્રનો પ્રારંભ દિવસથી થાય છે, મુહૂર્તનો પ્રારંભ રુદ્રથી
 થાય છે, કરણનો પ્રારંભ વાલ્લવથી થાય છે, તથા હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! નક્ષત્રનો પ્રારંભ
 અભિજિતથી થાય છે. ”

श्रावणाऽसितपक्षस्य तिथेः प्रतिपदोऽपि च । बालवस्य करणस्य
 ऋक्षस्याभिजितस्तथा ॥ ६७ ॥ प्रथमे समये प्रोक्तो युगारंभश्चिदुत्तरैः ।
 भरतैरावतमहा-विदेहेषु समं जिनैः ॥ ६८ ॥ तथोक्तं ज्योतिष्करंढे-साव-
 णवहुलपडिवण बालवकरणे अभीइनस्क्ते । सव्वत्थ पढमसमए जुगस्स
 आइं वियाणाहि ॥ ६९ ॥ इदं तु बाल्हभ्यवाचनानुगतं ज्ञेयं, ज्योतिष्क-
 रंढकर्तुर्बाल्हभ्यत्वात्, माथुरवाचनानुगनभगवत्यादिसूत्रेषु तु यस्मिन्
 समये मेरोर्दक्षिणोत्तरयोर्युगस्य प्रतिपत्तिस्ततोऽन्तरे द्वितीये समये मेरोः
 पूर्वापरयोर्युगस्य प्रतिपत्तिरित्यभिप्रायो दृश्यते, तथा च तदग्रंथः-जया
 णं भंते ! जंबूद्वीवे दीवे दाहिणद्धे वासाणं पढमे समए पडिवज्जइ, तथा णं
 उत्तरद्धे वि वासाणं पढमे समए पडिवज्जइ ? जया णं उत्तरद्धे वासाणं पढमे
 समए पडिवज्जइ तथा णं जंबूद्वीवे दीवे मंदरस्स पढवयस्स पुरच्छिम-
 पञ्चत्थिमेणं अणंतरपुरस्कडसमयंसि वासाणं पढमे समए पडिवज्जइ ? हंता
 गोयमा ! जया णं जंबूद्वीवे दीवे दाहिणद्धे वासाणं पढमे समए पडिवज्जइ

श्रावण मासना कृष्णपक्षनी प्रतिपदा (एकम्) ने दिवसे बालव नामना करणना
 अने अभिजित नक्षत्रना पहिले समये भरत, ऐरवत अने महाविदेह क्षेत्रमां
 एकीसाये (वखते) उत्तम (केवळ) ज्ञानवाळा जिनेश्वरोए युगनो आरंभ कइयो छे.
 (६७-६८). ते विषे ज्योतिष्करंढकर्ता कहुं छे के-“ श्रावण मासना कृष्णपक्षनी प्रति-
 पदाने दिवसे बालव करण अने अभिजित नक्षत्रना प्रथम समयने विषे सर्व क्षेत्रोमां युगनो
 प्रारंभ थाय छे एम जाणवुं. (६९). आ बल्लभीवाचनाने अनुसारे कहुं छे एम जाणवुं,
 केमके ज्योतिष्करंढना कर्ता बल्लभी संप्रदायना हता; परंतु माथुरी वाचनाने अनुसरता
 भगवती विगेरे सूत्रोमां तो-“ जे समये मेरुपर्वतनी उत्तर अने दक्षिणमां युगनो आरंभ
 थाय छे, तेनी पछीना बीजे समये मेरुनी पूर्व अने पश्चिममां युगनो आरंभ थाय छे. ”
 एवो अभिप्राय जोवामां आबे छे. ” ते विषे ते ग्रंथमां कहुं छे के-“ हे भगवान् ! ज्यारे
 जंबूद्वीप नामना द्वीपमां दक्षिणार्धने विषे वर्षनो प्रथम समय अंगीकार कराय छे,
 ते ज वखते उत्तरार्धने विषे पण वर्षनो प्रथम समय अंगीकार कराय छे ? अने
 ज्यारे उत्तरार्धने विषे वर्षनो प्रथम समय अंगीकार कराय छे, त्यारपछीना बीजा
 समये जंबूद्वीप नामना द्वीपमां मेरुपर्वतनी पूर्व अने पश्चिमने विषे (महाविदेह क्षेत्रने
 विषे) वर्षनो प्रथम समय अंगीकार कराय छे ? उत्तर-हे गौतम ! हा, ज्यारे जंबूद्वीप नामना
 द्वीपमां दक्षिणार्धने विषे वर्षनो पहिलो समय अंगीकार कराय छे, विगेरे ते ज प्रमाबे

तह चेव जाव पडिवज्जइ, एवं चावलिकादिसूत्रगर्भितं ऋतुत्रयसूत्रं अयनसूत्रं चाधीत्य जहा अयणेणं अभिलावो तहा संवच्छरेण वि भाणिअव्वो, जुएण वि वाससएण वि इत्यादि भूयान् सूत्रसंदर्भो भगवतीसूत्रादर्शाद्बोध्यः.

जंवूद्धीपप्रज्ञप्तिसूत्रेऽपि इदमेव सूत्रं “जहा पंचमसए पढमुद्देसए” इत्यतिदेशेन संगृहीतं बोद्धव्यं. अत्र च जंवूद्धीपप्रज्ञप्तिसूत्रौ उ० श्रीशान्ति-चंद्रगणिभिरिहैवमुक्तं, युक्त्यानुकूल्यं तु युगपत्प्रतिपत्तिसमये संभावयामः, तथाहि—‘सव्वे कालविसेसा सूरपमाणेण हुंति नायव्वा’ इति वचनान्वयदि सूर्यचारविशेषेण कालविशेषप्रतिपत्तिर्दक्षिणोत्तरयोराद्यसमये तर्हि दक्षिणोत्तरप्रतिपत्तिसमये पूर्वापरयोः पूर्वकालस्यापर्यवसानं वाच्यं, पूर्वापरविदेहापेक्षयास्त्येव तदिति चेत्सूर्ययोश्चीर्णचरणं अपरं वा सूर्यद्वयं वाच्यं, ययोश्चारविशेषादक्षिणोत्तरप्रतिपत्तिसमयापेक्षयोत्तरसमये पूर्वापरयोः

कहेवुं. यावत् अंगीकार कराय छे.” ए ज प्रमाणे आवलिका विगेरेना सूत्रथी गर्भित (सहित) अण ऋतुनुं सूत्र अने अयननुं सूत्र कहीने—“जेम अयननो आलावो छे तेम ज वर्वनो पण आलावो कहेवो. ते ज प्रमाणे युगनो तथा सो वर्वनो पण आलावो कहेवो.” इत्यादिक घणां सूत्रोनो समूह भगवतीसूत्रना ग्रंथथी जाणवो.

जंवूद्धीपप्रज्ञप्ति सूत्रमां पण “जेम पांचमा अंगना पांचमा शतकना पहिला उद्देशामां कहुं छे तेम” ए प्रमाणे भलामण करीने आ ज सूत्र ग्रहण कर्तुं छे एम जाणवुं. अही जंवूद्धीपप्रज्ञप्तिनी टीकामां उपाध्याय श्री शान्तिचंद्रगणिए कहुं छे के—“अही आ प्रमाणे कहुं छे, परंतु युक्तिनुं अनुकूलपणुं तो समकाळे प्रतिपत्ति (शुरुआत) नो समय होय तेमां छे. एम अमे संभावना करीए छीए. कहुं छे के—‘सर्वे काळना विशेषो धूर्यना प्रमाणथी थाय छे एम जाणवुं.’ आहुं वचन होवाथी. जो धूर्यना चार विशेषे करीने दक्षिण अने उत्तरमां काळ विशेषनो स्वीकार पहले समये थरो होय तो दक्षिण अने उत्तरमां काळ विशेषना स्वीकारने समये पूर्व अने पश्चिममां पूर्वना काळनी असमाप्ति कहेवी जोइए. कदाच कोइ कहे के—‘पूर्व-पश्चिम महाविदेहनी अपेक्षाए तेम (पूर्व काळनी असमाप्ति) छे ज. तेनो उत्तर ए छे के—जो एम होय तो ये धूर्यनुं चैर्णचरण कहेवुं जोइशे अथवा बीजा बे धूर्य कहेवा जोइशे, के तेमना जूदा प्रकारना चार (गति) थी दक्षिण अने उत्तरमां स्वीकारेला समयनी अपेक्षाए तेनी पछीना समये पूर्व-पश्चिममां काळ

१. अशुक्र प्रकारनी गतिए करीने. २. पूर्वना वर्वनो के युगनो छेजो समय कहेवो जोइए.

३. चारनी समाप्ति अने चारनी शुरुआत.

કાલવિશેષપ્રતિપત્તિરિત્યાદિકો મૂયાન્ પરવચનાવકાશ इत्यलं प्रसंगेनेति ।

वक्ष्यंते ये च कालांशाः सुपमसुपमादयः । आरंभं प्रतिपद्यंते सर्वे
तेऽपि युगादितः ॥ ७० ॥ युगपर्यवसाने च ते यांति परिपूर्णतां ।
तस्मात्कालविशेषेषु युगं प्रागुदितं जिनैः ॥ ७१ ॥ तदुक्तं ज्योतिष्करंडके
एष कालविभागा पडिवज्जंते जुगंमि खलु सव्वे । पत्तेयं पत्तेयं जुगस्स
अंते समप्पिति ॥ ७२ ॥ ज्योतिष्करंडटीकाकाराः पादलिप्तसूरयोऽप्याहुः-
एष उ सुसमसुसमादयो अद्वाविसेसा जुगाइया सह पवत्तंते जुगंतेण
सह समप्पिति ।

अथ वक्ष्ये प्रतियुग-मयनानि यथागमं । आवृत्तीः सूर्यशशिनो-
स्तत्तिथीनुडुभिस्सह ॥ ७३ ॥ स्वरूपमृतुमासानां तिथीनां चावमस्य च ।
नक्षत्राणि यथायोग-मेतेषां करणान्यपि ॥ ७४ ॥ युगे युगेऽयनानि
स्यु-र्भानोर्दश दश ध्रुवं । तदेकैकमहोरात्र-सत्र्यशीतिशतात्मकं ॥ ७५ ॥
प्रत्ययः क इहात्रेति यदि शुश्रूष्यते त्वया । त्रैराशिकं तदात्रेदं श्रूयतां

विशेषનો (વર્ષના આરંભનો) સ્વીકાર થઈ શકે. ” इत्यादिक घणा प्रकारे अन्य अन्य
विद्वानोना वचन (प्रश्नोत्तर) नो अवकाश रहे छे; माटे आ प्रसंगे करीने सयुं. ”

આગળ ઉપર સુપમસુપમ વિગેરે જે કાલના અંશો કહેવામાં આવશે, તે સર્વેનો યુગની
શરુઆતથી જ પ્રારંભ થાય છે. અને યુગને અંતે તેઓ પૂર્ણતાને પામે છે, તેથી સર્વ
કાલ વિશેષોને વિષે સીધી પહેલાં જિનેશ્વરોઈ યુગનું પ્રમાણ થતામ્યું છે. (૭૦-૭૧). તે
વાવટ જ્યોતિષ્કરંડકમાં કહ્યું છે કે—આ સર્વ કાલના વિભાગો પ્રત્યેક પ્રત્યેક યુગના પ્રા-
રંભને આધીને જ અંગીકાર કરાય છે (પ્રારંભ થાય છે) અને યુગને અંતે જ સમાપ્ત થાય
છે. (૭૨). જ્યોતિષ્કરંડકના ટીકાકાર થી પાદલિપ્તસૂરિમહારાજ પથ્ય કહે છે કે—
આ સુપમસુપમ વિગેરે કાલ વિશેષો યુગના આરંભની સાથે જ પ્રવર્તે છે અને યુગના અંતની
સાથે જ સમાપ્ત થાય છે.

હવે આગમમાં કયા પ્રમાણે દરેક યુગના અવનો, ધર્મ અને ચંદ્રની આવૃત્તિ, નચવની
સાથે તેની વિધિઓ, આતુમામનું સ્વરૂપ, વિધિનું સ્વરૂપ, ઘય વિધિનું સ્વરૂપ, નઘપ્રો
અને તેના સંયોગથી થતાં કરણોને હું કહીશ. (૭૩-૭૪). દરેક યુગમાં ધર્મના
દશ-દશ અવનો હોય છે. તે દરેક અવનમાં એક સો ને પચાસી અશ્વોરાષ્ટ્ર હોય છે. (૭૫).
આ વાવટની શી છાત્રી ? એમ કહીને દે મિત્ર ! જો તારે સાંમઝવાની રૂબૂદા હોય તો આ

મિત્ર દર્શ્યતે ॥ ૭૬ ॥ અષ્ટાદશશતાલ્લિશા અયનૈર્દશભિર્યદિ । અહોરાત્રા-
સ્તદૈકેના—યનેન કિં લભામહે ॥ ૭૭ ॥ અત્રાંત્યેનૈકરૂપેણ રાશિના
ગુણિતઃ સ્થિતઃ । તથૈવ મધ્યમો રાશિ—રેકેન ગુણિતં હિ તત્ ॥ ૭૮ ॥
તતો દશકરૂપેણ હૃતેઽસ્મિન્નાથરાશિના । અહોરાત્રશતં લબ્ધં સત્ર્યશીતિ
યથોદિતં ॥ ૭૯ ॥ મંડલાનામપિ શતં સત્ર્યશીતિ ચરેદ્રવિઃ । એકૈકં
પ્રત્યહોરાત્રં પૂર્યન્નયનેઽયને ॥ ૮૦ ॥ સર્વાંતરાનંતરે ય—મંડલે દક્ષિણા-
યનં । આરભ્યતે પૂર્યતે ત—ત્સર્વવાહ્યે ચ મંડલે ॥ ૮૧ ॥ સર્વવાહ્યાનંતરે
ચ મંડલેઽથોત્તરાયણં । આરભ્યતે પૂર્યતે ત—ત્સર્વાભ્યંતરમંડલે ॥ ૮૨ ॥

અથ સૂર્યાયનજ્ઞાન—વિષયે કરણં બ્રુવે । યતોઽતીતવર્તમાના—યનજ્ઞાનં
સુખં ભવેત્ ॥ ૮૩ ॥ રાકામાવાસ્યારૂપાણિ પ્રાગ્વિવચ્ચિતવાસરાત્ । તાનિ
પંચદશઘ્નાનિ કર્તવ્યાનિ તતોઽત્ર ચ ॥ ૮૪ ॥ અતીતાસ્તિથયઃ ક્ષેપ્યા
વર્તમાનસ્ય પર્વણઃ । પાત્યંતેઽવમરાત્રાશ્ચ યુગાદારભ્ય યે ગતાઃ ॥ ૮૫ ॥

ત્રિરાશિને તું સાંભઠ. હું કહું છું. (૭૬) જો દશ અયનના અઢાર સો ને ત્રીણ અહોરાત્ર છે
તો એક અયનના કેટલા અહોરાત્ર પામીએ (થાય) ? (૭૭). ઉત્તર—અહીં છેલ્લા એકરૂપ-
રાશિવડે મધ્યમ રાશિને (૧૮૩૦ ને) ગુણવાથી તેટલો જ રાશિ રહે છે, કેમકે એકવડે
જેને ગુણવામાં આવે તે તેટલું જ રહે છે. (૭૮). ત્યારપછી (૧૮૩૦ ને) દશરૂપ પહેલા
રાશિવડે માંગાકાર કરવાથી ઉપર કહ્યા પ્રમાણે એક સો ને ત્રણાશી (૧૮૩) અહોરાત્ર
આવે છે. (૭૯), સૂર્યની ગતિના એક સો ને ત્રણાશી માંડલા હોય છે. તેમાં દરેક અય-
નમાં સૂર્ય ગતિવડે હમેશાં એક એક માંડલું પૂરું કરે છે. (૮૦) સર્વ આભ્યંતર (અંદરના)
માંડલાની પછીના માંડલામાં જ્યારે સૂર્ય ચાલે છે ત્યારે દક્ષિણાયનનો આરંભ થાય છે,
અને સર્વથી વહારના (છેલ્લા) માંડલામાં જ્યારે સૂર્ય ચાલે છે ત્યારે તે દક્ષિણાયન પૂર્ણ
થાય છે (૮૧). એ જ રીતે સર્વ વાહ્ય માંડલાની પછીના માંડલામાં સૂર્ય ચાલતો હોય ત્યારે
ઉત્તરાયણનો આરંભ થાય છે, અને સર્વ આભ્યંતર માંડલામાં જ્યારે ગતિ કરતો હોય
ત્યારે તે ઉત્તરાયણ પૂર્ણ થાય છે. (૮૨).

હવે સૂર્યના અયનને જાણવાની રીત કહું છું, કે જેથી બીતી ગયેલા અને વર્તતા અયનનું
જ્ઞાન સુલે કરીને થઈ શકે છે. (૮૩). તે આ પ્રમાણે.—કહેવાને શ્ચેલેલા દિવસની પહેલાં
જેટલી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા વ્યતીત થઈ હોય, તેને પંદરે ગુણવા. પછી તેમાં ચાલતા
પર્વની જેટલામી તિથિએ પૂર્ણ્ય હોય તેટલી તિથિઓ નાંખવી. પછી યુગની શરુઆતથી
અત્યાર સુધીમાં જેટલી ચય તિથિઓ ગઈ હોય તેટલી તેમાંથી બાદ કરવી. (૮૪).

રાશી તસ્મિન્સ્તતો ભક્તે-સત્રયશીતિશતેન યત્ । લબ્ધમેકદ્વયાદિરૂપં
તત્સંસ્થાપ્ય વિચિંત્યતે ॥ ૮૬ ॥ લબ્ધઃ સર્મોકો યદિ ત-દ્વચતીત-
સુત્તરાયણં । વિપર્મોકોઽથ લબ્ધશ્ચે-તદ્ભૂતં દક્ષિણાયનં ॥ ૮૭ ॥ અંશાસ્તુ
યે પૂર્વરાશૌ ભાગશેષા અવસ્થિતાઃ । તે તત્કાલં પ્રવૃત્તસ્યા-યનસ્ય
દિવસાઃ કિલ ॥ ૮૮ ॥

યુગમધ્યે યથા કશ્ચિ-ન્નવમાસવ્યતિક્રમે । જનઃ પૃચ્છતિ પંચમ્યાં
કિમધ્યાયનમસ્તિ ભોઃ ॥ ૮૯ ॥ અનંતરં ચ કતર-દ્વચતીતમિતિ તત્ર ચ ।
પૂર્વોક્તવિધિના પ્રાણો દધ્યાદિત્યેવમુત્તરં ॥ ૯૦ ॥ નવાનાં નનુ માસાનાં
પર્વાણ્યષ્ટાદશાગમન્ । તાનિ પંચદશાન્નાનિ દ્વૌ શતૌ સ્તઃ સસતતી
॥ ૯૧ ॥ પંચમ્યાં પૃષ્ઠમિતિ ચ ક્ષિપ્યતે તત્ર પંચકં । પંચસતતિસંયુક્તે
સંજાતે દ્વે શતે તતઃ ॥ ૯૨ ॥ નવમાસ્યાં ચ, ચત્વારો-ઽવમરાત્રા ભવંતિ યે ।
તે ત્યજ્યંતે તતો જાતૌ દ્વૌ શતૌ સૈકસતતી ॥ ૯૩ ॥ અસ્ય રાશેઃ સત્રયશી-
તિ-શતેન ભજને સતિ । લબ્ધમેકં રૂપમષ્ટા-શીતિઃ શેષાવતિષ્ઠતે ॥ ૯૪ ॥

પછી તે રાશિને એક સો ને ત્ર્યાશીઃ માગતાં જે એક થે વિગેરે લાઘે (માગમાં આવે) તેને
સ્થાપીને આ પ્રમાણે વિચારવું.—જો માગમાં સમ (એકી) અંક આવ્યો હોય તો ઉત્તરાયન
ધીતી ગયું છે, અને જો વિપમ (એકી) અંક આવ્યો હોય તો દક્ષિણાયન ધીતી ગયું છે
એમ જાણવું. (૮૭). પૂર્વની રાશિમાં જે શેષ અંશો રહ્યા હોય, તેટલા તે કાલે ચાલતા
અપનના દિવસો જાણવા. (૮૮).

જેમકે યુગને મધ્યે નવ માસ ધીતી ગયા પછી પાંચમને દિવસે કોઈ પ્રશ્ન કરે કે—‘ અરે !
આજે કયું અપન છે ? અને કયું વ્યતીત થયું છે ? ’ આ પ્રશ્ન ઉપર વિદ્વાને પૂર્વે કહેલા વિધિ
પ્રમાણે આ રીતે ઉત્તર આપવો. (૯૦). નવ માસમાં અઢાર પેર્વો ધીતી ગયા છે તેથી
અઢારને પંદરે ગુણતાં થસો ને સીતેર થાય છે. (૨૭૦). (૯૧). પાંચમને દિવસે પ્રશ્ન
કર્યો છે તેથી તેમાં પાંચ ઉમેરતાં થસો ને પંચોતેર (૨૭૫) થાય છે. (૯૨).
પછી નવ માસમાં ચાર ધ્રુવ વિધિઓ આવે છે તેથી તેમાંથી ચાર બાદ કરતાં ચાકી
થસો ને એકોતેર (૨૭૧) રહે છે. (૯૩). પછી આ રાશિને એક સો ને
ત્ર્યાશીઃ માગતાં માગમાં એક આવે છે, અને અઢ્યાશી શેષ રહે છે. (૯૪).

૧ પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા.

તતશ્રાતીતમયન-મેકં તદપિ દક્ષિણં । સાંપ્રતં વર્તમાનં ચ ગણ્યતામુત્ત-
 રાયણં ॥ ૬૫ ॥ તસ્યાપ્યષ્ટાશીતિતમં સાંપ્રતં વર્તેતે દિનં । દ્વિતી-
 યોઽપ્યત્ર દૃષ્ટાંતો દર્શ્યતે ગુરુર્દર્શિતઃ ॥ ૬૬ ॥ પંચવિંશતિમાસાતિ-ક્રમે
 કેનાપિ પૃચ્છ્યતે । દશમ્યામયનં કિં ભો વર્તેતેઽથ ગતં ચ કિં ॥ ૬૭ ॥
 પંચાશયાનિ પર્વાણિ માસેષુ પંચવિંશતૌ । તાનિ પંચદશઘ્નાનિ પંચાશા
 સત્તશત્યભૂત ॥ ૬૮ ॥ દશમ્યાં પૃષ્ઠમિતિ ચ હિપ્યંતે દશ તેન ચ ।
 શતાનિ સત્ત જાતાનિ પૃષ્ઠાઢ્યાનિ તતઃ પરં ॥ ૬૯ ॥ દ્વાદશાવમરાત્રાઃ
 સ્યુ-ર્માસેષુ પંચવિંશતૌ । તેષુ ત્યક્તેજ્વલ્લચત્વા-ર્શિશા સત્તશતી ભવેત્
 ॥ ૫૦૦ ॥ સત્યશીતિશતેનાસ્ય રાશેર્વિભજને સતિ । ચત્વાર એવ લભ્યંતે
 શેષાસ્તિષ્ઠંતિ પોઢશ ॥ ૧ ॥ ગતાનિ ચત્વાર્યયના-ન્યતીતં યદનંતરં ।
 તદુત્તરાયણં દક્ષિ-ણાયનં ત્દસ્તિ સાંપ્રતં ॥ ૨ ॥ પોઢશો દિવસસ્તસ્યા-
 -પ્યધુનાઃ સ્વલુ વર્તેતે । એવમન્યત્રાપિ ભાવ્યં કરણં જ્ઞૈર્યથોચિતં ॥ ૩ ॥
 યુગે યુગે ચતુર્લિંગ-મયનાનાં શતં વિધોઃ । તદ્વૈકૈકં ભવત્કાર્દ્ધભોગ-

તેથી એક અયન વ્યતીત થયું, તે પણ દક્ષિણાયન વ્યતીત થયું, અને, હમણાં બીજું
 ઇટલે ઉત્તરાયણ વર્તે છે એમ જાણવું. (૧૫). તે ઉત્તરાયણનો પણ આજે અઢ્યા-
 શીમો દિવસ વર્તે છે એમ સિદ્ધ થયું. હવે ગુરુતું દેખાહેલું બીજું પણ ઉદાહરણ દેખાહે
 છે. (૬૬).-પચીશ માસ ગયા પછી દશમને દિવસે કોઈય પ્રશ્ન કર્યો કે-અરે !
 આજે કયું અયન વર્તે છે ? અને કયું અયન વીતી ગયું છે ? (૬૭). ઉત્તર-પચીશ
 માસમાં જે પચાસ પર્વો વીતી ગયા, તેને પંદરે ગુણનાં સાત સો ને પચાસ (૭૫૦) થયા.
 (૬૮). તેમાં દશમને દિવસે પૂછ્યું છે માટે દશ નાંચવાથી સાત સો ને સાત (૭૬)
 થયા. (૬૯). ત્યારપછી પચીશ માસમાં ચાર હય તિથિઓ આવે છે, તેથી તેમાંથી ચાર
 વાદ કરતાં સાત સો ને અઢતાઢીશ (૭૪૮) વાકી રહે છે. (૫૦૦) પછી આ રાશિને
 એક સો ને ત્રાશીણ માંગતાં માગમાં ચાર આવે છે, અને સોઢ વાકી વધે છે. (૧).
 તેથી ચાર અયન વીતી ગયાં, તેમાં પણ જે હમણાં છેવટું (ચોથું) વ્યતીત થયું તે
 ઉત્તરાયણ અને અત્યારે જે વર્તે છે તે દક્ષિણાયન. (૨). તે દક્ષિણાયનનો પણ આજે
 સોઢમો દિવસ વર્તે છે. આ રીતે બીજે સ્થળે પણ પંડિતોણ ઉચિતતા પ્રમાણે જાણવું. (૩).
 હવે એક એક યુગમાં એક સો ને ચોત્રીશ (૧૩૪) ચંદ્રના અયનો આવે છે. તે અયનનું

માનમિહોદિનં ॥ ૪ ॥ સર્વર્ષભોગકાલો હિ વિધોઃ સંકલિતો ભવેત્ ।
સત્તર્વિંશતિરેવાહો—રાત્રાઃ પૂર્ણાસ્તથોપરિ ॥ ૫ ॥ સત્તપષ્ટિવિભક્તાહો—
રાત્રાંશાશ્ચૈકવિંશતિઃ । ભમાસોઽપ્યયમેવેદો—રુદગ્યામ્યાયનાત્મકઃ ॥ ૬ ॥
સત્તપષ્ટિવિભક્તાહો—રાત્રાંશાનાં ભવેદિહ । ભમાસર્ચિશ્ચિદધિકૈ—રષ્ટાદશ-
મિતૈઃ શતૈઃ ॥ ૭ ॥ ર્દશશાશ્ચ ભમાસાઃ સ્યુઃ સત્તપષ્ટિયુગે યુગે । એકૈક-
સ્મિન્ ભમાસે ચ સ્યાર્દિદોરયનદ્વયં ॥ ૮ ॥ યુક્તં તતશ્ચતુર્ચિશ—મયનાનાં
શતં યુગે । એકૈકસ્યાયનસ્થાથ માનં વ્યક્તયા નિશમ્યતાં ॥ ૯ ॥

ચરેત્પ્રત્યયનં ચંદ્રો મંડલાનિ ત્રયોદશ । ચતુશ્ચત્વારિંશદંશાં—શ્વૈ-
કસ્ય સત્તપષ્ટિજાન્ ॥ ૧૦ ॥ તતશ્ચ—ત્રયોદશૈવાહોરાત્રા ભાગાશ્ચ સત્ત-
પષ્ટિજાઃ । ચતુશ્ચત્વારિંશદહો—રાત્રસ્યાયનમેંદવં ॥ ૧૧ ॥ યદ્વા—સત્ત-
પષ્ટિભવૈઃ પંચ—દશાઠ્ઠૈર્નવભિઃ શતૈઃ । અહોરાત્રસ્ય ભાગૈઃ સ્યા—દ્વમાસાર્દ-
સુનિશ્ચિતં ॥ ૧૨ ॥ ચંદ્રસ્યૈકૈકમયન—મેતન્માનં નિરૂપિતં । ત્રૈરાશિકવલે-
નાત્ર પ્રત્યયોઽપિ નિરૂપ્યતે ॥ ૧૩ ॥ ચેતુર્ચિશેનાયનાનાં શતેન તુહિન-

એક એક નક્ષત્રચક્રના અર્ધ ભાગને ભોગવવા કેટલું પ્રમાણ અહીં કહ્યું છે. (૪). કાચ્ય
કે ચંદ્ર સર્વ નક્ષત્રચક્રને ભોગવે ત્યારે કુલ સતાવીશ અહોરાત્ર પૂર્ણ અને ઉપર એક અહો-
રાત્રના સદસઠીયા એકવીશ અંશ (૨૭ ૩૩) આટલો વચ્ચત લાગે છે. ચંદ્રના ઉત્તરાયણ
અને દક્ષિણાયન સ્વરૂપવાળો આટલો જ નક્ષત્રમાસ પણ છે. (૬). આવા નક્ષત્રમામના
સર્વ અહોરાત્રના અંશો કરવા હોય તો સતાવીશને સદસઠે ગુણી તેમાં એકવીશ અંશ ઉમે-
રવા; તેથી સદસઠીયા અઢાર સો ને ત્રીશ (૧૮૩૦) અંશો થાય છે. (૭). આવા નક્ષત્રના
માસ એક એક યુગમાં સદસઠ થાય છે, અને એક એક નક્ષત્ર મામમાં ચંદ્રના વધે અપન
હોય છે. (૮). તેથી કરીને એક યુગમાં કુલ એક સો ચોત્રીશ અપન હોય છે, તે યોગ્ય જ
છે હવે એક એક અપનનું પ્રમાણ સ્પષ્ટ રીતે કહું છું તે સાંમઝો—(૯). ચંદ્ર એક એક
અપનમાં તેર માંડલા અને ઉપર એક માંડલાના સદમઠીયા ત્રીમાઝીશ અંશ (૧૩ ૧૬) આ-
ટલું છેત્ર વાળે છે (ઓઢંગે છે). (૧૦) તેથી કરીને ચંદ્રના એક અપનમાં તેર અહોરાત્ર
અને ઉપર એક અહોરાત્રના સદસઠીયા ત્રીમાઝીશ અંશ (૧૩) આટલો વચ્ચત લાગે
છે. (૧૧). અથવા તો અર્ધ નક્ષત્રમાસનું પ્રમાણ એક અહોરાત્રના સદસઠ ભાગ કરીએ
તેવા નવ સો ને પંદર (૬૨૫) માગ જ આવે છે. (૧૨). તેટલું જ એક એક ચંદ્ર અપનનું
પ્રમાણ કહેલું છે. આ વાચતની છાત્રીને માટે ત્રિરાશિની રીત પણ વતાવે છે—(૧૩).

દ્યુતેઃ । પ્રાસાન્યષ્ટાદશ ત્રિશાન્યહોરાત્રશતાનિ ચેત્ ॥ ૧૪ ॥ તદૈકેનાયને-
નેદો-લ્ભ્યતે કિમિતિ ત્રિષુ । અત્યેનૈકેન ગુણિતો મધ્યરાશિસ્તથા
સ્થિતઃ ॥ ૧૫ ॥ આયેન ચ ચતુર્ચિશ-શતરૂપેણ રાશિના । મધ્યરાશૌ
હૃતે લઘ્વા અહોરાત્રાઋયોદશ ॥ ૧૬ ॥ અષ્ટાશીતિઃ શિષ્યતે સા સસ-
પથ્યા નિહન્યતે । અષ્ટાપંચાશચ્છતાનિ સ્યુઃ પસ્યવતિમંત્યથ ॥ ૧૭ ॥ ચતુર્ચિ-
શશતેનૈર્વાં હૃતે ભાગે યથોદિતાઃ । ચતુશ્ચત્વારિંશદંશાઃ સંપ્રાપ્તાઃ સસ-
પથિજાઃ ॥ ૧૮ ॥ અત્ર ચંદ્રાયણજ્ઞાનવિપયે કરુણાદિનિરૂપણં તુ ક્ષેત્ર-
લોકે ત્રિંશસિતમે સર્ગે કૃતમસ્તીતિ તતો જ્ઞેયં.

અયનાનિ દશાર્કસ્ય ચતુર્ચિશં શતં વિધોઃ । યુગે યુગે સ્યુર્યત્તત્ર
ત્રૈરાશિકમયોચ્યતે ॥ ૧૯ ॥ સત્યશીતિશતેનાહો-રાત્રાણામયનં રવેઃ ।
સ્વાયથ્યેકં તદા ત્રિંશેઃ કિમષ્ટાદશભિઃ શતૈઃ ॥ ૨૦ ॥ ત્રૈરાશિક
સ્થાપના ૧૮૩-૧-૧૮૩૦ અત્યેન રાશિના રાશા-વેકરૂપેઽત્ર મધ્યમે ।
ગુણિતે સ્યુઃ શતાન્યષ્ટા-દશ ત્રિંશદ્યુતાન્યથ ॥ ૨૧ ॥ આયેન રાશિના
ભાગે સત્યશીતિશતાત્મના । લઘ્વા દશૈતાવંત્યેવા-પનાનિ સ્યુર્યુગે

ચંદ્રના એક સો ચૌત્રીશ અયનના અઢાર સો ને ત્રીશ અહોરાત્ર થાય છે, તો ચંદ્રના એક
અયનના કેટલા અહોરાત્ર થાય ? ઉત્તર-આ ત્રણ રાશિમાંના છેલ્લા એક રાશિવડે મધ્યના
(૧૮૩૦) રાશિનો ગુણાકાર કરીએ ત્યારે તે મધ્ય રાશિ તેટલો ને તેટલો જ રહે છે.
પછી પહેલો રાશિ જે એક સો ને ચૌત્રીશ છે તેણે કરીને મધ્ય રાશિ (૧૮૩૦) ને માંગ-
વાથી માંગમાં તેર અહોરાત્ર આવ્યા. બાકી શેષ જે અઢ્યાશી રહ્યા તેને સડસડે ગુણવાથી
અઢાવન સો ને છન્નુ (૫૮૬૬) થાય છે. તેને એક સો ને ચૌત્રીશે (૧૩૪) માંગવાથી
ઉપર કહ્યા પ્રમાણે સડસડીયાં ચુમાલીશ અંશ આવે છે. (૧૮). અહીં ચંદ્રાયણના જ્ઞાન
માટે રીત વિગેરેનું કથન ક્ષેત્રલોકના વીશમા સર્ગમાં કર્યું છે, ત્યાંથી જ જાણી લેવું.

હવે દરેક યુગમાં સૂર્યના દશ અયનો આવે છે અને ચંદ્રના એક સો ને ચૌત્રીશ અયનો
આવે છે, તેની સ્પષ્ટતા માટે ત્રિરાશિ બતાવે છે. (૧૯). એક સો ને ત્ર્યાશી અહોરાત્રવડે
સૂર્યનું એક અયન થાય છે, તો અઢાર સો ને ત્રીશ અહોરાત્રવડે કેટલા અયન થાય ? (૨૦).
ત્રિરાશિની સ્થાપના-૧૮૩-૧-૧૮૩૦. ઉત્તર-અહીં છેલ્લા રાશિને મધ્યના એક રાશિવડે
ગુણતાં તેટલા જ અઢાર સો ને ત્રીશ (૧૮૩૦) થાય છે, તેને એક સો ને ત્ર્યાશી (૧૮૩) રૂપ
પહેલા રાશિવડે માંગાકાર કરવાથી માંગમાં દશ પ્રાપ્ત થયા; તેથી એક યુગમાં સૂર્યના દશ

રવેઃ ॥ ૨૨ ॥ સપ્તપદ્મચુદ્રવચતુ-શ્ચત્વારિંશલ્લવાધિકૈઃ । ત્રયોદશભિરેકં ચે-
 દહોરાત્રૈઃ કિલાયનં ॥ ૨૩ ॥ ત્રિંશૈસ્તદાષ્ટાદશભિ-રહોરાત્રશતૈર્વિધોઃ । અય-
 નાનિ કિયંતિ સ્યુ-રિતિ રાશિત્રયં લિખેત્ ॥ ૨૪ ॥ રાશિત્રયસ્થાપના—૧૩૩૩
 -૧-૧૮૩૦ સાવર્ણ્યાર્થમાદ્યરાશા-ત્રહોરાત્રાસ્રયોદશ । સપ્તપદ્મ્યા નિહ-
 ત્યાંશાઃ ક્ષિપ્યંતે સંતિ યેઽધિકાઃ ॥ ૨૫ ॥ જાતા નવશતી પંચ-દશોપેતાથ
 સંતિ યે । અષ્ટાદશ શતાલ્લિંશાઃ સપ્તપદ્મ્યૈવ તેઽપિ ચ ॥ ૨૬ ॥ સર્વાર્ણનાર્થ
 તાલ્લ્યંતે લક્ષમેકં ભવેત્તતઃ । દ્વાવિંશતિઃ સહસ્રાણિ પદ્મશતી ચ દશો-
 ત્તરા ॥ ૨૭ ॥ અંત્યેન રાશિનાથૈર્વ-રૂપેણ મધ્યમો હતઃ । નૂનમેકાસ્મકો
 રાશિ-ગુણકેન સમોઽભવત્ ॥ ૨૮ ॥ તતોઽસ્મિન્નવભિઃ પંચ-દશોપેતૈઃ
 શતૈર્હેતે । ચતુર્લિંશં શતં લઘ્વ-મયનાનાં યુગે વિધોઃ ॥ ૨૯ ॥

અથાયનારંભરૂપા ભવંત્યાવૃત્તયો દશ । તત્ર સ્યુઃશ્રાવણો પંચ પંચ માધે
 વિવસ્વતઃ ॥૩૦॥ યામ્યાયનારંભરૂપાઃ પંચ તાઃ શ્રાવણો સ્મૃતાઃ । તથોત્તરા-
 યનારંભ-રૂપા માધે ચ પંચ તાઃ ॥૩૧॥ આઘ્યાવૃત્તિઃ શ્રાવણાદ્ય-પ્રતિપદ્ય-

અયનો આવે છે એમ સિદ્ધ થયું. (૨૧-૨૨). હવે જો તેર અહોરાત્ર અને ઉપર એક અહોરાત્રના
 સહસ્રઠીયા જુમાલીશ અંશો (૧૩ ૫૫) વહે ચંદ્રનું એક અયન થાય છે. તો અઢાર સો ને
 ત્રીશ (૧૮૩૦) અહોરાત્રવહે ચંદ્રના કેટલા અયનો થાય ? તેની ત્રિરાશિ લખવી. (૨૪).
 ત્રિરાશિની સ્થાપના—૧૩ ૫૫-૧-૧૮૩૦. અહીં સમાન અંક લાવવા માટે પહેલી રાશિમાં
 જે તેર છે, તેને સહસ્રે ગુણીને તેમાં જે જુમાલીશ અંશ અધિક છે, તે નાંખવા. તેથી નવ
 સો ને પંદર (૬૧૫) થાય. હવે જે અઢાર સો ને ત્રીશની રાશિ છે, તેને પણ સર્વર્ણ
 કરવા માટે સહસ્રે ગુણવા, તેથી એક લાલ્લ પાલીશ હજાર છ સો ને દશ (૧૨૨૬૧૦)
 થાય છે. પછી આ અંત્ય રાશિનો મધ્યના એક રાશિવહે ગુણાકાર કરવો, તેથી એકવહે
 ગુણવાથી તે જ રાશિ આવે છે. પછી તે (૧૨૨૬૧૦) રાશિને નવ સો ને પંદરે (૯૧૫)
 માગ દેવો; તેથી એક યુગમાં ચંદ્રના અયનો એક સો ને ચોત્રીશ (૧૩૪) આવે છે. (૨૬).

હવે અયનના આરંભરૂપ સૂર્યની આવૃત્તિ એક યુગમાં દશ વચ્ચે થાય છે (કેમ કે
 એક યુગમાં દશ અયન આવે છે અને એક અયનમાં સર્વ માંદલાને વિષે સૂર્ય એક વાર ફરી
 વહે છે એટલે એક આવૃત્તિ કરે છે; તેથી એક યુગમાં સૂર્યની દશ આવૃત્તિ થાય છે.) તેમાં
 શ્રાવણ માસમાં સૂર્યની પાંચ આવૃત્તિ અને માઘ માસમાં પાંચ આવૃત્તિ થાય છે (આ રીતે દશ
 આવૃત્તિ થઈ). (૩૦). તેમાં શ્રાવણ માસમાં દક્ષિણાયનના આરંભવાળી પાંચ આવૃત્તિઓ કહી
 છે, અને માઘ માસમાં ઉત્તરાયણના આરંભવાળી પાંચ આવૃત્તિ કહી છે. (૩૧). પહેલી આવૃત્તિ

મિંજિદ્યુતા । માઘસ્ય શ્યમિસતમ્યાં દ્વિતીયા હસ્તસંયુતા ॥૩૨॥ તૃતીયા
 સ્યાન્નમઃકૃષ્ણ-ત્રયોદશ્યાં મૃગાન્વિતા । ચતુર્થી શુક્રતુર્યાયાં માઘે શતભિ-
 પગ્યુતા ॥ ૩૩ ॥ વિશાખાયુગ્મનમઃશ્વેત-દશમ્યાં પંચમી ભવેત્ । ષષ્ઠી માઘે
 પ્રતિપદિ શ્યામાયાં પુષ્યશાલિની ॥૩૪॥ સતમી કૃષ્ણસતમ્યાં શ્રાવણે રેવતી-
 યુતા । માઘે કૃષ્ણત્રયોદશ્યા-મઘમી મૂલસંયુતા ॥૩૫॥ નમશ્ચતુર્થ્યાં શુક્રાર્યાં
 નવમી યોનિદેવ્યુગ્મ । માઘકૃષ્ણત્રયોદશ્યાં દશમી કૃત્તિકાન્વિતા ॥ ૩૬ ॥

અંથાત્ર કરણ—વિશિષ્ટતિથિયુક્તા યા હ્યાવૃત્તિર્જાતુમિષ્યતે । ગુ-
 પ્યતે તત્સંખ્યયૈકો-નયા ટ્યશીતિયુક્ શતં ॥ ૩૭ ॥ અંકસ્થાનેન ગુણિતં
 યેન ટ્યશીતિયુક્શતં । ત્રિઘ્નં રૂપેણોધિકં ત-દ્રાશૌ જાતે નિયોજયેત્
 ॥ ૩૮ ॥ તતશ્ચ પંચદશભિ-હૃતે ભાગે યદાપ્યતે । ગતેષ્વેતાવત્સુ પર્વ-
 સ્વાવૃત્તિઃ સા વિવચિંતા ॥ ૩૯ ॥ પશ્ચાદુદ્ધરિતા યૈકા-સ્તાવત્સુ દિવસે-

શ્રાવણ માસની શરુઆતમાં પ્રતિપદાને દિવસે અભિજિત નચ્ચરના યોગમાં થાય છે, વીજી
 આવૃત્તિ હસ્ત નચ્ચરના યોગે માઘ વદ સાતમે થાય છે. (૩૨). ત્રીજી આવૃત્તિ શ્રાવણ વદ
 તેરશને દિવસે મૃગશિર નચ્ચરના યોગે થાય છે, ચોથી આવૃત્તિ માઘ શુદી ત્રીજને દિવસે
 શતભિપા નચ્ચરના યોગે થાય છે. (૩૩). પાંચમી આવૃત્તિ શ્રાવણ શુદી દશમે વિશાખા
 નચ્ચરના યોગે થાય છે, છઠી આવૃત્તિ માઘ વદ પ્રતિપદા પુષ્ય નચ્ચરના યોગે થાય છે.
 (૩૪). સાતમી આવૃત્તિ શ્રાવણ વદ સાતમે રેવતી નચ્ચરના યોગે થાય છે, આઠમી આ-
 વૃત્તિ માઘ વદ તેરશે મૂલ નચ્ચરના યોગે થાય છે. (૩૫). નવમી આવૃત્તિ શ્રાવણ શુદ
 ચોથને દિવસે યોનિદેવ (પૂર્વાફાલ્ગુની) નચ્ચરના યોગે થાય છે, અને દશમી આવૃત્તિ
 માઘ વદ તેરશે કૃત્તિકા નચ્ચરના યોગે થાય છે. (૩૬). આ જાણવાની રીત વતાવે છે.—

કોઈપણ આવૃત્તિ કઈ તિથિએ આવે છે ? તે જાણવાની રીત આય, ત્યારે તે આવૃ-
 ત્તિની સંખ્યામાંથી એક ઘાટ કરવો. જે અંક શેષ રહ્યો હોય તેનાવડે એક સો ને વ્યાશીનો
 ગુણાકાર કરવો, પછી તે થયેલા રાશિમાં જે અંકવડે એક સો ને વ્યાશીને ગુણ્યા હોય
 તે અંકને ત્રણ ગુણો કરી તેમાં એક ઉમેરવો. પછી તેને પંદરે ભાગવા. માગમાં જે
 સંખ્યા આવે તેટલા પર્વ ગયે સતે તે કહેવાને રીતેલી આવૃત્તિ થાય છે, અને નીચે જે
 સંખ્યા વધી હોય—શેષ રહી હોય તેટલા દિવસોમાંના છેલ્લે દિવસે કહેવાને રીતેલી તે

૧. ચોથ કેમ નહીં ? વતાવ્યા પ્રમાણે ગણતરી ગણતા પણ ચોથ આવે છે. ૨. ઉપર ચોથ
 આવે તો અહીં દશમનો સાંધો આવે નહીં. ૩. માઘ શુદી દશમ આવવી જોઈએ, કેમકે ૧૮૬
 દિવસનો અંતરો છે. વતાવ્યા પ્રમાણે ગણતરી કરતાં પણ દશમ આવે છે.

प्वथ । चरमे दिवसे विद्या-दावृत्तिं तां विवक्षितां ॥ ४० ॥ आद्यावृत्ति-
र्युगे कस्यां तिथावित्यूह्यते यदि । तत्प्रस्तुतेयं प्रथमा-वृत्तिरित्येकको धृतः
॥ ४१ ॥ अस्मिंश्चैकोनिते शेषः कश्चिदंको न तिष्ठति । तत्पाश्चात्ययुगा-
वृत्ति-र्दशमी ध्रियतेतिमा ॥ ४२ ॥ ततस्त्रयशीत्याभ्यधिकं दशभिर्गुण्यते
शतं । त्रिंशान्येवं शतान्यष्टा-दश १८३० जातान्यतः परं ॥ ४३ ॥ दश-
भिर्गुणितं यस्मा-स्तस्त्रयशीतिशतं ततः । दश त्रिघ्नाः सैकरूपा-श्चैकत्रिंश-
द्भवन्ति ये ॥ ४४ ॥ ते पूर्वराशौ क्षिप्यन्ते एकपञ्चधिका ततः । अष्टादश-
शती जाता १८६१ तां पञ्चदशभिर्भजेत् ॥ ४५ ॥ चतुर्विंशं शतं लब्ध-
मेकं रूपं च क्षिप्यते । जिज्ञासिताया आवृत्ते-स्ततोऽभूदिति निर्णयः
॥ ४६ ॥ चतुर्विंशपर्वशता-त्मके प्राच्ययुगे गते । प्रवर्त्तमानेऽभिन्वे यु-
गऽस्य प्रथमे तिथौ ॥ ४७ ॥ आद्यावृत्तिः प्रतिपदि भवतीत्यथ कथ्यते ।
द्वितीयोऽप्यत्र दृष्टांतो बोधदाढ्याय धीमतां ॥ ४८ ॥ कस्यां तिथौ
द्वितीया स्या-दावृत्तिर्माघभाविनी । इति प्रश्ने कृते धार्य आवृत्त्यंको द्वि-

आवृत्ति जाणवी. (४०). उदाहरण—युगने विषे पहेली आवृत्ति कह तिथिए थाय ?
एम जाणवाने कोइ इच्छे, तो पहेली आवृत्ति जाणवानी इच्छा होवाथी एकनो अंक धारण
करो (१). तेमांथी एक बाद करीए त्वारे शेष काइपण अंक रहेतो नथी, तेथी पूर्वना
युगनी छेझी दशमी आवृत्ति धारण करवी (लखवी). त्वारपछी एक सो ने त्र्याशीने
दशे गुणवा, तेथी अठार सो ने त्रीश (१८३०) थाय छे. पछी एक सो ने त्र्याशीने
दशे गुण्या हता तेथी दशने अण गुणा करी (३०) तेमां एक नांखीए, त्वारे एकत्रीश
(३१) थाय, तेने पूर्वनी (१८३०) राशिमां नांखीए, त्वारे अठार सो ने एकसठ
(१८६१) थाय छे. तेने पंदरे (१५) भागतां एक सो ने चोवीश (१२४) आवे छे,
अने एक शेष रहे छे; तेथी जाणवाने इच्छेली आवृत्तिनो आ प्रमाणे निर्णय थाय छे के—
एक सो ने चोवीश (१२४) पर्ववाळो पूर्व युग गया पछी अत्यारे वर्षता नवा युगमां
ते युगनी पहेली तिथिए एटले प्रतिपदाने दिवसे पहेली आवृत्ति थाय छे. हवे बुद्धिमान
पुरोना बोधने दृढ करवा माटे बीजुं उदाहरण आवे छे. (४८).—माघ मासमां थटी
बीजी आवृत्ति कह तिथिए थाय छे ? एम कोइ प्रश्न करे, त्वारे बीजी आवृत्तिनो प्रश्न

કસ્તદા ॥ ૪૬ ॥ અસ્મિન્નકે ચૈકકોને એક એવાવશિષ્યતે । સત્યશીતિ-
શતં તેન ગુણ્યતે સ્યાત્તથા સ્થિતં ॥ ૫૦ ॥ એકોઽત્ર ગુણકસ્ત્રિઘ્નઃ સૈકો
જાતશ્ચતુષ્ટયં । એત્યુક્તોઽભવદ્રાશિઃ સત્તાશીતિયુતં શતં ॥ ૫૧ ॥ ભાગેઽસ્ય
પંચદશભિ-ર્લભ્યંતે દ્વાદશોપરિ । શિષ્યંતે સત્ત તેનૈષ પૂર્વોક્તપ્રશ્નનિર્ણયઃ
॥ ૫૨ ॥ સ્યાદ્ દ્વિતીયા દ્વાદશાનાં વિગમે યુગપર્વણાં । માઘસ્ય શ્યામ-
સતમ્યા-માવૃત્તિસ્તિગમરોચિષઃ ॥ ૫૩ ॥ કસ્યાં તિથૌ સ્યાદાવૃત્તિ-સ્તૃ-
તીયેતીપ્યતે યદિ । તદા ધૃતચ્ચિકો રૂપો-નિતેઽસ્મિન્ શિષ્યતે દ્વિકઃ
॥ ૫૪ ॥ સત્યશીતિશતં તેન ગુણિતં જાયતે કિલ । શતત્રયં સપદ્વષ્ટિ
દ્વિકેઽથ ત્રિગુણીકૃતે ॥ ૫૫ ॥ સૈકે જાતાઃ સત્ત તે ચ પૂર્વરાશૌ નિયો-
જિતાઃ । ત્રિસત્તયા સમધિક-મેવં જાતં શતત્રયં ॥ ૫૬ ॥ હૃતેઽસ્મિન્
પંચદશભિ-શ્ચતુર્વિંશતિરપ્યતે । ત્રયોદશાવશિષ્યંતે તદેષ પ્રશ્નનિર્ણયઃ ॥ ૫૭ ॥
ચતુર્વિંશતિપદ્માતિ-ક્રમે તીર્થેશ્વરૈર્યુગે । નભઃકૃષ્ણત્રયોદશ્યાં તૃતીયાવૃત્તિ-
રીરિતા ॥ ૫૮ ॥ એવમન્યાસ્વપિ તિથિષુ કરણભાવના કાર્યા. આવૃત્તિ-

હોવાથી બેનો અંક (૨) ધારણ કરવો, તેમાંથી એક બાદ કરતાં બાકી એક જ રહે છે,
તે એકબેઢે એક સો ને ત્ર્યાશીને ગુણવાથી તેટલો જ (૧૮૩) અંક થાય છે. હવે એકનો
ગુણાકાર હવો તેથી તે એકને ત્રણ ગુણો કરી તેમાં એક નાંખવો, તેથી ચાર થયા. તે ચારને
ઉપરના (૧૮૩) રાશિમાં નાંખવાથી એક સો ને સત્યાશી (૧૮૭) થયા. તેને પંદરે
ભાગતાં ભાગમાં ચાર આવે છે, બાકી સાત શેષ રહે છે. તેથી પૂર્વે પૂછેલા પ્રશ્નનો આ પ્રમાણે
નિર્ણય થયો કે—ચાર પર્વ (છ માસ) ગયા પછી માઘ વદ સાતમને રોજ ચૃર્ષની વીજી
આવૃત્તિ થાય છે. (૫૩). પ્રશ્ન—ત્રીજી આવૃત્તિ કઈ તિથિએ થાય ? એમ જાણવાની
દૃષ્ટિ હોય તો ત્રણનો અંક ધારણ કરી તેમાંથી એક બાદ કરવો, એટલે બાકી બે રહે છે.
તે બેબેઢે એક સો ને ત્ર્યાશીને ગુણવાથી ત્રણ સો ને છાસઠ (૩૬૬) થાય છે. પછી બેને
ત્રણ ગુણા કરી તેમાં એક નાંખવાથી સાત (૭) થાય. તે સાતને પૂર્વની (૩૬૬)
રાશિમાં ભેળવવાથી ત્રણ સો ને તોંતેર (૩૭૩) થાય. તેને પંદરે ભાગતાં ભાગમાં ચોવીશ
(૨૪) આવે છે અને તેર (૧૩) શેષ રહે છે; તેથી પ્રશ્નનો નિર્ણય આ પ્રમાણે જાણવો
કે—યુગને વિષે ચોવીશ પલ્લવાર્દીયા (ચાર માસ) ગયા પછી આવળ વદ તેરશને રોજ
ત્રીજી આવૃત્તિ થાય છે એમ જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે. (૫૮). એ જ પ્રમાણે વીજી તિથિ
ઓને વિષે પણ કરણની માપના કરવી. આવૃત્તિના નક્ષત્ર જાણવા માટે જે રીત કહી છે તે

नक्षत्रज्ञानमुद्दिश्य करणं त्वतिविस्तरमिति नात्र प्रपंचितं, तज्ज्योतिष्क-
रंडवृत्त्यादिभ्योऽवसेयं. अत्र वासना चैवं—आवृत्तिघसादेकस्मा—दावृत्तिर-
परा भवेत् । दिने चतुरशीत्याढ्य—शततमे यथाक्रमं ॥५६॥ सत्र्यशीति-
दिनशत—मानमेकं यतोऽयनं । समाप्यारभ्यते नव्या—यनं घस्ते ततोऽ-
ग्रिमे ॥ ६० ॥ नभःकृष्णप्रतिपदो माघस्य श्यामसप्तमी । भवेच्चतुरशी-
त्याढ्य—शततम्येव तद्यथा ॥ ६१ ॥ पक्षा मासामहोरात्राः स्युरशी-
तियुतं शतं । माघस्य सप्ताहानीति सप्ताशीतियुतं शतं ॥ ६२ ॥
एभ्यस्त्रयोऽवमरात्राः पात्यन्ते मासपदकजाः । ततश्चतुरशीत्याढ्यं शत-
मेव व्यवस्थितं ॥ ६३ ॥ तत्र च—सत्र्यशीतिदिनशत—मानमेकं कि-
लायनं । पष्ठ्या पूर्णं पुनश्चान्य—सप्तम्यां प्रत्यपव्यत ॥६४॥ एवं च—माघस्य
श्यामसप्तम्या द्वादशी नभसोऽसिता । सत्र्यशीतिशततमी पूर्णं तत्र
ततोऽयनं ॥ ६५ ॥ त्रयोदश्यां च संप्राप्तं भूयोऽपि दक्षिणायनं । एव-
मावृत्तितिथिषु कार्यान्यास्वपि भावना ॥ ६६ ॥

अति विस्तारवाली होवाधी अहीं कही नथी, ते ज्योतिष्करंडनी टीका विगेरेमांथी जाणी
लेवी. अहीं तात्पर्य आ प्रमाणे जाणवुं—सूर्यनी एक आवृत्तिना दिवसथी बीजी आवृत्ति
अनुक्रमे एक सो ने चोराशी (१८४) दिवसे आवे छे. (५६). कारणके एक अयननुं प्रमाण
एक सो ने ज्याशी (१८३) दिवसनुं छे, तेथी १८३ दिवसे अयनने समाप्त करी त्पार-
पछीना १८४ मे दिवसे नवा अयननो आरंभ थाय छे. (६०). आवण वद
प्रतिपदाधी माघ वद सातमनो दिवस एक सो ने चोराशीमे दिवसे आवे छे. ते आ
प्रमाणे.—(६१). मासना अहोरात्र एक सो ने एंशी (१८०) थाय छे, ते उपर माघ
मासना सात दिवस होवाधी एक सो ने सरयाशी (१८७) अहोरात्र थाय छे. (६२).
तेमांथी छे मासमां त्रय अवमरात्री (तिथिनो चय) आवे छे माटे त्रण बाद करवां वाकी
एक सो चोराशी (१८४) रहं छे. (६३) तेमां एक सो ने ज्याशी दिवसना प्रमाणवाळें
एक अयन माघ वद छठने दिवसे पूर्ण थाय छे, अने सानमे बीजुं शरु थायं छे. (६४).
ए ज प्रमाणे माघ वद सातमथी आवण वद बारश एक सो ने ज्याशीमे दिवसे आवे छे,
तेथी ते दिवसे ते अयन पूर्ण थाय छे. (६५). अने तेने बीजे दिवसे एटले आवण वदि
तेरश्चने दिवसे फरीथी दक्षिणायन शरु थाय छे. ए प्रमाणे बीजी पण आवृत्तिनी तिथि-
ओने विषे भावना करवी. (६६).

ઈંદુભોગ્યોદ્ધસંયોગઃ પ્રાગુક્તસ્તિથિભિઃ સહ । વચ્ચેડર્કભોગ્યનક્ષત્રા-
પ્યાવૃત્તિષુ દશસ્વથ ॥ ૬૭ ॥ આવૃત્તીઃ શ્રાવણે પંચા-પ્યાદિત્યઃ કુરુતે
યુગે । પુષ્યયુક્તો વહિર્ગચ્છન્ સર્વાભ્યંતરમંડલાત્ ॥ ૬૮ ॥ અષ્ટાદશ-
મુહૂર્ત્તાદ્ય-મહોરાત્રચતુષ્ટયં । પુષ્યસ્ય મુત્તવાર્કઃ સર્વા આવૃત્તીઃ શ્રાવણે
સૃજેત્ ॥ ૬૯ ॥ અભ્યંતરં વિશન્ વાહ્ય-મંડલાત્ કુરુતે રવિઃ । પંચાપિ
માઘસ્યાવૃત્તી-રભિજિત્પ્રથમદ્વયે ॥ ૭૦ ॥ તથોક્તં જ્યોતિષ્કરંડકે-અર્ઘિભ-
તરાહિ નિતો આદ્યો પુસ્તજોગમુવગમ્મ । સઙ્વા આઠદ્વીશ્રો કરેઈ સો
સાવણે માસે ॥ ૭૧ ॥ વાહિરશ્રો પવિસંતો આદ્યો અભિજ્ઞજોગમુવગમ્મ ।
સઙ્વા આઠદ્વીશ્રો કરેઈ સો માઘમાસંમિ ॥ ૭૨ ॥ એવં ચ મકરે રાશૌ
ઘઙ્ગાનોરુત્તરાયણં । કર્કે યામ્યાયનં લોકે રહ્યાતં તદપિ સંગતં ॥ ૭૩ ॥

અથ વિપુલસ્પરકરણં નિરૂપ્યતે—પંચદશમુહૂર્ત્તારમા રજની દિવસોડપિ
ચ । યત્ર તુલ્યાવુભૌ સ્યાતાં સ કાલો વિપુલં સ્મૃતં ॥ ૭૪ ॥ તથોક્તમ-
ભિધાનચિંતામણૌ—“ તુલ્યનર્તકંદિને કાલે વિપુલદ્ વિપુલં ચ તત્ । ” તત્ચ

વંદ્રે ભોગવવા લાયક તિથિની સાથે નચત્રનો સંયોગ પ્રથમ કહ્યો છે. હવે દશે આવૃત્તિને
વિષે સૂર્યભોગ્ય નચત્રોને હું કહીશ. (૬૭) સર્વ આભ્યંતર મંડલાથી બહાર નીકળતો સૂર્ય
એક યુગમાં પુષ્યનચત્રવડે યુક્ત થઈને પાંચ આવૃત્તિ શ્રાવણ માસમાં શરુ કરે છે. (૬૮). સૂર્ય
શ્રાવણ માસમાં પુષ્ય નચત્રના ચાર રાત્રિદિવસ અને અઠાર મુહૂર્ત્તને ભોગવીને સર્વ આવૃત્તિઓ
શરુ કરે છે. (૬૯). વાહ્ય મંડલથી આભ્યંતર મંડલમાં પ્રવેશ કરતો સૂર્ય માઘમાસમાં
અભિજિત નચત્રના પહેલે સમયે પાંચ આવૃત્તિઓ શરુ કરે છે. (૭૦). તે વિષે જ્યોતિષ્કરં-
ડકમાં કહ્યું છે કે—“ આભ્યંતર મંડલથી બહાર નીકળતો સૂર્ય પુષ્ય નચત્રના યોગને પામીને
શ્રાવણ માસમાં સર્વે (પાંચે) આવૃત્તિઓને કરે છે. (૭૧). અને બહારના મંડલથી આભ્યંતર
મંડલમાં પ્રવેશ કરતો સૂર્ય અભિજિત નચત્રના યોગને પામીને માઘ માસને વિષે સર્વે
(પાંચે) આવૃત્તિઓ કરે છે. (૭૨). ” આ પ્રમાણે મકર રાશિમાં સૂર્યનું ઉત્તરાયણ
અને કર્ક રાશિમાં દક્ષિણાયન લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે તે પણ સંગત થાય છે. (૭૩).

હવે વિપુલત્વું પ્રકરણ કહેવામાં આવે છે.—જે કાલે પંદર મુહૂર્ત્તની રાત્રિ અને પંદર
મુહૂર્ત્તનો દિવસ એમ બન્ને તુલ્ય હોય તે કાલ વિપુલત્વ કહેવાય છે. (૭૪). તે વિષે
અભિધાનચિંતામણિમાં કહ્યું છે કે—“ રાત્રિ અને દિવસ તુલ્ય હોય એવો કાલ વિપુલત્વ

श्यामादिवसयोः पंचदशमुहूर्तयोः । प्रदोषकाले विज्ञेयं निश्चयापेक्षया
बुधैः ॥ ७५ ॥ यतः—साद्वैकनवतौ बाह्या-दाभ्यंतराच्च मंडलात् ।
समाक्रांतेषु सूर्येण मंडलेषु भवेदिदं ॥ ७६ ॥ तत्प्रत्ययनमेकैकं ततस्तानि
युगे दश । याम्यायनस्य पंचौजा-न्येषु स्युर्मासि कार्तिके ॥ ७७ ॥
समानि माधवे मासि पंच सौम्यायनस्य च । तिथिचंद्रार्कनक्षत्र-योगो-
ऽथैषां निरूप्यते ॥ ७८ ॥ तृतीयायां तिथौ षट्सु व्यतिक्रांतेषु पर्वसु ।
रोहिणीचंद्रनक्षत्रे विपुवं प्रथमं भवेत् ॥ ७९ ॥ पर्वाण्यष्टादशातीत्य नव-
म्यां वासवोडुनि । द्वितीयं विपुवं प्रोक्तं युगे तीर्थकरादिभिः ॥ ८० ॥
त्रिंशत्पर्वातिक्रमे च पंचदश्यां तृतीयकं । प्रज्ञप्तं स्वातिनक्षत्रे विपुवं
पुरुषोत्तमैः ॥ ८१ ॥ त्रिचत्वारिंशत् पर्वा-ण्यतिक्रम्य युगादितः । स्यात्पु-
नर्वसुनक्षत्रे तुर्यं षष्ठीतिथौ ध्रुवं ॥ ८२ ॥ पंचपंचाशत् पर्वा-ण्यतिक्रम्य
च पंचमं । उत्तरासु भद्रपदा-स्वाख्यातं द्वादशीतिथौ ॥ ८३ ॥ अष्टष-

अने विपुव कहेवाय छे. ते पंदर मुहूर्तनी रात्रि अने पंदर मुहूर्तनो दिवस होय ते दिवसे
प्रदोषकाले पंडितोए निश्चयनी अपेक्षाए जाणवो. (७५). " कथुं छे के—" बाह्य अने
आभ्यंतर मंडळधी ज्यारे सूर्य साडीएकांशुं मांडलाने ओळंगे छे त्यारे आ विपुव होय छे.
(७६). " ते विपुव एक अयनमां एक ज आवे छे, तेथी एक युगमां ते दश वार आवे
छे, तेमां दक्षिणायनना पांच एकी (१-३-५-७-९) विपुवो कार्तिक मासमां
आवे छे (७७) अने उत्तरायणना पांच बेकी (२-४-६-८-१०) विपुवो वैशाख
मासमां आवे छे. हवे आ विपुवोनी माधे तिथि, सूर्य, चंद्र अने नक्षत्रनो योग कहे छे.—
(७८). प्रथमथी छ पर्व व्यतीत थाय त्यारे त्रीजने दिवसे रोहिणी नामना चंद्रनक्षत्रने
विषे पहेलुं विपुव आवे छे (७९). युगना आरंभथी अठार पर्व व्यतीत थाय त्यारे
नवमीने दिवसे वासव एटले ज्येष्ठा नामना चंद्र नक्षत्रने विषे बीसुं विपुव आवे छे एम
तीर्थकरादिए कथुं छे. (८०). त्रीश पर्व जाय त्यारे पूर्णिमाने दिवसे स्वाति नक्षत्रने
विषे त्रीसुं विपुव आवे छे एम उत्तम पुरुषोए कथुं छे. (८१) युगना आरंभथी तैत्तळीश
पर्व जाय त्यारे छठने दिवसे पुनर्वसु नक्षत्रमां चोथुं विपुव आवे छे. (८२). पंचावन
पर्व जाय त्यारे बारशनी तिथिए उत्तराभाद्रपद नक्षत्रने विषे पांचसुं विपुव कथुं छे.

ष्टिमतिक्रम्य पर्वाणि विषुवं भवेत् । पष्ठं तिथौ तृतीयायां मैत्रनक्षत्र एव च ॥ ८४ ॥ पर्वाण्यशीतिमुल्लङ्घ्य नवम्यां सप्तमं पुनः । मघासु मघव-
त्पूज्यै—विषुवं कथितं जिनैः ॥ ८५ ॥ अतिक्रम्य द्विनवतिं पर्वाण्यष्टम-
मीरितं । अश्विनीनाम्नि नक्षत्रे पंचदश्यां तथा तिथौ ॥ ८६ ॥ पंचाधिकं
पर्वशतं व्यतीत्य नवमं जिनैः । स्यादापाढासूत्तरासु तिथौ षष्ठ्यामिती-
रितं ॥ ८७ ॥ अतिक्रम्य तथा पर्व—शतं सप्तदशाधिकं । उत्तरासु फाल्गु-
नीषु द्वादश्यां दशमं भवेत् ॥ ८८ ॥ अत्रेयं वासना—विषुवं स्यात्तृतीयायां
षट्पर्वातिक्रमेऽग्निमे । ततो यथोत्तरं योज्याः षट् तिथ्यंके विचक्ष्णैः
॥ ८९ ॥ द्वितीयादिविषुवता—मित्येवं लभ्यते तिथिः । षट्सु क्षिप्तेषु
चेत्संख्या भवेत्पंचदशाधिका ॥ ९० ॥ तदैकं पर्व पर्वाके क्षिप्त्वा
पंचदशात्मकं । शेषांकप्रमिता विज्ञै—विज्ञेया विषुवत्तिथिः ॥ ९१ ॥

अथात्र करणं निरूप्यते—द्विगुणोऽविषुवसंख्या रूपोना षड्गुणा च
पर्वमितिम् । वक्ति तथा पर्वाको दलीकृतस्त्वाह विषुवत्तिथि ॥ ९२ ॥

(८३) . अदसठ पर्व जाय त्यारे श्रीजने दिवसे अनुराधा नक्षत्रमां छहुं विषुव आवे छे.
(८४) एंशी पर्व जाय त्यारे नवमीने दिवसे मघा नक्षत्रमां सातहुं विषुव आवे छे एम
इंद्रोने पूज्य एवा जिनेश्वरोए कहुं छे. (८५) . बाणुं पर्व ओळंगीने पंदरमी तिथि (अमा-
वास्या) ने विषे अश्विनी नामना नक्षत्रमां आठहुं विषुव कहुं छे. (८६) . एक सो ने
पाँच पर्व जाय त्यारे छट्टनी तिथिए उत्तरापाढा नक्षत्रमां नवहुं विषुव कहुं छे. (८७) .
तथा एक सो ने सतर पर्व जाय त्यारे बारशनी तिथिए उत्तराफाल्गुनी नक्षत्रमां दशहुं
विषुव आवे छे. (८८) . अही आ प्रमाणे भावार्थ जाणवो.—प्रथम छ पर्व जाय त्यारे श्रीजनी
तिथिए प्रथम विषुव आवे छे. त्यारपछी आगळ आगळ पंडितोए तिथिना अंकमां छ—छ
मेळववा. (८९) . एम करवाची बीजा, त्रीजा विमेरे विषुवोनी तिथिनो अंक आवे छे, तेमां
पण जो छे—छ नाखवाची पंदर करतां वघारे अंक आवे तो पर्वना अंकमां पंदर तिथिवाळं
एक पर्व वघारी शेष अंकवाळी विषुवनी तिथि पंडितोए जाणवी. (९१) .

हवे आ वाचतनुं करण (रीत) बतावे छे.—जेटलाहुं विषुव जाणवानी इच्छा होय
तेटला अंकने समणा करी तेमांथी एक वाद करी तेने छगुणा करवा. जे अंक आवे तेटला पव
जाणवा. पछी ते पर्वना अंकने अर्ध करवाची जे आवे ते विषुव तिथिनो अंक जाणवो. (९२) .

पर्वोकाङ्क्षं पंचदशा-धिकं तु तिथिभिर्भजेत् । पर्वोकेष्वागतं दद्या-च्छ्रेयां-
कान्निर्णयेत्तिथिं ॥ ९३ ॥ तथाहि—युगे विषुवमाद्यं स्या-स्कतिपर्वव्यति-
क्रमे । कस्यां तिथाविति प्रश्ने करणं भावयेदिति ॥ ६४ ॥ आद्यं विषु-
वदित्येको द्विघ्नो रूपोनितः पुनः । एकः स षड्गुणः पदकः पर्वोक्तः
सोऽर्द्धितस्तिथिः ॥ ९५ ॥ एवं च—पदसु पर्वस्वतीतेषु युगे विषुवमा-
दिमं । तृतीयायां तिथावेवं चतुर्थमथ भाव्यते ॥ ९६ ॥ तथा—द्विघ्न-
श्चतुष्को रूपोनः सप्त स्युस्ते च षड्गुणाः । द्वाचत्वारिंशद्भवन्ति तेऽर्द्धि-
तास्त्वेकविंशतिः ॥ ६७ ॥ अधिका पंचदशांका-दियं त २१ ऋज्यतेऽथ
तैः १५ ॥ पर्वस्वेकं क्षिपेद्धर्षं शेषाः पद तिथिसूचकाः ॥ ६८ ॥ ततश्च—
स्यात्पर्वसु त्रिचत्वारिं-शत्यतीतेष्वथो युगे । पञ्चां तिथौ तद्विषुव-मेवं सर्वत्र
भाव्यतां ॥ ६९ ॥ पंचापि विषुवस्यर्कः कुर्याद्याम्शानस्थितः । स्वातेर्नक्ष-
त्रस्य भुक्त्वा त्रयोविंशतिमंशकान् ॥ ६०० ॥ अंशाश्चात्र चतुर्द्विंशदधिक-

पर्वना अंकने अर्ध करता जो पंदरवी घघारे आवे तो तेने पंदरे मागता. भागमां जे अंक
आवे तेने पर्वना अंकमां उमेरवा अने जे अंक शेष रह्यो होय ते तिथिनो अंक जाणवो.
(६३). उदाहरण.—युगने विषे पहेलुं विषुव केडला पर्व गया पछी कइ तिथिने विषे
आवे ? एम कोइ प्रश्न करे तो तेनी आ रीत करवी.—(९४). पहेला विषुवनो प्रश्न छे
तेयी एकने यमणो करता बे थाय, तेमांथी एक बाद करता एक रहे, तेने छगुणो कर-
वायी छ थाय ते पर्वनो अंक जाणवो. तेने अर्ध करवायी तिथिनो अंक आवे छे. (६५).
तेयी करीने युगने विषे पहेला छ पर्व गया पछी ग्रीजनी तिथिने विषे पहेलुं विषुव आवे.
हये चोथुं विषुव लावधानी रीत बतावे छे.—(९६). चोथुं विषुव लाववुं छे माटे चारने बे-
प गुणतां आठ यया, तेमांथी एक बाद करतां सात यया, तेने छगुणा करतां बेताळीश
यया. ते पर्वनो अंक जाणवो, तेने अर्ध करतां एकवीश आवे. (६७). ते एकवीशनो
अंक पंदर करतां अधिक छे तेयी ते एकवीशने पंदरे मागतां मागमां एक आवे छे तेने
पर्वना अंकमां उमेरवो अने शेष छ रहे छे ते तिथिना अंकने घषबनार छे. (६८). तेयी
करीने युगने विषे बेताळीश पर्व गया बाद छहनी निषिए चोथुं विषुव आवे छे. ए प्रमाणे
सर्वत्र जागीं सेपुं. (६९). दक्षिणापनमां रहेलो मूर्ध स्वाति नक्षत्रना प्रेयीश अंश मोगवे
स्पारे तेना पांचे विषुव आवे छे (६००). अही एक सो ने चोवीशना छेद रूप अंगो

शतच्छिन्नरूपस्य ज्ञेयाः. पंचापि विपुवंत्यर्कः कुर्यात्सौम्यायनस्थितः । एको-
नसप्तति भागा-नश्चिन्या अत्रगाह्य च ॥ १ ॥ इति विपुवत्प्रकरणं.

अयनानां चतुर्द्विंशं शतं शीतद्युतेर्युगे । तत्रोत्तरायणानि स्युः
सप्तपष्टिर्युगे युगे ॥ २ ॥ सप्तपष्टिरेव याम्या-यनान्येकांतरायण्यथ । प्रागु-
त्तरायणं पश्चा-याम्यायनमिति क्रमः ॥ ३ ॥ ततश्च—या नक्षत्रार्द्धमा-
सेनै-वोत्तराभिमुखा विधोः । आवृत्तयस्ताः सर्वाः स्यु-रभिजित्प्रथमक्षणे
॥ ४ ॥ भमासार्द्धेनाथ पुन-र्दक्षिणाभिमुखा विधुः । आवृत्तीः कुरुते
पुण्य-योगे प्राण्याखिला अपि ॥ ५ ॥ तत्रापि—मुहूर्त्तदशकं भुक्त्वा
विधुर्भागांश्च विंशति । पुण्यस्य सप्तपष्ट्युत्थान् याम्यावृत्तीः प्रपद्यते ॥ ६ ॥
इत्ययनप्रकरणं.

ब्रूमः पञ्चमथर्तूनां स्वरूपं किञ्चिदागमात् । सूर्यसंबन्धिनस्ते स्यु-
श्चंद्रसंबन्धिनोऽपि च ॥ ७ ॥ सार्द्धास्त्रिंशदहोरात्रा एको मासो विवस्वतः ।
ताभ्यां द्वाभ्यामहोरात्रा । एकपटिर्कतू रवेः ॥ ८ ॥ अतुः प्रावृद्ध भवेदाथो
वर्षारात्रो द्वितीयकः । शरदाख्यस्तृतीयः स्या-त्तुर्यो हेमंतसंज्ञकः ॥ ९ ॥

जाणवा (१११), उत्तरायणमां रहलो सूर्य अश्विनी नक्षत्रना भोगणोतेर अशोने भोगवे
त्यारे तेना पाचे विपुव आवे छे. (१). इति विपुवत्प्रकरण

एक युगमां चंद्रना एक सो ने चोत्रीश (१२४) अयन आवे छे, तेमां दरेक युगमां
सडसठ (६७) उत्तरायण आवे छे (२) अने एकांतरे सडसठ (६७) दक्षिणायन
आवे छे. तेमां प्रथम उत्तरायण अने पञ्जी दक्षिणायन एवो क्रम छे. (३), तेथी करीने
अर्ध नक्षत्रमासे करीने उत्तर दिशा तरफ चंद्रनी जे आवृत्ति थाय छे ते सर्व आवृत्तिओ
अभिजित् नक्षत्रना प्रथम समये थाय छे. (४). तथा अर्ध नक्षत्रमासे करीने दक्षिण
दिशा तरफ चंद्र जे आवृत्ति करे छे ते सर्व पुण्य नक्षत्रना योगने पामीने करे छे. (५).
तेमां पण चंद्र पुण्य नक्षत्रना दश मुहूर्त्त अने सडसठीया वीश माग (अंश) ने भोगव्या
पञ्जी दक्षिणनी आवृत्ति शर करे छे. (६) इति अयन प्रकरण.

इवे आगममां कहेलुं छए ऋतुनुं काहक स्वरूप कहीए छीए.—ते ऋतुओ सूर्यने तथा
चंद्रने आश्रीने प्रवर्ते छे. (७). साडीत्रीश रात्रिदिवसनो एक सूर्यमाम थाय छे. तेवा
मे मासनो एटले एकसठ रात्रीदिवसनो एक सूर्य ऋतु कहेवाय छे. (८). तेमां पहेजो
प्राष्टप् ऋतु छे, बीजो वर्षा ऋतु छे, त्रीजो शरद नामनो ऋतु छे, चोथो हेमंत नामनो छे,

॥ વસંતઃ પંચમઃ રૂયાતઃ પથો ગ્રીષ્મઃ પ્રકીર્તિતઃ । પહેતે ઋતવઃ
 રૂયાતા યુગે ત્રિંશદ્ભવંતિ તે ॥ ૧૦ ॥ ઉક્તં ચ જ્યોતિષ્કરંડકે—પાડસ
 વાસારત્તો સરથો હેમંતવસંતગિમ્હા ય । એ સ્વલુ છપિ ઉઠુ જિણવરદિટ્ઠા
 મણ સિટ્ઠા ॥ ૧૧ ॥ પ્રથમાપાઢરાકાયાઃ પ્રારભ્યૈવામુપક્રમઃ । ભવંતિ
 ત્રિંશતૈભિશ્ચ યથોક્તા યુગવાસરાઃ ૧૮૩૦ ॥ ૧૨ ॥ દ્વાવાપાઢૌ યુગાંતે
 સ્ત—સ્તત્રાયસ્ય સિતરિવપિ । ચતુર્દશ્યાં પ્રાગુયુગર્તુઃ પૂર્ણર્ષિશ્ચિન્તમો ભવેત્
 ॥ ૧૩ ॥ તતસ્તસ્યૈવ રાકાયાં યુગસ્યામિનવસ્ય તુ । ઋતુરંધો લગેદ્ઘાદ્ર—
 સ્યાચ્છૈવૈ પૂર્યતે તિથૌ ॥ ૧૪ ॥ આવાપાઢસ્યૈકદિનં ત્રિંશદ્ત્રિંશદ્દિનાત્મકૌ ।
 દ્વિતીયાપાઢનભસૌ ભાદ્રસ્યૈકં દિનં તતઃ ॥ ૧૫ ॥ સ્યુર્વાપદિરેભ્યં
 ઇકો—ડવમરાત્રો નિપાત્યતે । ઇકપદિદિનાત્મેતિ સૂર્યર્તુઃ પ્રથમો યુગે
 ॥ ૧૬ ॥ ઇકપદિર્ષિશતા ચ ગુણ્યા સર્વર્તુસંખ્યયા । અષ્ટાદશશતાર્ષિશા
 ઇવં સ્યુર્યુગવાસરાઃ ॥ ૧૭ ॥ ઇવમન્યત્રાપિ ભાવ્યં, યંત્રકં વા વિલોકનીયં.
 સૂર્યર્તુજ્ઞાનવિષયે કરણં પ્રતિપાદ્યતે । યેન વિજ્ઞાતમાત્રેણ સુલેન ઋતુરુદ્ધતે

(૬). પાંચમો વસંત ઋતુ કહેલો છે, તથા છઠ્ઠો ગ્રીષ્મ ઋતુ કહ્યો છે. આ છ ઋતુઓ
 કહ્યા છે. એક યુગમાં ગ્રીષ્મ ઋતુઓ આવે છે. (૧૦). તે વિષે જ્યોતિષ્કરંડકમાં કહ્યું છે
 કે—“પ્રાટ્ઠપ્, વર્ષારાત્ર, ચરદ, હેમંત, વસંત અને ગ્રીષ્મ આ છ ઋતુઓ જિનેશ્વરોજ જોયેલા
 છે, તે મેં કહ્યા છે. (૧૧).” પ્રથમ આપાઢ મામની પૂર્ણિમાથી પ્રારંભીને આ ઋતુઓની
 શરૂઆત થાય છે અને તેવા ગ્રીષ્મ ઋતુજ કરીને પ્રથમ કહેલા એક યુગના (૧૮૩૦)
 દિવસો થાય છે. (૧૨). યુગને છેડે જે આપાઢ મામ હોય છે, તેમાં પહેલા આપાઢ
 માસની શુક્લ ચતુર્દશીને દિવસે પહેલા યુગનો ગ્રીષ્મ (છેલ્લો) ઋતુ પૂર્ણ થાય છે. (૧૩).
 ત્યારપછી તે જ પહેલા આપાઢ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે નવા (વીજા) યુગનો પહેલો
 ઋતુ શરૂ થાય છે, અને ભાદ્રપદ માસની એકમની તિથિજ તે પૂર્ણ થાય છે. (૧૪). કેમકે
 પહેલા આપાઢ માસનો એક દિવસ અને ગ્રીષ્—ગ્રીષ્ રાત્રીદિવસનો વીજો આપાઢ અને
 ભાવણ માસ તથા ત્યારપછી ભાદ્રપદ માસનો એક દિવસ (૧૫) સર્વ મઝીને વાસઠ
 રાત્રીદિવસ થયા, તેમાંથી એક અપવિધિનો દિવસ બાદ કરવો. જે રીતે યુગની શરૂઆતમાં
 એકઠ દિવસનો પહેલો સૂર્ય ઋતુ થયો. (૧૬). હવે એક યુગમાં ગ્રીષ્ ઋતુ હોવાથી તે
 એકઠને ગ્રીષ્ ગુણનો એક યુગના અઢાર સો ને ગ્રીષ્ દિવસો થયા. (૧૭). જે પ્રમાણે
 અન્યત્ર પણ જાણવું, અથવા યંત્ર જોવું. હવે આ સૂર્ય ઋતુને જાણવા માટે કરણ (રીત)

॥ ૧૮ ॥ યુગેડતીતપર્વસંખ્યા કાર્યા પંચદશાહતા । પર્વણો વર્ત્તમાનસ્ય
 વિવક્ષિતદિનાવધિ ॥ ૧૯ ॥ ક્ષિપ્યંતે તત્ર તિથયઃ પાત્યંતેઽવમરાત્રકાઃ ।
 તતસ્તા દ્વિગુણીકૃત્ય સૈકપટ્ટિર્વિધીયતે ॥ ૨૦ ॥ દ્વાર્વિશેન શતેનાસ્યા
 હૃતે ભાગે યદાપ્યતે । તસ્મિન્ પદ્મિર્હતે શેષ—મતિક્રાંત ઋતુર્ભવેત્ ॥ ૨૧ ॥
 દ્વાર્વિંશશતભક્તસ્ય રાશેર્યચ્છેપમાસ્થિતં । તસ્મિન્ દ્વાભ્યાં હૃતે લભ્યા
 વર્ત્તમાનર્તુવાસરાઃ ॥ ૨૨ ॥ યુગે પ્રથમદીપાલ્યાં યદિ કશ્ચન પૃચ્છતિ ।
 સૂર્યર્તુઃ કતમોડતીતઃ કતમો વર્ત્તેતેઽધુના ॥ ૨૩ ॥ સત્ત પર્વાણ્યતીતાનિ
 તદા તત્ર યુગાદિતઃ । તાનિ પંચદશઘ્નાનિ સ્યુઃ પંચાભ્યધિકં શતં ॥ ૨૪ ॥
 દ્વાભ્યામવમરાત્રાભ્યાં હીનં તત્ ઋતુચરં શતં । તદ્ દ્વાભ્યાં ગુણયતે જાતે
 દ્વે શતે પદ્મિરુત્તરે ॥ ૨૫ ॥ તત્રૈકપટ્ટિચ્છેપે દ્વે શતે સત્તપટ્ટિકે ॥ એત-
 યોર્દ્વિયતે ભાગો દ્વાર્વિશેન શતેન ચ ॥ ૨૬ ॥ દ્વૌલભ્યેતે ન તૌ ભાગં સ્હેતે
 પદ્મિરિત્યતઃ ॥ સ્થિતૌ દ્વાવેવ શેષા યે ત્રયોર્વિંશતિરંશકાઃ ॥ ૨૭ ॥ તેષામર્થે
 કૃતે સાર્ધા એકાદશ સ્થિતા इति ॥ આગતં દ્વાવૃત્તૂ યાતૌ તૃતીયો વર્ત્ત-

કહે છે, કે જે રીત જાણવામાત્રથી જ સહેલાઈથી ઋતુ જાણી ॥કાવ્ય છે. (૧૮). યુગને
 વિષે એટલા પર્વ વ્યતીત થયા હોય તેને પંદરે ગુણવા. તેમાં ૬૪ દિવસ સુધીના ચાલતા
 પર્વના દિવસો ઉમેરવા, તેમાંથી અવિધિઓ બાદ કરવી. પછી તેને ગણના કરી તેમાં એક-
 સઠ ઉમેરવા. (૨૦) તેને એક સો ને બાવીશો (૧૨૨) માગ લેતાં જે લાધે (માગમાં આવે)
 તેને છપ્પ માગતાં જે શેષ રહે તે વીતી ગયેલો ઋતુ જાણવો. (૨૧). એક સો ને બાવીશો
 માગતાં જે શેષ રહ્યું હોય તેને બે વડે માગતાં જે લાધે તે ચાલતા ઋતુના દિવસ જાણવા.
 (૨૨). ઉદાહરણ.—કોઈ પ્રશ્ન કરે કે યુગની પહેલી દીવાળીને દિવસે કયો સૂર્યઋતુ
 વ્યતીત થયો અને હમણાં કયો વર્તે છે ? (૨૩). ઉત્તર—તેમાં યુગની શરુઆતથી સાત
 પર્વ વીતી ગયા છે તેથી તે સાતને પંદરે ગુણતાં એક સો ને પાંચ થાય છે. (૨૪). તે-
 માંથી બે અવિધિઓ બાદ કરતાં એક સો ને ત્રણ રહે છે. તેને બેપ ગુણતાં વસો ને છ
 થયા. (૨૫) તેમાં એકસઠ (૬૧) ઉમેરતાં વસો ને સઢસઠ (૨૬૭) થયા. તેને એક
 સો ને બાવીશો (૧૨૨) માગતાં (૨૬). માગમાં બે આવે છે, તેનો છપ્પ માગ ચાલી
 શકતો નથી તેથી બે જ શેષ રહ્યા. પછી વસો ને સઢસઠને એક સો બાવીશો માગતાં બે
 આવ્યા ને જે ત્રેવીશ શેષ રહ્યા છે (૨૭) તેને અર્ધ કરતાં એટલે બે એ માગતાં સાઢા
 અગ્યાર લાધે છે, તેથી જવાબ એ આવ્યો કે બે ઋતુ વીતી ગયા છે અને ત્રીજો ઋતુ ચાલે છે.

तेऽधुना ॥ २८ ॥ वर्त्तमानस्य तस्यैका—दश जग्मुर्दिना इति । द्वादशोऽ-
स्त्यधुना घस्र इति प्रश्नस्य निर्णयः ॥ २९ ॥ यद्वाच्यतृतीयाया—माध्यायां
यदि पृच्छति । तदा पंचदशघ्नानि पर्वाण्येकोनविंशतिः ॥ ३० ॥ पंचाशीत्या
समधिकं ततो जातं शतद्वयं २८५ । तृतीयायां पृष्टमिति क्षिप्यंते तिथ-
यस्त्रयः ॥ ३१ ॥ साष्टाशीति शतद्वंद्वं २८८ जज्ञेऽथावमरात्रकैः । पंच-
भिस्त्यक्तमेतत् स्यात् सत्र्यशीतिशतद्वयं २८३ ॥ ३२ ॥ अस्मिन् द्विगुणिते
पंच—शती पट्पाष्टियुग्भवेत् । सैकपाष्टिरियं सप्त—विंशा भवति पट्शती
६२७ ॥ ३३ ॥ द्वाविंशेन शतेनास्या १२२ भागे पंचकमाप्यते । उद्धरंति
सप्तदश स्युः सार्द्धा अष्ट तेऽर्द्धिताः ॥ ३४ ॥ पंचर्त्तवस्ततोऽतीताः पष्ठोऽसौ
वर्त्ततेऽधुना । अष्टौ जग्मुर्दिनान्यस्या—धुना नवममस्ति च ॥ ३५ ॥

त्रिंशतोऽपि युगचूर्त्तनां पूर्त्तेर्मासांस्तिथीनपि । पक्षांश्च कृष्णशुक्लाख्यानं
ब्रूमोऽथ समयोदितान् ॥ ३६ ॥ आद्यो भाद्रपदश्याम—प्रतिपद्यंतमश्रुते ।

(२८). ते चालसा ऋतुना पण अग्यार दिवसो बीती गया छे अने पारमो. दिवस
आजे वतें छे. ए रीते प्रश्ननो निर्णय थयो. (२९). अथवा युगनी पहेली अचयतृतीया
(अष्टात्रीज) ने दिवसे कोइ प्रश्न करे के हालमां केटला ऋतु गया अने क्यो ऋतु चाले
छे ? उत्तर—औगणीश पर्व बीती गया छे तेने पंदरे गुणतां बसो ने पंचाशी
(२८५) थया. तेमां त्रीजने दिवसे पूछेलुं होवाथी अण उमेर्या ह्यारे बसो ने
अष्टाशी (२८८) थया. तेमांथी पांच चयविधिओ बाद करतां बसो ने त्र्याशी (२८३)
रहे छे. तेने बमणा करवाथी पांच सो ने छासठ (१६६) थाय छे. तेमां एकसठ
(६१) उमेरवाथी छे सो ने सचावीश (६२७) थाय छे. तेने एक सो ने चारवीश
भागतां भागमां पांच आवे छे अने सतर थाकी शेष रहे छे. तेने अर्ध करवाथी
साढाआठ थाय छे. तेथी करीने पांच ऋतुओ व्यतीत थया अने छट्टो ऋतु हालमां वतें
छे, तेना पण आठ दिवस व्यतीत थया अने आजे नवमो दिवस वतें छे. (३०—३५).

हवे युगना त्रीये ऋतुओ क्यारे पूर्य थाय छे, तेना मास, तिथि तथा शुक्ल अने
कृष्णपक्ष सिद्धांतमां कक्षा प्रमाणे कहीए छीए. (३६).—पहेलो ऋतु भाद्रपद मामनी
कृष्ण प्रतिपदाने दिवसे पूर्य थाय छे, बीजो ऋतु कार्तिक मासना कृष्णपक्षमां त्रीजने

कार्तिकस्य तृतीयायां कृष्णपक्षे द्वितीयकः ॥ ३७ ॥ पौषस्य कृष्णपंचम्यां तृतीयः पूर्तिमश्रुते । फाल्गुनश्यामसप्तम्यां पूर्यते च तुरीयकः ॥ ३८ ॥ राधश्यामनवम्यां च पंचमः परिपूर्यते । शुचेशुभ्रैकादश्यां षष्ठः पूर्णो भवेदतुः ॥ ३९ ॥ पूर्णो भाद्रपदश्याम-त्रयोदश्यां च सप्तमः । अमावास्यां कार्तिकस्य पूर्णो भवति चाष्टमः ॥ ४० ॥ एते यथोक्तमासेषु कृष्णपक्षे-ऽतमाप्नुयुः । ऋतवोऽष्टापि तीर्थेशै-रित्युक्तं सर्वदर्शिभिः ॥ ४१ ॥ पौष-शुक्लद्वितीयायां नवमर्तुः समाप्यते । फाल्गुनश्वेततुर्यायां दशमोऽस्तं प्रप-द्यते ॥ ४२ ॥ एकादशोऽस्तं वैशाख-शुक्लपक्षां विभर्त्यथ । अपाढशुक्लाष्टम्यां च द्वादशः परिपूर्यते ॥ ४३ ॥ त्रयोदशो भाद्रपद-दशम्यां विशदस्विषिं । चतुर्दशः कार्तिकीक-द्वादश्यां धवलद्युतौ ॥ ४४ ॥ पौषश्वेतचतुर्दश्यां पूर्तिं पंचदशोऽश्रुते । वलक्षपक्षप्राप्तांताः सप्तमी ऋतवः स्मृताः ॥ ४५ ॥ ऋतवोऽमी पंचदश-युगपूर्वार्द्धभाविनः । इतः पंचदशोऽन्ये युगपश्चार्द्ध-भाविनः ॥ ४६ ॥ फाल्गुनस्य प्रतिपदि श्यामाश्यामथ षोडशः । राधकृष्ण-

दिवसे पूर्णं थाय छे. (३७). पौष मासनी कृष्ण पंचमने दिवसे त्रीजो ऋतु पूर्णं थाय छे, फागण वद सातमने दिवसे चोथो ऋतु पूर्णं थाय छे. (३८). वैशाख वद नवमीने दिवसे पांचमो ऋतु पूर्णं थाय छे, अपाढ वद अग्यारशने दिवसे छहो ऋतु पूर्णं थाय छे. (३९). भाद्रपद मासनी कृष्ण त्रयोदशीने दिवसे सातमो ऋतु पूर्णं थाय छे, कार्तिक मासनी अमावास्याए आठमो ऋतु पूर्णं थाय छे. (४०). आ आठ ऋतुओ उपर कहेला मासमां कहेली कृष्णपक्षनी तिथिओमां पूर्णं थाय छे, एम सर्वदर्शी तीर्थकरोए कहुं छे. (४१). हवे पौष मासना शुक्लपक्षनी द्वितीयां दिवसे नवमो ऋतु समाप्त थाय छे. फाल्गुन मासना शुक्लपक्षनी चतुर्थीने दिवसे दशमो ऋतु पूर्णं थाय छे. (४२). वैशाख शुदि छहने दिवसे अग्यारमो ऋतु पूर्णं थाय छे, अपाढ शुदि आठमने दिवसे बारमो ऋतु समाप्त थाय छे. (४३). भाद्रपद मासना शुक्लपक्षमां दशमने दिवसे तेरमो ऋतु समाप्त थाय छे, कार्तिक मासना शुक्लपक्षमां वारशने दिवसे चौदमो ऋतु पूर्णं थाय छे. (४४). पौष शुदि चौदशने दिवसे पंदरमो ऋतु पूर्णं थाय छे, आ सात ऋतुओ शुक्लपक्षने विषे संपूर्यताने पामे छे. (४५). आ पंदरे ऋतुओ युगना प्रथम अर्ध भागमां आवे छे. हवे युगना पाछला अर्ध भागमां धनारा पंदर ऋतुओ कहे छे. (४६)— फागण वद एकमने दिवसे सोळमो ऋतु समाप्त थाय छे, वैशाख वद त्रीजने दिवसे

તૃતીયાયા-મંતં સસદર્શોચતિ ॥ ૪૭ ॥ આપાઢાસિતપંચમ્યા-મંતમષ્ટાદશો
 મંજેત્ । માદ્રાનુજ્જ્વલસસમ્યાં પૂર્યતેઽષ્ટાદશાગ્રિમઃ ૧૬ ॥ ૪૮ ॥ કાર્તિકે
 વિંશતિતમો નવમ્યાં મેચકચુતૌ । પૌપસ્ય કૃષ્ણૈકાદશ્યા-મેકવિંશતિ-
 સંલ્યકઃ ॥ ૪૯ ॥ ફાલ્ગુનસ્ય ત્રયોદશ્યાં દ્વાવિંશઃ શ્યામલત્વિષિ । સ
 ત્રયોવિંશતિતમો રાધામાયાં પ્રપૂર્યતે ॥ ૫૦ ॥ અષ્ટાપ્તમી કૃષ્ણપક્ષ-
 પ્રાતાંતાઃ પૂર્યતેઽથ ચ । શુચિશુક્લદ્વિતીયાયાં ચતુર્વિંશતિપૂરણઃ ॥ ૫૧ ॥
 માદ્રસ્ય શ્વેતતુર્યાયાં પંચવિંશસ્તુ પૂર્યતે । પદ્મવિંશતિતમઃ પૃષ્ઠ્યાં શુભ્રાયાં
 કાર્તિકસ્ય તુ ॥ ૫૨ ॥ સ સસર્વિંશતિતમઃ પૌષાષ્ટમ્યાં સિતચુતૌ ।
 દશમ્યાં ફાલ્ગુને શ્વેત-ત્વિષ્યષ્ટાવિંશતિપ્રમઃ ॥ ૫૩ ॥ દ્વાદશ્યાં રાધ
 ઇકોન-ત્રિંશત્તમઃ સિતત્વિષૌ । શુચિશુક્લચતુર્દશ્યાં પૂર્તિ ત્રિંશત્તમોઽશ્રુતે
 ॥ ૫૪ ॥ ત્રિંશદપ્યેવમૃતવઃ પ્રોક્તાઃ પ્રાસસમાસયઃ । ઇકાંતરેષુ માસેષુ
 તિથિપ્વેકાંતરાસ્ત્વિતિ ॥ ૫૫ ॥ કિંચ-કર્મમાસાત્સૂર્યમાસે-ઽહોરાત્રાર્દ્ધ
 યદંધતે । શ્રુતૌ દ્વિભાનુમાસોત્થે-ઽહોરાત્રો વર્દ્ધતે તતઃ ॥ ૫૬ ॥ તતશ્ચ-

સપ્તમો ઋતુ સમાપ્ત થાય છે. (૪૭). અષાઢ વંદ પાંચમને દિવસે અઢારમો ઋતુ પૂર્ણ
 થાય છે, માદરવા વદ સાતમને દિવસે ઓગણીશમો ઋતુ પૂર્ણ થાય છે. (૪૮). કાર્તિક
 વદ નવમીને દિવસે ઘીશમો ઋતુ પૂર્ણ થાય છે, પૌષ વદ અચારશને દિવસે ઇકવીશમો
 ઋતુ પૂર્ણ થાય છે. (૪૯). ફાલ્ગુ વદ તેરશને દિવસે ચાવીશમો ઋતુ પૂર્ણ થાય છે,
 વૈશાખ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે ત્રેવીશમો ઋતુ પૂર્ણ થાય છે. (૫૦). આ આઠ
 ઋતુઓ કૃષ્ણપક્ષમાં અંતને પામે છે. હવે અષાઢ શુદિ ધીજને દિવસે ચૌવીશમો ઋતુ પૂર્ણ
 થાય છે. (૫૧). માદરવા શુદિ ચૌધને દિવસે પંચીશમો ઋતુ પૂર્ણ થાય છે, કાર્તિક
 શુદિ છઠને દિવસે છવીશમો ઋતુ સમાપ્ત થાય છે. (૫૨). પૌષ શુદિ આઠમને દિવસે
 સત્તાવીશમો ઋતુ પૂર્ણ થાય છે, ફાલ્ગુ શુદિ દશમને દિવસે અઢારીશમો ઋતુ સમાપ્ત
 થાય છે. (૫૩). વૈશાખ શુદિ ચારશને દિવસે ઓગણત્રીશમો ઋતુ પૂર્ણ થાય છે અને
 અષાઢ માસના શુક્લપક્ષની ચૌદશને દિવસે ત્રીશમો ઋતુ સમાપ્ત થાય છે. (૫૪).
 આ પ્રમાણે ત્રીણે ઋતુઓની સમાપ્તિ ઇકાંતર માસમાં અને ઇકાંતર તિથિય થાય છે તે
 કહ્યું. (૫૫). ઘડી ધીતું કહીય ધીય કે-કર્મમાસ કરનાં ઇર્ષ્યમામમાં અર્ધે અહોરાત્રની
 શુદિ છે, તેથી કરીને એ ઇર્ષ્યમામના ઇક ઋતુમાં ઇક અહોરાત્ર શુદિ પામે છે (પચારે છે).
 (૫૬). તેથી કરીને જ એ કર્મમામમાં સાઠ અહોરાત્ર હોય છે અને એ ઇર્ષ્યમામના ઇક

કર્મમાસદ્વયે પષ્ટિ-રહોરાત્રા ભવંતિ વૈ । સૂર્યમાસદ્વયાત્મર્તુ-સ્ત્વેકપષ્ટિ-
 દિનાત્મકઃ ॥ ૫૭ ॥ દ્વિકર્મમાસાપેક્ષસ્ત-ઋવેદતુમૃતું પ્રતિ । અહોરાત્રઃ
 સમાધિક-શ્ચતુર્માસ્યાં તુ તદ્દ્વયં ॥ ૫૮ ॥ વર્ષાશીતોષ્ણકાલેષુ ચતુર્માસ-
 મિતેષુ યત્ । અધિરાત્રં ભવેત્પર્વ તૃતીયમથ સત્તમં ॥ ૫૯ ॥ તથોક્તં
 જ્યોતિષ્કરંડે—તદ્વયંમિ ય કાયઞ્ચં અદ્વરત્તં સત્તમે ય પઞ્ચમિ । વાસહિ-
 મગિમ્હકાલે ચઽચઽમાસે વિ હીયંતે ॥ ૬૦ ॥ શ્રાવણો માર્ગશીર્ષશ્ચ
 ચૈત્રશ્ચેતિ યથાક્રમં । વર્ષાશીતોષ્ણકાલાના-માદિમાસાઃ પ્રકીર્તિતાઃ ॥ ૬૧ ॥
 સૂર્યર્તુપૂર્ત્તિસમયે કર્મમાસવ્યપેક્ષયા । અહોરાત્રઃ સમાધિકઃ સ્યાદેકૈક ઇતિ
 સ્ફુટં ॥ ૬૨ ॥ આષાઢે ચ માદ્રપદે કાર્તિકે પૌષ એવ ચ । ફાલ્ગુને
 માધવે ચાતિ-રાત્રં નાન્યેષુ કર્હિચિત્ ॥ ૬૩ ॥ ઋતુપ્રારંભકા માસા અપ્યેત
 એવ કીર્તિતાઃ । જ્યોતિષ્કરંડપ્રજ્ઞસિ-વૃત્ત્યાદેર્મતમેતકત્ ॥ ૬૪ ॥ મગવતી-
 વૃત્તૌ તુ-પ્રાઘૃદ્ શ્રાવણાદિઃ, વર્ષારાત્રોઽશ્વયુજાદિઃ, શરન્માર્ગશીર્ષાદિઃ,
 હેમંતો માઘાદિઃ, વસંતશ્ચૈત્રાદિઃ, ગ્રીષ્મો જ્યેષ્ઠાદિરિતિ પક્ષાંતરં દૃશ્યતે.

ઋતુમાં એકસઠ અહોરાત્ર હોય છે. (૫૭). તેથી કરીને જે કર્મમાસની અપેક્ષાએ ઋતુ
 ઋતુ પ્રત્યે એક એક અહોરાત્ર અધિક હોય છે અને ચાર માસમાં થઈને જે અહોરાત્ર અધિક
 હોય છે. (૫૮). વર્ષાકાલ (ચોમાસું), શીતકાલ (શીયાળો) અને ઉષ્ણકાલ (ડનાઝો)
 એ ચાર ચાર માસના કાલને વિષે ત્રીજ અને સાતમની તિથિ અધિક હોય છે (હુદ્દિ પામે
 છે). (૫૯). તે વિષે જ્યોતિષ્કરંડકને વિષે કહ્યું છે કે—“ ચાર ચાર માસના પ્રમાણ-
 કાલ વર્ષાકાલ, શીતકાલ અને ઉષ્ણકાલને વિષે ત્રીજ અને સાતમની તિથિ હુદ્દિ પામે છે.
 (૬૦) ” વર્ષાકાલનો પ્રથમ માસ શ્રાવણ છે, શીતકાલનો પહેલો માસ માર્ગશીર્ષ છે
 અને ઉષ્ણકાલનો પહેલો માસ ચૈત્ર કહ્યો છે. (૬૧). સૂર્ય ઋતુની પૂર્તિને સમયે કર્મ-
 માસની અપેક્ષાએ એક એક અહોરાત્ર અધિક હોય છે એ વાત પ્રગટ જ છે. (૬૨).
 આષાઢ, માદ્રપદ, કાર્તિક, પૌષ, ફાલ્ગુન અને વૈશાખ એ છ માસમાં જ અધિક તિથિ
 હોય છે; ધીજા માસોમાં હોતી નથી. (૬૩). તેમ જ ઋતુના પ્રારંભના માસ પણ એ છ જ
 કહ્યા છે. જ્યોતિષ્કરંડક અને પ્રજ્ઞસિની ટીકા વિગેરેનો આ મત છે. (૬૪). પરંતુ
 મગવતીની ટીકામાં તો “ પ્રાઘૃદ્ ઋતુ શ્રાવણથી શરુ થાય છે, વર્ષારાત્ર આશ્વિનથી,
 શરદ ઋતુ માર્ગશીર્ષથી, હેમંત ઋતુ માઘ માસથી, વસંત ઋતુ ચૈત્રથી અને ગ્રીષ્મ ઋતુ
 જ્યેષ્ઠ માસથી શરુ થાય છે. ” એમ પર્વાંતર દેખાય છે. આવો પંચ જંબૂદીપપ્રજ્ઞસિદ્ધિમાં

इदं च पक्षांतरं जंबूद्वीपप्रज्ञसिसूत्रेऽपि उत्सर्पिणीनिरूपणे 'चउद्दस पढ-
मसमए' इत्यस्मिन् सूत्रे संगृहीतमस्ति. यतस्तत्र श्रावणे मासि
उत्सर्पिणी लगति, तत्प्रथमसमय एव चतुर्दश काला युगपल्लगति, तन्मध्ये
ऋतुरप्यस्ति, तत ऋतोरप्यारंभः श्रावणे मासि भवतीति पक्षांतरमिति
ज्ञेयं. किंच दक्षिणायनारंभकोऽपि श्रावण एव, चातुर्मासिकारंभकोऽप्ययमेव,
तेन ऋत्वारंभकोऽप्यसाविति पक्षोऽपि युज्यत एवेति. यदि वा सूर्यवर्ष-
माश्रित्य युगे ऋतवः प्रथमापाढपूर्णिमादयः स्युः, कर्मवर्षस्य तु ऋतवः
श्रावणासितप्रतिपदाद्याः स्युरित्यतो वा पक्षांतरमिदं भावीति संभाव्यते,
तत्त्वं त्विह तद्विद्वेद्यमिति.

ऋतूनामित्यमी मासा यथाशास्त्रं निरूपिताः । अथर्तुपूरकतिथि-
ज्ञानाय करणं ब्रुवे ॥ ६५ ॥ जिज्ञासितर्चोर्या संख्या द्विगुणा सा
विधीयते । रूपोना क्रियते द्वाभ्यां गुण्यते च ततः पुनः ॥ ६६ ॥
द्विः स्थाप्यतेऽथ चैकस्याः कृतेऽर्द्धे ज्ञायते सुखं । युगातीतपर्वयुक्ता-

पण उत्सर्पिणीतुं स्वरूप कहेती बखते 'चउद्दम पढमसमए' (पहिले समये चौद) आ
सूत्रमां कहेलो छे, कारण के तेमां श्रावण मासमां उत्सर्पिणीनी गरुआत कहेली छे.
तेना पहिला समये ज चौद प्रकारना काळ एकीमाथे शरु थाय छे. ते चौदने मध्ये ऋतु
पण गणेलो छे. तेथी ऋतुनो पण आरंभ श्रावण मासथी ज थाय छे, एम बीजो पक्ष
समजवो. बळी दक्षिणायननो आरंभ पण श्रावणथी ज थाय छे, चातुर्मासनो आरंभ पण
श्रावणथी ज थाय छे, सेथी करीने ऋतुनो आरंभ पण श्रावणथी ज पस्य छे, एवो पक्ष
पण योग्य ज छे अथवा तो सूर्यवर्षने आथीने युगने विषे ऋतुओ पहिला अपाढनी
पूर्णिमाथी शरु थाय छे अने कर्मवर्षने आथीने ऋतुओ श्रावण बढ एकमथी शरु थाय छे.
आ कारणथी पण आ पक्षांतर हशे एम संभवे छे. तन्न तो ते विषयना विद्वानो ज जाये.

आ प्रमाणे ऋतुना मासो शास्त्रमां कक्षा प्रमाणे अही बताव्या छे. हवे ऋतुने समाप्त
करनारी तिथिने जायवा माटे करण (रीत) कहुं छुं. (६५).—जाणवाने इच्छेत्ता
ऋतुनो जे संख्या होय तेने समझी करवी. तेमांथी एक पाद करवो. तेने करीथी बेए
गुणया. (६६). ते अंजने बे टेकाणे जूदो जूदो स्थापवो. तेमांथी एक तरफना अंकने
अर्थ करवो. तेम करवाथी युगना बीती गयेला पर्व सहित इच्छित ऋतुनी छेभी तिथि

भीष्टर्त्तोरतिमां तिथिः ॥ ६७ ॥ यथा युगे तिथौ कस्यां प्रथमर्त्तुः
समाप्यते । इति प्रश्ने ऋतुसंख्यै—ककः स द्विगुणीकृतः ॥ ६८ ॥ द्वौ
स्यातां तौ च रूपोना—वेकः स द्विगुणः पुनः । द्वावेव तौ द्विः स्थाप्येते
एकत्रार्द्धे कृते पुनः ॥ ६९ ॥ एकोऽवशिष्ट एवं च द्विपर्वातिक्रमे युगे ।
ऋतुराद्यः प्रतिपदि संपूर्णः प्रथमे तिथौ ॥ ७० ॥ जिज्ञासिते द्वितीयर्त्तौ
द्वावेव द्विगुणीकृतौ । जाताश्चचार एकोना—स्त्रयस्ते द्विगुणीकृताः ॥ ७१ ॥
जाताः षट् ते स्थापिता द्वि—रेकत्र चार्द्धितास्त्रयः । अन्यत्र तु षडेव स्यु-
स्तदेवं प्रश्ननिर्णयः ॥ ७२ ॥ युगादितः षट् पर्वाणि व्यतीत्यर्त्तुर्द्विती-
यकः । तृतीयायां तिथौ पूर्ण एवं सर्वत्र भावना ॥ ७३ ॥ त्रिंशत्तमे
ऋतौ जिज्ञा—सिते त्रिंशद् द्विताडिता । षष्टिः स्यादथ सैकोन—षष्टी रूपो-
ज्ज्ञिता भवेत् ॥ ७४ ॥ भूयः सा द्विगुणा जात—मष्टादशोत्तरं शतं ।
द्विः संस्थाप्य च तस्यार्द्धे कृत एकत्र शिष्यते ॥ ७५ ॥ एकोनषष्टिरि-
त्येवं विवक्षितविनिश्चयः । अष्टादशोत्तरे पर्व—शतेऽतीते युगादितः

सुखेयी जायी शकाय छे. (६७). जेमेके युगने धिपे पहेलो ऋतु कइ तिथिए समाप्त
थाय ? एम कोइ प्रश्न करे तो ऋतुनी संख्या एक होवायी तेने बमणी करवायी वे थया.
तेमांथी एक बाद करता बाकी एक रह्यो. तेने फरीथी बेए गुणतां वे थया. तेने जूदा जूदा
वे ठेकाणे स्थापन कर्या. तेमांथी एक ठेकाणे स्थापेला बेने अर्ध कर्या, तो एक आच्यो;
तेथी बे पर्व धीवी गया पछी एकमने दिवसे पहेलो ऋतु पूर्ण थयो एम सिद्ध थयुं.
(७०). बीजा ऋतुनी छेद्वी तिथि जाणवानी इच्छा थाय तो बेने बमणा करवायी चार
थाय. तेमांथी एक बाद करतां त्रय रह्यो. तेने फरीथी बमणा करतां छ थया. तेने बे
ठेकाणे स्थापन कर्या. तेमांथी एक ठेकाणे स्थापेला छने अर्ध कर्या त्यारे त्रय रह्यो अने
बीजे ठेकाणे तो छ ज छे; तेथी प्रश्नो जवाब ए आच्यो के युगनी शुरुआतथी छ पर्व
धीवी गया पछी बीजने दिवसे बीजो ऋतु पूर्ण थयो, एम सर्वत्र जाणवुं. (७३).
त्रीशमो ऋतु कइ तिथिए समाप्त थयो ? एम जाणवानी इच्छा होय तो त्रीशने बेए
गुणवाथी साठ थया. तेमांथी एक बाद करतां ओगणसाठ रह्यो. (७४). तेने फरीथी
बेए गुणतां एक सो ने अटार थया. तेने बे ठेकाणे स्थापी एकने अर्ध कर्या त्यारे
ओगणसाठ थया; तेथी कहेवाने इच्छेली तिथिनो निर्णय थयो के युगनी शुरुआतथी एक

॥ ७६ ॥ एकोनपष्टितमायां तिथौ संपूर्णतां दधौ । ऋतुत्रिंशत्तम
इति ज्ञेयं तत्त्वमिदं त्विह ॥ ७७ ॥ नैकोनपष्टिस्तिथयः स्युरित्येकोन-
पष्टिका । द्वियते पंचदशभिः स्याच्छेषांकसमा तिथिः ॥ ७८ ॥ ततश्च—
युगस्य पंचमे वर्षे आपादे प्रथमेऽस्य च । पूर्णः शुक्लचतुर्दश्या—
मृतुत्रिंशत्तमोऽतिमः ॥ ७९ ॥

अथ चंद्रर्तुस्वरूपमुच्यते—सर्वर्चभोगो नक्षत्र—पर्याय इति कथ्यते ।
ते च भानोर्युगे पंच सप्तपष्टिर्निशापतेः ॥ ८० ॥ एकैकस्मिंश्च नक्षत्र—
पर्याये ऋतवो हि पद । ततोऽर्कस्य युगे त्रिंशत् द्वयुत्तरेंदोश्चतुःशती
॥ ८१ ॥ एकैकश्च मृगांकर्तु—रहोरात्रचतुष्टयी । सप्तत्रिंशदहोरात्र—
भागाश्च सप्तपष्टिजाः ॥ ८२ ॥ विधोर्यदेकनक्षत्र—पर्याये सप्तविंशतिः ।
अहोरात्राः सप्तपष्टि—भागास्तथैकविंशतिः ॥ ८३ ॥ तेषां भागे हृते
पङ्क्तिम—लब्धा दिनचतुष्टयी । शेषं दिनत्रयं तच्च सप्तपष्ट्या हृतं भवेत्
॥ ८४ ॥ द्विशत्येकोत्तराऽत्रैक—विंशत्यंशविमिश्रणे । द्वाविंशे द्वे शते सप्त—

सो ने अठार पर्वे बीसी गया पछी ओगणसाठमी तिथिने रोज त्रीशमो ऋतु समाप्त थयो.
अही आ तच्च जाणधुं के ओगणसाठ तिथिओ होती नहीं, तेथी ओगणसाठने पंदरे
भागतां जे शेष रहे ते तिथि (अने जे भागमा आवे ते पर्वमा उमेरवा); तेथी सिद्ध थयुं
के—युगना पांचमा वर्षमा पहिला अपाढ मासमा शुक्लपक्षनी चौदशने दिवसे छेन्नो
त्रीशमो ऋतु समाप्त थाय छे. (७९).

इधे चंद्रने आधी ऋतुओनुं स्वरूप बतावे छे.—सर्व नक्षत्रोनी भोगवटो थाय ते
नक्षत्रपर्याय कहेवाय छे (सूर्य के चंद्र सर्व नक्षत्रोने भोगवी रहे तेउलो काळ एक नक्षत्र-
पर्याय कहेवाय छे). एक युगमा सूर्यना नक्षत्रपर्यायो पांच थाय छे अने चंद्रना नक्षत्रपर्यायो
सहस्रठ थाय छे. (८०). एक एक नक्षत्रपर्यायमा छ छ ऋतुओ आवे छे; तेथी एक
युगमा सूर्यने आशीने त्रीश ऋतुओ अने चंद्रने आधीने चार सो ने बे ऋतुओ आवे छे.
(८१). एक चंद्रऋतुओ काळ चार अहोरात्र अने एक अहोरात्रना सदसठीया साढत्रीश
अंशो होय छे. (८२). कारणके चंद्रना एक नक्षत्रपर्यायमा मतावीश अहोरात्र अने
एक अहोरात्रना सहस्रठीया एकवीश भाग (२७^{३३}) होय छे. (८३). तेने छए भागवाधी
भागमा चार दिवस आवे छे अने शेष त्रय दिवस रहे छे. तेने सहस्रठे गुणतां बसो ने
एक थाय छे. तेमां एकवीश अंश मेटववाधी सहस्रठीया बसो ने बावीश (३३) अंश

પૃથ્વંશાનામિમે પુનઃ ॥ ૮૫ ॥ પદ્મભક્તે સપ્તપૃથ્વંશાઃ, સપ્તત્રિંશદ્યથોદિતાઃ ।
 इदं चंद्रर्तुमानं च चंद्रसर्वर्तुसंख्यया ॥ ८६ ॥ ચતુઃશત્યા દ્વયુત્તરયા
 ગુણ્યતે ચેદ્ભવંતિ તત્ । અષ્ટાદશ શતાંશ્રિશા યથોક્તા યુગવાસરાઃ ॥ ૮૭ ॥

અથ ચંદ્રર્તુજ્ઞાનાય કરણમુચ્યતે—યુગાતીતપર્વસંખ્યા કાર્યા પંચદશા-
 હતા । વિવચિતદિનાત્પ્રાચ્યા વર્ત્તમાનસ્ય પર્વણઃ ॥ ૮૮ ॥ તિથયસ્તત્ર
 યોજ્યંતે—ડવમરાત્રોઽજ્ઞિતાથ સા । ચતુર્થિશશતહતા પંચાઢ્યત્રિંશતાંચિતા
 ॥ ૮૯ ॥ શતૈર્દશોત્તરૈઃ પદ્મિભ--વિંભાજ્યૈવં કૃતે સતિ । લભ્યંતેડતીતઋતવઃ
 શેપાંશાશ્ચોદ્ધરંતિ યે ॥ ૯૦ ॥ તેપાં ભાગે ચતુર્થિશ--શતેનાત્ર યદાપ્યતે ।
 તે દિના વર્ત્તમાનર્ત્તોઃ શેપા અંશા દિનસ્ય ચ ॥ ૯૧ ॥ ચતુર્ભિઃ કલાપકં ॥
 દ્વિતીયપર્વેકાદશ્યાં ચંદ્રર્તુઃ કતમો યુગે । ઇતિ પ્રશ્નેડતીતમેકં પર્વ પંચ-
 દશાહતં ॥ ૯૨ ॥ જાતાં પંચદશૈતેષુ ક્ષિપ્યંતે દશ વાસરાઃ । ઇકાદશ્યાઃ
 પ્રાગતીતા જાતૈવં પંચવિંશતિઃ ॥ ૯૩ ॥ અવમરાત્રસ્ય ત્વત્ર સંભવો નાસ્તી-
 તિ જ્ઞેયં, ચતુર્થિશશતઘ્નાડસૌ ત્રયર્થિશચ્છની ભવેત્ । પંચાશદધિકાસ્યાં ચ

ધાય છે. (૮૫). તેને છપ્પ ભાગતાં ઉપર કહ્યા પ્રમાણે સહસ્રઠીયા સાઢત્રીશ (૧૫) અંશ
 આવે છે. આ ચંદ્રઋતુના પ્રમાણને (૬૮લે ૪૧૫ ને) ચંદ્રના સર્વ ઋતુઓની સંખ્યાવહે ૬૮લે
 ચાર સો ને બેવહે ગુણીય ત્યારે પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે ઇક યુગના અઢાર સો ને ત્રીશ (૧૮૩૦)
 અઢોરાત્ર ધાય છે. (૮૭).

હવે ચંદ્રઋતુ જાણવાનું કરણ (રીત) બતાવે છે.—યુગને વિષે કહેવાને રૂઢ્ઢેલા
 દિવસની પહેલાં કેટલા પર્વે વીતી અમ્મ હોય તેને પંદરે ગુણવા. તેમાં અત્તલા પર્વની ગણેલી
 તિથિઓ મેઢવવી. તેમાંથી ચ્યતિથિ બાદ કરવી. જે અંક રહે તેને ઇક સો ને ચોત્રીશે
 (૧૩૪) ગુણી તેમાં ત્રણ સો ને પાંચ મેઢવવા. (૮૯). પછી તે અંકને છ સો ને દશે
 માંગવો, માંગમાં જે આવે તેટલા વીતી ગયેલા ઋતુ જાણવા. બાકી જે અંશ વઢ્યા હોય
 તેને ઇક સો ને ચોત્રીશે માંગતાં જે માંગમાં આવે તેટલા વર્તવા ઋતુના ચ્યતીત દિવસો
 જાણવા અને જે શેષ રહ્યા હોય તેટલા વર્તવા દિવસના અંશો જાણવા. (૯૧).
 ઉદાહરણ—યુગના આરંભથી વીજા પર્વની અમ્મારશને દિવસે કેટલામો ચંદ્રઋતુ
 ચાલે છે ? ઇમ કોઈ પ્રશ્ન કરે ત્યારે ઇક પર્વ વીતી ગયેલું છે તેને પંદરે ગુણતાં પંદર (૧૫)
 થયા. તેમાં અમ્મારશની પહેલાં દશ તિથિઓ ચ્યતીત થયેલી હોવાથી દશ (૧૦) દિવસ
 મેઢવ્યા, ત્યારે પચીશ (૨૫) થયા. અહીં ચ્યતિથિનો સંભવ નથી તેથી કોઈ પણ બાદ

पंचाढ्यां त्रिशतीं क्षिपेत् ॥ ९४ ॥ शतानि पंचपंचाशा-न्येवं पट्त्रिंशदेपु
च । शतैर्दशोत्तरैः पड्भि-भक्तैष्वाप्येत पंचकं ॥ ९५ ॥ अंशाश्च शेपास्ति-
ष्ठन्ति पंचाढ्यानि शतानि पट् । चतुर्त्रिंशशतेनैषां भागे लब्धं चतुष्टयं
॥ ९६ ॥ एकोनसप्ततिश्चांशाः शेपास्ते द्वयपवर्त्तिताः । लब्धाः सार्द्धाश्च-
तुर्त्रिंश-त्सप्तपष्टिलवा इति ॥ ९७ ॥ अतीताः पंच ऋतवः पष्टर्त्तोश्च
गता दिनाः । चत्वारः पंचमस्याहः सप्तपष्टिभवा लवाः ॥ ९८ ॥ गताः
सार्द्धाश्चतुर्त्रिंशत् सार्द्धौ द्वौ सप्तपष्टिजौ । चंद्रर्त्तो स्तस्तश्च पष्टे भागौ
न्यूनतयांचितौ ॥ ९९ ॥ एवमन्यत्रापि भाव्यं.

अथ चंद्रर्त्तुसंपूर्ति-तिथेः करणमुच्यते । तत्र बोध्यो ध्रुवराशिः
पंचोपेतं शतत्रयं ॥ ७०० ॥ चतुर्त्रिंशशतच्छिन्ना-होरात्रस्य लवा अमी ।
ज्ञेया ज्ञेयो ध्रुवराशि-नक्षत्रकरणेऽप्यसौ ॥ १ ॥ अयं द्युत्तरवृद्धेन
ध्रुवराशिर्निहन्यते । राशिनैकादिना द्वाद्याह्य-चतुःशततमावधि ॥ २ ॥

करवानुं नयी एम जाणवुं. पछी आ पचीशने एक सो चोत्रीशे (१३४) गुणतां तेत्रीश
सो ने पचास (३३५०) थाप छे. तेमां अण सो ने पांच (३०५) भेळववा. (९४)
त्यारे छत्रीश सो ने पंचावन (३६५५) धया. तेने छ सो दशे (६१०) भांगतां भागमां
पांच आवे छे अने बाकी छ सो ने पांच (६०५) शेप रहे छे. ते (६०५) ने एक सो
चोत्रीशे (१३४) भागतां भागमां चार आवे छे अने बाकी ओगणोतेर (६९) अंशो
शेप रहे छे. ते (६९) ने बेए भांगतां सदसठीया साढीचोत्रीश अंशो आवे छे; तेथी करीने
जवाय ए आव्यो के पांच ऋतुओ बीती गया छे, छद्दा ऋतुना चार दिवस गया छे अने
पांचमा दिवसना सदसठीया साढीचोत्रीश अंशो गया छे. ते वखते छद्दा चंद्रऋतुना
सदसठीया अढी भाग बाकी छे एम जाणवुं. (९९). आ रीते अन्य स्थळे पण जाणवुं.

हवे चंद्रऋतु कइ तिथिए पूर्ण थाय ? ते जाणवा माटे करण कहे छे.—आ करणने
बिषे प्रथम अण सो ने पांच (३०५) ध्रुवराशि जाणवो. (७००). कारणके एक अहोरात्रने
एक सो ने चोत्रीशे भागता आवेला आ लयो छे ३३५ आ ध्रुवराशि नक्षत्रना करणमां
पण समजवो. (१). आ (३०५) ध्रुवराशिने एकथी आरंभीने आगळ आगळ बवे
पधता अंरुवडे चार सो ने बेमा (४०२) चंद्रऋतु सुधी गुणवो. (२). जेमके पंदतो

एकेनाव्ये मृगांकर्त्तौ ध्रुवराशिर्निह्न्यते । जिज्ञासिते द्वितीये तु ध्रुवांक-
स्ताड्यते त्रिभिः ॥ ३ ॥ एवं च—द्वयाड्यचतुःशततम—जिज्ञासार्था तु
ताड्यते । ध्रुवराशिष्युत्तराष्ट्र—शतमानेन राशिना ॥ ४ ॥ राशिद्वयुत्तरया
वृद्ध्या वर्द्धमानो हि जायते । रूपेणो द्विगुणः स्वस्वा—भीष्टचंद्रर्त्तुमा-
नतः ॥ ५ ॥ यथा तृतीये चंद्रर्त्तौ वृद्ध्या द्व्युत्तरया भवेत् । गुणकः पंचमः
सोऽस्मा—द्रूपेणो द्विघ्न एव हि ॥ ६ ॥ ततस्तथा ताडितोऽसौ ध्रुवराशि-
र्विभज्यते । चतुस्त्रिंशशतेनायं तिथिश्चंद्रर्त्तुपूर्तिभागू ॥ ७ ॥ यथा
द्वितीयचंद्रर्त्तु—पृच्छायां त्रिगुणीकृता । पंचाढ्या त्रिशती पंच—दशाढ्याः
स्युः शता नव ॥ ८ ॥ चतुस्त्रिंशशतेनैषां भागे षट् करमागताः । शेषमे-
कादशशतं तद्विकेनापवर्त्यते ॥ ९ ॥ अर्ध्याः पंचपंचाशत् लवाः स्युः
तत्तपष्टिजाः । तदेवमिष्टचंद्रर्त्तु—निश्चयोऽयमुपस्थितः ॥ १० ॥ युगादेः
षट्स्वतीतेषु दिनेषु सप्तमस्य च । अर्ध्याः पंचपंचाश—तांशकैः सप्त-

चंद्रर्त्तु जाणवानी इच्छा होय तो ध्रुवराशिने एके गुणवो अने बीजो चंद्रर्त्तु जाणवानी
इच्छा होय तो ध्रुवराशिने त्रणवडे गुणवो. (३). ए प्रमाणे छेवट चार सो ने बेमो
चंद्रर्त्तु जाणवानी इच्छा होय तो ध्रुवराशिने आठ सो ने त्रणवडे गुणवो. (४).
अर्थात् अहीं जेटलामो चंद्रर्त्तु जाणवानी इच्छा होय तो अंकने वमण्यो करी तेमांथी एक
बाद करीए त्यारे एकथी आगळ आगळ वचेनी बुद्धिवाळो अंक प्राप्त थाय छे. (५).
जेमके बीजो चंद्रर्त्तु जाणवाने इष्ट होय तो वचेनी बुद्धिवाळो पांचनो अंक आवे छे. ते
पांचनो अंक त्रयने वमण्यो करी एक बाद करीए त्यारे आवे छे. (ए ज रीते चार सो ने
बेमा चंद्रर्त्तुने जाणवानी इच्छा होय तो तेने वमण्यो करी एक बाद करवां आठ सो ने
त्रण आवे छे.) (६). त्यारपछी उपर कळा प्रमाणे ८०३ ने ३०५ वडे गुणोला आ
ध्रुवराशिने एक सो ने चोत्रीशे भागवाथी चंद्रर्त्तुनी समाप्तिनी तिथि आवे छे. (७).
उदाहरण—बीजो चंद्रर्त्तु कह तिथिए पूर्ण थाय १ एम कोइ प्रश्न करे तो ध्रुवराशि त्रण
सो ने पांचने (३०५) त्रण गुणतां नव सो ने पंदर (९१५) थाय छे. तेने एक सो
चोत्रीशे (१३४) भागतां छ हाथमां (भागमां) आवे छे. बाकी एक सो ने अग्यार
(१११) शेष रहे छे. तेने बेवडे भागवा त्यारे सडसठीया साडीपंचावन (५५॥)
अंशो आवे छे; तेथी करीने इच्छेला (बीजा) चंद्रर्त्तुनी समाप्तिनो आ निश्चय थयो के-

પટિજૈઃ ॥ ૧૧ ॥ વ્યતીતૈઃ સ્યાન્મૃગાંકર્તુ-ર્દ્વિતીયઃ પૂર્ણતાં ગનઃ । કાર્યા
વિચક્ષણૈરેવં સર્વત્રાન્યત્ર ભાવના ॥ ૧૨ ॥

અથ સૂર્યર્તુસંપૂર્ણો મોગ્યમિદોસ્તથા રવેઃ । યત્તત્ત્રં ભવેત્તસ્ય જ્ઞાનાય
કરણં ધ્રુવે ॥ ૧૩ ॥ ધ્રુવાંકરાશિર્જેયોઽત્ર પંચોપેતં શતં ત્રયં । ચતુસ્ત્રિશ-
શતચ્છિન્ના-હોરાત્રાંશાત્મકોઽસ્ત્યયં ॥ ૧૪ ॥ એકાદિદ્વ્યુત્તરેણામું ત્રિશ-
દંતેન રાશિના । હત્વા શોધનકાન્યસ્મા-દ્વદશમાણાનિ શોધયેત્ ॥ ૧૫ ॥
તેષુ યચ્છોધ્યમાનેષુ સર્વાગ્રેણ ન શુદ્ધયતિ । સૂર્યર્તુપૂર્ણો નક્ષત્રં સ્યાચ્ચંદ્રસ્ય
રવેરપિ ॥ ૧૬ ॥ રાશેદ્યુત્તરવૃદ્ધસ્ય જ્ઞેયા પ્રાગ્વત્પ્રરૂપણા । લોધ્યા શોધનકાનાં
તુ પ્રાજ્ઞેઃ પ્રજ્ઞાપનાસકૌ ॥ ૧૭ ॥ અર્ધચેત્રે સપ્તપટિ-ર્ઋદ્ધે શોધનકં
સ્મૃતં । સમચેત્રે ચતુસ્ત્રિશં શતં શોધનકં ભવેત્ ॥ ૧૮ ॥ સાર્ધક્ષેત્રે ચ
નક્ષત્રે સ્યાદેકાદયં શતદ્વયં । ઇંદોરભિજિતો ભાનિ શોધ્યાન્યર્કસ્ય પુણ્યતઃ
॥ ૧૯ ॥ ઋક્ષત્ત્યાભિજિતઃ પૂર્વં દ્વિચત્વારિશદશકાન્ । રાશેર્વિશોધયે-

યુગની શરૂઆતથી છ દિવસો ગયા પછી સાતમા દિવસના સહસઠીયા સાઢીપંચાવન અંશો
જાય તે વચ્ચે ધીજો ચંદ્રશ્રુત પૂર્ણ થયો. એ પ્રમાણે ધીજે સર્વ ઠેકાણે જાણવું. (૮-૧૨).

હવે સૂર્યશ્રુતની સમાપ્તિ વચ્ચે ચંદ્ર તથા સૂર્યનું જે મોગ્ય નક્ષત્ર હોય તે જાણવા માટે
કરણ (રીત) ને હું કહું છું. (૧૩) —અહીં ત્રણ મો ને પાંચ (૩૦૫) ધ્રુવાંક રાશિ જાણવો.
અહોરાત્રના એક સો ચોત્રીશ ભાગરૂપ ત્રિરાશિ $\frac{105}{11}$ છે. (૧૪). એકથી આરંભીને આગઠ
આગઠ વચેની શુદ્ધિવડે (૧-૩-૪ વિગેરેવડે) ત્રીશ સુધી તે ધ્રુવાંકની રાશિને ગુણવો.
પછી તેમાંથી આગઠ કહેવાશે તે પ્રમાણે વાદવાકી કરવી. (૧૫). વાદવાકી કરતાં
કરતાં જ્યારે સર્વ પ્રકારે વાદ ન થઈ શકે ત્યારે સૂર્યશ્રુતની સમાપ્તિ કરનાર ચંદ્ર અને
સૂર્યનું નક્ષત્ર આવે છે. (૧૬). આગઠ આગઠ વચેની શુદ્ધિવાળા રાશિની પ્રરૂપણા પૂર્વે કદા
પ્રમાણે જાણવી અને વાદવાકી કરવાની પ્રરૂપણા પંડિતોના પ્રમાણે જાણવી. (૧૭). —
અર્ધચેત્રવાળા નક્ષત્ર હોય તો સહસઠ વાદ કરવા એમ કહ્યું છે, સમચેત્ર નક્ષત્ર હોય તો
તેમાંથી એક સો ને ચોત્રીશ વાદ કરવા (૧૮) અને સાર્ધચેત્ર નક્ષત્ર હોય તો તેમાંથી
પસો ને એક વાદ કરવા. તેમાં ચંદ્રનું મોગ્ય નક્ષત્ર લાવવું હોય તો અભિજિત નક્ષત્રથી
વાદવાકી કરવી અને સૂર્યનું મોગ્ય નક્ષત્ર લાવવું હોય તો પુણ્ય નક્ષત્રથી વાદવાકી
કરવી. (૧૯). તેમજ ચંદ્રના મોગ્ય નક્ષત્રનો વિચાર કરવો હોય તો તે ધ્રુવાંક રાશિમાંથી
પ્રથમ અભિજિત નક્ષત્રના ચેતાલીશ (૪૨) અંશો વાદ કરવા, અને સૂર્ય નક્ષત્રના યોગનો વિચાર

તસ્મા-ચંદ્રયુક્તર્દ્ધચિતને ॥ ૨૦ ॥ સૂર્યર્દ્ધયોગચિંતાયાં ચાદૌ પુણ્યસ્ય
 શોધયેત્ । અષ્ટાશીતિં તતઃ શોધ્યા-ન્યુદ્ધૂનિ પ્રોક્તવત્ક્રમાત્ ॥ ૨૧ ॥
 યથા પ્રથમસૂર્યર્ત્તુઃ કસ્મિન્નુદ્ધુરશાલિનિ । નક્ષત્રે પૂર્ણતામેતિ યુગે તત્રે-
 દમાદિશેત્ ॥ ૨૨ ॥ પ્રાગુક્તો ધ્રુવરાશિર્ધ્યઃ પંચોપેતં શતત્રયં । એકેન ગુણિતઃ
 સોઽયં તાવાનેવ વ્યવસ્થિતઃ ॥ ૨૩ ॥ તસ્માદભિજિતઃ શુદ્ધા દ્વાચત્વારિ-
 શદાદિતઃ । સત્રિપષ્ટિ શતદ્વંદ્રં શેપં તસ્માઞ્ચ શોધ્યતે ॥ ૨૪ ॥ શ્રુતેઃ
 શતં ચતુર્સ્ત્રિશ-મથ શેપં શતં સ્થિતં । એકોનત્રિંશમસ્માઞ્ચ ધનિષ્ઠા તુ ન
 શુધ્યતિ ॥ ૨૫ ॥ તતશ્ચ—એનાવત્સુ ૧૨૯ ધનિષ્ઠાયા મુક્તેષ્વશેષ્વિર્હેદુના ।
 સૂર્યર્ત્તુઃ પ્રથમઃ પૂર્ણં ઇતિ પૂર્વોક્તનિર્ણયઃ ॥ ૨૬ ॥ અથ પ્રથમસૂર્યર્ત્તુ-પૂર્ત્તૌ
 સૂર્યર્ક્ષમુચ્યતાં । ધ્રુવાંકોઽત્રાપિ પૂર્વોક્તઃ પંચોપેતં શતત્રયં ॥ ૨૭ ॥ एत-
 ઙ્ચૈકેન ગુણિતં તાદૃગેવ વ્યવસ્થિતં । અષ્ટાશીતિઃ શોધ્યતેઽસ્માત્ । પુણ્યસ્ય
 પ્રથમં તતઃ ॥ ૨૮ ॥ શેપે ચ દ્વે શતે સસ-દશાઢ્યે શોધ્યતે તતઃ ।

કરવો હોય ત્યારે તે ધ્રુવાંક રાશિમાંથી પ્રથમ પુણ્ય નક્ષત્રના અઠ્ઠાશી (૮૮) અંશો વાદ
 કરવા અને ત્યારપછી કહેલા ક્રમ પ્રમાણે પછીના નક્ષત્રના અંશો વાદ કરવા. (૨૧).
 ઉદાહરણ—યુગને વિષે પહેલો સૂર્યન્નતુ કયા ચંદ્રનક્ષત્રમાં સંપૂર્ણ થાય છે ? એમ કોઈ પ્રશ્ન
 કરે તો તેના જવાબમાં આ પ્રમાણે કહેવું. (૨૨).—પ્રથમ જે ત્રણ સો ને પાંચનો
 ધ્રુવરાશિ કહ્યો છે, તેને એકે ગુણતાં તેટલા જ (૩૦૫) આવે છે. તેમાંથી પ્રથમ અભિ-
 જિતના પેંતાઢીશ અંશો વાદ કરતાં બાકી વસો ને ત્રસઠ (૨૬૩) રહે છે. તેમાંથી
 અથળ નક્ષત્રના એક સો ને ચોત્રીશ (૧૩૪) અંશો વાદ કરતાં એક સો ને ઓગણત્રીશ
 (૧૨૬) શેપ રહે છે અને તેમાંથી ધનિષ્ઠાના અંશો વાદ થઈ શકતા નથી. (૨૫).
 તેથી કરીને ચંદ્રવઢે ધનિષ્ઠાના આઠલા (૧૨૧) અંશો મોગવાઈ જાય ત્યારે પહેલો
 સૂર્યન્નતુ પૂર્ણ થાય છે, એમ સિદ્ધ થાય છે. (૨૬). બીજું ઉદાહરણ—યુગને વિષે પહેલો
 સૂર્યન્નતુ કયા સૂર્યનક્ષત્રમાં પૂર્ણ થાય છે ? તે કહો, એમ કોઈ પ્રશ્ન પૂછ્યો, તેના
 જવાબમાં આ પ્રમાણે કહેવું.—અહીં પણ પૂર્વે કહેલો ધ્રુવાંક ત્રણ સો ને પાંચ (૩૦૫)
 છે. તેને એકે ગુણતાં તેટલા જ (૩૦૫) થાય છે. તેમાંથી પ્રથમ પુણ્ય નક્ષત્રના
 અઠ્ઠાશી (૮૮) અંશ વાદ કરવા. વાદ કરતાં બાકી વસો ને સતર (૨૧૭)
 રહે છે. તેમાંથી અશ્લેષા નક્ષત્રના સઢસઠ (૬૭) અંશો વાદ કરતાં બાકી એક સો ને

અશ્લેષાયાઃ સત્તપષ્ટિઃ । શેષં સાર્દ્ધં શતં સ્થિતં ॥ ૨૯ ॥ શતમસ્માન્નતુલ્લિંશં
મધાસંબંધિ શોઘ્યતે । ષોઢશાવસ્થિતાઃ શેષા—સ્તદેષ પ્રશ્નનિર્ણયઃ ॥ ૩૦ ॥
સૂર્યેણ પૂર્વફાલ્ગુન્યા ભાગેષુ ષોઢશસ્વિહ । મુક્તેષુ પ્રથમોઽર્કર્તુઃ સંપૂર્ણ
ઇતિ બુધ્યતાં ॥ ૩૧ ॥ લોકે તુ—માસૌ માર્ગાદિકૌ દ્વૌ દ્વા—દ્વતુર્હેમંત
એવ ચ । શિશિરશ્ચ વસંતશ્ચ ગ્રીષ્મો વર્ષાસ્તથા શરત્ ॥ ૩૨ ॥ ઋતુભિ-
શ્ચાયને માનોઃ શિશિરાદ્યૈચ્છિભિચ્છિભિઃ । ઉદગ્યામ્યાભિધે તાભ્યાં દ્વાભ્યા-
મર્કસ્ય વત્સરઃ ॥ ૩૩ ॥ ઇતિ શ્રૂયતે ॥ ઇતિ ઋતુપ્રકરણં ॥

ઋતૌ ઋતૌ દ્વૌ દ્વૌ માસા—વિત્યદ્વે દ્વાદશૈવ તે । નામાન્યેષાં દ્વિધા
લૌકિક—કાનિ લોકોત્તરાણિ ચ ॥ ૩૪ ॥ તત્ર લૌકિકાન્યેવ—સ્યાચ્છ્રાવણો
માદ્રપદ આશ્વિનઃ કાર્ત્તિકોઽપિ ચ । માર્ગશીર્ષશ્ચ પૌષશ્ચ માઘઃ ફાલ્ગુન
એવ ચ ॥ ૩૫ ॥ ચૈત્રસ્તથા ચ વૈશાખો જ્યેષ્ઠાષાઢાવિતિ ક્રમાત્ । લોકો-
ત્તરાણ્યથોચ્યન્તે નામાન્યેષાં યથાક્રમં ॥ ૩૬ ॥ અભિનંદિત ઇત્યાદ્યો
દ્વિતીયઃ સ્યાત્પ્રતિષ્ઠિતઃ । તૃતીયો વિજયાલયઃ સ્યા—ચતુર્થઃ પ્રીતિવર્દ્ધનઃ

પચાસં (૧૫૦) રહે છે. તેમાંથી મધા નક્ષત્રના એક સો ને ચોત્રીશ (૧૩૪) ઘાદ
કરતાં બાકી સોઠ (૧૬) રહે છે; તેથી પ્રશ્નનો નિર્ણય આ પ્રમાણે થયો કે—સૂર્ય
પૂર્વફાલ્ગુની નક્ષત્રના સોઠ (૧૬) અંશ મોગવે ત્યારે પહેલો સૂર્યઋતુ પૂર્ણ થાય છે એમ
જાણવું. (૨૭-૩૧). લૌકિક શાસ્ત્રમાં તો આ પ્રમાણે કહેલું છે—માર્ગશીર્ષ માસથી
પહેલાં માસનો એક એક ઋતુ થાય છે, તે આ પ્રમાણે.—હેમંત, શિશિર, વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા
અને શરદ્. (૩૨). શિશિરાદિક ત્રણ ત્રણ ઋતુષ્ કરીને સૂર્યના ઉત્તર અને દક્ષિણ
નામના પે અયન થાય છે અને તે પે અયનવડે સૂર્યનું એક વર્ષ થાય છે. (૩૩) આ પ્રમાણે
સંમઝાય છે. ઇતિ ઋતુપ્રકરણ.

એક એક ઋતુના ચાર માસ હોય છે તેથી એક વર્ષમાં બાર માસ હોય છે. તે માસનાં
નામ લૌકિક અને લોકોત્તર એમ પે પ્રકારે છે. (૩૪). તેમાં લૌકિક માસનાં નામ આ
પ્રમાણે અનુક્રમે છે—આશ્વિન, માદ્રપદ, આશ્વિન, કાર્ત્તિક, માર્ગશીર્ષ, પૌષ, માઘ, ફાલ્ગુન,
ચૈત્ર, વૈશાખ, જ્યેષ્ઠ અને અષાઢ. હવે લોકોત્તર માસનાં નામ અનુક્રમે કહીએ
છીએ. (૩૬).—પહેલો મામ અભિનંદિત, બીજો પ્રતિષ્ઠિત, ત્રીજો વિજય, ચોથો
પ્રીતિવર્ધન, (૩૭). પાંચમો ધેવાન, છઠ્ઠો શિવ કસો છે, સાતમો શિશિર કસો છે,

॥ ૩૭ ॥ પંચમો ભવતિ શ્રેયાન્ પૃથઃ શિવ ઇતિ સ્મૃતઃ । સત્તમઃ શિશિરઃ
 રૂપાતો હિમવાનિતિ ચાષ્ટમઃ ॥ ૩૮ ॥ વસંતમાસો નવમ-સ્તતઃ કુસુમ-
 સંભવઃ । એકાદશો નિદાઘો દ્વા-દશો વનવિરોહકઃ ॥ ૩૯ ॥ અત્ર સૂર્ય-
 પ્રજ્ઞસિદ્ધૈર્ભૈરભિનંદિતસ્થાનેઽભિનંદ ઇતિ, વનવિરોહસ્થાને વનવિરોધીતિ
 દૃશ્યતે. પ્રતિમાસં ચ પૃથૌ દ્વૌ વહુલઃ શુક્લ ઇવ ચ । ત્રાયઃ પિધીયમાનેદુ-
 મુચ્યમાનવિધુઃ પરઃ ॥ ૪૦ ॥ પ્રતિપદ્વં પંચદશ દિવસા રાત્રયોઽપિ ચ ।
 પ્રતિપદિવસો યાવ-દંતે પંચદશીદિનઃ ॥ ૪૧ ॥ પૂર્વાંગિનામા પ્રથમઃ પરઃ
 સિદ્ધમનોરમઃ । મનોહરસ્તૃતીયઃ સ્યા-ચ્ચશોભદ્રસ્તુરીયકઃ ॥ ૪૨ ॥ પરી-
 યશોધરઃ ષષ્ઠઃ સર્વકામસમૃદ્ધકઃ । સત્તમસ્તિવદ્રમૂર્ધ્વાભિ-પિત્તઃ સૌમન-
 સોઽષ્ટમઃ ॥ ૪૩ ॥ ધનંજયસ્તુ નવમોઽર્થસિદ્ધો દશમઃ સ્મૃતઃ । એકાદ-
 શશ્ચાભિજાતો દ્વાદશોઽત્યશ્નાભિધઃ ॥ ૪૪ ॥ શતંજયસ્તદષ્ટમઃ સ્યા-
 દગ્નિવેશમા ચતુર્દશઃ । પંચદશસ્તૂપશમ-સંજ્ઞકો દિવસો મતઃ ॥ ૪૫ ॥
 અહ્નાં પંચદશાનામ-પ્યેતાઃ સંજ્ઞાઃ શ્રુતે સ્મૃતાઃ । અથાહ્યક્રમઃ પંચ-દશા-
 નામુચ્યતે નિર્ણા ॥ ૪૬ ॥ ઉત્તમા ૧ ચ સુનક્ષત્રા ૨ અલાપત્યા ૩ યશો-

આઠમો હિમવાન છે. (૩૮). નવમો વસંત માસ છે, ત્યારપછી (દશમો) કુસુમસંભવ
 છે, અગ્યારમો નિદાઘ અને ધારમો વનવિરોહક છે. (૩૯). અહીં સૂર્યપ્રજ્ઞાસિની ટીકામાં
 અભિનંદિતને ટેકાણે અભિનંદ અને વનવિરોહને ટેકાણે વનવિરોધી એવાં નામ દેખાય છે.
 દરેક માસમાં કૃષ્ણપક્ષ અને શુક્લપક્ષ એમ બે પક્ષવાડીયાં હોય છે. તેમાં પહેલાં કૃષ્ણ-
 પક્ષમાં પંદ્ર ટંકાતો જાય છે (પીચ થાય છે) અને બીજા શુક્લપક્ષમાં મૂકાતો જાય છે
 (વૃદ્ધિ પામે છે). (૪૦). દરેક પક્ષમાં પંદર દિવસો અને પંદર રાત્રિઓ હોય છે.
 તેમાં પહેલો પ્રતિપદાનો દિવસ અને છેલ્લો પૂર્ણિમા (અથવા અમાવાસ્યા)નો દિવસ
 હોય છે. (૪૧). તેમાં પહેલા દિવસનું નામ પૂર્વાંગ છે, બીજો દિવસ સિદ્ધમનોરમ,
 ત્રીજો મનોહર, ચોથો યશોભદ્ર, પાંચમો યશોધર, છઠ્ઠો સર્વકામસમૃદ્ધક, સાતમો
 દ્રમૂર્ધ્વાભિપિત્ત, આઠમો સૌમનસ, નવમો ધનંજય, દશમો અર્થસિદ્ધ કથો છે, અગ્યારમો
 અભિજાત, બારમો અત્યશ્ન નામનો, ત્યારપછીનો (તેરમો) શતંજય, ચૌદમો અગ્નિવેશમા
 અને પંદરમો દિવસ ઉપશમ નામનો કહ્યો છે. (૪૨-૪૫). આ પ્રમાણે પંદરે દિવસોનાં નામ
 શ્રુતમાં કહેલાં છે. હવે પંદરે રાત્રિઓનાં નામ અનુક્રમે કહીએ છીએ. (૪૬).—ઉત્તમા ૧,

ધરા ૪ । સૌમનસા ૫ શ્રીસંભૂતા ૬ વિજયા ૭ વૈજયંત્યપિ ૮ ॥ ૪૭ ॥
જયંતી ૯ નવમી જ્ઞેયા દશમી ચાપરાજિતા ૧૦ । ઇચ્છા ૧૧ તથા સમા-
હારા ૧૨ ભવેત્તેજા ૧૩ સ્વયોદશી ॥ ૪૮ ॥ અતિતેજા ૧૪ સ્તનો દેવા-નંદા
૧૫ પંચદશી ભવેત્ । નામાંતરં ભવત્યસ્થા નૂનં નિરતિરિત્યપિ ॥ ૪૯ ॥
इत्यहोरात्राणं दिनरात्रिनामानि ॥

તિથયોઽપિ સ્મૃતાઃ પંચ-દશ દ્વેધા ભવંતિ તાઃ । દિનરાત્રિવિભેદેન
તાસાં નામાન્યથ દ્રુવે ॥ ૫૦ ॥ નંદા ૧ મદ્રા ૨ જયા ૩ તુચ્છા ૪ પૂર્ણે ૫
ત્યાવર્ત્યતે ત્રિશઃ । પંચૈવં ત્રિગુણાઃ પંચ-દશોક્તાસ્તિથયો જિનૈઃ ॥ ૫૧ ॥
નંદાઋયા પ્રતિપત્ પૃષ્ઠી ભવેદેકાદશી તથા । દ્વિતીયા સસમી દ્વાદ-શ્યેતા
મદ્રાભિધા મતાઃ ॥ ૫૨ ॥ જયાસ્તૃતીયાષ્ટમ્યૌ ચ ત્રયોદશી ચ કીર્તિતાઃ ।
ચતુર્થી નવમી ભૂતે-ષ્ટા ચ તુચ્છાહયાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૫૩ ॥ પંચમી દશમી
પંચ-દશી પૂર્ણાભિધા ઇમાઃ । અહસ્તિથીનાં નામાનિ જ્ઞેયાન્યેવં યથાક્રમં
॥ ૫૪ ॥ ઉગ્રવતી ભોગવતી તૃતીયા ચ યશોમતી । સર્વસિદ્ધા શુભનામા
પંચૈતાસ્તિથયસ્ત્રિશઃ ॥ ૫૫ ॥ અયં ભાવઃ-ઉગ્રવત્યભિધાનેન નંદાતિથિ-

સુનચત્રા ૨, एलापत्या ३, यशोधरा ४, सौमनसा ५, श्रीसंभूता ६, विजया ७, वैजयंती
८, जयंती नवमी जाणवी ९, दशमी अपराजिता १०, इच्छा ११, समाहारा १२, तेरमी
तेजा १३, अतितेजा १४ અને પંદરમી દેવાનંદા ૧૫ છે. આ દેવાનંદાનું બીજું નામ નિરતિ
પણ છે. (૪૯). આ પ્રમાણે દિવસ અને રાત્રિનાં નામ કહ્યાં છે.

તિથિઓ પણ પંદર છે. તે પણ દિવસ અને રાત્રિના મેદવહે બે પ્રકારની છે. તેનાં
નામ હું કહું છું. (૫૦).—નંદા ૧, મદ્રા ૨, જયા ૩, તુચ્છા ૪ અને પૂર્ણા ૫. આ પાંચ
નામને ત્રણ વાર આવર્તન કરવાં. પાંચને ત્રણગુણા કરવાથી પંદર તિથિઓ થાય છે એમ
જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે. (૫૧). તેમાં પ્રતિપદા, છદ્ધ અને અગ્યારશ એ ત્રણ તિથિઓ નંદા
નામની છે. બીજા, સાતમ અને ચારશ એ ત્રણ તિથિઓ મદ્રા નામની માનેલી છે. (૫૨).
ત્રીજા, આઠમ અને તેરશ એ ત્રણ તિથિઓ જયા નામની કહેલી છે. ચોથ, નોમ અને ચૌદશ
એ ત્રણ તિથિઓ તુચ્છા (રિક્તા) નામની કહી છે. (૫૩). પાંચમ, દશમ અને પુનમ
એ ત્રણ તિથિઓ પૂર્ણા નામની કહેવાય છે. આ પ્રમાણ દિવસની તિથિનાં નામો અનુક્રમે
જાણવાં. (૫૪). ઉગ્રવતી, ભોગવતી, ત્રીજી યશોમતી, સર્વસિદ્ધા અને છુપા નામની આ
પાંચ તિથિઓને ત્રણવાર આવર્તન કરવો. (૫૫). અહીં માથાર્થ એ છે કે—નંદા તિથિ

निशातिथिः भद्रातिथीनां रजनी—तिथिर्भोगवतीति च ॥ ५६ ॥ यशो-
मतीति च ज्ञेया जयानां यामिनीतिथिः । तुच्छा रात्रितिथिर्ज्ञेया
सर्वसिद्धेति नामनः ॥ ५७ ॥ शुभनामा भवेत्पूर्णा तिथी रात्रितिथिः
स्फुटं । एवं पंचदश ज्ञेया रजनीतिथयो बुधैः ॥ ५८ ॥ एषां पंचदशानां
तिथीनां स्वामिनश्चैवं लौकिकशास्त्रेषु निरूपिताः—तिथिपाश्चतुर्मुख १
विधातृ २ विष्णवो ३ यम ४ शीतदीधिति ५ विशाख ६ वज्रिणः ७ ।
वसु ८ नाग ९ धर्म १० शिव ११ तिग्मरश्मयो १२ मदनः १३ कलि १४-
स्तदनु विश्व १५ इत्यपि ॥ ५९ ॥ तिथौ हि दर्शसंज्ञके पितृनुशंत्यधी-
श्वरान् । त्रयोदशीतृतीययोः स्मृतस्तु वित्तपोऽपरेः ॥ ६० ॥ मतांतरे च—
वह्नि १ विरञ्चो २ गिरिजा ३ गणेशः ४ फणी ५ विशाखो ६ दिनकर ७
महेशः ८ । दुर्गा ९ तको १० विश्व ११ हरि १२ स्मराश्च १३ शर्वः १४
शशी १५ चेति पुराणदृष्टाः ॥ ६१ ॥ एषां देवानां प्रतिष्ठादौ च तत्तत्ति-

(१-६-११) नी रात्रिनी तिथि उग्रवती नामनी जाणवी, भद्रा तिथि (१-७-१२) नी
रात्रिनी तिथि भोगवती नामनी जाणवी. (५६). जया तिथि (३-८-१३) नी रात्रिनी
तिथि यशोमती जाणवी, तुच्छा तिथि (४-९-१४) नी रात्रिनी तिथि सर्वसिद्धा नामनी
जाणवी. (५७) अने पूर्णा तिथि (५-१०-१५) नी रात्रिनी तिथि शुभा नामनी
जाणवी. आ प्रमाणे पंडितोप पंदर रात्रिनी तिथिओ जाणवी. (५८).

आ पंदर तिथिओना स्वामी लौकिक शास्त्रमां आ प्रमाणे कक्षा छे.—चतुर्मुख
(ब्रह्मा) १, विधाता २, विष्णु ३, यम ४, शीतदीधिति (चंद्र) ५, विशाख ६,
वज्रि ७, वसु ८, नाग ९, धर्म १०, शिव ११, तिग्मरश्मि (सूर्य) १२, मदन १३,
कलि १४ अने विश्व १५. आ अनुक्रमे पंदर तिथिओना पंदर स्वामीओ छे. (५९).
अमावास्यानी तिथिना स्वामी पितृ नामना छे. तेरश अने श्रीजनों स्वामी वित्तप (कुबेर)
छे एम केटलाक कहे छे (६०). वळी बीजो मत आ प्रमाणे छे.—अग्नि १, विरंच २,
गिरिजा (पार्वती) ३, गणेश ४, फणी ५, विशाख ६, दिनकर ७, महेश ८, दुर्गा ९,
अंतक १०, विश्व ११, हरि १२, स्मर १३, शर्व १४ अने शशी १५. आ प्रमाणे पंदर
तिथिओना पंदर स्वामी पुराणमां कक्षा छे. (६१). आ उपर कहेला देवोनी प्रतिष्ठा
विगरे कार्यमां ते ते देवनी तिथिनो उपयोग करवामां आवे छे; परंतु जिनेश्वरनी प्रतिष्ठा-

થીનામુપયોગઃ, જિનસ્ય તુ પ્રતિષ્ઠાદૌ સર્વેઽપિ તિથિનક્ષત્રકરણક્ષણાઃ
શુદ્ધત્વે સત્યુપયોગિન એવ, તસ્ય સર્વદેવાધિદેવત્વાદિત્યાદ્યારંભસિદ્ધિવાર્તિકે.

અહોરાત્રતિથીનાં ચ વિશેષોઽયમુદીરિતઃ । માનૂત્પન્ના અહોરાત્રા—
સ્તિથયઃ પુનરિંદુજાઃ ॥ ૬૨ ॥ ઉક્તં ચ—સૂરસ્ત ગગણમંડલ—વિભાગનિ-
પ્પાદ્યા અહોરત્તા । ચંદસ્ત હાણિવુદ્ધી—કણ નિપ્પજ્જણ ઉ તિહી ॥ ૧ ॥
કિં ચ—અહોરાત્રો ભવેદર્કોદયાદર્કોદયાવધિ । દ્વાપદિતમભાગોના—હોરા-
ત્રપ્રમિતા તિથિઃ ॥ ૬૩ ॥ ઇત્યાદિભિર્વિશેષૈઃ સ્યા—અહોરાત્રાપ્તથક્ તિથિઃ ।
દ્વિધાત્વં ચ ભવેત્તસ્યા દિનરાત્ર્યંશકલ્પનાત્ ॥ ૬૪ ॥ યદ્વદેકોઽપ્યહોરાત્રઃ
સૂર્યજાતો દ્વિધાકૃતઃ । દિનરાત્રિવિભેદેન સંજ્ઞાભેદપ્રરૂપણાત્ ॥ ૬૫ ॥
તથૈવ તિથિરેકાપિ શશિજાતા દ્વિધા કૃતા । દિનરાત્રિવિભેદેન સંજ્ઞાભેદ-
પ્રરૂપણાત્ ॥ ૬૬ ॥ એકૈકસ્યાસ્તિથેઃ કાલ—માનમેવં પ્રકીર્તિતં । મુહૂ-
ર્ત્તાનાં ત્રિશદેક—ન્યૂનભાગાસ્તથોપરિ ॥ ૬૭ ॥ સ્યુદ્ધાંત્રિશન્મુહૂર્ત્તસ્યૈ—કસ્ય

દિકમાં તો સર્વે તિથિઓ, નક્ષત્રો, કરણો અને ઘણો શુભ હોય તો ઉપયોગમાં આવે છે;
કેમકે જિનેશ્વર સર્વ દેવના અધિદેવ છે. ઇત્યાદિ આરંભસિદ્ધિની ટીકામાં લખ્યું છે.

અહોરાત્ર અને તિથિઓનો એ જ વિશેષ કહ્યો છે કે—અહોરાત્રની ઉત્પત્તિ સૂર્યથી
થાય છે અને તિથિની ઉત્પત્તિ ચંદ્રથી થાય છે. (૬૨). તે વિષે કહ્યું છે કે—“ સૂર્ય
ગગનમંડલના વિભાગને ઓઢંગે છે તેને આધીને અહોરાત્ર થાય છે અને ચંદ્રની હાનિ-
વૃદ્ધિવહે તિથિ ઉત્પન્ન થાય છે. (૧). ” વહ્ની સૂર્યના ઉદયથી આરંભી ફરીથી સૂર્યોદય
થાય ત્યાં સુધીનો અહોરાત્ર થાય છે અને એક અહોરાત્રના સાસઠમા ભાગે ઊણી તિથિ થાય
છે. (૬૩). આવા આવા વિશેષને લઈને અહોરાત્રથી તિથિ મિશ્ર (જુદી) છે, અને
દિવમરાત્રિરૂપ વિભાગનો કલ્પના કરવાથી જ તે તિથિ જે પ્રકારની કહેવાય છે. (૬૪).
જેમ સૂર્યથી ઉત્પન્ન થયેલો અહોરાત્ર એક જ છે છતાં સંઘા (નામ) ના મેદની પ્રરૂપણા
કરવાથી દિવસ અને રાત્રિના મેદવહે જે પ્રકારનો કર્યો છે. (૬૫). તે જ પ્રમાણે ચંદ્રથી
ઉત્પન્ન થયેલી એક જ તિથિ સંઘાના મેદની પ્રરૂપણા કરવાથી દિવસ અને રાત્રિના મેદવહે
જે પ્રકારની કરાય છે. (૬૬). એક એક તિથિના કાઠનું પ્રમાણ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—
એક ન્યૂન ત્રીશ (૨૯) મુહૂર્ત્ત તથા ઉપર એક મુહૂર્ત્તના સાસઠ માગ કરીએ તેવા ચત્રીશ

द्वापष्टिकल्पिताः । अस्योत्पत्तिः कथमिति श्रद्धा चेत् श्रूयतां तदा ॥ ६८ ॥
 अहोरात्रस्य भागा द्वा—पष्टिभागीकृतस्य हि । एकपष्टिस्तथेर्मान—मेकैकस्य
 यदीरितं ॥ ६९ ॥ द्वापष्टिजांशरूपैक—पष्टिस्तत्रिंशता हता । अहोरात्रमुहूर्तैः
 स्या—त्रिंशाष्टादशशतस्यहो १८३० ॥ ७० ॥ एते चांशा द्वाप—ष्ट्यंशीकृत-
 सकलतिथिमुहूर्त्तानां । संतीति द्वापष्ट्या मुहूर्त्तकरणाय भजनीयाः ॥ ७१ ॥
 ततो मुहूर्त्ता एकोन—त्रिंशद् द्वात्रिंशदंशकाः । द्वापष्टिजा मुहूर्त्तस्या—
 गतास्तैश्च तिथेर्मितिः ॥ ७२ ॥ कालेन चेतया पंच—दशांशश्चतुरंशकः ।
 द्वापष्ट्यंशीकृतस्येदो—र्ह्ययते वर्द्धते तथा ॥ ७३ ॥ ततश्च—यत्तिथिश्चंद्रजे-
 त्युक्तं तदप्येवं विनिश्चितं । इंदोः पंचदशांशस्य हानिवृद्ध्यनुवर्त्तनात् ॥ ७४ ॥
 इति तिथिमाननिरूपणं.

सांप्रतं चेप्सितदिने कियन्मानेप्सिता तिथिः । इति ज्ञानाय करणं
 यथाशास्त्रं निरूप्यते ॥ ७५ ॥ अभीष्टतिथिपर्यंत—स्तित्थिराशिर्युगादितः ।
 द्वापष्ट्या द्वियते लब्धं त्याज्यं शेषं तु यत्स्थितं ॥ ७६ ॥ तदेकपष्ट्या

भाग (एटले के ओगणत्रीश मुहूर्त्त अने एक मुहूर्त्तना बासठीया वत्रीश भाग एक
 तिथिना काळतुं मान जाणवुं.) आटला काळनी उत्पत्ति श्री रीते थाय ? ते जो श्रद्धा
 होय तो सांभळ. (६८),—एक अहोरात्रना बासठ भाग करीए तेमांथी एकसठ भाग
 जेटलुं एक एक तिथिनुं काळमान जे कहुं छे, ते बासठीया एकसठ अंशोने एक अहो-
 रात्रना त्रीश मुहूर्त्तवडे गुणवायी अठार सो ने त्रीश (१८३०) थाय छे (६९-७०).
 आ (१८३०) अंशो बासठीया करेला आखी तिथिना मुहूर्त्ताना छे, तेथी तेना मुहूर्त्त करवा
 माटे बासठवडे भागवा. (७१). तेम करवायी ओगणत्रीश (२६) मुहूर्त्तो अने एक
 मुहूर्त्तना बासठीया वत्रीश अंश आटलुं तिथिनुं काळमान थयुं. (७२). आटला काळे
 पंदरीओ एक भाग एटले बासठीया भाग करेला चंद्रना चार अश (६३) हानि पामे छे
 अने वृद्धि पामे छे. (७३). तेथी करीने तिथि चंद्रथी उत्पन्न थाय छे एम जे कहुं ते
 पण आ प्रमाणे पंदर अंशवाळा चंद्रनी हानि—वृद्धिने अनुसरीने निश्चित थाय छे.
 (७४). इति तिथिमाननिरूपणा.

हवे इच्छेला दिवसे इच्छेली तिथि केटला काळना प्रमाणवाळी होय छे ? ते जाणवा
 माटे शास्त्रमां वद्दा प्रमाणे करण चतावीए ज्ञीए. (७५).—युगना आरंभथी इच्छेली
 तिथि सुधीना तिथिराशिने बासठे भागवो. भागमां जे आवे तेनो त्याग करवो. शेष जे

गुणितं द्वापष्ट्या प्रविभज्यते । लब्धमत्रापि च त्याज्यं शेषास्तिष्ठन्ति ये
 लवाः ॥ ७७ ॥ तावन्मानाभीष्टतिथि-विंवक्षितदिने भवेत् । उदाहरण-
 मस्याथ करणस्य निशम्यतां ॥ ७८ ॥ युगस्य प्रथमे चंद्र-वर्षे मासे
 तथाश्विने । कियन्माना भवेच्छुक्ल-पंचमीत्यत्र कथ्यते ॥ ७९ ॥ तिथि-
 राशिर्भवत्येत-त्पंचम्यंतो युगादितः । अशीतिसंख्यो द्वापष्ट्या भक्तेऽस्मि-
 न्नैक आप्यते ॥ ८० ॥ स च त्याज्यः शेषमष्टा-दश तान् परिताडयेत् ।
 एकपष्ट्या स्यात्ततोऽष्टा-नवत्याढ्यं सहस्रकं ॥ ८१ ॥ द्वापष्ट्यास्मिन् हृते
 लब्धं त्यक्तं शेषमिह स्थितं । द्वापष्ट्यंशाश्चतुश्चत्वारिंशदित्येष निर्णयः
 ॥ ८२ ॥ युगस्याद्ये चंद्रवर्षे धवलाश्विनपंचमी । चतुश्चत्वारिंशदंश-माना-
 स्तीत्यत्र भावना ॥ ८३ ॥ अत्र चेयं वासना—द्वापष्ट्या हि तिथिभिः
 परिपूर्णा एकपष्टिरहोरात्रा भवन्ति, ततः परिपूर्णाहोरात्रपातनार्थं द्वापष्ट्या
 द्विप्सिततिथिराशेर्विभागः क्रियते, विभागे च कृते यच्छेषमुपलभ्यते,
 तदेकपष्टिगुणं क्रियते तदेकैकस्यास्तिधेर्द्वापष्टिभागीकृताहोरात्रसत्कैक-
 पष्टिभागप्रमाणत्वादिति ज्ञेयं.

अंक रखा होय तेने एकमठे गुणी वासठे भाग देवो. भागमां जे आवे तेनो अर्ही एण
 त्याग करवो. शेष जे अंश रखा होय तेठला प्रमाणवाळी इष्ट दिवसनी इष्ट तिथि पाणी.
 आ करणतुं उदाहरण सांभळो. (७६-७८).—युगना पढेला चंद्रवर्षमां आश्विन मासमां
 शुक्लपक्षनी पांचम केठला प्रमाणवाळी होय ? आ प्रश्ननो जराव कहीए छीए (७९).—
 युगना आरंभधी आ आश्विन शुक्ल पंचमी सुधीनो तिथिराशि ऐशीनी संपादाळो छे,
 तेथी ते (८०)ने वासठे भागतां भागमां एक आवे छे तेनो त्याग करवो. बाकी
 अठार (१८) रखा तेने एकमठे गुणवा; तेथी एक हजार ने अठारुं (१०९८) थाय
 छे. (८१). तेने वासठे भागतां भागमां आवेला (१७)नो त्याग कर्यो. बाकी वासठीया
 सुमाळीश अंश रखा; तेथी आ प्रमाणे जवाव आण्यो. (८२) के—युगना पढेला
 चंद्रवर्षमां आश्विन शुक्लपक्षनी पांचम वासठीया सुमाळीश अंशना प्रमाणवाळी छे एम
 अर्ही जायतुं. (८३). अर्ही मावार्थ आ प्रमाणे छे के—वासठ तिथिए करीने परिपूर्ण
 एकमठ अहोरात्र थाय छे, तेथी परिपूर्ण अहोरात्र करवा माटे इष्ट तिथिना राशिने वासठे
 भागवा जोइए. भागाकार करवाधी जे शेष रहे तेने एकमठे गुणवा जोइए. कारणके दरेक
 तिथिनुं प्रमाण एक अहोरात्रना वासठीया एकमठ भागनुं छे; तेथी एम जायतुं.

યુગેઽથાવમરાત્રાણાં સ્વરૂપં કિંચિદુચ્યતે । ભવંતિ તે ચ પદ્ વર્ષે
તથા ત્રિશયુગેઽધિભાગે ॥ ૮૪ ॥ એકૈકસ્મિન્નહોરાત્ર એકો દ્વાપટિકલ્પિતઃ ।
લભ્યતેઽવમરાત્રાંશ એકવૃદ્ધ્યા યથોત્તરં ॥ ૮૫ ॥ કર્મમાસે તતઃ પૂર્ણે
ત્રિશદ્ દ્વાપટિજા લવાઃ । લભ્યંતેઽવમરાત્રસ્ય તત્ત્વેવોચ્યતે વૃથૈઃ ॥ ૮૬ ॥
વિશ્લેષે વિહિતે યેશાઃ શેષાઃ કર્મદુમાસયોઃ । ત્રિશદ્ દ્વાપટિજાઃ કર્મ-
માસસ્યૈતેઽવમાંશકાઃ ॥ ૮૭ ॥ ઉક્તં ચ—ચંદ્રઉદયમાસાણાં અંસા જે દિસ્તિ
વિશેષમ્ । તે ઓમરત્તભાગા ભવંતિ માસસ્ત નાયઠવા ॥ ૮૮ ॥ કર્મમા-
સદ્વયે પૂર્ણે તતઃ પટ્ટિદિનાત્મકે । સંપૂર્ણોઽવમરાત્રઃ સ્યા—દેકપટ્ટિતમે
દિને ॥ ૮૯ ॥ અયં ભાવઃ—દ્વાપટિરંશાઃ કલ્પ્યંતે—ઽહોરાત્રસ્યાવિમેઽથ
ચ । તત્રૈકપટ્ટિભાગાત્મા સંપૂર્ણા પ્રથમા તિથિઃ ॥ ૯૦ ॥ એકો દ્વાપટિ-
ભાગો યો—ઽહોરાત્રસ્યાવશિષ્ટ્યતે । એકાંશેન દ્વિતીયાપિ તિથિસ્તત્ર સમા-
વિશત્ ॥ ૯૧ ॥ એકો દ્વાપટિભાગોઽસ્યા અતીતઃ પ્રથમે દિને । તતઃ

હવે એક યુગમાં કેટલા અવમરાત્ર આવે ? તેનું કાંઈક સ્વરૂપ કહીએ છીએ. તે
અવમરાત્રો એક વર્ષમાં છ આવે છે તેથી આજે એક યુગમાં ત્રીશ આવે છે. (૮૪). એક
એક અહોરાત્રમાં એક અહોરાત્રનો વાસટીયો એક અંશ અવમરાત્રનો આવે છે. એ જ રીતે
ઉત્તરોત્તર એક એક અવમરાત્રના અંશની વૃદ્ધિ કરવી. (૮૫) તેથી કરીને એક કર્મમાસ
પૂર્ણ થાય ત્યારે અવમરાત્રના વાસટીયા ત્રીશ અંશ પ્રાપ્ત થાય છે; તેથી કરીને જ પંડિતો
કહે છે કે (૮૬)—કર્મમાસ અને ચંદ્રમાસનો વિશ્લેષ કરીએ ત્યારે કર્મમાસના જે વાસટીયા
ત્રીશ અંશ પાકી રહે છે તે અવમરાત્રના અંશો છે. (૮૭). કહ્યું છે કે—“ચંદ્રમાસ અને
કર્મમાસનો વિશ્લેષ કરતાં જે કર્મમાસના શેષ અંશો જોવામાં આવે છે તે અવમરાત્રના અંશો
જાણવા. (૮૮)” ત્યારપછી સાઠ દિવસના પ્રમાણવાળા એ કર્મમાસ પૂર્ણ થાય ત્યારે
એકસઠમે દિવસે એક અવમરાત્ર (ચપતિથિ) પૂર્ણ થાય છે. (૮૯). અહીં માનાર્થ આ
પ્રમાણે છે—એક અહોરાત્રના વાસટ અંશ કલ્પવા (કરવા), તેમાં પહેલા એકસઠ માગમાં
પહેલી તિથિ સંપૂર્ણ થાય છે. (૯૦). તે અહોરાત્રનો જે વાસટીયો (છેત્તો) એક માગ
બાકી રહ્યો છે ત્યાં તે એક અંશે કરીને બીજી તિથિ પ્રવેશ કરે છે. (બીજી તિથિનો એક
અંશ તેમાં સમાય છે). (૯૧). આ બીજી તિથિનો વાસટીયો એક અંશ પહેલા

પૃથ્વંશારિમકેય—મહોરાત્રે દ્વિતીયકે ॥ ૧૨ ॥ દ્વાપૃથ્વંશદ્વયે તસ્ય શેપેऽસૌ
 પૂર્ણતાં ગતા । દ્વાભ્યાં ભાગાભ્યાં પ્રવિષ્ટા તૃતીયાસ્મિન્નતસ્તિથિઃ ॥ ૧૩ ॥
 અહોરાત્રે તૃતીયેऽથ ભાગાસ્તુર્યતિથેષ્વયઃ । પ્રવિશંત્યથ પંચમ્યા—શ્વત્વારો-
 શાસ્તુરીયકે ॥ ૧૪ ॥ એવમેકૈકભાગેન હીયતે પ્રાક્તના તિથિઃ । વર્ધતે
 પ્રત્યહોરાત્રં તિથિરાગામિની પુનઃ ॥ ૧૫ ॥ એકત્રિશત્તમતિથે—રેવં ત્રિશ-
 ત્તમે દિને । ત્રિશદંશાઃ પ્રવિષ્ટાઃ સ્યુ—સ્તતસ્તસ્મિન્ દિને ક્ષલુ ॥ ૧૬ ॥
 દ્વાત્રિશદંશપ્રમિતા તિથિર્ત્રિશત્તમી ભવેત્ । ત્રિશદ્દ્વાપૃથ્વંશમાના ચૈક-
 ત્રિશત્તમી તિથિઃ ॥ ૧૭ ॥ ક્રમાચ્ચ—દ્વાવંશૌ સ્તઃ પષ્ટિતમ—તિથેઃ
 પષ્ટિતમે દિને । એકપષ્ટિતમતિથે—સ્તત્ર પષ્ટિઃ સ્યુરંશકાઃ ॥ ૧૮ ॥ એક-
 પષ્ટિતમતિથે—શ્વૈકપષ્ટિતમે દિને । એકોશઃ સ્યાત્તતો દ્વાષ—ષ્ટિતમી ચાચ્છિલા
 તિથિઃ ॥ ૧૯ ॥ એવં ચ દ્વાપષ્ટિતમી પ્રવિષ્ટા નિશ્ચિલા તિથિઃ । 'એક-
 પષ્ટિભાગરૂપા—ત્રૈકપષ્ટિતમે દિને ॥ ૨૦૦ ॥ એકપષ્ટિતમદિન—સ્યાચ્ચો

અહોરાત્રમાં વ્યતીત થયો, તેથી બીજા અહોરાત્રમાં આ બીજી તિથિ સાઠ-અંશવાલી
 રહી. (૧૨). તે બીજા અહોરાત્રના વાસઠીયા બે અંશ વાલી રહ્યા ત્યારે આ
 બીજી તિથિ પૂર્ણ થાય છે; તેથી કરીને તે બીજા અહોરાત્રના છેલ્લા બે અંશમાં
 ત્રીજી તિથિનો પ્રવેશ થાય છે. (૧૩). પછી ત્રીજા અહોરાત્રને છેડે ચોથી તિથિના
 વાસઠીયા ત્રણ અંશ પ્રવેશ કરે છે, અને ચોથા અહોરાત્રને છેડે પાંચમી તિથિના ચાર
 અંશો પ્રવેશ કરે છે. (૧૪). એ જ પ્રમાણે ઉચ્ચોત્તર અહોરાત્રમાં પૂર્વની તિથિનો એક
 એક અંશ હાનિ પામે છે અને એક એક અહોરાત્રમાં આવતી (પછીની) તિથિનો એક એક
 અંશ વૃદ્ધિ પામે છે. (૧૫). આ પ્રમાણે ગણતાં ત્રીશમાં અહોરાત્રને વિષે એકત્રીશમી
 તિથિના ત્રીશ અંશ પ્રવેશ કરે છે, તેથી તે અહોરાત્રે ત્રીશમી તિથિના ચત્રીશ અંશો
 મોગવાય છે અને વાસઠીયા ત્રીશ અંશ એકત્રીશમી તિથિના હોય છે. (૧૬-૧૭). એ જ
 અનુક્રમે કરીને સાઠમા અહોરાત્રે સાઠમી તિથિના બે અંશો જ હોય છે, અને એકસઠમી
 તિથિના સાઠ અંશો હોય છે. (૧૮) તથા એકસઠમા અહોરાત્રે એકસઠમી તિથિનો એક
 અંશ હોય છે તેથી વાસઠમી આલી તિથિ તેમાં સમાઈ જાય છે. (૧૯). આ પ્રમાણે આ
 એકસઠમા અહોરાત્રમાં એકસઠ અંશના પ્રમાણવાલી વાસઠમી તિથિ આલી સમાઈ જાય છે.
 (૨૦૦). તેથી એકસઠમા અહોરાત્રનો જે પહેલો વાસઠીયો અંશ છે, તે એકસઠમી તિથિનો

॥ ૮ ॥ ઇત્યુક્તં. એતદનુસારેણ ચ આષાઢપ્રતિપદ આરંભ્ય યથોત્તરમેકયં-
ષ્ટિમાસુ ભાદ્રપદકૃષ્ણપ્રતિપદાદિષ્વવમરાત્રાઃ સ્યુઃ, પરં જ્યોતિષ્કરંડટી-
કાયાં શ્રીમલયગિરિપદૈરેવમુક્તં—ઇહાપાઢાઢ્યા લોકે ઋતવઃ પ્રસિદ્ધિમૈય-
રુસ્તતો લૌકિકવ્યવહારમપેક્ષ્યાપાઢાદારંભ્ય પ્રતિદિવસમેકૈકદ્વાપષ્ટિ-
ભાગહાન્યા વર્ષાકાલાદિગતેષુ તૃતીયાદિપર્વસુ યથોક્તા અવમરાત્રાઃ
પ્રતિપાદ્યંતે, પરમાર્થતઃ પુનઃ શ્રાવણવહુલપ્રતિપદ્ધત્તણાદ્યુગાદિત આરંભ્ય
ચતુશ્ચતુઃપર્વાતિક્રમે વેદિતવ્યા ઇતિ જ્ઞેયં. આશ્વિનસ્ય તૃતીયાયા—અસિ-
તાયાઃ પ્રભૃત્યથ । કૃષ્ણા તૃતીયા માર્ગસ્યા—અમસ્તુર્યાન્વિતા ભવેત્
॥ ૯ ॥ પ્રભૃત્યસ્યાશ્ચ પંચમ્યાઃ કૃષ્ણા માઘસ્ય પંચમી । યુક્તા પતિતયા
પથ્યા પ્રાપ્નોત્યવમરાત્રતાં ॥ ૧૦ ॥ એવં ચ—આશ્વિનો માર્ગશીર્ષશ્ચ માઘ-
શ્ચૈત્રસ્તથા પરઃ । જ્યેષ્ઠસ્તતઃ શ્રાવણશ્ચ પુનરપ્યેત એવ પદ્ ॥ ૧૧ ॥
પુનરપ્યાશ્વિનો માર્ગો દ્વિતીયઃ પૌષ એવ ચ । યુગાથર્દ્ધે પંચદશ માસાઃ સાવ-
મરાત્રકાઃ ॥ ૧૨ ॥ આશ્વિનાથેપુ માર્ગતિ—જ્યેષ્ઠસ્વાથેશ્વનુક્રમાત્ । વિષમાઃ

આ વચનને અનુસારે અષાઢ માસની પ્રતિપદાને આરંભી ઉપરોક્તર એકસઠમી તિથિઓને
વિષે ઇટલે ભાદ્રપદ કૃષ્ણપદ્મની પ્રતિપદા વિગેરે તિથિને વિષે અવમરાત્રો હોય છે; પરંતુ
જ્યોતિષ્કરંડકની ટીકામાં શ્રીમલયગિરિમહારાજે આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—“અહીં લોકમાં
અષાઢ માસને આરંભીને ઋતુની પ્રવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ છે, તેથી લૌકિક વ્યવહારની અપેક્ષા
અષાઢ માસથી આરંભીને હમેશાં એક એક વાસઠીયા અંશની હાનિવહે વર્ષાકાલાદિકમાં
રહેલા તૃતીયાદિક પર્વને વિષે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે અવમરાત્રો કહ્યા છે; પરંતુ પરમાર્થથી તો
શ્રાવણ વદ એકમરૂપ યુગના આદિથી આરંભીને ચાર ચાર પર્વ ગયા પછી અવમરાત્રો આવે
છે એમ જાણવું.” આશ્વિન માસના કૃષ્ણપદ્મની તૃતીયાથી આરંભીને માર્ગશીર્ષ માસના
કૃષ્ણપદ્મની ચૌથની સાથે રહેલી ત્રીજી અવમરાત્ર થાય છે. (૯). માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ
પંચમીથી આરંભીને માઘની પતિત પૃષ્ઠી સહિત કૃષ્ણ પંચમી અવમરાત્રપણાને પામે છે.
(૧૦). આ રીતે હોવાથી આશ્વિન, માર્ગશીર્ષ, માઘ, ચૈત્ર, જ્યેષ્ઠ અને શ્રાવણ તથા
ફરીથી પણ તે જ છ માસ અને ત્યારપછી આશ્વિન, માર્ગશીર્ષ અને ચીજો પોષ આ પંદર માસ
યુગના પ્રથમ અર્ધમાં અવમરાત્રવાળા આવે છે. (૧૧-૧૨). આશ્વિનથી આરંભી માર્ગશીર્ષ

પ્રતિપન્મુખ્યાઃ સ્યુઃ કૃષ્ણાસ્તિથયોઽવમાઃ ॥ ૧૩ ॥ માઘાદિપુ સ્યુર્દ્વિતીય-
 પૌષાંતેષુ ચ સપ્તસુ । સપ્તસંખ્યા દ્વિતીયાદ્યા ઉજ્જ્વલાસ્તિથયોઽવમાઃ
 ॥ ૧૪ ॥ વિષમેભ્યોઽવમેભ્યશ્ચા—નંતરાસ્તિથયઃ સમાઃ । પતિતાઃ સ્યુર્દ્વિતી-
 યાદ્યા—સ્તેઽપ્ત પ્રતિપદન્વિતાઃ ॥ ૧૫ ॥ અવમેભ્યઃ સમેભ્યસ્તુ વિષમા-
 સ્તિથયઃ સ્વલુ । ભવંતિ પતિતાઃ સપ્ત તૃતીયાદ્યા યથોદિતાઃ ॥ ૧૬ ॥
 ચૈત્રો જ્યેષ્ઠઃ શ્રાવણોઽશ્વ—યુગ્માર્ગો માઘ એવ ચ । પુનઃ પઢેતે ચૈત્રોઽથ
 જ્યેષ્ઠોત્પાપાઢ એવ ચ ॥ ૧૭ ॥ યુગાંત્યાર્દ્ધે પંચદશ માસાઃ સાવમરાત્રકાઃ ।
 તિથયસ્તવવમાઃ કૃષ્ણ—શુક્રાઃ પૂર્વાર્દ્ધવત્સ્મૃતાઃ ॥ ૧૮ ॥

પ્રતિપદ્યવમરાત્રી—ભૂતાયાં કુત્ર પર્વણિ । દ્વિતીયાંતઃ સમા-
 વિશ્ય જાયતે પતિતા તિથિઃ ॥ ૧૯ ॥ અવમત્વં દ્વિતીયાયાં
 પ્રાસાયાં ક ચ પર્વણિ । તૃતીયા પતતીત્યેવં પૃચ્છેત્કોઽપ્યઃ સ્વિલાઃ
 ક્રમાત્ ॥ ૨૦ ॥ તતોઽત્ર કરણામ્નાયઃ કશ્ચિન્નાદગ્નિરૂપ્યતે ।

પર્યંત પહેલા આઠ માસમાં અનુક્રમે કૃષ્ણપક્ષની એકમ વિગેરે એકી તિથિઓ અવમરાત્રો
 હોય છે. (-૧૩). અને માઘથી આરંભી ધીજા પોષ સુધીના સાત માસમાં શુક્લપક્ષની
 ધીજ વિગેરે બેકી તિથિઓ અવમરાત્રો હોય છે. (૧૪). એકી અવમરાત્રોની પછીની ધીજ
 વિગેરે બેકી પતિત (ચય) તિથિઓ જે આવે છે તે પ્રતિપદા સહિત કરવાથી આઠ થાય
 છે. (૧૫). અને બેકી અવમરાત્રોની પછીની ત્રીજ વિગેરે સાત એકી તિથિઓ પતિત
 થાય છે. (૧૬). ચૈત્ર, જ્યેષ્ઠ, શ્રાવણ, આશ્વિન, માર્ગશીર્ષ અને માઘ તથા ફરીથી પચ
 તે જ છ માસ, ત્યારપછી પાછો ચૈત્ર, જ્યેષ્ઠ અને ધીજો અપાઢ આ યુગના પાછલા અર્ધ-
 માગના પંદર માસ અવમરાત્રવાળા હોય છે. તેની અવમ તિથિઓ કૃષ્ણ અને શુક્લપક્ષમાં
 પહેલા અર્ધમાં કલા પ્રમાણે કહી છે. (૧૮).

પ્રશ્ન—પ્રતિપદા અવમરાત્ર હોય તેમાં દ્વિતીયા તિથિ પેસીને પતિત થાય છે, તે
 કયા પર્વમાં ? (તથા તે અવમરાત્ર પણ કેટલામો હોય ?) (૧૯). પ્રશ્ન—અવમરાત્ર
 દ્વિતીયા હોય તેમાં તૃતીયા પતિત થાય તે કયા પર્વમાં ? (તથા તે કેટલામો અવમરાત્ર
 હોય ?) આ પ્રમાણે અનુક્રમે સર્વ અવમરાત્ર સંબંધી કોઈ પ્રશ્નો કરે. (૨૦) તો
 આ વાતમાં એક એવું કરણ કહેવામાં આવે છે કે જેથી આ સર્વ પ્રશ્નોના ઉત્તર

यस्माद्यथोक्तपृच्छासु कुर्यात्प्रतिविधीन् सुखं ॥ २१ ॥ पृच्छास्वेतासु
विषमा-स्तिथयोऽत्र भवन्ति याः । रूपाधिकासु द्विधासु तासु
स्यात्पर्वनिर्णयः ॥ २२ ॥ समास्तु तिथयो रूपा-भ्यधिकां द्विगुणीकृताः ।
एकत्रिंशद्युताः सत्यो-ऽनीतपर्वप्रकाशिकाः ॥ २३ ॥ पर्वसंख्या सा च पंच-
दशज्ञा सप्ततत्तिथिः । विभज्यमाना द्वापष्ट्या-वमसंख्यां प्रकाशयेत् ॥ २४ ॥
आद्ये प्रश्ने यथोद्दिष्टा प्रतिपत्तिथिरित्यतः । एको विषमः सैको द्विघ्नो
जातं चतुष्टयं ॥ २५ ॥ युगादितो व्यतिक्रान्ते ततः पर्वचतुष्टये । अवमायां
प्रतिपदि द्वितीया न्यपतत्तिथिः ॥ २६ ॥ चतुरूपा पर्वसंख्या षष्टिः पंच-
दशाहता । पतत्तिथिर्द्वितीयेति द्वाभ्यां युक्ता विधीयते ॥ २७ ॥ जाता
द्वापष्टिरेषा च द्वापष्ट्या प्रविभज्यते । लब्ध एकस्ततो जातो-ऽवमरात्रोऽ-
यमादिमः ॥ २८ ॥ कदा पुनर्द्वितीयायां तृतीया पततीति च । प्रश्ने
द्वितीयोद्दिष्टेति द्विको रूपाधिकस्त्रयः ॥ २९ ॥ ते च द्विगुणिताः षट्
स्यु-र्द्वितीया यस्तमा तिथिः । एकत्रिंशद्युताः षट् ते सप्तत्रिंशद्भवन्ति

सुखेयी कही शकाय. (२१). आ प्रश्नाने विषे जे विषम (एकी) तिथिओ होय
तेमां एक उमेरी बेए गुणवाधी पर्वनो निर्णय थाय छे. (२२). अने जे सम (बेकी)
तिथिओ होय तेमां एक उमेरी बेए गुणी तेमां एकत्रीश उमेरवाधी व्यतीत पर्वनी संख्या
स्पष्ट थाय छे. (२३). हवे जे पर्वनी संख्या आवी होय तेने पंदरे गुणी पतित तिथिनी
संख्या तेमां उमेरवी. पछी तेने नासठे भागवाधी अवमतिथिनी संख्या स्पष्ट थाय छे.
(२४). जेमके पहिला प्रश्नमां एकमनी तिथि कही छे, ते एकनो अंक विषम (एकी) छे,
तेथी तेमां एक उमेरतां बे थया, तेने बेए गुणतां चार थया. (२५). तेथी युगना
प्रारंभथी चार पर्व जाय त्यारे अवमरात्र प्रतिपदाने विषे द्वितीया तिथि पढे छे (समाय छे)
ए जवाब आब्यो. (२६). हवे पर्वनी संख्या चार छे तेने पंदरे गुणतां साठ थाय तेमां
पढती तिथि द्वितीया होवाधी बे उमेरतां वामठ थाय. आ नासठने नासठवडे भागतां
भागमां एक आवे छे, तेथी आ प्रतिपदा अवमरात्र पहिलो छे एम जवाब आब्यो. (२७-२८).
प्रश्न—क्या पर्वमां द्वितीया तिथिमां तृतीया पढे छे ? आ बीजा प्रश्नमां बीज कही छे
तेथी चेमां एक उमेरतां त्रण थाय. (२९). तेने बेए गुणवाधी छ थाय. ते बीजनी तिथि
सम (बेकी) छे तेथी छमां एकत्रीश उमेरवाधी साठत्रीश थाय. (३०). तेथी युगनी

તત્ ॥ ૩૦ ॥ તતશ્ચ—સતત્રિંશત્તમે પર્વ—પ્રયતિક્રાંતે યુગાદિતઃ । દ્વિતીયાયાં
 નિપતિતા તૃતીયેત્યેવ નિર્ણયઃ ॥ ૩૧ ॥ પર્વસંખ્યા ચાત્ર સત્—ત્રિંશત્પંચ-
 દશાહતા । પંચપંચાશદધિકા શતાઃ પંચ ભવંત્યતઃ ॥ ૩૨ ॥ પતત્તિથિ-
 સ્તૃતીયેતિ ત્રીણિ તેષુ વિનિક્ષિપેત્ । અષ્ટપંચાશદધિકા જાતા પંચશતી
 તતઃ ॥ ૩૩ ॥ વિભજ્યતેઽસૌ દ્વાપથ્યા નવ પ્રાસાસ્તતઃ સ્વલુ । નવમોઽ-
 વમરાત્રોઽયં જાત ઇત્યેવ નિર્ણયઃ ॥ ૩૪ ॥ સર્વાસ્વપિ તિથિષ્વેવં કાર્યા
 કરણભાવના । પર્વનિર્દેશમાત્રં તુ ક્રિયતે નામમાત્રતઃ ॥ ૩૫ ॥ તૃતીયાયાં
 પતેત્યુર્વા ગતે પર્વપ્રથાષ્ટમે । ચતુર્થ્યાં પંચમી ચૈક—ચત્વારિંશત્તમે ગતે
 ॥ ૩૬ ॥ પઠી પતતિ પંચમ્યાં પર્વણિ દ્વાદશે ગતે । પઠ્યાં ચ સત્તમી પંચ-
 ચત્વારિંશત્તમે ગતે ॥ ૩૭ ॥ સત્તમ્યામષ્ટમી યાયા—ધ્યાતે પર્વણિ ષોડશે ।
 અષ્ટમ્યાં નવમી ચૈકો—નપંચાશત્તમે ગતે ॥ ૩૮ ॥ નવમ્યાં માતિ દશમી
 દ્વાવિંશતિતમે ગતે । એકાદશી દશમ્યાં ચ ત્રિપંચાશત્તમે ગતે ॥ ૩૯ ॥
 એકાદશ્યાં દ્વાદશી ચ ચતુર્વિંશતિસંખ્યકે । તસ્યાં ત્રયોદશી સત્—
 પંચાશત્સંખ્યકે ગતે ॥ ૪૦ ॥ ગતેઽષ્ટાવિંશતિતમે ત્રયોદશ્યાં ચતુર્દશી ।

શરુઆતથી સાઢત્રીશમું પર્વ બીતી ગયે સતે દ્વિતીયામાં તૃતીયા પહે છે એમ નિર્ણય થયો.
 (૩૧). તથા અહીં પર્વની સંખ્યા સાઢત્રીશ છે તેને પંદરે ગુણવાથી પાંચ સો ને પંચાવન
 થાય છે. (૩૨). તેમાં પડતી તિથિ તૃતીયા છે માટે ત્રણ ઉમેરતાં પાંચ સો ને અઠાવન
 થાય છે. (૩૩). તેને બાસટે ભાગતાં ભાગમાં નવ આવે છે, તેથી યુગની શરુઆતથી આ
 નવમો અવમરાત્ર છે એમ નિર્ણય થયો. (૩૪). આ પ્રમાણે સર્વ તિથિઓને વિષે કરણની
 ભાવના કરવી, તો પણ અહીં માત્ર પર્વની સંખ્યાનો નિર્દેશ નામમાત્ર કરીએ છીએ. (૩૫)
 —યુગની આદિથી આઠમું પર્વ જાય ત્યારે ત્રીજાને વિષે ચોથ પહે છે. એકતાલીશમું પર્વ જાય
 ત્યારે ચોથને વિષે પાંચમ પહે છે. (૩૬). ચારમું પર્વ જાય ત્યારે પાંચમને વિષે છઠ પહે
 છે, પીસતાલીશમું પર્વ જાય ત્યારે છઠને વિષે સાતમ પહે છે, (૩૭), સોઠમું પર્વ જાય
 ત્યારે સાતમને વિષે આઠમ પહે છે, ઓગણપચાસમું પર્વ જાય ત્યારે આઠમને વિષે નોમ
 પહે છે, (૩૮), બીશમું પર્વ ગયે સતે નોમને વિષે દશમ પહે છે, ત્રેપનમું પર્વ જાય ત્યારે
 દશમને વિષે અગ્યારશ પહે છે, (૩૯), ચોવીશમું પર્વ જાય ત્યારે અગ્યારશમાં બારશ
 પહે છે, સતાવનમું પર્વ જાય ત્યારે બારશમાં તેરશ પહે છે, (૪૦), અઠાવીશમું પર્વ જાય

ચતુર્દશ્યાં વિશેદ્રાકા ચૈકપદ્ધિતમે ગતે ॥ ૪૧ ॥ ગતે દ્વાત્રિંશત્તમેડમા-
વાસ્યાયાં પ્રતિપદ્ધિશેત્ । યતા યુગસ્ય પૂર્વાર્દ્ધે પરાર્દ્ધેડપ્યેવમેવ તાઃ ॥ ૪૨ ॥
રાકાયાં ચ પ્રતિપદો ભૂતેષ્ટાયામમાતિથેઃ । સંપાતસંભવો નાસ્તીત્યેતદ્
જ્ઞેયં મનસ્વિભિઃ ॥ ૪૩ ॥ એતસ્ય યંત્રકે દૃષ્ટે ભવતાં પ્રત્યયો દૃઢઃ ।
ભવિષ્યતીતિ તત્સમ્યગ્ વીક્ષણીયં વિચક્ષણાઃ ॥ ૪૪ ॥

ત્યારે તેરયામાં ચૌદશ પદે છે, એકસઠમું પર્વ જાય ત્યારે ચૌદશમાં પૂર્ણિમા પદે છે, (૪૧)
અને ષષ્ઠીશમું પર્વ જાય ત્યારે અમાવાસ્યાને વિષે પ્રતિપદા પદે છે. આ તિથિઓ યુગના
પહેલા અર્ધમાં પદે છે, યુગના બીજા અર્ધમાં પણ એ જ પ્રમાણે જાણવું. (૪૨). પૂર્ણિમાને
વિષે પ્રતિપદાનું પદવું અને ચૌદશને વિષે અમાવાસ્યાનું પદવું સંભવતું નથી એમ પંદિતોએ
જાણવું. (૪૩) આ બાબતનો યંત્ર જોવાથી તમોને દૃઢ પ્રતીતિ થશે, તેથી હે વિચક્ષણ
પુરુષો ! તે યંત્ર સારી રીતે જુઓ. (૪૪).

યંત્ર.

યુગપૂર્વાર્ધ.

વર્ષ	પ્રથમ ચંદ્રવર્ષ						દ્વિતીય ચંદ્રવર્ષ						અર્ધઅભિવર્ધિત		
માસ	આસો	માર્ગ	માઘ	ચૈત્ર	જ્યેષ્ઠ	આ. આ.	માર્ગ	માઘ	ચૈત્ર	જ્યેષ્ઠ	આ. આ.	માર્ગ	બીજો	પોષ	
પદ	કૃષ્ણ	ક.	ક.	ક.	ક.	ક.	ક.	ક.	શુક્લ	શુ	શુ.	શુ.	શુ.	શુ.	
અવમતિથિ	૧	૩	૫	૭	૯	૧૧	૧૨	૦	૨	૪	૬	૮	૧૦	૧૨	૧૪
પાતતિથિ	૨	૪	૬	૮	૧૦	૧૨	૧૪	૧	૩	૫	૭	૯	૧૧	૧૩	૧૫

યુગપશ્ચિમાર્ધ.

વર્ષ	અર્ધઅભિવર્ધિત					ચંદ્રવર્ષ					અભિવર્ધિતવર્ષ				
માસ	ચૈત્ર	જ્યેષ્ઠ	આ.	આ.	માર્ગ	માઘ	ચૈત્ર	જ્યેષ્ઠ	આ.	આ.	માર્ગ	માઘ	ચૈત્ર	જ્યે.	બી.અપાદ.
પદ	કૃષ્ણ	ક	ક.	ક.	ક.	ક.	ક.	ક.	શુક્લ	શુ.	શુ.	શુ.	શુ.	શુ.	શુ.
અવમતિથિ	૧	૩	૫	૭	૯	૧૧	૧૨	૦	૨	૪	૬	૮	૧૦	૧૨	૧૪
પાતતિથિ	૨	૪	૬	૮	૧૦	૧૨	૧૪	૧	૩	૫	૭	૯	૧૧	૧૩	૧૫

ननु कालः सदाऽनादि-प्रवाहः परिवर्तते । जगत्स्वभावाद्रनियत-
स्वरूपेण दिवानिशं ॥ ४५ ॥ न हानिः कापि कालस्य न च वृद्धिः
स्वरूपतः । ततोऽत्रावमरात्राधि-मासादीनां कथा वृथा ॥ ४६ ॥ सत्यं
किंविह मासानां विरूपाणां परस्परं । अंशादिभिर्विशेषो यो वर्तते
तदपेक्षया ॥ ४७ ॥ विवक्ष्येते हानिवृद्धी कालस्य न तु वास्तवी । वस्तुतस्त्वेव
नियत-स्वरूपः परिवर्तते ॥ ४८ ॥ तथाहि—चंद्रमासविवक्षायां कर्म-
मासव्यपेक्षया । कालस्य हानिर्वृद्धिश्च सूर्यमासविवक्षणे ॥ ४९ ॥ पृथग्
पृथग् विवर्तते वस्तुतस्तुं त्रयोऽप्यमी । मासा अनादिनियत-स्वरूपेण
सदा भुवि ॥ ५० ॥

अथ नष्टतिथिं ज्ञातुं करणं प्रतिपाद्यते । विज्ञायते सुखं येना-
नुक्तापि पर्वयुक् तिथिः ॥ ५१ ॥ समुद्गच्छति मार्तण्डे यद्येकाभिजितः
कला । भुक्ता चंद्रमसा तर्हि कतमत्पर्व का तिथिः ॥ ५२ ॥ अत्र

कला एकत्र मेलयेत् ॥ ५३ ॥ कला चात्राहोरात्रस्य सप्तपष्टितमो भागो
 बोद्धव्यः । इष्टभेदकलां तान्यो-ऽपनीयेत स्थितं च यत् । त्रिनवत्यधिकै-
 स्ताढ्यं तद्वयोदशभिः शतैः ॥ ५४ ॥ विभज्यते च तद्विशै-स्ततोऽष्टा-
 दशभिः शतैः । लब्धं संत्यज्यते शेषं यत्स्यात्तत्स्थाप्यते द्विशः ॥ ५५ ॥
 एकत्रास्मिन्नेकपट्या विभक्ते यदवाप्यते । अन्यराशौ क्षिप्यते तत्
 सौऽकराशिः पुनस्ततः ॥ ५६ ॥ द्वियते पंचदशभि-हते च यदवाप्यते ।
 तानि पर्वाणि शेषांशा-स्तथिसंख्या भवेदिह ॥ ५७ ॥ किंच-भमत्रा-
 भिजिदेवाद्यं तत्कलाप्यादिमोदिता । तदेककात्तत्कलांका-न्न किंचिद-
 पनीयते ॥ ५८ ॥ यदस्मादेककादेक-कलापनयने भवेत् । शून्यं शेषं
 ततो न स्या-द्गुणनाद्या क्रियोत्तरा ॥ ५९ ॥ यथा पूर्वोक्तपृच्छाया-मेका
 याभिजितः कला । गुण्यते त्रिनवत्याढ्यैः सा त्रयोदशभिः शतैः ॥ ६० ॥
 तावदंका भवेद्विशै-र्नैपाष्टादशभिः शतैः । विभक्तुं शक्यते तेन विधिः
 शेषो विधीयते ॥ ६१ ॥ त्रयोदशशती सन्नि-नवतिर्द्विर्निधीयते । एको

नक्षत्रनी इष्ट कळा सुधी अनुक्रमे एकठी मेळववी (सर्वनो सरवाळो करवो) . (५३) .
 अही कळा एटले एक अहोरात्रनो सडमठमो भाग जाणवो . ते कळाओमांथी इष्ट नक्षत्रनी
 इष्ट कळाने बाद करवी . जे बाकी रहे तेने तेर सो ने त्राणुए गुणवा . (५४) . पक्षी तेने
 अटार सो ने त्रीशे मांगवा . मागमां जे आवे तेनो त्याग करवो अने जे शेष रहे तेने बे
 वार स्थापवा . (५५) . तेमांथी एक तरफना स्थापेला अंकने एकमठे मांगतां जे भागमां
 आवे तेने बीजी राशिमां (बीजी तरफना स्थापेला अंकमां) मेळववा , ते अंकराशि
 कहेवाय छे . (५६) . ते अंकराशिने पंदरे मांगतां जे भागमां आवे ते पर्व जाणवा अने
 जे शेष रहे ते तिथिनी संख्या जाणवी . (५७) . आ रीत प्रमाणे अही प्रश्नमां अभिजित्
 नक्षत्र कळुं ते पहेलुं ज छे , तेनी कळा पण पहेली ज कही छे ; तेथी एकनी संख्यावाळा
 तेनी कळाना अंकथी कांइ पण बाद यह शक्तुं नथी . (५८) . कारणके आ एकनी
 संख्यामांथी एक कळा बाद करतां शेष शून्य रहे छे ; तेथी करीने आगळ करवानी कहेली
 गुणाकार विगेरेनी क्रिया यह शक्ती नथी . (५९) . पूर्व पहेला प्रश्नमां जे अभिजित्नी
 एक कळा कही छे , तेने तेर सो ने त्राणुए गुणतां वेटलो ज (१३९३) अंक आवे छे .
 तेने अटार सो ने त्रीशवडे भांगी शकाता नथी , तेथी बाकीनो विधि करवो . (६१) .
 एटले के तेर सो ने त्राणुना अंकने बे ठेकाणे स्थापन करवो . तेमांथी एक तरफना अंकने

રાશિશ્ચૈકપથ્યા દ્વિયતે તત્ર ચાપ્યતે ॥ ૬૨ ॥ દ્વાવિંશતિઃ ક્ષિપ્યતે સા
પરરાશૌ તતો ભવેત્ । ચતુર્દશશતી પંચ-દશભિસ્સહિતાથ સા ॥ ૬૩ ॥
દ્વિયતે પંચદશભિ-શ્ચતુર્નવતિરાપ્યતે । શેષાસ્તિઘંતિ પંચાંશા-સ્તતઃ
પૂર્વોક્તનિર્ણયઃ ॥ ૬૪ ॥ ચતુર્નવતિસંખ્યસ્ય પર્વણઃ પંચમીતિથૌ । સૂર્યોદયે
ચંદ્રમસા ભુક્તૈકાભિજિતઃ કલા ॥ ૬૫ ॥

કરણાનિ નિરૂપ્યન્તે તિથ્યર્દ્ધપ્રમિતાન્યથ । ભવંતિ તાનિ દ્વૈધાનિ ચ-
રાણિ ચ સ્થિરાણિ ચ ॥૬૬॥ ઘવં ચ બાલવં ચૈવ કૌલવં સ્ત્રીવિલોચનં । ગરાદિ
વણિજં વિટિઃ સસૈતાનિ ચરાણિ યત્ ॥ ૬૭ ॥ અન્યત્ર સ્ત્રીવિલોચનસ્થાને
તૈત્તિલમિતિ, ગરાદિસ્થાને ચ ગરમિતિ સંજ્ઞા શ્રૂયતે इति જ્ઞેયં. તિથિષ્વનિ-
યતાસ્વેતા-ન્યાવર્તંતે યથાક્રમં । શુક્લપદ્મે પ્રતિપદઃ પશ્ચિમાર્દ્ધે ઘવં ભવેત્
॥૬૮॥ દ્વિતીયાયાશ્વાદિમેઽર્દ્ધે બાલવં કૌલવં પરે । તૃતીયાયાશ્વાદિમેઽર્દ્ધે
ભવતિ સ્ત્રીવિલોચનં ॥૬૯॥ અપરાર્દ્ધે તૃતીયાયા ગરાદિકરણં ભવેત્ । ચતુ-
ર્થ્યાઃ પ્રથમેઽર્દ્ધે સ્યા-દ્રણિજં વિટિરંતિમે ॥૭૦॥ પુનર્ઘવં બાલવં ચ પંચમ્યા

પ્રકસટે માંગલ્યો; તેથી માગમાં બાવીશ આવે છે. તેને શ્રીજી સ્થાપેલી રાશિમાં નાંખવાથી
ચૌદ સો ને પંદર (૧૪૧૫) થાય છે. (૬૩). તેને પંદરે માંગતાં માગમાં ચોરાણું આવે છે અને
બાકી પાંચ શેષ રહે છે; તેથી પૂર્વે કહેલા પ્રશ્નનો નિર્ણય એ થયો કે (૬૪)—ચોરાણુમા
પર્વની પાંચમની તિથિએ સૂર્યોદયને સમયે ચંદ્રમાએ અભિજિતની એક કલા મોગવી. (૬૫).

હવે કરણોની પ્રરૂપણા કરે છે.—તે દરેક કરણો અર્ધ તિથિના પ્રમાણવાલા હોય છે.
તે ચર અને સ્થિર એમ બે પ્રકારનાં હોય છે. (૬૬). ઘવ, બાલવ, કૌલવ, સ્ત્રીવિલોચન,
ગરાદિ, વણિજ અને વિટિ આ સાત કરણો ચર છે. (૬૭). કોઈક ઠેકાણે સ્ત્રીવિલોચનને
ઠેકાણે તૈતિલ અને ગરાદિને ઠેકાણે ગર એવા નામ સંમળાય છે એમ જાણ્યું. આ કરણો
અનિયમિત તિથિઓને વિષે અનુક્રમે ફર્યા કરે છે. તેમાં શુક્લપદ્મને વિષે પ્રતિપદાના
પાછલા અર્ધ માગમાં ઘવ નામનું કરણ હોય છે, (૬૮), દ્વિતીયા તિથિના પહેલા અર્ધ
માગમાં બાલવ નામનું કરણ હોય છે, પાછલા અર્ધ માગમાં કૌલવ નામનું કરણ હોય છે,
ત્રીજના આદિ અર્ધ માગમાં સ્ત્રીવિલોચન નામનું કરણ હોય છે (૬૯), ત્રીજના પાછલા
અર્ધ માગમાં ગરાદિ નામનું કરણ હોય છે, ચોથના પહેલા અર્ધ માગમાં વણિજ નામનું
કરણ હોય છે અને ચોથના પાછલા અર્ધ માગમાં વિટિ નામનું કરણ હોય છે. (૭૦).

अर्द्धयोर्द्वयोः । क्रमादर्द्धद्वये षष्ठ्याः कौलवस्त्रीविलोचने ॥ ७१ ॥ अर्द्धद्वये च सप्तम्या गरादिवणिजे स्मृते । अष्टम्याः प्रथमेऽर्द्धे स्याद्विष्टिरंत्ये पुनर्ववं ॥ ७२ ॥ बालवं कौलवं चेति नवम्या अर्द्धयोर्द्वयोः अर्द्धद्वये दशम्याः स्त्री-विलोचनगराभिधे ॥ ७३ ॥ एकादश्याः प्राक्तनेऽर्द्धे वणिजं विष्टिरंत्ये । पुनर्ववं बालवं च द्वादश्या अर्द्धयोर्द्वयोः ॥ ७४ ॥ अर्द्धद्वये त्रयोदश्याः कौलवस्त्रीविलोचने । अर्द्धद्वये चतुर्दश्या गरादिवणिजे क्रमात् ॥ ७५ ॥ पूर्णिमायाः प्राक्तनेऽर्द्धे विष्टिरंत्ये पुनर्ववं । कृष्णपक्षे प्रतिपदः पूर्वार्द्धे बालवं स्मृतं ॥ ७६ ॥ अत एव युगस्यादिबालवकरणे पूर्वं निरूपितेति ज्ञेयं । अंतिमेऽर्द्धे प्रतिपदः कौलवं करणं भवेत् । द्वितीयाहर्निशोश्च स्त्री-विलोचनगरादिके ॥ ७७ ॥ तृतीयायां च वणिज-विष्टी स्यातामहर्निशोः । चतुर्थ्याश्चाहि रात्रौ च क्रमेण व्यववाले ॥ ७८ ॥ दिने रात्रौ च पंचम्याः कौलवस्त्रीविलोचने । गरादिवणिजे षष्ठ्याः सप्तम्या विष्टि-

फरीथी बव अने बालव ए वे करणो अनुक्रमे पांचमना बने अर्धभागमां होय छे, कौलव अने स्त्रीविलोचन ए वे करणो अनुक्रमे छहना बने अर्धभागमां होय छे, (७१), गरादि अने वणिज ए वे करणो सातमना बने अर्धभागमां अनुक्रमे होय छे; तथा आठमना पहेला अर्धने विषे विष्टि करण होय छे अने आठमना पाछला अर्धने विषे बव करण होय छे (७२) बालव अने कौलव ए वे करणो नोमना बने अर्धने विषे होय छे, स्त्रीविलोचन अने गर ए वे करणो दशमना बने अर्धभागमां होय छे (७३). अग्यारशना पहेला अर्धमां वणिज अने बीजा अर्धमां विष्टि होय छे. फरीथी बव अने बालव ए वे करणो बारशना बने अर्धमां होय छे (७४), तेरशना बने अर्धमां कौलव अने स्त्रीविलोचन होय छे, चौदशना बने अर्धमां अनुक्रमे गरादि अने वणिज होय छे (७५) तथा पूर्णिमाना पहेला अर्धभागमां विष्टि अने बीजा अर्धभागमां फरीथी बव आवे छे. पछी कृष्णपक्षनी प्रतिपदाना पूर्वार्धमां बालव कहेलुं छे. (७६). आ कारणथी ज युगनी शुरुआत बालव करणमां थाय छे एम प्रथम कही गया छीए. पछी कृष्णपक्षनी एकमना पश्चार्धमां कौलव करण आवे छे, बीजना दिवस अने रात्रिरूप बने अर्ध भागमां स्त्रीविलोचन अने गरादि आवे छे (७७), त्रीजना दिवसे (पूर्वार्धमां) वणिज अने रात्रे (पश्चार्धमां) विष्टि होय छे, चोथने दिवसे बव अने रात्रे बालव आवे छे (७८), पांचमने दिवसे कौलव अने रात्रे स्त्रीविलोचन

સદ્ભવે ॥ ૭૯ ॥ અષ્ટમ્યાસ્ત્વહિ રાત્રૌ ચ ક્રમાદ્વાલવકૌલવે । અર્ધદ્વયે
 નવમ્યાઃ સ્ત્રી-વિલોચનગરાદિકે ॥ ૮૦ ॥ દશમ્યાં વણિજં વિષ્ટિઃ ક્રમા-
 દર્ધદ્વયે ભવેત્ । એકાદશ્યાં દિવારાત્રૌ ક્રમેણ બવવાલવે ॥ ૮૧ ॥ દ્વાદશ્યાશ્ચ
 દિને રાત્રૌ કૌલવસ્ત્રીવિલોચને । ગરાદિવણિજે જ્ઞેયે ત્રયોદશ્યામહર્નિશોઃ
 ॥ ૮૨ ॥ ચતુર્દશ્યાં દિવા વિષ્ટિ-રષ્ટાવાવૃત્તયઃ સ્મૃતાઃ । ચરાણામિતિ
 સત્તાનાં માસે માસે પુનઃ પુનઃ ॥ ૮૩ ॥ તથાહુઃ—“માસેઽષ્ટશ્ચરાણિ
 સ્યુરુજ્જ્વલપ્રતિપદંર્યાર્દ્ધાત્” રાત્રૌ કૃષ્ણચતુર્દશ્યાઃ શકુનિઃ કરણં ભવેત્ ।
 ચતુષ્પદં ચ નાગં ચા-માવાસ્યામર્ધયોર્ધ્વયોઃ ॥ ૮૪ ॥ કિંસ્તુઘ્નં સ્યાત્પ્રતિ-
 પદઃ શુક્લાયાઃ પ્રથમેઽર્ધકે । એતાનિ સ્યુસ્તિથિષ્વેતે-ત્વેવ પ્રાહુઃ સ્થિરા-
 પયતઃ ॥ ૮૫ ॥ અત્ર સર્વેષાં દિનરાત્રિશબ્દેનાપિ તિથીનાં પૂર્વાર્દ્ધાપરાર્દ્ધે
 એવ લક્ષણીયે કરણાનાં તિથ્યર્ધપ્રમિતત્વાદિતિ.

એતેષાં સ્વામિનઃ પ્રયોજનં ચૈવ લૌકિકશાસ્ત્રેષુ-હંદ્રો ૧ વિધિ ૨

આવે છે, હઢને વિષે ગરાદિ અને વણિજ હોય છે, સાતમે વિષ્ટિ અને બવ હોય છે (૭૯),
 આઠમને દિવસે અને રાત્રિએ અનુક્રમે ચાલવ અને કૌલવ આવે છે, નોમના પક્ષે અર્ધમાં
 સ્ત્રીવિલોચન અને ગરાદિ આવે છે (૮૦), દશમના બન્ને અર્ધમાં અનુક્રમે વણિજ અને વિષ્ટિ
 હોય છે, અગ્પારશને દિવસે અને રાત્રે અનુક્રમે બવ અને ચાલવ હોય છે, (૮૧), પારશને
 દિવસે અને રાત્રે કૌલવ અને સ્ત્રીવિલોચન હોય છે, ગરાદિ અને વણિજ તેરશને દિવસે
 અને રાત્રે જાણવા (૮૨), ચૌદશને દિવસે વિષ્ટિ હોય છે. આ પ્રમાણે દરેક માસમાં આ
 સાત ચર કરણોની વારંવાર આવૃત્તિઓ કહેલી છે. (૮૩). કહ્યું છે કે—“ દરેક માસમાં
 શુક્લપક્ષની પ્રતિપદાના રીજા અર્ધમાગથી આરંભીને ચર કરણો આઠ વાર આવૃત્તિ કરે
 છે. ” વદ ચૌદશની રાત્રિએ શકુનિ નામનું કરણ હોય છે, તથા અમાવાસ્યાના પક્ષે અર્ધ-
 માગમાં અનુક્રમે ચતુષ્પદ અને નાગ નામનાં કરણો આવે છે (૮૪), તથા શુક્લ પ્રતિપદાના
 પહેલા અર્ધમાગમાં કિંસ્તુઘ્ન નામનું કરણ હોય છે. આ કરણો આ તિથિઓમાં જ આવે
 છે તેથી તે સ્થિર કહેવાય છે. (૮૫). અહીં સર્વ ઠેકાણે દિવસ અને રાત્રિ શબ્દે ફરીને
 તિથિનો પ્રથમ અર્ધમાગ અને પાછાઠનો અર્ધમાગ જાણવો; કેમકે અર્ધ તિથિના પ્રમાણ-
 વાળાં કરણો હોય છે.

આ કરણોના સ્વામી તથા પ્રયોજન લૌકિક શાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે કહે છે.—
 “ હંદ્ર ૧, વિધિ ૨, મિષ્ર ૩, અર્ધમા ૪, ખૂ ૫, થી ૬ અને શમન ૭ આ સાત

મિત્રા ૩ યમ ૪ મૂ ૫ શ્રી ૬ શમના ૭ શ્રલેષુ કરણોષુ । કલિ ૧ વૃષ ૨
 ફળિ ૩ મરુતઃ ૪ પુન-રીશાઃ ક્રમશઃ સ્થિરેષુ સ્યુઃ ॥ ૧ ॥ અત્ર શમનો
 યમઃ સ ભદ્રાયાઃ સ્વામી. દશામૂનિ વિવિધીનિ દિષ્ટાન્યખિલકર્મસુ ।
 રાઙ્યહર્વ્યત્પયાદ્ધદ્રા-પ્યદુષ્ટૈવેતિ તદ્વિદઃ ॥ ૨ ॥ વિવિધીનીતિ કોઽર્થઃ ?
 એકાદશસુ કરણોષુ ભદ્રા દુષ્ટૈતિ. શેષકરણપ્રયોજનં સ્વેવં—શકુનિચતુ-
 પ્પદનાગે કિંસ્તુષ્ને કૌલવે ચ વણિજે ચ । ઊર્ધ્વં સંક્રમણં ગર-તૈતિલ-
 વિષ્ટિષુ પુનઃ સુતં ॥ ૩ ॥ વવવાલવે નિવિષ્ટં સુભિચ્ચં ચોર્ધ્વસંક્રમે ।
 ઉપવિષ્ટો રોગકરઃ સુતો દુર્ભિચ્ચકારકઃ ॥ ૪ ॥ તથા શીતોષ્ણવર્ષક્રતુષુ
 સૂર્યસંક્રમાઃ ક્રમેણ સુતોર્ધ્વનિવેશિનઃ શુભાઃ. તથા પૂર્વોત્તરકરણદ્વય-
 સંધિગા સંક્રાંતિસ્તુ સુતોસ્થિતેત્યાહ્યા સર્વદાપ્યશુમેતિ પૂર્ણમદ્ર ઇત્યા-
 ધારંભસિદ્ધિવાર્તિકે. ઇતિ કરણપ્રકરણમ્ ।

સ્વામી સાત ચર કરણના છે, તથા કલિ ૧, વૃષ ૨, ફળી ૩ અને મરુત ૪ આ ચાર સ્વામી
 ચાર સ્થિર કરણના છે. (૧). ” અહીં શમન ઇટલે યમ, તે મદ્રા (વિષ્ટિ) નો સ્વામી છે.
 એક વિષ્ટિને છોડીને બાકીનાં દશ કરણો સર્વ શુભ કાર્યમાં સારાં છે; તથા રાત્રિ અને
 દિવસના વ્યત્યયથી (ઇટલે દિવસની વિષ્ટિ રાત્રે આવતી હોય અને રાત્રિની વિષ્ટિ દિવસે
 આવતી હોય તો) તે મદ્રા પણ દોષ રહિત જ છે, એમ તેના વિદ્વાનો કહે છે. (૨). અહીં
 મૂકમાં ‘ વિવિધીનિ ’ શબ્દ લખ્યો છે તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે કે—અગ્યારે કરણોને
 વિષે એક મદ્રા દુષ્ટ છે. બાકીના કરણોનું પ્રયોજન આ પ્રમાણે છે.—શકુનિ, ચતુષ્પદ, નાગ,
 કિંસ્તુષ્ન, કૌલવ અને વણિજ એ છ કરણો ઊર્ધ્વ ગતિ કરનારાં છે. ગર, તૈતિલ અને વિષ્ટિ
 એ ત્રણ કરણો સુતા કહેવાય છે, (૩) તથા વવ અને વાલવ એ બે કરણ બેઠા કહેવાય
 છે. તેમાં ઊર્ધ્વ ગતિવાળા હોય તો સુકાઠ થાય છે, બેઠા હોય તો રોગ થાય છે અને સુતા
 હોય તો ટુકાઠ થાય છે. (૪). તથા સૂર્યની સંક્રાંતિ શીતઋતુમાં સુતેલા કરણમાં ધાય,
 ઉષ્ણઋતુમાં ઊર્ધ્વ ગતિવાળા કરણમાં ધાય અને વર્ષાઋતુમાં બેઠા કરણમાં ધાય તો તે
 શુભ છે; તથા પહેલા અને પછીના એ બે કરણોની સંધિમાં સૂર્યસંક્રાંતિ થતી હોય તો તે
 સુતોસ્થિતા નામની કહેવાય છે. તે સર્વદા અશુભ છે એમ પૂર્ણમદ્ર કહે છે. ઇત્યાદિક
 આરંભસિદ્ધિની ટીકામાં લખેલું છે. ” ઇતિ કરણપ્રકરણ.

मुहूर्त्ताः परिवर्तन्ते ये त्रिंशत्प्रतिवासरं । तेषां नामक्रमं वक्ष्ये सर्वज्ञा-
गमदर्शितं ॥ ८६ ॥ आद्यो रुद्रो दिनस्यादौ श्रेयानिति द्वितीयकः ।
मित्रवायुसुपीताख्या-स्तृतीयतुर्यपंचमाः ॥ ८७ ॥ षष्ठोऽभिचंद्रो माहेंद्रः
सप्तमः स्यादथाष्टमः । बलवान्नवमः पद्मो दशमो बहुसत्यकः ॥ ८८ ॥
एकादशः स्यादैशानो द्वादशस्तस्थसंज्ञकः । भावितात्मवैश्रवणौ त्रयोदश-
चतुर्दशौ ॥ ८९ ॥ वारुणः स्यात्पंचदश आनंदः षोडशः स्मृतः । विजयः
स्यात्सप्तदशो-ऽष्टादशो विश्वसेनकः ॥ ९० ॥ एकोनविंशतितमः प्राजा-
पत्याह्वयो भवेत् । मुहूर्त्तो विंशतितमो भवत्युपशमाभिधः ॥ ९१ ॥
स्यादेकविंशतितमो गंधर्वोऽथाग्निवैश्यकः । द्वाविंशः स्यान्नयोविंशः
शतादिवृषभाभिधः ॥ ९२ ॥ चतुर्विंशस्त्वातपवान् पंचविंशोऽममो भवेत् ।
षड्विंशोऽरुणवान् सप्त-विंशो भौमाभिधः स्मृतः ॥ ९३ ॥ अष्टाविंशस्तु
ऋषभः सर्वार्थः स्यात्ततः परः । त्रिंशत्तमो राक्षसाख्यो मुहूर्त्तो यो
निर्णोऽतिमः ॥ ९४ ॥ इति मुहूर्त्तप्रकरणम् ।

नक्षत्राणां परावर्त्तं चंद्रसंबन्धिनामथ । ब्रूमहे प्रत्यहोरात्रं सूर्य-
संबन्धिनामपि ॥ ९५ ॥ भवत्यभिजिदारंभो युगस्य प्रथमक्षणे । अस्य

हवे हमेशां जे त्रीश मुहूर्त्तों फर्का करे छे, तेमनां नाम अनुक्रमे सर्वज्ञना आगममां
कक्षां छे ते हुं कहुं छुं. (८६).—दिवसना आरंभमां पहेलुं मुहूर्त्त रुद्र नामनुं छे, बीजुं
श्रेयान नामनुं छे, मीजुं मित्र, चोथुं वायु, पांचमं सुपीत नामनुं, छहुं अभिचंद्र, सातमं
माहेंद्र, आठमं बलवान, नवमं पद्म, दशमं बहुसत्यक, अग्यारमं ऐशान, बारमं तस्थ
नामनुं, तेरमं भावितात्मा, चौदमं वैश्रवण, पंदरमं वारुण, सोळमं आनंद, सतरमं विजय,
अठारमं विश्वसेन, ओगणीशमं प्राजापत्य नामनुं, बीशमं उपशम नामनुं, एकवीशमं गंधर्व,
बावीशमं अग्निवैश्यक, त्रेवीशमं शतवृषभ, चोवीशमं स्वातपवान, पचीशमं अमम,
छवीशमं अरुणवान, सत्तावीशमं भौम नामनुं कहुं छे, अठ्ठावीशमं ऋषभ, ओगणत्रीशमं
सर्वार्थ अने त्रीशमं राक्षस नामनुं मुहूर्त्त छे. ते रात्रिने छेडे आवे छे. (८७ थी ९४).
इति मुहूर्त्तप्रकरण.

हवे दरेक अहोरात्रिए चंद्र संबंधी नक्षत्रों फर्का करे छे तेने अमे कहीए छीए, तथा
सूर्य संबंधी नक्षत्रों पण कहीए छीए. (९५).—युगना पहेला क्षणमां अभिजित् नक्षत्रनो

पूर्वोक्तशीतांशु-भोगकालादनंतरं ॥ ९६ ॥ श्रवणं स्यात्तस्य चंद्र-भोग-
कालव्यतिक्रमे । धनिष्ठेत्येवमादीनि ज्ञेयानि निखिलान्यपि ॥ ९७ ॥
अर्थेदुना भुज्यमान-महोरात्रे विवक्षिते । इष्टे तिथौ च नक्षत्रं ज्ञातुं
करणमुच्यते ॥ ९८ ॥ यस्मिन् दिने चंद्रयुक्तं नक्षत्रं ज्ञातुमिष्यते ।
तस्मादिनात्प्रागतीत-पर्वसंख्या युगादितः ॥ ९९ ॥ गुण्यते पंचदशभि-
स्ततः प्रागीप्सितात्तिथेः । तिथीनतीनान् सत्पर्व-सत्कांस्तत्र नियोजयेत्
॥ १०० ॥ अतीतायमरात्रोना द्व्यशीत्या द्विषतेऽथ सा । लब्धमंशाश्च
ये शेषा-स्तानूर्ध्वार्धो न्यसेत्क्रमात् ॥ १ ॥ लब्धमूर्ध्वं स्थापितं य-
त्तद्वाशिरिति कथ्यते । अंशा अधःस्थिताः शेष-राशिरित्यभिधीयते ॥ २ ॥
राशिं चतुर्गुणीकृत्य शोधयेदेकविंशतिं । शेषराशेरधःस्थाञ्च शोधयेत्सप्त-
विंशतिं ॥ ३ ॥ आसंभवं लब्धराशेः शेषराशेश्च शोधयेत् । तामेकविंशतिं
सप्त-विंशतिं च क्रमान्मुहुः ॥ ४ ॥ अथोपरितनो राशि-रेकविंशतिशोधनं ।
यद्यल्पत्वाल्लक्षमेत तदा राशेरधस्तनात् ॥ ५ ॥ एकं रूपं समादाय

आरंभ होय छे, तेनो पूर्वे कक्षा प्रमाणे चंद्रनो भोग यथा पक्षी तरत ज अवन नक्षत्र आवे
छे, तेने पण चंद्र भोगवानी सूकी दे छे स्यारे धनिष्ठा नक्षत्र आवे छे ए विगरे अनुक्रमे
सर्व नक्षत्रोने चंद्र भोगवे छे, (९६-९७). हवे कहवाने इच्छेला अहोरात्रिए अने इच्छेला
तिथिने विषे चंद्रवडे जे नक्षत्र भोगवातुं होय ते जाणवा माटे करण फहे छे, (९८).—
जे दिवसे चंद्रयुक्त (चंद्रवडे भोगवातुं) नक्षत्र जाणवानी इच्छा होय ते दिवसनी पहलां
युगानी शुरुआतथी जेटला पर्व बीती गया होय तेटला अंकने पंदरे गुणवा, पक्षी तेमां
इच्छित तिथिनी पहेलानी जेटला तिथिओ व्यतीत भइ होय तेटला संख्या मेळवनी,
(९९-१००). तेमांथी जेटला अवमरात्रो गया हता तेटला बाद करवा, पक्षी तेने वाशीए
मांगवा, जे भागमां आवे तेने तथा जे शेष रहा होय तेने अनुक्रमे उपर अने नीचे
स्थापन करवा, (१). भागमां आवेला अंकने जे उपर स्थाप्यो छे तेने राशि कहवो,
अने शेष वधेला अंशो जे नीचे स्थाप्या छे तेने शेषराशि कहवो, (२). हवे ते राशिने
चारे गुणी तेमांथी एकवीश बाद करवा, तथा नीचेनी शेषराशिमांथी सत्तावीश बाद
करवा, (३). ए ज रीते शेष रहेला उपरना राशिमांथी तथा शेष राशिमांथी अनुक्रमे
एकवीश अने सत्तावीश ज्यां सुधी बादवाकी संभवे त्यां सुधी वारंवार बाद करा, (४).
ए रीते बाद करता जो उपरनो राशि नानो होवाथी तेमांथी एकवीश बाद करी शक्य

सप्तपष्ठ्या निहत्य च । राशौ क्षिप्तवोर्ध्वगे कुर्या—देकविंशतिशोधनं ॥ ६ ॥
 यात्रैकविंशती राशेः शोध्यतेऽभिजितो हि सा । भावनैवं शेषराशेः
 सप्तविंशतिशोधने ॥ ७ ॥ आरभ्य श्रवणादत्रो—त्तराषाढावसानकं ।
 सप्तविंशतिसंख्याक—मवधार्य भ्रमंडलं ॥ ८ ॥ शेषराशेस्ततः सप्त—विंशति-
 र्यदि शुध्यति । शुद्धं तदाखिलमपि ज्ञेयमस्मान्द्रमंडलं ॥ ९ ॥ नाल्पत्वा-
 द्धेदितः सप्त—विंशतिः शोद्धुमर्हति । तदा द्वाविंशतिः शोध्या शुद्धयेत्रैषापि
 चेत्तदा ॥ १० ॥ शोध्या अष्टादशामीषां शोधनासंभवे सति । त्रयोदशदशैषां
 चा—संभवे पंच शोधयेत् ॥ ११ ॥ द्वाविंशतौ विशुद्धाया—मत्र शुद्धानि
 भावयेत् । सर्वाणि श्रवणादीनि विशाखांतानि भान्यथ ॥ १२ ॥ अष्टा-
 दशसु शुद्धेषु शुद्धानीह विचिंतयेत् । श्रुत्यादीन्युत्तराफाल्गु—न्यंतान्यष्टा-
 दशाप्यथ ॥ १३ ॥ त्रयोदशसु शुद्धेषु शुद्धानि परिभावयेत् । श्रुत्यादीनि
 पुनर्वस्व—तानि भानि त्रयोदश ॥ १४ ॥ एवं दशसु शुद्धेषु रोहिण्यंतानि
 चिंतयेत् । उदग्भद्रपदांतानि तथा शुद्धेषु पंचसु ॥ १५ ॥ पर्यंतसूचकान्यत्र

तेषां न होय तो नीचेना राशिमांथी एक लह तेने सदसठे गुणी उपरना राशिमां मेळवी
 तेमांथी एकवीश बाद करवा. (५-६). अर्ही जे राशिमांथी एकवीश बाद करवामां आवे
 छे ते अभिजित् संबंधी छे, अने शेष राशिमांथी सतावीश बाद करवामां आवे छे त्यां आ
 प्रमाणे जाणवुं. (७).—अर्ही श्रवण नक्षत्रथी आरंभीने उत्तराषाढा नक्षत्र सुधीना
 नक्षत्रमंडळमां सतावीश नक्षत्रो आवे छे; तेथी जो शेष राशिमांथी सतावीश बाद करी
 शकाय तो ते शेष राशिमांथी समग्र नक्षत्रमंडळने बाद कर्युं एम जाणवुं. (८-९). जो ते
 शेष राशिनी अन्य संख्या होवाथी सतावीश बाद करी शकाय तेम न होय तो तेमांथी
 बावीश बाद करवा. जो बावीश पण बाद न करी शकाय तो अठार बाद करवा. अठार
 पण बाद करवानो असंभव होय तो तेर बाद करवा. ते पण न संभवे तो दश बाद करवा;
 ते पण न संभवे तो पांच बाद करवा. (१०-११). तेमां जो बावीश बाद थया होय तो
 श्रवणथी आरंभीने विशाखापर्यंत सर्व नक्षत्रो शोधायां एम जाणवुं. (१२). अठार
 बाद थया होय तो श्रवणथी आरंभीने उत्तराफाल्गुनी पर्यंत अठारे नक्षत्रो शोधायां एम
 विचारवुं. (१३). तेर बाद थया होय तो श्रवणथी आरंभीने पुनर्वसु पर्यंत तेर नक्षत्रो
 शोधायां एम जाणवुं. (१४). ए ज प्रमाणे दश बाद थया होय तो श्रवणथी रोहिणी
 पर्यंत दश नक्षत्र शोधायां जाणवां, अने पांच बाद थया होय तो श्रवणथी उत्तरामाद्रपद-

यानि प्रोक्तानि भानि पट् । सार्द्धक्षेत्राण्येव तानि ज्ञेयानि निखिलान्यपि ॥ १६ ॥ तथाहि—श्रवणात्पंचमी सार्द्ध-क्षेत्रा भाद्रपदोत्तरा । दशमं ब्राह्ममादित्यं त्रयोदशं च तादृशं ॥ १७ ॥ उत्तराफाल्गुनी चाष्टा-दशी भवति तादृशी । सार्द्धक्षेत्रं विशाखाख्यं द्वाविंशतितमं श्रुतेः ॥ १८ ॥ स्यात्सप्तविंशा तत्राथो-त्तरापादापि तादृशी । एतानि स्युः पंचचत्वारिंश-न्मुहूर्त्तकानि यत् ॥ १९ ॥ तथाहुः—पंच १ दस २ तेरस ३-द्वारसेव ४ षावीस ५ सत्तवीसा य ६ । सोऽज्ञा दिवद्विखित्तं भद्रवाई असाढंता ॥ २० ॥ एवं चाधस्तने शेष-राशौ संशोधिते सति । एकादिचतुरंतं य-च्छेषं तच्चंद्रमं गतं ॥ २१ ॥ अत्र च एकादिचतुरंतं यच्छेषं तद्विंशद्गुण-नेन मुहूर्त्तीकृत्य तस्मात्क्रमप्राप्तं यन्नक्षत्रं तद्यदि समक्षेत्रं तदा त्रिंशच्छो-ध्यते, अर्द्धक्षेत्रं चैत्पंचदश शोध्यते, एवं शोधने यच्छेषं तच्चंद्राक्रांतस्य नक्षत्रस्यातीतं मुहूर्त्तादिकं भवतीति ज्ञेयं । यच्चोपरितने राशा-वेकविंशति-शोधने । शेषं तद्विंशताहत्य सप्तपष्ठ्या विभज्यते ॥ २२ ॥ लब्धा मुहूर्त्ता

पर्यंत पांच नक्षत्र शोधार्थां छे एम जाणवुं. (१५). अही पर्यंतने यच्चववारां जे छ नक्षत्रो कथां छे, ते सर्वे (छए) सार्धक्षेत्रवाळां ज छे. (१६). ते आ प्रमाणे—श्रवणधी पांचमं नक्षत्र उत्तरामाद्रपद कथं ते सार्धक्षेत्री छे, ए ज प्रमाणे दशमं रोहिणी अने तेरमं पुनर्वसु पण तेजुं ज एटले सार्धक्षेत्री छे. (१७). अद्वारमं उत्तराफाल्गुनी पण तेजुं ज (सार्धक्षेत्री) छे, विशाखा नामतुं षावीशमं पण सार्धक्षेत्री छे (१८), अने सत्तावीशमं उत्तरापादा पण सार्धक्षेत्री छे. आ छए नक्षत्रो पीस्ताळीश मुहूर्त्तीयां छे. (१९). कथं छे के—“ पांच, दश, तेर, अद्वार, षावीश अने सत्तावीश एटला अंकरवडे श्रवणधी उत्तरापादापर्यंत सार्ध नक्षत्रोने बाद करवां. (२०). ” आ प्रमाणे करवाधी नीचेना शेषराशिने शोधतां एकधी चार सुधीनो जे अंक शेष रहे तेदस्तामं चंद्रनक्षत्र गयुं एम जाणवुं. (२१). अही एकधी आरंभीने चार सुधीनो जे अंक शेष राखो होय तेने ग्रीशे गुणी मुहूर्त्त करवा. त्यापछी तेमांघी क्रमे प्राप्त थयेलुं नक्षत्र जो समक्षेत्री होय तो ग्रीश शोधवा एटले के ते मुहूर्त्तना अंक्रमांघी ग्रीश बाद करवा, अने अर्धक्षेत्री नक्षत्र होय तो पंदर बाद करवा. ए प्रमाणे बाद करतां जे शेष रहे ते चंद्रे भोगवाता नक्षत्रना पीती गयेला मुहूर्त्त विगोरे आवे छे एम जाणवुं. जे उपरना राशिमांघी एकवीश बाद करतां शेष राखा होय तेने ग्रीशे गुणी सदसठे भागवा. (२२). भागमां जे आवे ते मुहूर्त्त

ज्ञातव्या यत्तु तत्रापि शिष्यते । ते विज्ञेया मुहूर्त्तस्य विभागाः सप्तपष्टिजाः ॥ २३ ॥ यथा युगस्य प्रथमे वर्षे दशसु पर्वसु । अतिक्रान्तेषु पंचम्यां किं नक्षत्रं निशापतेः ॥ २४ ॥ यात्रातीतपर्वसंख्या वर्त्तते दशलक्षणा । तस्यां पंचदशघ्नायां पंचाशं जायते शतं ॥ २५ ॥ पंचम्यां पृष्ठमिति च चत्वारस्तिथयो गताः । ततश्चतुष्टयं तत्र योजनीयं मनस्विभिः ॥ २६ ॥ चतुः-पंचाशदधिकं शतं स्याद्राशिरेष च । हीनो द्वाभ्यामवमाभ्यां द्विपंचाशं भवेच्छतं ॥ २७ ॥ तस्य द्व्यशीत्या भागे य-द्रूपमेकमवाप्यते । तदूर्ध्वं न्यस्यते शेषां सप्ततिं च न्यसेदधः ॥ २८ ॥ कृतश्चतुर्गुणो लब्ध-राशिरत्रैकलक्षणाः । चत्वारः सप्ततिश्चोर्ध्वा-धोभावेन स्थिता इह ॥ २९ ॥ अथोपरितनाद्राशेः स्तोकत्वादेकविंशतिः । शोद्धुं न शक्यते तेना-धःस्थासप्ततिलक्षणात् ॥ ३० ॥ एकं रूपं समादाय सप्तपष्टिगुणीकृतं । निक्षिपेदूर्ध्वगे राशौ तज्जाता सैकसप्ततिः ॥ ३१ ॥ एकोनसप्ततिश्चाध-स्तिष्ठेद्राशेरथोर्ध्वगात् ॥ ३२ ॥ शोधितायामभिजितः सत्कायामेकविंशतौ ॥ ३२ ॥ पंचाशच्छिष्यतेऽधःस्था-द्राशेश्च सप्तविंशतौ ।

जाणवा अने जे शेष रह्या होय तेदला एक मुहूर्त्तना सदसठीया भाग जाणवा. (२३).

उदाहरण—युगना पहिला वर्षमां दश पर्व गया पछी पांचमने दिवसे चंद्रजुं क्युं नक्षत्र छे ? (२४). उत्तर—अहीं जे गयेला पर्वनी संख्या दश छे तेने पंदरे गुणतां एक सो ने पचास थाय छे. (२५). पांचमनी तिथिनो प्रश्न छे तेथी चार तिथिओ व्यतीत थयेली होवाथी बंडितोए तेमां (१५० मां) चार भेलजवा. (२६). दटले एक सो ने चोपन (१५४) थया. आटला काळे वे अवमातिथि गयेली होवाथी तेमांथी वे बाद करतां शेष एक सो ने बावन (१५२) रहे छे. (२७). तेने बाशीए (८२) भागतां भागमां एक आवे छे तेने उपर स्थापवो. शेष रहेला सीतेरने नीचे स्थापवा. (७०) पछी भागमां आवेला एकने चारे गुणतां चार थया, तेने उपर स्थापवा अने नीचे सीतेर स्थापवा (७०). (२८-२९). हवे उपरनो राशि अल्प होवाथी तेमांथी एकवीश बाद थइ शकशे नहीं; तेथी नीचेना राशि सीतेरमांथी एक लइ तेने सदसठे गुणी उपरना राशिमां भेलजवा त्यारे एकोतेर (७१) थया. (६०-३१). अने नीचेनो राशि ओगणोतेर रह्यो (३१). पछी उपरना राशि एकोतेरमांथी अभिजित् संबंधी एकवीश बाद करीए त्यारे पचास (५०) शेष रह्या, अने नीचेना (६९) राशिमांथी सतावीश बाद करीए त्यारे

शोधितायां भचक्रस्य द्विचत्वारिंशदास्थिता ३३ ॥ ३३ ॥ शोध्यते
चौर्ध्वगाद्राशेः पुनरप्येकविंशतिः । राशेरधस्तनात्सप्त-विंशतिर्भगणस्य च
॥ ३४ ॥ एकोनत्रिंशदूर्ध्वं स्या-दधः पंचदश स्थिताः ३५ । एक-
विंशतिरूर्ध्वस्था-द्राशेर्भूयांऽपि शोध्यते ॥ ३५ ॥ अष्टौ ततोऽवशिष्यन्ते
३६ राशावूर्ध्वं व्यवस्थिते । तेषां च पुरतो वक्ष्ये-ऽवशिष्टां परिकर्मणां
॥ ३६ ॥ राशेरधस्ताच्छ्रव्यन्ते शोद्धं पंचदशात्मकात् । न सप्तविंशतिर्द्वाविं-
शतिर्नाष्टादशापि न ॥ ३७ ॥ त्रयोदश तु शक्यन्ते शोद्धं तेषां च शोधने ।
श्रुत्याद्यादित्यांतभानि शुद्धानि स्युस्त्रयोदश ॥ ३८ ॥ शेपाच्च द्वितया-
त्रिंश-द्रुणात्पुण्यो विशोध्यते । मुहूर्त्तैस्त्रिंशता पंच-दशभिस्तार्द्धमेव च
॥ ३९ ॥ ये पंचदश शिष्यन्ते मघानां ते मुहूर्त्तकाः । अथोर्ध्वराशौ संत्यष्टौ
तेषु त्रिंशद्गुणेषु च ॥ ४० ॥ चत्वारिंशा द्विशतीत्यात् सप्तपष्ट्या हरेच्च
तां । लब्धास्त्रयो मुहूर्त्तास्तान् क्षिपेद्राशावधस्तने ॥ ४१ ॥ अष्टादश
मुहूर्त्ताः स्यु-स्तद्भागाः सप्तपष्टिजाः । एकोनचत्वारिंशच्च तदेष प्रश्ननिर्णयः
॥ ४२ ॥ अष्टादशसु भुक्तेषु मुहूर्त्तैष्वमृतांशुना । मघानामधिकैकोन-
चत्वारिंशल्लवेऽपि ॥ ४३ ॥ युगस्य प्रथमे वर्षे दशपर्वव्यतिक्रमे । उदेति

वेताळीश शेप रक्षा (३३) . (३२-३३) . करीधी उपरना राशि (४०) मांथी एकवीश बाद
कर्ता भोग्यग्रीश शेप रहे छे, अने नीचेनी राशि (४२) मांथी मठापीश बाद कर्ता
पंदर शेप रहे छे (३५) . पछी उपरना (३४) राशिमांथी करीधी एकवीश बाद करीए
त्यारे आठ शेप रक्षा. ते उपर स्थापवा (३६) . हवे आगळ बाकी रहेली रीत बतावे छे.
(३५) .—नीचेनी राशि जे पंदर छे तेमांथी सतावीश, धावीश के अठार बाद करी
शकाय तेम नथी; परंतु तेर बाद करी शकाय छे, तेथी पंदरमांथी तेर बाद कर्ता भव्यथी
पुनर्वसु वर्षतना तेर नक्षत्रो बाद कर्ता कहेवाय. बाकी रहेला घेने ग्रीशे गुणतां माठ घया,
तेमांथी पुष्पना पंदर महित ग्रीश मुहूर्त्त पटले पीस्ताळीश बाद करवा, त्यारे पंदर शेप
रहे छे. ते मघाना मुहूर्त्त जाणवा. हवे उपरना राशिमां जे आठ छे तेने ग्रीशे गुणवाधी
यसो ने पाळीश (२४०) थाय. तेने मळमळे (६७) भागतां भागमां अथ मुहूर्त्त
आप्या, तेने नीचेना राशिमां (१५ मां) मेळाया; तेथी अठार (१८) मुहूर्त्त घया.
नीचे शेप रहेला भोग्यपाळीश छे ते सडसठीया भाग छे. (१६), तेथी प्रश्नो ब्रवाव
ए आस्थो के-चंद्र मघा नक्षत्रना अठार मुहूर्त्त अने सडसठीया भोग्यपाळीश अंशो

સૂર્યઃ પંચમ્યા—મહોરાત્રેऽપિ તાવતિ ॥ ૪૪ ॥ અહોરાત્રે યુગસ્યાથે પ્રતિ-
પત્સંજકે તિથૌ । ચંદ્રસંવંધિ નચત્રં કિમત્ર પ્રતિપાદ્યતે ॥ ૪૫ ॥ ચતુર્વિંશ
શતં સંખ્યા પાશ્ચાત્યયુગપર્વણાં । અષ્ટાદશશતી પષ્ટિ—યુક્ સ્યાત્પંચદશાહતા
॥ ૪૬ ॥ ત્રિંશતોઽવમરાત્રાણા—મેતસ્યાઃ પાતને ભવેત્ । અષ્ટાદશશતી
ત્રિંશા સા દ્વ્યશીત્યા વિભજ્યતે ॥ ૪૭ ॥ લઘ્વાં દ્વાર્વિંશતિં ન્યસ્યો—પરિ
કુર્યાચ્ચતુર્ણાં । અષ્ટાશીતિર્ભવેચ્છેપા—મધઃ પઢ્વિંશતિં ન્યસેત્ ૩૬ ॥ ૪૮ ॥
રાશેરષ્ટાશીતિરૂપા—દેકર્વિંશતિશોધને । સંજાતાભિજિતઃ શુદ્ધિઃ સપષ્ટિસ્તુ
શિષ્યતે ॥ ૪૯ ॥ કલ્પિતૈતાવદંશત્વા—ત્તયા ચૈકં ભવેદુદુ । તસ્મિંશ્ચ મેઽધ-
સ્ત્યરાશૌ ચિપ્તે સ્યાત્સપ્તર્વિંશતિઃ ॥ ૫૦ ॥ સ્યાત્સપ્તર્વિંશતેર્ભાનાં શુદ્ધિરઙ્કાદત-
સ્તતઃ । શ્રુત્યાદીન્યુત્તરાપાઢા—ન્તાનિ શુદ્ધાનિ માન્યતઃ ॥ ૫૧ ॥ પૂર્વોક્તિર્નિર્ણ-
યોઽયં ત—અયુગસ્યાદિમે દિને । સૂર્યોદયે શશી યોગં પ્રાપ્નોત્યભિજિતા સહ
॥ ૫૨ ॥ યુગસ્યાદ્દિ દ્વિતીયસ્મિન્ દ્વિતીયાયાં તિથાવથ । ચંદ્રેણ યુક્તં નક્ષત્રં
કિં સ્યાદિત્યત્ર કથ્યતે ॥ ૫૩ ॥ પ્રતિપલ્લચ્ચૈકૈવા—તિક્રાંતા તિથિરત્ર યા ।

મોગવે ત્વારે યુગના પહેલા વર્ષમાં દશ વર્ષ ચીતી ગયા બાદ પાંચમને દિવસે અને તેટલા
અહોરાત્રે સૂર્યનો ઉદય થાય છે. (૨૬-૪૪).

પ્રશ્ન—યુગના પહેલા અહોરાત્રે ઇટલે એકમની તિથિય ચંદ્રનું કયું નક્ષત્ર આવે ?
આ પ્રશ્નનો જવાબ કહે છે.—(૪૫). પહેલાના યુગના એક સો ને ચોવીશ પર્વને પંદરે
ગુણતાં અઢાર સો ને સાઠ (૧૮૬૦) થાય છે. (૪૬). તેમાંથી ત્રીણ અવમરાત્રો બાદ
કરતાં અઢાર સો ને ત્રીણ (૧૮૩૦) રહે છે. તેને વાશીય (૮૨) માગવા. (૪૭).
માગમાં વાલીશ આવ્યા, તેને ઉપર સ્થાપન કરી ચારે ગુણતાં અઢારથી થાય. શેષ રહેલા
છવીશને નીચે સ્થાપન કરવા (૩૬). (૪૮). પછી અઢારથીના રાશિમાંથી એકવીશ
બાદ કરતાં અભિજિત્ની શુદ્ધિ થઈ (બાદવાકી થઈ); બાકી સહસ્રઠ રહ્યા. (૪૯).
કેમકે તેના તેટલા અંશોની જ કલ્પના કરેલી છે અને તે વાકીના સહસ્રઠ અંશનું એક નચત્ર
થાય છે; તેથી તે નચત્રને ઇટલે એકની સંખ્યાને નીચેના રાશિ (૨૬)માં મેઢવતાં
સત્તાવીશ (૨૭) થાય છે. (૫૦). આ અંકથી સત્તાવીશ નચત્રોની શુદ્ધિ થાય છે, તેથી કરીને
અવગથી ઉત્તરાપાઢા સુધીનાં નચત્રોની શુદ્ધિ થાય છે. (૫૧). તેથી પૂર્વે કરેલા પ્રશ્નનો નિર્ણય
પ્ર થયો કે—યુગના પહેલે દિવસે સૂર્યોદય સમયે અભિજિત્ની સાથે ચંદ્રનો યોગ થાય છે. (૫૨).

પ્રશ્ન—યુગથી શરુઆતથી ચીજે દિવસે ઇટલે ચીજની તિથિય કયું નચત્ર ચંદ્રયુક્ત
હોય ? આનો ઉત્તર કહે છે. (૫૩).—અહીં વ્યતીત થયેલી તિથિ એક પઢવાની જ છે,

द्व्यशीत्या भजनं सा न क्षमते यत्तनीयसी ॥ ५४ ॥ तदेतस्याः सप्तपष्टिः
कर्त्तव्याः शकलास्ततः । ऋक्षस्याभिजितः प्राज्ञैः शोधनीयैकविंशतिः
॥ ५५ ॥ शेषा तिष्ठति षट्चत्वारिंशत्सा त्रिंशता हता । कर्तुं मुहूर्त्तान्
साशीति-स्रयोदशशती भवेत् ॥ ५६ ॥ सप्तपष्ट्या विभागेऽस्या लब्धा
मुहूर्त्तविंशतिः । चत्वारिंशन्मुहूर्त्तांशाः शिष्यन्ते सप्तपष्टिजाः ॥ ५७ ॥
ततश्च—सचत्वारिंशदंशायां श्रुतेर्मुहूर्त्तविंशतौ । भुक्तायामिदुनोदेति
द्वितीयेऽहि युगे रविः ॥ ५८ ॥ एवं सर्वत्राप्यन्यत्र करणभावना कार्या.
इति चंद्रनक्षत्रप्रकरणं ॥

अष्टादशमुहूर्त्ताढ्या-महोरात्रचतुष्टयं । भुक्त्वा पुष्यस्य पंचापि
स्वाब्दान्यारभते रविः ॥ ५९ ॥ चतुर्विंशत्या मुहूर्त्तै-रधिका भुक्तशेषकाः ।
भवंत्यष्टाहोरात्रा-स्तदा पुष्यस्य भास्वतः ॥ ६० ॥ ततश्च-स्युर्द्वादशमुहू-
र्त्ताढ्या अहोरात्रास्रयोदश । तथा स्युः षडहोरात्रा मुहूर्त्ताश्चैकविंशतिः
॥ ६१ ॥ अहोरात्रा विंशतिश्च मुहूर्त्तत्रितयाधिकाः । समार्द्धसार्द्धचेत्राणां

ते अल्प होवायी तेने बाशीए भागी शकाय नहीं. (५४). तेथी तेना सडसठ अंशो
करवा. पष्ठी तेमांथी अमिजित्ना एकवीश अंश बाद करवा. (५५). बाकी छेताळीश
रक्षा, तेने मुहूर्त्त करवा माटे श्रीशे गुणवा त्यारे तेर सो ने देशी (१३८०) थाय.
(५६). तेने सडमठे भागतां यागमां बीश मुहूर्त्त आम्पा अने एक मुहूर्त्तना सडसठीया
चाळीश अंश शेष रक्षा. (५७). तेथी करीने प्रश्नानो निर्णय ए थयो के-श्रवणना बीश
मुहूर्त्त अने उपर सडसठीया चाळीश अंश चंद्र भोगवी रहे त्यारे युगने बीजे दिवसे सूर्यनो
उदय थाय छे. (५८). आ प्रमाणे बीजे सर्व ठेकाये करणनी भावना करवी.
इति चंद्रनक्षत्रप्रकरण.

सूर्य पुष्य नक्षत्रना चार अहोरात्र अने अठार मुहूर्त्त भोगवीने पोताना पांचे वर्षानो
प्रारंभ करे छे (५९). ते वखते पुष्य नक्षत्रना आठ अहोरात्र अने चौवीश मुहूर्त्तो
सूर्ये भोगव्या विनाना बाकी रक्षा छे एम जाणवुं. (६०). तेथी करीने सूर्यने समनव-
त्रनो भोग तेर अहोरात्र अने चार मुहूर्त्तनो छे, अर्धनक्षत्रनो भोग छ अहोरात्र अने एकवीश
मुहूर्त्तनो छे; तथा सार्धनक्षत्रनो भोग बीश अहोरात्र अने त्रय मुहूर्त्तनो छे. (६१-६२).

भार्गा भोगः क्रमाद्रवेः ॥ ६२ ॥ एवं भैः सप्तविंशत्या षष्ठ्युक्तशतत्रये ।
 अहामतीतेऽर्काब्दं स्या-देकषष्टितमे दिने ॥ ६३ ॥ द्वादशानां मुहूर्त्तानां
 पूर्वो पूर्णो पुनर्वसू । पुष्यस्याष्टादश ततो मुहूर्त्तस्तदिने गताः ॥ ६४ ॥
 ततः परं च पुष्यस्या-तीते दिनचतुष्टये । पूर्णार्काब्दस्य षड्षष्टि-युक्ता
 दिनशतत्रयी ॥ ६५ ॥ सुखावबोधाय चात्र यन्त्रकम्—

आ प्रमाणे सतावीशे नक्षत्रो सूर्यवदे भोगवाह जाय त्यारे त्रय सो ने एकसठ अहोरात्र
 पूरा थाय छे. त्यारपछीना बासठमे दिवसे बार मुहूर्त्त जाय त्यारे पुनर्वसु नक्षत्र पूर्ण थाय
 छे, तेथी ते दिवसे बाकीना अठार मुहूर्त्त पुष्यना गया एम जाणवुं. (६४). त्यारपछी
 पुष्यना चार अहोरात्र व्यतीत थाय त्यारे सूर्यवर्षना त्रय सो ने छ्वासठ अहोरात्र पूर्ण थाय
 छे. (६५). आ बाबत-सुखेयी जाणवा माटे नीचेनुं यंत्र जोवुं.

नक्षत्रना मुहूर्त्त	सम ३०	अर्ध १५	सम ३०	सम ३०	सार्ध ४५	सम ३०	सम ३०	अर्ध १५	सार्ध ४५	सम ३०	अर्ध १५	सम ३०	सम ३०	सार्ध ४५
नक्षत्र नाम	पुष्य	अश्लेषा	मघा	पूर्वा	उ. फा.	दशत	चित्रा	स्वा. ति	विशाखा	अनुराधा	ज्येष्ठा	मूल	पूर्वा. पा.	उ. पा.
अहोरात्र मुहूर्त्त	शेष ८	६	१३	१३	२०	१३	१३	६	२०	१३	६	१३	१३	२०
अहो. सकल मुहूर्त्त सकल	०	१५	२८	४२	६२	७५	८९	९५	११६	१२९	१३६	१४९	१६२	१८३
	०	१५	२७	९	१२	२४	६	२७	०	१२	३	१५	२७	०
					शो.				शो.					शो.

०	सम ३०	सम ३०	अर्ध १५	सम ३०	सार्ध ४५	सम ३०	सम ३०	अर्ध १५	सम ३०	सार्ध ४५	सम ३०	अर्ध १५	सार्ध ४५	सम ३०
अभिजित्	श्रवण	घनिष्ठा	शतभिषा	पूर्वाभा.	उ. भा.	रेवती	अश्विनी	भरणी	कृत्तिका	रोहिणी	मृगशिर	आर्द्रा	पुनर्वसु	पुष्य
४	१३	१३	६	१३	२०	१३	१३	६	१३	२०	१३	६	२०	४
६	१२	१२	२१	१२	३	१२	१२	२१	१२	३	१२	२१	३	१८
१८७	२००	२१४	२२०	२३४	२४४	२६७	२८१	२८७	३०१	३२१	३३४	३४१	३६१	३६६
६	१८	०	२१	३	६	१८	०	२१	३	६	१८	९	१२	०
					शो.				शो.				शो.	

यथाकोटुव्यवस्थैव—मेकस्याब्दस्य दर्शिता । पंचानामपि वर्षाणां
तथा ज्ञेया युगे बुधैः ॥ ६६ ॥ ज्ञातुं सूर्यस्य नक्षत्रं विवक्षिततिथावथ ।
करणं प्रोच्यते पूर्वा—चार्यदर्शितया दिशा ॥ ६७ ॥ युगेऽतीतपर्वसंख्या
प्राग्वत्पंचदशाहता । विवक्षितदिनात्पूर्व—मतीतैस्तिथिभिर्युता ॥ ६८ ॥
गतैरवमरात्रैश्च वर्जिताथ त्रिभिः शतैः । विभज्यते सा षट्पष्ठ्या—धिकैर्लब्धं
च वत्सरः ॥ ६९ ॥ शेषं भवति यत्तस्मा—यथाहं वक्ष्यमाणकं । संशोध्यते
शोधनकं गतनक्षत्रसूचकं ॥ ७० ॥ सषट्पष्ठ्या त्रिंशत्स्याऽल्पा भागं चेन्न
क्षमेत सा । तदा शोध्यं शोधनक—मादावेवात्र संभवेत् ॥ ७१ ॥ चतुर्विंशत्या
मुहूर्त्तै—रधिकं दिवसाष्टकं । पुण्यस्य स्थाच्छोधनक—मथान्येषां तदुच्यते
॥ ७२ ॥ रात्रिदिवानि द्वापष्टि—मुहूर्त्ता द्वादशोपरि । उद्धूनामुत्तराफाल्गु—
न्यंतानां शोधनं भवेत् ॥ ७३ ॥ भानां विशाखांतानां च षोडशाभ्यधिकं

जेम आ प्रमाणे सूर्यना नक्षत्रोनी व्यवस्था एक वर्षने माटे बतावी, ते ज रीते
पंडितोए एक युगना पांचे वर्षोनी जाणवी. (६६). हवे इष्ट तिथिने दिवसे सूर्यनुं
क्युं नक्षत्र हशे ? ते जाणवा माटे पूर्वाचार्योए बतावेली दिशा प्रमाणे करण कहीए
छीए. (६७).—युगना प्रारंभथी जेटला पर्व गया होय तेने पूर्वनी जेम पंदरे गुणवा.
पछी तेमां इष्ट दिवसनी पूर्वे जेटली तिथिओ गइ होय तेटला भेळवा. (६८).
तेमांथी अवमरात्र जेटला गया होय तेटला बाद करवा. पछी तेने त्रण सो ने छामटे
भागवा. भागमां जे आवे ते वर्ष जाणवा. (६९). जे शेष रखा होय तेमांथी संभव
प्रमाणे आगळ कहीए ते रीते शोधनक करवुं (बादवाकी करवी). तेम करवाथी
गयेलानक्षत्रनी सूचना थाय छे. (७०). जो कदाच ते संख्या अल्प होवायी त्रण
सो ने छासठे भांगी न शक्या तो प्रथम जे जे संभवतुं होय ते शोधनक करवुं
(बादवाकी करवी). (७१). हवे बादवाकीनी रीत बतावे छे.—पुण्य नक्षत्र बाद करवुं
होय तो आठ दिवस अने चौवीश मुहूर्त्त बाद करवां. हवे बीजां नक्षत्रोनी बादवाकीनी
रीत कहे छे. (७२).—अश्लेषाथी उत्तराफाल्गुनी मुधीना बीजां चार नक्षत्रो
बाद करवां होय तो वासठ रात्रिदिवस अने चार मुहूर्त्त बाद करवां. हस्तथी विशाखा
पर्यंत बीजां चार नक्षत्रो बाद करवा होय तो एक सो ने सोळ रात्रिदिवस बाद करवा.

શતં । ભાનાં તથોત્તરાપાઢાં—તાનાં ઝ્યશીતિયુક્ શતં ॥ ૭૪ ॥ ચતુઃપંચા-
શદધિક—મહોરાત્રશતદ્વયં । પળમુહૂર્ત્તાધિકં પ્રૌઢ—પદાંતાનાં વિશોધનં
॥ ૭૫ ॥ એકવિંશતિસંયુક્ત—મહોરાત્રશતત્રયં । ષળમુહૂર્ત્તયુતં રોહિ-
ણ્યંતાનાં શોધનં મતં ॥ ૭૬ ॥ એકપથ્યાસમધિક—મહોરાત્રશતત્રયં ।
સ્વાદ્ દ્વાદશમુહૂર્ત્તાધ્યં પુનર્વસ્વંતશોધનં ॥ ૭૭ ॥ વિના પુષ્યં શોધનકા-
ન્યમૂનિ નિખિલાન્યપિ । અધ્યર્દ્ધ્વેત્રનચ્ચત્રા—વધિકાનિ ભવંતિ વૈ ॥ ૭૮ ॥
યથાર્હં ચ શોધનકે શોધિતે શિષ્યતેઽત્ર યત્ । એકાદીનિ તતો ભાનિ
શોધ્યાનિ—સ્વસ્વમાનતઃ ॥ ૭૯ ॥ સ્વસ્વમાનં ચાર્દ્ધ્વેત્રાદીનાં નક્ષત્રાણાં
પ્રાગુક્તમેવ. એવં ક્રમાઘ્લોધ્યમાનં યન્નક્ષત્રં ન શુદ્ધયતિ । તદ્વર્ત્તમાનં નક્ષત્રં
જ્ઞેયં તસ્યાં તિથૌ રવેઃ ॥ ૮૦ ॥ ઉદાહરણં ચાત્ર—યુગસ્ય પ્રથમે વર્ષે
દ્વશપર્વઠ્યતિક્રમે । પંચમ્યાં સૂર્યનક્ષત્રં કિમિત્યત્ર નિરૂપ્યતે ॥ ૮૧ ॥
અતીતપર્વણાં સંખ્યા યાસ્યત્ર દશલક્ષણા । સા પંચદશનિઘ્ના સ્યા—સ્પંચા-
શદધિકં શતં ॥ ૮૨ ॥ ચતુઃપંચાશં શતં સ્યા—તદ્વતૈસ્તિથિભિર્યુતં ।

અનુરાધાથી ઉત્તરાપાઢા, સુધીના બીજાં પાંચ નચત્રો બાદ કરવા હોય તો એક સો ને ત્રાશી
રાત્રિદિવસ બાદ કરવા. ધ્રુવગથી ઉત્તરામાદ્રપદ સુધીના બીજાં પાંચ નચત્ર (અભિજિત્
સહિત) બાદ કરવા હોય તો વસો ને ચોપન અહોરાત્ર અને છ મુહૂર્ત્ત બાદ કરવા. રેવતીથી
રોહિણી સુધીના બીજા પાંચ નચત્રો બાદ કરવા હોય તો ગ્રથ સો ને એકવીશ અહોરાત્ર અને
છ મુહૂર્ત્ત બાદ કરવા, અને પુનર્વસુ સુધીના નચત્રો બાદ કરવા હોય તો ગ્રથ સો ને એકસઠ
અહોરાત્ર અને ચાર મુહૂર્ત્ત બાદ કરવા. (૭૩-૭૭). પુષ્ય સિવાય બાકીનાં સર્વ નચત્રો સંબંધી
સર્વ બાદવાકીઓ સાર્ધેત્રી નચત્રપર્યંત થાય છે. (૭૮). હવે સંમત પ્રમાણે બાદવાકી
કરતાં જે શેષ રહે, તેમાંથી પોતપોતાના માન પ્રમાણે એકાદિક નચત્રો બાદ કરવા.
(૭૯). અર્ધેત્ર વિગેરે નચત્રોનું પોતપોતાનું માન પ્રથમ કહ્યું છે તે જાણવું. આ પ્રમાણે
અનુક્રમે બાદવાકી કરતાં જે નચત્ર બાદ ન થઈ શકતું હોય તે નચત્ર તે તિથિય ધર્યું
વર્તે છે એમ જાણવું. (૮૦).

ઉદાહરણ—યુગના પહેલા વર્ષમાં દશ પર્વ મયા પછી પાંચમની તિથિય કયું સૂર્યનચત્ર
આવે ? આ પ્રશ્નનો જવાબ આપે છે. (૮૧).—અહીં જે વીતી ગયેલા દશ પર્વ છે તેને પંદરે
ગુણતાં એક સો ને પચાસ (૧૫૦) થાય છે. (૮૨). તેમાં પાંચમની તિથિ હોવાથી

શતં ચ સ્યાદ્ દ્વિપંચાશ-મવમદ્વિતયોજ્ઞિતં ॥ ૮૩ ॥ સપદ્પથ્યા ત્રિશત્યા
ત-દ્વાગં ન સહતે કૃશં । તત આદિત એવાત્ર શોધનોપક્રમોઽર્હતિ ॥ ૮૪ ॥
સંભવેચ્છોધનં ચાત્ર પોહશામ્યધિકં શતં । વિશાખાંતાનિ શુદ્ધાનિ ભાનિ
જ્ઞેયાનિ તેન ચ ॥ ૮૫ ॥ શેપં તિષ્ઠતિ પદત્રિંશત્ તતઃ શુદ્ધ્યતિ રાધિકા ।
યા દ્વાદશમુહૂર્ત્તાલ્લ-ત્રયોદશદિનાત્મિકા ॥ ૮૬ ॥ દ્વાવિંશતિર્દિનાઃ શેપાઃ
સાષ્ટાદશમુહૂર્ત્તકાઃ । પદ્દિન્યાઽયૈકવિંશત્યા મુહૂર્ત્તૈઃ શુદ્ધમિદ્રમં ॥ ૮૭ ॥
શેપા દિનાઃ પંચદશ મુહૂર્ત્તાઃ સસર્વિંશતિઃ । તેભ્યઃ શુદ્ધં મૂલમં ત-ન્માનતો
રાધિકોપમં ॥ ૮૮ ॥ શેપૌ દ્વૌ પંચદશભિ-ર્મુહૂર્ત્તૈરધિકૌ દિનૌ । एतौ च
पूर्वाषाढाया-स्तदा भुक्तौ विवस्वता ॥ ૮૯ ॥ યુગેઽર્કોઽનિર્ણયોઽયં
દશપર્વવ્યતિક્રમે । જ્ઞેયસ્તિથૌ ચ પંચમ્યા-મેવં સર્વત્ર ભાવના ॥ ૯૦ ॥

યુગેઽથ પૌરુષીમાનં જ્ઞાતું કરણમુચ્યતે । વર્ધમાનં હીયમાનં યામ્યે
સૌમ્યેઽયને ક્રમાત્ ॥ ૯૧ ॥ શંકુઃ પુરુષશબ્દેન સ્યાદ્દેહઃ પુરુષસ્ય વા ।

બીતી ગયેલી ચાર તિથિઓ ઉમેરી, સ્વારે એક સો ને ચોપન (૧૫૪) થયા. તેમાંથી બે
અવમતિથિઓ ગયેલી હોવાથી બે બાદ કરતાં બાકી એક સો ને ચાવન (૧૫૧) રહ્યા.
(૮૩). આ સંખ્યા અમ્પ હોવાથી તેને ત્રણ સો ને છાસટે (૩૬૬) ભાંગી શકાય તેમ
નથી, તેથી પ્રથમથી જ બાદબાકીનો ક્રમ કરવો અહીં યોગ્ય છે. (૮૪). અહીં આ
(૧૫૨)માંથી એક સો ને સોઠ (૧૧૬) બાદ થઈ શકે તેમ છે, તેથી વિશાખાપર્યંતનાં
નવત્રો બાદ કર્યા એમ જાણવું. (૮૫). તે પ્રમાણે બાદ કરતાં શેપ છત્રીશ (૩૬) રહે
છે, તેમાંથી તેર દિવસ અને બાર મુહૂર્ત્તના પ્રમાણવાળું રાધિકા (અનુરાધા) નવત્ર બાદ
કરતાં શેપ બાવીશ દિવસ અને અઢાર મુહૂર્ત્ત રહે છે. તેમાંથી દ્વંદ્ર નવત્ર (જ્યેષ્ઠા) ના છ
દિવસ અને એકવીશ મુહૂર્ત્ત બાદ કરતાં બાકી પંદર દિવસ અને સતાવીશ મુહૂર્ત્ત શેપ રહે
છે. તેમાંથી અનુરાધાના પ્રમાણવાળા મૂળનવત્રના તેર દિવસ અને બાર મુહૂર્ત્ત બાદ કરતાં
બાકી બે દિવસ અને પંદર મુહૂર્ત્ત શેપ રહે છે. આટલું પ્રમાણ (બે દિવસ અને પંદર મુહૂર્ત્ત)
સૂર્યે પૂર્વાષાઢાના મોગમ્યા. (૮૬-૮૯). તેથી કરીને યુગને વિષે દશ પર્વ ગયા પછી પાંચમને
દિવસે આ ઉપર કહેલા સૂર્યનવત્રનો નિર્ણય જાણવો. એ જ પ્રમાણે સર્વત્ર જાણવું. (૯૦).

હવે યુગને વિષે પૌરુષીનું પ્રમાણ જાણવા માટે કરણ ચતાવે છે. તે પૌરુષીનું પ્રમાણ
દક્ષિણાયનમાં અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામે છે અને ઉત્તરાયણમાં હાનિ પામતું જાય છે. (૯૧).

निष्पन्ना पुरुषात्तस्मा—त्पौरुषीत्यपि सिद्ध्यति ॥ ९२ ॥ तथोक्तं नंदीचूर्णो—
 ‘पुरिसोत्ति संकू पुरिससरीरं वा, तत्र पुरिसाओ निष्पन्ना पोरिसी इति’
 अयं भावः—स्वप्रमाणा भवेच्छाया यदा सर्वस्य वस्तुनः । तदा स्यात्पौरुषी
 याम्या—यनस्य प्रथमे दिने ॥ ९३ ॥ ततश्च तस्य पौरुष्यां तथा छाया
 विवर्द्धते । यथा सौम्यायनस्यादौ स्वमानाद् द्विगुणा भवेत् ॥ ९४ ॥
 ततः पुनस्तथा छाया हीयते सर्ववस्तुनः । यथा याम्यायनादौ सा
 स्वस्ववस्तुमिता भवेत् ॥ ९५ ॥ सत्र्यशीतिशततमः स्वस्वमानस्य योशकः ।
 प्रत्यहं तावती वृद्धि—र्याम्ये सौम्येऽयने क्षयः ॥ ९६ ॥ तथाहि—चतु-
 विंशत्थंगुलस्य शंकोर्भवति तावती । छाया याम्यायनस्यादौ वर्द्धते प्रत्यहं
 ततः ॥ ९७ ॥ एकषष्टिविभक्तस्यांगुलस्याष्टौ लवा अयं । भागः शंकोर्य-
 थोक्तस्य सत्र्यशीतिशततोद्भवः ॥ ९८ ॥ तथाहि—एकैकमंगुलं कर्तुं—मेक-
 षष्टिलवात्मकं । संख्या शंकोरंगुलाना—मेकषष्ठ्यानिहन्यते ॥ ९९ ॥

अर्ही पुरुषशब्दे करीने शंकु (खीलो) कहेवाय छे, अथवा पुरुषनुं शरीर कहेवाय छे.
 ते पुरुषने आधीने जे यह ते पौरुषी (पोरसी) कहेवाय छे एम सिद्ध थाय छे. (९२).
 ते विषे नंदीचूर्णनी चूर्णिमां कहुं छे के—“ पुरुष एतले शंकु अथवा पुरुषनुं शरीर. ते
 पुरुषथी जे उत्पन्न यह ते पौरुषी कहेवाय छे. ” आनो भावार्थ ए छे जे—ज्यारे सर्व कोइ
 पण वस्तुनी छाया पोताना ज प्रमाण जेटली थाय त्यारे दक्षिणायनने पहेले दिवसे ते
 पौरुषी थाय छे (पोरसीनुं प्रमाण थाय छे). (९३). त्यारपछी ते दक्षिणायननी
 पौरुषीनी छाया अनुक्रमे एवी रीते वधे छे के जेथी उत्तरायणने पहेले दिवसे पोताना
 प्रमाणाथी घमणी थाय. (९४). त्यारपछी सर्व वस्तुनी छाया अनुक्रमे एवी रीते हानि
 पामती जाय के जेथी दक्षिणायनने पहेले दिवसे पाछी ते छाया पोतपोतानी जेटली अथवा
 वस्तुना प्रमाण जेटली ज थाय. (९५). दरेक वस्तुना पोतपोताना प्रमाणनो जे एक सो ने
 त्राशीमो भाग (अंश) थाय तेटली वृद्धि दररोज दक्षिणायनमां थाय छे अने उत्तरायणमां
 तेटली ज हानि थाय छे. (९६). ते आ प्रमाणे—चोवीश अंगळना प्रमाणवाळो शंकु
 करीए तो दक्षिणायनने पहेले दिवसे पोरसी वखते तेटली ज (चोवीश अंगळ ज) छाया
 होय छे. त्यारपछी प्रतिदिन एक अंगुलना एकमठीया आठ अंश वृद्धि पामे छे. चोवीश अंगु-
 लना आ अंश एक सो ने त्राशी (छ मासना दिवसो) मांथी उत्पन्न थाय छे. (९७—९८).
 ते आ प्रमाणे—एक एक अंगुलना एकमठीया माग करवा माटे शंकुना अंगळनी

चतुर्दश शतानि स्युः—श्चतुष्पष्टियुतान्यथ । सत्र्यशीतिशतेनैषां विभागेऽष्टक-
माप्यते ॥१०००॥ प्राप्यं त्रैराशिकादप्ये—कपष्टिजलवाष्टकं । वृद्धिहान्यो-
रंगुलस्य तदपि श्रूयतामिह ॥ १ ॥ सत्र्यशीतिशतेनाह्वां चतुर्विंशतिराप्यते ।
यद्यंगुलानामेकेन किमह्वा लभ्यते तदा ॥ २ ॥ त्रैराशिकस्थापना—
१८३-२४-१ एकेनात्येन गुणित—श्चतुर्विंशतिलक्षणाः । मध्यराशिस्तथै-
वास्था—देकेन गुणितं हि तत् ॥ ३ ॥ सत्र्यशीतिशतेनैष न भक्तुं शक्यते
ततः २४×१८३ । छेद्यछेदकयो राशयो—स्त्रिभिः कार्यापवर्तना ॥ ४ ॥
राशिश्छेद्योऽष्टात्मकोऽभू—देकपष्ट्यात्मकः परः ८×६१ । एवं त्रैराशिकाह-
व्य—मेकपष्टिलवाष्टकं ॥ ५ ॥ सार्द्धत्रिंशदहोरात्रा—त्मके मासे विवस्वतः ।
चतुश्चत्वारिंशमेव स्यादंशानां शतद्वयं ॥ ६ ॥ यतस्त्रिंशद्गुणा अष्टौ
चत्वारिंशं शतद्वयं । अहोरात्रार्द्धस्य चांश—चतुष्कमत्र मील्यते ॥ ७ ॥
चतुश्चत्वारिंशमेत—यत्किलांशशतद्वयं । एकपष्ट्याऽस्य भागे स्या—दंगुलानां
चतुष्टयं ॥ ८ ॥ तथा चाहुः—‘वडूण हायण वावि मासेणं चउरंगुलं ।’

संख्याने (२४ ने) एकसठे गुणवी. (९९). तेम गुणतां चौद सो ने चौसठ (१४६४)
थाय छे. तेने एक सो ने प्राशीए (१८३) भागतां भागमां आठ आवे छे. (१०००).
प्रतिदिन वृद्धि अने हानिना आ अंगुलना एकसठीया आठ भाग त्रैराशिकनी रीते पण
प्राप्त थाय छे, ते पण सांभळो. (१).—एक सो ने प्राशी दिवसवडे चौबीश अंगुलनी
वृद्धि प्राप्त थाय छे तो एक दिवसवडे केटला अंगुल प्राप्त थाय ? (२) त्रैराशिनी
स्थापना—१८३-२४-१. अर्ही छेद्वा एकवडे मध्यराशि चौबीशने गुणवाधी चौबीश ज
आवे छे; केमके एके गुणवाधी ते ज संख्या आवे. (३). हवे आ चौबीशने एक सो ने
प्राशीए भांगी शकाय तेम नथी (२४-१८३) तेथी छेद्य अने छेदक ए वसे राशिनी
त्रयवडे अपवर्तना करवी (त्रये छेद उदाहरो). (४). तेम करवाधी छेद्य (२४) राशि
आठ थयो अने छेदक (१८३) राशि एकसठ थयो (६१). आ प्रमाणे त्रैराशिक
करवाधी पण एकसठीया आठ भाग प्राप्त थया. (५). एक सूर्यमासना साढीत्रीश दिवस
होय छे, तेना अंशो वसो ने जुमाळीश (२४४) थाय छे. (६). केमके त्रीशने आठे
गुणतां वसो ने चाळीश थाय छे तेमां अर्ध अहोरात्रना चार अंशो भेळवा. (७).
तेथी वसो ने जुमाळीश थाय छे, तेने अंगुल करवा माटे एकसठे भाग देवो; तेथी चार
अंगुल आवे छे. (८). कहूं छे के—“ एक मासे (पोरसीनी छाया) चार आंगळ वषे

‘ मासेणं ति ’ सूर्यमासेनेत्यर्थः । त्रिभिर्मासैरंगुलानि वर्द्धते द्वादश क्रमात् । षड्भिर्मासैश्च वर्द्धते चतुर्विंशतिरंगुलाः ॥ ९ ॥ चतुर्विंशत्यंगुलस्य शंको-
 श्छाया भवेदिति । दिने सौम्यायनस्याद्ये—ऽष्टचत्वारिंशदंगुलाः ॥ १० ॥
 चतुर्विंशत्यंगुलस्य शंकोश्छाया यथोदिता । चतुर्विंशत्यंगुलस्य जानोरपि
 तथा भवेत् ॥ ११ ॥ अत एव च—दिने याम्यायनस्याद्ये द्विपदा पौरुषी
 भवेत् । जानुच्छायाप्रमाणा सा मीयमाना स्वजानुना ॥ १२ ॥ पादद्वितय-
 मानश्च जानुः स्यात्पादमूलतः । द्वादशांगुलमानोऽत्र पादो न तु षडंगुलः
 ॥ १३ ॥ वितस्तिमाना स्याच्छाया मीयमाना वितस्तिना । याम्यायनादौ
 पौरुष्यां पादोऽत्र स्यात् षडंगुलः ॥ १४ ॥ ततश्च जानुच्छायाया—मंगुलं
 वर्द्धते यदा । तदा वितस्तिच्छायाया—मंगुलार्धं विवर्द्धते ॥ १५ ॥ लघीयसो
 वस्तुनोऽपि स्वस्वमानानुसारतः । एवं छायावृद्धिहानी भावनीये स्वयं
 बुधैः ॥ १६ ॥ अयने दक्षिणे वृद्धौ ध्रुवकः स्यात्पदद्वयं । हानौ च ध्रुवकः
 सौम्या—यने पदचतुष्टयं ॥ १७ ॥

छे अने चार आंगळ घटे छे. ” अही मास एटले सूर्यमास जाणवो. अनुक्रमे त्रय मासे
 चार आंगळ वधे छे अने छ मासे चौवीश आंगळ वधे छे. (९). आ रीते उत्तरायणने
 पहिले दिवसे चौवीश अंगुलप्रमाण शंकुनी छाया हती ते अढताळीश आंगळनी धाय छे.
 (१०). जे प्रमाणे चौवीश अंगुलप्रमाण शंकुनी छाया कही, ते ज प्रमाणे चौवीश आंगळना
 प्रमाणवाळा जानु (ढाँचण) नी पण तेटली. ज छाया धाय छे. (११). तेथी करीने ज
 दक्षिणायनने पहिले दिवसे जे पगलां जेटली छायाए पोरसी धाय छे. ते छाया पोताना
 जानुवडे मापीए तो जानुप्रमाण ज धाय छे. (१२). केमके पगला मूळथी मरीए तो
 जानुतुं मान जे पाद ज धाय छे. अही एक पादना चार अंगुल जाणवा, पण छ अंगुल
 जाणवा नहीं. (१३). दक्षिणायनना पहिला दिवसनी पोरसीए छायाणे जो बेंतथी मापीए
 तो ते छाया एक बेंतप्रमाण धाय छे. अही छ अंगुलनो एक पाद जाणवो. (१४).
 तेथी करीने ज्यारे जानुनी छायामां एक आंगळ वधे छे त्यारे बेंतनी छायामां अर्ध आंगळ
 वधे छे. (१५). आ ज प्रमाणे पंडितोए पोतपोताना प्रमाणने अनुसारे नानी वस्तुनी
 छायामां पण वृद्धि अने हानि पोतानी मेळे जाणी लेवी. (१६). दक्षिणायनमां छायानी
 वृद्धि धाय छे त्यारे प्रारंभमां जे पादनो धुवांक होय छे अने उत्तरायणमां हानि धाय छे
 त्यारे प्रारंभमां चार पादनो धुवांक होय छे. (१७).

નમઃકૃષ્ણપ્રતિપદિ દ્વિપાદા પૌરુષી ભવેત્ । યુગસ્ય પ્રથમેડકાંઢે
વર્ધ્ધતે ચ તતઃ ક્રમાત્ ॥ ૧૮ ॥ એવં ચ— માઘસ્ય કૃષ્ણસતમ્યાં
પૌરુષી સ્યાચ્ચતુષ્પદા । પ્રાંગુકરીત્યા ક્રમત—સ્તત આરમ્ભ્ય ચ ચયઃ
॥ ૧૯ ॥ દ્વિતીયેડઢે નમઃકૃષ્ણ—ત્રયોદશ્યાઃ પ્રમૃત્યથ । વૃદ્ધિર્માઘ-
શ્વેતતુર્યા ચાર્દિકૃત્વા ભવેત્ક્ષયઃ ॥ ૨૦ ॥ તૃતીયેડઢે નમઃશુક્ર-
દશમ્યાં વૃધ્ધ્યુપક્રમઃ । માઘકૃષ્ણપ્રતિપદિ ક્ષયસ્યાદિઃ પ્રકીર્ત્તિતઃ
॥ ૨૧ ॥ વૃદ્ધ્યારંભશ્ચતુર્યેડઢે સતમ્યાં નમસઃ શિતૌ । માઘકૃષ્ણ-
ત્રયોદશ્યા આરમ્ભ્ય ચ તતઃ ક્ષયઃ ॥ ૨૨ ॥ નમઃશુક્રચતુર્યાં ચ
વૃદ્ધ્યાદિઃ પંચમેડઢકે । માઘશુભ્રદશમ્યાશ્ચ પ્રારમ્ભ્ય ભવતિ ચયઃ ॥ ૨૩ ॥
વૃદ્ધૌ જયે ચ સતત—મંગુલસ્યૈકપટ્ટિજાઃ । અષ્ટાંશાઃ પંચભાગોન—મંગુલં
સતભિર્દિનૈઃ ॥ ૨૪ ॥ સર્વિંશત્તિશતં ભાગાઃ સ્યુઃ પંચદશભિર્દિનૈઃ । એક-
પટ્ટ્યંશયુગ્મોનં તૈશ્ચ સ્યાદંગુલદ્વયં ॥ ૨૫ ॥ યત્તુ ‘ અંગુલં સત્તરત્તેણ
પરકેણં તુ દુઅંગુલં । ’ ઇત્યુચ્યતે તદ્વ્યવહાર ઇતિ જ્ઞેયં. શ્રીઉત્તરાધ્યયન-

યુગના પહેલાં ચૈત્રવર્ષમાં આવળ વદ પ્રતિપદાદે બે પાદની છાયાપ્રમાણ પોરસી થાય છે, અને ત્યારપછી અનુક્રમે છાયા વૃદ્ધિ પામે છે. (૧૮). તથા માઘ માસની કૃષ્ણ સાતમને દિવસે ચાર પાદની પોરસી થાય છે અને ત્યારપછી પ્રથમ કલા પ્રમાણે અનુક્રમે હાનિ પામે છે. (૧૯). યુગના વીજા વર્ષમાં આવળ વદ તેરશથી આરંભીને વૃદ્ધિ થાય છે અને માઘ શુદી ચોથથી આરંભીને હાનિ થાય છે. (૨૦). ત્રીજે વર્ષે આવળ શુદી દશમને દિવસે વૃદ્ધિની શરુઆત થાય છે અને માઘ વદ પ્રતિપદાને દિવસે હાનિની શરુઆત કહેલી છે. (૨૧). ચોથે વર્ષે આવળ વદ સાતમે વૃદ્ધિનો આરંભ થાય છે અને માઘ વદ તેરશથી આરંભીને હાનિ થાય છે. (૨૨). તથા યુગના પાંચમે વર્ષે આવળ શુદી ચોથને દિવસે વૃદ્ધિ શરુ થાય છે અને માઘ શુદી દશમથી આરંભીને હાનિ થતી જાય છે. (૨૩). આ વૃદ્ધિ અને હાનિ પ્રતિદિન એક અંગુલના એકસઠીયા આઠ અંશ જેટલી થાય છે, તેથી સાત દિવસે એક અંગુલમાં પાંચ અંશ ઓછા જેટલી વૃદ્ધિ—હાનિ થાય છે. (૨૪). પંદર દિવસે એક અંગુલના એકસઠીયા એક સો ને વીશ અંશ જેટલી વૃદ્ધિ—હાનિ થાય છે, તેથી બે અંગુલમાં બે અંશ ઓછા જેટલી વૃદ્ધિ—હાનિ થાય છે. (૨૫). વઢી અન્ય સ્થળે જે કહ્યું છે કે—“સાત રાત્રિવઢે એક અંગુલ અને એક પલવાઢીદે બે અંગુલ વૃદ્ધિ અને હાનિ થાય છે.”

सूत्रवृत्तौ च ' अंगुलं सत्तरत्तेणं ' इत्यस्य व्याख्याने अंगुलं सत्तरात्रेण साद्धेनेति शेषो दृष्टव्यः इत्युक्तमस्ति, तथा चांगुलमेकैकपृष्ठं शून्यूनमेव स्यादिति ध्येयं. त्रिंशता च दिनैश्चत्वारिंशमंशशतद्वयं । चतुर्भिरेकपृष्ठं शै—स्तेनोना चतुरंगुली ॥ २६ ॥ अहोरात्रार्द्धस्य भाग—चतुष्कस्यात्र योजने । सार्द्धया त्रिंशताहं स्यात्—स्पूर्णांगुलचतुष्टयी ॥ २७ ॥ एकः पादस्त्रिभिर्मार्गै—वृद्धिहान्योर्भवेदिति । अयनेन च पूर्णेन भवत्येवं पदद्वयं ॥ २८ ॥ इदमर्थलेशतो नंदीवृत्त्यादौ. यत्तु ज्योतिष्करंडादौ वृद्धिहान्यो—निरूपिताः । चत्वारोऽत्रांगुलस्यांशा एकत्रिंशत्समुज्जवाः ॥ २९ ॥ तात्पर्यभेदस्तत्रापि न कश्चिदिति भाव्यतां । यतस्तिथीन् पुरस्कृत्य तत्रेयं पद्धतिः कृता ॥ ३० ॥ अहोरात्रान् पुरस्कृत्य पूर्वमुक्ता च पद्धतिः । हानिवृद्धिफलं त्वत्र न किंचिदपि भिद्यते ॥ ३१ ॥ तथा ह्येकत्रिंशता स्यु—स्तिथिभिः परिपूर्णकाः । सार्द्धास्त्रिंशदहोरात्रा—स्तच्च प्राक् सुष्ठु भावितं ॥ ३२ ॥ तत्सार्द्धत्रिंशताहं स्या—यथांगुलचतुष्टयं । तथैकत्रिंशतापि

ते व्यवहारधी कष्टु छे एम जाणवुं श्रीउत्तराध्ययनखत्री टीकामां—“ सात रात्रिवडे एक अंगुल. ” आ शब्दोना व्याख्यानमां—“ सार्ध एटले अर्ध सहित सात रात्र एम (अर्धशेषनो)अध्याहार जाणवो. ” एम कष्टु छे. आधी करीने दरेक आंगळ एक एक अंश ओछुं जाणवुं, तथा त्रीश दिवसे एकमठीया वसो ने चाळीश अंश वृद्धि अने हानि थाय छे; तेथी करीने चार आंगळमां एकसठीया चार अंश ओछा जेटली वृद्धि—हानि थाय छे. (२६). बाकीना अर्ध अहोरात्रना एकसठीया चार अंश तेमां नाखवाधी साडीत्रीश दिवसे चार अंगुल परिपूर्ण वृद्धि—हानि थाय छे. (२७). ए रीते गणतां त्रय मासे एक पाद छायांनी वृद्धि—हानि थाय छे अने एक संपूर्ण अयने (छ मासे) वे पाद छायांनी वृद्धि—हानि थाय छे. (२८). आ प्रमाणे नंदीखत्री टीकादिकमां आ अर्थ लेशधी देखाळ्यो छे. वळी जे ज्योतिष्करंडादिकमां आ वृद्धि अने हानिनी वावतमां एक अंगुलना एकत्रीशीया चार अंश कहेला छे. (२९). तेमां पण तात्पर्यधी कांइ पण भेद नथी एम जाणवुं; कारणके त्यां तिथिने आधीने एवी रीत चतावी छे. (३०). अने उपर बतावेली रीत अहोरात्रने आधीने कही छे, तेथी अही वृद्धि अने हानिना कार्यमां कांइ पण भेद (नफायत) पढतो नथी. (३१). ते आ प्रमाणे—एकत्रीश तिथिए करीने साडीत्रीश अहोरात्र परिपूर्ण थाय छे, एम आंगळ सारी रीते (विस्तारधी) सिद्ध कर्तुं छे. (३२). तेथी

स्या-त्तिथिभिस्तच्चतुष्टयं ॥ ३३ ॥ तथाहि—चत्वार एकत्रिंशद्घा-श्चतु-
र्विंशं शतं भवेत् । एकत्रिंशद्विभक्तेऽस्मिन् स्यादंगुलचतुष्टयं ॥ ३४ ॥ मासे
मासे रवेरेवं तिथ्यर्द्धाधिक्यमूह्यतां । अहोरात्रैकपटौ स्यु-र्द्वापट्तिथयो
यथा ॥ ३५ ॥ त्र्यशीत्याद्यमहोरात्र-शतं यदयनेऽयने । भवेत्तत्र तिथीनां
त-त्पडशीत्यधिकं शतं ॥ ३६ ॥ एकत्रिंशद्विभक्तस्यां-गुलस्यांशचतुष्टयं ।
वृद्धिहान्योर्यदुक्तं त-ल्लभ्यं त्रैराशिकादपि ॥ ३७ ॥ पडशीत्यातिरिक्तेन
तिथीनां शतकेन चेत् । हानिवृद्धयोरंगुलानां चतुर्विंशतिराप्यते ॥ ३८ ॥
तदैकतिथ्या किं प्राप्य-मिति ज्ञातुमिदं लिखेत् १८६-२४-१ । ग्रंथेनैकेन
मध्यस्थो राशिरत्र निहन्यते ॥ ३९ ॥ चतुर्विंशतिरेव स्या-देकेन गुणितं
हि तत् । पडशीतिशतेनाल्पो भवतुं नार्हस्यं ततः ॥ ४० ॥ छेद्यछेदकयो
राश्योः पट्भिः कार्यापवर्त्तना । छेद्यश्चतुष्कात्मान्यस्तु स्यादेकत्रिंशदात्मकः
॥ ४१ ॥ इत्येकत्रिंशदुद्भूत-मंगुलांशचतुष्टयं । त्रैराशिकवलेनापि वृद्धि-
हान्योः समर्थितं ॥ ४२ ॥

करीने जेम साढीत्रिंश अहोरात्रवडे चार अंगुल वृद्धि-हानि थाय छे तेम अही एकत्रीश तिथि-
वडे चार अंगुल वृद्धि-हानि थाय छे. (३३). ते आ प्रमाणे—चारने एकत्रीशे गुणतां एक
सो ने चोवीश (१२४) थाय, अने तेने एकत्रीशे भागतां भागमां चार अंगुल आवे छे.
(३४). आ प्रमाणे छर्यना महिने महिने अर्धतिथि बधारे कहेवी, तेथी करीने एकसठ
अहोरात्रनी पासठ तिथिओ थाय छे. (३५). दरेक अयनमां एक सो ने त्राशी अहोरात्र
आवे छे त्यां तिथिओ एक सो ने छाशी आवे छे. (३६). तिथिने आधीने वृद्धि-
हानिमां अंगुलना एकत्रीशीया चार अंश जे कहा ते त्रैराशिकनी रीते पण आधी शके छे.
(३७). ते आ प्रमाणे—जो एक सो ने छाशी तिथिओए करीने चोवीश आंगठनी
वृद्धि-हानि थाय छे, तो एक तिथिए केटली वृद्धि-हानि थाय ? आ जाणवा माटे आ
प्रमाणे लखवुं—१८६-२४-१. अही छेला एकवडे मध्यनो राशि (२४) गुणवो, तेथी
चोवीश ज थाय; केमके एके गुणवाधी ते ज अंक आवे छे. पछी आ (२४ नो) अंक
नानो होवाधी तेने एक सो ने छाशीए मांगी शकातो नथी, तेथी छेद्य अने छेदक ए दे
राशिनी छवडे अपवर्त्तना करवी (छए छेद उदाहवो); तेथी छेद्य राशि चार अने छेदक
राशि एकत्रीश (३) आवे छे. (४१). आ प्रमाणे एक अंगुलना एकत्रीशीया चार
भाग वृद्धि-हानिने बिषे त्रैराशिकना बळधी पण सिद्ध थाय छे. (४२).

અથાત્ર કરણ—યત્પર્વણોઽભીષ્ટતિથૌ પૌરુષી જ્ઞાતુમિષ્યતે । તતઃ
 પૂર્વમતીતાનિ પર્વાણીહ યુગાદિતઃ ॥ ૪૩ ॥ સ્યુર્યાનિ પંચદશભિ—ગુણ-
 યેત્તાનિ તત્ર ચ । અભીષ્ટતિથિપર્યંતાન્ પર્વણોઽસ્ય તિથીન્ ચિપેત્ ॥૪૪॥
 દ્વિયતે પઢશીત્યાલ્લ્ય—શતેન રાશિરેષ ચ । લબ્ધેકે વિપમે જ્ઞેય—મતીતં
 દક્ષિણાયનં ॥ ૪૫ ॥ જ્ઞેયં લબ્ધે સમે ચાંકે—ડતિક્રાંતમુત્તરાયણં । એવં
 ચાત્રાયનજ્ઞાનો—પાય એષ પ્રદર્શિતઃ ॥ ૪૬ ॥ ષઢશીતિશતેનાથ । તિથિ-
 રાશૌ હૃતેઽત્ર યત્ । શેષં સ્યાદથગ્ના ભાગા—લાભે યત્સ્યાદ્યથાસ્થિતં
 ॥ ૪૭ ॥ તત્ત્વતુર્ધ્વં વિધાયૈક—ત્રિંશતા પ્રવિભજ્યતે । યલ્લબ્ધં તાન્યંગુલાનિ
 યચ્છેષં તેંગુલાંશકાઃ ॥૪૮॥ યામ્યાયને ધ્રુવાંકોઽસ્તિ યઃ પાદદ્વયલક્ષણઃ ।
 સ્યાત્તત્રૈતાવતો વૃદ્ધૌ પૌરુષ્યહિ વિવચ્ચિતે ॥૪૯॥ સૌમ્યાયને ધ્રુવાંકોઽસ્તિ
 યશ્ચતુષ્પાદલક્ષણઃ । તતશ્ચૈતાવતો હાનો પૌરુષ્યહિ વિવચ્ચિતે ॥ ૫૦ ॥

યુગસ્ય પર્વણિ પ્રાજ્ઞ પંચાશીતિતમે નનુ । પંચમ્યાં સ્યાત્કતિપદા
 પૌરુષીતિ વદ દ્રુતં ॥ ૫૧ ॥ અતીતાનામિહ ચતુ—રશીતિર્યાસ્તિ પર્વણાં ।
 પૃષ્ઠ્યાલ્લ્યા દ્વાદશશતી સા સ્યાત્પંચદશાહતા ॥ ૫૨ ॥ પંચમ્યાં પૃષ્ઠમિતિ

હવે પોરસી જાણવાનું કરણ કહે છે.—જે પર્વની રૂઢ તિથિયે પોરસી જાણવાની રૂઢા
 હોય તે તિથિની પહેલાં યુગની શરુઆતથી જેટલા પર્વ વીતી ગયા હોય તેને પંદરે ગુણવા,
 તેમાં રૂઢ તિથિ સુધીની ચાલતા પર્વની તિથિઓ નાખવી. (૪૪). તે રાશિને એક સો ને
 છાશીસ ભાગ દેવો. આગમાં વિષમ (એકી) અંક આવે તો દક્ષિણાયન વીતી ગયું છે એમ
 જાણવું. (૪૫), અને આગમાં સમ (બેકી) અંક આવે તો ઉત્તરાયણ વીતી ગયું છે એમ જાણવું.
 આ પ્રમાણે અયન જાણવાનો ઉપાય ચતાવ્યો. (૪૬). તિથિના રાશિને એક સો ને છાશીસ
 માંગતાં જે શેષ રહ્યા હોય અથવા આગ નહીં ચાલવાથી જે મૂઠ અંક રહ્યો હોય, તેને ચારે
 ગુણી એકત્રીશે માંગવા. આગમાં જે આવે તે અંગુલ અને જે શેષ રહે તે અંગુલના અંશ
 જાણવા. (૪૮). દક્ષિણાયનમાં જે બે પાદનો ધ્રુવાંક છે તેમાં જેટલા અંગુલ અને અંશની
 શુદ્ધિ કરવાથી રૂઢ દિવસે પોરસી આવે છે. (૪૯). તથા ઉત્તરાયણમાં જે ચાર પાદનો
 ધ્રુવાંક છે, તેમાંથી જેટલા અંગુલ અને અંશ બાદ કરવાથી રૂઢ દિવસે પોરસી આવે છે. (૫૦).

ઉદાહરણ—હે પંડિત ! યુગના પંચાશીમા પર્વમાં પાંચમની તિથિયે કેટલા પગલાની
 છાયાય પોરસી યાય ? એનો ઉત્તર બલદી કહો. (૫૧). ઉત્તર—અહીં જે ચોરાશી પર્વ
 વ્યતીત થયાં છે, તેને પંદરે ગુણવાથી ચાર સો ને સાઠ (૧૨૬૦) યાય છે. (૫૨).

च क्षिप्यते तत्र पंचकं । पंचषष्टियुतानीति शतानि द्वादशाभवन् ॥ ५३ ॥
 पडशीतिशतेनैषां भागे लब्धाश्च पद ततः । पद् गतान्ययनान्यस्ति
 सांप्रतं दक्षिणायनं ॥ ५४ ॥ शेषमेकोनपंचाश—दधिकं शतमस्ति यत् ।
 तस्मिंश्चतुर्गुणे पंच शताः पणवतिस्पृशः ॥ ५५ ॥ हृताश्चैकत्रिंशतामी
 प्राप्ता चैकोनविंशतिः । शेषाः सप्तांगुलास्ते च सूर्यवा अष्टभिर्हृताः ॥ ५६ ॥
 पदपंचाशद्यवा जाता—स्ते चैकत्रिंशता हृताः । लब्ध एको यवः शेषाः पंच-
 विंशतिरंशकाः ॥ ५७ ॥ पाद एकोनविंशत्यां—गुलैः सप्तांगुलाधिकः । याम्या-
 यनत्वादेतच्च वर्द्धनीयं पदद्वये ॥ ५८ ॥ ततः पादत्रयं सप्तां—गुलान्येकस्तथा
 यवः । एकत्रिंशद्भवाः पंच—विंशतिश्च यवांशकाः ॥ ५९ ॥ पंचाशीतितमे पर्व-
 ण्येतन्माना युगे भवेत् । पंचम्यां पौरुषीत्येवं कार्यान्यत्रापि भावना ॥ ६० ॥

युगे वा सप्तनवतेः पर्वणां समतिक्रमे । पंचम्यां स्यात्कतिपदा
 पौरुषीत्यत्र कथ्यते ॥ ६१ ॥ अत्र पणवतिः पंच—दशघ्ना गतपर्वणां ।

तेमां पांचमनी तिथितुं पूछेलुं होवायी पांच उमेरवा; तेथी वार सो ने पांमठ (१२६५)
 घाय छे. (५३). तेने एक सो ने छाशीए (१८६) भाग देतां भागमां छ आवे छे,
 तेथी छ अयन बीती गया छे अने हमणां दक्षिणायन वर्ते छे एम जाणवुं. (५४).
 मागाकार करतां जे शेष एक सो ने ओगणपचास (१४९) रखा छे तेने चारे गुणतां
 पांच सो ने छन्नु (५९६) घाय छे. (५५). तेने एकत्रीशे (३१) भाग देतां भागमां
 ओगणीश (१९) आवे छे अने बाकी सात अंगुल शेष रहे छे, तेने आठे गुणवायी यव
 घाय छे. (५६). तेथी सातने आठे गुणतां छप्पन यव थया, तेने एकत्रीशे भागतां
 भागमां एक यव आव्यो अने शेष पचीश अंश रखा. (५७). हवे भागमां जे ओगणीश
 (१९) अंगुल आम्हा छे तेनो एक पाद अने उपर सात अंगुल एटलुं प्रमाण दक्षिणायन
 होवायी जे पादमां धधारवुं. (५८). तेथी त्रण पाद, सात अंगुल, एक यव अने एक
 यवना एकत्रीशीया पचीश अंश, आटला प्रमाणवाली छाया घाय त्यारे युगना पंचाशीमा
 पर्वमां पांचमनी तिथिए पोरसी घाय छे. आ प्रमाणे बीजे ठेकाणे पण जाणवुं. (६०).

प्रश्न—युगना सेताणुं पर्व जाय त्यारे पांचमनी तिथिए केटला पगलानी पोरसी
 घाय ? ए प्रश्ननो उत्तर आपे छे. (६१).—अही छन्नु पर्व बीती गया छे माटे छन्नुने

પંચાદ્યા સ્યાચ્છતાઃ પંચ-ચત્વારિંશાશ્ચતુર્દશ ॥ ૬૨ ॥ પઢશીતિશતેનૈર્પા
 ભાગે સત્ કરં ગતાઃ । સસાયની ગતા તસ્મા-ત્સંપ્રત્યસ્ત્યુત્તરાયણં
 ॥ ૬૩ ॥ ત્રિચત્વારિંશદધિકં શેષં ચદ્વદ્વિતે શતં । તસ્મિંશ્ચતુર્ગુણે પંચ-
 શતી સ્યાત્સદ્વિસસતિઃ ॥ ૬૪ ॥ વિભક્તૈકત્રિંશતેયં પ્રાપ્તા ચાષ્ટાદશાંગુલી ।
 તયા ચૈકં પદં લબ્ધ-મધિકાન્યંગુલાનિ પદ્ ॥ ૬૫ ॥ શેષાશ્ચતુર્દશાંશા
 યે સ્યુર્યવાસ્તેઽષ્ટતાહિતાઃ । શતમેકં ભવત્યેવં યવાનાં દ્વાદશોત્તરં ॥ ૬૬ ॥
 તસ્યૈકત્રિંશતા ભાગે હૃતે લબ્ધાશ્ચયો યવાઃ । શેષાશ્ચૈકત્રિંશદશા
 યવસ્યૈકોનવિંશતિઃ ॥ ૬૭ ॥ સૌમ્યાયનસ્વાદેતચ્ચ શોધ્યં પદચતુષ્ટયાત્ ।
 તતઃ સ્યાત્પૌરુષી માન-મેઘં પૂર્વોદિતે દિને ॥ ૬૮ ॥ પંચાંગુલાનિ દ્વૌ
 પાદૌ તથા યવચતુષ્ટયં । એકત્રિંશદ્વિભક્તસ્ય યવસ્ય દ્વાદશાંશકાઃ ॥ ૬૯ ॥

કિંચ-અતીતતિથિવિજ્ઞાનં પૌરુષીમાનતોઽયને । યત્સ્યાન્નૈરાશિકાયતં
 તદપ્યથ નિશમ્યતાં ॥ ૭૦ ॥ ચતુર્ભિરંગુલસ્યૈક-ત્રિંશન્નાર્ગૈર્યદાપ્યતે ।

પંદરે ગુણી તેમાં પાંચ ઉમેરવાથી ચૌદ સો ને પીસ્તાઢીશ (૧૪૪૫) થાય છે. (૬૨).
 તેને એક સો ને છાશીષ (૧૮૬) માંગતાં માગમાં સાત હાથમાં લાગે છે (આવે છે);
 તેથી સાત અયન ગયેલા હોવાથી હમણાં ઉત્તરાયણ ચાલે છે એમ સિદ્ધ થયું. (૬૩).
 જે બાકી એક સો ને તેંતાઢીશ શેષ રહ્યા છે તેને ચારે ગુણતાં પાંચ સો ને ચૌતેર (૫૭૨)
 થાય છે. (૬૪). તેને એકત્રીશે (૩૧) માંગતાં માગમાં અઢાર (૧૮) અંગુલ આવે
 છે, તેમાંથી ચાર અંગુલનો એક પાદ લેતાં બાકી છ અંગુલ વધે છે. (૬૫). માંગાકાર
 કરતાં જે શેષ ચૌદ (૧૪) અંશ વધ્યા છે, તેને આઠે (૮) ગુણી યવ કરાય છે; તેથી
 એક સો ને ચાર (૧૧૨) યવ થાય છે. (૬૬). તેને એકત્રીશે માંગતાં ત્રણ યવ માગમાં
 આવે છે અને બાકી એક યવના એકત્રીશા ઓગળીશ (૧૯) અંશ શેષ રહે છે. (૬૭).
 હવે આ ઉત્તરાયણ હોવાથી ચાર પાદમાંથી (એક પાદ, ૬ અંગુલ, ૩ યવ અને ૧૯ અંશ)
 પાદ કરવા; તેથી ઇષ્ટ તિથિ પોરસીનું માન આટલું થાય છે. (૬૮).—જે પાદ, પાંચ
 અંગુલ, ચાર યવ અને એક યવના એકત્રીશા ચાર અંશ (૨-૫-૪-૧૨) આટલી
 છાયા પોરસી થાય છે. (૬૯).

ચઢી અયનને ત્રિપે પોરસીના પ્રમાણથી વ્યતીત તિથિનું જે જ્ઞાન ત્રૈરાશિકથી થાય છે
 તે પણ અહીં સાંભળો. (૭૦).—પ્રશ્ન—જો અંગુલના એકત્રીશા ચાર અંશે કરીને એક

एका तिथिस्तत्तिथय-श्रुतुभिर्गुलैः कति ४×३१-१-४ ॥ ७१ ॥
 अंगुलास्मांतिमो राशिः सावर्ण्यायाद्यराशिना । भवेच्छतं चतुर्विंश-मेक-
 त्रिंशद्गुणीकृतः ॥ ७२ ॥ एतेन गुणिनो मध्य-राशिर्जात इयन्मितः ।
 आद्येन राशिना भागे चैकत्रिंशदवाप्यते ॥ ७३ ॥ चतुरंगुलवृद्धायां
 पौरुष्यां ध्रुवकोपरि । गता याम्यायनस्यैक-त्रिंशत्तिथय एव तत् ॥ ७४ ॥

ध्रुवाच्चतुष्पादरूपा-दथ क्षीणेण्विहाष्टसु । अंगुलेषु कियत्सौम्या-य-
 नस्य गतमुच्यताम् ॥ ७५ ॥ अत्रोच्यते-चतुर्भिर्गुलस्यैक-त्रिंशद्भागैः चयं
 गतैः । तिथिरेकाप्यते चेत्त-त्ताः कत्यष्टभिर्गुलैः ॥ ७६ ॥ ४×३१-१-८
 सावर्ण्यायांतिमो राशि-रेकत्रिंशद्गुणीकृतः । जायेते द्वे शते अष्ट-
 चत्वारिंशत्समन्विते ॥ ७७ ॥ ४×३१-१-२४८×३१ अंत्येन राशिनानेन
 राशिर्मध्यो हतोऽभवत् । इयन्मानोऽथायमाद्य-राशिना प्रविभज्यते
 ॥ ७८ ॥ द्वापष्टिराप्यते तस्मात् द्वापष्टिस्तिथयो गताः । ज्ञेया सौम्यायन-

तिथि थाय छे, तो चार अंगुलवडे केटली तिथिभो प्राप्त थाय ? (४×३१-१-४).
 (७१). अही अंगुलना स्वरूपवाळा छेळा (४) राशिने मवर्ण करवा माटे पहिलाना
 एकत्रीशना राशिबडे गुणतां एक सो ने चौवीश (१२४) थाय छे. (७२). आ राशिबडे
 मध्यनो (१) राशि गुणीए त्यारे पण तेटलो ज (१२४) राशि थाय छे. तेने पहिला (४)
 राशिबडे भांगतां भागमां एकत्रीश आवे छे. (७३). तेथी पोरमीना प्रमाणमां ध्रुवांकनी उपर
 चार अंगुल वधे त्यारे दक्षिणायननी एकत्रीश (३१) तिथिभो गइ एम सिद्ध थयुं. (७४).

प्रश्न-चार पादवाळा ध्रुवांकनांथी आठ अंगुलनी छाया हानि पामे त्यारे उत्तरा-
 यणना केटला दिवस गया कडेवाय ? (७५). उत्तर-अंगुलना एकत्रीशा चार भाग
 (जेटली छाया) चय पामे त्यारे जो एक तिथि प्राप्त थाय छे तो आठ अंगुलनी छाया
 हानि पामे त्यारे केटली तिथिभो प्राप्त थाय ? (४×३१-१-८). (७६). उत्तरमां
 आनुं सवर्णपणुं करवा माटे छेळा (८) राशिने एकत्रीशे गुणवाथी बसो ने अठताळीश
 (२४८) थाय छे. (४×३१-१-२४८×३१). (७७). आ (२४८) छेळा राशिबडे
 मध्य (१)नो राशि गुणतां एटलो ज (२४८) अंक आवे छे. तेने पहिला (४)
 राशिबडे भाग देवो. (७८). तेम करवाथी मागमां मागठ (६२) आवे छे; तेथी आ
 प्रमाणे पोरसीना प्रमाणने आधीने उत्तरायणनी वासठ तिथिभो गइ एम सिद्ध थयुं.

સ્યેદકૂ-પૌરુષી માનદર્શનાત્ ॥ ૭૯ ॥ ઇતિ પૌરુષીપ્રકરણં.

પાદોનપૌરુષીરૂપા યા પાત્રપ્રતિલેખના । પ્રાતઃસ્યાત્સાંગુલૈઃ પદ્મિ-
ર્ઝ્યેષ્ઠાપાદનમસ્ત્રિકે ॥ ૮૦ ॥ માદ્રાદિત્રિતયેઽષ્ટાભિ-ર્માર્ગાદિત્રિતયે પુનઃ ।
અંગુલૈર્દશભિઃ શેષત્રયે ત્વષ્ટાભિરંગુલૈઃ ॥ ૮૧ ॥ અત્રેદં તત્ત્વં-યત્ર યત્ર હિ
માસાદૌ યા યોક્તા પૌરુષીમિતિઃ । તત્ર તત્રોક્તાંગુલાનાં ક્ષેપે પાદોનપૌરુષી
॥ ૮૨ ॥ ઇતિ પાદોનપૌરુષી ।

પૌષમાસે તનુચ્છાયા નવપાદમિતા યદિ । તદા સ્યાત્પૌરુષી સાર્દ્ધા
માસે માસે તતઃ ક્રમાત્ ॥ ૮૩ ॥ એકૈકો હીયતે પાદ-સ્તદાપાદે પદત્રયં ।
યથા હાનિસ્તતોદૃદ્ધિ-સ્તતઃ પૌષે યથોદિતં ॥ ૮૪ ॥ ઇતિ સાર્દ્ધપૌરુષી ।

પૌષે વિતસ્તિચ્છાયાથ યદિ સ્યાદ્ દ્વાદશાંગુલા । તદા દિનસ્ય
પૂર્વાર્દ્ધે માસે માસે તતઃ પુનઃ ॥ ૮૫ ॥ દ્વયોર્દ્વયોરંગુલયો-ર્હાનિર્ભાવ્યા
તતઃ શુચૌ । મધ્યાહ્ને સ્યાન્ન તચ્છાયા ચલમૈત્રીવ મૂલતઃ ॥ ૮૬ ॥ યદ્વા—

(૭૯). ઇતિ પૌરુષીપ્રકરણ.

હવે પાદોનપૌરુષીરૂપ જે પાત્રપ્રતિલેખનાનો કાઠ કહ્યો છે, તે ઝ્યેષ્ઠ, અપાદ અને
શ્રાવણ એ ત્રણ માસમાં પ્રાતઃકાળે છ આંગળપ્રમાણ છાયાવડે થાય છે. (૮૦). માદરવો,
આશો અને કાર્તિક એ ત્રણ માસમાં આઠ આંગળવડે, માર્ગશીર્ષ પોષ અને માઘ એ ત્રણ
માસમાં દશ આંગળવડે અને વાકીના પટલે ફાલ્ગુન, ચૈત્ર અને વૈશાખ એ ત્રણ માસમાં
આઠ આંગળપ્રમાણ છાયાવડે પાદોનપોરસી થાય છે. (૮૧). અહીં તાત્પર્ય એ છે કે—
જે જે માસની આદિમાં પોરસીનું જે જે પ્રમાણ કહ્યું છે તે તે પ્રમાણમાં અહીં કહેલા
અંગુલો નાખવાથી પાદોનપોરસી થાય છે. (૮૨). ઇતિ પાદોનપૌરુષી.

પોષ માસમાં જે વસતે શરીરની છાયા નવ પગલાંની થાય ત્યારે સાર્ધપૌરુષી થાય છે.
ત્યારપછી માસે માસે અનુક્રમે એક એક પાદ (પગલું) ઘટાડવો; તેથી અપાદ માસમાં ત્રણ
પાદની છાયાપાદ સાટપોરસી થાય છે. અહીં જે પ્રમાણે પાદની હાનિ કરવાની છે તેમ શ્રાવણથી
વૃદ્ધિ વરવી; તેથી પોષ માસે પ્રથમ કહ્યા પ્રમાણે નવ પાદ આવશે. (૮૪). ઇતિ સાર્ધપૌરુષી.

પોષ માસમાં જે વસતે વિતસ્તિ (વેત)ની છાયા બાર આંગળની થાય ત્યારે દિવસનો
પૂર્વાર્ધ (પુરિમદ્ધ) પૂર્ણ થાય છે. ત્યારપછી માસે માસે ચવે અંગુલની હાનિ કરવી; તેથી
અપાદ માસમાં મધ્યાહ્ન સમયે સ્વલ્પ પુરુષની મિત્રાદિની જેમ ચિલકુલ છાયા રહેતી નથી.

पौपे दिनाद्धैगच्छाया पदपादा हीयते ततः । एकैकोद्भिर्मासि मासि चापाढे
निष्ठिताखिला ॥ ८७ ॥ एतत्पादोनपौरुष्या-दिकं मानं यदीरितं । तत्सर्वं
स्वस्वराकायां विज्ञेयं व्यवहारतः ॥ ८८ ॥ इति पूर्वार्द्धं ॥

इत्थं युगस्याभिहितं स्वरूपं, मयाप्तवाक्यानुगमेन किञ्चित् ।
विशेषबोधस्पृहयालुभिस्तु, ज्योतिष्करंडाद्यवलोकनीयं ॥ ८९ ॥

विश्वाश्चर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्द्रांतिप-
द्राजश्रीतनयोऽतनिष्ठ विनयः श्रीतेजपालात्मजः ।
काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगत्तत्त्वप्रदीपोपमे-
ऽष्टाविंशः परिपूर्णतामकलयत्सर्गो निसर्गोज्ज्वलः ॥ ९० ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशेऽष्टाविंशतितमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥
। ग्रंथाम्. १२२२ अ. २१ ।

(८६). अथवा पौप मासमां मध्याह्न समये शरीरानी छाया च पाद होय छे. त्यारपछी
मासे मासे एक एक पाद हानि यतां अषाढ मासमां बिलकुल छाया रहेती नथी. (८७).
आ पादोनपौरुषी विगेरेतुं जे मान अही कहुं छे, ते सर्व व्यवहारथी पोतपोतानी पूर्णिमाए
जाणयुं. (८८). इति पूर्वार्ध.

आ प्रमाणे में आप्तवचनने अनुसार युगनुं काँइक स्वरूप कहुं छे. विशेष जाणवानी
इच्छावाळाथ ज्योतिष्करंडादिक ग्रंथो जोबा. (८९).

विश्वने आश्चर्य उत्पन्न करे एवी कीर्त्तिवाळा श्रीकीर्त्तिविजयवाचकैर्द्रांतिप,
राजश्री(माता)ना आत्मज अने श्रीतेजपालना पुत्र विनये जे काव्य रच्युं छे,
ते जगतना तत्त्वनो निधय बरवामां दीपक समान आ ग्रंथमां स्वामाविक उज्ज्वळ एवो
आ अष्टावींशमो सर्ग पूर्ण थयो. (९०).

इति श्रीलोकप्रकाशे अष्टाविंशतितमः सर्गः ॥ अं. १२२२ अ. २१.

पृष्ठ ४० श्लोक १४ पक्षीनी स्थापना.

संवत्सर नाम दिन भाग भाग छेदांक	सूर्यसंवत्सर ३६६ ० ०	ऋतु सं० ३६० ० ०	चन्द्र सं० ३५४ १२ ६२	नक्षत्र सं० ३२७ ५१ ६७	अभिवर्धित सं० ३८३ ४४ ६२
---	-------------------------------	--------------------------	-------------------------------	--------------------------------	----------------------------------

मास नाम दिन भाग भाग छेदांक	सूर्य मास ३० ३० ६०	ऋतु मास ३० ० ०	चन्द्र मास २९ ३२ ६२	नक्षत्र मास २७ २१ ६७	अभिवर्धित मास ३१ १२१ १२४
-------------------------------------	-----------------------------	-------------------------	------------------------------	-------------------------------	-----------------------------------

पृष्ठ ७९ श्लोक १७ पक्षीनुं यंत्रकम्.

ऋतु नाम	मास दिन	मास दिन	मास दिन	ऋतु समा- प्ति तिथि	ऋतु समा- प्ति पक्ष
प्रावृष १	प्रथम अ. दि. १ द्वि. अ. दि. ३०	श्रावण दिन ३०	माद्रपद दिन १	१	कृष्ण पक्ष
वर्षा २	माद्रपद दिन २९	आश्विन दिन ३०	कार्तिक दिन ३	३	कृ.
शरद ३	कार्तिक दिन २७	मार्गशीर्ष दि. ३०	पौष दिन ५	५	कृ.
हेमन्त ४	पौष दिन २५	माघ दिन ३०	फाल्गुन दिन ७	७	कृ.
वसंत ५	फाल्गुन दिन २३	चैत्र दिन ३०	वैशाख दिन ९	९	कृ.
शिशिर ६	वैशाख दिन २१	ज्येष्ठ दिन ३०	अषाढ दिन ११	११	कृ. प्र. वर्षा
प्रावृष ७	अषाढ दिन १९	आ. दि. ३०	माद्र. दिन १३	१३	कृ.
वर्षा ८	माद्र. दि. १७	आश्विन दि. ३०	कार्ति. दिन १५	०	कृ.
शरद ९	का. दि. १५	मार्ग. दि. ३०	पौष दिन १७	२	शुक्लपक्ष
हेमन्त १०	पौष दि. १३	माघ दि. ३०	फा. दि. १९	४	शु.
वसंत ११	फा. दि. ११	चैत्र. दि. ३०	वै. दि. २१	६	शु.

शिशिर १२	वै. दि. ९	ज्ये. दि. ३०	अ. दि. २३	८	शु. द्वि. वर्ष
प्रावृष १३	अ. दि. ७	आ. दि. ३०	मा. दि. २५	१०	शु.
वर्षा १४	भा. दि. ५	आ. दि. ३०	का. दि. २७	१२	शु.
शरद १५	का. दि. ३	मार्ग दि. ३०	पो. दि. २९	१४	शु.
हेमन्त १६	प्रथम पोष दि. १	माघ दि. ३०	फा. दि. १	१	क.
	द्वि. पो. दि. ३०				
वसंत १७	फा. दि. २९	चै. दि. ३०	वै. दि. ३	३	क.
शिशिर १८	वै. दि. २७	ज्ये. दि. ३०	अ. दि. ५	५	क. तृ. वर्ष
प्रावृष १९	अ. दि. २५	आ. दि. ३०	मा. दि. ७	७	क.
वर्षा २०	भा. दि. २३	आ. दि. ३०	का. दि. ९	९	क.
शरद २१	का. दि. २१	मार्ग दि. ३०	पो. दि. ११	११	क.
हेमन्त २२	पो. दि. १९	माघ दि. ३०	फा. दि. १३	१३	क.
वसंत २३	फा. दि. १७	चैत्र दि. ३०	वै. दि. १५	०	क.
शिशिर २४	वै. दि. १५	ज्ये. दि. ३०	अ. दि. १७	२	शु. च. वर्ष
प्रावृष २५	अ. दि. १३	आ. दि. ३०	मा. दि. १९	४	शु.
वर्षा २६	भा. दि. ११	आ. दि. ३०	का. दि. २१	६	शु.
शरद २७	का. दि. ९	मार्ग दि. ३०	पो. दि. २३	८	शु.
हेमन्त २८	पो. दि. ७	माघ दि. ३०	फा. दि. २५	१०	शु.
वसंत २९	फा. दि. ५	चै. दि. ३०	वै. दि. २७	१२	शु.
शिशिर ३०	वै. दि. ३	ज्ये. दि. ३०	प्र. अ. दि. २९	१४	शु. पं. वर्ष

કાઢના માપ ને નામ સંવંધી યંત્ર.

(ગુજરાતી આપનાં)

- ૧ સર્વથી સુત્રમ સમય.
- ૨ અસંખ્ય સમયની એક આવલિકા.
- ૩ સંખ્યાતી આવલિકાનો ૧ ઉચ્છ્વાસ ને
૧ નિઃશ્વાસ બે મઢીને એક પ્રાણ.
- ૪ સાત પ્રાણનો એક સ્તોક.
- ૫ સાત સ્તોકનો એક લવ.
- ૬ સત્યોતેર લવનું એક મૂહર્ત્ત (બે ઘડી).
- ૭ ત્રીશ મૂહર્ત્તનું એક અહોરાત્ર.
- ૮ પંદર અહોરાત્રે એક પછ.
- ૯ બે પછનો એક માસ.
- ૧૦ બે માસનો એક ઋતુ.
- ૧૧ ત્રણ ઋતુનો એક અયન.
- ૧૨ બે અયનનું એક વર્ષ.
- ૧૩ પાંચ વર્ષનો એક યુગ.
- ૧૪ વીશ યુગે સો વર્ષ.
- ૧૫ દશ સોય એક હજાર વર્ષ.
- ૧૬ સો હજારે એક લાખ વર્ષ.
- ૧૭ ચોરાશી લાખ વર્ષે એક પૂર્વાંગ.
૮૪૦૦૦૦૦ અંક ૨, શૂન્ય પાંચ.
હવે પછીના અંકો પ્રથમના અંકને ૮૪
લાખવડે ગુણવાથી આવે છે તેથી તે
પ્રમાણે ગુણવા.
- ૧૮ ૮૪ લાખ પૂર્વાંગે એક પૂર્વ. અંક ૪,
ચિંદુ ૧૦, ૭૦૫૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦
- ૧૯ ક્રુટિતાંગ ૫૯૨૭૦૪ અંક ૬, ચિંદુ ૧૫
- ૨૦ ક્રુટિત ૪૯૭૮૭૧૨૬ અંક ૮, ચિંદુ ૨૦
- ૨૧ અઢઢાંગ ૪૧૮૨૧૧૯૪૨૪ અંક ૧૦,
ચિંદુ ૨૫
- ૨૨ અઢઢ ૩૫૧૨૯૮૦૩૧૬૧૬ અંક ૧૨,
ચિંદુ ૩૦
- ૨૩ અવવાંગ ૨૯૫૦૯૦૩૪૬૫૪૭૪૪
અંક ૧૪, ચિંદુ ૩૫
- ૨૪ અવવ ૨૪૭૮૭૫૮૯૧૧૦૮૨૪૯૬
અંક ૧૬, ચિંદુ ૪૦
- ૨૫ હૂહૂકાંગ ૨૦૮૨૧૪૭૪૮૫૩૦૯૨૦૬૬૪
અંક ૧૮, ચિંદુ ૪૫
- ૨૬ હૂહૂક ૧૭૪૯૦૧૨૨૮૭૬૫૯૮૦૯૧-
૭૭૬ અંક ૨૦, ચિંદુ ૫૦
- ૨૭ ઉત્પલાંગ ૧૪૬૯૧૭૦૩૨૧૬૩૪૨૩-
૯૭૦૯૧૮૪ અંક ૨૨, ચિંદુ ૫૫
- ૨૮ ઉત્પલ ૧૨૩૪૧૦૩૦૭૦૧૭૨૭૬૧૩-
૫૫૭૧૪૫૬ અંક ૨૪, ચિંદુ ૬૦
- ૨૯ પચાંગ ૧૦૩૬૬૪૬૫૭૮૯૪૫૧૧૯૫-
૩૮૮૦૦૨૩૦૪ અંક ૨૬, ચિંદુ ૬૫
- ૩૦ પચ ૮૭૦૭૮૩૧૨૬૩૧૩૯૦૦૪૧૨-
૫૨૨૧૯૩૫૩૬ અંક ૨૭, ચિંદુ ૭૦
- ૩૧ નલિનાંગ ૭૩૧૪૫૭૮૨૬૧૦૩૬૭૬-
૩૪૬૫૭૭૪૪૨૫૭૦૨૪ અંક ૨૯,
ચિંદુ ૭૫

३२ नलिन ६१४४२४४७३९२७०८८१३-
११२४०५१७५९००१६ अंक ३१,
विंदु ८०

३३ अर्थनिपूतांग ५१६११६६४२०९८७-
५४०३०१४५०४३४७७५६१३४४
अंक ३३, विंदु ८५

३४ अर्थनिपूर ४३३५३७९७९३६२९५३-
३८५३२१८३६५२११५१५२८९६
अंक ३५, विंदु ९०

३५ अयुतांग ३६४१७१९०२६६४८८०८-
४३६७०३४२६७७७७८४३२६४
अंक ३७, विंदु ९५

३६ अयुत ३०५९०४३९८२३८४९९९०-
८६८३०८७८४९३२४५१८८३४१७६
अंक ३९, विंदु १००

३७ प्रयुतांग २५६९५९६९४५२०३३९९-
२३२९३७९३७९३४३२५९५८२०७-
०७८४ अंक ४१, विंदु १०५

३८ प्रयुत २१५८४६१४३३९७०८५५३-
५५६६७८६७८६४८३३८०४८९३९-
४५८५६ अंक ४३, विंदु ११०

३९ नयुतांग १८१३१०७६०४५३५५१८-
४९८७६१००९००६४६०३९६११०-
९१४५१९०४ अंक ४५, विंदु ११५

४० नयुत १५२३०१०३८७८०९८३५५३-
८९४९२४७५६५४२६७३२७३२१६-
८१९५९९३६ अंक ४७, विंदु १२०

४१ चूलिकांग १२७९३२८७२५७६०२६-
१८५२७२५७६७९५४९५८४५५४९-
५८६१२८४६३४६२४ अंक ४९,
विंदु १२५

४२ चूलिका १०७४३३६१२९६३८६१९-
९५६२८९६४५०८२१६५१०२६१६-
५२३४७९०९३०८४१६ अंक ५१,
विंदु १३०

४३ शीर्षप्रहेलिकांग ९०२१९४३४८८९-
६४४०७६३२८३३०१८६९०१८६८-
६१९७८७९७२२४३८१९०६९४४
अंक ५२, विंदु १३५

४४ शीर्षप्रहेलिका ७५८२६३२५३०७३०-
१०२४११५७९७३५६९९७५६९४०-
६२१८९६६८४८०८०१८३२९६ अंक
५४, विंदु १४० जुआ प्रत पृष्ठ ३९-४०

॥ अर्थेकोनत्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

युगैरित्युक्तरूपैः स्या—चतुर्भिर्वर्षविंशतिः । पंच विंशतयोऽब्दानां वर्षाणां शतमीरितं ॥ १ ॥ दशवर्षशतान्यब्द—सहस्रं परिकीर्तितं ॥ शतं वर्षसहस्राणां वर्षलक्षं भवेदिह ॥ २ ॥ अतः परं च सर्वोक्तः शीर्षप्रहेलिकावधिः । भाव्यः क्रमेण चतुर—शीतिलक्षगुणो बुधैः ॥ ३ ॥ तथाहि—वर्षलक्षाणि चतुर—शीतिः पूर्वांगमुच्यते । पूर्वांगलक्षैश्चतुर—शीत्या पूर्वं प्रकीर्तितं ॥ ४ ॥ पूर्वं च वर्षकोटीनां लक्षाणि किल सप्ततिः । पदपंचाशत्सहस्राणि निर्दिष्टानि जिनेश्वरैः ॥ ५ ॥ पूर्वलक्षाणि चतुर—शीतिश्च त्रुटितांगकं । आयुर्मानं भवत्येत—न्नाभेयस्य जिनेशितुः ॥ ६ ॥ त्रुटितांगैश्च चतुर—शीतिलक्षमितैर्मतं । त्रुटितं स्यात्क्रमादेव—मण्डांगं ततः परं ॥ ७ ॥ अण्डं चाववांगं चा—ववं च हुहुकांगकं । हुहुकं चोत्पलांगं चो—त्पलं पद्मांगमेव च ॥ ८ ॥ पद्मं च नलिनांगं च नलिनं स्यात्ततः परं । भवत्यर्थ-

सर्ग २९ मानुं भाषांतर.

पूर्वना सर्गमां कदा प्रमाणे स्वरूपवाला चार युग (पांच पांच वर्ष) थी वींश वर्ष थाय छे अने पांच वींशथी सो वर्ष थाय छे. (१). दश सोथी एक हजार वर्ष थाय छे, सो हजारथी लाख वर्ष थाय छे. (२). आ संख्या पक्षी शीर्षप्रहेलिका सुधी जे अंकोनी संज्ञा आवे छे ते अनुक्रमे ८४ लाख ८४ लाखे गुणवाथी आवे छे. एम डाहा पुरुषोए जाणहुं. (३). ते आ प्रमाणे—८४ लाख वर्षने पूर्वांग कहे छे, ८४ लाख पूर्वांगवडे एक पूर्व थाय छे. (४). एक पूर्वना वर्ष ७० लाख ने ५६ हजार क्रोड थाय छे एम जिनेश्वरोए कह्युं छे. (५). ८४ लाख पूर्वं एक त्रुटितांग थाय छे. एटलुं आयुष्य श्रीकृष्णमदेवप्रभुहुं हतुं. (६). ८४ लाख त्रुटितांगवडे एक त्रुटित थाय छे. ए प्रमाणे क्रमसर ८४ लाखगुणा करवाथी अण्डांग, अण्ड, अववांग, अवव, हुहुकांग, हुहुक, उत्पलांग, उत्पल, पद्मांग, पद्म, नलिनांग, नलिन, अर्थनिपूरांग, अर्थनिपूर, अयुतांग, अयुत, नयुतांग, नयुत, प्रयुतांग, प्रयुत, चूलिकांग, चूलिका, शीर्षप्रहेलिकांग, शीर्षप्रहेलिका. गणितगोचर संख्या अही पूर्ण थाय छे. शीर्षप्रहेलिकाना अंको १९४ थाय छे. आ

निपूरांगं ततश्चार्थनिपूरकं ॥ ९ ॥ अयुतांगं चायुतं च नयुतांगं भवेत्ततः ।
नयुतं प्रयुतांगं च प्रयुतं चूलिकांगकं ॥ १० ॥ चूलिका स्यात्ततश्चाग्रे
शीर्षप्रहेलिकांगकं । शीर्षप्रहेलिका चेति पूर्णो गणितगोचरः ॥ ११ ॥
शीर्षप्रहेलिकांकाः स्युः—श्वतुर्णवनियुक्तातं । अंकस्थानाभिधाश्चेमाः श्रित्वा
माधुरवाचनां ॥ १२ ॥ भगवतीसूत्रानुयोगद्वारसूत्रजंबूद्वीपप्रलम्बादि-
ष्वयमंकक्रमो ज्ञेय इति भावः.

बालभ्यवाचना चेयं—संख्याह्वयाश्च संत्यंक—स्थानराशेरितोऽन्यथा ।
स्यादंकोऽपि चतुर—शीनिलक्षगुणो मुहुः ॥ १३ ॥ तथाहि—स्यात्पूर्व-
लक्षैश्चतुर—शीत्यात्रैकं लतांगकं । लतांगानां च चतुर—शीत्या लक्षै-
र्भवेच्छता ॥ १४ ॥ लताभिस्तावतीभिश्च भवेन्महालतांगकं । महालता
तैस्तावन्नि—रित्याशीर्षप्रहेलिकां ॥ १५ ॥ नलिनांगं च नलिनं स्यान्महा-
नलिनांगकं । महानलिनमेवं स्यात्—त्पद्मांगं पद्ममेव च ॥ १६ ॥ महापद्मांगं
च महा—पद्मं स्यात्कमलांगकं । कमलं महाकमलां—गं महाकमलं तथा
॥ १७ ॥ कुमुदांगं च कुमुदं स्यान्महाकुमुदांगकं । महाकुमुदमेवं स्यात्
जुटितांगं ततः परं ॥ १८ ॥ जुटितं महाजुटितां—गं महाजुटितं तथा ।
अडडांगं चाडडं च महाडडांगमेव च ॥ १९ ॥ महाडडमथोहांगं—मूहं
प्रोक्तं ततः परं । महोहांगं महोहं च शीर्षप्रहेलिकांगकं ॥ २० ॥ शीर्ष-

अंकस्थाननी नामावली माधुरवाचनाने अनुमरीने कहेली छे. (७ धी १२.) धी भगवती-
यत्र, अनुयोगद्वारयत्र, जंबूद्वीपप्रलम्बि विगेरेने विपे पण आ प्रमाणे अंकनो क्रम कहेलो छे.

बालभ्य वाचनार्थं आ प्रमाणे छे—तेमां संख्याना नामोमां फेरफार छे. बाकी ते अंको
तो ८४ लाखगुणा करवाधी ज आवे छे. तेमां कहेला अंकसंख्याना नामो पठावे छे—८४
लाख पूर्वे एक लतांग, ८४ लाख लतांगे एक लता, ८४ लाख लताए एक महालतांग,
तेने ८४ लाखवटे गुणवाधी महालता, ए ज प्रमाणे शीर्षप्रहेलिका मुधी गुणवा. तेनां
नाम—नलिनांग, नलिन, महानलिनांग, महानलिन, पद्मांग, पद्म, महापद्मांग, महापद्म,
कमलांग, कमल, महाकमलांग, महाकमल, कुमुदांग, कुमुद, महाकुमुदांग, महाकुमुद,
जुटितांग, जुटित, महाजुटितांग, महाजुटित, अडडांग, अडड, महाअडडांग, महाअडड,

પ્રહેલિકા ચ સ્યા—સંખ્યા પર્યંતવર્તિની । અસ્યાં પંચાશદધિકં સ્યાદંકાનાં
 શતદ્વયં ॥ ૨૧ ॥ ૧૮૭૯૫ ૫૧૭૯૫ ૫૦૧૧૨ ૫૯૫૪૧ ૯૦૦૯૬ ૯૯૮૧૩
 ૪૩૦૭૭ ૦૭૯૭૪ ૬ ૫૪૯૪ ૨૬ ૧૯૭ ૭૭૪૭૬ ૫૭૨૫૭ ૩૪૫૭૧ ૮૬૮૧૬
 इति सप्ततिरंकाः, अग्रे चाशीत्यधिकं विदुशतं. अत्र ज्योतिष्करंडवृत्तौ श्री
 मलयगिरिपूज्या इति स्माहुः—इह स्कंदिलाचार्यप्रवृत्तौ (प्रतिपत्तौ) दुःप-
 मानुभावतो दुर्भिक्षप्रवृत्त्या साधूनां पठनगुणनादिकं सर्वमप्यनेशत्, ततो
 दुर्भिक्षातिक्रमे सुभिक्षप्रवृत्तौ द्वयोः स्थानयोः संघमेलकोऽभवत्तद्यथा—
 एको बलभ्यामेको मथुरायां, तत्र च सूत्रार्थसंघटने परस्परं वाचनाभेदो
 जातो, विस्मृतयोर्हि सूत्रार्थयोः स्मृत्वा संघटने भवत्यवश्यं वाचनाभेद
 इति न काचिदनुपपत्तिः, तत्रानुयोगद्वारादिकमिदानीं वर्त्तमानं माथुर-
 वाचनानुगतं, ज्योतिष्करंडसूत्रकर्त्ता चाचार्यो बालभ्यस्तत इदं संख्यान-
 प्रतिपादनं बालभ्यवाचनानुगतमिति नास्यानुयोगद्वारादिप्रतिपादित-
 संख्यास्थानैः सह विसदृशत्वमुपलभ्य विचिकित्सितव्यमिति.

ऊहांग, ऊह, महाऊहांग, महाऊह, शीर्षप्रहेलिकांग, शीर्षप्रहेलिका. આ પ્રમાણે સંખ્યા
 કરતાં તેમાં અંકસંખ્યા ૨૫૦ ની થાય છે, (૨૧). તેમાં ૭૦ અંક અને ૧૮૦ શૂન્ય આવે છે.
 તે અંકો આ પ્રમાણે—૧૮૭૯૫૪૧૭૯૫૫૦૧૧૨૫૯૫૪૧૯૦૦૯૬૯૯૮૧૩૪૩૦૭૭૦
 ૭૯૭૮૬૫૪૯૪૨૬૧૯૭૭૪૭૬૫૭૨૫૭૩૪૫૭૧૮૬૮૧૬ પછી એક સો એંશી શૂન્ય.

શ્રીજ્યોતિષ્કરંડની શ્રુતિમાં શ્રી મલયગિરિમહારાજ કહે છે કે—“ આ પ્રમાણે
 સ્કંદિલાચાર્યની પ્રતિપત્તિમાં છે. દુઃષ્પમકાળના અનુમાનથી દુર્ભિક્ષની પ્રવૃત્તિ કરીને
 સાધુનું પઠનગુણનાદિક સર્વ આઠસી ગયું—સર્વ ખૂલાઈ ગયું. પછી દુર્ભિક્ષ દૂર થયો
 અને સુભિક્ષ પ્રવર્ચ્યો ઇટલે જે સ્થાનકે સંઘ એકત્ર મળ્યો. એક વલ્લભિમાં અને ઘીજો
 મથુરામાં, તેથી સૂત્રાર્થના સંઘટનમાં પરસ્પર વાચનાભેદ થયો. ખૂલી ગયેલ સૂત્રાર્થને
 સંભારીને સંઘટન કરવામાં અવશ્ય વાચનાભેદ થવા સંભવ છે, એમાં કાંઈ અસંભવિતપણું
 નથી. તે બંને સ્થાનમાંથી અહીં જે અનુયોગદ્વારાદિ વર્તે છે તે માથુરવાચના પ્રમાણે છે.
 જ્યોતિષ્કરંડસૂત્રના કર્તા આચાર્ય વલ્લભિવાચનાવાળા છે, તેથી ઘીજી રીતનું કહેલ સંખ્યાનું
 પ્રતિપાદન બાલભ્યવાચના પ્રમાણે છે. તેથી આ સંખ્યાનું અનુયોગદ્વારાદિ પ્રતિપાદિત
 સંખ્યાસ્થાનની સાથે વિસદૃશપણું જોડેને શંકા (વિચિકિત્સા) કરવાનું કારણ નથી. ”

આરમ્ભ સમયાદેવં શીર્ષપ્રહેલિકાવધિ । કાલસ્ય ગણિતં જ્ઞેય—મુપમેયં
તતઃ પરં ॥ ૨૧ ॥ તથોક્તં ભગવત્યનુયોગદ્વારજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞત્યાદિસૂત્રેષુ—
'એતાવતાવગણિષ્ણ એતાવતાવગણિયસ્સ વિસણ, તે ણ પરં ઉવમિણ' અનેન
કાલમાનેન ધર્માયાં નારકાંગિનાં । યથાસંભવમાયુંપિ મીયંતે તત્ત્વવેદિભિઃ
॥ ૨૩ ॥ ભવનેશવ્યંતરાણાં કેપાંચિન્નાકિનામપિ । કેપાંચિન્નૃતિરશ્ચાં ચા-
તૃતીયારકવર્તિનાં ॥ ૨૪ ॥ યદ્યપ્યસ્માત્પરોઽપ્યસ્તિ સંખ્યાયા વિષયો
મહાન્ । પૂર્વોદિતચતુઃપલ્ય—પ્રરૂપણનિરૂપિતઃ ॥ ૨૫ ॥ કિંત્વસંવ્યવહાર્યો-
ઽસૌ ભવતિ સ્થૂલદર્શિનાં । તતઃ સંવ્યવહાર્યેઽસ્મિન્ સંખ્યાનેન નિરૂપિતઃ
॥ ૨૬ ॥ તથોક્તં જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિદ્ધૌ—એતસ્માચ્ચ પરતોઽપિ સર્પપચતુઃ-
પલ્યપ્રરૂપણાગમ્યઃ સંખ્યેયઃ કાલોઽસ્તિ, કિંત્વનતિશાયિનામસંવ્યવહાર્ય-
ત્વાન્નેહોક્ત ઇતિ. સ્થિત્યધિકારે તુ સર્વત્રાપિ સિદ્ધાંતે પૂર્વકોટિઃ પરતોઽધિકાં
સ્થિતિં વિશ્રાણૌ નરતિર્યચૌ સંખ્યેયાયુક્તયા ન વ્યવહ્રિયેતે, તથોક્તં—
ઈદ્દાસંખ્યાતવર્પાયુર્જઘન્યસ્થિતિકઃ પ્રક્રાંતઃ, સ ચ સાતિરેકપૂર્વકોઢ્યાયુ-

સમયથી માંઢીને શીર્ષપ્રહેલિકા સુધી કાઢતું ગણિત ઉપર પ્રમાણે જાણવું અને
ત્યારપછી ઉપમાવડે (પચ્ચોપમાદિ) ગણિત સમજવું. (૨૨). તે વાચત શ્રીભગવતી, અનુ-
યોગદ્વાર, જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞસિ વિગેરે યત્રોમાં કહ્યું છે કે—“એટલે સુધી ગણિત કહેલું છે, એટલે
સુધી ગણિતનો વિષય છે. ત્યારપછી ઉપમાથી સમજવાનું છે.” આ પ્રમાણે (પચ્ચોપમાદિ)
કાઢમાનવડે કરીને ધર્મા વિગેરે નારકીના ઝીંઘોના યથામંભ આયુષ્ય તરવેલાઓ માપે
છે. (૨૩). મવનપતિ ને ધ્યંતરદેવોનું તેમજ કેટલાક દેવલોકના દેવોનું તથા ગ્રીજા
આરાના પ્રાંતમાગના મનુષ્યો અને તિર્યંચોનું આયુષ્ય પણ એ જ પ્રમાણે માપેલું છે. (૨૪).
જો કે એની પછી પણ સંખ્યાનો વિષય ઘણો મોટો છે કે એ પ્રથમ ચાર પ્રકારના પાલાની
પ્રરૂપણાથી પ્રરૂપિત કરેલો છે; પરંતુ તે સ્પષ્ટદર્શી મનુષ્યોને માટે અમંભ્યવહાર્ય છે, તેથી
આ સંખ્યવહાર્ય વિષયમાં સંખ્યાત શબ્દવડે તે વિષયનું જ નિરૂપણ કરેલું છે. (૨૫—૨૬).
તે વિષે થી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિની શુનિર્મા કહ્યું છે કે—“એની આગળ પણ સમયવચ્ચે મરેલા
ચાર પાલાની પ્રરૂપણારૂપ સંખ્યાતકાઢ છે, પરંતુ તે અનવિશાથી જ્ઞાનવાઢાને અમંભ્યવહાર્ય
હોવાથી અહીં કહેલ નથી. ” પરંતુ સ્થિતિ (આયુ) ના અધિકારમાં તેં મિદ્દાવમાં મર્ત્ય
પૂર્વકોટિથી આગળ અધિક સ્થિતિ ધરાવનારા મનુષ્ય તિર્યંચોને સંખ્યાત આયુવાઢા ઠીકે

अशुभाश्च प्रवर्द्धन्ते सा भवत्यवसर्पिणी ॥ ४४ ॥ इति ज्योतिष्करंढवृत्त्य-
भिप्रायः जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रे तु—‘ अणन्तेहि वस्त्रपञ्जवेहि गंधपञ्जवेहि
यावत्परिहायमाणेहि २ ओसपिणी पडिवज्जइ ’ इत्येवं दृश्यते इति ज्ञेयं.
शुभा भावा विवर्द्धन्ते क्रमावस्थां प्रतिक्षणं । हीयन्ते चाशुभा भावा भव-
त्युत्सर्पिणीति सा ॥४५॥ तथाहि—प्राप्तप्रकर्षे सुपम—सुपमाख्येऽरके भवेत् ।
भरतैरवताख्येषु मही करतलोपमा ॥४६॥ सा पंचवर्णैर्मणिभिः स्याद्रम्या
तादृशैस्तृणैः । तत्रासते शेरते च रमन्ते च जनाः सुखं ॥ ४७ ॥ भांत्य-
त्रोद्दालकोद्दाला—दयो वृक्षाः पदे पदे । स्थूलमूलाश्चरुशाखा दलपुष्प-
फलाचिनाः ॥ ४८ ॥ ते चामी—उद्दालाः कोद्दाला मोद्दाला नृत्तमाल-
कृतमालाः । स्युर्दंतशृंगशंख—श्वेतान्मालास्तरुविशेषाः ॥ ४९ ॥ मेरुमेरु-
हेरुतालाः सालः सरल एव च । सप्तवर्णागपूगाः खर्जूरी नालिकेरिका
॥ ५० ॥ एषां वनानि भूयांसि विराजन्ते पदे पदे । मल्लिका यूथिका
जाति—बाणमुद्गरबीजकाः ॥ ५१ ॥ सिंदुवारमनोवेद्य—सरिकानवमालिकाः ।

अनुक्रमे प्रत्येक क्षणे क्षीय यता जाय छे अने अशुभ भावो वृद्धि पामे छे तेने
अवसर्पिणी समजबो. (४४). आ प्रमाणे ज्योतिष्करंढनी वृत्तिनो अभिप्राय छे.
जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति सूत्रमां तो “ अनन्ता वर्णना पर्यायवडे, अनन्ता गंधना पर्यायवडे यावत्
रस—स्पर्शादिवडे पण प्रतिक्षणे जेमां हानि भवी जाय छे तेने अवसर्पिणी काळ
समजबो. ” एम कहेलुं छे. जे काळमां प्रतिक्षणे शुभ भावो वृद्धि पामे छे अने अशुभ
भावो क्षीय यता जाय छे तेने उत्सर्पिणी जाणवो. (४५). प्रकर्ष पामेला
(अवसर्पिणीना) सुपमसुपमा नामना पहेला आराना प्रारंभमां भरत ऐरवन क्षेत्रमां
भूमि हस्ततळ जेवी सपाट होय छे अने ते पांच वर्णना मणि जेवा वृणवडे रमणिक
होय छे. ते जमीन उपर ते काळना मनुष्यो (युगलिको) सुखे बैसे छे, सुवे छे,
अने रमे छे. (४६—४७). बळी उद्दाल कोद्दालादि वृक्षो स्थूल मूलवाळा, मनोहर
शाखावाळा, पत्र, पुष्प तथा फळपी भरपूर स्थानके स्थानके होय छे. (४८). ए वृक्षोना
नामो—उद्दाल, कोद्दाल, मोद्दाल, नृत्तमाल, कृतमाल, दंतमाल, शृंगमाल, शंखमाल अने
श्वेतमाल; तेमज मेरु, मेरु, हेरु, ताल, साल, सरल, सप्तवर्णा, नाग, पूग, खर्जूरी, नालिकेरी
विगेरे वृक्षोना घणा बनो पगले पगले होय छे. मल्लिका, यूथिका, जाति, बाण, मुद्गर,

વંધુજીવકકોરિટ—વાસંતીકુંદચંપકાઃ ॥૫૨॥ યેષાં ગુલ્મા મૃદુમરુ—સ્કંપિતાઃ
કુર્વંતે તદા । સુગંધિભિઃ પંચવર્ણેઃ કુસુમૈરાસ્તૃતાં મહીં ॥ ૫૩ ॥ વનરા-
જ્યસ્તદા હંસૈઃ સારસૈશ્ચ કર્પિજલૈઃ । જીવંજીવૈઃ કોકિલાથૈ—ભીંતિ
કાંતાંચિતૈરિહ (તેઃ સ્વગૈઃ) ॥ ૫૪ ॥

મત્તાંગાલ્યાસ્તદા કલ્પદ્રુમાઃ સ્થુર્ભાસુરશ્રિયઃ । મત્તં મદસ્તસ્ય ત્રાંગં
કારણં યેષુ તે તથા ॥૫૫॥ ચંદ્રપ્રભાયાઃ સ્થુર્મવ્ય—વિશેષા યાદૃશા इह ।
ઉત્કૃષ્ટદ્રવ્યનિષ્પન્ના વર્ણગંધરસોત્તરાઃ ॥ ૫૬ ॥ આરોગ્યપુષ્ટિસૌભાગ્ય—
મદતૃપ્ત્યાદિકારકાન્ । તેષાં ફલાનિ પુષ્પાણિ સ્ત્રવંતિ તાદૃશાન્ રસાન્
॥૫૭॥ મૃતાંગાલ્યાસ્તથા કલ્પ—તરવો ચિત્રતિ શ્રિયં । ફલાદિ (નિ) યેષાં
રસાદિ—નાનાપાત્રસ્વમિયૂતિ ॥ ૫૮ ॥ તુર્યાંગાલ્યાસ્તદા કલ્પ—તરવઃ
સુલ્લયંતિ ચ । ચતુર્વિધાનાં વાદ્યાનાં તતાદીનાં વરારવૈઃ । ૫૯ ॥ અયં
ભાવઃ—પત્રપુષ્પફલાદીનાં ભવેત્તેષાં મરુજ્જુષાં । દક્ષશિલ્પિપ્રયુક્તાના—

શીમ્લક, સિંદુવાર, મનોવેદ, સરિકા, નવમાલિકા, વંધુ, જીવક, કોરિટ, વાસંતી, કુંદ ને
ચંપકના ગુલ્મો સ્થાને સ્થાને હોય છે. તે ગુલ્મો ડ્યારે મૃદુ પવનવદે કંપાયમાન
યાય છે ત્યારે પાંચ વર્ણના સુગંધી પુષ્પોવદે પૃથ્વીને સ્પાત્ત કરી દે છે. (૪૯-૫૩).
તે વચ્ચે વનરાજિઓ હંસ, સારસ, કર્પિજલ, જીવજીવ, કોકિલ વિગેરે સ્ત્રીસહિત બેઠેલા
પથીઓવદે શોમી રહે છે. (૫૪).

૧ એ કાઠે મત્તાંગ નામના કન્વદૃષ્ટો ઘણી સુંદર શોમાવાળા હોય છે. તેમાં મત્ત
પટલે મદ તેને ઉત્પન્ન થવાનું અંગ પટલે કારણ જેમાં હોય તે મત્તાંગ કહેવાય છે.
ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યોથી બનેલી, ઉત્તમ વર્ણ, ગંધ ને રસવાળી ચંદ્રપ્રભા વિગેરે મદિરાની જેવા અને
આરોગ્ય, પુષ્ટિ, સૌભાગ્ય, મદ ને તુષ્ટિ વિગેરેના કરનારા એવા રસોને તે જાતિના વૃક્ષના
ફળો ને પુષ્પો સ્ત્રવે છે. (૫૫-૫૭).

૨ શીજા મૃતાંગ જાતિના કન્વદૃષ્ટો શોમાવાળા હોય છે, લેના ફળાદિ રસ
વિગેરેના નાના પ્રકારના પાત્રોની જેવા દેસાવવાળા હોય છે. (૫૮).

૩ શ્રીજા તુર્યાંગ નામના કન્વદૃષ્ટો ચાર પ્રકારના તત્ત, વિતત વિગેરે વાજિત્રોની
જેવા ગ્રેષ્ઠ શુન્દોષી સુતને આપે છે એ વૃક્ષના પત્ર, પુષ્પ ને ફળાદિક ડ્યારે પવનના સંયોગથી
હાસેવાલે છે ત્યારે તેમાંથી વિષ્ણવ્ય એવા શિષ્પીય પનાવેલા વાજિત્રોની જેવો ધ્વનિ

ર્ભવતિ, તથૈવાગમે વ્યવહૃતત્વાત્ इति भग० चतुर्विंशे शते द्वितीयोद्देशकवृत्तौ
 अत एव पूर्वकोट्यधिकायुपश्चारित्रप्राप्तिमुक्तिगमनादिकमपि निषिध्यत
 इति ज्ञेयं. अथ द्विधोपमेयं स्या—तप्लयसागरभेदतः । तत्स्वरूपं चात्रशास्त्रे
 संज्ञासर्गे निरूपितं ॥ २७ ॥ पल्योपमानां सूक्ष्माद्धा-ह्वयानां कोटिको-
 टिभिः । दशभिर्जायतेऽत्रैकं सूक्ष्माद्धासागरोपमं ॥ २८ ॥ एतेषां
 सागराणां च चतस्रः कोटिकोटयः । आद्यः कालोऽवसर्पिण्यां सुपमसु-
 पमाभिधः ॥ २९ ॥ तिस्रोऽब्धिकोटिकोट्योऽथ द्वितीयः सुपमाभिधः ।
 तृतीयोऽब्धिकोटिकोटि-द्वयं सुपमदुःपमा ॥ ३० ॥ न्यूनः कालो द्विचत्वारिं-
 शता वर्षसहस्रकैः । तुर्योऽब्धिकोटाकोट्येका दुःपमसुपमाभिधः ॥ ३१ ॥
 पंचमोऽब्दसहस्राणि स्यादुःपमैकविंशतिः । तावन्त्यब्दसहस्राणि षष्ठो
 दुःपमदुःपमा ॥ ३२ ॥ एवं दशभिरब्धीनां कोटाकोटिभिरीरिता । एकावस-
 र्पिणी कालचक्रार्द्धं पडरात्मिका ॥ ३३ ॥ विपरीता व्यवस्थेय—मुरसर्पिण्यां

व्यवहार કરેલો જ નથી. તેને માટે આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—“ અહીં અસંખ્યાત વર્ષના
 આયુવાલ્કામાં જે અધન્યસ્થિતિવાળો કહેલ છે તે સાતિરેક ક્રોડપૂર્વની આયુવાલ્કો સમજવો.
 કેમકે તે જ પ્રમાણે આગમમાં વ્યવહાર કરેલો છે.” ૫ પ્રમાણે શ્રીભગવતીદ્રવના
 પોવીશમા શતકના બીજા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે. આ કારણથી જ ક્રોડપૂર્વથી અધિક
 આયુવાલ્કાને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ ને શુક્તિગમનાદિકનો વિષેષ કહેલો છે એમ સમજવું.

હવે આ ઉપમા પલ્યોપમા ને સાગરોપમા ભેદથી બે પ્રકારની છે, તેનું સ્વરૂપ
 આ જ શાસ્ત્રમાં સંજ્ઞાસર્ગમાં પ્રથમ નિરૂપણ કરેલ છે. (૨૭). દશ કોટાકોટિ સૂક્ષ્મ
 અદ્ધાપલ્યોપમાનું એક સૂક્ષ્મ અદ્ધાસાગરોપમા થાય છે. (૨૮). એવા ચાર કોટાકોટિ
 સાગરોપમાનો અવસર્પિણીનો પહેલો સુપમસુપમા કાલ નામનો આરો છે, બીજો સુપમા
 નામનો આરો ત્રણ કોટાકોટિ સાગરોપમાનો છે, ત્રીજો સુપમદુઃપમા નામનો આરો બે
 કોટાકોટિ સાગરોપમા પ્રમાણ છે, ચોથો દુઃપમસુપમા નામનો આરો ચૈતાલીશ હજાર
 વર્ષે ન્યૂન એક કોટાકોટિ સાગરોપમાનો છે, પાંચમો દુઃપમા નામનો આરો ૨૧૦૦૦ વર્ષનો
 છે અને છઠ્ઠો દુઃપમદુઃપમા નામનો આરો પણ ૨૧૦૦૦ વર્ષપ્રમાણ હોય છે. (૨૯-૩૨).
 ૫ પ્રમાણે દશ કોટાકોટિ સાગરોપમાવડે જ આરારૂપ એક અવસર્પિણી ઇટલે અર્ધ
 કાલચક્ર થાય છે અને તેથી વિપરીત વ્યવસ્થાવાળી ઉત્સર્પિણી કહી છે. તે આ પ્રમાણે—
 તેમાં પહેલો દુઃપમદુઃપમા નામનો આરો ૨૧૦૦૦ વર્ષપ્રમાણ અને બીજો દુઃપમા

૧. આને માટે મૂલમાં કાલ શબ્દ છે, તેનો અર્થ આગલ આરો કરેલ છે.

कीर्तिता । तथाहि तत्र प्रथमः कालो दुःपमदुःपमा ॥ ३४ ॥ प्राग्वन्मानं
वस्य वर्ष-सहस्राण्येकविंशतिः । द्वितीयो दुःपमाप्यब्द-सहस्रा-
ण्येकविंशतिः ॥ ३५ ॥ तृतीयोऽब्धिकोटिकोटी दुःपमसुपमाभिधः ।
न्यूना सा च द्विचत्वारिंशता वर्षसहस्रकैः ॥ ३६ ॥ वार्द्धिकोटाकोटियुग्मं
तुर्यः सुपमदुःपमा । पंचमः सुपमाकाल-स्तिस्त्रोऽब्धिकोटिकोटयः
॥ ३७ ॥ चतस्रोऽब्धिकोटिकोट्यः सुपमसुपमांऽतिमः । उत्सर्पिणीति
वार्द्धीनां दशभिः कोटिकोटिभिः ॥ ३८ ॥ एवं द्वादशकालाव-सर्पि-
ण्युत्सर्पिणी भवेत् । पुनः कालविभागास्ते सुपमसुपमादयः ॥ ३९ ॥
सदा विवर्तमानत्व-साधर्म्यादेतदुच्यते । कालचक्रं कालभागाः पूर्वोक्ता-
स्त्वरका इह ॥ ४० ॥ चक्रस्य भ्रमतो यद्-स्पूर्वाद्धं योतिमोऽरकः ।
पराद्धं प्रथमः स स्या-द्यस्तत्राद्योऽत्र सौतिमः ॥ ४१ ॥ एवमत्राप्युक्तनीत्या
कालचक्रेऽर्द्धयोर्द्वयोः । वैपरीत्याद्विवर्तते द्वादशाप्यरकाः क्रमात् ॥ ४२ ॥
भरतैरावताल्येषु क्षेत्रेषु स्यादशस्वर्यं । कालः परावर्तमानः सदा शेपे-
ष्ववस्थितः ॥ ४३ ॥ यस्यां सर्वे शुभा भावाः क्षीयन्तेऽनुक्षणं क्रमात् ।

नामनो आरो पण २१००० वर्षप्रमाण ममज्जवो. श्रीजो दुःपमसुपमा नामनो आरो
४२००० वर्षे न्यून एक कोटाकोटी सागरोपमनो, चोयो सुपमदुःपमा नामनो आरो
ये कोटाकोटी सागरोपमनो अने पांचमो सुपमा नामनो आरो अण कोटाकोटी सागरो-
पमनो तथा छहो सुपमसुपमा नामनो आरो चार कोटाकोटी सागरोपमनो होय छे.
ए प्रमाणे उत्सर्पिणी पण दश कोटाकोटी सागरोपमप्रमाण होय छे. (३३-३८).

आ प्रमाणे बार काळ(आरा)वडे अवसर्पिणी उत्सर्पिणी-अर्थात् एक काळचक्र थाप
त्र. तयारपछी पाछी पूर्व प्रमाणे ज अवसर्पिणीना पहिला काळ(आरा)थी शुरुवात समजवी.
रम कायम परिवर्तमानपणे सरग्राह होवाची काळचक्रना काळना जे भाग पूर्वे कदा तेने बार
आरा समजवा. चक्र ममता जेम पूर्वार्धमां जे छेन्नो आरो आवे ते अपरार्धमां पहिलो आवे अने
पूर्वार्धमां पहिलो आवे ते अपरार्धमां छेन्नो आवे, तेम अही पण उक्त नीति अनुसार काळ-
चक्रना जे अथ अर्ध विभागमां एकबीजाची विपरीतपणे बार आरा फर्पा करे छे. (३९-४२).

पांच भरत ने पांच ऐरवतरूप दश चंद्रोमां आ प्रमाणे काळनुं परावर्तमानपणुं
होय छे. बीजा चंद्रोमां अवस्थितकाळ होय छे. (४३). जे काळमां सर्वे द्युम भावो

માતોદ્યાનામિવ ધ્વનિઃ ॥ ૬૦ ॥ આતોદ્યચાતુર્વિધ્યં ચૈવં—તતં વીણાપ્રમૃતિકં તાલપ્રમૃતિકં ધનં । વંશાદિકં તુ શુષિર—માનદ્વં મુરજાદિકં ॥ ૬૧ ॥ તદા દીપશિખા નામ કલ્પવૃદ્ધાઃ સ્ફુરદ્વચઃ । દીપા ઇવ લેહસિક્તા દીપ્યંતે તિમિરચ્છિદઃ ॥ ૬૨ ॥ અયં ભાવઃ—યથા દીપશિખા રાત્રૌ ગ્રહાંતર્યોતતે ભૃશં । દિવસે વા ગૃહાવ્યંત—સ્તદ્વદેતે દ્રુમા અપિ ॥ ૬૩ ॥ એવં ચ નદ્ય-માણકલ્પદ્રુમેભ્ય ણાં વિશેષો ભાવિતો ભવતીતિ જ્ઞેયં. અથ જ્યોતિષિકા નામ શોભંતે કલ્પપાદપાઃ । જ્યોતિર્વહ્નિર્દિનેશો વા તત્તુલ્યત્વાત્તથાભિધાઃ ॥ ૬૪ ॥ જ્યોતિર્વહ્નિર્દિનેશયોરિતિ વચનાત્. અયં ભાવઃ—તેષાં રવભાવા-સ્ત્યાત્કાંતિ-રચિરોદ્ગતસૂર્યવત્ । વિદ્યુદુલ્કાવલ્લયવ—સ્નિર્ધૂમાનલપુંજવત્ ॥ ૬૫ ॥ અત એવ પ્રભા તેષાં દૃષ્ટૃણાં સુખદાયિની । દુઃખદાઽધિપ્રાતિ-કૂલ્યા—ન્ન તુ મધ્યંદિનાર્કવત્ ॥ ૬૬ ॥ નરદોત્રાદ્વહિર્વત્તિ—ચંદ્રસૂર્યગ્રહાદિ-વત્ । પરસ્પરાવગાઢાભિ—લેશ્યાભિર્ભીતિ તે સ્થિરાઃ ॥ ૬૭ ॥ ચિત્રાંગા

નીકળે છે. વાજિવ્રના ચાર પ્રકાર આ પ્રમાણે છે—વીણા વિગેરે તત કહેવાય છે, તાલ (કાંશી) વિગેરે ધન કહેવાય છે, વાંસઢી વિગેરે શુષિર કહેવાય છે અને મુરજ-મૃદંગાદિક આનદ્ધ કહેવાય છે. (૫૯-૬૧).

૪ ચોથા દીપશિખાંગ નામના કલ્પવૃદ્ધો સ્ફુરાયમાન કાંતિવાઢા હોવાથી તેલથી મરેલા દીપકની જેમ અંધકારને છેદતા સતા શોભે છે. જેમ દીપશિખા રાત્રે ઘરમાં અત્યંત પ્રકાશ કરે છે અને દિવસે ઘોંચરા વિગેરેમાં પ્રકાશ આપે છે તેમ આ વૃદ્ધો પણ પ્રકાશ આપે છે. (૬૨-૬૩). ત્રીજા આગઢ કહેવાશે તે કલ્પવૃદ્ધો કરતાં આમાં આટલું વિશેષ છે.

૫ જ્યોતિષિકાંગ નામના પાંચમી જાતિના કલ્પવૃદ્ધો અગ્નિ અને સૂર્યની જેવો પ્રકાશ આપનારા હોવાથી તે નામથી ઓઢાયાય છે અને શોભી રહેલા છે. “અગ્નિ અને સૂર્યની જ્યોતિ જેવા છે” પવું અન્યત્ર કહ્યું છે. અહીં એમ સમજવું કે એ વૃદ્ધની કાંતિ સ્વભાવથી જ તરતના ડમેલા સૂર્ય જેવી, વિદ્યુત જેવી, ડન્કાના વલ્લય જેવી તેમજ નિર્ધૂમ અગ્નિના પુંજ જેવી હોય છે. તેથી તે વૃદ્ધની પ્રભા જોનારની દાંણે સુખ આપનારી હોય છે, પણ મધ્યાહ્નના સૂર્ય જેવી આંહને પ્રતિકૂઢ અને દુઃખ આપનારી હોતી નથી. વઢી નરદેવની વહાર રહેલા ચંદ્ર, સૂર્ય તે ગ્રહાદિકની જેમ તે વૃદ્ધો પરસ્પર અવગાઢ એવી લેશ્યા (કાંતિ) વઢે સ્થિર-કાયમ ઇકસરલા હોય છે. (૬૪-૬૭).

नाम ये कल्प-वृक्षास्ते माल्यदायिनः । चित्रं विवक्षया माल्यं तद्धेतुस्वा-
त्तथाभिधाः ॥ ६८ ॥ यथा प्रेक्षागृहं नाना-चित्रोपेतं मनोरमं । सर्वतो
लंबमानाभिः पुष्पस्त्रग्भिरलंकृतं ॥ ६९ ॥ ग्रथितैर्वेष्टिमैः संघा-तिमैश्च
पूरिमैरिति । माल्यैः पूर्णं द्वारदेशो-ल्लसद्वंदनमालिकं ॥ ७० ॥ पंचवर्ण-
पुष्पपुंजो-पचारचारुभूतलं । सुखदायि भवेच्छोके तथा ते स्वंद्रुमा अपि
॥ ७१ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ भोज्यसंपादकाः कल्पवृक्षाश्चित्ररसाह्वयाः ।
चित्रो नानाश्चर्यदो वा रसो ह्येषां ततस्तथा ॥ ७२ ॥ सुगंधिस्वच्छकलम-
शालितंडुलगर्मितं । तादृग्गोदुग्धसंराद्धं परमान्नं सुसंस्कृतं ॥ ७३ ॥
सद्यस्कशारदघृत-शर्कराक्षोदमिश्रितं । तुष्टिपुष्ट्यादिजनक-मतिस्वादु
भवेद्यथा ॥ ७४ ॥ संस्कृतो वा सूपकारै-रोदनश्चक्रवर्त्तिनः । चतुष्कल्प-
सेकसिक्तो-ऽखंडः कमलशालिजः ॥ ७५ ॥ सुपक्वो वाष्पमुन्मुंच-न्मृदु-
स्तुपमलांजितः । विविक्तसिक्थो विविध-शाकशाली भवेद्यथा ॥ ७६ ॥

६ छद्वा चित्रांग नामना कल्पवृक्षो पुष्पमाळाने आपनारा होय छे. ते माळा आश्चर्य
आपनारी होवायी अहीं चित्र शब्द माळावाचक समजवो. जेम नाना प्रकारना चित्रोवाळें
प्रेक्षागृह मनोरम अने सर्वत्र लटकावेली लांबी लांबी पुष्पोनी माळाभोवडे अलंकृत होय
छे. ग्रथित, वेष्टिमें, संघातिमें ने पूरिमें, एवी चार प्रकारनी माळादिकवडे शोमती वंदन-
मालिका (तोरण) वडे शोमित द्वारदेशवाळें होय छे अने पांच वर्णना पुष्पोना पुंजोवडे
आच्छादित भूतळवाळें होय छे. ते लोकोने सुखदायी लागे छे तेवी ज शोमावाळा आ
कल्पवृक्षो पण सुखदायी होय छे. (६८ थी ७१.)

७ चित्ररस नामना सातमी जातिना कल्पवृक्षो नाना प्रकारना आश्चर्यकारी रसवाळा
भोजनने आपनारा होय छे. (७२). सुगंधी, स्वच्छ, कलमशालिना तंडुळपी गर्मित अने
तेवा प्रकारना गायना दुधमां रांधेल होवायी सुसंस्कृत ऐवी जे घीर ते पण तरतुं शरद
अतुं पी तथा शर्कराना चूर्णयी मिश्रित करी सती अति स्वादु अने तुष्टि-पुष्टि विगरे
आपनार होय छे, अथवा सुसंस्कृत एटले चक्रवर्तीना रसोपाए रांधेल अखंड कलमशालि
के जे चतुष्कल्पना सेकपी सींचेल होय, तेमज सारी रीते पक्व ययेल होय, जेमांयी
बराळ छूटती होय तेवी, मृदु अने फोतरा तथा मेल विनानी, छूटा छूटा दाणावाळी अने

चतुष्कल्पसेकसिक्त इति. विज्ञा रसवतीशास्त्रे कोमलं कर्तुमोदनं । कुर्वति
 चतुरः कल्पास्ते सेकविषयानिह ॥ ७७ ॥ वस्त्रपूतस्वस्निपक्व-प्राज्या-
 ज्यसमितोद्भवः । यथा वा मोदको भूरि-शर्कराक्षोदमेदुरः ॥ ७८ ॥
 द्राक्षाचारुकुलीनाली-केरखंडादिवंधुरः । कर्पूरैलालवंगादि-राजद्रव्यपरि-
 ष्कृतः ॥ ७९ ॥ सुरभिः कोमलः स्वच्छो वलपुष्ट्यादिकृद्भवेत् । क्षुत्पिपासा-
 प्रशमनः सर्वांगीणप्रमोदकृत् ॥ ८० ॥ अष्टभिः कुलकं ॥ तथा नानारसो-
 पेत-सद्भोज्यविधिशालिभिः । फलपुष्पैर्विराजंते वृक्षाश्चित्ररसा अपि
 ॥ ८१ ॥ मण्यंगा नाम ये कल्प-द्रुमास्ते भूषणप्रदाः । मणीर्मणिमयी-
 भूषा-स्तदायित्वाच्च ते तथा ॥ ८२ ॥ हारोऽर्द्धहारो मुकुटः कुंडलं कर्ण-
 वालिका । कर्णवेष्टनकं ग्रैवे-यकं कंकणमुद्रिका ॥ ८३ ॥ हेमजालं
 रत्नजालं कटकं वलयान्गदे । बाहुबंधो बाहुरक्षा पुष्पकं तिलकोऽपि च
 ॥ ८४ ॥ दीनारमालिका चंद्र-मालिका सूर्यमालिका । शिरोमणिर्भुवनकं
 कांची च कटिसूत्रकं ॥ ८५ ॥ नूपुरः पादकटको घर्घरी क्षुद्रघंटिका ।

विविध प्रकारना शाकधी शोभती होय, चतुष्कल्पसेकसिक्त-पटले रसवती शास्त्रना विज्ञ-
 पुरुषो ओदन (भात)ने कोमळ करवा माटे चार प्रकारे सींचे छे. ते आ प्रमाणे—जेम
 मोदक वस्त्रधी चाळेला, अग्निधी सारी रीते पकवेली, पुष्कळ धी भेळवेली घडना घाटाधी
 उत्पन्न थयेली अने पुष्कळ शर्कराना चूर्णधी व्याप्त, वळी द्राक्ष, चारोळी, भीफळनी
 शेपो (ककडाओ) वडे शोभायेल अने कर्पूर, एलची, लवंग विगेरे राजद्रव्यधी सुगंधी
 करेल, कोमळ, स्वच्छ अने वळनी पुष्टिने करनार होय छे तेमज क्षुधा-तृषाने शमावनार
 अने सर्व जीवोने प्रमोद आपनार होय छे तेम पूर्वोक्त ओदन चार प्रकारना सेकधी सींचेला
 समजवा. (७३-८०) ए ज प्रमाणे चित्ररसजातिना कल्पवृक्षो नाना प्रकारना रसयुक्त
 विविध प्रकारना सारा भोजनरूप फल पुष्पोवडे विराजित होय छे. (८१)

८ मण्यंग नामना आठमा प्रकारना कल्पवृक्षो अनेक प्रकारना भूषणोने आपनार
 होय छे. खासकरीने मणि तथा मणिमय भूषणो आपनार होवाची ते मण्यंगजातिना कहेवाय छे.
 ते हार, अर्धहार, मुकुट, कुंडळ, काननी वालिका पटले कडीओ कानने वॉटवानुं शुभणुं, ग्रैवेयक
 (कंडो), कंकण (बंगडी विगेरे) मुद्रिका (वींटीओ), हेमजाल, रत्नजाल, कटक (कडां),
 वलय, अंगद, बाहुबंध, बाहुरक्षक (बेरखा), पुष्पक, तिलक, सोनामहोरनी माळा, चंद्रमाळा,
 सूर्यमाळा, मस्तकनो मणि, भुंमण्यां, कांची, कटिसूत्र, नूपुर, पादकटक, घर्घरी, क्षुद्रघंटिका

મૂયામિદો યા ઇત્યાદ્યાઃ સ્વર્ચામુક્તામણીભવાઃ ॥ ૮૬ ॥ સ્વભાવતસ્તથારૂપૈઃ
 ફલપુષ્પૈરલંકૃતાઃ । તદર્થિનાં દ્રુમાસ્તે દ્રાક્ પૂરયંતિ મનોરથાન્ ॥ ૮૭ ॥
 પંચભિઃ કુલકં ॥ ગેહાકારાઃ કલ્પવૃક્ષા નાનાગેહાકૃતિસ્પૃશઃ । નિવાસ-
 સૌખ્યં વિપુલં વિતરંતિ તદર્થિનાં ॥ ૮૮ ॥ કપિશીર્ષસ્ફુરદ્વપ્ર-ચરિકાદ્યાલ-
 કાંચિતાઃ । મનોહ્રમંડપાસ્તુંગ-તોરણાંચિતગોપુરાઃ ॥ ૮૯ ॥ એકદ્વિત્રિ-
 ચતુઃપંચ-પદ્મસપ્તાદ્યુરુભૂમયઃ । ગવાચ્ચાલીપરિચ્ચિતાઃ સન્નિર્યૂહવિટં-
 કિકાઃ ॥ ૯૦ ॥ અબ્રંલિહશિરશ્ચંદ્ર-શાલાશાલિતમૌલયઃ । સન્ધારપટ્ટવ-
 લ્ભી-સ્તંભસંબંધબંધુરાઃ ॥ ૯૧ ॥ વૃત્તાદ્યસ્ત્રાશ્ચતુઃકોણા આદર્શોપમ-
 કુદ્દિમાઃ । ચંચચ્ચંદ્રોદયાશ્ચારુ-ચિત્રચિત્રિતભિત્તયઃ ॥ ૯૨ ॥ એકદ્વિત્રિચતુ-
 રાદિ-શાલા ગર્ભગૃહાંચિતાઃ । શ્રીવત્સસર્વતોમદ્ર-નન્દાવર્ત્તાદિસંજ્ઞિનઃ
 ॥ ૯૩ ॥ શૈલાદ્દેશેજસંસ્થાના ગિરિકૂટાકૃતિસ્પૃશઃ । આસ્થાનપ્રેક્ષણ-
 ગૃહ-ચિત્રશાલાદ્યલંકૃતાઃ ॥ ૯૪ ॥ મજ્જનાદર્શશૃંગાર-મોહનાગારમંડિ-
 તાઃ । આપણાયૈર્વિશેષૈશ્ચ વિવિધૈરુપલક્ષિતાઃ ॥ ૯૫ ॥ સર્વર્તુસુખદા

इत्यादि जे सुवर्ण, मोति अने मणिना बनावेला आभूषणोना प्रकारो छे तेने आपनारा
 तथा स्वभावे ज तथा प्रकारना एटले तेवी आकृतिवाळा फळ अने पुष्पोवढे शोभता ते
 वृक्षो तथा अलंकारोना अर्था युगलिकोना मनोरथोने शीघ्र पूर्ण करे छे. (८२-८७).

९ नवमा गेहाकार नामना कल्पवृक्षो नाना प्रकारना घरनी आकृतिवाळा ज होय छे.
 तेना (निवासना) अर्था युगलिकोने ते विपुल एवं निवास संबंधी सुख आपे छे. ते गेहाकार
 कल्पवृक्षो केवा होय छे । कांगरावढे स्फुरायमान गद्द, अने तेना उपर चोतरफ रहेली
 चाल अने गोख विगोरेथी शोभता, मनोह्रमंडपवाळा ने तुंग तोरणवाळा दरवाजाओथी
 शोभता, एक, वे, त्रय, चार, पांच, छ अने साठ मोटी भूमि (माळ)वाळा, चोतरफ
 धारीओ अने गोखवाळा, उच्चम खींटीओ अने पचीओ बेसे तेवा झुलवा भागवाळा आकाश
 मुची पहोंछे तेवी उंची चंद्रशाळा (अगाशी)वढे शोभता शिखरवाळा, सुंदर भारपट्ट, अने
 बल्लयी तथा स्तंभोथी व्यास, गोळ, त्रिकोण ने चोरस आकारवाळा, आदर्श जेवी सपाट भूमि-
 वाळा, शोभायमान चंद्रआवाळा, चित्रवढे विचित्र भौतोवाळा, एक, वे, त्रय, चार विगोरे
 शाळा-भोरढाओवाळा, गर्भगृहवाळा, श्रीवत्स, सर्वतोमद्र ने नंदावर्चादि नामवाळा, शैल
 ने अर्धशैलना संस्थानवाळा, पर्वतपरना कूटनी आकृतिवाळा, आस्थान, प्रेक्षागृह ने
 चित्रशाळादिकयी युक्त, मज्जनगृह, आदर्शगृह, शृंगारगृह अने मोहनागारयी मंडित,
 विविध प्रकारनी हाट विगोरेनी भेषिथी ओळखाता, सर्व ऋतुमां सुख आपनारा, रम्य,

રમ્યા લસત્સોપાનદર્દરાઃ । સુખારોહાવતારાશ્ચ સુખપ્રવેશનિર્ગમાઃ
 ॥ ૧૬ ॥ લિતા ગુપ્તા ઘૃષ્ટમૃષ્ટા માર્જિતાઃ સુધયોજ્જ્વલાઃ । પ્રાસાદાઃ
 સ્યુર્યથા લોકે સ્વભાવાત્તે તથા દ્રુમાઃ ॥ ૧૭ ॥ નવભિઃ કુલકં ॥

અનગ્રાહ્યાઃ કલ્પવૃક્ષાઃ સ્યુર્નાનાવસ્ત્રદાયિનઃ । જના અનગ્નાસ્તેભ્યઃ
 સ્યુ-સ્તતસ્તે તાદૃશાભિધાઃ ॥૧૮॥ ચીનાંશુકં દુકૂલં ચ કૌશેયમતસીમયં ।
 કાર્પાસિકં ચાજિનકં તાર્ણરલ્લકકંબલાઃ ॥ ૧૯ ॥ इत्यादयोवस्त्रभेदा
 देशे देशे भवन्ति ये । नानावर्णा मृदीयांसो मनश्चर्तुर्वपुःसुखाः ॥ ૧૦૦ ॥
 દ્રુમાસ્તે તાદૃશૈર્વૈઃ કમ્રૈઃ સ્ત્રીપુરુષોચિત્તૈઃ । સ્વભાવતઃ સમુદ્ભૂતૈઃ પ્રીણ-
 યન્તિ તદર્થિનઃ ॥ ૧ ॥ ત્રિભિર્વિશેષકં ।

एवमेते दशविधाः कल्पवृक्षाः स्वभावतः । यथोक्तरूपा
 जायन्ते तादृक्कास्तानुभावतः ॥ २ ॥ तथोक्तं जीवाभिगमसूत्रे—
 ‘ तद्देव ते मत्तंगावि दुमगणा अयोगवहुवीससापरिणयाए मज्जविहीए
 उववेया फलेहिं पुण्णा वीसंदंतीत्यादि ’ एतन्नामसंग्रहश्चैवं—मत्त १

શોભિતા પમથીઆપુક્ત દાદરાવાઢા, સુખે ચઢી-ઉતરી શકાય તેવા અને સુખે પેતી
 નીકઢી શકાય તેવા, લીપેલા-ગુંપેલા, ઘઢારેલા-મઢારેલા, માર્જિત કરેલા, જુના (હઢી)
 ઘઢે ઘોઢેલા-ગ્રાવા મકાનો જેમ લોકમાં હોય છે તેવા આકારના સ્વભાવે જ તે વૃક્ષો
 હોય છે. (૮૮-૧૭)

૧૦ દશમા અનગ્ન જાતિના-તે નામના કલ્પવૃક્ષો વિવિધ વસ્ત્રોને આપનારા હોય છે.
 તેથી યુગલિકો અનગ્નપચ્ચાને પામે છે, ઇટલે તે વૃક્ષો પચ્ચ તે જ નામથી ઓઢછાય છે. તે
 વૃક્ષો ચીનાંશુક, દુકૂલ, કૌશેય તેમ જ અતસીમય અને કાર્પાસિક (સુતરના) વસ્ત્રો આપે છે.
 ચર્મનાં વસ્ત્રો પણ આપે છે. તાર્ણ (તૃણના), રલ્લક અને કંબલ (ડનના વસ્ત્રો) પણ
 આપે છે. એ પ્રમાણે વસ્ત્રના ભેદો જુદા જુદા દેશમાં જુદા જુદા હોય છે. તેવા બધી
 જાતનાં વસ્ત્રો આપે છે. તે વસ્ત્રો અનેક પ્રકારના વર્ણવાઢા, સુકોમઢ, મન વસ્ત્ર અને
 શરીરને સુખ આપનારા હોય છે. તેવા સ્ત્રીપુરુષને ડચિત્ત સુંદર અને સ્વભાવે જ ઉત્પન્ન
 થયેલા વસ્ત્રો આપીને તેના અર્થી યુગલિકોને પ્રસન્ન કરે છે. ૬૮-૧૦૧.

ए प्रमाणे दशे प्रकारना कल्पवृक्षो तेवा प्रकारना काळना अनुभावर्थी यथोक्त स्वरूप-
 वाळा स्वभावर्थी होय છે. ૧૦૨ શ્રીજીવાભિગમસૂત્રમાં કહ્યું છે કે ‘તે જ પ્રમાણે તે મત્તંગાદિ-
 ૬૬૨, ૨ અનેક પ્રકારના વિક્તસા પરિણામે પરિણમેલા મઢાદિક વસ્તુઓથી મરેલા-ઉપ-

મૃત ૨ ત્રુટિતાંગા ૩ દીપશિખાં ૪ જ્યોતિરંગ ૫ ચિત્રાંગાઃ ૬ । ચિત્રરસા ૭
મખંગા ૮ ગેહાકારા ૯ અનગ્નાશ્ચ ૧૦ ॥ ૩ ॥ એતે ચ વનસ્પતય ઇતિ
જ્ઞાયંતે, તથોક્તં જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિવૃત્તૌ—“અથાત્ર વૃક્ષાધિકારાત્કલ્પદ્રુમસ્વરૂ-
પમાહે”તિ । આચારાંગલોકસારાધ્યયનનિર્યુક્તિવૃત્તાવપ્યુક્તં—સચિત્તો દ્વિપદ-
શ્ચતુષ્પદોડપદશ્ચેતિ, દ્વિપદેષુ જિનઃ, ચતુષ્પદેષુ સિંહાદિઃ, અપદેષુ
કલ્પવૃક્ષ ઇતિ.

તસ્મિન્નવસરે ચ સ્યુર્મનુષ્યો યુગ્મધર્મિણઃ । સુરૂપાઃ સુભગા દક્ષા
ન્યક્ષલક્ષણલક્ષિતાઃ ॥ ૪ ॥ સ્વર્ણકચ્છપસંસ્થાન—મૃદુરક્તતલક્રમાઃ ।
પુરાદ્રિમકરાન્ધીદુ—મુલ્યરેખાંકિતાંઘ્રયઃ ॥ ૫ ॥ સંહતર્જુકમવૃદ્ધ—ચરણાં-
ગુલિમંજુલાઃ । તામ્રોન્નતતનુસ્તિન્ધ—સન્નત્વા ગુસર્ગુલ્ફકાઃ ॥ ૬ ॥ મૃદુવૃ-
ક્તક્રમસ્થૂલ—જંઘા નિગૂઢજાનવઃ । હસ્તિંહસ્તોરવો જારય—તુરંગગુસર્ગુ-
હ્યકાઃ ॥ ૭ ॥ જાત્યાશ્વવદ્વહિર્મૂત્રા—શુપલેપવિવર્જિતાઃ । કંઠીરવકટીરાઃ
સ—દ્રઞ્મમથ્યા ક્ષપોદરાઃ ॥ ૮ ॥ સ્ફુરત્તરંગસુભગ—ત્રિવલીલલિતોદરાઃ ।

યુક્ત એવા કલાદિકથી પૂર્ણ પ્રવર્તે છે—હોય છે. એનાં નામ આ પ્રમાણે—મત્તાંગ, મૃતાંગ,
ત્રુટિતાંગ, દીપશિખાંગ, જ્યોતિરંગ, ચિત્રાંગ, ચિત્રરસાંગ, મખંગ, ગેહાકાર અને અનગ્ન-
આ વધા વનસ્પતિકાય સમજવા. શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિત્તૌ વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે—અહીં વૃક્ષનો
અધિકાર ચાલતો હોવાથી કલ્પવૃક્ષોનું સ્વરૂપ પણ કહું છું. ‘આચારાંગદ્વયનાં લોકપાર
અધ્યયનની નિર્યુક્તિની વૃત્તિમાં પણ કહ્યું છે કે—‘સચિત્ત વ્રણ પ્રકારના—દ્વિપદ, ચતુષ્પદ
ને અપદ—દ્વિપદમાં જિનેશ્વરો, ચતુષ્પદમાં સિંહાદિ તિર્યચો અને અપદમાં કલ્પવૃક્ષો સમજરા.

હવે તે અવસરે—પહેલા આરામાં મનુષ્યો યુગ્મધર્મી હોય છે. તેમાં પુરુષો સુરૂપ. સુભગ,
દક્ષ, સમગ્ર લક્ષણોવડે લક્ષિત, સોનાના કાચવાના સંસ્થાનવાળા, મૃદુ તેમ જ રક્ત
પગના પંજાવાળા; નગર, પર્વત, મકર, સમુદ્ર અને ચંદ્રમા વિશેષે મુખ્ય રેખાઓથી અંકિત
ચરણ (પગ) વાળા; મહેલી, સરલ અને અનુક્રમે વધતી પગની આંગળીઓથી શોભતા;
લાલ, ઊઘટ, પાતળા ને સ્તિન્ધ એવા સુંદર નસવાળા, ગુલ્ફ (પુંટી) જેની ગુપ્ત છે એવા,
કોમલ, ગોલ અને ક્રમથી સ્પૃહ એવી આંધવાળા, નિગૂઢ જાનુ (ઢાંચણ) વાળા, હસ્તિની
સુંદ સમાન ઝરનાળા, જાત્ય તુરંગમની જેવા ગુપ્ત ગુપ્તસ્થાનવાળા, જાતિવંત અશ્વની જેમ વહાર
મૂત્રાદિના લેપ વિનાના, સિંહની જેમ કટીવાળા, વજના જેવા મધ્યમાગવાળા અને મત્સ્યની
જેવા ઉદરવાળા, તેમ જ સ્ફુરાયમાન તરંગ જેવી સુંદર ત્રિવલીથી શોભતા ઉદરવાળા;

નિમ્નપ્રદક્ષિણાવર્ત-ગંગાવર્ત્તામનામયઃ ॥ ૯ ॥ મૃદુસ્નિગ્ધતનુશ્યામ-રોમ-
રાજીવિરાજિતાઃ । મંજુમાનોપેતપાર્શ્વા અનાલક્ષ્યકરંડકાઃ ॥ ૧૦ ॥ પૃથુ-
સ્વર્ણશિલાકલ્પ-શ્રીવત્સાંકિતવક્ત્રસઃ । પુષ્પ્રકોષ્ઠકદ્રંગ-પરિઘોપમવાહવઃ
॥ ૧૧ ॥ રક્તાબ્જમંજુલતલ-મણિબધાલ્યપાણયઃ । સ્વસ્તિકાકેન્દુચક્રાદિ-
રેશ્વારાજિકરાંબુજાઃ ॥ ૧૨ ॥ વૃષસ્કંધોદ્ભવસ્કંધા દધાનાઃ કંઠકંદલં ।
ત્રિરેખં કંબુસદૃશં ચતુરંગુલમાત્રકં ॥ ૧૩ ॥ વ્યાઘ્રવિસ્તીર્ણહનવો-ડવ-
સ્થિતશ્મશ્રુરાજયઃ । પવ્વર્ચિવાભાધરોષ્ઠા-સ્તદ્વિશ્રાંતસિતસ્મિતાઃ ॥ ૧૪ ॥
કુંદપુષ્પોપમાલંબ-સ્થિરાચ્છિદ્રરદાલયઃ । સુરક્તરસનાઃ કોક-નદકોમલ-
તાલવઃ ॥ ૧૫ ॥ શુકલચંપૂપમોતુંગ-સરલાયતનાસિકાઃ । સ્મેરાબ્જવ્રસ્ત-
હરિણ-નેત્રજૈત્રોરુલોચનાઃ ॥ ૧૬ ॥ આરોપિતધનુર્વક્ર-સલીલશ્યામલ-
ધ્રુવઃ । પ્રમાણોપેતસુભગા-વ્યાહતશ્રવણેન્દ્રિયાઃ ॥ ૧૭ ॥ પીનાદર્શિતલા-
કાર-કપોલલલિતાનનાઃ । ચંદ્રાર્દ્ધભાલા નિર્લક્ષ્મ-કાર્તિકીદુસમાનનાઃ
॥ ૧૮ ॥ ઉષ્ણીષશિખરોદાર-સચ્છત્રાકારમૌલયઃ । દાહિમીપુષ્પરક્તાચ્છ-

હંદી ને પ્રદક્ષિણાવર્ત તેમ જ ગંગાના આવર્ત જેવી નામિ (હંટી)વાળા; કોમલ, સ્નિગ્ધ,
પાતળી અને શ્યામ રોમરાજીથી વિરાજિત, મનોહર અને પ્રમાણોપેત પાર્શ્વ (પહચ્છા)વાળા,
પાંસળીઓ ન દેખાય તેવી પીઠવાળા, વિસ્તીર્ણ, સુવર્ચની શિલા જેવા અને શ્રીવત્સના
લેહનયુક્ત વધસ્થલવાળા; પુષ્પ પ્રકોષ્ઠક (પોંચાવાળા) અને કિલ્લાની પરિઘ (મોગલ) જેવા
બાહુવાળા તેમ જ શ્વતકમલ જેવા મંજુલ તલ અને મણિબંધ વડે યુક્ત હાથવાળા; સ્વસ્તિક,
દ્વય, વદ્ર ને ચક્રાદિ રેશ્માવદે શોભિતા કરકમલવાળા; વૃષમના સ્કંધ જેવા ઉદ્ભવસ્કંધવાળા;
વળ રેશ્માવાળા, શંખસદૃશ અને ચાર અંગુલ પ્રમાણ કંઠને ધારણ કરનારા; વ્યાઘ્ર જેવી વિસ્તીર્ણ
દત્ત (હડપચી)વાળા, અવસ્થિત (શુદ્ધિહાનિવિના) દાટીમુલ્કવાળા, પાકેલ વિંચના ફલ જેવા
સાલ હોઠવાળા અને તેમાં રહેલા ઉચ્ચલ સ્મિતવાળા; કુંદના પુષ્પની ઉપમાવાળા, અલંબ, સ્થિર
અને અલ્પિદ્ર એવા દાંતોવાળા, લાલ જિન્હાવાળા; કોકનદ જેવા કોમલ તાલવાળા;
શુકની ષંબુ જેવી ઉતુંગ, સરલ અને આયત નાસિકાવાળા; વિકસ્વર કમલ અને
ત્રાસ પામેલા હરણના નેત્રને પણ જીતે એવા લોચનવાળા; વળલ ચઢાવેલા ધનુષ્યની
જેવી વક્ર અને લીલાકારી શ્યામ અમરવાળા; પ્રમાણોપેત, સુભગ અને અવ્યાહત શ્રવણેન્દ્રિ-
યવાળા; પુષ્પ અને આદર્શ (કાચ) ના તલ જેવા કપોલવડે શોભિત મુલ્કવાળા; અર્ધચંદ્ર-
સમાન માલ (કપાલ)વાળા; કલંક રહિત કાર્તિકમાસની પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સમાન મુલ્ક-

मृदुकेशांतभूमयः ॥ १९ ॥ स्निग्धश्यामसुगंधीष-द्वक्रस्वावर्त्तमूर्द्धजाः ।
 मत्तद्विप्रेद्रगतयो द्वात्रिंशलक्षणांविताः ॥ २० ॥ तानि चैवं—यूप १
 स्तूप २ ध्वज ३ च्छत्र ४-कमंडलु ५ यवां ६ कुशाः ७ । पताका ८ कूर्म
 ९ मकर १० मयूर ११ सुप्रतिष्ठकाः १२ ॥ २१ ॥ मेदिनी १३ तोरणं १४
 भोधि १५-मंदिरा १६ दर्श १७ पर्वताः १८ । गजो १९-क्ष २० सिंह २१
 कलश २२ रथ २३ मत्स्य २४ शुका २५ स्तथा ॥ २२ ॥ वरस्थाला २६
 घ्रापद २७ श्री-दामा २८ भिपेक २९ चामराः ३० । वापी ३१ सौव-
 स्तिक ३२ श्वेति द्वात्रिंशत्पुण्यशालिनां ॥ २३ ॥

तदा सर्वांगसुंदर्यः प्रशस्तस्त्रीगुणांचिताः । पुण्यनैपुण्यलावण्या
 भवंति महिला अपि ॥ २४ ॥ सुवर्णकूर्मसंस्थान-मृदुरक्ततलांहयः ।
 सुश्लिष्टवृत्तसरल-क्रमदीर्घागुलित्रजाः ॥ २५ ॥ तलिनानुन्नतान् रक्तान्
 वधरयः पादयोर्नखान् । दशदिकूपतिदेवीना-मात्तान् मौलिसणीनिव

वाळा; उष्णीषना शिखर जेवा अने उदार छत्राकार मस्तकवाळा, दाहिमना पुष्पजेवी कांइक
 रक्त, स्वच्छ ने मृदु केशांतनी भूमिवाळा; स्निग्ध, श्याम, सुगंधी अने कांइक वक्र
 आवर्त्तयुक्त केशवाळा; मदोन्मत्त इस्ति जेवी गतिवाळा अने पत्रीश लक्षणवाळा होय
 छे. १०४ थी १२०

पत्रीश लक्षणो आ प्रमाणे-१ यूप, २ स्तूप, ३ ध्वज, ४ छत्र, ५ कमंडल, ६ यव,
 ७ अंशुश, ८ पताका, ९ कूर्म, १० मकर, ११ मयूर, १२ सुप्रतिष्ठक, १३ पृथ्वी, १४
 तोरण, १५ समुद्र, १६ मंदिर, १७ आदर्श, १८ पर्वत, १९ गज, २० वृषभ, २१ सिंह,
 २२ कलश, २३ रथ, २४ मत्स्य, २५ शुक, २६ श्रेष्ठवाळ, २७ अष्टापद, २८ श्रीदीप,
 २९ अभिपेक, ३० चामर, ३१ वाव ने ३२ स्वस्तिक-पुण्यशालीना शरीर उपर आ ३२
 लक्षणो-चिन्हो होय छे. १२१-१२३

ते काळे स्त्रीओ पण सर्वांग सुंदर, प्रशस्त एवा स्त्रीजातिना गुणोवढे पुन अने
 पवित्र एवी निपुणता अने लावण्यवाळी होय छे, १२४. तेना शरीरतुं कर्चा वर्णन को
 छे-सुवर्णना काचबानी पीठ सरस्वा, मृदु अने रक्तवर्णना पगना पंजावाळी; सारी रीते
 मळेसी, सरल, गोळ अने क्रमथी बघती अंगुलीओवाळी; स्वच्छ, ठण्ठ अने रक्त पादांगुली-
 ओना नखने धारण करती तेमज दशदिग्वाळनी देवीओना मस्त्रकपर राखेल मणिनी

॥ ૨૬ ॥ યાસાં વૃત્તક્રમસ્થૂલ—મૃદુજંઘાપરાજિતાઃ । વસંતિ વિપિનેઽધ્યાપિ
 હરિણ્યો લજ્જિના ઇવ ॥ ૨૭ ॥ જિતા વૃત્તાડ્રોમપીન—મૃદુગૌરૈર્યદૂરુભિઃ ।
 કદલ્યોત્તર્દધુઃ શૂન્ય—ભાવં વ્રીહાતુરા ઇવ ॥ ૨૮ ॥ સમુદ્રસંપુટ ઇવ
 શ્લિષ્ટસંધિર્ન દૃશ્યતે । યામાં જાનુર્મૃશં ગૂઢઃ કૃષ્ણસ્યેવ સેવધિઃ ॥ ૨૯ ॥
 નિતંબવિંબં પૃથુ યા વધતે પીનવર્તુલં । જંગમં ત્રિજગજ્જિણ્ણોઃ સ્મરસ્યેવ
 સુદર્શનં ॥ ૩૦ ॥ વદનદ્વિગુણાયમાં મૃદુલં માંમલં ઘનં । વિભાતિ જઘનં
 યાસાં સ્વઃસરિત્પુલ્લિનોપમં ॥ ૩૧ ॥ યતો લક્ષ્ણોપેતસ્ત્રીણાં જઘનં સુ-
 લ્લાયામાદ્ દ્વિગુણવિસ્તારં ભવતીતિ. કટી પટીયસી યાસાં કંઠીરવવિ-
 જિત્વરી । નાભિઃ સૌંદર્યસર્વસ્વ—ભૂમભૂમિગૃહોપમા ॥ ૩૨ ॥ પ્રત્નીણમુદરં
 યાસાં ન સ્પષ્ટમુપલક્ષ્યતે । કિંતુ ત્રિવલ્યાધ્યાધેયા—નુપપત્યા પ્રતીયતે
 ॥ ૩૩ ॥ યાસામતિકૃશો મધ્ય—દેશો ભંગમયાદિવ । ત્રિવલીદંભતઃ સ્વર્ણ-
 સૂત્રત્રયદૃઢીકૃતઃ ॥ ૩૪ ॥ યદ્વા—પુરો રોમાવલી ચારુ—ર્યાસાં પશ્ચાત્તુ
 વેણિયુક્ । શંકે ભંગમિયા મધ્યો દત્તાયઃપટ્ટિકાદ્વયઃ ॥ ૩૫ ॥ રોમા-

જેવા નહવાલી; જેમની ગોઠ, ક્રમથી સ્થૂલ થતી અને સુકોમલ એવી જંઘા (પીંડી)થી પરા-
 જિત થયેલી મૃગલીઓ જાણે સજ્જા પામી હોય તેમ અઘાપિ પણ અંગલમાં વસે છે; તેમ જ જેના
 ગોઠ, રોમ વિનાના, પુષ્ટ, કોમલ અને ઉજ્જ્વલ એવા ઝરવડે જીતાયેલી કેલો લજ્જાતુર થઈને હૃદ-
 યમાં શૂન્ય ભાવને ધારણ કરે છે એવી. હાથડાના સંપુટની જેવા મકેલા સાંધાવાળા જેના અતિ-
 ગુપ્ત જાતુ (ઢીંચણ) કૃષ્ણની લક્ષ્મીની જેમ જોવામાં આવતા નથી એવી; વલી વિસ્તારવાળા,
 પુષ્ટ અને ગોઠ એવા નિતંબના વિંબને ધારણ કરનારી કે જે નિતંબ જાણે ત્રણ અગતને
 જીતનાર કામદેવતું જંગમ સુદર્શનવત્ક્ર હોય તેવું દેખાય છે; વદનથી વમણા વિસ્તારવાળા,
 સુંવાળા, માંસલ અને ઘન એવા જઘનને ધારણ કરનારી કે જે જઘન દેવનદી (ગંગાના)
 પુલિન જેવું દેખાય છે; (લક્ષ્ણોપેત સ્ત્રીનું જઘન વદન કરતાં વમણા વિસ્તારવાળું હોય છે.)
 વલી જેની કટી સિંહની કટીને જેતે એવી સુંદર હોય છે; નાભિ સૌંદર્યસર્વસ્વને છુપાવ-
 વા માટે કરેલા ભૂમિગૃહ જેવી હોય છે; તેનું ઉદર પટલું કુશ હોય છે કે જે સ્પષ્ટ
 દેખાતું પણ નથી, પરંતુ ત્રિવલી વિગેરેના આધેયની અન્યથા અનુપપત્તિ હોવાથી તે છે
 એવી પ્રતીતિ થાય છે; તેનો શરીરનો મધ્યભાગ પટલો કુશ હોય છે કે જેના માંગી જ-
 વાના મયથી તેને ત્રિવલિરૂપી સોનાના ત્રણ દોરા વડે દૃઢ કરેલો છે,
 (વાધી લેવામાં આવેલ છે.) અથવા તો મગના મયથી આગળના ભાગમાં રોમાવલીથી

વલી કુંડલિની યાસાં નાભિવિલોદ્વતા । રાગોરુગરલઘસ્તં ન કેપાં કુરુતે
મનઃ ॥ ૩૬ ॥ તનુસ્નિગ્ધશ્યામરોમ—તરંગોચ્ચૈઃ પ્રસર્પતિ । યાસાં નાભિદ્વ-
દોદ્વૃતા રોમરાજીતરંગિણી ॥ ૩૭ ॥ યાસામુરોજૌ રાજેતે પીનવૃત્તદ્વો-
દ્વતૌ । મનઃસ્થયો રત્યનંગ—વેશ્મનોઃ કલશાવિવ ॥ ૩૮ ॥ કુચૌ સચૂ-
ચુકૌ યાસાં નીલાઞ્જપિહિતાનનો । મનઃસ્મરણહદ્યાર—માંગલ્યકલશાવિવ
॥ ૩૯ ॥ સ્થાતું યત્કુચયોરંત—રત્નમા ચારુવૃત્તયોઃ । ગુણાન્વિતાપિ સચ્ચિ-
દ્રા મુક્તાસ્ત્રગૂ લંઘતે વહિઃ ॥ ૪૦ ॥ મૃણાલિકામૃદૂ વાહૂ કરૌ યાસાં
કજોપમૌ । મૃદુરક્તતલૌ સૂર્ય—ચંદ્રચક્રાદિચિહ્નિતૌ ॥ ૪૧ ॥ સરલા-
ભિઃ સુવૃત્તાભિઃ સ્નિગ્ધારુણનલાંશુભિઃ । અંગુલીભિઃ કરૌ યાસાં રાજતઃ
સ્મરતૂગવત્ ॥ ૪૨ ॥ ત્રિલોકોત્તરસૌભાગ્ય—વ્યંજિરેલાત્રયાંકિતઃ । કંઠો
યાસાં વિભાતિ સ્મ ચતુરંગુલસંમિતઃ ॥ ૪૩ ॥ યાસાં હનુરનૂનશ્રીઃ શોભતે
ભાસુરધુતિઃ । સ્વૈરં વિલસતો રત્ય—નંગયોરિવ દર્પણઃ ॥ ૪૪ ॥ અધ-

ષ્ણને પાછલા માગમાં લાંબી ઘેળીધી જાણે લોઢાની બે પાટીના ધંધવઢે પાંધી લીધેલ હોય તેવો જણાય છે; ઘઢી નામિરૂપી પિલમાંધી નીકઢેલી રોમાવલી રૂપી સાપળ ધવી છે કે તેણે રાગરૂપી નીઘ્ર વિપધી કોના મનને વ્યાપ્ત કરેલ નથી ? ઘઢી નામિરૂપી દ્રહમાંધી નીકઢેલી રોમરાજીરૂપી નદી પાતઢા, સ્નિગ્ધ અને શ્યામ ધવા ડંચા ડછઢતા રોમરૂપી તરંગોઢઢે વિસ્તાર પામેલી છે; ઘઢી ઝેના ડરોઝ (સ્તન) ઘુટ, ગોઢ, મજઘુત અને ડંચા, મનમાં રહેલા અનંગ ને રતિના મંદિર ડપરના બે કઢશ હોપ તેવા શોમે છે; ઘઢી ઢીંટઢી-પાઢા તે ધંને સ્તનો નીલ કમઢ ઘઢે ઢંકાપેલા મુઢવાઢા અને કામદેવના ધરના દ્વારપાસે સ્થાપેલા બે મંગઢ કઢશ ઝેવા શોમે છે; તે સુંદર ને ગોઢ ધવા બે સ્તનના મધ્યમાં રહેવા માટે અસમર્થ ધવાધી દોરાવાઢી અને હિદ્રવાઢી ધવી મોતીની માઢા પળ બહાર લટકવા કરે છે. વમલિની સરલા કોમઢ બે ઘાડુ છે અને હાથ (પંજા) કમઢની ડપમાવાઢા છે તથા તેના હાથના તઢીયા કોમઢ, રાતા અને સૂર્ય, ચંદ્ર તથા ધક્રાદિના ધિન્દ્રો ઢઢે મુશોમિત છે; ઘઢી સરલ, ગોઢાકાર, સ્નિગ્ધ અને લાલ નઢની કાંતિ ઘઢે શોમતી ધવી આંગઢીઓઢઢે કામદેવના માધાની ઝેવા બે હાથ શોમી રઢા છે; ત્રણ લોકમાં અપૂર્વ સૌમાગ્યને પતાવતી ધવી ત્રણ રેલાઢઢે ધિહિત અને ચાર આંગઢના પ્રમાણવાઢો ઝેનો કંઠ શોમી રહો છે; ઝેની હઢપધી પૂર્ણ શોમાવાઢી અને અઢહઢની કાંતિવાઢી તેમજ સ્વેષ્ઢાણ વિધરતા ધવા રતિ અને કામદેવના દર્શણ સમાન શોમે છે; ઝેના અપરોઢપુટ

રૌષ્ટ્રપુટં યાસાં કલૂસં રાગરસૈરિવ । વિરક્તાનપિ યદ્રંક્તાન્ કુરુતે ચિતનાદપિ
 ॥ ૪૫ ॥ રૈવદ્રક્તં સુરક્તેન નીરસં સરસેન ચ । સ્યાદ્યદોષ્ટેન સસ્પર્દ્ધં
 પ્રવાલં સાર્થકાભિધં ॥ ૪૬ ॥ રક્તત્વં નીરસે રત્ને માધુર્યં પાંદુરેઽમૃતે ।
 સ્થાને દ્વયોસ્તયોર્યોગા-દ્યદોષસ્તદ્દ્વયાધિકઃ ॥ ૪૭ ॥ અંતર્મુખં દંતપંક્તિ-
 ર્યાસામવિરલા સમા । માણિક્યસંપુટન્યસ્તા મુક્તાલિરિવ રાજતે ॥ ૪૮ ॥
 યાસાં રક્તોઽધરો રાગં જનયત્યુચિતં હિ તત્ । રાગં મુક્તોપમા દેતા-
 વજી સૂતે તદન્નુતં ॥ ૪૯ ॥ શોભતે રસના યાસાં કમલચ્છદકોમલા ।
 સુલક્ષણ્યેવ ભારત્યા જાગ્રત્યા મુખમંચિરે ॥ ૫૦ ॥ દીર્ઘોન્નતાતિસરલા
 યાસાં નાસા વિરાજતે । કલિકા દીપકસ્યેવ શ્રિયાં ક્રીડાગૃહે સુલે
 ॥ ૫૧ ॥ તીક્ષ્ણાગ્રે વિપુલે શ્યામ-તારકે ચ યદીક્ષણે । અંતર્નિવિષ્ટ-
 મરે ભાતઃ પદ્મે ઇવ સ્મિતે ॥ ૫૨ ॥ અન્ધિભિઃ સુભગૈર્યાસાં હનર્સોર્દયસંપદઃ ।
 ઉદ્ઘાટપદ્મારરય-સ્તસ્થુઃ સ્વઃસુદૃશાં દૃશઃ ॥ ૫૩ ॥ વિલાસચટુલે
 યાસાં કર્ણોપાંતપ્રસર્પિણી । નેત્રે સાંજનલક્ષ્મીકે ભાતઃ પ્રાસ્તાંજને અપિ

(જે હોઠ) એવા રંગવદે રંગાપેલા છે કે જે ચિતવવા માગ્રથી પણ વિરલજનોને રાગ-
 વાળા બનાવે છે; અત્યંત રક્ત અને રસ સહિત એવા તેનાં ઓઘની સાથે કાંઈક રાતું અને
 નીરસ સ્પર્શ કરનારા પ્રવાલનું નામ સાર્થક છે; નીરસ એવા રત્નમાં રક્તત્વમાત્ર છે અને
 પાંદુર (હલ્દી) એવા અમૃતમાં મધુરતા માત્ર છે, ઓઘમાં તે બંનેનો સંયોગ-રક્તતા ને
 મધુરતારૂપે હાંવાથી તે બંનેથી ઓઘ અધિક છે; જેના મુલમાં અવિરલ (વધે માર્ગે વિનાની)
 અને સમ (સસ્ટી) એવી દાંતની શ્રેણિ માણિક્યપના સંપુટમાં રાખેલી મોતિની શ્રેણિ જેવી
 શોભે છે; જેના રક્ત એવા અધર રાગને (રંગને) ઉત્પન્ન કરે છે તે તો ઉચિત છે પણ તે
 રાગ મોતિની ઉપમાવાળી શ્વેત દાંતોની શ્રેણિ ઉત્પન્ન કરે છે તે આશ્ચર્યકારી છે; તેના
 મુલરૂપી મંદિરમાં જાણે જાગતી ભારતિની સુલક્ષણ્યા હોય તેવી તેમ જ કમલપત્ર જેવી
 કોમલ રસના (જીમ) શોભે છે. દીર્ઘ, ઉન્નત અને અતિ સરલ એવી નાસિકા દીપની
 કલિકા જેવી લક્ષ્મીના ક્રીડાગૃહ જેવા મુલની ઉપર શોભે છે; તીક્ષ્ણ અપ્રમાણ (છેડા)
 વાળા અને વિપુલ (વિસ્તૃત) એવા તેના નેત્રમાં રહેલી જે કાઠી કીકીઓ કમલમાં રહેલા
 ભ્રમર જેવી શોભે છે. તેની અતિ સુભગ (સૌભાગ્યશાળી) એવી આંખો વધે જેની સૌંદર્ય
 સંપદા દશાદ ગઈ છે એવી દેવાંગનાઓની દષ્ટિ ઉપાવી જ રહી ગઈ છે. (ચીંચાતી જ નથી)
 મટકું પણ મારી શકતી નથી. વાળી વિલાસવાળા અને કર્ણ પર્યંત પહોંચેલા (છાંયા).

॥ ૫૪ ॥ યાસુ કામાશ્ચશાલાસુ લંબિતે ધનુષી ઇવ । ધ્રુવૌ સદા સહસ્થાયિ
-ચત્તુર્વાણે વિરાજતઃ ॥ ૫૫ ॥ ચત્તુઃકાસારયોર્યાસાં શૃંગારરસપૂર્ણયોઃ ।
કટાક્ષા વીચય ઇવા-ભાંતિ કામાનિલોસ્થિતાઃ ॥ ૫૬ ॥ ભૂષણાલંકૃતે
યાસાં શ્રવણે દીર્ઘવર્તુલે । દોલાવિલાસં વિભ્રૂતઃ ક્રીડતો રત્યનંગયોઃ
॥ ૫૭ ॥ સુવર્ણશાલિનોર્મુક્તા-મયયોશ્ચારુવૃત્તયોઃ । તુલ્યયોઃ શોભતે
સંગો યત્કુંડલકપોલયોઃ ॥ ૫૮ ॥ યદ્વૌરગહ્યોર્ભાંતિ કુટિલાલકવલ્લયઃ ।
પ્રસૂનેપોરિવ જય-પ્રશસ્ત્યક્ષરપંક્તયઃ ॥ ૫૯ ॥ મલિનાંશબ્યપોહાય ચોઽ-
યમર્દ્ધાકૃતો વિદ્યુઃ । યાસાં ભાલસ્થલં તેન નિર્મલેનેવ નિર્મિતં ॥ ૬૦ ॥
યદાસ્યસુપમાકાંક્ષી મમઙ્ગાંભોનિધૌ વિદ્યુઃ । તથાપિ યોનિજાતસ્ય તસ્ય
તાતસ્ય સા કુતઃ ॥ ૬૧ ॥ કિંચિદાકુંચિતાઃ સ્નિગ્ધા મૃદુલાઃ શ્યામલાં-
શવઃ । યાસામત્યંતતનવઃ કેશા લેશા ઇવ શ્રિયાં ॥ ૬૨ ॥

માનવા મૌલિતો વર્ણ્યા યદ્યપ્યંદ્રેસ્તુ નાકિનઃ । તથાપ્યેતેઽતિપુણ્યસ્વા-
દેવત્વેન વિવક્ષિતાઃ ॥ ૬૩ ॥ સિદ્ધાંતેઽપ્યત એવૈયા-મનેનૈવ ક્રમેણ હિ ।

અંજનની શોમાવાઢા તેના નેત્રો અંજન કર્યા વિના પણ શોમે છે. કામદેવની શશ્વશાઢારૂપ
જેમની ધનુષ્યના જેવી લાંબી પે ઝૂઓ (મમરો) નિરંતર સાથે રહેલા ચત્તુરૂપ ધાળોથી શોમી
રહેલ છે. શૃંગારરસથી પૂર્ણ એવા ચત્તુરૂપ સરોવરમાં કામરૂપ પવનથી ઉઘ્ઘટતા જાણે
સરંગો હોય હોય તેમ તેણીના કટાકો શોમે છે. ભૂષણોથી અલંકૃત અને દીર્ઘ તેમ જ વર્તુલ
(ગોઢ) એવા તેના કર્ણો ક્રીડા કરતા રતિ અને અનંગના હાંડોઢા જેવા શોમે છે.
સુવર્ણના, હવતામય, ચારુ અને ગોઢ એવા કુંડલપુગલનો તેની સમાન સ્થિતિવાઢા
કપોઢ (ગાલ) સાથેનો મંયોગ શોમે છે. એના ગાર એવા ગલ્લ (કંઢના પાછલા ભાગ)
ઉપર સોટતી કુટિલ એવી ફેશની ઘડીઓ કામદેવને પ્રસિદ્ધિ આપનારી જયપ્રશસ્તિની
અક્ષર પંચિતમાં જેવી શોમે છે. મલિન માગને દૂર કરવા માટે અર્ધ કરેલા ચંદ્રમાની નિર્મ-
લ્લપાપડે જ નિર્માણ કરેલું હોયની તેવું તેનું માઢસ્થલ શોમે છે. એના મુઢની શોમાને પ્રાપ્ત
કરવા માટે તેથી ઇચ્છાથી ચંદ્રમા સમુદ્રમાં ઢુવી જાય છે, તોપણ યોનિજાત એવા તેના તાવ
પાસે તે વર્ણ્યા હોય ! કાંઈક વાંકા, સ્નિગ્ધ, મૃદુલ, શ્યામ કાંતિવાઢા અને અત્યંત
પાતઢા એવા તેના કેશ સપ્તમીના લેશ (વિમાગ) જેવા શોમે છે. (૧૨૫-૬૨)

મનુષ્યોનું વર્ણન મસ્તકથી કરવું અને દેવોનું ચરણથી કરવું એવો નિયમ છે છતાં
અતિપુણ્યશાઢી હોવાથી યુગલિકોનું વર્ણન દેવોની રીતે ચરણથી કરવામાં આવ્યું છે.
સિદ્ધાંતમાં પણ આ ક્રમે કરીને જ તેનું વર્ણન પૂન્યપુરુષોએ કરેલું છે, તેથી અમે પણ યે

આદિષ્ટં વર્ણનં પૂજ્યૈ-રિયં તદ્દિક્ પ્રદર્શિતા ॥ ૬૪ ॥ एवं च ताः सुव-
 दनाः सुकेश्यः स्युः सुलोचनाः । चारुवक्षोजजघनाः सदावस्थितयौवनाः
 ॥ ६५ ॥ सद्राजहंसगतयः कलकंठीकलस्वराः । स्वर्णचंपकचार्वङ्ग्यो द्वा-
 त्रिंशल्लक्षणांचिताः ॥ ६६ ॥ द्वात्रिंशल्लक्षणानि च ज्योतिष्करंदवृत्तौ श्री-
 मलयगिरिभिर्दर्शितानि पूर्वोक्तान्येव, किं त्वत्र जंबूद्वीपप्रज्ञसिवृत्तौ मकर-
 स्थाने मकरध्वज इति दृश्यते, तथा च तद्ग्रन्थः-मकरध्वजः कामदेव-
 स्तरसंसूचकं सूचनीये सूचकोपचाराल्लक्षणमिति, तच्च सर्वकालमविध-
 वत्वादिसूचकमिति. स्वभर्तुः किंचिदूनोच्चा भाग्यसौभाग्यभूमयः । सर्वे-
 पामप्यनुमता दक्षात्तापाः प्रियंवदाः ॥ ६७ ॥ सुस्था भाविकशृंगाराः
 सीमंताद्युज्झिता अपि । मदमंथरगामिन्यो निर्विकाराशया अपि ॥ ६८ ॥
 स्वाभाविकैरलंकारै-र्दशभिः स्त्रीजनोचितैः । सुशिक्षिता इव सदा लीला-
 दिभिरलंकृताः ॥ ६९ ॥ ते चामी-लीला १ विलासो २ विच्छिन्ति ३
 विन्वोकः ४ किलकिंचितं ५ । मोट्टायितं ६ कुट्टमितं ७ ललितं =

દિશા વતાવેલ છે. આ પ્રમાણે તે સ્ત્રીઓ સારા મુલવાળી, સારા કેશવાળી, સારા લોચન-
 ઘાળી, સારા વક્ષોજ ને જઘનવાળી, સદા અવસ્થિત યૌવનવાળી, રાજહંસ સમાન ગતિવાળી,
 કોયલ જેવા મધુર સ્વરવાળી, સ્વર્ણ ને ચંપક સરસા મનોહર શરીરવાળી તથા વત્રીશ
 લક્ષણવાળી હોય છે. (૧૬૩ થી ૧૬૬) તેના વત્રીશ લંચણો જ્યોતિષ્કરંદવૃત્તિમાં
 શ્રીમલયગિરિ મહારાજે પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે જ કહેલા છે, પરંતુ જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિની વૃત્તિમાં
 મકરને સ્થાને મકરધ્વજ દેખાય છે. તે આ પ્રમાણે-મકરધ્વજ ઇટલે કામદેવ તેના છૂચક
 ઇટલે છૂચનીયને વિષે છૂચકનો ઉપચાર કરવાથી તેને ઓઠલાવનાર લંચણ. તે સર્વકાલ
 અવિધવાપણું વિગેરેના મૂચક છે. યુગલિક સ્ત્રીઓ પોતાના સ્વામીથી કાંઈક ઓછી ડંચી,
 માગ્ય ને સૌમાગ્યની ભૂમિ જેવી, સર્વને ગમે તેવી, દક્ષ આલાપવાળી, પ્રિય બોલનારી,
 સુસ્થ, સીમંતાદિ-કેશની ધ્વવસ્થા રહિત છતાં પણ શૃંગારથી શોભિત હોય તેવી, નિર્વિ-
 કાર આશયવાળી છતાં પણ જાણે મદવદે મંદગતિવાળી હોય તેવી સ્ત્રીજનને ઉચિત એવા
 સ્વાભાવિક લીલા વિગેરે દશ અલંકારવડે જાયે સારી રીતે શીખેલી હોય તેમ સર્વદા
 અલંકૃત હોય છે. (૧૬૭-૬૯.) તે દશ પ્રકારના સ્વાભાવિક અલંકાર આ પ્રમાણે-
 ૧ લીલા, ૨ વિલાસ, ૩ વિચ્છિન્નિ, ૪ વિન્વોક, ૫ કિલકિંચિત, ૬ મોટ્ટાયિત, ૭ કુટ્ટ-
 મિત, ૮ લલિત, ૯ વિદૃત તથા ૧૦ વિગ્રમ આ દશ સ્ત્રીઓના સ્વાભાવિક અલંકારો
 સમજવા. એના લંચણ કાવ્યાનુશાસનમુદ્રમાં આ પ્રમાણે કહેલા છે-વાણી, વેપ અને

विहृतं ९ तथा ॥ ७० ॥ विभ्रम १० श्रेयलंकाराः स्त्रीणां स्वाभाविका दश । एतल्लक्षणानि चैवं काव्यानुशासनसूत्रे—वाग्देवचेष्टितैः प्रियस्यानु-
कृतिर्लीला १ स्थानादीनां वैशिष्ट्यं विलासः २ ग्रंथांतरेऽप्युक्तं—स्थानास-
नगमनानां हस्तभूनेत्रकर्मणां चैव । उत्पद्यते विशेषो यः श्लिष्टः स
तु विलासः स्यात् ॥ १ ॥ गर्वादल्पाकल्पन्यासः शोभाकृद्विच्छित्तिः
३ इष्टेऽवज्ञा विव्शोकः ४ वागंगभूषणानां व्यत्यासो विभ्रमः ५
स्मितहसितरुदितभयरोपगर्वदुःख—भ्रमाभिलापसंकरः किलकिंचितं ६
प्रियकथादौ तद्भावभावनोत्था चेष्टा मोट्टायितं ७ अधरा-
दिग्रहादुःखेऽपि हर्षः कुट्टमितं ८ मसृणोऽगन्यासो ललितं ९
व्याजादेः प्रातःकालस्याप्यवचनं विहृतं १० एतेषां दशानां सूत्राणां
सोदाहरणा वृत्तयस्तु काव्यानुशासनटीकाया अलंकारचूडामणेरवसे-
याः, एतच्च जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रेऽपि सूचितं. तथाहि—संगयहगयसिश्च
भणिश्चिष्टिश्चविलाससंज्ञावणिउणजुत्तोवयारकुसला इति,

चेष्टितवदे मर्चारतुं अनुकरण करतुं ते लीला. १, स्थानादितुं विशिष्टपणुं ते विलास २,
ग्रंथांतरमां पण करुं छे के—‘स्थान, आसन ने गमननी तथा हस्त, भू ने नेत्रनी जे श्लिष्ट एवी
चेष्टा विशेष थाय छे ते विलास कहवाय छे.’ गर्वधी अल्प अने अकल्प एवो जे न्यास
शोभा आपे छे ते विच्छित्ति. ३, इष्ट छतां अवज्ञा करवी ते विव्शोक ४, वागीनो ने अंग-
भूषणोनो जे व्यत्यास करवो ते विभ्रम. ५, स्मित, हसित, रुदित, भय, रोष, गर्व, दुःख,
भ्रम ने अभिलाप अनो जे संकरमाय एकबीजामां मळी जवारूप थयो ते किलकिंचित
६, प्रियनी कथा विगेरेमां ते भाव भाववाधी उत्पन्न थती चेष्टा ते मोट्टायित. ७, अधरा-
दिना ग्रहणमां—चुपनादिमां महा दुःख थतां पण हर्ष धारण करवो ते कुट्टमित. ८, कोमळ
एवो जे अंगन्यास ते ललित ९, कांइ मिय करीने—कपटथी प्राप्त काळे पण न घोलतुं ते
विहृत. १०, एदश छथोना उदाहरण साधेनी वृत्ति—विस्तार काव्यानुशासनटीकामांथी
तेम ज अलंकारचूडामणिमांथी जाणी लेवो. आ हकीकत थीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रमां पण
एनवेले छे. ते आ प्रमाणे—‘संगत, गत, हसित, भणित, विष्टित, चेष्टित, विलास, गंनय,
निपुण अने पुक्तोपचार करवामां कुशळ होय छे.’ इति.

न तूद्दिश्यान्यमर्त्यास्ता विकारं विभ्रते मनाक् । कालस्वभावादेवाल्प-
विकारा न्यायमार्गगाः ॥ ७० ॥ अनभ्यस्तनीतिकाम-शास्त्रा अपि स्वभावतः ।
युक्तकामोपचारेषु चतुराश्चतुराशयाः ॥ ७१ ॥ नयनोत्सवकारिण्य-श्चित्र-
कृत्प्रियदर्शनाः । साक्षादप्सरसः स्वर्गा-दवतीर्णा इव क्षिति ॥ ७२ ॥
तत्पतिप्राग्भवाचीर्ण-दानादिसुकृतोद्भवैः । पचेलिमैरिव फलै-र्जतिद्वय-
संपदः ॥ ७३ ॥ तास्तादृश्यस्तदानीं स्युः स्त्रियः कालस्वभावतः ।
युग्मिन्यः परिभोगार्हा युग्मिनां पुण्यशालिनां ॥ ७४ ॥ सर्वे-
ऽपि पुंस्त्रीरूपास्ते मनुष्याः शुभलक्षणाः । नांदीसिंहकौचहंस-
गंभीरमधुरस्वराः ॥ ७५ ॥ आद्यसंहनना आद्य-संस्थानाः कांतिशालिनः ।
दद्रुकुष्ठकिलातादि-त्वग्दोषरहितांगकाः ॥ ७६ ॥ कपोतवस्परिणता-
हाराः कंकवयो गुदाः । अलग्नमलमूत्रादि-लोपापानास्तुरंगवत् ॥ ७७ ॥
पृष्ठकरंडकवाच्यानि पृष्ठवंशोन्नतास्थिशकलानि । पदपंचाशां द्विशतीं
दधतः क्रोशत्रयोन्नतयः ॥ ७८ ॥ आर्या । पद्मोत्पलादिवच्चारु-गंधश्चास-

ते युगलिक स्त्रीओ अन्ध पुरुषोने जोइने किंचित् पण विकारने पामती नथी,
कारण के कालस्वभावथी ज ते काळनी स्त्रीओ अल्पविकारवाळी अने न्याय-
मार्गे गमन करनारी होय छे. (१७०) नीतिशास्त्र के कामशास्त्रनो अन्वयत कर्षा
बिना पण स्वभावे ज योग्य एषा कामोपचारमां चतुर अने चतुर (शुभ) आशयवाळी
ते काळनी स्त्रीओ होय छे. वळी नेत्रने उत्सव करनार, आश्चर्यपमाडनार, प्रियदर्शनवाळी
अने साक्षात् अप्सराओ ज देवलोकमांथी पृथ्वीपर आवी होय तेवी ते देखाय छे. तेना
पतिना पूर्वमवे आचरेला दानादि सुकृतोथी उद्भवेल्ला अतिपक्व फळोथी एषा प्रकारनी
रूपसंपदाने पामेली होय छे. ते स्त्रीओ पूर्वे कक्षा प्रमाणेना स्वरूपवाळी कालस्वभावथी ज
ते काळे पुण्यशाळी एषा युग्मीओना भोगने योग्य होय छे. (१७१-१७४) स्त्री अने पुरुषो
सर्वे मनुष्यो शुभलक्षणवाळा, नांदी, सिंह, कौच अने हंसनी जेवा गंभीर अने मधुर स्वर-
वाळा होय छे. वळी प्रथम संहननवाळा, प्रथम संस्थानवाळा, कांतिशाळी, घाघर, कुष्ठ ने
किलासादि त्वचाना दोषथी रहित, कपोतनी जेवा परिणत आहारवाळा, कंकपक्षीनी जेवी
संकुचित गुदावाळा, अश्वनी जेम मळमूत्रादिना लेप बिनानी गुदावाळा, जेना पृष्ठकरंडक तरीके
ओळखाता पृष्ठवंशना उन्नत एषा अस्थिना विभागो २५६नी संख्यामां होय छे अने ग्रन्थ
गाउना शरीरवाळा होय छे. (१७२-१७८) पद्म अने उत्पल (कमळ) नी जेवा सुगंधी आसवाळा

मुखांबुजाः । तनुक्रोधमानमाया—लोभदोषाः स्वभावतः ॥ ७९ ॥ विनीता
भद्रकास्त्यक्त—भक्ष्यभोज्यादिसंचयाः । संतोषिणो निरौत्सुक्या मार्दवा-
जवशालिनः ॥ ८० ॥ सत्यपि स्वर्णरत्नादौ ममत्वावेशनर्जिताः । परस्परं
त्यक्तवैर—कलहद्रोहमत्सराः ॥ ८१ ॥ अश्वमातंगकरभ—वृषभादिषु
सत्स्वपि । तद्भोगविमुखाः पाद—विहाराः स्वैरचारिणः ॥ ८२ ॥ गोमहि-
ष्येडकाजामु सुव्रतासु सतीष्वपि । तदंगीकारतद्दोह—तद्गुधास्वादव-
र्जिताः ॥ ८३ ॥ यच्चभूतपिशाचादि—ग्रहमारिविवर्जिताः । कासश्वास-
ज्वराद्यर्ति—व्याधिव्यसनवंचिताः ॥ ८४ ॥ कृपिसेवावणिज्यादिवृत्तिक्लेश-
परिच्युताः । वांछामात्रप्राप्तकामा निश्चिन्ताः सुखमासते ॥ ८५ ॥
भूपालयुवराजेभ्य—श्रेष्ठिसेन्याधिपादिभिः । नायकै रहितास्तुल्याः स्युः
सर्वेऽप्यहमिन्द्रकाः ॥ ८६ ॥ एकादशभिः कुलकं ॥

तदा न कोऽपि कस्यापि दासः प्रेप्यश्च कर्मकृत् । भागिको भृतकः
शिष्य आभियोग्योज्झिता हि ते ॥ ८७ ॥ प्रसूषितृस्वसृभ्रातृ—भार्यापुत्र-

मुखो छे जेना एषा, स्वभावधी ज पातळा क्रोध, मान, माया, लोभरूपा कपायोवाळा,
विनीत, भद्रक, भक्ष्य अने भोग्य पदार्थोंना संचय विनाना, संतोषी, निरौत्सुक्य
(उत्सुकता विनाना), मृदुता अने सरलतावाळा होय छे. (१७९-१८०)
सुवर्ण रत्नादिक छतां पण तेनी उपर ममताना आग्रह विनाना होय छे, अने परस्पर
वैर, कलह, द्रोह अने मत्सर रहित होय छे. (१८१) ते काळे अश्व, गज, उंट अने वृषमादिक
होय छे छतां ते युगळिको तेनो उपभोग करता नथी. तेमो पगे ज चालनारा अने स्वेच्छा-
विहारी होय छे. (१८२) गाय, भेंश, बकरी ने घेटी विगेरे दूधाळा जनावर सारा होता छतां
तेने अंगीकार करता नथी अने तेने दोहता नथी तेमछ तेना दूधनो स्वाद पण लेता नथी.
(१८३) यच्च, भूत, पिशाच विगेरेना उपद्रवधी तेमज ग्रहपीडा अने मारी (मरकी) थी
वर्जित होय छे. कास, श्वास, ज्वर विगेरे व्याधिधी अने तेनी पीडाधी विरहित होय छे.
(१८४) खेती, सेवा, व्यापार विगेरे करीने आजीविका चलाववाना क्लेशधी रहित होय छे.
वांछा करवामात्रधी ज इच्छितने मेळवनारा होवाधी निश्चितपणें सुखमां गे छे. (१८५)
राजा, पुषराज, शेठ, धनवान, सेनापति विगेरेना व्यवहारवर्जित होय छे, तेम ज नायक
रहित, सर्व समानमाषवाळा ने सर्व अहमिंद्र होय छे. (१८६)

ते काळे कोंड कोंडनो दास, प्रेप्य के कर्मकर होतो नथी, तेमज मागीदार,
भृतक, शिष्य के आभियोगिकपणुं पण होतुं नथी. (१८७) माता, पिता,

સ્તુષાદિષુ । સ્વજનેષ્વપિ તે મર્ત્યા ન તીવ્રપ્રેમબંધનાઃ ॥ ૮૮ ॥ તદા
 ગોધૂમશાલ્યાદ્યા ભવંત્યૌષધયઃ સ્વયં । સરસત્વાન્દ્રુવો ભૂમ્ના સાંપ્રત્નીન-
 તૃણાદિવત્ ॥ ૮૯ ॥ આહારાયોપયુજ્યંતે ન તાસ્તેષાં નૃણાં પરં । પૃથ્વી-
 કલ્પદ્રુમફલ-પુષ્પાહારા હિ તે જનાઃ ॥ ૯૦ ॥ શર્કરામોદકાદિભ્યો-ઽપ્ય-
 નંતગુણમાધુરી । મૂર્ધ્નિર્ભવેત્તદા સ્નિગ્ધા પરિણામે હિતાવહા ॥ ૯૧ ॥
 નીરોગાણાં સુજાતીનાં પાલિતાનાં પ્રયત્નતઃ । પુંદ્રેક્ષુચારિણીનાં ચ ગર્વાં
 લક્ષ્યસ્ય યત્પયઃ ॥ ૯૨ ॥ એકગવ્યાં સંક્રમિત-મર્દ્ધ્વાર્દ્ધ્વાદિવ્યવસ્થયા ।
 નિષ્પાદિતં તેન લક્ષ-દ્રવ્યવ્યયસમુદ્ભવં ॥ ૯૩ ॥ દીપનીયં વૃંહણીયં સર્વા-
 ગીણપ્રમોદકૃત્ । સુરભિ સ્વાદુ કલ્યાણ-મોજ્યં યજ્ઞકર્ત્તિનઃ ॥ ૯૪ ॥
 તતોઽપ્યધિકમાધુર્ય-સ્તુષ્ટિપુષ્ટ્યાદિકૃદ્રસઃ । કલ્પદ્રુમાણાં તેષાં સ્યા-ત્પુ-
 ૃષ્પેષુ ચ ફલેષુ ચ ॥ ૯૫ ॥ ચતુર્ભિઃ કલાપકં । તુવરીકણમાત્રેણ તેના-
 હારેણ તે જનાઃ । અહોરાત્રત્રયં યાવ-ત્સુહિતાઃ સુખમાસતે ॥ ૯૬ ॥ અ-
 થાહૃત્ય તમાહારં પ્રાસાદાકારશાલિપુ । પ્રાગુક્તકલ્પવૃક્ષેષુ તે રમંતે

વહેન, માદ, માર્યા, પુત્ર, પુત્રવધૂ વિગેરે સ્વજનોને વિષે પણ તે યુગલિકો
 તીવ્ર પ્રેમબંધનવાળા હોતા નથી. (૧૮૮) તે કાલે ગોધૂમ, શાલિ વિગેરે
 ઔષધિઓ (ધાન્યો) સ્વભાવે જ જમીન પ્રાપ્તે રસવાળી હોવાથી સાંપ્રતકાલે તૃણાદિક
 થાય છે તેમ પોતાની મેલે જ ઊગે છે, પણ તે ધાન્યો તે કાલના મનુષ્યોને આહારના ઉપ-
 યોગમાં આવતા નથી. તેઓ તો પૃથ્વી અને કન્પવૃદ્ધના ફલ ને પુષ્પાદિનો આહાર કરનારા
 હોય છે. (૧૮૯-૯૦). સાકરના મોદક કરતાં પણ અનંતગુણી મધુર, સ્નિગ્ધ અને પરિ-
 ણામે હિતકારક એવી તે કાલે ધૂમિ (મૃત્તિકા) હોય છે. નિરોગી, જાતિવંત, પ્રયત્નપૂર્વક
 પાછેલી, પુંદ્ર ને શેરડીનો જ ચારો ચરાવેલી લાખ ગાયોનું દૂધ તેથી અર્ધ
 સંખ્યાની ગાયને પાતાં, એમ ક્રમે ક્રમે અર્ધ અર્ધને પાતાં, છેવટની એક ગાયના દૂધથી
 બનાવેલ લઘુ દ્રવ્યના વ્યયથી થયેલ, દીપનીય, વૃંહણીય, સર્વ અંગમાં પ્રમોદ ઉત્પન્ન કર-
 નાર, સુગંધી, સ્વાદુ એવું ચક્રવર્તીનું જે કલ્યાણ મોજન (ધીર) હોય છે તે કરતાં પણ અધિક
 મધુરતાવાળો, તુષ્ટિપુષ્ટિ વિગેરેને કરનારો એવો કન્પવૃદ્ધોના ફલમાં ને પુષ્પમાં રસ (સ્વાદ)
 હોય છે. (૧૯૧-૯૫) તુરના દાણા જેટલા તેના આહારથી તે કાલના યુગલિકો ત્રણ દિવસ
 સુધી આહારની ઇચ્છા વિનાના સુખે અને સ્વસ્થતાઈ રહે છે. (૧૯૬) તેઓ ને તેટલો આહાર
 કરીને તેઓ પ્રાસાદના આકારવાળા પૂર્વ કહેલા કન્પવૃદ્ધોમાં જેમ સુખ ઉપજે તેમ આનં-

यथासुखं ॥ ९७ ॥ यदा चतुर्विधातोद्य-हृद्यनादरसार्थिनः । तदा ते
 त्रुटितांगाख्या-नुपयांति सुरद्रुमान् ॥ ९८ ॥ एवं च-वस्त्रमाल्यविभू-
 पाद्यै-र्यदा यैर्यैः प्रयोजनं । उपसर्पति ते लोका-स्तदा तांस्तान् सुर-
 द्रुमान् ॥ ९९ ॥ तदास्ति न पुरग्राम-दुर्गापण्यहादिकं । ततस्ते स्यु-
 र्जना वृक्ष-वासिनः स्वैरचारिणः ॥ २०० ॥ वीवाहयजनप्रेत-कार्यादी-
 नामभावतः । न तेषां कार्यवैयर्थ्यं तेऽव्यग्रमनसः सदा ॥ १ ॥ तदा
 प्रमार्जनी नास्ति न च कश्चित्प्रमार्जकः । स्वभावान्नूः कचवर-पत्रस्था-
 णुतृणोज्झिता ॥ २ ॥ भवन्ति दंशमशक-यूकाचंचटमत्कुणाः । मक्षिका-
 द्याश्च न तदा जंतवो देहिदुःखदाः ॥ ३ ॥ ये सिंहचित्रकव्याघ्र-भुजगाज-
 गरादयः । कालस्वभावतस्तेऽपि न रौद्रा नापि हिंसकाः ॥ ४ ॥ एवं
 मृगा वृकाः श्वानः पक्षिमार्जारमूपकाः । मिथो वैरोज्झिताः सर्वे भद्रकाः
 स्युरहिंसकाः ॥ ५ ॥ न खट्वादीनि शस्त्राणि नागवाणादयोऽपि न ।
 न तत्प्रयोगी संग्रामः कोऽपि कस्यापि नाशकृत् ॥ ६ ॥ नागवाणादयश्चैवं-

दयी रहे छे. (१९७) तेओ ज्यारे चार प्रकारना बाजिओने सांभळवाना अर्थां थाय छे त्यारे
 त्रुटितांग जातिना कल्पवृक्षो ते इच्छाने पूर्ण करे छे. (१९८) तेम ज तेमने ज्यारे ज्यारे वस्त्र,
 मान्य, अलंकार विगेरेनी इच्छा थाय छे त्यारे ते ते वस्तुने आपनारा कल्पवृक्षो तेनी ते ते
 इच्छा पूर्ण करे छे. (१९९) ते काळे नगर, गाम, कीछो, हाट, घर विगेरे होता नथी तेथी
 ते काळना मनुष्यो स्वेच्छाचारी अने वृक्षवामी ज होय छे. (२००) विवाह, पूजन, प्रेतकार्य
 विगेरेनो अमाव होवाथी तेमने कोइपण्य कार्यनी व्यग्रता होती नथी पटले तेओ निरंतर
 अव्यग्रमनवाळा ज होय छे. (२०१) ते काळे प्रमार्जनी (सावरणी) होती नथी अने कोइ
 प्रमार्जक (वाळनार) पण होतो नथी. स्वभावे ज जमीन कचरो, पत्र, तृण के स्याणु रहित ज
 होय छे. (२०२) बळी डांस, मच्छर, जु, चांचड, मांकण, माखी विगेरे शरीरने दुःख
 आपनारा जीवोनी ते काळे उत्पात्ति होती नथी. (२०३) जे सिंह, चित्रा, व्याघ्र, युजंगम,
 अजगर विगेरे जीवो होय छे, ते पण काळ स्वभावथी ज रौद्र परिणामी के हिंसक होता नथी,
 तेमज हरण, वरगढा, कुठरा, पक्षीओ, भीलाढा, तंदर विगेरे जीवो जातिवैर चिनाना, भद्रक
 अने अहिंसक होय छे. (२०४-५) बळी खट्वादि शस्त्रो ने नागास्त्रादि बाणो पण होता
 नथी तेमज एकजीवानो नाश करनारा संग्राम पण होता नथी के जेमां तेनो उपयोग
 पर शके. (२०६) नागवाण्य विगेरे आ प्रमाणे-नागवाण्य, तमोवाण्य, बडिवाण्य, बाघुवाण्य,

નાગવાણસ્તમોવાણો વહ્નિવાણો મરુચ્છરઃ । એવમન્યેઽપિ તે સ્વસ્વ-નામ-
કાર્યપ્રસાધકાઃ ॥ ૭ ॥ નેતવઃ સસ નો મારિ-ર્જ્વરા નૈકાંતરાદયઃ । તદા
નાકાલમરણં ન દુર્ભિક્ષં ન વિદ્વરઃ ॥ ૮ ॥ એવં ચ તે નિરાતંકા
નિર્વાધા નિરુપદ્રવાઃ । સુખાનિ ભુંજતે યાવ-—જીવં પ્રાચીન-
પુણ્યતઃ ॥ ૯ ॥

તે ચ પોઢા પદ્મગંધા ૧ મૃગગંધા ૨ સ્તથાઽમમાઃ ૩ । સહાશ્ચ ૪ તેજ-
સ્તલિનઃ ૫ શનૈશ્ચારિણ ૬ इत्यपि ॥ ૧૦ ॥ इमे जातिवाचकाः शब्दाः
સંજ્ઞાશબ્દેન રૂઢાઃ, યથા પૂર્વમેકાકારાપિ મનુષ્યજાતિસ્તૃતીયારકપ્રાંતે શ્રી-
ઋષભદેવેન ઉગ્રભોગરાજન્યક્ષત્રિયભેદૈશ્વરુર્ધા કૃતા, તથાત્રાપ્યેવં પદ્મવિધા
સા સ્વભાવતઃ પ્રવાસ્તીતિ જીવાભિગમવૃત્તૌ જંબૂપ્ર० વૃ० ચ. પંચમાંગપદ્મ-
શતકસત્તમોદેશકે તુ પદ્મસમગંધયઃ, મૃગમદગંધયઃ મમકારરહિતાઃ,
તેજશ્ચ તલં ચ રૂપં યેષામસ્તીતિ તેજસ્તલિનઃ, સહિષ્ણુઃ સમર્થાઃ,
શનૈર્મંદમુસ્તુકત્વાભાવાચ્ચરંતીત્યેવંશીલા इत्यन्वर्थता व्याख्यातास्तीति.

ए प्रमाणे पोतपोताना नाम प्रमाणे कार्यं करनारा अनेक प्रकारना घाणो समजवा. (२०७)
વહ્ની સાત પ્રકારની ર્હિતિઓ, મારિ (મરકી), એકાંતરા વિગેરે જ્વરો હોતા નથી, અકાલ
મરણ થતું નથી અને દુર્ભિક્ષ કે ધીજા કોઈ પ્રકારનો વિદ્વર (ઉપદ્રવ) થતો નથી. ઇટલે
તેઓ આતંક વિનાના, વાધા વિનાના, ઉપદ્રવ વિનાના હોય છે અને પૂર્વભવના પુણ્યથી
યાવજ્જીવ સુખને જ ભોગવે છે. (૨૦૮-૯.)

તે યુગલિકો છ પ્રકારના હોય છે, તે આ પ્રમાણે. ૧ પદ્મગંધી, ૨ મૃગગંધી, ૩
અમમા, ૪ સહા, ૫ તેજસ્તલિન અને ૬ શનૈશ્ચારી (ધીમે ધીમે ચાલનારા). (૨૧૦) આ વધા
જાતિવાચક શબ્દો સંજ્ઞાશબ્દે કરીને રૂઢ છે. જેમ પૂર્વે મનુષ્યપણે એકાકારવાળા છર્તા
પણ શ્રીજા આરાના પ્રાંતે શ્રી ઋષભદેવે ઉગ્ર, મોગ, રાજન્ય અને ક્ષત્રિય-ભેદવડે ચાર
પ્રકાર પાઠ્યા તેમ અહીં પણ છ પ્રકારના તેઓ સ્વભાવથી જ છે, એવું શ્રી જીવાભિગ-
મની શૃતિમાં અને જંબૂદ્વીપપદ્મસિની શૃતિમાં કહેલ છે. પંચમાંગ (મગવતી) ના છઠ્ઠા
શતકના સાતમા ઉદેશમાં તો પણ સમાન ગંધવાળા, મૃગમદ (કસ્તુરી) સમાન ગંધવાળા,
મમકાર વિનાના, તેજવાળું તલ તેમજ રૂપ હોવાથી તેજસ્તલિન, સહિષ્ણુ ઇટલે સમર્થ,
અને શનૈઃ ઇટલે મંદપણે-ઉત્સુકતા રહિત પણે ચાલનારા આ પ્રમાણે પૂર્વે કહેલા શબ્દોના
યથાર્થ અર્થ કહેલા છે.

आयुषः शेषपणमास्यां वद्धाग्रिमभावायुषः । ते युग्ममेकं स्त्रीपुंस-रूपं
प्रसृजते जनाः ॥ ११ ॥ अहोरात्रास्तदैकोन-पंचाशतममी जनाः । रक्षन्ति
तावता तौ च स्यातां संप्राप्तयौवनौ ॥ १२ ॥ एषामेकोनपंचाश-दि-
नावधि च पालने । केचिदेवं पूर्वशास्त्रे व्यवस्थां कोविदा विदुः ॥ १३ ॥
तथाहि-सुसोत्तानशया लिहन्ति दिवसान् स्वांगुष्ठमार्यास्ततः कौ र्लिखन्ति
पदैस्ततः कलगिरो यांति स्खलन्निस्ततः । स्थेयोभिश्च ततः कलागण-
भृतस्तारुण्यभोगोद्गताः सप्ताहेन ततो भवन्ति सुदृगादानेऽपि योग्यास्ततः
॥ १४ ॥ अयं भागः-सप्ताहे प्रथमंगुष्ठं लिहंत्युत्तानशायिनः । द्वितीये
भुवि र्लिखन्ति व्यक्तवाचस्तृतीयके ॥ १५ ॥ पदैः स्खलद्भिर्गच्छन्ति चतुर्थे
पंचमे पुनः । स्थिरैः पदैस्ते गच्छन्ति षष्ठे सर्वकलाविदः ॥ १६ ॥ सप्ताहे
सप्तमे प्राप्त-यौवनाः प्रभविष्णवः । स्युः स्त्रीभोगेऽपि केचिच्च सम्यक्त्वप्र-
हणोचिताः ॥ १७ ॥ तथोक्तं जंबू० प्र० वृ० “केचिच्च सुदृगादानेऽपि सम्य-

ए युगलिको ज्यारे छ मास आयुष्य बाकी रहे त्यारे भागला भवतुं आयुष्य बांधे छे अने
एक युग्म (स्त्री-पुरुष) ने जन्म आपे छे. (२११) ते तखते वे युगलिको प्रभवेला युग्मने ४९
दिवस प्रतिपालना करे छे एटला दिवसमां वे यौवन प्राप्त भयेला यह जाय छे. (२१२) आ
प्रमाणे ४९ दिवसनी प्रतिपालनानां केटलाक युद्धिमानो पूर्णता शास्त्रमां आ प्रमाणे व्यवस्था
बतावे छे.-प्रथम सात दिवस चचा सुता सता पोताना अंगुष्ठाने चुस्या करे छे, पछी श्रीजा
सात दिवस पृथ्वीपर जरा जरा पग मांढे छे, श्रीजा सात दिवस कांश्क मधुरवाणीवडे बोले छे,
चोथा सात दिवस कांश्क स्खलना पामता चाले छे, पांचमा सात दिवसमां सारी रीते स्मिर-
ताथी चालया मांढे छे, छठा सात दिवसमां समस्त कळाना जाणनार थाय छे अने सातमा
सात दिवसमां यौवनावस्था पामीने मोगसमर्थ यह जाय छे अने पछी केटलाक तो सम-
कित ग्रहणने योग्य थाय छे. आ प्रमाणे ४९ दिवसो पमार थाय छे. (२१३.) आनी
पछीना ग्रन्थ श्लोकमां पण आ ज इकीकृत कही छे (२१४ थी २२६.) ते त्रिपे श्री जंबू-
द्वीपप्रज्ञासिनी वृषिमां कथुं छे के-केटलाक युगलिको सुदृक्ता आदानमां अर्थात्
सम्यक्त्वना ग्रहणमां पण योग्यतावाळा थाय छे. अही सात मासक बीट्या बाद सम-
कितनी योग्यता कही, परंतु प्रज्ञापनाना विशेष पदनी वृषिमां तो उत्कृष्ट स्थिति-
वाळा मनुष्यो संरंधी सत्त्वमां ‘ वे ज्ञान अने वे अज्ञानवाळा कथा छे. ’ तेमां

त्त्वग्रहणेऽपि योग्या भवन्तीति. ” एवं चात्र सप्तसप्तकव्यतिक्रमे सम्य-
 क्त्वयोग्यतोक्ता. प्रज्ञापनाविशेषपदवृत्तौ च उत्कृष्टस्थितिमनुष्यसूत्रे ‘ दो-
 नाणा दो अन्नाणा ’ इति उत्कृष्टस्थितिका मनुष्यास्त्रिपत्योपमायुषस्तेषां
 तावद् अज्ञाने नियमेन, यदा पुनः पणमासावशेषायुषो वैमानिकेषु बद्धा-
 युषस्तदा सम्यक्तत्वाभाद् द्वे ज्ञाने लभ्येते, अवधिविभंगौ चासंख्येयवर्षायुषां
 न स्त इति. तत्रोत्सर्पिण्यामवसर्पिण्यां च प्रत्येकं पद्विधेऽपि कालविभागे
 सम्यक्त्वस्य श्रुतस्य च द्वयोरप्यनयोः प्रतिपत्तिः संभवतीति प्रतिपद्य-
 मानकस्संभवति, स च प्रतिपद्यमानकस्सुपमदुःपमादिषु देशन्यूनकोट्या-
 युद्देशे एव प्रतिपद्यते, नाधिकायुद्देशे इत्यावश्यकमलयगिरिवृत्तौ. तदत्र
 मतत्रये तत्त्वं सर्वविद्वेद्यमिति ज्ञेयं. असंख्यायुस्तिर्यङ्क्षु तु जन्मतोऽपि सम्य-
 कत्वं संभवति, तथोक्तं षष्ठकर्मग्रन्थवृत्तौ—चायिकसम्यग्दृष्टिस्तिर्यङ्क्षु न सं-
 ख्येयवर्षायुष्केषु मध्यं समुत्पद्यते. किं त्वसंख्येयवर्षायुष्केषु.

सप्तावस्थाकालमान—मित्यादौ प्रथमारके । ततः कालक्रमार्त्तिकचि-
 त्संभवत्यधिकाधिकं ॥ १८ ॥ इदमर्थतो जंबूप्रज्ञसिवृत्तौ. ततस्ते पितर-

उत्कृष्ट स्थितिवाळा एटले त्रण पण्योपमना आयुष्यवाळा. तेमने बे अज्ञान अवश्य होय
 छे. परंतु उपारे छ मासतुं आयुष्य बाकी रहे अने वैमानिकतुं आयुष्य बांधे त्यारे
 सम्यक्त्वनो लाभ धयेलो होवार्थी बे ज्ञान लभ्य थाय छे. अवधि के विभंग असंख्य
 वर्षना आयुष्यवाळा (मनुष्य तिर्यंच) ने होतुं नथी. तेमां अवसर्पिणी ने उत्सर्पिणीमां
 प्रत्येके छए आरामां सम्यक्त्व ने श्रुत बने सामायिकनी प्रतिपत्ति संभवे छे एटले तेना
 प्रतिपद्यमान जीवो संभवे छे. ते प्रतिपद्यमानपणुं सुपमदुःपमादिमां वधारेमां वधारे
 देशन्यून पूर्व कोटी आयु शेष रहे सवे ज लभ्य थाय छे. ते करतां वधारे आयुष्य बाकी
 रक्षुं होय त्यारे संभवतु नथी, एम आवश्यकनी मलयगिरिकृत वृत्तिमां कष्टुं छे. आ
 प्रमाणे त्रण मत छे, तेनुं तत्र (सार) सर्वज्ञ जाणे. असंख्य वर्षना आयुवाळा तिर्यंचोमां
 तो जन्मपी पण सम्यक्त्वनो संभव छे. ते संवंधी छट्टा कर्मग्रंथनी वृत्तिमां कष्टुं छे के—चायि-
 कसमकितदृष्टि संख्याता वर्षना आयुवाळा तिर्यंचोमां उपजता नथी; परंतु असंख्याता वर्षना
 आयुवाळामां ज उपजे छे.

सात अवस्थानुं काळमान सात सात दिवसतुं उपर जे कष्टुं छे ते पहेला आराना
 प्रारंभमां समजयुं. त्यारपछी काळना क्रमपी (प्रतिपालना वधे त्यारे) कांइक
 कांइक वधतुं वधतुं समजयुं. (२१७) आ प्रमाणे श्री जंबूदीपनी वृत्तिमां कष्टुं छे. त्यार-

स्तेषां युग्मिनां पूरितायुषः । कासजृम्भादिभिर्मृत्यो-द्ववंति त्रिदशालये
॥ १९ ॥ एतद्भवायुषा तुल्या-युषो न्यूनायुषोऽथवा । ते देवाः स्युर्यु-
ग्मिभवा-युष्कान्न त्वधिकायुषः ॥ २० ॥ तिर्यचोऽपि तदा तादृ-ग्गुणाः
कालानुभावतः । समापितायुषो यांति युग्मिनस्त्रिदशालयं ॥ २१ ॥
तिर्य्यक्तु युग्मिनश्च स्युः संज्ञिपक्षिचतुष्पदाः । तेयामेव ह्यसंख्यायु-ष्टया
स्वर्गतिनिश्चयात् ॥ २२ ॥ तथोक्तं-नरतिरि असंखजीवी सव्ये नियमेण
जंति देवेषु । इति । अन्येषां तु न युग्मित्वं नापि स्वर्गतिनिश्चयः ।
पूर्वकोटिप्रांतमायु-स्तेषामुत्कर्षतोऽपि यत् ॥ २३ ॥ गवभभुजलघरोभय-
गवभोरगपुव्वकोडि उक्कोसा । तथा-संमुच्छिपणिदिथलखयरो-रगभुभ-
ग जिट्टुट्टिइ कमसो । वाससहस्ता चुलसी विसत्तरि तिपन्न वायाला
॥ १ ॥ इति वचनात्, पूर्वकोट्यायुष्काश्च न युग्मिनः संख्यातायुष्कत्वा-
दिति संभावयामः, किंच-संख्येयायुःपंचेंद्रियाणां नपुंसकत्वेनैव
युगलित्वं दुःश्रद्धानं, नपुंसकत्वमप्येषां दुर्वारं ' गवभनरतिरिआ

पक्षी युग्मीभोना मातापिता आयुष्य पूर्ण धये उधरस के पनासादिबडे मरण पामीने देव
गतिमां उत्पन्न थाय छे. ते युगलिकपयाना आयुष्य समान अथवा तेथी भोछा आयुषे
उत्पन्न थाय छे, तेथी वधारे आयुषे उत्पन्न थता नथी. (२१८-१९) ते काले तिर्यचो पण
तेवा गुणवाळा (युगलिक) काल स्वमावधी ज थाय छे अने तेभो पण मरण पामीने
देवगतिमां जाय छे. तिर्यचोमां संझी एवा पक्षीभो अने चतुष्पदो युगलिक थाय छे.
तेभो ज अमंखपात वर्पना आयुष्यवाळा होवाधी देवगतिमां जनारा निधये होय छे.
फहं छे के-'मनुष्य ने तिर्यच सर्वे असंख्य वर्पना आयुवाळा अवरय देवगतिमां ज जाय छे.'
ते मिवापना रीजा तिर्यचो युगलिक होता नथी अने तेमनो स्वर्गे जवानो निधय पण
होनो नथी केमके तेमनुं उत्कृष्टथी पण पूर्व कोटीजुं ज आयुष्य होय छे. (२०-२२) गर्भज
भुजपरिसर्प, गर्भज उरपरिसर्प ने बने प्रकारना जटचरो (समृद्धिम ने गर्भज) पूर्वकोटीना
उत्कृष्ट आयुष्यवाळा होय छे. तथा समृद्धिम तिर्यच पंचेंद्रिय यटचर, खेचर, उरपरि ने भुजप-
रिनी उत्कृष्ट स्थिति भनुरुमे ८४०००-७२०००-५३००० ने ४२००० वर्षनी होय छे.
आ वचनथी पूर्व कोटी सुधीना आयुष्यवाळा युगलिक होता नथी कारण के तेमनुं आयुष्य
संख्यातुं छे. आ प्रमाणे अमे संभावना करीए छीए. पक्षी मंखपाता आयुष्यवाळा पंचेंद्रियोंमां
नपुंस्करूपणं पण संभवे छे. तेथी तेमनामां युगलिकरूपणं घटी चक्रतुं नथी अने तेमां नपुंसक-

संखाउआ तिवेशा ' इति वचनात् कालसप्ततिकायां तु—अवि सव्वजीव-
जुअला निअसमहीणाउं सुरगई तह य । थोवकसाया नवरं सव्वारयंथ-
लयराउमिणं ॥ १ ॥ मणुयाउसमगयाई चउरंसहयाद जा य अहंसा । गोम-
हिसुट्टखराइ पणंस साणाइ दसमंसा ॥ २ ॥ उरभुअग पुव्वकोडि-
पलियासंखंस खयरपढमारे । इत्युक्तं, तदत्र तत्त्वं बहुश्रुतगम्यं.

मृतानां नास्ति संस्कारो युग्मिनामग्न्यभावतः । ततस्तेषां शरी-
राणि तदासन्नवनस्थिताः ॥ २४ ॥ भारंडाद्याः पक्षिणो ब्राह्म जगत्स्वा-
भाव्यतस्तथा । नीडकाष्ठवदादाय प्रक्षिपंत्यर्णवादिषु ॥ २५ ॥ तदुक्तं
श्रीहैमऋषभचरित्रे—पुरा हि मृतमिथुन-शरीराणि महाखगाः । नीड-
काष्ठमिवोत्पाप्य सद्यश्चिक्षिपुस्त्रुधौ ॥ २६ ॥ अत्रांबुधेरुपलक्षणात्वाद्यथा-
योगं गंगाप्रभृतिनदीष्वपीति ज्ञेयं. ननूत्कर्षादपि धनुःपृथक्त्वान्नैः पत-
त्रिभिः । तेषां त्रिक्रोशमानानां वहनं संभवेत्कथं ॥ २७ ॥ अत्रोच्यते—
खगांगमाने यत्प्रोक्तं पृथक्त्वं धनुषां श्रुते । तत्रैकवचनं जातौ यथा व्रीहिः

पणुं दुर्गारं छे. कणुं छे के—' गर्भज मनुष्य ने तिर्यचो संख्याता आयुवाळा त्रणे वेदवाळा
होय छे. ' कालसप्ततिकायां कणुं छे के—' सर्व युगलिक जीवो पोतानी सरखा अथवा
ओळा आयुष्यवाळा देव थाय छे. ते अन्नपकवायी होय छे. सर्व आरामां थळचरोनुं
आयुष्य आ प्रमाणे होय छे. मनुष्यना आयु समान (सरखुं) आयुष्य हाथीनुं होय छे.
घोडा घोधा भागना, बकरा आठमा भागना, गाय, भैंस, उंट ने गघेडा पांचमा अंशना
अने श्वान दशमा भागना आयुवाळा होय छे. उरपरि ने भुजपरिनुं क्रोड पूर्वतुं अने
खेचरनुं पण्योपमना असंख्याता भागनुं आयु पहेले आरे होय छे. आ पावतमां खरो
खुलासी बहुश्रुतगम्य छे.

मरण पामेल युगलिकना शरीरनो अग्निनो अभाव होवाची संस्कार करवामां आ-
वतो नथी; तेमना शरीरो तेनी नजीक वनमां रहेला भारंड विगेरे पचीओ तरत ज जगत्
स्वभावे माळाना काष्ठनी जेम उपाडीने समुद्रादिकमां नांखी दे छे. श्रीहैमचंद्राचार्यकृत
ऋषभचरित्रमां कणुं छे के—' पूर्वे मृतमिथुनना शरीरोने महान् शरीरवाळा पचीओ
माळाना काष्ठनी जेम उपाडीने तत्काल समुद्रमां नांखी देवा हता. ' अहीं समुद्रना उप-
लक्षणाथी गंगा विगेरे महा नदीओमां पण नांखे छे एम समजतुं. अहीं शिष्य प्रश्न करे
छे के—' उत्कृष्ट पण धनुष्य पृथक्त्वना शरीरवाळा पचीओ त्रण गाउना प्रमाणवाळा
युगलिक शरीरने शी रीते उपाडी शके ? ' तेनो उत्तर आपे छे के—' खेचर (पची)
ना शरीरना मानमां जे धनुष्य पृथक्त्व शास्त्रमां कहेल छे ते जातिमां एकवचन

સુભિચ્છકૃત્ ॥ ૨૮ ॥ તતો ધનુઃપૃથક્ત્વાનાં વહુત્વમપિ સંભવેત્ । વિહંગાનાં દેહમાનં તાદૃક્કાલાચ્છપેક્ષયા ॥ ૨૯ ॥ તતશ્ચ—ભૂયોધનુઃપૃથક્ત્વાંગૈર્નરહસ્ત્યાચ્છપેક્ષયા । સુવહાનિ તદંગાનિ યગૈરાધ્યારકાદિષુ ॥ ૩૦ ॥ एवं च सूत्रे एकवचननिर्देशेऽपि बहुवचनव्याख्यानं श्रीमलयगिरिपादैरपि श्रीवृहत्संग्रहणीवृत्तौ—दसवाससहस्ताईं समयाइ जाव सागरं ऊणं । दिवसमुहुत्तपुहुत्ता आहारुस्तास सेसाणं ॥ १ ॥ इत्यस्या गाथाया व्याख्याने कृतमस्तीति सर्वं सुस्थमित्याद्यधिकमुपाध्यायश्रीशांतिचंद्रायजंबू० प्र० वृ० यद्वा—भारंडपक्षिणां लोक—ख्यातेभोद्वहनादिवत् । तेषां खगानां तद्युग्मि—देहोद्वहनसंभवः ॥ ३१ ॥

एवं स्वरूपमुक्तं य—प्रथमं प्रथमारके । क्रमात्ततो हीयमान—मवसेयं

સમજવું. જેમ શાક સુમિષ (સુકાક) કરે છે પણ કહેલ છે તેની જેમ ઇટલે ધનુષ્ય પૃથક્ત્વ કહેવાથી ઘણા ધનુષ્ય પૃથક્ત્વ પણ તે કાઠના પલીઓના શરીરના માનને માટે સમજવા, તેથી ઘણા ધનુષ્યવાળા શરીરથી પહેલા આરા વિગેરેમાં મનુષ્ય ને હસ્તિવિગેરેના શરીર સારી રીતે ઉપાડી શકાય એમ સમજવું. આ રીતે સૂત્રમાં એકવચનના નિર્દેશમાં બહુવચનનું વ્યાખ્યાન શ્રીમલયગિરિ મહારાજે પણ શ્રીવૃહત્સંગ્રહણીની વૃત્તિમાં કહેલ છે. — તે ગાથા આ પ્રમાણે—

दसवाससहस्ताईं, समयाइ जाव सागरं ऊणं ।

दिवसमुहुत्तपुहुत्ता, आहारुस्ताससेसाणं ॥

આ ગાથાની વ્યાખ્યામાં ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ઘણા પૃથક્ત્વ એવો અર્થ કરેલ છે. ઇટલે આ દક્ષીણજંતું સમજાવેલ કરત્તર શ્વ શક્તે છે. હસ્તપદિ શ્રીજંતુદ્વિપગ્નિતિની ઉપાધ્યાય શ્રીશાંતિચંદ્રગણિ કૃત વૃત્તિમાં પણ કહ્યું છે. અથવા—

भारंडपक्षिणां लोक—ख्यातेभोद्वहनादिवत् ।

तेषां खगानां तद्युग्मि—देहोद्वहनसंभवः ॥

મારંડ પલીઓ પોતાની પાંચ વિગેરેથી સાત હાથીઓને ઉપાડે છે એ વાત જેમ લોકપ્રિય છે તેની જેમ પ્રથમ આરાના પલીઓનું તે યુગ્મિના દેહને ઉપાડીને વહન કરવાનું પણ સંભવે છે. (૨૩૧)

પહેલા આરાના પ્રારંભમાં જે સ્વરૂપ હોય છે તે અમે ઉપર બતાવેલું છે. ત્યારપછી ક્રમે ક્રમે પ્રતિષ્ઠળ હીયમાન (ઘટતું ઘટતું) મમજવું. ધર્મ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, સંસ્થાન, ઉપવત્વ,

प्रतिक्षणं ॥ ३२ ॥ वर्णगंधरसस्पर्श-संस्थानोच्चत्वर्यवैः । तथा संहनना-
 गुष्क-बलवीर्यादिपर्यवैः ॥ ३३ ॥ अनंतगुणहान्यानुसमयं हीयमानकैः ।
 संपूर्णाः स्युः सागराणां चतस्रः कोटिकोटयः ॥ ३४ ॥ गुणशब्दश्चात्र
 भाग-पर्यायस्तेन हीयते । अनंतभागहान्यैव वर्णादिः पर्यवव्रजः ॥ ३५ ॥
 इत्थमेवानुयोगद्वारवृत्तौ एकगुणकालकविचारे स्पष्टमाख्यातं । अनंतगुणा-
 नां हानि-रेवं तत्पुरुषोऽत्र सः । न त्वनंतगुणा हानि-रित्येवं कर्मधा-
 रयः ॥ ३६ ॥ अत्र स इति समासो वैयाकरणरूढेः, पदैकदेशे पद-
 समुदायोपचाराद्वेति । अनंतगुणज्ञानिभावना चैवं-आधारकाद्यसमये
 वर्त्तते यो द्रुमादिषु । सर्वोत्कृष्टः शुक्लवर्णः केवलिप्रज्ञयास्य च ॥ ३७ ॥
 छिद्यमानस्य भागाः स्यु-निर्विभागा अनंतशः । एते सर्वजीवराशेः
 स्युरनंतगुणाधिकाः ॥ ३८ ॥ तेषां मध्याद्राशिरेको-ऽनंतभागात्मकञ्चु-
 टेत् । द्वितीये समये चैवं तृतीयादिक्षणेष्वपि ॥ ३९ ॥ इत्येवम-
 वसर्पिण्याः सर्वात्यसमयावधि । तत्र चायं निकृष्टः स्या-त्तादृ-
 कालानुभावतः ॥ ४० ॥ उत्सर्पिण्याद्यसमये-ऽप्येवंरूपो भवत्ययं । ततो

संहनन, आयु तथा बल वीर्य विगरे पर्यवो वडे करीने अनंतगुण हानिए समये समये
 हीयमान यथा चार कोटाकोटी सागरोपमनो पहेलो आरो पूर्ण थाय छे, अहीं श्लोकमां
 अनंतगुण शब्द कहेल छे तेषां गुण शब्दे भागपर्याय समजवो, एटले वर्णादि पर्यवोनो
 समूह अनंतभागहानिए घटतो जाय छे, (२३२ थी २३५) आज हकीकत श्री अनुयोगद्वार
 द्वयनी वृत्तिमां एक गुण काळा विगरेना विचारमां स्पष्टपणे कहेल छे, अनंतगुणोनी
 हानि एवो तत्पुरुष समास अहीं करवो; अनंतगुणी हानि एवो कर्मधारय समास न करवो,
 अहीं स एटले समास वैयाकरणनी रूढिथी अथवा 'पदैकदेशे पदसमुदायोपचारात्'
 अर्थात् पदना एक देशथी पदना समुदायनो उपचार करवो एम समजयुं.

अनंतगुणहानिनी भावना आ प्रमाणे-पहेला आराना पहेला समये घृष्टादिकने विषे जे
 सर्वोत्कृष्ट शुक्लवर्ण होय छे के जेना केवळीनी प्रज्ञाथी छिद्यमान कर्पा सता अनंता निर्वि-
 भाग एवा भागो थाय छे के जे सर्वजीवराशिथी अनंतगुणा होय छे, तेषांथी एक राशि अनंत-
 भागरूप पीजे समये घुटे (घटे-ओछी थाय), श्रीजा विगरे समयोमां पण ए प्रमाणे समजयुं,
 ए प्रमाणे अवसर्पिणीना सर्वात्य समय सुधी समजयुं एटले नेवा प्रकारना काळना अनु-
 भावथी छेले समये तदन निकृष्ट होय छे, उत्सर्पिणीना आय समये एवा ज रूपना निकृष्ट

द्वितीयसमये यथाहानि विवर्द्धते ॥ ४१ ॥ अनंतगुणवृद्धैवं वर्द्धमानः
क्षणे क्षणे । उत्सर्पिण्यंत्यसमये सर्वोत्कृष्टः स जायते ॥ ४२ ॥

नन्वेवं शुक्लवर्णस्य मूलोच्छेदः प्रसज्यते । प्रत्यक्षवाधितं तच्च जात्यादौ
शौक्ल्य दर्शनात् ॥ ४३ ॥ अत्रोच्यतेऽनंतकस्या-नंतभेदाः स्मृतास्ततः ।
प्रचीयमाणपर्यायां-शानामल्पमनंतकं ॥४४॥ मूलपर्यायांशराशे-स्त्वनंतकं
महत्तमं । ततोऽनुसमयेऽनंत-हान्याप्युच्छ्रियते न तत् ॥४५॥ यदि भव्येषु
सिद्ध्यस्तु संसारेऽस्मिन् प्रतिक्षणं । अनन्तेनापि कालेन भव्योच्छेदो न
जायते ॥ ४६ ॥ तदैषां सर्वजीवेभ्यो-ऽनंतघ्नानां कथं भवेत् । उत्कृष्टव-
र्णभागाना-मुच्छेदोऽसंख्यकालतः ॥ ४७ ॥ ननु भव्यास्तु संख्येया एव
सिद्ध्यंत्यनुक्षणं । एते त्वनंता हीयंते तत्साम्यमनयोः कथं ॥ ४८ ॥
सत्यं यद्यपि संख्येया भव्याः सिद्ध्यंत्यनुक्षणं । तथापि तत्सिद्धिकालो-
ऽनंतकालात्मको भवेत् ॥ ४९ ॥ हीयंतेऽनुक्षणं वर्णां-शास्तु यद्यप्य-

भाव होय छे. त्पारपक्षी पांजे समये-प्रथम जेम हानि यइ हवी तेम क्षणे क्षणे अनंतगुण-
वृद्धिवडे वधे छे, एटले उत्सर्पिणीना अंत्य समये सर्वोत्कृष्ट भाव उत्पन्न थाय छे
(२३४ थी २४०) (अही पण अनंतभागवृद्धि समजवी.)

अही शिष्य शंका करे छे के-“ ए प्रमाणे समये समये हानि थवाथी तो शुक्लवर्णनो
मूलथी उच्छेद थइ जशे, अने तेम कहेवाथी जाति विगोरेमां शुक्लपणुं जोवामां आवहुं
होवाथी प्रत्यक्ष वाधा आवशे ” तेने उत्तर आपे छे के-“ शास्त्रमां अनंतना अ-
नंत भेद कहेला छे तेथी चीयमाण पर्यायना अशोनुं अनंतक नानुं छे अने मूल पर्यायमां
रहेल अंशराशीनुं अनंतक मोडुं छे; तेथी प्रत्येक समये अनंतांशनी हानि थवा
छतां पण तेनोसर्वथा उच्छेद थतो नथी ’ तेनी उपर दृष्टांत कहे छे के-‘ आ संसा-
रमांथी प्रत्येक क्षणे मध्यजीवो सिद्धावस्था पामे छे छतां अनंतकाळे पण मध्यजीवनो
उच्छेद (समाप्ति) थतो नथी तो आ पर्यवांश तो सर्व जीवो करवां अनंतगुणा छे तेनो
एटले उत्कृष्ट वर्णविभागोनो उच्छेद असंख्य काळे केम थाय ? न ज थाय. ’ (४७)
वडी शिष्य बीजो प्रश्न करे छे के-‘ मव्यो तो प्रत्येक क्षणे संख्याता सिद्धावस्था
पामे छे अने आमांथी तो ममये समये अनंता पर्यवोनी हानि थाय छे तो तमे कयुं ते
दृष्टांत केम पटी शके ? ’ एने उत्तर आपे छे के-‘ तारुं कहेनुं साजुं छे जो के मव्यो

नंतशः । तथापि कालोऽत्रैकाग्र-सर्पिण्यात्मक एव हि ॥ ५० ॥ तद्वाष्टां-
तिकदृष्टांत-वैषम्यं चिंत्यमत्र न । एवं पीतादिवर्णेषु गंधादिष्वपि भावना
॥ ५१ ॥ एवं च द्रव्याणामानंत्यात्प्रतिद्रव्यमेकैकांशहानिरिति यत्केवि-
दनंतगुणहानिं समर्थयन्ति तदपास्तं द्रष्टव्यं ।

ननूक्ता क्षीयमाणा ये देहोच्चत्वस्य पर्यवाः । एकद्रव्यादिखप्रतरा-
वगाहन्यूनतात्मकाः ॥ ५२ ॥ असंख्या एव ते यस्मा-त्रिकोशवपुषापि
हि । वगाह्यते खप्रतरा असंख्या एव नाधिकाः ॥ ५३ ॥ अन-
तगुणहानिस्त-स्कथमेनेषु संभवेत् । अत्र द्रूमः समाधानं यदि शुश्रू-
ष्यते त्वया ॥ ५४ ॥ देहस्थानां खप्रतरा-वगाहकारिणामिह । पुद्गला-
नामनंतानां हानिर्ज्ञेयात्र धीधनैः ॥ ५५ ॥ तथोक्तं जंबूद्वीपप्रज्ञ-
सिद्धौ-प्रथमारके प्रथमसमयोत्पन्नानामुत्कृष्टं शरीरोच्चत्वं भवति, ततो
द्वितीयादिसमयोत्पन्नानां यावतामेकनभःप्रतरावगाहित्वलक्षणपर्यवाणां

प्रत्येक क्षणे संख्याता ज सिद्धिपदने पामे छे परंतु तेनो सिद्धिगमनकाळ अनंतो कस्यो छे.
अने प्रत्येक क्षणे वर्णविभागो अनंता घटे छे तथापि अही एक अवसर्पिणीरूप काळ
कस्यो छे ते असंख्य संमयात्मक ज छे, तेथी तारे दृष्टांत ने दृष्टांतिकनी विषमता छे
एम न समजवुं ' शुक्लवर्ण प्रमाणे पीतादिवर्ण माटे तेम ज गंधादि माटे पण भारना
करवी (२४८ थी ५१) आ प्रमाणे कहेवावडे द्रव्योनुं अनंतपणुं होवाची प्रत्येक
द्रव्यमां एकेक अंशनी हानि धाय छे एम मानीने केटलाक अनंतगुणहानिनी समर्थना
करे छे तेना मतने अपास्त कर्णो छे एम समजवुं.

शिष्य प्रश्न करे छे के-देह उच्चत्वना पर्यवो एक वे विगेरे आकाश प्रतररूप अव-
गाहनमां न्यून थावापणुं समये समये कहेल छे तो ते न्यून थनारा प्रतरो असंख्य ज
छे कारण के पण गाउना शरीरमां पण आकाश प्रतरो असंख्य ज होय छे वधारे होता
नयी. तो तेमां अनंतगुणहानि क्षीरीते संभवे ? एना समाधानमां कहे छे के-(दरेक)
आकाश प्रतरमां अवगाहना करीने रहेला देहमां अनंता पुद्गळो होय छे, तेथी बुद्धि-
मानोए तेमांना अनंता पुद्गळोनी हानि समजवी (आछा प्रतरनी समची नहीं. ते विषे
थी जंबूद्वीपप्रज्ञसिनी पृथिवीमां कसुं छे के-पहेला आरामां प्रथम समय उत्पन्न युगलिकना
शरीरनुं ज उत्कृष्ट उच्चत्व होय छे. त्वार पछी बीजे समये उत्पन्न थयेलाना शरीरनी

हानिस्तावत्पुद्गलानंतकं हीयमानं द्रष्टव्यं. आधारहानावाधेयहानेरावश्यकत्वादिति, तेनोच्चत्वपर्यायाणामनंतत्वं सिद्धं, नभःप्रतरावगाहस्य पुद्गलोपचयसाध्यत्वादिति.

पर्याया आयुषोऽप्येक—द्व्यादिक्षणोनतात्मकाः । असंख्येया एव तेऽपि स्युस्त्रिपल्यायुषोऽपि हि ॥ ५४ ॥ किं त्वेकादिक्षणोनेषु स्थितिस्थानेषु तेष्विह । प्रत्येकं तद्धेतुकर्म—प्रदेशाः स्युरनंतशः ॥ ५५ ॥ तेष्यायुःपर्यवा एव हेतौ कार्योपचारतः । एवं भाव्यायुषोऽनंतगुणहानिः प्रतिक्षणं ॥ ५६ ॥ अत एव श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रेऽभिहितं—‘ अयंतेहिं उच्चत्तपज्जवेहिं अयंतेहिं आउअपज्जवेहिं अयंतेगुणपरिहाणीए परिहायमाणे २ ’ इति. एवं चाधारकस्यादौ त्रिकोशप्रमितं वषुः । त्रिपल्यप्रमितं चायु—युग्मिनां प्रागुद्यदीरितं ॥ ५७ ॥ तद्धीयमानं क्रमेणा—धारकांते तु युग्मिनां । स्याद्द्विकोशोच्चमंगं द्वि—पल्यमानं च जीवितं ॥ ५८ ॥

एवं दशस्वपि क्षेत्रे—प्वरके प्रथमे गते । द्वैतीयोकोऽरकस्तेषु सुष-

उच्चाश्मां एक आकाशप्रदेशावगाही प्रतरमां अनंता पर्यवो छे. तेमांयी अनंता भागरूप अनंता पर्यवोनी हानि समजवी. एम प्रत्येक समय माटे समजवुं. आधारनी हानिमां आधेयनी हानि आवश्यक ज छे, तेयी उच्चत्व पर्यायनुं अनंतरर सिद्ध थाय छे कारण के ते आकाशप्रतररूप अवगाहना पुद्गलोना उपचयथी साध्य छे. इति ’

आयुष्यमां पण एक बे समयउण्णा. अनंख्य पर्यायो वण पन्थोपमना आयुष्यमां होय छे एटले ते पण वणो लणो ऊन थाय छे, एटलुं ज नहीं पण एकादिक्षण ऊन स्थितिस्थानने विषे पण तेना हेतुरूप कर्मप्रदेशो अनंता होय छे तेने पण कारणमां कार्यनो उपचार करीने आयुना पर्यवो ममजवा. ए रीते आयुष्यमां पण प्रतिक्षण अनंतगुणहानि समजवी लेवी. (२५६) आ कारणने अनुमरीने ज श्री जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति सूत्रमां कलुं छे के अनंता उच्चत्व पर्यायो वढे अने अनंता आयु संबंधी पर्यायो वढे अनंतगुणहानिए दीन थतो जाय छे. ’ आ प्रमाणे पहेला आराना प्रारंभमां वण गाउनुं शरीर अने वण पन्थोपमनुं आयुष्य जे पूर्वे कहेल छे ते अनुक्रमे ममये समये हानि थतां पहेला आराना अंते युग्मिओनुं शरीर बे गाउ उंचुं अने आयु बे पन्थोपमनुं होय छे एम समजवुं. (२५७)

आ प्रमाणे पांच मरत ने पांच औरवतरूप दशे क्षेत्रोमां पहेलो आरो पुरो यये बीजो

મારુચઃ પ્રવર્ત્તે ॥ ૫૧ ॥ તસ્મિન્ કાલેઽપિ મનુજાઃ પૂર્વવ્યુગ્મિનોઽથ તે ।
 અનંતગુણહીનાઃ સ્યુઃ પૂર્વેભ્યો ગુણલક્ષણૈઃ ॥ ૬૦ ॥ પૃથ્વીપુષ્પફલાહારા-
 સ્તેઽહોરાત્રદ્વયાંતરે । કાંક્ષંતિ પુનરાહારં વદરીફલમાત્રકં ॥ ૬૧ ॥ ચતુ-
 પ્પષ્ટિ દિનાન્યેતે કુર્વંતેઽપત્યપાલનં । અવસ્થાઃ પ્રાગ્વદત્રાપિ ભાવ્યાઃ
 સત્ત યથાક્રમં ॥ ૬૨ ॥ ચતુષ્પષ્ટિરહોરાત્રા દ્વિયંતે યદિ સત્તભિઃ । એકૈ-
 કસ્યા અવસ્થાયા—સ્તદા કાલો ભવત્યયં ॥ ૬૩ ॥ દિનાનિ નવ ઘટ્યોઽષ્ટૌ
 ચતુર્ચિંશત્પલાનિ ચ । અક્ષરાણિ સત્તદશ કિંચિત્સમધિકાનિ ચ ॥ ૬૪ ॥
 યત્પૂર્વેભ્યોઽધિકોઽપત્ય—પાલને કાલ ઈરિતઃ । તદુત્થાનવલાદીના—મનંત-
 ગુણહાનિતઃ ॥ ૬૫ ॥ પૂર્વકાલાપેક્ષયાત્ર મૂયસાઽનેહસા ભવેત્ । બાલાનાં
 વ્યક્તતા ભાવ્ય—મેવમગ્રેઽપિ ધીધનૈઃ ॥ ૬૬ ॥ પૂર્વોક્તષદ્પ્રકારાસ્તુ
 ભવંત્યત્ર ન માનવાઃ । તાદૃક્કાલાનુભાવેન વદ્યમાણા ભવંતિ ચ ॥ ૬૭ ॥
 ઇકાઃ પ્રચુરજંઘાશ્ચૈ કુસુમારુચાસ્તૈદા ભુવિ । તથા સુશમનો એવ મનુષ્યાઃ
 સ્યુશ્ચતુર્વિધાઃ ॥ ૬૮ ॥ રૂઢાઃ શબ્દા અમી પ્રાગ્વત્ જનાનાં જાતિવા-

મુપમા નામે આરો પ્રવર્તે છે. (૨૫૯) તે કાલે પણ પહેલા આરાની જેમ મનુષ્યો યુગ્મિ જ હોય છે,
 પરંતુ પ્રથમ આરાના યુગ્મિઓ કરતાં ગુણલક્ષણાદિવડે અનંતગુણહીન હોય છે. (૨૬૦)
 પૃથ્વીના ને કલ્પવૃક્ષનાં પુષ્પફલના આહારની ઇચ્છા તે યુગ્મિઓને થે દિવસને આંતરે
 થાય છે અને ધોરડીના ફલ જેટલો આહાર હોય છે. તેઓ અપત્યપાલન ૬૪ દિવસ
 પર્યંત કરે છે. તેમાં પણ પૂર્વ પ્રમાણે જ સાત અવસ્થા અનુક્રમે સમજવી. ૬૪ દિવસોને
 સાતવડે ભાંગીએ તો એકેક અવસ્થા માટે નવ દિવસ, આઠ ઘડી, ૩૪ પલ ને ૧૭ અંદાર
 જાણેરા આવે. પ્રથમ આરા કરતાં અહીં જે અપત્યપાલના ૧૫ દિવસની વધારે કહી તે
 સ્થાનના ચણાદિકની અનંતગુણહાનિ થતી હોવાથી સમજવી. પૂર્વકાલની અપેક્ષા અહીં
 ધણા કાલે ચાલકોની વ્યક્તતા થાય છે. તે પ્રમાણે બુદ્ધિમાનો આગળ પણ ચાલકોની
 વ્યક્તતા સમજવી. (૨૬૧-૨૬૬)

આ આરામાં મનુષ્યો પ્રથમ કક્ષા પ્રમાણે છ પ્રકારના ન સમજવા, પરંતુ
 કાલાનુભાવથી આ પ્રમાણે ચાર પ્રકારના સમજવા. ઇકા ૧, પ્રચુરજંઘા ૨, કુસુમા
 ૩ અને સુશમના ૪—આ શબ્દો પણ પૂર્વની જેમ રૂઢ છે અને મનુષ્યોના જાતિવાચક
 છે. તેના અન્વર્થના જિજ્ઞાસુએ તે શબ્દોના અર્થ અનુક્રમે આ પ્રમાણે સમજવા. ઇકા

ચકાઃ । અન્વર્થજિજ્ઞાસાયાં તુ સોઽપિ ભાવ્યઃ ક્રમાદિતિ ॥ ૬૯ ॥ એકાઃ
 શ્રેષ્ઠાઃ પુટજંઘ-તયા પ્રચુરજંઘકાઃ । કુસુમાઃ પુષ્પમૃદવઃ સમ્યક્ શાંતિયુ-
 જોતિમાઃ ॥ ૭૦ ॥ ભૂમેઃ સ્વરૂપં યત્પ્રોક્તં વનવૃદ્ધાચલંકૃતં । દશાનાં
 સ્વર્દ્ધમાણાં ચ પ્રથમં પ્રથમારકે ॥ ૭૧ ॥ અવિચ્છિન્નં તદત્રાપિ નિઃશેષ-
 મનુવર્ત્તેતે । કિંચાનંતગુણન્યૂનં વર્ણગંધાદિપર્યવૈઃ ॥ ૭૨ ॥ અનંતગુણ-
 હાનિઃ સ્યા-દારભ્ય પ્રથમક્ષણાત્ । વર્ણાયુરુચ્ચતાદીનાં પ્રાગ્વદત્રાપ્યનુ-
 ક્ષણં ॥ ૭૩ ॥ અત્રાદૌ યુગ્મિનાં દેહો ભવેત્કોશદ્વયોચ્છિન્નઃ । પલ્લોપમ-
 દ્વયં ચાયુઃ પ્રહીયેતે ચ તે ક્રમાત્ ॥ ૭૪ ॥ તત્તોતે ક્રોશમાનં સ્યા-દ્વપુઃ
 પલ્લયં ચ જીવિતં । ઇતાવદેવ પ્રથમં તૃતીયેઽપ્યરકે ભવેત્ ॥ ૭૫ ॥ દ્વિ-
 તીયસ્યારકસ્યાદૌ વિભ્રતે મૃશમુચ્છિન્નતાઃ । અષ્ટાવિંશતિયુક્પૃષ્ઠકરંડકશતં
 જનાઃ ॥ ૭૬ ॥ દેહદ્વાસક્રમેણેપાં ક્રમાત્ હાનિર્ભવેત્તતઃ । સ્યુર્યાવંસરક-
 સ્યાદૌ પર્યંતે સ્યાત્તદર્દ્ધકં ॥ ૭૭ ॥

एवं द्वितीयेऽप्यरके क्रमात्संपूर्णतां गते । अरस्तृतीयः सुपम-दुःप-
 माख्यः प्रवर्तते ॥ ७८ ॥ अन्धिकोटाकोटियुग्मं तस्य मानं यदीरितं ।

एटले श्रेष्ठ, प्रचुरजंघा एटले पुट जंघावाळा, कुसुमा एटले पुष्पनी जेवा कोमळ अने
 सुशमना एटले सम्यक्प्रकारनी शांतियुक्त. (२६७-२७०)

भूमिंतुं स्वरूप जे पूर्वे गाढ वृद्धादिथी अलंकृत कर्तुं छे ते, तेम ज दश प्रकारना
 कल्पवृक्षांतुं स्वरूप जे कर्तुं छे ते अविच्छिन्नपणे आ आरामां पण समजवुं; परंतु वर्णगंधादि
 पर्यवोवडे अनंतगुणन्यून जाणवुं. आ बीजा आराना प्रथम समयथी प्रथमनी जेम प्रतिममये
 पर्ये, आयु, उचना विगेरेमां अनंतगुणहानि समजवी. आ आराना प्रारंभमां युगिमंतुं
 आयु वे पल्लोपमंतुं ने शरीरनी उंचाइ वे गाडनी होय छे, ते अनुक्रमे घटती घटती
 बीजा आराने अंते एक पल्लोपमनी स्थिति (आयु) अने एक गाडनी शरीरनी उंचाइ
 रहे छे अने ते ज प्रमाणे बीजा आराना प्रारंभमां प्रथम चणे होय छे. बीजा आराना
 प्रारंभमां देहनी उंचाइ पणी होवाथी पृष्ठकरंडक (पांसळीभो) १२८ होय छे, ते देहना
 हामनी साथे घटती घटती बीजा आराने अंते ने बीजा आराना प्रारंभमां तेथी अर्धी
 (६४) रहे छे. (२७१-२७७)

आ प्रमाणे बीजो आरो ण कोटाकोटी मागरोपमनी व्यनीत यथे मते बीजो आरो
 सुपमदुःपमा नामनो प्रवर्ते छे. तेतुं प्रमाण वे कोटाकोटी सागरोपमंतुं कहेलुं छे. तेना

[illegible]

तृतीयेऽस्य त्रिभागे तु समतिक्रामति क्रमात् । षोढा संहननानि स्युः
संस्थानान्यपि देहिनां ॥ ८८ ॥ धनुःशतानि भूयांसि प्रथमं तृच्छ्रिता

પ્રણ ભાગ કરવા. ૧ પ્રથમ ૨ મધ્યમ ને ૩ અંતિમ. તે એકેક વિભાગનું પ્રમાણ ૬૬ ક્રોડ, ૬૬ લાખ, ૬૬ હજાર ને ૬૬૬ ઇટલા ક્રોડ, ૬૬ લાખ, ૬૬ હજાર છસો ને છાસઠ અને ૧ માગ ઇટલું થાય છે. એમ ગણિતશાસ્ત્રના જાણનારાઓ કહે છે. તેની ચંક સ્થાપના આ પ્રમાણે ૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬ ૩ સમજવી. આ આરાના પ્રથમના બે ભાગમાં કન્વર્સ-
શાદિ સર્વે પૂર્વે કદા પ્રમાણે હોય છે. (૨૭૮-૨૮૩)

આ શ્રીજી આરાના પ્રારંભમાં એક ગાઝના શરીરવાળા ને એક પન્થોપમના આયુષ્ય-વાળા યુગ્મિઓ હોય છે અને (૬૪) ષ્ટ્ઠકરંડકવાળા હોય છે. માઠકોનું ૭૧ દિવસ પ્રતિપાલન કરે છે. તેની અવસ્થા અહીં પણ પૂર્વે કક્ષા પ્રમાણે સાત પ્રકારની હોય છે. ૭૧ દિવસના સાત ભાગ કરીએ તો એકેકે અવસ્થાનું પ્રમાણ ૧૧ દિવસ, ૧૭ ઘડી, ૮ પઠ, ને ૩૪ અક્ષરથી કાંઈક અધિક આવે છે. તે યુગ્મિઓ પ્રથમની જેમ પહેલા સંઘવળવાળા, પહેલા સંસ્થાનવાળા અને કાસ કે બગાસાવહે મૃત્યુ પામનારા તેમ જ સ્વર્ગે જનારા હોય છે. (૨૮૪-૮૭)

આ આરાનો છેલ્લો શ્રીજો માગ શરુ થાય ત્યારથી અનુક્રમે તે બધી થાપડોમાં પળો પડાડો થાય છે. સંહનનો છપ્ પ્રકારના હોય છે અને સંસ્થાનો પણ છપ્ પ્રકારના હોય છે, તે શ્રીજા

જનાઃ । અસંખ્યાન્દસહસ્રાયુ-ર્મૃતઃ સ્વર્ગતિગામિનઃ ॥ ૮૯ ॥ કાલક્રમેણ
પર્યંતે હીયમાનોચ્છ્રયાયુષઃ । અલ્પાંતરાશનાઃ પ્રેમ-રાગદ્વેષસ્મયાધિકાઃ
॥ ૯૦ ॥ પ્રાક્તનાપેક્ષ્યા ભૂરિ-કાલપાલિતવાલકાઃ । યથાહં યાંતિ
ગતિષુ ચતસૃષ્વપિ તે મૃતાઃ ॥ ૯૧ ॥ સંખ્યેયાન્દસહસ્રાણિ જઘન્યં
ચાયુરંગિનાં । ઉત્કૃષ્ટમત્રાસંખ્યાન્દ-સહસ્રપ્રમિતં મતં ॥ ૯૨ ॥ આયુર્દેહો-
ચ્છ્રયાહારાં-તરસ્ય પ્રાગ્ યથાભવત્ । નિયતા હાનિરત્રાંશે ચૈષા ન નિય-
તા તથા ॥ ૯૩ ॥ યથાત્રારકયોરાચ-દ્વિતીયયોઃ ક્રમાત્ ઇસેત્ । ક્રોશો
દિનં ચ પલ્યં ચોચ્છ્રયાહારાંતરાયુષાં ॥ ૯૪ ॥ દ્વયોસ્ત્રિભાગયોસ્તદ્વ-હ્વી-
યતે તચ્છનૈઃ શનેઃ । તૃતીયે તુ ત્રિભાગેસ્મિન્ન નેયત્યેન હીયતે ॥ ૯૫ ॥
ઇદમેવારકસ્યાસ્ય ત્ર્યંશકૃપ્તૌ પ્રયોજનં । પૂર્વેઃ સંભાવિતં ભાગ-શ્ચાયમસ્ય
પૃથક્ તતઃ ॥ ૯૬ ॥ કલ્પવૃક્ષા અપિ તદા સ્યુઃ ક્રમાદ્ દૃઢમુષ્ટયઃ ।
લોભાર્તાં ઇવ મૂર્ખાણાં વાત્તેવ વિરસાં ચિત્તિઃ ॥ ૯૭ ॥ તતસ્તં સતતં વૃક્ષ-
ફલૌપધ્યાદિભોજિનઃ । તત્સંગ્રહમમત્વાભિ-નિવિષ્ટા વિવિદંત્યપિ ॥ ૯૮ ॥

માગના પ્રારંભમાં ઘણા સેકન્ડો ધનુષ્યપ્રમાણ શરીર ને અસંખ્ય હજાર વર્ષોનું આયુષ્ય હોય છે, તેમ જ મરણ પામીને સ્વર્ગે જાય છે. કાલક્રમે ઘટતી ઘટતી શરીરની ડંચાઈ ને આયુવાળા હોય છે, અન્ય અંતરે અશનની ઇચ્છાવાળા હોય છે અને પ્રેમ, રાગ, દ્વેષ તથા ગર્વ વધારે થતા જાય છે. પ્રાક્તનની અપેક્ષા ઘણા વચ્ચે સુધી પાલકોને પાલનારા હોય છે અને મરણ પામીને યથાયોગ્ય ચારે ગતિમાં જાય છે. જઘન્ય આયુષ્ય સંખ્યાતા હજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતા હજાર વર્ષનું હોય છે. આ ત્રીજા ભાગમાં આયુ, દેહની ડંચાઈ, આહારનું અંતર પ્રથમ કરતાં અવશ્ય હીયમાન હોય છે પણ તે નિયત હોતું નથી. જેમ પહેલા-બીજા આરામાં શરીરપ્રમાણ-એક કોશ, આયુ એક પન્થોપમ અને આહારાંતર એક દિવસ ક્રમશઃ ઘટતું ઘટતું હોય છે. તેમ આ આરાના પણ પ્રથમના જે ભાગમાં તે જ પ્રમાણે ક્રમશઃ ઘટતું ઘટતું હોય છે. ત્રીજા ત્રિમાગમાં તેવો ક્રમ ચરાચર હોતો નથી; અનિયતપણું હોય છે. આ આરાના ત્રણ વિભાગ પાડવાનું કારણ તે જ છે, એમ પૂર્વાચાર્યોએ માન્યું છે અને તેથી કરીને જ આ ત્રીજા આરાનો આ ત્રીજો વિભાગ પૃથક્ કર્યો છે. કલ્પવૃક્ષો પણ દૃઢ મુષ્ટિવાળા પટલે લોભાર્ત્તની જેમ ઓછું આપનારા હોય છે અને મૂર્ખની વાર્ત્તાની જેમ પૃથ્વી પણ ઓછા રસવાળી (વિરસ) થતી જાય છે, તેથી તે વચ્ચેના યુગ્મિઓ નિરંતર વૃક્ષના ફળ, ફુલ અને ઔષધિ (ધાન્ય) વિગેરે ખાનારા અને તે તે વસ્તુનો સંગ્રહ કરવામાં અને મમતા કરવામાં અભિનિવિષ્ટ (ઘેરાણા) હોવા સત્તા પરસ્પર વિવાદ પણ કરે છે. (૨૮૪-૨૯૮)

પલ્યાષ્ટમાશે શેપે સ્યુ-રસિમન્ કુલકરા વરાઃ । પ્રકાશાંશા ઇવાસન્નો
 -દયાદ્યજિનભાસ્વનઃ ॥ ૧૯ ॥ રાગદ્વેષાભિવૃદ્ધ્યાત્ર નીતિમાર્ગાતિપાતિનાં ।
 શિચ્છણાય કુલકર-કૃતાઃ સ્યુર્દંડનીતયઃ ॥ ૩૦૦ ॥ સૈકોનનવતિપક્ષે શેપેઽ-
 સ્ય ણુટિતાંગકે । ઉદેત્યાદિમતીર્થેશો જગચ્ચતુરિવોત્તમઃ ॥ ૧ ॥ લોકા-
 નામુપકારાય વ્યવહારં દિશત્યસૌ । અજ્ઞાનતિમિરચ્છેદી સદસન્માર્ગદર્શકઃ
 ॥ ૨ ॥ ક્રમાદ્ધ મધ્યમરસ-સ્ત્વેન કાલસ્ય ભૂરુહાં । મિથઃ સંઘર્ષણાદગ્નિઃ
 પ્રાદુર્ભવતિ ભૂતલે ॥ ૩ ॥ તદા મંદોદરાગ્નીનાં નૈરસ્યાદ્ધૂરિભોજિનાં ।
 રુજત્યજીર્ણે જઠર-મામૌષધ્યાદિભોજને ॥ ૪ ॥ તેષામનુગ્રહાયાર્હન્
 મૃદમત્રાણિ શિક્ષયેત્ । અન્નપાકજલાધાના-દ્યુચિતાનિ યથાયથં ॥ ૫ ॥
 શિચ્છિતં પ્રથમં યેષાં શિલ્પમેતદ્યુગાદિના । તેષાં વંશઃ કુંભકાર ઇતિ નાન્ના
 પ્રવર્ત્તેતે ॥ ૬ ॥ एवं વક્ષ્યમાણશિલ્પ-કર્મણામનુસારતઃ । તે તે વંશાઃ
 પ્રવર્ત્તેરં-શ્ચિત્રકૃત્તાપિતાદયઃ ॥ ૭ ॥ અધુનાપિ વર્દસ્યેવં કુંભકારાદયો
 જનાઃ । વયમસ્મિન્નિયુક્તાઃ સ્મો જગદીશેન કર્મણિ ॥ ૮ ॥ લોહશિલ્પં

ત્રીજો આરો પન્થોપમના આઠમા ષંશ જેટલો વાકી રહે ત્યારે શ્રેષ્ઠ એવા કુલકરો
 પ્રથમ તીર્થકરરૂપ સૂર્ય નજીકમાં ઉગનાર હોવાથી જાણે તેના પ્રકાશના અંશો હોય તેવા ધાય
 છે. એ વખતે રાગદ્વેષની વૃદ્ધિ થવાથી નીતિમાર્ગને ઉલ્લંઘન કરનારા યુગલિકને શિચ્છણ આપ-
 વા સારુ તે કુલકરો દંડનીતિની યોજના કરે છે. ત્રીજા આરાના એક ણુટિતાંગ ને ત્રણ
 વર્ષ સાઢાઆઠ માસ (૮૯ પછ) વાકી રહે ત્યારે જગચ્ચતુ જેવા ઉત્તમ પ્રથમ તીર્થકર
 ઉદય પામે છે (માતાના ગર્ભમાં આવે છે.) (૨૯૯-૩૦૧) લોકોના ઉપકારને માટે અજ્ઞા-
 નરૂપ તિમિરને દૂર કરનાર અને સદસત્ માર્ગને બતાવનાર તે તીર્થકર વ્યવહાર શિખવે છે.
 અનુક્રમે કાલના પ્રમાણે જમીનના મધ્યમ રસપણાથી વૃદ્ધોના અંદરઅંદર ધમાવાવડે પૃથ્વી
 ઉપર અગ્નિ પ્રગટ થાય છે. તે વખતે ઉદરાગ્નીની મંદતાથી, નીરસપણાને લીધે ઘણું મોજન
 કરવું પડવાથી અને કાતું મોજન કરવાથી તે ન પચવાને લીધે જઠરમાં વ્યાધિ થવા માંડે છે.
 ઇટલે તેમના અનુગ્રહને માટે અરિહંત અન્ન પકાવવા યોગ્ય તેમ જ જઠ્ર ભરી રાણવા યોગ્ય
 માટીના પાત્ર બનાવવાનું શિખવે છે. યુગાદિ જિને એ પહેલું શિલ્પ જેને શિલ્પવૃત્તિ તેના વંશ-
 વાળા કુંભકાર તરીકે ઓળખાય છે. એ પ્રમાણે આગઠ કહેવાશે એવા શિલ્પો અને
 કર્મોને અનુસારે ચિત્રકાર, નાપિત વિપેરેના વંશો પણ પ્રવર્તે છે. અત્યારે પણ કુંભકાર
 વિપેરે જનો એમ ધોલે છે કે અમને જગદીશ્વરે જ આ કામમાં નિયુક્ત કર્યા છે. હવે લોહ-

विना वेश्म-वाहनास्त्रायसंभवः । ततः प्रमुल्लोहकार-शिल्पं लोके प्रवर्त्तयेत् ॥ ९ ॥ विना चित्रं न शोभेत वेश्मशय्यासनादिकं । ततः प्रमु-
श्चित्रकार-शिल्पं लोके प्रदर्शयेत् ॥ १० ॥ कल्पद्रुदत्तवस्त्राणा-मभावेन
गतांवराः । जनाः स्युर्दुःखिनस्तंतु-वायशिल्पं ततो दिशेत् ॥ ११ ॥ असं-
स्कृतश्मश्रुनखाः स्युर्भीष्माकृतयो जनाः । ततो नापितशिल्पं त-त्कृप-
या दर्शयेत्प्रभुः ॥ १२ ॥ पंचैवं मूलशिल्पानि शंसति त्रिजगत्प्रभुः । एकै-
कस्य ततो भेदाः प्रवर्त्तते च विंशतिः ॥ १३ ॥ एवं प्रवर्त्तते शिल्प-शतं
गुरुपदेशजं । कर्माणि तु प्रवर्त्तते कृप्यादीनि स्वयं ततः ॥ १४ ॥ एवं
च-द्वाससति कलाः पुंसां चतुष्पष्टिं च योपितां । तथा शिल्पशतं लोक-
हितायार्हन् समादिशेत् ॥ १५ ॥ शस्त्रे शास्त्रे वणिज्यायां जनानां भोज-
नादिषु । चातुर्यं दर्शयत्येव पितेव तनुजन्मनां ॥ १६ ॥ तादृक्कालानुभा-
वाच्च क्रमेण त्वधिकाधिकं । कलाशिल्पेषु लोकानां चातुर्यं परिवर्द्धते ॥ १७ ॥
ततो भगवतस्तस्य पाणिग्रहमहोत्सवं । कुर्याद्राज्याभिषेकं च स्वयमा-

शिल्प विना घर, वाहन, अस्त्रो विगेरेनो असंभव होवाथी प्रभु लोहकारतुं शिल्प लोकमां
प्रवर्तावे छे. चित्र विना घर, शय्या, आसनादिक शोभे नहीं तेथी प्रभु चित्रकारतुं शिल्प
प्रवर्तावे छे. कल्पद्रुक्षोथी मल्लता वस्त्रो नो अमाव धवाथी वस्त्र विना मनुष्यो दुःखी
थता होवाथी प्रभु तंतुवाय (वणकर)तुं शिल्प प्रवर्तावे छे. दाढी मुछ विगेरेना बाळ
तेम ज नख वधवाथी लोको भयंकर आकृतिवाळा देखावा लाग्या तेथी तेनी कृपावडे
प्रभु नापिततुं शिल्प प्रवर्तावे छे. आ प्रमाणे पांच मूळ शिल्पोने प्रभु बतावे छे,
त्यारपछी ते एक एक शिल्पना बीश बीश भेदो प्रवर्ते छे. ए प्रमाणे गुरुना उपदेशथी
सो प्रकारना शिल्पो प्रवर्ते छे अने त्यारपछी खेती विगेरे जे कर्मो कहेवाय छे ते पोतानी
मेळे प्रवर्ते छे. (३०२-३१६)

ए ज प्रमाणे पुरुषनी ७२ कळा अने स्त्रीनी ६४ कळा तेम ज १०० शिल्पो लोकना
हित माटे प्रभु उपदेशे छे. वल्ली शस्त्रमां, शास्त्रमां, वेपारमां, तेम ज भोजनादिकने विपे
मनुष्योना हितने माटे प्रभु पुत्रोने पितानी जेम चातुर्यं शीखवे छे. पत्नी तेवा प्रकारना काळानु-
भावथी अनुक्रमे कळाशिल्पादिकमां लोकोतुं चातुर्यं दिनपरदिन अधिक अधिक वधतुं
जाय छे. त्यारपछी इंद्र पोते आवीने ते भगवंतनो पाणिग्रहण महोत्सव अने राज्याभिषेक

ગત્ય વાસવઃ ॥ ૧૮ ॥ નવયોજનવિસ્તિર્ણા દ્વાદશયોજનાયતાં । શક્રઃ
 સુવર્ણપ્રાકારાં માણિક્યકપિશિર્ષકાં ॥ ૧૯ ॥ ધનધાન્યસમાકીર્ણા-તુંગ-
 પ્રાસાદવંધુરાં ॥ નિર્માય રાજધાનીં દ્રાક્ જગન્નાથાય ઠૌકયેત્ ॥ ૨૦ ॥
 ॥યુગ્મં॥ તતોઽસૌ પ્રથમો રાજા રાજનીર્તિસમર્થયેત્ । તથા વર્ણવિભાગાંશ્ચ
 ચતુરશ્ચતુરાશયઃ ॥ ૨૧ ॥ ગૌતુરંગગજાદીનાં ગ્રહં દમનશિચ્છણે । યુદ્ધ-
 શસ્ત્રપ્રયોગાદીન્ નીતીઃ સામાદિકા અપિ ॥ ૨૨ ॥યુગ્મં॥ કાશ્ચિરપુનઃ સમુ-
 ત્પન્ને પ્રથમે ચક્રવર્તિનિ । નિધેર્માણવકાઢંડ-નીતયઃ સ્યુઃ પરિસ્ફુટાઃ
 ॥ ૨૩ ॥ ભગિનીપરિભોગાદીન્ વ્યવહારાંશ્ચ યુગ્મિનાં । નિવર્તયન્સોઽન્ય-
 ગોત્ર-જાતોદ્વાહાદિ દર્શયેત્ ॥ ૨૪ ॥ દશાનામપિ વર્ષાણાં યામ્યસ્યાર્દ્ધસ્ય
 મધ્યમે । ધંડે પ્રથમતીર્થેશો વ્યવસ્થામિતિ દર્શયેત્ ॥ ૨૫ ॥ પંચસ્વન્યેપુ
 ધંડેષુ તાં જાતિસ્મરણાદિભાક્ । દ્વેત્રાધિષ્ઠાતા દેવો વા લોકનીર્તિ
 પ્રવર્તયેત્ ॥ ૨૬ ॥ કાશ્ચિત્તુ કાલમાહાત્મ્યા-ત્પ્રવર્તેતે સ્વયં તતઃ ।
 સંપ્રત્યપિ યુવા વેત્તિ યથા બહુપ્યશિક્ષિતં ॥ ૨૭ ॥

કરે છે. (૩૧૫-૩૧૮) પછી નવ યોજન વિસ્તૃત, ચાર યોજન લાંબી, સોનાના ગઢ
 અને માણિક્યના કાંગરાવાળી, ધનધાન્યથી પરિપૂર્ણ, ઊંચા ઊંચા પ્રાસાદોથી વ્યાપ્ત એવી
 રાજધાની (અયોધ્યા) નીપજાવીને હિંદ્ર પ્રધુને અર્પણ કરે છે (૩૧૯-૨૦) એટલે અપમદેવ
 પ્રથમ રાજા થાય છે. રાજનીતિ પ્રવર્તોવે છે અને ચતુર આશયવાળા તેઓ ચાર વર્ણોના
 વિભાગ પાડે છે. ગાય, ઘોડા, હાથી વિગેરેનો સંગ્રહ કરવામાં આવે છે. તેમનું દમન ને
 શિક્ષણ તથા યુદ્ધ, શસ્ત્રના પ્રયોગ વિગેરે અને મામાદિક ચાર પ્રકારની નીતિ શીખવે છે.
 (૩૨૧-૨૨) પહેલા ચક્રવર્તી પ્રગટ થતાં માણવક નામના નિધાનમાર્થી ધીજી પથ
 કેટલીક દંડનીતિઓ પરિસ્ફુટ થાય છે. (૩૨૩)

પછી યુગલિકનો જે પોતાની સાથે જન્મેલી ઘેનની સાથે પરિમોગરૂપ વ્યવહાર હતો
 તેને અલસાવીને અન્ય ગોત્રમાં હત્યમ્ન થયેલી કન્યાસાથે વિવાહ કરવાનું વ્રતવે છે. પાંચ
 મરત ને પાંચ ઐરવતરૂપ દશે દેવતાં દક્ષિણવાજુના અર્ધમાગના મધ્યધંડમાં આ પ્રમાણે
 પ્રથમ તીર્થેકર વધી વ્યવસ્થા વ્રતાવે છે. વાકીના તે દશે દેવતા પાંચ ધંડોમાં જાતિ-
 સ્મરણાદિકથી મનુષ્યો અથવા તે દેવતા અધિષ્ઠાતા દેવો લોકનીર્તિ પ્રવર્તોવે છે. ત્યારપછી
 કેટલીક નીતિ તો કાલના માહાત્મ્યથી પોતાની મેલે જ પ્રવર્તે છે, જેમ અત્યારે પણ
 કેટલાક યુવાનો ઘણી ધાવતો વગર શિશુન્યે પણ સમજી જાય છે તેમ (૩૨૪-૨૭)

तथाहुरस्मद्गुरुपादसमुच्चिते श्रीहीरप्रश्नोत्तरे श्रीजगद्गुरुवः—अत्रोत्तर-
भरतार्द्धेऽपि जातिस्मरणादिभाक् क्षेत्राधिष्ठायकदेवो वा कश्चित्तत्र नीति-
प्रणेता, कालानुभावतः स्वतो वा कियन्नैपुण्यं जायते इति.

जायतेऽस्मिन्नवसरे प्रथमश्चक्रवर्त्यपि । न्यायमार्गं दृढीकुर्या—स्त च
पदखंडसाधकः ॥ २८ ॥ एवं कृत्वा स भगवान् व्यवस्थासुस्थितं जगत् ।
वितीर्य वार्षिकं दानं चारित्रं प्रतिपद्यते ॥ २९ ॥ स प्राप्य केवलज्ञानं
देवमानवपर्यदि । दिशति द्विविधं धर्मं यतिश्चाद्धजनोचितं ॥ ३० ॥ ततो
गणधरान् गच्छां—स्तथा संघं चतुर्विधं । संस्थाप्य द्वादशांगीं चा-
र्थाप्य तीर्थं प्रवर्त्तयेत् ॥ ३१ ॥ एवं कृत्वा मोक्षमार्गं वहमानं स सिद्ध्य-
ति । एकोननवतिपक्षा—वशेषेऽरे तृतीयके ॥ ३२ ॥

एकोननवतिपक्षैः समासेऽरे तृतीयके । दुष्पमसुधमाभिख्यो—ऽरक-
स्तुर्यः प्रवर्त्तते ॥ ३३ ॥ एतस्मिंश्चारके भूमि—नानावृक्षाद्यलंकृता ।
स्यात्कृत्रिमतृणाढ्यापि कृष्यादीनां प्रवृत्तिः ॥ ३४ ॥ कल्पवृक्षादिरहितं
स्वरूपं पूर्ववर्णितं । अत्रापि स्यादनंतघ्न—हीनवर्णादिपर्यवं ॥ ३५ ॥

अमारा गुरुमहाराजना कहेला हीरप्रश्नोत्तरमां ते जगद्गुरु कहे छे के—“अहीं उत्तर
भरतार्धमां पण जातिस्मरणादिबाळो मनुष्य अथवा क्षेत्राधिष्ठायक देव नीतिनो
प्रणेता थाय छे. कालानुमावधी पोतानी मेळे पण केदलीक निपुणता प्राप्त थाय छे.”

ते अवसरे प्रथम चक्रवर्ती पण उत्पन्न थाय छे. छ खंडना माधनार एवां ते न्याय
मार्गने दृढ करे छे. (३२८) आ प्रमाणे भगवान् जगतने व्यवस्थामां सुस्थित बनावीने
पछी वार्षिकदान आपी चारित्र अंगीकार करे छे. ते प्रश्न केवलज्ञान पामीने देव अने
मनुष्योनी पर्यदामां यति अने आद्धजनोने उचित एवो बे प्रकारनो धर्म उपदेशे छे.
पछी गणधरोनी, गच्छनी तथा चतुर्विध संघनी स्थापना करीने द्वादशांगी अर्थवी
प्ररूपी तीर्थ प्रवर्त्तवे छे. ए प्रमाणे मोक्षमार्गने बहेतो करीने पछी प्रश्न पोछे सिद्धिपदने
पामे छे. ते वखते त्रीजा आरामा ८९ पच बाकी रहेला होय छे. (३२९-३२)

पाकी रहेला ८९ पच व्यतीत थये त्रीजो आराम पुरो थाय छे अने चोथो
दुःपमसुधमा नामनो आराम प्रवर्त्तवे छे. ए आरामां भूमि नाना प्रकारना वृक्षोपी अलंकृत
होय छे. तथा खेती विगेरेनी प्रवृत्ति यवाधी कृत्रिम वृण (वनस्पति)पी पण व्याप्त
होय छे. पूर्वे वर्णवेळुं स्वरूप कल्पवृक्षादि विनालुं आ काळे पण होय छे, परंतु ते अनंत-

અત્ર ચાદૌ મનુષ્યાઃ સ્યુ-ધનુઃપંચશતોચ્છ્રૂતાઃ । પૂર્વકોઽયંતર્મુહૂર્તો-
ત્કૃષ્ટાલ્પિષ્ઠાયુપસ્તથા ॥ ૩૬ ॥ અગ્નિસંપક્કનાનાન્ન-ઘૃતદુગ્ધાદિભોજિનઃ ।
નિત્યમાહારાર્થિનઃ સ્યુ-રેકત્રાપ્યહિ ચાસકૃત્ ॥ ૩૭ ॥ પુત્રપૌત્રદુહિત્રાદિ-
-પરિવારા મહર્ષયઃ । પ્રમદાપત્યમિત્રાદિ-સ્નેહાક્તા જિતશત્રવઃ ॥ ૩૮ ॥
સ્તન્યપાનાદિભિર્ભૂયઃ-કાલપાલિતવાલકાઃ । વર્ષક્રમાદ્યક્તવાક્ય-ગતિ-
ચાતુર્યયૌવનાઃ ॥ ૩૯ ॥ રાજાનો મંત્રિસામંત-શ્રેષ્ઠિસેનાપતીશ્વરાઃ ।
કેચિત્કેચિચ્છાલ્પધનાઃ પ્રેષ્યાઃ કર્મકૃતોઽપિ ચ ॥ ૪૦ ॥ એવં પ્રાકૃત-
કર્માનુ -સારેણ પ્રાસવૈભવાઃ । કેચિન્મિથ્યાદૃશઃ કેચિ-મદ્રકા મિશ્રદ-
ૃષ્યઃ ॥ ૪૧ ॥ કેચિત્પ્રપન્નસમ્યક્ત્વા દેશચારિત્રિણઃ પરે । કેચિચ્ચારિ-
ત્રિણો યાંતિ પંચસ્વપિ ગતિષ્વમી ॥ ૪૨ ॥

મેઘાશ્ચતુર્વિધાસ્તે ચ પુષ્કરાવર્તસંજ્ઞકઃ । તથા પ્રયુગ્મનજીમૂતૌ શ્લિમિ-
કાલ્યસ્તુરીયકઃ ॥ ૪૩ ॥ તત્રાવ્યસ્યૈકયા શૃષ્ટ્યા સુલિંગ્ધા રસભાવિતા ।

શુણ્ઘીનવર્ણાદિ પર્યવવાલું હોય છે. આ આરાના પ્રારંભમાં મનુષ્યો પાંચશો ધનુષ્ય ડંવા
શરીરવાળા અને જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તના ને ઉત્કૃષ્ટ ક્રોડપૂર્વના આયુવાળા હોય છે. તેઓ
અગ્નિથી પકાવેલું નાના પ્રકારનું મન્ન, ઘૃત અને દુધ વિગેરેનું મોજન કરનારા હોય છે.
તેઓ દરરોજ આહાર કરનારા હોય છે. ઇટલું જ નહીં પણ એક દિવસમાં ચારંવાર ડાનારા
હોય છે. પુત્ર, પૌત્ર, દુહિત્રાદિ મોટા પરિવારવાળા, મોટી શ્રદ્ધિવાળા, સ્ત્રી-પુરુષ ને મિત્ર-
દિના સ્નેહમાં આસક્ત અને શત્રુને જીતનારા હોય છે. સ્તન્યપાનાદિવડે ઘણા કાલ સુધી
અપત્યનું પાલન કરે છે અને વર્ષના ક્રમથી ચાલકો સ્પક્ત પોલનારા, ચાલનારા, યૌવના-
વસ્થાવાળા તેમ જ ચતુરાશ્વાળા થાય છે. કેટલાક રાજાઓ, મંત્રિ, સામંત, શ્રેષ્ઠિ, સેના-
પતિ અને ધનવાન હોય છે. કેટલાક અલ્પધનવાળા, કેટલાક સેવા કરનારા અને
કેટલાક અનેક પ્રકારના કામ કરનારા હોય છે. આ પ્રમાણે પૂર્વકૃત કર્મને અનુસારે
કેટલાક વૈભવવાળા હોય છે, કેટલાક મિથ્યાદૃષ્ટિ, કેટલાક મદ્રક, કેટલાક મિશ્રદૃષ્ટિ,
કેટલાક સમક્તિ પામેલા, કેટલાક દેશવિરતિ ને કેટલાક સર્વવિરતિ હોય છે. આ
સર્વે પાંચે ગતિમાં જનારા હોય છે (૩૩૩-૩૪૨)

વરસાદ ચાર પ્રકારના વરસે છે. ૧ પુષ્કરાવર્ત, ૨ પ્રયુગ્મ, ૩ જીમૂત અને ૪ શ્લિ-
મિક-તેમાં પહેલા પ્રકારના વરસાદની એક શૃષ્ટિથી જમીન શુસ્તિંગ્ધ, રસભાવિત અને

ભવત્યબ્દાયુતં ભૂમિ-ધાન્યાયુત્પાદનત્રમા ॥ ૪૪ ॥ દ્વિતીયસ્યૈકવૃથ્વા
 મૂ-ર્ભાવ્યતેઽબ્દસહસ્રકં । વૃથ્થેઃ સ્નેહસ્તૃતીયસ્ય દશાબ્દાનિ ભવેન્નુવિ
 ॥ ૪૫ ॥ નિરંતરં પ્રવૃત્તાભિ-સ્તુરીયસ્ય ચ વૃષ્ટિભિઃ । મૂયસીભિર્વર્ષમેકં
 સ્નેહસ્તિષ્ઠતિ વા ન વા ॥ ૪૬ ॥ તત્ર તુર્યાર્કાંભોદા ઉત્તમાઃ કાલવ-
 ષિણઃ । સ્યુઃ સ્તિગ્ધા સરસા મૂમિ-સ્તતો મૂરિફલપ્રદા ॥ ૪૭ ॥ પ્રાયો
 વિહ્વરદુર્ભિન્ને નેતયો ન ન તસ્કરાઃ । રોગશોકવિયોગાધિ-દુઃખદૌઃ-
 સ્થાદિ ચાલ્પકં ॥ ૪૮ ॥ ન્યાયાઽનુહંચિનો લોકાઃ પુરુષાયુપજીવિનઃ ।
 રાજાનઃ શ્રાવકાઃ પ્રાયો ધાર્મિકા ન્યાયતત્પરાઃ ॥ ૪૯ ॥ તસ્મિન્ કાલેઽ-
 નુક્રમેણ સ્યુહ્યયોર્વિંશતિર્જિનાઃ । એકાદશ ચક્રભૃતઃ શાર્દૂણાઃ સીરિ-
 ણો નવ ॥ ૫૦ ॥ एवं च—

एकस्यामवसर्पिण्यां स्युश्चतुर्विंशतिर्जिनाः । चक्रभृतो (चक्रिणो) द्वा-
 दश नव केशवा नव सीरिणः ॥ ५१ ॥ चतुष्पंचाशदित्येवं भवंति पुरुषोत्तमाः ।
 स्युस्त्रिपष्टिरमी युक्ता नवभिः प्रतिविष्णुभिः ॥ ५२ ॥ नवभिर्नारदैर्युक्ता-स्ते
 भवंति द्विसप्ततिः । तथैकादशरुद्राढ्याः स्युस्त्र्यशीतिः समुच्चिताः ॥ ५३ ॥

૧૦૦૦૦ વર્ષો સુધી ધાન્ય ઉપજાવવાને યોગ્ય થાય છે, ધીજા પ્રકારના વરસાદની એક
 વૃષ્ટિથી એક હજાર વર્ષ સુધી તેવી રહે છે, ત્રીજા પ્રકારના વરસાદની એક વૃષ્ટિથી દશ
 વર્ષ સુધી પૃથ્વી તેથી રસવાળી રહે છે અને ચોથા પ્રકારના વરસાદની ઘણી વૃષ્ટિ
 નિરંતર થયા છતાં પણ એક વર્ષ સુધી જ જમીન રસવાળી રહે છે અથવા નથી
 પણ રહેતી. તેમાં ચોથા આરામાં વરસાદ ઉત્તમ પ્રકારના અને યોગ્યકાળે વરસનારા
 હોય છે, તેથી જમીન સ્તિગ્ધ, સરસ અને ઘણા ફળને આપનારી હોય છે. પ્રાયઃ તે આરામાં
 વિહ્વર, દુર્ભિન્ન, રૂઝિઓ હોતી નથી, ચોર હોતા નથી અને રોગ, શોક, વિયોગ, આધિ,
 દુઃખ ને દૌઃસ્થ્ય વિગેરે અન્ય હોય છે. (૩૪૩-૩૪૮) તે કાળે લોકો ન્યાયનું ઉહ્લંઘન
 નહીં કરનારા, પૂર્ણ આપુ સુધી જીવનારા હોય છે. રાજાઓ પ્રાયઃ શ્રાવક (જૈન ધર્મ પાલ-
 નારા), ધાર્મિક અને ન્યાયમાં તત્પર હોય છે. તે ચોથા આરામાં અનુક્રમે ૨૩ તીર્થંકરો
 થાય છે. ૧૧ ચક્રવર્તીઓ થાય છે અને નવ વલ્લભ-વાસુદેવ થાય છે. (૩૪૯-૫૦)

एक अवसर्पिणीमा एकंदर २४ तीर्थंकरो, १२ चक्रवर्तीओ અને नव वासुदेव तथा
 नव वल्लभेव थाय छे. आ प्रमाणे ५४ उत्तम पुरुषो थाय छे तेमां नव प्रतिवासुदेवने भेळ-
 ववाथी ६३ थाय छे. नव नारदने भेळववाथी ७२ थाय छे. तेमज ११ रुद्रने भेळववाथी

ચતુર્ધેતિ વા પંચધા વાથ પોઢા—થવા સસધા વિશ્રુતાઃ સ્યુઃ પુમાંસઃ ।
 જિનાશ્ચક્રિણઃ કેશવાઃ સીરિણસ્ત—દ્વિપક્ષાસ્તથા નારદાઃ કિંચ
 રુદ્રાઃ ॥ ૫૪ ॥

વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેદ્રાંતિપ—
 દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાક્ષાત્મજઃ ।
 કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્વાન્નુતે ત્રિશતૈ—
 કોનેન પ્રમિતઃ સમાસિમગમત્સર્ગો નિસર્ગોજ્જ્વલઃ ॥ ૫૫ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे एकोनविंशत्तमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

૮૩ થાય છે. એ પ્રમાણે ઉત્તમ પુરૂષોના ચાર, પાંચ, છ અને સાત પ્રકારો પ્રસિદ્ધ છે. તે તીર્થંકર, ચમ્પી, વાસુદેવ અને વલ્લદેવ એમ ચાર પ્રકારે, પ્રતિવાસુદેવ યુક્ત પાંચ પ્રકારે, નારદ યુક્ત છ પ્રકારે અને રુદ્ર યુક્ત સાત પ્રકારે સમજવા. (૩૫૧-૩૫૪)

વિશ્વને આશ્ચર્ય પમાડે તેવી કીર્તિવાળા શ્રી કીર્તિવિજય વાચકેદ્રના શિષ્ય, તેજપાઠ ને રાજશ્રીના પુત્ર એવા શ્રીયિનયવિજય ઉપાધ્યાયે જે કાવ્ય રચ્યું છે, તે નિશ્ચિત ફરેલા જગતના તત્ત્વવડે અન્નુત એવા આ લોકપ્રકાશ નામના ગ્રંથમાં સ્વભાવે જ ઉજ્જ્વલ એવો ૨૯ મો સર્ગ સંપૂર્ણ થયો. (૩૫૫)

इति श्रीलोकप्रकाशे २९ मो सर्ग मं पूर्ण.

॥ अथ त्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

—*॥५॥—

तत्र तीर्थकरास्तु स्यु-रितस्तृतीयजन्मनि । विशत्या सेवितैः स्थानै-
स्तीर्थकृद्ग्रामहेतुभिः ॥ १ ॥ तानि चैवं—अर्हत् १ सिद्ध २ प्रवचन ३
गुरवः ४ स्थविरा ५ स्तथा । बहुश्रुत ६ तपस्वी ७ च वात्सल्यान्येषु
सप्तसु ॥ २ ॥ अर्हश्चतुर्धा नामादिः १ सिद्धाः कर्ममलोज्झिताः २ ।
श्रुतं प्रवचनं संघ-स्तदाधारतयाथवा ३ ॥ ३ ॥ गुरुधर्मस्योपदेष्टा ४
स्थविरो वृद्ध उच्यते । वयश्चारित्रपर्याय-श्रुतैरेष त्रिधा भवेत् ॥ ४ ॥
पष्टि वर्षाण्यतिक्रांतो वयःस्थविर उच्यते । पर्यायस्थविरो जात-विंश-
त्यब्दव्रतस्थितिः ॥ ५ ॥ सूत्रार्थज्ञश्चतुर्थीगं यावद्योऽसौ श्रुतेन च ।
स्थविरः स्याद्यदुत्सर्गा-पवादादीनि वेत्स्यसौ ५ ॥ ६ ॥ तत्कालापेक्षया
भूरि-श्रुतोऽत्र स्याद्बहुश्रुतः ६ । तपस्वी चानशनादि-विचित्रोन्नतपः-
स्थितः ७ ॥ ७ ॥ भक्तिरागो यथाभूत-गुणप्रख्यापनं जने । यथोचि-
तोपचारश्च तेषां वात्सल्यमीरितं ॥ ८ ॥ सदा ज्ञानोपयोगश्च भवति

सर्ग ३० मानुं भाषांतर.

प्रथमना (२९ मा) सर्गना प्रांतभागमां बतावेला शलाका पुरुषो पैकी जे २४
तीर्थकरो छे ते आ जन्मथी पाछला वीजे भवे तीर्थकरनामकर्मना हेतुरूप वीश स्थान-
कना आराधनवडे थाय छे. (१) ते वीश स्थानको आ प्रमाणे—अरिहंत १, सिद्ध २,
प्रवचन ३, आचार्य ४, स्थविर ५, बहुश्रुत (उपाध्याय) ६ अने तपस्वी (मुनि) ७-
आ सातनुं वात्सल्य. (२) तेमां प्रथम अरिहंत कहा छे ते नापादि चार प्रकारे, सिद्ध-
सर्वकर्ममळधी रहित, प्रवचन ते श्रुत अथवा तेना आचारभूत संघ, गुरु ते धर्मना उप-
देष्टा (आचार्य), स्थविर ते वृद्ध-तेना प्रण प्रकार-वयवडे वृद्ध, चारित्रपर्याये वृद्ध
अने श्रुतवडे वृद्ध-साठ वर्षीया वधारे उमरना ते वयस्थविर, वीश वर्ष उपरांतना चारित्र-
पर्यायवाळा ते पर्यायस्थविर, चौथा समवायांगघट्ट सुधीना धर्मार्थना जाणवावाळा ते
श्रुतस्थविर के जे उत्सर्ग अपवादादिना जाण होय. ते ते काळनी अपेक्षाए वधारे श्रुतना
अभ्यासी ते बहुश्रुत अने अनशनादि विचित्र प्रकारना उग्र तप करनारा ते तपस्वी.
ए साते उपरनो भक्तिराग, लोकमां तेना यथाभूत (सत्य) गुणतुं ख्यापन

સ્થાનમષ્ટમં ૮ । સમ્યક્ત્વે ૯ વિનયે ૧૦ ચાવ—શ્યકે ૧૧ ડત્તીચારવર્જનં ॥૯॥
 एतानि नवमदशमैकादशानि स्थानानीति शेषः. शीलव्रतेषु निरती-
 चारत्वं द्वादशं पदं । व्रतान्यत्रोत्तरगुणाः शीलं मूलगुणाः स्मृताः १२
 ॥ १० ॥ त्रयोदशं क्षणलव—भिधानं स्थानमीरितं । तच्च प्रतिक्षणलवं
 सदा वैराग्यभावनं १३ ॥ ११ ॥ तपश्चतुर्दशं स्थानं नानाविधतपःक्रिया
 १४ । त्यागः पंचदशं साध्वा—ग्रहान्नादिसमर्पणं १५ ॥ १२ ॥ बालादि-
 वैयावृत्यं स्या—त्योडशं स्थानकं च तत् ॥ शुद्धोपध्वन्नादिदान—मंगसंवा-
 हनावि च ॥ १३ ॥ तथोक्तं प्रश्नव्याकरणांगे—

કેરિસણ પુણ આરાહણ વયમિણં ? જે સે ઉવહિભત્તપાણસંગહદાણ-
 કુસલે, અચ્ચંતબાલદુબ્બલબુદ્ધુલ્લવગપવત્તિઆયરિયુવજ્ઞાયસાહમ્મિયત-
 વસ્તીકુલગણસંઘચેડયઠે ય નિજ્જરહી વેયાવચ્ચં અણિસ્સિયં દસવિહં
 બહુવિહં કરેઝ. અન્ન શ્રીજિનપ્રતિમાયા અન્નોપધિદાનાંગસંવાહનાયસંભવા-

અને તેમનો યથોચિત્ત ઉપચાર તે તેમનું વાત્સલ્ય કરવું છે. (૩-૮) સર્વદા જ્ઞાનોપયોગ તે આઠમું સ્થાન, સમ્યક્સ્વર્મા અતિચારનું વર્જનું તે નવમું, વિન-
 યમાં અતિચારનું વર્જનું તે દશમું, છ આવશ્યકમાં અતિચારનું વર્જન તે યમ્પારમું (૯)
 શીલવ્રતમાં નિરતિચારપણું તે વારમું. અહીં શીલ તે મૂલગુણ અને વ્રતો તે ઉત્તરગુણ
 કહ્યા છે. (૧૦) ક્ષણલવ નામનું તેરમું સ્થાન છે તેમાં પ્રતિક્ષણ કે પ્રતિલવ સદા
 વૈરાગ્ય ભાવવાપણું (૧૧) તપ એ ચૌદમું સ્થાન છે, તેમાં નાના પ્રકારની તપક્રિયાનો
 સમાવેશ છે. દાન પંદરમું સ્થાન, તેમાં સાધુ વિગેરેને યોગ્ય અન્નાદિનું આપવાપણું છે.
 (૧૨) વાઝાદિ મુનિની વૈયાવચ્ચ કરવી તે સોઠમું સ્થાન છે. તે વૈયાવચ્ચમાં શુદ્ધ ઉપધિ,
 અન્નપાનાદિ લાવી આપવું તેમ જ અંગનું સંવાહન કરવું એ વિગેરેનો સમાવેશ છે. (૧૩) તે
 વિષે શ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણ નામના દશમા અંગમાં કહ્યું છે કે—‘ આ વ્રતનું આરાધન કેવી રીતે
 કરવું ? ’ તેને ઉચ્ચર આપે છે કે—‘ ઉપધિ અને ભાતપાણી લાવવામાં ને આપવામાં કુશલ,
 અત્યંત ચાલ, દુર્બલ, પૃદ્ધ, ચપક, પ્રવર્તક, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, માધર્મિક (સાધુ), તપ
 સ્વી, કુલ, ગણ, સંઘ અને ચૈત્ય—અમને માટે નિર્જરાર્થી મુનિ અનિશ્રિતપણે દશવિધ તેમજ
 મહુવિધ વૈયાવચ્ચ કરે. અહીં જિનપ્રતિમાને અંગે અન્ન અને ઉપધિનું આપવું અને અંગસં-
 વાહના કરવી વિગેરેનો અમાવ હોવાથી ચૈત્યની વૈયાવચ્ચ શી રીતે કરે ? એમ ચૈત્યને ઓ-

चैत्यस्य किं वैयावृत्यमिति यत्कश्चिच्चैत्यापलापी गुरुकर्मा शंकते तत्र
जक्त्वा हु वेयावडियं करेंति तम्हा उ एए निहया कुमारा ' इत्युत्तरा-
ध्ययनोक्तहरिकेशिमहर्षिवचनात् अवज्ञानिवारणादेरपि वैयावृत्यत्वमि-
त्यादि युक्त्या समाधेयं १६ ॥ समाधिः स्यात्सप्तदशं स्थानं दुर्ध्यान
वर्जनं । चित्तस्वास्थ्योत्पादनं वा गुर्वादिविनयादिभिः ॥ १४ ॥ अत्रा-
द्यः पक्ष आवश्यकवृत्तौ, द्वितीयस्तु ज्ञाताधर्मकथांगमह्यध्ययनवृत्तौ १७.
अष्टावशमपूर्वस्य ज्ञानस्य ग्रहणादरः १८ । एकोनविंशतितमं श्रुतस्य
बहुमाननं १९ ॥ १५ ॥ स्थानमंत्यं प्रवचन-प्रभावनमिहोदितं । तत्कु-
र्यात् श्रुतवान् धर्म-कथादिगुणवांस्तथा ॥ १६ ॥ तथाहुः—सम्मदं-
सणजुत्तो सह सामस्ये पभावगो होइ । सो पुण इत्थ विसिद्धो निदिद्धो
अट्ठहा सुत्ते ॥ १७ ॥ पावयणी १ धम्मकही २ वाई ३ नेमित्तिओ ४
तवस्सी य ५ । विज्जा ६ सिद्धो ७ य कई ८ अट्ठेव पभावगा भणिया ॥१॥
एषु द्वित्रादिभिः स्थानैः सर्वैर्वा सेवितैर्भृशं । जिननामार्जयेन्म-

छवनारो कोइक भारेकर्मी शंका करे, तो आ संबंधमां श्री उत्तराध्ययनसूत्रमां कहेला हरि-
केशी महर्षिना वचन प्रमाणे जे कोइ चैत्य (जिनप्रतिमा)नो अपलाप करे, गुरुकर्मा होवायी
तेना पूजनिकपणामां शंका करे तेने अटकावीने यच्च वैयावच्च करे. ते कारणधी ए जिन-
प्रतिमानुं अपमान करनार यच्च ए कुमारोने हण्पा छे. एटला उपरधी समजवुं के-जिनप्रति-
मानी अवज्ञा करनारनुं निवारण करवुं ते तेमनी वैयावच्च छे. आ प्रमाणे युक्तिधी समा-
धान करवुं. हवे सत्तरमुं समाधिस्थान छे, तेमां दुर्ध्याननुं वर्जनं अने गुर्वादिकनो विनय
करवा वडे तेमने चित्तस्वास्थ्य उपजाववुं ते (१४) अही पहेलो पक्ष आवश्यकवृत्ति अनुसार
अने बीजो पक्ष श्री ज्ञाताधर्मकथांगमां मन्व्यप्यननी वृत्ति अनुसार समजवो. अटारमुं
स्थान अपूर्व ज्ञानना ग्रहणमां आदररूप, ओगणीशमुं श्रुतना बहुमानरूप (१५) अने
बीशमुं प्रवचननी प्रभावनारूप कहेलुं छे. ते प्रभावना श्रुतवान् अने धर्मकथादिकना गुण-
वाळो करी शके छे (१६) कहुं छे के-सम्यग्दर्शन युक्त मनुष्य छते सामध्ये शासननो
प्रभावक होय छे. (जे प्रभावनाने विशेष प्रकारे जाणवाना इच्छक होय) तेने माटे
सूत्रमां आठ प्रकारना प्रभावक कइल छे. (१७) प्रावचनी १, धर्मकपी २, वादी ३,
नैमित्तिक ४, तपस्वी ५, विद्यावान् ६, सिद्ध ७, अने कवि ८-ए आठ प्रभावक छे. (१)

उपर पढावेला बीश स्थानको पैकी बे-त्रय विगेरे अथवा बघा स्थानोना सेवनवडे

ત્યઃ પુમાન્ સ્ત્રી વા નપુંસકં ॥ ૧૮ ॥ તથાહુઃ શ્રીમદ્રવાહુસ્વામિપાદાઃ—
 નિયમા મણુયર્ગર્હૈર્ ઇત્થીપુરિસેયરો વ સુહલેસો । આસેવિયવદુલેર્હિ
 વીસાઈ અન્નયર્હિ ॥ ૧૯ ॥ નિયમાન્મનુષ્યગતૌ વદ્ધ્યતે, કસ્તસ્યાં વધ્ના-
 તીત્થાશંક્યાહ—સ્ત્રી પુરુષ ઇતરો વેતિ નપુંસક ઇત્યાવશ્યકહારિભદ્રાં.
 તૃતીયકર્મગ્રંથે તુ વંધસ્વામિત્વનિરૂપણે પ્રથમનરકત્રયનારકો વૈમાનિક-
 દેવો ગર્ભજમનુષ્યશ્ચ સમ્યક્ત્વાદિગુણસ્થાનવર્તિનસ્તીર્થકૃત્નામકર્મ વધ્ન-
 તીત્યુક્તમિતિ જ્ઞેયં. અત્ર ચૈવમુપપત્તિઃ—વદ્ધતીર્થકરનામા મનુષ્યો મૃત્વા
 નરકદેવગત્યોરુત્પન્નસ્તત્રાપિ તીર્થકરનામકર્મ વધ્નાતિ, જિનનામક-
 મર્મણઃ સતતવંધકાલસ્યોત્કૃષ્ટત્ત્રયસ્ત્રિશત્સાગરોપમમાનસ્યાનુત્તરસુરાના-
 શ્રિત્ય શતકે પ્રોક્તત્વાત્, ઇતિ કાર્મગ્રંથિકૈર્ગતિત્રયે જિનનામવંધ ઉક્તઃ,
 પ્રથમતસ્તુ મનુષ્ય એવ તદ્વંધમારભત ઇત્યાવશ્યકે ‘ નિયમા મણુઅર્ગ-
 ર્હૈર્ ’ ઇતિ નિરૂપિતમિતિ. યદ્વા નરકસ્વર્ગત્યોઃ સામાન્યેન જિનનામ્નો
 વંધઃ સ્યાત્. નિકાચિતવંધસ્તુ તસ્ય મનુજગતાવેવેત્યાવશ્યકે ‘ નિયમા

મનુષ્ય તીર્થકરનામકર્મ પુરુષ, સ્ત્રી નપુંસક ત્રયે વેદમાં વર્તતાં ઉપાર્જન કરે છે. (૧૮)
 તે વિષે શ્રી મદ્રવાહુસ્વામીએ કહ્યું છે કે—“ નિશ્ચયે મનુષ્યગતિમાં, સ્ત્રી, પુરુષ કે
 નપુંસક, શુભલેશ્યાવાલો વીશર્માથી અન્યતર એક અથવા ઘણા સ્થાનોના તેવનવહે તીર્થ-
 કરનામકર્મ બાંધે છે ” (૧૯) “ નિશ્ચયે તે મનુષ્યગતિમાં જ વંધાય છે. તે મનુષ્યગતિમાં કોણ
 બાંધે ? એવી આશંકાના ઉત્તરમાં સ્ત્રી, પુરુષ કે ઇતર ઇતલ નપુંસક ” એમ આવશ્યક હારિભદ્રીમાં
 કહ્યું છે, પરન્તુ શ્રીજ્ઞા કર્મગ્રંથમાં તો વંધસ્વામિત્વની નિરૂપણમાં “ પહેલી ત્રણ નરકનો
 નારકી, વૈમાનિક દેવ અને ગર્ભજ મનુષ્ય સમ્યક્ત્વાદિ ગુણસ્થાને વર્તતાં હોય તે તીર્થ-
 કરનામકર્મ બાંધે ” એમ કહ્યું છે. આ હકીકતની ઉપપત્તિ—સમન્વય આ રીતે કરવા કે
 તીર્થકરનામકર્મ જેણે બાંધ્યું છે એવો મનુષ્ય મરણ પામીને પ્રથમની ત્રણ નરકમાં અથવા
 વૈમાનિક દેવમાં ઉપજે છે, અને ત્યાં પણ તીર્થકરનામકર્મ બાંધે છે. એટલે તેના દહીયા
 મેઢવે છે. જિનનામકર્મનો સતત વંધકાલ ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ સાગરોપમ પ્રમાણ અનુચર વિમા-
 નના દેવોને આશ્રીને પાંચમા શતકકર્મગ્રંથમાં કહેલ છે. ‘ એટલે કર્મગ્રંથિકોષ ત્રણ ગતિમાં
 જિનનામનો વંધ કહ્યો અને પ્રથમ તો મનુષ્ય જ તેના વંધનો આરંભ કરે છે, એવા વિચારથી શ્રી
 આવશ્યકમાં ‘ નિયમા મણુઅર્ગર્હૈર્ ’ એમ કહેલું છે. તેનું સમાધાન કરી લેવું અથવા નરકમાં
 ને દેવગતિમાં સામાન્યપણે તેનો વંધ થાય છે. નિકાચિત વંધ તો મનુષ્યગતિમાં જ થાય

मणुए ' इत्याद्युक्तं भावीति संभाव्यते. एतत्संग्रहश्चैवमावश्यकपष्ठांगा-
दिषु—अरिहंत १ सिद्ध २ प्रवयण ३ गुरु ४ धेर ५ बहुस्सुए ६ तव-
स्सीसु ७ । वच्छल्लया य तेसि अभिस्सुणाणोवओगे य ८ ॥ १ ॥ दंसण
९ विणए १० आव-स्सए ११ य सीलव्वए १२ निरइयारो । खणलव
१३ तव १४ च्चियाए १५ वेयावच्चे १६ समाही य १७ ॥ २ ॥ अपुव्वना-
णगहणे १८ सुअभत्ती १९ प्रवयणे पभावणया २० । एएहिं कारणेहिं
तिथयरत्तं लहइ जीवो ॥ ३ ॥ एतत्तपोविधिसंप्रदायश्चैव—

चेत्करोत्युपवस्येण विंशतिस्थानकं तपः । तदा विंशत्योपवासैरेका
पंक्तिः समाप्यते ॥ २० ॥ निरंतरं कृत्यशक्तौ सांतरां तां करोति चेत् ।
पंक्तिरेका पूरणीया तत्पणमासांतरे ध्रुवं ॥ २१ ॥ विंशत्या पंक्तिभिश्चैत-
त्तपो भवति पूरितं । उपवासानां चत्वारि शतानीह भवन्ति तत् ॥ २२ ॥
एवं शक्त्यनुसारेण प्राज्ञैः पष्ठाष्टमादिभिः । मासचपणपर्यंतैस्तप एतद्वि-
धीयते ॥ २३ ॥ पंचशक्रस्तवपाठो-त्कृष्टा या चैत्यवंदना । सावश्यं वि-

छे एवो श्री आवश्यकना ' निषमा मणुए ' कथनो आशय होय एम पण संभवे छे.

आ वीश स्थानकनो संग्रह श्रीआवश्यकमां अने पष्ठांग विमेरेमां आ प्रमाणे छे—अरि-
हंत १ सिद्ध २, प्रवचन ३, गुरु ४, स्थविर ५, बहुश्रुत ६, तपस्वी ७, आ साततुं वात्सल्य.
बारवार ज्ञानोपयोग ८, (१) दर्शन ९, विनय १०, आवश्यक ११, शीलव्रत (निर-
विचार) १२, चणलव १३, तप १४, दान १५, वैपावष १६, समाधि १७, (२)
अपूर्वज्ञानग्रहण १८, श्रुतमक्ति १९, प्रवचनप्रमावना २०. आ कारणोवडे जीव तीर्थ-
करत्वनै सेळवे छे. (३) ए तपनो विधि आ प्रमाणे—

जो उपवासवडे वीशस्थानकने आराधे तो वीश उपवासवडे एक पंक्ति (एक
पदनी आराधना) पूर्ण थाय छे (२०) आ प्रमाणे सतत वीश उपवास (आंतरे
पारणुं करीने पण) करी न शके तो आंतरे आंतरे उपवास करे, पण छ मासमां तो एक
पंक्ति (वीश उपवास) जरूर पूर्ण करे. (२१) ए प्रमाणे वीश पंक्ति करवाधी आ
तप पूर्ण थाय छे. एटले तेमां कुल ४०० उपवास थाय छे. (२२) आ प्रमाणे शक्ति-
अनुसार बुद्धिमानोए छठमठमादि यावत् मासचपणादिकवडे आ तप करवो. (एटले
४०० उपवासने बदले यावत् ४०० मासचपण करवा, आ प्रमाणे नंदनमुनिए करेल
छे.) (२३) तपने दिवसे पांच शक्रस्तववडे उत्कृष्ट चैत्यवंदना अवश्य विधि

ધિના કાર્યા તપસ્યત્રોપવૈણ્વં ॥ ૨૪ ॥ એકૈકસ્યામત્ર પંક્તિ-વેકૈકેન
 દિનેન ચ । ક્રમેણારાધયેદ્વક્ત્યા સ્થાનકાનીતિ વિંશતિ ॥ ૨૫ ॥ આદ્યે
 નમોઽર્હદ્ભ્યઃ ઇતિ દ્વિસહસ્ત્રીં જપેદ્દિને । અર્હદ્ભક્તિં વિશેષેણ કુર્વૈત
 સ્તવનાદિભિઃ ॥ ૨૬ ॥ અન્યેષ્વપિ દિનેષ્વેવ-મારાધ્યાસ્તે પુરોદિતાઃ । જ્ઞા-
 નક્રિયાદ્યાસ્તુ શુદ્ધ-પાઠાભ્યાસાદરાદિભિઃ ॥ ૨૭ ॥ રાગદ્વેવાદયો દોષા
 વર્જનીયા વિશેષતઃ । તપોદિને જપેન્મૌની વક્ત્યમાણપદાનિ ચ ॥ ૨૮ ॥
 સાંપ્રતીનાનિ જાપપદાનિ ચૈવં-અરિહંત ૧ સિદ્ધ ૨ પવચણ ૩ આચ-
 રિયા ૪ થેર ૫ વાયગા ૬ સાહુ ૭ । નાળં ૮ વંસણ ૯ વિણયા ૧૦
 ચારિત્તં ૧૧ બંધવચધારી ૧૨ ॥ ૧ ॥ કિરિયાણં ચ ૧૩ નમો તહ તવ-
 સ્સ ૧૪ સિરિગોયમસ્સ ૧૫ ય જિણાણં ૧૬ । ચારિત્તં ૧૭ નામ ૧૮
 સુઆ ૧૯ તિસ્થં ૨૦ ઇશ્વ વીસ જાવપયા ॥ ૨ ॥ અત્ર સર્વત્રાપિ
 નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં, નમો પવચણસ્સ, ઇત્યાદિપાઠક્રમો
 જ્ઞેયઃ. કેચિચૈકૈકયા પંક્ત્યા સ્થાનમેકૈકમેવ હિ । આરાધયંતિ વિંશત્યા
 પંક્તિભિસ્તાનિ વિંશતિ ॥ ૨૯ ॥ ઉદ્યાપનાદિવિધિસ્તુ સંપ્રદાયાદવસેયઃ.

પ્રમાણે જિનપ્રતિમાની સન્મુખ કરવી. (૨૪) દરેક પંક્તિમાં અને દરેક દિવસે અનુક્રમે
 મંકિતવડે વીશ પદોનું આરાધન કરવું. (૨૫) પહેલે દિવસે નમોઽર્હદ્ભ્યઃ એ પદનો
 એ હજાર જાપ કરવો અને અરિહંતની મંકિત સવિશેષપણે સ્તવનાદિવડે કરવી. (૨૬)
 ધીજા દિવસોમાં પણ એ જ પ્રમાણે પૂર્વે કહેલા અરિહંતાદિકને આરાધવા, અને જ્ઞાનક્રિયા
 વિગેરેને શુદ્ધ પાઠ, અભ્યાસ અને સાદર-બહુમાનાદિકવડે આરાધવા. (૨૭) તપને દિવસે
 રામદ્વેષાદિ દોષને વિશેષપણે વર્જવા અને મૌનપણે આગળ કહેવાશે તે પદોનો જાપ કરવો.
 (૨૮) સાંપ્રતીન જાપપદો આ પ્રમાણે—૧ અરિહંત, ૨ સિદ્ધ, ૩ પ્રવચન, ૪ આચાર્ય,
 ૫ સ્થવિર, ૬ વાચક, ૭ સાધુ, ૮ જ્ઞાન, ૯ દર્શન, ૧૦ વિનય, ૧૧ ચારિત્ર, ૧૨ વ્રહ્મ-
 વ્રતધારી, (૧) ૧૩ ક્રિયા, ૧૪ તપ, ૧૫ શ્રીમૌતમ, ૧૬ જિન, ૧૭ ચારિત્ર, ૧૮
 અપૂર્વજ્ઞાન, ૧૯ શ્રુત અને ૨૦ તીર્થ. આ વીશ પદોનો જાપ કરવો. (૨) તેમાં સર્વત્ર
 નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં, નમો પવચણસ્સ ઇત્યાદિ પાઠનો ક્રમ જાણવો.
 કેટલાક એકેક પંક્તિ (વીશ ઉપવાસ) વડે એકેક સ્થાનને આરાધે છે, તે વીશ પંક્તિ-
 વડે વીશ સ્થાનને આરાધે છે. (૨૯) તેના ઉદ્યાપનનો વિધિ સંપ્રદાયથી જાણી લેવો.

तपोऽशक्तः पुनः स्थान-मेकं द्वे सकलानि वा । यथाशक्ति स्फुरद्भक्तिः
सेवेत श्रेणिकादिवत् ॥ ३० ॥ एवं साधुः श्रावको वा साध्वी वा श्रावि-
कापि वा । अमून्याराधयन् स्थाना-न्याप्नोति जिनसंपदं ॥ ३१ ॥ तीर्थ-
कृन्नामकर्मैत-द्वेयते जिनपुंगवैः । विश्वोपकारैरग्लान्या धर्मार्थिकथना-
दिभिः ॥ ३२ ॥ तथाहुशवश्यकनिर्युक्तिकृतः—

तं च कहां वेइज्जइ ? अगिलाए धम्मदेसणाईहिं । वज्जइ तं तु
भयवथो तइयभवोसकइत्ताणं ॥ ३३ ॥ अथार्जिताहृतपदाः स्यु-स्ते
वैमानिकनाकिनः । प्राग्निवद्धायुपश्चाधः शैलावध्येव नारकाः ॥ ३४ ॥
तथोक्तं संग्रहण्यां-सुरनेरइएहिं चिय हवंति हरिश्चरिहचक्रिवलदेवा ।
चउविहसुरचक्रिवला वैमाणिअ हुंति हरिश्चरिहा ॥ १ ॥ वसुदेवचरिते तु
नागकुमारेभ्योऽप्युद्धृतोऽन्तरमेरवतक्षेत्रेऽस्यामवसर्पिण्यां जिन उक्त
इति ज्ञेयं. तेजोऽभिवर्द्धते तेषां देवानां च्यवनावधि । न प्रादुर्प्यंति
चिह्नानि च्यवनस्यान्यदेववत् ॥ ३५ ॥ अन्येषामपि विज्ञेय-मेतदंश-

तपनी अशक्तिवाळा एक पे अथवा वधा स्थान यथाशक्ति आराधेछे अने श्रेणिकादिनी
जेम स्फुरायमान भक्तियी तेनी सेवना करे छे. (३०) आ प्रमाणे साधु, श्रावक, साध्वी
अथवा श्राविका आ स्थानोने आराधवाथी तीर्थकरपदने प्राप्त करे छे. (३१) अने
ए तीर्थकरनामकर्मने जिनपुंगव (तीर्थकरण्याना भवमां केवलज्ञान पाप्मा पद्धी)
अग्लानपणे विश्वनो उपकार करनार धर्मदेशना आपवादिकरडे वेदे छे (३२) धी
आवश्यकनिर्युक्तिमां कसुं छे—“ ते केवी रीते वेदे ? उ० अग्लानपणे धर्मदेशनादिबदे.
अने ते कर्म भगवंत पाळले त्रीजे भवे एक ज चार बांधि (निकाचित करे) ” (३३)

हवे जेमणे तीर्थकरनामकर्म बांध्युं छे ते वैमानिक देव थाय, पण जो प्रथम आयु-
ष्य बांध्युं होय तो नीचे त्रीजी नरक सुधी नारकी थाय छे. (३४) श्रीमंग्रंशणीमां कसुं
छे के—“ देव ने नारकी त्पांथी नीकळीने वासुदेव, अरिहंत, चक्रवर्ती ने बळदेव थाय छे.
तेमां चार प्रकारना देवमांथी चक्रवर्ती ने बळदेव थाय छे, वासुदेव ने अरिहंत वैमानिक-
मांथी ज थाय छे. ” पण वसुदेवचरित्रमां तो नागकुमारयी नीकळीने अनंतरमने चैररा
क्षेत्रमां या अवसर्पिण्यां एक तीर्थकर थयानुं कसुं छे, ते प्रसंगोपात जयाव्युं छे.

तीर्थकर यनार देव तेना च्यवनकाळ सुधी तेजमां वृद्धि पामतो ज रहे छे अने तेने
अन्य देवोनी जेम च्यवनना चिन्हो यता नथी. (३५) बीजा चरमशरीरी देवो माटे

शरीरिणां । तेऽन्यव्यपेक्षया स्वल्प-पीडाः स्युर्नारका अपि ॥ ३६ ॥

ततश्च्युत्वा कर्मभूमौ सजातिकुलशालिनः । क्षत्रियस्योच्चगोत्रस्य प्राज्यराज्यद्विराजिनः ॥ ३७ ॥ उत्कृष्टभागधेयस्य गुणाढ्यस्य महीपतेः । पत्न्याः कुक्षौ सुशीलाया गर्भत्वेनोद्भवन्ति ते ॥ ३८ ॥ स्वर्गाद्वा नरकाद्वा ये यस्मादायांति तीर्थपाः । ज्ञानत्रयं ते तत्रत्यं विभ्रते गर्भगा अपि ॥ ३९ ॥ जानंत्येष्यदतीतं च च्यवनं तच्चणे तु न । गर्भोत्पत्तिक्षणेऽप्येषां स्यादेवं महिमोदयः ॥ ४० ॥ अशिवोपद्रवादीनां भवत्युपशमः क्षितौ । नारका अपि मोदन्ते क्षणं प्राप्तसुखोदयाः ॥ ४१ ॥ उदयाभिमुखस्तीर्थ-करार्कः समभूदिति । ज्ञात्वासनप्रकंपेन मुदिता नाकिनायकाः ॥ ४२ ॥ सिंहासनात्समुत्थाय विनयात्यक्तपादुकाः । पदान्यागत्य सप्ताष्टौ श्रीजिनाभिमुखं रयात् ॥ ४३ ॥ पंचांगप्रणिपातेन प्रणम्य जगदीश्वरान् । घटितांजलयः कुर्युः स्तुतिं शक्रस्तवेन ते ॥ ४४ ॥ अत्र-

सकस्त आसणं चलित्रं सिग्धं आगमयं भण्डं, यावत्तव पुत्तो पढ-

पण ते प्रमाणे समजवुं. नारकीपणामां पण बीजा नारकीओ करतां तेमने स्वप्न पीडा होय छे. (३६)

हवे त्यांथी च्यवीने कर्मभूमिमां उत्तम जातिकुलवाळा, उच्च गोत्रवाळा अने प्राज्य राज्य ऋद्धिवाळा क्षत्रियने त्यां पुत्रपणे उपजे. उत्कृष्ट भाग्यशाली अने गुणाढ्य महीपतिनी सुशीला एवी पत्नीनी कुचिमां गर्भपणे अवतरे. (३८) स्वर्गमांथी के नरकमांथी च्यांथी ते तीर्थकर आवेला होय त्यां जेटला होय तेटला प्रमाणवाळा अण ज्ञान गर्भमां पण ते जीवने होय. (३९) तेओ अतीत ने अनागतकाळनी इकीकत च्यवीश अथवा च्यवो एम जाणे, पण च्यवन समय अल्प होवाथी न जाणे, गर्भोत्पत्तिना समये पण आ प्रमाणे तेमनो महिमा होय. (४०) सर्व पृथ्वीपर अशिव-उपद्रव शांत थाय अने नारकी पण क्षणवार सुखोदयनी प्राप्तिथी हर्ष पामे. (४१) तीर्थकरूप सूर्य उदयने अभिमुख थयेल छे, एम आसनप्रकंपथी जाणीने देवनायको (इंद्रो) हर्ष पामे. (४२) पछी सिंहासनथी उठीने, पादुका तजी दहने, विनयथकी सात आठ पगलां उतावळे प्रभु सन्मुख आवीने श्री जगदीश्वरने पंचांग प्रणिपातवडे नमस्कार करीने अजंळी जोडी शक्रस्तववडे प्रभुनी स्तुति करे. (४४) अहीं शक्रनुं आसन चलायमान थाय अने ते श्रीप्रपणे माता पासे आवीने कहे के-तमारो पुत्र प्रथम धर्मचक्रवर्ती थशे. एम कहेल छे

मधम्मचक्कवट्ठी भविस्सति, केइ भणंति-वत्तीसंपि इंदा आगंतूणं वाग-
रिति, इत्यावश्यकहारिभट्ठां श्रीऋषभगर्भावताराधिकारे, सकस्स य
आसणकंपो यावत् वाणारसीमागंतूणं भयवतो जणणि अहिनंदइ, इति
केशीगौतमीयोत्तराध्ययनप्राकृतवृत्तौ. इदं हि घटते यस्मा-द्वर्भवास-
दिने मुदा । वंदितोऽयं समागत्य सहावाभ्यां सुरेश्वरैः ॥ १ ॥ इति श्री-
शांतिचरित्रे श्रीशांतिनाथमातापितृवचनमित्यादि दृश्यते, ततो विस्तरतः
प्रथमकल्याणकोत्सवपद्धतिर्वहुश्रुतेभ्योऽवसेया.

तस्मिन्नवसरे वास-भवने स्वर्गहोपमे । स्वःशय्योपमशय्यायां श-
यिता सा मृगेक्षणा ॥ ४५ ॥ समधातुः सुप्रसन्न-चित्ता स्वप्नांश्चतुर्दश ।
निशीथे गर्भमायाति जिने साक्षादिवेक्षते ॥ ४६ ॥ गजं तत्र चतुर्दंतं
शुभ्रमैरावणोपमं । शुभ्रं दांतं दीप्रदंतं घृपं पिंडमिव त्विषां ॥ ४७ ॥
तीक्ष्णदंष्ट्र लोलनेत्रं हर्षचं शूरमुज्ज्वलं । देव्याः श्रियोऽभिपेकं च
क्रियमाणं दिशां गजैः ॥ ४८ ॥ सौरभाकृष्टमधुषां नानापुष्पमयीं स्रजं ।

कोइ कहे छे के चत्रीश इंद्रो माता पासे आवीने कहे छे. आ प्रमाणे आवश्यकहारिभट्टीमां
श्रीऋषभदेवन गर्भावतारना अधिकारमां कहुं छे. वळी ' शक्रनुं आसन कंप्युं अने यावत्
तेणे वाणारसीमां आवी भगवंतनी माताने अभिनंदन कर्युं. ' आ प्रमाणे श्री उत्तराध्यय-
नना केशी-गौतमीय अध्ययननी प्राकृत वृत्तिमां कहुं छे. श्री शांतिनाथ चरित्रमां-गर्भावासने
दिवसे हर्षपूर्वक इंद्रे आवीने अमने तथा प्रभुने वंदना करी तेथी आ घात घटे ज छे '
एवुं श्री शांतिनाथना मातापितानुं वचन देखाय छे आ प्रमाणे होवाथी प्रथम कल्या-
णकना उत्सवनी पद्धति बहुश्रुतोथी जाणी लेवी.

हवे प्रभु वचना ते अवसरे देवगृह जेवा वासगृहमां देवशय्या जेवी शय्यामां सुतेला
एवा मृगसमान नेत्रवाळा, समधातुवाळा, सुप्रसन्न चित्तवाळा माता जे रात्रिए जिनेश्वर
गर्भमां आवे ते रात्रिए मध्यरात्रिने वखते साक्षात्तनी जेम चौद स्वप्न देखे (४५-४६) ते
चौद स्वप्न आ प्रमाणे-चार दांतवाळो. उज्ज्वळ, औरावण जेवो हस्ती १, उज्ज्वळ, शांत,
देदीप्यमान दांतवाळो, जाण्ये कांतिनो पिंड होय तेवो घृपम २, तीक्ष्ण दाढवाळो, चपळ
नेत्रवाळो, शूरवीर अने उज्ज्वळ सिंह ३, दिग्गजोवढे अभिपेक कराती लक्ष्मीदेवी ४,
सुगंधवढे आकर्षित थयेली भ्रमरोवाळी अने नाना प्रकारना पुष्पवढे गुंधेली माळा ५,
चीरसागरमांथी नीकलेलो जाण्ये माखणनो पिंड होय तेवो पूर्णचंद्र ६, लोकोना नेत्राने

પૂર્ણ ચંદ્રં નવનીત-મિવોત્રીતં સુધાંબુધેઃ ॥ ૪૯ ॥ સહસ્રકિરણં લોક-
 લોચનાલોચનોપધં । શુભ્રમશ્રંસિહં કંપ્રં હર્યંત્રાંકં મહાધ્વજં ॥ ૫૦ ॥
 કલશં જલસંપૂર્ણં રૌપ્યં પદ્મપ્રતિષ્ઠિતં । પૂર્ણં પદ્મસરઃ પદ્મ-પ્રકરાલં-
 કૃતોદકં ॥ ૫૧ ॥ વિચ્છુંવિચલલ્લોલ-કલ્લોલં ક્ષીરસાગરં । દીપ્યમાનં
 વિમાનં ચ દિવ્યતૂર્યત્રિકાંચિતં ॥ ૫૨ ॥ અનર્ઘ્યનાનારત્નાનાં નિકરં
 મંદરોચ્છ્રૂતં । નિર્ઘૂમમુજ્જ્વલજ્વાલં ઘૃતસિકંતં મહાનલં ॥ ૫૩ ॥ શ્રેય-
 સ્કરાન્ મહાસ્વપ્નાન્ સુખદાન્ કીર્તનાદપિ । નિરીદ્યૈતાન્ મૃગાક્ષી સા
 ભૃશં પ્રસુદિતાભવત્ ॥ ૫૪ ॥ નિર્ગત્ય નરકાદ્યસ્યાઃ કુદ્ધાવેતિ જગત્પતિઃ ।
 સ્વભાવાત્સા વિમાનસ્ય સ્થાને ભવનમીક્ષતે ॥ ૫૫ ॥ સાર્વભૌમસ્ય
 માતાપિ સ્વપ્નાનેતાન્નિરીક્ષતે । કિંતુ કિંચિન્ન્યૂનકાંતી-નર્હન્માતુરપેક્ષ્યા
 ॥ ૫૬ ॥ તથા ચોર્ત્ત-ચતુર્દશાપ્યમૂન્ સ્વપ્નાન્ યા પશ્યેત્ કિંચિદસ્ફુ-
 ટાન્ । સા પ્રભો પ્રમદા સૂતે નંદનં ચક્રવર્ત્તિનં ॥ ૧ ॥ इयं पुनर्जया
 देवी स्फुटानेतानलोकत । तन्नाथ त्रिजगन्नाथं जिनं सा जनयिष्यति
 ॥ २ ॥ इति श्रीवासुपूज्यचरित्रे. यस्याः पुत्रो भवेत्सार्ध-भौमोऽर्हश्चेह

જોવા માટે અપૂર્વ ઔપધિ જેવો સૂર્ય ૭, ઉજ્જ્વલ, આકાશપર્યંત લાંબો, કંપતો અને સિંહના ચિન્હવાળો મહાધ્વજ ૮, જઠથી મરેલો, રુપાનો, પદ્મવદે ઢાંકેલો કલશ ૯, પદ્મના સમૂહથી અલંકૃત પાણીવાળું પૂર્ણ પદ્મસરોવર ૧૦, આકાશને ઝુંબન કરતા ઉજ્જ્વલતા ચપલ તરંગોવાળો ક્ષીરસમુદ્ર ૧૧, દિવ્ય એવા ત્રણ પ્રકારના વાગતા વાજિત્રો યુક્ત દીપતું પદ્મ દેવવિમાન ૧૨, અમૂલ્ય એવા નાના પ્રકારના રત્નોનો મેરુપર્વત જેવડો ઢગલો ૧૩, નિર્ઘૂમ, ઉજ્જ્વલ જ્વાળાવાળો અને ઘીએ સીંચેલો એવો અગ્નિ ૧૪, (૪૭-૫૩) આ પ્રમાણે શ્રેયસ્કર અને કીર્તનથી (નામલેવાથી) પણ સુખ આપનાર એવા મહા સ્વપ્નો જોડેને મૃગાક્ષી એવી તે રાણી ઘણી હર્ષિત થાય. (૫૪) તીર્થંકર નરકમાંથી નીકળીને જે માતાની કુચિમાં આવ્યા હોય તે માતા સ્વભાવથીજ વિમાનને સ્થાને ધ્રુવન દેશે છે. (૫૫) ચક્રવર્ત્તીની માતા પણ આ જ ચૌદ સ્વપ્નો દેશે છે, પણ તે અરિહંતની માતાએ જોવાતા સ્વપ્નો કરતાં કાંઈક હીન કાંતિવાળા હોય છે. (૫૬) કહ્યું છે કે “હે સ્વામી ! આ જ ચૌદ સ્વપ્નો કાંઈક અસ્ફુટ એવા જે માતા જુએ છે તે ચક્રવર્ત્તી એવા પુત્રને પ્રસવે છે (૧) આ જયાદેવીએ તો એ ચૌદ સ્વપ્નો વધુ સ્ફુટ જોયા છે તેથી હે નાથ ! તે ત્રણ જગતના નાથ એવા જિનને જન્મ આપશે. (૨) ” આ પ્રમાણે શ્રી વાસુપૂજ્યચરિત્રમાં કહ્યું છે. જે માતાનો પુત્ર એક જન્મમાં અરિહંત ને ચક્રવર્ત્તી બે પદવીધર થવાનો હોય તેની માતા

જન્મનિ । સા દ્વિઃ સ્વપ્નાનિમાન્ પશ્યે-ત્તથોક્તં પૂર્વસૂરિભિઃ ॥ ૫૭ ॥
અચિરા નામ તત્પત્ની શીલલીલાસમુજ્જ્વલા । સા દ્વિશ્ચતુર્દશ સ્વપ્ના-
ન્નિશાશેપે વ્યલોકયત્ ॥ ૫૮ ॥ ઇતિ વૃદ્ધશત્રુંજયમાહાત્મ્યે.

एषामन्यतरान् स्वप्नान् लोकेयद्वासुदेवसूः । चतुरो बलदेवांवा-
थैकं मांडलिकप्रसूः ॥ ५९ ॥ प्रतिकेशवमाता तु त्रीन् स्वप्नानवलोकयेत् ।
मातैकं पश्यति स्वप्नं मुनेरपि महात्मनः ॥ ६० ॥ तथाचोक्तं सप्ततिश-
तस्थानके-जिणचक्रीणाय जगणी नियंति चउदस गयाइवर सुविणे । सग
चउ तिणिण इगाई हरिवलपडिहरिमंडलियमाया ॥ १ ॥ श्रीहीरप्रश्नोत्तरे-
ऽप्युक्तं-प्रतिवासुदेवे गर्भावतीर्णे तन्माता कियतः स्वप्नान् पश्यतीत्यत्र
त्रीन् स्वप्नान् पश्यतीति ज्ञायते सप्ततिशतस्थानकशांतिचरित्राचनुसारे-
णेति. श्रीहैमरामचरित्रे तु रावणप्रतिवासुदेवे गर्भावतीर्णे तन्मात्रा
कैकस्या एक एव स्वप्नो दृष्ट इत्युक्तमस्ति. तथा च तद्ग्रन्थः-अन्यदा
कैकसी स्वप्ने विशंतं स्वमुखे निशि । कुंभिकुंभस्थलीभेद-प्रसक्तं सिंह-

વે વચ્ચત આ ચૌદ સ્વપ્નો જુદા છે. તે વિષે પૂર્વાચાર્યોએ કહ્યું છે (૫૭) કે-“ શીલની
લીલાવહે સમુજ્જ્વલણી અચિરા નામે વિશ્વસેન રાજાની પત્ની શેષ રાત્રીએ પૂર્વોક્ત ચૌદ
સ્વપ્નોને વે વાર જોતી હતી. ” (૫૮) આ પ્રમાણે શ્રી વૃદ્ધશત્રુંજયમાહાત્મ્યમાં કહ્યું છે.

આ ચૌદમાંથી કોઈ પણ સાત સ્વપ્નો વાસુદેવની માતા જુદા છે. બલદેવની માતા
ચાર સ્વપ્નો જુદા છે અને માંડલિક રાજાની માતા એક સ્વપ્ન જુદા છે. (૫૯) પ્રતિ-
વાસુદેવની માતા ત્રણ સ્વપ્નો જુદા છે અને મહામુનિની માતા પણ એક સ્વપ્ન જુદા છે.
(૬૦) શ્રીસપ્તતિશતસ્થાન ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે-‘ ઠીકર અને ચક્રવર્તીની માતા દ્વાપી વિગેરે
શ્રેષ્ઠ ચૌદ સ્વપ્નો જુદા છે, અને સાત, ચાર, ત્રણ અને એક સ્વપ્ન વાસુદેવ, બલદેવ, પ્રતિ-
વાસુદેવ ને માંડલિકની માતા અનુક્રમે જુદા છે ’ (૧) શ્રી હીરપ્રશ્નોત્તરમાં પણ કહ્યું છે
કે-‘ પ્રતિવાસુદેવ ગર્ભમાં આવ્યે સતે તેની માતા કેટલા સ્વપ્નો દેશે ? તેના ઉત્તરમાં કહે-
વાનું કે ત્રણ સ્વપ્ન દેશે એમ સપ્તતિશતસ્થાન અને શાંતિચરિત્ર વિગેરેને અનુસારે જણાય
છે ’ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત રામચરિત્રમાં તો રાવણ પ્રતિવાસુદેવ ગર્ભમાં આવે સતે તેની
માતા કૈકસીએ એક સ્વપ્ન દીધું એમ કહેલ છે. તે સંબંધી શ્લોક આ પ્રમાણે છે-“ એકદા
કૈકસીએ સ્વપ્નમાં રાત્રીએ દ્વાપીના કુંભસ્થળને ભેદવામાં સ્તપ્ત થયેલા સિંહને પોતાના
મુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો ” (૧) મહામુનિ ચનારની માતા પણ એક સ્વપ્ન દેશે એમ કહ્યું છે

મૈત્રત ॥ ૧ ॥ મુનિમાતુરેકસ્વપ્નનિરીક્ષણં ચ મેઘકુમારાદિમાતૃવત્.

સોપેત્ય કાંતં વિનયા-સ્પ્રવોધ્યૈતાન્નિવેદયેત્ । સોઽપિ સ્વપ્નફલં વૃત્તે
વિશ્વોત્કૃષ્ટાંગજોઙ્ગવં ॥ ૬૧ ॥ આકાર્ય સ્વપ્નશાસ્ત્રજ્ઞાન્ પ્રાતરંતઃસમં
તતઃ । નૃપઃ સ્વપ્નફલં પૃચ્છે-તેઽપિ શાસ્ત્રાનુસારતઃ ॥ ૬૨ ॥ વંદંત્યેવં
મહારાજ સુતો ભાવી ભવત્કુલે । તીર્થકરો વા ચક્રી વા મહાસ્વપ્નાનુભા-
વતઃ ॥ ૬૩ ॥ સ્વપ્નશાસ્ત્રે યતઃ પ્રોક્તાઃ સર્વે સ્વપ્ના દ્વિસતતિઃ । તત્ર
ત્રિંશન્મહાસ્વપ્ના-સ્તેષુ ચૈતે ચતુર્દશ ॥ ૬૪ ॥ ઇત્યાકર્ણ્ય પ્રમુદિતા
પુત્રજન્મમનોરથાન્ । દધાના વિવિધાન્ રાજ્ઞી સા કુર્યાદ્ગર્ભપોષણં ॥ ૬૫ ॥
ગર્ભાનુભાવોત્પન્નાનાં દોહદાનાં શુભાત્મનાં । સા સેવનાત્પૂર્ણેચ્છા સ-
શ્રીકા શોભતેઽધિકં ॥ ૬૬ ॥ અથાનુકૂલે મરુતિ પ્રસર્પતિ સુલાવહે ।
ભૂમૌ નિષ્પન્નશસ્યાયાં ફલપૂર્ણેષુ ચ દ્રુષુ ॥ ૬૭ ॥ ગ્રહેષુ સર્વેપૂર્ણેષુ
નિમિત્તેષુ શુભેષુ ચ । છત્રાદિજન્મયોગેષુ શુભે લગ્નનવાંશકે ॥ ૬૮ ॥
જને પ્રમુદિતે શ્રેષ્ઠે નિમિત્તે શકુનાદિકે । અર્ધરાત્રે પ્રસૂતે સા જિનં

તે મેઘકુમારાદિકની માતાય જોયેલ છે તે પ્રમાણે સમજવું.

પછી માતા જ્યાં પોતાના સ્વામી સુતા હોય ત્યાં આવીને વિનયપૂર્વક તેમને જગાહીને
પોતાને સ્વપ્ન આઘ્યાની હકીકત નિવેદન કરે. તે પછી ' વિશ્વમાં ઉત્કૃષ્ટ ઇવો તને પુત્ર
થશે ' એવું સ્વપ્નફલ કહે (૬૧) પ્રમાણે સ્વપ્નશાસ્ત્રના જાણનાર સ્વપ્નપાઠકોને રાજા
સમામાં બોલાવે અને રાજા તેને સ્વપ્નનું ફલ પૂછે. તેઓ પણ શાસ્ત્રાનુસારે કહે છે કે-હે
મહારાજ ! આ મહા સ્વપ્નના અનુભાવથી તમારા કુલમાં તીર્થકર અથવા ચક્રવર્તી પુત્ર
થશે. (૬૨) કારણ કે સ્વપ્નશાસ્ત્રમાં કુલ ૭૨ સ્વપ્નો કહ્યા છે. તેમાં ત્રીંશ મહા
સ્વપ્નો કહ્યા છે, તેમાંથી આ ૧૪ સ્વપ્નો છે. (૬૪) સ્વપ્નપાઠક પાસેથી આ પ્રમાણે
સાંમઢીને હર્ષિત થયેલી રાજાી પુત્રજન્મને લગતા અનેક પ્રકારના મનોરથો કરતી સતી
સારી રીતે ગર્ભનું પોષણ કરે (૬૫) ગર્ભના અનુભાવથી ઉત્પન્ન થતા શુભ દોહલાને
રાજા પૂર્ણ કરે ઇટલે પૂર્ણેચ્છાવાઢી માતા અધિક શોમાને ધારણ કરે. (૬૬) પછી
અનુકૂલ અને સુલાવહ પવન વાતો હોય ત્યારે, સર્વભૂમિ ધાન્ય નિષ્પન્ન થયેલી હોય ત્યારે
અને વૃષ્ટો ફળથી પૂર્ણ થયેલ હોય ત્યારે તેમજ સર્વ ગ્રહો ઉચ્ચ સ્થાને આવેલા હોય, શુભ
નિમિત્તો મળ્યા હોય અને છત્રાદિ શુભ જન્મ યોગ આવ્યા હોય, શુભ એવા લગ્નનો નવાંશ
હોય ત્યારે અને લોકો સર્વ પ્રમુદિત હોય, શકુનાદિક શુભનિમિત્ત વર્તેલા હોય તે વચ્ચે

निधिमिव क्षितिः । ॥ ६९ ॥ उच्चग्रहास्त्वेवं—अर्काद्युच्चान्यजवृष-
मृगकन्याकर्कमीनवणिर्जौशैः । दिग्दहनाष्टाविंशति—तिथीषु नक्षत्रविं-
शतिभिः ॥ ७० ॥ छत्रादियोगास्त्वेवं—द्वितीये द्वादशे मूर्त्तौ सप्तमे
भवने ग्रहाः । छत्रयोगस्तदा ज्ञेयः पुत्रो जातो नृपो भवेत् ॥ ७१ ॥
धने व्यये रिपुस्थाने मृत्युस्थाने यदा ग्रहः । योगः सिंहासना
नाम देवानामपि दुर्लभः ॥ ७२ ॥ तृतीये पंचमे स्थाने नवमैकादशे
ग्रहाः । वल्लयोगस्तदाख्यातः सर्वसौख्यकरस्तदा ॥ ७३ ॥ चंद्रास्त-
समगो जीवो—ऽथवा स्याच्चंद्रसंयुतः । जीवयोगं तमित्याहु—श्चिरायुः
सुखवान् भवेत् ॥ ७४ ॥ केंद्रस्थानेषु सर्वेषु यदि सौम्यग्रहस्तदा ।
चतुःसागरयोगोऽयं देवानामपि दुर्लभः ॥ ७५ ॥ इत्यादि.

तदा दिशः प्रसीदन्ति सर्वाः प्रमुदिता इव । भवेन्नित्यांधकारेषु
प्रकाशो नरकेऽपि ॥ ७६ ॥ तथोक्तं स्थानांगेऽर्थतः—चतुर्भिः स्थान-

अर्धरात्रे पृथ्वी जेम निधानने प्रसवे तेम माता पुत्रने जन्म आपे (प्रसवे) (६९)
उच्च ग्रहो आ प्रमाणे—येष राशिनो सूर्य दश अंश, वृष राशिनो चन्द्र व्रण अंश, मकर
राशिनो मगळ अष्टावीश अंश, कन्या राशिनो बुध पंदर अंश, कर्क राशिनो गुरु पांच
अंश, मीन राशिनो शुक्र सतावीश अंश अने तुला राशिनो शनि बीश अंश सुधी उच्च
कहेवाय छे, (७०) वळी छत्रादि योग आ प्रमाणे—बीजे, चारमे, पहेले अने सातमे
भवने उच्च ग्रहो आग्या होय त्यारे छत्रयोग थाय छे. ते वखते जन्मेल पुत्र राजा थाय
छे, (७१) धने (२) व्यये (१२) रिपु (६) स्थाने अने मृत्यु (८) स्थाने ज्यारे
ग्रहो आग्या होय त्यारे सिंहासन नामनो योग थाय छे ते देवोने पण दुर्लभ छे (७२)
श्रीजे, पांचमे, नवमे अने अग्यारमे स्थाने ग्रहो आग्या होय त्यारे वळ नामनो योग थाय
छे, ते सर्व प्रकारना सुखनो करनार छे. (७३) चन्द्रथी सातमे स्थाने वृहस्पति आवेल
होय अथवा चन्द्र संयुत होय त्यारे जीवयोग थाय छे, ते चिरायु करनार तेमज सुख
आपनार छे. (७४) सर्व केंद्रस्थान (१-४-७-१०) मां ज्यारे सौम्य ग्रहो आग्या
होय त्यारे चतुःसागरयोग थाय छे, ते देवोने पण दुर्लभ छे. इत्यादि (७५)

प्रभुना जन्म वखते सर्व दिशाओ पण जाणे प्रभुदित थइ होय तेम प्रसन्न देखाय छे
अने नित्यांधकारवाळा नरकर्मा पण प्रकाश थाय छे, (७६) थी स्थानांगछत्रमां आ

કૈરેભિ-ર્લોકોદ્યોતઃ પ્રસર્પતિ । અર્હજન્મજ્ઞાનદીપ્તા-સ્તેષાં મોક્ષોત્સવેऽપિ-
 ચ ॥ ૧ ॥ તત્રાયાંતિ તદા દ્રાક્ પટ્-પંચાશદ્વિકુમારિકાઃ । કંપા-
 સનાઃ પ્રભોર્જન્મ વિજ્ઞાયાવધિચત્તુષા ॥ ૭૭ ॥ તથાહિ—
 ભોગંકરા ૧ ભોગવતી ૨ સુભોગા ૩ ભોગમાલિની ૪ । તોયધારા ૫
 વિચિત્રા ચ ૬ પુષ્પમાલા ૭ ત્વર્નિદિતા ૮ ॥ ૭૮ ॥ અષ્ટાધોલોકવા-
 સિન્યઃ કિલૈતા દિવકુમારિકાઃ । વદંત્યન્યોન્યમાકાર્યં જાતો મો જગદી-
 શ્વરઃ ॥ ૭૯ ॥ જીતં નો દિવકુમારીણા-મિત્યધોલોકવેશ્મનાં । ત્રૈકા-
 લિકીનાં યજન્મો-ત્સવઃ કાર્યો જિનેશિતુઃ ॥ ૮૦ ॥ યામસ્તતો વયમપિ
 કૃત્વા શ્રીજગદીશિતુઃ । સૂતિકર્માદિકાં સેવાં કુર્મહે સફલં જનુઃ ॥ ૮૧ ॥
 નિશ્ચિત્યાન્યોન્યમિત્યેતાઃ પ્રત્યેકં સ્વાભિયોગિકાન્ । આજ્ઞાપયંતિ નિર્માતું
 વિમાનં ગમનોત્સુકાઃ ॥ ૮૨ ॥ તેઽપિ યોજનવિસ્તીર્ણં રત્નસ્તંભશતાંચિતં ।
 વિચિત્રચિત્રં નિર્માય ઢૌકયંતિ તદદ્ધુતં ॥ ૮૩ ॥ સામાનિકાનાં દેવાનાં
 તાશ્વતુર્ભિઃ સહસ્રકૈઃ । મહત્તરાચતુષ્કેણ પ્રત્યેકં સમુપાસિતાઃ ॥ ૮૪ ॥
 અનીકૈઃ સસભિઃ સેના-ધિપૈર્દેવૈશ્ચ સસભિઃ । સહસ્રૈશ્ચ ષોડશભિ-ર્દેવાના-

પ્રમાણે અર્થથી કહ્યું છે કે—“ અરિહંતના જન્મ, દીપ્તા, જ્ઞાન અને મોક્ષ કન્યાયુક વચ્ચે—
 એ પ્રમાણે ચાર કન્યાયુકે સર્વ લોકમાં ઉદ્યોત પ્રસરે છે. ” તે વચ્ચે તરત જ ૫૬ દિશા—
 કુમારિકા આસનપ્રકંપથી અવધિજ્ઞાનવદે પ્રશ્નનો જન્મ થયેલ જાણીને ત્યાં આવે છે.
 (૭૭) તે આ પ્રમાણે—ભોગંકરા ૧, ભોગવતી, સુભોગા ૩, ભોગમાલિની ૪, તોયધારા
 ૫, વિચિત્રા ૬, પુષ્પમાલા ૭ ને અર્નિદિતા ૮—નામની આઠ અધોલોકવાસી દિગ્કુમા-
 રિકા અન્યોઅન્ય એક બીજીને બોલાવીને કહે છે કે—“ પ્રશ્નનો જન્મ થયો છે. (૭૯)
 આ પ્રશ્નને આપણો અધોલોકવાસી દિવકુમારિકાનો ત્રણે કાલમાં થનારીનો એ જીત
 (આચાર) છે કે આપણે જિનેશ્વરનો જન્મોત્સવ કરવો. (૮૦) માટે ચાલો આપણે
 ત્યાં જઈએ અને શ્રીજગદીશ્વરની સૂતિકર્માદિ સેવા કરીને આપણો જન્મ સફળ કરીએ
 (૮૧) ” આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને ગમનોત્સુક એવી તે પોતપોતના આભિયોગિક દેવને
 ત્યાં જવા માટે વિમાન રચવાનો હુકમ કરે (૮૨) તે દેવ પણ તરત જ એક યોજન
 વિસ્તીર્ણ, સો રત્નના સ્તંભોવાળું અને ચિત્રવિચિત્ર રચનાવાળું વિમાન તૈયાર કરીને તેમની
 પાસે રજુ કરે. (૮૩) ઇટલે તે દરેક દેવી પોતાના ચાર હજાર સામાનિક દેવો અને ચાર
 મહત્તરા દેવીઓથી, સેવાત્રી સાત સેના, સાત સેનાધિપતિ દેવો, સોઠ હજાર આત્મરચક દેવો

मात्सरक्षिणां ॥ ८५ ॥ देवदेवीसमुदायै-रन्यैरप्यमितैर्वृताः । प्रपन्नदि-
व्यवादित्र-गीतनाट्या महर्द्धिकाः ॥ ८६ ॥ तद्विमानं समारुह्य गत्या
सत्वरया रयात् । आगत्यार्हज्जन्मवेश्म-न्युत्तरंति विमानतः ॥ ८७ ॥
तिस्रः प्रदक्षिणाः कृत्वा जिनं च जिनमातरं । स्तुवंति मधुरैर्वाग्यै-
र्विनयावनता इति ॥ ८८ ॥ नमोस्तु ते कुच्चिरत्न-धारिके विश्वदीपिके ।
लोकनाथस्य जननि स्वयंबुद्धस्य भास्वतः ॥ ८९ ॥ अधोलोकनिवा-
सिन्यो वयं स्मो दिक्कुमारिकाः । अर्हज्जन्मोत्सवं कुर्मो भेतव्यं न त्वया
ततः ॥ ९० ॥ इत्युदीर्य समुद्रघातं कृत्वा वैक्रियमंजसा । संवर्तकं
विकुर्वति वायुं भूमिविशोधकं ॥ ९१ ॥ चतुर्विंशं ततो जन्म-गेहायो-
जनमात्रकं । क्षेत्रं तेन प्रसरता मारुतेन सुगंधिना ॥ ९२ ॥ रजःका-
ष्ठतृणादीनां दुष्टानां दूरमुज्झनात् । क्रियते निर्मलं राज्ञो भृत्येनेव गृहां-
गणं ॥ ९३ ॥ युग्मं ॥ प्रशमय्याथ तं वायुं समागत्य जिनांतिके ।
कृतस्वकार्या गायंत्य-स्तिष्ठति मधुरस्वरं ॥ ९४ ॥

अन्यासां दिक्कुमारीणा -सप्यागमनपद्धतिः । इयमेव विशेष-

अने बीजा अपरिमित देवदेवीओधी परिवारित यइने दिव्य एवुं वाजिप्र, गीत अने नृत्य
जेमां यइ रहेल छे एवा ते विमानमां महर्द्धि संयुक्त आरोहण करे, अने उतावळी गति-
वडे अरिहंतना जन्मगृह पासे आवीने विमानमांथी उतरे. (८४-८७) पछी जिनेघरने तेम ज
जिनमाताने त्रय प्रदक्षिणा दइ विनयवडे नमस्कार करी मधुर वाक्योवडे आ प्रमाणे
स्तवना करे (८८) “ हे कुच्चिरत्नधारिके ! विश्वदीपिके ! स्वयंबुद्ध अने सूर्य समान
तेजस्वी लोकनाथना हे माता ! तमने नमस्कार छे (८९) अमे अधोलोकनासी दिग्-
कुमारिकाओ छीए. अमे अरिहंतनो जन्मोत्सव करवा आवी छीए. तमे अमाराथी पीशो
नहीं. ” (९०) आम कहीने तरत ज वैक्रिय समुद्रघात करीने भूमिने शाघनार एवो
संवर्तक वायु विकुर्वे. (९१) पछी प्रसुना जन्मगृहथी चार दिशाए एकेक योजन
प्रमाण क्षेत्रने प्रसरता एवा सुगंधी वायुवडे रज, काष्ठ, तृणादि दुष्ट पदार्थोने दूर फेंकी
देवावडे राजाना सेवकनी जेम राजाना घरतुं आंगणं शुद्ध करे. (९२-९३) पछी ते वायुने
समावी दइने पोतानुं कार्य समाप्त करी प्रसु पासे आवी मधुर स्वरं गाती गाती
उमी रहे. (९४)

बीजी पण दिक्कुमारिकाओनी आगमन पद्धति आ प्रमाणे ज समजवी. सेमना

સ્તુ કર્તવ્યઃ સોઽન્ન વક્ષ્યતે ॥ ૯૫ ॥ મેઘંકરા ૧ મેઘવતી ૨ સુમેઘા ૩
મેઘમાલિની ૪ । સુવત્સા ૫ વત્સમિત્રા ચ ૬ વારિપેણા ૭ ઘલાહકા ૮
॥ ૯૬ ॥ અષ્ટોર્ધ્વલોકવાસિન્ય ઇત્યેતા દિક્કુમારિકાઃ । વિકૃત્ય ગગને
મેઘાન્ સુગંધિજલવર્ષણૈઃ ॥ ૯૭ ॥ પૂર્વ પ્રમાર્જિતં ક્ષેત્રં મૃત્યા ઇવ નૃપાં-
ગણં । અપંકિલં રજોમુક્તં કુર્યુઃ સુરભિ શીતલં ॥ ૯૮ ॥ યુગ્મં ॥
તતો વિસૃજ્ય તાન્ મેઘાન્ પુષ્પમેઘાન્ વિકૃત્ય ચ । તથોજનમિતં
ક્ષેત્રં શક્રસ્યેવ સભાંગણં ॥ ૯૯ ॥ પંચવર્ણપ્રસૂનાનાં પ્રકરેણ સુગંધિના ।
જાનુમાત્રોષ્ઠેન વૃન્ત-સ્થાયિના પરિમંડિતં ॥ ૧૦૦ ॥ કૃષ્ણાગુરુતુરુષ્કાદિ-
સુગંધિદ્રવ્યજન્મના ॥ ધૂપેન ધૂપિતં કુર્યુઃ ક્રીડાર્હં શુસદામપિ ॥ ૧ ॥
ત્રિભિર્વિશેષકં ॥ નંદોત્તરા ૧ તથા નંદા ૨ આનંદા ૩ નંદિવર્ધના ૪ । વિ-
જયા ૫ વૈજયંતી ૬ ચ જયંતી ૭ ચાપરાજિતા ૮ ॥ ૨ ॥ પૂર્વરુચક-
વાસ્તવ્યા ઇત્યેતા દિક્કુમારિકાઃ । एत्य नत्वा जिनं सावं गायंत्यादर्श-
पाणयः ॥ ૩ ॥ समाहारा ૧ સુપ્રદત્તા ૨ સુપ્રવુદ્ધા ૩ યશોધરા ૪ ।
લક્ષ્મીવતી ૫ શેષવતી ૬ ચિત્રગુપ્તા ૭ વસુંધરા ૮ ॥ ૪ ॥ યામ્યદિગ્-

કર્તવ્યમાં જે વિશેષપણું છે તે કહે છે. (૯૫) મેઘંકરા, મેઘવતી, સુમેઘા, મેઘમાલિની, સુવત્સા, વત્સમિત્રા, વારિપેણા અને ઘલાહકા—આ નામની આઠ ઊર્ધ્વલોકવાસી દિક્કુમારિકા પ્રમુદ્ધના ગૃહપાસે આવી (પ્રમુદ્ધ તથા માતાને નમી) આકાશમાં મેઘ વિકુર્વી સુગંધી જલ વરસાવીને પૂર્વે પ્રમાર્જિત કરેલા ક્ષેત્રને સેવકોની જેમ રાજાના આંગણને રજ રહિત, પંક રહિત, સુગંધી અને શીતલ કરે. (૯૬-૯૮) ત્યારપછી જલના મેઘને વિસર્જીને પુષ્પના મેઘને વિકુર્વી તે યોજનપ્રમાણ ક્ષેત્રને શકની સમાના આંગણની જેમ પાંચ વર્ણના સુગંધી એવા પુષ્પોનો સમૂહ વરસાવીને નીચા ઢીંટવાળા પુષ્પોથી જાનુપ્રમાણ વ્યાપ્ત કરે. (૯૯-૧૦૦) પછી કૃષ્ણાગુરુ ને તુરુષ્કાદિ સુગંધી દ્રવ્યોથી બનાવેલા ધૂપવટ્ટે તે જમીનને ધૂપિત કરી દેવોને પણ ક્રીડા કરવા યોગ્ય તે ક્ષેત્રને બનાવે. (૧૦૧) (પછી ગાતી સતી પ્રમુદ્ધપાસે ઊભી રહે.) ત્યારપછી નંદોત્તરા, નંદા, આનંદા, નંદિવર્ધના, વિજયા, વૈજયંતી, જયંતી ને અપરાજિતા—નામની પૂર્વરુચકપર રહેનારી આઠ દિક્કુમારિકા ત્યાં આવી પ્રમુદ્ધને અને પ્રમુદ્ધની માતાને નમી હાથમાં આદર્શ લઈને ઊભી રહે. (૧૦૨-૩) પછી સમાહારા, સુપ્રદત્તા, સુપ્રવુદ્ધા, યશોધરા, લક્ષ્મીવતી, શેષવતી, ચિત્રગુપ્તા ને વસુંધરા નામની દક્ષિણ રુચક-

रुचकादेता एत्याष्टौ दिक्कुमारिकाः । गायन्ति पूर्णकलशकरा दक्षिणतः
प्रभोः ॥ ५ ॥ इलादेवी १ सुरादेवी २ पृथ्वी ३ पद्मावतीति ४ च ।
एकनासा ५ नवमिका ६ भद्रा ७ शीतेति ८ नामतः ॥ ६ ॥ पा-
श्चात्यरुचकादेताः समेता दिक्कुमारिकाः । गायन्त्यात्ततालवृताः प्रभोः-
पश्चिमतः स्थिताः ॥ ७ ॥ अलंबुसा १ मिश्रकेशी २ पुंडरीका ३ च
वारुणी ४ । हासा ५ सर्वप्रभा ६ श्री ७ ह्रीं ८-रित्यष्टौ दिक्कुमारिकाः
॥ ८ ॥ उदीच्यरुचकादेत्य प्रभोरुत्तरतः स्थिताः । बीजयंत्यश्चामराणि
मुदा गायन्ति तद्गुणान् ॥ ९ ॥ चित्रा १ च चित्रकनका २ शतेरा ३
च ततः परा । सौदामिनी ४ चतस्रोऽमू-र्विदिगुरुचकमंदिराः ॥ १० ॥
दिक्कुमार्योऽभ्येत्य नत्वा विदिक्षु चतसृष्वपि । सुष्ठु तिष्ठन्ति गायंत्यो
दीपिकाव्यग्रपाणयः ॥ ११ ॥

रूपा १ रूपासिका २ चापि सुरूपा ३ रूपकावती ४ । एता मध्यम-
रुचक-वासिन्यो दिक्कुमारिकाः ॥ १२ ॥ वर्द्धयित्वा प्रभोर्नालं चतुरंगु-
लवर्जितं । भूमौ निधाय सद्रत्ने-स्तत्खातं पूरयन्ति च ॥ १३ ॥ पीठं

बासी दिक्कुमारिका त्यां आवी (प्रभु अने माताने नमी) पूर्ण कलश हाथमां लहने
दक्षिण बाजुए गाती सती उभी रहे. (१०४-५) पछी इलादेवी, सुरादेवी, पृथ्वी, पद्मा-
वती, एकनासा, नवमिका, भद्रा ने शीता-ए आठ दिक्कुमारिका पश्चिम रुचकथी
आवीने (प्रभु तथा माताने नमी) हाथमां पंखा लह गाती सती प्रभुनी पश्चिम बाजुए
उभी रहे. (१०७) पछी अलंबुसा, मिश्रकेशी, पुंडरीका, वारुणी, हासा, सर्वप्रभा,
श्री ने ह्री-ए आठ दिक्कुमारिका उत्तर रुचकथी आवीने (प्रभु तथा माताने नमी)
चामर बीजती अने हर्षथी प्रभुना गुण गाती सती प्रभुनी उत्तर बाजुए उभी रहे. (१०९)
पछी चित्रा, चित्रकनका, शतेरा ने सौदामिनी-ए चार दिक्कुमारिका विदिशाना रुचक
पर्यंतोथी आवी, प्रभुने तथा माताने नमीने हाथमां दीपक लह प्रभुना गुण गाती सती
चारे विदिशामां उभी रहे. (१११)

पछी रूपा, रूपासिका, सुरूपा ने रूपकावती-आ चार दिक्कुमारिका मध्य रुचकमां
रहेनारी प्रभुना गृहे आवी (प्रभुने तथा माताने नमी) प्रभुनुं नाळ चार अंगुळ
उपरांतनुं छेदीने भूमिमां नाखी वे खाडो उचम रत्नोवडे पूरी वेनी उपर पीठ मांघे

वध्वा तदुपरि दूर्वांकुरान् व्रपन्ति च । अर्हदंगप्रतीकस्य मा भूदाशातनेति
 ताः ॥ १४ ॥ दिक्त्रये पश्चिमावर्जे कुर्वन्ति कदलीगृहान् । तेष्वेकैकं चतुः-
 शालं वेश्म सिंहासनान्वितं ॥ १५ ॥ ततो गृहीत्वा तास्तीर्थ-करं स्व-
 करसंपुटे । दत्तालंघां जिनांघ्रां च पुरस्कृत्येश्वरीमिव ॥ १६ ॥ स्वामि-
 नीत इत इति नीत्वा दक्षिणदिग्यहे । सिंहासने चोपवेश्य मृदुवि-
 ज्ञप्तिपूर्वकं ॥ १७ ॥ शतपाकादिभिस्तैलै-रभ्यंजन्ति सुगंधिभिः ।
 उद्धर्त्तयन्ति सुरभि-द्रव्योद्धर्त्तनकैस्ततः ॥ १८ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 ततः प्राग्वत्समानीय पौरस्त्यकदलीगृहे । सिंहासने स्थापयन्ति स-
 प्रभुं प्रभुमातरं ॥ १९ ॥ गंधोदकैस्तथा पुष्पो-दकैः शुद्धोदकैरपि ।
 मज्जयित्वा प्रकुर्वन्ति सर्वालंकारभूषितां ॥ २० ॥ समानीय ततः प्राग्व-
 दुदीच्यकदलीगृहे । अध्यासयन्ति तां सिंहा-सनेकन्यस्तनंदनां ॥ २१ ॥
 गोशीर्षचंदनैर्धास्या-नाययन्त्याभियोगिकैः । शरकारणिमाथेनो-त्पादयं-
 स्यनलं नवं ॥ २२ ॥ संधुक्ष्योद्दीपयन्त्यग्निं शकलैश्चादनैः कुशैः । चंदनानि

अने ते पीठ उपर दूर्वांकुरने बावे. आ क्रिया प्रभुना अंगभूत विभागनी पण कोइ
 आशातना न करे ते माटे करे. (११४) पछी पश्चिम सिवायनी व्रण दिशामां व्रण
 केळना घर करे अने ते दरेकर्मां सिंहासन सहित एकएक चतुःशालं करे. (११५) पछी
 प्रभुने पोताना करसंपुटमां लहने अने माताने स्वामिनीनी जेम हाथजुं आलंघन दहने
 ' हे स्वामिनी ! आम चालो, आम चालो, ' एम कहेती दक्षिणदिशाना कदलीगृहमां
 लावे अने माताने कोमळ विज्ञप्तिपूर्वक सिंहासन उपर बेसारे. (११७) पछी सुगंधी एवा
 शतपाकादि तेलवडे प्रभुनी माताने अभ्यंगन करे अने सुगंधी द्रव्यवाळा उद्धर्त्तनवडे
 उद्धर्त्तना करे. (११८) पछी प्रथमनी जेम पूर्व बाजुना कदलीगृहमां लावीने सिंहासनपर
 बेसारी प्रभु सहित माताने गंधोदक, पुष्पोदक ने शुद्धोदकवडे न्दवरावे, अने (शरीर कोरं
 करी) सर्व वस्त्रालंकारथी विभूषित करे. (१२०) पछी प्रथमनी जेम उत्तर बाजुना
 कदलीगृहमां लावी खोळांमां बेसाडेला पुत्र सहित माताने सिंहासनपर बेसारे. (१२१)
 पछी आभियोगिक देव पासे गोशीर्षचंदनना लाकडां मंगावी शरक ने अरणिना मंयन-
 वडे नवो अग्नि प्रगटावे. (१२२) चंदनना काणोवडे तेने प्रदत्त करे. पछी तेमां

ततो हुत्वा रक्षां कुर्वति पावनां ॥ २३ ॥ प्रभोश्च प्रभुमातुश्च रक्षापोट-
लिकां तथा । वध्नन्ति ता दुष्टशाकि-न्यादिदृग्दोषघातिनीं ॥ २४ ॥ आ-
स्फाल्य रत्नरचना-चित्रौ वृत्ताश्मगोलकौ । भूयाः शैलायुरित्याशी-गिरं
संगिरते प्रभोः ॥ २५ ॥ प्रभुं करतले धृत्वा गृहीत्वांवां च वाहयोः ।
जन्मवेश्मनि शय्यायां नीत्वा गायन्ति भक्तितः ॥ २६ ॥

एवं च दिक्कुमारीभिः कृते जन्मोत्सवे प्रभोः । सिंहा-
सनं सुरेंद्रस्य कंपते युधि भीरुवत् ॥ २७ ॥ सोऽप्यर्हजन्म विज्ञाय
प्रयुक्तावधिचक्षुषा । उत्थाय विनयं प्राग्व-त्कुर्याच्छक्रस्तवावधि ॥ २८ ॥
ततः पूर्वमुखः शक्रः शक्रसिंहासने स्थितः । चतुरश्रितयत्येवं
जातोऽयं जगदीश्वरः ॥ २९ ॥ तज्जीतमेतदस्माकं त्रैकालिकमरुत्वतां ।
कार्यो यदहंता स्फीतो जन्मकल्याणकोत्सवः ॥ ३० ॥ इति निश्चित्य पादा-
त्य-नायकं नैगमेयिणं । आकार्य ज्ञापयत्येवं स्वःपतिर्विनयानतं ॥ ३१ ॥
स्वर्गेऽस्मिन् सर्वदेवानां धंटावादनपूर्वकं । प्रस्थानं ज्ञापयास्माकं जिन-

गोशीर्षचंदन होमी सेनी पवित्र रक्षा करे. (१२३) अने ते रक्षानी से पोटली करीने
माताने अने प्रभुने हाथे दुष्ट शाकिन्यादिनो दृष्टिदोष न लागवा माटे पांघे. (१२४)
पछी रत्ननी रचनावडे विचित्र एवा पत्थरना से गोळा परस्पर अफळावीने ' हे प्रभु !
तमे पर्वत समान दीर्घ आयुषवाळा थाभो. ' एम आशीष आपे. (१२५) पछी प्रभुने
करसंपुटमां लद माताना हाथने टेको आपी तेमने जन्मगृहमां लावी तेमनी शय्यापर
सेसारे अने बधी दिक्कुमारिकाभो भक्तिथी गायन करीने पोतपोताने स्थाने जाय.
(१२६) इति दिक्कुमारिकाकृत जन्मोत्सव.

आ प्रमाणे प्रभुनो जन्मोत्सव करीने दिक्कुमारिका जाय एटले युद्धमां भीकणनी
जेम सुरेंद्रतुं आसन कंपायमान थाय. (१२७) एटले अवधिज्ञानवडे उपयोग देतां
प्रभुनो जन्म पयस जाणीने आसनथी उठी शक्रस्तव कहेवा सुधी सर्व प्रकारनो विनय
पूर्ववत् करे. (१२८) पछी शक्र पूर्वाभिमुखे पोताना सिंहासनपर सेसी चतुर एवो
पोते एम विचारे के—' जगदीश्वर (तीर्थंकर)नो जन्म थयो छे. (१२९) तो प्रणे
काळमां यनारा इंद्रोनो ए आचार छे के सेणे अरिहंतना जन्मकल्याणकनो उरसव बहु सारी
रीते करवो. (१३०) आ प्रमाणे निश्चय करीने पोतानी पदाति सेनाना नायक
नैगमेयी देवने बोलावे अने नमस्कार करता एवा ते देवने स्वर्गनो पति आ प्रमाणे
करे के—(१३१) आ स्वर्गना सर्व देवानो धंटावादनपूर्वक अमाकं जिनजन्मोत्सवमाटे

જન્મોત્સવાય ભોઃ ॥ ૩૨ ॥ શિરસ્યારોપ્ય તામાજ્ઞાં સ સુધર્મસભાગતાં ।
 ઘંટાં સુઘોષાં ત્રિધીરો વાદયત્યન્વિતાભિધાં ॥ ૩૩ ॥ એતસ્યાં વાદિતાયાં
 દ્રાગ્ ઘંટાઃ સર્વવિમાનગાઃ । યુગપન્મુખરાયંતે તાદૃગ્દિવ્યાનુભાવતઃ ॥૩૪॥
 શબ્દાદ્દૈતમયઃ સર્વઃ સ્વર્ગઃ સ્યાન્નાકિનોઽપિ ચ । ત્યક્તાન્યકૃત્યાઃ
 શક્રાજ્ઞાં શુશ્રૂપંત્યલિલા અપિ ॥ ૩૫ ॥ તતઃ શાંતે ધ્વનૌ તાસા-મય-
 મુદ્ધોપયત્યદઃ । દેવાઃ શૃણ્વંતુ શક્રાજ્ઞા-મત્રામુત્ર હિતપ્રદાં ॥ ૩૬ ॥ જિન-
 જન્મોત્સવાયેદ્રો મર્ચ્યલોકે પ્રતિષ્ઠતે । તતસ્તત્ર ભવંતોઽપિ સજ્જીભવત
 સત્ત્વરં ॥ ૩૭ ॥ મોદંતે ચ તદાકર્ણ્ય જિનભક્ત્યુત્સુકાઃ સુરાઃ । ઇદ્રં
 વૈદ્યોપદિદ્રં ચ ન સ્યાત્કસ્ય મનઃપ્રિયં ॥ ૩૮ ॥

તતો યાનવિમાનાધિ-કારિણં પાલકામરં । સજ્જીકર્તું વિમાનં દ્રા-
 ગાજ્ઞાપયતિ વાસવઃ ॥ ૩૯ ॥ જંબૂદ્વીપસમાયામ-વ્યાસં પંચશતોચ્છ્રૂતં ।
 પાલકાણ્યં વિમાનં સ્લાક્ સોઽપિ નિર્માય ઢૌકયેત્ ॥ ૪૦ ॥ તત્રૈકૈકં
 ત્રિસોપાનં પ્રાગુદગ્યામ્યદિકૂત્રયે । રત્નસ્તંભશતો મધ્યે સ્યાત્રેચાગૃહમંડપઃ

જવાહું જળાવો. (૧૩૨) તે દેવ શ્દ્રની આજ્ઞા મસ્તકપર ધારણ કરીને સુધર્મસભામાં
 રહેલી સાર્થક નામવાળી સુઘોષા ઘંટાને ત્રણ વાર વગાડે. (૧૩૩) એ ઘંટા વાગતે
 સતે તેવા પ્રકારના દિવ્યાનુભાવથી એ સ્વર્ગમાં રહેલા સર્વ વિમાનોની ઘંટાઓ સમકાળે
 વાગે. (૧૩૪) એટલે આહું સ્વર્ગ શબ્દાદ્દૈત થઈ રહે અને સર્વ દેવો પણ વીજા સર્વ કાર્ય
 તજી દશને શ્દ્રની આજ્ઞા શું છે તે સાંભળવાને તૈયાર થઈ જાય. (૧૩૫) ઘંટાનો અગ્નિ
 શાંત થયે સતે નૈગમેષી દેવ આ પ્રમાણે ઉદ્ધોષ. કરે—“ હે દેવો ! તમે આ મયમાં
 ને પરમવમાં હિતકારી એવા શક્રની આજ્ઞા સાંભળો—(૧૩૬) જિનેશ્વરનો જન્મોત્સવ
 કરવા માટે શ્દ્ર મૃત્યુલોકમાં જાય છે, માટે તમે પણ તેની સાથે જવા માટે સત્ત્વર સજ્જ
 થઈ જાઓ. ” (૧૩૭) આ પ્રમાણે શક્રાજ્ઞા સાંભળીને જિનમાક્તિમાં ઉત્સુક એવા દેવો
 ઘણો હર્ષ પામે ‘ વૈદ્યે કહેલું અને શ્દ્ર એવું વચન સાંભળીને કોના મનમાં પ્રીતિ
 ન ઉપજે ? ’ (૧૩૮)

પછી શ્દ્ર યાનવિમાનના અધિકારી પાલક દેવને પાલક વિમાન સજ્જ કરવાની
 આજ્ઞા કરે. (૧૩૯) તે પણ તરત જ જંબૂદ્વીપ સમાન (લાસ યોજન) લંબાઈ-પહોળાઈ-
 વાલું અને ૫૦૦ યોજન ઊંચું પાલક વિમાન તૈયાર કરીને લાવે. (૧૪૦) તે વિમાનમાં
 જઈવા માટે પૂર્વ, ઉત્તર ને દક્ષિણ બાજુ ત્રણ ત્રણ પગથીઆ હોય છે. તે વિમાનના મધ્યમાં

॥ ४१ ॥ तस्मिन् रत्नपीठिकाया मध्ये सिंहासनं हरेः । सन्मौक्तिकेन
विजय-दूष्येणालंकृतं भवेत् ॥ ४२ ॥ वायुश्रीदेशदिक्षु स्यु-स्तस्माद्भद्रा-
सनानि च । सामानिकानां चतुर-शीतिः सहस्रका इह ॥ ४३ ॥ पूर्व-
स्यां मुख्यपरनीना-मष्टौ भद्रासनानि च । आग्नेय्यां द्वादश सह-स्रा-
ण्यभ्यन्तरपर्वदां ॥ ४४ ॥ चतुर्दश सहस्राणि याम्यां मध्यमपर्वदां ।
नैर्ऋत्यां षोडश सह-स्राणि स्युर्वाह्यपर्वदां ॥ ४५ ॥ वारुण्यां सप्त सप्तानां
सैन्येशानां सुधाभुजां । द्वितीये च परिक्षेपे आत्मरक्षकनाकिनां ॥ ४६ ॥
स्युः सहस्राणि चतुर-शीतिः प्रत्याशमासनाः । सर्वे त्वेषां सप्तत्रिंश-
त्सहस्रं, लक्षकत्रयं ॥ ४७ ॥ एषामात्मरक्षकाणामिति.

ततस्तुष्टमनाः शक्रो रूपमुत्तरवैक्रियं । अर्हत्संवाहंमुत्कृष्टं कृत्वा
सर्वांगभूषितं ॥ ४८ ॥ गंधर्वनाट्यानीकाभ्यां गीतसंगीतमोदितः ।
शङ्खादिभिः प्रेयसीभि-रष्टाभिः परिपेवितः ॥ ४९ ॥ प्रदक्षिणीकृत्य पूर्व-
दिक्त्रिसोपानकाध्वना । प्रविश्य पूर्वाभिमुखो निपीदति महासने

सैकडो रत्नना स्तम्भवाळो प्रेक्षागृहमंडप होष छे. (१४१) तेनी मध्यमां रत्नमय
पीठिका छे, तेनी उपर मध्यमां उत्तम मोतीओधी तेम ज विजयदूष्य (वल्ल)धी अलं-
कृत इंद्रने बैसवानुं सिंहासन छे. (१४२) ते सिंहासननी वायव्य, उत्तर अने ईशान
दिशामां ८४००० सामानिक देवोना ८४००० सिंहासनो छे. (१४३) पूर्व दिशाए
मुख्य इंद्राणीओना आठ भद्रासनो छे. अग्निकोणे १२००० अभ्यन्तर पर्वदाना देवोना
(१४४) दक्षिणे मध्यम पर्वदाना १४००० देवोना अने नैर्ऋत्य कोणे बाह्य पर्वदाना
१६००० देवोना तत्प्रमाण भद्रासनो छे. (१४५) पश्चिम दिशाए सात सेनाधिप-
तिओना सात भद्रासनो छे. बीजा परिषेपमां चारे दिशाए चोराशी चोराशी हजार
आत्मरक्षक देवोना मळीने कुल ३३६००० भद्रासनो छे. (१४७)

पछी संतुष्ट मनषाळो इंद्र अतिहंननी सेवा करवाने योग्य उत्कृष्ट एवुं सर्वांगभूषित
उत्तरवैक्रिय शरीर करे (१४८) अने गंधर्व तथा नाट्यसेनाए गीत ने संगीतवट्टे दर्प
पमादेलो तथा आठ शची विगेरे इंद्राणीओधी सेवातः इंद्र विमानने प्रदक्षिणा दहने पूर्व
दिशाना त्रण सोपानवट्टे उपर चढी ते मार्गे प्रवेश करी पूर्वाभिमुख सिंहासनपर घेसे. (१४९)

॥૫૦॥ ત્રિભિર્વિશેષકં ॥ ઉદીચ્યેન ત્રિસોપાના-ધ્વના સામાનિકાઃ સુરાઃ ।
પ્રવિશ્યાન્યે ચ યામ્યેન યથાસ્થાનકમાસતે ॥ ૫૧ ॥

જંગમસ્વર્ગવત્તસ્મિન્ વિમાને પ્રસ્થિતે પુરઃ । ચલંતિ મંગલાન્યદૌ સંપૂર્ણઃ
કલશસ્તતઃ ॥ ૫૨ ॥ છત્રં પતાકાશ્ચમરા મહેન્દ્રાસ્થો ધ્વજસ્તતઃ । સહસ્ર-
યોજનોત્તંગો લઘુધ્વજસહસ્રયુક્ ॥ ૫૩ ॥ તતઃ સેનાઃ પંચ સેના-પતયો-
ઽયામિયોગિકાઃ । યથાશક્તિપ્રકટિત-ત્રપુર્વસ્ત્રવિભૂષણાઃ ॥ ૫૪ ॥ પશ્ચાત્કે-
ચિત્પુરઃ કેચિ-ત્કેચિન્ચોભયપાર્શ્વતઃ । પરિવૃત્ત્ય વિમાનં ત-ત્પ્રતિષ્ઠંતે સુધા-
મુજઃ ॥ ૫૫ ॥ દેવેન્દ્રશાસનાત્કેચિ-ત્કેચિન્મિત્રાનુવૃત્તિતઃ । પત્નીપ્રેરણયા
કેચિ-ત્કેચિચ્છ્રીજિનભક્તિતઃ ॥ ૫૬ ॥ કેચિદ્ધર્મધિયા કેચિ-જીતબુદ્ધ્યા
સુરાઃ પરાઃ । કૃતુહલાર્થિનો નાના-ભૂષણાંવરવાહનાઃ ॥ ૫૭ ॥ પ્રાચ્યપુ-
ણ્યાનુસારેણ સંપ્રાસૈશ્વર્યશાલિનઃ । દેવેન્દ્રમનુગચ્છંતિ સર્વે સૌધર્મવાસિનઃ
॥ ૫૮ ॥ ત્રિભિર્વિશેષકં ॥

સૌધર્મસ્વર્ગમધ્યેન સમૃદ્ધ્યેવં સુરેશ્વરઃ । વીક્ષિતો દેવદેવીભિ-

પછી ઉચ્ચર ઘાઝુના ત્રણ સોપાનઘડે ઉપર ચઢી સામાનિક દેવો પોતાના આસન પર બેસે
અને ઘીજા દેવો દક્ષિણ ઘાઝુના ત્રણ સોપાનઘડે ઉપર ચઢી પોતપોતાના આસન પર બેસે. (૧૫૧)

જંગમ સ્વર્ગ તુલ્ય તે વિમાન ચાલવાને સૈયાર થયે સતે આગઢ અદ્ય મંગલિક
ચાલે. પછી સંપૂર્ણ કલશ, છત્ર, પતાકા, ચામર અને મહેન્દ્રધ્વજ કે જે એક હજાર
યોજન ઉંચો અને નાની નાની હજાર ધ્વજાશ્રોવાઢો હોય છે તે ચાલે. (૧૫૨)
સ્વારપછી પાંચ સેના, પાંચ સેનાપતિઓ અને યથાશક્તિ પ્રગટ કરેલ છે શરીર, વસ્ત્ર અને
આભૂષણો જેણે એવા આમિયોગિક દેવો ચાલે. (૧૫૪) કેટલાક તે વિમાનની આગઢ,
કેટલાક પાછઢ, કેટલાક ઘે ઘાઝુ અને કેટલાક દેવતાઓ તે વિમાનના ફરતા ફરી
ઘઢીને ચાલે. (૧૫૫) કેટલાક દેવો હંદ્રની આઢ્ઢાથી, કેટલાક મિત્રની અનુવૃત્તિથી,
કેટલાક દેવાંગનાની પ્રેરણાથી, કેટલાક પ્રશ્નપરની મક્તિથી, કેટલાક ધર્મબુદ્ધિથી,
કેટલાક પોતાનો આચાર છે એવી બુદ્ધિથી અને કેટલાક કૃતુહઢ જોવા માટે એમ અસં-
ખ્ય દેવો અનેક પ્રકારના વસ્ત્રાભૂષણ ધારણ કરી જૂઢા જૂઢા વાહનપર બેસીને પૂર્વ-
પુણ્યના અનુસારે જેમને ઐશ્વર્યની ઓઢ્ઢીવત્તી પ્રાપ્તિ થયેલ છે એવા સર્વ સૌધર્મ દેવલોક-
નિવાસી દેવો દેવેન્દ્રની સાથે આકાશમાર્ગે ચાલે. (૧૫૮)

સૌધર્મ દેવલોકના મધ્યમાં થઈને સર્વ સમૃદ્ધિ સાથે નીકઢતા એવા સુરેશ્વરને સર્વ

राश्वर्यस्मेरदृष्टिभिः ॥ ५९ ॥ पंचानीकपरिक्षित-महेंद्रध्वजभाक् पुरः ।
उदंडशुंडद्विपवद् द्विषां चेतांसि कंपयन् ॥ ६० ॥ दिव्यदुंदुभिनिः-
स्वान-ध्वानव्याप्तनभोत्तरः । उत्तराहेण निर्याण-मार्गेणोत्तरति द्रुतं
॥ ६१ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ यथा वरयिता लोके राजमार्गेण गच्छति ।
स्वसमृद्धिं दर्शयितुं जनानां स्वं प्रशंसतां ॥ ६२ ॥ तथेंद्रोऽपि पथानेन
जिनजन्मोत्सवादिषु । निर्याति भूयसां बोधि-लब्धये तत्प्रशंसितां ॥ ६३ ॥

अथासंख्यद्वीपवार्द्धि-मध्येन द्रुतमापतन् । नंदीश्वरे रतिकर-पर्व-
तेऽग्निविदिग्गते ॥ ६४ ॥ कृत्वा विमानसंचौपं जिनजन्मपवित्रिते । नगरे
शीघ्रमागत्य मंदिरं जिनजन्मनः ॥ ६५ ॥ द्वाक् त्रिप्रदक्षिणीकृत्य विमा-
नेन सुरेश्वरः । विमुंचति तदैशान्यां चतुर्भिर्गुलैर्भुवः ॥ ६६ ॥ विशेषतो
गृहं स्वाम्या-लोकने घटितांजलिः । पुलकैर्जलदासिक्त-कदंबकुसुमा-
यितः ॥ ६७ ॥ जिनं समातृकं नत्वा दत्त्वा च त्रिःप्रदक्षिणां । सुरेश्वरो

देवदेवीशो आश्चर्ययुक्त दृष्टिबडे जोवे. (१५९) पांच प्रकारना सैन्यथा वींटायेला,
आगळ चालता महेंद्रध्वजधी उंचा करेला शुंडादंडवाळा हस्तीनी जेम शशुओना दिलने
कंपावता अने दिव्य दुंदुभिना नादधी आकाशना अंतरने भरी देता सौधमेंद्र उच्चर
दिशाना मार्गे उतावळा नीचे उतरे. (१६१) जेम श्रेष्ठ जनो लोकमां पोताने प्रशंसता
जनोने पोतानी समृद्धि देखाडवाने माटे राजमार्गे चाले छे तेम इंद्र पण जिनजन्मो-
त्सवादि प्रसंगे पोतानी प्रशंसा करनारा अनेक जनोने बोधिवीजनो लाभ धवाने माटे आ
मार्गे ज नीकळे छे. (१६३)

एवी रीते नीचे उतर्या पळी असंख्य द्वीप समुद्रोनी उपर थडने उतावळा प्रयाण
करतां नंदीश्वरद्वीपमां अग्निकोणमां आवेला रतिकर पर्वत उपर आवे. (१६४) त्यां
विमान संचेपीने एटले बीजुं नाजुं विमान विक्कुबीने जिनेश्वरना जन्मधी पवित्र थयेला
नगरमां जिनेश्वरना जन्मवाळा मंदिर पासे उतावळा आवे. (१६५) पळी विमान सहित
इंद्र ते मंदिरने प्रण प्रदक्षिणा दडने भूमिधी चार अंगुळ उंजुं ईशानकोणमां ते विमान
स्थापन करे. (१६६) पळी ते मंदिरमां प्रवेश करे अने स्वामीने देखतां ज अंजली
जोडी, वरसादधी सींचायेला कदंबवृक्षना पुष्पनी जेम रोमांचित थडने माता सहित
प्रसुने नमस्कार करे. पळी तेमने प्रण प्रदक्षिणा दडने इंद्र कडे के-“ हे जगत्पूज्य माता !

વદત્યેવં જગત્પૂજ્યે નમોઽસ્તુ તે ॥ ૬૮ ॥ ધન્યાસિ કૃતપુણ્યાસિ સફલં
તવ જીવિતં । જગદ્ધિતામણિર્યત્તે કુક્ષૌ જાતો જિનેશ્વરઃ ॥ ૬૯ ॥ વિભા-
સિ માતસ્ત્વં વિશ્વ-ચક્ષુષા શિશુનામુના । લોકંપૃથોન શુચિના પ્રાતઃ-
સંધ્યેવ ભાનુના ॥ ૭૦ ॥ જનયંત્યા જગન્નાથં મુક્તિમાર્ગોપદેશકં । સર્વે-
પામપ્યુપકૃતં જનાનાં જનનિ ત્વયા ॥ ૭૧ ॥ વિમોહતિમિરોદ્રેક-લુપ્ત-
વિજ્ઞાનચક્ષુર્પા । પ્રદદત્યામુમગદં કિં નો નોષકૃતં ત્વયા ॥ ૭૨ ॥ અહં
શક્રોઽસ્મિ દેવેન્દ્રઃ સૌધર્મસ્વર્ગનાયકઃ । સ્વદ્વંદનગુણાકૃષ્ટ ઇહાયાતોઽસ્મિ
પાવને ॥ ૭૩ ॥ માતસ્તતોઽનુજાનીહિ ન ભેતવ્યં મનાગપિ । સ્વસ્તુતસ્ય
કરિષ્યામો જન્મકલ્યાણકોત્સવં ॥ ૭૪ ॥

ઇત્યુદિત્વા પ્રભોર્માતુ-ર્દત્તેઽવસ્વાપિનીં હરિઃ । પાર્શ્વે ચ સ્થાપયત્ય-
સ્યાઃ કૃત્વા પ્રતિકૃતિં પ્રભોઃ ॥ ૭૫ ॥ કેનચિદુદ્ધત્તે દેવેન હતનિદ્રેહ મા
સ્મ ભૂત્ । ઇયં પુત્રમનાલોક્ય પિંજલેત્યયમુદયમઃ ॥ ૭૬ ॥ યદ્વા પરિ-
જનસ્તસ્યા જાતમાત્રં તદંગજં । અનાલોક્ય વિપાદં મા યાસીદિત્ય-
યમુદયમઃ ॥ ૭૭ ॥

તમને નમસ્કાર થાઓ. (૧૬૮) તમે ધન્ય છો, કૃતપુણ્ય છો, તમારું જીવિત સફળ છે;
કારણકે તમારી કુદિથી જગદ્ધિતામણિ એવા જિનેશ્વર જન્મ્યા છે. (૧૬૯) હે માતા ! તમે
વિશ્વના ચક્ષુરૂપ આ પુત્રવડે જેમ પવિત્ર અને લોકને પ્રીતિકારક સૂર્યવડે પ્રાતઃસંધ્યા
શોભે તેવા શોભો છો. (૧૭૦) આ મુક્તિમાર્ગના ઉપદેશક એવા જગનાથને જન્મ
આપીને તમે હે માતા ! સર્વ જનો ઉપર ઉપકાર કર્યો છે. (૧૭૧) મોહરૂપ તિમિરના
ઉદ્રેકથી જેના વિજ્ઞાનરૂપી ચક્ષુઓ લુપ્ત થયા છે તેવા જીવોને ઔષધરૂપ આ પરમાત્માને
આપતા તમે શું ઉપકાર કર્યો નથી ? (૧૭૨) હું શક્ર નામનો દેવેન્દ્ર છું. સૌધર્મ સ્વ-
ર્ગનો સ્વામી છું. તમારા પુત્રના ગુણથી આકર્ષિત થઈને હે પવિત્ર માતા ! હું અહીં આવ્યો
છું. (૧૭૩) હે માતા ! હું તમારી આજ્ઞા માગું છું. તમારે મારાથી જરા પણ ચીંતું નહીં.
તમારા પુત્રના જન્મકલ્યાણક સંબંધી ઉત્સવ કરીશું. ” (૧૭૪)

આ પ્રમાણે કહીને પ્રભુની માતાને અવસ્વાપિની નિદ્રા દર્શને માતાની પાસે પ્રશ્નું પ્રતિ
ર્થિય કરીને મૂકે. (૧૭૫) કોઈ દુષ્ટ દેવ નિદ્રા હરી લે અને માતા પોતાની પાસે પુત્રને ન
જોવાથી આકુલબ્યાકુલ ન થાય તે માટે આ ઉદય છે. (૧૭૬) અથવા તેના પરિજન-
માંથી કોઈ ત્યાં આવે અને તરતના જન્મેલા બાલકને ત્યાં ન જુણે તેથી વિપાદ પામી
જાય તેમ ન થને તેટલા માટે આ ઉદય છે. (૧૭૭)

ततश्चाहंतमादत्ते पंचमूर्तिः सुरेश्वरः । मूर्त्यैकया धौतपूत-धूपिते
करसंपुटे ॥ ७८ ॥ एकया छत्रमाधत्ते धत्ते द्वाभ्यां च चामरौ । पंच-
म्या वज्रमादाय पुरो गच्छति मृत्यवत् ॥ ७९ ॥ तत्पालकविमानं च
रिक्तमेवानुगच्छति । स्वामिनः पादचारित्वा-न्तृपानुगगजादिवत् ॥ ८० ॥
तुष्टैः परिवृतो देवैः सानंदः स पुरंदरः । ययौ मंदरमौलिस्थे कानने
पांडुकाह्वये ॥ ८१ ॥ एवं च—

ज्ञातार्हजन्मनेशान-स्वामिना शूलपाणिना । आदिष्टः पूर्ववत्पत्ति-
प्रद्योऽलघुपराक्रमः ॥ ८२ ॥ सोऽपि घंटां महाघोषां वादयत्यन्विताह्वयां ।
उद्घोषणां च कुरुते जिनजन्मोत्सवोचितां ॥ ८३ ॥ विमानं पुष्पकं नाम
पुष्पकामरसज्जितं । आरुह्योत्तरलोकार्द्ध-पतिर्गच्छति शक्रवत् ॥ ८४ ॥
दाक्षिणात्येन निर्याण-मार्गेणोत्तीर्य सत्वरं । नंदीश्वरे रतिकर-गि-
राधीशानदिग्गते ॥ ८५ ॥ संक्षिप्य पुष्पकं स्वर्ण-महीधरमुपागतः ।
शक्रवत्प्रणिपरयानु-शीलति त्रिजगद्गुरुं ॥ ८६ ॥

त्यारपछी इंद्र पांच रूप करीने एक रूप वडे जळवडे घोडने पवित्र करेला तेम ज धूपित
करेला करसंपुटमां प्रभुने ग्रहण करे. (१७८) एक रूपवडे पाछळ छत्र धारण करे,
बेरूपवडे ये वाझ रही चामर बीजे अने पांचमा रूपवडे हाथमां वज्र धारण करीने सेवकनी
जेम आगळ चाले. (१७९) स्वामी एटले इंद्र पगे चालता होवाधी तेतुं पालक विमान
खाली ज तेनी पाछळ चाले. ते पगे चालता राजानी पाछळ तेना गजादिक खाली चालता
होय तेतुं लागे. (१८०) तुष्टमान एवा देवोधी परिवृत एवा इंद्र आनंद सहित मेरुपर्व-
तपर रहेला पांडुक नामना वनमां आवे. (१८१)

ए ज प्रमाणे आसनकंपथी प्रभुना जन्मने जाणीने शूलपाणि एवा ईशानेंद्र पण
सौधमेंद्रीनी जेम पोताना पायदळ सेनाना नायक अलघुपराक्रम नामना सेनापतिने
आज्ञा करे (१८२) ते पण सार्थक नामवाळी महाघोषा घंटा बगाडे अने जिनजन्मो-
त्सवने उचित उद्घोषणा करे. (१८३) पछी पुष्पक नामनो देव पुष्पक नामतुं विमान
सज्ज करे. एटले तेमां बेसीने उत्तरार्धना अधिपति ईशानेंद्र परिवार साथे शर्केंद्रीनी जेम
चाले. (१८४) ते दक्षिण वाझुना नीकळवाना मार्गे नीकळी, नीचे उतरी सत्वर नंदीश्वर-
द्वीपे आवी, ईशान कोणना रतिकर पर्वत उपर पोताना पुष्पक विमानने संचेपे अने तरत ज
मेरुपर्वत उपर आवी शर्केंद्रीनी जेम त्रिजगद्गुरुने नमस्कार करी सेवा करवा लागे. (१८६)

एवं शेषा अपि समे देवराजा जिनेश्वरं । सभक्ति मंदरमुपा-
गम्य सम्यगुपासते ॥ ८७ ॥ दश वैमानिका इंद्रा भवनेशाश्च विं-
शतिः । द्वात्रिंशद्व्यंतरेन्द्रा द्वौ सूर्यचंद्रमसाविति ॥ ८८ ॥ संख्यातीताः
समायांति यद्यप्यर्कहिमांशवः । विवक्ष्येते तथापि द्वा-वत्र जातिव्यपे-
क्षया ॥ ८९ ॥ तथोक्तं श्रीमुनिदेवसूरिकृते श्रीशांतिचरित्रे-ज्योतिष्क-
नायकौ पुष्प-दंतौ संख्यातिगाविति । हेमाद्रिमाद्रियंते स्म चतुःषष्टिः
सुरेश्वराः ॥ ९० ॥ उत्तराध्ययनप्राकृतवृत्तौ केशीगौतमीयाध्ययने आव-
श्यकहारिभद्रां च श्रीऋषभदेवजन्मोत्सवाधिकारे श्रीसमवायांगे द्वात्रिंशे
समवाये च व्यंतराणामिंद्रस्वाविवक्षया द्वात्रिंशदेवेंद्रा उक्ताः संतीति.

सर्वेऽप्यागच्छन्ति मेरु-पर्वतं सपरिच्छदाः । विशेषो योऽत्र
घंटादि-नाम्नां सोऽथ निरूप्यते ॥ ९१ ॥ तृतीये पंचमे-स्वर्गे
सप्तमे दशमेऽपि च । घंटा सुघोषाथ हरि-नैगमेषी पदातिराद्
॥ ९२ ॥ निर्याणमार्गश्चोदीच्यो गिरी रतिकरोऽपि च । भवे-
द्विमानसंक्षेप-स्थानं सौधर्भराजवत् ॥ ९३ ॥ तुर्ये षष्ठेऽष्टमेऽथ द्वा-

॥ પ્રમાણે બીજા સર્વે ઇંદ્રો પણ સમકાલે મેરુપર્વત ઉપર આવે અને ભક્તિપૂર્વક જિનેશ્વ-
રને પ્રણામ કરી સમ્યગ્ પ્રકારે સેવા કરવા લાગે (૧૮૭) દશ વૈમાનિકના ઇંદ્ર, વીશ
ભવનપતિના ઇંદ્ર, ષત્રીશ વ્યંતરોના ઇંદ્ર અને સૂર્ય તથા ચંદ્ર (જે જ્યોતિષિના ઇંદ્ર) આ
પ્રમાણે કુલ ૬૪ ઇંદ્રો આવે. (૧૮૮) જોકે ચંદ્ર-સૂર્ય તો અસંખ્યાતા આવે પરંતુ અહીં
જાતિની અપેક્ષા જ કે કહ્યા છે. (૧૮૯) તે વિષે શ્રી મુનિસુન્દરસૂરિકૃત શ્રી શાંતિચરિત્રમાં
કહ્યું છે કે-‘ જ્યોતિષ્કના નાયક સૂર્ય-ચંદ્ર અસંખ્યાતા મંદરગિરિપર આવે છે, છતાં ૬૪
ઇંદ્રો આવે છે એમ કહેવાય છે. (૧૯૦) શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની પ્રાકૃતવૃત્તિમાં કેશી-
ગૌતમીય અધ્યયનમાં અને આવશ્યકહારિભદ્રીમાં શ્રી ઋષભદેવના જન્મોત્સવના અધિ-
કારમાં તથા શ્રી સમવાયાંગના વત્રીશમાં સમવાયમાં વ્યંતરોના ઇંદ્રપણાની અવિવક્ષા કરીને
વત્રીશ જ ઇંદ્રો આવે એમ કહ્યું છે.

આ ઘડા ઇંદ્રો પરિવાર સહિત મેરુપર્વત પર આવે છે. એમાં ઘંટાનાં નામો વિશેરેમાં
ફેરફાર છે તે કહીએ છીએ (૧૯૧) ત્રીજે, પાંચમે, સાતમે ને દશમે દેવલોકે સુઘોષા ઘંટા
અને પત્તિનો સેનાપતિ હરિનૈગમેષી છે. (૧૯૨) નીકળવાનો માર્ગ ઉત્તર દિશાએ છે
અને રતિકર પર્વત જ સૌધર્મદ્રની જેમ વિમાનને સંક્ષેપવાનું સ્થાન છે. (૧૯૩) ચોથે, છઠે,

દશે સ્વર્ગે વિહૌજસાં । ઘંટાપત્તીશનામાદિ પૂર્વોક્તં શૂલપાણિવત્ ॥ ૧૪ ॥
પાલકઃ ૧ પુષ્પકઃ ૨ સૌમ-નસઃ ૩ શ્રીવત્સસંજ્ઞકઃ ૪ । નંદ્યાવર્ત્તઃ ૫
કામગમ ૬-સ્તથા પ્રીતિગમોઽપિ ૭ ચ ॥ ૧૫ ॥ મનોરમશ્ચ ૮ વિમલઃ
૯ સર્વતોમદ્ર ૧૦ इत्यमी । ક્રમાદશનાર્મિદ્રાણાં પ્રોક્તા યાનવિમાનકાઃ
॥ ૧૬ ॥ તત્તન્નામ્ના તદધ્યચ્ચાઃ પ્રોક્તા દેવા અપિ શ્રુતે । સામાનિકાદય-
સ્ત્વેષાં વિજ્ઞેયાઃ ક્ષેત્રલોકતઃ ॥ ૧૭ ॥

भवत्योघस्वरा घंटा द्रुमः पादात्यनायकः । विमानं चमरेंद्रस्य
पालकार्द्धप्रमाणयुक् ॥ १८ ॥ योजनानां शतान् पंचो-त्तुंग इन्द्रध्वजोऽ-
स्य च । शेषमुक्तस्वरूपं तु शक्रवत्परिभाव्यतां ॥ १९ ॥ बलीन्द्रस्यापि
विज्ञेयं सर्वं चमरवत्परं । घंटा महौघस्वरा स्यात् पादात्येशो महा-
द्रुमः ॥ २० ॥ न स्युर्यानविमानोप-कल्पिनोऽधिकृताः सुराः ।
भवनव्यंतरज्योति-ष्काणां किंत्वाभियोगिकाः ॥ १ ॥ शेषाणां दाक्षि-
णात्यानां भद्रसेनः पदातिराद् । उदीच्यानां च विज्ञेयः पत्तीशो
दक्षसंज्ञकः ॥ २ ॥ विमानं चार्द्धमानं स्या-च्चमरेंद्रविमानतः । इन्द्र-

આઠમે ને ધારમે સ્વર્ગે ઇંદ્રોની ઘંટાનું ને પત્તીશનું નામ વિગેરે પ્રથમ કહેલા ઈશાનેંદ્ર પ્રમાણે છે. (૧૧૪) પાલક, પુષ્પક, સૌમનસ, શ્રીવત્સ, નંદ્યાવર્ત, કામગમ, પ્રીતિગમ, મનોરમ, વિમલ ને સર્વતોમદ્ર એ દશ અનુક્રમે દશ ઇંદ્રોના યાન-વિમાનનાં નામો છે. (૧૧૬) તેમ જ તે તે નામના તેના અધ્યક્ષ દેવો પણ શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે. તેના સામાનિક વિગેરે દેવોની સંખ્યા ક્ષેત્રલોકથી જાણવી. (૧૧૭)

હવે મવનપતિ માટે કહે છે-ચમરેંદ્રની ઘંટા ઓઘસ્વરા નામની છે. પદાતિનાયક દ્રુમ નામનો છે અને તેનું વિમાન પાલક વિમાનથી અર્ધ પ્રમાણવાળું છે. (૧૧૮) તેનો ઇંદ્રધ્વજ પાંચશેં યોજન ઊંચો હોય છે, ચાકીનું સ્વરૂપ શક્રેંદ્ર પ્રમાણે જાણવું. (૧૧૯) ચલીંદ્રનું પણ ચંદુ ચમરેંદ્ર પ્રમાણે જાણવું, પરંતુ ઘંટા મહૌઘસ્વરા નામની અને પદાતિ-નાયક મહાદ્રુમ નામે જાણવો. (૨૦૦) ચાકીના મવનપતિ, વ્યંતર અને જ્યોતિષ્કોને યાન-વિમાનના રચનારા યાસ દેવો નથી, પણ તેના આભિયોગિક દેવો જ તે કાર્ય કરે છે. (૨૦૧) ચાકીના દક્ષિણ ચાકુના નવ ઇંદ્રોનો પદાતિસ્વામી ભદ્રસેન નામનો છે અને ઉચ્ચ ચાકુના નવ ઇંદ્રોનો પદાતિસ્વામી દક્ષ નામનો છે. (૨૦૨) વિમાન ચમરેં-દ્રના વિમાનથી અર્ધ પ્રમાણવાળું હોય છે, અને સર્વનો ઇંદ્રધ્વજ પણ તેમની જાણવી

ધ્વજશ્ચ સર્વેષાં તદ્ધ્વજાર્દમિતો મતઃ ॥ ૩ ॥ તથા મેઘસ્વરા ૧ હંસ-સ્વરા
૨ ક્રૌંચસ્વરાપિ ૩ ચ । મંજુસ્વરા ૪ મંજુઘોષા ૫ સુસ્વરા ૬ મધુસ્વ-
સ્વરા ૭ ॥ ૪ ॥ નંદિસ્વરા ૮ નંદિઘોષા ૯ ઘંટાસંજ્ઞાઃ ક્રમાદિમાઃ ।
નાગાદિષુ નિકાયેષુ દેવેન્દ્રાણાં નિરૂપિતાઃ ॥ ૫ ॥ યામ્યાનાં વ્યંતરેન્દ્રાણાં
ઘંટા મંજુસ્વરાભિધા । ઉદીચ્યાનાં ચ સર્વેષાં મંજુઘોષાભિધા ભવેત્
॥ ૬ ॥ સહસ્રયોજનવ્યાસા-યામં યાનવિમાનકં । તેષાં શતં સપાદં
ચ યોજનાન્યુચ્છિન્નતો ધ્વજઃ ॥ ૭ ॥ જ્યોતિષ્કેષુ ચ ચંદ્રાણાં ઘંટા સ્યા-
ત્સુસ્વરાભિધા । તથા સુસ્વરનિર્ઘોષા ભાસ્વતાં શેષમુક્તવત્ ॥ ૮ ॥
ઘંટાવાદનમેતેષાં પ્રાગ્વદુદ્ધોષણાદિ ચ । પ્રાસાનુશિષ્ટયસ્તુષ્ટા વિદધ-
ત્યાભિયોગિકાઃ ॥ ૯ ॥

વજ્રપાણિઃ પરિવૃતો દેવૈરેવં ચતુર્વિધૈઃ । મંદરાચલમૌલિસ્થે
કાનને પાંડકાહ્વયે ॥ ૧૦ ॥ અભિપેકશિલાયાં ચ તસ્મિન્ સિંહા-
સનોત્તમે । નિધાયાર્હતમુત્સંગે તુષ્ટચિત્તો નિપીદતિ ॥ ૧૧ ॥
તતશ્ચાચ્યુતદેવેન્દ્રો વદતિ સ્વાભિયોગિકાન્ । અર્હજન્માભિપેકાર્હી સામર્ગી

અર્ધ પ્રમાણવાળો હોય છે. (૨૦૩) ઘંટાનાં નામ અનુક્રમે મેઘસ્વરા ૧, હંસસ્વરા ૨, ક્રૌંચસ્વરા ૩, મંજુસ્વરા ૪, મંજુઘોષા ૫, સુસ્વરા ૬, મધુસ્વરા ૭, નંદિસ્વરા ૮ અને નંદિઘોષા ૯, એ પ્રમાણે નાગકુમારાદિ નવ નિકાયના દેવેન્દ્રોની સમજવી. (૨૦૫) દક્ષિણ બાજુના વ્યંતરેન્દ્રોની ઘંટા મંજુસ્વરા નામની અને ઉત્તર બાજુના હંદ્રોની મંજુઘોષા નામની કહેલી છે. (૨૦૬) એક હજાર યોજન લાંબું પહોળું અને સવાસો યોજન ઊંચું તેમનું યાનવિમાન હોય છે ને હંદ્રધ્વજ પણ ૧૨૫ યોજન ઊંચો હોય છે. (૨૦૭) જ્યોતિષ્કમાં ચંદ્રની ઘંટા સુસ્વરા નામની અને સૂર્યની સુસ્વરનિર્ઘોષા નામની હોય છે. વીજું પ્રથમ પ્રમાણે જાણજું. (૨૦૮) ઘંટા વગાડવાનું અને ઉદ્ધોષણાદિ કરવાનું તેમનું કાર્ય હંદ્ર પાસેથી આજ્ઞા પામીને તુષ્ટમાન થયેલા તેમના આભિયોગિક દેવો કરે છે. (૨૦૯)

આ પ્રમાણે ચારે પ્રકારના દેવોથી પરિવૃત વજ્રપાણિ (સૌધર્મેન્દ્ર) મંદરાચલના શિખર પર રહેલા પાંદુક નામના વનમાં આવી, ત્યાં રહેલી અભિપેક શિલાની ઉપર રહેલા ઉત્તમ સિંહાસન ઉપર સ્થાપના પ્રશ્નને લઈને તુષ્ટચિત્તવાળા થયા સતા પેસે. (૨૧૦-૨૧૧) તે વખતે અપ્સુર્લેદ્ર પોતાના આભિયોગિક દેવોને આજ્ઞા કરે કે-‘ હે દેવો! અરિહંતના જન્મા-

સજયંતુ મોઃ ॥ ૧૨ ॥ સૌવર્ણાન્ રાજતાન્ રાત્નાન્ સ્વર્ણરત્નમયાનપિ ।
 રૂપ્યરત્નમયાન્ રૂપ્ય-રૈજાન્ રૈરૂપ્યરત્નજાન્ ॥ ૧૩ ॥ મૃત્સ્નામયાંશ્ચ
 પ્રત્યેકં સહસ્રમષ્ટકાધિકં । એવં ચંગેર્યાત્મદર્શ-સ્થાલપાત્રીકરંડકાન્
 ॥ ૧૪ ॥ સિંહાસનચ્છત્રતાલ-ચૂંતતૈલસમુદ્ગકાન્ । ચામરાદીન્ વિકુ-
 વર્તિ તેઽઘ્રાધિકસહસ્રકાન્ ॥ ૧૫ ॥ ત્રિભિર્વિશેષકં । કૃત્રિમાકૃત્રિમાન્
 કુંભા-દીનાદાયાભિયોગિકાઃ । ક્ષીરોદાદિપયોધીનાં ગંગાદિસરિતામપિ
 ॥ ૧૬ ॥ તીર્થાનાં માગધાદીનાં દ્વદાનામપિ ભૂયસાં । પવિત્રમુદકં મૃત્ત્નાં
 વિવિધાન્યંબુજાનિ ચ ॥ ૧૭ ॥ તથા હિમદાદિભ્યો ગિરિભ્યઃ સકલ-
 તૃજાન્ । નંદનાદિવનેભ્યશ્ચ પુષ્પૌધાન્ વિવિધાન્ શુભાન્ ॥ ૧૮ ॥ ગોશી-
 પર્વચંદનાયુર્વા-દિકાન્ ગંધાનનેકશઃ । કપાયાંશ્ચામલકાદીન્ સિદ્ધાર્થાન્
 વિવિધૌષધીઃ ॥ ૧૯ ॥ યદીત્થાગત્ય સંભૂય ઢૌકયંત્યસ્થિલં ચ તત્ । સ્વ-
 સ્વામિનેઽચ્યુતેન્દ્રાય વિનયેન પ્રણમ્ય તે ॥ ૨૦ ॥ પંચભિઃ કુલકં ॥

તતોઽચ્યુતસુરેન્દ્રસ્તૈઃ કલશૈશ્ચંદનાર્ચિતૈઃ । પુષ્પસ્ત્રક્ષોભિત-

મિષેકને યોગ્ય સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરો. (૨૧૨) પટલે તે દેવો સોનાના, રૂપાના, રત્નના, સ્વર્ણના ને રત્નના, રૂપા ને રત્નના, સોનાના અને રૂપાના, સોના રૂપાને રત્નના તથા મૃત્તિકાના એમ આઠ જાતિના પ્રત્યેક એક હજાર ને આઠ કઢશો, તે જ પ્રમાણે ચંગેરી, આદર્શ, ધાલ, પાત્રી (રકેષી) કરંડીયા, સિંહાસન, છત્ર, પંખા, તેલના ઢાપડા તથા ચામરાદિ પણ ૧૦૦૮-૧૦૦૮ વિકુર્વે. (૨૧૩-૧૫) પછી કૃત્રિમ ને અકૃત્રિમ એવા કઢશો વિગેરેને સહને આમિયોગિક દેવો ક્ષીરોદાદિ વિગેરે સમુદ્રોના, ગંગાદિ નદીઓના, માગધાદિ ટીર્થોના અને પદ્માદિ અનેક દ્રવ્યોના પાણી તેમાં ગ્રહણ કરે. તેમ જ ટીર્થોની મૃત્તિકા, વિવિધ પ્રકારના કમલો, હિમવતાદિ પર્વતોપરથી અને નંદનાદિ વનોમાંથી સર્વ ઋતુઓના વિવિધ પ્રકારના છુમ પુષ્પોનો સમૂહ ગ્રહણ કરે. તેમ જ ગોશીપર્વચંદન, અગર વિગેરે અનેક પ્રકારના સુગંધી પદાર્થો, આમલકા વિગેરે કપાપલા પદાર્થો, સિદ્ધાર્થ (સરખ) તથા સર્વ પ્રકારની ઔષધિઓ ગ્રહણ કરે અને તે ઘણું લઈને મેઘપર્વતપર આવી અન્યુતેન્દ્ર પાસે તે ઘણું રજુ કરે, તેમ જ પોતાના સ્વામી અન્યુતેન્દ્રને વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરે. (૨૧૬-૨૨૦)

પછી અન્યુતેન્દ્ર ચંદનાર્ચિત, પુષ્પમાલ્યાવદે શોભિત કંઠવાળા અને પદોત્પલથી ઢાંકિલા એવા ૮૦૬૪ કઢશો મહોદધિનો પાર પામવા માટે જ હોયની તેમ ગ્રહણ કરીને

ગલૈઃ પદ્મોત્પલપિધાનકૈઃ ॥ ૨૧ ॥ સર્વાગ્રેણ ચતુઃપદ્મ્યા-ધિકૈઃ કિલ
સહસ્રકૈઃ । અષ્ટભિર્ભવપાથોધિ-પારાય સ્વીકૃતૈરિવ ॥ ૨૨ ॥ સામાનિ-
કાદિનિઃશેષ-પરિવારસમન્વિતઃ । પ્રાયુક્તોદકપુષ્પાદ્યૈ-રહંતમભિર્પિચતિ-
॥ ૨૩ ॥ ત્રિભિર્વિશેષકં । અચ્યુતેન્દ્રાભિપેકેઽસ્મિ-ત્રીશાનેન્દ્રાદયઃ પરે ।
ઊર્ધ્વદમા નિપેવંતે વિવિધાયુધપાણયઃ ॥ ૨૪ ॥ ચામરાંશ્ચાલયંત્યેકે
કેચિચ્છત્રાણિ વિભ્રતિ । કેચિદ્ધૂપાનુત્ક્ષિપંતિ પરે નૃત્યાનિ કુર્વંતે ॥ ૨૫ ॥
વાદયંતેઽથ વાદ્યાનિ કેચિદ્ગાયંતિ કેચન । કેચિદ્ગર્જંતિ વર્ષંતિ કેચિત્ત-
ન્વંતિ વિદ્યુતઃ ॥ ૨૬ ॥ પુષ્પાભરણવસ્ત્રાણાં ઘૃષ્ટિ કુર્વંતિ કેચન । વાલ-
વિસ્મયદાશ્ચેષ્ટાઃ કેચિત્કુર્યુઃ પ્રભોઃ પુરઃ ॥ ૨૭ ॥

અભિપિચ્યૈવમહંતં નત્વા કૃતજયધ્વનિઃ । ગંધકાપાયિકેણાંગિ-રૂદ્ધ-
યત્યચ્યુતેશ્વરઃ ॥ ૨૮ ॥ તતોઽલંકારસંભાર-ભાસુરં સ્વર્દ્ધમોપમં । પ્રમું-
વિધાય પુરતો દર્શયેન્નૃત્યકૌશલં ॥ ૨૯ ॥ આલિલ્ય મંગલાન્યદ્વૌ
ઢૌકયેસ્પુરતઃ પ્રભોઃ । વિતપ્ય પુષ્પપ્રકર-મુત્તિષ્પેદ્ધૂપમુત્તમં ॥ ૩૦ ॥
તતો વૃત્તશતેનાદ્યા-ધિકેનાર્થગુણસ્પૃશા । સ્તુત્વા કૃતાંજલિર્ભૂતે ભૂયઃ ।

સામાનિકાદિ સર્વ દેવોના પરિવાર સાથે ઉપર ફહેલા જલ અને પુષ્પાદિકવડે પ્રશ્નને
અભિપેક કરે (૨૨૧-૨૩) અચ્યુતેન્દ્રના અભિપેક વચ્ચે ઈશાનેન્દ્રાદિ-શ્રીજા દેવો વિવિધ
પ્રકારના આયુધો હાથમાં લઈને પ્રશ્નની સેવામાં ઉભા રહે. (૨૨૪-) કેટલાક ચામર
બીજે, કેટલાક હથ્થ ધરાવે, કેટલાક ધૂપ કરે, કેટલાક નૃત્ય કરે, કેટલાક વાજિત્ર
બગાડે, કેટલાક ગાયન કરે, કેટલાક ગાજે, કેટલાક વરસે, કેટલાક વિદ્યુતને કરે, કેટ-
લાક પુષ્પ, આમરણ અને વસ્ત્રોની ઘૃષ્ટિ કરે, અને કેટલાક પ્રભુ પાસે ચાલકોને વિસ્મય-
પમાડે એવી ચેષ્ટાઓ કરે. (૨૨૫-૨૨૭)

અચ્યુતેન્દ્ર ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પ્રશ્નને અભિર્પિચન કરી, જયધ્વનિપૂર્વક નમસ્કાર કરી
ગંધકાપાયી વચ્ચવડે પ્રશ્નના અંગને રૂદ્ધ કરેઃ (૨૨૮) પછી અલંકારના- સમૂહથી મા-
સ્વર એવા કન્પપૃથ્થ સરસા પ્રશ્નને કરીને પ્રશ્નની પાસે-પોતાનું નૃત્યકૌશલ બતાવે. (૨૨૯)
પ્રશ્નની પાસે અથ મંગલિક આલેખે, પુષ્પના પ્રકર ચેપવે (પગર મરે), અને, ધૂપ, ઊછેલે (૨૩૦),
ત્યારપછી એક સો આઠ વિશિષ્ટ અર્થ અને ગુણવાળા ઘૃતોવડે પ્રશ્નની સ્તુતિ કરીને : હાથ

स्तुतिपदावलीं ॥ ३१ ॥ सा चैवं जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रे—“ णमोत्थु ते सिद्ध
बुद्ध णीरय समण समाहिअ समत्त समजोगि सल्लगत्तण णिअभय णीराग-
दोस णिम्मम णिस्संग णीसल्ल माणमूरण गुणरयण सीलसागरमणंतम-
प्पमेय भवियधम्मवरचाउरंतचक्रवटी णमोत्थु ते ’ इत्यादि. एवं समा-
पिताशेषजन्मस्नात्रविधिः प्रभोः । नातिदूरांतिकस्थोऽसौ विनयेन निपेवते
॥ ३२ ॥ त्रिपष्टिरपि देवेन्द्राः सौधर्मेन्द्रविवर्जिताः । अभिर्षिचंत्यनेनैव विधि-
नानुक्रमेण च ॥ ३३ ॥

ततश्चेतानदेवेन्द्रः पंच मूर्त्तीर्विकुर्वति । जिनं धृतवैकयोत्संगे शक्र-
स्थाने निपीदति ॥ ३४ ॥ एकया छत्रमाधत्ते धत्ते द्वाभ्यां च चामरौ ।
एकया पुरतः शूलं धृत्वा तिष्ठति भृत्यवत् ॥ ३५ ॥ अथ सौधर्मेन्द्राजोऽपि
सासग्रीमखिलामपि । प्राग्वद्विधाय कुरुते विशेषं चैकमद्भुतं ॥ ३६ ॥ कृ-
त्वा चत्वारि शुक्लोद्ग-स्वरूपाणि चतुर्दिशं । तेषां शृंगाष्टकाक्षीर-धारा-

जोड़ी करीने स्तुति पदोनी श्रेणि कहे. (३१) ते संवंधी जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रमां आ-
प्रमाणे कहुं छे.-‘णमोत्थु ते सिद्ध बुद्ध णीरय समण समाहिअ समत्त समजोगि
सल्लगत्तण णिअभय णीरागदोस णिम्मम णिस्संग णीसल्ल माणमूरण गुणरय-
ण सीलसागरमणंतमप्पमेय भवियधम्मवरचाउरंतचक्रवटी णमोत्थु ते ’ इत्यादि.
अच्युतेंद्र आ प्रमाणे जन्मस्नात्र विधि बधो-समाप्त करीने प्रभुणी अतिदूर नहीं तेम अति
नजीक नहीं ए रीते उभा रही विनयपूर्वक सेवा करे. (२३२) ए रीते सौधर्मेन्द्रासिवाय
६३-इंद्रो अच्युतेंद्र करेल विधि प्रमाणे जन्माभिषेकने लगतो सर्व विधि करे. (२३३)

पछी ईशानेंद्र पांच रूप विकुर्वे, तेमांना एक रूपे प्रभुने खोळामां लहने शकेंद्रने
ढेकाणे सिंहासनपर बेसे, एक रूपे छत्र धारण करे, बे रूपे बे बाजु चामर बीजे, एक रूपे
प्रभुनी आगळ शूल हाथमां धारण करीने सेवकनी जेम उभा रहे. (२३४-२५) पछी
सौधर्मेन्द्राज पण सर्व सामग्री पूर्वनी पेठे एकत्र करीने एक अद्भुत विशेषकार्य करे.
(२३६) चार उज्जळ वृषमना रूप करी प्रभुनी फरता चारे दिशाए रही तेना आठ

१ हे सिद्ध, बुद्ध, कर्मरज रहित, अमण, समाधिमान, कार्यने समाप्त करनार, सर्वयोग-
नो नारा करनार, भय रहित, राग-द्वेष रहित, ममता रहित, संग रहित, शक्य
रहित, माननो नारा करनार, गुणोभां रत्न समान, शीलना सागर, अंत रहित, प्रमेय रहित,
सुंदर एवा धर्ममां श्रेष्ठ चातुरंत चक्रवर्ती एवा तमने नमस्कार थाथो.

भिर्गङ्गावधि ॥ ३७ ॥ ऊर्ध्वमुत्पत्य संभूय पतन्तीभिः प्रभूपरि । छत्राकारं
विभ्रतीभि-जिनं शक्रोऽभिषिचति ॥ ३८ ॥

स एवं विहिताशेष-जन्मस्नात्रविधिस्ततः । प्राग्वदहंतमादाय
पंचमूर्त्तिर्निवर्त्तते ॥ ३९ ॥ युक्तश्चतुर्विधैर्देवैः कृतप्रौढमहोत्सवैः । जिनं
जन्मगृहे नीत्वा स्थापयेन्मातुरंतिके ॥ ४० ॥ हृत्वावस्वापिनीं
मातुः प्रतिविंबं प्रभोश्च तत् । न्यस्यत्युच्छीर्षके चौम-युग्मं कुंडल-
युग्मयुक् ॥ ४१ ॥ विचित्ररत्नमालाभिः कृतं श्रीदामकुंडलं (गंडकं) ।
लंबयत्यहंदुल्लोचे स्फुरज्जुंवनकाकृति ॥ ४२ ॥ उत्तानशायिनस्तच्च
पश्यंतः परमेश्वराः । रमते विकसन्नेत्रा अनुत्तरसुरा इव ॥ ४३ ॥
स्वाम्यंगुष्ठे जुधः शांत्यै स्थापयत्यमृतं हरिः । मुखे यत्क्षेपतोऽहंत-स्तृ-
प्यंत्यस्तन्यपा अपि ॥ ४४ ॥ ततः शक्राज्ञया श्रीदा-ज्ञापिता जुंभ-
कामराः । कोटीर्द्वात्रिंशतं स्वर्ण-हिरण्यानां जिनालये ॥ ४५ ॥ निद-
धत्यन्यदप्येवं भूरिभद्रासनादिकं । उद्घोषणां ततः शक्रः कारयत्याभियो-

शुंगनी धारा आकाशमां उंचे उडीने भेळी यह प्रभुनी उपर छत्राकारने धारण करती
पडे तेम करे . आ रीते शक्रेंद्र प्रभुने अभिषेक करे. (३३७-३८)

आ प्रमाणे शक्रेंद्र बघो जन्मस्नात्रविधि अन्युर्वेद्रे कर्यो हतो तेम करीने पळी पांच
रूप करीने प्रथमनी पेटे प्रभुने ग्रहण करी पाछा करे अने चारे प्रकारना देवोयी कराता
प्रौढ महोत्सवपूर्वक जिनेश्वरना जन्मगृहे आवीने प्रभुने मातानी पासे भूके. (२३९-४०)
पळी मातानी अवस्वापिनी निद्रा अने प्रभुनुं प्रतिविंब हरी लह तेमने ओशीके वस्त्रयुग्म
अने कुंडलयुग्म स्थापन करे. (२४१) अने अरिहंतना उपरना भागमां उल्लोचमां विचित्र
रत्नमालावडे घनावेल श्रीदामकुंडल (गंडक-पुष्पनो दंडो) स्फुरायमान झुमणानी आकृति-
वाळो लटकावे. (२४२) ते दडाने जोडने उत्तानशायी' एवा प्रभु विकसायमान नेत्र-
वाळा यडने अनुत्तर विमानना देवोनी जेम रमे. (२४३) पळी शक्रेंद्र जुघानी शांतिने
माटे प्रभुना अंगुठामां अमृतनो संचार करे के जे अंगुठाने मुखमां राखवायी स्तनपान
नहीं करनारा एवा प्रभु पण लुप्ति पावे. (२४४) त्यारपळी शक्रनी आज्ञापी कुबेरे
आज्ञा करेला जुंभक देवो बरीश प्रौढ स्वर्ण ने हिरण्यनी द्रष्टि प्रभुना घरमां करे. (२४५)
बीजा अनेक भद्रासनो विगेरे पण स्थापन करे. पळी शक्र पोताना आभियोगिक देवो

गिकैः ॥ ४६ ॥ कुर्वन्ति भगवज्जन्म-नगर्यां तेऽपि हर्षिताः । विष्वक्त्रि-
कचतुष्कादौ वाढमुद्घोषणामिति ॥ ४७ ॥ भो भोश्चतुर्विधा देवाः
शृण्वंतु वचनं हरेः । यः प्रभोः प्रभुमातुर्वा विरूपं चितयिष्यति ॥ ४८ ॥
आर्यकस्य मंजरीवत् मूर्द्धा तस्य स्फुटिष्यति । आराध्येन विरोधो हि
नचिरादेव नाशयेत् ॥ ४९ ॥ ततश्चतुर्विधा देवा इन्द्राः शक्रादयोऽ-
खिलाः । गत्वा नंदीश्वरद्वीपे कुर्युरष्टाहिकोत्सवं ॥ ५० ॥

यदा च युगपज्जन्म यावतामर्हतां भवेत् । तदा तावन्ति रूपाणि
कृत्वोक्तं सकलं विधिं ॥ ५१ ॥ कुर्वन्ति दिक्कुमार्याद्याः सर्वेऽहंभक्ति-
निर्भराः । मनःसंकल्पसिद्धीनां किमशक्यं हि नाकिनां ॥ ५२ ॥

विज्ञातसुतजन्मार्ह-स्तिताथ नगरं निजं । कारयेद्वहिरंतश्च दूरिताशेष-
कश्मलं ॥ ५३ ॥ सुगंधिजलसंस्तिक्ता-पणवीथ्यादिभूमिकं । तथा त्रिकचतु-
ष्कादौ लिप्तं पुष्पाद्यलंकृतं ॥ ५४ ॥ स्थाने स्थाने दह्यमान-काकतुंडा-
दिधूपितं । अलंकृताशेषगेहं तोरणस्वस्तिकादिभिः ॥ ५५ ॥ ध्वजैर्नानावि-

पासे उद्घोषणा करावे, (२४६) ते देवो पण भगवंतनी जन्मनगरीमां चारेवाजु त्रिक
चतुष्क विगेरे स्थानकोए हर्षित यद्ने आ प्रमाणे उद्घोषणा करे, (२४७) के-‘ भो
भो चारे प्रकारना देवो ! इन्द्रतुं आ वचन सामळो के—जे कोइ प्रभुतुं के प्रभुनी मातातुं
विरूप चितवशे तेतुं मस्तक आर्यकमंजरीनी जेम फूटी जशे, केमके आराध्य जनो सायेनो
विरोध थोडा काळमां नाश करे ज छे, (२४८-४९) त्पारपडी चारे प्रकारना देवो
अने शक्रादि बधा इन्द्रो नंदीश्वरद्वीपे जहने अष्टाहिकोत्सव करे, (२५०)

ज्यारे जेटला प्रभुनो समकाले जन्म थाय त्यारे जेटला रूपो करीने उपर कक्षा
प्रमाणे सर्व विधि अरिहंतनी भक्तिमां निर्भर एवी दिक्कुमारीओ विगेरे सर्व देवो
करे, ‘ मनना संकल्पवडे ज जेमनी कार्यसिद्धि थाय छे एवा देवोने शुं अशक्य छे ? ’
(२५१-५२)

पुत्रना जन्मनी हकीकत अरिहंतना पिता प्रातःकाले जाणे के तरत पोतातुं आखुं
नगर अंदर शने बहार समस्त कचरा विनातुं साफ करावे (२५३) दुकाननी श्रेणि-
वाळा मार्गो जळवडे सिंचावे, तथा त्रिक चतुष्कादि लीपवापूर्वक पुष्पोवडे अलंकृत
करावे (२५४) स्थाने स्थाने काकतुंडादिनो सुगंधी धूप करावे, बधा घरो तोरण स्व-
स्तिकादिवडे अलंकृत करावे, बधी दुकानो नाना प्रकारनी ध्वजाओ तथा वस्त्रोवडे

धैर्वैद्यै-विराजन्निखिलाग्रं । पदे पदे भवद्गीत-नटनर्त्तककौतुकं ॥ ५६ ॥
 क्वचिद्भवन्मल्लयुद्धं क्वचिदारब्धरासकं । क्वचिद्विदूषकव्यास-कला-
 विस्मितमानवं ॥ ५७ ॥ वरत्राक्रीडिभिः कीर्णं व्याप्तं वंशाग्रखेलकैः ।
 कथकैश्च कथावीथी-व्याप्तिमनुजव्रजं ॥ ५८ ॥ निरंतरं वाद्यमान-
 भंभाभेरीमृदंगकं । झल्लरीवेषुवीणादि-वाद्यैः शब्दमयीकृतं ॥ ५९ ॥
 रिक्तकाराण्यहं मुक्तै-स्तस्करद्विद्वन्पादिभिः । ऋणानि दत्त्वा लोकानां
 निःशेषमनृणीकृतं ॥ ६० ॥ विद्वद्भ्रमातोन्मानादि-सानंदनिखिलप्रजं ।
 उद्गीयमानधवल-मंगलं प्रतिमंदिरं ॥ ६१ ॥ प्रतीष्टेष्टानीयमान-रत्नाद्यु-
 त्सवढौकनं । नानासत्कारसंतुष्ट-ज्ञातिस्वजनवांधवं ॥ ६२ ॥ अनेकैः
 स्वर्णरजत-रत्नांबरविभूषणैः । अनर्गलं दीयमानैः पूरितार्थिमनोरथं
 ॥ ६३ ॥ आदित एकादशभिः कुलकं ॥

अतुच्छोत्सवसच्छाये-ज्वहस्वेकादशस्विति । अतिक्रान्तेष्वधामंज्य

शोभावे. स्थाने स्थाने गीत-वाजित्र अने नाटको विगेरे कौतुकना साधनो करावे.
 (२५५-५६) कोइ जग्याए मल्लयुद्ध, कोइ जग्याए रामडा लेवानुं अने कोइ जग्याए
 विदूषकोनी अने व्यासनी कळा विगेरे प्रगट करावीने लोको कौतुक तेम ज आनंद
 मेळवे तेवी गोठवण करे. (२५७) स्थाने स्थाने दोरडा उपर नृत्य करनार नटोत्री
 व्याप्त करे, वासना अग्रभागउपर खेल करनारा नटोवडे सहित करे, कथाओनी
 ओथिथी मनुष्योना समूहने तन्मय करे एवा कथा करनारा व्यासोने बेसाडे. (२५८)
 बगर विसामे बागता एवा भंभा, भेरी, मृदंग, झल्लरी, वेषु, वीणादि वाजित्रोवडे आखुं
 नगर शब्दमय करे. (२५९) तस्करादि तेम ज राजद्रोही जनोमात्रने छोडी दहने कारा-
 गृह (केदखानुं) खाली करे. लोकोनुं ऋण (देयुं) आपी दहने सर्व प्रजाने अनृणी
 करे. (२६०) मानोन्मानादिमां वधारो करीने सर्व प्रजाने आनंद उपजावे. दरेक मंदि-
 रमां धवळमंगळ गावानुं शुरु थइ जाय. (२६१) उत्तम इष्टजनोना लावेल्ला रत्नादिक
 प्रभुना पिता पासे ढोकन करवामां आवे. पोतानी ज्ञातिवाळ्य तेम ज स्वजन वांधवोने
 नाना प्रकारना सत्कारथी संतुष्ट करे. (२६२) अनेक प्रकारना स्वर्ण, रजत अने
 रत्नोना अनर्गल आभूषणो देवावडे अर्थीजनोना मनोरथोने पूर्ण करे. (२६३)

आ प्रमाणे अतुच्छ एवा उत्सवयुक्त अग्यार दिवस व्यतिक्रम्ये-सवे चारमे दिवसे

स्वजनान् भोजनादिभिः ॥ ६४ ॥ संतोष्याथो तत्समक्षं गुणस्वभावा-
पेक्षया । ग्रहतां स्थापयेन्नाम पिता भद्रंकराक्षरं ॥ ६५ ॥

पाल्यमानाश्च वर्द्धते धात्रीभिस्तेऽथ पंचभिः । अंकादकं संच-
रंतः सह पित्रोर्मनोरथैः ॥ ६६ ॥ कलाहेतोरनारब्ध-कलाचार्या-
न्तिका अपि । स्वत एवात्तसकल-कलाः संपूर्णचंद्रवत् ॥ ६७ ॥
विद्यानां पारदृश्वानो विनाभ्यासं वचस्विनः । बाल्येऽपि दक्षस्थविरा इव
प्रोद्बुद्धबुद्धयः ॥ ६८ ॥ प्राच्याद्भवादनुगतैः स्नेहवश्यैरिवोत्तमैः । मतिश्रु-
तावधिज्ञानै-रमात्यैरिव सेविताः ॥ ६९ ॥ क्रीडापराङ्मुखाः प्रायो बाल-
चेष्टाविवर्जिताः । जगदुत्कृष्टसौंदर्य-भाग्यसौभाग्यशोभनाः ॥ ७० ॥
स्वजनानां जनानां च नयनानंददायिनः । प्रियंकराः प्रियालापाः प्रियाश्च
द्विपतामपि ॥ ७१ ॥ जितेंद्रियाः स्थिरात्मानो यौवनोद्योतिता अपि ॥
अचला अचला एव महावाताहता अपि ॥ ७२ ॥ स्त्रीपरिग्रहजयानि
चेत्प्राक्कर्माणि जानते । तदा वीवाहमप्यंगी-कुर्वते ते यथाविधि ॥ ७३ ॥
सह पाणिगृहीतीभि-र्विषयानपि भुंजते । क्षेप्तुं कर्माणि यज्ञीचो-पाये-

पोताना स्वजनोने आमंत्रण करी, भोजनादिबडे संतुष्ट करी तेमनी समक्ष गुणस्वप्ना-
दिनी अपेक्षाए मद्रकारी अचरवाळं प्रभुतुं नामस्थापन तेमना पिता करे. (२६४-६५)

एकधीजाना खोळामां संचरता एवा प्रभु पांच धाव्योवडे पालन कराता सता माता-
पिताना मनोरथ साथे शुद्धि पावे. (२६६) पक्षी कळाग्रहण करवा माटे कळाचार्य पासे
मूक्या विना ज स्वयमेव संपूर्ण चंद्रनी जेम समग्र कळाना धारक थाय. (२६७) कलुं छे के-
'अभ्यास विना ज विद्याना पारगामी, वचस्वी (वाचाळ) अने बाल्यावस्था छतां पण दत्त एवा
शुद्धनी जेवा प्रौढ बुद्धिवाळा प्रभु होय. ' (२६८) स्नेहथी वश करेला उत्तम जनोनी
जेम पूर्वमवधी साथे आवेला मति श्रुत ने अवधिज्ञानरूप अमात्योवडे सेवित होय.
(२६९) प्राये क्रीडाथी पराङ्मुख होय, बाळचेष्टा रहित होय अने जगतमां उत्कृष्ट
एवा सौंदर्य, भाग्य अने सौभाग्यवडे शोभित होय. (२७०) स्वजन परिवारने
नेत्रानंदना आपनार, प्रियंकर, प्रियालापी, द्वेषीजनोने पण प्रिय लागे तेवा, यौवनवडे
द्योतित धया छतां पण जितेंद्रिय अने स्थिर आत्मावाळा होय केमके महापवने हया-
येला छतां पण पर्वतो अचळ ज होय छे. (२७२) स्त्री परग्रवावडे ज पूर्वतुं भोगावळी
कर्म'क्षय थशे-तेनो जय थशे एम जो तेओ जाणे तो यथाविधि विवाहने पण स्वीका-
रनारा होय. (२७३) पाणिग्रहण करेली स्त्रीसाथे कर्म खपाववा माटे सांसारिक विष-

નાપિ રિપું જયેત્ ॥ ૭૪ ॥ વહી રાગં દર્શયંતો—ડપ્યંતઃ શુદ્ધાઃ પ્રવાલવત્ પ્રાપ્તેડપિ ચક્રમૃદ્રાજ્યે ન વ્યાસક્તા ભવંતિ તે ॥ ૭૫ ॥

પ્રવજ્યાવસરં સ્વસ્ય તે જ્ઞાનેન વિદંત્યથ । તર્સ્મિશ્ચ સમયેડમ્યેત્ય દેવા લૌકાંતિકા અપિ ॥ ૭૬ ॥ નત્વા વિજ્ઞપયંત્યેવં જય નંદ જગદ્ગુરો । ત્રૈલોક્યસ્યોપકારાય ધર્મતીર્થં પ્રવર્ત્ય ॥ ૭૭ ॥ લૌકાંતિકસ્વરૂપં તુ ત્રૈલોક્યકતો જ્ઞેયં. અત્ર કલ્પસૂત્રે શ્રીવીરજિનાધિકારે પ્રથમં લૌકાંતિકદેવાગમનં, તતો વાર્ષિકદાનમિતિ ક્રમો દૃશ્યતે, ષષ્ઠાંગે તુ શ્રીમદ્ભિજિનાધિકારે પૂર્વ સાંવત્સરિકદાનં, તતો લૌકાંતિકદેવાગમનમિતિ ક્રમો દૃશ્યતે, શ્રીઆવશ્યકે તુ શ્રીઋપમજિનાધિકારે કલ્પસૂત્રવત્, શ્રીમહાવીરાધિકારે તુ ષષ્ઠાંગવત્તથા ચોક્તં શ્રીજ્ઞાનસાગરસૂરિભિઃ સ્વકૃતાવચ્ચૂર્ણો, આહ—ઋપમાધિકારે સંબોધનોત્તરકાલં પરિત્યાગદ્વારમુક્તમિહ તુ કસ્માદ્વિપર્યયઃ ? ઉચ્યતે—ન સર્વાર્હતામયં નિયમઃ, યદુત સંબોધનોત્તરકાલભાવિની મહાદાનપ્રવૃત્તિરિતિ.

યોને પણ સેવે, કારણ કે નીચ ઉપાયવચ્ચે પણ કોઈ વચ્ચે શશુને જીતવા પડે છે. (૨૭૪) પ્રથમ વહારથી રાગ દર્શાવે છે છતાં પણ અંતરથી પ્રવાહની જેમ શુદ્ધ હોય છે. ચક્રવર્તી-પણ પ્રાપ્ત થાય તો પણ તેમાં આસક્ત થતા નથી. (૨૭૫)

પછી યોગ્યકાળે પોતાના જ્ઞાનથી પોતે પ્રવજ્યાનો અવસર જાયે, તે સમયે લૌકાંતિક દેવો પણ આવીને નમસ્કાર કરી યિજ્ઞાપ્તિ કરે કે—“ હે જગદ્ગુરુ ! તમે જય પામો ! આનંદ પામો ! ત્રણ લોકના ઉપકારને માટે ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાવો. ” (૨૭૬—૭૭) લૌકાંતિકોતું સ્વરૂપ ત્રૈલોક્યકતો જાણવું. શ્રીકલ્પસૂત્રમાં શ્રીવીરજિનાના અધિકારમાં પ્રથમ લૌકાંતિક દેવોતું આગમન થાય અને પછી વાર્ષિકદાન આપે એવો ક્રમ દેખાય છે, પણ છઠ્ઠા શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાંગમાં શ્રીમદ્ભિજિનાના અધિકારમાં પ્રથમ વાર્ષિકદાન અને પછી લૌકાંતિકોતું આગમન—એવો ક્રમ દેખાય છે, તથા શ્રીઆવશ્યકમાં શ્રીઋપમજિનાધિકારે કલ્પસૂત્રની જેમ જ કહેલ છે અને શ્રીમહાવીરાધિકારે છઠ્ઠા અંગ પ્રમાણે કહેલ છે. તે વિષે શ્રીજ્ઞાનસાગરસૂરિ પોતાની કરેલી અવચ્ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે—શંકા—‘ ઋપમાધિકારે લૌકાંતિકના સંબોધન પછી પરિત્યાગદ્વાર (વાર્ષિકદાન) કહેલ છે અને અહીં તેથી વિપર્યય કહેલ છે તેનું શું કારણ ? ઉત્તર—સર્વ અરિહંતમાં સંબોધન ઉત્તરકાળે જ મહાદાનની પ્રવૃત્તિ હોય એવો નિયમ નથી. ’

તતો દીઞાદિનાદર્વાગ્ વર્ષે શેષે જિનેશ્વરાઃ । દાનસ્ય ધર્મેષ્વગ્યૂત્વા-
દાનં દદતિ વાર્ષિકં ॥ ૭૮ ॥ કોટિમેકાં સુવર્ણાનાં લઘૈરષ્ટભિરન્વિતાં ।
આપ્રાતરાશસમયા-ન્નિત્યં દદતિ તીર્થપાઃ ॥ ૭૯ ॥ પુરે ત્રિકચતુષ્કાદૌ
કારયેદ્ધોપણામિતિ । ર્દૃષ્તિતં યસ્ય યદ્વસ્ત્ર-વિભૂપાવાહનાદિકં ॥ ૮૦ ॥
તથથેચ્છમિહાગત્ય સ યદ્દુઘ્નાત્વવિશંકિતઃ । સર્વાશાઃ પૂરયત્યેવં દાનૈઃ કીર્ત્યા
ચ તીર્થકૃત્ ॥ ૮૧ ॥ ધર્મપ્રભાવનાબુદ્ધ્યા લોકાનાં ચાનુકંપયા । જિના દદતિ
તદાનં ન તુ કીર્ત્યાદિકાંચિજ્ઞઃ ॥ ૮૨ ॥ દાનં યથા યથા દદ્યુઃ સ્વાપતેયં તથા
તથા । શક્રવૈશ્રમણાદિષ્ટા દેવાઃ પિપ્રતિ જૃંભકાઃ ॥ ૮૩ ॥ ત્રીણિ કોટિ-
શતાન્યષ્ટા-શીતિશ્ચોપરિ કોટયઃ । લઙ્ગાણ્યશીતિઃ સ્વર્ણાનાં દદ્યુર્વર્ષેણ
તીર્થપાઃ ॥ ૮૪ ॥ એતાવદ્વાર્ષિકે દાને જૃંભકામરઢૌકિતં । જિનેશ્વરાણાં
સર્વેષાં નિયતં પરિકીર્તિતં ॥ ૮૫ ॥ તદ્ધૈવં-દાતું યદાવ્દિકં દાન-મધ્ય-
વસ્યંતિ તીર્થપાઃ । તદાસનપ્રકંપેન જાનાત્યવધિના હરિઃ ॥ ૮૬ ॥ જીતમે-

દીઞાદિવસની અગાઉ એક વર્ષ વાકી રહે ત્યારે જિનેશ્વરો ચાર પ્રકારના ધર્મમાં દાનધર્મ
પ્રથમ હોવાથી વાર્ષિકદાન આપે છે. (૨૭૮) સૂર્યોદયથી આરંભીને પ્રાતઃકાળના
મોજન સમય સુધી (એ પ્રહર) દરરોજ એક ક્રોડ ને આઠ લાખ સોનેયાનું દાન તીર્થકર
આપે છે. (૨૭૯) નગરના ત્રિક ચતુષ્ક વિગેરે સ્થાનોમાં આ પ્રમાણે ઉદ્ધોપણા કરા-
વવામાં આવે છે કે-‘ જેને જે વસ્ત્ર, આભૂષણ, વાહનાદિકની રૂચ્છા હોય તે યથેચ્છપણે
પ્રશ્ન પાસે આવીને નિઃશંકપણે ગ્રહણ કરો.’ એ પ્રમાણે પ્રશ્ન દાનવડે સર્વની આશા (રૂચ્છા)
પૂર્ણ કરે છે અને કીર્તિવડે, સર્વ આશા(દિશાઓ)ને પૂર્ણ કરે છે. (૨૮૦-૮૧)
ધર્મની પ્રભાવના થવાની બુદ્ધિથી તેમજ લોકોપરની અનુકંપાથી જિનેશ્વરો દાન આપે છે,
કીર્ત્યાદિની શાકાંચાથી આપવા નથી. (૨૮૨) પ્રશ્ન જેમ જેમ દાન આપે છે તેમ તેમ
શકના લોકપાઠ વૈશ્રમણની આજ્ઞાથી જૃંભકો તે દ્રવ્ય પૂર્ણ કરે છે. (૨૮૩) એક
વર્ષમાં ૩૮૮ ક્રોડ ને ઍંશી લાખ સોનેયાનું દાન તીર્થકરો આપે છે. (૨૮૪) એ વધું
વાર્ષિકદાન સંબંધી દ્રવ્ય જૃંભકામરોએ પ્રશ્ન પાસે રજુ કરેલું હોય છે, અને સર્વ જિનેશ્વરો
મોટે પટલું દાન નિયતપણે કહેલું છે. (૨૮૫) તે આ પ્રમાણે-“ જ્યારે તીર્થકરો
વાર્ષિકદાન આપવાની રૂચ્છા કરે છે ત્યારે આસનકંપવડે અવધિજ્ઞાનથી તે રૂચ્છા
જાણીને રૂદ્ર વિચારે છે. (૨૮૬)-કે ‘ ત્રણ કાળમાં ઘણા એવા અમારો એ આચાર

वेदमस्माकं त्रिकालोद्भववज्रिणां । यद्वार्षिकाय दानाय प्रवज्यावसरेऽर्हतां
॥ ८७ ॥ दौकनीयं स्वापतेयं स्वर्णकोटीशतास्त्रयः । अष्टाशीतिःकोट-
यश्चा-शीतिलक्षसमन्विताः ॥ ८८ ॥ एवं निश्चित्य धनद-माज्ञापयति
वज्रभृत् । स जृम्भकामरांस्ते स्वं निक्षिपन्ति गृहेऽर्हतां ॥ ८९ ॥ अन्यद-
प्यश्वहस्त्यादि-भूषावस्त्रादि मंदिरात् । यच्छंत्यभीष्टं लोकानां दानवीरा
जिनेश्वराः ॥ ९० ॥ महानसान्यनेकानि कारयित्वा स्वसेवकैः । दापयं-
त्यन्नपानादि दीनादीनामनर्गलं ॥ ९१ ॥ तथोक्तं षष्ठांगे-‘ तए रां कुंभए
मिहिलाए रायहाणीए तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे वहुईओ महाणसला-
लाओ कारेइ ’ इत्यादि मल्लयध्ययने.

विप्रादेः स्वजनस्याथ प्राप्यानुज्ञां कथंचन । यस्मिन् दिने यतंते ते
चारित्राय महाशयाः ॥ ९२ ॥ तस्मिन् दिने तन्नगरं ध्वजश्रेण्यालंकृतं ।
स्वजनाः कारयंत्येषां विष्वक् पूर्वोक्तया दिशा ॥ ९३ ॥ तस्मिन्नवसरे
प्राग्व-च्चतुःषष्टिः सुरेश्वराः । आयांत्यासनकंपेन ज्ञात्वा दीक्षाचरणं
प्रभोः ॥ ९४ ॥ देवानां समुदायेना-गच्छता त्रिविवात्तदा । व्यावाभू-

हे के प्रवज्यावसरे अरिहंतोने वार्षिकदान माटे ३८८ क्रोड ने ऐंशी लाख सोनैया
जेटलुं द्रव्य अमारे पूरुं पाडवुं. (२८७-८८) ’ आ प्रमाणे निश्चय करीने सौधमेंद्र
धनदने आज्ञा करे अने ते जृम्भक देवताओने आज्ञा करे अने तेओ आटलुं द्रव्य जिने-
श्वरना घरमां नाखे छे. (२८९) एटला द्रव्य उपरांत बीजुं पण हाथी, घोडा, आभू-
षणो, वस्त्रो विगरे पोताना मंदिरमांथी दानवीर एसा जिनेश्वरो लोकोंने लेनी इच्छा
प्रमाणे आपे छे. (२९०) वळी पोताना सेवको पासे अनेक रसोडा शरु करावीने दीनज-
नोने अन्नपानादि पण अनर्गळ आपे छे. (२९१) ” श्रीज्ञाताधर्मकथांगमां कहुं छे के—
‘ त्पारपछी कुंभराजा मिथिला राजधानीमां त्यां त्यां-ते ते प्रदेशमां षण्ठी महानसशाळा
(रसोडा) करावे. ’ इत्यादि श्रीमल्लयध्ययने.

षष्ठी मातापिता विगरे स्वजनोनी कोइपण रीते अनुज्ञा मेळवीने ए महाशयो जे
दिवसे चारित्र लेवा माटे तत्पर थाय ते दिवसे ते नगर पूर्वं जन्मोत्सवमां कही गया
प्रमाणे स्वजनो ध्वजश्रेण्यादिवडे अलंकृत करे. (२९२-९३) ते अवसरे आसनकंप-
वडे प्रभुनो दीक्षा अवसर जाणीने चोसंठे इंद्रो प्रथमनी जेम त्यां आवे. (२९४) ते
वरुते देव-देवीना समुदाय सहित स्वर्गमांथी आवतां पृथ्वी ने आकाशनो मध्यभाग

म्योर्मध्यमुद्य-त्कोट्यकमिव दीप्यते ॥ ९५ ॥ कलशांस्तेऽष्टजातीयान्
पूजोपकरणानि च । पृथक् सहस्रमष्टानां कारयंत्याभियोगिकैः ॥ ९६ ॥
इंद्रवत्कलशानष्ट-प्रकारान् स्वजना अपि । शिल्पिभिः कारयंत्यन्या-न्य-
चोपकरणान्यपि ॥ ९७ ॥ कलशास्ते मनुष्याणां दिव्येषु कलशेष्वथ ।
अनुप्रविष्टेषु भृशं शोभन्ते दिव्यशक्तिनः ॥ ९८ ॥ ततः सुराहृतैस्तीर्थ-
नीरौपधिमृदादिभिः । वासवाः स्वजनाश्चाप्त-मभिषिचन्ति सोत्सवं
॥ ९९ ॥ तदा दर्पणभृंगारा-द्यलंकृतकराः सुराः । इंद्राद्याः परिपेवंते
प्रोच्चारितजयारवाः ॥ ३०० ॥ ततश्च गंधकापाय्या रूक्षितांगो जग-
त्प्रभुः । यथास्थानं परिहित-सर्वालंकारभासुरः ॥ १ ॥ कल्पद्रुमप्रसूनस-
ग्विराजिगलकंदलः । लक्षार्घं सदशं श्वेतं परिधत्तेऽम्बरं वरं ॥ २ ॥ युग्मं ॥

स्वजनाः कारयंत्येकां शिविकां शिल्पिपुंगवैः । विचित्ररचनां
भूरि-रत्नस्नंभशतांचितां ॥ ३ ॥ तादृश्या स्वर्गिकृतया मिश्रा
शिविकया च सा । भृशं विभाति मेधेव संगता शास्त्रसं-

उदय पामेला क्रोडो ध्वजं जेवो दीपी रहे. (२९५) पल्ली इंद्रो आभियोगिक देवो पासे
पूर्वे कथा प्रमाणे आठे जातिना १००८-१००८ कळशो अने पूजाना अन्य उपकरणो
विरचावे. (२९६) स्वजनो पण इंद्रनी जेम आठ प्रकारना कळशो तेम ज अन्य पूजाना
उपकरणो पण शीन्पी पासे तैयार करावे. (२९७) ते मनुष्योना करेला कळशोमां
दिव्य शक्तिर्था दिव्य कळशो प्रवेश करी जाय तेथी ते अत्यंत शोभावाळा थई रहे.
(२९८) तयारपल्ली देवोए लावेल तीर्थजळ, औषधि अने मृत्तिकादिवडे प्रभुना स्वजनो
अने इंद्रो आस एवा प्रभुने उत्सवपूर्वक अभिषेक करे. (२९९) ते वखवे इंद्रादिक देवो
दर्पण, भृंगार, चामरादिवडे अलंकृत करवाळा थईने (ते ते वस्तुओ हाथमां लईने)
जय जय शब्द बोलता प्रभुनी सेवा करे. (३००) तयारपल्ली गंधकापायी वस्त्रवडे
जगत्प्रभुना शरीरने रूच करीने (लुहीने) यथास्थान धारण करावेला सर्व अलंका-
रोथी विभूषित करे. पल्ली कल्पद्रुमना पुष्पोनी माळावडे विराजित कंठधाळा प्रभु लक्ष-
मून्यवाळें, सदश एवुं श्रेष्ठ श्वेतवस्त्र धारण करे. (३०१-२)

पल्ली स्वजनो सारा शीन्पीओ पासे विचित्र रचनावाळी अने ग्दनमय सेंकडो स्तं-
भोवाळी शिविका तैयार करावे. (३०३) शिविकामां देवोए करेली तेवी ज शिविका

विदा ॥ ४ ॥ पष्ठादिना विशिष्टेन तपसालंकृतस्ततः । उत्तरोत्तर-
मुत्कृष्ट-वर्द्धमानशुभाशयः ॥ ५ ॥ तत्र सिंहासने पूर्वा-मुखः स्वामी
निपीदति । प्रभोर्दक्षिणतश्चोप-विशेत्कुलमहत्तरा ॥ ६ ॥ पटशाटकमेकं
सा विभृते हंसलक्षणं । अंबधात्री वामतश्च चारुवेपा निपीदति ॥ ७ ॥
पृष्ठेऽवतिष्ठते चैका तरुणी चारुभूषणा । प्रभूपरि सितच्छत्रं दधाना स्व-
वर्धूपमा ॥ ८ ॥ एका च कृतशृंगारा चकोराक्षी निपीदति । ऐशान्यां
दधती हस्ते कलशं जलसंभृतं ॥ ९ ॥ एका निपीदत्याग्नेय्यां रम्यालंका-
रधंधुरा । हस्ते धृत्वा मणिमयं तालवृंतं मृगेक्षणा ॥ १० ॥ ततश्च
स्वजनादिष्टाः सहस्रं पुरुषर्षभाः । समोच्छ्रायोत्साहरूप-वेषभूषणशा-
लिनः ॥ ११ ॥ वहति शिविकां याव-त्तावत्सौधर्मनायकः । तस्य बाहां
दाक्षिणात्या-मूर्ध्वगां वहति स्वयं ॥ १२ ॥ उदीच्यामूर्ध्वगां बाहां
वहतीशाननायकः । अधस्तनां दाक्षिणात्यां चमरेंद्रः स्वयं वहेत् ॥ १३ ॥
अधस्तनीमौत्तराहां वर्लीद्रस्तामुदस्यति । चत्वार उद्रहंत्येव-मिद्रा बाहा-
चतुष्टयं ॥ १४ ॥ शेषाः सुराः सुरेंद्राश्च चलत्कुंडलभूषणाः । प्रौढप्रेमप्र-

मळी जवार्थी ते जेम शास्त्रना ज्ञानवडे बुद्धि शोभे तेम शोभी नीकळे. (३०४) पळी छद्द
विगेरे विशिष्ट तपवडे शोभना अने उत्तरोत्तर उत्कृष्ट तेम ज वर्धमान शुभाशयवाळा प्रभु
ते शिपिकाना मध्यमां पूर्वसन्मुख सिंहासनपर बेसे अने प्रभुनी दक्षिण बाजुए तेमनी
कुळमहत्तरा बेसे. (३०५-६) ते हंसना लक्षण (चित्र)वाळें एक पटशाटक (वस्त्र)
हाथमां राखे. डावी बाजुए सुंदर वेशवाळी धावमाता बेसे. (३०७) पाळळ एक सुंदर
आभूषणवाळी तरुणी देवांगना जेवी प्रभुनी उपर श्वेत छत्र धारण करीने बेसे. (३०८)
एक शृंगार करेली चकोराची (स्त्री) ईशानकूलमां हाथमां जळथी मरेली कळश लहने
बेसे. (३०९) एक रमणिक अलंकार धारण करेली मृगाची (स्त्री) अग्निकोणे
हाथमां मणिमय पंखो लहने बेसे. (३१०) पळी स्वजनोए आदेश करेला सरखी
उंचाह, उत्साह, रूप, वेप अने भूषणवाळा पुरुषश्रेष्ठो ते शिपिकाने उपाडे. ते वखत
सौधमेंद्र तेनी जमणी बाजुनी उपरली बाहाने धारण करे (उपाडे) (३११-१२)
उत्तर बाजुनी उपली बाहाने ईशानेंद्र उपाडे, जमणी बाजुनी नीचेनी बाहाने चमरेंद्र
उपाडे. (३१३) अने उत्तर बाजुनी नीचली बाहाने वर्लीद्र उपाडे. आ प्रमाणे चार
बाहा चार इंद्रो उपाडे. (३१४) बाकीना चळायमान कुंडळ तथा भूषणवाळा अने

કટિત-પુલકાંકુરદંતુરાઃ ॥ ૧૫ ॥ પંચવર્ણાનિ પુષ્પાણિ વર્પતો દેવદુંદુ-
ભીન્ । વાદયંતઃ સ્વમાત્માનં ધન્યમન્યાઃ સ્ફુરન્મુદઃ ॥ ૧૬ ॥ અહંપૂર્વ-
મહંપૂર્વ-મિતિ સત્ત્વરચેતસઃ । શેષેષ્વશેષદેશેષુ વહંતિ શિવિકાં પ્રભોઃ
॥ ૧૭ ॥ ત્રિભિર્વિશેષકં ॥

તથાહુઃ શ્રીમદ્રવાહુસ્વામિનઃ-‘ પુર્વં ઉક્તિત્તા માણુસેર્હિ સાહદ્દુ-
રોમકૂવેર્હિ । પચ્છા વહંતિ સીઅં અસુરિંદસુરિંદનાર્ગિદા ॥૧૮॥ ’ ઈદમ્નિય-
મશ્ચાત્ર ચતુર્થાંગે-પુરતો વહંતિ દેવા નાગા પુણ દાહિણ્યમિ પાસંમિ ।
પચ્ચચ્છિમેણ અસુરા ગરુલા પુણ ઉત્તરે પાસે ॥ ૧૯ ॥ શક્રેશાનો તતસ્તાં
તાં ત્યક્ત્વા વાહાં સુરેશ્વરૌ । ચામરાણિ વીજયતઃ પ્રભોરુભયતઃ સ્થિ-
તૌ ॥ ૨૦ ॥ તદા નર્મોગણં દેવૈઃ સ્ફુરદ્વસનભૂપણૈઃ । ભૂમંડલં ચ મનુજૈ-
ર્ભવેદ્વિષ્વગલંકૃતં ॥ ૨૧ ॥ નિરંતરં વાદ્યમાનૈ-રાનોદ્યૈર્વિવિધૈસ્તદા । જયા-
રૈશ્ચ લોકાનાં ભવેદ્ઘ્વદમયં જગત્ ॥ ૨૨ ॥ નાગરાણાં નાગરીણાં
સમુદાયૈઃ પદે પદે । વીદ્યમાણઃ સ્તૂયમાનઃ પ્રાર્થ્યમાનો મનોરથૈઃ ॥ ૨૩ ॥

પ્રમુખપરના પ્રૌઢ પ્રેમથી પ્રગટિત થયેલ પુલકાંકુરવાળા દેવો અને દેવેન્દ્રો પાંચવર્ણના પુષ્પોને ઘસાવતા, દેવદુંદુમી વગાડતા, પોતાના આત્માને ધન્ય માનતા, સ્ફુરાયમાન હર્ષવાળા થઈને હું પહેલો હું પહેલો એમ સત્ત્વર ચિત્તવાળા સમસ્ત માગોથી પ્રમુખી શિવિકાને ઉપાડતા ચાલે. (૩૧૫-૩૧૭)

શ્રીમદ્રવાહુસ્વામી કહે છે કે-“ પ્રમુખી શિવિકા પ્રથમ વિકસ્વર રોમરાજીવાળા મનુષ્યો ઉપાડે; પછી અસુરેન્દ્ર, સુરેન્દ્ર ને નાગેન્દ્રો તે શિવિકાને ઉપાડે. ’ (૩૧૮) ચોથા અંગ સમવાચાંગમાં આવો નિયમ ચતાવ્યો છે કે-‘ પૂર્વ દિશાએ વૈમાનિક દેવો ઉપાડે, દક્ષિણ વાજુએ નાગકુમારો ઉપાડે, પશ્ચિમ વાજુએ અસુરકુમારો ઉપાડે અને ઉત્તર વાજુએ સુવર્ણકુમારો ઉપાડે. (૩૧૯) યોડેક ચાન્યા પછી શક્ર ને ઈશાનેન્દ્ર તે વાહા ત્રીજી પ્રમુખી બે વાજુ રહીને ચામર ધીજતા ચાલે. (૩૨૦) તે વચ્ચે સ્ફુરાયમાન વસ્ત્રાભૂષણવાળા દેવોવડે આકાશ અને મનુષ્યોવડે ભૂમંડલ ચોતરથી અલંકૃત થઈ રહે. (૩૨૧) તેમજ અવિચ્છિન્ન વાગતા વિવિધ પ્રકારના ધાત્રીશ્રોવડે અને લોકોના જયજયારવચ્ચે આવું જગત શન્દમય થઈ રહે. (૩૨૨) નગરજનો અને નગરસ્ત્રીઓના સમુદાયથી વળે વળે જોવાતા, સ્તવાતા અને મનોરથોવડે પ્રાર્થના કરાતા એવા અગદ્ગુરુ દ્વારો ઘરો ને હાટોત્રં અતિક્રમણ કરતા,

भवनादसहस्राणि व्यतिक्रामन् जगद्गुरुः । जनाञ्जलिसहस्राणि गृह्णन्
शृण्वंश्च तत्स्तुतीः ॥ २४ ॥ वनाय पुर्या निर्याति राजमार्गेण मार्गवित् ।
सौधमेन्द्र इव स्वर्गा-त्पूर्वोक्ताभिः समृद्धिभिः ॥ २५ ॥

प्रथमं मंगलान्यष्टौ संपूर्णः कलशस्ततः । भृंगारचामरच्छत्र-वैजयं-
त्यस्ततः क्रमात् ॥ २६ ॥ पादपीठान्वितं रत्न-स्वर्णसिंहासनं ततः ।
ततः पृथक् साष्टशत-मनारोहेभवाजिनां ॥ २७ ॥ रथानामस्त्रपूर्णानां
ध्वजघंटावलीस्पृशां । प्रधानपुरुषाणां च प्रत्येकं शतमष्टयुक् ॥ २८ ॥
गजाश्वरथपादात्य-सैन्यानि च ततस्ततः । सहस्रयोजनोत्तुंगो ध्वजो
ध्वजसहस्रयुक् ॥ २९ ॥ खड्गग्राहाः कुंतपीठ-फलकग्राहियस्ततः । हास्या-
दिकारकाः कांद-र्पिकाश्च सजयारवाः ॥ ३० ॥ उग्रा भोगाश्च राजन्याः
क्षत्रियाद्यास्ततः क्रमात् । संचरन्ति ततो देवा देव्यश्च स्वामिनः पुरः
॥ ३१ ॥ वदन्ति सर्वे तत्रैवं जय जीव जगद्गुरो । ज्ञानार्थैर्निरतीचरै-र्जहि
कर्मरिपून् द्रुतं ॥ ३२ ॥ जयाजितानीन्द्रियाणि जीतं धर्मं च पालय ।

लोकानी हजारो अंजळी (प्रणामो) ने ग्रहण करता, तेमनी करेली स्तुतिओने सांभ-
ळता मोक्षमार्गेना जाणकार एवा ग्रन्थ वनमां जवा माटे राजमार्गे थहने पूर्वोक्त समृद्धि-
वडे जेम सौधमेन्द्र स्वर्गमांथी नीकळे तेम नगरमांथी नीकळे. (३२३-३२५)

दीक्षा महोत्सवना वरघोडामां प्रथम आठ मंगळ चाले. त्यारपल्ली संपूर्ण कळश,
भृंगार, चामर, छत्र, ध्वजाओ. पादपीठ सहित रत्न स्वर्णमय सिंहासन, त्यारपल्ली एक सो
आठ हाथी अने एक सो आठ घोडा (अनारोहवाळां) अस्त्रपूर्ण अने ध्वजा घंटाघंटावाळां
१०८ रथो, त्यारपल्ली १०८ प्रधान पुरुषो, त्यारपल्ली हाथी, घोडा, रथ अने पादातिरूप
चार प्रकारनी सेना, पल्ली हजार योजन उंचो हजार ध्वजाघाळो इंद्रध्वज, त्यारपल्ली खड्ग
माला अने पीठफलकने ग्रहण करीने चालनारा, तेम ज हास्य उत्पन्न करनारा अने जयजय
शब्द करनारा कांदर्पिको चाले. (३२६-३०) त्यारपल्ली उग्र, भोग, राजन्य अने क्षत्रियो
अनुक्रमे चाले. त्यारपल्ली देवदेवीओ स्वामींनी आगळ चाले. (३३१) ते सर्वे आ प्रमाणे
बोले के-“ हे जगद्गुरु ! जयवंता वतों, धणूं जीवो. निरातिचार एवा ज्ञानादिवडे कर्म-
शत्रुने शीघ्र तजी धो (नाश करो). (३३२) अजित एवी इंद्रियोने जीतो. आचार
अने धर्मनुं पालन करो. सर्व विघ्नोने जीती त्रिभुवननुं अश्वर्थ वतावळे मेळवो (३३३)

विद्वान् जित्वा त्रिभुवनै—श्रयभासादय द्रुतं ॥ ३३ ॥ रागद्वेषमहामह्यौ
हत्वा मल्ल इवोद्भटः । आराधनापताकां द्रागु जगद्रंगे समाहर ॥ ३४ ॥
विशुद्धं केवलज्ञानं प्रभो शीघ्रमवाप्नुहि । सन्मार्गं दर्शयास्माकं धर्मे निर्वि-
धनमस्तु ते ॥ ३५ ॥

एवं महैः प्राप्य वन-मशोकादितरोस्तले । संस्थाप्य शिविकां तस्याः
समुत्तरति तीर्थकृत् ॥ ३६ ॥ यथोचितं भूषणानि विमुंचति ततः प्रभुः ।
तान्यादाय हितं शास्ती—त्येवं कुलमहत्तरा ॥ ३७ ॥ उच्चोच्चगोत्रस्त्वं
वत्स त्वमसि क्षत्रियोत्तमः । प्रसिद्धमातापितृको व्यासकीर्तिर्जगन्नये
॥ ३८ ॥ दुराराधं दुश्चरं च व्रतमंगीकृतं त्वया । यद्बालुकानां कवल
इवास्वादलवोज्झितं ॥ ३९ ॥ दुर्यहं मेरुवत्खड्ग-धाराग्रमिव दुश्चरं । दुस्तरं
वार्द्धिवन्नीपमं क्लीवानां श्रवणादपि ॥ ४० ॥ ततः प्रमादं मा कार्षीं—वत्सो-
ऽसि त्वं सुखोचितः । तथा यतेथास्त्वं धर्मे यथा सिद्ध्येत्तत्तत्पितं ॥ ४१ ॥
इत्युदित्वा नमस्कृत्य शाटकं हंसलक्षणं । आदाय भूपयैः पूर्ण-मे-

रागद्वेषरूप महामहने उद्भट मल्लनी जेवा तमे इणीने जगत्तुपी रणभूमिमां आरा-
धना पताका मेळवो. (३३४) हे प्रभु ! तमे विशुद्ध एवा केवलज्ञानने शीघ्र प्राप्त करो.
अमने सन्मार्ग देखाडो, तमने धर्मेमां निर्विघ्नपणुं हो. ” (३३५)

आ प्रमाणे महोत्सवपूर्वक उद्यानमां आवीने अशोकादि वृक्षनी नीचे शिविका स्था-
पन करे, एटले प्रभु तेमांथी उतरे (३३६) यथोचितपणे आभूषणो प्रभु उतारे एटले ते
सांने कुलमहत्तरा तेमने आ प्रमाणे हितवचनो कहे (३३७) “ हे वत्स ! तमे पणो उच
गोत्रवाळा छो, तमो क्षत्रियोत्तम छो, प्रसिद्ध माता-पितावाळा छो, व्रण जगतमां जेमनी
कीर्ति पसरेली छे एवा छो. (३३८) तमे दुराराध्य अने दुश्चर एवुं व्रत अंगीकार करो छो
के अे आस्वादना अंश पण विनानुं वेळुना कवल जेवुं छे. (३३९) मेरुपर्षतनी
जेवुं दुर्यह छे, खड्गनी धारा जेवुं दुश्चर छे, समुद्रनी जेवुं दुस्तर छे, वल्लीव जनोने मांम-
ळटां पण भीष्म लागे तेवुं छे. (३४०) हे वत्स ! तमे सुखोचितं छो तेथी सेना
आराधनमां प्रमाद न करयो. तमे ते धर्मेना आराधनमां एवो प्रयत्न करजो के जेथी
तमाकं इच्छित सिद्ध थाय ” (३४१)

आ प्रमाणे कही नमस्कार करीने ते कुळमहत्तरा आभूषणोथी पूर्ण एवुं हंसलक्षणशाटक
प्रहण करी एक बाहु उमी रहे. (३४२) एटले प्रभु एक मुष्टिवडे दाटी—मुछना अने

कतः सापसर्पति ॥ ४२ ॥ ततो मुष्ट्यैकया कूर्चे तच्चतुष्केण मुर्द्धजान् ।
उद्धरन् कुरुते लोचं भगवान् पंचमौष्टिकं ॥ ४३ ॥ तदा च प्राप्तवैराग्यै-
र्जिनाः केचिन्नृपादिभिः । प्रव्रजंति परिवृताः केचिदेकाकिनोऽपि च
॥ ४४ ॥ केशांस्त्रादाय शक्रस्तान् सुरभीन् श्यामलान्मृदून् । अनुज्ञाप्य
जगन्नाथ—मुत्सृजेत्क्षीरनीरधौ ॥ ४५ ॥ वस्त्रं च स्थापयत्येकं प्रभोः
स्कंधे हरिस्तदा । देवदूष्याभिधं स्वर्ण—लक्षमूल्यमनुत्तरं ॥ ४६ ॥ देवमा-
नवशब्दौघो नानातूर्यरवोऽपि च । क्षिप्रमेवेद्रवाक्येन निखिलोऽप्युपशा-
म्यति ॥ ४७ ॥ नमो सिद्धाणामित्युक्त्वा स्वामी सामायिकं ततः ।
निषिद्धसर्वसावद्य—योगं संप्रतिपद्यते ॥ ४८ ॥

अत्र सामायिकपाठे भंते इति जिना न कथयंतीति कल्पवृत्त्यादिपु
करोमि भदंत सामायिकं । सर्वान्सावद्ययोगान् प्रत्याचक्षे । नचास्या-
न्यो भदंतोऽन्यत्र सिद्धेभ्यः आचारार्थं त्वनेन सिद्धान् वा प्रत्युक्त-
मिति तु तत्त्वार्थवृत्तौ.

चार मुष्टिवडे मस्तकना केशोनो—एम् पांच मुष्टिवडे सर्व केशोनो लोच करे. (३४३) ते
बलते जेमने वैराग्य उत्पन्न थयो छे एवा राजाओ अथवा राजकुमारो साथे केटलाक जिनेश्वरो
प्रव्रज्या ग्रहण करे अने केटलाक एकला पण प्रव्रज्या ग्रहण करे. (३४४) प्रभुना सुगंधी,
श्याम अने मृदु एवा केशोने ग्रहण करी प्रभुने जयाधीने इंद्र तेने चारसमुद्रमांक्षेपवे. (३४५)
पछी इंद्र लज सोनैयाना मूल्यवाळंने अनुत्तर एतुं एक देवदूष्य नामतुं बल्ल प्रभुना स्कंधपर
स्थापन करे. (३४६) तयारपछी इंद्रना एकवार ज कहेवाधी देवमानघोनो शब्दसमूह तेम
ज नाना प्रकारना वाजीत्रोना शब्दसमूह तत्काळ शांत थइ जाय. (३४७) एटले प्रभु नमो
सिद्धाणं एम् कहीने सर्व सावद्ययोगाना निषेधरूप सामायिक उचारे—संगीकार करे. (३४८)

अही सामायिकना पाठमां भंते एम् जिनेश्वरो न कहे एम् कल्पवृत्त्यादिमां कहुं छे.
तत्त्वार्थवृत्तिमां तो—“करोमि भदंत सामायिकं । सर्वान् सावद्ययोगान् प्रत्याचक्षे ।
न चास्यान्यो भदंतोऽन्यत्र सिद्धेभ्यः आचारार्थं त्वनेन सिद्धान् वा प्रत्युक्त-
मिति ।” एम् कहुं छे. एटले के “ तेमनी मान्यता प्रमाणे भदंत शब्द प्रभु कहे छे, परंतु
प्रभुने सिद्धयकी अन्य कोइ भदंत नथी तेथी अन्यत्र सिद्धेभ्यः एम् कहेल छे. एवो तेमनो
आचार छे. अथवा आ भदंत शब्दवडे सिद्धने ज उद्देशीने तेमना प्रत्ये भदंत शब्द कहेल होय
एम् जयाय छे.

ततस्तस्य च चारित्रप्रतिपत्त्युत्तरक्षणे । उत्पद्यते महाज्ञानं मनःप-
र्यायसंज्ञकं ॥ ४९ ॥ एवं गृहीतचारित्रा—स्तेऽर्हंतः परमेश्वराः । आपृ-
च्छ्य स्वजनांस्तस्मिन्नेवाहि विहरंत्यपि ॥ ५० ॥ वसंत्येकमहोरात्रं
ग्रामे द्रंगे च पंच तान् । चंदनाभ्यर्चने वास्या तक्षणे च समाशयाः
॥ ५१ ॥ मणौ मृदि रिपौ मित्रे समाश्च स्तुतिर्निदयोः । द्रव्यक्षेत्रका-
लभाव—प्रतिबंधविवर्जिताः ॥ ५२ ॥ तत्र द्रव्यं सचित्तादि क्षेत्रं
ग्रामगृहादिकं । कालः स्यान्मासवर्षादिर्भावो रागादिरुच्यते ॥ ५३ ॥
एकांते च सभायां च पुरेऽरण्ये समक्रियाः । समाहिताः समि-
तिभिर्—र्युतिभिश्च निराश्रवाः ॥ ५४ ॥ व्योमवत्ते निरालंबा आत्मे-
वास्वल्लितास्पदाः । सौम्याः शीतांशुवद्दीप्राः सहस्रकरविववत् ॥ ५५ ॥
वायुवच्चाप्रतिबंधाः शरदंभोऽमलाशयाः । पाथोनिधिवदक्षोभ्या अप्र-
कंप्याश्च मेरुवत् ॥ ५६ ॥ अप्रमत्ताश्च भारंड—खगवद्गजराजवत् ।
शौंडीराः सिंहवच्छूरा—त्मानो भुवि चरन्ति ते ॥ ५७ ॥ चतुर्भिः

त्यारपद्धी प्रभुने चारित्रप्रतिपत्तिनी उत्तर क्षणे ज मनःपर्याय नामहुं महा-
ज्ञान उत्पन्न थाय. (३४९) ए प्रमाणे जेमणे चारित्र ग्रहण करेलुं छे एवा अरिहंत परमेश्वर
स्वजनोने पूछीने ते दिवसे ज त्यांथी विहार करे. (३५०) तेओ गाममां एक रात्रि अने
शहरमां पांच रात्रि रहे छे. तेओने कोइ चंदनवडे चर्चे के बांमलागडे छेदे ते बंनेपर
तेओ समान आशयवाळा होय. (३५१) मखिमां ने माटीमां, शत्रुमां ने मित्रमां, स्तु-
तिमां ने निंदामां समान होय. द्रव्य—क्षेत्र—काल—भावना प्रतिबंधरहित होय. (३५२) तेमां
द्रव्य ते सचित्तादि, क्षेत्र ते ग्राम, घर, बिगरे काल ते मास, वर्षादि अने भाव ते रागादि
फदेवाय छे. (३५३) एकांतमां के सभामां, नगरमां के अरण्यमां समक्रियावाळा होय, पांच
समिति ने ग्रण गुप्तिषी समाहित (सहित) होय, निराश्रव (आश्रवरहित) होय. (३५४)
तेओ आकाशनी जेम निरालंबी होय, आत्मानी जेम अस्पलित गतिराळा होय, चंद्र जेवा
सौम्य होय, सूर्यना बिज जेवा दीप्तिमान् होय, (३५५) वायुनी जेवा अपनिबंध होय,
शरदऋतुना अळ जेवा निर्मळ आशयवाळा होय, समुद्रनी जेवा अवोभ्य होय, मेरुनी
जेवा निष्प्रकंप होय, (३५६) भारंड पक्षी जेवा अप्रमत्त होय, गजराज जेवा शौंडीर
होय अने सिंहनी जेवा शूरवीर आत्मावाळा तेओ भूमिपर बिचरे (३५७) शंख जेम

કલાપકં ॥ શંખો વિવિધરાગેણ કાંસ્યપાત્રં યથાંભસા । રજ્યતે લિપ્યતે
નૈવ તથા તેઽપિ જિનેશ્વરાઃ ॥ ૫૮ ॥

તપસઃ પારણાં તે ચ કુર્વતે યસ્ય વેશ્મનિ । તદ્ગૃહે પંચ દિવ્યાનિ
સ્યુદૈર્વૈર્વિહિતાનિ વૈ ॥ ૫૯ ॥ સુગંધિજલવૃષ્ટિઃ સ્યાત્ ૧ પુષ્પવૃષ્ટિસ્તથા
ભવેત્ ૨ । સ્યાત્ સ્વર્ણવૃષ્ટિ ૩ ધ્વનતિ ગગને દિવ્યદુંદુભિઃ ૪ ॥ ૬૦ ॥
અહો દાનમહો દાન-મિત્યુદ્ધોપણપૂર્વકં । નૃત્યંતિ મુદિતા દેવા નર-
જન્મમાનુમોદિનઃ ॥ ૬૧ ॥ સ્વર્ણવૃષ્ટૌ ગરિષ્ઠાયાં સાર્દ્ધા દ્વાદશ કોટયઃ ।
કનિષ્ઠાયાં તુ તસ્યાં સ્યુ-લૈક્ષાસ્તાવત્ય એવ ચ ॥ ૬૨ ॥ ત્રૈલોક્યસ્થામત્રિ-
લ્લોભ-પ્રભવિષ્ણુભુજા અપિ । પરીપહોપસર્ગોસ્તે સહંતે નિર્જરાર્થિનઃ ॥ ૬૩ ॥

હ્રુત્ ૧ પિપાસા ૨ ચ શીતોષ્ણો ૩-૪ । દંશા ૫ ચેલા ૬ ડરતિ
૭ સ્ત્રિયઃ ૮ । ચર્યા ૯ નૈપેધિકી ૧૦ શય્યા ૧૧-ડક્રોશશ્ચ ૧૨ વધ
૧૩ યાચને ૧૪ ॥ ૬૪ ॥ રોગા ૧૫ ડલામ ૧૬ તૃણસ્પર્શાઃ ૧૭ સત્કારો
૧૮ મલિનાંગતા ૧૯ । પ્રજ્ઞા ૨૦ ડજ્ઞાનં ૨૧ ચ સમ્યક્ત્વં ૨૨ દ્વાવિંશતિઃ
પરીપહાઃ ॥ ૬૫ ॥ અરત્યાહ્યાન્મોહનીયા-દરતિઃ સ્યાત્પરીપહઃ । જુગુ-

વિવિધ રંગથી રંગાતો નથી અથવા કાંસ્યપાત્ર જલથી લેપાતું નથી તેમ પ્રશ્ન પણ રંગ કે
લેપ વિનાના હોય છે. (૩૫૮)

પ્રશ્ન જેને ત્યાં તપનું પારણું કરે તેને ત્યાં દેવોના કરેલા પાંચ દિવ્ય પ્રગટ થાય.
(૩૫૯) તે આ પ્રમાણે—સુગંધી જલની વૃષ્ટિ, પુષ્પોની વૃષ્ટિ, સ્વર્ણની વૃષ્ટિ, આકાશમાં
દેવદુંદુભિનો નાદ અને અહોદાન અહોદાન એવી ઉદ્ધોપણાપૂર્વક હર્ષ પામેલા દેવો મનુ-
ષ્ય જન્મની અનુમોદના કરતા સતા નાચે. (૩૬૦-૬૧) સ્વર્ણવૃષ્ટિ ઉત્કૃષ્ટી સાઢાવાર
ક્રોઢ સોનૈયાની થાય છે અને જવન્ય થાય તો સાઢાવાર લાઠ સોનૈયાની થાય. (૩૬૨)
ત્રણ લોકના ઘઠને વિલોભ પમાડવાને સમર્થ એવી શુજાવાળા છતાં પ્રશ્ન નિર્જરારને
માટે અનેક પ્રકારના પરિપહ તથા ઉપસર્ગોને સહન કરે. (૩૬૩)

પરિપહો ચાવીશ છે તેના નામ આ પ્રમાણે—હ્રુષા ૧, પિપાસા ૨, શીત ૩, ઉષ્ણ ૪,
દંશ ૫, અચેલ ૬, અરતિ ૭, સ્ત્રી ૮, ચર્યા ૯, નૈપેધિકી ૧૦, શય્યા ૧૧, આક્રોશ
૧૨, વધ ૧૩, યાચના ૧૪, રોગ ૧૫, અલામ ૧૬, તૃણસ્પર્શ ૧૭, સત્કાર ૧૮,
મલિનાંગતા ૧૯, પ્રજ્ઞા ૨૦, અજ્ઞાન ૨૧ અને સમ્યક્ત્વ ૨૨. (૩૬૪-૬૫) આ પરિ-
પહ કહ કહ કર્મપ્રકૃતિના ઉદયથી થાય છે તે કહે છે—અરતિ મોહનીયના ઉદયથી અરતિ

प्तामोहनीयाच्चा—चेलत्वं स्यान्नपावहं ॥ ६६ ॥ पुंवेदमोहनीयाच्च स्या-
त्पुसां स्त्रीपरीपहः । स्त्रीवेदमोहनीयाच्च स्त्रीणां स्यात्पुंपरीपहः ॥ ६७ ॥
भयमोहान्नवेद्रीणो नैपेधिक्याः परीपहः । याच्चापरीपहो मान-भंग-
कृन्मानमोहतः ॥ ६८ ॥ क्रोधहेतुः क्रोधमोह-भूराक्रोशपरीपहः । मान-
हेतुर्मानमोह-भूः सत्कारपरीपहः ॥ ६९ ॥ चारित्रमोहमाश्रित्य । स्युः
सप्तमी परीपहाः । प्रज्ञाऽज्ञानद्वयं ज्ञाना-वरणीयसमाश्रितं ॥ ७० ॥
सम्यक्त्वं दर्शनमोह-मलाभो विघ्नकर्म च । आश्रित्य वेदनीयं तु
भवंत्येकादशापरे ॥ ७१ ॥ तत्राद्याः क्रमतः पंच चर्या शय्या वधो रुजा ।
तृणस्पर्शश्च मालिन्य-मित्येते वेदनीयजाः ॥ ७२ ॥ एवं च ज्ञानावरणे
मोहनीयांतराययोः । वेदनीये चेति कर्म-चतुर्केतर्भवंत्यमी ॥ ७३ ॥
स्युर्द्वाविंशतिरप्येते सप्ताष्टकर्मबंधिनां । युगपद्विंशतिं चामून् वेद-
यंत्यपि जातु ते ॥ ७४ ॥ चर्या नैपेधिकी युग्मं युग्मं शीतोष्णयोरपि ।

परिपह थाय छे, जुगुप्ता मोहनीयना उदयथी लज्जा आपनार अचेल परिपह थाय छे.
(३६६) पुरुषवेदरूप मोहनीयना उदयथी पुरुषने स्त्री परिपह थाय छे, स्त्रीवेदरूप
मोहनीयना उदयथी स्त्रीने पुरुष परिपह थाय छे. (३६७) भय मोहनीयना उदयथी
भीष्म एवो नैपेधिकी परिपह थाय छे. मानभंग करनारो याचना परिपह मानमोहनी-
यना उदयथी उत्पन्न थाय छे. (३६८) क्रोधना हेतुभूत आक्रोश परिपह क्रोधमोहनी-
यथी उत्पन्न थाय छे. मानना हेतुभूत सत्कार परिपह मानमोहनीयथी उत्पन्न थाय छे.
(३६९) आ प्रमाणे सात परिपहो चारित्रमोहनीयकर्मना उदयथी उत्पन्न थाय
छे. प्रज्ञा परिपह ने अज्ञान परिपह ज्ञानावरणीयना, उदयथी उत्पन्न थाय छे.
(३७०) सम्यक्त्वं परिपह दर्शनमोहनीयना उदयथी उत्पन्न थाय छे. अलाम परिपह
अंतरायकर्मना उदयथी थाय छे. बाकीना ११ परिपहो वेदनीयकर्मना उदयथी उत्पन्न
थाय छे. (३७१) तेमां प्रथमना पांच तथा चर्या, शय्या, वध, रोग, तृणस्पर्श अने
मालिन्य ए ११ वेदनीयकर्मना उदयथी थाय छे. (३७२) ए प्रमाणे ज्ञानावर-
णीय, मोहनीय, अंतराय ने वेदनीय, ए चार कर्मना तथा परिपहो अंतर्माव
पामे छे. (३७३)

५। बायींशे परिपहो सात आठ कर्म पांचनार जीवने होय छे. कोइक वगुत सम-
काळे एमांना २० परिपहो वेदाय छे, (३७४) कारण के चर्या अने नैपेधिकी तेम ज

न भवेद्युगपत्तेनानुभवो विंशतेः स्मृतः ॥ ७५ ॥ ननु चात्यंतिके शीते पतति ज्वलितेऽनले । मध्यस्थस्यैकतः शीतं तुदत्येवोष्णमन्यतः ॥ ७६ ॥ अत्रोच्यते—शीतोष्णकालोत्थे शीतो—ष्णो एवात्र विवक्षिते । व्यभिचारो न तत्पूर्वो—क्तैः शीतज्वरिभिस्तथा ॥ ७७ ॥ एवंविधो व्यतिकरो न भवेद्वा तपस्विनां । तस्माच्छीतोष्णयोर्नैक—काले संभव इष्यते ॥ ७८ ॥ ननु शय्या च चर्या च न स्यातां युगपत्ततः । एकोनविंशतेरेव कथं नोक्तः सहोद्भवः ॥ ७९ ॥ अत्रोच्यते—कंचिद्ग्रामं समुद्दिश्य गच्छन्नुत्सुकमानसः । मार्गे यदीत्तरां शय्यां तादृशीं प्रतिपद्यते ॥ ८० ॥ गमनेच्छानिवृत्तत्वा—त्तदा चर्यापरीपहः । कंचित्कालं च शय्यापि यौगपथं द्वयोरिति ॥ ८१ ॥

मोहायुर्वर्जपट्कर्म—बंधिनां तु चतुर्दश । छद्मस्थानां स्युरष्टाभि—र्वर्जिता मोहनीयजैः ॥ ८२ ॥ चर्याशय्ये वोष्णशीते स्यातामेषां समं न

शीत अने उष्ण एना अनुभव समकाले थतो नथी, तेथी २० नो अनुभव कसो छे (३७५) अहीं कोइ प्रश्न करे छे—‘ अत्यंत शीतनो उपद्रव सते ज्वलित एवा अनल (अग्नि)नो कोइ आश्रय ले छे, तो ते एक पाजुथी शीतने वेदे छे. अने बीजी बाजुथी उष्णताने वेदे छे; तो तेथी वे समकाले केम न होय ? (३७६) तेने उत्तर आपे छे के—‘ अहीं शीत अने उष्णकालमां (ऋतुमां) लागती शीत ने उष्णतानी विवक्षा करी छे, तेथी शीत ज्वरादिवाळो मनुष्य तमारा कहैवा प्रमाणे अनुभव करे तो तेथी अमारा कथनमां व्यभिचार आवतो नथी. (३७७) अथवा एवो व्यतिकर तपस्वीओने बनतो नथी, तेथी शीत ने उष्ण परिपह एक काले संभवता नथी.’ (३७८) वळी प्रश्न करे छे के—‘ तमे शय्या ने नैषेधिकी परिपह एक काले थता नथी एम कहो छो ते ज प्रमाणे शय्या ने चर्या पण एककाले थता नथी तो १९ परिपह समकाले वेदाय एम केम न कथुं ? ’ (३७९) तेने उत्तर आपे छे के—‘ कोइ ग्रामने उदेशीने उत्सुक मनथी जतां मार्गमां जो ह्त्वरौ (थोडा कालनी) शय्या मळी आवे, ते वखते गमनेच्छा निवृत्त थयेली होवाथी चर्या परिपह होय छे अने किंचित् काल शय्यापरिपह पण होय छे तेथी ते बंने परिपह समकाले विवक्ष्या छे. ’ (३८०-८१)

मोहनीय ने आयु सिंवायना छ कर्मना बंधक छद्मस्थने मोहनीयकर्मथी उत्पन्न थता आठ परिपह सिंवायना १४ परिपहो होय छे. (३८२) तेमने चर्या ने शय्या तेम ज

यत् । द्वादशानुभवंत्येते सूक्ष्ममोहास्ततः समं ॥ ८३ ॥ ननु पूर्वोक्तया
युक्त्या न शय्याचर्ययोः कथं । सहोद्भवो भवत्येषा—मिति चेत् श्रूयता-
मिह ॥ ८४ ॥ तद्वेतुमोहानुदया—त्रैपामौत्सुक्यसंभवः ॥ ततो नेत्वर-
शय्यायामेषां चर्यापरीपहः ॥ ८५ ॥ छद्मस्थवीतरागाणा—मथैकं कर्म
वध्नतां । सयोगानां केवलानां भवस्थायोगिनामपि ॥ ८६ ॥ एका-
दशोपसर्गाः स्युर्वेदयन्ति समं नव । न चर्याशय्ययोः शीतो-
प्ययोर्यत्सममुद्भवः ॥ ८७ ॥ मोहकर्मोदयाभावादेपामौत्सुक्यसंभवः ।
न जातु स्यात्ततश्चर्या—शय्ययोर्न सहोद्भवः ॥ ८८ ॥ अमी च
सम्यक् संहन्ते दक्षैर्मोक्षाभिकाङ्क्षिभिः । रागद्वेषाकरणत—स्तस्मा-
दुक्ताः परीपहाः ॥ ८९ ॥ प्रज्ञाप्रकर्षे नोत्कर्षं न चाल्पज्ञपराभवं ।
विदधीतेति सोढव्यो बुधैः प्रज्ञापरीपहः ॥ ९० ॥ सत्कारेऽपि कृते भक्तै-
र्भोज्यवस्त्रोत्सवादिभिः । न माद्यतीति सोढः स्या—सत्काराख्यः परीपहः

उष्ण ने शीत समकाले यथा न होवाधी छद्म मोहवाळाने समकाले १२ परिपहो होय
छे. (३८३) अर्ही शिष्य प्रश्न करे छे के—‘ तमे कदेती पूर्वपुङ्क्तिवडे तेने समकाले
शय्या ने चर्या परिपह केम न होय ? ’ (३८४) तेने उत्तर याये छे के—‘ सांमळ ! औ-
त्सुक्यना हेतुभूत मोहनीयकर्मनो उदय न होवाधी तेमने उत्सुकता होती नथी,
तेथी तेमने इत्वरकाळना शय्या ने चर्या परिपह साये होता नथी (३८५)
छद्मस्थ वीतराग एवा एक ज (वेदनीय) कर्मना बंधकने, सयोगी केवळीने तेम ज
भवस्य अपोगीने पण ११ परिपहो (प्रज्ञा, अज्ञान ने अज्ञान विना) होय छे अने
समकाले नव परिपहने वेदे छे, केमके तेमने चर्या ने शय्या तेम ज शीत ने उष्ण परि-
पह समकाले उत्पन्न यथा नथी. (३८६—८७) तेमने मोहनीयकर्मनो उदय
न होवाधी कदापि उत्सुकनानो संभव नथी; तेथी चर्या अने शय्या एकी माये उत्पन्न
यथा नथी. (३८८) आ परिपहो मोक्षना अभिकांक्षी एवा दक्ष जीवो रागद्वेष कर्षा
विना सममाये सहन करे छे तेथी तेने परिपहो कथा छे. (३८९) प्रज्ञानो प्रकर्ष मते
अभिमान कायु नहीं अने अन्यछनो पराभव पण करवो नहीं एम जाणीने पुषज्जनोए
प्रज्ञापरिपह सहन करवो. (३९०) भवतजनोए मोक्षण, वस्त्र तथा उत्पनादिवडे सत्कार
कर्षा छतां पण अभिमान करवुं नहीं. ते रीते सत्कार परिपह महन कर्षो कहेयाय.

॥ ૧૧ ॥ અભ્યાસેડપિ શ્રુતાનામૌ જ્ઞાનદ્વિષ્ટો વિપણ્ણધીઃ । ન સ્યાત્સોઢવ્ય
 હત્યેવ—મજ્ઞાનાઋયઃ પરીપહઃ ॥ ૧૨ ॥ તપશ્ચારિત્રકટાનાં સોઢાનામિહ
 જન્મનિ । ફલાસંદેહતઃ સહ્યઃ સમ્યક્ત્વાઋયઃ પરીપહઃ ॥ ૧૩ ॥ શીતોષ્ણપ્રમૃ-
 તીનાં તુ વપુશ્ચેતસ્તુદાં સ્વયં । પરીપહત્ત્વં વિજ્ઞેયં સ્પષ્ટત્વાન્નેહ વર્ણિતં
 ॥ ૧૪ ॥ સ્ત્રીપ્રજ્ઞાલોકસત્કારા અનુકૂલા અમી ત્રયઃ । પ્રતિકૂલાશ્ચ
 વિજ્ઞેયાઃ શેષા ઇકોનર્વિશતિઃ ॥ ૧૫ ॥ અત્રાનુકૂલશીતલયોર્વિશેષોઽ-
 ન્વેષણીય ઇતિ. પરીપહૌ સ્ત્રીસત્કારૌ દ્વૌ સ્યાતાં ભાવશીતલૌ । ઉષ્ણાશ્ચ
 ભાવતઃ શેષા વિશતિઃ સ્યુઃ પરીપહાઃ ॥ ૧૬ ॥ તથાદ્રુઃ—‘ ઇત્થીસક્કારપરીસહો
 ય દો ભાવસીઅલા ઇષ ’ (આચા૦—૨૦૨ નિ૦) ઇત્યાદિ. ઇતિ પરીપહાઃ ।

ઉપસ્ટુડ્યત ઇભિર્યત્ ધર્માત્પ્રચ્યાવ્યતેડસુમાન્ । વાધાવિશેષાસ્તે પ્રોક્તા
 ઉપસર્ગા ઇતિ શ્રુતે ॥ ૧૭ ॥ દિવ્ય ૧ માનુષ ૨ તૈરશ્ચાઃ ૩ સ્વસંવેદ્યા ૪
 સ્તથૈવ ચ । ઇકૈકશ્ચ ચતુર્ભેદ ઇતિ તે ષોઢશ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૮ ॥ હાસ્યા-
 ત્પ્રદ્વેષતો વાપિ તૃતીયઃ સ્યાત્પરીક્ષણાત્ । તુર્યઃ પૃથગ્વિમાત્રાઋયો હાસ્ય-

(૩૧૧) અભ્યાસ કરતાં છતાં પણ શ્રુત ન આવઢે તો તેથી વિપણ્ણ (ખેદવાઢી) બુદ્ધિ-
 વાઢા ધરને જ્ઞાનના ઢેરી બનવું નહીં. આ રીતે અજ્ઞાન પરિપહ સહન કરવો. (૩૧૨)
 તપ—ચારિત્રાદિન કટો આ ભવમાં સહન કરવાથી તેના ફલમાં સંદેહ નહીં રાઢીને
 સમ્યક્ત્વપરિપહ સહન કરવો. (૩૧૩) શીતોષ્ણ વિશેરે શરીર તેમ જ ચિત્તને
 ષેઢ આપનારા પરિપહો પોતાની મેઢે જ જાણી લેવા. ઇ હકીકત સ્પષ્ટ હોવાથી અહીં તેનું
 વર્ચન કરેલ નથી. (૩૧૪) સ્ત્રી, પ્રજ્ઞા ને લોકોનો સત્કાર ઇ ત્રણ અનુકૂલ પરિપહ છે,
 બાકીના ૧૧ પ્રતિકૂલ પરિપહો છે. (૩૧૫) અહીં અનુકૂલ ને શીતલમાં શું વિશેષપણું
 છે તે વિચારવું. સ્ત્રી ને સત્કાર ઇ વે ભાવશીતલ છે અને બાકીના ષીશ પરિપહ ભાવથી
 ઉષ્ણ છે. (૩૧૬) શ્રીઆચારાંગનિર્ધુક્તિમાં કહ્યું છે કે—સ્ત્રી અને સત્કાર ઇ વે પરિ-
 પહો ભાવથી શીતલ છે ઇત્યાદિ. ઇતિ પરીપહાઃ ॥

જેનાવઢે પ્રાણી ઉપસર્ગ પામે અને જે ધર્મથી પ્રચુત કરી ઢે—તે વાધાવિશેષને
 ઉપસર્ગો સમજવા, ઇમ શ્રુતમાં કહ્યું છે. (૩૧૭) ઉપસર્ગોના મુલ્ય ચાર પ્રકાર છે.
 ૧ દેવસંબંધી, ૨ મનુષ્યસંબંધી, ૩ તિર્યચસંબંધી અને ૪ સ્વસંવેદ—ઇ ઇકેકના ચાર ચાર
 મેદ છે. ઇ પ્રમાણે ૧૬ મેદ સમજવા. (૩૧૮) દેવસંબંધી હાસ્યથી, દ્વેષથી, પરીવા
 માટે અને ચોથો પૃથક્ વિમાત્રાથી થાય છે. ઇ ચોથો મેદ હાસ્ય—દ્વેષાદિના સંકરપણાથી

द्वेपादिसंकरात् ॥ १९ ॥ स च हास्यात्समारब्धो द्वेपे यद्वा परीक्षणे ।
 निष्ठां यायात्क्रुधारब्धो—ऽप्येवं हास्यपरीक्षयोः ॥ ४०० ॥ यद्धारब्धः परी-
 क्षायै निष्ठां हास्यक्रुधोर्वजत् । एतेषां त्रिकसंयोगो—ऽप्येवं भाव्यो
 मनीषिभिः ॥ १ ॥ मानुषा अप्येत एव भवंत्याद्यात्त्रयस्ततः । कुशी-
 लप्रतिसेवाख्य—स्तुर्यो भोगार्थनादिजः ॥ २ ॥ भयाद् द्वेपाद्भक्ष्यहेतो—रप-
 त्यपालनाय च । इति तिर्यक्कृता ज्ञेया उपसर्गाश्चतुर्विधाः ॥ ३ ॥
 प्रद्वेपात्क्रुद्धसर्पाद्या—स्तुदन्ति श्वादयो भयात् । आहारहेतोर्व्याघ्राद्या धेन्वा-
 द्यान्नातुमात्मजान् ॥ ४ ॥ घट्टनाच्च प्रपतनात् स्तंभनात् श्लेषणादिति ।
 आत्मसंवेदनीयाः स्यु—रुपसर्गाश्चतुर्विधाः ॥ ५ ॥ यथाक्षिण पतिते रेणौ
 तस्मिन् हस्तेन मर्दिते । मांसांकुरैर्वा कंठादौ कष्टं स्याद्धट्टनोद्भवं ॥ ६ ॥
 गमनादावयत्नेन दुःखं स्यात्पतनोद्भवं । सुप्तस्य चोपविष्टस्य पादादौ
 प्रसृते चिरं ॥ ७ ॥ स्थिते स्तब्धे स्तंभनोत्थ—मेवं संकुचिते चिरं । स्थिते

थाय छे. (३९९) ते आवी रीते—हास्ययी आरंभेल होय पण जेजुं परिणाम परीक्षणमां
 के द्वेपमां थाय, क्रोधयी आरंभेल होय पण ते हास्य के परीक्षामां परिणाम पामे.
 (४००) तेम ज जे परीक्षा माटे आरंभेल होय पण ते हास्य के क्रोधमां परिणाम
 पामे. एवी रीते त्रिकसंयोगी भेद पण बुद्धिमानोए समजी लेवो. (४०१)
 मनुष्य संबंधी उपसर्गो पण एवा ज ग्रंथ प्रकारे हास्ययी, द्वेपयी अने परीक्षा माटे
 थाय छे अने चोयो कुशील प्रतिसेवा नामनो प्रकार छे, ते प्रार्थनादिकयी थाय छे.
 (४०२) भययी, द्वेपयी, मत्स्य माटे अने अपत्यपालना माटे एम तिर्यक्कृत उपस-
 र्गना पण चार भेद समजवा. (४०३) ते आवी रीते—प्रद्वेपयी सर्पादि दसे छे, भययी
 श्वानादि करहे छे, आहार माटे व्याघ्रादि उपसर्ग करे छे अने गाय विंगेरे पोताना पाळ-
 कोने बचाववा माटे सामी यह जाय छे. (४०४) घट्टनयी, प्रपतनयी, स्तंभनयी अने
 श्लेषणयी एम आत्मसंवेदनीय उपसर्गो चार प्रकारे थाय छे. (४०५) ते आवी रीते—आ-
 रमां रज विंगेरे पछे सते हाथवहे मर्दित करवायी अथवा कंठादि उपर मांसांकुर
 यवायी जे कष्ट उत्पन्न थाय ते घट्टनोद्भव समजवुं. (४०६) अयत्ने गमन करवायी
 पढी जवाय ते पतनोद्भव जाणवुं, तेम ज सुतेलाने के बेठेलाने यया काट्सुधी पण विंगेरे
 संघापी राखवायी ने स्तब्धपणे स्थित रहेवायी दुःख उत्पन्न थाय ते स्तंभनोद्भव सम-
 जवुं अने ए व रीते यया बलत सुधी संकुचितपणे रहेवायी शरीरनो अमुक भाग बळगी

તસ્મિન્ વિલસે ચ દુઃખં સ્યાત્ શ્લેષણોઞ્ચવં ॥ ૮ ॥ इदमर्थतः स्थानांग-
सूत्रवृत्त्यादौ.

एतांश्च सहमानानां क्षीयते कर्मसंततिः । तेषामनुत्तरज्ञान-तपःक्षां-
त्यादिशालिनां ॥ ९ ॥ त्यक्तार्त्तरौद्रध्यानास्ते धर्मध्यानसमाहिताः ।
ध्यानं ध्यातुं प्रवर्त्तते शुक्लं कर्मधनानलं ॥ १० ॥ ध्यानं नाम मनःस्थैर्यं
यावदंतर्मुहूर्त्तकं । आर्त्तं रौद्रं तथा धर्म्यं शुक्लं चेति चतुर्विधं ॥ ११ ॥
तथोक्तं स्थानांगवृत्तौ-अंतोमुहुत्तमेतत् चित्तावस्थाणमेगवत्युमि । छउम-
स्थाणं ज्ञाणं जोगनिरोहो जिज्ञाणं तु ॥ १२ ॥ योगास्तत्रौदारिकावि-
देहसंयोगसंभवाः । आत्मवीर्यपरीणाम-विशेषाः कथितास्त्रिधा ॥ १३ ॥
इत्यावश्यकहारिभग्नां ध्यानशतकवृत्तौ, मुहूर्त्ताद्यत्परं चित्ता-वस्थानमेक-
वस्तुनि । सा चित्तेत्युच्यते प्राज्ञै-र्यद्वा ध्यानांतरं भवेत् ॥ १४ ॥ तथोक्तं-
अंतोमुहुत्तपरञ्चो चित्ता ज्ञाणंतरं व होज्जाहि । सुचिरंपि हांज बहुवस्थु-
संकमे ज्ञाणसंताणो ॥ १५ ॥ तत्रेह न ध्यानादन्यद्व्याનાંતરं पृथक्ते, किं

રહે-ભાંયો હુંકો થઈ ન શકે તેથી ઉપજતું દુઃખ તે શ્લેષણોદ્ભવ મમજવું. (૪૦૭-૮)
આ ફક્ત સ્થાનાંગવૃત્તિવાદિમાં અર્થથી કહેલી છે.

ए परिषद् तथा उपसर्गोने सम्यक्प्रकारे सहन करनारा अनुत्तरज्ञान, तप ने क्षांति-
वाळा एवा तीर्थकरनी कर्मसंतति (चातिकर्मा) चय पावे છે. (૪૦૯) તેઓ આર્ત, રૌદ્રધ્યાનને તજીને પ્રથમ ધર્મધ્યાનમાં સ્થિત રહેલા હોય છે, પછી કર્મરૂપ રૂઢનને ઘાઠ-
વામાં દાધાનઠ સરખા શુક્લધ્યાન ધ્યાવાતું શરૂ કરે છે. (૪૧૦) ધ્યાન પટલે મનની સ્થિરતા. તે અંતર્મુહૂર્ત સુધી રહે છે. તે ધ્યાનના ચાર ભેદ છે. ૧ આર્ત, ૨ રૌદ્ર, ૩ ધર્મ્ય અને ૪ શુક્લ. (૪૧૧) શ્રીસ્થાનાંગસૂત્રની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે-‘ એક વસ્તુમાં અંતર્મુહૂર્ત સુધી ચિત્તનું અવસ્થાન તે છદ્મસ્થોને માટે ધ્યાન કહેવાય છે અને જિનોને (કેવ-
લીને) માટે યોગનિરોધરૂપ ધ્યાન હોય છે. (૪૧૨) ઔદારિકાદિક ત્રણ શરીરથી ઉત્પન્ન થપલા આત્મવીર્યના પરિણામ વિશેષરૂપ યોગો ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે. (૪૧૩) એમ શ્રીભાવરયકહારિભદ્રીમાં ધ્યાનશતકની વૃત્તિમાં કહેલ છે. મુહૂર્ત ઉપરાંત જે એક વસ્તુમાં ચિત્તનું અવસ્થાન તેને પ્રાજ્ઞ પુરુષોષ ચિંતા કહી છે અથવા તે ધ્યાનાંતર દશા હોય છે. (૪૧૪) તથોક્ત-અંતર્મુહૂર્તથી પર ચિંતા અથવા ધ્યાનાંતર હોય છે. વધુ વસ્તુના સંક્રમથી જે ધ્યો કાઠ ટકી રહે છે તે ધ્યાનસંતાન જાણવું. (૪૧૫) અહીં એક વસ્તુના ધ્યાનમાંથી

तर्हि ? भावानुप्रेक्षात्मकं चेत इति. वहूनि च तानि वस्तूनि च बहु-
वस्तूनि, आत्मगतपरगतानि मनःप्रभृतीनि, तेषु संक्रमः संचरणमिति
हारिभट्टां. गाढमालंबने लग्नं चित्तं ध्यानं निरेजनं । यत्तु चित्तं चलं
मूढ-मव्यक्तं तन्मनो मतं ॥ १६ ॥ अव्यक्तानां मूर्छितानां मत्तानां
स्वापमीयुषां । सद्योजातार्भकाणां चा-ऽव्यक्तं मूढं भवेन्मनः ॥ १७ ॥
एवं ध्यानं ध्रुवं चित्तं चित्तं ध्यानं न निश्चयात् । खदिरो वृक्ष एव स्यात्
स चान्यो वा तरुः पुनः ॥ १८ ॥ यन्मानसः परीणामः केवलो ध्यान-
मिष्यते । तन्मिथ्या यज्जिनैस्त्रैधे-ष्वपि योगेषु तत्स्मृतं ॥ १९ ॥ नन्वंग-
मनसोः स्थैर्या-पादनात्संभवेद् द्विधा । ध्यानं कथं तृतीयं तु वाचिकं
संभवेदिह ॥ २० ॥ अत्रोच्यते-यथा मानसिकं ध्यान-मेकाग्रं निश्चलं
मनः । यथा च कायिकं ध्यानं स्थिरः कायो निरेजनः ॥ २१ ॥ तथा
यतनया भाषां भाषमाणस्य शोभनां । दुष्टां वर्जयतो ध्यानं वाचिकं
कथितं जिनैः ॥ २२ ॥ तथाहुः-एवंविहा गिरा मे वत्तव्वा एरिस्ता न

पीजी वस्तुना ध्यानमा-जडुं ते रूप ध्यानांतर न समजडुं, त्वारे शुं समजडुं ? उत्तर-
भावानुप्रेक्षारूप चित्त समजडुं. बहु एवी वस्तुओ ते बहु वस्तुओ-आत्मगत ने परगत
मन विरेरे. तेमां संक्रम-संचरण-एवो अर्थ हारिमट्टीमां कयों छे ने आलंपनमां गाढपणे
लग्न यइ जाय एयुं निष्कंपध्यान ते चित्त कडुं छे अने जे चळ, मूढ तेम ज अव्यक्त होय
ते मन कहेवाय छे. (४१६) अव्यक्त, मूर्छित, मत्त, उंघमां पडेल अने तरतना
जमेला पाळकनुं मन अव्यक्तमूढ कहेलुं छे. (४१७) एम ध्यान ते तो ध्रुवपणे चित्त
ज छे पण चित्त ध्यानरूप होय एवो निश्चय नथी. जेम 'खेरनुं झाड ते तो पृष्ठ छे ज पण
पृष्ठ ते तो खेर होय पण खरो अने न पण होय.' (४१८) जेओ मानसना परिणामने
केवळ ध्यान इच्छे छे-माने छे ते मिथ्या छे, कारण के जिनेश्वरोए पूर्वे कदा प्रमाणे
त्रय प्रकारना योगमां ज ध्यान कहेल छे. (४१९) ए ध्यान अंगनी ने मननी स्थि-
रता उत्पन्न करनार तरीके बे प्रकारनुं संभवे छे, परंतु त्रीजुं वाचिक ध्यान शी रीते
संभवे ? (४२०) तेनो उत्तर आपे छे-जेम मानसिक ध्यान एकाग्र निश्चल एयुं मन
अने जेम कायिकध्यान निष्कंप स्थिर एवी काया, (४२१) तेम यतनावडे शोभन
भाषा बोलता अने दुष्ट भाषाने बर्धता वाचिकध्यान जिनेश्वरोए कडुं छे. (४२२) ने

वत्तत्त्वा । इय वेयालिश्रवक्कस्स भासओ वाइगं झाणं ॥ २३ ॥ मनोवचः-
 काययोगा-न्नयन्नेकाग्रतां मुनिः । वर्त्तते त्रिविधे ध्याने गणयन् भंगिक-
 श्रुतं ॥ २४ ॥ त्रैधेष्वापीति योगेषु ध्यानत्वे किल निश्चिते । मुख्येनैकत-
 मेनैव व्यपदेशः स्फुटो भवेत् ॥ २५ ॥ यथा सत्स्वपि दोषेषु वातपित्तक-
 फात्मसु । यदा भवेदुत्कटो यः कुपितः स तदोच्यते ॥ २६ ॥ यथा
 गच्छन् राजमार्गे नृपतिस्सपरिच्छदः । गच्छत्ययं नृप इति मुख्यत्वाद्व्यप-
 दिश्यते ॥ २७ ॥ तथा चित्तस्य मुख्यत्वा-द्ध्यानं चित्तोत्थमुच्यते ।
 वाङ्माययोस्त्वमुख्यत्वा-त्तद्ध्यानं नोच्यते पृथक् ॥ २८ ॥

ज्ञातविश्वस्वभावस्य निस्संगस्य महात्मनः । निर्ममस्य विरक्तस्य भवे
 ध्याने स्थिरं मनः ॥ २९ ॥ नित्यं यतीनां युवती-पशुक्रीवादिवर्जितं । विजनं
 शस्यते स्थानं ध्यानकाले विशेषतः ॥ ३० ॥ महात्मनां हि शमिनां ध्याननिश्च-
 लंचेतसां । न विशेषो जनाकीर्णं पुरे वा निर्जने वने ॥ ३१ ॥ ततो वा-

विषे कहुं छे के—‘आवा प्रकारनी (शुभ) वाणी मारे बोलवायोग्य छे, अने आवी
 पाणी मारे बोलवा योग्य नहीं, आ प्रमाणे विचार करीने जे अवक्रभापा बोले तेने
 वाचिकध्यान जाणवुं. (४२३) मन, वचन, कायाना योगने एकाग्र करता मुनि भंगि-
 कश्रुतने गणता सता त्रिविध ध्यानमां वचें छे. (४२४) आ प्रमाणे त्रयो प्रकारना योगने
 विषे ध्यानपणुं निश्चित कथें सते मुख्यपणो एकतम (योग) वडे ज स्फुट व्यपदेश थाय
 छे. (४२५) जेम शरीरमां घात, पित्त ने कफ त्रयो दोष छतां उपारे जे दोष उत्कट को-
 पेल् होय तेनो ज व्यपदेश कराय छे. (४२६) बळी जेम परिवार सहित राजा राजमार्गे
 जतो होय त्यारे मुख्यपणुं होवाथी आ राजा जाय छे एम व्यपदेश कराय छे. (४२७)
 ए ज प्रमाणे चित्तनी मुख्यता होवाथी ध्यान चित्तथी उत्पन्न थयेल् ज कहेवाय छे. वचन
 ने कायानी अमुख्यता (गौणता) होवाथी ते बे प्रकारना ध्यान जूदा कहेवाता नहीं. (४२८)

जेथे विश्वनो स्वभाव जाण्यो होय, जे महात्मा निस्संग, निर्मम अने विरक्त
 होय तेमनुं मन ज ध्यानमां स्थिर थाय छे. (४२९) मुनिओने निरंतरने माटे युवति, पशु ने
 नपुंसकना निवास रहित स्थान ज रहेवा योग्य कहेल् छे अने ध्यान काले तो विशेषे
 वरीने विजन-मनुष्य रहित एवुं स्थान जोइए. (४३०) जेओ ध्यानमां निश्चल मनवाळा
 ग्रह गया छे एवा महात्मा मुनिने तो जनाकीर्ण नगरमां के विजन एवा वनमां काह
 विशेषता नहीं. (बने समान छे) (४३१) तेथी वचन, काया ने मननी ज्यां स्थिरता

कायमनसां समाधिर्यत्र जायते । भूतोपघातहीनोऽसौ देशः स्याद्
ध्यायतो मुनेः ॥ ३२ ॥ यत्र योगसमाधान-मुत्तमं लभते मुनिः । स
ध्यानकालो दिवस-निशादिनियमस्तु न ॥ ३३ ॥ ध्यानस्थैर्यं प्रजायेता-
सनाद्यवस्थया यया । स्थितो निपण्णः सुप्तो वा ध्यायेत्तस्यामवस्थितः
॥ ३४ ॥ यदेशकालचेष्टास्व-वस्थासु निखिलासु च । मुनीश्वराः शिवं
प्राप्ताः क्षपिताशेषकल्मषाः ॥ ३५ ॥ तदेशकालचेष्टानां ध्याने कोऽपि न
निश्चयः । यथा योगसमाधिः स्या-द्यतितव्यं तथा बुधैः ॥ ३६ ॥

अत्रार्त्तरौद्रे दुर्ध्याने स्मृते दुर्गतिदायिनी । शुभध्याने पुनर्धर्म्य-गुह्ये
स्वःशिवदायिनी ॥ ३७ ॥ एषां स्वरूपं यथा-तत्रार्त्तस्य पीडितस्य रोगा-
किंचनतादिभिः । लोभादिभिर्वा यद्व्यानं तदार्त्तं स्याच्चतुर्विधं ॥ ३८ ॥
शब्दादीनामनिष्टानां संवंधे सति देहिनः । ध्यानं यत्तद्वियोगस्य तदार्त्तं
प्रथमं भवेत् ॥ ३९ ॥ अभीष्टानां च लब्धानां शब्दादीनां निरंतरं ।
अविच्छेदस्य या चिंता तद् द्वितीयं प्रकीर्तितं ॥ ४० ॥ आतंके सति

(समाधि) थाप तेयुं प्राणीभ्योना उपघात विनाशुं स्थान ध्यान करनारा मुनि माटे योग्य
गणाए छे. (४३२) इये जे वसते मुनि योगलुं समाधान उत्तम प्रकारे मेळवी शक्ते ते
ध्याननो फाळ समजवो, तेमां दियस के रात्रिनो नियम नथी. (४३३) यकी जे ध्याम-
नादि अवस्थाए ध्याननी स्थिरता थाप ते अवस्थामां एटले उभा, घंटेला के सुता
अपस्थित यद्दने ध्यान करे, (४३४) कारण के सर्व देशकाळ, सर्व चेष्टा अथवा सर्ग अव-
स्थाने विषे रहेला मुनीश्वरो अशेष कर्मकल्मष एवाधेने मोचने पावेल छे. (४३५)
तेथी कांइ पण देशकाळ के चेष्टानो ध्यानने विषे निश्चय नथी; माटे पंडितजनोए जे
रीते योग समाधि थाप तेम प्रयत्न करवो. (४३६)

अही आर्त्त ने रौद्र पे दुर्ध्यान छे अने ते दुर्गति आपनारा छे. धर्म ने शुक्रल पे शुभ
ध्यान छे अने ते स्वर्ग के मोचने आपनारा छे. (४३७) ए चार ध्यानलुं स्वरूप आ प्रमाणे
समजयुं. रोग अने अकिंचनता (दारिद्र्यता) विगरेथी तथा लोभादिरूपी पीडापेल-दुःखी
घपेल मनुष्य जे ध्यान थाप ते आर्त्त कहेले छे, तेना चार प्रकारे छे. (४३८) अनिष्ट
शब्दादिक विषयोना शरीर माथे संवंध यवाधी तेनो विषोग केम थापई एयुं ध्यान कयुं
ते आर्त्त ध्यान (अनिष्ट संयोग) प्रथम कयुं छे. (४३९) अनिष्ट एवा शब्दादि प्राप्त यए
मने निरंतर ते टकी रहे तेनो अविच्छेद न थाप तो टीक एम विनश्युं ते (इष्ट वियोग)
धीनुं आर्त्त ध्यान कयुं छे. (४४०) कोइ पण प्रकारनो व्याधि थये यते तेनी उपशान्तिनी

તસ્યોપ-શાન્તેશ્ચિતાતૃતીયકં । મુક્તાનાં કામભોગાનાં સ્મરણે સ્યાતુરીયકં
 ॥ ૪૧ ॥ અન્યે ત્વાદુશ્ચક્રિવિષ્ણુ-સુરશક્રાદિસંપદાં । આશંસયા નિદાનસ્ય
 ચિંતને તત્તુરીયકં ॥ ૪૨ ॥ તથાહુઃ-દેવિંદચક્રવર્તિ-ત્તણાઈં ગુણરિદ્ધિપ-
 ત્થણામઙ્ગયં । અહમં નિયાણચિંતણ-મન્નાણાણુગયમઽવત્તં તિ ॥૪૩॥ કંદનં
 શોચનં ચાશ્રુ-મોચનં પરિદેવનં । આર્તધ્યાનસ્ય ચત્વારિ લક્ષણાન્યાહુ-
 રાર્હતાઃ ॥ ૪૪ ॥ તત્ર-કંદનં સ્થાદિરવણં શોચનં દીનતા મતા । સ્પષ્ટં
 તૃતીયં તત્કિલ્પ-વાક્યાલ્લયં પરિદેવનં ॥ ૪૫ ॥ આત્મવર્તિત્વાદલક્ષ-
 મપ્યેભિર્લક્ષણૈરદઃ । લક્ષ્યતે હત્યમૂન્યાહુ-ર્લક્ષણાન્યસ્ય ધીધનાઃ ॥ ૪૬ ॥
 હિંસામૃપાદ્યતિક્રૂરા-ધ્યવસાયાત્મકં ભવેત્ । પરપ્રદ્વેષજં રૌદ્ર-ધ્યાનં
 તત્ત્વ ચતુર્વિધં ॥૪૭॥ હિંસા ૧ મૃપા ૨ સ્તૈન્ય ૩ સંર-ક્ષણા ૪ નુવંધિભેદતઃ ।
 તત્રાથ્યં પ્રાણિનાં દાહ-વધબંધાદિચિંતનં ॥ ૪૮ ॥ પૈશૂન્યાસમ્પવિતથ-
 વચસાં પરિચિંતનં । અન્યેષાં દ્રોહચુદ્ધ્યા ય-ન્મૃપાવાદાનુવંધિ તત્ ॥ ૪૯ ॥

ચિંતા કરવી તે ત્રીજું (રોગ ચિંતા) આર્ત ધ્યાન છે. અને ભોગવેલા કામભોગનું સ્મરણ
 કરવું તે ચોથું આર્ત ધ્યાન છે. (૪૪૧) શ્રીકાલકોક એમ કહે છે કે-ચક્રી, વિષ્ણુ, દેવ,
 દેવેન્દ્રાદિકની સંપદાની આશંસા (ઇચ્છા) વડે જે નિયાણું કરવાનું ચિંતન કરવું તે
 (અગ્રશોચ) ચોથું આર્ત ધ્યાન છે. (૪૪૨) તથાહુઃ-દેવેન્દ્ર કે ચક્રવર્તી વિગેરેની ગુણ
 શ્રદ્ધિની પ્રાર્થનારૂપ અષમ નિયાણાનું અજ્ઞાનને અનુગતવર્તનથી ચિંતવજું તે ચોથું આર્તધ્યાન
 છે. (૪૪૩) આ આર્ત ધ્યાનના કંદન, શોચન, અશ્રુમોચન ને પરિદેવન એ ચાર લક્ષણો
 અર્હતોષ કહેલા છે. (૪૪૪) તેમાં કંદન તે વિલાપ કરવો, શોચન તે દીનતા ધારણ
 કરવી, અશ્રુમોચન-આંસુ પાડવા તે સો સ્પષ્ટ છે, અને કિલ્પ વાક્યો બોલવા તે પરિદેવન
 સમજવું. (૪૪૫) ધ્યાન આત્મવર્તી હોવાથી અલક્ષ્ય છે પણ આ લક્ષણોવડે તે
 લક્ષ્યમાં આવી શકે છે. તેથી બુદ્ધિમાનોએ અને લક્ષણો વક્ષા છે. (૪૪૬)

હવે રૌદ્ર ધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે. હિંસા, મૃપાદિ અતિક્રૂર અધ્યવસાયરૂપ પરના પ્રદ્વે-
 પથી ઉત્પન્ન થયેલ રૌદ્ર ધ્યાન છે. તેના ચાર પ્રકાર છે. (૪૪૭) હિંસાનુવંધી, મૃપાનુ-
 વંધી, સ્તૈન્યાનુવંધી અને સંરક્ષણાનુવંધી. તેમાં પહેલું હિંસાનુવંધી ધ્યાન પ્રાણીઓને દાહ
 દેવો, વધ કરવો, વંધન કરવું इत्यादि ચિંતનરૂપ છે. (૪૪૮) અન્ય ઉપરની દ્રોહચુદ્ધિવડે
 પૈશૂન્ય, અસમ્પ અને વિતથ (અસત્ય) વચન બોલવા સંબંધી ચિંતન કરવું તે ધીજું
 મૃપાવાદાનુવંધી છે. (૪૪૯) તથાહુઃ-માયાવીનું, અભિસંધાન તત્ત્વરનું અને પ્રચ્છન્ન

तथाहुः—पिसुणासव्भासव्भूत्र—भूयघायाइवयणपणिहाणं । मायाविणो-
भिसंधण—परस्स पच्छन्नपावस्स ॥५०॥ परद्रव्यापहरण—चित्तनं तीवरोपतः ।
तन्नायकोपघातायै—भवेत्तैन्यानुबंधि तत् ॥ ५१ ॥ स्वीयस्वरक्षणार्थं
य—च्छंकमानस्य सर्वतः । परोपघाताभिप्रायः संरक्षणानुबंधि तत् ॥
॥ ५२॥ तथोक्तं—सदाइविसयसाहण—धणसंरक्षणपरायणमणिहं । सव्वा-
भिसंकणपरो—वघायकलुसाउलं चित्तं ॥ ५३॥ हिंसादिपु चतुष्केषु यदेका-
सेऽवनं मुहुः । रौद्रध्यानस्य तद् ज्ञेयं प्रथमं लक्षणं बुधैः ॥ ५४ ॥ चतु-
ष्केषु प्रवृत्तिस्तु द्वितीयं तस्य लक्षणं । तथा कुशास्त्रसंस्कारा—रमकादज्ञान-
दोषतः ॥ ५५ ॥ हिंसादिकेष्वाधर्मेषु धर्मबुद्ध्या प्रवर्त्तनं । तृतीयं लक्षणं
ज्ञेयं चतुर्थं तु भवेदिदं ॥ ५६ ॥ मरणांतोऽपि संप्राप्ते हिंसादेरनिवर्त्तनं ।
नहासंक्लिष्टमनसः कालशौकरिकादिवत् ॥ ५७ ॥

श्रुतचारित्रधर्माभ्या—मनपेतं तु यद्भवेत् । तद्धर्म्यं ध्यानमुक्तं त—चतु-
र्भेदं जिनोत्तमैः ॥५८॥ आज्ञाविचयसंज्ञं स्यात् श्रुतार्थचित्तनारमकं । अपाय-

पापीनुं पिशून, असभ्य, असद्वभूत अने घातकारी वचनो बोलवानुं चितवन (ते मृषा-
नुबंधी छे). (४५०) सीम रोपथी परद्रव्यना अपहरणनुं तेम ज तेना स्वामीना उपघातादिनुं
जे चितवन करयुं ते सैन्यानुबंधी रौद्र ध्यान छे. (४५१) पोताना द्रव्यना रक्षणे माटे
चोतरफथी शंकित चित्तवाळानुं परोपघातनुं जे चितवन ते संरक्षणानुबंधी रौद्र ध्यान
छे. (४५२) तथोक्तं—शब्दादि विषयना साधनभूत धनना संरक्षणमां परायणनुं अनिए
अने सर्व तरफथी शंकाबालुं तेमज परना उपघातरूप कलुषताथी आकृळ जे चित्त ते
(संरक्षणानुबंधी) छे. (४५३) हिंसादि चतुष्कमांधी जे कोह पण एकनुं वारंवार आ-
सेवन ते बुधजनीए रौद्र ध्याननुं प्रथम ध्यान समजयुं. (४५४) अने ए चारेमां प्रवृत्ति
ते रौद्र ध्याननुं धीजुं लक्षण जाणवुं, तेथी कुशास्त्र संस्काररूप अज्ञान दोषथी हिंसादिक
अधर्ममां जे धर्मबुद्धिए प्रवर्तन ते धीजुं लक्षण जाणवुं; अने मरणांत प्राप्त ध्ये सते पण
हिंसादिकथी न निवर्तवुं—महासंक्लिष्ट मनवाळा काळ नामना शौकरिक (कसाइ) नी
जेम ते चोयुं लक्षण जाणवुं. (४५५-५७)

हवे धर्मध्याननुं स्वरूप कहे छे. जे ध्यान श्रुतधर्म ने चारित्रधर्मथी युक्त होय ते
धर्मध्यान जिनेश्वरोए चार प्रकारनुं कयुं छे. (४५८) प्रथम श्रुतार्थना चितवनरूप

विचयं त्वाश्र-वादिभ्योऽपायचितनं ॥५९॥ पुण्यपापफलचिंता-विपाक-
विचयाभिधं । संस्थानविचयं तु स्या-ल्लोकाकृत्यादिचितनं ॥ ६० ॥
तथाहुः-आप्तवचनं हि प्रवचन-माज्ञाविचयस्तदर्थनिर्णयनं । आश्रववि-
कथागौरव-परीपहाद्यैरपायस्तु २ ॥६१॥ अशुभशुभकर्मपाका-नुचितनार्थो
विपाकविचयः स्यात् ३ । द्रव्यक्षेत्राकृत्यनु-गमनं संस्थानविचयस्तु ४
॥ ६२ ॥ रुची आज्ञानिसर्गाभ्यां सूत्रविस्तारयो रुची । चतुर्द्धा रुचयो
धर्म-ध्यानचिह्नचतुष्टयं ॥ ६३ ॥ सूत्रव्याख्यानमाज्ञा स्या-न्निर्युक्त्यादीह
तत्र या । रुचिः श्रद्धानमेपाज्ञा-रुचिरुक्ता महर्षिभिः ॥ ६४ ॥ विनोप-
देशं या तत्त्व-श्रद्धा सा स्यान्निसर्गजा । सूत्रे श्रद्धा सूत्ररुचि-स्तद्विस्ता-
रतिमा रुचिः ॥ ६५ ॥ तथोक्तं-आगमउवणसाणं निसगगओ जं जिणप्प-
णीयाणं । भावाणं सदहणं धम्मज्ञाणस्त तं लिंगं ॥ ६६ ॥

धर्मध्यानस्य चत्वारि भवंत्यालंबनान्यथ । सौधाचारोहणे रज्ज्वा-
दिवद्यानि जिना जगुः ॥६७॥ वाचना च पृच्छना च तथैव परिवर्तना । अनु-

आज्ञाविचय नामनुं छे. वीजुं आश्रवादिकथी प्राप्त वता अपाय-कण्ठोनुं चितवन करवुं
ते अपायविचय नामनुं छे. (४५९) वीजुं पुण्य-पापना फलनी चितारूप विपाक-
विचय नामनुं छे अने चोथुं लोकाकृति विगेरेनुं चितवन करवुं ते संस्थानविचय
नामनुं छे. (४६०) तथाहुः-“आप्तवचन ते ज प्रवचन, तेना अर्थनो निर्णय ते आज्ञा-
विचय. आश्रव, विकथा अने गौरव तथा परिपहादिनुं चितवन ते अपायविचय. (४६१)
अशुभ ने शुभ कर्मना विपाकनुं अनुचितन ते विपाकविचय अने पृच्छण्य पुक्त क्षेत्रनी
आकृतिनुं (लोकनालिकानुं अनुगमन (चितवन) ते संस्थानविचय. ” (४६२)
आज्ञारुचि, निसर्गरुचि, सूत्ररुचि ने विस्ताररुचि-आ चार प्रकारनी रुचि धर्मध्या-
नना चार चिह्नरूप छे. (४६३) सूत्रनुं व्याख्यान ते आज्ञा. ते व्याख्यान, निर्युक्ति
विगेरेने मेळवनी करवानी जे रुचि-श्रद्धान तेने महर्षिओए आज्ञारुचि कही छे. (४६४)
गुरु उपदेश विना जे श्रद्धा ते निसर्गरुचि, सूत्रमां जे श्रद्धान ते सूत्ररुचि अने तेना
विस्तारथी जे श्रद्धान ते विस्ताररुचि जाणवी. (४६५) तथोक्तं-जिनप्रणीत आग-
मना उपदेशनुं, तेमां कहेला भावनुं (पदार्थोनुं) जे स्वभावथी ज सद्वहुं ते धर्मध्याननुं
चिन्ह छे. (४६६)

धर्मध्यानना चार आलंबन छे के जे महेलविगेरे पर चडवा माटे रज्जु
(दोरडा) विगेरेनी जेवा जिनेश्वरोए कहा छे. (४६७) वाचना, पृच्छना, परिवर्तना

प्रेक्षा चेत्यमूर्पां स्वरूपमपि कीर्त्यते ॥६८॥ निर्जरार्थं विनेयानां सूत्रदाना-
दिवाचना । सूत्रादौ शंकिते प्रश्नो गुरुणां पृच्छना मता ॥६९॥ पूर्वाधी-
तस्य सूत्रादे-रविस्मरणहेतवे । निर्जरार्थं च योऽभ्यासः स भवेत्परि-
वर्तना ॥ ७० ॥ सूत्रार्थानुस्मरणं चा-नुप्रेक्षेत्यभिधीयते । धर्मध्याने
चतस्रोऽनु-प्रेक्षाः प्रोक्ता इमाः पराः ॥ ७१ ॥ अन्विति ध्यानतः
पश्चात् प्रेक्षा त्वालोचनं हृदि । अनुप्रेक्षा स्यादसौ चा-श्रयभेदात्
चतुर्विधा ॥ ७२ ॥ एकत्वानित्यत्वा-शरणत्वानां भवस्वरूपस्य । चिंता
धर्मध्याना-नुप्रेक्षाः स्युः क्रमादेताः ॥ ७३ ॥ एकोहं नास्ति मे कश्चि-
न्नाहमन्यस्य कस्यचित् । न तं पश्यामि यस्याहं नासौ भवति यो मम
॥ ७४ ॥ इत्येकत्वानुप्रेक्षा । कायः सन्निहितापायः संपदः पदमापदां ।
समागमाः स्वप्नसमाः सर्वमुत्पादि भंगुरं ॥ ७५ ॥ इत्यनित्यत्वानुप्रेक्षा ।
जन्मजरामरणभयै-रभिद्रुतेव्याधिवेदनाग्रस्ते । जिनवरवचनादन्य-न्न
चास्ति शरणं कच्चिद्धोके ॥ ७६ ॥ इत्यशरणानुप्रेक्षा । माता भूत्वा

अने अनुप्रेक्षा-आ चार आलंघन छे, तेनुं स्वरूप पण कहे छे-(४६८) निर्जराने माटे
शिष्योने सूत्रदानादि ते वाचना, सूत्रादिमां शंका पड्ये सते गुरुमहाराजने जे पूछवुं ते
पृच्छना, (४६९) पूर्वे भणेलो सूत्रादि न भूली जबा माटे जे बारंवार निर्जरार्थे
अभ्यास करवो ते परिवर्तना (४७०) अने सूत्रार्थनुं स्मरण करवुं ते अनुप्रेक्षा कहेल छे. धर्मध्या-
नमां धीजी चार अनुप्रेक्षा कही छे ते आ प्रमाणे-(४७१) अनु पटले ध्याननी पछी
प्रेक्षा पटले हृदयमां आलोचन ते अनुप्रेक्षा कहेवाय. ते आधयना भेदधी चार प्रकारनी
छे. (४७२) एकत्व, अनित्यत्व, अशरणत्व अने भवस्वरूपनुं जे चिंतवन ते धर्म-
ध्याननी अनुक्रमे चार अनुप्रेक्षा कही छे. (४७३) हुं एकलो छुं, मारुं कोइ नथी, हुं
पण अन्य कोइनो नथी, हुं एवो कोइने जोतो नथी के हुं जेनो होउं अने एवो कोइ नथी
के जे मारो होय. (४७४) आ एकत्वानुप्रेक्षा. काया अपायने आपनारी छे, संपत्ति वधि
आपदानुं स्थान छे, समागम वधा स्वप्न समान छे अने जे उपजे छे ते वधुं विनाशी छे
आ अनित्यत्वानुप्रेक्षा. (४७५) जन्म, जरा, मरण अने मयवहे अगिद्रुत (व्याप्त),
व्याधि-वेदनाधी ग्रस्त एवा आ संसारमां (लोकमां) जिनेस्मरना बचन उपरांत वीजुं कोइ
शरणभूत नथी. (४७६) ए अशरणानुप्रेक्षा. माता यइने पुत्री, बहिन के स्त्रीपण्ये आ संवा-

દુહિતા મગિની માર્યા ચ ભવતિ સંસારે । વ્રજતિ સુતઃ પિતૃતાં શ્રા-તૃતાં
પુનઃ શત્રુતાં ચૈવ ॥ ૭૭ ॥ ગર્ભોત્પત્તૌ મહાદુઃખં મહાદુઃખં ચ જન્મનિ ।
મરણે ચ મહાદુઃખમિતિ દુઃખમયો ભવઃ ॥ ૭૮ ॥ ઇતિ સંસારાનુપ્રેષા ॥

શોધયત્યષ્ટધા કર્મ-મલં શુક્લમિતિ સ્મ તત્ । શુચં વા ક્લમયતીતિ
શુક્લં તચ્ચ ચતુર્વિધં ॥ ૭૯ ॥ સવિચારં સ્યાત્પૃથક્ત્વ-વિતર્કાલ્પમિહા-
દિમં । તથૈકત્વવિતર્કાલ્પ-મવિચારં દ્વિતીયકં ॥ ૮૦ ॥ સૂક્ષ્મક્રિયં
ચાનિવૃત્તિ શુક્લધ્યાનં તૃતીયકં । સમુચ્છિન્નક્રિયં ચૈવા-પ્રતિપાતિ ચતુ-
ર્થકં ॥ ૮૧ ॥ ઉત્પાદાદિપર્યવાણામેકદ્રવ્યવિવર્તિનાં । વિસ્તારેણ પૃથગ્મેદૈ-
વિતર્કો યદ્વિકલ્પનં ॥ ૮૨ ॥ નાના ન્યાનુસરણા-સ્મકાત્પૂર્વગતશ્રુતાત્ । યત્ર
ધ્યાને તત્પૃથક્ત્વ-વિતર્કમિતિ વર્ણિતં ॥ ૮૩ ॥ યુગ્મમ્ । અત્ર ચ વ્યંજના-
દર્થે તથાર્થાદ્યંજનેઽસકૃત્ । વિચારોઽસ્તિ વિચરણં સવિચારં તદીરિતં
॥ ૮૪ ॥ મનઃપ્રભૃતિયોગાના-મેકસ્માદપરત્ર ચ । વિચારોઽસ્તિ વિચરણં
સવિચારં તતોપ્યદઃ ॥ ૮૫ ॥ એવં ચ-યત્પૃથક્ત્વવિતર્કાલ્પં સવિચારં

રમાં થાય છે અને પુત્ર પિતાપણે, માદૃષણે તેમ જ શત્રુપણે થાય છે. (૪૭૭) ગર્ભની
ઉત્પત્તિમાં મહા દુઃખ છે, જન્મતાં પણ મહા દુઃખ છે, મરણ પામતાં પણ મહા દુઃખ છે.
આ સંસાર દુઃખમય જ છે. (૪૭૮) ઇતિ સંસારાનુપ્રેષા.

હવે શુક્લ ધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે. અષ્ટ કર્મરૂપી મલને જે શોધે છે તે શુક્લ અથવા
જે શોકને દૂર કરે છે તે શુક્લ ધ્યાન કહેવાય છે. તે પણ ચાર પ્રકારનું છે. (૪૭૯)
તેમાં પ્રથમ પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચાર નામનું છે, બીજું એકત્વવિતર્કસવિચાર નામનું છે.
(૪૮૦) સૂક્ષ્મક્રિયચાનિવૃત્તિ નામનું ત્રીજું છે અને સમુચ્છિન્નક્રિયઅપ્રતિપાતિ નામનું
ચોથું શુક્લધ્યાન છે. (૪૮૧) એક દ્રવ્યમાં વર્તતા ઉત્પાદાદિ પર્યવ તેનો અનેક પ્રકા-
રના નયને અનુસરનારા પૂર્વગત અનુસાર પૃથક્ મેદવહે વિસ્તારથી વિતર્ક-વિકલ્પન જે
ધ્યાનમાં હોય તે પૃથક્ત્વ વિતર્ક કહેવાય છે. (૪૮૨-૮૩) અહીં વ્યંજનથી અર્થ અને
અર્થથી વ્યંજનમાં જે ચારંવાર વિચાર થાય તે વિચરણને સવિચાર કહેલ છે. (૪૮૪) મન
વિગેરે યોગોનું એકમાંથી બીજામાં જે વિચરણું તે વિચરણ તેને પણ સવિચાર કહેલ છે.
(૪૮૫) એવી રીતે પૃથક્ત્વના વિતર્ક સહિત અને વિચાર સહિત જે ઉભય ધર્મવાળું હોય

भवेदिह । तत्स्यादुभयधर्माद्व्यं शुक्लध्यानं किलादिमं ॥ ८६ ॥ उक्तं च—
उप्पायठिङ्भंगाईं पञ्जयाणं जमेगदव्वंमि । नाणानयाणुसरेणं पुव्वगय-
सुयाणुसारेण ॥ ८७ ॥ सवियारमत्थवज्जण—जोगंतरओ तयं पढमसुक्कं ।
होइ पुहत्तवियकं सवियारमरागभावस्स ॥ ८८ ॥

अनेकेषां पर्यवाणा—मेकद्रव्यावलंबिनां । एकस्यैव वितर्को यः पूर्व-
गतश्रुताश्रयः ॥ ८९ ॥ स च व्यंजनरूपोऽर्थ—रूपो वैकतमो भवेत् ।
यत्रैकत्ववितर्कस्थं तद्व्यानमिह वर्णितं ॥ ९० ॥ न च स्याद्व्यंजनादर्थे
तथार्थाद्व्यंजनेऽपि च । विचारोऽत्र तदेकत्व—वितर्कमविचारि च ॥ ९१ ॥
मनःप्रभृतियोगाना—मप्येकस्मात्परत्र नो । विचारोऽत्र तदेकत्व—वितर्कम-
विचारि च ॥ ९२ ॥ इदं ह्येकत्र पर्याये योगांचल्यवर्जितं । चिरमुज्जृ-
भते दीपं निर्वातगृहदीपवत् ॥ ९३ ॥ तथाहुः—जं पुण सुनिप्पकंपं

ते प्रथम शुक्लध्यान कर्तुं छे. (४८६) उक्तं च—उत्पाद, स्थिति ने विनाश जे एक
द्रव्यमा रहेला पर्यायो छे तेनो पूर्वश्रुतने अनुसारे अनेक नयाने अनुसरीने विचार करवो
तेम ज अर्थधी व्यंजनमां ने व्यंजनधी अर्थमां अने एक योगधी योगांतरमां संक्रमण करवुं
ते प्रथम शुक्लध्यान पृथक्त्ववितर्कसविचार नामनुं अरागमावीने होय छे. (४८७-८८)

एक द्रव्यावलंबी अनेक पर्ययोमांभी एक पर्यवनो ज वितर्क पूर्वगत श्रुतने आश्रयीने
करवामां आवे ते विचार पण व्यंजनरूपे के अर्थरूपे एकरूपे ज होय ते एकरवितर्क
नामनुं बीजुं शुक्लध्यान कर्तुं छे. (४८९-९०) तेषां व्यंजनधी अर्थमां के अर्थधी
व्यंजनमां विचारना केरफार यतो नथी तेषी ते एकत्ववितर्कमविचार नामनुं कहेवाय
छे. (४९१) एमां मन विगेरे योगनो पण एकमांभी बीजामां केरफाररूप विचार
वर्तवो नथी. तेनो पण एकत्ववितर्कमविचारमां ज समावेश छे. (४९२) अही एक
पर्यायमां योगनी चंचळता विनानुं होवाधी पवन विनाना घरमां रहेला स्थिर दीपक जेनुं
दीप शुक्लध्यान चिरकाल सुधी विस्तार पामे छे—वर्ते छे. (४९३) तथाहुः—जे अति

નિવાયસરણપ્પર્જવમિવ ચિત્તં । ઉપ્પાયઠિર્ઘંગા-ઇયાણમેગંમિ પજ્ઞાણ
 ॥ ૧૪ ॥ અવિયારમત્થવંજણ-જોગંતરઓ તયં વિહયસુક્કં । પુઠ્ઠવગયસુયા-
 લંઘણ-મેગત્તવિયારમવિયકં ॥ ૧૫ ॥

ક્રિયોચ્છ્વાસાદિકા સૂક્ષ્મા ધ્યાને યત્રાસ્તિ કાયિકી । નિવર્તતે ન
 યત્સૂક્ષ્મ-ક્રિયં ચૈવાનિવર્તિતં તત્ ॥ ૧૬ ॥ સ્યાદ્વર્જમાન એવાત્ર પરિણામઃ
 ક્ષણે ક્ષણે । ન હીયમાનસ્તદિદ-મનિવર્તિતં પ્રકીર્તિતં ॥ ૧૭ ॥ તત્ત્વ
 નિર્વાણગમન-કાલે કેવલિનો ભવેત્ । રુદ્ધવાક્ચિત્તયોગસ્ય વપુર્યોગાર્દ્ધરો-
 ધિનઃ ॥ ૧૮ ॥ ઉક્તં ચ-નિઘ્વાણગમણકાલે કેવલિણો દરનિરુદ્ધજો-
 ગસ્ત્ । સુદુમ્ભકિરિયાનિયદ્દી તદ્ધયં તણુકાયકિરિયસ્ત્ ॥ ૧૯ ॥

સમુચ્છિન્નાઃ ક્રિયાઃ કાયિ-વ્યાધ્યા યોગનિરોધતઃ । યસ્મિન્ યદ્વા-
 પ્રતિપાતિ તદ્દુક્લધ્યાનમંતિમં ॥ ૫૦૦ ॥ इदं त्ववस्थां शैलेर्शीं प्राप्तस्था-
 खिलवेदिनः । निरुद्धाशेषयोगस्य शुक्लं परममीरितं ॥ ૧ ॥ સિદ્ધત્વેऽપિ હિ

નિષ્પ્રકંપ નિવાત મકાનમાં રહેલા દીપકની જેમ ઉત્પાદ, વ્યય ને સ્થિતિમાંથી કોઈ એક
 પર્યાયમાં પૂર્વગત શ્રુતને અનુસારે સ્થિર ચિત્ત રહ્યું હોય તેમાંથી એક પર્યાયનો જ વિચાર હોય.
 ઘડી વ્યંજન ને અર્થનો કે યોગાન્તરનો ફેરફાર થવાપણું જેમાં ન હોય તે એકત્વવિતર્ક-
 અવિચાર નામનું શુક્લધ્યાન છે. (૪૯૪-૨૫)

જે ધ્યાનમાં કાયા સંબંધી ઉચ્છ્વાસાદિ સૂક્ષ્મ ક્રિયા વર્તે છે અને જે નિવર્તતી નથી
 તે સૂક્ષ્મક્રિયાઅનિવર્તિત નામનું ત્રીજું શુક્લધ્યાન છે. (૪૯૬) આ ધ્યાનમાં ક્ષણે ક્ષણે
 વર્જમાન પરિણામ હોય છે. હીયમાન હોતા નથી, તેથી આને અનિવર્તિત કહેલ છે. (૪૯૭)
 આ ધ્યાન નિર્વાણગમન કાલે કેવલ્લિયોને હોય છે, કે જેમણે વાયુયોગ ને મનયોગ
 પૂરા રોક્યા હોય છે અને કાયયોગ અર્ધ રોકેલો (રૂંધેલો) હોય છે. (વાદરકાયયોગ
 રૂંધ્યો હોય છે, સૂક્ષ્મ કાયયોગમાં વર્તતા હોય છે) (૪૯૮) ઉક્તં ચ-નિર્વાણગમન-
 કાલે અર્ધકાયયોગ જેણે રૂંધ્યો હોય છે એવા સૂક્ષ્મકાયની ક્રિયાવાળા કેવલ્લિને સૂક્ષ્મ-
 ક્રિયાઅનિવર્તિત નામનું ત્રીજું શુક્લધ્યાન હોય છે. (૪૯૯)

જે ધ્યાનમાં યોગનિરોધવડે કાયિકી વિગેરે ક્રિયા જેમની સમુચ્છિન્ન થઈ હોય છે
 અને જે અપ્રતિપાતી હોય છે તે ચોથું સમુચ્છિન્નક્રિયાઅપ્રતિપાતિ નામનું શુક્લધ્યાન
 કહીએ. (૫૦૦) આ ધ્યાન શૈલેશી અવસ્થા પ્રાપ્ત થયેલા અખિલવેદી (કેવલ્લિ) ને-
 સમસ્ત યોગ રૂંધેલા હોય તેને હોય છે. તે શ્રેષ્ઠ શુક્લધ્યાન કહેવાય છે. (૫૦૧)

संप्राप्ते भवत्येतदवस्थितं । न तु न्यूनाधिकं तेना-प्रतिपातीदमुच्यते ॥ २ ॥ इयं हि परमा कोटिः शुक्लध्यानस्य निश्चिता । अतः परं तन्नास्तीति परमं शुक्लमुच्यते ॥ ३ ॥ तथोक्तं-तस्सेव य सेलेसीं गयस्स सेलव्व निप्पकंपस्स । वोच्छिन्नकिरियमप्पडि-वाइ ज्ञाणं परमसुक्कं ॥ ४ ॥ योगनिरोधपद्धतिस्तु द्रव्यलोकतो ज्ञेयेति.

अव्ययं चाप्यसंमोहो विवेकः स्यात्तथा परः । व्युत्सर्गश्च भवेच्छुक्लध्यानचिह्नचतुष्टयं ॥५॥ यदेवाद्युपसर्गेभ्यो भयं तत्कथ्यते व्यथा । तदभावोऽव्ययं शुक्ल-ध्यानलक्षणमादिमं ॥ ६ ॥ देवादिमायाकलस्य सूक्ष्मार्थजनितस्य वा । संमोहस्येह मौढ्यस्या-ऽभावोऽसंमोह इष्यते ॥७॥ जीवस्य देहात्सर्वेभ्यः संयोगेभ्यश्च शुद्धया । भिन्नत्वभावनं बुद्ध्या स विवेको विवेचनात् ॥ ८ ॥ यन्निःसंगतयांगस्य परित्यागस्तथोपधेः । स व्युत्सर्गश्चतुर्थं स्या-च्छुक्लध्यानस्य लक्षणं ॥ ९ ॥ यदाहुः-चालिज्जइ धीहेइ व धीरो न परीसहोवसग्गेहिं १ । सुहुमेसु न संमुज्झइ

सिद्धपणुं प्राप्तं थये सते पण आ ध्यान अवस्थित ज रहे छे-न्यूनाधिकं धतुं नथी तेथी आ ध्यानने अप्रतिपाति कहेल छे. (५०२) आ शुक्लध्याननी निश्चित परम (उत्कृष्ट) कोटि छे, आधी अधिक कांइ पण नथी तेथी आने परम शुक्ल कहे छे. (५०३) तथोक्तं-मेरु पर्वतनी जेवा निप्पकंप शैलेशीगत एवाने वुप्पिच्छिन्नकिरियमप्रतिपाति नामतुं परम शुक्लध्यान होय छे. (५०४) योगनिरोधनी पद्धति द्रव्यलोकथी जाणी लेवी.

आ शुक्लध्यानना अव्यय, असंमोह, विवेक तथा व्युत्सर्ग-ए चार चिन्हो फटा छे. (५०५) जे देवादिकना उपसर्गोथी थतो भय ते व्यथा कहेवाय छे, तेनो अमाय ते अव्यय नामतुं शुक्लध्यानतुं प्रथम चिन्ह छे. (५०६) देवादिमायाए करेलो अथवा सूक्ष्मार्थथी थयेलो जे संमोह-मौढ्य तेनो अभाव ते असंमोह नामतुं बीजुं चिन्ह छे. (५०७) देहथी जीवतुं तेम ज सर्व संयोगथी आत्मानुं शुद्ध बुद्धियेठे जे भिन्नत्व भावतुं ते विवेचनाथी विवेक नामतुं त्रीजुं चिन्ह छे. (५०८) जे निःसंगपणे अंगनो तेम ज उपधामात्रनो परित्याग ते व्युत्सर्ग नामतुं शुक्लध्यानतुं चोथुं चिन्ह छे. (५०९) यदाहुः-वीकणनी जेम जे धीर पुरुष परिपह-उपमर्गीय चळे नहीं, सूक्ष्मभावमां के देव-

ભાવેસુ ન દેવમાયાસુ ૨ ॥ ૧૦ ॥ દેહવિવિત્તં પિચ્છદ્ અપ્પાણં તહ ય સઙ્ગ-
સંજોગા ૩ । દેહોવહિવુસ્સગ્ગં નિસ્સંગો સઙ્ગહા કુણ્ણ ૪ ॥ ૧૧ ॥

ચત્વાર્યાલંબનાનિ સ્યુઃ શુક્લધ્યાનસ્ય ચ ક્રમાત્ । કપાયાણાં
હ્યયાત્ ક્ષાંતિ-માર્દવાર્જવમુક્તયઃ ॥ ૧૨ ॥ આત્મનોડનંતવર્તિત્વા-
નુપ્રેક્ષા પ્રથમા ભવેત્ ૧ । તથા વિપરિણામાનુ-પ્રેક્ષા પ્રોક્તા દ્વિતી-
યિકા ૨ ॥ ૧૩ ॥ અનુપ્રેક્ષાઽશુભત્વસ્યા ૩-પાયાનાં ૪ ચેતિ
નામતઃ । શુક્લધ્યાને ચતશ્ચોડનુ-પ્રેક્ષાઃ પ્રેક્ષાશ્રયૈઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૪ ॥
અનંતકાલં ભ્રમતો જીવસ્ય ભવસાગરે । ભાવનાનંતવર્તિત્વા-નુપ્રેક્ષા
પરિકીર્તિતા ॥ ૧૫ ॥ સા ચૈવં-એસો અણાઈનિહણે સંસારે સાગરુ વ્વ
દુત્તારે । નારયતિરિઅનરામર-ભવેસુ પરિહિંડય જીવો ॥ ૧૬ ॥ વિવિધા
યે પરીણામા વસ્તૂનાં તદ્વિભાવના । ભવેદ્વિપરિણામાનુ-પ્રેક્ષા પ્રેક્ષાવતાં
પ્રિયા ॥ ૧૭ ॥ તથાહિ-સઙ્ગઠાણાઈં અસાસયાઈં ઇહ ચેવ દેવલોગે ય ।
સુરઅસુરનરાઈંણં રિદ્ધિવિસેસા સુહાઈં ચ ॥ ૧૮ ॥ હ્વણમંથુરસંપત્તે-ર્વિ-

માયામાં જે યંત્રાય નહીં, દેહથી જૂદા આત્માને તેમ જ સર્વસંયોગને જે જાણે અને દેહ તેમ
જ ઉપધિનો ત્યાગ નિઃસંગપણે જે સર્વથા કરે તે ચાર ચિન્હો કહ્યા છે. (૫૧૦-૧૧)

શુક્લધ્યાનના ચાર આલંબનો આ અનુક્રમે કહ્યા છે. ચાર કપાયોના હ્યયથી
ઉત્પન્ન થતા ક્ષાંતિ, માર્દવ, આર્જવ અને મુક્તિ (નિર્લોભતા). (૫૧૨)
આત્માના અનંતવર્તિત્વપણાની અનુપ્રેક્ષા તે પ્રથમ, વિપરિણામની અનુપ્રેક્ષા તે બીજી,
અશુભત્વની અનુપ્રેક્ષા તે ત્રીજી અને અપાયની અનુપ્રેક્ષા તે ચોથી-આ ચાર પ્રકારની અનુ-
પ્રેક્ષા પ્રેક્ષાશ્રયો (જ્ઞાનીય) શુક્લધ્યાનની કહી છે. (૫૧૩-૧૪) આ મવસાગરમાં
અનંતકાલથી ભ્રમતા જીવની જે માવના (વિચારણા) તે અનંતવર્તિત્વ અનુપ્રેક્ષા કહી છે.
(૫૧૫) તે માવના આ પ્રમાણે—“ આ અનાદિઅનંત અને સમુદ્રની જેવા દુસ્તર સંસારને
વિષે નારક, તિર્યંચ, નર અને અમરના મવમાં આ જીવ મમ્મા કરે છે. ” (૫૧૬)
વસ્તુઓના જે વિવિધ પરિણામો તેની જે વિમાવના (વિચારણા) તે પ્રેક્ષાવંતને પ્રિય
एवी બીજી વિપરિણામ અનુપ્રેક્ષા કહી છે. (૫૧૭) તે આ પ્રમાણે—“ અહીં તેમ જ દેવલો-
કમાં સુર અસુર અને મનુષ્યોની ઋદ્ધિ વિશેષ ને સુખો વિગેરે સર્વ સ્થાનકો અશાશ્વતા
છે. ” (૫૧૮) હ્વણમંથુર एवी સંપત્તિની તેમ જ વિરૂપ एવા સંસારની જે વિચારણા તે

रूपस्य भवस्य यत् । विभावनाऽशुभत्वानु-प्रेक्षा सा परिकीर्त्तिता ॥ १९ ॥ तथाहि-धि द्धी संसारो जंमि जुआणो परमरूवगविवयओ । मरिऊण जायइ किमी तत्थेव कलेवरे नियए ॥ २० ॥ कपायेभ्योऽथा-श्रवेभ्यः प्रमादविषयादितः । अपायभावनापाया-नुप्रेक्षा सा प्रकीर्त्तिता ॥ २१ ॥ यथा-कोहो य माणो य अणिग्गहीया माया य लोहो य पव-ड्डमाणा । चत्तारि एए कसिणा कसाया सिंचंति मूलाइं पुणवभवस्त ॥ २२ ॥ इत्यादि इदं चार्थतः प्रायस्तृतीयांगगतं ।

आद्येऽथ शुक्लध्यानस्य ध्याते भेदद्वयेऽर्हतां । घातिकर्मक्षयादावि-र्भवेत्केवलमुज्ज्वलं ॥ २३ ॥ ततो जानंत्यनंतानि द्रव्याणि विविधानि ते । त्रैकालिकांश्च पर्यायान् प्रतिद्रव्यमनंतकान् ॥ २४ ॥ सर्वेषामपि जानन्ति जीवानामागतिं गतिं । स्थितिं चेतश्चितितं च कृतं भुक्तं निपेवितं ॥ २५ ॥ न जानन्ति न पश्यन्ति यत्तन्नास्ति जगद्वये । भवंत्यतस्तेऽरहसो-ऽर्हतश्च जगदर्चिताः ॥ २६ ॥ यत्तृतीयभवे घट्टं तीर्थकृन्नामकर्म तत् । प्राप्तो-दयं विपाकेन जिनानां जायते तदा ॥ २७ ॥ तस्मिन्नेव क्षणे देवे-

श्रीजी अशुभत्व अनुप्रेक्षा कही छे. (५१९) तथाहि-‘ आ संसारने धिक्कार छे, धिक्कार छे ! के जेमां परमरूपगर्वित युवान मरण पामीने पोताना ज कलेवरमां कुमिपण्ये उत्पन्न पाय छे. (५२०) कपायोधी, आश्रयोधी, प्रमाद ने विषयादिधी जे अपायपणानी भावना ते अपायानुप्रेक्षा चोधी कही छे. (५२१) यथा-निग्रह नहीं करेला अने प्रवर्तता एवा क्रोध, मान, माया अने लोभ-ए चारे कपायो पुनर्भवना मूळने सींचे छे. इत्यादि. (५२२) आ प्रमाणे अर्थी प्रायः श्रीजा अंग (ठाणांग) मां कहेल छे.

आ चार पैकी प्रथमना शुक्लध्यानना ये भेद ध्याते मते अरिहंतने घातिकर्मनो घय यथाधी उज्ज्वल केवलज्ञान प्रगट पाय छे. (५२३) तेधी अनंता अने विविध प्रकारना द्रव्यो तथा त्रैकालिक पर्यायो के जे प्रतिद्रव्ये अनंता छे तेने जाण्ये छे. (५२४) सर्व जीवानी गति-आगति जाण्ये छे तेमज तेनी स्थिति, चिचमां चितित, कोरुं, भोगवेलुं ने सेवेलुं सर्व जाण्ये छे. (५२५) तेओ न जाण्ये के न जुए एयुं ग्रण लोकमां कांइ नयी, तेधी अरहस्य (जेनाधी कांइ छानुं नयी) एवा अर्हत् जगत्पूजित पाय छे. (५२६) प्रथम श्रीजे मवे जे तीर्थकर नामकर्म राखेलुं छे ते आ ममये जिनेसरोने उदयमां आवे छे तेने विपाकोदयपण्ये भोगवे छे. (५२७) ते ज क्षणे मरे देवेंद्रो आमनकंपयी अरि-

શ્વરા આસનકંપતઃ । કેવલજ્ઞાનમુત્પન્નં સર્વે જાનીયુરર્હતાં ॥ ૨૮ ॥ તતઃ
પૂર્વોક્તયા રીત્યા ચતુષ્પદિઃ સુરેશ્વરાઃ । આગચ્છંતિ પ્રમુદિતા જ્ઞાનો-
ત્પાદાસ્યદેહર્હતાં ॥ ૨૯ ॥

તત્ર વાયુકુમારા દ્રાગ્ યોજનપ્રમિતાં મહીં । શોધયેયુઃ કચવર-તૃ-
ણાદ્યુત્સૃજ્ય દૂરતઃ ॥ ૩૦ ॥ તતો મેઘકુમારાસ્તાં સિંચંત્યદ્ધિઃ સુગંધિભિઃ ।
પંચવર્ણેઃ પૂજયંતિ પુષ્પૈર્ઋત્વધિદેવતાઃ ॥ ૩૧ ॥ રચયંતિ તતઃ પીઠં વ્યંત-
રાસ્તત્ર ભૂતલે । ભૂમેઃ સપાદક્રોશોચ્ચં સ્વર્ણરત્નમણીમયં ॥ ૩૨ ॥ તત્ર
રૂપ્યમયં વપ્રં કુર્વતે ભવનાધિપાઃ । સહસ્રૈર્દશભિઃ પ્રાપ્યં સોપાનાનાં ભુવ-
સ્તલાત્ ॥ ૩૩ ॥ તચ્ચ સોપાનમેકૈક-મેકહસ્તપૃથૂચ્છ્રિતં । ભૂમેર્દ્વનુઃસહસ્રે
દ્વે સાઢ્યૈં તેપાં સમુચ્છ્રયઃ ॥ ૩૪ ॥ તસ્ય વપ્રસ્ય ભિત્તિઃ સ્યા-ત્પંચચાપશ-
તોચ્છ્રિતા । દ્વાત્રિશદંગુલોપેત-ત્રયત્રિશદ્ધનુઃ પૃથુઃ ॥ ૩૫ ॥ શોભંતે
કપિશીર્ષાણિ તસ્યા ભિત્તેરુપર્યથ । નિર્ધોતસ્વર્ણસારેણ રચિતાનિ સ્ફુરદ્ધુચા
॥ ૩૬ ॥ તસ્મિન્ વપ્રે ચ ચત્વારિ દ્વારાણિ રચયંતિ તે । નાનારત્નમયા-
ન્યુચ્ચૈ-દ્વારશાસ્ત્રાદિમંતિ ચ ॥ ૩૭ ॥ પ્રતિદ્વારં તોરણાનાં ત્રયં મણિમયં

હંતને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે એમ જાણે છે. (૫૨૮) ત્યારપછી પૂર્વોક્ત રીતિવડે
ચોસઠે દ્વંદ્વો દર્શિત થયા સતા અરિહંતના કેવલજ્ઞાન ઉત્પત્તિવાળા સ્થળે આવે છે. (૫૨૯)

હવે ત્યાં સમવસરણની રચના કરવામાં આવે છે તેનું વર્ણન—પ્રથમ વાયુકુમારના
દેવો શીઘ્રપણે એક યોજનપ્રમાણ ભૂમિને કચરો તૃણાદિ દૂર કરવાગટે શોધે છે.
(૫૩૦) પછી મેઘકુમારના દેવો તેટલી પૃથ્વીને સુગંધી જલ્લવડે સીંચે છે અને ઋતુના
અધિષ્ઠાયક દેવો પાંચ વર્ણના પુષ્પોવડે તે પૃથ્વીને પૂજે છે. (૫૩૧) ત્યારપછી વ્યંતર-
દેવો તે ભૂતલ ઉપર જમીનથી સવાકોશ ઊંચું સ્વર્ણ, રત્ન ને મણિમય પીઠ રચે છે.
(૫૩૨) ત્યાં જમીનથી દશ હજાર પગથીયા ચઢ્યા પછી પ્રથમ રૂપાનો ગઢ મવનપ-
તિના દેવો રચે છે. (૫૩૩) તે દરેક પગથીયાઓ એકેક હાથ ઊંચા ને પહોળા હોય છે,
તેથી આ પ્રથમ ગઢ જમીનથી અઢી હજાર ઘનુષ્પ એટલે સવાગાઉ ઊંચો હોય છે. (૫૩૪)
તે ગઢની મિતો પાંચશો ઘનુષ્પ ઊંચી અને ૩૩ ઘનુષ્પ ને ૩૨ અંગુલ પહોળી હોય છે.
(૫૩૫) તેના કોસીસા (કાંગરા) તે મિતની ઉપર અત્યંત ઊઝ્વલ એવા સ્વર્ણના સારે
કરીને બનાવેલા સ્ફુરાયમાન કાંતિવાળા હોય છે. (૫૩૬) તે ગઢમાં ચાર દ્વારો તે દેવો
રચે છે. તે નાના રત્નમય અને ઊંચા પ્રકારના વે ચાલુ રહેલી દ્વારશાસ્ત્રાવાળા હોય છે.
(૫૩૭) દરેક દ્વારે પાંચાલિકા, મણિમય લત્ર અને મકરના ચિન્હવાળા ધ્વજથી સુંદર

सुराः । पांचालिकामणिच्छत्र-मकरध्वजमंजुलं ॥ ३८ ॥ ध्वजांश्च मंग-
लान्यष्टौ पुष्पदाम्नां तथावलीः । रचयन्ति प्रतिद्वारं कलशान् वेदिकां
तथा ॥ ३९ ॥ युग्मं ॥ कृष्णागुरुतुरुष्कादि-धूपान् दिव्यान् समंततः ।
वितन्वतीर्धूपघटी-स्तन्वते निर्जरा बहूः ॥ ४० ॥ कोणे कोणे च वप्रस्य
तस्य स्वादूदकांचिता । एकैका क्रियते वापी मणिसोपानभृत्सुरैः ॥ ४१ ॥
प्राच्ये द्वारे द्वारपालः सुरः स्यात्तस्य तुंबरुः । दक्षिणात्ये च खट्वांगी
स्यात्कपाली च पश्चिमे ॥ ४२ ॥ जटामुकुटधारी स्या-दुदीच्यद्वारपालकः ।
तुंबुरुर्नाम देवश्च प्रतीहारोऽर्हतां भवेत् ॥ ४३ ॥

अथ तस्याद्यवप्रस्य भवेन्मध्ये समंततः । प्रतरः समभूम्यात्मा पंचा-
शचापविस्तृतः ॥ ४४ ॥ तिष्ठत्यत्र च यानानि देवतिर्यग्ग्नरा अपि । स्युः
प्रत्येकं विमिश्रास्ते प्रवेशनिर्गमोन्मुखाः ॥ ४५ ॥ ततः प्रतरसंपूर्तो
सोपानानामुपक्रमः । भवेद् द्वितीयवप्रस्य हस्तोच्चत्वायतिस्पृशाम् ॥ ४६ ॥
पंचानामिति सोपान-सहस्राणामतिक्रमे । प्राकारः सुंदराकारो द्वितीयः
प्राप्यते जनैः ॥ ४७ ॥ जात्यस्वर्णमयं तं च कुर्युज्योतिष्कनाकिनः ।

एषा मणिमय प्रण तोरण रचे छे. (५३८) बळी दरेक द्वारे च्चजाओ, आठ मांगलिको,
पुष्पनी माळाओनी श्रेणि, कळशो तथा वेदिका रचे छे. (५३९) कृष्णागुरु अने तुरु-
ष्कादिना दिव्य धूपने विस्तारती घण्टी धूपघटीओ देवो चोतरफ विस्तारे छे. (५४०)
ते गढने चारे रुण्णे एकेक वापी (वाव) स्वादू जळवाळी अने मणिमय पगधीयावाळी देवो
रचे छे. (५४१) ते गढने पूर्वद्वारे तुंबरु नामनो देव, दक्षिणद्वारे खट्वांगी नामे देव,
पश्चिमद्वारे कपाली नामे देव अने उच्चरद्वारे जटामुकुटधारी नामे देव द्वारपाल तरीके
उभो रहे छे. तेमां तुंबरु नामनो देव प्रसूनो प्रतीहार तरीके छे. (केमके ते बाजुधी
प्रसू उपर चढे छे.) (५४२-४३)

हवे ते पहिला गढनी अंदर चार बाजु सरखी भूमिरूप प्रतर ५० घनुषप्रमाण होय
छे. (५४४) आ गढमां वाहनो रहे छे अने देव, तिर्यच तथा मनुष्य प्रवेश निर्गमोन्मुख
धया सता एक-बीजा साधे मळीने ज प्रवर्ते छे. (५४५) उपर कला प्रमाणे ५० घनु-
प्पना प्रतर पछी बीजा गढना पगधीआनी शुरुआत थाय छे. ते एक हाथ उंचा अने
पहोळा एषा पांच हजार पगधीया होय छे, तेटलानुं अतिक्रमण करीए-तेटला पगधीया
घटीए रपारे जनोने बीजो मुंदर आकारवाळो गढ प्राप्त थाय छे. (५४६-५४७) ते

नानारत्नमयैर्दीपैः कपिशिर्पैरलंकृतं ॥ ४८ ॥ भित्त्युच्चत्वष्ट्युत्वादि ज्ञेय-
मस्याद्यवप्रवत् । ज्ञेया चतुर्णां द्वाराणां रचनाप्यखिला तथा ॥ ४९ ॥
जयाभिधाने देव्यौ द्वे पूर्वस्यां द्वारपालिके । श्वेतवर्णे अभयया राजमान-
करांबुजे ॥ ५० ॥ मा भैषीरिति हस्तेन प्रसृतेन प्रदर्शनं । अभया नाम
मुद्रेयं श्रुता वृद्धानुवादतः ॥ ५१ ॥ याम्यद्वारे विजयाख्या देव्यौ रक्त-
तनुद्युती । हस्तन्यस्तांकुशे शोभां विभृतो द्वारपालिके ॥ ५२ ॥ अजिते
पश्चिमायां च पीते पाशोल्लसत्करे । मकराढ्यकरे नीले उदीच्यामपराजिते
॥ ५३ ॥ तथोक्तं समवसरणस्तोत्रे—जयविजयाजियश्वरा—जियत्ति सिश्र-
अरुणपीअनीलाभा । धीए देवीजुअला अभयंकुसपासमगरकरा ॥ ५४ ॥

पंचाशतं धनूंषि स्यात्प्रतरोऽत्रापि पूर्ववत् । तिष्ठत्यत्र च तिर्यचः
सिंहव्याघ्रमृगादयः ॥ ५५ ॥ ऐशान्यां च भवत्यत्र देवच्छंदो मनोरमः ।
चणोत्तरक्षणेऽध्यास्ते प्रभुर्य सुरसेवितः ॥ ५६ ॥ अथोर्ध्वं पंचसोपान-

धीजो गढ जात्यस्वर्यमय ज्योतिष्क देवो रचे छे. तेने नाना प्रकारना रत्नमय वेदीप्यमान
कांगरावडे अलंकृत करे छे. (५४८) ते गढनी भितोनी उंचाइ ने पडोळाइ विगेरे
प्रथम गढ प्रमाणे जाणवुं तेम ज चार द्वारनी रचना पण बधी ते ज प्रमाणे जाणवी.
(५४९) ते गढना पूर्वद्वारे जया नामनी बे देवीओ द्वारपालिका तरीके श्वेतवर्णवाळी
अने अभयामुद्रावडे शोभता करकमळवाळी होय छे. (५५०) 'मा भैषीः' बीशो नहीं
एम पोताना प्रसार पामता हाथवडे जे बटाववुं ते अभया नामनी मुद्रा छे एम वृद्धानु-
वादधी सारमळेण छे. (५५१) दक्षिणद्वारे विजया नामनी बे देवीओ रक्तमय शरीरनी
कांतिवाळी हाथमां राखेला अंकुशवडे शोभती द्वारपालिका होय छे. (५५२) पश्चिम-
द्वारे पीतवर्णवाळी, पाशवडे उल्लासित हाथवाळी अजिता नामनी बे देवीओ अने उत्तर
द्वारे मकराढ्य करवाळी नीलवर्णनी अपराजिता नामनी बे देवीओ द्वारपालिका होय
छे. (५५३) श्रीसमवसरणस्तोत्रमां कहुं छे के—धीजा गढमां जया, विजया, अजिता अने
अपराजिता ए देवीओना युगलो अनुक्रमे श्वेत, रक्त, पीत अने नीलवर्णवाळा अने
अभया, अंकुश, पाश अने मकरने हाथमां धारण करनार होय छे. (५५४)

आ गढना प्रारम्भां पण पचास धनुष्यनुं पूर्ववत् प्रतर होय छे. आ गढमां तिर्यचो
सिंह, वाघ, मृग विगेरे रहे छे. (५५५) आ गढमां ईशान कोणे मनोहर देवच्छंदो रचे
छे, जेमां प्रथम परोरे देशना आप्या पछी सुरसेवित एवा प्रभु आवीने बेसे छे. (५५६)

સહસ્રાતિક્રમે તતઃ । તૃતીયઃ પ્રાપ્યતે વપ્રો જનૈર્માવિમહોદયૈઃ ॥ ૫૭ ॥
 એનં રત્નમયં વપ્રં કુર્યુર્વૈમાનિકાઃ સુરાઃ । નાનામણિમયૈર્દીપ્તૈઃ શાલિતં
 કપિશીર્ષકૈઃ ॥ ૫૮ ॥ મિત્યુચ્ચત્વૃથુત્વાદિ દ્વારાણાં રચનાપિ ચ ।
 અત્રાપિ પૂર્વવદ્ જ્ઞેયા વિશેષસ્ત્વેષ કથ્યતે ॥ ૫૯ ॥ પૂર્વસ્થાં દ્વારપાલોઽન્ન
 સોમો વૈમાનિકઃ સુરઃ । જાત્યચામીકરજ્યોતિર્દધાનઃ પાણિના ધનુઃ
 ॥ ૬૦ ॥ દંડપાણિર્યમો યામ્યાં ગૌરાંગો વ્યંતરામરઃ । પ્રતીચ્યાં પાશ-
 મૃદ્રક્તો જ્યોતિષ્કો વરુણઃ સુરઃ ॥ ૬૧ ॥ ઉત્તરસ્થાં ચ ધનદો ભવનાધિ-
 પતિર્જરઃ । ગદાહસ્તઃ શ્યામકાંતિર્ભવતિ દ્વારપાલકઃ ॥ ૬૨ ॥ તથોક્ત-
 પીઅસિઅરત્તસામા સુરવણજોઽભવણા રયણવપ્તે । ધનુદંડપાસગયહત્ય
 સોમજમવરુણધણ્યક્ષ્ત્રા ॥ ૬૩ ॥

તસ્ય વપ્રસ્ય મધ્યે ચ પીઠં સ્યાત્સમભૂતલં । ધનુઃશતાનિ પદ્ ક્રોશ-
 મેકં ચ વિસ્તૃતાયતં ॥ ૬૪ ॥ एतावदेव विस्तार—मानमाद्यद्वितीययोः ।

આ ગદયી ડંચે પાંચ હજાર પગથીઆ ચઢે ત્યારે માવિમહોદયવાળા જનો શ્રીજો ગદ પામે
 છે. (૫૫૭) તે ગદ રત્નમય અને નાના પ્રકારના મણિમય દીપ્ત કાંગરામોથી સુશોભિત
 વૈમાનિકના દેવો કરે છે. (૫૫૮) એની ખીંતોનું ઉચ્ચપણું ને પહોળાપણું તેમ જ ચાર
 દ્વારોની રચના પૂર્વ પ્રમાણે જ જાણવી. તેમાં જે વિશેષ છે તે કહે છે. (૫૫૯) આ
 ગદના પૂર્વદ્વારે સોમ નામનો દ્વારપાલ વૈમાનિક દેવ જાત્યવંત સુવર્ણ જેવી કાંતિવાળો
 અને હાથમાં ધનુષ્યને ધારણ કરનારો હોય છે. (૫૬૦) દક્ષિણદ્વારે ગૌર અંગવાળો
 વ્યંતર જાતિનો યમ નામનો દેવ હાથમાં દંડ ધારણ કરેલો હોય છે. પશ્ચિમદ્વારે વરુણ
 નામનો રક્તવર્ણવાળો જ્યોતિષીનો દેવ હાથમાં પાશ લઈને ઊભો રહે છે. (૫૬૧) ઉત્તર
 પાજુના દ્વારે શ્યામકાંતિવાળો મધનપતિનિકાયનો ધનવ નામનો દેવ હાથમાં ગદા ધારણ
 કરીને ઊભો રહે છે. (આ પ્રમાણે શ્રીજા ગદના ચાર દ્વારપાલો હોય છે.)
 (૫૬૨) તથોક્ત—શ્રીજા રત્નના ગદે સોમ, યમ, વરુણ અને ધનવ અનુક્રમે પીઠ, શ્વેત,
 રક્ત અને શ્યામ વર્ણવાળા, વૈમાનિક, વ્યંતર, જ્યોતિષ અને મધનપતિજાતિના તથા
 ધનુષ, પાશ, દંડ અને ગદાને હાથમાં ધારણ કરનારા હોય છે. (૫૬૩)

હવે તે શ્રીજા ગદના મધ્યમાં સમભૂતલ એવું પીઠ છે તે એક ગાઉ ને છસો ધનુષ્ય
 લાંબું-પહોળું છે. (૫૬૪) એ જ પ્રમાણે વિસ્તારતું માન પહેલા અને શ્રીજા ગદના અંતરતું

वप्रयोरन्तरे किंतु तत्पार्श्वद्वयमीलनात् ॥ ६५ ॥ तथाहि—स्याद्रूप्यवप्राप्त्य-
चाश-द्वनूपि प्रतरोऽग्रतः । शताश्च द्वादशाध्यर्द्धाः सोपानधनुषां ततः
॥ ६६ ॥ त्रयोदशशतान्येवं धनुषामेकतोत्तरं । रूप्यस्वर्णवप्रयोः स्यात्
परतोऽपि तथैव च ॥ ६७ ॥ पार्श्वयोरुभयोश्चैवं स्याद्विस्तारे समुच्चिते ।
एकः क्रोशः षट् च चापशतमानं यथोदितं ॥ ६८ ॥ मानमेवं स्वर्णरत्न-
वप्रांतरेऽपि विस्तृतेः । एकः क्रोशः षट् शतानि धनुषां भाव्यतां स्वयं
॥ ६९ ॥ एवं त्रयाणां वप्राणां व्यासमाने समुच्चिते । क्रोशत्रयं स्याद्ध-
नुषा-मष्टादश शतानि च ॥ ७० ॥ षट् वप्रभित्तयोऽत्र स्यु-रैकैकस्याश्च
विस्तृतौ । स्युर्धनूपि त्रयस्त्रिंशद् द्वार्त्रिंशदंगुलानि च ॥ ७१ ॥ धनूपि
षड्गुणानि स्यु-रष्टानवतियुक् शतं । अंगुलान्यपि षड्भानि स्युर्द्वावति-
युक् शतं ॥ ७२ ॥ एषा चापद्वये तस्मिन्-श्चापराशौ नियोजिते । स्याच्चा-
पद्विशती प्राच्य-चापौघे सा नियोज्यते ॥ ७३ ॥ जातः क्रोशोऽस्मिन्
पूर्वो-दितैः क्रोशैस्त्रिभिर्युते । वृत्तं समवसरणं जातं योजनसंमितं ॥ ७४ ॥
अस्मिन् वृत्तसमव-सरणे ये चतुर्दिशं । सोपानानां सहस्राः स्यु-र्दश
ते योजनाद्दहिः ॥ ७५ ॥

छे, परंतु ते वे बाजुनुं मळीने छे. (५६५) ते ज वतावे छे-रूपाना गढणी आगळ पचास
धनुष्यनुं प्रतर छे अने ५००० पगधीआना १२५० धनुष्यो थाय छे. ए प्रमाणे एक
बाजुनुं अंतर १२०० धनुषनुं रूपासोनाना गढ वघे छे. ते ज प्रमाणे बीजी बाजुनुं अंतर
छे. वे बाजुना विस्तारने एकत्र करीए एटले एक गाउ ने ६०० धनुष उपर कढा ते थाय
छे. (५६६-६८) ए ज प्रमाणे सोनाना ने रत्नना गढनी वघेना अंतरना विस्तारनुं मान
पण एक गाउ ने ६०० धनुषनुं छे ते स्वयमेव समजी लेवुं. (५६९) ए प्रमाणे त्रये
गढना अंतरनुं मान एकत्र करीए त्यारे ३ गाउ ने १८०० धनुष थाय छे. (५७०) हवे
अर्धी त्रय गढनी वे बाजुनी धडने छे भीतो छे ते एकेक भीत विस्तारमां ३३ धनुष ने ३२
अंगुळ छे. ते ३३ धनुषने छगुणा करतां १९८ धनुष अने ३२ अंगुळने छगुणी करतां
१९२ अंगुळ तेना वे धनुष थाय ते धनुषनी राशिमां मेळवतां २०० धनुष थाय. ते पूर्वना
त्रय गाउ उपरना १८०० धनुषमां मेळवीए एटले २००० धनुष थाय. तेनो एक गाउ
थाय ते प्रथमना त्रय गाउमां मेळवतां चार गाउ एटले एक योजन प्रमाण गोळ समव-
सरण थाय. (५७१-७४) आ गोळ समवसरणनी चारे दिशामां जे दश दश हजार
पगधीआ छे ते योजननी बहार समजवा. (५७५)

अयं भावः—अर्हत्सिंहासनाधःस्य—भूमागादेकतो भुवि । क्रोशद्वयेन
स्याद्वाह्य—वप्रपर्यंतभूतलं ॥ ७६ ॥ चतसृष्वपि दिक्ष्वेवं योगे च पार्श्व-
योर्द्वयोः । आयामतो व्यासतश्च पूर्णं स्यादेकयोजनं ॥ ७७ ॥ वाह्यसो-
पानपर्यंत—भूतलं तु भवेत्ततः । पादाधिकैस्त्रिभिः क्रोशै—र्जिनाधःस्यम-
हीतलात् ॥ ७८ ॥ सोपानानां सहस्रैर्य—दशभिर्जायते किल । क्रोशः
सपादस्तद्योगे भवेन्मानं यथोदितं ॥ ७९ ॥ भूमावलग्नं समव—सरणं च
भवेदिदं । तथोर्ध्वमूर्ध्वं सोपान—रचनाभिस्समंततः ॥ ८० ॥ रत्नव-
प्रस्य परिधि—रेकं योजनमीरितं । न्यूनत्रयस्त्रिंशदाख्या चापानां च
चतुःशती ॥ ८१ ॥ द्वे योजने पंचपट्टि—युक् चापाष्टशती तथा । द्विहस्ती
त्र्यंगुलोना रे—वप्रस्य परिधिर्भवेत् ॥ ८२ ॥ त्रियोजनी चापशता—स्त्रय-
स्त्रिंशास्त्रयोदश । हस्त एकांगुलान्यष्टौ परिधी रौप्यवप्रगः ॥ ८३ ॥

चतुरस्त्रेऽथ समव—सरणे विस्तृतिर्भवेत् । सर्वासां वप्रभिर्त्तीना—मेकं
चापशतं किल ॥ ८४ ॥ कोर्दंडानां शताः पंच—दशात्रांतरमीरितं । रूप्यस्व-
र्णवप्रभिर्योः प्रत्येकं पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ८५ ॥ अत्र पूर्वोक्तसोपान—रुद्धक्षेत्रे

रहस्य—अरिहंतना सिंहासनना नीचेना भूमागधी एक बाजु पृथ्वीने विषे बे गाउ
बाद्यगदना बहारना भागपर्यंत भूतल धाय. (५७६) ए प्रमाणे चार दिशामां बे बे
पासानो संयोग करवाधी लंबाई ने पड़ोळाई एक पूर्णं योजन धाय. (५७७) बाह्य सोपा-
नना पर्यंत माग सुधीनुं भूतल जिनेधरना अक्षस्थ महीतळयी सशश्रण गाउ धाय
(५७८) ते दश हजार पगयीमाणा २५०० धनुष तेनो सवा गाउ बे गाउमां मेळववाधी
धाय. (५७९) आ समवसरण भूमियी अक्षर होय छे अने ते पगयीमाओनी रचनाबडें
घारे तरफयी उंचुं उंचुं होय छे. (५८०) रत्नना गढनी परिधि एक योजन ने ४३३
धनुषमां फाईक न्यूनहोय छे. (५८१) सुवर्णना गढनी परिधि बे योजन ८२५ धनुष अने त्रण
अंगुळ ऊणा बे हाथनी होय छे. (५८२) रूपाना गढनी परिधि त्रण योजन,
१३३३ धनुष, एक हाथ ने ८ अंगुळनी होय छे. (५८३) (एक योजनना समवसरणनी
परिधि ३ योजन १२९८ धनुष साक्षरी धाय छे.)

हये चोरम समवसरणनी हकीकत कहे छे तेमां दरेक गढनी भीतोनी पड़ोळाई एक सो
धनुषनी होय छे. (५८४) रूपाना ने मोनाना गढनी भीतोनुं बने बाजुनुं जूदं जूदं अंतर
१५०० धनुषनुं होय छे. (५८५) एमां पूर्वे कदा प्रमाणे ५००० पगयीमाणा १२५०

पृथक्कृते । धनुःशतद्वयी सार्द्धा शेषा प्रतर उद्यते ॥८६॥ एवं च—स्यात्सार्द्धक्रोशविस्तारां—तरो वप्रोऽत्र राजतः । विस्तारमीलने प्राग्व—दुभयोरपि पार्श्वयोः ॥ ८७ ॥ स्वर्णवप्रांतरव्यास एकक्रोशमितो मतः । यतः क्रोशार्द्धमेकैक—पार्श्वे व्यासो भवेदिह ॥ ८८ ॥ यदुक्तं समवसरणस्तोत्रे—चंडरसे इगधणुसय—पिहु वप्पा सङ्क्रोशअंतरया । पढमविया विश्रतइआ कौसंतरपुव्वमिव सेसं ॥ ८९ ॥ यद्यप्यस्यावचूर्णावित्युक्तं दृश्यते—अत्र चांतरं पूर्ववत्प्रतरसोपानापेक्षया न गण्यते, किंतु आद्याद् द्वितीयस्यैकतः १५०० धनूपि, परतोऽप्येवं, द्वितीयाचतृतीयस्यैकतः १००० धनूपि, द्वितीयपार्श्वेप्येवं संतीत्येवमेव ज्ञेयं, एवमेव पूर्वाचार्यास्नायादिति. तथाप्यत्र सुवर्णवप्रे एकस्मिन् पार्श्वे एकधनुःसहस्रांतरे सार्द्धद्वादशधनुःशतक्षेत्रसमातव्यानि एकैकहस्तपृथुलानां सोपानानां पंचसहस्राणि कथं संमांतीति बहुश्रुतेभ्यो भावनीयमिति. रत्नप्राकारविस्तारो भवेत्तत्रापि पूर्ववत् । क्रोशेनैकेन धनुषां शतैः पद्भिश्च संमितः ॥ ९० ॥ वप्रत्रयांतर-

धनुष्य वाद करतां बाकी रहेल २५० धनुष्यनुं प्रतर होय छे. (५८६) ए प्रमाणे वे बाजुनो अंतर भेलो गणतां रुपाना ने सोनाना गढ वच्चे दोढ गाउनुं अंतर याय छे. (५८७) सोनाना ने रत्नना गढ वच्चे अंतर एक गाउनुं छे, केमके वे बाजुना वे भाग पाडतां एकेक बाजुए अर्ध अर्ध कोशनुं अंतर छे. (५८८) समवसरणस्तोत्रमां कहुं छे के—चंडरसे इगधणुसयपिहु वप्पा, सङ्क्रोशअंतरया । पढमविया वियतइया, कौसंतरपुव्वमिव सेसं ॥ (आनो भावार्थे उपर आबी गयो छे.) (५८९) जो के एनी अवचूर्णां कहुं छे के—अर्धा अंतर पूर्वनी जेम प्रतर ने सोपाननी अपेक्षाए न गणधुं पण पहेला ने बीजा गढ वच्चे एक बाजु अंतर १५०० धनुष, बीजी बाजु पण ते ज प्रमाणे १५०० धनुष्य, बीजा ने बीजा गढ वच्चे अंतर एक बाजु १००० धनुष्य, बीजी बाजु पण ते ज प्रमाणे १००० धनुष्य समजवुं; केमके आ प्रमाणे पूर्वाचार्यनी आम्नाय छे. एम कहुं छे, तो पण अर्धा सुवर्णना गढनी अंदर एक बाजु एक हजार धनुष्यना अंतरमां १२५० धनुष्यमां समाइ शके तेवा एक एक हायना प्रमाणवाळा ५००० पगधीआ शी रीते समाय ? ते बहुश्रुतवी जाणी लेवुं. रत्नना गढनी अंदरनो विस्तार अर्धा पण पूर्व प्रमाणे एक गाउ ने ६०० धनुष्य प्रमाण समजवो. (५९०) ए प्रमाणे ग्रणे गढनुं

१ पैला बीजा वच्चे ६००० ने बीजा बीजा वच्चे ४००० कुल १०००० पगधीया संभवे छे.

વ્યાસે પૂર્વોક્ત ઇતિ મીલિતે । સાર્દ્ધ ક્રોશત્રયં સ્થાત્ પદ્-શતી ચ ધનુ-
પામિહ ॥ ૧૧ ॥ સુવર્ણરત્નપ્રાકાર-ભિત્તીનાં ચ ચતસ્રણાં । ચતુર્ધનુઃ-
શતવ્યાસ-યોગે ભવતિ યોજનં ॥ ૧૨ ॥ રૂપ્યવપ્રસ્ય ભિત્તેસ્તુ વિસ્ત્રુ-
તિર્યા ધનુઃશતં । સા ન ગણ્યા યોજનેઽસ્મિન્ વાહ્યસોપાનકાન્યપિ ॥ ૧૩ ॥
ત્રયાણામપિ વપ્રાણાં પરિધિસ્તુ સ્વયં બુધૈઃ । ચતુરસ્તતયા ભાવ્યો
ઠ્યાસમાનાશ્ચતુર્ગુણઃ ॥ ૧૪ ॥ કોણે કોણે ચ ભવતો દ્વે દ્વે વાપ્યાત્રિ-
હોત્તમે । ઉક્તં ચ વક્ષ્યમાણં ચ શેપમત્રાપિ પૂર્વવત્ ॥ ૧૫ ॥

અથો તૃતીયવપ્રે યત્ પ્રાગુક્તં સમભૂતલં । તસ્ય મધ્યે પીઠમેકં મ-
શિરરત્નમયં ભવંત્ ॥ ૧૬ ॥ તત્સ્યાજ્ઞિનતનૂચ્છ્રાય-પરિમાણસમોચ્છ્રયં ।
ચતુર્દ્વારં ત્રિસોપાન-રમણીયં ચતુર્દિશં ॥ ૧૭ ॥ વિષ્કંભાયામતસ્તશ્ચ
કોદંડાનાં શતદ્વયં । ક્રોશદ્વયેન સાર્દ્ધેન ભવત્યુચ્ચૈર્મહીતલાત્ ॥ ૧૮ ॥
યદેકહસ્તોત્તુંગાનાં સોપાનાનાં સહસ્રકૈઃ । વિંશત્યા ક્રોશયોર્યુગ્મં સાર્દ્ધ-
મેવોચ્છ્રયો ભવેત્ ॥ ૧૯ ॥ તચ્ચ સિંહાસનાધઃસ્થ-ધ્રાયાઃ પીઠિકા-

અંતર એકત્ર કરીય ત્વારે ૩॥ કોશ ને ૬૦૦ ધનુષ્ય ધાય (૫૯૧) તેમાં રત્ન ને સુવર્ણના
(૫૯) ગઢની ચાર મીંતોની પહોઢાહના ૪૦૦ ધનુષ્ય મેઢવીય ઇટલે એક યોજન ધાય,
(૫૯૨) રૂપાના ૫૯ ધાજુના ગઢની પહોઢાહના ૨૦૦ ધનુષ્ય તેમજ બહારના
દશ-દશ હજાર પગથીઆ આ એક યોજનમાં ન ગણવા. (૫૯૩) આ
ચોરસ સમવસરણમાં ત્રણ ગઢનો પરિધિ ચોલંદું હોવાથી વ્યાસ (લંબાઈ-પહો-
લાઈ) થી ચારગણો ઘુષ જનોઈ પોતાની મેઢે સમજી લેવો. (૫૯૪) આ સમવસરણમાં
એકેક કોણમાં ઉચમ ઈથી ૫૯ વે વે વાવો હોય છે. ઉક્તં અને વક્ષ્યમાણં પાકીતું યથું પૂર્વના
ગોઢ સમવસરણ પ્રમાણે જાણી લેવું. (૫૯૫)

હવે ધ્રીજા ગઢમાં જે પૂર્વે સમભૂતલ (૧ કોસ ને ૬૦૦ ધનુષ્ય) કહેલ છે તેના
મધ્યમાં એક મશિરરત્નમય પીઠ હોય છે. (૫૯૬) તે ઝિનેશ્વરના શરીરની ઉંચાઈ જેટલી
ઉંચી, ચાર દ્વારવાઢી અને ચારે દિશાઈ ત્રણ ત્રણ પગથીઆવાઢી હોય છે. (૫૯૭)
તે લંબાઈ-પહોઢાઈમાં ૨૦૦ ધનુષ્ય હોય છે અને પૃથ્વીતઢથી ઉંચી અઢી ગાઉ હોય છે.
(૫૯૮) તે એક હાથ ઉંચા ધીશ હજાર પગથીઆ હોવાથી તેના ૫૦૦૦ ધનુષ્ય ઇટલે
અઢી ગાઉ ધાય છે. (૫૯૯) તે મિંદામન નીચેની પૃથ્વીથી પીઠપંથ સુધી સમધેગિની

વધિ । ઉચ્છ્રયસ્ય ભવેન્માનં સમશ્રેણિવિવક્ત્રયા ॥ ૬૦૦ ॥ કર્ણ-
 મૂમિસ્તુ ભગવ-ર્સિંહાસનસ્ય મૂલતઃ । બાહ્યસોપાનમૂલાંતં રજ્જુર્વિ-
 સ્તાર્યતે યદિ ॥ ૬૦૧ ॥ અષ્ટૌ ચાપસહસ્રાણિ દ્વિશતાભ્યધિકાનિ તત્ ।
 ભવંત્યેકસ્તથા હસ્તો-ગુલાનિ ચ વશોપરિ ॥ ૬૦૨ ॥ જિનાસનાદ્વાહ્યવપ્ર-
 શીર્ષાવધિ તુ કર્ણભૂઃ । ધનુષાં પદ્ સહસ્રાણિ ઋધિકા ચ ચતુઃશતી ॥૩॥
 એકાદશાંગુલાન્યેવં સર્વતોઽપિ વિભાવ્યતાં । લીલાવત્યુક્તરીત્યા ચ
 કાર્યા ગણિતભાવના ॥ ૪ ॥

મધ્યદેશેઽસ્ય પીઠસ્ય સ્યાદશોકસ્તરૂત્તમઃ । વિસ્તીર્ણશાલ્વો નીરંધ્ર-
 ચ્છાયો યોજનવિસ્તૃતઃ ॥ ૫ ॥ તત્તજ્જિનવપુર્માનાત્ સ દ્વાદશગુણો-
 ન્નતઃ । શશ્વત્પુષ્પચ્છત્રકેતુ-પતાકાતોરણાદિયુક્ ॥ ૬ ॥ અન્ન
 સમવસરણસ્તોત્રાવચૂર્ણિઃ-અસ્ય ચ જિનતનુદ્વાદશગુણોચ્ચસ્ય વપ્રભિ-
 ત્તિતો બહિર્નિર્ગમાભાવેન યોજનપૃથુત્વં દુર્ઘટં, પરમેતદુપરિસ્થાયિતુંગ-
 તરસાલઘૃત્તેણ કૃત્વાસ્ય યોજનપૃથુત્વં સંભાવ્યતે. ઉક્તં ચ સમવાયાંગે-

વિવક્ત્રાપે ઉંચાઈનું માન સમજવું. (૬૦૦) અને કર્ણભૂમિ તો ભગવંતના સિંહાસનના
 મૂળથી બાહ્ય સોપાનના મૂળસુધી જો રજ્જુ (દોરડી) લાંબી કરીએ, (૬૦૧) તો
 ૮૨૦૦ ધનુષ્ય, ૧ હાથ ને ૧૦ અંગુલ ઉપર થાય. (૬૦૨) જિનેશ્વરના આસનથી બાહ્ય-
 પ્રના મસ્તક સુધી કર્ણભૂમિ ૬૪૦૨ ધનુષ્ય ને ૧૧ અંગુલ થાય. એમ ચારે બાજુએ સમજવું.
 આમાં ગણિતની ભાવના લીલાવતી ગ્રંથમાં કહેલા ગણિતની રીતિથી કરવી. (૬૦૩-૪)

આ પીઠના મધ્ય ભાગમાં ઉચ્ચમ એવો અશોકવૃષ્ટ હોય છે. તે વિસ્તીર્ણ શાલ્વ-
 વાલો અને ગાઢ છાયાવાલો તેમ જ એક યોજન વિસ્તારવાલો હોય છે. (૬૦૫) તે
 અશોકવૃષ્ટ તે તે જિનેશ્વરના શરીરના માનચક્રી ચારગુણો ઉંચો અને ચારે બાજુ
 પુષ્પ, (ગ્રંથ) છત્ર, કેતુ, પતાકા અને તોરણ સંપુક્ત હોય છે. (૬૦૬) આ
 પ્રસંગમાં સમવસરણસ્તોત્રની અવચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે—' આ પ્રમુદના શરીરથી ચાર-
 ગુણો ઉંચા અશોકવૃષ્ટનું ગઢની (૫૦૦ ધનુષ્ય ઉંચી) ખીતની પહાર નીકળ્યું
 બન્યું નહીં, તેથી તેનું યોજન પૃથુત્વ ઘટી શકશે નહીં; પણ એ તેની ઉપર રહેલા અતિ
 ઉંચા શાલઘૃષ્ટે કરીને યોજનપૃથુત્વ સંગતે છે. ' ધીસમવાયાંગસૂત્રમાં કહ્યું છે કે-ચોથીશે

चउवीसाए तित्थयराणं चउवीसं चेइयरुक्का होच्छा, तं जहा-निग्गोह
१. सत्तवण्णे २ साले ३ पिअए ४ पिअंगु ५ छत्ताहे ६ । सरिसे ७ अ ना-
गरुक्के ८ मालीय ९ पिल्लुरुक्के १० य ॥ ७ ॥ तिट्ठुग ११ पाडल १२
जंवू १३ आसोत्थे १४ खल्लु तहेव दहिवन्ने १५ । नंदीरुक्के १६
तिलए य १७ अंवरुक्के १८ असोगे १९ य ॥ ८ ॥ चंपय २० वडले य २१
तहा वेडसरुक्के २२ तहेव धवरुक्के २३ । साले य २४ वद्धमाणस्स चेइ-
यरुक्का जिणवराणं ॥ ९ ॥ वत्तीसं धणुयाइं चेइयरुक्को य वद्धमाणस्स ।
निच्चोउगो असोओ उच्छन्नो सालरुक्केण ॥ १० ॥ तिल्लेव गाउआइं चेइय-
रुक्को जिणस्स उसभस्स । सेसाय जिणायं पुण सरीरओ वारसगुणोउ
॥ ११ ॥ सच्चत्ता सपडागा सवेइया तोरणेहि उववेया । असुरसुरगरुल-
महिया चेइयरुक्का जिणवराणं ॥ १२ ॥ ' चेइयरुक्कत्ति ' चैत्यवृक्षा ज्ञानो-
त्पत्तिवृक्षाः, चतुर्थगाथायां ' वत्तीसं धणुआइंति ' असोगवरपायवं जिण-
उच्चत्ताओ वारसगुणं विउव्वइ ' इत्यावश्यकचूर्णिवचनास्तसहस्तमानाद्दी-
रस्वामिवेहाद् द्वादशगुणीकृतः सन् २१ धनूपि भवत्यशोकः, तदुपरि ११
धनुर्मानः सालवृक्षश्च स्यात्, उभयोर्मिलने ३२ धनूपि चैत्यद्रुमो वीर-

धीर्धकरना २४ चैत्यवृक्षो होय छे. ते आ प्रमाणे—न्यग्रोध, सप्तपर्ण, सौल, प्रियंक,
प्रियंगु, छत्राय, सरित, नार्गवृक्ष, मालीक, पीलंडु, तिट्ठुग, पांडल, जम्बू, अर्धतप,
दधिपर्ण, नंदीवृक्ष, तिलक, अंबवृक्ष, क्षीशोक, चंपक, बकुल, वेडसे, धैव अने सौल.
धीवर्धमानस्वामीनुं चैत्यवृक्ष ३२ धनुष्यनुं कथं छे, तेमां नवि (२१ धनुष्य)
सर्व क्रतुमां कळवाळो अशोकवृक्ष ने उपर (१८ धनुष्य) सालवृक्ष समजवो. (६०७-९)
प्रथम ऋषभजिनेद्रनुं चैत्यवृक्ष ग्रण गाउनुं अने पाक्रीना जिनेश्वरोनुं तेमना शरीरधी
वारगणुं समजवुं. (६११) आ जिनेश्वरोना चैत्यवृक्षो छत्र सहित, पताका सहित,
वेदिका सहित, तोरणो सहित अने अमुर, सुर तेमज गरुड (व्यंतर) वडे पूजित होय
छे. (६१२) चैत्यवृक्ष एटले ज्ञानोत्पाप्ति वृक्ष समजवुं- उपर कहेली चार गाथामो पैकी
चोधी (अंक ९) गाथामां वप्तीश धनुष्यनुं चैत्यवृक्ष कथं छे तेमां अशोकवृक्ष वीराजि-
नेश्वरनी उंचाईया वारगणुं अंतर्गत समजवुं. आ प्रमाणे आवश्यकचूर्णिमां कहेल छे
एटले सातहायप्रमाण वीरप्रभुना देहपी वारगणुं करतां २१ धनुष्य धाय, तेवहुं अशो-
कवृक्ष ने तेनी उपर ११ धनुष्यप्रमाण सालवृक्ष होय-एटले बनेना मळवाधी ३२ धनुष्य

स्येति संप्रदायः, तथा ' निचोउगो ' नित्यं ऋतुरेव पुष्पादिकालोऽ-
 स्येति नित्यर्तुक इति समवसरणस्तवावचूर्णौ। अत्र श्रीवीरचैत्यवृक्षा-
 शोकवृक्षयोः समुदितयोर्द्वात्रिंशच्चनुर्मानत्वमुक्तं। शेषाणामप्यर्हतां स्व-
 स्वशरीरमानाद् द्वादशगुणत्वं चैत्यतरुणामूचे, तथापि पूर्वोक्तानुपपत्ति-
 स्तदवस्थैव। पंचधनुःशतोच्चाया वप्रभित्तेरुपरि भूत्वा तच्छाखानां बहिः
 प्रसरणस्य दुरुपपादत्वात्, जिनांगानि हि उत्सेधांगुलेन पंचधनुःशतादि-
 मानानि स्युः, वप्रभित्तिस्तु वर्तमानजिनात्मांगुलेन पंचधनुःशतमानेत्यादि
 सम्यक् चिंतनीयं, तेन यदि दिव्यानुभावाद्वप्रभित्तिमध्यभागेनाशोकचै-
 त्यवृक्षाणां शाखाः प्रथमवप्राद्वहिः प्रसर्पेयुस्तदा किमनुपपन्नं स्यादित्यव-
 धार्यं। अन्यथा वा यथागमं परिभावनीयमिदमिति। न्यग्रोधाद्या अमी
 ज्ञानो-त्पत्तिवृक्षा यथायथं। सर्वेषामर्हतां भाव्या अशोकोपरिवर्त्तिनः॥१३॥

वीरप्रभुं चैत्यवृक्षं छे एम संप्रदायर्था कहेलुं छे। तथा ते गाथामां निचोउगो पद छे पटले
 नित्यर्तुक-छप ऋतुना पुष्पादिवाळो। आ प्रमाणे समवसरणस्तवनी अवचूर्णमां कहुं छे।
 अही श्रीवीरपरमात्मानुं चैत्यवृक्ष अने अशोकवृक्ष भळीने ३२ धनुष्यनुं मान कहुं।
 बाकीना प्रभुं स्वस्वशरीरना मानथी बारगणुं चैत्यवृक्ष कहुं; तथापि पूर्वे कहेली अनु-
 पपत्ति (अशोकवृक्षनी पहेला रस्नना गढथी बहार नीकळानी अशक्यतारूप) तो
 कायम रही छे केमके पांचशें धनुष्य उंची गढनी भीतनी उपर थदने तेनी शाखां बहार
 प्रसार पामहुं न बनी शके तेहुं छे। जिनेश्वरना शरीर उत्सेधांगुळे पांचशें धनुष्य विगेरे
 प्रमाणवाळा छे अने गढनी भीत तो वर्तमान जिनना आत्मांगुळथी पांचशें धनुष्य-
 प्रमाण छे। इत्यादि सम्यग्प्रकारे चिंतववा योग्य छे, तेथी जो दिव्यानुभावथी गढनी
 भीतना मध्य भागमांथी अशोक ने चैत्यवृक्षोनी शाखा प्रथमना गढनी बहार पसरे तो
 शुं बांधो आवे ते विचारी जोहुं अथवा जेम आगममां कहुं छे तेम परिभावना करवी।
 उपर न्यग्रोधादि जे ज्ञानोत्पत्ति वृक्षो कळा छे ते यथायोग्यपण्ये सर्वे अरिहंतना
 अशोकवृक्षनी उपर समजी लेवा। (६१२)।

१ समवसरणना गढनी भीतो प्रमुना आत्मांगुळथी ५०० धनुष्यनी न होय पण म-
 ध्यनी मणिपीठिका जेम प्रमुना शरीरप्रमाण पंची होय छे तेम शरीरप्रमाण उंची होय तो
 प्रथम प्रमुना समवसरण माटे ५०० धनुष्य कहेलमा बांधो आवे नहीं अने अशोकवृक्षने
 एक योजन विस्तार पामबामां पण अटके नहीं।

તસ્યાશોકસ્ય મૂલે ચ દેવચ્છંદોઽર્હતાં ભવેત્ । સિંહાસનાનિ ચત્વારિ
તત્ર ચ સ્યુશ્વતુર્દિશં ॥ ૧૪ ॥ તાનિ સ્વર્ણમયાન્યુદ્ય-દ્રત્નાલીલચિ-
તાનિ ચ । જિનં દ્રષ્ટું વલ્લસલચા-ચાણીવાનેકહીરકૈઃ ॥ ૧૫ ॥
પુરશ્ચૈકૈકમુદ્યોતિ-રત્નજ્યોતિર્ભૈરૈર્લસત્ । પાદપીઠં ધૃતોહાસ-મિવાર્હ-
સ્પદસંગમે ॥ ૧૬ ॥ પ્રતિસિંહાસનં પ્રૌઢ-ચ્છત્રાણાં સ્યાદ્વયં ત્રયં । ઉપર્યુ-
પરિસંસ્થાયિ-મૌક્તિકશ્રેણ્યલંકૃતં ॥ ૧૭ ॥ તથાહુઃ—તવોર્ધ્વમૂર્ધ્વં પુણ્ય-
દ્ધિ-ક્રમસત્રદ્વચારિણી । છત્રત્રયી ત્રિભુવન-પ્રમુત્ત્વપ્રૌઢિશંસિની ॥ ૧૮ ॥
પ્રતિસિંહાસનં ચંદ્ર-ચારુચામરધારિણી । સુરૌ દ્વૌ દ્વાબુભયતઃ સર્વાલં-
કારભાસુરૌ ॥ ૧૯ ॥ સિંહાસનસ્ય પુરતઃ સુવર્ણકમલસ્થિતં । ચતુર્દિશં
ધર્મચક્ર-મેકૈકં ભાનુજિત્વરં ॥ ૨૦ ॥ તચ્ચાર્હતાં ત્રિભુવન-ધર્મચક્રિત્વસૂ-
ચકં । સ્ફુરજ્જ્યોતિઃ સ્મૃતમપિ પ્રતિપદ્મમદાપહં ॥ ૨૧ ॥ સિંહાસનં
ધર્મચક્રં ધ્વજરહ્સત્રં ચ ચામરાઃ । ચરંત્યાકાશમાર્ગેણ ચિંતૌ વિહરતિ
પ્રભૌ ॥૨૨॥ તથાહુઃ—આગાસગણ્યં ચક્રેણં, આગાસગણ્યં હક્તેણં, આગાસ-

તે અશોકવૃક્ષના મૂળમાં નીચે અરિહંતનો દેવચ્છંદો (ઉપદેશ દેવાનું સ્થાન) હોય છે. ત્યાં
ચારે દિશાએ ચાર સિંહાસન હોય છે. (૬૧૪) તે સિંહાસન સ્વર્ણમય, ઉઘોતવાળા રત્નો જડેલા
અને જિનેશ્વરને જોવા માટે કરેલા લાઘો નેત્રો જ જાણે હોય એમ અનેક હીરાવાળા હોય છે.
(૬૧૫) તે સિંહાસનની આગળ એકેક ઉઘોતવાળા રત્નોની જ્યોતિથી ઉજ્જ્વલતાયમાન પાદપીઠ
હોય છે, તે જાણે અરિહંતના પગના સમાગમથી ઉજ્જાસવાળા થયા હોય એમ જણાય છે.
(૬૧૬) દરેક સિંહાસનની ઉપર પ્રૌઢ એવા છત્રના ત્રિકો હોય છે. તે ઉપરાઉપર રહેલા
અને મોતીઓની શ્રેણિઓથી અલંકૃત હોય છે. (૬૧૭) તથાહુઃ—‘ હે પ્રમુ ! ઉપર ઉપર
પુણ્યદિના ક્રમના સત્રદ્વચારી હોય તેમ મોટા મોટા ત્રણ છત્રો તમારી ઉપર ત્રિભુવનના
પ્રમુત્ત્વની પ્રૌઢીના કહેનારા હોય છે. ’ (૬૧૮) દરેક સિંહાસને ચંદ્ર સમાન ઉજ્જ્વલ ચામ-
રધારી બે બે દેવો બંને પાસે હોય છે, તે દેવો સર્વ અલંકારવદે શોભીતા હોય છે. (૬૧૯)
સિંહાસનની આગળ સુવર્ણકમળ ઉપર રાસેલું ચારે દિશાએ એકેક ધર્મચક્ર ધર્યની
કાંતિને જીતે પધું હોય છે. (૬૨૦) તે ધર્મચક્ર તીર્થકરતું ધર્મચક્રીપણું ધ્વજવનારું,
સ્ફુરાયમાન કાંતિવાળું અને જોવામાયથી પ્રતિપદ્મના મદને દૂર કરનાર હોય છે. (૬૨૧)
આ સિંહાસન, ધર્મચક્ર, ધ્વજા, છત્ર અને ચામરી જ્યારે પ્રમુ વિહાર કરે ત્યારે આકાશ-
માર્ગે સાથે વાલે છે. (૬૨૨) તથાહુઃ—આકાશગત ચક્રથી, આકાશગત છત્રથી, આ-

गणं सपायपीठेणं सिंहासणेणं आगासगयाहिं सेअवरचामराहिं इत्यादि.

चतुर्दिशं च चत्वारः सहस्रयोजनोच्छ्रिताः । घंटालघुपताकादि-
मंडिताः स्युर्महाध्वजाः ॥ २३ ॥ तत्र धर्मध्वजः प्राच्यां याम्यां मान-
ध्वजो भवेत् । गजध्वजः पश्चिमाया-मुदक् सिंहध्वजो महान् ॥ २४ ॥
यदत्र चापक्रोशादि मानमुक्तं यथास्पदं । भवेत्तदत्राधिकृत-जिनात्मांगुल-
मानतः ॥ २५ ॥ तदुक्तं—‘सर्वं माणमिणं नियनियकरेणेति’ पीठं च चैत्य-
वृक्षं चा-सनं च छत्रचामरान् । सदेवच्छंदकादीनि कुर्वति व्यंतरामराः
॥ २६ ॥ साधारणेऽयं समव-सरणे कथितो विधिः । सर्वमेकोप्यदः कुर्या-
त्कश्चिन्नक्त्या सुरो महान् ॥ २७ ॥ हर्षोत्कर्षार्त्तिहनादं तत्र कुर्वति
नाकिनः । समापतंतः स्वर्गेभ्यो वादयन्ति च दुंदुभिम् ॥ २८ ॥
तत्र सूर्योदये स्वामी द्वयोः कनकपद्मयोः । क्रमेण स्थापयन्पादौ
सुरसंचार्यमाणयोः ॥ २९ ॥ अन्वीयमानः शेषैश्च सप्तभिः स्वर्णपंकजैः ।
एवं निजपदन्यास-कृतार्थितनर्वावुजः ॥ ३० ॥ पूर्वद्वारेण समव-सरणे

काशगत पादपीठयुक्त सिंहासनधी अने आकाशगत श्वेतचामरोधी (प्रभु) युक्त होय छे.’
इत्यादि. चार दिशाए मळीने चार महाध्वजो एक हजार योजन उंचा अने घंटा तथा लघु-
पताका विगेरेधी मंडित होय छे. (६२३) तेमां पूर्वे धर्मध्वज, दक्षिणे मानध्वज, पश्चिमे
गजध्वज अने उचरे सिंहध्वज होय छे. (६२४) अही जे धनुष्य ने क्रोशादि मान कहेल
छे ते जेनो अधिकार चालतो होय ते प्रभुना आत्मांगुली समजवुं. (६२५) तदुक्तं-
आ सर्व प्रमाण पोतपोताना हाथवडे जाणवुं इति. गणिपीठ, चैत्यवृक्ष, आसन, छत्र,
चामर अने देवच्छंदो विगेरे व्यंतर देवो करे छे. (६२६)

आ बघो विधि साधारण समवसरण माटे कसो छे. बाकी तो कोह महान देव भक्तिधी
आवे तो ते एकलो पण मधुं करी शके छे. (६२७) हर्षना उत्कर्षधी त्पां देवो सिंहा-
नाद करे छे अने स्वर्गमांथी उतरतां दुंदुभी वगाडे छे. (६२८) त्पां सूर्योदये स्वामी
देवोए संचारेलो वे सुवर्णकमळ पर पग देता देता अने बाकीना सात कमळो पछवाडे
चालतां अनुक्रमे तेमांथी बे बे आगळ आववाथी नवे कमळोने पादस्थापनवडे कृतार्थ

प्रविशत्यथ । प्रदक्षिणीकृत्य पूर्व-सिंहासने निषीदति ॥ ३१ ॥ पादपीठ-
न्यस्तपादः कृततीर्थनमस्कृतिः । विधत्ते देशनां स्वामी गंभीरमधुर-
ध्वनिः ॥ ३२ ॥

तीर्थ नाम श्रुतज्ञानं यद्वा संघश्चतुर्विधः । आद्यो वा गणभृत्तेन
तीर्थते यद्भवांबुधिः ॥ ३३ ॥ तथोक्तं-तित्थं भंते तित्थं तित्थयरे तित्थं ?
गो० अरहा ताव नियमा तित्थयरे, तित्थं पुण चाउव्वण्णो संघो पढम-
गणहरो वेति भगवतीसूत्रे. अर्हत्तैत्पूर्विका य-तथा पूजितपूजकः ।
लोकोऽप्यर्हत्पूजितत्वा-पूजयेत्तीर्थमादरात् ॥ ३४ ॥ ततस्तीर्थं नमस्यर्हन्
कृतकृत्योऽपि वा यथा । धर्मं कथयति स्वामी तथा तीर्थं नमस्यति ॥ ३५ ॥
तथाहुः श्रीभद्रबाहुस्वामिपादाः-तत्पुत्रिया अरहया पुइयपूआ य विणाय-
कम्मं च । कयकिच्चोवि जह कहं कहए णमए तहा तित्थं ॥ १ ॥ अस्य
वृत्तौ-तीर्थं श्रुतज्ञानं तत्पूर्विकाऽर्हत्ता तदभ्यासप्राप्तेरिति. वक्ष्यमाणैर्युगैः
पंच-त्रिंशतालंकृता सदा । व्याप्नोत्यायोजनं वाणी सर्वभाषानुगा प्रभोः

करता पूर्वद्वारवटे समवसरणमां प्रवेशं करे छे अने (मणिपीठने) प्रदक्षिणा दहने पूर्व
सिंहासनपर बेसे छे. (६२९-३१) पादपीठ उपर पग स्थापन करे छे, तीर्थने नमस्कार
करे छे अने गंभीर तेम ज मधुर ध्वनिवटे स्वामी देशना आपे छे. (६३२)

अहीं तीर्थ शब्दे श्रुतज्ञान अथवा चतुर्विधसंघ अथवा प्रथम गणधर समजवा,
तेम ज जेनाथी संसारसमुद्र तरीए ते तीर्थ एवी तेनी व्युत्पत्ति समजवी. (६३३)
तपोक्तं-‘ हे भगवंत ! तीर्थने तीर्थ कहाए के तीर्थकरने तीर्थ कहाए ? ’ प्रश्न उचर
आपे छे-‘ हे गोपम ! अरिहंतने तो निश्चये तीर्थकर समजवा अने तीर्थ चतुर्विध संघ
अथवा प्रथम गणधरने समजवा. ’ इति भगवतीसूत्रे. अर्हत्ता एतत्पूर्विका एटले श्रुतज्ञान-
पूर्वक समजरी, तथा लोक पण पूजितपूजक होय छे; तेथी अर्हत्पूजित एवा तीर्थने
एटले चतुर्विध संघने आदरपूर्वक पूजे छे. (६३४) तेथी करीने ज अर्हन् तीर्थने नमे छे अथवा
तो अरिहंत कृतकृत्य छतां पण जेम धर्म करे छे तेम ज तीर्थने नमस्कार करे छे. (६३५)
श्रीभद्रबाहुस्वामी कहे छे के-‘ अर्हत्ता तत्पूर्विका छे. ’ पूजितनी पूजा ते विनयकर्म छे.
कृतकृत्य एवा भगवंत जेम कथा करे छे-उरदेश आपे छे, तेम तीर्थने नमे छे. आनी वृत्तिमां
कहे छे के-‘ तीर्थ एटले श्रुतज्ञान. तत्पूर्विका अर्हत्ता-तेना अभ्यासरहे प्राप्त भयेली होराथी. ’
आगत करेबायो एवा पात्रीश गुणे अलंकृत एवी प्रसूनी बासी निरंतर सर्व भाषामां

॥ ३६ ॥ तथाहुः श्रीहेमसूरयः काव्यानुशासने—अकृत्रिमस्वादुपदां परमार्थाभिधायिनीं । सर्वभाषापरिणतां जैनीं वाचमुपास्महे ॥ ३७ ॥ तथा—देवा दैवीं नरा नारीं शत्रुशत्र्यापि शावरीं । तिर्यचोऽपि च तैरर्क्षीं मेनिरे भगवद्गिरं ॥ ३८ ॥ यथा जलधरस्यांभ आश्रयाणां विशेषतः । नानारसं भवत्येवं वाणी भगवतामपि ॥ ३९ ॥ स्यात्प्रभोर्मूलभाषा च स्वभावादूर्द्धमागधी । स्यातां द्वे लक्षणे ह्यस्यां मागध्याः प्राकृतस्य च ॥ ४० ॥ येनैकेनैव वचसा भूयसामपि संशयाः । छिद्यन्ते वक्ति तत्सार्वां ज्ञाताशेषवचोविधिः ॥ ४१ ॥ क्रमच्छेदे संशयाना—मसंख्यत्वाद्गुणमतां । असंख्येनापि कालेन भवेत्कथमनुग्रहः ॥ ४२ ॥ शब्दशक्तेर्विचित्रत्वा—रसं ॥ ४३ ॥ तीहंशि वचांसि च । प्रयुक्तैरुत्तरं यस्या—युगपद्भूयसामपि सरःशरस्वरार्थेन भिद्येन युगपद्यथा । सरो नत्थि स्ति वाक्येन प्रियास्तिस्रोऽपि बोधिताः ॥ ४४ ॥ तथोक्तं—भिद्येस्स तित्थि भज्जा एगा मग्गेइ पाणियं पाहि । वीया मग्गइ हरियं

संमजाय तेवी एक योजनमां विस्तार पामे छे. (६३६) श्रीहेमचंद्राचार्य काव्यानुशासनमां कहे छे के—‘अकृत्रिमस्वादुपदाङ्की, परमार्थने कहेनारी, सर्व भाषामां परिणमनारी एवी जैनी वाणीनी अमे उपासना करीए छीए. (६३७) तथा—देवो दैवी, मनुष्यो मनुष्य संबंधी, शत्रो (भिद्यो) शावरी अने तिर्यचो तिर्यचनी भाषा तरीके भगवंतनी वाणीने माने छे. (६३८) जेम जलधर (वरसाद) नुं पाणी आश्रयना विशेषपण्याधी नाना प्रकारना रसपणाने पामे छे तेम भगवंतनी वाणी माटे पण समज्युं. (६३९) प्रभुनी मूल भाषा तो स्वभावे अर्धमागधी छे, एटले तेमां मागधी ने प्राकृत बे भाषानो समावेश छे. (६४०) जे एक ज वचनबडे अनेकना संशय नाश पामे तेनुं वचन वाणीना समस्त विधिने जाणनारा सर्वज्ञ बोले छे. (६४१) प्राणीओनुं असंख्यातपणुं होवायी जो तेमना संशयनो क्रमयी छेद थाय तो असंख्य काले पण ते सर्वनो अनुग्रह केम थाय ? (न थाय). (६४२) शब्दशक्तिनी विचित्रता होवायी एवी वाणीनो प्रयोग करवामां आवे छे के जे बोलवायी समकाले घणाओना प्रश्नोना उत्तरो मळी जाय छे (६४३) सर; शर ने स्वरना अर्थमां भिद्ये सरो नत्थि एवा वाक्यबडे ग्रणे स्त्रीओने एक साथे समजावी दीधी हती. (६४४) तथोक्तं—

एक भिद्येने ऋण स्त्री हती, तेमांथी एक माने छे के ‘ मने पाणी पा ’,

तइया गवरावण गीयं ॥ ४५ ॥ प्रष्टुमाकांचितो योऽर्थः प्राक् सं-
दिग्धश्च यो भवेत् । येन वा यस्य वैराग्यं यो वा यस्यावबोधकृत्
॥ ४६ ॥ सर्वोऽपि लोकः प्रत्येकं तमर्थमवबुध्यते । अर्हदुच्चारितादेक-वा-
क्यादप्यतिशायिनः ॥ ४७ ॥ अविच्छेदेन भगवान् विधत्ते देशनां यदि ।
तदा नोद्विजते श्रोता यावज्जीवमहर्निशं ॥ ४८ ॥ न क्षुत्तृष्णा न च
व्याधिः काचिदाधिश्च न स्पृशेत् । शृण्वतो भगवद्वाणीं सकलानपि
वेहिनः ॥ ४९ ॥ माधुर्यं भगवद्वाण्या वाचां यद्यप्यगोचरं । तथापि
सौख्यवन्मुक्ते-रौपम्येन निरूप्यते ॥ ५० ॥

यथासीद्वाणिजः कोऽपि मितंपचशिरोमणिः । आतृप्तिं नात्मनाप्याद
योऽलं लोभ इवांगभृत् ॥ ५१ ॥ अन्नं नाजीर्यदन्येषां यस्मिन् पश्यति
भक्षितं । यः सिक्थाशंकया पश्यन् स्थालीचालनवार्यपि ॥ ५२ ॥ लिह-
ति स्म स्वयं स्थालीं योऽसकृत्पाणिना भृशं । काका वराकाः श्वानो वा

बीजी मागे छे के ' मने हरण लावी आप ' ने बीजी मागे छे के ' गीत गाओ. ' (६४५) (आना उत्तर माटे उपरनो सरो नत्थि शब्द समजी लेवो.)
जे अर्थ पूछवाने इच्छयो होय, जे अर्थ पूर्वने संदेहवाळो होय अथवा जे अर्थथी
जेने वैराग्य थाय तेम होय अथवा जे जेने अवबोध पमादनार होय, ते दरेक अर्थने
अरिहंतना कहेला, अतिशयवाळा एक वाक्यथी ज सर्व लोक समजी जाय छे. (६४६-
४७) जो भगवंत अवित्रांत (अविच्छेद) पणे देशना आप्या ज करे तो यावज्जीव अह-
र्निश सामळतां पण थोटा उद्वेग (खेद) पामे नहीं, छुधा लागे नहीं, टुपा लागे नहीं
अने कोइ आधि के व्याधि स्पर्श करे नहीं. भगवंतनी वाणी सामळतां सर्व जीवोने ए
प्रमाणे स्थिति घर्ते. (६४८-४९) भगवंतनी वाणीनुं माधुर्य जो के वाचने अगोचर छे,
तथापि मुक्तिना सुखनी जेन उपमावडे करीने तेनुं निरूपण करवामां आव छे. (६५०)

एक वणिक जरूर पूरतुं ज रांघनारमां (लोभीओमां) शिरोमणि हतो. ते जाणे
अंगभारी लोभ ज होय तेम पोते पण तृप्ति थाय टेटलुं पूरुं अन्न खावो नहोतो. (६५१)
तेना जोतां जो बीजो कोइ खाय तो तेने पण अन्न पचतुं नहोतुं. बळी घाळी घोपेल
पाणी पण रखे तेमां अन्ननो दाणो रही गयो होय तेने माटेजोया करतो अने पोते वारंवार
घाळीने हापवडे चाटतो हतो; तेथी रांक एवा कागडा के श्वान पण तेने आंगणे छे

किं लिहेयुस्तदंगणे ॥ ५३ ॥ जना नोच्चारयन्ति स्मा-वश्यकेऽपि-
 प्रयोजने । यन्नाम जातूके त्विष्ट-देवान् श्रेयोऽर्थमस्मरन् ॥ ५४ ॥
 भार्या तस्यानुरूपासी-या शुनीव वनीपकं । दूरादपि क्षोभयति दुर्वाक्-
 तृष्णोव जंगमा ॥ ५५ ॥ आसीद्दासी च तस्यैका जरती गरतीवरुक् ।
 क्षुज्जराजर्जरा दीना कृशा मूर्तेव दुर्दशा ॥ ५६ ॥ प्रातः स्माह वणिक-
 पत्नी तां रंडे याहि काननं । एधांस्याहर भूर्यांसि न दास्याम्यन्यथाशनं
 ॥ ५७ ॥ पतिपथ्य वचस्तस्याः स्त्रीणोपायाश्रयागमत् । वनं शनैः शनैर्यष्टि-
 मवष्टभ्य सुतामिव ॥ ५८ ॥ तत्रान्यच्छिन्नकाष्ठानां शिलोऽर्धं छेदना-
 च्चमा । संयुह्य श्रेष्ठिनीतुष्ट्यै सामर्थ्याधिकवीवधं ॥ ५९ ॥ कृत्वा शिरसि
 तट्टाप-क्षुत्वेदस्वेदविह्वला । पुरस्तस्या ठौकयित्वा दैन्यादन्नं ययाच
 तां ॥ ६० ॥ युग्मं । निस्त्रिंशा निस्त्रपा सैवं तामभाविष्ट दुष्टधीः । अल्पी-
 र्यांसि किमेधांसि रे रे रंडे त्वमाहरः ॥ ६१ ॥ काष्ठैः प्रज्वाल्यते जुद्धै-र्नै-

चाटे ? कांइ चाटवा पामता नहोता. (६५२-५३) लोको अवश्यना प्रयोजने पण
 तेनुं नाम लेता नहोता. कदापि बोलाइ जाय तो धेयने माटे इष्टदेवतुं नाम तरत ज संमा-
 रता हता. (६५४) स्त्री पण तेने अनुरूप ज मळी हती के जे दुर्वचनवाळी अने जाणे
 जंगम तृष्णा होय तेवी हती, ऐथी ते भित्तुकादिकने दूरधी ज कुतरीनी जेम क्षोम पमा-
 डती हवी. (६५५) तेने एक दासी हती. ते बृद्ध अने अति तीव्र व्याधिवाळी हती,
 तेम ज क्षुधा अने जरावडे जर्जर थयेली, दीन, कृश अने मूर्तिमान दुर्दशा जेवी हती.
 (६५६) एक दिवस प्रातःकाळमां ज ते वणिकनी स्त्रीए देली दासीने कळुं के— ' हे
 रंडे ! जलदी वगडामां जा अने पुष्कळ काष्ठो लइ आव, नहीं तो हुं तने खावानुं आपीश
 नहीं. (६५७) तेनुं वचन अंगीकार करीने ते बीजा उपाय के आश्रय विनानी धीमे
 धीमे पुत्रीनी जेम लाकडीनुं अवलंबन करीने वनमां चाली. (६५८) त्यां ते काष्ठो
 छेदवामां असमर्थ होवाथी बीजाओए कापेला लाकडाना कोइ कोइ ककडा पड्या रहेला
 ते बीखीने तेनो भारो बांधीने शोठाणीने प्रसन्न करवा माटे शक्ति उपरांत मारने माथे
 उपाडीने चाली. क्षुधा, तृषा, ताप, खेद ने स्वेदधी विद्वळ थएली ते दासीए शोठाणी
 पासे ते भारो नाखीने दीनपणे अन्ननी याचना करी. (६५९-६०) निर्दय अने नि-
 र्लस एवी ते दुष्ट बुद्धिवाळी शोठाणी तेने कहेवा लागी के—अरे रंडे ! आटला थोडा
 काष्ठो केम लावी ? (६६१) आटला तुज्ज काष्ठधी तो तूं पण बळी शके एम नहीं.

तावन्निर्भवत्यपि । ग्रहं मे भक्षितं सर्वं रेऽकिंचित्करया त्वया ॥ ६२ ॥
 जरत्युवाच हे मात-दीनायां मयि मा कुपः । भक्ष्यमुद्धरितं किंचि-
 द्यच्छ क्षुत्पीडितास्म्यहं ॥ ६३ ॥ पुनरप्याहरिष्यामि स्वस्थीभूय क्षणां-
 तरे । शरणं निःशरण्याया-स्त्वमेवासि ममांबिके ॥ ६४ ॥ सा प्रोचे जन-
 कास्थीनि खाद प्रश्रवणं पिव । मृत्वा स्वस्था भवाद्यापि म्रियसे किं
 न दुर्मरे ॥ ६५ ॥ आनीतेभ्यश्चतुर्धेषु पुनरप्याहृतेषु रे । काष्ठेषु
 तुभ्यं दास्यामि भक्ष्यं तद्वच्छ सत्वरं ॥ ६६ ॥ तथैव गत्वा सा-
 रण्ये काष्ठभारं चतुर्गुणं । कष्टेन महतोच्चित्य निदधौ मूर्ध्नि दुर्वहं
 ॥ ६७ ॥ प्रस्फुटद्धृदया श्वासै-रारोहतीव भूधरं । उत्फुल्लगल-
 प्रसर-स्फूटकारा भुजगीव च ॥ ६८ ॥ स्नातेव क्लिन्नसर्वांग-चीवरा स्वेद-
 निर्झरैः । पीतमद्येव निश्चेष्टा प्रपतन्ती पदे पदे ॥ ६९ ॥ पतंतमप्यादधती
 भारं मूर्ध्नि पुनः पुनः । रुष्टाभीष्टमिवानिष्ट-मपि वेश्येव गर्जना ॥ ७० ॥
 प्राप्तपाताप्यवष्टब्धा यत्क्या जीर्णकुटीव सा । प्रकंपमानसर्वांगो-त्पन्न-

अरे अकिंचित्कर एवी तूं मारुं घर बधुं खाइ गइ. ' (६६२) डोशी बोली के—' हे माता ! दीन एवी मारी उपर तमे कोपायमान न थाओ, काइक खातां वधेलुं होय ते मने आपो, कारणते हुं क्षुधाथी घणी पीडा पायुं लुं. (६६३) हुं जरा स्वस्थ ग्रहने थोडीवार पछी वळी बीजा काष्ट लावी आपीश. मने शरण्य विनानीने हे मारी माता ! तमे ज एक शरणभूत छो. (६६४) ' शोठाणी बोली के—' तारा बापना हाडका खा ने तेनो पंराव पी-मरी जइने स्वस्थ था. अरे दुःखे मरवावाळी ! तूं इजी मरती केम नथी ? (६६५) आ लावीलुं ते करतां चोगणा काष्ट लावीश, त्त्यारे तने खावालुं आपीश. माटे जलदी काष्ट लेवा जा. ' (६६६) शोठाणीनुं आयुं वचन सांमळीने ते तरत ज पाछी अरण्यमां गइ अने प्रथम करतां चोगणा काष्टो मोटा कष्टवडे एकठा करीने तेनो मोटो भारो बांधीने दुःखे उपाढाय एवो ते भारो माथे मूकपो. (६६७) जाणे परेतपर चढती होय तेम श्वासवडे जेनुं हृदय फुटी जतुं हतुं अने फुलेला गालवडे साप-खनी जेम फूटका। करती. (६६८) परशेवाना निस्सरणावडे जाणे न्हायेली होय तेम सर्व अंग ने वस्त्रो जेना मीजाइ गया छे एवी जाणे, मदिरा पीधेली होय एम निश्चेष्ट ग्रहने पगले पगले पडती. (६६९) मायेथी पढी जता माराने बारंवार पाछी उपाडरी, रुष्ट एवा अमीष्ट पुरुषनी जेम अनिष्ट एवा पण ते माराने वेश्यानी जेम इच्छत्री. (६७०) बीर्णे मुंपटानी जेम पढी गया छतां पण लाकडीना आधारवडे उभी रंढेती, टाढीओ

शीतज्वरेव च ॥ ७१ ॥ विविक्षुरिव भूम्यंत-न्यग्भूता भूरिभारतः । मृत्युं
 संभाषमाणेव हृदि न्यस्तकरा मुहुः ॥ ७२ ॥ क्षुत्क्षीणजठरास्थित्वक्-
 शेषाऽशेषाऽसुखाश्रिता । समंताद्विश्रुता शुष्क-शमीवाततकोटरा ॥ ७३ ॥
 असकृद्रसनालीढ-सृक्का शुष्कगलाधरा दंतशून्यास्यविगल-हृल्लाक्षिच-
 रदश्रुका ॥ ७४ ॥ क्षणे क्षणे स्मरंती तं वणिकूपत्न्याः पराभवं । भर्त्यं
 दास्यति सा नो वे-त्येवं चिंताभिचुंबिता ॥ ७५ ॥ अनन्यगतिकत्वेना-
 गच्छंती मंदिरं प्रति । यावत्साऽऽयाति समव-सरणस्यांतिके प्रभोः ।
 ॥ ७६ ॥ तावत्कंटकमुद्धर्तुं सोच्चिच्छेप निजं क्रमं । न्यास्यत् पाणिं
 च तत्र स्वं तदा तत्कर्णकोटरे ॥ ७७ ॥ प्रविवेशार्हतां वाणी पीयूष-
 ब्रवपेशला । शुश्राव सैकचित्ता तां विस्मृताखिलवेदना ॥ ७८ ॥ एकाद-
 शभिः कुलकं । दिशत्यब्दसहस्राणि भगवान् देशानां यदि । तस्याश्च ताव-
 दायुश्चे-त्तर्हि सावस्थिता तथा ॥ ७९ ॥ शृणोत्येवादूढभारा पादं न्यस्यति न

ताव आवेलानी जेम सर्वांगे कंपती (ध्रुवती), (६७१) घण्टा भारवडे जाणे पृथ्वीमां
 पेसवा इच्छती होय तेम नीची नमी गयेली, मृत्यु साये वात करती होय तेम वारंवार
 हृदय उपर हाथ मूकती, (६७२) लुधावडे क्षीण थड गएल जठरवाळी अने हाड ने
 चामडी ज जेना शरीरमां शेष रहेल छे एवी तेम ज समस्त दुःखना आश्रयभूत, चारे-
 वाजुथी विश्लेष, सुकायेला शमीना झाडनी जेम विस्तृत कोटरवाळी, (६७३) वारंवार
 जीमवडे होठने चाटती, जेनुं गळं ने होठ सुकाइ गएल छे एवी, दांत विनाना मुखमांथी
 क्षरी रही छे लाळ जेने एवी, (६७४) क्षरता आंसुवाळी, क्षणे क्षणे पोतानी शेटाणीना
 परामवने संमारती, मने हजी पण खावातुं आपशे के नहीं ? एवी चिंतारूपी अग्निथी
 चुंबित. (६७५) शेटना घरतरफ अनन्य गतिपणे-बीजे जवानो आशरो न होचाथी
 चालती एवी ते डोसी जेवी प्रभुना समवसरण नजीकथी नीकळी. (६७६) तेवामां
 तेना पगमां कांटो वागवाथी ते काढवा माटे पोतानो पग उंचो करीने पोतानो हाथ त्यां
 लगाडे छे तेवामां तेना कर्णरूप कोटरमां अमृतना रस जेवी मधुर अरिहंतनी चाणीए
 प्रवेश कर्यो. ते सामळतां ज समस्त वेदनाने भूली जइने ते एक चित्ते स्थिर थड जइने
 सामळवा लागी. (६७७-७८) जो भगवान हजरो वर्ष पर्यंत देशना आपे अने तेनुं
 टेटलुं आयुष्य होय तो ते अवस्थित थइने माये मार छतां ते वाणीं सामळ्या ज करे

क्षितौ । न स्मरेत्तुत्तृढाद्यत्ति नाप्युद्धरति कंटकं ॥८०॥ ईदृशसाया भगव-
द्राण्याः स्वाभाविकानिह । पंचत्रिंशतमित्याहु-गुणान् श्रीहेमसूरयः ॥८१॥

संस्कारवत्त्व १ मौदात्त्य २ मुपचारपरीतता ३ । मेघगंभीरघोषत्वं
४ प्रतिनादविधायिता ५ ॥ ८२ ॥ दक्षिणत्व ६ मुपनीत-रागत्वं च ७
महार्थता ८ । अव्याहतत्वं ९ शिष्टत्वं १० संशयानामसंभवः ११ ॥८३॥
निराकृतान्योत्तरत्वं १२ हृदयंगमतापि च १३ । मिथः साकाक्षता १४
प्रस्ता-बौचित्यं १५ तत्त्वनिष्ठता १६ ॥ ८४ ॥ अप्रकीर्णप्रसृतत्व १७
मस्वश्लाघान्यनिदिता १८ । अभिजात्य १९ मतिस्निग्ध-मधुरत्वं २० प्रश-

एक पगलुं पण पृथ्वीपर आगळ मरे नहीं, जुधावपादिकनी पीढाने संमारे नहीं अने
कांटो काढवानुं पण विसरी जाय. (६७९-८०) आवा प्रकारना रसवाळी भगवंतनी
वाणीना स्वाभाविक एवा ३५ गुण श्रीहेमचंद्राचार्य आ प्रमाणे कहे छे. (६८१)

१ संस्कारवाळी, २ उदात्त एटले उंचा स्वरवाळी, ३ उपचारवाळी, ४ मेघसरखा
गंभीर नादवाळी, ५ पडछंदावाळी, ६ दक्षतावाळी, ७ प्रेम उत्पन्न करनारी, ८ विस्तृता-
र्थवाळी, ९ व्याघातविनानी, १० शिष्टतावाळी, ११ शंकाविनानी, १२ अन्यना उत्तरो
आवी जाय तेवी, १३ हृदयने गमे तेवी, १४ पूर्वोपर संबंधवाळी, १५ संगने अनुप्र-
सरती, १६ तत्त्वज्ञानवाळी, १७ छुटाछवाया विना एटले तुटक शब्दो न बोलाय तेवीरीते
विस्तार पामे तेवी, १८ स्वश्लाघा ने परनिंदा विनानी, १९ कुलीनतावाळी, २० अत्यंत
स्नेहाळ ने माधुर्यवाळी, २१ प्रसंसापात्र, २२ कोदना मर्मेने आघात न करे तेवी, २३
गंभीर अर्थवाळी, २४ धर्म ने अर्थ साये संबंधवाळी २५ कारकादिना विपर्यास विनानी
२६ भ्रांतिभादिना अभाववाळी, २७ आश्चर्य पमादनारी, २८ अद्भुत, २९ विलंब विनानी,
३० अनेक प्रकारनी विविधतावाळी, ३१ विशेषताया आरोपवाळी, ३२ मस्वगुणनी
प्राधान्यतावाळी, ३३ वर्ण, पद ने वाक्यनी स्पष्टतावाळी, ३४ संबंधना उच्छेद विनानी,
३५ सामञ्जस्य खेद न उपजे तेवी-आ ३५ वाणीना गुण छे.

आ ३५ वाणीना गुण मापामा नीचे प्रमाणे कथा छेः—१ जे जगपाए जे मापानो
प्रचार होय त्या ते मापामिथ अर्थमागधी मापा बोले. २ एक योजन प्रमाण समश-
रणमा बगर हरकते संमञ्जस तेम उच्चस्वरे बोले. ३ गामढीमा मापा के तोछडी मापाना
बपराय विना बोले. ४ भेषनी गर्जना सरखी गंभीर वाणीए बोले. ५ सामञ्जनारने
पडछंदासह वचनरचनाना छुटा छुटा बोलो संमञ्जस ने सारी पेटे समजवामा आवे तेवी
रीते बोले. ६ सामञ्जनारने सवोष उपजे तेवी सरल मापामा बोले. ७ सामञ्जनार पोढ-

સ્યતા ૨૧ ॥ ૮૫ ॥ અમર્મવેદિતૌ ૨૨ દાર્ય ૨૩ ધર્માર્થપ્રતિવદ્ધતા ૨૪ ।
 કારકાદ્યવિપર્યાસો ૨૫ વિભ્રમાદિવિયુક્તતા ૨૬ ॥ ૮૬ ॥ ચિત્રકૃત્ત્વ ૨૭
 મન્દ્રુતત્વં ૨૮ તથાનતિવિલંચિતા ૨૯ । અનેકજાતિવૈચિત્ર્ય ૩૦ મારોપિત-
 વિશેષતા ૩૧ ॥ ૮૭ ॥ સત્ત્વપ્રધાનતા ૩૨ વર્ણ-પદવાક્યવિવિક્તતા ૩૩ ।
 અવ્યુચ્છિન્તિ ૩૪ રચેદિત્વં ૩૫ પંચત્રિશ્ચ વાગ્યુચ્ચાઃ ॥ ૮૮ ॥

પોતાના હૃદયમાં એવું સમજે કે પ્રશ્ન મને ઉદ્દેશીને જ દેશના આપે છે. એવી છટાથી બોલે. ૮ વિસ્તાર સહિત અર્થની પુષ્ટિયુક્ત બોલે. ૯ આગળ પાછલના સંબંધમાં વાંધો ન આવે તેવા મઠતેમઠતા પ્રબંધની રચનાયુક્ત બોલે. ૧૦ મોટા પુરુષને છાજે તેવા પ્રશંસનીય વાક્યો બોલે તેમ જ અપ્રતિહત સિદ્ધાંતો પ્રકાશે. ૧૧ સાંમઠનારને શંકા ન પડે તેવી સ્પષ્ટ વાણી બોલે. ૧૨ કોઈપણ દૂષણ લાગુ થઈ ન શકે તેવું નિર્દૂષણ વ્યાખ્યાન કરે. ૧૩ કઠિન અને સૂક્ષ્મ વિચારવાળા વિષયોને પણ સાંમઠનાર તરત સમજી શકે એવી સરલ ભાષામાં પ્રકાશે. ૧૪ જે જગ્યાએ જેવું હટાંત કે સિદ્ધાંત યોગ્ય ને રુચિકર લાગે તેવું જ પ્રરૂપે. ૧૫ પદ્ધત્ય ને નવતત્ત્વની પુષ્ટિરૂપ અપેક્ષા સહિત બોલે. ૧૬ સંબંધ, પ્રયોજન ને અધિકારીવાલું વાક્ય બોલે. ૧૭ પદરચનાની અપેક્ષાયુક્ત બોલે. ૧૮ પદ્ધત્ય ને નવતત્ત્વનું સ્વરૂપ ચાતુર્ય સાથે સમજાવે. ૧૯ સ્તિગ્ધ ને માધુર્યતા સહિત ધી ગોઠ કરતાં પણ વંધારે સ્વાદિષ્ટ લાગે તેવી વાણી વાપરે. ૨૦ પરના મર્મ ન સુલે તેવી ચતુરાઈથી બોલે. ૨૧ ધર્મ અર્થ પ્રતિવદ્ધ બોલે. ૨૨ દીપકના પ્રકાશતુલ્ય પ્રકાશવંત અર્થ પ્રકાશે. ૨૩ પરનિંદા ને આત્મપ્રશંસા રહિત વાણી વહે. ૨૪ ઉપદેશ દેનાર સર્વગુણસંપન્ન છે, એવી પ્રતીતિ થાય તેવાં પ્રમાણિક વાક્ય બોલે. ૨૫ કર્તા-કર્મ-ક્રિયા-લિંગ-કારક-કાલ અને વિમશિતયુક્ત બોલે. ૨૬ ઓતાને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય ને હર્ષ વધે તેવું બોલે. ૨૭ ઘણી ધીરજથી વર્થન કરી બતાવે. ૨૮ અવિચ્છિન્ન મેષધારા સમાન ચાલુ પ્રવાહ યુક્ત બોલે. ૨૯ આંતિ ઉપજવા જ ન પામે તેવું નિર્ઘાત વચન વહે. ૩૦ દેવ, મનુષ્ય અને પશુ-પર્ણ વિગેરે પોતપોતાની ભાષામાં સમજી શકે તેવી ભાષામાં બોલે. ૩૧ શિષ્યગણનો શુદ્ધિગુણ વધે તેવી વાણી વહે. ૩૨ પદના અર્થને અનેકપણે આરોપણ કરીને બોલે. ૩૩ સાહસિકપણે બોલે. ૩૪ પુનરુક્તિ રહિત બોલે અને ૩૫ કોઈનું મન કિંચિત્ પણ ન દુઘાય તેવી રીતે બોલે. ઇતિ.

(ઉપર જણાવેલા ૩૫ સંસ્કૃત શબ્દોમાંથી ઘણાનો (પ્રાચે વચાનો) માવાર્થ આમાં આવી જાય છે. આ હકીકત યીપાઠાસના અર્થમાંથી પ્રદશ્ય કરી છે. તેથી ઉપરના મૂલ ગ્રંથના પદોનો જે અનુક્રમ છે તે અનુક્રમ પ્રમાણે આ અર્થનો અનુક્રમ નથી. આગળ-પાછલ આવેલ છે.)

। અથાર્હત્રીદશ વાળ્યા ધર્મ પંચમહાવ્રતં । સાધૂનાં શ્રાવકાણાં ચ દિ-
શતિ દ્વાદશવ્રતં ॥ ૮૯ ॥ અર્હિસાસુનૃતાસ્તેય-બ્રહ્મચર્યાપરિગ્રહાઃ । મહા-
વ્રતાનિ પંચેતિ નિર્ગ્રંથાનાં મહાત્મનાં ॥ ૯૦ ॥ કેચિત્કાલવિશેષેણ ચત્વા-
ર્યેવાદિશંતિ ચ । મહાવ્રતાનિ સ્ત્રીત્યાગ-સંગ્રહો હ્યપરિગ્રહે ॥ ૯૧ ॥ અણુ-
વ્રતાનિ પંચાદૌ ત્રીણિ ગુણવ્રતાનિ ચ । શિષ્ટાવ્રતાનિ ચત્વારિ વ્રતાનિ
શ્ચહિણામિતિ ॥ ૯૨ ॥

સંકલ્પ્ય ત્રસજીવાનાં નિરપેક્ષાન્નિરાગસાં । પ્રાણઘાતાન્નિવૃત્તિર્યા પ્રથમં
તદણુવ્રતં ॥ ૯૩ ॥ કન્યાગોભૂમ્યલીકેભ્યો ન્યાસાપહરણાન્ચ યા । નિવૃત્તિઃ
કૂટસાદ્યાન્ચ દ્વિતીયં તદણુવ્રતં ॥ ૯૪ ॥ સંધિગ્રંથ્યાદિભેદાયૈ રાજનિ-
ગ્રહકારિ યત્ । ચૌર્યં તસ્માન્નિવૃત્તિર્યા તૃતીયં તદણુવ્રતં ॥ ૯૫ ॥ સ્વદારે-
રેવ સંતુષ્ટિઃ સ્વીકૃતૈર્જનસાચિકં । નિવૃત્તિર્વાન્યદારેભ્ય-શ્ચતુર્થં તદણુવ્રતં
॥ ૯૬ ॥ પરિગ્રહસ્ય સત્તેચ્છા-પરિમાણાન્નિયંત્રણા । પરિગ્રહપરીમાણં
પંચમં તદણુવ્રતં ॥ ૯૭ ॥ સીમા નોહ્લંઘ્યતે યત્ર કૃતા દિક્ષુ દશસ્વપિ ।
હ્યાતં દિક્પરિમાણાહ્યં પ્રથમં તદ્ગુણવ્રતં ॥ ૯૮ ॥ ભોગોપભોગદ્રવ્યાણાં

અરિહંતો ઉપર જણાવી તેવી વાણીવડે સાધુનો પાંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મ અને શ્રાવકોનો
વારવ્રતરૂપ ધર્મ ઉપદિશે. (૬૮૯) અર્હિસા, સુનૃત, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય ને અપરિગ્રહ-આ
પાંચ નિર્ગ્રંથ મહાત્માના મહાવ્રતો છે. (૬૯૦) કોઈ કાઠવિશેષને લીધે બારીશ
તીર્થકરો સ્ત્રીત્યાગનો સંગ્રહ અપરિગ્રહમાં કરીને ચાર મહાવ્રતોને જ પ્રરૂપે છે. (૬૯૧)
શ્રાવકના પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત ને ચાર શિષ્ટાવ્રત-એમ ચાર વ્રતો કહે છે. (૬૯૨)

નિરપરાધી એવા ત્રસ જીવોની નિરપેક્ષપણે સંકલ્પર્યા હિંસા ન કરવી તે શ્રાવકનું પહેલું
અણુવ્રત છે. (૬૯૩) કન્યા, ગો ને ધૂમિસંબંધી અસત્ય ન થોલવું, યાપણ ન બોઢ-
વવી ને છોટી સાધી ન પૂરવી એ ચીજું અણુવ્રત છે. (૬૯૪) સંધિ, ગ્રંથિ વિગેરેનો મેદ
કરવો વિગેરે રાજ્યદંડ ઉપજે તેવી ચોરી ન કરવી તે ત્રીજું અણુવ્રત છે. (૬૯૫) ઘન-
સાધીએ સ્વીકારેલી સ્વદારાવડે જ સંતુષ્ટ રહેવું અથવા પરદારાનો ત્યાગ કરવો એ ચોથું
અણુવ્રત છે. (૬૯૬) હદતા પરિગ્રહનું અથવા રૂચ્છાનું પરિમાણ કરવાવડે બે નિપંત્રણા
કરી તે પરિગ્રહપરિમાણરૂપ પાંચમું અણુવ્રત છે. (૬૯૭) દશે દિશામાં પરિમાણ
પાંધેની દિશાની સીમાનું ઉહ્લંઘન ન કરવું તે દિગ્પરિમાણ નામનું પહેલું ગુણવ્રત છે.
(૬૯૮) મોગ ને ઉપભોગના દ્રવ્યોનું જન્મપર્યંતને માટે અને રોજને માટે બે પ્રમાણ

માનમાજન્મ ચાન્વહં । ક્રિયતે યત્ર તદ્ભોગો-પ્રભોગવિરતિર્વતં ॥ ૧૧ ॥
તત્ર ચ-સકૃદેવ ભુજ્યતે યઃ સ ભોગોઽન્નસ્ત્રગાદિકઃ । પુનઃ પુનઃ પુન-
ર્ભોગ્ય ઉપભોગોનાદિકઃ ॥ ૭૦૦ ॥ દ્વાર્વિંશતેરભક્ત્યાણા-મનંતકાયિ-
નામપિ । યાવજ્જીવં પરીહારઃ કીર્ત્યતેઽસ્મિન્ વ્રતે જિનૈઃ ॥ ૭૦૧ ॥

તથાહુઃ- પંચુંબરિ ચઉવિગઈ ૧ હિમ ૧૦ વિસ ૧૧ કરગા ૧૨ ચ
સવ્વમટ્ટીય ૧૩ । રયણીભોગ્યાગં ચિય ૧૪ बहुवीअं ૧૫ અણંત ૧૬
સંધાણં ૧૭ ॥ ૨ ॥ ઘોલવઢાં ૧૮ વાયંગણ ૧૯ અમુણિયનામાણિ
ફુલ્લફલયાણિ ૨૦ । તુચ્છફલં ૨૧ ચલિચરસં ૨૨ વજ્જેહ અમરુક વાવીસં ॥ ૩ ॥

ઉદુંબરવટપ્લવ્-કાકોદુંબરશાસ્ત્રિનાં । પિષ્પલસ્ય ચેત્યભક્ષ્ય-મા-
ર્યાણાં ફલપંચકં ॥ ૪ ॥ મઘં ૧ માંસં ૨ નવનીતં ચૌદ્રં ચેતિ ૪ ચતુષ્ટયં ।
વિકૃંતીનામભક્ષ્યં સ્યા-ચ્છૂદ્ધાલૂનાં શુભાત્મનાં ॥ ૫ ॥ દ્વિવલ્લાન્નં પર્યુપિતં
શાકપૂપાદિકં ચ યત્ । દધ્યહર્દિતયાતીતં ક્વથિતાન્નફલાદિકં ॥ ૬ ॥
વર્ષાસુ પચાત્પરતઃ શીતર્તૌ માસતઃ પરં । પક્વાન્નં વિંશતિદિના-તિક્રમે

કરહું તે મોગોપભોગધિરતિ નામે ઘીહું ગુણવ્રત છે. (૬૯૯) તેમાં જે એક વાર મોગમાં
આવે તેવા અન્ન ને પુષ્પમાલા વિગેરે તે ભોગ કહીએ અને વારંવાર મોગમાં આવે તેવા
અંગના (સ્ત્રી) વિગેરે ઉપભોગ કહીએ. (૭૦૦) આ વ્રતમાં ચાવીશ અમરુકોનો
અને અનંતકાયોનો પણ યાવજીવ પરિહાર કરવાનું ધીજિનેશ્વરેએ કહ્યું છે. (૭૦૧)

ચાવીશ અમરુક આ પ્રમાણે-પાંચ ઉંપરા વિગેરેના ત્રસજીવાકુલ ફલો, ચાર
મહાવિગય (મઘ, મદિરા, માંસ ને માલુણ) ૫ ૯. હીમ ૧૦, વિષ ૧૧, કરા ૧૨,
સર્વ જાતની માટી ૧૩, રાત્રિમોજન ૧૪, बहुवीअ ૧૫, અનંતકાય ૧૬, સંધાન (ઘોઠ-
અયાણું) ૧૭, ઘોલવઢાં ૧૮, વેંગણ ૧૯, અજ્ઞાતફલ ને ફુલ ૨૦, તુચ્છફલ ૨૧ ને
ચલિતરસ ૨૨. આ ૨૨ અમરુક વર્જવા. (૭૦૨-૩)

હવે ચાવીશ અમરુકમાંથી કેટલાકનું વર્ણન કરે છેઃ-ઉદુંબર, વટ, પ્લવ, કાકો-
દુંબર અને પિષ્પલ-આ પાંચ વૃક્ષના ફલો, તે ફલપંચક આર્યજનોને ખાવાલાયક નથી.
(૭૦૪) મઘ, માંસ, નવનીત ને મઘ-આ ચાર વિકૃતિ (વિગય) છે તે શ્રદ્ધાલુ એવા
શુભાત્માને અમરુક છે. (૭૦૫) હવે ચલિતરસ ક્ષત્રવે છે-દ્વિવલ્લાન્ન (જેમાં અંકુરા
ડગી જાય છે તે), ઘાસી એવા શાક, પુટલા વિગેરે, જે દિવસ ક્યતીત થયેલું દહીં, કોદી
ગયેલ અન્ન ને ફલ વિગેરે, વર્ષાઋતુમાં ૧૫ દિવસ ઉપરાંત, શીતઋતુમાં એક મહીના ઉપ-

ગ્રીષ્મ એવ ચ ॥૭॥ ઇત્યાદ્યમચ્યં ચલિત—રસમુક્તં જિનેશ્વરૈઃ । દ્વીંદ્રિયત્ર-
સજીવાનાં યદુત્પત્તિર્ભવેદિહ ॥૮॥ શેષાણ્યમક્ષ્યાણિ પ્રતીતાનિ । અનંતકા-
યનામાનિ પ્રાગુક્તાન્યેવ.

પાપોપદેશો વિવિધઃ ૧ પાપોપકરણાર્પણં ૨ । આર્ત્તરૌદ્રાભિધે ધ્યાને
૩ પ્રમાદાચરણં ૪ તથા ॥ ૯ ॥ ચતુર્ભેદાદિત્યનર્થ—દંડાદ્યદ્વિનિવર્તનં ।
શ્રાવકાણાં તદાહ્યાતં તાર્ત્તીયીકં ગુણવ્રતં ॥૧૦॥ વિષયાશ્ચ કપાયાશ્ચ નિદ્રા
ચ વિકથાપિ ચ । મઘં ચેતિ પરિત્યાજ્યાઃ પ્રમાદાઃ પંચ સાત્ત્વિકૈઃ ॥૧૧॥
રાજાં સ્ત્રીણાં ચ દેશાનાં ભક્તાનાં વિવિધાઃ કથાઃ । સંગ્રામ ૧ રૂપ ૨ સદ્-
સ્તુ ૩—સ્વાદા ૪ યા વિકથાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૨ ॥

મુહૂર્ત્ત્વાધિ સાવચ—વ્યાપારપરિવર્જનં । આયં શિષ્ટાવ્રતં સામા-
યિકં સ્યારસમતાજુષાં ॥ ૧૩ ॥ દેશાવકાશિકં નામ દિક્સંક્લેષો દિનં
પ્રતિ । ચતુર્દશાનાં સંક્લેષો નિયમાનામુતાન્વહં ॥ ૧૪ ॥ તે ચામી—સ-
ચિત્ત ૧ દ્રવ્ય ૨ વિગર્હ ૩ વાળહ ૪ તંબોલ ૫ વત્થ ૬ કુસુમેસુ ૭ । વાહણ

રાત્ર અને ગ્રીષ્મઋતુમાં ૨૦ દિવસ ઉપરાંત—પક્વાન્ન ઇત્યાદિ ચલિતરસ કહેવાય છે. તેને
જિનેશ્વરોએ અમચ્ય કહેલ છે; કારણ કે તેમાં દ્વીંદ્રિયત્રસજીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે.
(૭૦૬-૮) બાકીના અમચ્યો પ્રસિદ્ધ છે. અનંતકાયના નામો પૂર્વે કહેલા છે. इति સમ્પન્નત.

વિવિધ પાપોપદેશ, પાપોપકરણું અર્પણ, આર્ત્ત—રૌદ્રધ્યાન ને પ્રમાદાચરણ—આ
ચાર પ્રકારના અનર્થદંડથી વિરમવું તે શ્રાવકનું ત્રીજું ગુણવ્રત કહ્યું છે. (૭૦૯-૧૦)
મઘ, વિષય, કપાય, નિદ્રા અને વિકથા એ પાંચ પ્રમાદો સાત્ત્વિક મનુષ્યોએ તજવા.
(૭૧૧) રાજકથા, સ્ત્રીકથા, દેશકથા અને ભવત (મોજન) કથા આ ચાર પ્રકારની
વિવિધકથા તેમ જ સંગ્રામકથા, રૂપકથા, સદ્સ્તુકથા ને સ્વાદકથા વિગેરે પણ વિકથાઓ
કહેલી છે. અથવા તો રાજાની સંગ્રામકથા, સ્ત્રીની રૂપકથા, દેશમાં રહેલી જૂદી જૂદી
વસ્તુઓની કથા અને મોજનની શુમાશ્રુમ સ્વાદુપણાની કથા આ પ્રમાણે સમજવું. (૭૧૨)

એક મુહૂર્ત્ત (એ ઘડી) પર્યંત સાવચ વ્યાપારનું વર્જન તે સમવાયુક્ત જીવોને માટે
સામાયિક નામનું પહેલું શિષ્ટાવ્રત કહ્યું છે. (૭૧૩) દેશાવગાશિકનામનું બીજું શિષ્ટા-
વ્રત છે, તેમાં દરરોજ દિશાનો સંકેષ કરવામાં આવે છે તેમ જ ચૌદ નિયમોનો પણ
સંકેપ કરવામાં આવે છે. (૭૧૪) તે ચૌદ નિયમ આ પ્રમાણે—સંચિત્ત, દ્રેવ્ય, વિગર્હ

સયણ ૧ વિલેવણ ૧૦—વંશ ૧૧ દિસિ ૧૨ ન્હાણ ૧૩ ભત્તેસુ ૧૪ ॥૧૫॥

પોષં ધર્મસ્ય ધત્તે ચ—તદ્ધવેત્યૌષધવ્રતં । આહાર ૧ દેહસત્કારા ૨—
બ્રહ્મ ૩ વ્યાપાર ૪ વર્જનં ॥ ૧૬ ॥ ચતુર્વિધઃ સ્યાદાહારો—ઽશનં તત્રૌદ-
નાદિકં । પાનં સુરાશિલં ચાંબુ સૌવીરપ્રમૃતીન્યપિ ॥ ૧૭ ॥ શ્વાદિમં
મૃદ્ધાન્યાનિ દ્રાક્ષાદીનિ ફલાન્યપિ । સ્વાદિમં તુ લવંગૈલા—પૂગજાતી-
ફલાદિકં ॥ ૧૮ ॥ કૃતે ચતુર્વિધાહાર—ત્યાગ આહારપૌષધઃ । સર્વતઃ
સ્થાન્નિર્વિકૃત્યા ચામાન્લાદૌ તુ દેશતઃ ॥ ૧૯ ॥ એવમન્યેઽપિ ત્રયઃ સ્યુ-
દેશસર્વત્વયોર્દ્વિધા । આચ એવ હિ ભેદે ત—દ્યવહારસ્તુ સાંપ્રતં ॥ ૨૦ ॥

સદા ક્વચિદ્વા દિવસે સાધૂનાં દાનપૂર્વકં । મુજ્યતે ચત્તદતિથિ—સં-
વિભાગાભિધં વ્રતં ॥ ૨૧ ॥ મહાવ્રતાપેક્ષયાચ—પંચવ્રત્યાં મતાણુતા । તદ્ગુ-
ણાધાયકત્વેન ગુણતા ચોત્તરત્રયે ॥ ૨૨ ॥ મુદ્દુર્ગુર્વાદિશિષ્ટાવ—ન્નિપેવ્યાનિ
યથોચિતં । શિક્ષાવ્રતત્ત્વર્મસ્યેપુ ચતુર્ષ્વિતિ મતં જિનૈઃ ॥ ૨૩ ॥ અન્યત્ર

ઉપાનહ, તંબોલ, ધૈન્ન, કૃસુમ, ધાહન, શેયન, વિલેપન, ઘ્રેક્ષર્ચ, દિશિં, સ્નાન, ખાત-
પાણી (આહાર) (૭૧૫)

ધર્મને જે પોષણ કરે તે પૌષધ કહીએ, તે ચાર પ્રકારે છે—આહારપોસહ, દેહસત્કાર-
પોસહ, બ્રહ્મચર્યપોસહ ને અવ્યાપાર પોસહ. (૭૧૬) આહારના ચાર પ્રકારમાં અશન તે
ઓદનાદિક, પાનશબ્દે સુરા, સર્વ જાતના પાણી. અને સૌવીર વિગેરે, (૭૧૭) શ્વાદિમ
તે પક્ષેલા ચાન્યો, પક્ષવાનો તથા દ્રાક્ષાદિક ફલો અને સ્વાદિમ તે લવિંગ, પલ્લી,
સોપારી, આપકલ વિગેરે. (૭૧૮) આ ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કર્યે સતે સર્વથી
આહાર પૌષધ અને આર્ચવિલ, નીચી વિગેરે કરવા તે દેશથી આહારપોસહ—(૭૧૯) એ
પ્રમાણે ધીજા પ્રણે પોસહ પણ સર્વથી ને દેશથી એમ બે પ્રકારે છે; પરંતુ હાલ દ્યવહાર
આહારપોસહ જ દેશથી ને સર્વથી કરવાનો છે. ધીજા પ્રણે પોસહ સર્વથી જ કરાય છે.
(આ ત્રીજું શિક્ષાવ્રત છે.) (૭૨૦)

દરરોજ અથવા કોઈ દિવસે સાધુને દાનદેવાપૂર્વક મોજન કરવું તે અતિથિસંવિભાગ
નામનું ચોથું શિક્ષાવ્રત છે. (૭૨૧) મહાવ્રતોની અપેવાએ આગળ પાંચ વ્રતોમાં વ્રતોની
અણુતા છે અને તે વ્રતોમાં ગુણોના આધાયક (સ્થાપન કરનાર) હોવાથી ત્યારપછીના
પ્રણ ગુણવ્રત કહેવાય છે. (૭૨૨) ગુરુમહારાજની શિક્ષા (શિષ્યામણ)ની જેમ યથોચિત-
પણે ધારંવાર સેવન કરવા યોગ્ય હોવાથી છેલ્લા ચારને જિનેશ્વરોએ શિક્ષાવ્રત કહ્યા છે.

તુ શ્રંત્યાનિ સત્તાપિ શિષ્યાવ્રતાન્યુચ્યંતે. તથોક્તં—‘પંચાણુવદ્વ્યં સત્તસિક્કા-
વદ્વ્યં દુવાલસવિહં ’ इत्यादि विपाकसूत्रे सुबाह्वधिकारे ।

તથા—તત્ત્વાનિ સત્ત નવ વા ધર્માદિર્થાશ્ચતુર્વિધાન્ । ‘દાનાદિકં
ચતુર્ધાં ચ ધર્મમાદિશતિ પ્રમુઃ ॥ ૨૪ ॥ તથોક્તં—દાનશીલતપોભાવભેદા-
દ્ધર્મં ચતુર્વિધં । મન્યે યુગપદાખ્યાતું ચતુર્વત્રોઽભવદ્ધવાન્ ॥૨૫॥ યથા-
સુમંતો વદ્ધ્યંતે મુચ્યંતેઽપિ ચ કર્મભિઃ । યથા ચ ચાંતિ નિર્વાણં સ્વામી
સર્વં તથાદિશેત્ ॥ ૨૬ ॥ યથાદિશતિ પૂર્ણસ્ય તુચ્છસ્યાપિ તથૈવ સઃ ।
નિઃસ્પૃહઃ સમચિત્તશ્ચ ચક્રવર્ત્તિદરિદ્રયોઃ ॥ ૨૭ ॥ પૂર્ણતુચ્છસ્વરૂપં ચૈવ-
માચારાંગવૃત્તૌ—જ્ઞાનૈશ્વર્યધનોપેતો જાત્યન્વયવલાન્વિતઃ । તેજસ્વી મતિ-
માન્ ધ્યાતઃ પૂર્ણસ્તુચ્છો વિપર્યયાત્ ॥ ૨૮ ॥ સ્વયં કૃતાર્થોઽપ્યન્યેયાં
હિતાર્થં ધર્મમાદિશન્ । લોકેષુ પઙ્કવિધેષ્વેપ ઉત્તમોત્તમ ઉચ્યતે ॥ ૨૯ ॥
તથાહુઃ શ્રીઽમાસ્વાતિવાચકપાદાઃ—

कर्माहितमिह चामुत्र चाधमतमो नरः समारभते । इह फलमेव

(૭૨૩) અન્યત્ર પાદ્મલા સાતેને શિષ્યાવ્રત કહ્યા છે. તથોક્તં—પાંચ અણુવ્રત અને સાત
શિષ્યાવ્રત એમ ચાર પ્રકારના થાય છે. इत्यादि विपाकसूत्रमां सुबाहुना अधिकारमां कर्णुं છે.

આ પ્રમાણે આવકના ચાર વ્રતોનું સ્વરૂપ પ્રશ્ન કહે છે, ઉપરાંત સાત અથવા નવ
તપ્ત્વો, ધર્માદિ ચાર અર્થો અને દાનાદિક ચાર પ્રકારનો ધર્મ પ્રશ્ન ઉપદિશે છે. (૭૨૪)
તે વિષે કર્ણુ છે કે—“ હે પ્રશ્ન ! દાન, શીલ, તપ અને માવ એ ચાર પ્રકારના ધર્મ એક
સાથે કહેવાને માટે જ આપ ચાર મુલવાલા થયાછો એમ હું માનું છું. (૭૨૫) વઢી જેવી
રીતે પ્રાણી કર્મથી બંધાય છે, જેવી રીતે કર્મોથી મુક્તાય છે અને જેવી રીતે જીવ નિર્વાણ
પામે છે તે સર્વ તે રીતે જ પ્રશ્ન કહે છે. (૭૨૬) ચક્રવર્તી ને દરિદ્રીમાં સમચિત્ત એવા
અને નિઃસ્પૃહ એવા પ્રશ્ન જેવી રીતે પૂર્ણને કહે છે તેવી રીતે તુચ્છને—અપૂર્ણને પણ ઉપદેશ આપે
છે. (૭૨૭) ” પૂર્ણ ને તુચ્છનું સ્વરૂપ શ્રી આચારાંગવૃત્તિમાં આ પ્રમાણે કર્ણુ છે—જ્ઞાન,
અશ્વર્ય અને ધનવાલો, જાતિ કુલ ને ષટ્પુત્ર, તેજસ્વી અને બુદ્ધિમાન તેને પૂર્ણ કહેલ છે;
અને તેથી વિપર્યયવાલાને તુચ્છ કહેલ છે. (૭૨૮) તર્થીકર પોતે કૃતાર્થ હોવા છતાં
પણ અન્યના હિતને માટે ધર્મોપદેશ આપે છે; કારણ કે જ પ્રકારના મનુષ્યોમાં પ્રશ્ન
ઉત્તમોત્તમ કહેવાય છે. (૭૨૯) તથાહુઃ શ્રી ઽમાસ્વાતિવાચકપાદાઃ

या भवमां અને પરમશ્રમાં અદિતની પ્રાપ્તિ માટે જ અધમતર નર કોઈ પણ કાર્ય

त्वधमो विमध्यमस्तूभयफलार्थं ॥ ३० ॥ परलोकहितायैव प्रवर्त्तते म-
ध्यमः क्रियासु सदा । मोक्षायैव तु घटते विशिष्टमतिरुत्तमः पुरुषः
॥ ३१ ॥ यस्तु कृतार्थोऽप्युत्तम-मवाप्य धर्मं परेभ्य उपदिशति । नित्यं
स उत्तमेभ्यो-ऽप्युत्तम इति पूज्यतम एव ॥ ३२ ॥ तस्मादर्हति पूजा-
मर्हन्नेवोत्तमोत्तमो लोके । देवर्षिनरैर्द्रेभ्यः पूज्येभ्योऽप्यन्यसत्वानां
॥ ३३ ॥ कदापि निष्फला नैषां देशना जायतेऽर्हतां । लाभभावेऽमृद-
लक्ष्याः प्रवर्त्तेरन्न ते यतः ॥ ३४ ॥

सामायिकं स्यात्सम्यक्त्वं श्रुतसामायिकं तथा । सामायिके द्वे
विरती देशतः सर्वतोऽपि ये ॥ ३५ ॥ सामायिकस्वरूपं चैवमाहुः—
सावज्जजोगविरश्चो तिगुत्तो छसु संजश्चो । उवउत्तो जयमाणो आया
सामाइयं होइ ॥ ३६ ॥ जो समो सव्वभूएसु तसेसु थावरेसु य । तस्स
सामाइयं होइ इइ केवलिभासियं ॥ ३७ ॥ सामायिकानि चत्वारि
त्रीणि द्वे एकमेव वा । निश्चयात्प्रतिपद्यन्ते नरतिर्यक्सुधाशिषु

आरंभे छे, अधम नर आ भवनां सुखने माटे ज आरंभे छे, विमध्यम उभय लोकना
फळने माटे आरंभे छे, मध्यम परलोकना हितने माटे ज सदा क्रियामां प्रवृत्ति करे छे,
विशिष्टमतिवाळो उत्तम पुरुष मोचने माटे ज उद्यम करे छे अने जे कृतार्थ थयेल
उत्तम पुरुष पोते उत्तम धर्मने प्राप्त कर्या छतां पण परना हितने माटे धर्मोपदेश करे छे,
ते उत्तममां पण उत्तम होवाधी पूज्यतम छे. (७३०—३२) आ प्रमाणे होवाधी ज लोकमां
उत्तमोत्तम इवा अतिहंत ज अन्य प्राणीओने पूज्य इवा पण देव, मुनि ने नरैर्द्रेयी
पण अत्यंत पूजा करवायोग्य छे—पूजनीय छे. (७३३) ए परमात्मानां देशना क्यारे
पण निष्फळ जती नथी; कारण के अमृदलक्ष्य एवा मनुष्य लाभना अवभां प्रवृत्ति
करता ज नथी. (७३४)

सामायिक चार प्रकारे छे—१ सम्यक्त्वसामायिक, २ श्रुतसामायिक, ३ देशविरति-
सामायिक ने ४ सर्वविरतिसामायिक. (७३५) सामायिकजुं स्वरूप आ प्रमाणे कथं छे,
सावध योगधी विरत, त्रय गुप्तिण गुप्त, पद कायमां अथवा पांच इंद्रिय ने मन ए छमां
संयत अने उपयोगपूर्वक जयथा साथे प्रवृत्ति करतो आत्मा ज सामायिक थाय छे. (७३६)
जे व्रत ने स्थावर सर्व जीवोमां समान भाववाळा छे. तेने सामायिक होय छे, एम केव-
लीए कथं छे. (७३७) उपर कहेला चार प्रकारना सामायिकमांथी चार, त्रय, बे ने एक

॥ ३८ ॥ चत्वारि प्रतिपद्यन्ते नरा एवादितस्त्रयं । तिर्यचस्त्वमराश्च
द्वे अंतिमासंभवात्कमात् ॥ ३९ ॥ पूर्वं प्रपन्नसम्यक्त्वो देशतः सर्वतो-
ऽथवा । विरतिं चेच्छभेत स्या-त्तदा ह्येकासिसंभवः ॥ ४० ॥
सामायिकस्य कस्यापि प्रतिपत्ता भवेन्न चेत् । नृपु तिर्यक्षु वा कश्चि-
त्तदावश्यं सुधाशिषु ॥ ४१ ॥ कश्चित्प्रक्षीणसम्यक्त्वः सम्यक्त्वं प्रति-
पद्यते । अर्हद्गिरामबंध्यत्वा-दसंख्यत्वाच्च नाकिनां ॥ ४२ ॥

तत्र ये सर्वविरतिं प्रपद्यन्ते नराः स्त्रियः । प्रवाजयति तान्नाथः
शिष्यान् सकलं विधिं ॥ ४३ ॥ गंतव्यमेवं स्थातव्यं भोक्तव्यं
विधिनामुना । वक्तव्यं भाष्यैवं च यथा धर्मो न सीदति ॥ ४४ ॥ याश्च
चारित्र्यपुत्रस्य मातरोऽष्टौ भवंत्यमूः । सम्यगाराधनीयास्ता मोक्षाकां-
क्षिमुमुक्षुभिः ॥ ४५ ॥ युगमात्रावलोकित्या दृष्ट्या सूर्यांशुभासितं । विलो-
क्य मार्गं गंतव्य-मितीर्यासमितिर्भवेत् ॥ ४६ ॥ हितं यत्सर्वजीवानां

निश्चयधी मनुष्य, तिर्यचने देवगतिमां पामी शक्याय छे. (७३८) मनुष्य चारे सामायिक
प्राप्त करे छे. प्रथमना प्रण सामायिक तिर्यचो प्राप्त करे छे अने देवो (उपलक्षणधी
नारकी जीवो) प्रथमना ये प्राप्त करे छे. अनुक्रमे पाछलानो तेमां असंभव छे. (७३९)
पूर्वमये जेयो सम्यक्त्व प्राप्त कर्युं छे एवो जीव आ भवमां सर्वविरति के देशविरति
प्राप्त करे त्यारे एक सामायिक प्राप्त करे एम समजयुं. (७४०) ओ कोइ पण सामा-
यिकनो प्रतिपत्ता मनुष्यमां के तिर्यचमां (प्रसूनी देशनावडे) कोइ पण न होय तो देव-
गतिमां तो जरूर प्रतिपत्ता होय. (७४१) कारण के—अरिहंतनी वाणी अवंध्य होवाधी
अने देवोतुं असंख्यपणुं होवाधी (भगवंतनी वाणीवडे) कोइ प्रक्षीणसम्यक्त्वी देव
कराने सम्यक्त्व पामे छे. (७४२)

तेमां जे पुरुषो अने स्त्रीओ सर्वविरतिने अंगीकार करे छे तेओने भगवान चारित्रना
सर्व विधिने शिष्यीने प्रव्रज्या आपे छे. (७४३) ते विधि कहे छे—आ प्रमाणे
चालयुं, आ प्रमाणे उभा रहयुं, आ विधिण आहार करवो, आनी भाषावडे बोलयुं के जेधी
धर्म सीदाय नहीं. (७४४) तथा बळी चारित्र्यपुत्रनी जे आठ माताओ छे तेने भोवा-
कांक्षी मनुष्योए सम्यग् प्रकारे आराधवी. (७४५) ते आठ माता आ प्रमाणे—सूर्यना
किरणोवडे प्रकाशित मार्गने युगमात्र (चार हाथ) प्रमाण जोनारी दृष्टिवडे जे जोइने
चालयुं ते ईर्यासिमिति छे. (७४६) सर्व जीवोने हितकारी, निरवय अने मित्र-प्रमाणो-

निरवद्यं मितं वचः । तद्धर्महेतोर्वक्तव्यं भाषासमिति रित्यसौ ॥ ४७ ॥
 तदुक्तं—सत्यं ब्रूयात्प्रियं ब्रूया—न्न ब्रूयात्सत्यमप्रियं । प्रियं च नानृतं ब्रूया-
 त्सा भाषासमितिर्भवेत् (देश धर्मः सनातनः) ॥ ४८ ॥ सप्तचत्वारिंशता
 य—दोषैरशनमुज्झितं । भोक्तव्यं धर्मयात्रायै सैषणासमितिर्भवेत् ॥ ४९ ॥
 ग्राह्यं मोक्ष्यं च धर्मोप—करणं प्रत्युपेक्ष्य यत् । प्रमार्ज्यं चैयमादान—निक्षेपस-
 मितिः स्मृता ॥ ५० ॥ निर्जीविऽशुषिरे देशे प्रत्युपेक्ष्य प्रमार्ज्यं च ।
 यत्प्रागो मलमूत्रादेः सोत्सर्गसमितिः स्मृता ॥ ५१ ॥ कल्पनाजालनि-
 मुक्तं समभावेन पावनं । मुनीनां यन्मनः स्थैर्यं मनोगुप्तिर्भवत्यसौ ॥ ५२ ॥
 मौनवलंबनं साधोः संज्ञादिपरिहारतः । वाग्वृत्तेर्वा निरोधो यः सा
 वाग्वृत्तिरिहोदिता ॥ ५३ ॥ स्थितस्य कायोत्सर्गादा—बुधसर्गजुषोऽपि
 यत् । स्थैर्यं धैर्येण कायस्य कायगुप्तिरियं मता ॥ ५४ ॥ शय्यासनोर्ध्व-
 स्थानादौ कायचेष्टा नियम्यते । साधुभिर्धर्मबुद्ध्या य—त्कायगुप्तिस्तु
 साऽपरा ॥ ५५ ॥ एता एव द्वादशांग्याः सारो धर्मस्य साधनं । ततो युष्मा-

पेत जे वचन होय ते ज सद्धर्मना हेतुए बोलवुं ते भाषासमिति छे. (७४७) तदुक्तं—
 ‘ सत्य बोलवुं, प्रिय बोलवुं, अप्रिय एवुं सत्य न बोलवुं, तेम ज प्रिय एवुं असत्य न
 बोलवुं, आ भाषासमिति कहेवाय छे. (आ सनातन धर्म छे,) (७४८) ४७ दोष
 रहित अन्न जे संयमना निर्वाह माटे ज भोगववुं (खावुं) ते एषणासमिति छे.
 (७४९) जोइने अने प्रमार्जने धर्मना उपकरणो लेवा अने मूकवा तेने आदाननिक्षेप-
 समिति कही छे. (७५०) निर्जीव अने पोलाण विनानी जमीनपर जोइने अने प्रमा-
 र्जने मलमूत्रादिनो त्याग करवो ते उत्सर्गसमिति कही छे. (७५१) कल्पनाजालरहित
 अने समभावधी पवित्र एवुं मुनिना मननुं जे स्थैर्य ते मनोगुप्ति समजवी. (७५२)
 मुनिए संज्ञादिफना पण परिहार युक्त मौनपणानुं आलंबन करवुं अथवा वाग्वृत्तिनो
 निरोध करवो तेने अही वचनगुप्ति कहेली छे. (७५३) कायोत्सर्गादिमां स्थित रहे-
 लाने उपसर्गादि थतां पण कायानी जे स्थिरता धैर्यवडे राखवी ते कायगुप्ति कहेवाय
 छे. (७५४) शय्यामां बेसतां के उमा रहेतां साधुए धर्मबुद्धिवडे जे कायचेष्टाने निय-
 ममां राखवी ते धीजी रीते कायगुप्ति कहेवाय छे. (७५५) आ आठ माताओ ज द्वाद-
 शांगीना सारभूत ने धर्मना साधनभूत छे, माटे तमारे वारंवार एना आराधनमां यत्न

भिरैतासु यत्नः कार्यो मुहुर्मुहुः ॥ ५६ ॥ आदिर्यैवं साधुसाध्वी-श्रावक-
श्राविका इति । प्रभुश्चतुर्विधं संघं स्थापयेत्तीर्थमद्भुतं ॥ ५७ ॥

तत्र च-साधवः स्युः पात्रगुच्छ-रजोहरणधारिणः । येऽष्टादशसह-
स्राणि शीलांगानां च विभ्रते ॥ ५८ ॥ तानि चैवमाहुः-जे नो करिति
मणमा निजिग्रथाहारसन्नसोदंती । पुढविक्रायारंभं खंतिजुआ ते मुणी
वंदे ॥ ५९ ॥ करणं कारणं चानु-मतियोगत्रयं तथा । आहाराद्याश्चतस्रश्च
संज्ञाः पंचेंद्रियाणि च ॥ ६० ॥ पृथ्व्यनुबह्निमरुता-मारंभाः स्युर्वनस्पतेः ।
द्वित्रिचतुःपंचखाना-मजीवस्येत्यमी दश ॥ ६१ ॥ क्षमार्जवं मार्दवं च
मुक्तिस्तपश्च संयमः । साधोर्धर्मा दश ब्रह्म-सत्यशौचापरिग्रहाः ॥ ६२ ॥

भवन्ति दश शीलांगा-न्यधःस्थैर्दशभिः पदैः । क्षमादिभिः साधुधर्म-
वाचिभिः परिवर्त्तितैः ॥ ६३ ॥ शतं दशभिरारंभ-पदैः स्युः परिवर्त्तितैः ।
प्रत्येकमारंभपदे पूर्वोक्तदशकान्वयात् ॥ ६४ ॥ शतं शतानि पंच स्युः पदै-
रिन्द्रियवाचिभिः । सहस्रद्वितयी तेषां चतुःसंज्ञापदान्वयात् ॥ ६५ ॥

करयो. (७५६) आ प्रमाणे कहीने पक्षी प्रभु साधु, साध्वी, श्रावक ने श्राविकारूप
चतुर्विध संघने अब्धुत तीर्थपणे स्थापन करे छे. (७५७)

ते (चतुर्विध संघ) मां पात्र, गुच्छ ने रजोहरणादिना धारण करनारा अने अठार
हजार शीलांगने धारण करनारा ते साधु कहेवाय छे. (७५८) ते शीलांग आ प्रमाणे—
' जे मुनि आहारसंज्ञा जीतेला, श्रोत्रेंद्रियने वश करेला, खांतीयुक्त मनवडे पृथ्वीका-
यनो आरंभ न करे तेने हुं वंदुं छुं. ' (७५९) आ प्रमाणे करण, करावण ने अनुमो-
दनरूप ग्रण करणवडे, मन, वचन, कायारूप ग्रण योगवडे, आहारादि चार संज्ञा
तेम ज धात्रेंद्रियादि पांच इंद्रियोने जीतीने पृथ्वी, जळ, अग्नि, वायु, घनस्पति, द्वांद्रिय,
श्रोत्रिन्द्रिय, चतुरिन्द्रिय, पंचेंद्रिय अने अजीव ए दशनो आरंभ, चमा, आर्जव, मार्दव, मुक्ति,
तप, संयम, ब्रह्म, सत्य, शौच अने अपरिग्रह-ए दश प्रकारना यतिधर्मयुक्त यइने न
करे. (७६०-६२) (तेवा मुनिने हुं वंदुं छुं.)

हवे उपर जणावेल रीते १८००० शीलांग शी रीते थाय ? ते कहे छे-शीलना
अंगने नीचे स्थापन करेला चमादि दश प्रकारना साधुधर्मवडे गुणवायी दश थाय.
(७६३) पक्षी दश प्रकारना आरंभपदवडे पूर्वोक्त दशने गुणवायी सो थाय. (७६४)
पक्षी पांच इंद्रियोवडे गुणवायी पांच सो थाय. पक्षी चार संज्ञावडे गुणवायी ते हजार

मनोवाक्काययोगेन षट् सहस्रा भवन्ति ते । अष्टादश सहस्राश्च करणादि-
त्रयान्विताः ॥ ६६ ॥ नष्टोद्दिष्टविधिं चात्र वक्ष्ये येनाप्यते द्रुतं । अंकाद्वि-
वक्षितं रूपं रूपाच्चांको विवक्षितः ॥ ६७ ॥ त्रिकं त्रिकं चतुष्कं च पंचकं
द्विर्दश न्यसेत् । भाजकानां ध्रुवांकानां-मियं भवति पद्धतिः ॥ ६८ ॥
३, ३, ४, ५, १०, १० अंकरांश्च परिपृष्टं प्रथमं दशभिर्भजेत् । लब्धं भूयोऽपि
दशभिर्-लब्धं तत्रापि पंचभिः ॥ ६९ ॥ चतुस्त्रिभिरेवं च लब्धं लब्धं
विभज्यते । सर्वत्र भागशेषं स्व-भाजकस्य लिखेदधः ॥ ७० ॥ भाजकेन
हृते राशौ यदि किञ्चिन्न शिष्यते । तदा तद्भाजकस्याधः शून्यं स्थाप्य-
मिति स्थितिः ॥ ७१ ॥

किंच-यदा राशौ भज्यमाने किञ्चिदप्यवशिष्यते । तैकं कार्यं तदा
लब्धं निःशेषे तु न तत्तथा ॥ ७२ ॥ यथा-मितं चतुर्भिर्नवकै रूपं
भवति कीदृशं । शीलांगानां तत्र राशि यथोक्तं दशभिर्भजेत् ॥ ७३ ॥

थाय. (७६५) पक्षी मन, वचन, कायरूप त्रय योगवडे गुणवाथी छ हजार थाय. तेने
अण करणवडे गुणवाथी १८००० थाय. (७६६)

नष्टोद्दिष्ट विधिवडे हवे समजावे छे के जेथी अंकथी विवक्षित रूप अने रूपथी विवक्षित
अंक सत्वर आवे. (७६७) तेने माटे त्रय, त्रय, चार, पांच अने व चार दश एम छ अंक
स्थापवा. ध्रुवांकना भाजकनी आ पद्धति छे. (३-३-४-५-१०-१०) (७६८) पक्षी पृच्छेत्
१८००० राशिने पहिलां दशे मांगवा, तेथी जे अंक आवे तेने फरीने दशवडे भांगीए,
तेथी जे अंक आवे तेने पांचवडे भांगीए, (७६९) तेथी जे अंक आवे तेने चारवडे
भांगीए, तेथी जे अंक आवे तेने त्रयवडे भांगीए, तेथी जे अंक आवे तेने फरीने त्रय-
वडे भांगीए. एवी रीते लाधेला लाधेला अंकने सर्वत्र मांगवा. जे शेष रहे तेने भाजकनी
नीचे स्थापवो. (७७०) मांगाकार करवाथी छेवटे शेष काइ न आवे त्पार भाजकनी
नीचे शून्य भूकीए. (७७१) (जेमके-१८००० ने दशवडे भांगता १८००, तेने दश-
वडे भांगता १८०, तेने पांचवडे भांगता ३६, तेने चारवडे भांगता ९, तेने त्रयवडे
भांगता ३ ने तेने त्रयवडे भांगता शून्य अथवा एक आवे छे.)

हवे पीजी रीते मांगाकार करवानो प्रकार कहे छे-जो राशिने भांगता काइपण
अवशेष रहे तो ते लब्ध अंकमां एक उमेरवो. जो निःशेष थइ जाय-काइपण बाकी न
रहे तो तेम न कस्युं. (७७२) यथा-जो शीलांगोनी राशि चार नवडा प्रमाण होय

लब्धा नवनवत्याढ्याः शता नव नवोपरि । शिष्यन्ते ते च सर्वार्थ्य—दश-
कस्य लिखेदधः ॥ ७४ ॥ भागशेषतया राशे—लब्धं सैकं विधीयते ।
सहस्रं जायते तच्च दशभिः प्रविभज्यते ॥ ७५ ॥ लब्धं शतं भागशेषा-
भावाच्छून्यं निवेद्यते । उपांत्यदशकस्याधः सर्वत्रैवं विधीयतां ॥ ७६ ॥
शते च पंचभिर्भक्ते विंशतिः प्राप्यतेऽथ सा । चतुर्भिर्भज्यते लब्धाः
पंच तांश्च त्रिभिर्भजेत् ॥ ७७ ॥ लब्ध एको द्वयं शिष्टं लिख्यतेऽधस्त्रि-
कस्य तत् । लब्ध एकोऽपि सैकस्त—लेख्य आद्यत्रिकादधः ॥ ७८ ॥

१ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९

आदौ द्विकद्वयं शून्य—त्रयं नवक एव च । शीलांगरूपमित्यूह्यं च-
तुर्भिर्नवकैर्मितं ॥ ७९ ॥ पदसंख्योद्घातामकै—र्यथास्थानं पदानि च ।
स्वस्वपंक्तेः पदं सर्वा—तिमं शून्यैश्च भाव्यतां ॥ ८० ॥ तद्रूपं चैवं—जे
कारिति न वयसा निजिअपरिगहसन्नसोइंदी । अजिआणं. आरंभं
अकिंचणा ते मुणी वंदे ॥ ८१ ॥ अथ द्विकद्वयं शून्य—त्रयं नवक एव

तो केवुं रूप आवे ? उक्तराशि ९९९९ ने प्रथम दशवडे मांगीए एटले नवशें ने नवाणुं
आवे ने नव वधे. ते आंक छेवटना दशकनी नीचे मूकवो. (७७३-७४) भाग शेष
रहेल होवाधी लब्धराशि ९९९ ने एक सहित करीए त्यारे हजार थाय, तेने दशवडे
मांगीए. एटले सो आवे. शेष काइ न वधे, तेथी शून्य उपांत्य दशकनी नीचे मूकीए.
सर्वत्र आ प्रमाणे कारवुं. (७७५-७६) मोने पांचे मांगता वीश आवे. हवे पीशने
चार मांगीए एटले पांच आवे तेने त्रणवडे मांगीए एटले एक आवे ने वे वधे. तेने
पौजा त्रणनी नीचे लखीए अने लब्ध थएल अंकमां एक उमेरी पहेला त्रणनी नीचे
मूकीए. १ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ (७७७-७८)

पहेला पे पगडा, पछी त्रण शून्य, पछी नवडो. आ प्रमाणे चार नवडा प्रमाण शीलां-
गनुं रूप समजवु. (७७९) पदसंख्या अंकोवडे जाणवो. तथा पदो यथास्थाने एटले
अनुक्रमे जाणवा अने पोतपोतानी पंक्तिनुं लेखुं पद शून्योवडे जाणवुं. (७८०) तेनुं
रूप तेनाधी वनती गाथा आप्रमाणे—जे कारिति न वयसा, निजिअपरिगहसन्नसोइंदी;
अजिआणं आरंभं, अकिंचणा ते मुणी वंदे “ जे परिग्रह संझाने अने ओगेंद्रियने जीतनार
वचनवडे अजीवोनो आरंभ न करावे तेवा अकिंचन मुनिने हुं वंदुं छुं. ” (७८१)

हवे वे पगडा, त्रण शून्य ने एक नवक एवुं रूप जे कशुं छे ते शी रीते आवे ?

च । कथितं रूपमित्येवं पृष्टे विधिरिहोच्यते ॥८२॥ पूर्वोक्तभाजकांकाना-
मधःपृष्ठांकपंक्तिका । क्रमेण लिख्यते सा च स्थापना प्राक् प्रदर्शिता
॥ ८३ ॥ द्वितीयोकोऽथोर्ध्वपंक्ते-रधःस्थपंक्तिवर्त्तिना । गुण्यते प्रथमांकेन
जातं यत्तदधो लिखेत् ॥ ८४ ॥ ऊर्ध्वपंक्तिगतांकस्य गुणितस्यास्य
चेदधः । भवत्यंकः कोऽपि तर्हि राशिमेनं निरेकयेत् ॥ ८५ ॥ अधः-
पंक्तौ च शून्यं चे-त्तस्यांकस्य भवेदधः । राशिस्तदा तथावस्थः स्थाप्य
इत्यग्रतोऽपि च ॥ ८६ ॥ यथा पूर्वस्थापनाया-मूर्ध्वस्थपंक्तिगत्रिकः ।
आद्यं मुक्त्वा द्वितीयो यः स चाधःपंक्तिवर्त्तिना ॥ ८७ ॥ द्विकेनाद्येन
गुणितो जाताः यद् ते निरेककाः । पंच जाताश्चतुर्ध्नास्ते विंशतिस्ते च
पंचभिः ॥ ८८ ॥ ताडिताः स्युः शतं ते च सहस्रं दशभिर्हताः । दशध्ना-
स्तेऽप्येकहीना-श्चत्वारो नवकाः स्थिताः ॥ ८९ ॥ १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०,
१००, १०००, ९९९९, ततश्चायं भावः-सहस्राणि नव नव-स्यधिकाश्च
शता नव । एषां शीलांगरूपाणां-मंत्यं रूपं यथोदितं ॥ ९० ॥

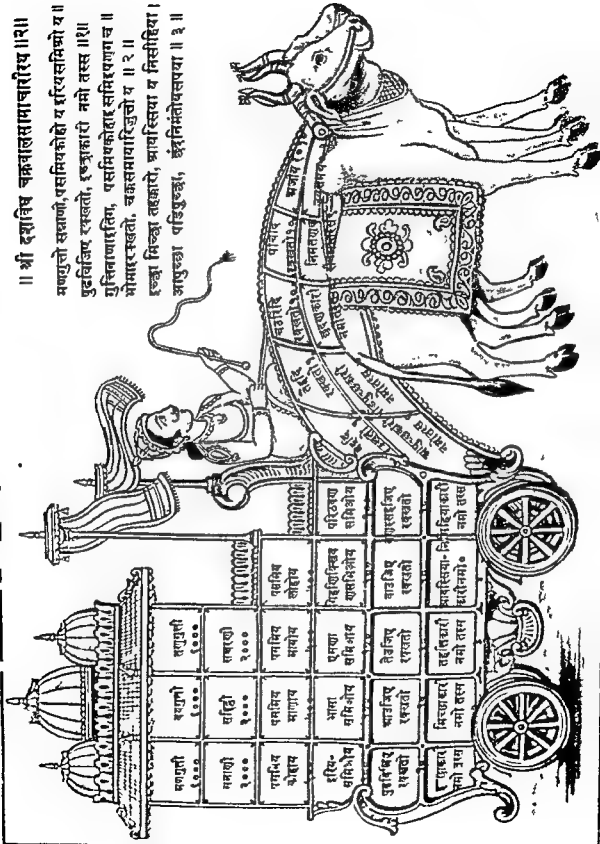
आभिश्च पंक्तिभिः पङ्क्तिभिः स्थापिताभिरधः क्रमात् । स्यादथस्याकृ-

एव पृष्ठये सते तेनो विधि कहीए छीए. (७८२) पूर्वोक्त भाजक अंकनी नीचे पृष्ठेला
अंकनी पंक्ति अनुक्रमे लिखवी. तेनी स्थापना पूर्वे यतावी छे. १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० (७८३)
हवे ऊर्ध्वपंक्तिगत बीजां (प्रण) अंक नीचेनी पंक्तिना पहिला अंक (वे) वडे
गुणीए अने जे आवे ते (६) नीचे लखीए. (७८४) गुणेला ऊर्ध्व पंक्तिगत अंकनी
नीचे जो कोइपण अंक होय तो आ राशिमायी एक याद करीए. (७८५) अने नीचेनी
पंक्तिमां ते अंकनी नीचे जो शून्य होय तो ते राशि सेवी ज राखीए. एव आगळ पण
समजयुं. (७८६) जेम् पूर्व स्थापनामां उपरनी पंक्तिमां प्रथमनो मूकीने बीजो अंक जे
प्रथमनो छे तेने अधःपंक्तिवर्त्ति एवा आद्य अंक द्विक (२) वडे गुणतां छ यथा तेमां-
यी एक याद करता पांच रखा, तेने चारवडे गुणतां बीश यथा-तेने पांचे गुणता यथा
१००, तेने दशवडे गुणतां यथा हजार, तेने दशवडे गुणीने ५५ याद करता चार नवटा
आवे. १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० १००-१०००-९९९९ (७८७-८९) मावार्थ ए छे
के नव हजार नवशे नवाण्ण पटला शीलांगानुं छेज्जुं (पटले ९९९९ मुं) रूप पूर्वे
कमुं तेयुं आवे. (७९०)

आ (३-३-४-५-१०-१०) छ पंक्ति उपर नीचे क्रमसर स्थापनायी रयाकृति पाय

॥ श्री दशविध चक्रवालसामाचारीय ॥ २ ॥

मणुत्तो सद्याणो, पसमियकोहो य इरियसमिओ य ॥
 पुढविजिए रस्खतो, इच्छाकारी नमो तस्स ॥ १ ॥
 गुत्तिणाणारत्तिग, पसमियकोहोह समिरयणग च ॥
 भोमारस्खतो, चक्रसमायारिजुतो य ॥ २ ॥
 इच्छा मिच्छा तहकारो, आयस्सिया य निसीहिया ।
 अपुच्छा पडिपुच्छा, छंदनिमंतोयसपया ॥ ३ ॥

तिस्तस्मा—च्छीलांगरथ उच्यते ॥ ९१ ॥ अन्येऽपि संति भूयांसः
सामाचार्यादयो रथाः । ज्ञेयास्तेऽप्यनया रीत्या नात्रोक्ता विस्तृतेर्भयात्
॥ ९२ ॥ मण्युत्तो सन्नायि पसमिश्रकोहो अ इरिथसमिओ अ । पुढ-
विजीए रक्कंतो इच्छाकारी नमो तस्स ॥ ९३ ॥ इच्छा मिच्छा तह-
कारो आवसिथा अ निसीहिथा । आपुच्छा पडिपुच्छा छंदनिमंतो-
वसंपया ॥ १ ॥ इति दिक्.

गुणैरनेकैरित्याद्यैः प्रथिताः पृथुबुद्धयः । साधुसाध्यो भवेत्तेषां
जिनेन्द्राणां परिच्छदः ॥ ९४ ॥

आवकाणां तु भेदौ द्वा—वष्टौ द्वात्रिंशदेव च । सप्तत्रिंशाः शताः सप्त
स्थूलभेदविवक्षया ॥ ९५ ॥ सम्यक्त्वं विभ्रते केचि—तद्युक्तां विरतिं परे ।
द्विधा श्राद्धा अविरता विरताविरता इति ॥ ९६ ॥ अणुव्रतानि पंचापि

छे तेथी जाने शीलांगरथ कहे छे. (७९१) बीजा पण घणा सामाचारी विगेरेना रथो
छे. ते पण घणा आ रीते जाणवा. विस्तारना भयर्था अहीं कक्षा नथी. (७९२)
सामाचारीरथनी एक गाघानो भावार्थ—‘ मनगुप्तिवडे गुप्त, श्रुतज्ञानी, क्रोधनो उपशम
करनार, ईर्यासमितिवान्, पृथ्वीकाय जीवेनी रथा करता एवा इच्छाकार सामाचारी-
वाळा मुनिने नमस्कार याओ. (७९३) सामाचारी—इच्छा, मिच्छा, तथाकार, आव-
श्यकी, नैपेक्षिकी, पृच्छा, प्रतिपृच्छा, छंदना, निमंत्रणा ने उपसंपदां—एम दश
प्रकारनी कही छे. इति दिक्.

(१ श्रुत, ३ गुप्ति—३, ४—कपाय—१२, ५ समिति—६०, ६ काय—३६०, १० सामा-
चारी ३६००, वो ज्ञान पांच लेवामां आवे तो आना पण १८००० भेद थाय.)

बीजो सामाचारीरथ, ३ सन्नायि सदीही सधरणी, ३ गुप्तिमान, ४ कपायोप-
शमी, ५ समितिमान्, १० पृथ्वीकायादिनी रथा करतो, १०विध सामाचारीवान्.
एटले—३×३=९×४=३६×५=१८०×१०=१८००×१०=१८००० आ प्रमाणे पण
सामाचारी रथ थाय छे.

आ प्रमाणे अनेक गुणोवडे प्रथित, विस्तारवंत युद्धिवाक्य साधु ने साप्त्वीओ ते
जिनेश्वरोनो परिवार होय छे. (७९४)

आवकना भेद वे, आठ, बत्रीश अने सात सो साढत्रीश स्पृष्टभेदनी विवक्षाए थाय
छे. (७९५) ते आ प्रमाणे—केटलाक मात्र समकितने धारण करनारा होय छे अने
केटलाक उपर कही गया प्रमाणे बार व्रतरूप विरतिने धारण करनारा होय छे. एम
भावक अविरत अने विरताविरत एवा वे प्रकारना होय छे. (७९६) पांच अणुव्रताने

પદ્ભિરુચ્ચારભંગકૈઃ । પૃથક્ પૃથક્ સ્વીકૃતાનિ યૈસ્તેપાં પદ્ ભિદોઽભવન્
 ॥ ૧૭ ॥ પ્રતિપન્નોત્તરગુણ-વ્રતઃ કેવલદર્શનઃ । ઇતિ દ્વયાન્વિતા એતે
 પઢિત્યષ્ટૌ ભિદોઽભવન્ ॥ ૧૮ ॥ એવં સર્વત્રાપ્યગ્રે માન્યં. દ્વિવિધત્રિવિ-
 ધં પ્રોક્તં ૧ દ્વિવિધદ્વિવિધં ૨ તથા । દ્વિવિધૈકવિધં ૩ ચૈક-વિધત્રિ-
 વિધમેવ ચ ૪ ॥ ૧૯ ॥ એકવિધદ્વિવિધં ૫ ચૈ-કવિધૈકવિધં ૬ તથા ।
 શ્રાદ્ધાનાં પદમી પ્રોક્તા વ્રતોચ્ચારણભંગકાઃ ॥ ૮૦૦ ॥ ન કરોમિ સ્વયં
 નાન્યૈઃ કારયમિ ચ પાતકં । સ્થૂલહિંસાદિ મનસા વાચાંગેનાધ્યભંગકે
 ॥ ૧ ॥ એવમન્યેઽપિ ભંગકા માન્યાઃ ૧૩૧૧૧૧૧ પદસ્વપ્યેતેષ્વનુમતિ-
 ર્ઘૃહસ્થૈર્ન નિવિધ્યતે । એવામનુમતિપ્રાપ્તેઃ સ્ત્રીપુત્રાદિકૃતેષ્વપિ ॥ ૨ ॥
 અન્યથા હિ સર્વદેશવિરત્યોર્ન ભિદા ભવેત્ । ત્રિવિધં ત્રિવિધેનેતિ ભંગકો
 ગૃહિણાં ન તત્ ॥ ૩ ॥ એવામુત્તરભંગાસ્તુ જાયંત એકવિંશતિઃ । તે ચૈવ-
 મસ્યાઃ પદ્ભંગ્યાઃ પ્રતિભેદાવબોધકાઃ ॥ ૪ ॥ સ્થાપ્યા અધસ્તાદેશ્વંકાઃ
 ક્રમાત્કોષ્ટેષુ પદસ્વપિ । એકકો દ્વૌ ત્રિકાવેકો દ્વિકઃ પદ્કદ્વયં તતઃ
 ॥ ૫ ॥ અયં ભાવઃ-ભંગો યથોક્ત એવાયે કોષ્ટે નાત્રાન્યસંભવઃ । દ્વિતીયે

છ ભંગ (વ્રણ યોગ ને બે કરણ)ના ઉચારવડે જુદા જુદા સ્વીકાર કરનાર હોય તેથી તે રીતે આવકના છ ભેદ થાય છે. (૭૯૭) ઉત્તરગુણને અંગીકાર કરેલા તેમજ કેવલ-
 દર્શન (સમકિત)વાળા એમ બે પ્રકારના તથા પૂર્વોક્ત છ ભેદવાળા-એ રીતે એકત્ર
 કરવાથી આઠ પ્રકારના આવક થાય છે. (૭૯૮) આ પ્રમાણે આગળ વધા ભેદમાં
 સમગ્રી લેઈ. ઉપર જે આવકવળું ઉચારવાના છ પ્રકાર કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે-દ્વિવિધ
 ત્રિવિધ ૧, દ્વિવિધ દ્વિવિધ ૨, દ્વિવિધ એકવિધ ૩, એકવિધ ત્રિવિધ ૪, એકવિધ દ્વિવિધ ૫,
 એકવિધ એકવિધ ૬, (૭૯૯-૮૦૦). પહેલા ભંગની સમજણ પાડે છે કે-‘ હું સ્થૂલ
 હિંસાદિ પાપને મન, વચન અને કાયાવડે કરું નહીં અને બીજા પાસે કરાવું નહીં. ’
 (૮૦૧) આ પ્રમાણે બીજા ભંગો પણ સમજવા. આ હવે ભંગને વિષે ગૃહસ્થો અનુમ-
 તિનો નિપેદ ન કરે, કેમકે એને સ્ત્રી-પુત્રાદિ જે કરે તેમાં અનુમતિની પ્રાપ્તિ છે. (૮૦૨)
 જો એમ ન હોય તો સર્વવિરતિ ને દેશવિરતિમાં ભેદ જ ન પડે, તેથી ત્રિવિધ ત્રિવિધે એ
 માંગો ગૃહસ્થ માટે કહેલ નથી. (૮૦૩) એ છ મૂલ ભંગના ઉત્તરભંગ ૨૧ થાય છે. તે
 ઉત્તરભંગ આવી રીતે જાણવા. (૮૦૪) છ ભેદના છ કોઠા કરી તેની નીચે અનુક્રમે
 ૧-૨-૩-૪-૫-૬ મૂકવા. (૮૦૫) પહેલા કોઠામાં ઉપર કહી ગયા પ્રમાણે એકઠો

तु मनोवाचौ मनोगे वाक्तनु त्रयं ॥ ६ ॥ भंगानामिति शेषः, मनो-
वाक्तनुभिर्व्यस्तैः स्यात्तृतीयेऽपि तत्रयं । करणेन कारणेन तुयें
कोष्ठे च भिद्द्वयं ॥ ७ ॥ त्रयो द्वितीयकोष्ठोक्ता योगभंगा विशे-
पिताः । करणेन कारणेन पद्भंगा इति पंचमे ॥ ८ ॥ व्यस्ता
मनोवचःकायाः पद्भविधाः स्युर्विशेषिताः । करणेन कारणेन पष्ठे पद्
भंगका इति ॥ ९ ॥ आवश्यकामिप्रायोऽयं प्रज्ञप्त्यादौ तु कीर्तितः ।

ज मूकवो, केमके तेनो भंग एक जथाय छे. मन ने वचन, मन ने काया ने वचन ने काया.
एम बे बे बीजा कोठामां मूकवा. बीजामां मन, वचन, काया एम त्रणे व्यस्त (एकला)
मूकवा. चोथा कोठामां करण ने कारण ए बे भेद मूकवा. बीजा कोठामां मूकला बे
बे योगवाळा त्रण भंगने करण अने करावणवडे विशेषित करतां छ भंग थाय. ए पांचमा
कोठामां मूकवा. छठा कोठामां पण करण ने करावणवडे थएला छ भंग मूकवा. आम
२१ भंग थाय छे. (८०६-९) आनी विशेष समजण माटे आनी नीचे २१ भंग
लखेला छे.

प्रथम ३ योग ने पछी २ करण एम लेतां नीचे प्रमाणे भांगा थाय. प्रथम करण
ने पछी योग.

१ त्रण योग ने बे करणनो एक
२ बे योग ने बे करणना त्रण
६ बे योग ने एक करणना छ
२ त्रण योग ने एक करणना बे
३ एक योग ने बे करणना त्रण
६ एक योग ने एक करणना छ

१ बे करण ने त्रण योगनो एक
३ बे करण ने बे योगना त्रण
६ एक करण ने बे योगना छ
२ एक करण ने त्रण योगना बे
३ बे करण ने एक योगना त्रण
६ एक करण ने एक योगना छ

२१

२१

आ एकवीश भेद विगतवार नीचे प्रमाणे-पहेली रीते लख्या छे.

१ मनवचनकायावडे करुं नहीं-करावुं नहीं.
२ मनवचनवडे करुं नहीं-करावुं नहीं.
३ मनकायावडे करुं नहीं-करावुं नहीं.
४ वचनकायावडे करुं नहीं-करावुं नहीं.
५ मनवचनवडे करुं नहीं.

६ मनकायावडे करुं नहीं.
७ वचनकायावडे करुं नहीं.
८ मनवचनवडे करावुं नहीं.
९ मनकायावडे करावुं नहीं.
१० वचनकायावडे करावुं नहीं.

त्रिविधं त्रिविधेनेति भेदोऽपि गृहमेधिनां ॥ १० ॥ तथाहि—स्वयंभूरमणां-
भोधि-मत्स्यमांसाशनादिकं । त्रिविधं त्रिविधेनापि प्रत्याख्यात्येव
कोऽपि यत् ॥ ११ ॥ अस्याल्पविषयत्वेन कादाचित्कतयापि च । नैवाव-
श्यकनिर्युक्तौ भंगकोऽयं विवक्षितः ॥ १२ ॥ पोढा पूर्वोक्तषड्भंग्या स्या-
देकैकमणुव्रतं । त्रिशङ्गिदोऽथ द्वात्रिंश-स्तसम्यक्त्वोत्तरव्रताः ॥ १३ ॥
तथा—त्रिका द्विका एकका ये प्रत्येकं ते त्रयस्त्रयः । स्थाप्यते किल
पञ्क्त्योर्ध्वं करणादित्रयांककाः ॥ १४ ॥ एषां नवानामंकानां-मधः
पञ्क्त्या क्रमाद्विखेत् । मनोवाकायसूचायै त्रिशस्त्रिकद्विकैककान् ॥ १५ ॥
आद्यो भंगोऽत्र सावद्यं न कुर्वे कारयामि न । नानुजानामि मनसा वचसा
वपुषापि च ॥ १६ ॥ एवमन्येऽपि भंगका भाव्याः, ३ ३ ३, २ २ २, १ १ १ ×
३ २ १, ३ २ १, ३ २ १, प्रज्ञप्त्याद्युदिता मूल-भंगा नव भवंत्यमी । एषा-

- ११ मनवचनकायावडे करुं नहीं.
१२ मनवचनकायावडे करावुं नहीं.
१३ मनवडे करुं नहीं—करावुं नहीं.
१४ वचनवडे करुं नहीं—करावुं नहीं.
१५ कायावडे करुं नहीं—करावुं नहीं.
१६ मनवडे करुं नहीं.

- १७ वचनवडे करुं नहीं.
१८ कायावडे करुं नहीं.
१९ मनवडे करावुं नहीं.
२० वचनवडे करावुं नहीं.
२१ कायावडे करावुं नहीं.

आवश्यकसूत्रनो आ प्रमाणे अभिप्राय छे. प्रज्ञप्ति विगरेमां तो गृहस्थने माटे
त्रिविध त्रिविध एवो भेद पण कसो छे. (८१०) तथाहि—स्वयंभूरमण सप्तप्रना
मत्स्यनुं मांस खावा संबंधी त्रिविधे त्रिविधे पण कोइ धायक प्रत्याख्यान करी शके छे;
(८११) परंतु आ अण्य विषयवाहं ने कादाचित्क होवाथी आवश्यकनिर्युक्तिमां आ
भंगनी विवक्षा करी नथी. (८१२) पूर्वे कक्षा प्रमाणे छ भंग एकेक अणुव्रत आथी
होवाथी पांच अणुव्रतना त्रीश भंग थाय छे, तेमां सम्यक्त्व ने उत्तरगुणरूप बे भेद
उमेरवाथी ३२ भेद थाय छे. (८१३) तथा एक पञ्क्तिमां उपर त्रण तगडा, त्रण तगडा
ने त्रण एकडा स्थापन करीए. ए रीते त्रण करण आथी नव अंक थाय. (८१४) ए
नव अंकनी नीचे अनुक्रमे मन, वचन, कायाने सूचवनाए त्रण तगडा, त्रण तगडा ने
त्रण एकडा लखीए. (८१५) एटले पहिलो भंग मन, वचन, कायावडे करुं नहीं, करावुं
नहीं ने अनुमोदुं नहीं एवो थयो. (८१६) आ प्रमाणे बीजा भंगो माटे पण भावना
करथी. ३-३-३ । २-२-२ । १-१-१ । × ३-२-१ । ३-२-१ । ३-२-१ ।

मेकोनपंचाश-द्रवत्युत्तरभंगकाः ॥ १७ ॥ तथाहि-त्रिभिर्मनो-१-वचः-
 २ कायै ३-छयो भेदा भवत्यथ । मनोवाग्भ्यां भवेत्तुर्यो ४ मनोगाभ्यां
 च पंचमः ५ ॥ १८ ॥ वाक्कायाभ्यां भवेत् पष्ठ ६-छिभिरेभिश्च सप्तमः ७ ।
 एते सप्तापि योज्यन्ते सप्तभिः करणादिभिः ॥ १९ ॥ ते चैवं-करणं १
 कारणं २ चानु-मति ३ श्वेति भिदां त्रयं । भेदश्चतुर्थः करण-कारणा-
 भ्यां प्रकीर्तितः ॥ २० ॥ करणानुमतिभ्यां च भेदो भवति पंचमः ।
 कारणानुमतिभ्यां च पष्ठस्तैः सप्तमस्त्रिभिः ॥ २१ ॥ प्रत्येकमेषु भंगेषु
 पूर्वोक्तसप्तकान्वयात् । उक्ता एकोनपंचाशद्-व्रतोच्चारणभंगकाः ॥ २२ ॥
 प्रत्येकं भंगकेष्वेषु कालत्रितययोजनात् । सप्तचत्वारिंशदाढ्यं जायन्ते
 भंगकाः शतं ॥ २३ ॥ त्रिकालविषयत्वं च स्यादतीतस्य निंदया । संवरेणा-
 धुनिकस्य प्रत्याख्यानान्नविष्यतः ॥ २४ ॥

अर्थं निंदामि, पटुप्पन्नं संवरेमि, अणागयं पञ्चस्कामि, तथा च-
 मण १ वयण २ काय ३ मणवय ४-मणतणु ५ वयतणु ६ तिजोगि ७
 सगसत्त । कर १ कार २ गुमइ ३ दुतिजुइ तिकालि सीआलभंगसयं ॥ २५ ॥

प्रश्नं विगरेमां कहेला त्रण करण, त्रण योगवडे मूल नव भंगना ४९ उत्तरभंग
 आ रीते धाय छे. (८१७)

तथाहि-१ मनवडे, २ वचनवडे, ३ कायावडे, ४ मनवचनवडे, ५ मनकायावडे,
 ६ वचनकायावडे, ७ मनवचनकायावडे. आ प्रमाणे सात भेद धाय छे. पक्षी ते दरेकना
 करणवडे सात सात भेद करवा ते आ प्रमाणे—१ करण, २ करावण, ३ अनुमति, ४
 करण-करावण, ५ करण-अनुमोदन, ६ करावण-अनुमोदन, ७ करण-करावण-अनुमो-
 दन-आ प्रमाणे प्रथमना सातना सात सात भेद धवायी कुल ४९ भेद धाय. (९१९-
 २२) आ दरेक भंगमां त्रण काळनी योजना करवायी १४७ भेद धाय. (८२३)
 आनुं त्रिकाळ विषयपणुं अतीतनी निंदायी, वर्तमानना संवरयी अने भाविष्यना
 प्रत्याख्यानधी धाय छे. (८२४)

अर्थं निंदामि, पटुप्पन्नं संवरेमि, अणागयं पञ्चस्कामि, तथा च मण १ वयण
 २, काय ३, मणवय ४-मणतणु ५, वयतणु ६, तिजोगि ७ सगसत्त ॥ कर १,
 कार २, गुमइ ३, दुतिजुइ, तिकालि सीआलभंगमयं ॥ २५ ॥

(आनो भावार्थे उपर विस्तारधी आवी गयो छे.)

सम्यग् य एतान् जानाति प्रत्याख्यानस्य भंगकान् । स एव कथितः
शास्त्रे प्रत्याख्यानविचक्षणः ॥ २६ ॥ अणुव्रतैः पंचभिश्च गुणिता भंगका
अमी । पंचत्रिंशाः शताः सप्त तेषु केवलदर्शनैः ॥ २७ ॥ युक्तेषु चोत्तर-
गुणा—द्वैस्ते स्युः श्रावका इह । सप्तत्रिंशाः सप्तशता व्रतानां
मूलभेदतः ॥ २८ ॥

व्रतानां ह्यादिसंयोगो—झवा भेदा भवन्ति ये । षड्भंग्यादिव्रतोच्चार-
प्रकाराणां च या भिदः ॥ २९ ॥ परस्परं तद्गुणाने व्रतानां भूरयो भिदः ।
भवन्ति ताभिस्तावन्तः श्रावका इह तद्यथा ॥ ३० ॥ अणुव्रतानां पंचानां
भंगाः पंचैकयोगजाः । दश च स्युर्द्वियोगोत्थास्त्रियोगोत्था दशैव च
॥ ३१ ॥ तुर्ययोगोद्भवाः पंच स्यादेकः पंचयोगजः । अथैतद्भंगकोत्पत्तौ
करणं प्रतिपाद्यते ॥ ३२ ॥ क्रमोत्क्रमाभ्यां द्वे पंचस्यौ संस्थाप्येते उपर्यधः ।
विवक्षितव्रतांकाना—मथाधःपंक्तिवर्तिना ॥ ३३ ॥ उपात्त्यांकेनोर्ध्वपंक्ति-
गतोर्त्योको विभज्यते । लब्धेन तस्योपात्यस्यो—परिस्थोको निहन्यते

आ भंगोने जे सम्यक्प्रकारे जाण्ये छे तेने ज शास्त्रमां प्रत्याख्यानमां विचक्षण कह्यो
छे. (८२६) आ १४७ भंगने पांच अणुव्रतवदे गुणवाची ७३५ भेद थाय छे, तेमां
मात्र समकित ने उत्तरगुणना बे भेद मेळववाची श्रावको व्रतना मूल भेदची ७३७ प्रका-
रना थाय छे. (८२७-२८)

आ श्रावकना व्रतोना बे विगेरेना संयोगी जे भेदो थाय छे, अने षड्भंग्यादि व्रत
उच्चारणना जे प्रकारो थाय छे तेने परस्पर गुणवावदे ए व्रतोना घणा भेदो थाय छे,
तेची ते भेदोवदे अही श्रावको सेटस्ता प्रकारना कहेवाय छे. (८२९-३०) तद्यथा—पांच
अणुव्रतना एक संयोगी पांच भेद, बे संयोगी दश भेद, त्रिकसंयोगी दश भेद, चतुः-
संयोगी पांच भेद अने पंच संयोगी एक भेद—एम् ३१ भेद थाय छे. हवे ए मांगानी
उत्पत्तिजुं करण कहे छे. (८३१-३२) विवक्षित व्रतोना अंकोनी बे पंक्तिशो
क्रमउत्क्रमवदे उपर नीचे लखवी. ३३३३५ पछी नीचेनी पंक्तिमां वर्तता
उपात्य अंकवदे ऊर्ध्व पंक्तिना अंत्य अंकने भांगवो. पछी तेनाची लब्धअंकनो
ते उपात्येनी उपरना अंकनी साथे गुणाकार करवो. ए रीते जे आवे ते द्विसंयोगी भंग

॥ ३४ ॥ यज्जातं ते द्विसंयोगा भंगकास्ते च पूर्ववत् । उपांत्यपाश्चात्यां-
केन भज्यंते लभ्यते च यत् ॥ ३५ ॥ तेन तस्योपरितनो गुण्यतेको
भवेच्च यत् । ते त्रिसंयोगजा भंगाः स्याच्छेषेष्वप्ययं विधिः ॥ ३६ ॥
भंगेषु नैकयोगेषु करणस्य प्रयोजनं । विवक्षितव्रतमिता भंगका ह्येक-
योगजाः ॥ ३७ ॥ अत्रोदाहरणं—

क्रमोत्क्रमाभ्यां पंचांता लिख्यतेका द्विकेन च । भक्तेऽथःपंक्युपां-
त्येनो-परिस्थे पंचकैतिमे ॥ ३८ ॥ लब्धौ द्वौ सार्द्धकौ ताभ्या-मुपांत्य-
स्योपरि स्थितः । चतुष्को गुण्यते जाता दश तेऽत्र द्वियोगजाः ॥ ३९ ॥
त्रिकोऽथोपांत्यपाश्चात्यो भज्यंते तेन ते दश । लब्धास्त्रयः सत्रिभागाः
सांशैस्तैश्च निहन्यते ॥ ४० ॥ त्रिकस्तस्योपरिगतो दश स्युस्ते त्रियोगजाः ।
तस्याश्चात्यचतुष्केण तेषु भक्तेषु लभ्यते ॥ ४१ ॥ सार्द्धं द्वयं तेन तस्यो-
परिस्थो गुण्यते द्विकः । जाताः पंच चतुर्योगा भज्यंते पंचकेन ते ॥ ४२ ॥
आद्येनाथःपंक्तिगेन प्राप्त एकोऽथ गुण्यते । अनेनैकस्तदूर्ध्वस्थ इत्येकः
पंचयोगजः ॥ ४३ ॥ स्थापना—

जाणवा. ते मांगा उपर कक्षा प्रमाणे १८ आवे छे. पछी उपांत्यनी पाछळना ग्रथना
अंकवडे उपर आवेला दशना अंकने मांगवो. पछी तेना लब्ध अंकने तेनी उपरना
ग्रथना अंकवडे गुणवा जे आवे ते त्रिक संयोगी भंग समजवा. बीजांशेने विपे आ ज
विधि जाणवो. (८३३-३६) एकना संयोगवाळने माटे करणनुं प्रयोजन नथी, केमके
तेना विवक्षितव्रत प्रमाण (पांच) एक संयोगी भंग थाय. (८३७) अहीं उदाह-
रण आपे छे—

क्रमोत्क्रमवडे पांच अंको उपर नीचे लिखवा. पछी नीचेनी पंक्तिना उपांत्य घेना
अंकवडे उपरनी पंक्तिना छेला पांचना अंगने मांगवो एटले अदी आवशे. तेना वडे
उपांत्यनी उपरना ४ वडे गुणतां दश द्विसंयोगी भंग आवशे. (८३८-३९) पछी
उपांत्यनी पाछळना ग्रथना अंकवडे दशने मांगवा, एटले ३३ आवशे. तेने तेनी उप-
रना व्रणवडे गुणतां दश आवशे, ते त्रिकसंयोगी जाणवा. ते दशने पाश्चात्य चतुष्कवडे
मांगतां अदी आवशे तेने तेनी उपरना वेवडे गुणतां पांच आवशे ते चतुःसंयोगी
समजवा. ते पांचने नीचेनी पंक्तिना पहेला पांचना अंकवडे मांगतां एक आवे तेने ऊर्ध्व
पंक्तिना एकना अंकवडे गुणतां एक ज आवे ते पंचसंयोगी समजवो. स्थापना ३३ ३३ ३३
आ प्रमाणे आवे—३ ३ ३ ३ (८४०-४३)

यद्वा-जिज्ञासिताः स्युः संयोगा यावतां तावतोक्तकान् । एकाद्येकोत्तरा-
नूर्ध्व-दमश्रेण्या क्रमान्न्यसेत् ॥ ४४ ॥ यथास्थमंत्यं मुक्त्वा ता-नुपर्यु-
परि निक्षिपेत् । एवमेकादियोगोत्थ-भंगसंख्यामितिर्भवेत् ॥ ४५ ॥ तत्र
च-सर्वोपरितनांकेन लभ्यंत एकयोगजाः । शेषैरधोऽधःस्थैरकै-लभ्यन्ते
द्व्यादियोगजाः ॥ ४६ ॥ अत्रैकको द्विके क्षिप्तो द्विकस्थाने त्रिकोऽभवत् ।
त्रिकः स चोपरितन-त्रिके षट्कं भवेत्तदा ॥ ४७ ॥ षट्केऽस्मिन्चोप-
रितने चतुष्के योजिते दश । पुनरेकत्रिके क्षिप्त-चतुष्कः स्यात्स
चोर्ध्वगे ॥ ४८ ॥ षट्के क्षिप्तो दशाभूवन् पुनरेकचतुष्कके । क्षिप्तः पंचा-
भवन्नैक-स्ततोऽधः स्यात्तथा स्थितः ॥ ४९ ॥

अथवा-लभ्यन्ते द्व्यादिसंयोगा अंकचारण्या मिथः । चार्यते पूर्व-
पूर्वोको-ऽनुक्रमादुत्तरोत्तरैः ॥ ५० ॥ सा चैवं-१-२ । १-३ । १-४ । १-५
एवं चत्वार एकचारण्या. २-३ । २-४ । २-५ । एवं त्रयो द्वितीयचारण्या.
३-४ । ३-५ । एवं द्वौ तृतीयचारण्या. ४-५ एकश्चतुर्थचारण्या. एवं दश

अथवा जिज्ञासित (इच्छित) एवा संयोगोना अंको एक एक षडता उपरनी
श्रेणिमां लखवा. (८४४) पक्षी अंत्यना अंकने मूकीने तेने उपर उपर नाखवा एटले
एकादि संयोगधी यता भंगनी संख्या आवशे. (८४५) तेमां सर्व उपरितन अंकवडे
नीचेना अंकने गुणतां एक संयोगीनी संख्या आवशे. पक्षी नीचे नीचेना अंकोवडे
द्व्यादि संयोगीनी संख्या आवशे. (८४६) जेम एकनो अंक बेना अंकमां नाख्यो
एटले द्विकने स्थाने त्रय यथा. तेने उपरना त्रय साथे मेळवतां छ थपा. (८४७)
तेमां उपरितन चतुष्क मेळवतां दश (द्विसंयोगी) थया. फरीने एक ने त्रय साथे मेळ-
वतां थया चार. तेने उपरना छमां नाखतां दश (त्रिकसंयोगी) थाय. फरी एकने
चारमां नाखतां पांच (चतुःसंयोगी) थाय. पांचनी नीचे उपांत्य पांच तेनावडे
मांगी पांचनी नीचे एक छे तेनी साथे गुणतां एक ज रडे एटले पंचसंयोगी एक
भंग थयो. (८४८-४९)

अथवा अंकनी चारणाधी द्व्यादिसंयोगी संख्या आवे, तेमां पूर्वपूर्वनो
अंक उत्तर उचरनी संगते चारवचो. ते आ प्रमाणे—१-२, १-३, १-४,
१-५ आ चार द्विसंयोगी भंग एकदासाथे चारणा करतां आवे. २-३, २-४, २-५
आ त्रय द्विसंयोगी भंग पगदासाथे चारणा करतां आवे. ३-४, ३-५, आ ये द्विसं-

द्विकसंयोगजा लब्धाः, एवं त्रिकसंयोगजा अपि दश यथा—१-२-३ । १-२-४ ।
१-२-५ । १-३-४ । १-३-५ । १-४-५ । एवमेकचारणया पद. २-३-४ । २-३-५ ।
२-४-५ । इति द्वितीयचारणया त्रयः । ३-४-५ एवं तृतीयचारणया त्वेकः,
इति. व्रतानां च द्वादशानां—मेवं विज्ञैर्यथारुचि । भंगानां भावना कार्या
द्व्यादिसंयोगजन्मनां ॥ ५१ ॥

योगी भंग प्रगडासाथे चारणा करतां आवे. ४-५ आ एक द्विसंयोगी भंग चोगडासाथे
चारणा करतां आवे. एम कुल दश द्विसंयोगी थाय. ए ज प्रमाणे त्रिकसंयोगी पण दश
थाय ते आ प्रमाणे—१-२-३, १-२-४, १-२-५, १-३-४, १-३-५, १-४-५
एम छ त्रिकसंयोगीभंग एकडासाथे चारणा करतां आवे. २-३-४, २-३-५, २-४-५
एम त्रय त्रिकसंयोगीभंग प्रगडा साथे चारणा करतां आवे. ३-४-५ आ एक त्रिकसं-
योगीभंग प्रगडासाथे चारणा करतां आवे, एम कुल दश त्रिकसंयोगी भंग थाय. (आ
अंक व्रतरूपे समजवा) आ प्रमाणे चार व्रतानां भंगीनी विज्ञ पुरुषे यथारुचि द्व्यादि-
संयोगी यथा भंगनी भावना करवी. (८५१)

पांच व्रतो उच्चरनारमां आवी रीते ३१ भंग पडे, ते वधारे स्पष्टता थवा माटे
यताव्या छे.

- १ कोइ एक पहेलुं व्रत ज उचारे.
- २ कोइ एक वीजुं व्रत ज उचारे.
- ३ कोइ एक व्रीजुं व्रत ज उचारे.
- ४ कोइ एक चोथुं व्रत ज उचारे.
- ५ कोइ एक पांचमुं व्रत ज उचारे.

- ६ कोइ पहेलुं ने वीजुं व्रत उचारे.
- ७ कोइ पहेलुं ने व्रीजुं व्रत उचारे.
- ८ कोइ पहेलुं ने चोथुं व्रत उचारे.
- ९ कोइ पहेलुं ने पांचमुं व्रत उचारे.
- १० कोइ वीजुं ने व्रीजुं व्रत उचारे.
- ११ कोइ वीजुं ने चोथुं व्रत उचारे.
- १२ कोइ वीजुं ने पांचमुं व्रत उचारे.
- १३ कोइ व्रीजुं ने चोथुं व्रत उचारे.
- १४ कोइ व्रीजुं ने पांचमुं व्रत उचारे.
- १५ कोइ चोथुं ने पांचमुं व्रत उचारे.

- १६ कोइ पहेलुं, वीजुं, व्रीजुं व्रत उचारे.

- १७ कोइ पहेलुं, वीजुं, चोथुं व्रत उचारे.
- १८ कोइ पहेलुं, वीजुं, पांचमुं व्रत उचारे.
- १९ कोइ पहेलुं, व्रीजुं, चोथुं व्रत उचारे.
- २० कोइ पहेलुं, व्रीजुं, पांचमुं व्रत उचारे.
- २१ कोइ पहेलुं, चोथुं, पांचमुं व्रत उचारे.
- २२ कोइ वीजुं, व्रीजुं, चोथुं व्रत उचारे.
- २३ कोइ वीजुं, व्रीजुं, पांचमुं व्रत उचारे.
- २४ कोइ वीजुं, चोथुं, पांचमुं व्रत उचारे.
- २५ कोइ व्रीजुं, चोथुं, पांचमुं व्रत उचारे.

- २६ कोइ पहेलुं, वीजुं, व्रीजुं, चोथुं व्रत उचारे.
- २७ कोइ पहेलुं, वीजुं, व्रीजुं, पांचमुं व्रत उचारे.
- २८ कोइ पहेलुं, वीजुं, चोथुं, पांचमुं व्रत उचारे.
- २९ कोइ पहेलुं, व्रीजुं, चोथुं, पांचमुं व्रत उचारे.
- ३० कोइ वीजुं, व्रीजुं, चोथुं, पांचमुं व्रत उचारे.

- ३१ कोइ पहेलुं, वीजुं, व्रीजुं, चोथुं, ने
पांचमुं व्रत उचारे.

व्रतोच्चारप्रकाराणा-मप्येवं गुणाने मिथः । भवन्ति भूरयो भेदाः
 षड्भंग्यां तानथ ब्रुवे ॥ ५२ ॥ एकव्रते षड्भंगा ये द्विविधत्रिविधादिकाः ।
 ते षट्त्रिंशद्भवंत्येवं संयोगे व्रतयोर्द्वयोः ॥ ५३ ॥ आदावाद्यव्रतस्याद्यो
 भंगकोऽवस्थितोऽश्रुते । द्वितीयव्रतसत्कान् पद् भंगकाननवस्थितान्
 ॥ ५४ ॥ एवं भंगो द्वितीयोऽपि पद् प्रत्येकं षडप्यमी । लभन्ते इति
 षट्त्रिंश-ज्जाता उच्चारभंगकाः ॥ ५५ ॥ व्रतानां त्रिकयोगे तु द्विशती
 षोडशोत्तरा । शतानि द्वादश चतु-योगे पञ्चवतिस्तथा ॥ ५६ ॥ सह-
 स्राः सप्त सप्तैव शताः षट्सप्ततिस्तथा । योगे व्रतानां पञ्चानां भवंत्युच्चार-
 भंगकाः ॥ ५७ ॥ उच्चारभंगका एते व्रतानां प्राक् प्रदर्शितैः । हता एक-
 द्वादियोगैः स्युः सर्वाग्रेण भंगकाः ॥ ५८ ॥ यथा व्रतानां पञ्चाना-मेक-
 योगैर्हि पञ्चभिः । हता उच्चारभंगाः, पद् स्युस्त्रिंशदेकयोगजाः ॥ ५९ ॥
 दशभिर्द्विकयोगे षट्-त्रिंशदुच्चारभंगकाः । हताः स्युस्त्रिंशती षड्व्या-भ्य-
 धिका सर्वसंख्यया ॥ ६० ॥ द्विशती षोडशाद्व्या च त्रियोगैर्दशभिर्हताः ।

आ प्रमाणे एकसंयोगी ५, द्विसंयोगी १०, त्रिसंयोगी १०, चतुःसंयोगी ५ ने
 पञ्चसंयोगी १ कुल ३१ भंगानु विवरण समजवुं.

उपर प्रमाणे व्रतोच्चारना प्रकारेण पण अंदरअंदर गुणवाची घणा भेदो धाय छे.
 तेमांथी षड्भंगी संबंधी भेदो कहे छे. (८५२) एक व्रतना उच्चारमां जे छ भंग द्विविध-
 त्रिविधादि कथा छे. तेना बे व्रतने संयोगे ३६ भंग धाय (८५३) ते आ प्रमाणे-
 पहिला व्रतनो पहिलो भंग ते अवस्थित भंग, तेनी साये बीजा व्रतना अनवस्थित छए
 भंग धाय, (८५४) एम बीजो भंग पण अवस्थित तेनी साये पण बीजा व्रतना अनव-
 स्थित छए भंग धाय. आ प्रमाणे पहिला व्रतना छए भंग साये बीजा व्रतना छए भंग यता
 होवाची उच्चारना भंग ३६ धाय (८५५) त्रण व्रतना संयोगे एकेक त्रिकसंयोगीना भंग
 २१६-२१६ धाय छे. चतुःसंयोगी एकेकना १२९६-१२९६ धाय (८५६) पांच
 संयोगी एक भांगाना उच्चर भंग ७७७६ धाय. (८५७) हवे आ व्रतना पूर्वप्रदर्शित
 एक द्वादि संयोगवडे उच्चारभंगो सर्व मळीने आ प्रमाणे धाय (८५८) पांच
 व्रतना एक संयोगी पांचने छ उच्चारभंगवडे गुणवाची ३० धाय-(८५९) द्विक-
 संयोगी दश प्रकारने उच्चार भंग ३६ वडे गुणतां ३६० धाय (८६०) त्रिकसंयोगी दश
 प्रकारने उच्चार भंग २१६ वडे गुणतां २१६० धाय (८६१) चतुःसंयोगी पांचप्रकारने

पण्ड्याद्व्यानि त्रियोगानां स्युः शतान्येकविंशतिः ॥ ६१ ॥ चतुर्योगैः पंच-
भिश्च हता उच्चारभंगकाः । शता द्वादश पूर्वोक्ताः पञ्चवत्यधिकाश्च ये
॥ ६२ ॥ स्युः शतानि चतुःषष्टि— रशीत्याभ्यधिकानि ते । चतुर्योगज-
भंगानां सर्वसंख्या भवेदियं ॥ ६३ ॥ सहस्राः सप्त सप्तैव षट्सप्तत्यधिकाः
शताः । एकेन पंचयोगेन हतास्तावंत एव ते ॥ ६४ ॥ इयं च स्थापना
प्राज्ञै—स्तादृगाकारसंभवात् । शास्त्रेषु देवकुलिका—कारेति व्यपदिश्यते ।
॥ ६५ ॥ पंचस्वगुणव्रतेष्वेवं निर्दिष्टानां यथाक्रमं । संयोगजानां भंगानां
भवेत् संकलना त्वियं ॥ ६६ ॥ सहस्राः षोडशाष्टौ च शताः षडधिका
अथ । उत्तरव्रतभृत्सम्यग्—द्व्योगेऽष्टाधिका अपि १६८०८ ॥ ६७ ॥

द्वादशानां व्रतानां च भंगसंकलना भवेत् । विविच्यमाना षड्भंग्या
कोटीशतान्नयोदश ॥ ६८ ॥ कोट्यश्चतुरशीतिश्च क्षचाणि द्वादशोपरि ।
सप्ताशीतिः सहस्राणि द्वाभ्यां युक्तं शतद्वयं ॥ ६९ ॥ अथ शतोपरितनं
यद्वयं तदुत्तरगुणधारिकेवलसम्यक्त्वधारिरूपं भेदद्वयं ज्ञेयं । अत्रोत्तरगु-
णाश्च विविधतपोऽभिग्रहरूपा इति ध्येयं । अत्रायमान्नायः—

षड्भंग । व्रत एकस्मिन् ये निर्दिष्टा जिनैः श्रुते । द्वितीयव्रतयोगे ते

पूर्वे कक्षा प्रमाणे उच्चारभंग १२९६ वडे गुणतां चतुःसंयोगीनी सर्व संख्या ६४८०
थाय (८६२-८६३) पांच संयोगी एक ज प्रकारने ७७७६ उच्चारभेदवडे गुणतां
७७७६ थाय. (८६४) आ भंगोनी स्थापना करतां तेनो देवकुलिका जेषो आकार
यतो होवाथी तेने देवकुलिका एम कहे छे. (८६५) उपर बताव्या प्रमाणे पांच
अणुव्रतना संयोगीभंगना उत्तरभेदनी एकंदर संकलना करतां १६८०६ थाय, तेमां उत्तर-
व्रतधारीनो १ अने मात्र समकितदृष्टिनो १ भेळवतां कुल १६८०८ थाय (८६६-६७)

चार व्रतोना भंगोनी षड्भंगीवडे बह्वचण करतां एकंदर संकलना तेरशें चोराशी
क्रोड, चार लाख, सत्याशी हजार, चसो ने वे १३८४१२८७२०२ थायछे (८६८-६९)
आमां वे उपर छे ते केवल उत्तरगुणधारी ने केवल समकितधारी संपंधी समजवा. अही
उत्तरगुण ते विविध तप ने अभिग्रहरूप समजवा. उपर जणवेली संख्या लावथा माटे
आ प्रमाणे आम्नाय समजवो.

एक व्रतमां जे छ भंग जिनेश्वरे श्रुतमां कक्षा छे तेने बीजा व्रतना योगे माने गु

हन्यन्ते सप्तभिः किल ॥ ७० ॥ षट् क्षिप्यन्तेऽत्र चैवं स्यु-भंगका व्रतयो-
र्द्वयोः । अष्टचत्वारिंशदेव जातास्ते विधिनामुना ॥ ७१ ॥

अत्र चैवं प्रकारांतरेण वासना-द्वयोर्व्रतयोरुर्ध्वपंक्तिस्थापना. अत्र च
“ यथा स्वमंत्यं मुक्त्वा तानुपर्युपरि निक्षिपेत्, ” इति पूर्वोक्तवचनात्
अंकक्षेपसंभवो नास्तीति तथैव स्थिता, तथा च एकयोगे द्वौ भंगौ,
द्विकयोगश्चैकः, तत्र द्वयोरेकयोगयोः प्रत्येकं षट् भंगा इति द्वादश द्वि-
कयोगस्य षट्त्रिंशदिति अष्टचत्वारिंशदिति. विवक्षितव्रताकेभ्य एकन्यू-
नांकसंख्यया । एवं मुहुः कृते शेष-भंगसंकलनाप्यते ॥ ७२ ॥ व्रतेषु च
द्वादशसु चरानेकादशे तकि । कृते पूर्वोदिता सर्व-भंगसंकलना स्फुटा
॥ ७३ ॥ त्रिकाल्या गुणने त्वेषां भंगकानां भवंत्यमी । कोटीशतान्येक-
चत्वारिंशच्चोपरि कोटयः ॥ ७४ ॥ द्विपंचाशत्तथा लक्षा-प्यष्टात्रिंशदथो-
परि । एकपष्टिः सहस्राणि षड्भिर्युक्ता च षट्शती ॥ ७५ ॥ एवं च वक्ष्य-

णवा ने तेमां छ नांखवा. एम करवाधी जे अंक आवे ते बे व्रतना भंग समजवा. आ
प्रमाणे करवाधी $६ \times ७ = ४२ + ६ = ४८$ भंग थया (८७०-७१)

अहीं प्रकारांतर बतावे छे-ए बजे व्रतनी ऊर्ध्व पंक्ति स्थापना करवी. अहीं-“यथा
योग्य पोतानो अंत्य अंक मूकीने बाकीना उपर उपर नांखवा. ” आ प्रमाणे करवाधी अंक-
क्षेपनो संभव रहेतो नथी, एटले ते ज प्रमाणे अंक रहे छे; तथा एक योगे बे भंग, द्विक-
योगे एक. ते एक योगना बे भंग थया छे ते दरेकना छ छ भंग थवाधी १२ ने द्विक-
योगना ३६ एटले बे मळीने ४८. विवक्षित व्रतना अंकमाधी एक न्यून अंक संख्यावडे
गुणवा. एम चारवार करवाधी शेषभंगनी संकलना आवशे. (८७२) ए प्रमाणे चार
व्रतमां अग्यार चार चरपणुं करवाधी पूर्वे कहेल सर्वे भंगनी संकलना स्फुट थये. (८७३)

आवक व्रतभंग प्रकरणनी टीकामां बतावेल छे के-प्रथम व्रतना छ भंगने साते
गुणी छ उमेरवा एटले बे व्रतना ४८ आव्या. तेने साते गुणी छ उमेरतां ३४२ भंग
थण व्रतना आव्या. आ प्रमाणे अग्यार वखत साते गुणवा ने दरेक वखत छ उमेरवा
एटले छेवटे चार व्रतना १३८४१२८७२०० भंगनो आंक आवशे. (गुणाकार करी जोतां
या संख्या बराबर आवे छे.) ते आ नीचे बतावेल छे तेमां उचरगुण ने मात्र समकितना
बे प्रकार उमेरवा. पछी आ संख्याने त्रिकाळ आवी थणवडे गुणतां ४१५२ कोटि, ३८
लाख, ६१ हजार, ६०६ आवशे. (८७४-७५) आ प्रमाणे, आगळ कहेवाशे एवी २१

माणैकविंशतिभंगीनवभंग्यैकोनपंचाशद्भंगीभंगकानामपि त्रिकाल्या गुण-
नं न्याय्यमेव प्रतीमः, सप्तचत्वारिंशशतभंग्यामेव त्रिकाल्याः प्रविष्ट-
त्वादिति ज्ञेयं.

एते व्रतानां भंगास्तु षड्भंग्यैव प्रदर्शिताः । एकविंशत्यादिभिस्तु
भंगैः स्युरतिभूरयः ॥ ७६ ॥ तथाहि—एकविंशतिरेकस्मिन् ये भंगास्तान्
व्रतद्वये । द्वाविंशतिगुणान् कृत्वा क्षिप्यतेऽत्रैकविंशतिः ॥ ७७ ॥ वाराने-
कादशैवं च कृते द्रुतमवाप्यते । सर्वसंख्या भंगकानां व्रतेषु द्वादशस्वपि
॥ ७८ ॥ सा चैवं—१२८५५००२६३१०४९२१५ अंकाः सप्तदश.

एकव्रतस्य ये भंगा नव ते दशभिर्हताः । नवान्विताश्च सर्वाग्रं वार
एकादशे भवेत् ॥ ७९ ॥ तच्चैवं—९९९९९९९९९९९ अंकाः द्वादश.

एकव्रतस्याथैकोन—पंचाशद्भंगका हि ये । ते पंचाशद्गुणा एको—नपं-
चाशद्युता मुहुः ॥ ८० ॥ एकादशे वारे सर्वाग्रं चैवं—२४४१४०६२४९९९९-
९९९९९९९ अंका एकविंशतिः.

सप्तचत्वारिंशदाढ्यं शतमेकव्रतस्य ये । भंगकास्तेऽष्टचत्वारिं—शदा-

भंगी, ९ भंगी अने ४९ भंगी संबंधी भंगनी । संख्याने पण वण काळवडे गुणवा ते न्याय्य
छे. एम अमे जाणीए छीए, ४९ भंगना १४७ भंग ए प्रमाणे वणवडे गुणवाधी ज आवे छे.

आ व्रताना भंगो षड्भंगीवडे ज उपर बताव्या छे. एकविंश विगेरे भंगधी घणा
भंगो धाय छे. (८७६) ते आ प्रमाणे—एक व्रत संबंधी २१ भंग, तेने ये व्रतना भंग
करवा माटे बावीशे गुणीने २१ उमेरवा. (८७७) आ प्रमाणे अग्यार वखत करवाधी तरत
ज बार व्रतना भंगनी संख्या १२८५५००२६३१०४९२१५ (अंक मचर) आवशे. (८७८)

हवे एक व्रतना जे नव भंग करेला छे तेने दशवडे गुणीने नव उमेरवा. ए प्रमाणे
११ बार करवाधी बार व्रतना ९९९९९९९९९९९९ (अंक बार) भंग आवशे (८७९)

एक व्रतना ४९ भंग कर्पा छे तेने पचासवडे गुणीने तेमां ४९ उमेरवा. एम अग्यार
वखत करवाधी बार व्रतना २४४१४०६२४९९९९९९९९९९९ (अंक एकवीश)
भंग आवशे. (८८०)

एक व्रतना १४७ भंग पूर्वे कर्पा छे तेने १४८ वडे गुणीने तेमां १४७ उमेरवा. आ

द्व्यशतताडिताः ॥ ८१ ॥ सप्तचत्वारिंशदाढ्य-शतोपेताः कृता मुहुः । भवं-

प्रमाणे अग्न्या वार करवाधी ११०४४३६०७७१९६११५३३३५६९५७६९५ (अंक स-
चावीश) वार व्रतना भंगो आवशे (८८१-८२)

आ पद्मं गी विगेरे स्थानोमां अनुक्रमे आवती वारे राशी उपर नीचे स्थापन करीए
तो अर्ध देवकुलिकाना आकार जेवी भूमिने रोके, तेथी आ पांचे खंड देवकुलिका कहेवाय
छे. तेमां प्रथम पद्मं गीवाळी देवकुलिकानी स्थापना नीचे प्रमाणे-

(अंक ११)

- १—६
२—४८
३—३४२
४—२४००
५—१६८०६
६—११७६४८
७—८२३५४२
८—५७६४८००
९—४०३५३६०६
१०—२८२४७५२४८
११—१९७७३२६७४२
१२—१३८४१२८७२०२

नव भंगनी देवकुलिका.

(अंक १२)

- १—९
२—९९
३—९९९
४—९९९९
५—९९९९९
६—९९९९९९
७—९९९९९९९
८—९९९९९९९९
९—९९९९९९९९९
१०—९९९९९९९९९९
११—९९९९९९९९९९९
१२—९९९९९९९९९९९

२१ भंगनी खंड देवकुलिका नीचे प्रमाणे-

१—२१ (अंक १७)

- २—४८३
३—१०६४७
४—२३४२५५
५—५१५३६३१
६—११३३७९०३
७—२४९४३५७८८७
८—५४८७५८७३५३५
९—१२०७२६९२१७७९१
१०—२६५५९९२२७९१४२३
११—५८४३१८३०१४११३२७
१२—१२८५५००२६३१०४९२१५

४९ भंगनी देवकुलिका.

(अंक २१)

- १—४९
२—२४९९
३—१२४९९९
४—६२४९९९९
५—३१२४९९९९९
६—१५६२४९९९९९९
७—७८१२४९९९९९९९
८—३९०६२४९९९९९९९९
९—१९५३१२४९९९९९९९९९
१०—९७६५६२४९९९९९९९९९९
११—४८८२८१२४९९९९९९९९९९९
१२—२४४१४०६२४९९९९९९९९९९९९

ત્યેકાદશે વારે સર્વેડપિ વ્રતમંગકાઃ ॥ ૮૨ ॥ તે ચૈવં-૧૧૦૪૪૩૬૦૭૭૧૯-
૬૧૧૫૩૩૩૫૬૯૫૭૬૯૫ અંકાઃ સસર્વિશતિઃ.

एतेषु षड्भंग्यादिषु स्थानेषु यथाक्रममागता द्वादशापि राशय उप-
र्यधोभावेन व्यवस्थाप्यमाना अर्द्धदेवकुलिकाकारां भूमिमास्तृणंतीति.
एताः पंचापि खंडदेवकुलिका इति व्यपदिश्यंत इति ज्ञेयं. तत्र षड्भंग्या
खंडदेवकुलिकास्थापना.

આવકપદનિરુક્તં ચૈવં-અવાસદૃષ્ટ્યાદિવિશુદ્ધિસંપત્-પરં સમાચારમ-
નુપ્રભાતં । શૃણોતિ યઃ સાધુજનાદતંદ્ર-સ્તં શ્રાવકં પ્રાહુરમી જિનેન્દ્રાઃ
॥ ૮૩ ॥ શ્રદ્ધાલુતાં શ્રાતિ પદાર્થચિંતના-દ્ધનાનિ પાત્રેષુ વપત્યનારતં ।
કિરત્યપુણ્યાનિ સુસાધુસેવના-દતોડપિ તં શ્રાવકમાહુરુત્તમાઃ ॥ ૮૪ ॥
શ્રાતિ પચતિ તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં નિષ્ઠાં નયતીતિ, શ્રા પાકે इत्यस्य रूपं,
इति स्थानांगवृत्तौ.

एवं च विविधैर्भंगैः स्वीकृतव्रतपालकाः । श्रावकाः श्राविकाश्चैवा-
मर्हतां स्यात्परिच्छदः ॥ ८५ ॥

સાધુજ્વથો ગણધર-પદયોગ્યા ભવંતિ યે । ઉત્પત્તિનાશઘ્નોવ્યાર્થાં
ત્રિપદીં શિક્ષયંતિ તાન્ ॥૮૬॥ અધીત્ય ત્રિપદીં તેડપિ મુહૂર્ત્તાદ્વીજબુદ્ધયઃ ।

આવક પદનો અર્થ આ પ્રમાણે-પ્રાપ્ત કરી છે સમ્યગ્દૃષ્ટિ વિગેરે વિશુદ્ધરૂપ સંપત્તિ
જેણે ઇષો, દરરોડ પ્રમાતે સામાચારીને સાધુજન પાસેથી સાંમઠનારો અને તંદ્રા વિનાનો
જે હોય-તેને જિનેન્દ્રો શ્રાવક કહે છે. (૮૮૩) પદાર્થોના ચિંતવનવડે શ્રદ્ધાલુતાને ‘શ્રાતિ’-
ધારણ કરે છે, પોતાનું ધન પાત્રને વિષે નિરંતર ‘વપંતિ’-વાવે છે-વાવે છે અને સુસાધુના
સેવનથી અપુણ્ય જે પાપ તેને ‘કિરંતિ’-વિચેરી નાંખે છે, તે કારણથી પણ ઉત્તમ જનો તેને
શ્રાવક કહે છે (૮૮૪) શ્રાતિ ઇટલે પચતિ. તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાન પ્રત્યે નિષ્ઠાં નયતિ-નિષ્ઠા
પમાટે છે. ‘ શ્રા પાકે ’ એ ધાતુનું રૂપ છે એમ સ્થાનાંગસૂત્રની ઇત્તિર્મા કહેલું છે.

આ પ્રમાણે વિવિધ પ્રકારના મંગોવડે ગ્રહણ કરેલા વ્રતોને જે પાઠે છે, તેવા શ્રાવક
અને શ્રાવિકાઓ અરિહંતની પર્યદા હોય છે. (૮૮૫)

હવે સાધુઓમાં ગણધરપદને યોગ્ય જે હોય તેમને ઉત્પત્તિ, નાશ અને ધ્રોવ્ય અર્થ-
વાઢી ત્રિપદી ભગવંત શિક્ષવે છે-સંમઠાવે છે. (૮૮૬) તે ત્રિપદીનો અભ્યાસ કરીને

રચયંતિ દ્વાદશાંગીં વિચિત્રરચનાંચિતાં ॥ ૮૭ ॥ તતઃ સૌગંધિકરત્ન-
 ચૂર્ણસ્થાલં કરે ધૃતં । શક્રઃ પુરો ઢૌકયતિ પદસ્થાપનહેતવે ॥ ૮૮ ॥
 તિષ્ઠંતિ ચાર્દ્ધાવનતાઃ પદયોગ્યાઃ પુરોઽર્હતાં । ગંધવાસાંસ્તચ્છિરસ્સુ
 ચ્વિપંતે મુષ્ટિભિર્જિનાઃ ॥ ૮૯ ॥ દદતે સૂરિમંત્રં ચ તેભ્યસ્તીર્થપ્રવર્તકાઃ ।
 દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવૈ-સ્તીર્થાનુજ્ઞાં ચ કુર્વતે ॥ ૯૦ ॥ કુર્વંતિ સર્વે શક્રાયા
 દેવાઃ પદમહોત્સવં । વર્યૈસ્તૂર્યત્રિકૈર્હર્ષ-પ્રકર્પોલ્લસદાશયાઃ ॥ ૯૧ ॥

સૂત્રં ગણધરા ઇવ ંથનન્ત્યેતે મહાધિયઃ । દિશંતિ કેવલાનેવ પ્રાયોઽ-
 થાંસ્તીર્થપાઃ પુનઃ ॥ ૯૨ ॥ યથોચ્ચૈઃ સહકારાદિ-તરુમારુઢવાન્નરઃ । સ્વજ-
 નાનામધઃસ્થાના-મુપકારાય શાલિનાં ॥ ૯૩ ॥ ફલાનાં કુરુતે વૃષ્ટિં
 દ્વિત્રાઃ કેચન તેષુ ચ । પતંતિ તાનિ શૃહંતિ પટેન પ્રભવિષ્ણવઃ ॥ ૯૪ ॥
 અથ તે તાન્યુપાદાય સંસ્કૃત્ય ચ યથાવિધિ । ઉપયોજ્ય પ્રીણયંતિ સ્વજના-
 નાત્મનોઽપિ ચ ॥ ૯૫ ॥ તથા તીર્થકરા જ્ઞાન-કલ્પદ્રુમશિરઃસ્થિતાઃ ।
 મળ્યાનામુપકારાય વર્ષત્યર્થાનનુત્તરાન્ ॥ ૯૬ ॥ શૃહંતિ તાન્ ગણધરા વિત-

તેઓ પણ ધીજબુદ્ધિવાળા હોવાથી મુદ્ધર્ત (બે ઘડી) માં દ્વાદશાંગી વિચિત્ર રચનાયુક્ત
 રત્ને છે. (૮૮૭) ત્યારપછી ગણધરપદની સ્થાપના માટે દ્વંદ્વ સૌગંધિક પદાર્થોથી
 ભરેલો રત્નનો યાત્ર હાથમાં લઈને પ્રમુખી પાસે ધરે છે. (૮૮૮) તે વચ્ચે ગણધરપદને
 યોગ્ય મુનિઓ અરિહંતની સામે અર્ધઅવનતસ્થિતિએ શ્રેણિબંધ ઉભા રહે છે. તેમના
 મસ્તક ઉપર જિનેશ્વર ભરેલી મુષ્ટિવડે મુગંધી વાસણેપ નાચે છે. (૮૮૯) તેમને સૂરિમંત્ર
 આપે છે અને તીર્થના પ્રવર્તક તીર્થકર દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવવડે તેમને તીર્થની અનુજ્ઞા
 આપે છે. (૮૯૦) તે વચ્ચે દ્વંદ્વાદિ સર્વ દેવો તે પદનો મહોત્સવ શ્રેષ્ઠ ઇવા પ્રણે પ્રકારના
 વાજિત્રો વગાડતા અત્યંત ઉલ્લાસાવમાન આશયવાળા થઈને ફરે છે. (૮૯૧)

સૂત્રો મહાબુદ્ધિવાળા ગણધરો જ મુગંધે છે અને તીર્થકરો પ્રાયે કેવળ અર્થનો જ ઉપદેશ
 ફરે છે. (અર્થ કહે છે.) (૮૯૨) જેમ કોઈ સહકારાદિ ઘટ પર આરુઢ થઈ મનુષ્ય નીચે
 રહેલા સ્વજનોના ઉપકાર માટે સુંદર (પાકાં) ફલોની વૃષ્ટિ કરે છે-તેમાંથી કાંઈક લેત્રણ
 સ્વજનો તે પદતાં ફલોને વસાવડે ગ્રહણ કરવા શક્તિમાન્ થાય છે. (૮૯૩-૯૪) પછી
 તે ફલ મેઢવનાર તે ફલ લઈને, યથાવિધિ સંસ્કાર કરીને પોતાના સ્વજનોને એકઠા
 કરીને, તેમને જાણ આપી પ્રેમ ઉત્પન્ન કરે છે; પોતે પણ જાય છે. (૮૯૫) તે જ પ્રમાણે
 જ્ઞાનરૂપ કલ્પઘટ ઉપર સ્થિત થયેલા તીર્થકરો મળ્યજનોના ઉપકારને માટે અનુચર
 ઇવા અર્થને વરસાવે છે, (૮૯૬) તેને ગણધરો શુદ્ધિરૂપ પદ વિસ્તારીને તેમાં ગ્રહણ કરે

त्य धिपणापटं । आत्मानं रचितैस्तैश्चा—नुगृह्यत्यपरानपि ॥ ९७ ॥ यथा
फलानि व्यस्तानि न सर्वानुपकुर्वते । कृतार्था न तथैवार्थाः स्युः
सूत्ररचनां विना ॥ ९८ ॥ मुक्ताफलानि व्यस्तानि शतानि कुसुमानि
वा । नासूत्राण्युपयुज्यन्ते तथार्था अपि देहिनां ॥ ९९ ॥

सादृक्स्वरूपाः सार्वेद्राः प्राच्यां सिंहासनस्थिताः । तन्वते देशनां
दीप्यमाना लोकोत्तरश्रिया ॥ १०० ॥ तथैव शेषदिक्ष्वर्ह—प्रतिमाः सुर-
निर्मिताः । त्रिदध्युद्देशनां मूल—स्वरूपादविशेषिताः ॥ १ ॥ जनः कोऽपि
न जानाति स्वरूपेषु चतुर्विवृति । मूलस्वरूपं कतम—स्कतमद्वात्र कृत्रिमं
॥ २ ॥ तथाहुः—जे ते देवर्हि कया तिदिर्सि पडिरूवगा जिणवरस्स ।
तेसिं पि तप्पभावा तयाणुरूवं हवइ रूवं ॥ ३ ॥ प्रतिरूपेषु यत्तेषु नाकि-
भिर्विहितेष्वपि । रूपं स्याद्भगवत्तुल्यं तन्महिम्नैव तद्ध्रुवं ॥ ४ ॥ अन्यथा
तु सुराः सर्वे यदि संभूय कुर्वते । अंगुष्ठप्रमितं रूपं सर्वशक्तिप्रयत्नतः ।
॥ ५ ॥ तज्जगज्जैत्ररूपार्ह—रपादांगुष्ठस्य सन्निधौ । निर्वाणांगारविच्छाद्यं

छे. पक्षी तेने ग्रन्थ (द्वादशांगी) रूप रचीने पोताने तेम ज परने तेनावडे उपकार
करे छे. (८९७) जेम छुटा छुटा पडेलो फळो सर्वनो उपकार करी शकता नथी तेम
सूत्ररचनाविना अर्थो कृतार्थ थता नथी. (८९८) छुटा मुक्ताफळो तेम ज सेंकडो
कुसुमो सूत्ररचने शुध्या विना माळा तरीके पहेरवाना उपयोगमा आवता नथी तेम प्राणी-
भोने छुटा अर्थो पण उपयोगी थता नथी. (८९९)

जेवी रीते सर्वज्ञ प्रभु पूर्वदिशाना सिंहासन उपर बेसीने लोकोत्तर सत्त्वमीवडे शो-
भता सता देशना आपे छे, (९००) तेम बाकीनी त्रय दिशाए पण देवनिर्मित अरि-
हंतनी प्रतिमा मूलस्वरूपथी अविशेषपणे (तेना सरखी ज) देशना आपे छे. (९०१)
तेथी कोइ पण मनुष्य चार स्वरूपमां मूल स्वरूप कहुं ने कृत्रिम स्वरूपो कयां ते जायी
शकता नथी. (९०२) कहुं छे के—देवोना करेला ते त्रये दिशाना प्रतिरूपमां पण भगवंत सदृश
रूप ध्रुवपणे प्रभुना महिमाथी ज थाय छे. (९०३) जो के प्रभुना प्रतिरूपने देवो बनावे
छे तो पण प्रभुना महिमाथी ज ते प्रतिरूप प्रभुतुल्य थाय छे. (९०४) जो ए कारण
न होय तो सर्व देवो एकठा थइने सर्व शक्तिना प्रयत्नथी एक अंगुष्ठ प्रमाणरूप विकुर्वे तो
ते जगतना रूपने जीतवावाळा प्रभुना पगना अंगुष्ठनी पासे पण दुर्वादीभोना वृंदनी जेम

भवेद्दुर्वादिद्वंदवत् ॥ ६ ॥ आहुश्च-यैः शांतरागरुचिभिः परमाणुभिस्त्वं निर्मापितस्त्रिभुवनैकललामभूत् । तावन्त एव खलु तेऽप्यणवः पृथिव्यां यत्ते समानमपरं न हि रूपमस्ति ॥ ७ ॥ तादृशाच्चाहंतां रूपा-जगद्धा-चामगोचरात् । अनंतगुणहीनाः स्यू-रूपतो गणधारिणः ॥ ८ ॥ ते-भ्यश्चाहारका देहा अनंतगुणहीनकाः । तेभ्योऽप्यनुत्तरा देवा-स्ततोऽ-धोऽधः क्रमात्सुराः ॥ ९ ॥ यावद्व्यंतरगीर्वाणा-स्तेभ्यश्च चक्रवर्त्तिनः । वासुदेवा बलदेवा महामांडलिकाः क्रमात् ॥ १० ॥ अनंतगुणहीनाः स्युस्तच्छे-पास्तु नृपादयः । लोकाः सर्वेऽपि पटस्थान-पतिता रूपतो मिथः ॥ ११ ॥ अनंता १ संख्य २ संख्येय ३-भागहीनाः परस्परं । संख्येया ४ संख्येया ५ नंत ६-गुणहीनाः स्वरूपतः ॥ १२ ॥ तादृग्भूपाश्च तेऽहंतो मनोनयनसौख्यदाः । जनानामभिगम्याः स्यु-रूपादेयगिरोऽपि च ॥ १३ ॥ तथा तादृक् प्रभो रूपं निरूप्यानुत्तरं जनाः । त्यक्तरूपाभि-मानाः स्यु-र्न नीचैर्गोत्रबंधिनः ॥ १४ ॥ धर्मादेवाप्यते रूप-मीदृगैश्वर्य-

बुझी गयेल अग्नि (कोयला) जेवो लागे. (९०५-६) श्री भक्तामरस्तोत्रमां कछुं छे के-‘हे त्रयं भुवनना अद्वितीय ललामभूत प्रभु ! जे शांतरागनी रुचिवाळा परमाणुओवडे. आपणुं रूप बनावचामां आच्युं छे तेवा परमाणुओ आ जगतमां टेदला ज हता, जेथी आपना रूप सरखुं रूप आ जगतमां धीजुं जणातुं नथी.’ (९०७) जगतनी वाचाने अगोचर एवा तेवा प्रकारना अरिहंतना रूप करतां गणधरोतुं रूप अनंतगुणहीन होय छे, (९०८) ते करतां आहारक देह अनंतगुणहीन होय छे, ते करतां अनुचर विमानगासीं देवोतुं रूप अनंतगुणहीन होय छे. ए प्रमाणे नीचे नीचे उतरतां यावत् व्यंतर देवोतुं रूप अनंतगुण-हीन होय छे. ते करतां चक्रवर्त्तीतुं, वासुदेवतुं, बलदेवतुं, महामांडलिकतुं अनुक्रमे अनंत अनंतगुणहीन होय छे. शेष राजादिक सर्वे लोकोतुं रूप अंदर अंदर पटस्थान पतित होय छे. (९०९-११)-एटले अनंतभागहीन, असंख्यातभागहीन, संख्यातभागहीन, संख्यात-गुणहीन, असंख्यातगुणहीन, अनंतगुणहीन एवा स्वरूपथी होय छे. (९१२) तेवा प्रकारना रूपवाळा अरिहंतो मन तथा नेत्रने मुख आपनार तेम ज लोकोने तेमनी पासे जवानी इच्छा थाय तेवा तेम ज तेमनी वाखी अंगीकार्य ज थाय एवा होय छे. (९१३) तेवा प्रकारतुं अनुत्तर एयुं प्रभुतुं रूप जोदने जीवो रूपतुं अभिमान तजी दे छे तेथी नीचगोत्रने बांधता नथी. (९१४) तेवा प्रकारतुं अरिहंततुं रूप जोवाथी जनो एम विचारे छे के-

यंधुरं । इति धर्मे प्रवर्तते तेऽर्हद्रूपनिरूपणात् ॥ १५ ॥ यदीदृग्रूपभाजो-
ऽपि राजवंश्या जिनेश्वराः । यतंते संयमे तर्हि वयं किं न यतामहे ?
॥ १६ ॥ इत्यालोच्याल्पकर्माणो यतंते केऽपि संयमे । बहुधेत्यर्हतां रूपं
भवेच्छोकोपकारकृत् ॥ १७ ॥ यथा रूपं तथा संह-ननं संस्थान-
मेव च । वर्णो गतिः स्वरस्सत्त्वं स्यादुच्छ्वासाद्यनुत्तरं ॥ १८ ॥ अन्यासा-
मपि सर्वासां प्रकृतीनामनुत्तराः । प्रशस्ताः स्युः परीपाका-स्तादृचान्ना-
मकर्मतः ॥ १९ ॥ असातवेदनीयाद्या दुष्टाः प्रकृतयोऽपि याः । दुग्धाब्धौ-
निबनिर्यास-विंदुवत्ता न दुःखदाः ॥ २० ॥

अर्हतां पादमूले च सदा सन्निहितो भवेत् । प्रायो गणधरो ज्येष्ठः
कदाचिदपरोऽपि वा ॥ २१ ॥ परं न स्वामिपादाब्ज-मेकेन गणधारिणा ।
भवेत्कदापि रहितं त्रिदशेनेव नंदनं ॥ २२ ॥

ज्येष्ठो गणी सोऽपरो वा प्रणम्य परमेश्वरान् । पार्श्वे निपीदत्या-
ग्नेय्या-मन्येऽप्येवं गणाधिपाः ॥ २३ ॥ मुनयः केवलज्ञान-शालिनोऽथ

आहुं अर्थार्थी व्याप्त रूप धर्मधकी ज प्राप्त थइ शके छे एम विचारीने तेओ अरिहंतना
रूपने जोषाधी धर्ममां प्रवृत्ति करे छे. (९१५) वल्ली आवा अद्वितीय रूपना भाजन
जिनेश्वरो राजवंश्याळा छतां पण संयममां प्रवृत्ति करे छे तो अमे तेवो प्रयत्न केम न
करीए ? (९१६) आ प्रमाणे विचारीने अल्पकर्मवाळा घणा जनो संयममां प्रवृत्ति करे छे.
आ रीते घणे प्रकारे अरिहंतनुं रूप लोकोने उपकार माटे थाय छे. (९१७) जेम रूप
तेम ज संहनन, संस्थान, वर्ण, गति, स्वर, सत्त्व अने उच्छ्वास पण अनुत्तर होय छे. (९१८)
बीजी पण बधी शुभ प्रकृतिओनो उदय तेवा प्रकारना नामकर्मेने लीवे अनुत्तर अने प्रशस्त
होय छे. (९१९) असातावेदनीय विगोरे अशुभ (दुष्ट) प्रकृतिओ पण चीरसमुद्रमां लीवि-
छाना रसना विंदुनी जेम दुःख आपनारी यती नथी—निष्फल थाय छे. (९२०)

अरिहंतनी पासे निरंतर प्रायः ज्येष्ठ गणधर रहे छे. कोइ वखत बीजा गणधर पण रहे
छे, (९२१) परंतु कोइ पण वखत एक गणधररहित तो प्रभु होता ज नथी, जेम देवतावडे
नंदनवन विरहित होतुं नथी तेम. (९२२) हवे चार वर्षदा समयसरणमां केशी रीते धेमे
छे ते बतावे छे.—

प्रथम ज्येष्ठ गणधर अथवा बीजा गणधर परमेश्वरने प्रणाम करीने अग्रिकांणमां
प्रभुनी पासे धेसे छे. तेमनी पाछळ बीजा गणधरो धेसे छे. (९२३) केवलज्ञानी मुनिआ

जिनेश्वरान् । त्रिंश प्रदक्षिणीकृत्य कृत्वा तीर्थनमस्कृतिं ॥ २४ ॥ यथा-
क्रमं निविष्टानां पृष्ठतो गणधारिणां । निषीदन्ति पदस्थानां रक्षन्तो गौरवं
स्थितेः ॥ २५ ॥ कृतकृत्यतया तादृ-कल्पत्वाच्च जिनेश्वरान् । न नमस्यन्ति
तीर्थं तु नमन्त्यर्हन्नमस्कृतं ॥ २६ ॥ उक्तं च धनपालेन महात्मना-
होही मोहुच्छ्रेयो, तुह सेवाय ध्रुव त्ति नन्दामि । जं पुण न वंदिअव्वो, तत्थ
तुमं तेण जिज्झामि ॥ २७ ॥ मनःपर्यायज्ञान्याव्या-स्ततोऽतिशयिसाधवः ।
नस्वार्हत्तीर्थगणितः सर्वज्ञांश्चासते ततः ॥ २८ ॥ तेषां च पृष्ठतः शेष-
संयता अर्हदादिकान् । प्रणिपत्य निषीदन्ति विनयेन यथाक्रमं ॥ २९ ॥
तेषां च पृष्ठतो वैमा-निकदेव्योऽर्हदादिकान् । प्रणिपत्यासते तासां पृष्ठे
साध्यस्तथैव च ॥ ३० ॥ इत्येताः पर्यदस्तिस्त्रो निषीदन्त्यग्निकोणके ।
प्रविश्य पूर्वद्वारेण कृत्वा चार्हत्प्रदक्षिणां ॥ ३१ ॥ देव्योऽथ भवनज्योति-
र्व्यंतराणामिति त्रयं । याम्यद्वारा प्रविश्यास्ते नैर्ऋत्यां दिशि पर्यदां ॥ ३२ ॥
सुरास्त्रयोऽमी पूर्वोक्ताः पुनस्तिष्ठन्त्यनुक्रमात् । प्रविश्य पश्चिमद्वारा वा-

जिनेश्वरने त्रय प्रदक्षिणा दइने तेमने नमस्कार करीने अनुक्रमे बेठेला गणधरोनी पाछळ
बेसे छे. पदस्थनी स्थितितुं गौरव तेओ जाळवे छे. (९२४-२५) केवलज्ञानीओ कृतकृत्य
थयेला होवाथी अने तेवो कल्प होवाथी तेओ जिनेश्वरने नमता नथी, परंतु अरिहंत नम-
स्कार करेला तीर्थने नमस्कार करे छे. (९२६) धनपाळ महात्माए कहुं छे के-‘हे प्रभु !
समारी सेवाथी (मारा) मोहनो उच्छेद जरुर थशे एम धारी हुं आनंद पाहुं छुं, परंतु
मोहनो छय थया पछी आपने धंदाशे नहीं एम धारीने हुं खेद पाहुं छुं.’ (९२७) केवल-
ज्ञानीनी पाछळ मनःपर्यवज्ञानी, (अवधिज्ञानी, चौदपूर्वी) विगरे बेसे छे. तेमनी पाछळ-
अतिशयवाळा साधुओ बेसे, ते सर्व अरिहंतने, तीर्थने, गणधरने अने केवळीओने नम-
स्कार करीने बेसे छे. (९२८) तेनी पाछळ सामान्य मुनिओ अरिहंतादिकने विनयपूर्वक
नमस्कार करीने अनुक्रमे बेसे, (९२९) तेमनी पाछळ वैमानिक देवीओ अरिहंतादिकने
नमस्कार करीने उभी रहे, तेमनी पाछळ साध्वीओ ते ज प्रकारे अरिहंतादिकने नमस्कार
करीने उभी रहे. (९३०) आ त्रय पर्यदा पूर्वद्वारवडे समवसरणमां प्रवेश करीने
अरिहंतने त्रय प्रदक्षिणा दइने अधिकोणमां बेसे (९३१) हवे मचनपति,
व्यंतर ने ज्योतिषीनी देवीओ ए त्रय पर्यदा दक्षिणद्वारयी प्रवेश करीने नैर्ऋत्य-
कोणमां बेसे. (९३२) ए ज प्रभाथे भवनपति, व्यंतर ने ज्योतिषीना देवोरूप त्रय

यव्यां विनयानताः ॥ ३३ ॥ वैमानिकाः सुरास्सेन्द्रा मनुजा मनुजस्त्रियः ।
प्रविशंत्युत्तरद्वारा तिष्ठन्त्यैशानकोणके ॥ ३४ ॥ पर्षदो द्वादशाप्येवं निषी-
दंत्युक्तदिक्षिमाः । प्रदक्षिणीकृत्य नत्वा—हंतो गण्यादिकांस्तथा ॥ ३५ ॥
आयाति यो यज्जातीयः स तत्पर्षदि तिष्ठति । न तत्र मानो द्वेषो वा न
भयं न नियंत्रणा ॥ ३६ ॥ महर्द्धिकं समायांतं नमंत्यल्पर्द्धिकाः स्थिताः ।
व्रजंतोऽपि नमंतोऽस्मी यांति प्रौढर्द्धिकं स्थितं ॥ ३७ ॥ यो यो यस्य
परीवारो यो वा यन्निश्रयाऽऽगतः । त्रिदशो वा मनुष्यो वा स तत्पार्श्वे
निषीदति ॥ ३८ ॥

देव्यश्चतुर्द्धा साध्यश्च शृण्वंत्यूर्ध्वदमाः क्षणं । देवाः सर्वे नरा
नार्यो निविष्टाः श्रमणास्तथा ॥ ३९ ॥ घृत्तावावश्यकस्येदं चूर्णो चोत्कटि-
कासनाः । शृण्वन्ति साधवोऽथोर्ध्वाः साध्यो वैमानिकांगनाः ॥ ४० ॥
उपविश्यैव शृण्वन्ति देशनामासभास्वतां । पर्षदोऽन्या न वेत्युक्तं वेत्ति

पर्षदाना देवो पश्चिमद्वारे प्रवेश करी विनयवडे नमता सता वायव्य कोणमां बेसे. (९३३)
इंद्रो सहित वैमानिक देवो, मनुष्य अने मनुष्यनी स्त्रीओ (ए प्रण पर्षदा) उत्तरद्वारयी
प्रवेश करी ईशानकोणमां बेसे. (९३४) आ प्रमाणे वारे पर्षदा प्रभुने प्रदक्षिणा करीने
तथा अरिहंत अने गणधरादिकने नमस्कार करीने उपर वद्धा प्रमाणे विदिशाओणां
बेसे. (९३५) नवो जे आवे ते पोतानी जातिनी पर्षदामां बेसे. तेमां मान, द्वेष, भय के
नियंत्रणा घीलकुल होतां नथी (९३६) कोई महर्द्धिक आवे तो तेने प्रथम बैठेला अल्पर्द्धिवा-
लाओ नमे अने अल्पर्द्धिवाला जाय तो बैठेला महर्द्धिकने नमीने जाय. (९३७)
जे जेना परिवारनो होय अथवा जे जेनी निश्राए आब्यो होय ते मनुष्य के देव तेनी
पासे ज बेसे. (९३८)

उपर जणावेली १२ पर्षदामांथी चार प्रकारनी देवीओने साध्वीओ उमा उमा देशना
सामंळे अने चार प्रकारना देवो, मनुष्य, मनुष्यनी स्त्रीओ अने साधुओ—(ए ७ पर्षदा)
बेसीने देशना सामंळे. (९३९) आवश्यककृत्तिमां आ प्रमाणे कछुं छे, परंतु तेनी चूर्णिमां
कछुं छे के—साधुओ उत्कटिकांमने रखा सता सामंळे अने वैमानिकनी देवी तथा साध्वीओ
वे पर्षदा ज उभी रहीने सामंळे. (९४०) बाकीनी नव पर्षदा आप्तमां सुखसमान परमात्मानी
देशना बेसीने सामंळे के उभी रहीने सामंळे ते विये कांइ कछुं नथी. तत्त केवळी जाय.

१ बाकीनी नव पर्षदा बेसीने सामंळे एम पण कहल छे. आ गाथाना चोया पदनो अर्थ
पण तेवो करे छे.

तत्त्वं तु तत्त्ववित् ॥ ४१ ॥ अपूर्वं यत्र समव-सरणं नेक्षितं च येः ।
 अपि द्वादशयोजन्या-स्ते तत्रायांति साधवः ॥ ४२ ॥ अथ चेत्साधव-
 स्तत्र ते नायांति श्रुत्यादराः । तत्प्रायश्चित्तमर्हति चतुर्गुरुसंज्ञकं ॥ ४३ ॥
 आगच्छतां च बालानां ग्लानानां जरतामपि । न कोऽप्युपद्रवो नार्त्ति-र्न
 त्रासः स्यान्न वा श्रमः ॥ ४४ ॥ तावदुत्तुंगसोपान-सहस्रारोहणे भवेत् ।
 न कस्यापि श्रमश्चास-व्यथाः शंभुप्रभावतः ॥ ४५ ॥ स्त्रीक्षेत्रवित्ता-
 द्युत्थानि पितृघातोदितान्यपि । तत्रागतानां श्मश्र्वन्ति द्रुतं वैराणि पाप-
 वत् ॥ ४६ ॥ युद्ध्यमाना मिथः क्रूराः क्रोधरक्तेक्षणाननाः । कंपमाना
 उदस्तास्त्रा उच्छुंडाः कुंजरा इव ॥ ४७ ॥ भवंति ये तेऽपि तत्रा-गता
 विस्मृतविग्रहाः । प्रशांतचित्ताः शृण्वन्ति धर्मं स्वामिप्रभावतः ॥ ४८ ॥
 न कोऽपि विकथां कुर्या-द्व्याक्षेपं कोऽपि नापरं । तदेकचित्ताः शृण्वन्ति
 जिनानां देशनां जनाः ॥ ४९ ॥

शृण्वन्ति येऽपि तिर्यचः स्थिता वप्रे द्वितीयके । तेऽपि विस्मृतजा-
 त्यादि-वैराः स्युस्तत्प्रभावतः ॥ ५० ॥ पार्श्वस्थं सिंहमातंगं शार्दूलहरिणं

(९४१) क्या अपूर्व (नहुं ल) समवसरण थयुं होय अने जेमथे समवसरण जोयुं ज न होय
 तेवा साधु धार योजनथी पण त्यां आवे. (९४२) जो कोइ साधु शिथिल आदरवाळा थइने
 न आवे तो तेने चतुर्गुरु नामतुं प्रायश्चित्त आवे. (९४३) समवसरणमां आवता
 बाळोने, ग्लानोने, दृढोने कोइ पण प्रकारनो उपद्रव न थाय, पांडा न थाय, त्रास न थाय
 अने थाक न लागे. (९४४) एटला घघा उंचा (बीस हजार) पगथीआओ चढतां कोइने
 पण प्रभुना प्रभावथी श्रम, आस के व्यथा न थाय. (९४५) स्त्री, क्षेत्र के द्रव्यादिना
 हरणादिकथी उत्पन्न थयेला तेम ज पितृघातादिकथी थयेला वैरो त्यां आवनारना पापनी
 जेम तत्काळ शमी जाय छे. (९४६) अंदरअंदर युद्ध करनारा, क्रूर, क्रोधवढे लाल-
 मुखवाळा, कंपता अने शस्त्रो उंचा करेला होवाथी जाणे उंची करेली शुद्धवाळा हाथी ज
 होय तेम तेओ त्यां आवतां ज प्रभुना प्रभावथी विग्रह (क्लेश)ने भूली जनारा अने
 प्रशांत चित्तवाळा थइ देशना सामळे छे. (९४७-४८) त्यां कोइ विकथा करतुं नथी, कोइ
 बीजाने व्याक्षेप करतुं नथी, सर्वे जनो एक चित्ते प्रभुनी देशना सामळे छे (९४९)

बीजा गढमां जे तिर्यचो रहेला छे, ते पण प्रभुना प्रभावथी जातिवेरने पण भूली
 जइने देशना सामळे छे. (९५०) पासे रहेला हाथी ने सिंह, हरिण ने शार्दूल, पारेवा ने

તથા । શ્યેનપારાપતં વ્યાગ્ર-ચ્છાગં માર્જારમૂપકં ॥ ૫૧ ॥ મહિપાશ્વં
ચ નકુલ-સર્પ શૂકરકુર્કુરં । એકાગ્રચિત્તાઃ શૂણ્વંતિ પ્રભોરત્યમૃતં ક્ષણં
॥ ૫૨ ॥ વિમેતિ તત્ર નો વાઘ્યો વાધકસ્તં ન વાધતે । સ્યુઃ સાર્વાતિશ-
યાચ્છાંત-રસતૃપ્તાઃ સમેઽપિ તે ॥ ૫૩ ॥

પ્રથમાં પૌરુષીં યાવ-હર્મમાલ્યાતિ પારગાઃ । અત્રાંતરે ચ યસ્તત્ર ચક્ર-
વર્ત્યાદિકો નૃપઃ ॥ ૫૪ ॥ શ્રાદ્ધોઽમાત્યાદિકો વા ય-સ્તદમાવે ચ
પૂર્જનઃ । જનો જાનપદો વાપિ સજ્જયત્યદ્ધૃતં વર્તિ ॥ ૫૫ ॥ તણ્ડુલા-
સ્તત્ર કલમ-શાલીનાં સ્યુઃ સિતત્વિપઃ । ઉદામસૌરમાઃ સ્નિગ્ધા-સ્તનવઃ
કોમલા મૃશં ॥ ૫૬ ॥ દુર્બલાકંડિતાઃ પૂતા વલવત્યાઽતિનિસ્તુપાઃ । અલં-
કામાશ્ચતુઃપ્રસ્થ-પ્રમિતાઢકસંમિતાઃ ॥ ૫૭ ॥ અર્પિતાઃ સ્વજનનાં યે
તુપભગ્નાદિશુદ્ધયે । પુનસ્તેભ્યઃ સમુચ્ચિત્ય શોધિતાઃ શુદ્ધવારિણા ॥ ૫૮ ॥
અર્ઢસ્વિન્નાનિમાન્ રત્નસ્થાલે નિષ્પિપ્ય નિર્મલે । સજ્જિતાલિલશૃંગારા
મૌલૌ ધત્તે સુવાસિની ॥ ૫૯ ॥ ગંધદ્રવ્યાણિ દિવ્યાનિ નિષ્પિપંત્યત્ર

શ્યેન (વાજ), ઘોકડા ને વાષ, ડંદર ને બિલાડી, અશ્વ ને મહિષ (પાહો), સર્પ ને
નોઢીઘો, મુંડ ને કુતરો-અર્થે સર્વ પ્રમુની અમૃતથી પણ શ્રેષ્ઠ દેશના એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળે છે.
(૧૫૧-૫૨) વાઘ્ય એવા પશુઓ ત્યાં બીતા નથી અને વાધક તેને વાધ કરતા નથી.
સર્વજ્ઞના અતિશયથી સર્વ જીવો શાંતરસમાં તૃપ્ત થયેલા હોય છે. (૧૫૩)

પહેલી પૌરુષી પૂર્ણ થતાં સુધી સીધું જ દેશના આપે છે. તે વચ્ચે ત્યાં ચક્રવર્ત્યા-
દિક જે અગ્રણી રાજા હોય તે અથવા આવક કે અમાત્ય વિગેરે, તેને અમાવે નગરજનો
અને દેશના જનો અવમુત્ત એવો ઘઠિ તૈયાર કરે છે. (૧૫૪-૫૫) તે ઘઠિમાં કલમશા-
લીના તંદુલો (ચોખા) રૂઝવલ વર્ણવાળા, ઉદામ સુગંધવાળા, સ્નિગ્ધ, પાતલા, અત્યંત
કોમલ, દુર્બલ સ્ત્રીએ ખાંડેલા, પવિત્ર, ચઢવાળી સ્ત્રીએ ફોતરાસાદિત કરેલા, અલંકાર, અણીશુદ્ધ
ચાર પ્રસ્થ અથવા એક આઢ પ્રમાણ હોય છે. (૧૫૬-૫૭) તે ચોખા પ્રથમ ફોતરા તેમ
જ અલંકાર ચોખા કાઢી નાખવા માટે સ્વજનોને આપેલા હોય, તેમની પાસેથી આવ્યા પછી
પણ ફરીને શોધ્યા હોય અને શુદ્ધ પાણીવડે ધોયા હોય, પછી તેને અર્ધ પર્વ કરી નિર્મલ
રત્નના થાળમાં નાંખીને અલિલ શૃંગારવડે સજ્જ થયેલી સૌમાન્યવંતી સ્ત્રી તેને માયાપર
લેય. (૧૫૮-૫૯) તેમાં દેવતાઓ દિવ્ય એવા સુગંધી દ્રવ્યો નાંખે તેથી તે ઘઠિ અત્યંત

नाकिनः । तेनासौ भूरिसौरभ्य-सुभगो जायते बलिः ॥ ६० ॥ नीयते
गीतवाद्यादि-महोत्सवपुरस्सरं । श्राद्धेनासौ प्रभोरग्रे श्लाघ्यमानेन धार्मि-
कैः ॥ ६१ ॥ पूर्वद्वारा प्रविशति बलिरेवं महामहैः । तस्मिन्नागतमात्रे च
विरमंति क्षणाजिनाः ॥ ६२ ॥ ततः स चक्रवर्त्यादिः श्रावको बलिना
सह । तिष्ठः प्रदक्षिणाः कृत्वा प्राच्यां प्रभुपदांतिके ॥ ६३ ॥ किरत्या-
शासु सर्वासु तं बलिं प्रौढमुष्टिभिः । तस्य प्रागेव भूपाता-दर्द्धं गृह्णति
नाकिनः ॥ ६४ ॥ अर्द्धं च शेषस्यार्द्धस्य गृह्णात्येतद्विधायकः । अवशिष्टं
यथालाभं गृह्णत्यन्येऽखिला जनाः ॥ ६५ ॥ मूर्ध्नि न्यस्तेन तस्यैक-क-
शोनासेन भाग्यतः । रोगाः सर्वेऽपि शाम्यन्ति पर्जन्येनेव बह्वयः ॥ ६६ ॥
प्रादुर्भवति-षणमासा-वधि रोगो न नूतनः । तस्मान्मौलिस्थिताद्रत्न-
दीपादिव तमोक्कुरः ॥ ६७ ॥

इत्थं बलिविधौ पूर्णे जिनाः प्रथमवप्रतः । अवतीर्य द्वितीयस्य वप्र-
स्यैशानकोणके ॥ ६८ ॥ देवच्छंदकमागत्य सुखं तिष्ठन्ति नाकिभिः ।
अप्यल्पैः कोटिसंख्याकैः सेविता भृतकैरिव ॥ ६९ ॥ ततो द्वितीयपौरु-

सुगंधीवाळो ने सुभग थाय. (९६०) पछी ते बलिने गीत वाजिन्न साथे महोत्सवपुरस्सर
धार्मिक जनोए प्रशंसा करातो श्रावक त्यांथी लइने चान्हे. (९६१) आ प्रमाणे महामहो-
त्सव साथे ते बलि पूर्वद्वारे थइने समवसरणमां आवे एटले तरत ज जिनेश्वर क्षणमात्र
देशना देवाथी विरमे. (९६२) पछी चक्रवर्ती विगेरे श्रावको बलिसहित प्रभुनी प्रण
प्रदक्षिणा आपे अने पूर्व सन्मुख प्रभु पासे आवीने ते बलि मोटी मुठीओ मरीने सर्व
दिशामां उछाळे. तेमांथी पृथ्वीपर पढ्या अगाउ अर्ध भाग देवताओ अघरथी ज लइ
लेय. (९६३-६४) याकी रहेला अर्ध भागमांथी अर्ध ते बलिना कराधनार लेय. याकी
रहेल बलि जेने मळी शके ते सर्व लोको ग्रहण करे. (९६५) भाग्यघटे प्राप्त घएल आ
बळिनो एक कण पण माथे राखवाथी वरसादथी जेम अग्नि शांत थइ जाय तेम सर्व
रोगो शांत थइ जाय. (९६६) अने मस्तके राखेला ते कणथी छ मास सुधी नरा रोग
उत्पन्न न थाय, रत्नमय दीपवडे जेम अंधकारना अंकुरो उत्पन्न न थाय तेम. (९६७)

आ प्रमाणे बळिनो विधि पूर्ण थाय एटले प्रभु पहेला गटमांथी नीकळे. पगथीआ
उत्तरीने बीजा गटमां ईशान कोणे रहेला देवच्छंदामां आवीने जघन्यथी पण श्रोत्र प्रमाण
देववडे सेवकनी जेम सेवाता प्रभु सुखे बैसे. (९६८-६९) पछी बीजी पौरुषीए आय

ष्या—माद्योऽन्यो वा गणाधिपः । सिंहासने नृपानीते । पादपीठेऽथवा-
हतां ॥ ७० ॥ उपविश्यादिशेद्धर्मो—पदेशमतिपेशलं । स च्छद्मस्थोऽपि
भव्यानां पृच्छतां सर्ववेदिवत् ॥ ७१ ॥ व्याकुर्वन् विविधान् भावान्
संख्यातीत—भवादिकान् । छद्मस्थोऽयं जिनो वेति न छद्मस्थैः प्रतीयते
॥ ७२ ॥ तथाहुः श्रीभद्रबाहुस्वामिपादाः—राश्रोवणीशसीहासणे निविट्टो
व पायपीठमि । जेट्टो अस्सयरो वा गणहारि कहेइ वीयाए ॥ ७३ ॥
संखाईए वि भवे साहइ जं वा परो उ पुच्छिज्जा । न य खं अणाइसेसी
विआणइ एस छउमत्थो ॥ ७४ ॥ पुनः पाश्चात्यपोरुषां स्थित्वा सिंहा-
सने जिनाः ॥ कुर्वते देशनां सर्वा व्यवस्थात्रापि पूर्ववत् ॥ ७५ ॥

प्राक्कदापि न जातं स्या—द्यत्र तत्र चतुर्विधाः । कुर्वन्ति देवाः समव-
सरणं विधिनामुना ॥ ७६ ॥ जातेऽप्यस्मिन्मुहुर्यत्र देवः कश्चिन्महर्द्धिकः ।
नंतुमेति स तत्रैकः कुरुते भक्तिमानिदं ॥ ७७ ॥ यदापि न स्यात्समव-
सरणं स्यात्तदापि हि । वक्ष्यमाणं प्रातिहार्या—ष्टकं नियतमर्हतां ॥ ७८ ॥

अथवा अन्य गणधर राजाए लावेला सिंहासन उपर अथवा प्रभुना पादपीठ उपर
पेसीने अति सुंदर एवो धर्मोपदेश आपे. तेओ छद्मस्थ होय छे छावां पण पूछनारा भव्य
जीवोना असंख्याता भव विगेरे विविध भावोने सर्वज्ञनी जेम कहे, ते एबी रीते के बीजा
छद्मस्थो एम न जाणी शके के आ छद्मस्थ छे के केवळी छे ? (९७०—७२) ते विपे श्री
भद्रबाहुस्वामी कहे छे के—“ राजाए आणेला सिंहासनपर अथवा प्रभुना पादपीठ उपर
पेसीने मोटा अथवा बीजा गणधर बीजी पोरसीए देशना आपे छे. (९७३) ते वखते
बीजो कोइ प्रश्न पूछे तो तेने असंख्याता भवो पण कहे छे जेथी आ गणधर छद्मस्थ छे
एम कोइ पण जाणी शके नहीं.” (९७४) पछी वळी पाछले पहोरे जिनेश्वर सिंहासनपर
विराजिने देशना आपे, ते वखतनी पर्यदादिकनी व्यवस्था बघी पूर्ववत् जाणवी. (९७५)

पूर्व ज्यां समवसरण थयुं न होय त्यां चारे प्रकारना देवो मळीने उपर जणाव्या
प्रमाणे समवसरण रचे. (९७६) ज्यां बारंवार समवसरण थयेल होय त्यां
पण कोइ महर्द्धिक देव नमवा आवे तो भक्तिमान् एवो ते एकलो पण समवसरण रचे.
(९७७) ज्यारे समवसरण न होय त्यारे पण अरिहंतना आठ प्रातिहार्यो जे आगळ कहे-
वाशे ते तो जरूर होय. (९७८) ते प्रातिहार्यो आ प्रमाणे—

अशोकवृक्षः सश्रीको भवेद्योजनविस्तृतः । चलत्किसलयो भव्यान्
कराग्रैराह्वयन्निव ॥ ७९ ॥ अधोवृन्तानि पुष्पाणि पंचवर्णानि नाकिनः ।
तन्वते जानुदघ्नानि जिनानां देशनावनौ ॥ ८० ॥ मालवकैशिकीमुख्य-
ग्रामरागांचितोऽर्हतां । आयोजनं ध्वनिर्दिव्य-ध्वनिमिश्रः प्रसर्पति ॥ ८१ ॥
चामराश्चंद्ररुचिरा नमनोन्नमनैर्मुहुः । उच्चैः प्रभुनमस्कारा-च्छंस्नीव गतिं
सतां ॥ ८२ ॥ स्वर्णसिंहासनं पाद-पीठयुग्मणिमंडितं । अध्यासते जिना-
स्तच्च मार्गे व्योम्नि पुरश्चरेत् ॥ ८३ ॥ छत्रत्रयं तथैवाभ्रे चरत्युज्ज्वल-
मौक्तिकं । जगद्व्योपरिस्थित्या मुदेवोद्धरकंधरं ॥ ८४ ॥ भामंडलं सार्व-
पृष्ठे भात्यर्कस्येव मंडलं । प्रपन्नं शरणायेव नियतास्तकदर्थितं ॥ ८५ ॥
सति प्रभौ कुतः कर्म-कृच्छ्रं सासह्यतैंगिभिः । वक्तीतीर्वांगिनां गर्ज-स्त-
त्पुरो देवदुंदुभिः ॥ ८६ ॥ एवं च-अशोकद्रुः १ पुष्पराशिः २ सध्वनि ३
श्वामरा ४ सने ५ । छत्रं ६ भामंडलं ७ भेरी ८ प्रातिहार्याष्टकं ह्यदः ॥ ८७ ॥

१ शोभायमान एवो अने एक योजन विस्तारवाळो अशोक वृक्ष होय के जे चालतो
सतो हलता एवा किसलयना भिपथी जाये भव्यजीवोने बोलावतो होय एम लागे.
(९७९) २ प्रभुने देशना आपनानी पृथ्वी उपर देवो नीचे डीटवाळा पांच वर्णना
पुष्पोनी जानुप्रमाण पृष्टि करे. (९८०) ३ मालवकैशिकी मुख्य ग्रामरागमां कहेवाती
अरिहंतनी देशनानो ध्वनि दिव्य ध्वनिथी मिश्र थइने एक योजन सुधीमां प्रसार पामे.
(९८१) ४ चंद्र जेवा उज्ज्वळ चामरो पारंपार नमवावडे ने उंचे जवावडे प्रभुने नम-
स्कार करनार सज्जनानी उच्च गति थाय छे, एम कहेता होय एम जणाय छे. (९८२)
५ मणिमंडित अने पादपीठयुक्त स्वर्णमय सिंहासन उपर प्रभु बैसे छे, अने ज्यारे प्रभु
बिहार करे छे त्यारे ते आकाशमां रद्यं सतुं साथे चाले छे. (९८३) ६ उज्ज्वळ मौक्तिक
संबंधी ग्रण छत्र जगद्व्योपरिस्थित्या मुदेवोद्धरकंधरावाळा थया होय तेम
आकाशमां चाले छे. (९८४) ७ नियमित अस्त थवाथी कदर्थना पामेलुं ध्वनितुं मंडळ
जाये शरणने माटे आव्युं होय तेम प्रभुनी पाछळ भामंडळ शोभे छे. (९८५) ८ प्रभु
वर्तता छतां शामाटे प्राणीओ कर्मजन्य कष्टने सहन करे छे । एम जीवोने कहेती होय एम
देवदुंदुभि प्रभुनी आगळ वाग्या करे छे. (९८६) आ प्रमाणे अशोकवृक्ष, पुष्पराशि,
उच्च ध्वनि, चामर, सिंहासन, छत्र, भामंडळ ने देवदुंदुभि (भेरी) ए आठ प्रातिहार्यो
जाणवा. (९८७)

તથા ચતુર્વિંશતા તે—ડતિશયૈઃ સહિતા જગત્ । દીપયંતિ પ્રકૃત્યોપ-
કારિણો ભાસ્કરાદિવત્ ॥ ૮૮ ॥ અતિશયોશ્ચૈવમાદુઃ—

તેષાં ચ દેહોઽદ્ભુતરૂપગંધો નિરામયઃ સ્વેદમલોઽગ્નિતત્ત્વ ૧ । શ્વાસો-
ઽઙ્ગગંધો ૨ રુધિરામિયં ચ ગોક્ષીરધારાધવલં હ્યવિસં ૩ ॥ ૮૯ ॥ ગ્રાહા-
રનીહારવિધિસ્વદૃશ્ય ૪ શ્રત્વાર એતે ડતિશયાઃ સહોત્યાઃ । ક્ષેત્રે સ્થિતિર્યો-
જનમાત્રકેઽપિ નૃદેવતિર્યગ્જનકોટિકોટેઃ ૧ ॥ ૯૦ ॥ વાણી નૃતિર્યક્સુર-
લોકભાષા—સંવાદિની યોજનગામિની ચ ૨ । મામંડલં ચારુ ચ મૌલિપૃષ્ઠે
વિઢંવિતાહર્પતિમંડલભિ ૩ ॥ ૯૧ ॥ સાગ્રે ચ ગવ્યુતિશતદ્વયે રુજો ૪
વૈરે ૫ તયો ૬ માર્ય ૭ તિવૃષ્ટ્ય ૮ વૃષ્ટ્યઃ ૯ । દુર્ભિક્ષ ૧૦ મન્યસ્વકચ-
ક્રતો ભયં ૧૧ સ્યુર્નેત એકાદશ કર્મઘાતજાઃ ॥ ૯૨ ॥

લે ધર્મચક્રં ૧ ચમરાઃ ૨ સપાદ—પીઠં મૃગેન્દ્રાસન ૩ મુઙ્ગજલં ચ ।
છત્રત્રયં ૪ રત્નમયધ્વજો ૫ હ્રિ—ન્યાસે ચ ચામીકરપંકજાનિ ૬ ॥ ૯૩ ॥
વપ્રત્રયં ૭ ચારુચતુર્મુખાંગતા ૮ ચૈત્યદ્રુમો ૯ ડધોવદનાશ્ચ કંટકાઃ ૧૦ ।

તથા પ્રમુ ચોત્રીશ અતિશયોવહે સ્વભાવે જ ઉપકારી એવા સૂર્યાદિની જેમ જગતમાં
દીપી રહે છે (૯૮૮) તે અતિશયો આ પ્રમાણે—

૧ પ્રમુનો દેહ અદ્ભુત રૂપ અને ગંધવાલો, સ્વાધિરહિત અને પ્રસ્વેદાદિ મહારહિત
હોય છે. ૨ શ્વાસ કમલ જેવો ગુગંધી હોય છે. ૩ રુધિર ને માંસ ગાયના દૂધ જેવું ડઙ્ગલ
અને દુર્ગંધરહિત હોય છે. (૯૮૯) ૪ ગ્રાહાર ને નિહાર ચર્મચત્રુથી અગોચર હોય છે.
આ ૪ અતિશયો જન્મ સાથે જ ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે. ૧ એક યોજન પ્રમાણ સમવસર-
ગાની ભૂમિમાં મનુષ્ય, દેવો ને તિર્યચો કોટાકોટીની સંખ્યામાં સમાય છે. (૯૯૦) ૨
પ્રમુની વાણી મનુષ્ય, તિર્યચ ને દેવોની માપાને અનુસરતી અને એક યોજનમાં સંમળાય
તેવી હોય છે. ૩ સૂર્યના મંદલનો પછ તિરસ્કાર કરે એવું સુંદર મામંડલ પ્રમુના મસ્તક
પાછલ હોય છે. (૯૯૧) ૪ ચારે દિશાપ અઢીશો ગાઉમાં વ્યાધિ, વૈર, ર્હિતિ, મારી,
અતિવૃષ્ટિ, અશૃષ્ટિ, દુર્ભિક્ષ અને સ્વચક્ર—પરચક્રનો મય આ આઠ વાના હોતા નથી. આ
૧૧ અતિશયો ધાતિકર્મોનો ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થાય છે. (૯૯૨)

હવે દેવકૃત ૧૯ અતિશયો કહે છે. ૧ આકાશમાં ધર્મચક્ર, ૨ ચામર, ૩ સપાદપીઠ
સિંહાસન, ૪ ડઙ્ગલ છત્રત્રય, ૫ રત્નમય ધ્વજ, ૬ પ્રમુના પગ નીચે સ્વર્ણકમલો, ૭
પ્રણ મઠ, ૮ સુંદર એવા ચાર મુઠ, ૯ ચૈત્યવૃષ્ટ, ૧૦ કાંટાઓનું અષોમુત્ર થદ જડું, ૧૧

દ્રુમાનતિ ૧૧ દુંદુભિનાદ ૧૨ ઉચ્ચકૈ-વાંતોઽનુકૂલઃ ૧૩ શકુનાઃ પ્રદ-
 ચ્ચિણાઃ ૧૪ ॥ ૧૪ ॥ ગંધાંતુવર્ષ ૧૫ વહુવર્ણપુષ્પ-વૃષ્ટિઃ ૧૬ કચ્છમશ્રુન-
 ચ્ચાપ્રવૃદ્ધિઃ ૧૭ । ચતુર્વિધામર્ત્યનિકાયકોટિ-ર્જઘન્યભાવાદપિ પાર્શ્વદેશે
 ૧૮ ॥ ૧૫ ॥ ઋતૂનાર્મિદ્રિયાર્થાના-મનુકૂલત્વ ૧૯ મિત્યમી । એકોનર્વિ-
 શતિર્દેવ્યા-શ્ચતુર્ચ્ચિશ્ચ મીલિતાઃ ॥ ૧૬ ॥

યત્તુ શ્રીસમવાયાંગસૂત્રે એતેષુ કેચિદતિશયા અન્યથા દૃશ્યંતે તન્મ-
 તાંતરં બોદ્યવ્યં. ચત્વારોઽતિશયાશ્ચાન્યે તેષાં વિશ્વોપકારિણાં । પૂજા ૧
 જ્ઞાન ૨ વચો ૩ ડપાયા-પગમાર્યા ૪ મહાદ્મુતાઃ ॥ ૧૭ ॥ અષ્ટકં પ્રાતિ-
 હાર્યાણાં ચત્વારોઽતિશયા ઇમે । इत्येवं द्वादश गुणा अर्हतां परिकी-
 र्त्तिताः ॥ १८ ॥ गुणैस्ते सकलैः पूर्णा निर्विपक्षस्थितेरिव । नानास्था-
 नासिगर्वेण त्यक्ता दोषैश्च दूरतः ॥ १९ ॥ तथाहुः-को विस्मयोऽत्र यद्वि-
 नाम गुणैरशेषै-स्त्वं संश्रितो निरवकाशतया मुनीश ।। दोषैरुपात्तविवि-
 धाश्रयजातगर्वैः स्वप्नांतरेऽपि न कदाचिदपीक्षितोऽसि ॥ १००० ॥

દુષોતું નમહું, ૧૨ દુંદુભિનો નાદ, ૧૩ પયનતું અનુકૂલ વાહું, ૧૪ પચીઓ પ્રદચ્ચિણા આપે,
 ૧૫ સુગંધી જલની વર્ષા, ૧૬ વહુવર્ણના પુષ્પોની વૃષ્ટિ, ૧૭ દાઢી-મુઢના ને મસ્તકના
 કેશ તથા નહની અવૃદ્ધિ (ન વધવું), ૧૮ જઘન્યથી પણ પ્રભુ પાસે ચારે નિકાયના મઠી
 ક્રોડ દેવોતું રહેવું અને ૧૯ હ્રદ્ય ઋતુઓતું તેમ જ હંદ્રિયાર્થોતું અનુકૂલ વર્તવું. આ ૧૯
 દેવકૃત અતિશયો છે અને સર્વ મઠીને (૪-૧૧-૧૯) ચોત્રીશ અતિશયો થાય
 છે. (૧૯૩-૧૬)

શ્રી સમવાયાંગસૂત્રમાં કેટલાક અતિશયો આ કરતાં જૂદી રીતે કહેલા દેખાય છે
 તે મતાંતર સમજવું. એ વિશ્વોપકારી પ્રભુના ચાર અતિશય ધીજા-પૂજાતિશય, વચનાતિ-
 શય, જ્ઞાનાતિશય ને અપાયાપગમાતિશય એ નામના છે. (૧૯૭) આઠ પ્રાતિહાર્ય અને
 આ ચાર અતિશય એ બે મઠીને ચાર અરિહંતના ગુણો કહેલા છે. (૧૯૮) દોષરૂપ શત્રુની
 સ્થિતિ નહીં હોવાથી પ્રભુ સર્વ ગુણોવડે પરિપૂર્ણ હોય છે અને પોતાને અનેક સ્થાનો મળી
 ગયેલા હોવાથી દોષોએ તો દૂરથી જ તેમને તજી દીધા છે. (૧૯૯) ધીમક્તમર-
 તોત્રમાં કહ્યું છે કે-‘હે મુનીશ ! જો કદાચ સમસ્ત ગુણોએ તમારો નિરવકાશપણે આશ્રય
 કરેલો છે તો તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેમકે વિવિધાશ્રયની પ્રાપ્તિવડે થયો છે ગર્વ જેને આ
 દોષોએ આપને સ્વપ્નાંતરમાં કદાચિત્ત જોયા પણ નથી. (૧૦૦૦)

दोषास्तीर्थकृतां यद्य-प्यनन्ता विलयं गताः । तथाप्यग्रेसरास्तेषा-
ममी ह्यष्टादशोदिताः ॥ १००१ ॥ अन्तराया ५ दान १ लाभ २-वीर्य ३
भोगो ४ पभोगगाः ५ । हासो ३ रत्य ७ रती ८ भीति ९-जुगुप्सा
१० शोक एव च ११ ॥ २ ॥ कामो १२ मिथ्यात्व १३ मज्ञानं १४ निद्रा
१५ चाविरति १६ स्तथा । रागो १७ द्वेषश्च १८ नो दोषा-स्तेषामष्टाद-
शाप्यमी ॥ ३ ॥ हिंसा १ अलीक २ मदत्तं च ३ क्रीडा ४ हास्या ५ रती
६ रतिः ७ । शोको ८ भयं ९ क्रोध १० मान ११-माया १२ लोभा १३
स्तथा मदः १४ ॥ ४ ॥ स्युः प्रेम १५ मत्सरा १६ ज्ञान १७-निद्रा १८
अष्टादशेभ्यमी । द्वेषापि सप्ततिशत-स्थानके प्रतिपादिताः ॥ ५ ॥

जिनाश्च विहरंत्येते भूमौ विश्वोपकारिणः । भाविभद्रेषु देशेषु भाग्यवल्लो-
कशालिपु ॥ ६ ॥ आद्धाश्च चक्रवर्त्या-स्तेषां विहरतां सुखं । उदन्तशंसिनां
नृणां वृत्तिर्यच्छति वार्षिकीं ॥ ७ ॥ अर्हस्तुखविहारादि प्रत्यहं ते परापराः ।
आचक्षते स्वनाथेभ्योऽधिकृतास्तत्र कर्मणि ॥ ८ ॥ लक्षाणि स्वर्णटंकाना-
मद्वयर्क्षानि त्रयोदश । वृत्तिदानं नियुक्तानां ददते चक्रवर्त्तिनः ॥ ९ ॥ वासु-

ए परमात्माभी धी अनन्ता दोषो जो के नाश पामेला छे तथापि दोषोना अग्रेसर
तरीके आ अठार दोषो ज गथातुं कहेलुं छे.-१ दानांतराय, २ लाभान्तराय, ३ भोगान्तराय,
४ उपभोगान्तराय, ५ वीर्यांतराय, ६ हास्य, ७ रति, ८ अरति, ९ भय, १० शोक, ११
जुगुप्सा, १२ काम, १३ मिथ्यात्व, १४ अज्ञान, १५ निद्रा, १६ अविरति, १७ राग अने
१८ द्वेष. तीर्थकरोमां आ अठारे दोष होता नहीं. (१००१-३) योजी रीते पण १८
दोष कथा छे ते आ प्रमाणे-१ हिंसा, २ अलीक, ३ अदत्त, ४ क्रीडा, ५ हास्य, ६ रति,
७ अरति, ८ शोक, ९ भय, १० क्रोध, ११ मान, १२ माया, १३ लोभ, १४ मद, १५
प्रेम, १६ मत्सरा, १७ अज्ञान अने १८ निद्रा-आ बने प्रकारना अठार दोषो सप्तति-
शतस्थानक ग्रंथमा प्रतिपादन करेला छे. (४-५)

विश्वोपकारी एवा ए प्रभु पृथ्वीपर भाविभद्र अने भाग्यवंत लोकोवाळा देशोमां
विहार करे छे. (६) सुखेथी विहार करता प्रभुना वृत्तांतने कहेनारा माणसोने चक्रवर्ती
धिगेरे आरको वार्षिक आजीविका करी आपे छे (७) तेथी अरिहंतना सुखविहारादिना
समाचार ते कार्यमां जोडेल अनुचरो दशरोज पोताना स्वामीने आप्पा करे छे. (८) तेमां
चक्रवर्ती ते कार्यमां जोडेल अनुचरने साढाचार लाख सोनैयानी आजीविका करी आपे

દેવાસ્તુ રૌપ્યાણાં લક્ષાઃ સાર્દ્ધાઽસ્ત્રયોદશ । દ્યુર્માંડલિકાઃ સાર્દ્ધા—સ્ત્રયો-
દશ સહસ્રકાન્ ॥ ૧૦ ॥ અર્હદાગમનોદંતં યદા યઃ કોઽપિ શંસતિ । પ્રીતિ-
દાનં તદા તસ્મૈ દદતે ચક્રવર્ત્તિનઃ ॥ ૧૧ ॥ કોટીસ્ત્રયોદશાદ્વચ્છર્દ્ધાઃ
સૌવર્ણાનાં પ્રમોદતઃ । વાસુદેવાસ્તુ રૌપ્યાણાં કોટીઃ સાર્દ્ધાઽસ્ત્રયોદશ
॥ ૧૨ ॥ દ્યુર્માંડલિકા રૌપ્ય—લક્ષાઃ સાર્દ્ધાઽસ્ત્રયોદશ । પરેઽપિ દદતે લોકાઃ
શક્તિભક્ત્યનુસારતઃ ॥ ૧૩ ॥

एवं विहृत्य भूपीठं भव्यजीवान् विबोध्य च । निजायुःप्रांतसमये—
ऽनशनं कुर्वते जिनाः ॥ १४ ॥ तदा केचिद्गणधराः केचनान्येऽपि साधवः ।
कुर्वन्त्यनशनं सार्द्धं स्युः प्राप्तावसरा यदि ॥ १५ ॥ ततोऽधिरुद्ध शैलेर्शी
सर्वकर्मक्षणे । संप्राप्य शाश्वतं स्थानं निर्वाधाः सुखमासते ॥ १६ ॥
क्षणं तदांधकारः स्या—द्यतो लोके भवेत्तमः । विच्छेदे जिनतद्धर्म—पूर्व-
श्रुतहविर्भुजाम् ॥ १७ ॥ तत्रैव समये सर्वे देवेंद्राश्चलितासनाः ज्ञात्वाह-
र्निर्वृतिं ज्ञाना—द्वंद्वत्येवं विपादिनः ॥ १८ ॥ हा ! निर्वृता जगन्नाथा जग-

છે. (૧) વાસુદેવ સાઢાબાર લાખ રૂપૈયાની કરી આપે છે, અને માંડલિકો સાઢાબાર
હજાર રૂપૈયાની કરી આપે છે. (૧૦) હવે અરિહંત પધાર્યાની પધરામણી જે કોઈ ચક્રવર્તીને
આપે છે તેને તે પ્રીતિદાન તરીકે સાઢાબાર ક્રોડ સોનેયા હર્પથી આપે છે. વાસુદેવ
સાઢાબાર ક્રોડ રૂપૈયા આપે છે (૧૧-૧૨) અને માંડલિક સાઢાબાર લાખ રૂપૈયા આપે છે
તથા વીજા લોકો પણ પોતાની શક્તિ ને ભક્તિ અનુસારે આપે છે. (૧૩)

આ પ્રમાણે ભૂપીઠ ઉપર વિચરી અનેક ભવ્યજીવોને પ્રતિષ્ઠાપ પમાડી પોતાના આયુ-
ષ્યના અંત સમયે જિનેશ્વર અનશન કરે છે. (૧૪) તે વચ્ચે જો પોતાને પણ અંત્ય અવસર
પ્રાપ્ત થયો હોય તો કેટલાક ગણધરો તેમ જ કેટલાક સાધુઓ પણ પ્રશ્નની સાથે અનશન
કરે છે. (૧૫) પછી સર્વ કર્મના ઘણે સમયે શૈલેશીકરણપર આરુઢ પડેને શાશ્વત
સ્થાનને પામીને પ્રશ્ન નિર્વાહ થયા સતા સુખમાં વસે છે. (૧૬) તે વચ્ચે ધ્વજમાત્ર સર્વ લોકમાં
અંધકાર પસરે છે, કારણ કે જિનેશ્વર, તેનો ધર્મ અને પૂર્વધ્વતરૂપ અપ્રિનો વિચ્છેદ થવાથી
અંધકાર થાય જ. (૧૭) તે સમયે સર્વ દેવેંદ્રો આસન ચલિત થવાથી અરિહંતનો નિર્વાણમમય
અવધિગ્ધાનવડે જાણીને વિપાદ પામ્યા સતા આ પ્રમાણે કહે છે (૧૮) કે—' હા ! હા ! હા !
જગતના નાથ, જગતને પ્રકાશ આપવામાં ધૈર્ય સમાન એવા પ્રશ્ન નિર્વાણ પામ્યા, તો હવે અમારે
ઉતાવળે જઈને તેમનો નિર્વાણ મહોત્સવ કરવો જોઈએ. (૧૯) આ પ્રમાણે કહી પાડુકા

दीपनभास्कराः । तदस्माभिर्द्रुतं कार्य—स्तन्निर्वाणमहोत्सवः ॥ १९ ॥
इत्युक्त्वा पादुके त्यक्त्वा पूर्ववद्विधिपूर्वकं । तत्रस्था एव वंदन्ते भावतो
जिनभूषनान् ॥ २० ॥ निर्जीवान्यपि वंदन्ते वपूंषीन्द्रा यदर्हतां । तदर्हद्व्य-
निक्षेपो वंद्यः सम्यग्दृशामिति ॥ २१ ॥ सामानिकादिनिःशेष—परि-
च्छदसमन्विताः । ततस्ते दिव्यया गत्या निर्वाणस्थानमर्हतां ॥ २२ ॥
उपेत्याश्रुविमिश्रात्ता विपादविधुराननाः । निरानंदा निरुत्साहाः शोचं-
तश्च मुहुर्मुहुः ॥ २३ ॥ तिस्रः प्रदक्षिणाः कृत्वा नत्वा च भगवत्तनूः ।
नात्यासन्ना नातिदूर—देशस्थाः पर्युपासते ॥ २४ ॥

धर्मभृत्यान् कुतो नास्मा—नीक्षसे नाथ पूर्ववत् । अकाण्डेऽयं किमा-
रब्ध—स्त्यागोऽस्माकं निरागसां ॥ २५ ॥ किमात्मंभरिता युक्ता विश्वे-
शानां भवादृशां । अनंतसुखसाम्राज्यं भुज्यतेऽस्मान् विहाय यत् ॥ २६ ॥
वयं क यामः किं कुर्मो व्याकुलाश्चितयानया । त्यजतैकपदे स्वामिन् !
निरालंबाः कृतास्त्वया ॥ २७ ॥ अव्यारम्यमिदं नाथ जातं क्षेत्रं त्वया

तजी पूर्वनी जेम विधिपूर्वक त्यां रक्षा सता ज प्रभुना शरीरने भावपूर्वक वंदन करे. (२०)
निर्जीव एवा अरिहंतोना शरीरने इंद्रो पण नमस्कार करे छे, ते उपरयी अरिहंतनो
द्रव्यनिक्षेपो सम्यग्दृष्टिने वंदनीय छे, एम सिद्ध थाय छे. (२१) पछी इंद्रो पोताना
सामानिक विगरे सर्वे देवो सहित दिव्यगतिवडे ज्यां अरिहंतनुं निर्वाणस्थान छे त्यां
आधीने अश्रुमिश्र नेत्रवाळा, विपादधी विधुर मुखवाळा, निरानंदी, निरुत्साही अने
घारंवार शोक करता सता भगवंतना शरीरने प्रथ प्रदक्षिणा दइ नमने नही अति
नजीक अने नही अतिदूर एम बेठा सता सेवा करे. (२२-२४) अने कहे के—

" हे नाथ ! अमे आपना धर्मसेवको छीए, अमारी सामुं तमे पूर्ववत् केम जोता नथी ?
अकाळे अमारा जेवा निरपराधीनो त्याग केम करो छो ? (२५) शुं तमारी जेवा विश्वे-
शरने आत्मंभरिता युक्त छे जेथी आ अनंतसुखनुं साम्राज्य अमारा बिना—अमने मूकीने
मोगवो छो ? (२६) हे प्रभु ! अमे तमारा बिना क्यां जइए ? शुं करीए ? आधी चिंता-
वडे व्याकुल एवा अमने हे स्वामिन् ! एकदम तजी देवाथी तमे निरालंबी बनावी दीघा
छे. (२७) आजयी मांडीने आ क्षेत्र हे स्वामिन् ! तमारा बिना दीपक विनानी रात्रि
जेवुं अने सूर्य विनाना आकाश जेवुं यह गयुं छे. (२८) हे स्वामिन् ! समवसरणमां

विना । निश्यस्तदीपगृहव-द्रुगनादित्यांतरिक्षवत् ॥ २८ ॥ स्वामिन् भवंतं
समव-सरणस्थं महाश्रियं । स्मारं स्मारं मुहुर्वचो दीर्यते शतधाद्य नः
॥ २९ ॥ भवान् यद्यपि हे स्वामि-न्ननंतसुखभागभूत् । विशोचामस्तथा-
प्येवं वयं स्वार्थाय केवलं ॥ ३० ॥

शक्रोऽथ विलपन्नेवं निर्जरैराभियोगिकैः । गोशीर्षचंदनैधांसि बहू-
न्याह(हा)रयेद्रयात् ॥ ३१ ॥ ततस्तेनंदनानीतै-श्रंदनौघैश्चितात्रयं । अर्हतां
च गणीनां च कारयेद्यतिनामपि ॥ ३२ ॥ तत्र प्राच्यां भगवतां चिता
भवति वर्तुला । यास्यां गणभृतां त्र्यस्त्रा प्रतीच्यां यतीनां पुनः ॥ ३३ ॥
चतुरस्त्रा भवेच्चित्या भेदः संस्थानदिगूभवः । श्रीग्रावश्यकष्टृपादौ चिती-
नामिति दर्शितः ॥ ३४ ॥ ततः क्षीरार्णवानीतैः क्षीरैर्भगवतां तनूः ।
स्नपयित्वाथ गोशीर्ष-चंदनेनानुलिप्य च ॥ ३५ ॥ परिधाप्योत्तमं हंस-
लक्षणं पटशाटकं । वज्रभृत्कुरुते भक्त्या सर्वालंकारभूषिता ॥ ३६ ॥
अन्ये च देवा गणभृ-द्रूपं विधिनामुना । परे मुनिशरीराणि स्नपयं-

बेटेला अने महाशोभावाळा आपने वारंवार संभारी संभारीने अमार्कं वचस्थळ सो भागवाळं
थई जाय छे. (२९) हे भगवन् ! जो के तमे तो अनेत सुखना भाजन धया छो परंतु
अमे अमारा केवल स्वार्थने माटे आ प्रमाणे शोक करीए छीए. (३०) ”

आ प्रमाणे विलाप करता शकेंद्र पोताना आभियोगिक देवनी पासे तत्काळ घणा
गोशीर्ष चंदनना काष्ठो मगावे. (३१) पछी नंदनवनमांघी लावेला चंदनना काष्ठवडे त्रय
चिताओ-एक अरिहंत माटे, एक गणधरो माटे अने एक सामान्य मुनिओ माटे रचावे.
(३२) तेमां पूर्व बाजुए भगवंत माटेनी चिता गोळ करावे, दक्षिणे गणधरो माटेनी
चिता तिखुणी करावे अने पश्चिमे मुनिओ माटेनी चिता चोखुणी रचावे. आ चितानी
दिशानो ने आकृतिनो भेद श्री आवश्यकपृच्छि पिगेरेने अनुसारे बतावेल छे. (३३-३४)
पछी घोरसमुद्रमांघी मगावेला जळवडे प्रभुना शरीरने स्नान करावी गोशीर्षचंदनवडे
विलेपन करे. (३५) पछी हंसना चित्रवाळं पटशाटक प्रभुने पहेरावीने प्रभुना शरीरने
सर्व अलंकारधी विभूषित इंद्र पोते भक्तिवडे करे. (३६) बीजा देवो ए ज विधि प्रमाणे
गणधरोना शरीरने अने अन्य देवो सामान्य मुनिओना शरीरोने स्नान करावी विलेपन
करे. (३७) पछी इंद्रनी आज्ञाधी देवताओ त्रय शिबिकाओ तैवार करे-तेमां एक शिवि-

त्यर्चयन्ति च ॥ ३७ ॥ अथेन्द्रवचनात्तिस्रः शिविकाः कुर्वन्ते सुराः । तत्रै-
कस्यां जिनांगानि शक्रः स्थापयति स्वयं ॥ ३८ ॥ गणीनां च मुनीनां
च परस्मिन् शिविकाद्वये । स्थापयन्ति परे देवा-स्ततः शक्रसुरा अपि ॥ ३९ ॥
भक्त्या स्वस्कंधमारोप्य शिविकाः समहोत्सवं । स्थापयन्त्यर्हदादीनां देहां-
श्चित्यात्रये क्रमात् ॥ ४० ॥ ततः शक्राज्ञया वह्नि-कुमाराः साश्रुलोचनाः ।
विमनस्काः क्षिपन्त्यग्निं चित्यासु तिसृषु क्रमात् ॥ ४१ ॥ तथैव च ततो
वायु-कुमाराः स्वःपतेर्गिरा । द्रुतमुज्ज्वालयन्त्यग्निं पवमानैर्विकुर्वितैः
॥ ४२ ॥ ततश्चतुर्विधा देवा आज्ञप्ता वज्रपाणिना । तुरुष्ककाकतुंडादि-
भारान् सारान् सहस्रशः ॥ ४३ ॥ कुंभान् मधुघृतानां च जुहुयुर्वह्निदी-
प्तये । ततोऽग्रेऽस्थिशेषेषु संस्कृतेषु हविर्भुजा ॥ ४४ ॥ निर्वापयन्ति
जीमूत-कुमारा वासवाज्ञया । क्षीरोदादाहृतैः क्षीर-कल्पनीरैश्चिताश्च
ताः ॥ ४५ ॥ त्रिभिर्विशेषक्रमे

ततश्च-याम्यामूर्ध्वस्थां जिनानां दाढां गृह्णाति वज्रभृत् । चमरेंद्रो-
ऽधस्तनीं तां तत्तद्दिश्याधिपत्यतः ॥ ४६ ॥ वामामुपरिगां दाढा-मिंद्रो

कामां प्रभुना शरीरने इंद्र पोते पधरावे (३८) अने बीजी बे शिविकामां गणधरोना
अने मुनिओना शरीरोने देवताओ पधरावे. पछी इंद्र अने देवताओ मक्तिथी से शिविका
पोताना स्कंधपर उपाडीने महोत्सवपूर्वक चिता पासे लावे अने त्यां शिविका नीचे मूकी
तेमांथी प्रभुना शरीरने इंद्र पोते चितामां पधरावे अने बीजी बे शिविकामांथी गणधरोना
ने मुनिओना शरीरो अन्य देवो उपाडीने चितामां पधरावे (३९-४०) पछी इंद्रनी आज्ञाथी
आंलमां आंसुवाळा अग्निकुमारना देवो विमनस्कपणे त्रणे चितामां अनुक्रमे अग्नि प्रग-
टाये (४१) तेथी ज रीते वायुकुमारना देवो इंद्रनी आज्ञाथी वायु विकुर्वे अने ते वायुवडे
अग्निने शीघ्र सळगावे (४२) पछी इंद्र आज्ञा करेला चारे निकायना देवो तुरुष्क,
काकतुंड विगेरे सुगंधी द्रव्यो हजारो भार जेटला ते चितामां चेपवे, (४३) तेम ज मधु
अने घृतना घडाओ पण अग्निने वधारे प्रदीप्त करवा माटे सेपवे. पछी ज्यारे अस्थि
सिवायुं सर्व शरीर अग्निवडे बळी जाय त्यारे इंद्रनी आज्ञाथी मेघकुमारना देवो
क्षीरसमुद्रमांथी लावेल। क्षीरसदृश जळवडे ते त्रण चिताओने शांव करे (४४-४५)

पछी जिनेश्वरनी दक्षिण (जमणी) बाजुनी उपरनी दाढा शक्रेन्द्र ग्रहण करे अने ते
बाजुनी नीचेनी दाढा चमरेंद्र ग्रहण करे. ए बेंने दक्षिण दिशाना स्वामी होवाथी ते

गृह्णाति शूलभृत् । वलीन्द्रश्चाधस्तनीं तां शेषाः सर्वे सुरासुराः ॥ ४७ ॥
 अस्थीन्यथांगोपांगानां सर्वाण्याददते मुदा । अर्हद्भक्त्यनुरागेण केचि-
 त्केचिच्च जीततः ॥ ४८ ॥ पूर्वं माहात्म्यमेतेषां क्षेत्रलोके निरूपितं ।
 ग्रंथांतरे प्रसिद्धोऽयं—मपि हेतुर्निशम्यतां ॥ ४९ ॥ पूअंति सुरा ताओ
 अह कोइ पराभवं जइ करेज्जा । तो पस्कालिअ ताओ सलिलेण
 करंति निअररक्कं ॥ ५० ॥ आस्तां त्रिजगदचर्याना—मस्थिग्रहणमर्हतां ।
 सुरा आददतेऽस्थीनि योगभृच्चक्रिणामपि ॥ ५१ ॥ इत्यर्थतो जंबू प्र०
 वृ० । चिताभस्मापि गृह्णाति शेषं विद्याधरादयः । सर्वोपद्रवनिर्नाश—विधौ
 परममौषधं ॥ ५२ ॥ रजस्यपि गृहीतेऽस्मा—दहंपूर्विकया नरैः । गत्ता
 भवत्यखातैव चितास्थाने ततोऽर्हतां ॥ ५३ ॥ मा भूदपरलोकांद्भि-
 स्पर्शादाशातनेत्यथ । सातत्येन च तीर्थस्य प्रवृत्तिर्भवतादिति ॥ ५४ ॥
 रत्नैरापूर्य तां गत्ता रचितं रत्नकांचनैः । कारयत्यर्हतां चैत्यस्तूपं

प्रमाणे करे. (४६) डावी बाजुनी उपरनी दाढा ईशान इंद्र ग्रहण करे अने वलीन्द्र ते
 बाजुनी नीचेनी दाढा ग्रहण करे, बाकीना बीजा देवताओ प्रभुना अंगोपांगना सर्व
 अस्थिओ हर्षयी ग्रहण करे, तेमां केटलाक अरिहंतपरनी मक्तिना अनुरागपी अने केट-
 लाक पोतानो आचार छे एम मानीने ग्रहण करे, (४७-४८) एतुं माहात्म्य प्रथम क्षेत्र-
 लोकमां बतावेलुं छे. ग्रंथांतरमां पण प्रसिद्ध एवो तेनो हेतु आ प्रमाणे बतावेलो छे
 ते सार्भळो (४९) 'देवताओ तेने पूजे छे अने कोइ अन्य देव तेनो पराभव करे तो तेवे
 प्रसंगे तेहुं प्रक्षालन करीने ते जळवेडे पोतानो रक्षा करे छे.' (५०) श्री जंबूदीपप्रवृ-
 त्तिनी वृत्तिमां कथुं छे के—'अथ जगतना पूजनिक अरिहंतना अस्थिने देवो ग्रहण करे छे
 ते वात बाजुपर रहो; योगधारी चक्रवर्त्तीना अस्थिओने पण देवो ग्रहण करे छे. (५१)'
 विद्याधरो विगेरे चितानी बाकी रहेली मस्म पण ग्रहण करे छे, कारण के ते सर्व
 उपद्रवोनो नाश करवामां परम औषधरूप छे. (५२) प्रति तेनी रज पण बीजा सामा-
 न्य मनुष्यो 'हुं पहेलो हुं पहेलो' एम बोलता ग्रहण करे छे के जेथी अरिहंतनी चिताने
 ठेकाणे खोद्या बिना न खाडो पढी जाय छे (५३) पछी 'अन्य जनोना चालचार्थी
 आ भूमिनी आशातना न थाओ' एम विचारीने तेम ज 'सतवपणे अर्हो तीर्थनी प्रवृत्ति
 थाओ' एम धारीने इंद्र सुरासुर पासे रत्नोवेडे वे खाडो पूरावीने तेनी उपर रत्न-

शक्रः सुरासुरैः ॥ ५५ ॥ गणी(णि)नां च मुनीनां च चित्यास्थानक-
योरपि । शक्रः स्तूपौ कारयति रत्नस्वर्णमणीमयौ ॥ ५६ ॥ एवं चतुर्विधा
देवा निर्वाणस्य महोत्सवं । यथोचितं विदधते भक्तिनिर्भरचेतसः ॥ ५७ ॥
ततो नंदीश्वरे गत्वा विधायाष्टाहिकोत्सवं । यांति स्वस्वविमानेषु यथा-
स्वं भवनेषु च ॥ ५८ ॥ सुधर्माख्यसभावर्त्ति-चैत्यस्तंभावलंबिपु । समु-
द्रगङ्गकेषु यान्यास-ज्ञस्थीनि प्राक्तनार्हतां ॥ ५९ ॥ तान्यर्चयन्ति संस्थाप्य
सिंहासने समुद्रगङ्गान् । समुद्रगङ्गकेषु तेज्ज्वेव सद्यस्कानि क्षिपन्ति च ॥ ६० ॥
ततोऽभ्यर्च्य पुनः स्तंभे लंबयन्ति समुद्रगङ्गान् । चैत्यदैवतवत्तानि नित्य-
माराधयन्ति च ॥ ६१ ॥ इदमर्थतः पष्ठांगसूत्रवृत्तौ मल्लिनिर्वाणाधिकारे-
सभायां च सुधर्मायां तेषामाशातनाभिया । कामक्रीडां न कुर्वति जिन-
भक्ताः सुराधिपाः ॥ ६२ ॥

कालेन कियता चैते गतशोकाः सुरेश्वराः । गीतनाट्यादिसौख्यानि

कांचनगढे अरिहंतनो चैत्यस्तूप करावे. (५४-५५) ते ज प्रमाणे गणधरो अने
मुनिओना चित्तास्थाने पण इंद्र रत्न स्वर्ण ने मणिमय पे जूदा जूदा स्तूपो देवो
पासे करावे. (५६) आ प्रमाणे भक्तिथी निर्भरचित्तवाळा चारे प्रकारना देवो यथो-
चितपणे निर्वाण-महोत्सव करे. (५७) पछी त्यांथी परमार्या ज नंदीश्वरद्वीपे जइने अट्टाइ-
महोत्सव करीने सर्वे इंद्रो ने देवो पोताना विमानसां तेम ज भवनसां जाय. (५८) त्यां
जइने सुधर्मा नामनी समामां चैत्यस्तंभने अवलंबीने रहेला दाबडाभोमां के जेमां पूर्वना
अरिहंतोना अस्थिओ छे, तेनी सिंहासनपर दाबडा मूकीने पूजा करे. पछी तेमां आ
पणत लावेल दाढा विगेरे मूके. (५९-६०) त्यारपछी तेनी फरी पूजा करीने ते दाबडा
स्तंभ साथे लटकावेल शौकामां मूके अने तेनी देवसंबंधी चैत्यनी जेम निरंतर आराधना
करे. (६१) आ प्रमाणे श्रीज्ञाताधर्मकथासूत्रनी वृत्तिमां श्री मल्लिनाथना अधिकारमां
अर्थथी कहेल छे. म सुधर्मां समामां ते दाढानी आशातनाना मयथी जिनेश्वरना भक्त
एवा इंद्रो कामक्रीडा करता नथी. (६२)

हवे तीर्थकरना निर्वाण पाय्या पछी केटलेक काळे इंद्रो शोकरहित थाय. पछी गीत-
नाट्यादि संबंधी सुख भोगवता सता आनंदमां (सुरमां) रहे (६३)

મુંજાનાઃ સુખમાસતે ॥ ૬૩ ॥ इत्यनंतगुणरत्नशालिना-मर्हतामुदितमा-
गमोदधेः। वर्णनं तदुरुवर्णवर्णिका-कर्णिकारविपिनप्रसूनवत् ॥ ६४ ॥

વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેદ્રાંતિપ—

દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।

કાવ્યં ચત્કિલ તત્ર વર્ણિતજગત્સ્ત્વેઽદ્ભુતત્ત્રિશતા

સંખ્યાતઃ પરિપૂર્ણભાવમભજત્સર્ગો નિસર્ગોઽજ્જ્વલઃ ॥ ૬૫ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे त्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

આ પ્રમાણે અનંતગુણશાલી એવા અરિહંતોના પંચકન્યાશ્વકોતું વર્ણન આગમોમાં
કહેલું છે. તે ઘણું વિસ્તારવાળું હોવાથી તેમાંથી માત્રી જેમ વાડીમાંથી ફૂલો વીણી લે
તેમ વાનકી તરીકે ગ્રહણ કરીને મેં રજુ કર્યું છે. (૬૪)

વિશ્વને આશ્ચર્ય પમાડનાર છે કીર્તિ જેની એવા વાચકેદ્ર શ્રી કીર્તિવિજયના શિષ્ય
અને રાજશ્રી તથા તેજપાલના પુત્ર શ્રી વિનયવિજયે જે કાવ્ય રચ્યું છે તે જગત્સ્વના
વર્ણનવાળા આ ગ્રંથમાં સ્વભાવે હજ્જલ અને અદ્ભુત એવો આ શ્રીશમો સર્ગ પરિપૂર્ણભાવને
પામતો હવો. (૬૫)

इति श्रीलोकप्रकाशे सर्ग ३० समाप्त.

॥ अथैकत्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

—:—

स्वरूपमर्हतामेव—मुक्तं शास्त्रानुसारतः । अथोच्यते यथाशास्त्रं स्वरूपं चक्रवर्तिनां ॥ १ ॥ शृंगग्राहिकया कर्म चक्रवर्तित्वसाधनं । पृथग्यद्यपि न प्रोक्तं तीर्थकृन्नामकर्मवत् ॥ २ ॥ तथापि—तीव्रानुभागं यत्सातवेदनीयं घनाणुकं । उच्चैर्गोत्रं तथोत्कृष्टं नामकर्मापि तादृशं ॥ ३ ॥ लाभभोगादिविघ्नानां क्षयोपशमपाटवं । इत्यादिभिस्समुदितैर्जायते चक्रवर्तिता ॥ ४ ॥ पूर्वोक्तविंशतिस्थानां—तर्गतैरेव कैश्चन । साधुवैयावृत्त्यदानसत्त्वपःसंयमादिभिः ॥ ५ ॥ विशिष्टाध्यवसायेन सातवेद्यादिकर्मणां । तादृशः स्यात्परीणामः प्राप्तजन्मन्यार्पभेरिव ॥ ६ ॥ तथोक्तमावश्यकनिर्युक्तौ—विद्वद्भ्यो वैयावच्चं किङ्कर्मं तद्व्यओ कासि । भोगफलं बाहुबलं ॥ इति । तीर्थकृन्नामहेतूनां स्थानानां ननु विंशतेः । कथं चक्रित्वहेतुत्वं पटहेतुत्ववन्मृदः ? ॥ ७ ॥ अत्रोच्यते—यथैकस्माद्रसादिक्षो—नानाखंड-

सर्ग ३१ मो.

—:—

ए प्रमाणे शास्त्रानुसारे अरिहंतनुं स्वरूप कहुं, हवे जेम शास्त्रमां कहुं छे तेम चक्रवर्तीभोनुं स्वरूप वहीए छीए. (१) तीर्थकर नामकर्मनी जेम शृंगघडे ग्रहण करीने कही शकीए तेवी रीते चक्रवर्तीपणाना साधनभूत चक्रवर्तीनामकर्म जो के जूहुं कहुं नयी, (२) तथापि सातवेदनीय कर्मनो घनप्रदेशसंघेपी जे तीव्र अनुभाग तेम जे उत्कृष्ट एधुं उध मोश्र अने हेधुं जे श्रेष्ठ नामकर्म तेम जे लाभ-भोगादि अंतराय कर्मना क्षयोपशमनुं जे अत्यंत पटुपणुं इत्यादि शुभकर्मना एकत्रपणावडे चक्रवर्तीपणुं प्राप्त थाय छे. (३-४) पूर्वोक्त बीस स्थानकनी अंदर रहेला जे केटलाक स्थानो जेमके माधुपदनी वैयावच तेमने दान अने संयम तथा तपादिकना आराधनवडे विशिष्ट अध्यवसाये करीने सातवेदनीय विगेरे कर्मनो भरतचक्रीना पूर्वजन्मनी जेमतेवा प्रकारनो परिणाम थाय छे. (के जेथी जीव चक्रवर्तीपणुं पावे छे.) (५-६) श्री आवश्यकनिर्गुक्तिमां कहुं छे के—' बीजा (भरतना) जीवे वैयावच करी अने बीजा (बाहुबलिना) जीवे कृत्तिकर्म कर्तुं के जेथी भोगफलकर्म अने बाहुनुं पळ ते बने जीवे उपार्जन कर्तुं. ' इति. अही कोइ प्रश्न करे के—' तीर्थकरनामकर्मना हेतुभूत बीस स्थानको छे ते माटी जेम पटनुं हेतु (न) थाय तेम चक्रवर्तीपणाना हेतु शीरीते पाय ? ' (७) तेने उचर आपे छे के—' एक ज प्रकारना शेरहीना रममांथी

ગુહાદયઃ । સ્યુઃ સામગ્રીભિદોઽત્રાપિ તથા સમ્યગ્વિભાવ્યતાં ॥ ૮ ॥
 સ્યુર્યથા વૈકજાતીય-તંતુભ્યો વિવિધાઃ પટાઃ । તેષામેવ વરત્રા સ્યા-ત્સા-
 મગ્યંતરભેદતઃ ॥ ૯ ॥ एवं बलत्वविष्णुत्व-नृपत्वादिपदेष्वपि । भाव्यः
 કર્મપરીણામો-ઽધ્યવસાયવિશેષતઃ ॥ ૧૦ ॥

ઉદ્ધૃત્ય સર્વદેવેભ્યો ધર્માયા એવ ચ ક્ષિતેઃ । ઉત્પદ્યતેંગિનશ્ચક્રિ-તથા
 નાન્યગતેઃ પુનઃ ॥ ૧૧ ॥ તથોક્તં-સુરનેરઙ્ગિર્હિં ચિ ય હવંતિ હરિશ્ચરિ-
 હચક્લિવજ્ઞદેવા । ચઽવિહસુરચક્લિવલા વેમાણિશ્ચ હુંતિ હરિશ્ચરિહા ॥૧૧॥
 इति संग्रहण्याद्यभिप्रायः । श्री आवश्यकनिर्युक्तौ तु-मनुष्यगतेरागत-
 સ્યાપિ શ્રીવીરસ્ય પ્રાગ્ભવે ચક્રિત્વમુક્તં, તથાહિ-ચુલસીદ્ધમપ્પદ્ધે સીહો
 નરપ્સુ તિરિયમણુપ્સુ । પિશ્નમિત્તચક્રવટ્ટી મૂઞ્ઞવિદેહાદ્યુલસીષ ॥૧૨ ॥
 इति ज्ञेयं.

તીર્થકરવદેતેઽપિ જાતિગોત્રોન્નતિસ્પૃશાં । વંશેષુ ભૂમૃતામેવો-સ્પદ્યંતે

સામગ્રીના વિવિધપણાથી અનેક પ્રકારના રાંડ ગોઠ વિગેરે પદાર્થો થાય છે તેમ અહીં
 પણ સમ્યક્ પ્રકારે વિચારી લેવું. (૮) વહ્ની જેમ એક જ જાતના તંતુ-તાંતણાઓથી
 વિવિધ પ્રકારનાં વસ્ત્રો થાય છે, તેમ જ સામગ્રીના ભેદથી દોરઢાઓ વિગેરે પણ થાય છે.
 (૯) તે જ રીતે વલ્લદેવ, વાસુદેવ અને રાજાદિપણાને વિષે પણ અધ્યવસાયના વિશેષપ-
 ણાથી જૂદા જૂદા કર્મપરિણામ સમજવા. (૧૦)

સર્વ જાતિના (ચાર નિકાયના) દેવમાંથી અને પહેલી નરકમાંથી ઉદ્ધરીને-જ્યવીને
 જ જીવ ચક્રવર્તી થાય છે; અન્ય ગતિમાંથી થતા નથી. (૧૧) કહ્યું છે કે-દેવ અને નરક-
 રૂપ ધે ગતિમાંથી જ અરિહંત, ચક્રવર્તી, વલ્લદેવ ને વાસુદેવ થાય છે. (દેવગતિ સંબંધી
 વિચાર કરતાં) ચારે પ્રકારના દેવો ચક્રવર્તી ને વલ્લદેવ થાય છે અને વાસુદેવ ને અરિહંત
 વૈમાનિકમાંથી જ થાય છે. (૧૨) આ પ્રમાણે સંગ્રહણી વિગેરેનો અભિપ્રાય છે, પરંતુ શ્રીઆવ-
 ર્યકનિર્યુક્તિમાં તો મનુષ્યગતિમાંથી આવેલા શ્રી વીરપ્રમુના પૂર્વમવના જીવનું ચક્રવર્તીપણું
 કહેલું છે. તે આ પ્રમાણે-‘ મનુષ્યપણામાં ચોરાશી લાખ વર્ષનું આયુ મોગવી, અપ્રતિષ્ઠાન
 નરકવાસામાં (સાતમી નરકે) જહ, ત્યાંથી નીકળીને પછી સિંદ, નરકમાં ગમન, તિર્યંચ,
 મનુષ્ય અને ત્યાંથી મહાવિદેહ કેત્રમાં મૂકા નગરીમાં પ્રિયમિત્ર નામે ચક્રવર્તી ૮૪ લાખ
 પૂર્વને આયુષે ઉત્પન્ન થયા. ’ (૧૩) આ પ્રમાણે કહેલ છે.

તીર્થકરની જેમ ચક્રવર્તી પણ ઉચ્ચ એવા જાતિ ને ગોત્રમાં રાજાના જ કુલ (વંશ) માં

ન ત્વનીદર્શા ॥ ૧૪ ॥ તદ્વચ્ચતુર્દશસ્વપ્ન-સૂચિતોત્પત્તયઃ ક્રમાત્ । જાયંતે
જનકોન્નીત-પ્રૌઢજન્મમહોત્સવાઃ ॥ ૧૫ ॥ અર્હદ્વજ્ઞાકનરકા-ગતયોશ્ચ-
ક્રિણોઃ પ્રસૂઃ । પશ્યતિ દ્વાદશે સ્વપ્ને વિમાનભવને ક્રમાત્ ॥ ૧૬ ॥ ધાત્ર્યે-
કાધિકૃતા સ્તન્યે દ્વે મજ્જનવિભૂષયોઃ । અન્યોત્સંગાર્પણે નિત્યં પરા ચ
ક્રીડનાદિપુ ॥ ૧૭ ॥ એવં ચ-ધાત્રીભિઃ પંચભિઃ પાલ્ય-માનાઃ ક્લૃત્સો-
ચિતાહ્વાયાઃ । તે સુખેનૈવ વર્દ્ધતે નંદનસ્વર્દ્ધુમા ઇવ ॥ ૧૮ ॥ સાક્ષીકૃત્ય
કલાચાર્ય-મધીતાશિલવાહ્મયઃ । પ્રાસાશેપકલાશ્ચ સ્યુઃ શસ્ત્રશાસ્ત્ર-
વિશારદાઃ ॥ ૧૯ ॥ આદ્યસંહનના આદ્યસંસ્થાનાઃ પ્રાસયૌવનાઃ । લક્ષ-
ણાનાં સહસ્રેણા-દ્યોત્તરેણ વિરાજિતાઃ ॥ ૨૦ ॥ લોમભિર્દક્ષિણાવર્તે રચિ-
તેનાધિકશ્રિયા । મહાપુરુષચિહ્નેન શ્રીવત્સેનાપ્તવક્ત્રસઃ ॥ ૨૧ ॥ તથોક્તં
શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રે ભરતચક્રિવર્ણને-‘ પસત્યલોમવિરઙ્ગય-સિરિવ-
ચ્છલંછણવિઝલવચ્છદેસે । ’ ઇતિ. પદ્મત્રિશતા નૃપગુણૈ-સ્તે પ્રશસ્તૈરલં-
કૃતાઃ । રાજ્યં ક્રમાદ્વર્દ્ધમાનં પાલયંતિ ક્રમાગતં ॥ ૨૨ ॥

ઉત્પન્ન થાય છે. હલકા જાતિ, કુલ કે વંશમાં ઉત્પન્ન થતા નથી. (૧૪) અરિહંતની માતાની
જેમ જ ચક્રવર્તીની માતા પણ ૧૪ સ્વપ્નો જુદા છે, અને તે જીવ ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તે
જન્મે છે ત્યારે તેના પિતા ઘણો શ્રેષ્ઠ જન્મ-મહોત્સવ કરે છે. (૧૫) અરિહંતની જેમ
ચક્રવર્તીની માતા પણ જો તે પુત્ર નરકમાંથી આવેલ હોય તો ચારમે સ્વપ્ને યુવન દેશે
અને સ્વર્ગથી આવેલ હોય તો વિમાન દેરે છે. (૧૬) તે પુત્રને એક ધાત્રી સ્તનપાન
કરાવે છે, ધીજી મજ્જન (સ્નાન) કરાવે છે, ત્રીજી વહ્નાભૂષણ પહેરાવે છે, ચોથી યોગમાં
બેસાડે છે અને પાંચમી તેને રમાઢવામાં તત્પર રહે છે, (૧૭) આ પ્રમાણે પાંચ ધાવમાતાવડે
પાલ્યમાન હોય છે. તેનું યથોચિત નામ પાઢવામાં આવે છે અને નંદનવનમાં રહેલા કલ્પ-
વૃષોની જેમ મુઠે મુઠે વૃદ્ધિ પામે છે. (૧૮) પછી કલાચાર્યને સાર્વજનિક જ કરીને સર્વ
શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરે છે, અને સમસ્ત કલાઓ મેઢવીને શસ્ત્રના શાસ્ત્રમાં વિશારદ થાય
છે. (૧૯) તેઓ પ્રથમ સંધયણવાઢા, પ્રથમ સંસ્થાનવાઢા હોય છે. અનુક્રમે યૌવના-
વસ્થા પામે છે એટલે એક હજાર ને આઠ લક્ષણોવડે યુક્ત થાય છે. (૨૦) દક્ષિણાવર્તલોમ
(રોમ)વડે જેની અધિક શોભા રચાયેલી હોય છે, એવા મહાપુરુષના ચિન્હરૂપ શ્રી-
વત્સવડે તેમનું વહાસ્યઢ શોભિત હોય છે. (૨૧) શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રમાં શ્રીમરત્ત-
ત્રીના વર્ણનમાં કહ્યું છે કે-‘ પ્રશસ્ત લોમથી વિરાચિત શ્રીવત્સના ચિન્હથી વિપુલ વહા-
પ્રદેશવાઢા. ’ રાજાઓના પ્રશસ્ત એવા ૩૬ ગુણોવડે તેઓ અલંકૃત હોય છે અને અનુક્રમે
વૃદ્ધિ પામતા એવા ક્રમાગત રાજ્યને તેઓ પાઢે છે. (૨૨)

पद्त्रिंशतं नृपगुणाश्चैवमाहुः—अव्यंगो १ लक्षणैः पूर्णो २ रूपसंपत्तिभृत्तनुः ३ । अमदो ४ जगदोजस्वी ५ यशस्वी च ६ कृपालुहृत् ७ ॥ २३ ॥ कलासु कृतकर्मा च ८ शुद्धराजकुलोद्भवः ९ । वृद्धानुग १० स्त्रिशक्तिश्च ११ प्रजारागी १२ प्रजागुरुः १३ ॥ २४ ॥ समर्थनः पुमर्थानां त्रयाणां सममात्रया १४ । कोशवान् १५ सत्यसंधश्च १६ चरदृग् १७ दूरमंत्रदृग् १८ ॥ २५ ॥ आसिद्धि कर्मयोगी च १९ प्रवीणः शस्त्र २० शास्त्रयोः २१ । निग्रहा २२ अनुग्रहपरो २३ निर्लचं दुष्टशिष्टयोः ॥ २६ ॥ उपायार्जितराज्यश्री २४—दानशौडो २५ ध्रुवं जयी २६ । न्यायप्रियो २७ न्यायवेत्ता २८ व्यसनानां व्यपासकः २९ ॥ २७ ॥ अवार्थवीर्यो ३० गांभीर्यो ३१—दार्य ३२ चातुर्य ३३ भूषितः । प्रणामावधिकक्रोधः ३४ तात्त्विकः ३५ सात्त्विको ३६ नृपः ॥ २८ ॥ तथा च सूत्रं—‘ छत्तीसाहि य पत्थिवगुणोहि संजुते ’ इति.

एवं गच्छति कालेऽस्य प्रादुर्भवति कर्हिचित् । चक्रमायुधशालायां

राजानां छत्रीश गुणो आ प्रमाणे कक्षा छे.—१ व्यंगताविनाना, २ लक्षणोवडे पूर्ण, ३ रूपसंपत्तियुक्त शरीरवाळा, ४ मदविनाना, ५ जगतमां पराक्रमी गणाय तेवा, ६ यशस्वी, ७ कृपालु हृदयवाळा, ८ सर्व कळा अने कर्णेने जाणनारा (कळाओने विषे निपुण), ९ शुद्ध राजकुळमां उत्पन्न थयेला, १० वृद्धाना अनुयायी, ११ प्रण प्रकारनी (प्रभु, मंत्र अने उत्साह नामनी) शक्तिवाळा, १२ प्रजापर रागी, १३ प्रजाना गुरु (पितातुल्य), १४ समानपणे प्रणे पुरुषार्थने साधनारा, १५ भंडारधी भरपूर, १६ सत्यप्रतिज्ञावाळा, १७ चर पुरुषोरूप दृष्टिवाळा, १८ लांघो विचार करवावाळा, १९ कार्यनी सिद्धि थाय त्यां सुधी उद्यम करनारा, २० शस्त्रमां प्रवीण, २१ शास्त्रमां प्रवीण, २२—२३ दुष्ट अने शिष्ट जनोनी निष्पक्षपातपणे निग्रह—अनुग्रह करवामां तत्पर, २४ साम, दाम, दंड अने भेद-उपायवडे उपार्जन करेल राज्यलक्ष्मीवाळा, २५ दानवीर, २६ निधये जय मेळवनार, २७ न्यायप्रिय, २८ न्यायवेत्ता, २९ व्यसनोने तजी देनार, ३० अवार्थ चीर्यवाळा, ३१ गांभीर्य, ३२ औदार्य, ३३ चातुर्यही भूषित, ३४ प्रणामपर्यंत ज क्रोध राखनारा तेम ज ३५—३६ तात्त्विक. ने सात्त्विक. (२३—२८) आ संबंधमां कष्टं छे के—‘ छत्रीश राज-गुणोप करीने संयुक्त ’ इति.

आ प्रमाणे (सुखमां) काळ व्यतीत थते सवे अन्यदा तेनी आयुधशालामां चक्र-

प्राच्यं पुण्यमिवांगभृत् ॥ २९ ॥ इदं प्रायोऽस्त्रशालायां स्यादन्यत्रापि
कस्यचित् । यथाभवत्सुभूमस्य स्थालमेव तदात्मकं ॥ ३० ॥ ततश्चायुध-
शालाया अध्यक्षो मुदिताशयः । चक्ररत्नं नमस्कृत्य निवेदयति भूपतेः
॥ ३१ ॥ तदाकर्ण्य प्रमुदित-स्तदाशाभिमुखं नृपः । पदान्युपेत्य सप्ताष्टौ
चक्ररत्नं नमस्यति ॥ ३२ ॥ प्रीतिदाने मौलिवर्जं दत्ते सर्वांगभूषणं ।
वित्तं चास्मै जीविकार्हं सत्कारार्हाण्युकादि च ॥ ३३ ॥ ततः स्नात्वात्त-
सर्वाङ्गा-हर्द्रव्यः सपरिच्छदः । उपेत्यायुधशालायां विधिना चक्रमंचति
॥ ३४ ॥ ततः सोऽष्टादश श्रेणी-राहूयेत्यादिशेत्पुरे । महिम्ने चक्ररत्नस्य
कुरुताष्टाहिकोत्सवं ॥ ३५ ॥ अर्हरिपत्कृतो योऽर्ह-जन्मन्युक्तो महो-
त्सवः । यथार्हं सोऽनुसंधेय इहाप्यष्टाहिकोत्सवे ॥ ३६ ॥

अष्टादश श्रेणीश्चैवमाहुः-कुंभार १ पट्टइल्ला २ सुवर्णकारा य ३ सूव-
कारा य ४ । गंधवा ५ कासवगा ६ मालाकारा य ७ कच्छकरा ८

रत्न पूर्वभवतुं पुण्य अंग धारण करीने जाणे आव्युं होय तेम उत्पन्न थाय छे. (२९)
आ चक्र प्रायः अस्त्रशालायां ज प्राप्त थाय छे. कोइने अन्यत्र पण थाप छे. जेम सुभूम-
चक्रवर्त्तीने धाळने ज आंगळी उपर फेरववाची ते चक्ररूप थइ गयुं हतुं तेम. (३०) ते
वरते आयुधशालानो अधिकारी हर्षित थइने चक्रवर्ती पासे जइ नमस्कार करीने चक्ररत्न
उत्पन्न थयातुं निवेदन करे छे. (३१) तेनी वात सांगळीने हर्ष पामेल राजा ते दिशानी
सन्मुख सात-आठ पगलां जइने चक्ररत्नने नमस्कार करे छे, (३२) पछी प्रीतिदानमां
मुकुट विनाना बीजा वधा आभूषणो राजा तेने आपे छे अने जीवितपर्यंतनी आजीवि-
काने योग्य द्रव्य आपे छे, तेम ज सत्कारने योग्य अन्य वस्त्रादिक आपे छे. (३३) त्यार-
पछी राजा स्नान करीने पूजाने योग्य सर्व द्रव्यो लइ परिवारसहित आयुधशालायां
आये छे अने विधिपूर्वक चक्रनी पूजा करे छे. (३४) पछी अटार श्रेणिअने षोडशीने
हुकम करे छे के-‘आखा नगरमां चक्ररत्ननो महिमा करवा माटे अष्टाहिका महोत्सव करो.’
(३५) अरिहंतना जन्म वरते अरिहंतना पिता जेवो महोत्सव करे छे, जेनी हकीकत
पूर्व कहेली छे ते प्रमाणेनो अष्टाहिकोत्सव अर्ही पण यथायोग्य रीते जाणी लेवो. (३६)

अटार श्रेणि आ प्रमाणे-कुंभकार १, पटेल २, सुवर्णकार ३, छपकार ४, गंधर्व
५, काश्यप (वाखंद) ६, मालाकार ७, कच्छकार ८, तंबोळी ९-आ नव नारक कथा

१ कुंभार २ कण्ठी (खेडुत) ३ सोनी ४ रसोया ५ गानारा ६ वाखंद ७ माली ८
कादीया ९ तंबोली.

॥ ૩૭ ॥ તંબોલિયા ય ૧ એ નવપ્પયારા ય નારુઆ મણિયા । અહ ગા
ણવપ્પયારે કારુશ્રવણે પવક્કામિ ॥ ૩૮ ॥ ચમ્મયર ૧ જંતપીલગ ૨
ગંચ્છિય ૩ છિંપયગ ૪ કંસકારા ય ૫ । સીવગ ૬ ગુઆર ૭ મિહ્લા ૮
ધીવર ૯ વળ્લાઈ અદ્દસ ॥ ૩૯ ॥ ચિત્રકારાદયસ્ત્વેતેષ્વેવાંતર્ભવંતિ.

મુદા પૌરજનૈઃ કલૂસે સમાસેઽપાહિકોત્સવે । નિર્ગત્યાયુધશાલાયા-શ્વ-
ક્રરત્નં મહોજ્જ્વલં ॥ ૪૦ ॥ વ્યોમ્ના સંચરતે દિવ્ય-વાયવાચાલિતાંવરં ।
અધિષ્ઠિતં સહસ્રેણ યક્ષાણાં વીક્ષતં જનૈઃ ॥ ૪૧ ॥ નગર્યાસ્તચ્ચ નિર્ગત્ય
પ્રતિપદ્મભયંકરં । પ્રતિષ્ઠતે માગધાખ્ય-તીર્થાભિમુખમુદ્ધતં ॥ ૪૨ ॥ તત-
શ્ચક્રથપિ સન્નદ્ય ચતુરંગચમૂઘૃતઃ । અનુગચ્છતિ તદ્ધ્રં ભેરિમુખરિતાંવરઃ
॥ ૪૩ ॥ પ્રમાણાંગુલજાતૈક-યોજનપ્રમિતાં ભુવં । અતિક્રમ્ય સ્થિતં
તદ્ધ પ્રયાણસ્યાદિમેઽહનિ ॥ ૪૪ ॥ ક્ષેત્રમેતાવદેવાતિ-ક્રામતિ પ્રતિવાસરં ।
સુખિનો હિ તથૈવ સ્યુ-ર્વહુસૈન્યચમૂચરાઃ ॥ ૪૫ ॥ ચક્રિણાં ભરતાદીનાં

છે. હવે નવ પ્રકારના કારુકતું ઘર્ણન કહું છું. ૧ ચર્મકાર, ૨ ચંત્રપીલક, ૩ ગંઠીક, ૪
છીપા, ૫ કંસારા, ૬ સીવગ, ૭ ગુઆર, ૮ મિહ્લા ને ૯ ધીવર-આ પ્રમાણે ૧૮ વર્ણ
જાણી લેવા. (૩૭-૩૯) ચિત્રકાર વિગેરેને ઘની અંતર્ગત સમજી લેવા.

નગરજનોએ હર્ષપૂર્વક કરેલો અપાહિકોત્સવ પૂર્ણ થયે સતે મહા ઉજ્જ્વલ એવું ચક્ર-
રત્ન આયુધશાલાની બહાર નીકળે છે. (૪૦) અને તે ચક્ર દિવ્ય વાજિત્રોવદે વાચાલ
થયેલા આકાશમાં ચાલે છે. એક હજાર યક્ષોએ અધિષ્ઠિત એવા તેને સર્વ લોકો જુએ છે.
(૪૧) પછી પ્રતિપદ્મિને મયંકર એવું તે ચક્રરત્ન નગરીની બહાર નીકળીને માગધનામા
તીર્થની સન્મુખ ઉત્કટપથે (આકાશમાર્ગે) ગમન કરે છે. (૪૨) ત્યારપછી ચક્રવર્તી
પણ સારી રીતે સન્નદ્યદ્ધ થઈને ચાર પ્રકારની સેનાથી પરિવર્યા સતા મેરી વિગેરે
વાજિત્રોવદે આકાશને પૂરતા ચક્રની પછવાડે ચાલે છે. (૪૩) પ્રયાણને પહેલે દિવસે
પ્રમાણાંગુલપ્રમિત એક યોજન પૃથ્વીનું અતિક્રમણ કરીને ચક્ર સ્થિર થાય છે. (૪૪)
દરરોજ ચક્ર ઇટલી પૃથ્વીનું જ અતિક્રમણ કરે છે-ઇટલે પુષ્કલ સૈન્યમાં રહેનારા સૈનિકો
પણ ઇટલું ચાલવાથી જ સુરતી રહે છે. (૪૫) મરતાદિ ચક્રવર્તીના મોટા દેહવાળા

૧ મોચી ૨ પાંચી ૩ ગુંથનાર (પટવા) ૪ રંગનારા ૫ કંસારા ૬ સીવનાર (દરજી)
૭ ગોવાલ ૮ મિહ્લા ૯ માછીમાર.

महादेहा नरादयः । सुखेन क्षेत्रमेताव-निर्वहन्ति स्वशक्तिः ॥ ४६ ॥
चक्रिणामितरेषां तु ह्रीयमानांगशक्तयः ॥ इयत्त्वेन निर्वहन्ति नित्यं दैवत-
शक्तिः ॥ ४७ ॥ अनुगंगासरित्कूलं गच्छन् दक्षिणपार्श्वतः । तत्रत्यान्
सेवकीकुर्वन् देशग्रामपुराधिपान् ॥ ४८ ॥ प्रतीच्छन् प्राभुतान्येषा-मनु-
यातश्च तैर्नृपैः । आरान्मागधतीर्थस्य स्कंधावारं निवेशयेत् ॥ ४९ ॥ नव-
योजनविस्तीर्णो द्वादशयोजनायतः । स्कंधावारो भवत्यस्य राजधानी-
समस्थितिः ॥ ५० ॥

अथ वार्द्धकिरत्नं स समाहूयेति शंसति । कुरु पौषधशालां न आवा-
सं च महाद्भुतं ॥ ५१ ॥ ततः पौषधशालायां सोत्तीर्य जयकुंजरात् ।
प्रविश्य स्वस्तरे दार्भे निपीदति कृताष्टमः ॥ ५२ ॥ ब्रह्मचारी विमुक्तान्य-
व्यापारस्त्यक्तभूषणः । मागधेशं स्मरत्येक-चित्तोऽस्मिन् पौषधत्रये
॥ ५३ ॥ यस्तु चक्री जिनस्तस्य नाष्टमेन प्रयोजनं । स्मृतिमात्रादसौ
कंप्रा-सनस्तमुपतिष्ठते ॥ ५४ ॥ यदाहुः श्रीहेमसूरयः श्रीशांतिचरित्रे-

मनुष्य विगेरे तो पोतानी शक्तिथी एटली जमीन सुधी चालवानो सुखे सुखे निर्वाह
करी शके छे. (४६) परंतु दिनपरदिन घटता अंग अने शक्तिवाळा मीजा चक्रीनी सेना
एटलुं क्षेत्र देवशक्तिथी निरंतर चाली शके छे. (४७) गंगा नदीनी दक्षिण पाजुना
किनारे किनारे चालता अने त्यां रहेला देश, ग्राम अने नगरना अधिपतिओने
पोताना सेवक करता, तेम ज तेमना भेटणानो स्वीकार करता अने ते राजाओने पण सैन्य-
सहित साथे लेता अनुक्रमे मागधतीर्थनी समीपे आवी चक्री स्कंधावारनो निवेश करे,
अर्थात् छावणी नांखे. (४८-४९) चक्रवर्तीनी छावणी तेमनी राजधानी जेवढी पार
योजन लांबी अने नव योजन विस्तारमां पडे छे. (५०)

हये चक्रवर्ती वार्द्धकीरत्नने बोलावीने आज्ञा करे के-‘महाद्भुत आवास अने
पोसहशाळाने बनावो.’ (५१) ते तरत ज पोसहशाळा बनावे एटले चक्रवर्ती जयकुंजर उप-
रथी उतरी पौषधशाळामां प्रवेश करी अष्टम तप करीने ढामना संथारा उपर पेसे. (५२)
ब्रह्मचारी, अन्य व्यापार तजेला, आभूषणो पण तजी दीधेला एवा चक्री पण पौषधमां
ते मागधेश देवतुं एकचिचे स्मरण करे. (५३) जे तीर्थकर ते भवमां चक्री पण थाप
वेने अष्टम करवातुं प्रयोजन नथी, तेमनी पासे तो स्मरणमात्र करवाथी ज घासन कंपरा-
पडे ते इफीकत जाणीने ते ते देवो तरत ज आवे छे. (५४) श्री हेमचंद्राचार्य शांतिनाथ-

“ ततो मागधतीर्थाभि—मुखं सिंहासनोत्तमे । जिगीषुरप्यनावद्ध—विकारो न्यपदत्प्रभुः ॥ ५५ ॥ ततो द्वादशयोजन्या तस्थुपो मागधेशितुः । सिंहासनं तदा सद्यः खंजपादमिवाचलत् ॥ ५६ ॥ ” इत्यादि.

अथ प्रकृतं—ततश्चतुर्विधाहारेसंपूर्णं पौषधत्रये । प्रातस्ततः परिहित—चारुनेपथ्यभूषणः ॥ ५७ ॥ रथं सांग्रामिकं सज्जा—युधमध्यास्य चक्रभृत् । दीप्रोऽग्रे चक्ररत्नेन चमूचकैश्च पृष्ठतः ॥ ५८ ॥ शब्दाद्वैतं जगत्कुर्वन् प्रवाह इव वारिधेः । तीर्थेन मागधेनांतः—पयोधि प्रविशत्यथ ॥ ५९ ॥ रथांगनाभिद्वयसे गत्वा जलनिधेर्जले । रथं संस्थाप्य कोदंड—मादत्तेऽरिम—दापहं ॥ ६० ॥ सटंकारवमारोप्य प्रत्यंचां तत्र योजयेत् । निजनामांकितं घाणं रिपुघ्नं देवताश्रितं ॥ ६१ ॥ वैशाखमाश्रयेत्स्थानं वेध्यवेधनकोविदः । स्थानानामिह पंचाना—मिदमेव यदर्हति ॥ ६२ ॥

पंचस्थानानि चैवं—स्थानान्यालीढ १ वैशाख २—प्रत्यालीढानि ३ मंडलं ४ । समपादं ५ चेति. वैशाखस्थानलक्षणं चैवमाहुः—पादौ कार्यौ

रित्रमां कहे छे के—‘ त्यारपल्ली मागधतीर्थनी सामे उत्तम सिंहासन उपर तेने जीतवानी इच्छावाळा छतां पण अनावद्धविकारवाळा प्रभु बेसे छे. (५५) एटले त्यांपी द्वार योजन दूर रहेला मागधेशनुं सिंहासन छुला पगनी जेम सरत ज चलायमान थाय छे. ’ (५६) इत्यादि.

हवे कर्त्ता प्रस्तुत बात करे छे—पल्ली चौबिहारवाळा त्रय पौषध पूर्ण थये सते चोथा दिवसनी प्रभाते सुंदर पद्माभूषण धारण करीने चक्री आशुधोवडे सज्ज एवा संग्राम संबंधी रथपर बेसे. एटले चक्ररत्न आगळ चाले, तेनावडे देदीप्यमान एवा चक्री पण चाले अने तेनी पाळळ सैन्यसमूह चाले. (५७-५८) समुद्रना प्रवाहनी जेम जगतने शब्दाद्वैत करता चक्री मागधाधिपतिना तीर्थने रस्ते समुद्रमां प्रवेश करे. (५९) समुद्रना जळमां रथनी नामि सुधी जइने रथने स्थिर करी चक्री शत्रुना तेजने हरनार धनुष्य ग्रहण करे. (६०) पल्ली टंकारव करवापूर्वक तेनापर प्रत्यंचा चढावे अने पोतांनुं नामांकित, शत्रुनो विनाश करनां अने देवाधिष्ठित बाण तेनी सामे जोडे. (६१) पल्ली वेध्यवेधनमां पंडित एवा चक्री वैशाख स्थाननो आश्रय करे, कारण के पांच प्रकारनां स्थानो पैकी आ कार्यमां ते स्थान ज उपयोगी छे. (६२)

पांच स्थानो आ प्रमाणे—१ आलीढ, २ वैशाख, ३ प्रत्यालीढ, ४ मंडल अने ५ सम-पाद. वैशाखस्थाननुं लक्षण कहे छे—हे वत्स ! कूट (किछो, पर्वतनुं शिखर विंगरे)

संविस्तारौ समहस्तप्रमाणतः । वैशाखस्थानके वत्स ! कूटलक्ष्यस्य वेधने
॥ ६३ ॥ अंतःस्थांश्च बहिःस्थांश्च बाणाधिष्ठायकान् सुरान् । प्रणमाम्यद्य
ते संतु सहाया मे द्विपञ्चये ॥ ६४ ॥ बाणाधिष्ठातृदेवानां वरयानामपि
या नतिः । उचिता साऽधुना शस्त्र-भृतां शस्त्रार्चनादिवत् ॥ ६५ ॥ इत्यु-
क्त्वाकर्णमाकृष्य मुक्तस्तेन शरो द्रुतं । शक्रमुक्तः पविरिव याति
द्वादशयोजनीं ॥ ६६ ॥ तत्र मागधदेवस्य गत्वा पतति पर्पदि । भुंजान-
स्य सुखं स्वैरं दिव्यनाट्यानि पश्यतः ॥ ६७ ॥ सौत्पातिकं तमालोदयं
धूमकेतुमिवोदितं । भ्रुकुटीभीषणो वक्ति क्रोधाहंकारदुर्धरः ॥ ६८ ॥
मुमूर्षुरेव को मूर्खो यमातिथ्यमपेक्षते । भुजंगास्ये करमिव यश्चिच्छेप
शरं मयि ॥ ६९ ॥ आसनाद्द्रुतमुत्थाय रोपावेशवशंवदः । यावद्वाणं
तमादाय पश्यति क्रूरया दृशा ॥ ७० ॥ तावच्चक्रभृतो नाम-वर्णालीं
तस्य पश्यतः । शाम्यति क्रुध् विपमहेः शृण्वतो जांगुलीमिव ॥ ७१ ॥
विमृशत्येवमुत्पन्नः क्षेत्रेऽस्मिंश्चक्रवर्त्यसौ । तज्जीतमेतदस्माभि-मान्यम-

एवा लक्ष्य (निशान) ने बीधती वरते एक हाथप्रमाण पगने पहोळा राखी उमा रहेवुं
ते वैशाखस्थान कहेवाय छे. आ प्रमाणे करीने विचारे के- ' अंतःस्थ ने बहिःस्थ एवा
पाणना अधिष्ठायक देवोने आजे हुं प्रणाम करूं छूं. तेओ मने शत्रुना जयमां सहायकारी
थाओ. ' (६४) पोताने वश एवा पण बाणाधिष्ठायक देवने नमस्कार करवा ते शस्त्रपा-
रीने शस्त्रपूजानी जेम अत्पारे उचित छे. (६५) उपर कक्षा प्रमाणे बाणाधिष्ठायक
देवोने कहीने कान सुधी धनुष्यने खेचीं ते पाणने तरत ज छोडे एटले ते शक्रेंद्रना
मूकेला वज्रनी जेम पार योजन सुधी जाय, (६६) अने जयां मागधकुमारदेव स्वेच्छा-
पूर्वक सुख भोगवे छे अने दिव्य नाटको जोइ रहेल छे त्यां तेनी सभामां जइने पडे. (६७)
धूमकेतुना उदयनी जेम उत्पातकारी एवा ते पाणने जोइने क्रोध ने अहंकावडे दुर्धर एरो
ते देव भयंकर भ्रुकुटीवाळो थइने बोले (६८) के- ' मरवाने इच्छतो एवो आ कोण मूर्ख
यमनो अतिथि यवाने इच्छे छे के जेणे भुजंगना मुखमां हाथ नांखवानी जेम मारा उपर
पाण मूषयुं छे ? ' (६९) आमा कहीने आसनधी एकदम उमा थइ रोपावेशने वश थयेल
एवो ते जेटलामां पाणने लइ क्रूर दृष्टिवडे तेने जुए छे (७०) जेटलामां ते पाण उपर
लखेली चक्रवर्तीना नामवाळी वर्णोनी पंक्ति जोइने जांगुली मंत्र सांमज्जवापी जेम सर्पनुं
विष शमी जाय तेम तेनो क्रोध शमी जाय छे. (७१) एटले ते विचारे के- ' आ क्षेत्रमां
आ चक्रवर्ती उत्पन्न थयेल छे, तेथी अमारो आचार छे के-अमारो तेनी आम्हानो स्वी-

स्यानुशासनं ॥ ७२ ॥ अविमृश्योनपुण्येन कोपोऽकारि वृथा मया । इदं
नियतमेवामी स्वामिनः सेवका वयं ॥ ७३ ॥ विलंब्य तदलं स्वामी
पूज्योऽयमतिथिर्मम । निश्चित्येत्युपदां हार-कोटीरकटकादिकां ॥ ७४ ॥
चिरसंचितरत्नादि सद्गस्तून्यपराण्यपि । उपादाय शरं तं च तीर्थ-
स्यास्य च मृज्जले ॥ ७५ ॥ उत्पतन् दिव्यया गत्या द्रागुपागत्य चक्रियं ।
तत्सर्वं प्राभृतीकृत्य नत्वा विज्ञपयत्यदः ॥ ७६ ॥ स्वामिन् ! मागधतीर्थत-
मिदं चेन्न त्वया जितं । अहं त्वत्किंकरोऽस्मीह प्रदेशस्यास्य रक्षकः
॥ ७७ ॥ अथ चक्री तदादाय प्राभृतं प्रीतमानसः । सत्कृत्य बहुमानेन
मागधेशं विसर्जयेत् ॥ ७८ ॥ सर्वोपामपि तीर्थानां ये चाधिष्ठायकाः
सुराः । जात्या नागकुमारास्ते चक्रिवश्या महर्द्धिकाः ॥ ७९ ॥ तथोक्तं
जंबू० प्र० सूत्रवृत्तौ-कुमारपदवाच्यत्वं चास्य नागकुमारजातीयत्वादिति.
ततो रथं परावर्त्य स्वमावासमुपेत्यसौ । वाद्यमानजयातोद्य-स्त्रिज-

कार करवो. (७२) हीनपुण्यवाळा में विचार कर्षा बिना फोगट कोप कर्षो, कारण के
ए स्वामी अने अमे सेवक ए भाव नियत ज छे. (७३) हवे विलंब करवो कामनो नथी.
मारे आ स्वामीरूप अतिथिनी पासे शीघ्रपणे जइने तेनी पूजा करवी जोइए. ' आम
विचारी निश्चय करीने हारो, गुगट, कडां विमेरे आभूषणो, घणा काळधी भेगा करेलां
रत्नो अने पीजी वस्तुओ भेटणा तरीके ग्रहण करीने तेम ज ते बाणने पण साथे लइने,
ते तीर्थनी मृत्तिका तथा जळ पण साथे लइने दिव्यगतिवडे एकदम उत्पतीने चक्रव-
र्त्तीनी पासे ते देव आवे अने नमस्कार करवापूर्वक लावेली वस्तुओ तेमनी पामे भेट
तरीके धरीने आ प्रमाणे कहे (७४-७६) के- ' हे स्वामिन् ! आ मागधतीर्थपर्यंत चेन्न
आपे जीत्युं छे. हुं तमारा किंकर तरीके आ स्थळनो रक्षक छुं'. (७७) पक्षी चक्री तेनुं
भेटणुं स्वीकारीने प्रीतियुक्त मनवाळा यह ते मागधेशनो बहुमानयुक्त सत्कार करी तेने
विसर्जन करे. (७८) मागधादि सर्व तीर्थोना अधिष्ठायक देवो ते चक्रवर्त्तीने वश थनारा
नागकुमारनिकायना (मवनपति) महर्द्धिक होय छे. (७९) श्री जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति-
सूत्रनी वृत्तिमां कर्षुं छे के- ' आमानुं कुमारपदवाच्यपणुं जे छे ते नागकुमारनी जाति-
वाळा होवाथी समजुं. '

हवे चक्री रथने पाछो वालीने वागता एवा जयवाजिबोवडे व्रण जगतमां प्रमार

गत्प्रसरद्यशाः ॥ ८० ॥ ततः स्नात्वा जिनार्चाश्चा-र्चयित्वा कृतपारणः ।
प्रकृतीः प्राग्वदाहूया-दिशत्यष्टाहिकोत्सवं ॥ ८१ ॥ ततो मागधदेवस्य
संपूर्णोऽष्टाहिकोत्सवे । जाग्रज्ज्योतिर्जगज्जैत्रं चक्ररत्नं प्रतिष्ठते ॥ ८२ ॥
वरदामाभिधं तीर्थं शुद्धदक्षिणदिक्स्थितं । याति साधयितुं चक्रं पथा
नैर्ऋतगामिना ॥ ८३ ॥ तथोक्तं-आउहधरसालाओ पडिनिस्कमिता दा-
हिणपच्चत्थिमं दिसिं वरदामतित्थाभिमुहे पयाए यावि होत्थत्ति. ततश्च-
मूपरिवृत-श्चक्रवर्त्यपि पूर्ववत् । अनुगच्छति तच्चक्र-मिवांगी कर्मणां
फलं ॥ ८४ ॥ वर्द्धमानचमूर्भूपै-र्विजित्य स्वीकृतैः पथि । दुर्वारप्रसरः
प्रौढ-प्रवाह इव सैधवः ॥ ८५ ॥ प्रयाणकानि कतिचि-द्गत्वा नैर्ऋतसं-
मुखं । ततोऽपाचीमनुसरन् वरदामं प्रयाति सः ॥ ८६ ॥

वरदामांतिके प्राग्वत् स्कंधावारं निवेश्य सः । साधयेद्वरदामेशं
देवं मागधदेववत् ॥ ८७ ॥ वरदामाधिपस्यैव संपूर्णोऽष्टाहिकोत्सवे ।
जेतुं प्रभासतीर्थेशं चक्रं चरति पूर्ववत् ॥ ८८ ॥ स्थितं शुद्धप्रतीच्यां

पामेला यशवाळा यथा सता पोताना आवासमां आवे. (८०) पक्षी स्नान करी, जिन-
पूजादि करीने पारणुं करे अने पोताना प्रकृति (प्रधान) वर्गने बोलावीने प्रथमनी जेम
अष्टाहिकोत्सव करवानी आह्वा करे. (८१) मागधदेव संबंधी अष्टाहिकोत्सव पूर्ण थाय
एटले जाग्रुत ज्योतिवाळुं अने जगतने जीतवानी शक्तिवाळुं चक्ररत्न आगळ चाले. (८२)
पक्षी नैर्ऋत दिशा तरफना मार्गे शुद्ध दक्षिणदिशामां रहेला वरदाम तीर्थेने साधवा माटे
चक्ररत्न चाले. (८३) कष्टुं छे के- 'आपुधशाळामांयी नीकळीने दक्षिण-पश्चिम
दिशाए एटले नैर्ऋत खुला तरफ वरदाम तीर्थेनी सन्मुख चक्र प्रयाण करे. ' त्यापक्षी
चक्रवर्ती पण प्रथमनी जेम-प्राणी जेम कर्मना फळ पाळळ गमन करे तेम सेनाधी परिवर्षा
सता चक्रनी पाळळ चाले. (८४) समुद्रना प्रौढ प्रवाहनी जेम दुर्वार प्रसारवाळा चक्री
मार्गमां आवता राजाओने जीती, तेमनो स्वीकार करी लश्करमां यघारो करवा चाले.
(८५) नैर्ऋतदिशा सन्मुख फेटलाक प्रयाणो करीने पक्षी दक्षिणदिशा तरफ वरदाम
तीर्थेनी सामे चाले. (८६)

पक्षी प्रथमनी जेम वरदाम तीर्थेनी पासे लश्करनो पडाव करीने मागधदेवनी जेम
वरदाम तीर्थेना स्वामी वरदामदेवने पण जीते. (८७) वरदामेश संबंधी अष्टाहिकोत्सव
पूर्ण थया पक्षी प्रभास तीर्थेना स्वामीने जीतवा माटे चक्र प्रथमनी जेम ते तरफ प्रयाण
करे. (८८) प्रथम वायव्य दिशाने मार्गे चालीने पक्षी शुद्ध पश्चिम दिशामां रहेला प्रभास-

त-द्वायव्यविदिग्धवना । चक्रं प्रवर्त्तते गंतुं प्रत्यक् च वलते पुरः ॥८९॥
 वशीकृत्य प्रभासेशं पूर्वोक्तविधिना ततः । तस्मिन्सिंधुदेवीभवननाभिमुखं
 परिसर्पति ॥ ९० ॥ सिंधोर्दक्षिणकूलेन पूर्वदिग्गामिनाध्वना । गत्वाभ्यर्णो
 सिंधुदेवी-भवनस्याशु तिष्ठति ॥ ९१ ॥ ननु च-सिंधुदेव्यास्तु भवनं
 भरतस्योत्तरार्द्धके । सिंधुकुंडेऽस्ति तद्द्वीपे कथं तस्यात्र संभवः ? ॥ ९२ ॥
 अत्रोच्यते-महर्द्धिकानां वेदमानि स्थाने स्थाने भवन्ति हि । इंद्राणीनां
 राजधान्यो यथा नंदीश्वरादिषु ॥ ९३ ॥ ततः सिंधुद्वीपवर्त्ति-भवनाद-
 परं खलु । इदं भवनमभ्यूह्यं सिंधुदेव्या महाश्रियः ॥ ९४ ॥ निवेश्य
 चक्रमृत्तत्र स्कंधावारं यथाविधि । कृताष्टमतपाः सिंधु-देवीं मनसि चिंत-
 येत् ॥ ९५ ॥ साथ कंप्रासना दत्तो-पयोगा चक्रवर्त्तिनं । ज्ञात्वात्पन्नमु-
 पादायो-पदां तमुपतिष्ठते ॥ ९६ ॥ एवं च सिंधुदेवीव-द्वैताढ्यादिसुरा
 अपि । शरमोक्षं विनैव स्यु-रनुकूलाश्चलासनाः ॥ ९७ ॥ कुंभानां रत्न-
 चित्राणां-मष्टोत्तरसहस्रकं । नानामणिस्वर्णरत्न-चित्रं भद्रासनद्वयं

तीर्थेनी. तरफ एटले पश्चिम दिशानी सामे चक्र चाले. (८९) पूर्वोक्त विधिप्र प्रभासेशन
 पण वश करीने सिंधुदेवीना भुवननी सन्मुख चक्र गति करे. (९०) सिंधुना दक्षिण
 किनारे पूर्व दिशा तरफना मार्गे चाली सिंधुदेवीना भवन पास आवीने त्यां चक्र उर्ध्व रहे.
 (९१) अही प्रश्न करे छे के- ' सिंधुदेवीनुं भुवन तो उत्तर भरतार्धमां सिंधुमपातकुंडमां
 तेना नामना द्वीपमां छे, तो तेना भुवननो अहि संभव क्यांथी ? ' (९२) तेने उत्तर
 आपे छे के- ' महर्द्धिक देव-देवीओना भुवन तो स्थाने स्थाने होय छे जेम इंद्रनी इंद्राणी-
 ओनी राजधानीओ नंदीश्वरद्वीपादिकमां होय छे तेम. (९३) एटले सिंधुद्वीपमां जे
 तेनुं भुवन छे तेथी जूदं महर्द्धिक सिंधुदेवीनुं आ भवन समज्जुं. (९४) पछी त्यां
 लरकरनी छावणी नाखीने यथाविधि अष्टम तप करी चक्री सिंधुदेवीनुं मनमां ध्यान
 करे. (९५) एटले ते आसन कंपवाथी उपयोग दहने चक्रवर्त्तिने आवेला जाणी भेटणुं
 लहने चक्री पासे हाजर थाय. (९६) सिंधुदेवीनी जेम वैताढ्यादिकना अधिष्ठायाक देवो
 पण पाण मूक्या विना आसन चलित यवाथी ज चक्रवर्त्ती पासे आवे छे ने अनुकूल थाय छे.
 (आज्ञा माने छे) (९७) सिंधुदेवी विधिप्र रत्नोधी भरेला १००८ घडा, नाना प्रकारना
 मणि, स्वर्ण अने रत्नबहे घनावेल बे मद्रासनो, कडां, बाजुबंधो विगेरे पीजा आभूषणो

॥ ९८ ॥ कटकत्रुटीतादीनि भूषणान्यपराण्यपि । चक्रीत्यादिकमादत्ते
सिंधुदेव्योपदीकृतं ॥ ९९ ॥ अहं त्वद्देशवास्तव्या तवास्म्याज्ञसिर्किंकरी ।
इत्युक्त्वा प्रणिपत्यास्यां गतायां सोऽत्ति पूर्ववत् ॥ १०० ॥

अष्टाहिकोत्सवांतेऽस्यां ऐशानीगामिनाध्वना । वैताढ्यकटकाभ्यर्ण-
मेति चक्रानुगोऽथ सः ॥ १ ॥ सिंधुदेवीभवनतो जेतुं वैताढ्यनिर्जरं । वैता-
ढ्यकूटगमने ऋजुमार्गोऽयमेव हि ॥ २ ॥ कटके दाक्षिणात्येऽस्य कटके स्था-
पितेऽमुना । अष्टमे च कृते सिंहा-सनं चलति तद्विभोः ॥ ३ ॥ दत्तोपयोगो
वैताढ्यकुमारख्यः सुरोऽथ सः । गृहीत्वा प्राभृतं तादृ-गभिगच्छति चक्रिणं
॥ ४ ॥ आज्ञां स्वीकृत्य नस्वाथ सुरेऽस्मिन् गतवत्यथ । अष्टाहिकोत्सवां-
तेऽस्य चक्री चक्रानुगस्ततः ॥ ५ ॥ गुहां तमिस्रामभ्येति प्रतीचीगा-
मिनाध्वना । वैवाढ्यकूटोपांताद्धि प्रतीच्यामेव सा गुहा ॥ ६ ॥ गुहा-
याश्च तमिस्रायाः स्थापयित्वांतिके चमूं । नाकिनं चित्तयत्येव कृतमालं

चक्रवर्तीनी पासं भेट तरीके धरे, चक्री तेनो स्वीकार करे. (९८-९९) सिंधुदेवी कहे
के-‘ हुं अर्धं तमारा स्वामित्ववाळा प्रदेशगां रही सती तमारी आज्ञा माननारी सेविका
छुं. ’ आ प्रमाणे कहिने तथा प्रणाम करिने ते जाय पटले चक्री पूर्वानी जेम
पारणुं करे. (१००)

सिंधुदेवीना निमिचनो अष्टाहिकोत्सव कर्षा पळी ईशानकोषना मार्गे वैताढ्य
कटकनी समीपे चक्रीनी पाळळ गमन करता चक्रवर्ती आवे. (१०१) सिंधुदेवीना भव-
नधी वैताढ्यदेवने जीतवा माटे वैताढ्यकटक सन्मुख जवानो सरल मार्ग आ ज छे, (२)
वैताढ्यना दक्षिण कटकप्रांसे लश्करनी झावणी लाहने चक्री अठ्ठम करे पटले वैता-
ढ्यना स्वामीनुं आसन कंपापमान धाय. (३) दीघो छे अवधिज्ञाननो उपयोग जेणे
एवो वैताढ्यकुमारदेव चक्रीने आवेला जाणी उत्तम प्रकारनुं भेटणुं लहने चक्री पासं
आवे. (४) ते देव आज्ञा स्वीकारी नमस्कार करी पाळो जाय पटले ते निमिचनो
अष्टाहिकोत्सव करिने चक्री चक्रीनी पाळळ घाले. (५) पश्चिम तरफने मार्गे चालता
चक्री तमिस्रा गुफापासे आवे; कारण के वैताढ्यकूटना उपांत भागधी ते गुफा पश्चिमे छे.
(६) तमिस्रा गुफापासे सैन्यने स्थापन करिने चक्री अठ्ठम तप करी ते गुफाना स्वामी

१ वैताढ्य उपरना वूट पेकी वैताढ्य नामना वूटना समवेलीय रहला नीयेना भागनी
पश्चिमे.

કૃતાષ્ટમઃ ॥ ૭ ॥ જિગીષું સોઽપિ વિજ્ઞાય ચક્રિણં ચલદાસનઃ । ઢૌક-
યત્યેત્ય વિનમ-અલંકારાશ્ચતુર્દશ ॥ ૮ ॥ તે ચૈવં-હાર ૧ દ્વહાર ૨ ફગ
૩ કણય ૪-ચયણ ૫ મુક્તાવલી ૬ ડ કેઝરે ૭ । કઢણ ૮ તુઢિણ ૯
મુદા ૧૦ કુંડલ ૧૧ ડરમુત્ત ૧૨ ચૂલમણિ ૧૩ તિલયં ૧૪ ॥ ૯ ॥ અલં-
કારાનુપાદાય સ્ત્રીરત્નસ્યોચિતાનિમાન્ । વિસર્જયતિ સત્કૃત્ય કૃતમાલં
નરેશ્વરઃ ॥ ૧૦ ॥ અથોત્સવે સમાપ્તેઽસ્ય સાર્વભૌમઃ સમાદિશેત્ । સેના-
નીરત્નમાહૂય સિંધુનિષ્કુટસાધનં ॥ ૧૧ ॥ સિંધુઃ સ્યાત્તસ્ય યંડસ્ય પૂર્વદ-
ક્ષિણયોર્દિશોઃ । ઉત્તરસ્યાં ચ વૈનાદ્યઃ પ્રતીચ્યાં લવણોદધિઃ ॥ ૧૨ ॥
યદ્યપ્યેભિસ્ત્રિભિઃ ક્લૃત્સં મધ્યયંડાત્તથાપ્યદઃ । સિંધ્વા પૃથક્કૃતં તસ્મા-રિસિ-
ધુનિષ્કુટમુચ્યતે ॥ ૧૩ ॥ સ ચર્મરત્નમાદાય ચતુરંગચમૂઘૃતઃ । પ્રસ્થાનં
કુરુતે તત્ર દ્વિતીય ઇવ ચક્રમૃત્ ॥ ૧૪ ॥ ગર્જદૂર્જિતનિઃસ્વાન-ધ્વાનધ્વ-
સ્તેતરધ્વનિઃ । અનૂદિતજયારાવઃ ક્ષુણ્ણૈર્દ્વિવિધભૂધરૈઃ ॥ ૧૫ ॥ જયકુંજર-
મારુઢઃ સચ્છત્રશ્ચલચામરઃ । કવચચ્છત્રસર્વાંગો મેઘૈર્દૃત ઇવોડુપઃ ॥ ૧૬ ॥

કૃતમાલદેવનું ચિત્રવન કરે-ધ્યાન કરે. (૭) તે પછી આસન ચલિત થવાથી જીતવાને
શક્ષતા ચક્રીને ત્યાં આવેલા જાણીને તેમની પાસે આવી નમસ્કાર કરી ચૌદ અલંકારો
અર્પણ કરે. (૮) તે ચૌદ અલંકારના નામ—૧ હાર, ૨ અર્ધહાર, ૩ ફગસરો હાર,
૪ કનકાવલી, ૫ રત્નાવલી, ૬ મુક્તાવલી, ૭ કેયૂર (બાજુવંધ), ૮ કઢાં, ૯ તુટિલ
(તોટી), ૧૦ મુદ્રા (વીંટી), ૧૧ કુંડલ, ૧૨ ડરમુત્ત (છાતી મુઘી લટકવો દોરો),
૧૩ ચૂડામણિ (મુકુટ) ને ૧૪ તિલક. (૯) સ્ત્રીરત્નને યોગ્ય આ અલંકારોને સ્ત્રીકા-
રીને કૃતમાલદેવનો સત્કાર કરી ચક્રી તેને વિસર્જન કરે. (૧૦) તેના નિમિત્તનો
ઉત્તમવ સમાપ્ત થયે સતે ચક્રી સેનાનીરત્નને શોલાવીને સિંધુનિષ્કુટ સાધી આવવાની
આજ્ઞા કરે. (૧૧) તે યંડની પૂર્વે ને દક્ષિણે સિંધુ નદી, ઉત્તરે વૈતાલ્ય પર્વત અને
પશ્ચિમે લવણસમુદ્ર આવેલો છે. (૧૨) જો કે એ ગ્રંથકહે વીંટાપેલ મધ્યયંડ પણ છે,
પરંતુ આ સિંધુએ જૂદો પાટલ યંડ હોવાથી તે સિંધુનિષ્કુટ કહેવાય છે. (૧૩) ચક્ર-
વર્તીની આજ્ઞા થતાં સેનાની જાયે વીજો ચક્રી હોય તેમ ચર્મરત્ન લઈને ચતુરંગસેનાસાથે
તે તરફ પ્રસ્થાન કરે. (૧૪) ગાંજી રહેલા ઝર્જિત નિઃસ્વાનોના સ્વરવડે રોફી દીધા
છે વીજા ધ્વનિ જેણે ઇવો, સુંદી નાંખેલા તે પ્રકારના ધૂધરો જેની પાછક જયજય શબ્દ
યોલીક રહેલ છે ઇવો, જયકુંજરપર બેઠેલો, માથે છત્ર તથા તે બાજુપર ચામર ઢકાવો,

चर्मरत्नेन सद्यान-पात्रीभूतेन तेन सः । सिंधुमुत्तीर्य शैलोच्च-वीचीव-
लयदुस्तरां ॥ १७ ॥ तत्रत्यानां प्रतीपानां चकित्सक इवान्द्रुतः । विरेक-
रुधिरश्राव-बह्निर्मादिकोविदः ॥ १८ ॥ दशांगुल्यौपधीवर्ग-रसपानोप-
देशकः । हरत्यस्त्रैः प्रतापोष्णै-रौद्धत्यं सान्निपातिकं ॥ १९ ॥ पंचभिः
कुलकं ॥ एवं च-सिंहले यवनद्वीपे नानाम्लेच्छाश्रयेष्विति । रोमारवाल-
संडादि-देशेषु विविधेषु सः ॥ २० ॥ म्लेच्छाननेकजातीयान् विजित्य
रणकर्मठः । आज्ञामखंडां सर्वत्र प्रवर्त्तयति चक्रिणः ॥ २१ ॥ युग्मं ॥
चक्रवर्त्युचितान्येषां प्राभृतानि सहस्रशः । जितकाशी समादाय सिंधु-
मुत्तीर्य पूर्ववत् ॥ २२ ॥ मूरिभिः किंकरीभूतैः सेवितो म्लेच्छपार्थिवैः ।
वाचालजयवादित्रः स्तूयमानोऽसकृज्जनैः ॥ २३ ॥ उपेत्य चक्रिणं नखा
ढौकयित्वोपदाश्च ताः । विज्ञो विज्ञपयत्येवं विनयेन कृतांजलिः ॥ २४ ॥
॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ स्वामिन् ! भवत्प्रसादेन सिंधुखंडो जितो मया । भूपाः

कषचवडे जेणे आखुं शरीर ढांकी दीघेल छे तेथी मेघोथी आभूत जाये चंद्रमा होय तेवो
ते सेनानी सारा प्रवहणरूप थयेल चर्मरत्नवडे पर्वत जेटली उंची वीचीओना वलयवडे
दुस्तर एधी सिंधुनदी उतरीने, त्यां रहेला अनेक शत्रु राजाओनो जाये अदृष्टत वैद्य
होय सेम रेच, रुधिरनो स्त्राव, बह्निर्कर्म विगेरेमां कुशळ अने दश अंगुळीओरूप
औपधिसमूहना रसपानना उपदेशक एवा तेथे प्रतापवडे उष्ण एवा अस्त्रोवडे तेओनुं
सान्निपातिक औद्धत्य दूर कर्यु. (१५-१९) एधी रीते सिंहल, यवनद्वीप अने नाना
प्रकारना म्लेच्छोना आश्रयभूत रोम, आरवाल, संडादि विविध देशोने विषे अनेक जातिना
म्लेच्छोने जीवीने रणसंग्राममां कुशळ सेनानी सर्वत्र चक्रांनी अखंड आज्ञा प्रवर्तावे. (२०-
२१) पछी तेमनी पासेथी चक्रवर्तीने उचित एसा हजारो भेटणाने ग्रहण करीने सर्वत्र
जीव मेळवेल सेनानी प्रथमनी जेम सिंधु नदी उतरीने सेवक थयेला अनेक म्लेच्छ
राजाओथी सेपावो, वाचाळ एवा जयवाजित्री वगडाववो, लोकोथी चारंगार स्तुति करावो
सेनानी चक्रवर्ती पासे आवी, नमस्कार करी, भेटणाओ रजु करीने विद्व एरो ते विनय-
वडे अंगुळी जोडीने आ प्रमाणे कहे- (२२-२४) ' हे स्वामिन् ! तमारा प्रसादथी
में सिंधुनो दक्षिणनिष्कृत जीत्यो छे अने त्यांना बधा राजाओने में आपना सेवको

સર્વેઽપિ તત્રત્યા મયા ત્વર્ત્તિકરીકૃતાઃ ॥ ૨૫ ॥ એતે નમંતિ તે કેચિ-
દિદં તેષાં ચ ઢૌકનં । પ્રહ્લીભૂતેષુ ચૈતેષુ કાર્યઃ સ્વામિન્નનુગ્રહઃ ॥ ૨૬ ॥
તદાકર્ણ્ય પ્રમુદિત-શ્ચક્રવર્ત્તી ચમૂપતિ । સત્કૃત્ય વસ્ત્રાલંકારૈ-રનુજા-
નાતિ વેશ્મને ॥ ૨૭ ॥ તતઃ સ્વાવાસમાગત્ય સ મુક્તે કૃતમજ્જનઃ । તતશ્ચ
રમતે સ્વૈરં ગીતસંગીતકાદિભિઃ ॥ ૨૮ ॥

અથાન્યદા કદાચિત્તં ચક્રીત્યાકાર્યં જ્ઞાસતિ । વત્સ ગચ્છ તમિસ્ત્રાયા
ઉદ્ઘાટય કપાટકૌ ॥ ૨૯ ॥ પ્રમાણમાજ્ઞેત્યાનમ્ય સ્વમંદિરમુપેત્ય ચ ।
કુર્યાત્પૌષધશાલાયાં સાષ્ટમં પૌષધત્રયં ॥ ૩૦ ॥ આરાધ્ય વિધિનૈવં ચ
કૃતમાલં યુઘાધિપં । દિને તુર્યે પરિહિત-શુદ્ધનેપથ્યભૂષણઃ ॥ ૩૧ ॥
આત્તપૂજોપકરણો-ઽન્વીયમાનો નૃપાદિભિઃ । દાસીદાસૈશ્ચ વિવિધ-પૂજો-
પસ્કરપાણિભિઃ ॥ ૩૨ ॥ એત્ય દર્યાસ્તમિસ્ત્રાયાઃ કપાટૌ યામ્યદિગ્ગતૌ ।
પ્રમૃજ્ય લોમહસ્તેના-મ્યુક્ષતિ પ્રવરોદકૈઃ ॥ ૩૩ ॥ ચંદનૈશ્ચારુકર્પૂર-ક-
સ્તૂર્યાદિવિમિશ્રિતૈઃ । પૂજયત્યંબરૈર્નાના-વિધૈશ્ચ સુમદામભિઃ ॥ ૩૪ ॥

મનાવ્યા છે. (૨૫) તેમાંના મારી સાથે આવેલા આ કેટલાક રાજાઓ આપને નમસ્કાર
કરે છે, મેટણું ધરે છે અને સાથે આવવા તૈયાર છે, તો આપ નમ્ર થયેલા તેઓની ઉપર
અનુગ્રહ કરો. ' (૨૬) તે સાંમઝીને હાથ પામેલા ચક્રવર્ત્તી સેનાનીનો વસ્ત્રાલંકારાદિવડે
સત્કાર કરીને તેને યથાને જવાની આજ્ઞા આપે. (૨૭) પછી સેનાની પોતાને સ્થાને આવી
સ્નાન કરીને ભોજન કરે અને ગીત-સંગીતાદિવડે સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરે. (૨૮)

અન્યદા ચક્રી સેનાનીને ઘોલાવીને કહે કે- ' હે વત્સ ! જા અને તમિસ્ત્રા ગુફાના
દ્વાર ઉઘાડ. ' (૨૯) સેનાની આજ્ઞા પ્રમાણ કરી, નમીને પોતાને આવાતે આવે. પછી
તે પૌષધશાલામાં જઈ અઠમતપસાથે ત્રણ પૌષધ કરે. (૩૦) ય રીતે વિધિપૂર્વક તમિ-
સાગુફાધિપ કૃતમાલદેવને આરાધીને ચોથે દિવસે શુદ્ધ વસ્ત્રાભૂષણ ધારણ કરી, પૂજાના
ઉપકરણો લઈને અનેક રાજાઓએ પરિવર્યો સતો તથા વિવિધ પ્રકારના પૂજાના સાધનો
જેના હાથમાં છે એવા અનેક દાસદાસીઓએ અનુસરાતો તમિસ્ત્રા ગુફાપાસે આવીને તેના
દધિણદિશાના બંને દ્વારો લોમહસ્ત(પાંછી)વડે પ્રમાર્જે. પછી શ્રેષ્ઠ ઉદકવડે ધુવ. (૩૧-
૩૨) સુંદર એવા કર્પૂર, કસ્તૂરી વિગેરેથી મિશ્રિત ચંદનવડે અને નાના પ્રકારની ઘુપ્પ-
માલા તથા વસ્ત્રોવડે તેની પૂજા કરે. (૩૪) ઘૂપ્પધાનુ હાથમાં લઈને પોતે ઘૂપ કરે

ધૂપાધાનમુપાદાય ધૂપમુત્તિપતિ સ્વયં । પંચવર્ણપ્રસૂનાનાં નિકરં રચયે-
ત્પુરઃ ॥ ૩૫ ॥ મંગલાન્યાલિલત્યપ્તૌ પુરો રજતતંડુલૈઃ । પંચાંગસૃષ્ટભૂ-
પીઠ-સ્તૌ કપાટૌ નમત્યસૌ ॥ ૩૬ ॥ પ્રયુજ્યોપાયમિત્યાદ્યં પ્રયુયુક્તુરિવાં-
તિમં । ઉદસ્યતિ કરેણૌચૈ-દંડરત્નં ચમૂપતિઃ ॥ ૩૭ ॥

કેવલં માર્દવોપેતો મૃદ્યતેઽગ્ની મૃદાદિવત્ । કાઠિન્યવાંશ્ચ દૂરેણ ત્ય-
જ્યતે દૃપદાદિવત્ ॥ ૩૮ ॥ મૃદુત્વકઠિનત્વાભ્યાં સંગતાભ્યાં તુ સંગતઃ ।
ગૌરવં લભતે લોકે જનો હીરાંકુરાદિવત્ ॥ ૩૯ ॥ સામાદિપુ તતઃ
શ્રેષ્ઠા-બુપાયાવાદિમાંતિમૌ । ન મધ્યમૌ તુ કાતર્યા-દિત્યાદિ વિમૃશન્નિવ
॥ ૪૦ ॥ દૃઢઘાતાય સસાપ્તા-વપસ્યત્ય પદાનિ સઃ । ત્રિસ્તાડયતિ દંડેન
ઘાદશબ્દમથારરીં ॥ ૪૧ ॥ કૃતાક્રંદાવિવ ક્રોંચા-રવદંભેન તાવથ ।
વિઘટ્ય પૃથુવેગેન તસ્થતુઃ સ્વસ્વતોડુકે ॥ ૪૨ ॥ દ્વયોઃ સંહતયોઃ સિદ્ધિ-
ર્ન સ્યાત્કાર્યવિરોધિનોઃ । હતીવ ભેદનીતિજઃ સ કપાટૌ વ્યયોજયત્

અને પાંચ વર્ણના પુષ્પોનો તેની સમીપે પગર મરે. (૩૫) રૂપાના તંદુલીવડે તેની પાસે
અષ્ટમંગલિક આલેલે અને પંચાંગવડે જમીનનો સ્પર્શ કરીને તે દ્વારોને નમસ્કાર કરે.
(૩૬) આ પ્રમાણે દ્વાર ઉપાડવાનો પ્રથમ (સામ) ઉપાય કરીને પછી અંતિમ (દંડ)
ઉપાય કરવાને હચ્છતો હોય તેમ તે સેનાની દંડરત્ન હાથમાં ગ્રહણ કરે. (૩૭)

" આ દુનિયામાં કેવલ પોષાપણું ધારણ કરે છે તો તે માટીની જેમ કચરાપ છે અને
કેવલ કઠિનતા ધારણ કરે છે તો તે પથ્થરની જેમ દ્રશી જ તઝી દેવાય છે. (૩૮)
પટલે મૃદુત્વ અને કઠિનત્વ બંને જેમાં મળેલા હોય તે લોકમાં હારાના અંકુરાની જેમ
શ્રોત્રવને પ્રાપ્તે છે. (૩૯) તેથી સામાદિ ધાર ઉપાયોમાં પહેલો ને છેલ્લો ઉપાય શ્રેષ્ઠ
જણાય છે. મધ્યના જે તો કાયરના ઉપાયો જણાય છે. " આમ વિચારીને જ જાણે હોય
તેમ સેનાની પ્રથમ પૂજાદિવડે સામ ઉપાય કર્યા પછી દૃઢપણે પ્રહાર કરવા માટે સાત-
આઠ પગલા પાછા મરીને દંડવડે ત્રણ વાર દ્વાર ઉપર પ્રહાર કરે કે જેથી ધારણાઓ માઢ
શબ્દ કરે (૪૦-૪૧) અને ક્રોંચ પછીની જેમ જાણે આક્રંદ કરતાં હોય તેવો શબ્દ
કરતાં મોટા વેગથી તે બંને ધારણા ઉઘડી જડને પોતપોતાની પાછળના તોડા સાથે અડીને
શિવ થાય. (૪૨) કાર્યના વિરોધી યવા જે મળેલા મળેલા હોય તો તે કાર્યમિદ્ધિ થવા
ન દેય એમ ભેદનીતિને જાણનારાની જેમ સેનાની પણ બંને ધારણાને છુટા પાડે. (૪૩)

॥ ४३ ॥ यश्चात्र द्वादशयोजनानि तुरगारूढः सेनापतिः शीघ्रमपसरती-
त्यादिप्रवादः सोऽनागमिक इव लक्ष्यते. इत्यावश्यकटिप्पनके.

सोत्साहः कृतकार्योऽथ चक्रभृच्चरणान्तिके । एतय विज्ञपयत्येवं सेना-
नी रचितांजलिः ॥ ४४ ॥ वच्मि स्वामिन्नभीष्टं ते तमिस्रोद्घाटिता गुहा ।
उदीच्यभरतार्द्धस्य मार्गोऽयं सुखदोऽस्तु वः ॥ ४५ ॥ श्रुत्वेति मुदितश्चक्री
सत्कृत्य पृतनापति । प्रस्थानं कुरुते सद्यः सन्नद्धाशेषसैनिकः ॥ ४६ ॥
कुंजरं पर्वतप्रौढ-मारूढो मघवानिव । वज्रोपमां दधद्धेम-सृणिं दिक्प्रसर-
घृणिं ॥ ४७ ॥ याम्येभकुंभन्यस्तेन मणिरत्नेन शोभितः । गुहां विशति
चक्रीशः शशी घनघटामिव ॥ ४८ ॥ मणिरत्नं च तद्भाति कुंभिकुंभ-
स्थले स्थितं । रवेर्विवमिव ध्वांत-ध्वंसि पूर्वोद्भिर्मुहूर्दनि ॥ ४९ ॥ तेन
प्रकाशिताध्वासौ द्वादशयोजनावधि । कुर्यान्निस्योर्मंडलानि काकिण्या
रत्नमुखयया ॥ ५० ॥ अवस्थितप्रकाशानि स्थिरमार्तंडपंक्तिवत् । पांथानां

अर्ही ' सेनानी दंडवडे प्रहार करीने अथ उपर चेठेलो पार योजन पाळो हठी जाय
इत्यादि प्रवाद (दंतकथा) छे ते अनागमिक जणाय छे. ' एधुं आवश्यकना टिप्प-
नकर्मा कणुं छे.

पछी कृतार्थ एवा सेनानी उत्साहपूर्वक चक्रवर्तीना चरण पासे आधी ये हाथ
जोडीने विज्ञप्ति करे (४४) के- ' हे स्वामिन् ! तमारं अभीष्ट तमने निवेदन करुं छुं के
तमिस्रा गुफा में उघाडी छे एटले हवे उत्तर भरतार्धमां जवानो आपनो मार्ग सुखकारी
थाओ. ' (४५) आ प्रमाणे सेनानीना वचनो सांगळीने चक्री हर्ष पामी तेनो सत्कार
करे, अने पछी सयें सैनिकोने तैयार करीने तत्काळ तमिस्रा गुफा तरफ प्रयाण करे. (४६)
पर्वत जेवा प्रौढ हस्ती उपर इंद्रनी जेम चक्रवर्ती आरोहण करे अने जेना तेजनी दिशा-
आमां प्रसार थइ रक्षो छे एवा वज्र जेवा सोनाना अंकुशने हाथमां धारण करे. (४७)
पछी हाथीनी जमखी बाजुना कुंभस्थळ उपर स्थपायेला मणिरत्नवडे शोभित एवा
चक्री व दळानी घटामां चंद्र प्रवेश करे तेम गुफामां प्रवेश करे. (४८) ते वखते हाथीना
कुंभस्थळ उपर स्थापन करेल मणिरत्न पूर्वोद्भिपर रहेल अंधकारनो ध्वंस करनार रविना
पिंपनी जेधुं शोभे छे. (४९) ते रत्नवडे चार योजन सुधी प्रकाश पडे छे. तेणे प्रका-
शित करेला मार्ग पालता चक्री रत्नमां मुख्य काकिणीरत्नवडे बे बाजुनी भीतो उपर
(गोळ) मंडळो आळेरो छे (करे छे). (५०) ते मंडळो स्थिर सूर्यनी पंक्तिनी जेम

संचरिष्णूना-मुपकुर्वन्ति तानि च ॥५१॥ मंडलानां स्थितिसंख्यादिस्वरूपं
च क्षेत्रलोके वैताद्व्याधिकारे प्रोक्तमस्तीति ततो ज्ञेयं. एकोनपंचाशन्मानै-
र्मंडलैस्तैर्मतांतरे । अष्टानवत्या स्यान्नित्य-मध्याह्नं तद्बुहोदरं ॥ ५२ ॥

अथ वार्द्धकिरत्नेन सद्यः सजितपद्यया । नद्यावुत्तीर्य निर्मग्न-
जलोन्मग्नजलाभिधे ॥ ५३ ॥ यावद्दर्या औत्तराहं द्वारं गच्छति चक्र-
भृत् । तावत्कपाटौ तत्रत्यौ स्वयमेव पसर्पतः ॥ ५४ ॥ हृद्यहेपारवाकीर्णं
गजगर्जारवोजितं । स्फुरद्ब्रथघट्टकारै-रुद्धतैर्धुतभूतलं ॥ ५५ ॥ छद्माशे-
षनभोमार्गं पताकाकेतुकोटिभिः । रणवादित्रनिर्घोषा-टोपकंपितकातरं
॥ ५६ ॥ करालकवचास्त्रालि-भीषणं भटकोटिभिः । दर्शनीयं च भूपालैः
सुरैरिव महर्द्धिकैः ॥ ५७ ॥ अगण्यं चक्रिणः सैन्यं निर्गच्छत्कंदरोद-
रात् । जानन्ति म्लेच्छभूपाला नष्टैः पर्यतवासिभिः ॥ ५८ ॥ चतुर्भिः
कलापकं ॥ ततः सन्नह्य ते सर्वे संभूय रणकर्मठाः । युध्यन्ते चक्रिसैन्येन
दत्तदैन्येन विद्विषां ॥ ५९ ॥ खड्गाग्रच्छिन्नमत्तेभ-गलद्बुधिरपिच्छित्तं ।

अवस्थित प्रकाशवाळा होय छे, अने तेमां संचार करनारा पंथीओने उपकारक थाय छे.
(५१) ए मंडळोनी स्थिति ने संख्यादिस्वरूप क्षेत्रलोकमां वैताद्व्य पर्वतना अधिकारने विषे
कहेल छे तेथी त्यांथी जाणवुं. कुल मळीने ४९ अने मतांतरे ९८ मंडळोवडे ते गुफातुं
उदर निरंतर मध्याह्न जेवुं प्रकाशित रहे छे. (५२)

पक्षी वार्द्धकीरत्ने तरतमां ज गांधी दीधेली पाज (पुल)वडे आखा लरकरसहित निम-
ग्नजळा ने उन्मग्नजळा धने नदी उतरीने चक्री जेटलामां उत्तर तरफना द्वार पासे पहोंचे वेद-
लामां ते बाजुना द्वार तरत ज स्वयमेव उधडी जाय. (५३-५४) हयना हेपारवथी व्याप्त,
गजना गर्जारवथी ऊर्जित, स्फुरायमान एवा रथना घट्टकारवडे उछळी रहेल भूतळवाळा,
पताका ने केतु क्रोडोगमे फरकती होवाथी तेनावडे आकाशना मार्गने ढांकी देता, रण-
संपंधी बाजित्रीना निर्घोषना आटोपथी कापरजोना हृदयने कंपावता, विकराळ एवा
कवच अने अस्त्रोवडे भीषण, क्रोडोगमे पदातिओथी तेमज महर्द्धिक देवोनी जेवा हजारो
राजाओथी जोषालायक अने अगणित एवुं चक्रांतुं सैन्य गुफामांथी पदार नीकळे एटले
नजीक रहेला लोकोने नासता जोइ म्लेच्छ राजाओ तेने जाणे. (५५-५८) लरकरने
जोतां ज ते पधा राजाओ रणकर्ममां कुशळ एवा तैयार थइ एकठा यइने शत्रुने दीनता
पमादनार चक्रीना सैन्यनी साथे युद्ध करवा मंडी जाय. (५९) तेमनी साथेना युद्धथी

शिरोभिः स्यान्मिथश्चिन्नैः स्थपुटं तत्र भूतलं ॥ ६० ॥ तत्र शत्रुशरा-
 श्लेष-परावृत्ताः शरा निजं । चांत्याश्रयं सजातीया-तिथं कर्तुमिवो-
 द्यताः ॥ ६१ ॥ भटाः केचिच्छरशतै-र्भांत्यापिच्छं वपुर्गतैः । उत्पन्नपक्षाः
 स्वर्गतु-मिव संख्यमुखे हताः ॥ ६२ ॥ केचिन्निष्पिष्टरदन-च्छदा हस्ता-
 द्यवर्त्तिभिः । भटाः खड्गैर्विराजन्ते मूर्त्ता वीररसा इव ॥ ६३ ॥ केचिद्घा-
 तशतोन्निन्नै-रन्त्रकैः कंठवर्त्तिभिः । विभांति वरणस्त्रग्भि-रिव युद्धे
 जयश्रियाः ॥ ६४ ॥ कुट्टयन्ति द्विषां केचि-न्मौलीन् कुदालपाणयः ।
 निरंकुशाः काननस्थ-सहकारानिवाध्वगाः ॥ ६५ ॥ केचिच्च कंदुक-
 फ्रीडो-रकटा इव महाभटाः । निर्लोठयन्ति भूपीठे खड्गाग्रैर्वैरिमस्तकान्
 ॥ ६६ ॥ अन्ये च रिपुकुंभीद्रा-नारोहन्ति हतद्विषः । सोपानीकृततद्वन्त-
 मुशलाः कुशलाशयाः ॥ ६७ ॥ घनामपि द्विपत्सेनां भिदन्ते केचिदा-
 युधैः । शृंगैः शंढा मदोन्मत्ता निम्नगायास्तटीमिव ॥ ६८ ॥ महिषा
 इव गाहन्ते केचित्संग्रामपल्वलं । आहत्य द्विषमुखाब्जानि पृथ्वीं पंकिल-

खड्गवडे भेदायेला हाथीओना मस्तकमांथी गळता रुधिरवडे जमीन व्याप्त थई जाय.
 परस्परना छेदेला मस्तकोथी घडी जमीन ढंकाई जाय. (६०) शत्रुना पाणनी साथे
 संघट्ट थषार्थी पाछा आवता घाणो जाणो सजातीयनुं आतिथ्य करवाने तत्पर थया होय
 तेम पोताने स्थाने पाछा आवे. (६१) केटलाक सुमटो सेंकडो बाणोवडे भेदायेला
 पोताना शरीरथी स्वर्गे जवाने माटे जाणे पांखो आवी होय एवा देख्तावा लागे. (६२)
 केटलाक सुमटो होठ पीसीने हाथमां रहेला खड्गोवडे मूर्त्तिमंत वीररम होय एवा शोभवा
 लागे. (६३) केटलाक सुमटो सेंकडो प्रहारथी नीकळेला अने कंठमां चीटाई गयेलां आंतर-
 ङ्काओवडे जाणे युद्धमां तेने वरवा माटे जयलक्ष्मीए माळा पहेरावी न होय तेवा लागे.
 (६४) केटलाक कुदाल जेना हाथमां छे एवा सुमटो वगीचामां रहेला आम्रपट्टने
 मार्गे जनारा जेम मांगे-त्रोडे तेम निरंकुशपणे शत्रुओना मुकुटोने त्रोडी नाऐ. (६५)
 केटलाक महासुमटो खड्गना अग्रमागवडे वैरीना मस्तकोने कंदुकनी फ्रीडा करवानी
 जेम उंचे उडाडीने जमीनपर पछाडे. (६६) केटलाक कुशळ सुदिवाळा सुमटो शत्रुमोना
 हस्ती उपर तेना दांतरूप मुशळने पगथीआरूप करी तेनापर चडीजइने शत्रुओने प्राणरहित
 करे. (६७) केटलाक सुमटो मदोन्मत्त सांढो नदीना किनाराने त्रोडी पाडे तेम आयुधोवडे
 घणी शत्रुसेनानो भेद करे. (६८) केटलाक सुमटो पाढाओनी जेम संग्रामरूप पल्वल

यन्ति च ॥ ६९ ॥ जातायां तत्र रुधिरा—पगायां भटमौलयः । पद्मायन्ते
तटायन्ते मृतमत्तेभर्षक्यः ॥ ७० ॥ चलन्मत्स्यकुलार्थं तरन्तः पतिताः
शराः । खगायन्ते नभःस्थाश्च भटमुक्ताः शरोत्कराः ॥ ७१ ॥ दन्तादन्ति-
प्रवृत्तेभ—युद्धोद्युक्तभुक्त्राणाः । द्योतन्त इव खद्योता—स्तत्र रेणुतमोधने
॥ ७२ ॥ घोरान्धकारे तत्राश्व—खुरक्षुण्णजोभरैः । विध्यन्ति रिपुमर्माणि
वीराः शब्दानुगैः शरैः ॥ ७३ ॥ कवंधास्तत्र धावन्तः पथि घ्नन्ति तरु-
नपि । प्रतिपक्षधिया खड्गैः स्फूर्जद्बीररसोद्भटाः ॥ ७४ ॥ तत्र तूर्यारवो-
स्फुल्ल—पुलकोत्साहसाहसाः । वीरास्तृणाय मन्यन्ते जीवितेन समं
जगत् ॥ ७५ ॥

यद्येवंविधसंग्रामे परिभूयेत कर्हिचित् । अतुच्छविक्रमैर्ल्लेच्छचक्रगै-
श्चक्रिणश्चमूः ॥ ७६ ॥ तदा सन्नद्ध सेनानी—योद्धुं प्रक्रमते दृढं । तुरंग-
रत्नमारुढः खड्गरत्नं करे दधत् ॥ ७७ ॥ एतस्मिन् युध्यमाने च भज्यन्ते

(राघोर्घाया) ने होळी नांखि अने शत्रुओना हुखरूप कमळोने हणी नाखीने पृथ्वीने
कादववाळी करे. (६९) त्यां रुधिरनी नदीओ वहेवा माडे सवे सुमटोना मस्तको तेमां
कमळरूप जणाय अने मरण पामेला मदोन्मत्त हाथीओनी धेवी तटरूप जणाय. (७०)
वळी तेमां पडेला बाणो तरता एवा मत्स्योना समूह जेवा लागे अने सुमटोना मूकेला
बाणो आकाशमां रहा सता पक्षीओ जेवा जणाय. (७१) हाथीओ पोताना दातवडे
परस्पर युद्ध करवामां उद्यत धये सवे तेना घर्षणथी उडता अग्निना कथीपाओ उडती
रेणुवडे धयेला माढ अंधकारमां खज्जुआनी जेवा लागे. (७२) घोडाओनी एरीथी
खोदायेली जमीनना रजसमूहवडे घोर अंधकार थड गये सवे सुमटो शब्दवेधी बाणोवडे
शत्रुओना मर्मने बांधे. (७३) त्यां स्फुरायमान बीररसथी उद्भट एवा सुमटोना धडो
दोडता सता मार्गमां प्रतिपक्षीनी बुद्धिए राहगोवडे पृथोपर पण प्रहार करे. (७४)
त्यां रणवाजिओना रवथी उत्फुल्ल अने पुलकवडे उत्साहित साहसवाळा वीर सुमटो
पोताना जीवितसहित आखा जगतने पण तुण समान गणे. (७५)

आवा प्रकारना संग्राममां जो कदाच अत्यंत पराक्रमवाळा म्लेच्छोना समूहथी
चक्रीनी सेना कांडक परामव पामे. (७६) एटले सेनानी पोते दृढपणे परस्पर पहेरी
अभरतनपर आरुढ थड, हाथमां खड्गरत्न धारण करी तरत ज युद्ध करवा तत्पर थाय.
(७७) ज्यारे सेनानी युद्ध करवा लागे त्यारे देवताओ पण तेना दामे टकी शके नहीं

नाकिनो यदि । तदा के नाम ते स्लेच्छा गजद्विपि वृका इव ॥ ७८ ॥
 अथासौ भटकोटीर-स्तीव्रशस्त्रज्वरांकुशैः । कुक्षिचिसैः शमयति प्रति-
 पक्षमदज्वरं ॥ ७९ ॥ तदा च केचिन्नश्यन्ति केचित्कंदन्ति चार्दिताः । लुठन्ति
 केचिद्भूषीठे तिष्ठन्त्यन्ये मृता इव ॥ ८० ॥ केचित्पश्यन्ति शस्त्राणि वस्त्राणीवास्त-
 चेतनाः । क्षिपन्ति वदने केचि-द्दीनवाचो दशांगुलीः ॥ ८१ ॥ तृणान्या-
 धाय दन्तेषु याचन्ते जीवितं परे । लज्जाविलक्षाः शोचन्ति चेति केचिद-
 धोमुखाः ॥ ८२ ॥ हा गतं राज्यमस्माकं हा गता स्वैरचारिता । ते
 धन्याः प्राग्निपन्ना ये धिगस्मान् दुःखदर्शिनः ॥ ८३ ॥ अश्वाधामहि ये
 शौर्य-मात्मीयं योपितां पुरः । ते कथं कातरास्तासां मुखं दर्शयितास्महे
 ॥ ८४ ॥ वृथाभूद्दोर्मदोऽस्माकं वृथाभूच्छस्त्रकौशलं । भग्नैः कथमथ
 स्थेय-मस्माभिर्भटपर्वदि ॥ ८५ ॥

विपत्त्या इति ते स्वेष्ट-देवाननुस्मरन्ति चेत् । तदा ते बोधयंस्थेवं
 विधिध्वे किं जडा मुधा ॥ ८६ ॥ एष पदखंडभूपालैः सेव्यते युद्धनिर्जितैः ।

तो पक्षी स्लेच्छोनो शो आशरो ? तेओ तो सिंहने जोतां घरओ नासी जाय तेम नासी
 ज जाय, (७८) सेनानी शत्रुभटोना मद्रूप ज्वरने तेनी कुचिमां तत्र शस्त्रोरूप ज्वरा-
 कुश दाखल करीने नाश करे, (७९) ते वखते केटलाक नासी जाय, केटलाक पीडा
 पाम्या सता रोवा लागे, केटलाक जमीनपर आळोटवा लागे, केटलाक जाये मरण पामेला
 होय तेम जमीनपर बेसी जाय, (८०) केटलाक चेतना विनाना जेम वस्त्र तजी देय तेम
 शस्त्रो तजी देय, केटलाक मोढामां दशे अंगुलीओ नाखीने दीन वाणी गोलवा लागे,
 (८१) केटलाक दांतमां तृण लहने जीवितनी याचना करवा लागे, केटलाक लज्जाधी
 विलखा यथेला नीचुं मुख राखीने आ प्रमाणे शोक करवा लागे-(८२) ' हा इति खेदे !
 अमारुं राज्य गर्युं, अमारुं स्वेच्छाचारीपणुं नाश पाम्युं, जेओ अमारी अगाउ मरण
 पाम्या छे तेओने धन्य छे अने आवा दुःखने जोनारा अमने धिकार छे, (८३) जे अमो
 अमारी स्त्रीओ पासे अमारा शौर्यनी प्रशंसा करता हता ते अमो अत्यारे कायर थइ जवाधी
 तेनी पासे मुख केवी रीते देखाही शक्युं ? (८४) अमारो भुजानो मद वृथा थयो, अमारुं
 शस्त्र-कौशल्य वृथा थयुं, भग्न एवा अमे सुभटोनी पर्वदामां केवी रीते बेसी शक्युं ? (८५)
 आ प्रमाणे खेद पामेला एवा तेओ जो पोताना इष्टदेवने संभारे तो ते त्या आवीने तेमने
 समजावे के ' हे मुखौं ! केम फोगट खेद पामो छो ? (८६) युद्धमां जीतायेला छ खंडना राजा-

યુષ્માકમત્ર કા લજ્ઞા ન દુઃખં પંચભિઃ સહ ॥ ૮૭ ॥ પરાજયોઽપિ
શોભાયૈ મહતા વિદ્વિષા યુધિ । ભવેજ્જયોઽપિ લજ્ઞાયૈ હીનાનાં યુધિ
ભૂમૃતાં ॥ ૮૮ ॥ યા વિધિપ્રાપિતૌઘત્યૈઃ સ્પર્દ્યા સ્વસ્યૈવ સાઽહિતા ।
નિર્દતાઃ સ્યુર્ગજા એવ યનંતઃ સ્પર્દ્યા ગિરીન્ ॥ ૮૯ ॥

અથૈવામુપરોધેન તદ્દૃષ્ટ્વા નાકિનોઽપિ ચેત્ । કુર્વંત્યુપદ્રવં ચક્રિ-
સૈન્યેઽકાલાંબુદાદિકં ॥ ૯૦ ॥ તદા વિજ્ઞાય તાન્ શીઘ્રં ચક્રમૃત્સેવકાઃ
સુરાઃ । મૃગાનિવ ત્રાસયંતિ તત્કૃતોપદ્રવૈઃ સહ ॥ ૯૧ ॥ અનન્યગતય-
સ્તેઽથ મધ્યે કૃત્વાંસપૂરુપાન્ । નતાશ્ચમૂપર્તિં તેન નીયંતે ચક્રિણૌતિકે
॥ ૯૨ ॥ ઢૌકયિત્વા પ્રામૃતાનિ નત્વા વિજ્ઞપયંત્યદઃ । પ્રમો દૃષ્ટોઽનુભા-
વસ્તે વયં સ્મઃ સેવકાસ્તવ ॥ ૯૩ ॥ અજ્ઞાનાત્પ્રાતિકૂલ્યં ચ યદસ્માભિઃ
કૃતં ત્વયા । કૃપામાધાય સહ્યં ત-ચ્છરણાગતવત્સલ ! ॥ ૯૪ ॥ ચક્ર-

ઓ આ ચક્રીને સેવે છે. તો તમને શું લાજ આવે તેમ છે. ? પાંચની સાથે દુઃખ હોતું
નથી. (૮૭) યુદ્ધમાં મોટા-પરાક્રમી શત્રુથી પોતાનો પરાજય થાય તે પણ શોભામાં
છે અને યલ્હીન રાજાઓના યુદ્ધમાં જો પોતાનો જય થાય તો તે પણ લજ્ઞા માટે જ છે.
(૮૮) જે વિધિના યોગે ઉચ્ચત અવસ્થા પામેલા હોય તેની સાથેની સ્પર્ધા તે પોતાને જ
અહિતકારક છે જેમકે પર્વતની સાથે સ્પર્ધા કરી તેના પર દાંતવડે પ્રહાર કરનાર હાથી
દાંત વિનાના થાય જ છે. (૮૯)

આ પ્રમાણે વધારા છતાં મ્લેચ્છોના ઉપરોધથી તેના આરાધેલા દેવો ચક્રીના
સૈન્યને અકાલે વર્ષા વિગેરે કરીને ઉપદ્રવ કરે. (૯૦) તો તે હકીકતને જાણીને ચક્રવર્તીના
સેવકભૂત દેવો તેના ઉપદ્રવો સહિત હરણીમાઓની જેમ તેઓને ત્રાસ પમાડીને મમાઢી
મૂકે. (૯૧) પછી ઘોડું કોઈ પણ શરણભૂત નથી એમ જાણીને તે મ્લેચ્છરાજાઓ
પોતાના આપ્તજનને આગળ કરીને સેનાની પાસે જઈ તેને નમે. ઇટલે તે તેઓને ચક્રવર્તી
પાસે લઈ જાય. (૯૨) તેઓ ચક્રીને પ્રણામ કરી મેટાં ધરીને વિશ્વસિ કરે કે-‘હે પ્રમો !
અમે તમારો પ્રભાવ જોયો. આજથી અમે તમારા સેવકો છીએ. (૯૩) અઘાનરહે અમે
જે આપની સાથે પ્રતિકૂળ આચરણ કર્યું તેને હે શરણાગતવત્સલ ! તમે છુપા કરીને
ષમજો.’ (૯૪) પછી ચક્રી તેમનો સત્કાર કરીને મીઠી વાણીવડે તેઓને શાંત કરે અને

વર્ત્યપિ સત્કૃત્ય સ્તિધ્વગીઃ સાંત્વયત્યમૂન્ । સુલં વસંતુ નિર્ભીકા મદા-
જ્ઞાવશવર્તિનઃ ॥ ૧૫ ॥

સેનાપતિમથાહૂય ચક્રભૃદ્વિનયાનતં । આદિશત્યુત્તરાર્દ્ધસ્થ-સિંધુ-
નિષ્કુટસાધનં ॥ ૧૬ ॥ અસ્ય પ્રાચ્યાં નદી સિંધુ-રુદીચ્યાં હિમવાન્
ગિરિઃ । દક્ષિણસ્યાં ચ વૈતાલ્યઃ પ્રતીચ્યાં લવણાંબુધિઃ ॥ ૧૭ ॥ અથ
નિર્જિત્ય તાન્ મ્લેચ્છા-નાદાય પ્રાભૃતાનિ ચ । સાર્વભૌમં નમત્યાશુ
પૂર્વવત્પૃતનાપતિઃ ॥ ૧૮ ॥

અથાન્યદા ચક્રરત્નં તતશ્ચરતિ સોત્સવં । કનિષ્ઠહિમવચ્છૈલા-ભિ-
મુલં ચક્રિણાન્વિતં ॥ ૧૯ ॥ પ્રથમં ચ પ્રયાતીદ-મૈશાનીગામિનાધ્વના ।
યિયાસોર્હિમવન્મધ્ય-મૃજુરધ્વાયમેવ યત્ ॥ ૨૦૦ ॥ અંતર્ગતાન્ વશીકુર્વન્
દેશગ્રામપુરાધિપાન્ । પ્રયાણૈર્યોજનાતૈઃ સ પ્રાપ્નોત્યુપહિમાચલં ॥ ૧ ॥
નિવેશ્ય કટકં તત્ર પૂર્વવદ્વિહિતાષ્ઠમઃ । પ્રાતસ્તુર્યેઽહિ સન્નદ્યા-રૂઢઃ
સાંગ્રામિકં રથં ॥ ૨ ॥ અનુયાતો નૃપૈઃ સર્વે-ર્વજ્રભૃદ્વિદશૈરિવ । પ્રેરયં-
સ્તુરગાન્ રથ્યાન્ રંહસા વાયુજિત્વરાન્ ॥ ૩ ॥ હિમવન્નૃભૃતો ભિત્તિ

કહે કે-‘ મારી આજ્ઞામાં વર્તતા સતા તમે અહીં આનંદથી નિર્ભય થઈને રહો. ’ (૧૫)

પછી ચક્રવર્તી સેનાપતિને બોલાવે અને વિનયવદે નમ્ર યવા તેને આજ્ઞા કરે કે-‘ તમે
ઉત્તરાર્ધમાં રહેલા સિંધુના નિષ્કુટને સાધી આવો. ’ (૧૬) એ યવની પૂર્વે સિંધુ નદી,
ઉત્તરે હિમવાન પર્વત અને દક્ષિણે વૈતાલ્ય તથા પશ્ચિમે લવણસમુદ્ર આવેલ છે. (૧૭)
ચક્રવર્તીની આજ્ઞાને પામી તે સેનાની ત્યાં જઈ ત્યાં રહેલા મ્લેચ્છોને જીતી તેઓના મેટળા
સહ ચક્રવર્તી પાસે આવીને પ્રથમની જેમ નમસ્કાર કરે. (૧૮)

અન્યદા ચક્રરત્ન ત્યાંથી ઉત્સવસહિત ચૂલહિમવાન્ પર્વત તરફ ચાલે. ચક્રી પણ તેની
પાછલ સર્વ સૈન્યસહિત ચાલે. (૧૯) પ્રથમ તે દેશના દિશા તરફ ગમન કરે, બેમકે
હિમવાનના મધ્યભાગ તરફ જવાની ઇચ્છાવાળાને આ માર્ગ જ સરલ છે. (૨૦૦) દરરોજ
એક યોજનપ્રમાણ પ્રયાણ કરતાં અને માર્ગમાં આવતા દેશ, ગ્રામ અને નગરના સ્વામી-
ઓને જીતીને વશ કરતા અનુક્રમે હિમાચલપર્વત સમીપે પહોંચે. (૨૦૧) ત્યાં સૈન્યની
ઠાવણી નાણીને પ્રથમની જેમ અટક કરે. ચોથે દિવસે પ્રાતઃકાલે સન્નદ્ય થઈને સંગ્રામ-
સંબંધી રથ ઉપર ચક્રી આરૂઢ થાય. (૨૦૨) પછી દેવોણ પરિવરેલા ઇંદ્રની જેમ અનેક
રાજાઓથી પરિવરેલા ચક્રી વેગવદે વાયુને પણ જીતે યવા રથના અશ્વોને પ્રેરણા કરીને
ચલાવે. (૨૦૩) એ રીતે ચલાવીને એ ડુશલ ચક્રી રથના અગ્રમાગવદે હિમવંતપર્વતના

रथाग्रेणातिरंहसा । त्रिस्ताडयित्वा तुरगा-न्निगृह्णाति स कोविदः ॥ ४ ॥
 प्राग्वन्नामांकितं बाणं धनुष्यारोप्य निर्भरं । मुञ्चत्याकर्णमाकृष्यो-न्नतद-
 ष्ठीर्विहायसि ॥ ५ ॥ उत्पत्य योजनानि द्वा-सप्ततिं स शरः स्फुरन् ।
 हिमवदंगिरिदेवस्य पुरः पतति दूतवत् ॥ ६ ॥ तं दृष्ट्वा सोऽपि रुष्टः प्राक्
 पश्यन्नामाथ चक्रिणः । प्रीत्या प्राभृतमादाय राजेंद्रमुपतिष्ठते ॥ ७ ॥
 वक्त्येवं सकलं क्षेत्रं स्वयेदं तरसा जितं । त्वत्सेवकोऽस्म्यहं देवो-दीच्य-
 पर्यतरक्षकः ॥ ८ ॥ सर्वोपधीस्तथा कल्प-द्रुमपुष्पस्रजोऽद्भुताः । हिमव-
 दंगिरिकुंजोस्थं चंदनं तद्धृदांषु च ॥ ९ ॥ उपादायोपदां तस्ये-त्या-
 दिकां भूपभूपतिः । तं सत्कृत्य विस्तृज्याथ व्यावर्त्तयति वाजिनः ॥ १० ॥

अशेषदिक्तव्यास-जयतूर्यव्रजध्वनिः । उपैत्युपभकूटाद्रिं चक्री शक्र
 इवर्द्धमान् ॥ ११ ॥ त्रिः स्पृष्ट्वा तं रथाग्रेण पौरस्त्ये कटकैऽस्य च ।
 रत्नेन काकिणीनाम्ना निजं नाम लिखत्ययं ॥ १२ ॥ तच्चैवं-ओसप्पिणी
 इमीसे तइयाएँ समाएँ पच्छिमे भाए । अहमंसि चक्कवट्टी भरहो इअ

नितंब भागने अति जोरधी ग्रण वखत ताडन करे. पछी घोडाओने स्थिर उभा राखे,
 (२०४) अने प्रथमनी जेम पोतातुं नामांकित बाण धनुष्यपर आरोपण करी धनुष्यने
 कर्णपर्यंत अत्यंत खेंची उंची दृष्टि करीने आकाशमां छोडे. (२०५) ते स्फुरायमान बाण
 घोंतेर योजन उंचे जइ हिमवतगिरिना स्वामी देवनी पासे (तेनी सभामां) दूतनी जेम जइने
 पडे. (२०६) तेने जोइने प्रथम तो ते पण रुष्टमान थाय पण पछी बाण उपर चक्रांतुं नाम
 बांकीने शांत थइ प्रीतिपूर्वक भेटणुं लइने चक्री पासे आवे, (२०७) अने नमस्कार
 करीने कहं के-“आ सर्वे चय तं पराक्रमबडे जोतो लोधिनुं छे तेथो हे देव ! हुं तमारो
 सेवक छुं अने भरतच्येनरा उत्तरना पर्यंतमागनो रक्षक छुं.” (२०८) पछी सर्वोपधि,
 कल्पवृक्षना पुष्पोनी अद्भुतमाळा, हिमवतपर्वतना कुंजमां उगेलुं चंदन अने तेना परना
 (पद्म)द्रहलुं पाणी विगेरे भेट तरीके घरे. (२०८) ते सर्व भेटने ब्रह्मण करीने चक्री तेनो
 सत्कार करी विसर्जन करे, अने ते घोडाओने पाछा बाळे. (२१०)

पछी समस्त दिशामां व्यापी रहेला जयवाजिघोना ध्वनिपूर्वक इंद्रममान आदि-
 वाळा चक्री त्यांधी ऋषमकूट समीपे आवे. (२११) ते ऋषमकूटने रथना अग्रभाग
 पडे ग्रण वार स्पर्श करीने पूर्व बाजुना तेना कटक उपर काकिणीरत्नबडे चक्री पोतातुं
 नाम लखे. (२१२) तेमां आ प्रमाणे लखे-“आ अवसर्पिणीमां वीजा आराने पाछले

નામધિજ્ઞેન ॥ ૧૩ ॥ અહમંસિ પદમરાયા અહં ય ભરહાહિવો ણરવરિંદો
 ણરિથ મહં પહિસત્તૂ જિથં મણ ભારહં વાસં ॥ ૧૪ ॥ રીત્યાનયા યથા-
 ક્ષેત્રં યથાકાલં યથાહ્યં । નામલેખનમાભાવ્યં સર્વેષામપિ ચક્રિણાં
 ॥ ૧૫ ॥ તતો નિવૃત્ય કટક-મુપેત્ય કૃતપારણઃ । હિમવદ્ગિરિદેવસ્ય
 વિધત્તેઽઘ્રાહિકોત્સવં ॥ ૧૬ ॥ મહોત્સવે સમાપ્તેઽસ્મિન્ વ્યાઘ્રુદ્યેતઃ પ્રવર્તતે ।
 વૈતાલ્યાભિમુખં ચક્રં યામ્યદિગ્ગામિનાધ્વના ॥ ૧૭ ॥ વૈતાલ્યસ્યોદશ્ચિ-
 તંધે નિવેશિતચમૂસ્તતઃ । જેતું વિદ્યાધરાધીશાન્ પૂર્વવત્કુરુતેઽષ્ટમં ॥ ૧૮ ॥
 પતેઽનુકંપ્યમનુજ- માત્રત્વાત્તત્ર નોચિતં । શરમોક્ષણમિત્યેષ નૈનમાદ્રિયતે
 વિધિં ॥ ૧૯ ॥ ઇતિ શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિસૂત્રે, યતુ શ્રીહૈમન્નપમચરિત્રે ભર-
 તસ્યાત્ર શરમોક્ષણમુક્તં તન્મર્તાંતરમવસેયં.

અથ વિદ્યાધરાસ્તેઽપિ જાનંતિ ચક્રવર્ત્યસૌ । સ્મરત્યસ્માન્ વયં
 વ્હાસ્ય સેવકાઃ શાશ્વતસ્થિતેઃ ॥ ૨૦ ॥ યદમી અવધિજ્ઞાના-અભાવેઽપિ

માગે હું ભરત એવા નામનો ચક્રવર્તી થયો છું. (૨૧૩) હું પ્રથમ રાજા છું. હું આખા
 ભરતનો સ્વામી નરેંદ્ર છું. મારો કોઈ પ્રતિશત્રુ નથી. મેં આખા ભરતક્ષેત્રને जीतेछું છે. ”
 (૨૧૪) આ રીતે જે ક્ષેત્રમાં જે કાળે જે નામના ચક્રી થાય તે પોતપોતાના ક્ષેત્રસંબંધી
 ઋપમકૂટ ઉપર પોતાનું નામ લખે. આ પ્રમાણે સર્વ ચક્રી માટે સમજાવું. (૨૧૫) હવે
 ચક્રી ત્યાંથી પાછા વળીને સૈન્યમાં આવી પારણું કરે અને હિમવદ્ગિરિના દેવસંબંધી
 અઘ્રાહિકા મહોત્સવ કરે. (૨૧૬) મહોત્સવ સમાપ્ત થયે ચક્રરત્ન ત્યાંથી પાછું વળે ને
 દક્ષિણ દિશા સન્મુખના માર્ગવડે વૈતાલ્ય સન્મુખ ચાલે. (૨૧૭) ચક્રી પણ તેની
 પાછલ ચાલીને વૈતાલ્ય પર્વતના ઉત્તર બાજુના નિતંબ પાસે લશ્કરનો પડાવ કરે, અને
 વિદ્યાધરોના સ્વામીને જીતવા માટે પૂર્વની જેમ અટકાવ કરે. (૨૧૮) વૈતાલ્યપર રહેલા
 વિદ્યાધરો અનુકંપા (કૃપા) કરવા લાયક મનુષ્યો જ હોવાથી બાણ મૂકવા વિગેરે ક્રિયા
 કરવાનું ત્યાં યોગ્ય નથી તેથી તે ક્રિયા ન કરે. (૨૧૯) આ પ્રમાણે શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ
 સૂત્રમાં વહેતું છે. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત શ્રીઋપમચરિત્રમાં ભરતચક્રીએ બાણ મૂકવાનું કહ્યું
 છે, તે મર્તાંતર બાણવો.

હવે વિદ્યાધરો પણ જાણે કે- ‘ આ ચક્રવર્તી આવેલ છે, તે અમને સંભારે છે. અમે
 એના સેવક છીએ એવી શાશ્વત સ્થિતિ છે. ’ (૨૨૦) આ વિદ્યાધરો અવધિજ્ઞાનનો અમાવ

विदन्ति वै । चक्रिणश्चितितं तच्चा—चित्यदिव्यानुभावतः ॥ २१ ॥ सौध-
मेशानगा देव्यो यथोर्ध्वस्वर्गवासिनां । कामुकानामभिप्रायं जानन्ति
दिव्यशक्तितः ॥ २२ ॥

तेऽथ प्राभृतमादाय स्त्रीरत्नादिकमद्भुतं । नमन्ति चक्रिणं स्वामिन्
वयं स्मः सेवका इति ॥ २३ ॥ युयुत्सवः कदाचित्ते चेद्भवन्ति धृतायुधाः ।
साधितानेकविद्यास्त्रा भटमन्या महाभुजाः ॥ २४ ॥ तदा रणरसं तेषा-
मापूर्य विविधाहवैः । वशीकरोति तांश्चक्री निपादी कुंजरानिव ॥ २५ ॥
अत एव जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिचूर्णो भरतचक्रयधिकारे 'अण्णे भण्णंती' लु-
त्त्वा द्वादशवर्षावधि नमिबिनमिभ्यां सह युद्धमुक्तमिति ज्ञेयं. स्वीकृत्य
प्राभृतं तेषां सोऽथ सत्कृत्य तानपि । विस्तृत्य मुदितस्तेषां कुरुतेऽष्टा-
हिकोत्सवं ॥ २६ ॥

वैताढ्यात्तत ऐशान्यां गंगादेवीगृहं प्रति । प्रतिष्ठते चक्ररत्नं गंगाखं-
डजयोत्सुकं ॥ २७ ॥ अत्र जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिवृत्तिः—यच्चक्री ऋषभकूटतः

छतां पण आ प्रमाणे चक्रवर्तीनुं चितित जाणे ते अचित्प एवा दिव्य अनुभावधकी
जाणयुं. (२२१) जुओ सौधर्म ने ईशान देवलोकांमां रहेली देवीओ तेनी उपरना देव-
लोकांमां रहेला देवोनी कामुक अवस्थाना अभिप्रायने दिव्य शक्तिवडे जाणे छे तेम
अही समजयुं. (२२२)

पक्षी ते विद्याघरो स्त्री-रत्नादिक अद्भुत भेटयुं लहने चक्रवर्ती पासे आवे अने
तेने नमस्कार करे. पक्षी कहे के—'हे स्वामिन् ! अमे तमारा सेवको छीए.' (२२३)
कदापि अनेक विद्या अने अस्त्रने साधनारा, पोताने महाभुज एवा सुमट तरीके माननारा
तेओ युद्ध करवानी इच्छाथी शस्त्रने धारण करी युद्ध करवा आवे छे (२२४) त्यारे तेमना
युद्धरसने विविध प्रकारना संग्रामवडे पूर्ण करीने मावत जेम हाथीने वश करे तेम ते
विद्याघरोने चक्री वश करे छे. (२२५) आ ज कारणथी श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिनी चूर्णिमां
भरतचक्रीने अधिकारे 'अन्य कहे छे' एम कहीने बार वर्ष सुधी नमि बिनमि साथे युद्ध
धयानुं कहेल छे. पक्षी ते विद्याघरोनुं भेटयुं स्वीकारी, तेमनो सत्कार करीने चक्री तेमने
विस्मर्जन करे छे, अने हर्ष पाण्या सता तेना निमित्ते अष्टाहिकोत्सव करे. (२२६)

महोत्सव पूर्ण थये गंगाखंडने जातवाने उत्सुक एवं चक्ररत्न वैताढ्यथी ईशान
कोणनी सामे गंगादेवीना गृह तरफ चाले. (२२७) अही जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिनी वृत्तिमां

પ્રત્યાવૃત્તો ન ગંગાં સાધયમાસ તદ્વૈતાદ્યવર્તિવિદ્યાધરાણામનાત્મસાત્ક-
રણેન પરિપૂર્ણોત્તરખંડસ્યાસાધિતત્વાત્કથં ગંગાનિષ્કુટસાધનાયોપક્રમત
ઇત્યવસેયં. નિવેશ્ય કટકં ગંગા-દેવ્યાશ્ચ ભવનાંતિકે । સિંધુવત્સાધ્યત્યેપ
તાં નતાં નિહિતોપદાં ॥ ૨૮ ॥ યચ્ચાત્ર ભરતચક્રિણો ગંગાદેવીભોગેન વર્ષ-
સહસ્રાતિવાહનં શ્રૂયતે, તજ્જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રે ચૂર્ણે ચાનુક્તમપિ શ્રીઋ-
ષભચરિત્રે પ્રોક્તમસ્તીતિ જ્ઞેયં.

તસ્યા અપ્યુત્સવે પૂર્ણે ચક્રરત્નં તતઃ પુનઃ । ગંગાપશ્ચિમકૂલેન દક્ષિ-
ણસ્યાં પ્રતિષ્ઠતે ॥ ૨૯ ॥ ક્રમાત્લંડપ્રપાતાયા ગુહાયા દ્વારસન્નિધૌ । ઉપેત્ય
ચક્રમૃત્તત્ર સ્કંધાવારં નિવેશયેત્ ॥ ૩૦ ॥ કૃતાષ્ટમતપાશ્ચિત્તે નક્તમાલં
ગુહાધિપં । ચિતયેત્સોઽપ્યુપૈત્યેનં સોપદઃ કૃતમાલવત્ ॥૩૧॥ તતસ્તંસ્યોત્સવે
પૂર્ણે જિગીપુશ્ચક્રવર્ત્યથ । સમાદિશતિ સેનાન્યે ગંગાનિષ્કુટસાધનં ॥૩૨॥

ગંગા પ્રત્યગ્ વહત્યસ્ય પ્રાચ્યાં લવણતોયધિઃ । વૈતાદ્યહિમવંતૌ ચ
દક્ષિણોત્તરયોર્વિશોઃ ॥ ૩૩ ॥ ચતુર્ભિઃ કૃતસીમાપિ ગંગયા મધ્યલંડતઃ ।

કહ્યું છે કે-‘ ઋષભકૂટથી પાછા વળેલા ચક્રી ગંગાને સાધતા નથી કારણ વૈતાદ્યવર્તી વિદ્યા-
ધરોને વશ નહીં કરેલા હોવાથી પરિપૂર્ણ ઉત્તરખંડને સાધ્યા વિના ગંગાનિષ્કુટને સાધવાનો
ઉપક્રમ કેમ કરે ? પછી ચક્રી ગંગાદેવીના ભવનપાસે ભરતચક્રનો પહાવ કરીને સિંધુદેવીની
ઝેમ ગંગાદેવીને સાધે, તે નમસ્કાર કરીને મેટળું ધરે. (૨૨૮) અહીં જ ભરતચક્રી
ગંગાદેવી સાથેના ઉપભોગમાં હજાર વર્ષ વ્યતિક્રમાવ્યાનું સાંમઝીંદા છીંદે તે જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞ-
સિસૂત્રમાં કે તેની ચૂર્ણમાં કહેલ નથી. માત્ર ઋષભચરિત્રમાં કહેલ છે એમ સમજવું.

ચક્રી ત્યાં ગંગાદેવી સંબંધી અષ્ટાદિકોત્સવ કરે અને તે પૂર્ણ થયે સતે ચક્રરત્ન ગંગાના
પશ્ચિમ કિનારાને માગે દક્ષિણ તરફ ચાલે. (૨૨૯) અનુક્રમે તે લંડપ્રપાતાગુફાની
સમીપે આવીને ઉઠું રહે. તેની પાછળ ચાલતા ચક્રી પણ ત્યાં આવીને પહાવ કરે. (૨૩૦)
પછી અદ્ભુતપ કરીને ચિત્રમાં તે ગુફાના અધિપતિ નક્તમાલદેવનું ધ્યાન કરે. તે પણ
આસનકંપથી તરત જ ચક્રી પાસે આવે અને મેટળું ધરી કૃતમાલદેવની ઝેમ તેની આજ્ઞા
સ્વીકારે. (૨૩૧) તેના સંબંધનો અષ્ટાદિકોત્સવ પૂર્ણ થયે સતે જીવવાને દૃઢતા ચક્રી
ગંગાના ઉત્તરનિષ્કુટને સાધવાની સેનાનીને આજ્ઞા કરે. (૨૩૨)

૫ વિમાગની પશ્ચિમે ગંગા વહે છે, પૂર્વે લવણસમુદ્ર આવેલો છે અને દક્ષિણ તેમ જ
ઉત્તર દિશાએ વૈતાદ્ય ને હિમવત પર્વત આવેલા છે. (૨૩૩) આ પ્રમાણે જ ચતુઃસીમા-

पृथक्कृतं विभज्येति गंगानिष्कृतमुच्यते ॥ ३४ ॥ सोऽपि गंगामथोत्तीर्य
चर्मरत्नेन सिंधुवत् । म्लेच्छान्निर्जित्य तत्राज्ञां प्रवर्त्तयति चक्रिणः
॥ ३५ ॥ चरितार्थो गृहीत्वा त-त्प्राभृतान्यर्यमव्युतिः । नत्वा चक्रिक्रमौ
वक्ति तज्जयं निहितोपदः ॥ ३६ ॥ विस्मृष्टश्चक्रिणाप्येष भूरिसत्कारपूर्वकं ।
स्वावासे विहितस्नान-भोजनो रमते सुखं ॥ ३७ ॥

चक्री वक्त्यन्यदाकार्य द्वारं भो पृतनापते ! । दर्याः खंडप्रपाताया
औत्तराहं प्रकाशय ॥ ३८ ॥ तमिस्रायाम्यदिग्द्वारो-द्घाटने यो विधिः
कृतः । तेनैव विधिना द्वार-मुद्घाटयति सोऽप्यदः ॥ ३९ ॥ तेनैव वि-
धिना चक्री विशत्यस्यां चमूवृतः । आत्मा कर्मावृतो मातुः कुक्षाविव
शिवाप्तये ॥ ४० ॥ मंडलान्यालिखन् भित्तयो-र्नद्यावुत्तीर्य ते उभे ।
निर्याति याम्यद्वारेणो-द्घाटिताररिणा स्वयं ॥ ४१ ॥ ननु च-तमि-

षाळा मध्यखंडमाथी गंगाए विभाग पाडीने तेने जूदो पाडेल छे, तेथी ते (उत्तर) गंगा-
निष्कृत कहेवाय छे. (२३४) सेनानी पण चर्मरत्नवडे सिंधु नदीनी जेम गंगा नदी उत्त-
रीने म्लेच्छोने जीती त्यां चक्रीनी आज्ञा प्रवर्तवे. (२३५) पछी चरितार्थ घडेल छर्पनी
जेथी फातिवाळो सेनानी ते राजाओना भेटणा लहने चक्रवर्ती पासे आवे अने तेमना
चरणने नभीने भेटणुं आगळ धरी म्लेच्छोना जयनी हकीकत निवेदन करे. (२३६)
चक्री अत्यंत सत्कारपूर्वक तेने राजा आपे एटले ते पण पोतांना आवासे आधी स्नान
भोजन करीने आनंदमा प्रवर्त्ते. (२३७)

अन्यदा सेनानीने घोलावीने चक्री आज्ञा करे के-‘हे सेनानी ! खंडप्रपाता गुफाना
उत्तर बाजुना द्वारने प्रकाशित करो (उघाडो). (२३८) सेनानी पण तमिस्रागुफाना
दक्षिण दिशाना द्वार उघाडवा माटे जे विधि कथों हतो ते प्रमाणे सर्व विधि अर्ही
पण करीने तेना द्वार उघाडे. (२३९) पछी चक्री पण पूर्वोक्त विधि प्रमाणे जेम मोथ
प्राप्तिने माटे वर्मावृत एवो आत्मा मातानी कुक्षिमां प्रवेश करे तेम सेनासहित तेमां
प्रवेश करे. (२४०) अंदरनी पंने भीतो उपर मंडळो आळेखीने, पंने नदीओ
उत्तरीने पोतानी मेळे उघडी गयेल्ला बारणावाळा दक्षिणमातुना द्वारवडे चक्री सेना-
सहित गुफानी बहार नीकळे. (२४१) अर्ही कोइ शंका करे छे के-चक्री तमिस्रागुफा-

१ मोघप्राप्ति मनुष्यमय विना यह शक्यो नथी, तेथी मनुष्यपण्यानी प्राप्ति माटे गर्म-
प्रवेश करवो पडे छे.

સૂચ્યા પ્રવિશતિ વિનિર્ગચ્છતિ ચક્રમૃત્ । ઁંડપ્રપાતયા તત્ર કિં કારણમિ-
હોચયતે ॥ ૪૨ ॥ ંવં દિગ્વિજયઃ સૃષ્ટ્યા કૃતઃ સ્યાદ્યચ્ચ શોભનં । કાર્યં
તત્ક્રિયતે સૃષ્ટ્યા સૂદર્કં સ્યાત્તથા ચ તત્ ॥ ૪૩ ॥ તત્પૂર્વોક્તક્રમેણૈવો-
પક્રમંતે જયાય તે । પ્રવર્તયેત્તાનેવં હિ ચક્રં તન્માર્ગદેશકં ॥ ૪૪ ॥

સ્કંધાવારં નિવેશ્યાથ ગંગાયાઃ પશ્ચિમે તટે । અષ્ટમં કુરુતે ચક્રી
નિધાનાનિ નવ સ્મરન્ ॥ ૪૫ ॥ અથાષ્ટમપરીપાકે નિધીનામધિદેવતાઃ ।
પ્રત્યક્ષીભૂય શસંતિ નત્તૈવં ચક્રવર્તિનં ॥ ૪૬ ॥ ભવતા ભૂરિભાગ્યેન વયં
સ્વામિન્ વશીકૃતાઃ । મૃત્યાનસ્માન્નિર્ધીશ્ચૈતા-ન્નવાપિ, સ્વીકુરુ પ્રમો
। ૪૭ ॥ યથેચ્છમુપયુંક્ત્વામૂં-સ્ત્વદાયત્તાનથ પ્રમો । સ્વૈરં નિયોજયાસ્માંશ્ચ
કિંકરાન્નિધિરન્ધકાન્ ॥ ૪૮ ॥ વશીકૃતનિધિશ્ચક્રી તતઃ પૂર્ણીકૃતાષ્ટમઃ
ક્ષાત્મકો નિધાનાનાં વિધતેઽઘાહિકોત્સવં ॥ ૪૯ ॥

કદાચિદથ સેનાન્ય-માહૂયાજ્ઞપયત્યસૌ । અપાચ્યભરતાર્ધસ્થ-ગંગા-
નિષ્કુટસાધનં ॥ ૫૦ ॥ પ્રાચ્યપાચ્યોઃ સમુદ્રાભ્યાં પ્રતીચ્યામથ ગંગયા, ।

વહે પ્રવેશ કરે અને ઁંડપ્રપાતાવહે નીકળે તેહું શું કારણ ? તેને જવાબ આપે છે કે
'આ રીતે જ સૃષ્ટિના ંટલે સઘલી-જમથી ઘાજુના ક્રમવહે કરેલો દિગ્વિજય કહેવાય છે,
તેથી લોકમાં પળ જે શુભ કાર્ય હોય તે સર્વ સૃષ્ટિના ક્રમવહે જ કરાય છે. તે પ્રમાણે કર-
વાથી તે કાર્યનો પરિણામ સારો આવે છે, (૨૪૨) તેથી કરીને સર્વ ચક્રીઓ ઉપર કહેલા
ક્રમવહે જ વિજયને માટે યત્ન કરે છે અને તેમને માર્ગ દેલાડનાર ચક્રરત્ન પળ તેમને
ં જ રીતે પ્રવર્તાવે છે. ' (૨૪૩-૪૪)

હવે ચક્રવર્તી ગંગાના પશ્ચિમ કિનારે લશ્કરનો પઢાવ કરીને નવ નિધાનહું સ્મરણ
કરતા સતા અષ્ટમ કરે. (૨૪૫) અષ્ટમ પૂર્ણ થતાં નવનિધિના અધિષ્ઠાયક દેવો
પ્રગટ થાને ચક્રવર્તીને નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે કહે કે- ' હે સ્વામિન્ ! અત્યંત માગ્ય-
માઝા ંવા તમે અમને વશ કર્યા છે તો હવે હે પ્રમો ! સેવક ંવા અમારો અને આ નવે
નિધાનોનો તમે સ્વીકાર કરો. (૨૪૭) હે પ્રમો ! આ તમારે વશ ંવા નિધાનોનો યથેચ્છ
ઉપયોગ (ઉપયોગ) કરો, અને અમે તે નિધિના રસકો જે તમારા સેવકો છીએ તેને સ્વેચ્છાં
આપના કાર્યમાં જોડી ઘો, (૨૪૮) વશ થયેલા છે નિધિ જેને ંવા ચક્રી અષ્ટમ
પૂર્ણ થયે સતે સ્નાન-મોજનાદિ કરીને તે નિધાનો સંઘથી અઘાહિકોત્સવ કરે. (૨૪૯)

અન્યદા ચક્રી સેનાનીને ંલાવીને આઘ્ઘા કરે કે ' દધિણ ભરતાર્ધમાં રહેલા ગંગા
નિષ્કુટને સાધી આવો. ' (૨૫૦) તે નિષ્કુટની પૂર્ણે ને દધિણે સઘળ સઘદ્ર છે. પધિમ

વૈતાલ્યેનોત્તરસ્યા તન્નિકુંડં વિહિતવિધિ ॥ ૫૧ ॥ સોઽપ્યુત્તીર્ય
તથા ગંગાં શ્લેચ્છાન્નિર્જિત્યં પૂર્વવંત્ । ડપાત્તપ્રીભૂતઃ સર્વં નિવેદયતિ
ચક્રિણઃ ॥ ૫૨ ॥

एवं साधितपदखंडे कृतकार्येऽथ चक्रिणि । स्वराजधान्यभिमुखं
बलते चक्रमुत्सवैः ॥ ५३ ॥ ततश्चक्री गजारूढ-श्चामरच्छत्रशोभितः ।
निनदन्मंगलातोयः साश्चर्यं वीक्षितो जनैः ॥ ५४ ॥ स्वराज्यधान्यां
अभ्यर्च्य स्तंभावारं निवेशयेत् । कृताष्टमतपांस्तत्र कुरुते पौषधत्रयं ॥ ५५ ॥
स्वराजधान्यधिष्ठातु-र्देवस्यानेन साधनं । कुरुते तच्च निर्विघ्न-वासस्थै-
र्यथिमात्मनः ॥ ५६ ॥ अष्टोष्टमपरीपाके आरूढा जयकुंजरं । नदस्तु भूरि-
वाद्येषु विविधद्विसमन्वितः ॥ ५७ ॥ साश्चर्यं वीक्षितो लोकैः । पूर्वपुण्य-
प्रशंसिभिः । राजधानीं प्रविशति यदा चक्री महोत्सवैः ॥ ५८ ॥ तदा-
भियोगिका देवा बहिरंतः प्रमांजिता । सुगंधिनीरैः सिंक्तां तां कुर्युर्नाना-
ध्वजांचिता ॥ ५९ ॥ केचिच्च मुदिता देवाः पुरीं विंशति चक्रिणि । वृष्टि-

ગંગાં નદી છે અને ઉત્તરે વૈતાલ્ય પર્વત આવેલ છે. આ પ્રમાણે ને નિકુંડનો અવધિ કણો છે.
(૨૫૧) સેનાની પર્ણ પ્રથમ પ્રમાણે જો મંથાનેં ઉતરીને, શ્લેચ્છાને જીતીને, ધધાની પાસેથી
મેટળું લઈને ચક્રવર્તી પાસે આવે અને તે ફક્ત નિવેદન કરે. (૨૫૨)

આ પ્રમાણે છપ્પં સુંદ સાધીને ચક્રી કૃતકાર્ય થયે સતે ચક્ર ઉત્સવપૂર્વક રાજધાની
સરખ બઢે. (૨૫૩) તેની પછવાડે હાથીઉપર બેસીને ચાલતા ચક્રી ચામર-છત્રવડે
શોમતા, મંગલવાજિત્રો વાગતા અને લોકોથી આશ્ચર્યપૂર્વક જોવાતા પોતાની રાજધાની
સમીપ આવીને ત્યાં લચકરનો પઢાવ કરે. પછી અઢમનો તપ કરીને ત્રણ પોસહ કરે.
(૨૫૪-૫૫) આથી રીતે અઢમવડે પોતાની રાજધાનીના અધિષ્ઠાતા દેવની સાધના પો-
તાને નિર્વિઘ્નપણે સ્થિરતાપૂર્વક ત્યાં રહેવાનું થવા માટે કરે. (૨૫૬) અઢમ પુરો થયે
હાથીઉપર બેસીને વિવિધ પ્રકારની શ્રદ્ધિસહિત અનેક પ્રકારના વાજિત્રો વાગતે સતે
અને પૂર્વપુણ્યની પ્રશંસા કરતાં લોકોથી આશ્ચર્યપૂર્વક જોવાતે સતે ચક્રવર્તી જ્યારે મહો-
ત્સવપૂર્વક પોતાની રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરે તે વચ્ચે તેના આભિયોગિકદેવો નગરીને અંદર
ને બહારથી સાફ કરે, સુગંધી બલ્લવેદે સંધિ અને નાનાપ્રકારની ધ્વજાઓવડે ઘ્યાત કરે.
(૨૫૭-૫૯) મેટલાક દર્શ પામેલાં દેવો ચક્રી નગરીમાં પ્રવેશ કરે તે વચ્ચે આમરણ,

માભરણસ્વર્ણ-રત્નવજ્રૈર્વિતન્વતે ॥ ૬૦ ॥ તદા તં બહવઃ કામ-ભોગદ્ર-
વ્યાર્થિનો જનાઃ । પ્રશંસંતઃ સ્તુવંતશ્ચો-ચારયંત્યાશિપાં શતાન્ ॥ ૬૧ ॥
વહુભિર્વાસૈરૈદૃષ્ટા-મંપૂર્વામિવ તાં પુરીં । નિરીક્ષમાણઃ સાનંદ-મતિક્રામન્
ગૃહાવલીઃ ॥ ૬૨ ॥ નરનારીસહસ્રાણાં નમસ્કારાંજલીન્મુદા । આદદાનઃ
ક્રમાદેતિ સ્વપ્રાસાદાવતંસકં ॥ ૬૩ ॥ અથાવસ્થા નર્ગેદ્રાત્ સેવકાન્નાકિનો
નૃપાન્ । સેનાપત્યાદિરત્નાનિ સર્વં ચાન્યપરિચ્છદં ॥ ૬૪ ॥ સત્કૃત્ય
વિસ્તૃજત્યાશુ ગમનાય નિજાશ્રયાન્ । સ્ત્રીભિર્નાટ્યૈઃ પરિવૃતો વિશત્યંત-
રૈહં સ્વયં ॥ ૬૫ ॥ તત્ર સ્વજનવર્ગં સ્વં મિત્રાણિ જ્ઞાતિજાનપિ- । સંબંધિ-
નશ્ચ મૃત્યાંશ્વા-લાપયેત્તેમપૃચ્છયા ॥ ૬૬ ॥ કૃતસ્નાનસ્તતો મુંકે, જિના-
ર્ચર્ચનપૂર્વકં । તતોઽન્નુતૈર્ગતિનાટ્યા-દિમિમુંકે, સુખાનિ સઃ ॥ ૬૭ ॥

અથ પોડશ દેવાનાં સહસ્રાઃ પાર્થિવાસ્તથા । સેનાપત્યાદિરત્નાનિ
પરિવારસ્તથાસ્થિતઃ ॥ ૬૮ ॥ એત્ય વિજ્ઞપયંચેવં પ્રણતાશ્ચક્રવર્તિનં ।
જિગ્યે ક્ષેત્રમિદં સ્વામિન્ ચતુરંતાવધિ ત્વયા ॥ ૬૯ ॥ તત્કુર્મશ્ચક્રવર્તિ-

સ્વર્ણ, રત્ન અને ષષ્ઠમણિની શ્રુતિ કરે. (૨૬૦) તે ઘણે કામભોગ ને દ્રવ્યના અર્થો
ઘણા જનો ચક્રીની પ્રશંસા કરે, સ્ત્રી અને સૈંકડોગમે આશિપો આપે. (૨૬૧)
ઘણા દિવસોપ દીઠેલી તે નગરીને જાણે અર્પૂ જોતા હોય તેમ આનંદપૂર્વક જોતા અને
ગૃહોની શ્રેણીઓનું અતિક્રમણ કરતા, હજારોગમે નર-નારીઓના નમસ્કારરૂપી અંજલિને
હૃદયથી પ્રદાન કરતા અનુક્રમે પોતાના પ્રાસાદાવતંસકપાસે આવે. (૬૨-૬૩) પછી ત્યાં
હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરીને પ્રથમ સેવક દેવતાઓને, રાજાઓને, સેનાપતિ વિગેરે રત્નોને
અને સર્વ અન્ય પરિવારને સત્કાર કરીને પોતપોતાને સ્થાનકે શીઘ્ર જવા માટે વિસર્જન
કરે (રજા આપે). પછી સ્ત્રીઓથી અને નૃત્ય કરનારાઓથી પરિચર્યા સત્તા પોતાના મહે-
લમાં પ્રવેશ કરે. (૬૪-૬૫) પછી (પાછલ રાજધાનીમાં રહેલા ઘણા) પોતાના સ્વજ-
નવર્ગને, મિત્રોને, જ્ઞાતિજનોને, સંબંધીઓને અને સેવકોને કુશલ પૂછે. (સર્વની સુખ
લેય). (૬૬) પછી સ્નાન કરી, જિનાર્ચન કરીને મોજન કરે. ત્યારબાદ અદ્ભુત એવા
ગીત-નાટ્યાદિવધે સુખભોગ મોગવે. (૬૭)

અન્યદા સોઠ હજાર દેવો અને સોઠ હજાર રાજાઓ તથા સેનાપતિ રત્ન વિગેરે સમસ્ત
પરિવાર ચક્રવર્તી પાસે આવીને પ્રણામપૂર્વક આ પ્રમાણે વિશ્વસિ કરે-‘ હે સ્વામિન્ !
આ મરતચેત્ર ચારે દિશાના છેઢાપર્યંત આપે જીતી લીધું છે, તેથી અમે મહોત્સવપૂર્વક

र्वाभिपेकं समहोत्सवं । यथा वो रुचिरित्येवं चक्री तदनुमन्यते
 ॥ ७० ॥ अथ राज्याभिपेकार्थं-मष्टमं कुरुते तपः । अभिपेकास्पदं सजी-
 कार्थत्याभियोगिकैः ॥ ७१ ॥ राजधान्यास्ततस्तेऽस्या ऐशान्या विमली-
 कृते । भूतले रचयंत्युच्च-मभिपेकाय मंडपं ॥ ७२ ॥ रत्नवद्भक्षितेस्तस्य
 रत्नस्तंभशतस्पृशः । विकुर्वत्यभिपेकार्थं मध्ये पीठं मणीमयं ॥ ७३ ॥
 चतुर्दिशं त्रिसोपान-प्रतिरूपकशालिनः । मध्येऽस्य रचयंत्येकं रत्नसिं-
 हासनं महत् ॥ ७४ ॥ इत्यादि विरचय्येते नत्वा शंसन्ति चक्रिणं ।
 प्रभो सजीकृतोऽस्माभि-रभिपेकाय मंडपः ॥ ७५ ॥ ततश्चक्री गजा-
 रूढः सोत्सवं संपरिच्छदः । उपेत्य मंडपे तस्मिन् कृत्वा पीठप्रदक्षिणां
 ॥ ७६ ॥ तत्र प्राच्यत्रिसोपान-पथेनारुह्य सोत्सवं । सिंहासनमलंकृत्यं
 तिष्ठति प्राङ्मुखः सुखं ॥ ७७ ॥

अथोत्तरप्रोष्ठपदा-प्रमुखे विहितोऽङ्गुलि । विजयादौ मुहूर्ते च तेऽ-
 भिषिचन्ति चक्रिणं ॥ ७८ ॥ तथा चोक्तं-अभिषिक्तो महीपालः श्रुति-

आपने चक्रीपणानो अभिपेक आपनी रुचि अनुसार करवा इच्छीए छीए, ' एटले चक्री
 ते घातनो स्वीकार करे. (६८-७०) हवे राज्याभिपेकने माटे चक्री अष्टमवष करे
 अने राज्याभिपेक करवानुं स्थान आभियोगिक सेरको पासे तैयार करावे. (७१) तेओ
 आ राजधानीना ईशानकृणमां स्वच्छ करेली जमीन उपर मोटो अभिपेकमंडप रचे.
 (७२) ते मंडपनी जमीन रत्नोवडे बाधे, तेमां रत्नोना सेंकडो स्तभो होय छे. तेनी
 मध्यमां अभिपेकने माटे मणिमय पीठ त्रिकुर्वे (रचे) छे. (७३) ते पीठनी चारे बाहु
 अथ अथ पगथीआ एकसरखा ने शोभिता होय छे. तेनी मध्यमां एक गोर्दु रत्नमय
 सिंहासन रचे छे (७४) आ प्रमाणे तैयार करीने तेओ चक्रवर्ती पासे आवी नमस्कार
 करीने ते हकीकत निवेदन करे के- ' हे स्वामिन् ! अमे अभिपेक माटे मंडप तैयार
 कयों छे. ' (७५) पछीचक्री हाथीउपर बेसी उत्सवसहित ने परिवारसहित
 ते मंडप समीपे आवे. त्यां हाथीपरथी उतरी पीठने प्रदक्षिणा करी उत्सवसहित
 पूर्व बाहुना अथ पगथीआवडे पीठउपर चडीने पूर्वदिशा सन्मुखना सिंहासनउपर
 आनंदपूर्वक बेसे. (७७)

पछी उत्तर प्रोष्ठपदा प्रमुख नक्षत्रो आने सते विजयादि मुहूर्तमां बघा मळीने चक्रीने
 अभिपेक करे. (७८) कथुं छे के-अवण, ज्येष्ठा, लघु (हस्त, अधिनी, अभिविद्,

જ્યેષ્ઠાલધુધ્રુવેઃ । મૃગાનુરાધાપૌષ્ણૌશ્ચ ચિરં શાસ્તિ-વસુંધરાં ॥ ૭૯ ॥
 વિજયમુહૂર્તશ્ચૈવં-દ્વૌ યામૌ ઘટિકાહીનો દ્વૌ યામૌ ઘટિકાધિકૌ ॥
 વિજયો નામ યોગોઽયં-સર્વકાર્યપ્રસાધકઃ ॥ ૮૦ ॥ પ્રાગ્વર્ણિતોઽભિપેકો
 યઃ-ચેત્રલોકે સવિસ્તરઃ । વૈમાનિકાનામુત્પત્તૌ સર્વોઽપ્યત્રાનુવર્ત્યતાં
 ॥ ૮૧ ॥ તથાભિપિક્તં-તં ગંધ-કાપાઝ્યાઃ ક્ષિત્તાંગકં । સર્વાંગાલંકૃતં
 કુર્યુ-ર્મૂષ્ણૈર્મુકુટાદિભિઃ ॥ ૮૨ ॥ જ્ઞાત્વકિન્ જય-સ્વામિન્ જપાતુલ-
 પરાક્રમઃ । રાજરાજ જય પ્રૌઢ-પુણ્યઃ, અદ્રં સદાસ્તુ તે ॥ ૮૩ ॥ ત્વયા
 જિતમિદં-જ્ઞેત્રં-ચતુરતં મહૌજસા । તત્પાલયાસંસ્થ્યવર્ષ-કોટીર્નિર્વિઘ્ન-
 સસ્તુ તે ॥ ૮૪ ॥ યવં-દેવાશ્ચ, ભૂપાશ્ચ-પૌરાશ્ચ-સપરિચ્છદાઃ । વદંતો
 મંગલાલાપા-નભિપિચ્ય-જ્ઞમંતિ-તં ॥ ૮૫ ॥

તતઃ કૃતાભિપેકોઽસૌ શ્રુત્યાનાહ્ય શંસતિ । પુર્યામસ્યાં, ગજારુદ્રા
 વિશ્વગુદ્ધોપયંસ્વિતિ ॥ ૮૬ ॥ સર્વે, મહોત્સવં-પૌરાઃ-કુર્વતુ દ્વાદશાલિકં ।

પુણ્ય) ધ્રુવ (રોહિણી, વ્રણ ઉત્તરા) તથા મૃગશિર, અનુરાધા ને રેવતી નચત્રમાં કરેલો છે
 રાજ્યાભિપેક જેને, યવો, રાજા, પશુ, કાલપર્યંત, પૃથ્વીને પાલે છે. (૭૯) વિજયમુહૂર્ત, આ પ્રમાણે
 છે-પ્રથમના ચે પહોર એક-મઢીહીન, ક્ષતીત થયે સતે, અને એક ઘડી-અધિક ચે, પહોર, વાકી
 રથે સતે સર્વ કાર્યનો પ્રસાધક એવો વિજયયોગ, પ્રાય, છે. (૮૦) પૂર્વે ચેત્રલોકમાં વૈમાનિક-
 દેવની ઉત્પત્તિને પ્રસંગે જે, અભિપેક, સવિસ્તર, વર્ણવેલો છે, તે સર્વે તે જ પ્રમાણે, અહીં
 સમજી લેવો. (૮૧) તેવા પ્રકારે, અભિપેક, કર્યા પછી, મંથકાપાયી વજ્રવઢે, વક્ત્રીના
 શરીરને જલ્લહિત કરીને (લુહીને) સર્વ અંગને મુકુટાદિ, ભૂષણોવઢે અલંકૃત કરે. (૮૨)
 તે વખતે 'હે વક્ત્રી ! તમે જય પામો, હે, સ્વામિન્ ! તમારો જય થાઓ, હે અતુલપરા-
 ક્રમી ! જય પામો, હે રાજાઓના, રાજા ! તમે, વિજય પામો, હે પ્રૌઢપુણ્યવાળા ! તમારું
 સદા કન્યાય થાઓ. (૮૩) તમે, આ, મરતચેત્રને ચારે દિશાના પર્યંત માગસુધી, મહા-
 પરાક્રમવઢે જીતી લીધું છે તેને અસંખ્યકોટી વર્ષપર્યંત પાલો અને તમને નિર્વિઘ્નપણું
 થાઓ. ' (૮૪) આ પ્રમાણે વક્ત્રીને અભિપેક કરીને, પ્રિવારસહિત દેવો, રાજાઓ
 અને નગરજનો મંગલાલાપને બોલતા સતા નમસ્કાર કરે. (૮૫)

પછી કરાયેલ છે અભિપેક જેને એવા વક્ત્રી સેવકોને બોલાવીને આ પ્રમાણે, કહે કે-
 'તમે હાથી ઉપર પેસીને, આ આ નગરમાં, જોતરફ-કરી આ પ્રમાણે ઉપ્પોષણ કરો
 (૮૬) કે-'હે પૌરજનો ! તમે સર્વે ચાર વર્ષપર્યંત આ મહોત્સવ કરો.' એની પદ્ધતિ

अष्टाहिकोत्सवस्येव ज्ञेयाः सर्वात्र पद्धतिः ॥ ८७ ॥ ततो याम्यत्रिसोपान-
मार्गेणोत्तीर्य पीठतः । पट्टहस्तिनमारुह्य चक्रीः सर्वसमृद्धिभिः ॥ ८८ ॥
प्रासादं निजमागत्य स्नात्वा कृतजिनार्चनः । स्वर्णस्थाले सुखासीनः
कुरुतेऽष्टमपारणं ॥ ८९ ॥

वारांश्च यो दशैवं च कुर्याद्दिव्यजयेऽष्टमान् । वारांश्च चतुरश्रक्री-
कुरुते शरमोक्षणं ॥ ९० ॥ तीर्थत्रये सिंधुगंगा-देव्योर्वैताल्यनाकिनः ।
गुह्येशयोः कृतमाल-नक्तमालकसंज्ञयोः ॥ ९१ ॥ हिमवद्गिरिरिवस्य विद्या-
धरमहीभृतां । निधीनां राजधान्याश्चाभिषेकावसरेऽपि च ॥ ९२ ॥ त्रयो-
दशाष्टमा एव तिर्दिष्टाश्चक्रवर्तिनां । तीर्थत्रये हिमवति चतुर्षु शरमोक्षणं
॥ ९३ ॥ अतुच्छैरुत्सवैरेवं प्रजाभिस्तह चक्रिणः । अश्वेषु द्वादशस्वाशु
संपूर्णेषु निमेषवत् ॥ ९४ ॥ ततो यक्षान्द्रुपांश्चापि रत्नान्यपि तज्जागरान् ।
चक्री यथाहं सत्कृत्य भुंक्ते राज्यमक्रंतकं ॥ ९५ ॥ युग्मं । पदखंडराज्ये संजाते
निःशल्य इति चक्रिणः । प्रविशत्यस्त्रशालायां चक्ररत्नं महामहैः ॥ ९६ ॥
चक्रं . १ दंड . २ स्तथा . खड्गं . ३ छत्रं . ४ चर्म . ५ तथा . मणिः . ६ ।

यद्यी अष्टाहिकोत्सव प्रमाणे जाणवी. (८७) आम कहिने दक्षिण बाजुना ग्रण मग-
थीआमोवडे पीठपरयी उतरी पट्टहस्तीपर बेसी-चक्री-सर्व-समृद्धिवडे पोताना प्रासादमां
आये. त्या स्नानपूर्वकः जिनार्चा करी सुखपूर्वक बेसीने सोनाना थाळमां अहम-तपतुं
मारणुं करे. (८८-८९)

उपर कद्या प्रमाणे दिग्बिजयमां कुल तेर वखत अहम तप करे, अने चार वखत
बाण मूके. (९०) ग्रण तीर्थे, गंगा अने सिंधुदेवी, वैताल्यकुमारदेव, वे गुफाना स्वामी
कृतमाल ते नवतमालदेव, हिमवद्गिरिरिव, विद्याधर राजाओ, नव निधानो, राजधानी
अने अभिषेक अवसर-आ १३ प्रसंगे चक्री अहम करे एम कहुं छे अने तेमांना ग्रण
तीर्थे तथा हिमवत पर्वते-एम चार ठेकाणे बाण मूके एम कहुं छे. (९१-९३) प्रजा-
साथे प्रविश्य उत्सवमां वर्तता चक्रीने तार वर्ष तो एक निमेषमात्रमां पूरा यह जाय.
(९४) पछी यद्यो, राजाओ, रत्नो अने नगरजनो, यथायोग्य सरकार करे, अने
निष्कंटक एतुं राज्य भोगवे. (९५) ए. प्रमाणे पदखंड राज्यनी प्राप्ति चक्रीने निःश-
न्यपणे धये सते चक्ररत्न मोटा महोत्सवसाथे आयुषशाळामां प्रवेश करे. (९६)

चक्र, दंड, खड्ग, छत्र, चर्म, मणि अने काकिणी आ सात एकेंद्रिय अने १ सेना-

स्युः काकिणीति ७ रत्नानि ससैकाक्षाणि चक्रिणां ॥ ९७ ॥ सेनापति
 १ गृहपति २-वार्द्धिकश्च ३ पुरोहितः ४ । गजो ५ ऽश्वः ६ स्त्री ७ ति
 रत्नानि सप्त पंचेंद्रियाण्यपि ॥ ९८ ॥ चक्ररत्नं भवेत्तत्र मुख्यं विजय-
 साधनं । वज्रतुवं लोहिताक्ष-रक्तं जांबूनदप्रधि ॥ ९९ ॥ मणिमौक्ति-
 कजालेना-लंकृतं किंकिणीयुतं । नानारत्नमणिस्वर्ण-घटिकाजालवेष्टितं
 ॥ ३०० ॥ सर्वर्तुजप्रसूनरत्न-पूजितं रविर्विवधत् । दीपं द्वादशभंभादि-
 तूर्यध्वनिनिषेवितं ॥ १ ॥ अनेकदिव्यवादित्र-निर्घोषैः पूरितांबरं । सदा नभः-
 स्थितं यक्ष-सहस्रपरिवारितं ॥ २ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ अमोघशक्तिकं
 तच्च खेचरदमाचरादिषु । विना स्वगोत्रं सर्वेषु वैरिषु प्रोत्कटेष्वपि ॥ ३ ॥
 पाताले वा पयोधौ वा वज्रकोष्ठे स्थितस्य वा । रिपोः शीर्षं छिन-
 स्येत-चक्रमुक्तं चिरादपि ॥ ४ ॥ अकृत्वा तच्छिरश्छेदं न कदापि निवर्त्तते ।
 मासैर्बहुभिरब्दैर्वा तं हर्त्सैवैति चक्रिणं ॥ ५ ॥ नामोत्पवसरं याव-त्तावत्तद-
 नुशात्रवं । इव श्येनोऽनुशकुनिघंभ्रमीति दिवानिशं ॥ ६ ॥ इति चक्ररत्नं ।

पति, २ गृहपति, ३ वार्द्धिकी, ४ पुरोहित, ५ गज, ६ अश्व अने ७ स्त्री-आ सात पंचें-
 द्रिय कुल १४ रत्नो चक्रवर्त्तने होय छे. (९७-९८) तेषां विजयना मुख्य साधनरूप
 चक्ररत्न यज्ञना तुंय (मध्यभाग) वालुं, लोहिताक्षना आरावालुं, जांबुनदनी परिघ
 वालुं, मणिमोतीनी जाल (माला) घडे अलंकृत, घुधरीओवालुं, नानाप्रकारना रत्न
 मणि अने सुवर्णनी घटडीओधी वेष्टित, सर्व ऋतुमां थनारा पुष्पोनी मालाओधी पूजित,
 रविर्विंश जेजुं तेजस्वी, बार प्रकारना भंभादि वाजिरोना ध्वनिथी सेवित, अनेक दिव्य
 वाजिरोना निर्घोषथी आकाशने पूरी देनारुं, सदा आकाशमां ज रहेनारुं अने हजार
 यक्षोधी परिवरेलुं होय छे (२९९-३००) अमोघ शक्तिवालुं ते चक्र स्वगोत्री शिवाय
 बीजा सर्व प्रोत्कट एवा दमाचर के खेचर एवा कोह पण उत्कट शत्रुपर चक्रीय मूक्युं
 सतुं पातालमां, समुद्रमां के वज्रना कोठामां कोहपण स्थाने शत्रु गये सवे तरत अथवा
 अमुककाळे तेना मस्तकने छेदीने ज पाहुं चक्रीपासे आवे छे (३-४) तेना मस्तकनो
 छेद कर्षा विना ते कदापि पाहुं आवतुं नथी. घणा दिवसो, मासो के वर्षो अतिक्रमे
 वो पण तेने हथीने ज चक्रीपामे आवे छे. (५) व्यासुधी शत्रुतुं मस्तक छेदवानो अव-
 सर मळतो नथी त्यासुधी ते श्येन पक्षी जेम तेना मध्यरूप बीजा पक्षीनी पाछळ भमे
 तेम शत्रुनी पाछळ रात्रदिवस भग्या करे छे. (६) इति चक्ररत्नं.

स्यादंडरत्नं सर्वत्रा—ऽव्याहतं वज्रनिर्मितं । स्फुरद्रत्नमयैर्दीपं पंच-
भिः पर्वभिः शुभैः ॥७॥ पथि संचरतश्चक्रि—सैन्यस्य सुखहेतवे । क्षुद्राद्रिग-
र्त्तापापाण—विपमक्षमोपमर्दकं ॥ ८ ॥ युग्मं ॥ प्रयोजनविशेषेण प्रयुक्तं
स्वामिना च तत् । सहस्रयोजनोद्विद्धं कुर्यात्स्वातं भुवि द्रुतं ॥ ९ ॥
परिखाष्टापदस्याद्रे—यथा सगरनंदनैः । सहस्रयोजनोद्विद्धा दंडरत्नेन
निर्मिता ॥१०॥ भेदनं(कं)शत्रुसैन्यानां कुलिशं भूभृतामिव । नृदेवतिर्य-
गुत्पन्ना—शेषोपद्रवजिच्च तत् ॥ ११ ॥ ज्वलनप्रभनागैर्द्रा—रसगरस्यांग-
जन्मनां । योऽभूदुपद्रवः सत्य—प्यस्मिन् स त्वनुपक्रमः ॥ १२ ॥ ध्वंसः
सोपक्रमस्यैवो—पद्रवस्य भवेदितः । इतरस्तु भवत्येव वीरांतेवासिदाहवत्
॥ १३ ॥ तथेदं चक्रिणां सर्वं मनश्चितितसाधकं । महाप्रभावं स्याद्यक्ष-
सहस्रसमधिष्ठितं ॥ १४ ॥ इति दंडरत्नं.

खड्गरत्नं भवेत्तीक्ष्ण—धारं नीलाब्जमेचकं । नानारत्नलताचित्र—वि-
चित्रं च सुगंधि च ॥ १५ ॥ रत्नस्वर्णादिरचना—विचित्रोत्कृष्टमुष्टिकं ।

२ दंडरत्न—सर्वत्र अव्याहत होय छे, वज्रतुं घनेतुं होय छे, स्फुरायमान रत्नोनां
शुभ एवा पांच पर्वोवहे दीप्त होय छे. (७) मार्गे चालता चक्रीना सैन्यना सुखने माटे नाना
सरखा टेकरा, खाढा, पापाण अने विपम पृथ्वीने सम करनार (उपमर्दन करनार) होय
छे. (८) कोइ प्रयोजन विशेषे चक्रीण हुकम कर्षो होय तो जमीनमा उंडूं एक हजार
योजन खोदी शके छे. (९) जेमके सगरचक्रीना पुत्रोए दंडरत्नवहे अष्टापद पर्वतनी
फरती खाइ एक हजार योजन उंडी तेनावहे खोदी हती. (१०) पर्वतने भेदनार
वज्रनी जेम शत्रुसैन्यतुं भेदन करे छे. वळी देव, मनुष्य ने तिर्यचना करेला सर्व उपद्र-
वोने जीतनार होय छे. (११) सगरचक्रीना पुत्रोने ज्वलनप्रभ नागैर्द्र तरफथी ते दंड-
रत्न छतां पण जे उपद्रव यगो (तेओने बाळी नाख्या) ते उपद्रव अनुपक्रमी हतो.
(१२) आ दंडरत्नथी सोपक्रमी उपद्रवनो ज नाश थइ शके छे; निरुपक्रमी उपद्रव तो
याय ज छे. जेम वीरप्रभुना शिष्योने गोशाळे बाळी दीघा तेम. (१३) आ दंडरत्न
चक्रीना मनश्चितित सर्व अर्थतुं साधक, महा प्रभाववाळं ने एक हजार यचोवहे अधिष्ठित
होय छे. (१४) इति दंडरत्न.

३ खड्गरत्न—तीक्ष्ण धारवाळुं, नीलकमळ जेवुं श्याम, नाना प्रकारनी रत्न-
मय लताथी विप्रविचित्र अने सुगंधी होय छे. (१५) रत्नस्वर्णादिकधी रचेली

સઘ્ઃ શાણોત્તીર્ણમિવેશશ્ચત્તેજોભરાન્નુતં ॥ ૧૬ ॥ ગિરિવજ્રાદિદુર્ભેદ-
 ભેદકં શત્રુસૈન્યમિત્ । ચરાચરાણાં સર્વેષાં હ્રેદનેઽમોઘશક્તિકં ॥ ૧૭ ॥
 ત્રિભિર્વિશેષકં । પંચાશદંગુલાયામં ષોડશાંગુલવિસ્તૃતં । સ્યાદર્દ્રાંગુલબાહ-
 લ્ય-મેતદ્યક્ષસહસ્રયુક્ ॥ ૧૮ ॥ તથોક્તં જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રે-પળ્ળાસંગુ-
 લદીહો સોલસશ્રંગુલાઈં વિચ્છિન્નગો । અર્દ્રંગુલસોળીકો જેઢપમાણો
 અસી ભણિઓ ॥ ૧૯ ॥ યત્તુ સંગ્રહણ્યાં ' ઘત્તીસંગુલ'ખગ્ગો' ।' ઇતિ શ્રૂયતે,
 તન્મધ્યમમાનાપેક્ષ્યા, યદાહ વરાહઃ-અંગુલશતાર્દ્ધમુત્તમ ઝનઃ સ્યાત્પંચ-
 વિંશતિં ધ્વજ્ઞઃ ॥ અનયોશ્ચ સંખ્યયોર્યોં મધ્યે સ તુઃમધ્યમો જ્ઞેયઃ ॥ ૨૦ ॥
 ઇતિ ધ્વજ્ઞગરત્નંઃ

હ્રસ્વરત્નં ભવેત્પૂર્ણ-શરચ્છીતાંશુમંજુલં । નવનવત્યા સંહસ્રૈ રૈશલા-
 કાભિરંકિતં ॥ ૨૧ ॥ દર્શનાદેવ દસ્યુનાં મુજશસ્ત્રાવિશક્તિહૃત્ । પુટપ્રૌઢ-
 સ્વર્ણદંડ-નાનાચિત્રૈશ્ચ ચિત્રંકૃત્ ॥ ૨૨ ॥ સ્થાને ચ દંડારોપસ્ય પંજરા-
 કારંરંજિતં । પરિતો મૌક્તિકાલીભિ-ર્મણિરત્નૈશ્ચ મંડિતં ॥ ૨૩ ॥ વૃષ્ટ્યા-

ધિચિત્ર એવી ઉત્કૃષ્ટ મુઠવાલું હોય છે. તરતમાં જ શરાણ ઉપરથી ઉતારેલું હોય તેવું ચોત-
 રફ ફેલાતા તેજવહે અદ્ભુત હોય છે. (૧૬) પર્વત ને વજ્રાદિક-દુર્ભેદ વસ્તુઓને
 પણ મેદી શકે છે. શત્રુના સૈન્યનો નાશ કરે છે. ચર ને સ્થિર એવી સર્વ વસ્તુઓના
 હ્રેદનમાં અમોઘ શક્તિવાળું હોય છે. (૧૭) પચાસ અંગુલ લાંબું ને સોઠ અંગુલ પહોળું
 હોય છે. અર્ધ અંગુલ જાડું અને એક હજાર યથોવહે અધિષ્ઠિત હોય છે. (૧૮) શ્રીજંબૂ-
 દ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રમાં પચાસ અંગુલ લાંબું; સોઠ અંગુલ પહોળું અને અર્ધ અંગુલ જાડું આ
 પ્રમાણે મોટા પ્રમાણવાળું બે સહસ્ત્ર કહ્યું છે. (૧૯) સંગ્રહણીમાં જે ૨૧ અંગુલનું પ્રમાણ
 કહ્યું છે તે મધ્યમ માનવાળા ધ્વજ માટે સમજવું. તે વિષે વરાહ કહે છે કે-૫૦ અંગુલ-
 પ્રમાણ ઉત્તમ અને ૨૫ અંગુલપ્રમાણ તે જયન્ય કહેલ છે. આ બે સંખ્યાની મધ્યની
 સંખ્યાના પ્રમાણવાળું તે મધ્યમ જાણવું. (૨૦) ઇતિ ધ્વજગરત્નં.

૪ હ્રસ્વરત્ન-શરદ્રુતના પૂર્ણચંદ્ર જેવું મંજુલ (મનોહર) હોય છે. ૯૯ હજાર
 સુવર્ણની સઙ્ગીઓવાળું હોય છે. (૨૧) જોવામાત્રથી જ શત્રુ વિગેરેની મુજા (ચોરી) ની
 ને તેના શસ્ત્રાદિની શક્તિને હરનારું હોય છે. નાના પ્રકારના ચિત્રોવહે ચિત્રીત, પુટ અને
 પ્રૌઢ સ્વર્ણના દંડવાળું હોય છે. (૨૨) દંડનું આરોપણ કરવાને સ્થાને ઘડેલે હ્રસ્વના અપ્રમાણને
 સ્થાને તે પંજરાકાર જેવું શોભે છે. ચોતેરફ મોટી અને મણિરત્નોની ભેળિંમો-માઝામોધી
 મંડિત હોય છે. (૨૩) શ્વેત, તાપ, પવન અને શીતાદિ ઉપદ્રવેનું નિર્વારક હોય છે. તપશ્ચ-

તપમરુદ્ધીતા-યુપદ્રવનિવારકં । વિષાદિનાનાદોષઘ્ન-ચ્છાયાં પ્રાપ્યં તપો-
ગુણૈઃ ॥ ૨૪ ॥ શીતકાલે વિશાલોષ્ણ-ચ્છાયાં ગ્રીષ્મે ચ શીતલં । સર્વર્તુ-
સુખદચ્છાયાં વિમાનમિવ જંગમં ॥ ૨૫ ॥ ऐश्वर्यशौर्यधैर्यादि-प्रदलक्षण-
લક્ષિતં । ચક્રિભાગ્યમિવાધ્યક્ષં રાજચિહ્નં મહોજ્જ્વલં ॥ ૨૬ ॥ પટ્ટભિઃ
કુલ્લકં ॥ વ્યામપ્રમાણમપ્યેત-દ્વિસ્તારાધ્યવસાયિના । વ્યાપ્નોતિ ચક્રિણા
સ્પૃષ્ઠં સાગ્રાં દ્વાદશયોજનીં ॥ ૨૭ ॥ સાધિકત્વં ચાત્ર પરિપૂર્ણચર્મરત્નપિ-
ધાયકત્વેનેતિ જંબૂપ્ર૦ ઘૃ૦ । इति छत्ररत्नं ।

ચર્મરત્નં ભવેદ્ધારુ-શ્રીવત્સાકારબંધુરં । મુક્તાતારાર્દ્રચંદ્રાદિ-ચિત્રૈ-
શ્ચિત્રં સમંતતઃ ॥ ૨૮ ॥ સમગ્રચક્રમૃત્સૈન્યો-દ્રહનેऽપિ મનાગપિ । ન
ન્યંચતિ દ્વિપચ્છાયા-દુર્ભેદં વજ્રચર્મવત્ ॥ ૨૯ ॥ મહાનયંભોધિપાર-પ્રાપકં-
યાનપાત્રવત્ । તત્કાલં શુદ્ધપત્યુસ-શાકધાન્યાદિસિદ્ધિકૃત્ ॥ ૩૦ ॥
તાદૃક્પ્રયોજને હાસ્મિન્ ધાન્યાદ્યુત્તમહર્મુલે । લુનાતિ સાયં નિષ્પન્નં
રત્નં કૌટુંબિકાગ્રણીઃ ॥ ૩૧ ॥ द्विहस्तमानमप्येतत् स्पृष्टं विस्तारकां

થે પ્રાપ્ય શક્તિવાલું અને તેની છાયામાં રહેનારના વિષાદિ નાના પ્રકારના દોષનું
નાશ કરનારું હોય છે. (૨૪) શીતકાલે વિશાલ એવી ઉષ્ણ છાયા આપનાર અને
ગ્રીષ્મકાલે શીતલ છાયા આપનાર હોય છે. જંગમ એવા વિમાનની જેમ સર્વ ઋતુમાં સુખ-
કારી છાયાને આપે છે. (૨૫) ઐશ્વર્ય, શૌર્ય, ધૈર્યાદિને આપે તેવા લક્ષણોથી લક્ષિત
હોય છે. જાણે પ્રત્યેક એવું ચક્રીનું ભાગ્ય હોય એવું અને મહાઉચ્ચલ રાજચિન્હરૂપ હોય
છે. (૨૬) એક વ્યામ અથવા ઘે હાથ પ્રમાણ સ્વાભાવિક હોય છે પરંતુ કાર્યપરત્વે
તેનો વિસ્તાર કરવો હોય ત્યારે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શથી ધાર યોજન ક્ષાસ્ત્રે વિસ્તાર
પામે છે. (૨૭) ' અહીં સાધિકપણું કહ્યું છે તે પરિપૂર્ણ ધાર યોજન વિસ્તૃત ચર્મરત્નને
ઢાંકી દેનાર હોવાથી સમજવું. ' આ પ્રમાણે જંબૂદ્વીપપત્રસિમાં કહ્યું છે. इति छत्ररत्न.

૫ ચર્મરત્ન—સુંદર એવા શ્રીવત્સના આકારવાળું, ઘુસતા, તારા ને અર્ધચંદ્રાદિ
ચિત્રોવદે ધોરફ વિચિત્ર, આડી ચક્રવર્તીની સેના તેની ઉપર ચઢાવનામાં આવે તો
પણ કિંચિત્માત્ર ન નમે એવું, વજના ચર્મની જેમ શયુઓના શસ્ત્રોથી દુર્ભેદ (ન મેદાય
તેવું), પ્રવહણની જેમ મહાનદી અને સમુદ્રના પારને પમાડનારું, શુદ્ધપતિના પાનેલા
શાક ધાન્યાદિને તરત જ ઠગાડનારું, તેના ત્રાસ પ્રયોજન વખતે તેની ઉપર સવારે
પાવેલું ધાન્ય-શાકાદિ સાંજે છેડેવોલે લક્ષી લેવાય તેવું, (૨૮-૩૧) ઘે હાથના પ્રમાણ-

દ્વિષ્ણા । વ્યાપ્નોતિ યોજનાનિ દ્વા-દશૈતદધિકાનિ વા ॥ ૩૨ ॥ નનુ-
 ચક્રિસૈન્યાવકાશાય વ્યાસો દ્વાદશયોજનઃ । અસ્ય સ્થાદુચિતો યજ્ઞા-
 ધિક્યં તત્તુ નિરર્થકં ॥ ૩૩ ॥ અત્રોચ્યતે-સત્યેવ કિંચિદાધિક્યે સુલ્લ-
 તિષ્ઠતિ સા ચમૂઃ । સ્યાચ્ચૈવં છત્રયોગેઽસ્ય સંપુટત્વં નિરંતરં ॥ ૩૪ ॥
 તથોક્તં-ચર્મચ્છત્રયોરંતરાલપૂરણાયોપયુજ્યતે સાધિકવિસ્તાર इति जंबूप्र०
 ૪૦ શ્રીવત્સાકારમપ્યેત-દ્વાનાકારં યથાક્ષયં । સ્યાત્તતરહ્છત્રયોગસ્ય સંપુ-
 ટત્વં ન દુર્ઘટં ॥ ૩૫ ॥ શ્રૂયતે ભરતચેત્રા-ર્હસ્યોદીઘ્યસ્ય સાધને । તત્ર-
 ત્યમ્લેચ્છપદ્મીયૈ-ર્નાગૈર્મેઘમુલ્લાભિઘૈઃ ॥ ૩૬ ॥ મૂશલસ્થૂલધારાભિઃ સત્તા-
 હાનિ નિરંતરં । વૃષ્ટૌ કૃતાયાં ભરત-ચક્રિસૈન્યમહાર્સયે ॥ ૩૭ ॥ સ ચક્રી
 છત્રચર્મભ્યાં કૃત્વા સંપુટમદ્ભુતં । સૈન્યમસ્થાપયત્તત્ર વેશ્મનીવાનુપદ્રવં
 ॥ ૩૮ ॥ પાર્થિવત્વેઽપિ તત્સામ્યા-ચ્ચર્મેતિ વ્યપદિશ્યતે । અન્યથાસ્ય
 શ્રુતશ્ચાત-મેકાક્ષત્વં વિરુદ્ધ્યતે ॥ ૩૯ ॥ દંડોઽપ્યેવં પાર્થિવસ્ત-ત્સામ્યા-

વાલું અને વિસ્તાર કરવાની રહસ્યવહે ચક્રીના હસ્તસ્પર્શથી ચાર યોજન અથવા તેથી
 કાંઈક અધિક વિસ્તૃત થાય તેવું હોય છે. (૩૨) અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે છે કે-‘ચક્રીના
 સૈન્યના અવકાશ માટે ચાર યોજન થાય છે, તેથી અધિક કણું છે તે નિરર્થક છે.’ (૩૩)
 તેને ઉત્તર આપે છે કે-‘કાંઈક અધિક હોવાથી જ તેમાં લટકર મુલ્લે રહી શકે, તેમ જ
 છત્રની સાથે બરાબર સંપુટપણું આંતરારહિતપણે બની શકે. (૩૪) આ સંબંધમાં શ્રીજંબૂદ્વીપ-
 પ્રજ્ઞપ્તિશ્લિષ્ટિમાં કહ્યું છે કે-‘ચર્મચ્છત્રનો અંતરાલ ભાગ પૂર્ણ કરવા માટે સાધિક
 વિસ્તારની જરૂર છે.’ શ્રીવત્સના આકારવાલું છતાં તે યોગ્ય સમયે નાના પ્રકારના
 આકારવાલું પણ હોય છે અને તેની સાથે છત્રરત્નનો યોગ થાય ત્યારે સંપુટપણું
 પણ બરાબર થાય છે, તે વાત ઘટમાન છે. (૩૫) શાસ્ત્રમાં સાંભઠીંદ્ર છીંદ્ર કે
 ભરતચેત્રના ઉચ્ચાર્ધના સાધન વણતે ત્યાં રહેલા મ્લેચ્છના પદ્મવાળા મેઘમુલ્લ
 નામના નાગકુમારો ભરતચક્રીનાં સૈન્યને મોટી પીઠા ઉત્પન્ન કરવા માટે મુશ્ક-
 પ્રમાણ સ્થૂલ ધારાવહે સાત દિવસ સુધી અવિચ્છિન્ન શ્રદ્ધા કરી, તે વણતે ચક્રીના ચર્મ ને
 છત્રરત્નનો અદ્ભુત સંપુટ બનાવીને ઉપદ્રવ વિનાના ધરની જેમ તેની અંદર સૈન્યને સ્થાપન
 કર્યું હતું. (૩૬-૩૮) આ રત્ન પૃથ્વીકાય છે તો પણ તે ચર્મ સમાન હોવાથી અને
 ચર્મ નામથી વ્યવશેષ માત્ર કરાય છે. નહીં તો તેનું એકાચ (એકોદ્રિય) પણું જે શુભમાં
 કહેલ છે તેમાં વિરોધ આવે. (૩૯) દંડ પણ એ જ રીતે પાર્થિવ છે, દંડ જેવા આકારથી

तद्वचपदेशभाक् । भाव्यमेवं पार्थिवत्वं सत्तानामपि धीधनैः ॥ ४० ॥
इति चर्मरत्नं ॥

मणिरत्नं भवेद्विश्वान्द्रुतं निरुपमद्युति । वर्यवैदूर्यजातीयं श्रेष्ठं सर्व-
मणिष्विह ॥ ४१ ॥ सर्वेषामपि भूतानां प्रियं न्यस्तं च मूर्द्धनि । सर्व-
दुःखहरं क्षेम-तुष्ट्यारोग्यादिकृत्सदा ॥ ४२ ॥ सुरासुरनृतिर्यग्जा-शेषो-
पद्रवनाशकं । जयप्रदं च संग्रामे शस्त्राघातनिवारकं ॥ ४३ ॥ त्रिभिर्वि-
शेषकं । सदावस्थिततारुण्य-मवर्द्धिष्णुनखालकं । विप्रमुक्तं भयैः सर्वै-
रिदं कुर्वीत धारकं ॥ ४४ ॥ सांधकारे तमिस्रादा-बुध्योतं कुरुतेऽर्कवत् ।
अर्चित्यावाच्यमूलं त-द्देवानामपि दुर्लभं ॥ ४५ ॥ इदं हि प्रागुरुच्छत्र-
चर्मसंपुटसंस्थिते । सवितेवाकृतोद्योतं सैन्ये भरतचक्रिणः ॥ ४६ ॥
गुहाद्वये प्रविशत-श्चेदमेव हि चक्रिणः । कुंभिकुंभस्थितं ध्वांत-व्रातघा-
ताय करुष्यते ॥ ४७ ॥ चतुरंगुलदीर्घं स्या-दंगुलद्वयविस्तृतं । मध्ये घृत्तो-
न्नतं तच्च पद्भिः कोणैरलंकृतं ॥ ४८ ॥ इति मणिरत्नं ॥

ज तेनो व्यपदेश ते नामथी कराय छे. आ प्रमाणे साते रत्नोत्तुं युद्धिमानोप पार्थिवपण्डु
समजी लेखुं. (४०) इति चर्मरत्न.

६ मणिरत्न—विश्वमां अद्भुत पण्डु अने निरुपम कांतिवालुं होय छे. श्रेष्ठ एवी
वैदूर्यजातिउं अने सर्व मणिओमां श्रेष्ठ होय छे. (४१) सर्व प्राणीओने प्रिय लागे तेहुं
तेम ज जो मायापर राखुं होय तो सर्व दुःखने हरनारुं अने सदा क्षेम, तुष्टि तथा आ.
रोग्यने करनारुं होय छे. (४२) सुर, असुर, मनुष्य ने तिर्यचसंगंधी सर्व उपद्रवोनो
नाश करनारुं, संग्राममां जय आपनारुं तेम ज शस्त्रना घातने निवारनारुं होय छे. (४३)
आ रत्न पोताना धारकने सदा तरुणावस्थाने अवस्थित राखनारुं, नर-केशने न पधवा
दे तेहुं अने सर्व भयथी रहित करनारुं होय छे. (४४) तमिस्रागुफा विगेरेना अंध-
कारमां सूर्यनी जेवो प्रकाश करनारुं अर्चित्य ने अवाच्य स्वरूपवालुं तेम ज देवोने पण
दुर्लभ होय छे. (४५) पूर्वे कही गया प्रमाणे चर्म ने छत्रना संपुटमां रहेला भरत
चक्रीना आरा सैन्यमां आ मणिरत्ने सूर्यनी जेवो उद्योत कर्षो हतो. (४६) चक्री
ज्यारि वैयाट्यनी रने गुफामां प्रवेश करे त्यारे हाथीना कुंमस्थळ उपर स्थापन कोलुं आ
मणिरत्न ज अंधकारना समूहना नाश करवामां समर्थ थाय छे. (४७) ते चार अंगुल
साधुं ने ये अंगुल पहोलुं होय छे. मध्यमां घृत्त ने उन्नत होय छे तेम ज छ रुग्णा
(छ हांश) बढे शोभितुं होय छे. (४८) इति मणिरत्नं.

भवेच्च काकिणीरत्नं पट्टतलं द्वादशास्त्रकं । तथाष्टकर्णिकं तौल्ये सु-
 वर्णैरष्टभिर्मितं ॥ ४९ ॥ स्वर्णकारोपकरणं ख्याताधिकरणजर्जने । तामा-
 कृत्यानुकुरुते चतुरस्रत्वसाम्यतः ॥ ५० ॥ चतुर्विंशमधोऽथोर्ध्वं तत्रैवं
 स्युस्तलानि पट्ट । न्यस्तं भूमाववैषम्या—त्तिष्ठेद्येनेह तत्तलं ॥ ५१ ॥ प्रत्ये-
 कमध ऊर्ध्वं च चतसृष्वपि दिक्षु च । तच्चतुःकोटिसद्भावाद् द्वादशास्त्रं
 प्रकीर्तितं ॥ ५२ ॥ मिलत्यस्त्रित्रयं यत्र स कोणः कर्णिकोच्यते । उपर्य-
 धश्चतसृणां तासां युक्त्याष्टकर्णिकं ॥ ५३ ॥ सुवर्णः स्यात्कर्मनापै-
 स्तौल्ये षोडशभिः समं । कर्ममापप्रमाणं च प्रागत्रास्ति निरूपितं ॥ ५४ ॥
 सुवर्णैरष्टभिस्तुल्यं काकिणीरत्नमीरितं । एतदार्थभिकालीयं मानं ज्ञेयं
 विचक्षणैः ॥ ५५ ॥ अन्यथा कालभेदेन मानवैषम्यसंभवे । न भवेत्का-
 किणीरत्नं सर्वेषां चक्रिणां समं ॥ ५६ ॥ इष्यते तुल्यमेवेदं सर्वेषामपि
 चक्रिणां । पुरातनेषु शास्त्रेषु तथैव प्रतिपादनात् ॥ ५७ ॥ किंच—केचि-
 दात्मांगुलैराहुः काकिणीमणिरत्नयोः । मानमौत्सेधिकैः केचि—तत्प्रमा-

७ काकिणीरत्न—छ तळवाळुं, फरती चार हांशवाळुं ने आठ कर्णिकावाळुं होय
 छे. तोलमां आठ सोनैया जेटळुं होय छे. (४९) सोनीनुं उपकरण लोकोमां अधिक-
 रणी (एरण) तरीके ओळखाय छे. चतुरस्रपणानी साम्यताथी तेनी आकृति जेवुं आ होय छे.
 (५०) चार दिशाए, अधो ने ऊर्ध्व एम तेना छ तळ होय छे. एवी रीते होवाथी विष-
 मपणारहित होवाने लीधे भूमि उपर सारी रीते स्थापन करी शकाय छे. (५१) अधो,
 ऊर्ध्व अने चारे दिशामां चार-चार कोटी होवाथी चार अस्रवाळुं कहुं छे ते बराबर छे.
 (५२) ज्यां चार अस्र मळे ते कोण कर्णिका कहेवाय छे, तेथी उपर ने नीचे एवी
 चार-चार कर्णिका होवाथी अष्टकर्णिक कहुं छे ते पण बराबर छे. (५३) तोलमां
 सोळ कर्ममापवडे एक सुवर्ण कहेवाय छे. कर्ममापनुं प्रमाण अही पूर्वे कहेवामां आवेल
 छे. (५४) एवा आठ सुवर्ण (आठ तोला) सरखुं तोलमां काकिणीरत्न कहुं छे.
 आ मान विचक्षणोए भरतचक्रीना समयनुं जाणवुं. (५५) अन्यथा कालभेदे करीने
 माननी विषमतानो संभव होवाथी काकिणीरत्न सर्व चक्रीओनुं समान यशे नही, (५६)
 अने आ रत्न तो सर्व चक्रीओनुं तुल्य ज इच्छथुं छे; कारण के पुरातनशास्त्रमां तेथी रीते ज
 प्रतिपादन करेल छे. (५७) ' केटलाक काकिणी ने मणिरत्ननुं प्रमाण आत्मांगुळे
 कहे छे, केटलाक उत्सेषांगुळे कहे छे ने केटलाक प्रमाणांगुळवडे कहे छे. ' (५८)

શાંગુલૈઃ પરે ॥ ૫૮ ॥ તથા ચોક્તં જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિવૃત્તૌ—અત્ર ચાધિકારે
 ઇતાનિ ચ મધુરતૃણફલાદીનિ ભરતચક્રવર્તિકાલસંભવીન્યેવ ગૃહ્યંતે,
 અન્યથા કાલભેદેન તદ્વૈપમ્યસંભવે કાકિણીરત્નં સર્વચક્રિણાં તુલ્યં ન
 સ્યાત્, તુલ્યં ચેષ્યતે તદિત્યેતસ્માદનુયોગદ્વારવૃત્તિવચનાદેતદેશીયાદેવ
 સ્થાનાંગવૃત્તિવચનાત્—“ચતુરંગુલો મણી પુણ તસ્સદ્ધં ચેવ હોઙ્ગ વિચ્છિણ્ણો ।
 ચતુરંગુલપ્પમાણા સુવણ્ણવરકાગણી નેયા ॥૨૧॥” ઇહાંગુલં પ્રમાણાંગુલમ-
 વગંતઘ્યં. સર્વચક્રવર્તિનામપિ કાકિણ્યાદિરત્નાનાં તુલ્યપ્રમાણત્વાદિતિ
 મલયગિરિકૃતવૃહત્સંગ્રહણીવૃહદ્વૃત્તિવચનાન્ન કેચનાસ્ય પ્રમાણાંગુલનિષ્પ-
 ન્નત્વં, કેચિન્ન “ એમમેગસ્સ યાં રણો ચાતરંતચક્રવદ્દિસ્સ અદ્ધસોવણિણ
 કાગણિરયણે છત્તલે દુવાલસંસિણ અદ્ધકણિણ અહિગરણિસંઠાણસંઠિણ
 પણ્ણત્તે, તસ્સ ણં એમમેગા કોડી ઉસ્સેહંગુલવિરુક્કંભા તં સમણસ્સ ભગ-
 વણ્ણો મહાવીરસ્સ અદ્ધંગુલં, ઇત્યનુયોગદ્વારસૂત્રવલાદુત્તેધાંગુલનિષ્પન્નત્વં,
 કેઽપિ ચૈતાનિ સત્તૈકેન્દ્રિયરત્નાનિ સર્વચક્રવર્તિનામાત્માંગુલેન જ્ઞેયાનિ,

તે વિષે શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિની ટીકામાં કહ્યું છે કે—‘ આ અધિકારમાં આ મધુર એવા
 તૃણફલાદિ ભરતચક્રીના કાઢમાં સંભવે તેવા જ જાણવા. અન્યથા કાઢભેદે કરીને તેની
 વિપમતા માનવામાં આવે તો કાકિણીરત્ન પણ સર્વ ચક્રીઓનું સમાન થશે નહીં, અને
 શાસ્ત્રમાં તો તેને તુલ્ય કહ્યું છે. ’ શ્રી અનુયોગદ્વારવૃત્તિમાં તેમ જ તેને સદૃશ જ સ્થાના-
 ગવૃત્તિમાં પણ એ પ્રમાણે જ કહેલું છે જુઓ—‘ મણિરત્ન ચાર અંગુલ લાંબું ને તેથી
 અત્યંત વિસ્તારમાં હોય છે, તેમ જ ચાર અંગુલ પ્રમાણવાળું, સારા વર્ણવાળું, કાકિણીરત્ન
 પણ હોય છે. ’ અહીં અંગુલ તે પ્રમાણાંગુલ સમજવી. સર્વ ચક્રવર્તીઓના કાકિણી
 વિશેરે રત્નો તુલ્ય પ્રમાણવાળા હોવાથી અને મલયગિરિકૃત વૃહત્સંપ્રદણીની વૃહદ્વૃ-
 ત્તિમાં એ પ્રમાણે કહેલ હોવાથી. શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રમાં કહ્યું છે કે—“ એક એક ચાત-
 રંત ચક્રવર્તીનું કાકિણીરત્ન આઠ સોનેંયાપ્રમાણ ટોલવાળું, છ તલવાળું, ચાર અસ્રવાળું,
 આઠ કર્ણિકાવાળું અને અધિકરણના સંસ્થાનવાળું કહ્યું છે. તેની એક એક કોટિ ઉત્તે-
 ધાંગુલના પ્રમાણવાળી વહી છે તે મહાવીર પરમાત્માની અર્ધાંગુલપ્રમાણ જાણવી. ” આ
 કથનના મઢથી ઉત્તેધાંગુલનિષ્પન્નપ્રમાણ સમજાય છે. વહી કેટલાક ‘ આ સાતે
 એકેન્દ્રિય રત્નો સર્વ ચક્રીના આત્માંગુલ પ્રમાણે પ્રમાણવાળા જાણવા અને પાકીના સાત
 પંચેન્દ્રિય રત્નો તો તત્કાલીન પુરુષ યોગ્ય પ્રમાણવાળા જ હોય છે. ” એમ પ્રવચનસારો-

શેષાણિ તુ સત્ત પંચેન્દ્રિયરત્નાનિ તત્કાલીનપુરુષોચિતમાનાનીતિ પ્રવચ-
નસારોદ્ધારવૃત્તિવલાદાત્માંગુલનિષ્પન્નત્ત્વમાહુઃ, અત્ર ચ પદ્મત્રયે નિર્ણયઃ
સર્વવિદ્વેષ્યઃ, અત્ર તુ વહુ વક્તવ્યં, તત્તુ પ્રથમગૌરવભયાન્નોચ્યતે इति જ્ઞેયં.

અસ્રવ્યો દ્વાદશાપ્યસ્ય ચતુર્ભિરંગુલૈર્મિતાઃ । સ્યુઃ પ્રત્યેકં સમચતુ-
રસ્રત્વાત્સર્વતઃ સમાઃ ॥ ૫૯ ॥ અર્થં ભાવઃ—વિષ્કંભાયામયોર્નાત્ર વિશેષઃ
કોઽપિ વિદ્યતે । પળ્ણામપિ તલાનાં ત—ચતુરંગુલમાનતા ॥૬૦॥ તથોક્તં
જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રે—' તં ચતુરંગુલપ્પમાણમિત્તમિત્યાદિ ' અનુયોગદ્વાર-
સૂત્રે તુ યદસ્ય કાકિણીરત્નસ્યૈકૈકા કોટિરત્ત્સેષાંગુલપ્રમિતોક્તા તન્મતાં-
તરં, તત્સૂત્રં પ્રાગ્ લિખિતમિતિ જ્ઞેયં. જંગમાદિવહુવિધ—વિષાપહરણ-
ક્ષમં । તાદૃગ્જાતીયગાંગેય—નિષ્પન્નત્વાદ્ભવેદિદં ॥ ૬૧ ॥ તદાનીં સર્વ-
માનાનાં તત્પ્રામાણ્યપ્રવર્તકં । અનેનૈવાંકિતાનિ સ્યુ—સ્તાનિ પ્રત્યાય-
કાનિ યત્ ॥ ૬૨ ॥ યથાધુનાપ્યાત્કલ્પસ—નિર્ણયાકં પ્રતીતિકૃત્ ।
કુહવાદિ ભવેન્માનં વ્યવહારપ્રવર્તકં ॥ ૬૩ ॥ ચટીચંડાદિવચ્ચૈત—દ્વિ-

દ્વારનીશ્ચિત્તિના ચઢથી (કપનથી) આત્માંગુલપ્રમાણ (સાત એકેન્દ્રિય રત્નો) કહે છે
આ પ્રમાણે ત્રણે પદ્ધતિનો નિર્ણય સર્વજ્ઞ જ જાણી શકે છે. અહીં ઘણું વક્તવ્ય છે પણ તે
પ્રથમગૌરવના ભયથી કહેતા નથી.

કાકિણીરત્નની બારે અસ્ર ચાર ચાર અંગુલ પ્રમાણ હોય છે અને તે ચોલંડા હોવાથી
સર્વત્ર સમાન થાય છે. (૫૯) અહીં આ માવ સમજવો—વિષ્કંભ અને આયામમાં અહીં
કાંઈ વિશેષ નથી અને છાંદ તક ચાર અંગુલની સમાનતાવાળા હોય છે. (૬૦) શ્રીજંબૂ-
દ્વીપપ્રજ્ઞસિદ્ધત્રમાં પણ તે સર્વતઃ ચાર અંગુલ પ્રમાણવાળું જ હોય એમ કહ્યું છે. અનુયોગ-
દ્વારસૂત્રમાં જે આ કાકિણીરત્નની એકેક કોટિ ઉત્ત્સેષાંગુલ પ્રમાણ કહી છે તે મતાંતર
સમજવો. તેનો સૂત્ર—પાઠ ઉપર લખી ગયા છીએ. એ કાકિણીરત્ન જંગમાદિ અનેક પ્રકાર-
ના વિપને શમાવવાને સમર્થ હોય છે, કેમકે તે તેવા પ્રકારના સુવર્ણમાંથી નિષ્પન્ન
થયેલ હોય છે. (૬૧) તે વચ્ચે સર્વ પ્રકારના માનના પ્રામાણ્યનું પ્રવર્તક એ હોય છે
કેમકે એનાવડે જ અંકિત કરેલા તે માનો પ્રમાણભૂત ગણાય છે. (૬૨) જેમ અત્યારે
પણ આત્મ પુરુષનો કરેલો નિર્ણયાક પ્રતીતિવાલો ગણાય છે. અને તેના ઉપરથી જ
કુહવાદિ ધધા માન વ્યવહાર પ્રવર્તેલ હોય છે. (૬૩) ચટીના કકડાની જેમ એનાવડે

ત્યાદૌ મંડલાદિકૃત્ । સ્થિરોદ્યોતં કરોત્યેત-ન્મંડલૈર્ગુહયોસ્તયોઃ ॥ ૬૪ ॥
 इति काकिणीरत्नं इति. ससैकेंद्रियरत्नानि.

अथ सेनापतिरत्नं भवेत्प्रौढपराक्रमः । हस्त्यादिचक्रिसैन्यानां स्वा-
 तंत्र्येण प्रवर्त्तकः ॥ ६५ ॥ समग्रभरतव्याप्त-यशोराशिर्महाबलः । स्व-
 भावतः सदोदात्त-स्तेजस्वी सात्त्विकः शुचिः ॥ ६६ ॥ यवनादिलिपौ
 दक्षो म्लेच्छभाषाविशारदः । ततो म्लेच्छप्रभृतिषु सामदानाद्युपायकृत्
 ॥ ६७ ॥ विचारपूर्वकाभाषी यथावसरवाक्यवित् । गंभीरमधुरालापो
 नीतिशास्त्रार्थकोविदः ॥ ६८ ॥ जागरूको दीर्घदर्शी सर्वशस्त्रकृतश्रमः ।
 ज्ञातयुद्धविधिश्चक्र-व्यूहाद्यूहविशेषवित् ॥ ६९ ॥ रिपुमित्रगणस्यापि
 दंभादंभादिभाववित् । प्रत्युत्पन्नमतिर्धीरो-ऽमूढः कार्यशतेष्वपि ॥ ७० ॥
 स्वामिभक्तः प्रजाप्रेष्ठः प्रसन्ननयनाननः । दुर्दर्शनो द्विपां वीर-रसावेशे

મીત વિગેરેની ઉપર મંડલો આઢેહી શકાય છે, અને તેના મંડલોવડે જ બંને ગુફાઓ
 સ્થિર ઉદ્યોતવાઢી કરવામાં આવે છે. (૬૪) इति काकिणीरत्न.

इति एकेंद्रिय सात रत्नानुं स्वरूप.

हवे पंचेंद्रिय सात रत्नानुं स्वरूप कहे छे—

१ सेनापतिरत्न—प्रौढ पराक्रमी होय छे, हस्ती विगેरे चक्रवर्तीની આહી
 સેનાનો સ્વતંત્રપણે પ્રવર્તવાનાર હોય છે. (૬૫) समग्र भरतचेग्रमां तेनो यशोराशि
 વિસ્તેરેલ હોય છે, મહા યઢવાન હોય છે, સમાવધી જ સદા ઉદાત્ત, તેજસ્વી, સાત્ત્વિક
 અને પવિત્ર હોય છે. (૬૬) यवनादि लिपि वांचवा-लएवामां दक्ष होय छे, મ્લેચ્છ
 માપામાં વિશારદ હોય છે, તેથી કરીને મ્લેચ્છ વિગેરે રાજાઓને વશ કરવામાં સામદા-
 નાદિ ઉપાયનો કરનાર હોય છે. (૬૭) विचारपूर्वक बोलनार होय छे. યોગ્ય અવ-
 સરે કેમ બોલયું તેને સમજનાર હોય છે. ગંભીર, મધુરાલાપી અને નીતિશાસ્ત્રમાં પ્રવીણ
 હોય છે. (૬૮) जागरूक (निरंतर जागृत रहेनार), दीर्घदर्शी, सर्वशस्त्रो पापरवा
 સંબંધી શ્રમ કરેલ, યુદ્ધવિધિનો જાણ અને ચક્રવ્યૂહાદિ વ્યૂહોનો જાણનાર હોય છે.
 (૬૯) शत्रु ने मित्र समूहनां दंभ અને અર્દમાદિમાવને જાણનાર હોય છે. प्रत्युत्पन्न
 મતિવાઢો, ધીર અને સેકઢો કાર્યમાં પણ ન ઘુંસાય યવો હોય છે. (૭૦) स्वामीभक्त,
 પ્રજાપ્રિય, નેત્ર ને મુસની પ્રસન્નતાવાઢો, શત્રુઓથી દુઃખે જોડ શકાય તેવો અને વીર-

મયંકરઃ ॥ ૭૧ ॥ લંચાદિલોભાનાકૃષ્ટઃ સ્વામિકાર્યેકસાધકઃ । સહ-
ક્ષણઃ કૃતઙ્ગશ્ચ દયાલુર્વિનયી નયી ॥ ૭૨ ॥ જૈતવ્યવર્ષે નિમ્નોઽ-
જલશૈલાદિદુર્ગવિત્ । નાનાવિપમદુર્ગાણાં મંગાદાનાદિમર્મવિત્ ॥ ૭૩ ॥
સંધાને પ્રતિભિન્નાનાં સંહતાનાં ચ ભેદને । ઉપાયજ્ઞોઽપ્રયાસેન દ્વિપતૈવ
દ્વિપં જયન્ ॥ ૭૪ ॥ દશભિઃ કુલકં ॥ તદુક્તં નીતિશાસ્ત્રે-મંગોઽસ્તુ
કસ્યાપ્યેકસ્ય યોધને દ્વિપતો દ્વિષા । ભવત્યુભયથા લાભો મિથો મોદ-
કયોરિવ ॥ ૭૫ ॥ ઇતિ સેનાપતિરત્નં.

કોષ્ટાગારાદ્યધિકૃતો રત્નં ગૃહપતિર્ભવેત્ । સર્વેષાં ચક્રિસૈન્યાનાં
મોજ્યવસ્ત્રાદિચિંતકઃ ॥ ૭૬ ॥ સુલક્ષણઃ સુરૂપશ્ચ દાનશૌંઢો વિશેષ-
વિત્ । સ્વામિભક્તઃ કૃતઙ્ગશ્ચ વિવેકી ચતુરઃ શુચિઃ ॥ ૭૭ ॥ શાલ્યાદિ-
નાનાધાન્યાનાં શાકાનાં ચાતિભૂયસાં । સિદ્ધિકૃતપ્રાતરુતાનાં સાયં તાદ-
કપ્રયોજને ॥ ૭૮ ॥ ત્રિભિર્વિશેષકં ॥ ઇત્યેવાનુભાવેન સૈન્યં ભરતચ-

રસના આવેશ વચ્ચે મયંકર હોય છે. (૭૧) લાંચ વિગેરેના લોભથી ન સ્વંચાય તેયો,
સ્વામીના કાર્યનો અદ્વિતીય સાધક, સારા લક્ષણવાળો, કૃતઙ્ગ, દયાળુ, વિનયી અને
ન્યાયી હોય છે. (૭૨) જીતનાયોગ્ય જેટમાં આવેલ નીચા-ઉંચા ભાગ, જલ અને પર્વ-
તાદિ દુર્ગનો જાણનાર હોય છે, તથા વિવિધ પ્રકારના વિપમ દુર્ગનો-કિલ્લાનો મંગ
કરવામાં અને તેને જીતી લેવા વિગેરેની યુક્તિને જાણનાર હોય છે. (૭૩) જૂદા પટે-
લાઓનું સંધાન કરવામાં અને મેઢા મેઢેલા હોય તેનો ભેદ કરવામાં ઉપાયજ્ઞ અને દ્વેષ
કરનારા શત્રુઓને ધગર પ્રયાસે શત્રુવડે જ જીતી લેનાર હોય છે. (૭૪) નીતિશાસ્ત્રમાં
કહ્યું છે કે-‘ શત્રુની સાથે શત્રુનું યુદ્ધ થાય તો તેમાં જેમાંથી ગમે તેનો મંગ-પરાજય
થાય તેમાં લાભ જ છે; કેમકે જે મોદકને સામસામા અથડાવવાથી જે મોદક ભાંગે તે
ઠીક જ છે. વજ્રે પ્રકારે લાભ જ છે. ’ (૭૫) ઇતિ સેનાપતિરત્નં.

૨ ગૃહપતિરત્ન—કોષ્ટાગાર (અક્ષાદિના કોઠાર) વિગેરેનો અધિકારી અને
ચક્રવર્તીના સર્વ સૈન્યની મોજન-વસ્ત્રાદિકની ચિંતા કરનારો હોય છે. (૭૬) સારા
લક્ષણવાળો, રૂપવત, દાનશૂર, વિશેષજ્ઞ, સ્વામીભક્ત, કૃતઙ્ગ, વિવેકી, ચતુર અને પવિત્ર
હોય છે. (૭૭) તેવા પ્રકારનું યાસ પ્રયોજન હોય ત્યારે શાલ્યાદિ અનેક પ્રકારના
ધાન્ય અને અનેક પ્રકારના પુષ્કલ શાક (ચર્મરત્ન ઉપર) સવારે વાળીને સાંજે ડગાડ-
નાર હોય છે. (૭૮) એના પ્રભાવથી જ ભરતચક્રીનું સૈન્ય ચર્મ અને છત્રના સંપુટમાં

ક્રિણઃ । ચર્મચ્છત્રસમુદ્ગસ્થં સસાહાન્યાપ ભોજનં ॥૭૯॥ તથોક્તં ઋષભઃ
ચરિત્રે—ચર્મરત્ને ચ સુત્રેત્ર ઇવોક્તાનિ દિવામુખે । સાયં ધાન્યાન્યજા-
યંત ગૃહિરત્નપ્રભાવતઃ ॥ ૮૦ ॥ ઇતિ ગૃહપતિરત્નં ।

અથ સ્યાદ્વાર્ધકીરત્નં દક્ષધીસ્તત્ત્વકાગ્રણીઃ । સ્કંધાવારપુરગ્રામ-
નિવેશેઽધિકૃતઃ શુચિઃ ॥ ૮૧ ॥ સ ચાધીતિ વ્યાકરણે વાસ્તુશાસ્ત્રાર્થ-
તત્ત્વવિત્ । શબ્દવ્યુત્પત્તિશૂન્યો હિ શાસ્ત્રં કિમપિ નાર્હતિ ॥ ૮૨ ॥ તથાહ
સિદ્ધાંતશિરોમણૌ ભાસ્કરાચાર્યઃ—યો વેદ વેદવદનં સદનં હિ સમ્યગ્
બ્રાહ્મ્યાઃ સ વેદમપિ વેદ કિમન્યશાસ્ત્રં । યસ્માદતઃ પ્રથમમેતદધીત્ય
ધીમાન્ શાસ્ત્રાંતરસ્ય ભવતિ શ્રવણેઽધિકારી ॥ ૮૩ ॥ પત્તનગ્રામનગર-
પ્રાસાદાપળવેશ્મનાં । નિવેશને યથૌચિત્યં દિક્સ્થાનાદિવિચક્ષણઃ ॥૮૪॥
ગૃહાણાં વહવો ભેદા વાસ્તુશાસ્ત્રોદિતાશ્ચ યે । તત્ર સર્વત્ર દક્ષોઽસૌ
શિલ્પવિત્ પ્રતિભાપદુઃ ॥ ૮૫ ॥ તથાહિ—ધ્રુવં ૧ ધન્યં ૨ જયં ૩ નંદં

રહું હતું ત્યારે સાત દિવસસુધી ભોજન મેઢથી શક્યું હતું. (૭૯) શ્રીઋષભચરિત્રમાં
કહ્યું છે કે—‘ ગૃહપતિરત્નના પ્રભાવથી સારા ચેત્રની જેમ ચર્મરત્નપર સવારે ધાવેલું ધાન્ય
સાંજે ઊગી શકે છે ’ (૮૦) ઇતિ ગૃહપતિરત્ન.

૩ વાર્ધકીરત્ન—કુશલ શુદ્ધિવાળો, તઘકો (સુધારો)ને વિષે અગ્રેસર, લશ્કર-
ની છાવણી, નગર, ગામ વિગેરે નવા સ્થાપન કરવામાં અધિકારવાળો અને પવિત્ર હોય
છે. (૮૧) તે વ્યાકરણશાસ્ત્ર મળેલો હોવાથી વાસ્તુશાસ્ત્રના અર્થને અને તત્ત્વને જાણ-
નાર હોય છે; કારણ કે જો કોઈ પણ મનુષ્ય શબ્દની વ્યુત્પત્તિના જ્ઞાનરહિત હોય તો તે
કોઈ પણ શાસ્ત્ર જાણવામાં લાભક હોતો નથી. (૮૨) તે વિષે સિદ્ધાંતશિરોમણિ નામના
ગ્રંથમાં ભાસ્કરાચાર્યે કહ્યું છે કે—“ સરસ્વતીના ધરુપ વેદવદન (વ્યાકરણ)ને જે
મનુષ્ય સારી રીતે જાણે છે, તે વેદને પણ જાણે છે; તો પછી અન્ય શાસ્ત્રને જાણે તેમાં શું
કહેવું ? તેથી કરીને શુદ્ધિમાન મનુષ્ય પ્રથમ વ્યાકરણશાસ્ત્ર મળીને જ ધીર્જા શાસ્ત્રો શ્રવણ
કરવાનો અધિકારી થાય છે. (૮૩) ” વળી તે વાર્ધકીરત્ન પાટણ, ગામ, નગર, પ્રા-
સાદ, દુકાન અને ઘર વિગેરે બનાવવામાં તેની યથાયોગ્ય દિશા, સ્થાન વિગેરે જાણવામાં
વિચક્ષણ હોય છે. (૮૪) તથા કારીગરીને જાણનાર અને કુશલશુદ્ધિવાળા તે વાર્ધ-
કી વાસ્તુશાસ્ત્રમાં ધરોના જે અનેક પ્રકારો કહ્યા છે, તે સર્વ પ્રકારો જાણવામાં નિપુણ
હોય છે. (૮૫) ધરના સોઢ પ્રકાર આ પ્રમાણે કહેલા છે.—ધ્રુવ ૧, ધન્ય ૨, જય ૩, નંદ

४ खरं ५ कांतं ६ मनोहरं ७ । सुमुखं ८ दुर्मुखं ९ क्रूरं १० विपचं ११
धनदं १२ क्षयं १३ ॥ ८६ ॥ आक्रंदं १४ विपुलं १५ चैव विजयं १६
चेति षोडश । संप्रत्यमीषां पस्त्यानां प्रस्तारः प्रतिपाद्यते ॥ ८७ ॥
लघुर्भवेत्सरलया वक्रया रेखया गुरुः । प्रस्ताररचनायैभिः कर्तव्या
वृत्तजातिवत् ॥ ८८ ॥ तत्रायमाग्नायः—

गुरोरधो लघुं न्यस्येत् पृष्ठे त्वस्य पुनर्गुरुन् । अग्रतस्तूर्ध्ववद्व्या-
ध्यावत्सर्वलघुर्भवेत् ॥ ८९ ॥ चत्वारो गुरवः स्थाप्या आद्यपंक्तौ ततः
परं । शेषास्तु पंक्तिषु स्थाप्यो लघुराद्यगुरोरधः ॥ ९० ॥ अग्रे तूर्ध्वपंक्ति-
समं रिक्ते स्थाने तु दीयते । गुरुरेवं कृते भंगो—तिमः सर्वलघुर्भवेत् ॥ ९१ ॥

४, खर ५, कांत ६, मनोहर ७, सुमुख ८, दुर्मुख ९, क्रूर १०, विपच ११, धनद १२,
क्षय १३, आक्रंद १४, विपुल १५ अने विजय १६. हवे आ सोळ प्रकारना घरोनो
प्रस्तार कहे छे.—(८६) सीधी उभी लोटी (।) करवी ते लघु कहेवाय छे अने बांकी
(५) जेवी रेखा करवायी ते (५) गुरु कहेवाय छे. आ लघु अने गुरु करीने वृत्त-
जाति (श्लोकनी जाति) नी जेम घरसंधी प्रस्तारनी रचना करवी. (८६) तेमां
अहीं आ प्रमाणे आग्नाय (परंपरा) छे.—

पहेला गुरुनी नीचे लघुने स्थापन करवो (मूकवो), तेनी पाछळ (पहेलां)
गुरुने मूकवा अने तेनी आगळ (पछी) उपली पंक्तिमां जे रीते गुरु-लघु होय ते ज
प्रमाणे मूकवा. आ प्रमाणे छेवट सर्वे (चारे) लघु आवे त्यांमुधी करवुं. (८९)
एटले के—पहेली पंक्तिमां चारे गुरु स्थापवा. त्यापछी बीजी श्रीजी विगेरे बाकीनी
पंक्तिओमां पहेला गुरुनी नीचे लघु मूकवो. तेनी पछी उपरनी पंक्तिमां होय ते प्रमाणे
गुरु-लघु मूकवा अने तेनी पहेलां जेटला खाली स्थान होय तेमां गुरु ज मूकवा. आम
करवायी छेद्दा (सोळमा) भंगमां सर्वे (चारे) लघु आवशे. (९१) तेनी स्थापना—

અથ પ્રકૃતં—પ્રતિશાલાચલિદાઢ્યા 'દિક્' સ્યાહ્લઘૂપલચિતા ।
 ગુરુદ્વિષ્ટાઽનાદૃતા સ્યા—ત્તાશ્ચતસ્ત્રો યથાક્રમં ॥ ૧૨ ॥ તત્ર સ્યાત્પ્રથમે ભંગે
 ચતુર્ભિર્ગુરુભિર્ઘં । ઇકોઽપવરકોઽલિદ—વર્જિતઃ સ ચતુર્દિશં ॥ ૧૩ ॥

ઘરનું નામ.	ફલ.	પ્રસ્તાર.				શુભાશુભ.
		પૂર્વ	દક્ષિણ	પશ્ચિમ	ઉત્તર	
૧ ધ્રુવ	સ્થિરતા	૬	૬	૬	૬	શુભ
૨ ઘન્ય	ઘનપ્રાપ્તિ	૧	૬	૬	૬	શુભ
૩ જય	જય	૬	૧	૬	૬	શુભ
૪ નંદ	પુત્ર	૧	૧	૬	૬	શુભ
૫ સ્વર	દારિદ્ર્ય	૬	૬	૧	૬	અશુભ
૬ કાંત	સર્વસંપત્	૧	૬	૧	૬	શુભ
૭ મનોહર	મનનો આહ્વાદ	૬	૧	૧	૬	શુભ
૮ સુમુખ	લજ્જા	૧	૧	૧	૬	શુભ
૯ દુર્ઘટ	યુક્ત	૬	૬	૬	૧	અશુભ
૧૦ કૂર	વિપત્તિ	૧	૬	૬	૧	અશુભ
૧૧ વિપત્તિ(સુપત્)	વાંધવ	૬	૧	૬	૧	શુભ
૧૨ ઘનદ	ઘન	૧	૧	૬	૧	શુભ
૧૩ સ્વયં	સ્વયં	૬	૬	૧	૧	અશુભ
૧૪ આક્રંદ	મૃત્યુ	૧	૬	૧	૧	અશુભ
૧૫ વિપુલ	આરોગ્ય	૬	૧	૧	૧	શુભ
૧૬ વિજય	સર્વસંપત્	૧	૧	૧	૧	શુભ

હવે પ્રકૃત કહે છે—અહીં દરેક (સોઠે પ્રકારના) ઘરમાં જે દિશાએ લઘુ મૂક્યો છે તે દિશા અલિદર્શી બ્યાપ્ત છે એટલે તે દિશાએ અલિદ હોય એમ જાણવું, અને જે દિશાએ ગુરુ મૂક્યો હોય તે દિશા આવરણરહિત એટલે અલિદ બિનાની છે એમ જાણવું તે દિશાઓ પૂર્વાદિકના અનુક્રમે ચાર છે. (૧૨) તેમાં પહેલાં ભંગમાં (પંચિતમાં) ચારે ગુરુવાલું ઘર કયું છે, તેથી તે ચારે દિશાએ અલિદરહિત માત્ર એક જ ઓરદો છે. તેને ધ્રુવ નામનું પહેલું ઘર કયું છે; તથા ઘન્ય નામનું જે ચીજું ઘર છે, તેમાં પૂર્વ દિશાએ

ધ્રુવસંજ્ઞં ગૃહં તત્સ્યા-હન્યં પ્રાચ્યામલિંદયુક્ । યસ્યાં દિશિ ગૃહદ્વારં સા
 ચ પ્રાચી ભવેદિહ ॥ ૯૪ ॥ તથોક્તં વિવેકવિલાસે-પૂર્વાદિર્દિગ્વિનિ-
 ર્દેશ્યા ગૃહદ્વારવ્યપેક્ષ્યા । ભાસ્કરોદયદિક્ પૂર્વા ન વિજ્ઞેયા યથા શ્રુતે
 ॥ ૯૫ ॥ દક્ષિણસ્યામલિંદઃ સ્યા-ચત્ર તજ્યસંજ્ઞકં । એવં સ્યુઃ પોઢશે
 ભંગે ચતુર્દિશમલિંદકાઃ ॥ ૯૬ ॥ વાસ્તુશાસ્ત્રે ફલં ચૈવામેવમાહુઃ—

અલિંદ હોય છે. અહીં જે દિશામાં ઘરનું (ઓરઠાનું) દ્વાર હોય તેને જ પૂર્વ દિશા
 સમજવી. (૯૩-૯૪) તે વિષે વિવેકવિલાસ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—“ ઘરના
 દ્વારની અપેક્ષાએ પૂર્વાદિક દિશા કહેવી, પરંતુ જે દિશાએ સૂર્ય ઊગે છે તેને (આ પ્રસં-
 ગમાં) પૂર્વ દિશા ન કહેવી. જેમ છીંકને વિષે સૂર્યોદયની અપેક્ષાએ પૂર્વાદિક દિશા ધાર-
 વામાં આવતી નથી, પરંતુ જે દિશાતરફ મુખ રાખીને પોતે છીંકેલાથી હોય
 તે જ તેની પૂર્વ દિશા કહેવાય છે અથવા ધીજાએ છીંકેલાથી હોય તો પોતાનું મુખ જે તરફ
 હોય તે પૂર્વ કહેવાય છે તેમ. (૯૫) ” તથા જે ઘરમાં દક્ષિણ દિશાએ અલિંદ હોય તે
 ઘર જય નામનું (ત્રીજું) જાણવું. આ જ પ્રમાણે સોઠમાં માંગાવાઠા ઘરમાં ચારે દિશાએ
 અલિંદ હોય છે. (૯૬) તેની સ્થાપના—

ધ્રુવ ૧

ઘન્ય ૨

જય ૩

નંદ ૪

ચર ૫

ફાંત ૬

મનોરમ ૭

સુમુખ ૮

દુર્મુખ ૯

કૂર ૧૦

વિપચ ૧૧

ઘનદ ૧૨

શય ૧૩

આકંદ ૧૪

વિપુલ ૧૫

વિજય ૧૬

સ્થૈર્ય ૧ ધનં ૨ જયં(યઃ) ૩ પુત્રાન્(ત્રાઃ) ૪ દારિદ્ર્યં ૫ સર્વસંપદઃ ૬ ।
મનોહ્લાદઃ ૭ શ્રિયો ૮ યુદ્ધં ૯ વૈપમ્યં ૧૦ વાંધવા ૧૧ ધનં ૧૨ ॥ ૯૭ ॥
જયશ્ચ ૧૩ મૃત્યુ ૧૪ રારોગ્યં ૧૫ સર્વસંપદિતિ ૧૬ ક્રમાત્ । ધ્રુવાદીનાં
ફલં જ્ઞેયં સાન્વર્થાઽધ્યાન્યમૂન્યતઃ ॥ ૯૮ ॥ इयं षोडशभंगीह दिग्मा-
त्रार्थं प्रदर्शिता । एकापवरकादीनां भेदास्त्वेवामनेकशः ॥-९९ ॥ उक्तं
च रत्नमालाभाष्ये—वेश्मनामेकशालानां शतं स्याच्चतुरुत्तरं । द्विपंचा-
शद् द्विशालानां त्रिशालानां द्विसप्ततिः ॥ ४०० ॥ नंदावर्त्तं वर्द्धमानं
स्वस्तिकं च तथा परं । सर्वतोभद्रमित्याद्याः स्युर्भेदा वेश्मनां शुभाः
॥ ४०१ ॥ तथाह वराहः—

નંદાવર્ત્તમર્લિદૈઃ શાલાકુડ્યાત્પ્રદક્ષિણાંતગતેઃ । દ્વારં પશ્ચિમમ-
સ્મિન્ વિહાય શેષાણિ કાર્યાણિ ॥૨॥ દ્વારા(રોડ)ર્લિદાન્તગતઃ પ્રદક્ષિણોન્યઃ

વાસ્તુશાસ્ત્રમાં આ સોઠ પ્રકારના ધરોતું ફઠ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—સ્થિરતા ૧,
ધન ૨, જય ૩, પુત્ર ૪, દારિદ્ર્ય ૫, સર્વસંપદા ૬, મનનો આહ્લાદ ૭, લક્ષ્મી ૮, યુદ્ધ
૯, વિપમતા ૧૦, વાંધવા ૧૧, ધન ૧૨, જય ૧૩, મૃત્યુ ૧૪, આરોગ્ય ૧૫ અને સર્વ-
સંપદા ૧૬. આ પ્રમાણે ધ્રુવ વિગેરે ધરોતું અનુક્રમે ફઠ જાણવું, કારણ કે તે ધ્રુવ વિગેરે
નામો જ સાર્થક છે—તેના નામ પ્રમાણે જ તેના શુભાશુભ ફઠ છે. (૯૭-૯૮) આ
સોઠ મંગ ઇટલે સોઠ પ્રકારનાં ધરો અહીં દિશામાત્રથી જ ચતાવ્યા છે. એક ઓરઢાવાઢા
'બે ઓરઢાવાઢા વિગેરેની ઇદિ કરવાથી તેમના ઘણા ભેદો થાય છે. (૯૯) તે વિષે
'રત્નમાલા' ઢાખ્યમાં કહ્યું છે કે—“ એક શાઢા (ઓરઢા)નાં ધરો એક સો ને ચાર પ્રકા-
રનાં થાય છે, બે શાઢાનાં ધરો ઘાવન (એક સો ને ઘાવન ?) પ્રકારનાં થાય છે અને ત્રણ
શાઢાનાં ધરો પોંતેર (એક સો ને પોંતેર, ?) પ્રકારનાં થાય છે. (૪૦૦) ” વઢી નંદા-
વર્ત, વર્ધમાન, સ્વસ્તિક અને સર્વતોભદ્ર વિગેરે ધરોના શુભ પ્રકારો હોય છે. (૪૦૧)
તે વિષે વરાહ કહે છે કે—

“ મજાનની ઢીનથી પ્રદક્ષિણાના છેઢાપર રહેલા અર્લિદ ઇટલે ઓશરીય કરીને
નંદાવર્ત્ત નામતું ગૃહ થાય છે. આ ધરને વિષે પશ્ચિમદિશાને છોઢીને ધાકીની ત્રણે
દિશાએ દ્વાર વરાય છે. (૨) દ્વાર અને અર્લિદ (ઓશરી) એ બેને છેઢે રહેલ એક

૧ ંવરાની નીચે એ પહોતું સાકરું અથવા પત્થર રાણવામાં આવે છે ॥ જેના ઉપર આવ-
નાર માણસ વગ મૂઢીને આવે છે તે અથવા વહાર માગના ગૂણાની વાજુય ઓરડીઓ કર-
વામાં આવે છે તે, આવા બે અર્થ વળ અર્લિદના કરેલા છે.

। शुभस्ततश्चान्यः । तस्मिंश्च वर्द्धमाने द्वारं तु न दक्षिणं कार्यं ॥ ३ ॥
। अपरांतगतोऽलिदः प्रागंतगतौ तदुत्थितौ चान्यौ । तदवधिविधृतश्चान्यः
प्राग्द्वारं स्वस्तिके शुभदं ॥ ४ ॥ अप्रतिपिच्छालिदं समंततो वास्तु सर्व-
तोभद्रं । नृपविबुधसमूहानां कार्यं द्वारैश्चतुर्भिरपि ॥ ५ ॥

तथा—वास्तुचेत्रोद्गतैर्वल्ली-वृक्षैर्मृत्वातपूरितैः । वेदमाभ्युदयिकं
दुःख-कृदा वेत्ति विचक्षणः ॥ ६ ॥ आसन्नफलदा वास्तु-प्ररूढा
गर्भिणी लता । अनासन्नफला कन्या वंध्या भवति निष्फला ॥ ७ ॥
वृक्षाः स्रक्षवटाश्चरथो-दुंदराद्याः शुभाः स्मृताः ॥ अप्रशस्ताः कंटकि-
नो रिपुचौरादिभीतिदाः ॥ ८ ॥ तथाह वराहः—शस्तौपधिद्रुमलता-

प्रदक्षिणा होय, तेथी एक बीजी शुभ प्रदक्षिणा पण होय ते पर्वमान गृह कहेवाय.
तेने विषे दक्षिण दिशाए द्वार करतुं नहीं. (३) पश्चिमदिशाना छेडे रहेल ओशरी
होय अने पूर्वदिशाना छेडे रहेली ते मकानसाथे जोडायेली बीजी वे ओशरी होय अने
ते ओशरीनी मर्यादाथी धारण करायेली एक जूदी ओशरी होय एतुं पूर्वदिशाना द्वार-
वाळुं शुभने आपनार्ह स्वस्तिक नामतुं गृह कहेवाय छे. (४) सर्व बाजुए नथी
निषेध करायेलो अलिदनो जेमां, अर्थात् चोतरफ ओशरीवाळो राजा अने पंडितोना
समुदायोने उचित एतुं सर्वतोभद्र नामतुं गृह होय छे. तेने चारे दिशाए द्वारवाळुं
करतु. (५) (चार गृहानुं स्वरूप वराहसंहितानी साक्षीथी श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्ति टीका-
कारे कहेल छे ते ज प्रमाणे अही लोकप्रकाशकारे पण कहेल छे. जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिना मूळमां
आ चार नामोनी साथे चक्र नामनो पांचमो प्रासाद पण कहेलो छे. आ संवंधनी विशेष
हकीकतना जिज्ञासुए समरांगणसूत्रधार नामना छपायेला शिष्यसंवंधी ग्रंथ विगे-
रेनी सहाय मेळवई.)

तथा—वास्तु (घर) वनाववातुं जे चेत्र (भूमि) होय तेमां चेलाओ के वृक्षो विगेरे
जे उगेला होय ते उपर्यां तेमां थनार्ह घर सुखकारक छे के दुःखकारक छे ? ते विद्वान्
पुरुष जाणी शके छे. (६) जेमके वास्तुचेत्रमां उगेली लता जो गर्भवाळी होय तो ते
शीघ्र फळ आपनारी थाय छे, कन्या (वाग्यावस्थावाळी—कुमारिका) होय तो ते चिर-
काळे फळ आपनारी थाय छे अने वंध्या (बांझणी—फळरहित) होय तो तेनुं कांइपण
फळ मळतुं नथी. (७) वास्तुना चेत्रमां प्लव (पीपळो), वट, अमरथ (पीपळा जेजुं
वृक्ष) अने उमरा विगेरेनां वृक्षो उगेला होय तो ते शुभ कहेला छे. कांटावाळा वृक्षो
उगेला होय तो ते अशुभ कहेला छे अने ते शत्रु तथा चोरादिकनो भय आपनार थाय
छे. (८) ते विषे वराह कहे छे के—“उत्तम औषधि, वृक्ष अने लतावाळी, मधुर,

मधुरा सुगंधा स्निग्धा समानशुषिरा च मही नराणां । अप्यध्वनि श्रम-
विनोदमुपागतानां धत्ते श्रियं किमुत शाश्वतमंदिरेषु ॥ ९ ॥

विज्ञो वास्तुष्वथायर्द्ध—व्ययांशादीन् विचारयेत् । अमीभिरनुकूलै-
र्यत् स्यादभ्युदयकृद्गृहं ॥ १० ॥ विवक्षिते गृहक्षेत्रे विस्तारो यौगुला-
त्मकः । दैर्घ्येणांगुलरूपेण गुण्यते जायतेऽथ यत् ॥ ११ ॥ तत्स्यात्क्षे-
त्रफलं तस्मिन्—त्रयभक्तेऽधिकं च यत् । तदंकमानस्तत्राय—स्तेषां नाम-
क्रमस्त्वयं ॥ १२ ॥ ध्वजो १ धूमो २ हरिः ३ श्वा ४ गौ ५ खरो ६
हस्ती ७ द्विकः ८ क्रमात् । पूर्वादिवलिनोऽष्टाया विपमास्तेषु शोभनाः
॥ १३ ॥ ईशानांतासु दिक्ष्वेते पूर्वादिक्रमतः स्थिताः । सान्त्वर्थनामधेय-
त्वा—स्तमाः कापि न शोभनाः ॥ १४ ॥ एषां स्थापनव्यवस्था चैवं

सुगंधी, स्निग्ध (चिकाशवाळी—रसवाळी) अने सरखा छिद्रवाळी पृथ्वी उपर मार्गमां
चालवाधी श्रमित थपेला राजाओ मात्र विश्रान्ति लेवा माटे ज थोडो बखत बेडा होय
तो पण तेमने तेवी पृथ्वी लक्ष्मीने आपनारी थाय छे, तो पक्षी तेवी पृथ्वी उपर निरंतर
रही शकाय तेवा मकानो कर्षा होय तो ते लक्ष्मीने आपनार थाय तेमां शुं कहेयुं ? (९)

हये वास्तुशास्त्रना विद्वाने आय, नक्षत्र, व्यय अने अंश विगरेनो विचार करवो,
कारण के ते सर्वे अनुकूल होय तो ते घर शुभ उदयने करनारुं थाय छे. (१०) ते आ
प्रमाणे—इच्छेला परनी भूमिनो विस्तार जेटला अंगुलनो होय तेने लंबाईना अंगुलवडे
गुणवो. ते प्रमाणे लंबाई पहोळाईना अंगुलनो गुणाकार करतां जे आवे ते क्षेत्रफल सम-
जयुं. ते क्षेत्रफलना अंगुलनी संख्याने आठे भांगतां जे शेष वचे, तेटली संख्यावाळी
(तेटलामो) ते क्षेत्रनो आय जाणवो. ते आयोनार् नाम अनुक्रमे आ प्रमाणे छे. (११-
१२)—ध्वज १, धूम २, हरि ३, श्वान ४, बळद ५, गधेडो ६, हाथी ७ अने कागडो
८. आ आठ आयो अनुक्रमे पूर्वादिक दिशाओमां बळवान छे. तेमांना एकी (१-३-
५-७) आयो शुभकारक छे. (१३) पूर्वादिकना अनुक्रमे ईशान खूणापर्यंत रहेला
आ आठे आयोनार् नाम सार्थक होवाथी बेकी (२-४-६-८) आयो कदापि शुभ नथी.
(१४) आ आयोने स्थापवानी व्यवस्था विवेकविलास नामना ग्रंथमां आ प्रमाणे कही

विवेकविलासे—वृषं १ सिंहं २ गजं ३ चैव खेटकर्बटकोट्टयोः । द्विपः पुनः प्रयोक्तव्यो वापीकूपसरस्सु च ॥ १५ ॥ मृगेंद्रमासने दद्या-च्छय-नेषु गजं पुनः । वृषं भोजनपात्रेषु छत्रादिषु पुनर्ध्वजं ॥ १६ ॥ अग्निवेशमसु सर्वेषु गृहे बहुयुपजीविनां । धूमं नियोजयेत्किञ्च श्वानं म्लेच्छादिजातिषु ॥ १७ ॥ खरो वेश्यागृहे शस्तो ध्वाक्षः शेषकुटीषु च । वृषः सिंहो गजश्चापि प्रासादपुरवेशमसु ॥ १८ ॥ इत्यायो वास्तुनः प्रोक्तो नक्षत्रमथ कथ्यते । तत्र सामान्यतो वास्तु-जन्मभं कृत्तिका भवेत् ॥ १९ ॥ यदुक्तं व्यवहारप्रकाशे—भाद्रपदतृतीयायां शनिदिवसे कृत्तिकाप्रथमपादे । व्यतिपाते रात्र्यादौ विष्टया वास्तोः समुत्पत्तिः ॥ २० ॥ अथेष्टवास्तुनः क्षेत्र-फलांकेऽष्टगुणीकृते । विभक्तं सप्तविंशत्या शिष्टं भवति जन्मभं ॥ २१ ॥ अस्मादेव च नक्षत्रा-द्गृहाणां स्वामिना सह । राशेर्ध्वजं प्रीतिपट-ष्टमकादि विचिंतयेत् ॥ २२ ॥ सप्त सप्तान्निभादीनि

छे—“ खेट (गाम), कर्बट (नगर) अने विद्वाने विषे वृष, सिंह अने गज आय लेवो. वाघ, कूषा अने सरोवरने विषे द्विप (हाथी) आय लेवो, आसनमां सिंह आय लेवो, शय्यामां गज आय लेवो, भोजननां पात्रोमां वृषम आय लेवो, छत्रादिकने विषे ध्वज आय लेवो, सर्व प्रकारना अग्निना घर (रसोडा विगेरे) ने विषे तथा अग्निबडे आजीविका करनारना घरने विषे धूम आय लेवो, म्लेच्छादिक जातिनां घरमां श्वान आय लेवो, वेश्याना घरमां खर आय भेष्ट छे, बीजा नीच वर्योनी हंपडीओने विषे ध्वाक्ष (काक) आय लेवो, तथा प्रासाद, पुर अने सारा घरने विषे वृष, सिंह अने गज आय लेवा सारा छे. (१५-१८) आ प्रमाणे वास्तुनो आय कखो. हवे तेनुं नक्षत्र कहे छे—तेमां सामान्य रीते वास्तुजं जन्मनक्षत्र कृत्तिका छे. (१९) ते विषे व्यवहारप्रकाशमां कहुं छे के—“ मादरवानी त्रीजने दिवसे, शनिवारे, कृत्तिका नक्षत्रना पहेला पायामां, व्यतिपात योगमां, रात्रिना प्रारंभमां अने विष्टि योगमां वास्तुनी उत्पत्ति थयेली छे. ” (२०) हवे इष्ट वास्तु (घर) ना क्षेत्रफलनी जे संख्या होय तेने आठे गुणी सत्ता-वशि भांगतां जेटला बाकी रहे तेने ते वास्तुजं जन्म नक्षत्र जाणवुं. (२१) आ प्रमाणे आवेला घरना जन्म नक्षत्रथी गृहस्वामीनी साथे राशिबळ, प्रीति अने पडाएक विगेरे विचारवुं (२२) परिघचक्रनी जेम चक्र करीने तेमां पूर्वादिक दिशाए अनुक्रमे कृत्तिकादिक

ન્યસ્યેત્પરિઘચક્રવત્ । પૂર્વાદિષુ ચતસૃષુ દિક્ષિવમાનિ યથાક્રમં ॥ ૨૩ ॥
 ઇષ્ટસ્ય વાસ્તુનો જન્મ-ધિષ્ણ્યમેવં સમેતિ ચેત્ । દ્વારદિશ્યસ્ય ગેહસ્ય
 તદોદ્યોઽભિમુખઃ શશી ॥ ૨૪ ॥ પાશ્ચાત્યભિત્તિદિક્પ્રાપ્તે જન્મભેઽભીષ્ટ-
 વાસ્તુનઃ । ચંદ્રો ભવતિ પૃથ્થ્થો-ઽનિષ્ઠૌ ચૈતાવુભાવપિ ॥૨૫॥ તથાહુઃ-
 પ્રારબ્ધં સંમુખે ચંદ્રે ન વસ્તું વાસ્તુ કલ્પતે । પૃથ્થ્થસ્થેસ્વામિઘાતાય
 દ્વયોસ્તેન ત્યજેદ્ગૃહી ॥ ૨૬ ॥ ગૃહ એવ નિષિદ્ધોઽયં ચંદ્રમાઃ સન્મુખ-
 સ્થિતઃ । પ્રાસાદનૃપસૌધશ્રી-ગૃહેષુ ત્વગ્રગઃ શુભઃ ॥ ૨૭ ॥

ગુરુશિષ્યાદિવત્તારા વર્જ્યાત્રાપિ વિવેકિભિઃ । તૃતીયા પંચમી ચાપિ

સાત સાત નક્ષત્રો સ્થાપન કરવા. તેમાં ઇષ્ટ વાસ્તુનું જન્મનક્ષત્ર જો ધરના દ્વારની દિશામાં આવે તો તે ધરની સન્મુખ ચન્દ્ર છે એમ જાણવું, (૨૩-૨૪) અને ઇષ્ટગૃહનું જન્મનક્ષત્ર જો પાછલી ભીતની દિશામાં આવે તો ચન્દ્ર પાછલ રહેલો છે એમ જાણવું. આ સન્મુખ અને પાછલનો એ ધને ચન્દ્ર અશુભ છે. (૨૫) તે વિષે કહ્યું છે કે-“ ચન્દ્ર સન્મુખ હોય તો પ્રારંભેલું ઘર ઘસવા લાયક નથી અને ચન્દ્ર પાછલ હોય તો ઘરઘણીનો નાશ થાય છે, તેથી ગૃહસ્થે આ ધનને ચન્દ્ર ત્યાગ કરવા લાયક છે. (૨૬) ” આ સન્મુખ રહેલો ચન્દ્ર ધરને વિષે જ નિષેધ કરેલો છે, પરંતુ પ્રાસાદ (ચૈત્ય), રાત્રમહેલ અને રાજાના ધરને (મંદાર) વિષે તો સન્મુખ રહેલો ચન્દ્ર શુભ કહેલો છે. (૨૭)

	ક. રો. મૃ. આ. પુ. પુ. અ.	
ક. રો. મૃ. આ. પુ. પુ. અ.	પૂર્વ	મ. પુ. ડ. દ. વિ. રા. વિ.
	દક્ષિણ	
	મ. પુ. ડ. દ. વિ. રા. વિ.	

આ ધરની ચારતમા વિવેકી પુરુષોએ ગુરુ-શિષ્યાદિકના સંબંધમાં એમ અશુભ તારા

સસમી ચાપરાઃ શુભાઃ ॥ ૨૮ ॥ તથોક્તં—ગણયેત્સ્વામિનચત્રા—ધ્યાવ-
દ્વિષ્ણ્યં ગૃહસ્ય ચ । નવમિસ્તુ હરેન્નાગં શેષં તારા પ્રકીર્તિતા । ॥ ૨૯ ॥
શાંતા ૧ મનોરમા ૨ ક્રૂરા ૩ વિજયા ૪ કલહોદ્ભવા ૫ । પદ્મિની ૬
રાક્ષસી ૭ વીરા ૮ આનંદા ૯ ચેતિ તારકાઃ ॥ ૩૦ ॥ ઇતિ નક્ષત્રં ॥

નચત્રાંકેઽષ્ટભિર્ભક્તે શેષાંકેન વ્યયો ભવેત્ । ભાગાપ્રાપ્તાવથા-
ષ્ટાભિર્ભાંક ઇવ વ્યયો ભવેત્ ॥ ૩૧ ॥ સ્યાન્નિધાસૌ ચ પૈશાચો રાક્ષસો
યન્ન ઇવ ચ । આયેન તુલ્યોઽભ્યધિકો ન્યૂનશ્રાયાથથાક્રમં ॥ ૩૨ ॥
તથાહ—પૈશાચસ્તુ સમાયઃ સ્યા—દ્રાક્ષસશ્ચાધિકે વ્યયે । આયાત્તૂનતરો
યત્તો વ્યયઃ શ્રેષ્ઠોઽપ્થા ત્વયં ॥ ૩૩ ॥ શાંતઃ ૧ ક્રૂરઃ ૨ પ્રધોતશ્ચ ૩
શ્રેયા ૪ નથ મનોરમઃ ૫ । શ્રીવત્સો ૬ વિભવ ૭ શ્રૈવ ચિંતાત્મકો ૮
વ્યયોઽપ્થમઃ ॥૩૪॥ અત્ર ચ—અકશેપે વ્યયઃ શાંતો દ્વિશેપે ક્રૂર ઇષ્યતે ।

વર્જવાની છે તેમ ત્રીજી, પાંચમી અને સાતમી તારા વર્જવા લાયક છે, તે સિવાયની બીજી
તારાઓ શુભ છે. (૨૮) તે વિષે કહ્યું છે કે—“ ગૃહસ્વામીના નચત્રથી ઘરનું જન્મનચત્ર
ગણવું. જે સંખ્યા આવે તેને નવે ભાગ દેવો. બાકી જે રહે તે (તેટલામી) તારા કહેલી છે.
(૨૯) તેના નામ આ પ્રમાણે—શાંતા ૧, મનોરમા ૨, ક્રૂરા ૩, વિજયા ૪, કલહોદ્ભવા
(વલેશ કરનારી) ૫, પદ્મિની ૬, રાક્ષસી ૭, વીરા ૮ અને આનંદા ૯. (૩૦) ઇતિ
નચત્રવિષાર.

હવે વ્યય કહે છે—નચત્રના અંકને આઠે ભાગતાં જે શેષ રહે તે વ્યય કહેવાય છે.
તેમાં જો આઠે ભાગ ન ચાલે તો તે નચત્રનો અંકજ વ્યય કહેવાય છે. (૩૧) તે વ્યય
ત્રણ પ્રકારનો છે—પૈશાચ ૧, રાક્ષસ ૨ અને યજ્ઞ ૩. તેમાં આયની તુલ્ય વ્યય હોય તો
તે પૈશાચ કહેવાય છે. આયથી અધિક હોય તો તે રાક્ષસ કહેવાય છે અને આયથી
ન્યૂન હોય તો તે યજ્ઞ કહેવાય છે. (૩૨) તે વિષે કહ્યું છે કે—“ આયની સમાન
સંખ્યાવાળો વ્યય હોય તો તે પૈશાચ કહેવાય છે. આયની સંખ્યાથી વ્યયની સંખ્યા
અધિક હોય તો તે રાક્ષસ કહેવાય છે અને આયની સંખ્યાથી વ્યયની સંખ્યા ન્યૂન હોય
તો તે યજ્ઞ કહેવાય છે તેમાં યજ્ઞ નામનો વ્યય જ શ્રેષ્ઠ છે. ” તે વ્યય આઠ પ્રકારનો છે.
તેના નામ આ પ્રમાણે—શાંત ૧, ક્રૂર ૨, પ્રધોત ૩, શ્રેયા ૪, મનોરમ ૫, શ્રીવત્સ ૬,
વિભવ ૭ તથા આઠમો ચિંતાત્મક ૮. (૩૩-૩૪) અહીં (નચત્રના અંકને આઠે ભા-

एवं यावत् शून्यशेषे भवेच्चितात्मको व्ययः ॥ ३५ ॥ इति व्ययः ॥

વ્યયાકેનામીપ્રવેશ્મ—નાહ્યશ્રાક્ષરસંખ્યયા । મુકે ક્ષેત્રફલે ભક્તે ત્રિભિઃ શેપમિહાંશકઃ ॥ ૩૬ ॥ ઇંદ્રાંશઃ સ્યાદેકશેપે દ્વિશેપે ચ યમાંશકઃ । શૂન્યશેપે જ રાજાંશો—૬ધમસ્તત્ર યમાંશકઃ ॥ ૩૭ ॥ इत्यंशकः ॥

तथा—वैशाखे श्रावणे मार्गे पौषे फाल्गुन एव च । कुर्वीत वास्तु-
प्रारंभं न तु शेषेषु सप्तसु ॥ ३८ ॥ एते तूक्ताश्चंद्रमासाः शुक्रप्रतिपदा-
दिकाः । सौरमासांश्चैवमाहुः सूर्यसंक्रांतिचिह्नितान् ॥ ३९ ॥ धामार-
भेतोत्तरदक्षिणास्यं तुलालिमेपर्यभभाजि भानौ । प्राक्पश्चिमास्यं मृग-
कर्ककुंभ—सिंहस्थिते द्व्यंगगते न किंचित् ॥ ४० ॥ तुलालीत्याद्युक्तेऽपि
पूर्वोक्तचंद्रमासपंचक एव, न शेषमासेष्विति स्वयं ज्ञेयं. संक्रांते द्विस्व-

ગતાં જો) એક શેપ રહે તો શાંત નામનો વ્યય જાણવો, બે શેપ રહે તો કૂર નામનો વ્યય જાણવો. એ જ પ્રમાણે યાવત્ શૂન્ય શેપ રહે તો ચિંતાત્મક વ્યય જાણવો. (૩૫)
इति व्यय विचार.

हवे अंश कहे छे—व्ययनो अंक, इच्छित घरनी नाडी पटले जे नामतुं घर होय तेना
अधरोनी संख्यानो अंक अने क्षेत्रफलनो अंक, आ त्रये अंकने एकठा करवा (सरवाळो
करवो), पछी तेने त्रये भांगतां जे शेष रहे तेने अंश जाणवो. (३६) तेमां जो एक
शेष रहे सो ते इंद्र अंश जाणवो, बे शेष रहे तो यम अंश जाणवो अने शून्य शेष रहे तो
राजा अंश जाणवो. आ त्रयेमां यम अंश अधम-अशुभ छे (याकीना पे शुभ छे).
(३७) इति अंश विचार.

हवे वास्तु प्रारंभ करवानो विचार कहे छे—वैशाख १, भावण २, मार्गशीर्ष ३,
पौष ४ अने फाल्गुन ५, आ पांच मासमां ज घर षणाववानो प्रारंभ करवो. बाकीना
सात मासमां आरंभ करवो नहीं. (३९) अहीं शुक्ल प्रतिपदार्थी आरंभ यता चांद्र-
मासो कदा छे अने सूर्यमास लेवा होय तो सूर्यनी संक्रांतिवडे युक्त आ प्रमाणे कदा छे.
(३९)—तुला, वृधिक, मेष अने वृष ए चार संक्रांतिमां सूर्य होय तयारे उत्तर अने
दक्षिण दिशाना द्वारवाळा घरनो आरंभ करवो तथा मकर, कुंभ, फर्क अने सिंह ए चार
संक्रांतिमां सूर्य होय तयारे पूर्व अने पश्चिम दिशाना द्वारवाळा घरनो आरंभ करवो.
परंतु द्विस्वभाव राशि पटले मिथुन, कन्या, धन अने मीन ए चार संक्रांतिमां सूर्य होय
तयारे कोइपण घरनो आरंभ करवो नहीं. (४०) अहीं तुला, वृधिक त्रिमेरे संक्रांति
आथी प्रादाप्राप्तपणुं कहुं छे तोपण पूर्व कहैला पांच चांद्र मासमां ज घरनो आरंभ

ભાવેષુ રાશિષ્વર્કે ન કલ્પતે । એકસ્યા અપ્યભિમુલ્લં સદનં દિક્ચ-
તુષ્ટયે ॥ ૪૧ ॥

અથ દક્ષિણપાશ્વર્ગ-પીઠં સુપ્તસ્ય વાસ્તુનઃ । નાગસ્ય સ્યાચ્છિરઃ
૧ પૃષ્ઠં ૨ પુચ્છં ૩ કુક્ષિર્યથાક્રમં ॥ ૪૨ ॥ ભાત્રાદિમાસત્રિતયે દિત્તુ
પૂર્વાદિપુ ક્રમાત્ । માર્ગાદિમાસત્રિતયે દિત્તુ સ્યુર્દક્ષિણાદિષુ ॥ ૪૩ ॥
ફાલ્ગુનાદિત્રયે તુ સ્યુર્-દિત્તુ તે પશ્ચિમાદિપુ । જ્યેષ્ઠાદિપુ ત્રિપૂદીચ્યા-
દીનાં ચતુષ્ટયે દિશાં ॥ ૪૪ ॥ કર્તવ્યો વાસ્તુનઃ કુક્ષૌ પ્રથમં લ્હનનો-
દ્યમઃ । યથા સ્યાત્સુલ્લસંપત્તિર્વેપરીત્યે વિપર્યયઃ ॥ ૪૫ ॥ તથોક્ત—

કરવો, વીજા માસોમાં ન કરવો. એમ પોતાનાં મેલે જ સમજી લેવું. દ્વિત્વમાથ રાશિમાં
ઘટલે મિથુન, કન્યા, ઘન અને મીન રાશિમાં સૂર્યની સંક્રાંતિ હોય ત્યારે ચારે દિશામાંથી
એક પણ દિશાના દ્વારવાળા ધરનો પ્રારંભ કરવો યોગ્ય નથી. (૪૧) હિતિ વાસ્તુપ્રારં-
ભના માસનો નિર્ણય.

હવે જ્ઞાતવું મુહૂર્ત કહે છે—નાગના આકારવાળો વાસ્તુપુરુષ પોતાના શરીરના
જમણા પદ્મલાં દવાર્ધાને સુલેલો છે. તેનું મસ્તક ૧, પૃષ્ઠ ૨, પુચ્છ ૩ અને કુક્ષિ ૪
આ ચાર અવયવો અનુક્રમે માત્રપદાદિક ત્રણ ત્રણ માસમાં પૂર્વાદિક દિશાના અનુક્રમે
હોય છે ઘટલે કે—માત્રપદ, આશ્વિન અને કાર્તિક એ ત્રણ માસમાં વાસ્તુપુરુષનું મસ્તક
પૂર્વ દિશામાં હોય છે, પૃષ્ઠ દક્ષિણ દિશામાં, પુચ્છ પશ્ચિમ દિશામાં અને કુક્ષિ ઉત્તર
દિશામાં હોય છે. એ જ રીતે માર્ગાદિક ત્રણ માસ ઘટલે માર્ગશીર્ષ, પોષ અને માઘ
માસમાં દક્ષિણાદિક દિશામાં હોય છે ઘટલે કે—દક્ષિણ દિશામાં મસ્તક, પશ્ચિમ
દિશામાં પૃષ્ઠ, ઉત્તર દિશામાં પુચ્છ અને પૂર્વ દિશામાં વાસ્તુપુરુષની કુક્ષિ રહેલી હોય છે.
એ જ રીતે ફાલ્ગુનાદિક ત્રણ માસમાં પશ્ચિમાદિક ચાર દિશામાં હોય છે ઘટલે કે—ફાલ્ગુન,
ચૈત્ર અને વૈશાખ એ ત્રણ માસમાં વાસ્તુપુરુષનું મસ્તક પશ્ચિમ દિશામાં, પૃષ્ઠ ઉત્તર દિશામાં,
પુચ્છ પૂર્વદિશામાં અને કુક્ષિ દક્ષિણ દિશામાં હોય છે. એ જ રીતે જ્યેષ્ઠાદિક ત્રણ માસમાં
ઉત્તરાદિક ચાર દિશામાં હોય છે ઘટલે કે—જ્યેષ્ઠ, અષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં વાસ્તુ-
પુરુષનું મસ્તક ઉત્તરદિશામાં, પૃષ્ઠ પૂર્વદિશામાં, પુચ્છ દક્ષિણ દિશામાં અને કુક્ષિ પશ્ચિમ
દિશામાં હોય છે. (૪૨-૪૪) અહીં વાસ્તુની કુક્ષિને વિષે પ્રથમ જોદવાનો ઉદ્યમ કરવો
(રાત કરવું). તેથી મુહુર્તસંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે અને વિપરીતપણે કરવાથી વિપર્યય થાય
છે ઘટલે કુક્ષિ સિવાય વીજા અવયવમાં રાત કરે તો તે અશુભ ફળને આપનાર થાય છે.

શિરઃ खनेन्मातृपितृन्निह्न्यात् खनेच्च पृष्ठे भयरोगपीडाः । पुच्छं खनेत्
स्त्रीशुभगोत्रहानिः स्त्रीपुत्ररत्नाघ्नवसूनि कुक्षौ ॥ ४६ ॥ इति वास्तुनो
दिग्गनियमः ॥

विदिग्गनियमं स्वेवमाहुः—ईशानादिषु कोणेषु वृषादीनां त्रिके त्रिके ।
शेषाहेराननं त्याज्यं विलोमेन प्रसर्पतः ॥ ४७ ॥ यदा च मुखमैशान्यां
नाभिराग्नेयगा तदा । पुच्छं भवति नैर्ऋत्यां वायव्यां मुत्कलं शुभं
॥ ४८ ॥ एवं च—वृषादौ मुखमैशान्यां सिंहादौ वायुकोणके । वृश्चि-
कादौ च नैर्ऋत्यां कुम्भादौ हुतभुग्दिशि ॥ ४९ ॥ वृषादौ वायवी श्रेष्ठा
सिंहादौ नैर्ऋति त्रिके । वृश्चिकादौ शुभाग्नेयी तथैशानी घटादिषु
॥ ५० ॥ इति खातारमः ॥

अथ वास्तुनि भागाः स्युर्देवतानां पृथक् पृथक् । भागानां स्वा-

(૪૫) તે વિષે કહ્યું છે કે—“ વાસ્તુપુરુષના મસ્તકે ચાત કરવામાં આવે તો ઘરઘણીના માતાપિતા મરણ પામે, પૃષ્ઠ ઉપર ચાત કરવાથી મય રોગ અને પીડા ઉત્પન્ન થાય, પુચ્છ ચોદવાથી સ્ત્રી, શુભ અને ગોત્ર (કુલ)ની હાનિ—નાશ થાય અને કુદિમાં ચાત કરવાથી સ્ત્રી, પુત્ર, રત્ન, ઐશ્વર્ય અને ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે. (૪૬) ”ઇતિ વાસ્તુદિશા નિયમ.

વાસ્તુની વિદિશાનો નિયમ આ પ્રમાણે કહ્યો છે—વૃષાદિક ત્રણ ત્રણ સંક્રાંતિમાં ઈશા-
નાદિક ચાર સૂણાને વિષે વિલોમ (ઝલટા) પચાણ કરતા એવા શેષ નાગજીં મુખ તજવા
લાયક છે. (૪૭) જ્યારે શેષનાગજીં મુખ ઈશાન સૂણામાં હોય ત્યારે તેની નાભિ અગ્નિ
સૂણામાં હોય છે. પુચ્છ નૈર્ઋત્ય સૂણામાં હોય છે અને વાયવ્ય સૂણો ચાલી હોય છે તેથી
તે શુભ છે. (૪૮) આથી કરીને વૃષ, મિથુન અને કર્ક ય ત્રણ સંક્રાંતિમાં શેષજીં મુખ
ઈશાન સૂણામાં હોય છે. સિંહાદિક ઇટલે સિંહ, કન્યા અને તુલા સંક્રાંતિમાં શેષજીં મુખ વાય-
વ્ય સૂણામાં હોય છે. વૃશ્ચિકાદિક ઇટલે વૃશ્ચિક, ધન અને મકર સંક્રાંતિમાં શેષજીં મુખ નૈર્ઋત્ય
સૂણામાં હોય છે. તથા કુંભાદિક ઇટલે કુંભ, મીન અને મેષ સંક્રાંતિમાં શેષજીં મુખ અગ્નિ
સૂણામાં હોય છે. (૪૯) તથા ચાતને માટે વૃષાદિક ત્રણ સંક્રાંતિમાં વાયુ સૂણો
(ચાલી હોવાથી) યેષ છે, સિંહાદિક ત્રણ સંક્રાંતિમાં નૈર્ઋત્ય સૂણો યેષ છે, વૃશ્ચિકાદિક
ત્રણ સંક્રાંતિમાં અગ્નિ સૂણો યેષ છે અને કુંભાદિક ત્રણ સંક્રાંતિમાં ઈશાન સૂણો યેષ
છે. (૫૦) ”ઇતિ વિદિશા નિયમ. ઇતિ ચાતારમ.

હવે વાસ્તુચેત્રના દેવો કહે છે—વાસ્તુના ચેત્રમાં દેવતાઓના જીંદાં જીંદા માગ હોય છે.

મિનઃ પંચ-ચત્વારિંશત્સુરાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૫૧ ॥ તત્ર ભાગાશ્ચતુઃષ્ઠિઃ પુરે
 નૃપગૃહેષુ ચ । એકાશીતિઃ શેષગૃહે શતં પ્રાસાદમંડપે ॥ ૫૨ ॥ તથોક્તં
 સૂત્રધારમંડનકૃતવાસ્તુસારે-ચતુઃષ્ઠ્યા પદૈર્વાસ્તુપુરે રાજગૃહેઽર્ચયેત્ ।
 એકાશીત્યા ગૃહે ભાગ-શતં પ્રાસાદમંડપે ॥ ૫૩ ॥ ઈશઃ ૧ પર્જન્યો ૨
 જયે ૩ દ્રૌ ૪ સૂર્યઃ ૫ સત્યો ૬ મૃશો ૭ નમઃ ૮ । અગ્નિઃ ૯ પૂષા
 ૧૦ થ વિતથો ૧૧ ગૃહક્ષત ૧૨ યમૌ ૧૩ તતઃ ॥ ૫૪ ॥ ગંધર્વો ૧૪
 મૃંગરાજશ્ચ ૧૫ મૃગઃ ૧૬ પિતૃગણસ્તથા ૧૭ । દૌવારિકો ૧૮ ડથ સુગ્રીવઃ
 ૧૯ પુષ્પદંતૌ ૨૦ જલાધિપઃ ૨૧ ॥ ૫૫ ॥ અસુરઃ ૨૨ શોષ ૨૩ યક્ષમાણૌ
 ૨૪ રોગો ૨૫ ડહિ ૨૬ મુખ્ય ૨૭ ઇવ ચ । મહ્ના (ખલ્વા) ટ ૨૮ સોમ
 ૨૯ ગિરય ૩૦-સ્તથા ઘાહ્યો દિતિ ૩૧ દિતિઃ ૩૨ ॥ ૫૬ ॥ આપા ૩૩ પવત્સા
 ૩૪ વીશાને સાવિત્રઃ ૩૫ સવિતા ૩૬ ગ્નિગૌ । ઇંદ્ર ૩૭ ઇંદ્રજયો ૩૮
 ડન્યસ્મિન્ વાયૌ રુદ્રશ્ચ ૩૯ રુદ્રરાદ્ ૪૦ ॥ ૫૭ ॥ મધ્યે બ્રહ્માસ્ય ૪૧

તે સર્વે ભાગોના સ્વામી તરીકે પીસ્તાલીશ દેવો કહેલા છે. (૫૧) તેમાં નગર અને
 રાજાના ગૃહોને વિષે સર્વ દેવોના મઠીને ચોસઠ ભાગ (પદ) હોય છે, બાકીના ગૃહોને
 વિષે એકાશી ભાગ હોય છે અને પ્રાસાદ તથા મંડપને વિષે સો ભાગ હોય છે. (૫૨)
 તે વિષે મંડન નામના સૂત્રધારે કરેલા વાસ્તુસાર નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે-“ નગરને વિષે
 અને રાજાના ગૃહને વિષે ચોસઠ પદ (ભાગ) વડે વાસ્તુની પૂજા કરવી, પીજા ગૃહોને
 વિષે એકાશી પદ વડે અને પ્રાસાદ તથા મંડપને વિષે સો પદ વડે વાસ્તુની પૂજા કરવી ”
 (૫૩) તેના પીસ્તાલીશ દેવો અનુક્રમે આ પ્રમાણે છે-ઈશ ૧, પર્જન્ય ૨, જય ૩, ઇંદ્ર
 ૪, સૂર્ય ૫, સત્ય ૬, મૃશ ૭, નમ ૮, અગ્નિ ૯, પૂષા ૧૦, વિતય ૧૧, ગૃહક્ષત ૧૨,
 યમ ૧૩, ગંધર્વ ૧૪, મૃંગરાજ ૧૫, મૃગ ૧૬, પિતૃગણ ૧૭, દૌવારિક ૧૮, સુગ્રીવ ૧૯,
 પુષ્પદંત ૨૦, જલાધિપ (વરુણ) ૨૧, અસુર ૨૨, શોષ ૨૩, યક્ષમા ૨૪, રાગ ૨૫,
 અહિ ૨૬, મુખ્ય ૨૭, મહ્નાટ (ખલ્વાટ) ૨૮, સોમ ૨૯, ગિરિ (શૈલ) ૩૦, અદિતિ ૩૧,
 અને દિતિ ૩૨, આ વગ્રીશ દેવોને ચારે દિશાના વહારના ભાગમાં સ્થાપવા. પછી અંદરના
 ભાગમાં ઈશાન સ્થાપ્યામાં આપ ૩૩ અને આપવત્સ ૩૪ માં બે દેવો સ્થાપવા, અગ્નિ
 સ્થાપ્યામાં સાવિત્ર ૩૫ અને સવિતા ૩૬ માં બે દેવો સ્થાપવા, નૈર્ઋત સ્થાપ્યામાં ઇંદ્ર ૩૭ અને
 ઇંદ્રજય ૩૮ માં બે દેવો સ્થાપવા તથા વાયવ્ય સ્થાપ્યામાં રુદ્ર ૩૯ અને રુદ્રરાદ્ ૪૦. મા

चत्वारो देवाः प्राच्यादिदिग्गताः । अर्यमाख्यो ४२ विवस्वाश्च ४३ मैत्रः
४४ पृथ्वीधरः ४५ क्रमात् ॥ ५८ ॥ ईशकोणादितो बाह्ये चरकी १ च
विहा(दा)रिका २ । पूतना ३ पापा ४ राक्षस्यो हेतु(ति)काद्या(ख्या)श्च
निष्पदाः ॥ ५९ ॥ चतुष्पष्टिपदे देवा वास्तुब्रह्मा चतुष्पदः । अर्यमाद्या-
श्चतुर्भागा द्विद्व्यंशा मध्यकोणागाः ॥ ६० ॥ वहिःकोणेष्वर्द्धभागाः शेषा
एकपदाः सुराः । एकाशीतिपदे ब्रह्मा नवार्याद्यास्तु पदपदाः ॥ ६१ ॥
द्विपदा मध्यकोणेऽष्टौ बाह्ये द्वात्रिंशदेकशः । शते ब्रह्माष्टसंख्यांशो बाह्य-
कोणेषु सार्द्धकौ ॥ ६२ ॥ अर्यमाद्यास्तु वास्त्वंशाः शेषाः स्युः पूर्ववास्तु-
वत् । हेमरत्नाक्षताद्यैस्तु वास्तुक्षेत्राकृतिं लिखेत् ॥ ६३ ॥

ये देवो स्थापवा, पछी बराबर मध्य भागमां ब्रह्मा ४१ स्थापवो तेनी पूर्वादिक चार
दिशाए अर्यमा ४२, विवस्वान ४३, मैत्र ४४ अने पृथ्वीधर ४५ ए चार देवो अनुक्रमे
स्थापवा. (५४-५८) ते उपरांत मंडळनी बहार ईशान विगेरे सुणामां अनुक्रमे चरकी
१, विहा (दा) रिका २, पूतना ३ अने पापा ४ ए चार राक्षसीओ शस्त्र सहित
स्थापवी. आ चार राक्षसीओ पद (भाग) रहित छे. (एटले के वास्तुनी भूमिमां तेमनुं
स्थान नथी. तेथी अलगज छे.) अही वास्तु क्षेत्रना चौसठ पद करीए त्यारे मध्यमां
रहेला ब्रह्माना चार पद (भाग) जाणवा, अर्यमा विगेरे चार देवोना दरेकना चार चार
पद जाणवा. मध्यना खुणामां रहेला आठ देवोना दरेकना बरे भाग जाणवा. बहारना
सुणामां रहेला आठ देवोना दरेकना अर्ध अर्ध भाग जाणवो. तथा बाकीना चौबीस
देवोना दरेकना एक एक भाग जाणवो. (कुल ६४ पद थाय छे.) हवे वास्तुक्षेत्रमां
एकाशी पदनुं मंडळ करीए त्यारे ब्रह्माना नव पद (९) अर्यमा विगेरे चारना छ छ पद
(२४) मध्यना चार सुणाना आठ देवोना बे बे पद (१६) तथा बहारना बत्रीस
देवोनुं एक एक पद (३२) छे. (कुल ८१ पद थाय छे.) हवे वास्तुक्षेत्रमां सो पदनुं
मंडळ करीए त्यारे ब्रह्माना १६, अर्यमादि चारना आठ आठ होवाथी ३२, मध्य सुणाना
आठना बरे होवाथी १६, बहारना सुणाना आठना दोड दोड होवाथी १२, बाकीना २४
नुं एकेक पद होवाथी २४-एम कुल मळीने सो थाय छे.

हवे वास्तुक्षेत्रनी आकृति सुवर्ण, रत्न के चोखा विगेरेथी आछेखवी. (५९-६३)

६४ चोसठ पदनो वास्तु.

चरकी

विदारिका

दि	प	ज	इं	ख	स	शु	आ अ
अ	आप आपवत्स		अर्यमा		सावित्र साविता		पू
शै							वि
ऊ	पृथ्वीधर		ब्रह्मा		वैवस्वत		यु
अ							य
सु	इन्द्र इन्द्रदास		मित्रराज		जम्भ		गं
ना							शु
रे	पा	शो	अ	व	पु	सु	नं
	पा	शो	अ	व	पु	सु	नं

पापा

पूतना

१०० सो पदनो वास्तु.

चरकी

विदारिका

	ई	प	ज	इं	सू	स	भृ	आ	
दि	आप आपवत्स	अर्यमा					सावित्र सविता	अ	
अ									
शै	पृथ्वीधर	व्रद्धा					वैवस्वत	वि	
कु									
म									
सु	ना कन्दरास	भैश्रवण					अश्व	भृ	
रा									
	पाप	शो	अ	व	यु	सु	नं	पितृ	

पापा

पूतना

अभ्यर्च्य पुष्पगंधाद्यै—धर्लि दध्याज्यमोदनं । दद्यात्सुरेभ्यः सोंकारै—
नर्मोतैर्नामभिः पृथक् ॥ ६४ ॥ वास्त्वारंभे प्रवेशे च श्रेयसे वास्तुपूजनं ।
अकृते स्वामिनाशः स्या—तस्मात्पूज्यो हितार्थिभिः ॥ ६५ ॥ इत्यादि
कियद्वास्तुशास्त्रं श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञसिसूत्रेऽपि संगृहीतं बोद्धव्यं, तथा च
सूत्रं—एगासीतिपदेसु सव्वेसु चेव वत्थूसु गेगगुणजाणए पंडिए
विहिण्णू पणयालीसाए देवयाणमित्यादि वार्द्धकिरत्नस्वरूपनिरूपणे.
अेशान्यां देवगृहं महानसं चापि कार्यमाग्नेय्यां । नैर्ऋत्यां भांडोपस्करो—
ऽर्थधान्यानि मारुत्यां ॥ ६६ ॥ दंडः प्रकाशे प्रासादे प्रासादकरसं-
ख्याया । सांधकारे पुनः कार्यो मध्यप्रासादमानतः ॥ ६७ ॥ इत्यादि-
वास्तुशास्त्रज्ञ—श्चक्रिरत्नं स वार्द्धकिः । मुहूर्त्तमात्राद्रचयेत् स्कंधावारपुरा-
दिकं ॥ ६८ ॥ इति वार्द्धकिरत्नं ॥

भवेत्पुरोहितो रत्नं कुर्वन् शांतिकपौष्टिकं । चतुर्दशानां विद्यानां

पुष्प अने चंदन विगेरेवडे पूजीने पक्षी दहीं, घी अने भातजुं बलिदान देवुं. ते
वखते अंकारपूर्वक ते ते देवोलुं नाम (चतुर्थी विमक्ति युक्त) लइ पाछळ नमः बोलवुं.
आ प्रमाणे सर्व देवोना पृथक् पृथक् मंत्र. बोली पूजा अने बलिदान करवुं. (६४)
वास्तुना आरंभमां तथा प्रवेश करती वखते कल्याणने माटे वास्तुजुं पूजन करवुं. जो
पूजन न करे तो स्वामीनो विनाश थाय, तेथी पोताना हितनी इच्छावाळा पुरुषोए
वास्तुनी पूजा करवी जोइए. (६५) इत्यादि केटलुंक वास्तुशास्त्र श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञसि
सूत्रमां पण कहेलुं छे त्यांथी पण जाणी लेवुं. तेमां आ प्रमाणे सूत्र लखुं छे.—“एकाशी
आदिक पदवाळा सर्व प्रकारना वास्तुने विषे अनेक गुणना जाणनार विविध पंडितोए
पीस्तालीश देवताओनी पूजा करवी. ” इत्यादि वार्द्धकीरत्नजुं स्वरूप कहेती वखते कहुं
छे. घरना ईशान खूणामां देवगृह करवुं जोइए. अग्नि खूणामां रसोडुं, नैर्ऋत्य
खूणामां वासण विगेरे सामग्री राखवानुं स्थान, अने वायव्य खूणामां धन—धान्य विगेरे
राखवानुं स्थान करवुं जोइए. (६६) प्रकाशवाळा प्रासादमां प्रासादना हाथनी संख्या
प्रमाणे ध्वजादंड करवो जोइए अने अंधकारवाळा प्रासादमां मध्य प्रासादना मानवडे ध्वजा-
दंड करवो जोइए. (६७) इत्यादि वास्तुशास्त्रने जाणनार ते चक्रवर्तीनो वार्द्धकीरत्न
एक मुहूर्त्त मात्रमां ज स्कंधावार, नगर विगेरेनी रचना करी शके छे. (६८) इति वार्द्धकीरत्न.

४ पुरोहितरत्न—शांतिक पौष्टिकनो करनार, चौद विद्यानो पारगामी अने निर-

પારદશ્વા સદા શુચિઃ ॥ ૬૧ ॥ અનેકગુણસંપૂર્ણઃ કજ્ઞાવાન્ કુશલઃ કવિઃ ।
વિજ્ઞઃ શબ્દાદિશાસ્ત્રાણાં મંત્રયંત્રાદિમર્મવિત્ ॥ ૭૦ ॥ इति पुरोहितरत्नं ॥

भवत्यथ गजो रत्नं सप्तांग्या भूप्रतिष्ठितः । उत्तुंगो भद्रजातीय
ऐरावत इवापरः ॥ ७१ ॥ बलीयान्मांसलः शूरः पटुर्वप्रादिभेदने । दृष्ट-
मात्रोऽपि शत्रूणां सैन्यशस्त्रादिदर्पहृत् ॥ ७२ ॥ शास्त्रोक्तैर्लक्षणैर्न्यचैः
प्रशस्तेर्लक्षितः शुचिः । लक्ष्मीलीलागृहं रूप-शाली सर्वसमृद्धिकृत
॥ ७३ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ इति गजरत्नं ॥

अश्वो रत्नं भवेच्चारु-प्रकृतिर्विनयान्वितः । द्वात्रिंशदंगुलान्तुंग-
मूर्द्धावस्थितयौवनः ॥ ७४ ॥ चतुरंगुलदीर्घोच्चैः स्तब्धकर्णश्च यौवनात् ।
पततो हि जरस्यश्च-कर्णो नारीकुचाविव ॥ ७५ ॥ विंशतिं चांगुला-
न्यस्य बाहा भवति दीर्घ्यतः । बाहा त्वधः शिरोभागा-जानुनोरुपरि
स्थिता ॥ ७६ ॥ षोडशांगुलजंघोऽयं चतुरंगुलजानुकः । तावदुच्चखुरोऽ-
शीति-मंगुलान्येवमुच्छ्रितः ॥ ७७ ॥ एकन्यूनांगुलशत-परिणाहो भव-

न्तर पવિત્ર હોય છે. (૬૧) વઢી અનેક ગુણ સંપૂર્ણ, કઢાવાન્, કુશલ, કવિ, શબ્દાદિ
શાસ્ત્રમાં પ્રબોણ અને મંત્રયંત્રાદિના તત્ત્વમાં પણ વિજ્ઞ હોય છે. (૭૦) इति पुरोहितरत्नं

૫ ગજરત્ન—સાત અંગવઢે પૃથ્વાપર પ્રતિષ્ઠિત હોય છે, ઉંચો, ભદ્ર જાતિનો અને
જાણે વાંજો ઈરાવત હોય તેવો હોય છે. (૭૧) बलीयान, માંસલ, શૂર, ગઢ વિગેરેને
તોડવામાં પ્રબોણ, દેશવામાત્રથી જ શત્રુના સૈન્યશસ્ત્રાદિ અહંકારનો નાશ કરનારો હોય
છે. (૭૨) शास्त्रोक्त एता प्रत्यक्ष ने प्रशस्त लक्षणोवडे लखित तेम ज शुचि होय છે.
લક્ષ્મીના ક્રોડાગૃહ જેવો, રૂપશાલો અને સર્વ પ્રકારની સમૃદ્ધિને પ્રાપ્ત કરાવનાર હોય છે.
(૭૩) इति हस्तिरत्नं.

૬ અશ્વરત્ન—સ્વમાવે જ સુંદર અને વિનયાન્વિત હોય છે. ત્રીશ અંગુલ ઉંચા
મસ્તકવાળો અને અવસ્થિત યૌવનવાળો હોય છે. (૭૪) चार अंगुल दीर्घ ने उंचो तेम ज
स्तब्धकर्णवाळो યૌવનાવસ્થાને લહેને હોય છે, કેમકે અશ્વના કર્ણ પણ સ્ત્રીના કુચની જેમ
જરાવસ્થામાં નમી પડે છે. (૭૫) वांश अंगुल लांबी बाहा होय છે. આ બાહા શિરો-
ભાગથી નીચે ને જાનુની ઉપરની ગણાય છે. (૭૬) सोळ अंगुलनी जंघावाळो, चार
अंगुलनी जानुवाजो, चार अंगुल उंचो गुरावाळो एम एकंदर चोंशी अंगुल उंचो होय છે.
(૭૭) नवाणु अंगुलना परिणाह (चेठक)वाळो અને १०८ अंगुल लांबो होय છે.

त्यसौ । अष्टोत्तरांगुलशत-दीर्घश्च परिकीर्तितः ॥ ७८ ॥ तुंगत्वं स्यात्तु-
रंगाणा-माखुरात् श्रवणावधि । पृष्ठोदरस्य परिधिः परिणाहो भवेदिह
॥ ७९ ॥ आपुच्छमूलमायामो मुखादारभ्य कीर्तितः । भवत्यत्रांगुलं
मान-विशेषस्तद्दर्शितः ॥ ८० ॥ इत्यश्वरत्नमाश्रित्य निर्दिष्टं मान-
मागमे । लोके त्वन्योत्तमहया-पेक्षयेदं तदीरितं ॥ ८१ ॥ जघन्यमध्य-
श्रेष्ठाना-मश्वानामायतिर्भवेत् । अंगुलानां शतं हीनं विंशत्या दशभि-
स्त्रिभिः ॥ ८२ ॥ परिणाहोंगुलानि स्या-त्सप्ततिः सप्तसप्ततिः । एका-
शीतिः समासेन त्रिविधोऽयं यथाक्रमं ॥ ८३ ॥ तथा पष्टिश्चतुःषष्टि-
रष्टषष्टिः समुच्छ्रयः । द्विपंचसप्तकयुता विंशतिः स्यान्मुखायतिः ॥ ८४ ॥
इत्यादि, पृष्ठं तस्य भवेदीप-न्नतं मृदुलमांसलं । सल्लक्षणं कशावेत्र-
लताद्याघातवर्जितं ॥ ८४ ॥ अश्वोचितानेकरत्न-स्वर्णालंकारभासुरः ।
भवत्यसौ च निर्दोषा-रौद्रपद्मललोचनः ॥ ८५ ॥ उदात्तगतिवेगेन
मनःपवनताच्चर्यजित् । मृणालांभोनिश्रयापि लाघवेन समुत्पतन् ॥ ८६ ॥

(७८) आ अश्वनी उंचाई जे ८० अंगुलनी कही ते खरीथी मांडीने कर्ण सुधी समजवी
अने पीठ तथा उदरनी परिधि ते परिणाह समजवो. (७९) पुच्छना मूळथी मुखपर्यंत
लंबाई समजवी. अर्ही अंगुल ए अष्टक प्रकारतुं मान विशेष छे. ते ते विषयना जाणकारे
पतावेतुं समजवुं. (८०) अश्वरत्नने आश्रीने आ प्रमाणे मान आगममां कहुं छे. लोकमां
तो उत्तम अश्वने आश्रीने आ प्रमाणे मान कहुं छे. (८१)—जघन्य, मध्यम अने
श्रेष्ठ अश्वनी लंबाईतुं मान सोमां बीश, दश ने त्रण अंगुल ओहुं कहुं छे एटले जघन्यतुं
८०, मध्यतुं ९० ने श्रेष्ठतुं ९७ अंगुल समजवुं. (८२) परिणाह जघन्य, मध्यम ने श्रेष्ठना
५०-७७ ने ८१ अंगुलना अनुक्रमे संचेपथी कहेल छे, (८३) तथा ६०-६४ ने ६८
अंगुल मुखनी उंचाई होय छे अने लंबाई २२-२५ ने २७ अंगुल होय छे. (८४)
इत्यादि. तेनी पीठ काइक नमेली, मृदु, मांसल, सारा लक्षणवाळी अने चायुक, वेत्र
के लताना आघातरहित होय छे. (८५) अश्वने उचित एवा अनेकरत्न अने स्वर्णना
अलंकारोवडे शोभतो होय छे, अने निर्दोष तथा अरौद्र पापणयुक्त नेत्रवाळो होय छे.
(८६) उदात्त एवी गतिना वेगवडे मन, पवन अने गरुडने पण जीते एवो होय छे.
मृणाल अने जळनो आश्रय करीने पण ते एकदम लघुलाघवीकळावडे उत्पतिने उलंघी
जनार होय छे. (८६) वळी ते अश्व सारा कुळमां उत्पन्न थयेल, सुजातिवान्, शुचि अने

સુકુલોત્થઃ સુજાતિશ્ચ શુચિઃ શાસ્ત્રોક્તલક્ષણઃ । તનુસ્તિન્ધોહસદ્રોમા
 મેધાવી ભદ્રકોઽલ્પરુદ્ધ ॥ ૮૭ ॥ અંભઃપંકાગ્નિપાપાણ-વાલુકોહ્લંઘને
 પટુઃ । અદ્રિગર્તાદિવિષમ-પથે જિતપરિશ્રમઃ ॥ ૮૯ ॥ લતાઘાતાસ્યદં-
 શાદિ-દુષ્ટચેષ્ટાવિવર્જિતઃ । રિપુષ્વતર્કિતાપાતા-ત્સ્યાત્સુશિષ્યવદાશ્રયઃ
 ॥ ૯૦ ॥ કાલહેષી રક્તતાલુ-જિહ્વો જિતપરીપહઃ । નિદ્રાલુઃ સર્વદા
 જાગ-રુકશ્ચ સમરાંગણે ॥ ૯૧ ॥ તથોક્ત—સદૈવ નિદ્રાવશગા નિદ્રા-
 હ્લેદશ્ચ વાજિનાં । જાયતે સંગે પ્રાપ્તે કર્કરસ્ય ચ ભક્ષણે ॥ ૯૨ ॥ તથા-
 રોહકસર્વાંગ-સુખાવહવપુર્ગતિઃ । પ્રશસ્તદ્વાદશાવર્તો-ઽનશ્રુપાત્તી શ્રમે-
 ઽપિ હિ ॥ ૯૩ ॥ સસભિઃ કુલકં ॥ દ્વાદશાવર્ત્તાશ્રમે વરાહોક્તાઃ—યે
 પ્રપાણગલર્કર્ણસંસ્થિતાઃ પૃષ્ઠમધ્યનયનોપરિસ્થિતાઃ । ઓષ્ઠસક્થિભુજકુ-
 ત્ત્વિપાશ્વર્શગા-સ્તે લલાટસહિતાઃ સુશોભનાઃ ॥ ૯૪ ॥ અત્ર પ્રપાણમુત્તરો-
 પ્થતલં, સક્થિની પાશ્વાત્યપાદયોર્જાનૂપરિભાગાઃ, કુશ્ચિરત્ર વામો, દક્ષિ-
 ણકુચ્યાવર્ત્તસ્ય ગર્હિતત્વાત્. અત્ર કર્ણનયનાદિસ્થાનાનાં દ્વિસંખ્યાકત્વે-

શાસ્ત્રોક્ત લક્ષણવાલો હોય છે. પાતલા સ્તિન્ધ અને ઉદ્ભસાયમાન રોમવાલો, મેધાવી, ભદ્રક
 અને અન્પ ક્રોધવાલો હોય છે. (૮૮) પાણી, કાદવ, અગ્નિ, પાપાણ અને રેતીનું ઉહ્લં-
 ઘન કરવામાં ચતુર હોય છે. પર્વત, ટાડા વિગેરે વિષમ પંથમાં પણ પરિશ્રમને જીતનાર
 અર્થાત્ વિનાપરિશ્રમે તેને ઉત્ત્ત્લંઘનાર હોય છે. (૮૯) લતાઘાત (પાદુ મારવી અને
 આસ્યદંશ (કરડું) વિગેરે દુષ્ટ ચેષ્ટારહિત હોય છે. શત્રુઓને વિષે અતર્કિત આપાત
 કરનાર (પટનાર) હોવાથી સુશિષ્યના આશ્રય જોવો હોય છે. (૯૦) અમુક કાલે હેપા-
 રવ કરનાર (કાલહેષી), રક્ત તાલુ ને જિહ્વાવાલો, પરીપહને જીતનારો, નિરંતર નિદ્રાહ્લ
 અને સમરાંગણમાં જાગૃત રહેનારો હોય છે. (૯૧) કહ્યું છે કે—‘ અથો સદૈવ નિદ્રાવશ હોય
 છે. તેમનો નિદ્રાહ્લેદ સંગ્રામમાં અને યુદ્ધમાં કાંકરો આવે ત્યારે થાય છે. ’ (૯૨) આરો-
 હણ કરનારને સર્વાંગ સુખ આપે તેવી શરીરની ગતિવાલો, પ્રશસ્ત એવા ચાર આવર્તવાલો
 અને અમ વચ્ચે પણ આંસુ ન પાડે તેવો હોય છે. (૯૩) અમ્મોના શરીર ઉપર ચાર આવર્ત
 હોય છે. તે વરાહે આ પ્રમાણે કહ્યા છે—૧ પ્રપાણ, ૨ ગલ્લસંસ્થિત, ૩ કર્ણસંસ્થિત, ૪ પૃષ્ઠો-
 પરિ, ૫ મધ્યોપરિ, ૬ નયનોપરિ, ૭ ઓષ્ઠ, ૮ સક્થિ, ૯ શુજાણ, ૧૦ કુષ્ઠી, ૧૧ પટલો
 અને ૧૨ લલાટે-સારા શોભતા હોય. ’ (૯૪) અહીં પ્રપાણ તે ઉત્તરોષ્ઠનું ઘઠ સમજવું.
 સક્થિ ઇટલે પછવાડેના ષે પગના જાણુનો ઉપરનો ભાગ સમજવો. કુધિ તે અહીં વામ
 જાણુનો સમજવો—દક્ષિણ કુધિનો આવર્ત તો નિર્દિત ગણાય છે. અહીં કર્ણનયનાદિ સ્થાન

ઽપિ જાત્યપેક્ષ્યા દ્વાદશૈવ સ્થાનાનિ, સ્થાનભેદાનુસારેણ સ્થાનિભેદા
અપિ દ્વાદશૈવેતિ. તત્ર કંઠે સ્થિતોઽશ્વાનાં સ્યાદેવમણિસંહકઃ । મહાલ-
ક્ષણમાવર્ત્તઃ કેપાંચિત્પુણ્યશાલિનાં ॥ ૯૫ ॥ इत्यश्वरत्नं ॥

સ્ત્રીરત્નં ચ ભવેત્સર્વ—નારીવર્ગશિરોમણિઃ । રૂપલક્ષણસંયુક્તા માનો-
ન્માનપ્રમાણયુક્ ॥ ૯૬ ॥ અવર્દ્ધિજ્ઞુરોમનસ્વા સદા સંસ્થિતયૌવના ।
આશુ સ્પર્શમહિમ્ના ચ સર્વરોગોપશાંતિકૃત્ ॥ ૯૭ ॥ વલવૃદ્ધિકરી ભોક્તુઃ
સર્વર્તુષુ સુખાવહા । શીતકાલે ભવત્યુષ્ણા ગ્રીષ્મકાલે ચ શીતલા ॥૯૮॥
ફુલ્લાબ્જાક્ષી શશિમુખી પીનસ્તબ્ધોન્નતસ્તની । પ્રશસ્તજઘના ચારુ-
ચરણા ગજગામિની ॥ ૯૯ ॥ સુસ્મિતા મધુરાલાપા સુસ્વરા પ્રિયદર્શના ।
હાવભાવવિલાસાદિ—ચતુરા સ્વર્વધૂપમા ॥ ૫૦૦ ॥ इति स्त्रीरत्नं ॥

ચતુર્દશૈવં રત્નાનિ ચક્રિણાં પ્રાજ્યપુણ્યતઃ । સ્યુઃ સહસ્રેણ યક્ષાણાં
સેવિતાનિ પૃથક્ પૃથક્ ॥ ૫૦૧ ॥ દ્વૌ સહસ્રૌ ચ યક્ષાણાં ચક્રમૃદ્દેહ-
રત્નકૌ । ચતુર્દશ ચ રત્નાનાં સહસ્રાઃ પોડશેત્યમી ॥ ૨ ॥

યે વેની સંરૂપાવાલા હોય છે, છતાં જાતિની અપેષાએ વાર સ્થાનો જાણવા. સ્થાનભેદના
અનુસારે અહીં સ્થાનના ભેદો પણ વાર જ સમજવા. તેમાં અશ્વના કંઠ ઉપર રહેલો દેવમણિ
નામનો મહાલક્ષણવાળો આવર્ત કોઈ પુણ્યશાલી અશ્વને જ હોય છે. (૯૫) इति अश्वरत्नं.

૭ સ્ત્રીરત્ન—સર્વ નારીવર્ગમાં શિરોમણિ હોય છે. રૂપલક્ષણ સંયુક્ત અને માનોન્માન
પ્રમાણયુક્ત હોય છે. (૯૬) રોમ ને નસ ન વધે તેવી, સદા અવસ્થિત યૌવનવાલી,
સ્પર્શના મહિમાથી શીઘ્રપણે સર્વ રોગની શાંતિ કરનારી હોય છે. (૯૭) મોક્તાના
થળની વૃદ્ધિ કરનાર, સર્વ ઋતુમાં સુખ આપનાર, શીતકાળે ઉષ્ણ અને ઉષ્ણકાળે શીત
સ્પર્શવાલી હોય છે. (૯૮) પ્રફુલ્લ કમલ જેવા નેત્રવાલી, ચન્દ્ર સમાન મુલવાલી, પીન-
સ્તબ્ધ ને ઉન્નત સ્તનવાલી, પ્રશસ્ત જઘનવાલી, સુંદર ચરણવાલી અને હાથી જેવી ગતિવાલી
હોય છે. (૯૯) સુંદર સ્મિત કરનારી, મધુર ધોલનારી, સુંદર સ્વરવાલી, પ્રિયદર્શનવાલી,
હાવમાવવિલાસાદિમાં ચતુર અને દેવાંગનાની ઉપમાને યોગ્ય હોય છે. (૫૦૦) इति स्त्रीरत्नं.

આ પ્રમાણે ચૌદ રત્નો ચક્રીને પૂર્વ પુણ્યના યોગથી પ્રાપ્ત થાય છે. તે દરેક રત્ન
હજાર હજાર યજ્ઞોવહે સેવિત હોય છે. (૫૦૧) તે હજાર યજ્ઞો ચક્રવર્તીના પોતાના
દેહના રક્ત હોય છે. તે અને ૧૪ રત્નના ૧૪૦૦૦ મઠી કુલ ૧૬૦૦૦ યજ્ઞો ચક્રીના
સેવક હોય છે. (૨)

अथैवं सार्वभौमानां भवन्ति निधयो नव । नैसर्प्यः १ पांडुकश्चैव २
 पिंगलः ३ सर्वरत्नकः ४ ॥ ३ ॥ महापद्मश्च ५ कालश्च ६ महाकाल ७
 स्तथापरः । तथा माणवकः ८ शंखः ९ शाश्वता अक्षया श्री ॥ ४ ॥
 पुस्तकानीह नित्यानि संति दिव्यानि तेषु च । आख्यातास्त्य-
 खिला विश्व-स्थितिरेकमिदं मतं ॥ ५ ॥ मतांतरे तु तत्कल्प-पुस्तक-
 प्रतिपादिताः । साक्षात्प्रादुर्भवन्त्यर्था-स्तेषु तेषु निधिष्विह ॥ ६ ॥
 आकरग्रामनगर-पत्तनानां निवेशनं । मंडवानां द्रोणमुख-स्कंधावाराट्ट-
 वेश्मनां ॥ ७ ॥ स्थापनाविधयः सर्वे वास्तुशास्त्रेऽधुनापि ये । दृश्यन्ते तत्पु-
 स्तकानि संति नैसर्पके निधौ ॥ ८ ॥ तत्र वृत्त्यावृतो ग्रामो लोहाद्युद्भव
 आकरः । नगरं राजधानी स्या-द्रत्नयोनिश्च पत्तनं ॥ ९ ॥ जलस्थल-
 पथोपेत-मिह द्रोणमुखं भवेत् । अर्द्धतृतीयक्रोशांत-ग्रामशून्यं मंड-
 वकं ॥ १० ॥ इति प्रथमो निधिः ॥

दीनारनालिकेरादेः संख्येयस्य धनस्य यः । पारिच्छेद्यस्य मुक्तादेः
 प्रकारश्च समुद्भवे ॥ ११ ॥ प्रस्थादिमेयं यद्धान्यं तोलयं यच्च गुडादिकं ।

तदुपरांत चक्रवर्तिने नव निधिओ होय छे. तेनां नाम-१ नैसर्प, २ पांडुक, ३ पिंगल,
 ४ सर्वरत्नक, ५ महापद्म, ६ काल, ७ महाकाल, ८ माणवक ने ९ शंख. आ निधिओ
 शाश्वत ने अक्षय होय छे. (३-४) ते निधिओमां शाश्वत ने दिव्य पुस्तको होय छे. तेमां
 अखिल विश्वनी स्थिति लखेली होय छे एवो एक (कोइनो) मत छे. (५) मतांतरे तो
 ते कल्पपुस्तकमां प्रतिपादित एवा पदार्थो ते ते निधिमांथी साक्षात् प्रगट थाय छे.
 (६) तेमां खाण, ग्राम, नगर ने पत्तनोना निवेशन, मंडवको, द्रोणमुखो, स्कंधावार
 (छावणी), हाट अने घोरीनी स्थापनानो बघो विषय तथा हाल जे वास्तुशास्त्रमां
 देखाय छे ते संबंधी पुस्तको नैसर्प नामना पहिला निधिमां होय छे. (७-८) तेमां
 वाडथी आवृत ते ग्राम कहेवाय, लोहादि धातु जेमांथी नीकळे ते आकर (राण) कहे-
 वाय, नगर ते राजधानी कहेवाय अने रत्नयोनि ते पत्तन कहेवाय. (९) जळ ने स्थळ
 बने प्रकारना मार्गवाळा ते द्रोणमुख अने अटी गाठ फाटुं कोइ ग्राम न होय ते मंडवक
 समजवो. (१०) इति प्रथमो निधिः

धन, सोनैया ने नालियेर के जे गणाय, मुक्ता विंगेरना प्रकार ते उद्भवती वरते
 पारिच्छेद्य, धान्य के जे प्रस्थादिवडे मपाय, गोळ विंगेर जे तोळाय ते सर्वहुं प्रमाण तेवा

तयोः सर्वं प्रमाणं च मानोन्मानं च तादृशं ॥ १२ ॥ शाल्यादिधान्यबी-
जानां वापार्हाणामनेकधा । उत्पत्तिपद्धतिः सर्वा दर्शिता पांडुके निधौ
॥ १३ ॥ इति द्वितीयः । विधा आभरणानां या नानास्त्रीपुरुषोचिताः ।
तुरंगाणां गजानां च ख्याताः पिंगलके निधौ ॥ १४ ॥ इति तृतीयः ॥
चक्रिणां यानि रत्नानि चक्रादीनि चतुर्दश । व्यावर्णिता तदुत्पत्तिः
सर्वरत्ने महानिधौ ॥ १५ ॥ स्फातिमंति भवंत्येत-न्निधानस्य प्रभा-
वतः । चतुर्दशापि रत्नानी-त्येवमाहुश्च केचन ॥ १६ ॥ इति चतुर्थः ॥
उत्पत्तिः सर्ववस्त्राणां रंगाद्यारचनापि च । ख्याता निधौ महापद्मे
विधिश्च क्षालनादिकः ॥ १७ ॥ इति पंचमः ॥ कालज्ञानं निधौ काले
ज्योतिःशास्त्रानुबंधि यत् । तथा वंशास्त्रयो येऽर्ह-च्चक्रभृत्सीरिशार्ङ्गिणां
॥ १८ ॥ तेषु वंशेषु यज्ज्ञतं वर्त्तमानं च भावि यत् । शुभाशुभं तद्वि-
ज्ञेयं सर्वमस्मान्महानिधेः ॥ १९ ॥ कर्मणां कृषिवाणिज्या-दीनां शिल्प-
शतस्य च ॥ निरूपिता स्थितिः सर्वा-प्यस्मिन्नेव महानिधौ ॥ २० ॥

प्रकारतुं मानोन्मान अने वाववालायक शाल्यादि अनेक प्रकारना धान्यबीजनी अनेक
प्रकारे उत्पत्तिनी पद्धति ते बधुं बीजा पांडुक निधिमां बतावेलुं छे (११-१२) इति
द्वितीयः ॥ स्त्री-पुरुषोने उचित तेम ज अश्वने अने गजने उचित अनेक प्रकारना
आभरणा संबंधी विधिओ बीजा पिंगलक निधिमां बतावेल छे. (१४) इति तृतीयः ॥
चक्रीना चक्र विगेरे जे चौद रत्नो तेनी उत्पत्ति सर्वरत्न नामना चोया निधिमां
बतावेली छे. (१५) ए निधानना प्रभावथी चौद रत्नो घणा कांतिवाळा थाय छे, एम.
केटलाक कहे छे. (१६) इति चतुर्थः ॥ सर्व प्रकारना वस्त्रोनी उत्पत्ति, तेमने रंगवा विगे-
रेनी रचना तेम ज घोवा विगेरेनो विधि पांचमा महापद्म निधानमां बतावेलो छे. (१७)
इति पंचमः ॥ काल नामना छद्दा निधिमां कालज्ञान के जे ज्योतिःशास्त्रानुबंधी छे ते होय
छे, तथा अरिहंत, चक्री, वासुदेव ने बलदेवना वंशो, ते वंशमां भूत, वर्तमान अने भविष्य का-
ळने लगतुं जे शुभाशुभ होय तेतुं जाणपणुं आ महानिधिमांथी थाय छे. (१८-१९) कृषि
वाणिज्यादि कर्म अने सो शिल्प ते सर्वनी स्थिति (हकीकत) आ कालनिधिमां बता-
वेली छे. (२०) इति पष्ठः ॥ अनेक प्रकारनी लोहनी, रुपानी, सोनानी, चंद्रकांत

इति षष्ठः ॥ नानाविधस्य लोहस्य स्वर्णस्य रजतस्य च । मणीनां चंद्रकां-
 तार्क-कांतादीनां महास्त्रिपां ॥ २१ ॥ मुक्तानां स्फटिकानां च प्रवा-
 लानां य आकराः । तेषामुत्पत्तिराख्याता महाकाले महानिधौ ॥ २२ ॥
 इति सप्तमः ॥ खड्गकुंतादिशस्त्राणां नानावरणवर्मणां । उत्पत्तिर्युद्धनी-
 तिश्च सद्ब्यूहरचनादिका ॥ २३ ॥ सामदानादिका दंड-नीतयो विवि-
 धाश्च याः । हाकाराद्याश्च ताः सर्वाः प्रोक्ता माणवके निधौ ॥ २४ ॥
 ताः स्युर्हाकार १ माकार २ -धिकाराः ३ परिभाषणं ४ । मंडले बंधनं
 ५ कारा-क्षेपणं ६ चांगखंडनं ७ ॥ २५ ॥ परिभाषणमाक्षेपा-न्मा गा
 इत्यादि शंसनं ॥ संरोध इंगिते क्षेत्रे मंडले बंध उच्यते ॥ २६ ॥ तथोक्तं
 स्थानांगे-‘ सत्तविहा दंडनीई पण्त्ता, तं० हकारे १ मकारे २ धिकारे ३
 परिभासे ४ मंडलिबंधे ५ चारत्ते ६ छविच्छेदे ७ ॥ इत्यष्टमः ॥ सर्वो-
 ऽपि नाट्यकरण-प्रकारो नाटकस्य च । अभिनेयप्रबंधस्य प्रकारा येऽ-
 प्यनेकशः ॥ २७ ॥ चतुर्विधस्य काव्यस्य तूर्यांगाणां च भूयसां । नाना-
 विधानामुत्पत्तिः ख्याता शंखे महानिधौ ॥ २८ ॥ काव्यचातुर्विध्यं चैवं

ધર્મકાંતાદિ મહાતેજવાળા મણિની, મોતીની, સ્ફટિકની અને પ્રવાલાદિકની જે ધાતુઓ
 તેની ઉત્પત્તિ મહાકાલ નામના સાતમા નિધિમાં પતાવેલી છે. (૨૧-૨૨) इति सप्तमः ॥
 खड्ग અને માલાદિ શસ્ત્રોની અને નાનાપ્રકારના ધસ્તરોની ઉત્પત્તિ, યુદ્ધનીતિ અને
 ઉત્તમ બ્યૂહરચના વિગેરે તેમ જ સામ, દામાદિ વિવિધ દંડનીતિ તથા હાકારાદિ સર્વ
 નીતિઓ આણવક નામના આઠમા નીધિમાં પતાવેલ છે. (૨૩-૨૪) ते नीतिष्यो आ
 प्रमाणे-१ हाकार, २ माकार, ३ धिकार, ४ परिभाषण, ५ मंडलमा बंधन, ६ काराक्षे-
 पण ने ७ अंगखंडन. (૨૫) આમાં પરિમાપણ તે આક્ષેપવદે ‘ ન જા ’ इत्यादि કહેયું તે.
 અને ઇંગિતચેત્રમાં જે સંરોધ તે મંડલે બંધ સમજવો. (૨૬) તે વિષે સ્થાનાંગદ્વયમાં કહ્યું છે કે-
 ‘ સાત પ્રકારની દંડનીતિ કહી છે. તે આ પ્રકારે-હકાર ૧, મકાર ૨, ધિકાર ૩, પરિમાસા ૪,
 મંડલિબંધ ૫, ચારક્ષેપણ ૬ ને છવિચ્છેદ ૭. ’ इति अष्टमः ॥ સર્વે નાટ્ય કરવાના પ્રકારની, આભિ-
 નય પ્રબંધવાળા નાટકના અનેક પ્રકારોની, ચાર પ્રકારના કાવ્યની ને અનેક પ્રકારના
 યાજ્ઞિશ્રોની વિધિ એમ નાનાપ્રકારની ઉત્પત્તિ શંખ નામના નવમા મહાનિધિમાં પતાવેલી છે.
 (૨૭-૨૮) काव्यचतुर्विध्यं अथ प्रकारे चातुर्विध्यं आ प्रमाणे-धर्म, अर्थ, काम ने मोघ ए

त्रेधा-धर्मार्थकाममोक्षाख्यं पुरुषार्थचतुष्टयं । काव्यं तत्प्रतिबद्धत्वा-
द्बुधैरुक्तं चतुर्विधं ॥ २९ ॥ संस्कृतं प्राकृतं चाप-भ्रंशं संकीर्णकेति च ।
भाषाश्चतस्रस्तद्वद्धं भवेत्काव्यं चतुर्विधं ॥ ३० ॥ तत्र संस्कृतप्राकृते
प्रतीते. अपभ्रंशो भवेत्तत्त-देशेषु शुद्धभाषितं । संकीर्णा सौरसेन्यादि-
भाषा प्रोक्ता विचक्षणैः ॥ ३१ ॥ गद्यं पद्यं च गेयं च चौर्णं चेत्यथवा
भिदः । तत्र स्याद्व्यमच्छंदो-बद्धं वद्धं च तैः परं ॥ ३२ ॥ गांधर्वरीत्या
यद्वद्धं गेयं गानोचितं हि तत् । चौर्णं भूरि बाहुलक-गमाव्ययनिपात-
युक् ॥ ३३ ॥ इति नवमः ॥

नवयोजनविस्तीर्णा द्वादशयोजनायताः । उच्छ्रिता योजनान्यष्टा-
वष्टचक्रप्रतिष्ठिताः ॥ ३४ ॥ सौवर्णा विविधे रत्नैः पूर्णा वैदूर्यरत्नजैः ।
कपाटैश्चारुरचना-रमणीयैरलंकृताः ॥ ३५ ॥ निधिनामसमाख्यानां पल्याः
युष्कसुधाभुजां । आवासास्ते महर्क्षिनां सदा स्युर्जाह्नवीमुखे ॥ ३६ ॥
चक्रवर्तिनि चोत्पन्ने तन्नाग्येन वशीकृताः । वर्षं जिप्त्वा बलमानं ग्रहान्
प्रत्यनुयांति तं ॥ ३७ ॥ तथोक्तमृषभचरिते-इत्युचुस्ते वयं गंगा-मुख-

चार पुरुषार्थसंबन्धी जे काव्य ते तत्प्रतिबद्ध होवाची पंडितोए चार प्रकारतुं कर्णु छे.
(२९) संस्कृत, प्राकृत, अपभ्रंश ने संकीर्णक-ए प्रमाणे जे चार भाषा तत्प्रतिबद्ध काव्य
ते पण चतुर्विध कर्णु छे. (३०) तेमां संस्कृत अने प्राकृत भाषा सो प्रसिद्ध छे. ते ते
देशमां शुद्ध भाषा तरीके गणाय ते अपभ्रंश अने शौरसेनादि जे भाषा ते संकीर्ण विच-
क्षणोए कहेल छे. (३१) वळी काव्यना गद्य, पद्य, गेय ने चौर्ण एम चार प्रकार पण
बद्धा छे. तेमां गद्य ते अलंदोबद्ध अने पद्य ते छंदोबद्ध. (३२) गांधर्व रीतिए जे बद्ध होय
ते गानोचित गेय अने घणा बाहुलक, गम, अव्यय ने निपातवाळं ते चौर्ण. इति नवमः ॥

ए निधानो नव योजन विस्तीर्ण, बार योजन आयत (लांवा), आठ
योजन लंवा अने आठ चक्र (पैडा) उपर रहेल होय छे. (३४) वळी ते सुवर्णना
होय छे, विविध रत्नोए पूर्ण होय छे, वैदूर्यरत्नना बनविला कपाटो (बारणाओ) बडे
चार रचनानी रमणिकताची अलंकृत होय छे. (३५) ते निधिना नाम समान नाम-
वाळा, पन्थोपमना आयुष्यवाळा अने महर्षिक एवा ते निधिना अधिष्ठाता देवोना आवासी
गंगा नदीना मुख पास होय छे. (३६) ज्यारे चक्री उत्पन्न थाय त्यारे तेना भाग्यबडे
वशीकृत थयेला एवा ते निधि ते क्षेत्र जीतीने पाळा बळवा एवा चक्रीनी पाछळ चाले छे.
(३७) थी ऋषभचरित्रमां कर्णु छे के ते निधिओ चक्रीने कहे छे के-‘ हे महामाग्यवान

માગધવાસિનઃ । આગતાસ્ત્વાં મહાભાગ ત્વદ્ભાગ્યેન વશીકૃતાઃ ॥ ૩૮ ॥
 પાતાલમાર્ગેણાયાંતિ તિષ્ઠંતિ ચ પુરાદ્વહિઃ । તેષાં નગરતુલ્યાનાં પુર્યા-
 મનવકાશતઃ ॥ ૩૯ ॥ એવં સેનાશ્ચત્સોઽપિ પત્યશ્ચેભરથાત્મિકાઃ । પુર્યાં
 ન પ્રવિશંત્યંત-રવકાશવિવર્જિતાઃ ॥ ૪૦ ॥ તથોક્તં જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રે-
 ' ણવરિ ણવ મહાણિહીઓ ચત્તારિ સેણાઓ ણ પવિસંતીત્યાદિ ' લોકે તુ-
 મહાપદ્મશ્ચ ૧ પદ્મશ્ચ ૨ શંખો ૩ મકર ૪ કચ્છપૌ ૫ । મુકુંદ ૬ કુંદૌ ૭
 નીલશ્ચ ૮ ચર્ચશ્ચ ૯ નિધયો નવ ॥ ૧ ॥

ચતુર્દશ સહસ્રાણિ યજ્ઞા રત્નાધિદેવતાઃ । દ્વે સહસ્રે ચાંગરક્ષાઃ સહસ્રાઃ
 પોંડશેતિ તે ॥ ૪૧ ॥ એકાતપત્રં પટ્સંહ-રાજ્યં નગરનીવૃતાં । મૌલિ-
 મૃદ્ભૂપતીનાં ચ સ્યુર્દ્વાત્રિશતસહસ્રકાઃ ॥ ૪૨ ॥ ગજાનાં ચ રથાનાં ચ
 નિઃસ્વાનાનાં ચ વાજિનાં । સ્યુઃ પ્રત્યેકેન ચતુર-શીતિઃ શતસહસ્રકાઃ
 ॥ ૪૩ ॥ ઋતુકલ્યાણિકાનાં સ્યુઃ પુરંધ્રીણાં સહસ્રકાઃ । દ્વાત્રિશતશ્ચ
 સુસ્પર્શાઃ સર્વર્તુષુ સુલાવહાઃ ॥ ૪૪ ॥ દેશાધિપાનાં કન્યા યા ઉદૂઢા-

અમે ગંગાના મુખ પાસે રહેનારા છીએ અને તમારા માગ્યથી વશ થયેલા અમે તમારી પાસે
 આવ્યા છીએ. (૩૮) તેઓ પાતાલ માર્ગે ચક્રવર્તીની પાછલ ચાલે છે અને નગરની
 વહાર રહે છે, કેમકે રાજધાનીના પ્રમાણ જેટલા વિસ્તારવાળા તે એકેક નિધાન હોવાથી
 તેનો નગરમાં નિવાસ શી રીતે થઈ શકે ? (૩૯) તે જ રીતે ચક્રવર્તીની સેના ગજ, અશ્વ,
 રથ અને પદાતિરૂપ ચાર પ્રકારની છે તે પણ તેને રહેવા જેટલો નગરમાં અવકાશ ન
 હોવાથી નગરમાં પ્રવેશ કરતી જ નથી. (૪૦) જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રમાં કહ્યું છે કે- ' પટલું
 વિશેષ કે નવનિધિ ને ચાર પ્રકારની સેના નગરમાં પ્રવેશ કરતી નથી. ' લોકિકર્મા
 " ૧ મહાપદ્મ, ૨ પદ્મ, ૩ શંખ, ૪ મકર, ૫ કચ્છપ, ૬ મુકુંદ, ૭ કુંદ, ૮ નીલ અને
 ૯ ચર્ચ-એ નામના નવ નિધિ કહ્યા છે. "

ચૌદ હજાર ચૌદ રત્નોના અધિષ્ઠાયક યજ્ઞો અને બે હજાર ચક્રીના અંગરક્ષક યજ્ઞો
 એમ કુલ ૧૬ હજાર યજ્ઞો હોય છે. (૪૧) એકાતપત્રવાળું છ પટલું રાજ્ય હોય છે.
 નગરીઓ, દેશો ને મુકુટધારી રાજાઓ પ્રત્યેક ૩૨૦૦૦ હોય છે. (૪૨) હાથી, ઘોડા,
 રથ અને વાજિઓ-પ્રત્યેક ૮૪ લાખ ૮૪ લાખ હોય છે. (૪૩) ઋતુકલ્યાણી એવી
 પુરંધ્રીઓ ૩૨૦૦૦ સારા સ્પર્શવાળી અને સર્વ ઋતુમાં સુખ આપનારી હોય છે. (૪૪)

૧-૧૦૧ મો શ્લોક આ જ માવવાળો છે. ૨ ઋતુ પટલે સ્વટકાવ નિયમિત આવવો
 હોવાથી કલ્યાણકારક.

શ્રવર્તિના । તાસામપિ સહસ્રાણિ દ્વાત્રિંશત્સ્વર્વધૂશ્રિયાં ॥ ૪૫ ॥ પુર-
ધ્રીણાં ભવંત્યેવં ચતુષ્પદિઃ સહસ્રકાઃ । ભવંતિ દ્વિગુણાસ્તાભ્યઃ સુરૂપા
વારયોપિતઃ ॥ ૪૬ ॥ એકં લક્ષં દ્વિનવતિ-સહસ્રાભ્યધિકં તતઃ । અંતઃ-
પુરીણાં નિર્દિષ્ટં ભોગાર્થં ચક્રવર્તિનઃ ॥ ૪૭ ॥ દ્વાત્રિંશત્પાત્રવદ્ધાનાં
નાટકાનાં સહસ્રકાઃ । દ્વાત્રિંશદ્ ઢૌકિતાનાં સ્વ-કન્યોદ્વાહેઽશ્વિલૈર્નૃપૈઃ
॥ ૪૮ ॥ ગ્રામાણાં ચ પદાતીનાં કોટ્યઃ પળવતિઃ સ્મૃતાઃ । રત્નસ્વર્ણા-
ધ્યાકરાણાં વિંશતિઃ સ્યુઃ સહસ્રકાઃ ॥ ૪૯ ॥ સ્તોત્રે તુ ષોડશ સહસ્રા રત્ના-
કરાણામુક્તાઃ સંતીતિઃ દ્વાસસતિઃ પુરવર-સહસ્રાણિ ભવંત્યથ । સહસ્રા નવ-
નવતિઃ શ્રુતા દ્રોણમુખા અપિ ॥ ૫૦ ॥ અષ્ટચત્વારિંશદેવં પત્તનાનાં સહ-
સ્રકાઃ । કર્વટાનાં મડંવાનાં સહસ્રા જિનસંમિતાઃ ॥ ૫૧ ॥ દ્વીપાંતરાણાં
ચેટાનાં સ્યુઃ ષોડશ સહસ્રકાઃ । ભવંતિ કોટયસ્તિસ્તો હલાનામથ
ગંત્રિણાં ॥ ૫૨ ॥ સંવાહાનાં સહસ્રાણિ ચતુર્દશ ભવંત્યથ । વેલાકુલસહ-
સ્તાશ્ચ-પદ્મપંચાશત્રપ્રકીર્તિતાઃ ॥ ૫૩ ॥ કોટયોઽષ્ટાદશાશ્વાનાં મહતાં
પરિકીર્તિતાઃ । અબ્રંલિહાનેકવર્ણ-ધ્વજાનાં દશ કોટયઃ ॥ ૫૪ ॥ મહા-

દેશાધિપોની જે કન્યા ચક્રવર્તી પરચે છે. તેની સંત્યા પળ ૩૨૦૦૦ ની હોય છે. તે દેવાંગનાઓને પળ જીતે એવી રૂપવંત હોય છે. (૪૫) એ રીતે એકંદર ૬૪૦૦૦ સ્ત્રીઓ હોય છે અને તે કરતાં ધમણી ૧૨૮૦૦૦ રૂપવંત એવી વારાંગનાઓ હોય છે. (૪૬) એ પ્રમાણે ૧૯૨૦૦૦ અંતઃપુરીઓ ચક્રવર્તીને મોગને માટે કહેલી છે. (૪૭) ચત્રીશમદ્ધ એવા નાટકો ૩૨૦૦૦ હોય છે, તે દરેક રાજાઓએ પોતપોતાની કન્યાઓના વિવાહ પછતે ચક્રીને અર્પણ કરેલા હોય છે. (૪૮) પદાતિ ૯૬ ક્રોડ હોય છે, ૯૬ ક્રોડ ગ્રામ હોય છે અને વીશ હજાર રત્ન અને સ્વર્ણાદિકની ચાણો હોય છે. (૪૯) (એક સ્તોત્રમાં સોઠ હજાર રત્નોની ચાણો કહેલી છે) ચૌતેર હજાર મોટા નગરો હોય છે, નવાણુ હજાર દ્રોણ-મુરો હોય છે, (૫૦) અઠતાલીશ હજાર પત્તન હોય છે, ચોવીશ હજાર કર્વટો ને મડંવો હોય છે. (૫૧) થીંચા દ્વીપો ને ચેટાઓ સોઠ-સોઠ હજાર હોય છે. ષળ ક્રોડ હઠ અને ગાઢાં હોય છે. (૫૨) સંવાહ ચૌદ હજાર હોય છે, અને વેલાકુલ છપન હજાર હોય છે. (૫૩) અટાર ક્રોડ મોટા અથો હોય છે અને આકાશ મુખી પહોંચે એવા અનેક વર્ણ-પાટી દશ ક્રોડ ધ્વજાઓ હોય છે. (૫૪) મહાવંદી એવા વંદીઓ ૬૪ હજાર હોય છે.

वंदिवंदिनां च चतुःषष्टिः सहस्रकाः । तथा गोकुलकोट्येका भोज्यं कल्याणनामकं ॥ ५५ ॥ अंगमर्दकसंवाहि-सूदभूषणधारिणां । पट्टत्रिंशत्कोटयस्तिस्त्रो लक्षा भोजनवेश्मनां ॥ ५६ ॥ आतोद्यधारिणां तिस्त्रो लक्षा दीपकधारिणां । पंचलक्षीत्यादि नाना संपत्स्याच्चक्रवर्तिनां ॥ ५७ ॥ इयं च चक्रवर्तिनां समृद्धिः कियती श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रानुसारेण, शेषा च चक्रिसमृद्धिगर्भितश्रीशांतिनाथस्तोत्रानुसारेणेति ज्ञेयं. हारो मुक्तामणिमयः स्याच्चतुःषष्टियष्टिकः । महार्घोऽत्यंतरुचिरः सर्वेषामपि चक्रिणां ॥ ५८ ॥

यथागममिति प्रोक्तं स्वरूपं चक्रवर्तिनां । अथ तद्वासुदेवानां प्रोच्यते सीरिणामपि ॥ ५९ ॥ एतेऽपि प्राग्भवाचीर्ण-तपःसंयमसंवरैः । अर्जितोत्तमकर्माण उत्पद्यन्ते सुधाशिपु ॥ ६० ॥ तेभ्यश्च्युत्वोच्चगोत्रेषु महर्द्धिकमहीभृतां । कुलेषु ते प्रजायन्ते न तु नीचाल्पसंपदां ॥ ६१ ॥ वैमानिकेभ्य एवात्र वासुदेवा भवन्ति ते । अवश्यं तत्पदप्राप्त्यै प्राकल्पितनिदानकाः ॥ ६२ ॥ अत एवातिगाढ्येन भुक्त्वा भोगाननुत्तरान् । प्रयांति

एक क्रोड गोकुल होय छे अने कन्याण नामनुं भोजन होय छे. (५५) अंगमर्दक, संवाहक, रसोद्भवा अने आभूषण जाळवनारा छत्रांश क्रोड होय छे. व्रण लाख भोजनशाळा होय छे. (५६) व्रण लाख वाजिप्रधारी अने पांच लाख दीर्घांना घरनारा होय छे. इत्यादि अनेक प्रकारनी संपत्ति चक्रवर्तिने होय छे. (५७) आ चक्रवर्तीनी ऋद्धि अने केटलीक जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिने अनुसारे अने बाकीनी चक्रिसमृद्धिगर्भित श्रीशांतिनाथना स्तोत्रने अनुसारे कही छे. सर्व चक्रवर्तीओने चोसठ सरनो सुवतामणिमय हार होय छे. ते हार मोटी कौमंतवाळो अने अत्यंत मनोहर होय छे. (५८) एम अर्धधी चोथा अंगमां कहुं छे. आ प्रमाणे यथागमं चक्रवर्त्तिनुं स्वरूप कहुं.

हवे वासुदेव ने षड्देवसु स्वरूप कहीए छीए. (५९) ए वासुदेव ने षड्देव पण पूर्वभवे आचरेला तप, संयम अने संवरवडे उत्तम कर्मने उपार्जन करीने देवलोकरां उत्पन्न थयेला होय छे. (६०) त्यांथी ज्यधीने उच्चगोत्रमां अने महर्द्धिक एवा राजाना कुळमां उत्पन्न थाय छे; पण नीचकुळमां के अन्य संपदावाळाने त्यां उपजता नथी. (६१) वासुदेवो वैमानिकमांथी आनीने ज उपजे छे अने तेओ ते पदनी प्राप्तिने माटे पूर्वभवमां अवश्य नियाणुं करेला ज होय छे. (६२) तेथी अति

નરકેષ્વેવ તે વ્રતાઽપ્રભવિષ્ણવઃ ॥ ૬૩ ॥ વલદેવાસ્તુ દેવેભ્યઃ સર્વેભ્યોઽપિ
ભવંતિ તે । પ્રાગ્ભવે નિર્નિદાનત્વા-દંતે સ્વીકૃત્ય સંયમે ॥ ૬૪ ॥ સ્વર્ગ
યાંત્યથવા મુક્તિ-મેષાં વૈરાગ્યવાસના । સ્ત્રિન્નાનાં જાયતે વિષ્ણૌ વિપન્ને
પ્રેષ્ટવાંધવે ॥ ૬૫ ॥ યત્તુ શ્રીમહાનિશીથે પંચમાધ્યયને કુવલયાચાર્ય-
પ્રવંધે કુવલયપ્રભાચાર્યો મૃત્વા વ્યંતરો વમૂવ ૧, તતઃ સૂનાધિપો ૨,
મૃત્વા સપ્તમપૃથિવ્યાં ૩, તતો મૃગજાતિઃ ૪, તતો મહિષ ૫, સ્તતો
મનુષ્ય ૬, સ્તતો વાસુદેવ इति મનુષ્યભવાદનંતરમાગતસ્ય વાસુદેવત્વમુક્તં
તન્મતાંતરમિતિ જ્ઞેયં

एतौ च द्वौ विमात्रेयौ भवतो भ्रातरौ मिथः । जगत्यनुत्तरज्ज्ञेहौ
हली ज्येष्ठो हरिर्लघुः ॥ ६६ ॥ एते जितत्रिखंडाः स्यु-श्चक्रितोऽर्द्धसमृ-
द्धयः । महीभृतां सहस्रैश्च सेव्याः षोडशभिस्सदा ॥ ६७ ॥ त्यक्तनिष्का-
रणक्रोधाः सानुक्रोशा अमत्सराः । प्रकृत्यैव परगुण-ग्राहिणो गतचापलाः

ગુદ્ધતાવહે અનુત્તર એવા ભોગને ભોગવીને નરકમાં જ જાય છે. યત્ લેવાને સમર્થ તેઓ
યતા જ નથી. (૬૩) વલદેવ ચારે પ્રકારના દેવોમાંથી આવીને ઉપજે છે. તેઓ પૂર્વમ-
વમાં નિયાણું કર્યા વિનાના હોય છે તેથી તે અંતે સંયમ ગ્રહણ કરીને સ્વર્ગે અથવા મોક્ષે
જાય છે; પરંતુ એમને વૈરાગ્ય વાસના વહાલા બંધુરૂપ વિષ્ણુ (વાસુદેવ) મરણ પામ્યા
પછી તે કાર્યથી શેદ પામે છે ત્યારે થાય છે. (૬૪-૬૫) શ્રીમહાનિશીથના
પાંચમા અધ્યયનમાં કુવલયાચાર્યના પ્રવંધમાં કુવલયાચાર્ય મરણ પામીને વ્યંતર થાય છે,
ત્યાંથી વ્યવી કસાદુલાનાના સ્વામી થાય છે, મરીને સાતમી નરકે જાય છે, ત્યાંથી
નીકડી મૃગ થાય છે, પછી મહિષ થાય છે, પછી મનુષ્ય થાય છે અને પછી વાસુદેવ
થાય છે એમ કહ્યું છે. ઇટલે કે મનુષ્યમાંથી અનંતર વાસુદેવ થવાનું કહ્યું છે તે મતાંતર જાણવું.

ए धने (वलदेव ने वासुदेव) जुदी जुदी माताना पुत्ररूपे भाइयो थाय छे, परंतु
तेमनो स्नेह जगतमा अनुत्तर कछो छे. तेमां वलदेव मोटा होय छे ने वासुदेव नाना
होय छे. (६६) एओ अण खंडने जीते छे अने चक्रवर्ती करता अर्थ समृद्धिवाळा होय
छे. तेओ निरंतर सोळ हजार राजाओधी सेवाय छे. (६७) वासुदेव ने वलदेव धने
निष्कारण क्रोध नहीं करनारा, अनुक्रोशवाळा, मत्सरविनाના, स्वमाથે ज परगुणने

॥૬૮॥ ગંભીરમધુરસ્વલ્પા—લાપાઃ સદુચિતસ્મિતાઃ । સત્યસંપૂર્ણવચનાઃ શરણા-
 ગતવત્સલાઃ ॥ ૬૯ ॥ લલ્પણાનાં શતેનાદા—ધિકેનાંચિતભૂષનાઃ । ઉત્કૃષ્ટ-
 સત્ત્વાઃ સંગ્રામ—શૂરાઃ પ્રાસજયાઃ સદા ॥ ૭૦ ॥ પ્રવંદાજ્ઞા અનલસાઃ પ્રતિ-
 પદ્ધાઽસહિષ્ણવઃ । સિતચ્છત્રેણ સતતં ચામરાભ્યાં ચ શોભિતાઃ ॥ ૭૧ ॥
 શ્રીવત્સલાંહનાઃ પદ્મ—નયનાઃ પ્રિયદર્શનાઃ । યશઃકીર્તિસુધાપૂર્ણ—ત્રૈલો-
 ક્યા ગજગામિનઃ ॥ ૭૨ ॥ શ્યામલચુતયસ્તત્ર વાસુદેવા મહૌજસઃ । પીત-
 કૌશૈયવસના નરસિંહાઃ સ્ફુરદ્વચઃ ॥ ૭૩ ॥ રત્નેન કૌસ્તુભાશ્વેન સદા-
 લંકૃતવક્ત્રસઃ । ઉદાત્તસત્ત્વાઃ સંગ્રામ—સોત્સાહા ગરુડધ્વજાઃ ॥ ૭૪ ॥
 'તથોક્તં—' જુહ્વસૂરા વાસુદેવા ' પાંચજન્યાભિધઃ શંખઃ ૧ સ્યાન્નક્રં ચ
 સુવર્ણનં ૨ । ગદા કૌમોદિકી ૩ ચાપં શાર્ફં ૪ ચ્વદ્ગસ્તુ નંદકઃ ૫ ॥ ૭૫ ॥
 મણિશ્ચ ૬ વનમાલા ૭ ચ સત્તરત્ની ભવેદિયં । ઉત્કૃષ્ટા વાસુદેવાનાં સદા
 વૈવૈરધિષ્ઠિતા ॥ ૭૬ ॥ તત્રાશ્વયો વાદયિતું શંખોઽન્યેન હરિં વિના ।
 શ્રુત્વૈવાસ્ય ધ્વનિં દ્વસં વૈરિસૈન્યં પલાયતે ॥ ૭૭ ॥ વંદરત્નવદુત્કૃષ્ટ—પ્રમા-

પ્રહ્ણ કરનારા, ચપલતા વિનાના, ગંભીર, મધુર અને સ્વન્ય આલાપવાળા, સારું અને
 ઊચિત સ્મિત કરનારા, સત્યથી સંપૂર્ણ વચનવાળા, શરણાગતના વત્સલ, એક સો આઠ
 લલ્પણયુક્ત શરીરવાળા, ઉત્કૃષ્ટ સત્ત્વવાળા, સંગ્રામશૂર, નિરંતર જયના મેઢવનારા, પ્રવંદ
 આજ્ઞાવાળા, આઠસવિનાના, પ્રતિપદ્ધને સહન નહીં કરનારા, શ્વેત છત્ર અને ચામરોવડે
 શોભિત, શ્રીવત્સના લંહનવાળા, કમલસમાન નેત્રવાળા, પ્રિયદર્શનવાળા, યશઃકીર્તિરૂપ
 સુધાવડે ત્રૈલોક્યને પૂર્ણ કરનારા અને હાથી સરણી મલિવાળા હોય છે. (૬૮-૭૨)

તેમાં વાસુદેવ શ્યામ કાંતિવાળા, મોટા પરાક્રમવાળા, પીઠા વર્ણના કૌશેય (રેશમી)
 વસ્ત્રને ધારણ કરનારા, નરમાં સિંહસમાન અને સ્ફુરાયમાન કાંતિવાળા હોય છે. (૭૩) તે નિરંતર
 કૌસ્તુભ રત્નવડે અલંકૃત વદ્ધાસ્થલવાળા, ઉદાત્ત સત્ત્વવાળા, સંગ્રામમાં ઉત્સાહવાળા અને
 ગરુડના ચિન્હયુક્ત ધ્વજાવાળા હોય છે. (૭૪) ' જુહ્વસૂરા વાસુદેવા ' એમ કહ્યું છે.
 ૧ પાંચજન્ય શંખ, ૨ સુવર્ણન ચક્ર, ૩ કૌમોદિકી ગદા, ૪ શાર્ફ ધનુષ્ય, ૫ નંદક ચ્વદ્ગ,
 ૬ કૌસ્તુભ મણિ ને ૭ વનમાળા—આ સાત સદા દેવોએ અધિષ્ઠિત એવા રત્નો ઉત્કૃષ્ટપણે
 વાસુદેવોને હોય છે. (૭૫-૭૬) તેમાં શંખ છે તે વાસુદેવ સિવાય બીજા કોઈ વગાડી
 ન શકે એવો હોય છે. તેના શબ્દને સાંભળતાં જ દર્પધારી વૈરીનું સૈન્ય પલાયન કરી જાય
 છે. (૭૭) વંદરત્નની લેથી ઉત્કૃષ્ટ પ્રમાવવાળી, બીજાથી ન ડાહી શકાય તેવી અને

वाह्या परेण च । दुर्वहा स्याद्गदा दृष्य-द्वैरिदोर्मदखंडिनी ॥७८॥ दुरा-
कर्षं धनुः शार्ङ्ग-मन्येनाद्भुतशक्तिकं । पलायते शत्रुसैन्यं यस्य टंकार-
वादपि ॥ ७९ ॥ श्रूयते धातकीखंडं गते चरमशार्ङ्गिणि । द्रौपदीहारिणः
सैन्ये पद्मोत्तरमहीपतेः ॥ ८० ॥ पांचजन्यस्य शब्देन तृतीयोऽंशः पला-
यितः । शेषो नष्टतृतीयोऽंशो धनुष्टंकारवेण च ॥ ८१ ॥ वनमालाभिधा
च खक् सदा हृदयवर्त्तिनी । अम्लाना सततं सर्व-क्षुक्पुष्पातिसौरभा
॥ ८२ ॥ चक्रादीनां च रत्नानां वर्णनं प्राग् निरूपितं । यथासंभवम-
त्रापि योजनीयं मनीषिभिः ॥ ८३ ॥ प्रश्रव्याकरणसूत्रे तु वासुदेव-
वर्णने शक्तिः शस्त्रं दृश्यते, मणिश्चात्र न दृश्यते, तथा च तद्ग्रन्थः-
'संखचक्रगयसत्तिगंदगधरा इति' शक्तिश्च त्रिशूलविशेष इति तद्बृत्तौ.
भवन्ति बलदेवास्तु गौरांगा नीलवाससः । योषिद्वह्कर्मणीभूत-रू-
पास्तालध्वजान्विताः ॥ ८४ ॥ एषां स्पृच्छीणि रत्नानि सेवितानि सुरैः
सदा । धनुः परैरनाकर्ष्यं मुशलं च हलं वरं ॥ ८५ ॥ ग्रीणयप्यमूनि

दर्पधारी बैरीना मुजामदने खंडन करनारी गदा होय छे. (७८) शार्ङ्ग धनुष्य बीजा
चढ़ाधी न शके तेहुं, अद्भुत शक्तिवाळं अने जेना टंकारवमात्रधी पण शत्रुसैन्य पल-
यन करी जाय एहुं होय छे. (७९) सांभळीए छीए के छेछा वासुदेव (कृष्ण) धातकी
खंडमा गया हता र्था द्रौपदीनुं हरण करनारा पद्मोत्तर राजाना सैन्यनो ग्रीजो भाग
पांचजन्य (शंख) ना शब्दधी अने ग्रीजो भाग शार्ङ्ग धनुष्यना टंकारधी युद्ध चेष्ट-
माधी पलायन करी गयो हतो. (८०-८१) वनमाला नामनो माला निरंतर वासुदेवना
हृदयवर्धी होय छे, ते म्लान भती नथी अने सतत सर्व श्रुतु संघधी पुष्पोनी अत्यंत
सुगंधवाली होय छे. (८२) चक्रादि रत्नानुं वर्णन जे पूर्व वर्णवेलुं छे ते यथासंभव
अही पण बुद्धिमानोए जोड़ी देहुं. (८३) श्री प्रश्रव्याकरणग्रन्थमां वासुदेवना वर्णनमां
शक्ति नामनुं शस्त्र देखाय छे अने मणि देखातुं नथी. तेनो पाठ आ प्रमाणे-'शंख
चक्र, गदा, शक्ति ने नंदकने धारण करनारा-'आमां शक्ति एटले त्रिशूळ समजय एम
तेनी वृत्तिमां कहुं छे.

पलदेव गौर शरीरवाळा अने नील वस्त्रवाळा, स्त्रीभोनी दृष्टिने कार्मणरूप एवा
अद्भुत रूपवाळा, अने तालना चिन्हयुक्त ध्वजावाळा होय छे. (८४) एमने प्रण रत्नो
देवोपदे सेवित होय छे. बीजा खेधी न शके एहुं धनुष्य, अष्ट एहुं दह अने मूशक (८५)

દ્વિપતાં પટ્ટનિ મદભેદને । દુર્લભાનિ સુરાણામ-પ્યમોધાનિ ચ સર્વદા
 ॥ ૮૬ ॥ ઉક્તાનિ ચૈતાનિ રામચરિત્રેઽનંગલવણમદનાંકુશસંગ્રામે પદ્મસ્ય
 વલદેવસ્ય. તથાહિ-પદ્મનાભોઽપ્યભાષિષ્ઠ મમાપિ શિથિલાયતે । ધનુઃ
 શ્વશ્રે સ્થિતમિવ વજ્રાવર્ત ન કાર્યકૃત્ ॥ ૮૭ ॥ અભૂન્મુશલરત્નં ચ વૈરિ-
 નિર્દલનક્ષમં । કણ્ણખંડનમાત્રાર્હ-મેવૈતદપિ સંપ્રતિ ॥ ૮૮ ॥ અનંકુશૈકુ-
 શીભૂતં યદ્દુષ્ટનૃપદંતિનાં । હલરત્નં તદપ્યેત-દભૂદ્રૂપાટનોચિતં ॥ ૮૯ ॥
 સદા યજ્ઞૈ રક્ષિતાનાં વિપક્ષક્ષયકારિણાં । તેષામેવ મમાસ્ત્રાણા-મવસ્થા
 ત્વિયમાગતા ॥ ૯૦ ॥ इत्यादि.

સ્યુઃ પોઢશ સહસ્રાણિ વિષ્ણુનાં પ્રાણવલ્લભાઃ । જગદુત્તરસૌભાગ્ય-
 શાલિન્યઃ સ્વર્વધૂસમાઃ ॥ ૯૧ ॥ તથોક્તં દશમાંગે-‘ સોલસદેવીસહસ્ત
 વરનયણહિયવદ્વ્યા ’ इति, અંતકૃત્સૂત્રસ્યાપ્યાદૌ કૃષ્ણવર્ણને ‘ રૂપિ-
 ણીપામોસ્કાણં સોલસપહં દેવીસહસ્સાણં इति ’ કેચિદ્વાસુદેવાનામર્ધ્વચ-
 ક્રિત્વેન દ્વાત્રિંશતસહસ્રાણિ પ્રેયસીનામહુઃ. તથોક્તં પદ્યાંગે પંચમાધ્યયને
 ‘ રૂપિણીપામોસ્કાણં વત્તીસાપ્ મહિલાસાહસ્તીણં ’ इति જ્ઞેયં.

આ ત્રણે શબ્દોના મદને ભેદવામાં પ્રવીણ હોય છે. દેવોને પણ દુર્લભ હોય છે અને સદા
 અમોઘ હોય છે. (૮૬) આ હકીકત રામચરિત્રમાં અનંગલવણ ને મદનાંકુશ સાથેના
 સંગ્રામમાં પદ્મ (રામ) નામના વલદેવના અધિકારમાં કહેલ છે કે-પદ્મનાભ (રામચંદ્ર)
 પણ લક્ષ્મણને કહે છે કે-મારું આ વજ્રાવર્ત ધનુષ્ય પણ અત્યારે શિથિલ થાય છે અને
 છાંડામાં પડેલું હોય તેમ કાર્ય કરતું નથી. (૮૭) જે મુશલરત્ન વૈરીઓને દઢી નાંખ-
 વાને સમર્થ હતું તે અત્યારે અનાજ છાંડવાને યોગ્ય થઈ ગયું છે. (૮૮) અન્ય રાજાઓ-
 રૂપ હાથીઓને અંકુશરૂપ નહીં છતાં પણ અંકુશરૂપ થતું હલરત્ન અત્યારે જમીન खोदવા
 યોગ્ય થઈ ગયું છે. (૮૯) નિરંતર યજ્ઞોથી રક્ષણ કરાતાં અને વિપક્ષનો હ્વય કરનારા
 પણ તે જ મારા શત્રુઓની આવી અવસ્થા થઈ ગઈ છે. ’ इत्यादि. (૯૦)

વાસુદેવને ૧૬૦૦૦ સ્ત્રીઓ હોય છે તે જગતમાં ઉચ્ચ સૌભાગ્યવટે શોભતી અને દેવાં-
 ગનાઓ જેવી હોય છે. (૯૧) દશમા અંગમાં કહ્યું છે કે-‘ શ્રેષ્ઠ એવી નયનને તેમ જ હૃદયને
 વહાલી સોઠ હજાર દેવી (રાણી) ઓ હોય છે. ’ શ્રીઅંતકૃતપુત્રમાં પણ કૃષ્ણના વર્ણનમાં
 કહ્યું છે કે-‘ રૂમિણી પ્રમુખ સોઠ હજાર દેવીઓના ’ इति તથા કેટલાક વાસુદેવોને
 અર્ધચક્રીપણાથી ૩૨૦૦૦ સ્ત્રીઓ કહે છે. તે જ પ્રમાણે હજાર અંગના પાંચમા અધ્યયનમાં
 વહ્યું છે કે-‘ રૂમિણી વિગેરે વત્તીશ હજાર મહિલાઓના ’ इति.

સીરિણાં તુ પ્રિયાસંખ્યા-નૈયત્યં નોપલભ્યતે । જ્ઞેયો દિગ્વિજયોઽ-
મીપાં કથંચિચ્ચક્રવર્તિવત્ ॥ ૧૨ ॥ પોઢશાશેપસૈન્યાઢ્યાઃ પાર્થિવાનાં
સહસ્રકાઃ । આકર્પત્યંધુકંઠસ્થં વહ્નં શૃંઘલયા હરિં ॥ ૧૩ ॥ નૌષ્ઠોપપીઢં
સ્વં સ્યામ પ્રયુંજાના અપીશતે । પદાચ્ચાલયિતું તે તં મહીધરમિવ દ્વિપાઃ
॥ ૧૪ ॥ સ તુ તાન્ શૃંઘલાપ્રાંત-વિલગ્નાન્ કીટકાનિવ । તાંબૂલમક્ષણ-
ઢ્યાજા-દાકર્પત્યેકહેલયા ॥ ૧૫ ॥ વલમેવંવિધં કોટિ-શિલોત્ત્વેપક્ષમં
ભવેત્ । વિપ્લૂનાં દ્વિયુગં તેભ્યો વસં સ્યાચ્ચક્રવર્તિનાં ॥ ૧૬ ॥ અગોચરં જગ-
દ્વાચા-મનંતં વલમર્હતાં । પ્રકંપ્ય મેરું વાલ્યેઽપિ મહાવીરેણ દર્શિતં ॥ ૧૭ ॥

ઘનશ્યામસ્તિગ્ધવર્ણા-ધિષ્ટિતા દેવતાગણૈઃ । શિલા કોટિશિલા
યામ્ય-ભરતાદ્દે ભવેદિહ ॥ ૧૮ ॥ ચંદનૈઃ કુંકુમોપેતૈ-રચિતા કુસુમોત્કરૈઃ ।
સા શિલા ભાતિ દેવીવ ભૂપણૈર્ભૂપિતાભિતઃ ॥ ૧૯ ॥ સિંધુદેશે દશા-
ર્ણાદ્રિ-સમીપે વા મતાંતરે । યોજનાયામવિષ્કંભો-ચ્છૂયા સાસ્તિ નિ-
રત્યયા ॥ ૬૦૦ ॥ આદ્યં મતં પદ્મચરિત્રે, દ્વિતીયં વિચારસસતૌ.

ચક્રદેવની પ્રિયા સંબંધી જોક્કસ સંયા જણાતી નથી. એમનો દિગ્વિજય કયંચિત્
ચક્રવર્તી પ્રમાણે સમજી લેવો. (૧૨) વાસુદેવના ચક્ર ઉપર દૃષ્ટાંત આપે છે—સોઢ હજાર
રાજાઓ પોતાના સર્વ સૈન્ય સાથે એક કુવાને સામે કાઠે રહેલા વાસુદેવને સંકલ્પઢે
સાંધીને હોઠ મીસીને પોતાના ચક્રનો ઉપયોગ કરે તો પણ જેમ હાથી પર્વતને ચલાવી શકે
નહી તેમ એક પગલા જેટલું પણ વાસુદેવને ચલાવી શકે નહીં, (૧૩-૧૪) અને વાસુદેવ
તાંબૂલ ખાવાને મિષે એક હેલાવઢે આકર્ષણ કરે તો તે શૃંઘલાના પ્રાંત માગ સાથે ચક્ર-
ગેલા તે રુર્વને કીડાની જેમ પાઢી દેય. (૧૫) આ પ્રકારનું વાસુદેવોનું ચક્ર કોટિ-
શિલાને ઉપાઢવાને સમર્થ થાય છે. વાસુદેવથી વમણું ચક્ર ચક્રવર્તીનું હોય છે, (૧૬)
અને જગતની વાણીને અગોચર અનંતચક્ર અરિહંતનું હોય છે કે જે ચક્ર પાઢવણામાં મેરુને
કંપાવીને મહાવીરે મતાણ્યું હતું. (૧૭)

મેઘના જેવા અત્યંત શ્યામ ને સ્તિગ્ધવર્ણવાઢી, દેવતાઓના સમૂહથી અધિષ્ઠિત
કોટિશિલા નામની શિલા દક્ષિણ ભરતાર્ધમાં હોય છે. (૧૮) ફેશરયુક્ત ચંદન
અને પુષ્પના સમૂહથી પૂજેલી તે શિલા ચાર વાજુથી ભૂપણોવઢે ભૂપિત દેવીની
જેધી શોભી રહેલી હોય છે. (૧૯) મતાંતરે તે સિંધુ દેશમાં દશાર્ણ પર્વતની
સમીપે હોય છે. એક યોઢન લંગાદ, પહોઢાદ અને ડંચાદવાઢી તે શિલા શાશ્વતી
હોય છે. (૬૦૦) પહેલો મત પદ્મચરિત્રનો છે અને મીઝો મત વિચારસસતિનો છે.

વિજિત્ય ભરતસ્યાર્દ્ધ—મત્ર સર્વેઽપિ કેશવાઃ । નિજં બલં પરીક્ષતે
 સમુદસ્ય શિલામિમાં ॥ ૧ ॥ ઇમાં વામમુજસ્યાગ્રે નયત્યાદિમકેશવઃ ।
 દ્વૈતીયીકશ્ચ શિરસિ કંઠપીઠે તૃતીયકઃ ॥ ૨ ॥ વક્ષઃસ્થલે તુરીયશ્ચ
 પંચમો જઠરોપરિ । પષ્ઠઃ કટિતટેઽયોરુ—પ્રદેશે સપ્તમો હરિઃ ॥ ૩ ॥
 આજાનુ ચાષ્ટમોત્યશ્ચ કંથચિજ્જાનુસંનિધૌ । ક્રમોઽયમવસર્પિણ્યા—મુત્સ-
 ર્પિણ્યાં વિપર્યયઃ ॥ ૪ ॥ ગણશ્ચૃઙ્ગાંતિનાથસ્યા—મુખ્યાં ચક્રાયુધાભિધઃ ।
 આદૌ સિદ્ધિ ગતોઽનેકૈઃ કલિતઃ સાધુસિધુરૈઃ ॥ ૫ ॥ તતસ્તસ્યૈવ ગણ-
 શ્ચ—ત્પુંગવસ્ય ક્રમાદિહ । દ્વાત્રિશતા યુગૈઃ સિદ્ધાઃ સંખ્યેયા મુનિકોટયઃ
 ॥ ૬ ॥ તતઃ શ્રીકુંથુનાથસ્યાષ્ટાવિંશત્યા યુગૈઃ સહ । સિદ્ધાઃ શિલાયામેત-
 સ્યાં સંખ્યેયા મુનિકોટયઃ ॥ ૭ ॥ અસ્ય ચતુર્વિંશત્યા યુગૈર્દ્વાદશ કોટયઃ ।
 શ્રીમલ્લેયુગવિંશત્યા મુનીનાં કોટયશ્ચ પદ્ ॥ ૮ ॥ તિસ્તઃ કોટ્યઃ સુવ્રતસ્ય
 તીર્થે કોટિર્નમિપ્રભોઃ । સિદ્ધા મુનીનામિત્યેષા નામ્ના સિદ્ધશિલાપ્યહો ॥ ૯ ॥
 સ્વરૂપં પ્રતિવિપ્ળૂના—મપ્્યહં વાસુદેવવત્ । પર્યંતે ત્વાયુપોઽમીર્ષા

વંચા વાસુદેવો ભરતાર્ધને જીતીને અહીં આવે છે, અને આ શિલાને ઉપાડીને પોતાના
 ધક્કની પરીક્ષા કરે છે. (૧) તેમાં પ્રથમ વાસુદેવ આ શિલાને ડાબા હાથના
 અગ્રભાગ સુધી ડાબી કરે છે, ળીજા મસ્તક સુધી, શ્રીજા કંઠ સુધી, ચોથા વક્ષઃસ્થલ સુધી,
 પાંચમા જઠર સુધી, છઠ્ઠા કટિતટ સુધી, સાતમા ઉરુપ્રદેશ સુધી, આઠમા જાનુ સુધી અને
 નવમા કાંઈક જાનુથી નીચે સુધી ડાબી કરે છે. અવસર્પિણીનો આ ક્રમ સમજવો, ઉત્સર્પિ-
 ણીમાં તેથી વિપર્યય સમજવો. (૨-૪) આ કોટિશિલા ઉપર શાંતિનાથ પ્રમુખના ગણ-
 ધર ચક્રાયુધ અનેક મુનિમહારાજ સાથે પ્રથમ સિદ્ધિપદને પામેલા છે. (૫) તે જ ગણધર-
 શ્રેષ્ઠથી વત્રીશ પાટ સુધી સંખ્યાતા ક્રોડો મુનિ અહીં સિદ્ધ થયા છે. (૬) ત્યારપછી
 કુંથુનાથ પ્રમુખના મુખ્ય ગણધર અને તેના ૨૮ પાટો સહિત સંખ્યાતા ક્રોડો મુનિ અહીં
 સિદ્ધ થયા છે. (૭) અરનાથ પ્રમુખના મુખ્ય ગણધરના ૨૪ પાટ સાથે ૧૨ ક્રોડ મુનિ
 અહીં સિદ્ધ થયા છે. મલ્લિનાથ પ્રમુખના મુખ્ય ગણધરના ૨૦ પાટ સાથે છ ક્રોડ મુનિ અહીં
 સિદ્ધ થયા છે. (૮) મુનિસુવ્રતસ્વામીના તીર્થમાં ત્રણ ક્રોડ ને નમિનાથના તીર્થમાં એક
 ક્રોડ મુનિ અહીં સિદ્ધ થયા છે; તેથી આ શિલાનું થીજું નામ સિદ્ધશિલા પળે છે. (૯)

પ્રતિવાસુદેવનું સ્વરૂપ પણ વાસુદેવ પ્રમાણે સમજવું. તેમના આયુષ્યના છેવટના માગે

विष्णुर्जगति जृम्भते ॥ १० ॥ मिथश्चोपस्थिते युद्धे मुक्तं विष्णुजिघां-
सया । जायते विष्णुसाच्चक्रं लंचयेव वशीकृतं ॥ ११ ॥ तेनैवाथ स्वश-
स्त्रेण चक्रेणामोघशक्तिना । प्रयांति नरकं मृत्वा हरिणा छिन्नमस्तकाः
॥ १२ ॥ नवानां वासुदेवानां काले स्युर्नारदा नव । तेषां मनःप्रिया
नाना-देशवार्त्तादिशंसिनः ॥ १३ ॥ तथोक्तं रामचरित्रे तत्कालीननार-
दस्वरूपं-मरुतो रावणं नत्वो-वाच कोऽयं कृपानिधिः । पापादमुष्माद्यो
ह्यस्मां-स्वया रवामिन्धवारयत् ॥ १४ ॥ आचख्यौ रावणोऽप्यासी-
न्नाम्ना ब्रह्मरुचिर्द्विजः । तापसस्याभवत्तरय भार्या कूर्मीति गुर्व्यभूत्
॥ १५ ॥ तत्रैयुः साधवोऽन्येषु-स्तेष्वेकः साधुरब्रवीत् । भवभीत्या गृह-
वास-स्त्यक्तो यत्साधु साधु तत् ॥ १६ ॥ भूयः सदारसंगस्य विषयैर्लु-
ब्धचेतसः । गृहवासान्नवासः कथं नाम विशिष्यते ? ॥ १७ ॥ श्रुत्वा
ब्रह्मरुचिस्तत्तु प्रपन्नजिनशासनः । तदैव प्रावजत्सा च कूर्म्यभूच्छ्राविका
परा ॥ १८ ॥ मिथ्यात्वरजिता तत्र सा वसन्त्याश्रमे सुतं । सुपुत्रे नारदं

वासुदेव तेने जीते छे अने राज्य मेळवे छे. (१०) ते बंनेना परस्परना युद्धमां विष्णुने मारवा
प्रतिविष्णु चक्र मूके छे. एटले ते चक्र लांचयी वश करेला अधिकारीनी जेम वासुदेवनुं
यइ जाय छे. (११) ते ज प्रतिवासुदेवना शस्त्ररूप अमोघ शक्तिवाळं चक्र वासुदेव प्रति-
वासुदेवपर मूके छे. ते सेलुं मस्तक कापी नाछे छे. एटले ते मरण पामीने नरके जाय छे (१२)
नवे वासुदेवना वरतमां नव नारदो घाय छे. तेओ वासुदेवोना मनने प्रिय होय छे
अने विविध देशनी वार्तादिक सेमने कहेनारा होय छे. (१३) श्री रामचरित्रमां तेना
पछतमां थयेला नारदनुं स्वरूप शा प्रमाणे कहुं छे-“ मरुच राजा रावणने नमीने पूछे
छे के-हे स्वामिन् ! आ कृपानिधि कोण छे के जेणे तमारी साथे आमीने आ महा-
पापयी मने निवार्यो ? (१४) त्यारे रावण कहे छे के-“ ब्रह्मरुचि एवा
नामनो ब्राह्मण तापस थयेलो हतो तेने कूर्मी नामनी स्त्री हती ते सगर्मा यइ. (१५) त्यां
अन्यदा कोइ साधु आग्या. तेमांथी एक साधु बोल्या के-‘ संसारना मयथी जेणे सारी
रीते गृहवास तज्यो होय ते साधु पण जो विषयमां लुब्धचिचवाळो यइने फांने स्वदा-
रानो संग करे तो गृहवासथी वनवासमां बधारे शुं ? ’ (१७) ते सांमळीने ब्रह्मरुचि
प्रतिषोष पाय्मा. तेणे जिनशासन स्वीकार्युं अने तरत ज ते मुनि पामे दीवा लीधी;
सया कूर्मी येठ आशिका यइ. (१८) मिथ्यात्वरहितपणे ते आश्रममां वसतां तेणीए पुत्र

नाम रोदनादिविवर्जितं ॥ १९ ॥ गतायाश्चान्यतस्तस्या-स्तं जह्नुर्जुभि-
 कामराः । पुत्रशोकादिदुमाला-र्यांतिके प्राव्रजच्च सा ॥ २० ॥ तेऽमराः
 पालयामासुः शास्त्राण्यध्यापयंश्च तं । आकाशगामिनीं विद्यां ददुस्तस्मै
 क्रमेण च ॥ २१ ॥ अणुव्रतधरः प्राप यौवनं च मनोहरं । स शिखाधा-
 रणान्नित्यं न गृहस्थो न संयतः ॥ २२ ॥ कलहप्रेक्षणाकांची गीतनृत्य-
 कुतूहली । सदा कंदर्पकौकुच्य-मौखर्यात्यंतवत्सलः ॥ २३ ॥ धीराणां
 कामुकानां च संधिविग्रहकारकः । छन्निकारूपो वृषीपाणि-रारूढः
 पादुकामु च ॥ २४ ॥ देवैः स वर्द्धितत्वाच्च देवर्षिः प्रथितो भुवि ।
 प्रायेण ब्रह्मचारी च स्वेच्छाचार्येण नारदः ॥ २५ ॥ इत्येतदनुसारेण
 परेषामपि भाव्यतां । स्वरूपं नारदर्षीणां यथासंभवमागमात् ॥ २६ ॥
 एवं चासौ रामचरित्रानुसारेण सम्यग्दृष्टिरणुव्रतधारी च प्रतीयते.
 षष्ठांगे तु तत्कालीनस्य नारदस्य स्वरूपमेवमुक्तमर्थतः-कच्छुल्लो नारदो
 नाम दर्शनेनातिभद्रकः । विनीतश्चेष्टयुद्धत्वा-दंतःकलुपिताशयः ॥२७॥

प्रसव्यो. तेजुं नाम नारद-जन्म वखते रुदन न करवाना कारणधी आप्युं. (१९) कूर्मी
 कांश्च आधीपाछी गइ तेवे अवसरे ते बाळकने जृम्भक देवो (पूर्वभवना स्नेहधी) उपाडी
 गया. पुत्रविरहना शोकधी तेणे इंदुमाळा आर्यानी पासे चारित्र लीधुं. (२०) देवो ते
 बाळकने पाळवा लाग्या, तेने शास्त्रो मणाध्या अने अनुक्रमे तेने आकाशगामिनी विद्या
 आपी (२१) ते नारद अणुव्रतधारी थयो. अनुक्रमे मनोहर एवुं यौवन पाम्यो. ते नित्य
 शिखाने धारण करतो होवाधी गृहस्थ नहीं ने भुनि पण नहीं एवो थयो. (२२) ते
 नारद कलह जोवानो इच्छक, गीतनृत्यमां कुतूहली, सदा कंदर्प, कौकुच्य अने मुखरपणा-
 वाळो तेम ज अत्यंत वत्सलमाववाळो थयो. (२३) धीरोमां अने कामीभोमां संधि ने विग्रह
 करावनारो, छन्निक नामनो, हाथमां दर्भनुं आसन धारण करनार अने पादुका उपर
 आरूढ थनारो थयो. (२४) देवोए तेने उछेरेलो होवाधी ते देवर्षि ठरीके पृथ्वीपर
 प्रसिद्ध थयेलो छे. नारदो प्रायः ब्रह्मचारी तेमज स्वेच्छाचारी होय छे. " (२५) आने
 अनुसारे धीजा नारदोनुं स्वरूप पण आभमोधी यथासंभव जाणवुं. (२६)

आ प्रमाणे रामचरित्रने अनुसारे नारदने समकितदृष्टि अने अणुव्रतधारी समज्जी
 शक्या छे. छद्म अंगमां तो तत्कालीन नारदनुं स्वरूप आ प्रमाणे अर्थधी कयुं छे.-
 'कच्छुल्ल नामनो नारद जोवामाप्रधी ज अतिभद्रक, विनीत, युद्ध(केश) इष्ट होवाधी अंतःकर-

વ્રતિત્વાધૃતમાઘ્યસ્થ્યઃ શ્રિતાનાં પ્રિયદર્શનઃ । સુરૂપો વલ્કલસનો મુકુ-
ટશ્રાજિમસ્તકઃ ॥૨૮॥ વચઃકલ્પસોત્તરાસંગઃ શ્યામેન મૃગચર્મણા । યજ્ઞો-
પવીતયુક્ દંડી કમંડલું કરે દધત્ ॥ ૨૯ ॥ શોભિતઃ કટિસૂત્રેણ રુદ્રા-
ક્ષજપમાલયા । વિજ્ઞઃ કચ્છપિકાપાણિ-ર્ગીતગાંધર્વકૌતુકી ॥૩૦॥ શ્રાકા-
શગામી સકલ-ભૂતલાટનલંપટઃ । વિવિધાનાં સ વિદ્યાનાં નિધાનં
કેશવપ્રિયઃ ॥૩૧॥ યુદ્ધપ્રિયસ્તદન્વેષી જનાનામસમાધિકૃત્ । પાર્થિવાંતઃ-
પુરાદાવ-પ્યનિરુદ્ધગતિસ્તદા ॥ ૩૨ ॥ સ ચાપ્રત્યાહ્યાતપાપ-કર્મા વિર-
તિવંચિતઃ । પૈશુન્યભીરુભિર્ભૂપૈ-ર્મિથ્યાહગપિ પૂજ્યતે ॥ ૩૩ ॥ તથોક્તં
પષ્ટાંગવૃત્તૌ-ન પ્રતિહતાનિ સાગરોપમકોટીકોઢ્યંતઃપ્રવેશનેન સમ્યક્તવ-
લાભતઃ, ન ચ પ્રત્યાહ્યાતાનિ સાગરોપમકોટીકોઢ્યાઃ સંઘાતસાગરો-
પમૈર્ન્યૂનતાકરણેન સર્વવિરતિલાભતઃ પાપકર્માણિ જ્ઞાનાવરણીયાદીનિ યેન
સ તથા. પ્રશ્નવ્યાકરણવૃત્તાવપ્યુક્તં-નારદમુનિર્ગગનાદવતતાર, અભ્યુત્થિ-
તશ્ચ સપરિવારેણ પાંડુના, દ્રોપદ્યા તુ શ્રમણોપાસિકાત્વેન મિથ્યાદૃષ્ટિમુ-

ચના કલુપિત આશયવાહો, ઘટી હોવાથી માઘ્યસ્થ્યને ધારણ કરનારો, આશ્રિતોને પ્રિય છે
દર્શન જેનું ઇષો, રૂપવંત, વન્કલના વલ્લોવાહો, માથે મુકુટ (શિખા) ને ધારણ કરનારો,
કાઢા મૃગચર્મથી જેણે વચઃસ્પર્શ ઉપર ઉત્તરાસંગ કર્યું છે ઇષો, યજ્ઞોપવીત ધારણ કરનારો,
દંડી (દંડ રાણનારો), કમંડલુ હાથમાં રાણનારો, કટિવૃક્ષ અને રુદ્રાક્ષની જપમાલાવડે
શોભતો, વિજ્ઞ, હાથમાં કચ્છપિકા નામની બીજાને રાણનારો, ગીતગાંધર્વનો કૌતુકી,
આકાશગામી, સ્વલ્લ જગતમાં ફરવાની ઇચ્છાનાવાહો, વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓનો નિધાન,
પાસુદેવની પ્રીતિવાહો, યુદ્ધપ્રિય, યુદ્ધનું હૃદ્ય જોવામાં તત્પર, જનોમાં અસમાધિ કરનારો,
રાજાના અંતઃપુરોમાં પણ જેની ગતિ રોકાતી નથી ઇષો (યગર અટકાવે જનારો),
પાપના ત્યાગ વિનાનો, વિરતિરહિત અને તેની વિશુદ્ધતાથી મધ પામેલા રાજાઓ મિથ્યાત્વી
હતા પણ જેને પૂજે છે ઇષો હોય છે. (૨૭-૩૩) 'હૃદ્ધા અંગતી શુદ્ધિમાં કયું છે કે—
' (સાત કર્મોની) અંતઃમાગરોપમ કોટાકોટીની સ્થિતિ થવાવડે થનારા સમ્યક્ત્વના
સામથી જેને મિથ્યાત્વને પ્રતિહત કરેલ નથી ઇષો, અંતઃકોટાકોટી સાગરોપમની સ્થિતિ-
માંથી પણ સંસ્પૃષ્ટા સાગરોપમની સ્થિતિ ઘટાઢવાથી થનારા સર્વવિરતિના લાભવડે જેણે
આશ્રિતોના પશ્ચરાણ કર્યા નથી ઇષો, તેમ જ જ્ઞાનાવરણીયાદિ પાપકર્મોનો જેણે ઇષોપ-
શમ કર્યો નથી, ઇષો નારદ હોય છે. " પ્રશ્નવ્યાકરણની શુદ્ધિમાં પણ કયું છે કે—' નારદ
મુનિ આકાશમાંથી ત્યાં ઉતર્યો. પાંડુરાજાણ પરિવાર સહિત તેનું અભ્યુત્થાનાદિ કર્યું, પરંતુ

નિરયમિતિ કૃત્વા નામ્યુત્થિત ઇતિ. રુદ્રા અપિ ભવંત્યેવ—મેકાદશ મહો-
દ્ધતાઃ । વશીકૃતાનેકવિદ્યો—જિતાઃ સમ્યક્ત્વશાલિનઃ ॥ ૩૪ ॥

જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ટા—સ્ત્રિધા યે પુરુષા મુવિ।તેપૂત્કૃષ્ટા અમૌ પ્રોક્તા-
સ્ત્રિધા ધર્માદિભેદતઃ ॥ ૩૫ ॥ અર્હંતો ધર્મપુરુષા—અક્રિણો ભોગપૂરુષાઃ ।
વાસુદેવાઃ પુનઃ કર્મ—પુરુષા ઇતિ કીર્તિતાઃ ॥ ૩૬ ॥ એતે યથોક્તાઃ
પુરુષા વિવેકેષુ નિરંતરં । ભવંત્યન્યેષુ વશસુ ભરતૈરાવતેષુ તુ ॥ ૩૭ ॥
સ્યુઃ ક્રમાદવસર્પિણ્યા—મુત્સર્પિણ્યાં તથોત્ક્રમાત્ । આયુર્દેહાદિભિસ્તુલ્યા
જગતામુપકારિણઃ ॥ ૩૮ ॥

‘ઇતિ ગવિતયા રીત્યા વિશ્વે ભવંતિ હિ ચક્રિણો,
મુજવલજિતસ્વસ્વક્ષેત્રાઃ ક્ષતાઃખિલશત્રવઃ ।

હરિહલમૃદાદીનામપ્યૂહ્યતાં દિગિયં બુધાઃ,
શ્રુતજલનિધેરેષાં શેષં વિદંતુ વિશેષતઃ ॥ ૩૯ ॥

દ્રૌપદીય અમણોપાસિકા હોવાથી આ મિધ્વાદૃષ્ટિ મુનિ છે, એમ જાણીને અમ્યુત્થાનાદિ
ન કર્યું. ’ ઇતિ નારદસ્વરૂપં. હવે રુદ્રોત્તું સ્વરૂપ કહે છે.—રુદ્રો પણ અમ્યાર થાય છે. તે
મહાઉદ્ધત હોય છે, અનેક વિદ્યાઓને વશ કરેલી હોવાથી ઝર્જિત હોય છે અને સમ્યક્ત્વ-
શાલી હોય છે. (૩૪)

પૃથ્વીપર જે જઘન્ય, મધ્યમ ને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ પ્રકારના પુરુષો કહ્યા છે, તેમાં ઉત્કૃષ્ટ-
પુરુષો ધર્માદિકના ભેદથી ત્રણ પ્રકારે કહ્યા છે. (૩૫) તે આ પ્રમાણે—અર્હંતને ધર્મપુરુષ,
અક્રવર્ત્તિને ભોગપુરુષ અને વાસુદેવને કર્મપુરુષ કહ્યા છે. (૩૬) એ યથોક્ત પુરુષો પાંચ
મહાવિદેહમાં નિરંતર હોય છે અને ભરત—રેવતરૂપ દશ ક્ષેત્રમાં તો ક્રમથી અવસર્પિણીમાં
અને ઉત્ક્રમથી ઉત્સર્પિણીમાં આયુ દેહાદિવડે તુલ્ય અને જગતના ઉપકારી થાય છે. (૩૮)

આ પ્રમાણે ઉપર કહેલી રીતે વિશ્વમાં અક્રવર્ત્તિઓ મુજાવલથી પોતપોતાના ક્ષેત્રને
જીતનારા અને સર્વ શત્રુનો નિરાસ કરનારા હોય છે. તેમની તેમજ વાસુદેવ—વલ્લભની
હકીકત પણ બુદ્ધજનોએ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જાણવી. તેમની શેષ હકીકત વિસ્તારથી
શાસ્ત્રરૂપી સમુદ્રધર્મી જાણવી. (૩૯)

૧ રુદ્રોને માટે માત્ર આ એક જ શ્લોક છે. તેના વિષે કાંઈ પણ વિશેષ હકીકત જણાવ-
વામાં આવી નથી. તે ક્યારે થાય છે તે પણ જણાવ્યું નથી.

विश्वाश्चर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेंद्रांतिप—

द्राजश्रीतनयोऽतनिष्ट विनयः श्रीतेजपालात्मजः ।

काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगत्तत्त्वप्रदीपे किलै—

कर्त्रिशत्तम एष पूर्त्तिमभजत्सर्गो निसर्गोज्ज्वलः ॥ ६४० ॥

॥ इति लोकप्रकाशे एकत्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः श्रीरस्तु ॥ अं. ७१७

विश्वने आश्चर्य करे तेवी कीर्त्ति छे जेनी एवा श्री कीर्त्तिविजयवाचकेंद्रना शिष्य—
राजश्री अने तेजपालना पुत्र विनयवान् विनयविजये जे काव्य रच्युं छे, ते जगतना तत्त्व-
रूपप्रदीपने निक्षय करनारा काव्यने विषे आ स्वभावथी ज उज्ज्वल एवो एकत्रीशमो
सर्ग संपूर्ण थयो. (६४०)

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे एकत्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः ॥ अं. ७१७

३२ भा सर्गमां दरेक तीर्थकरना वर्णनमां आवेली विगतो.

१ पूर्वभव.	१२ जन्म पक्षी पाछळ चोयो आरो केटलो ?
१ खंड ने चेत्रनुं—विजयनुं नाम.	१३ नाम पाडवानुं कारण.
२ नगरीनुं नाम.	१४ शरीरप्रमाण
३ पोतानुं नाम.	१५ आयुप्रमाण.
४ गुरुनुं नाम.	१ कौमारावस्थामां
२ क्या स्वर्गे गमन ने आयु	२ राज्यावस्थामां
प्रस्तुत भवमां	३ चारित्र्यावस्थामां
३ देशनुं नाम.	१६ छदस्यकाळ.
४ नगरीनुं नाम.	१७ दीचा वखतनी शिविकानुं नाम
५ पितानुं नाम.	१८ प्रथम पारणुं क्या गाममां कोणे
६ मातानुं नाम.	कराव्युं ?
७ प्रभुनुं नाम.	१९ ज्ञानवृद्ध.
८ पांच कन्याणकनी तियि ने नक्षत्र.	२० लांछन शेनुं ?
९ गर्भस्थिति.	२१ मुख्य गणधर.
१० प्रभुनी राशि.	२२ मुख्य साष्णी.
११ पूर्व प्रभुना निर्वाण पक्षी क्यारे जन्म ?	२३ मुख्य आवक—आविका.

२४ परिवारनी संख्या.

१ गणधर.

२ साधु

३ साध्वी.

४ आवक.

५ आविका.

६ केवलज्ञानी.

७ मनःपर्यवज्ञानी.

८ अवधिज्ञानी.

९ चौदपूर्वी.

१० वैक्रियलब्धिवाळा.

११ वादी.

२५ यच्चतुं वर्णन.

२६ यच्चणीतुं वर्णन.

महावीरचरित्रअंतर्गत वधा प्रभु माटे आवती विगतोः—

१ समकित पाम्यापछीना २४ प्रभुना भवो.

२ चौवीश प्रभुना वर्ण.

३ आर्यअनार्य देशमां विहार.

४ उत्कृष्ट तप कोने वारे केटलो ?

५ प्रमादकाळ.

६ उपसर्गो कोने वया—कोने नहीं ?

७ देवदूयकाळ.

८ प्रथम दान देनारनी गति.

९ राज्य करीने के राज्य कर्मा विना ?

१० विवाह करीने के विवाह कर्मा विना ?

११ पाछले ग्रीजे भवे राजा के चक्री ?

१२ दीक्षा दिवसे तप.

१३ दीक्षा बखते परिवार.

१४ दीक्षानगरी.

१५ दीक्षावन.

१६ दीक्षा बखते केटला छुटिलोच ?

१७ दीक्षासमय.

१८ प्रथम पारणुं शेनुं कर्तुं ?

१९ काळकाळ, मध्यकाळ ने व्रतकाळमां शेनो
आहार ?

२० केवलज्ञानतप.

२१ केवलज्ञानसमय.

२२ संघस्थापना क्यारे ?

२३ तीर्थतुं व्यवच्छिन्न अवच्छिन्नपणुं.

२४ वीरप्रभुतुं शासन ऋषभप्रभुना शासन
पछी केटले काळे प्रवर्णुं ने केटलो
काळ प्रवर्तेशे ?

२६ दश अखेरा कया कया प्रभुना तीर्थमां ?

२७ सिद्ध थयाना स्थान.

२८ सिद्धि बखते आसन.

२९ मोक्षकन्याणके तप.

३० सिद्धि समये परिवार.

३१ सिद्धिगमननो काळ.

३२ ११ गणधरोनी घणी हकीकत.

३३ परिवारना ११ प्रकारनो सरवाळो.

३४ अनुत्तरोपपातिक संख्या.

३५ प्रकीर्ण ने प्रकीर्णकार बाबत.

३६ केटला पाटसिद्ध.

३७ पूर्वथुत ने अपरश्रुतनो काळ.

३८ आदेश बाबत.

३९ मुख्य आवक—आविकाना नाम बाबत.

॥ अथ द्वात्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथास्यामवसर्पिण्यां क्षेत्रेऽत्रारे तृतीयके । अंतिमस्यैव पत्न्यस्या-ष्टमे
भागे किलांतिमे ॥ १ ॥ सप्ताभूवन कुलकरा आद्यो विमलवाहनः । चक्षु-
ष्मांश्च यशस्वी चा-भिचंद्रश्च प्रसेनजित् ॥ २ ॥ मरुदेवश्च नाभिश्च
क्रमादेशामिमाः प्रियाः । चंद्रयशाश्चंद्रकांता सुरूपा प्रतिरूपिका ॥ ३ ॥
चक्षुःकांता च श्रीकांता मरुदेवा स्वभर्तृवत् । एतासामायुरुच्चत्वा-दिकं
तदिह वक्ष्यते ॥ ४ ॥ स्त्रियः सप्तापि चक्षुष्मान् यशस्वी च प्रसेनजित् ।
प्रियंगुवर्णा गौरोऽभि-चंद्रोऽन्ये कांचनस्त्रियः ॥ ५ ॥ आद्यसंहननाः सर्वे
आद्यसंस्थानशालिनः । यान्यस्य भरतार्द्धस्य मध्ये खंडेऽभवन्नमी ॥ ६ ॥
पत्न्यस्य दशमो भाग आयुराद्यस्य कीर्तितं । ततः पूर्वाण्यसंख्यानि न्यून-
न्यूनान्यनुक्रमात् ॥ ७ ॥ आयुर्भवति पंचानां स्यान्नाभेः सप्तमस्य तत् ।
संख्येयान्येव पूर्वाणि तत्पत्न्या अपि तादृशं ॥ ८ ॥ असंख्यपूर्वायुष्कत्वे

सर्ग ३२ मो.

आ अवसर्पिणीमां आ भरतक्षेत्रमां बीजा आरामां छेल्ता पन्योपमनो छेल्तो आठमो
भाग बाकी रह्यो त्यारे सात कुलकरो थया. तेना नाम-१ विमलवाहन, २ चक्षु-
ष्मान्, ३ यशस्वी, ४ अभिचंद्र, ५ प्रसेनजित्, ६ मरुदेव ने ७ नाभि. तेमनी प्रियाना
नाम अनुक्रमे आ प्रमाणे-१ चंद्रयशा, २ चंद्रकांता, ३ सुरूपा, ४ प्रतिरूपा, ५ चक्षुःकांता,
६ श्रीकांता ने ७ मरुदेवा. एमनुं आयुष्य ने शरीरनी उंचाइ एमना पति प्रमाणे ज हतुं
ते अहीं आगळ कहेबाशे. (१-४) साते स्त्रीओ अने चक्षुष्मान्, यशस्वी ने प्रसेनजित् ए त्रण
कुलकर प्रियंगु सरखा वर्णवाळा, अभिचंद्र गौर वर्णवाळा ने बीजा त्रण कुलकर (विमल-
वाहन, मरुदेव ने नाभि) कंचन सरखा वर्णवाळा हता. (५) ए सर्वे प्रथम संहननवाळा
ने प्रथम संस्थानवाळा हता अने तेओ दक्षिण भरतार्धना मध्यखंडमां थया हता. (६)
पहेला कुलकरतुं आयुष्य पन्योपमना दशमा भागतुं अने त्यारपळीना पांच कुलकरोतुं
असंख्याता पूर्वतुं पण अनुक्रमे एक बीजाथी ओळुं ओळुं अने सातमा नाभिकुलकरतुं संख्या-
ता पूर्वतुं जाणतुं अने तेनी प्रियातुं पण तेठलुं ज आयुष्य समजतुं. (७-८) जो सातमा कुल-

त्वस्य पत्न्याः कथं भवेत् । निर्वृतिर्मरुदेवाया निजभर्तृसमायुषः ॥ ९ ॥

अयं भावः—पत्न्योपमस्य कल्प्यन्ते चत्वारिंशल्लवा यदि । तदा तद-
ष्टमोऽंशः स्या—द्यावान् पंचलवात्मकः ॥ १० ॥ तावानभूत्कुलकर-
कालः सर्वात्मनाऽपि हि । तत्र पत्यस्य दशमो भाग आद्यस्य जीवितम्
॥ ११ ॥ पत्यस्य दशमांशेन चत्वारिंशद्विभाजिताः । पूर्वोदिताः स्युश्च-
त्वारो भागाः कुलकृदायुषि ॥ १२ ॥ आद्ये कुलकरे पूर्णा—युषि पत्योप-
मस्य तत् । अंशश्चत्वारिंशदेकः शिष्यतेऽस्मिन् परेऽखिलाः ॥ १३ ॥

विदेहे पश्चिमेऽभूतां सुहृदौ वयिजावुभौ । एकोऽभूत्तत्र मायावी
द्वितीयः सरलाशयः ॥ १४ ॥ तयोर्मृत्वाऽथ मायावी क्षेत्रेऽस्मिन् कुंजरोऽ-
भवत् । उज्ज्वलो भद्रजातीयो युग्मी कुलकरः परः ॥ १५ ॥ गजोऽसौ
प्राग्भवस्नेहाद् दृष्ट्वा तं युग्मिपुंगवं । स्कंधमारोपयामास सुरेंद्रं हस्तिमल्ल-
वत् ॥ १६ ॥ ततश्चैतस्य विमल—वाहनेत्यभिधाऽभवत् । परेषु युग्मिपु
प्राप गौरवं तेन सोऽधिकम् ॥ १७ ॥

कारणं आयुष्य असंख्याता पूर्वतुं होय तो तेना समान आयुवाळा मरुदेवा मोघे केम जाय ?
(कारण के उत्कृष्ट श्रोत्रपूर्वना आयुवाळा यनुष्यो ज मोघे जाय छे.) (९)

आयुष्य संबंधी हकीकतनुं रहस्य आ छे.—पत्न्योपमना जो ४० भाग वस्पीए तो तेनो
आठमो अंश पांच भागवाळो आवे. वधा कुलकरनो मळीने एटलो काळ छे. (कारण के
पत्न्योपमनो आठमो भाग ग्रीजा आरानो शेष रहे त्यारे कुलकरोनी उत्पात्ति थाय छे एम
उपर कहुं छे.) तेमां पहेला कुलकरनुं आयुष्य पत्न्योपमना दशमा भागनुं छे. (१०—११)
एटले पत्न्योपमना दशमा भागे पूर्वे कहेला चालीशने मांगता चार भाग आवे. तेटलुं
आद्य कुलकरनुं आयुष्य पूर्वोक्त पांच भागधी बाद वरीए त्यारे बाकी चालीशीओ एक
भाग रहे, तेमां बाकीना वधा कुलकरोना आयुष्यनो समावेश गणवो. (१२)

पश्चिम महाषिदेहमां वे वयिक मित्रो हता. तेमां एक मायावी हतो ने एक सरल
आशयवाळो हतो. (१४) तेमांथी मायावी मरण पायीने आ चेप्रमां उज्ज्वळ ने मद्र
जातिनो हाथी थयो. बीजो सरल हतो ते मरण पायीने युगलिक प्रथम कुलकर विमल-
वाहन थयो. (१५) आ हाथीए ते अष्ट युगलिकने जोडने पूर्वमवना स्नेहधी सुरेंद्रने
लेम ऐरावण हाथी पोतानी उपर बेसाडे तेम छंदवडे उपाडीने पोताना स्कंध उपर बेसा-
र्या, (१६) तेथी ए युगलिकनुं नाम विमलवाहन कहेवायुं अने तेथी करीने ते बीजा
युगलिकोमां अधिक गौरवने पाय्या. (१७)

प्रागभूवन् दशविधाः कल्पवृक्षास्ततः पुनः । तेऽवाशिष्यन्त विमल-
वाहने सति सप्तधा ॥ १८ ॥ तथोक्तं स्थानांगे सप्तमे स्थाने-विमलवा-
हणे गां कुलगरे सत्तविहा रुक्का उवभोगत्ताप हव्वमागच्छिसु, तं०-मत्तं-
गया य १ भिंगा २ चित्तंगा ३ चेव होंति चित्तरसा ४ । मणियंगा य
अणियणा ६ सत्तमगा कप्परुक्का ७ य ॥ १ ॥ 'कप्परुक्कत्ति' उक्त-
व्यतिरिक्तसामान्यकल्पितफलदायित्वेन कल्पना कल्पस्तत्प्रधाना वृक्षाः
कल्पवृक्षाः.

कालेन हीयमानेन कल्पद्रुपरिहाणितः । युग्मिनां कलहे लोभा-द-
न्योऽन्यं नीतिविप्लवे ॥१९॥ हाकाराख्यां दंडनीतिं चक्रे विमलवाहनः ।
कश्येव तुतोदाश्वं तथा नीत्यापमार्गं ॥२०॥ युग्मम् ॥ सलज्जास्तेऽपि तेनैव
दंडेन द्विविशंबदाः । कदापि न पुनर्नीति-मत्तिक्रामंति भद्रकाः ॥ २१ ॥
द्वयोः कुलकृतोरेषा कालेनास्या व्यतिक्रमे । माकाराख्या वभूवान्या सा
तृतीयचतुर्थयोः ॥ २२ ॥ आद्या स्वल्पापराधानां द्वितीया प्रचुरागसां ।

पूर्वे दश प्रकारना कल्पवृक्षो इहा ते विमलवाहनना वखतमां सात प्रकारना रखा.
(१८) ते विषे श्रीस्थानांगसप्तना सातमा स्थानमां कहुं छे के—“ विमलवाहन कुल-
करना वखतमां सात प्रकारना कल्पवृक्षो उपभोगने माटे प्राप्त थया ते आ प्रमाणे—
१ मत्तांग, २ भृंगांग, ३ चित्रांग, ४ चित्ररसांग, ५ मण्यंग, ६ अनघांग, ने ७ कल्पवृक्ष.
अर्ही कल्पवृक्ष शब्दे-प्रथम कहेला छ प्रकारथी अन्य सामान्य कल्पित (वाञ्छित)
फलदायीपणाए करीने जे कल्पना तत्प्रधान जे वृक्ष ते कल्पवृक्ष (अर्थात् सामान्य रीते
वाञ्छित आपनार वृक्ष) समजयुं. ”

हवे काळना हीयमानपणारहे कल्पवृक्षनी पण परिहानि थवाथी लोमने लीचे अन्योन्य
नीतिनो नाश करनार कलह उत्पन्न थये सते हाकार नामनी दंडनीति विमलवाहने शर
करी, ते नीतिथी अशने चायुकवडे ताडन करवाथी पीडा थाय तेवी उन्मार्गे जनार युग-
लिकने पीडा थवा लागी. (१९-२०) सलज्ज एवा तेओ पण ते दंडनीतिवडे लज्जाने
वश थइ भद्रक होवाथी फरी कदापि ते नीतिनुं अतिक्रमण करनारा न थया. (२१)
जे कुलकरोनी वखतमां ए नीति चाली पछी तेनो अतिक्रम थवा लाग्यो एटले ग्रीवा-
चोया कुलकरना वखतमां बीजी माकार नामनी नीति शर थइ. (२२) स्वल्प अपरा-
धवाळा माटे पहेली अने प्रचुर अपराधवाळा माटे बीजी नीति यपरावा लागी. पांचमा

પશ્ચમાદિત્રયે ત્વન્યા ધિકારાદ્વા બભૂવ સા ॥૨૩॥ શંભાગસાં ભવત્યાદ્યા
દ્વિતીયા મધ્યમાગસાં । અત્યુત્કૃષ્ટાપરાધાનાં દંડનીતિસ્તૃતીયિકા ॥ ૨૪ ॥

નવા ૧ દ્વૌ ૨ સપ્ત ૩ સાર્દ્ધાઃ પદ્ ૪ પદ્ ૫ સાર્દ્ધાઃ પંચ ૬ પંચ ચ ।
પંચવિંશાઃ ૭ ક્રમાદેષાં દેહમાને ધનુઃશતાઃ ॥ ૨૫ ॥ દશભાગીકૃતસ્યૈયા-
માયુપઃ પ્રથમોઽંશકઃ । કુમારત્વેઽતિમશ્વાંશો વાર્દ્ધ્યકે પરિકીર્તિતઃ ॥ ૨૬ ॥
અષ્ટાસુ મધ્યમાંશેષુ કુલકૃત્પદગૌરવઃ । સત્તાનામપ્યમીષાં સ્યુ-રૈકૈકો
વાહનં ગજઃ ॥ ૨૭ ॥ હસ્તિનાં ચ ભવત્યાયુ-ર્નિજૈઃ કુલકરૈઃ સમં ॥ દ્વૌ
સુવર્ણકુમારેપૂ-ત્પન્નો કુલકરૌ ક્રમાત્ ॥ ૨૮ ॥ અથોદધિદ્વીપકુમા-રેપુ
દ્વૌ દ્વૌ યથાક્રમં । નાભિર્નાગકુમારેષુ તથા પક્ષાં પ્રિયા અપિ ॥ ૨૯ ॥
નિર્વૃતા મરુદેવા તુ સત્તાપિ કરિણોઽભવન્ । નાગદેવા મતેઽન્યેષાં કેવાંચિ-
સ્વાથ્ય એવ સઃ ॥ ૩૦ ॥ તથોક્તં શ્રીજ્ઞાનસાગરસૂરિકૃતાવશ્યકાવચૂર્ણો-
હસ્તિનઃ સત્તાપિ પદ્ ચ સ્ત્રિયો નાગકુમારેષુ ભવંત્યુત્પન્નાઃ, અન્યે વ્યાચ-
ક્ષતે હસ્તી એક એવ, પદ્ સ્ત્રિયો નાગેષુ શેષૈર્નાધિકાર ઇતિ.

વિગેરે ત્રણ કુલકરના ઘણતમાં ત્રીજી ધિકાર એવા નામની નીતિ શરૂ થઈ. (૨૩) તેમાં
અન્ય અપરાધવાળા માટે પહેલી, મધ્યમ અપરાધવાળા માટે ત્રીજી અને અત્યુત્કૃષ્ટ અપરા-
ધવાળા માટે ત્રીજી નીતિનો ઉપયોગ થવા માંડ્યો. (૨૪)

સાતે કુલકરોનું દેહમાન અનુક્રમે-નવ સો ૧, આઠ સો ૨, સાત સો ૩, સાઠાઠસો ૪,
છસો ૫, સાઠાપાંચસો ૬ તથા પાંચ સો ને પચવીશ ૭ ધનુષ્ય પ્રમાણ હતું. (૨૫)
એમના આયુષ્યના દશ ભાગ કરવા. તેમાં પહેલો ભાગ કુમારપણામાં અને છેલ્લો ભાગ
વૃદ્ધપણામાં કાપ્યો છે, (૨૬) તથા મધ્યના આઠ ભાગ કુલકરપણાના ગૌરવને દર્શવ-
નારા જાણવા. તે સાતે કુલકરને એકેક હાથીનું વાહન હતું. (૨૭) તે હાથીઓનું આયુ
પોતપોતાના કુલકર સમાન સમજ્યું. સાત કુલકરોમાંથી પ્રથમના જે સુવર્ણકુમારમાં,
જે ઉદધિકુમારમાં, જે દ્વીપકુમારમાં ને છેલ્લા નાભિકુલકર નાગકુમારમાં (મવનપતિમાં)
ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાંના પ્રથમના છ કુલકરની સ્ત્રીઓ પતિપ્રમાણે જ દેવપણે ઉત્પન્ન
થયેલ છે અને સાતમા કુલકરની સ્ત્રી મરુદેવી મોઢે ગયેલ છે. સાતે કુલકરના હાથી
ફોડના મતે નાગકુમારમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે અને અન્ય મતે પહેલા કુલકરનો હાથી જ
નાગકુમારમાં ગયેલ છે. (૨૮-૩૦) શ્રીજ્ઞાનસાગરસૂરિકૃત શ્રીઆવશ્યકની અવચૂર્ણિમાં
કહ્યું છે કે—સાતે હાથીઓ અને પ્રથમના છ કુલકરની સ્ત્રીઓ નાગકુમારમાં ઉત્પન્ન થઈ
છે. અન્ય કહે છે કે—હસ્તી એક જ અને છ સ્ત્રીઓ નાગકુમારમાં ગયેલ છે. શાકીના
હાથી ક્યાં ગયા તેનો અધિકાર ચતાવેલો નથી. ’

आवश्यकामिप्रायोऽयं षष्ठोपांगे तु तात्त्विकैः । उक्ताः कुलकराः
पंच—दश तेऽमी यथाक्रमं ॥ ३१ ॥ सुमतिश्च १ प्रतिश्रुति २—भवेत्सी-
मंकरः परः ३ । सीमंधरः ४ क्षेमंकरः ५ क्षेमंधर ६ स्ततः परं ॥ ३२ ॥
विमलवाहन ७ श्वक्षु—ष्मान् ८ यशस्वी ९ भिचंद्रकः १० । चंद्राभः ११
प्रसेनजित् १२ मरुदेव १३ स्तथाऽपरः ॥ ३३ ॥ नाभिः १४ श्रीऋषभ-
स्वामि—प्रभोस्तत्त्वाविवक्षया । उक्ताः कुलकराः पद्म—चरित्रे तु चतुर्दश
॥ ३४ ॥ पल्योपमाष्टमांशस्य पंचभागीकृतस्य ये । चत्वारोऽंशास्तावदायु-
र्मतेऽस्मिन् सुमतेः स्मृतं ॥ सर्वेऽप्यन्ये पंचमेशे द्वादशानां च जीवितं ।
असंख्येयानि पूर्वाणि नाभेः संख्येयकानि च ॥ ३५ ॥ पंचानां प्रथमा
नीतिः प्रथमानां प्रकीर्त्तिता । द्वितीयानां द्वितीया स्या—तृतीयानां
तृतीयिका ॥ ३७ ॥

नाभेः कुलकरस्याथ मरुदेवामृगीदृशः । भूमौ भाविबिनीतायां
पुत्रत्वेनादिमो जिनः ॥ ३८ ॥ वर्तमानावसर्पिण्याः संबंधिनि तृतीयके ।

या आवश्यकानो अभिप्राय छे. छद्मा उपांगमां सो तात्त्विकोए पंदर कुलकरो ५ यातुं
कहुं छे. तेना नामनो अनुक्रम आ प्रमाणे छे (३१)—१ सुमति, २ प्रतिश्रुति, ३ सीमं-
कर, ४ सीमंधर, ५ क्षेमंकर, ६ क्षेमंधर, ७ विमलवाहन, ८ श्वक्षुष्मान, ९ यशस्वी, १०
अभिचंद्र, ११ चंद्राभ, १२ प्रसेनजित्, १३ मरुदेव, १४ नाभि अने १५मा श्रीऋषभ-
स्वामी. तत्त्वधी श्रीऋषभस्वामीनी विवक्षा नहीं करवायी श्रीपञ्चचरित्रमां चौद कुलकरो
कहा छे'. (३२-३४) आ मतमां पल्योपमना आठमा अंशना पांच भाग करीए एवा
चार भागनुं आयुष्य पहिला सुमति कुलकरनुं कहुं छे, (३५) अने बीजा सर्वे पांचमा
अंशमां कहा छे. तेमां बार कुलकरोनुं आयुष्य असंख्याता पूर्वोनुं अने नाभिकुलकरनुं
संख्याता पूर्वोनुं कहुं छे. (३६) प्रथमना पांचमां पहिली एक नीति, बीजा पांचमां बीजी
नीति अने बीजा पांचमां बीजी नीति कही छे. (३७)

नाभिकुलकरनी मरुदेवानामा स्त्रीधी विनीता नगरी ज्यां बसवानी हती ते भूमिमां
पुत्रपथे प्रथम जिनेधर थया छे. (३८) ते वर्तमान अवसर्पिणीना बीजा आराना
नेष्याशी पक्ष अने एक श्रुतिगर्गे बाकी रक्षा तयारे थया छे. (३९) ऐमो अष्टमा मासना

अरे नवाशीतिपक्ष—वृटितांगावशेषके ॥ ३९ ॥ शुचिश्चामलतुर्याया—मा-
गात्सर्वार्थसिद्धितः । स्थितिं समाप्य तत्रत्यां त्रयस्त्रिंशत्पयोधिकां ॥ ४० ॥

त्रयोदशे भवे सोऽस्मा—त्सार्थवाहो धनाभिधः । आसीत्ससार्थः सोऽचा-
ली—द्वसंतपुरमन्यदा ॥ ४१ ॥ वर्षाकाले पथि प्राप्ते कांतारे तस्थिवा-
नसौ । सहागतान्मुनींस्तत्र सस्मार शरदागमे ॥ ४२ ॥ अन्ये जीवंति
कंदाद्यै—मुनयस्तु कथं हहा ! । ततः प्रगे तानाकार्यं स धृतैः प्रत्यलंभयत्
॥ ४३ ॥ तत्र च प्राप सम्यक्त्वं मृत्वा कालांतरेऽथ सः । बभूवोत्तरकुरुषु
युग्मी मृत्वा ततोऽपि च ॥ ४४ ॥ सौधर्मे त्रिदशोऽथाभू—द्विदेहेषु महा-
बलः । ईशाने ललितांगोऽथ वज्रजंघो महीपतिः ॥ ४५ ॥ विदेहेष्वभ-
वत्सोऽथ युग्युत्तरकुरुष्वथ । सौधर्मे त्रिदशोऽथाभू—द्विदेहेषु चिकित्सकः
श्रेष्ठिभूपामात्यसार्थ—वाहपुत्रैः सुहृद्भैः । संयुक्तः स पटूचक्रे कृमि-
कुष्ठार्दितं मुनिं ॥ ४७ ॥ लक्ष्मपाकं ददौ तत्र तैलं वैद्यसुतः स्वयं । गोशी-

कृष्णपद्मनी चतुर्थीए सर्वार्थसिद्धि विमानथी त्यां संबंधी तेत्रीश सागरोपमनी स्थिति
पूर्ण करीने मरुदेया मातानी कुसिमां आवेला छे. (४०) तेओ आ भवथी प्रथमना
तेरमे भवे धन नामना सार्थवाह हता. ते अन्यदा सार्थसहित वसंतपुर जवा चान्या.
(४१) मार्गमा वर्षाकाळ प्राप्त थवाथी एक अटवीमां टकी जवुं पडयुं, त्यां साथे आवेला
मुनि तेने शरदऋतु आवतां सांभर्या. (४२) तेणे विचार्युं के—बीजा मनुष्योए तो
कंदादिकथी निर्वाह कर्षो हशे परंतु ए मुनिओनुं शुं थयुं हशे ? (कारणके तेओ तो
कंदादि वापरता नथी.) पछी ते मुनिओने बोलावी धीवडे प्रविलाभ्या. (४३) त्यां
ते धनसार्थवाह समकित पांम्या. त्यांथी काळांतरे काळ करीने उत्तरकुरुमां युगलिक थया.
त्यांथी पण मरीने ग्रीजे भवे सौधर्म देवलोके देव थया. चोथे भवे महाविदेहमां महा-
बळ नामे राजा थया. पांचमे भवे ईशान देवलोकां ललितांग नामे देव थया. छठे भवे
महाविदेहमां वज्रजंघ राजा थया. सातमे भवे उत्तरकुरुमां युगलिक थया. आठमे भवे
सौधर्म देवलोकां देव थया. नवमे भवे महाविदेहमां वैद्य थया. (४४-४६)

ते भवमां राजानो, श्रेष्ठीनो, अमात्यनो ने सार्थवाहनो एम चारना पुत्रो तेना मित्रो
हता, ते भवमां कृमिकुष्ठना व्याधिथी पीडाता मुनिने सेणे चारे मित्रोनी सहायथी निरोगी

१ (अपादशुक्रपञ्चगां स) इति पाठोऽपि भेष्टि—देव०—लाल—जैनपु० मतौ लिखितस्तन्मूलं
सुर्यं, कल्पसूत्रेऽपि अपादकृष्णचतुर्थ्येव लिखिता.

पंचदंनं लक्ष-मूल्यं च रत्नकंवलं ॥ ४८ ॥ वणिग् ददौ विना मूल्यं
साधुभक्त्या महाशयः । प्रतिपद्य स चारित्रं संविप्रः प्रययौ शिवं ॥४९॥
चतुर्भिस्सह मित्रैः स यतीभूय चिकित्सकः । देवोऽभूदच्युते तस्माच्च्यु-
त्वा पंचापि ते सुराः ॥५०॥ विजये पुष्कलावत्यां पुरी या पुंडरीकिणी ।
तत्राहं द्वजसेनस्य समजायंत नंदनाः ॥५१॥ तत्र वैद्यस्य जीवोऽभू-द्वज-
नाभाभिधोऽग्रजः । बाहुः सुबाहुः पीठश्च महापीठ इतीतरे ॥ ५२ ॥
उत्सृज्य सार्वभौमर्द्धि वज्रनाभोऽनुजैः सह । उपादत्त परित्रज्या-मर्हतः
पितुरंतिके ॥ ५३ ॥ अर्ध्यागीष्ट स पूर्वाणि चतुर्दश परे पुनः । अंगान्ये-
कादशाद्योऽत्र तीर्थकृत्कर्मभागभूत् ॥ ५४ ॥ द्वितीयश्चान्नपानाद्यै-र्भक्तिं
कुर्वन्महात्मना । चक्रिभोगफलं कर्मा-र्जयदार्जवपावनः ॥ ५५ ॥ तार्त्ति-
यीकश्च साधूना-मंगसंवाहनादिभिः । लोकोत्तरं बाहुबल-फलं कर्म
किलार्जयत् ॥ ५६ ॥ ज्येष्ठप्रशंसामात्सर्यो-दयाचारित्रिणावपि । वेद-

कर्पा. (४७) ते कार्यमां वैद्यपुत्रे लक्षपाक तेल पोतानुं वापर्युं अने गौशीर्षचंदन तथा लक्षमूल्यनुं
रत्नकंवल एक वणिक् महाशये वगरमूल्ये मात्र मुनिराजपरनी भक्तिधीं आप्नुं. ते संविप्र
वणिक् तो चारित्र अंगीकार करीने ते भवमां ज मोक्षे गयो. (४८-४९) चारे मित्रो
साथे वैद्यपुत्रे पण दीक्षा लीधी ने ते पांचे जणा बारमा देवलोके देव थया. पांचे देवो
स्वर्गमांथी ज्यवीने पुष्कलावती विजयनी पुंडरीकिणी नगरीमां वजसेन नामना तीर्थकरना
पुत्रो थया. (५०-५१) तेमां वैद्यनो जीव वज्रनाभ नामनो मोटो पुत्र थयो; पीजा चार पाहु,
सुबाहु, पीठ ने महापीठ नामना पुत्रो थया. (५२) वज्रनाभे चक्रवर्तीपणानी श्रद्धि
(भोगवीने) तजी दक्षे चारे भाइभोनी साथे पोताना पिता वजसेन तीर्थकरनी पासे
चारित्र ग्रहण कर्तुं. (५३) वज्रनाभे चौद पूर्वनो अभ्यास कर्पो ने पीजा चार मुनिभो
अग्यार अंगना अभ्यासी थया. पहला वज्रनाभे तीर्थकरनामकर्म उपार्जन कर्तुं. (५४)
पीजा पुत्र बाहुए महात्माभोनी अन्नपानादिवडे भक्ति करीने आर्जवतावडे पवित्र थइ
चक्रवर्तीपणाना सुखभोगनी प्राप्ति करावनार भोगफलवाळं कर्म उपार्जन कर्तुं. (५५)
पीजा सुबाहुकुमारे साधुभोना अंगसंवाहनादि वैयावच्चवडे लोकोत्तर थयुं पाहुनुं वळ प्राप्त
करावनार कर्म उपार्जन कर्तुं. (५६) चौथा ने पांचमा पीठ ने महापीठ मुनिए चारित्र

मर्जयतः पीठ-महापीठौ च योपितां ॥ ५७ ॥ ततः पंचापि सर्वार्थ-
सिद्धेऽभूवन् सुधाभुजः । च्युत्वादौ च ततो वज्र-नाभजीवोऽभ-
वज्जिनः ॥ ५८ ॥

मासान् गर्भे नव स्थित्वा चतुर्भिरधिकान् दिनैः । चैत्रस्य श्याम-
लाष्टस्या-मजनिष्ट जिनेश्वरः ॥ ५९ ॥ गर्भे जन्मनि राज्याप्तौ दीक्षायां
केवलोज्ज्वे । भं प्रभोरुत्तरापाढा राशिः स्याद्धनुराह्वयः ॥ ६० ॥ व्रतो-
द्वह्नधुर्यत्वा-दादौ वृषभवीक्षणत् । स्वप्नेषु मात्रा वृषभा-कत्वाच्च
वृषभाभिधाः ॥ ६१ ॥ वृषभः प्रथमो राजा-दिमो भिक्षाचरोऽपि च ।
आयोऽर्हन् केवली चेत्य-भूवन् पंचाभिधाः प्रभोः ॥ ६२ ॥

देशोनवर्षवयसि प्रभौ हरिरुपागमत् । जीतमाद्यार्हतो वंश-स्थापनं
ज्ञानतो विदन् ॥ ६३ ॥ इक्षुं शक्रकरे वीक्ष्य प्रसारितकरे प्रभौ । वंशमि-
च्छ्वाकुनामानं स्थापयामास वासवः ॥ ६४ ॥ आकुशब्दो भक्ष्यार्थे इच्छो-

पालता छर्ता पण पोताना वडील मुनिओनी अती प्रशंसा न सहन थवाथी मात्सर्यने लहने
स्त्रीवेद उपार्जन कर्यो. (५७) त्यांथी काळ करीने पांचे मुनिओ सर्वार्थसिद्ध विमानमां
देवपण्ये उत्पन्न थया. त्यांथी वज्रनाभनो जीव प्रथम ज्यवीने प्रथम जिन तरीके मरुदेवानी
कुचिमां उत्पन्न थयो. (५८)

नव मास ने चार दिवस गर्भमां स्थिति करीने चैत्र वदि ८ नी रात्रिप्र प्रथम जिनेश्व-
रनो जन्म थयो. (५९) प्रभु गर्भमां आव्या त्वारे, जन्म वस्त्रते, राक्षप्रप्राप्ति अवसरे,
दीक्षासमये ने केवलज्ञाननी उत्पत्ति वस्त्रते नक्षत्र उत्तरापाढा (मोक्षकन्याणके नक्षत्र अभि-
जित्) अने राशि धनु समजवी. (६०) व्रतोनं वहन करवामां धोरी समान होवाथी तेम ज
माताए स्वप्नमां प्रथम वृषभ दीटेळ होवाथी अने वृषभनं लांछन (चिन्ह) होवाथी
ऋषभ (वृषभ) एधुं नाम स्थापन करवामां आव्युं. (६१) ऋषभदेव, प्रथम राजा,
प्रथम भिक्षाचर (साधु), प्रथम अरिहंत ने प्रथम केवली-एवा पांच नाम तेमना थया. (६२)

प्रभु कांइक ऊण एक वर्षनी वयना थया त्वारे प्रभुना वंशनं स्थापन करधुं ए मारो
आचार छे एम ज्ञानवढे जाणीने इंद्र प्रभु पासे आव्या. (६३) इंद्रना हाथमां इक्षु जोइने
ते लेवा माटे प्रभुए हाथ लांघो कर्यो तेथी इंद्रे प्रभुना वंशनं इच्छ्वाकु नाम स्थापन कर्युं.
(६४) आकु शब्द भक्ष्यार्थमां छे. इक्षु जे शेरढी-ते खावानी इच्छा होवाथी भगवान

સ્તન્નક્ષયોચ્છયા । इक्ष्वाकुर्भगवानेत-द्वंश्याश्चैक्ष्वाकवः स्मृताः ॥ ६५ ॥
 एवं च-इक्ष्वाकुवंशजा ज्ञेया जिना द्वाविंशतिर्बुधैः । हरिवंशसमुद्भूतौ
 श्रीनेमिसुव्रतौ ॥ ६६ ॥

તદા ચ દંપતી કૌચિ-દ્વિમુચ્ય સુતનંદને । તાલસ્યાધઃ પ્રાવિશતાં
 ક્રીડાયૈ કદલીગૃહં ॥ ૬૭ ॥ તાલતઃ પતતા પક્વ-ફલેન તનયો મૃતઃ ।
 અકાલમૃત્યુરાદ્યોઽત્રા-વસર્પિણ્યામભૂદયં ॥ ૬૮ ॥ અવશિષ્ટાં તતઃ પુત્રીં
 પ્રતિપાલ્ય દિવં ગતૌ । યુગ્મિનૌ દંપતી સ્વલ્પ-કપાયૌ તૌ શુભાશયૌ
 ॥ ૬૯ ॥ અથાત્યંતોત્કૃષ્ટરૂપાં કન્યામેકાકિનીમિમાં । દૃષ્ટ્વા ન્યવેદયન્
 યુગ્મિ-મનુજા નામયેઽન્યદા ॥ ૭૦ ॥ ભવિષ્યતિ સુનંદેયં ઋષભસ્ય
 પરિગ્રહઃ । इति प्रज्ञाप्य तान् सर्वान् नाभिरादृतवानिमां ॥ ७१ ॥

અથ ભોગસમર્થ તં વિજ્ઞાય જગદીશ્વરં । અકાર્પીઞ્ઞરિરાગત્ય તત્પા-
 ણિગ્રહણોત્સવં ॥ ૭૨ ॥ વિધિં વરોચિતં સર્વ-મકાર્પીત્તત્ર વાસત્રઃ ।
 કન્યોચિતં દ્વયોઃ કન્યોઃ શિષ્યોઽકાર્ણુઃ પ્રમોદતઃ ॥ ૭૩ ॥ તાભ્યાં ચ

इक्ष्वाकु अने तेमना वंशजो ऐक्ष्वाकु एटले इक्ष्वाकुवंशमां उत्पन्न थयेला कहवाया, (६५)
 ए प्रमाणे बावीश सार्धकर इक्ष्वाकु वशमां थयेला अने नेमिनाथ ने मुनिसुव्रतस्वामी ए वे
 हरिवंशमां थयेला पंडितोए जाणवा. (६६)

हवे अन्यदा कोइ युगलिक दंपती पोताना पुत्र तथा पुत्रीने एक ताडवृक्षनी नीचे
 मूकीने कदलीगृहमां क्रीडा करवा गया. (६७) तेषामां ताडवृक्षपरयी पडेला एक फळ-
 वडे पुत्रतुं मृत्यु थयुं. आ अवमर्षिणीमां आ पहेलुं अकाळ मृत्यु थयुं. (६८) त्यारपछी
 अवशिष्ट रहेल पुत्रीतुं अमुक घरत प्रतिपालन करीने ते स्वल्पकपायवाळा ने शुभाशय-
 वाळा युगलिक दंपती स्वर्गे गया. (६९) हवे एकदा अत्यंत उत्कृष्ट रूपवाळी ते कन्याने
 एकली फरती जोइने कोइ युगलिकोए ते हकीकत नाभिराजाने निवेदन करी. (७०)
 एटले ' ए सुनंदा नामनी अपमनी पत्नी थशे ' एम ते सर्वने कहीने ते कन्याने नाभि-
 राजाए ग्रहण करी. (७१)

हवे प्रभुने भोगसमर्थ जाणीने इंद्रे आवीने तेमनो पाणिग्रहण महोत्सव कर्षों. (७२)
 तेमां वरोचित थघो विधि इंद्रे कर्षों अने कन्या उचित थघो विधि बंने कन्या संवंधी
 इंद्राथीओए प्रमोदपूर्वक कर्षों. (७३) ते बंने स्त्रीઓની સંગાટે વિવિધ પ્રકારના મોગ

सह भुञ्जाने विविधान् विषयान् विभौ । षट्स्वतीतेषु लक्ष्मेषु पूर्वाणां
जन्मकालतः ॥ ७४ ॥ पंचमानुत्तराच्च्युत्वा पीठो बाहुश्च युग्मजौ ।
जातौ सुमंगलादेव्यां ब्राह्मीभरतसंज्ञकौ ॥ ७५ ॥ महापीठः सुबाहुश्च सुनं-
दाकुक्षिसंभवौ । सुंदरीबाहुबल्याख्या-वभूतां च सुतासुतौ ॥ ७६ ॥ ततः
सुमंगलैकोन-पंचाशतमसूत च । पुनर्युग्मानि पुत्राणां फलानीव व्युसल्लता
॥ ७७ ॥ शतमेवं च पुत्राणां-मभूत्पुत्रीद्वयं प्रभोः । नमिश्च विनमिश्चेति
परौ क्रोडीकृतौ सुतौ ॥ ७८ ॥

युग्मिनां कलहे जातु रीत्या पूर्वोक्तयोत्थिते । निवेदयन्ति तत्सर्वे
ज्ञात्वा ज्ञानाधिकं प्रभुं ॥ ७९ ॥ प्रभुरप्याह राजैव निवारयति दुर्नयात् ।
स चाभिषिक्तः सर्वेषां-मैश्वर्यादुरतिक्रमः ॥ ८० ॥ स राजास्माकमप्यस्तु
तैरित्युक्तेऽवदत्प्रभुः । नत्वा नाभिं कुलकरं याचध्वं भूपमीप्सितं ॥ ८१ ॥
तैर्विज्ञप्तोऽवदन्नाभि-भूयाद्बृषभ एव च । राजेति तेऽभिषेकार्थं यावद्ब-
द्धंति वारिणे ॥ ८२ ॥ तावत्कंप्रासनः शक्रो-ऽभ्यर्षिचद् द्रुतमागतः ।

भोगवर्ता जन्मथी छ लाख पूर्व गया तयारे पांचमा अनुत्तर विमानमांथी ब्यषीने पीठ ने
बाहुना जीव सुमंगलादेवीनी कुक्षिमां पुत्री-पुत्रपणे उत्पन्न थया. तेमनो प्रसव थतां
तेमनां भरत ने ब्राह्मी नाम स्थापन कर्या. (७४-७५) महापीठ ने सुबाहुना जीव त्पांथी
ज ब्यषीने सुनंदानी कुक्षिमां उत्पन्न थया. तेमनो प्रसव थतां तेमना बाहुबली ने सुंदरी
नाम स्थापन कर्या. (७६) तयारपछी कल्पवृषनी लता फळोने आपे तेनी जेम सुमंग-
लाए ७९ पुत्रना युगळने अनुक्रमे जन्म आप्यो. (७७) ए रीते ऋषमदेवने १०० पुत्र ने बे
पुत्री थयां. नमि ने विनमि ए बे तो प्रभुना खोळे लीधेला (उछेरला) पुत्रो हता. (७८)

हवे कदाचित् युगलिकोनी अंदर पूर्व कक्षा प्रमाणे कलह उत्पन्न थये सवे तेथोए
आवीने ऋषम प्रभुने वधारे ज्ञानवाळा जाणी ते हकीकत निवेदन करी. (७९) प्रभुए
कथुं के- ' एवा अन्यायतुं तो राजा ज निवारण करी शके. ते राजा अभिषेक करायेल
जोइए अने तेतुं अश्वर्य बहुलतावडे बीजाभोथी अतिक्रम न कराय एथुं जोइए.
(८०) युगलिकोए कथुं के- ' अमारे पण तेवो राजा हो ' तयारे प्रभुए कथुं के- ' तमे
नाभिराजाने प्रणाम करीने तमारा इच्छित राजानी मागथी करो. ' (८१) तेथोए नाभि
राजा पासे जइने विज्ञप्ति करी. तयारे नाभिराजाए कथुं के- ' ऋषम ज तमारा राजा हो '
तयारे तेथो तेमने राज्याभिषेक करवा माटे पाणी लेवा गया, तेवामां जेनो आसनकंप

રાજ્યેઽહન્તંધૃતચ્છત્રં રત્નસિંહાસનસ્થિતં ॥ ૮૩ ॥ યુગ્મમ્ ॥ અર્થાભઃ
પૂર્ણનલિની-પત્રભાજનપાણયઃ । આગતાસ્તે પ્રમું દૃષ્ટ્વા સર્વાલંકારભાસુરં
॥ ૮૪ ॥ વિસ્મિતા મુદિતાશ્ચાંત-રુત્કંઠાસંમૃતા અપિ । ઉદ્યદ્વિવેકાસ્તૈ-
નીરૈઃ પ્રભોરસ્તપયન્ પદૌ ॥ ૮૫ ॥ તથાહ ધનપાલઃ પરમાર્હતઃ—
ધન્ના સવિમ્હયં જેહિં ઇત્તિ કયરજ્જમજ્જણો હરિણા । ચિરધરિયન-
લિણિપત્તા-ભિસેઅસલિલેહિં દિટ્ઠો સિ ॥ ૮૬ ॥ વિનયેન તતસ્તેપાં સંતુષ્ટો
વાસવો મૃદાં । વિનીતાં નગરીમેપાં નિવાસાર્થમરીરચત્ ॥ ૮૭ ॥

અર્યાઃ સ્વરૂપં ચૈવમાહુઃ—શ્રીવિભો રાજ્યસમયે શક્રાદેશાન્નવાં પુરીં ।
ધનદઃ સ્થાપયામાસ રત્નચામીકરોત્કરૈઃ ॥૮૮॥ દ્વાદશયોજનાયામા નવ-
યોજનવિસ્તૃતા । અષ્ટદ્વારા મહાશાલા સામ્ભવત્તોરણોજ્જ્વલા ॥૮૯॥ ધનુષાં
દ્વાદશ શતા—ન્યુચૈસ્ત્વેઽષ્ટશતં તલે । વ્યાયામે શતમેકં સ વ્યધાદ્વપ્રં સલા-
તિકં ॥ ૯૦ ॥ સૌવર્ણસ્ય ચ તસ્યોર્ધ્વં કપિશીર્પાવલિર્વમ્ભૌ । મણિજામરશૈ-

યયો છે એવા સૌધર્મેદ્રે ઉતાવળે પ્રમુ પાસે આવીને પ્રમુને રાજ્યાભિષેક કર્યો અને રાજાને
યોગ્ય છત્ર માથે ધારણ કર્યું તેમજ રત્નસિંહાસનપર પ્રમુને બેસાડ્યા. (૮૨-૮૩) હવે કમલ-
પત્રના માજન (પડીયા) કરીને તેમાં પાણી ભરી યુગલિકો તે લઈને પ્રમુ પાસે આપ્યા
ત્યાં પ્રમુને સો સર્વાલંકાર સંયુક્ત જોડીને વિસ્મય પામ્યા—હર્ષિત થયા, અને અંતઃકરણમાં
ઉત્કંઠાવુક્ત થયા છતાં પણ ઉત્પન્ન થયો છે વિવેક જેને એવા તેઓએ લાવેલા જલબદે
પ્રમુના પગોનું પ્રચાલન કર્યું. (૮૪-૮૫) ધનપાલ ‘ પરમાર્હત ’ આ સંવંધમાં કહે છે કે-
‘ તે વચ્ચે દ્વેદે ઉતાવળે આવીને જેનો રાજ્યાભિષેક કર્યો છે એવા તેમને નલિનીના
પત્રમાં અભિષેક જલ લાવી, ચિરકાલ સુધી હાયમાં ધારણ કરીને જે યુગલિઆઓ વિસ્મય
સહિત જોયા છે તેઓને ધન્ય છે. ’ (૮૬) ત્યારપછી યુગલિકોના વિનયથી આતિ સંતુષ્ટ
થયેલા દ્વેદે એમના નિવાસ માટે વિનીતા નામની નગરી બનાવી દીધી. (૮૭)

તે નગરીનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે—શ્રી વિષ્ણુના રાજ્યસમયે શર્ક્રદ્રના આદેશથી રત્ન-
સુવર્ણના સમૂહવદે ધનદે નવી પુરીનું સ્થાપન કર્યું. (૮૮) તે નગરી ચાર યોજન લાંબી, નવ
યોજન પહોળી, આઠ દરવાજાવાળી મોટી શાલાઓવાળી અને સોરણાદિવદે ઉજ્જ્વલ પનાથી.
(૮૯) તે નગરીનો ગઢ ૧૨૦૦ ધનુષ્ય ઊંચો, જમીનપર આઠ સો ધનુષ્ય પહોળો ને ઉપર
એક સો ધનુષ્ય પહોળો ફરતી ચાંદવાળો બનાવ્યો. (૯૦) તે ગઢ ઉપર સોનાના કાંગરાઓ

लस्थ-नक्षत्रालिरिवोद्गता ॥ ९१ ॥ चतुरस्त्राश्च त्र्यस्त्राश्च वृत्ताश्च स्वस्ति-
कास्तथा । मंदाराः सर्वतोभद्रा एकभूमा द्विभूमकाः ॥ ९२ ॥ त्रिभूमाद्याः
सप्तभूमं यावत्सामान्यभूमिजां । प्रासादाः कोटिशस्तत्रा-भूवन् रत्नसुवर्णजाः
॥ ९३ ॥ युग्मं ॥ दिश्यैशान्यां सप्तभूमं चतुरस्त्रं हिरण्यमयं । सप्तप्रखा-
तिकं चक्रे प्रासादं नाभिभूपतेः ॥ ९४ ॥ दिश्यैशान्यां सर्वतोभद्रं सप्तभूमं
महोन्नतं । वर्तुलं भरतेशस्य प्रासादं धनदोऽकरोत् ॥ ९५ ॥ आग्नेय्यां
भरतस्येव सौधं बाहुबलेरभूत् । शेषाणां च कुमाराणा-मंतरा ह्यभवं-
स्तयोः ॥ ९६ ॥ तस्यांतरादिदेवस्य चैकविंशतिभूमिकं । त्रैलोक्यविभ्र-
माह्वानं प्रासादं रत्नराजिभिः ॥ ९७ ॥ सप्तप्रखातिकं रम्यं सुवर्णकल-
शावृतं । चंचद्भ्वजपटव्याजा-न्नृत्यंतं निर्ममे हरिः ॥ ९८ ॥ युग्मं ॥
अष्टोत्तरसहस्रेण मणिजालैरसौ वभौ । तावत्संख्यैर्मुखैर्भूरि ब्रुवाण इव
तद्यशः ॥ ९९ ॥ कल्पद्रुमैर्वृताः सर्वे-ऽभूवन् सेभहयौकसः । सप्राकारा
बृहद्भासः-पताकामालभारिणः ॥ १०० ॥ सुधर्मसदृशी चारु-रत्नमय-

शोभी रक्षा. ते कांगरा मणिमय अमरशील (मेरु) पर रहेल उगती एवी नक्षत्रनी श्रेणि
जेवा जणावा लाग्या. (९१) ते नगरीमां चोखंडा, त्रिकोण, गोळ, स्वस्तिकाकृतिवाळा,
मंदार, सर्वतोभद्र, एक भूमिवाळा, वे भूमिवाळा, प्रण भूमिवाळा यावत् सात भूमिवाळा
रत्न ने सुवर्णना वनावेला क्रोडोगमे प्रासादो सामान्य राजाओ माटे वनाववामां आग्या.
(९२-९३) ईशान कोणमां सात भूमिवाळो, चोखंडो, सुवर्णमय अने गढ तथा खाइ-
वाळो प्रासाद नाभिराजा माटे वनाववामां आग्यो. (९४) पूर्वदिशाए सर्वतोभद्र
प्रासाद सातभूमिनो, षण्णो उंचो अने गोळ भरतेश माटे धनदे वनाव्यो. (९५) अत्रिकोणमां
भरतना जेवो ज प्रासाद बाहुबली माटे वनाववामां आग्यो. बाकीना कुमारी माटे ते वेना
आंतरामां जुदा जुदा प्रासादो वनाववामां आग्या. (९६) ते वधानी मध्यमां आदिदेव
माटे एकविंश भूमिवाळो, त्रैलोक्यविभ्रम नामनो, रत्नश्रेणिओवडे शोभतो, गढ तथा
खाइवाळो, सुवर्णना कळशयुक्त चंचळ एवी ध्वजाओना मियथी जाणे नृत्य करतो होय
तेवो प्रासाद इंद्रे वनाव्यो. (९७-९८) ते प्रासाद एक हजार ने आठ मणिमय जाळी-
ओवडे जाणे वेदला सुखोवडे तेमनो यश बोलतो न होय तेवो शोभतो हतो. (९९)
आ वधा प्रासादो कल्पवृक्षोवडे विंदायेला हता, हाथीओ अने अश्वोनी शाळाओ माहित
हता, फरता गढवाळा हता अने मोटा वस्त्रनी पताकाओना समूहवडे शोभावाळा हता.
(१००) युगादिदेवना मुख्य प्रासादनी आगळ सुधर्मासमा जेवी सर्वप्रभा नाभनी

भवत्पुरः । युगादिदेवप्रासादात् सभा सर्वप्रभाभिधा ॥ १ ॥ चतुर्दिक्षु
व्यराजंत मणितोरणमालिकाः । पंचवर्णप्रभाकूर—पूरडंबरितांधराः
॥ २ ॥ अष्टोत्तरसहस्रेण मणिर्विवैर्विभूषितं । गव्यूतिद्वयमुत्तुंगं मणि-
रत्नहिरण्यमयं ॥ ३ ॥ नानाभूमिगवाक्षाढ्यं विचित्रमणिवेदिकं । प्रासादं
जगदीशस्य व्यधाच्छ्रीदः पुरांतरा ॥ ४ ॥ युग्मं ॥ सामंतमंडलीकानां नंधा-
वर्त्तादयः शुभाः । प्रासादा निर्मितास्तत्र विचित्रा विश्वकर्मणा ॥ ५ ॥
अष्टोत्तरसहस्रं तु जिनानां भवनान्यभुः । उच्चैर्ध्वजाग्रसंक्षुब्ध-तीक्ष्णांशु-
तुरगाप्यधः ॥ ६ ॥ चतुष्पथप्रतिवद्धा—श्चतुरशीतिरुच्चैः । प्रासादाश्चा-
र्हतां रम्या हिरण्यकलशैर्वभुः ॥ ७ ॥ सौधानि हिरण्यरत्न—मथान्युच्चैः
सुमेरुवत् । कौवैर्यां सपताकानि चक्रे स व्यवहारिणां ॥ ८ ॥ दक्षिण-
स्यां क्षत्रियाणां सौधानि विविधानि च । अभूवन् शस्त्रागाराणि तेजा-
सीव निवासिनां ॥ ९ ॥ तद्वप्रांतश्चतुर्दिक्षु पौराणां सौधकोटयः । व्यरा-
जंत युसथान—समानविशदश्रियः ॥ १० ॥ सामान्यकारुकाणां च बहिः

रत्नमय सुंदर सभा बनावी. (१०१) ते सभानी चारे दिशाए मणिमय तोरणोनी
श्रेणि हती ते पांच वर्णनी प्रभाना अङ्कुराओवडे आकाशने पण मरी देती हती. (२)
ए नगरीना मध्यमां घनदे एक हजार ने आठ मणिमय विंबोथी विभूषित, बे गाड उंचो,
मणि, रत्न ने सुवर्णमय अनेक भूमिओ ने गवाचोवाळो तेमज विचित्र मणिमय वेदिकावाळो
एक जगदीशनो प्रासाद बनाव्यो. (३-४) ते नगरीमां सामंत अने मांडलिकोना नंधा-
वर्त्तादि अनेक शुभजातिना प्रासादो विचित्र प्रकारना विश्वकर्माए बनाव्या. (५) उंचे
रहेली ध्वजाना अग्रमागथी ध्वजना अश्वोने चोम पमाडे तेवा एक हजार ने आठ जिन-
भवानो बनाव्या. (६) चतुष्पथमां बनावेला उंचा मनोहर अर्हतना चोराशी प्रासादो सुवर्णमय
कळशोवडे शोभता हता. (७) व्यवहारीओना घोरो हिरण्यरत्नमय मेरुपर्वत जेवा उंचा
पताका सहित उत्तरदिशामां बनाव्या. (८) दक्षिण दिशामां क्षत्रियोना विविध प्रका-
रना महेत्तो बनाव्या अने त्यां रहेनाराओना जाणे तेज होय एवा अनेक शस्त्रागारो
बनाव्या. (९) ते नगरीना गढमां चारे दिशाए देवताओना विमान जेवा उज्ज्वळ शोभा-
वाळा कोटिगमे मकानो पौरजनों माटे बनाववामां आव्या. (१०) सामान्य कारुको
माटे गढनी बहार चारे दिशाए सर्व प्रकारना घनना आश्रयवाळा क्रोडोगमे घोरो बना-

પ્રાકારતોઽભવન્ । કોટિસંખ્યાશ્ચતુર્દિંચ્છુ યદ્વાઃ સર્વધનાશ્રયાઃ ॥ ૧૧ ॥
 અપાચ્યાં ચ પ્રતીચ્યાં ચ કારુકાણાં વમુર્ચહાઃ । એકભૂમમુલાશ્રયસ્ત્રા-
 સ્ત્રિભૂમિં યાવદુચ્છ્રિતાઃ ॥ ૧૨ ॥

અહોરાત્રેણ નિર્માય તાં પુરીં ધનદોઽકિરત્ । હિરણ્યરત્નધાન્યાનિ
 વાસાંસ્યામરણાનિ ચ ॥ ૧૩ ॥ સરાંસિ વાપિકૂપાદીન્ દીર્ઘિકાદેવતાજ્ઞ-
 યાન્ । અન્યઞ્ચ સર્વં તત્રાહો-રાત્રેણ ધનદોઽકરોત્ ॥ ૧૪ ॥ વિપિનાનિ
 ચતુર્દિંચ્છુ સિદ્ધાર્થશ્રીનિવાસકે । પુષ્પાકરં નંદનં ચા-ભવન્ ભૂયાંસિ
 ચાન્યતઃ ॥ ૧૫ ॥ પ્રત્યેકં હેમચૈત્યાનિ જિનાનાં તત્ર રેજિરે । પવનાહૃત-
 પુષ્પાણિ પૂજિતાનિ દ્રુમૈરપિ ॥ ૧૬ ॥ પ્રાચ્યામષ્ટાપદોઽપાચ્યાં હેમશૈલો
 મહોન્નતઃ । પ્રતીચ્યાં સુરશૈલસ્તુ કૌવેર્યામુદયાચલઃ ॥ ૧૭ ॥ તત્રૈવમભ-
 વન્ શૈલાઃ કલ્પવૃષ્ણાલિમાલિતાઃ । મણિરત્નાકરાઃ પ્રોચ્ચૈ-ર્જિનાવાસપ-
 વિત્રિતાઃ ॥ ૧૮ ॥ શક્રાજ્ઞયા રત્નમયી-મયોધ્યાં પરનામતઃ । વિનીતાં
 સુરરાજસ્ય પુરીમિવ સ નિર્મમે ॥ ૧૯ ॥ યદ્વાસ્તવ્યજના દેવે ગુરૌ ધર્મે

શ્યા. (૧૧) દક્ષિણમાં ને પશ્ચિમમાં કારુકોના એક ભૂમિથી ત્રણ ભૂમિ સુધી ડંચા ત્રિકોણ
 ગૃહો બનાવ્યા. (૧૨).

આ પ્રમાણેની નગરીને એક અહોરાત્રમાં બનાવીને ધનદે તેમાં હિરણ્ય, રત્ન, ધાન્ય,
 વસ્ત્રો અને આભૂષણો વિગેરે વરસાવ્યા, (૧૩) તેમ જ સરોવરો, વાવો, કુવાઓ, દીર્ઘિકાઓ,
 દેવાલયો અને ઘોંઝું વધું એક અહોરાત્રમાં ધનદે બનાવી દીધું. (૧૪) નગરીની ચારે
 દિશાએ સિદ્ધાર્થ, શ્રીનિવાસ, પુષ્પાકર અને નંદન એ નામના ચાર વનો બનાવ્યા, તે
 સિવાય બીજા ઘણા વનો બનાવ્યા. (૧૫) તે પ્રત્યેક વનમાં સુવર્ણનું એકેક જિનચૈત્ય
 બનાવવામાં આવ્યું કે જે ચૈત્યોને પવનથી ઉડતાં પુષ્પોવડે દ્રુમો પણ પૂજે છે, એમ જણાવા
 લાગ્યું. (૧૬) એ નગરીની પૂર્વે અષ્ટાપદ, દક્ષિણે મહાઉન્નત એવો હેમશૈલ, પશ્ચિમે સુરશૈલ
 અને ઉત્તરે ઉદયાચલ યુગ ચાર પર્વતો આવેલા છે. (૧૭) તે પર્વતો કલ્પવૃક્ષોની શ્રેણિઓથી
 મંદિત, મણિરત્નની શ્રાવણોવાળા અને ઘણા ડંચા જિનપ્રાસાદોથી પવિત્રિત હતા. (૧૮)

ઈંદ્રની આજ્ઞાથી રત્નમય અને જેનું ઘોંઝું નામ અયોધ્યા છે એવી આ વિનીતા નગરી
 ઈંદ્રની પુરી જેવી ધનદે નિર્માણ કરી. (૧૯)

તે નગરીમાં રહેનારા જનો દેવ, ગુરુ ને ધર્મમાં આદરવાળા, સ્વૈર્ચાદિગુણયુક્ત, સત્ય,

च सादराः । स्थैर्यादिभिर्गुणैर्युक्ताः सत्यशौचदयान्विताः ॥ २० ॥ कला-
कलापकुशलाः सत्संगतिरताः सदा । विशदाः शान्तसद्भावा अहमिद्रा
महोदयाः ॥ २१ ॥ युग्मं ॥ तत्पुर्णामृषभः स्वामी सुरासुरनरार्चितः ।
जगत्सृष्टिकरो राज्यं पाति विश्वस्य रंजनात् ॥ २२ ॥ अन्वयोध्यमिह
क्षेत्र-पुराण्यासन् समंततः । विश्वसृष्टृशिल्पिवृन्द-घटितानि तदुक्तिभिः
॥ २३ ॥ विंशतौ पूर्वलक्षेषु गतेषु जनिकालतः । तत्रैवं हरिणा राज्ये-
ऽभिषिक्तो वृषभः प्रभुः ॥ २४ ॥ कुर्वन्नश्वगजादीनां संग्रहं सुस्थितां
स्थितिं । राज्यस्य सकलां चक्रे न्यायाध्वनि पूरस्सरः ॥ २५ ॥ प्रभुणा
दर्शितेष्वेवं मूलशिल्पेषु पंचसु । प्रावर्त्तत शिल्पशत-कर्माण्यपि ततः
परं ॥ २६ ॥ तद्व्यक्तिस्तु प्राग्दर्शिता । प्रावर्त्तताज्ञपाकादि-राहारविषयो
विधिः । शिल्पं घटादि कृष्यादि-कर्माणि वचसा प्रभोः ॥ २७ ॥ नाना-
रत्नाद्यलंकारैः प्रभोर्देहविभूषणां । दृष्ट्वा देवैः कृतां लोके प्रावर्त्तत विभू-
षणा ॥ २८ ॥ ब्राह्म्या दक्षिणहस्तेन दर्शिता लिपयोऽखिलाः । एक-

श्रीच ने दयासंयुक्त, कलाकलापमां कुशल, निरंतर सत्संगतिमां रक्त, विशद (डाढ़ा),
शान्त स्वभाषी, अहमिद्र ने मोटा उदयवाळा होता हवा. (२०-२१) ते नगरीमां सुरा-
सुर ने नरार्चित एवा जगत्सृष्टि (व्यवहार) ना करनारा ऋषभदेव विश्वतुं रंजन करवा-
वडे राज्यतुं प्रतिपालन करवा लाग्या. (२२) आ अयोध्या नगरीनी पक्षी तेनी चोतरफ
क्षेत्रो अने नगरो पण हता, ते विश्वकर्माना कहेवाधी तेना शिल्पिओए बनाव्या हता.
(२३) जन्मथी बीश लाख पूर्व गया त्यारे इंद्र प्रभुने राज्यपर स्थापन कर्षा. (२४)
पक्षी तेमणे हाथी, घोडाओ विगेरेनो संग्रह कर्षा अने न्यायमार्ग पुरस्सर एवा तेमणे
राज्यनी बधी स्थिति सुस्थित बनावी. (२५) प्रभुए बतावेला मूळ पांच शिल्पमांथी
सो शिल्प प्रवर्त्त्या अने बीजा कर्षा प्रवर्त्त्या. (२६) तेनी विगत प्रथम बताववामां
आवेले छे. प्रभुना कहेवा प्रमाणे अज्ञपाकादि आहारसंबंधी विधि, घटादि शिल्पो अने
कृष्यादि कर्षा प्रवर्त्त्या. (२७) नाना प्रकारना रत्ननां अलंकारोवडे देवोए करेली प्रभुना
शरीरनी शोभा जोइने लोकोमां पण आभूषणो कराववानी (पहेरवानी) प्रवृत्ति चाली. (२८)
प्रभुए जमणे हाथे ब्राह्मीने सर्व प्रकारनी लिपिओ बतावी अने सुंदरीने डावा हाथवड एक व

द्वयादि च संख्यानं सुंदर्या वामपाणिना ॥ २९ ॥ काष्ठपुस्तादिकर्मैवं
 भरतस्योपदर्शितं । दर्शितं बाहुवलिने स्त्रीनराश्वादिलक्षणं ॥ ३० ॥
 वस्तूनां मानमुन्मान-मुपमानं तथाऽपरं । प्रमाणं गणितं चेति पंचकं
 व्यवहारकृत् ॥ ३१ ॥ मानं द्विधा धान्यमानं रसमानं तथाऽपरं ।
 धान्यमानं सेतिकादि कर्पादि च रसस्य तत् ॥ ३२ ॥ पूगीफलादे-
 र्गण्यस्यो-न्मानं संख्यानुमानतः । सहस्रं नालिकेराणां पुंजेऽस्मिन्नि-
 ति कल्पना ॥ ३३ ॥ उपमानं च तौल्येन पलादिपरिभावनं । हस्तदं-
 डादिना भूमि-वस्त्रादेर्वा मितिः स्फुटा ॥ ३४ ॥ इयद्वर्णमिदं स्वर्ण-
 मियत्पानीयकं त्विदं । रत्नमित्यादि प्रमाणं गणितं प्राप्तिरूपितं
 ॥ ३५ ॥ प्रोतं दवरके मण्या-दीनां सम्यग् निवेशनं । समु-
 द्रादौ च बोहिस्थ-वाहनं पोतमूचिरे ॥ ३६ ॥ व्यवहारो विसंवादे
 गत्वा राजकुलादिषु । न्यायस्य निश्चयो यद्वा वस्तूनां क्रयविक्रयौ
 ॥ ३७ ॥ नीतिः सामादिका युद्धं बाहुयुद्धाद्यनेकधा । इपुशास्त्रं धनुर्वेदो

विगेरे संख्या (अंकविद्या) बतावी. (२९) काष्ठपुस्तादिकर्म भरतने शिखण्या अने
 बाहुवलिने स्त्री, पुरुष ने अश्वादिना लक्षणो समजा-या. (३०) वस्तुओंना मान, उन्मान,
 उपमान, प्रमाण ने गणित ए पांच प्रकारे व्यवहार बताव्यो. (३१) तेषां मान के प्रकारे-
 धान्यमान ने रसमान-धान्यमान सेतिकादि अने रसमान कर्पादि समजहुं. (३२) सोपारी
 विगेरे गणीने बेचवा लायकनी संख्या अनुमानथी नकीं करवी-आ नाळीयेरना ढगलामां
 हजार नाळीयेर छे, एमं कल्पनाथी कही देखुं ते उन्मान समजहुं. (३३) तोलवडे करीने
 आटला पलादि तोलमां छे एम कहेहुं तेम ज हाथ अने दंडादिवडे भूमि तेम ज वस्त्रादिहुं
 जे स्फुटपणे प्रमाण कहेहुं ते उपमान समजहुं. (३४) आवा वर्णवाळें आ स्वर्ण छे
 अथवा आवा पाणीवाळें आ रत्न छे, एम कहेहुं ते प्रमाण समजहुं अने गणित तो
 पूर्वे कही आवेल छीए ते प्रमाणे समजहुं. (३५) (आ रीते पांच प्रकारो समजवा.)
 दोरीमां मणि विगेरे सम्यक् प्रकारे गोठववा ते प्रोत अने समुद्रादिकमां वहाण विगेरे
 चलाववा ते पोत कहेवाय छे. (आ पण शीखव्युं) (३६) विसंवाद थये सते राजकु-
 लादिमां जहने न्याय मेळववो ते, अथवा वस्तुनो क्रय-विक्रय करवो ते व्यवहार कहेवाय
 छे. (३७) नीति सामादिक, युद्ध बाहुयुद्धादि अनेक प्रकारहुं, इपुशास्त्र, धनुर्वेद,

राजादीनां च सेवना ॥ ३८ ॥ वैद्यशास्त्रं नीतिशास्त्रं बंधनं निगडादिभिः ।
मारणं नागपूजाद्या यज्ञा ऐन्द्रादयो महाः ॥ ३९ ॥ मेलको गोष्ठिकादीनां
पूर्वार्मादिपरिग्रहः । प्रयोजनविशेषेण ग्रामादिजनसंगमः ॥ ४० ॥ एषु
किंचिज्जिने राज्यं भुञ्जानेऽजायत क्रमात् । किंचिच्च भरते किंचित् प्रावर्तत
तदन्वपि ॥ ४१ ॥ पट्टभिः कुलकं ॥ स्वयं त्वदर्शयत्सर्वाः कलाः शिल्पानि
च प्रभुः । तेषामनेकभेदत्वं ततस्तेने जनः क्रमात् ॥ ४२ ॥ स्वस्तिका-
दिमंगलानि रक्षादिकौतुकानि च । प्रभोः कृतानि देवैः प्राक् प्रावर्तत
ततो जने ॥ ४३ ॥ केशवस्त्राद्यलंकारैर्दृष्ट्वा देवैरलंकृतं । जगदीशं परेऽ-
प्येवं कुर्वति स्म जना भुवि । ४४ ॥ चूलाकर्मादि बालानां तिथिधिष्ण्या-
दिसौष्ठवे । लेखशालोपनयनं प्रावर्तत विभोर्गिरा । ॥ ४५ ॥ प्रभोर्नि-
द्रकृतं दृष्ट्वा विवाहस्य महोत्सवं । लोका अपि तथा चक्रुः पाणिग्रहण-
मंगलं ॥ ४६ ॥ युग्मिधर्मनिषेधाय भरताय ददौ प्रभुः । सोदर्यां बाहु-
बलिनः सुदरीं गुणसुंदरीं ॥ ४७ ॥ भरतस्य च सोदर्या ददौ ब्राह्मीं

राजादिकनी सेवना केम करवी ? ते, वैद्यशास्त्र, नीतिशास्त्र, निगडादिबडे बंधन, मारण,
नागपूजादि यज्ञो, इंद्रादिक महोत्सवो, गोष्ठिकादिनो मेळाप, नगरग्रामादि ग्रहण करवा,
कोइ प्रयोजन विशेषे ग्राम्यजननुं एकत्र मळवुं—आ बघामां केटलुंक प्रभु राज्य करते सवे
थयुं, त्यारपल्ली अनुक्रमे केटलुंक भरतचक्रो राज्य करते सवे प्रवरयुं अने केटलुंक
त्यारपल्ली पण थयुं. (३८-४१) सर्व कळा अने शिन्पो प्रभुए पोते बटाव्या पल्ली लोकोए
तेना अनेक भेदोनो विस्तार पोतपोतानी बुद्धि प्रमाणे कर्यो. (४२) स्वस्तिकादि मंगळो
अने रक्षादि कौतुको प्रथम देवोए प्रभुना संबंधमां कर्या पल्ली लोकोमां प्रवर्त्या. (४३)
केश, वस्त्र अने अलंकारादिवडे देवोए प्रभुने अलंकृत कर्या ते जोइने बीजा लोको पण
पृथ्वीपर ते प्रमाणे करवा लाग्या. (४४) बाळकोनुं चूलाकर्म विगेरे अने लेखशाळाए
वेसाहवुं विगेरे सारी तिथि ने नचत्रमां प्रभुए बटाव्या प्रमाणे करवानुं शरु थयुं. (४५)
प्रभुनो इंद्रे करेलो विवाहमहोत्सव जोइने लोको पण ते ज प्रमाणे पाणिग्रहण महोत्सव
करवा लाग्या. (४६) युग्मधर्मनो निषेध करवा माटे बाहुबलिनी सहोदरी गुणोवडे
सुंदर एवी सुंदरी प्रभुए भरतने आपी (४७) अने भरतनी सहोदरी ब्राह्मीने प्रभुए बाहु-

जगत्प्रभुः । भूपाय बाहुबलिने तदादि जनताप्यथ ॥ ४८ ॥ भिन्नगोत्रा-
दिकां कन्यां दत्तां पित्रादिभिर्मुदा । विधिनोपायत प्रायः प्रावर्त्तत तथा
ततः ॥ ४९ ॥

एवं च पालयामास तद्राज्यं वृषभो नृपः । त्रिपष्टिं पूर्वलक्षाणि
प्रीणितप्राणिमण्डलः ॥ ५० ॥ त्र्यशीतो पूर्वलक्षेषु गतेष्वेवं च जन्मतः ।
व्यतरद्वार्षिकं दानं जिघृक्षुः संयमं प्रभुः ॥ ५१ ॥ ददतं वार्षिकं दानं
दृष्ट्वा च जगदीश्वरं । प्रावर्त्तत जनोऽप्येवं दानं दातुं यथाविधि ॥ ५२ ॥
एवं च धनरत्नादि दानं प्रावर्त्तत क्षितौ । अद्यापि तत एवेद-मविच्छिन्नं
प्रवर्त्तते ॥ ५३ ॥ विभज्यादाज्जिनो राज्य-शतं पुत्रशताय च । ततः
पिता स्वपुत्रेभ्यो दद्यादित्यभवत् स्थितिः ॥ ५४ ॥

प्रवर्द्धमानवैराग्यः संप्राप्तः पश्चिमं वयः । सुदर्शनाख्यां शिविका-
मारूढः ससुरासुरः ॥ ५५ ॥ कृतपष्ठतपा उग्र-भोगादीनां सहस्रकैः ।
चतुर्भिः सार्द्धमागस्य विनीतायाः पुरो बहिः ॥ ५६ ॥ स सिद्धार्थवनो-

बलिने आषी. त्वारथी लोकोमां ते प्रमाणे प्रवृत्ति चाली. (४८) तेम ज भिन्न गोत्रादिक-
वाळी अने तेना मातापिताए दीषेली कन्यानुं विधिप्रमाणे पाणिग्रहण करवुं एवी
प्रवृत्ति पण त्वारथी ज चाली. (४९)

ए प्रमाणे वृषभ राजाए त्रेसठ लाख पूर्व सुधी अनेक प्राणीवर्गने सुख उपजाववा-
पूर्वक राज्यनी प्रतिपालना करी. (५०) ए रीते जन्मथी त्राशी लाख पूर्व व्यतीत यथा
त्यारे संयम ग्रहण करवाने इच्छता प्रभु वार्षिकदान आपवा लाग्वा. (५१) जगदीश्वरने
वार्षिक दान देता जोहने लोको पण ते ज प्रमाणे यथाविधि दान देवामां प्रवर्त्या.
(५२) ए रीते धन-रत्नादिनुं दान पृथ्वीपर प्रवर्त्युं के जे अद्यापि अविच्छिन्नपणे प्रवर्त्ते
छे. (५३) प्रभुए राज्यना सो भाग करीने सो पुत्रोने वहेंची दीक्षा त्वारथी पिता
पोताना पुत्रोने भाग वहेंची आपे एवी प्रवृत्ति शरु थइ. (५४)

ए प्रमाणे प्रवर्द्धमान वैराग्यवाळा अने पश्चिमवयने पामेला प्रभु सुदर्शना नामनी
शिविकामां बेसीने सुरासुरना परिवार साथे, छठ तप करीने, उग्रभोगादि जातिना चार हजार
राजपुरुषोनी साथे विनीतानगरीनी बहार उद्यानमां आब्या. (५५-५६) त्यां सिद्धार्थ-

યાને તલેઽશોકમહાતરોઃ । ચક્રે લોચં ચતુર્મુષ્ટિ-મપરાહ્ણે જગત્પ્રભુઃ
॥૫૭॥ સ્વર્ણવર્ણ સ શૃંગસ્થં કેશમુષ્ટિ ચ પંચમીં । રરક્ત શક્રવિજ્ઞપ્ત્યા દક્ષો
દાક્ષિણ્યસેવધિઃ ॥ ૫૮ ॥ અનુપ્રવ્રજિતાસ્તેઽપિ સ્વામિમાર્ગાનુગામિનઃ ।
અરક્તન્ પંચમીં કેશ-મુષ્ટિં સ્કંધોપરિ સ્થિતાં ॥ ૫૯ ॥ ચૈત્રસ્ય શ્યામલા-
પૃથ્વી-મેવમાત્તવતઃ પ્રભુઃ । વિજહાર ક્ષિતાવંગી-કૃતમૌનાયમિગ્રહઃ ॥૬૦॥

તદાર્નીં ચ ન જાનાતિ લોકો મિત્તા નુ કીદશી । કીદશાઃ લલુ
મિત્તાકા દીયતે સા કથં કદા ॥ ૬૧ ॥ અનુપ્રવ્રજિતાસ્તેઽથ કચ્છાઘ્વાઃ
હુત્તુર્દિતાઃ । પૃચ્છંતિ ભોજનોપાયં પ્રમું પ્રણતમૌલયઃ ॥ ૬૨ ॥ અજ-
લ્પતિ પ્રભૌ નિત્યં હુદ્વચ્ચથામસહિષ્ણવઃ । ગંતું યદ્દેઽનુચિતમિ-ત્યભૂવં-
સ્તાપસા વને ॥ ૬૩ ॥

અશ્લક્ષ્ણવુધેલૌકે-ર્દીયમાનં ધનાદિકં । હસ્તિનાગપુરં પ્રાપા-ઙ્ગેન
દ્વર્માં વિહરન્ વિભુઃ ॥ ૬૪ ॥ સ્વામી કિંચિન્ન લાતીતિ શ્રુત્વા જનમ-
હારવં । દૃષ્ટ્વા ચ પ્રભુનેપથ્યં શ્રેયાંસારુયો નૃપાત્મજઃ ॥ ૬૫ ॥ જાતજા-

વન નામના ઉદ્યાનમાં અશોક નામના મહાવૃક્ષની નીચે અપરાહ્ણે જગત્પ્રભુએ ચારમુષ્ટિ
લોચ કર્યો. (૫૭) પછી મસ્તકરૂપ શૃંગપર રહેલા સ્વર્ણસરસા વર્ણવાળા એક મુષ્ટિ-
પ્રમાણ કેશોને હૃદયની વિજ્ઞપ્તિથી દધ અને દાંતિણ્યતાના મંદાર એવા પ્રભુએ રહેવા દીધા.
(૫૮) સ્વામીના માર્ગાનુયાયી અને સ્વામીની સાથે પ્રવ્રજિત થયેલા રાજપુત્રોએ પણ
સ્કંધપર રહેલ પંચમ મુષ્ટિગત કેશ રહેવા દીધા. (૫૯) એ પ્રમાણે ચૈત્રવદિ અષ્ટમીએ પ્રભુએ
ઘૃત ગ્રહણ કર્યું અને ધ્રંગીકાર કર્યા હો મૌનાદિ અમિગ્રહ જોયે એવા પ્રભુએ પૃથ્વીપર
અન્યથ વિહાર કર્યો. (૬૦)

હવે તે લલુતે લોકો આજ્ઞતા નહોતા કે મિત્તા કેવી હોય ? મિત્તાચર કેવા હોય ?
મિત્તા કેમ દેવાય ? અને કયારે દેવાય ? (૬૧) તેથી પ્રમુની સાથે પ્રવ્રજિત થયેલા કચ્છ
વિગેરે ક્ષુધા ને તૃપાથી પીડિત થયા સતા પ્રભુને નમસ્કાર કરીને મોજનનો ઉપાય પૂછવા
લાગ્યા; (૬૨) પરંતુ પ્રમુ તો ચોલતા નહોતા-જવાબ આપતા નહોતા એટલે નિરંતર ક્ષુધા-
તૃપાને સહન નહીં કરી શકનારા તેઓ પાછા ધરે જવું તે પણ અનુચિત જાણીને તાપસો
થયા અને વનમાં રહેવા લાગ્યા. (૬૩)

હવે પ્રમુ અજ્ઞાનલોકો તરફથી દેવા માટે ધરવામાં આવતા ધનાદિકને ગ્રહણ નહીં
પરતા અનુક્રમે વિચરતા એક વર્ષ લગમગ વ્યતિક્રમે હસ્તિનાપુરમાં આવ્યા. (૬૪)
'સ્વામી કાંઈ સેતા નથી' એવો લોકોથી થતો મહાશબ્દ સાંમળતાં અને પ્રમુનો વેશ ઝોતાં

तिस्मृतिश्चित्ते चित्तयामासिवानिति । अहो प्रभुर्यतीभूतः किं कुर्वीत
धनादिभिः ॥ ६६ ॥ भवादहं तृतीयेऽस्मा-त्स्वामिनश्चक्रवर्त्तिनः । सारथिः
सार्द्धमेतेना-भवं पालितसंयमः ॥ ६७ ॥ नवकोटिविशुद्धं त-द्भोज्यम-
स्योपयुज्यते । कर्मक्षयसहायस्य साधोर्देहस्य धारकं ॥ ६८ ॥ घटमिच्छु-
रसस्यैकं केनचित्प्रामृतीकृतं । तदा भगवते सोऽदा-न्निर्दोषं विशदा-
शयः ॥ ६९ ॥ अत्र चावश्यकचूर्णाविक इक्षुरसघट उक्तः, पद्मानन्दका-
व्यहैमश्रपभचरित्रयोस्तु (भक्तामरवृत्तावपि) ते बहव उक्ताः संतीति
ज्ञेयं. पाणिभ्यां च गृहीत्वा तं प्रभुः पाणिपतद्ग्रहः । वार्षिकीं पारणां
चक्रे विंदुमप्यकिरन् भुवि ॥ ७० ॥ यतः—माइज घटसहस्रा अहवा
माइज सागरा सन्वे । जस्तेआरिसलद्धी सो पाणिपडिगही होइ ॥७१॥

त्याना राजा चंद्रवर्षांना पुत्र श्रेयांसने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न થયું. તેથી
તે ચિત્તમાં વિચારવા લાગ્યા કે—‘અહો ! પ્રભુ તો મુનિ થયા છે. તે ધનાદિકને શું
કરે ? (૬૫-૬૬) આ ભવથી ત્રીજે ભવે પ્રભુ ક્યારે મહાવિદેહમાં ચક્રવર્તી હવા ત્યારે
હું તેમનો સારથી હતો, અને એમની સાથે મેં પણ ચારિત્ર લીધું હતું અને પાઠ્યું હતું; (૬૭)
તેથી હું જાણું છું કે આ પ્રભુને તો નવકોટિવટ્ટે પરિશુદ્ધ ભોજન જ ઉપયોગી થાય. કાર-
ણ કે સાધુને કર્મક્ષયમાં સહાયક એવા દેહને તે મદદગાર થાય છે. ’ (૬૮) શ્રેયાંસ આ
પ્રમાણે વિચારે છે તેવામાં કોઈએ બાવીને ઇક્ષુરસનો એક ઘડો તેને ભેટ કર્યો. ઇટલે વિશદ
આશયવાળા તેણે તે નિર્દોષ વસ્તુ પ્રભુને આપી-વહેરાવી. (૬૯) અહીં આવश्यक-
ર્ણિમાં ઇક્ષુરસનો એક ઘડો કહ્યો છે, પરંતુ પદ્માનંદ કાઠ્યમાં અને હેમાચાર્યકૃત શ્રપમ-
ચરિત્રમાં (તથા ભક્તિમરની ટીકામાં પણ) ઘણા ઘટા કહ્યા છે એમ જાણવું. પ્રભુ પાણિ-
પતદ્ગ્રહ ઇટલે હસ્તરૂપપાત્રવાળા હોવાથી પ્રભુએ તે રમ હાથમાં જ લીધો અને ઘણીતપનું
પારણું કર્યું. તે રસમાંથી એક વિંદુ પણ જમીનપર પડ્યું નહીં. (૭૦) કહ્યું છે કે-હજારો
ઘટા સમાઈ જાય અથવા સર્વ સમૃદ્ધ પણ જેના હાથમાં સમાઈ જાય એવી જેને લલિત હોય
તે જ પાણિપાત્ર (હસ્તપાત્ર) થાય. (૭૧) તે વસ્તુએ ત્યાં પંચદિવ્ય પ્રગટ થયા અને

૧ અત્રાગ્વરે ચ કશ્ચિ-ન્નવ્યેક્ષુરસેન સંમૃતાન્ કુમ્માન્ । યુવરાજપુરોઽઢીકય-વિદ્યુવશા
ચદ્ધિભોર્વરયાઃ ॥ ૧૮ ॥ (એકવિંશશ્લોકવૃત્તો) ૨ બાહુચલિના પુત્ર. ૩ આ અવસરે યુવરા-
જની પાસે કોઈક પુરુષે તાજા ઇક્ષુરસના ભરેલા ઘટાઓ લાવીને મૂક્યાં, કેમકે પ્રમુના વંશજો
ઇક્ષુને વશ છે. ૧૮. (૨૧ મા શ્લોકની ટીકા)

પંચદિવ્યાન્યજાયંત પ્રસસાર યશો મુવિ । શ્રેયાંસોપક્રમં પાત્ર—દાનં
પ્રાવર્તત ક્ષિતૌ ॥ ૭૨ ॥ તથોક્તમાવશ્યકનિર્ણયકૌ—સંવચ્છરેણ લદ્ધા
ભિસ્કા ઉસહેણ લોગનાહેણ । સેસેહિ ધીશ્રદિવસે લદ્ધાઉ પઢમભિસ્કાઉ
॥ ૧ ॥ અત્ર યદ્યપિ—રાધશુક્રતૃતીયાયાં દાનમાસીચદક્ષયં । પર્વાન્નય-
તૃતીયેતિ તદદ્યાપિ પ્રવર્તતે ॥ ૧ ॥ इति शत्रुंजयमाहात्म्यवचनात्, चैत्र-
कृष्णाष्टम्या अक्षयतृतीयायां साधिकं वर्षं स्यात्तथापि किञ्चिदाधिक्य-
स्याविवक्षया वर्षमुक्तमिति संभाव्यते, अत एव भक्तामरवृत्तावुक्तं—
साधिकवर्षं चतसृषु दिक्षु बहल्यादिमंडलानि विभुः । व्यहरन् मुक्ताहारो
मुनिभिच्चाમूर्खમनुજવશાત્ ॥ ૧ ॥

સહસ્રમેકં વર્ષાણાં વિજહાર ક્ષિતાવિતિ । પ્રમાદકાલસ્તગ્રાહો—રાત્રં
સંકલિતોઽભવત્ ॥ ૭૩ ॥ શાસ્ત્રાપુરે વિનીતાયાઃ પુરિમતાલસંજ્ઞકે ।
ઉદ્યાને શકટમુખે ન્યગ્રોધસ્ય તરોસ્તલે ॥ ૭૪ ॥ વિહિતાષ્ટમભક્તસ્યો—
સ્પેદે કેવલમુજ્જ્વલં । ફાલગુને શ્યામૈકાદશ્યાં પૂર્વાહ્ણે ધ્યાનશુદ્ધિતઃ ॥ ૭૫ ॥

શ્રેયાંસનો યશ પૃથ્વીપર વિસ્તાર પામ્યો, આ પૃથ્વીપર શ્રેયાંસથી જ પાત્રદાનની પ્રવૃત્તિ
શરૂ થઈ. (૭૨) શ્રીઆવશ્યકનિર્ણયિતમાં કહ્યું છે કે—“ શ્રીશ્રુપમલોકનાથે એક વર્ષે
મિષ્ટા મેઢવી. ધીજા ગ્રેવીશે પ્રશુષ્પ દીધાને ધીજે દિવસે જ પ્રથમ મિષ્ટા પ્રાપ્ત કરી. ”
અહીં “ વૈશાખ શુક્લ તૃતીયાને દીવસે અક્ષય દાન અપાણું તેથી તે દિવસ અક્ષયતૃતીયા
નામના પર્યંતરીકે અદ્યાપિ પણ પ્રવર્તે છે. ” આ પ્રમાણે શ્રીશત્રુંજયમાહાત્મ્યમાં કહ્યું છે.
ચૈત્રં વદિ ૮ થી અક્ષયતૃતીયાએ સાધિક વર્ષ (૧૩ માસ ને ૧૦ દિવસ) ધાય છે,
તથાપિ કાંઈક અધિકની વિવધા ન કરવાથી એક વર્ષ કહેલ છે એમ જણાય છે. આ જ
કારણથી મક્તામરની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે—‘ સાધિક વર્ષ પર્યંત ચારે દિશામાં બહલિ
વિગેરે દેશમાં વિચરતા છતાં સર્વેશ્ર મુનિમિચાથી અધ્યાન મનુષ્યો હોવાથી પ્રથ્વ આદાર-
રહિત રહ્યા. ’

પ્ર પ્રમાણે પ્રશુ એક હજાર વર્ષમુધી પૃથ્વીપર વિચર્યા. તેમાં પ્રમાદકાઠ વધો એકત્ર
વરતાં એક અહોરાત્ર જેટલો થયો. (૭૩) પ્રાતે વિનીતાનગરીના પુરિમતાલ નામના
શાસ્ત્રાપુરમાં શકટમુખ નામના ઉદ્યાનમાં ન્યગ્રોધ (વડ) વૃક્ષની નીચે અષ્ટમવચ્ચ કયો
છે જેણે એવા પ્રશુને પામણ વદિ અગ્યારશે પૂર્વાન્હે ધ્યાનશુદ્ધિથી કેવલધ્યાન ઉત્પન્ન થયું.
(૭૪-૭૫) તે વસ્તુને મરતચક્રી મરદેવી માતાને હાથીપર બેસાડી સાથે લઈને પ્રશુને

तदा च मरुदेवांश्च साकं भरतचक्रिणा । गजारूढा प्रभुं नंतु—मागच्छन्ती
 शिवं ययौ ॥ ७६ ॥ एतस्यामवसर्पिण्यां सिद्धोऽयं प्रथमोऽभवत् । अंत-
 र्मुहूर्तमात्रेण प्रभोः केवललाभतः ॥ ७७ ॥ मरुदेवाशरीरं च देवैः
 सत्कृत्य संस्कृतं । प्रावर्त्तत ततो लोके शवसत्कृतिसंस्क्रियाः ॥ ७८ ॥
 एवं च—आदितस्तद्भवेऽष्टानां निर्वृता मातरोऽर्हता । अष्टाष्टौ स्वर्गताः
 शेपा—स्तृतीयतुर्ययोः क्रमात् ॥ ७९ ॥ नाभिर्नागकुमारेऽगा—त्सप्ताष्टाष्टौ
 ततः क्रमात् । द्वितीयादिषु नाकेषु त्रिष्वगुः पितरोऽर्हता ॥ ८० ॥ इति
 प्रवचनसारोद्धाराद्यभिप्रायः, जितशत्रुसुमित्रविजयौ दीक्षितौ सिद्धौ
 इति तूत्तराध्ययनदीपिकायां. ' जितशत्रुर्ययौ मुक्तिं सुमित्रस्त्रिदिवं गतः '
 इति योगशास्त्रवृत्तौ, ' तृप्तो न पुत्रैः सगर ' इति श्लोकवृत्तौ. श्रीवी-
 रमातापित्रोस्तु श्रीआचारांगे द्वादशदेवलोकेऽपि गतिरुक्तेति ज्ञेयं.

शतानि पंच पुत्राणां सप्त नष्टशतानि च । भरतस्याद्यसमव—सरण्ये
 प्राव्रजन् प्रभोः ॥ ८१ ॥ अष्टापदाद्रौ समव—सृते च श्रीजिनेऽन्यदा ।

बाँदवा आवता हता, तेवामां ते माता शिवपदने पाम्या—मोचे गया. (७६) आ अव-
 सर्पिणीमां ए प्रथम सिद्ध थया, कारण के प्रभुने केवलज्ञाननी प्राप्ति थया पछी अंतर्मुहूर्त
 तेओ सिद्ध थया. (७७) मरुदेवा माताना शरीरनो देवोए सत्कार करवापूर्वक संस्कार
 कयों, त्पारथी लोकोमां शपनो सत्कार अने संस्कार शरु थया. (७८)

प्रथमथी माँढीने आठ प्रभुनी माता ते ज भवे मोचे गया अने बीजा ने बीजा आठ
 आठ प्रभुनी माताओ बीजा ने चोथा देवलोकमां अनुक्रमे गया. (७९) नाभिराजा
 नागकुमारमां देव थया अने बाकीना सात, आठ ने आठ प्रभुना पिता अनुक्रमे बीजा,
 बीजा ने चोथा देवलोकमां गया. (८०) आ प्रमाणे श्रीप्रवचनसारोद्धारनो अभिप्राय
 छे, परंतु श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनी दीपिकामां तो आजितनाथना पिता जितशत्रु ने तेमना
 माइ सुमित्रविजय बने दीक्षा लहने सिद्धिपदने पाम्या, एम कहुं छे. श्रीयोगशास्त्रनीवृ-
 त्तिमां ' तृप्तो न पुत्रैः सगर ' ए श्लोकनी टीकामां ' जितशत्रुराजा मोचे गया अने सुमित्र
 स्वर्गो गया ' एम कहुं छे. श्रीवीरप्रभुना मातापितानी गति श्रीआचारांगसूत्रमां बारमा
 देवलोकनी कही छे. इत्यादि.

हवे अप्रभप्रभुना प्रथम समवसरणमां भरतना पांच सो पुत्रोए अने सात सो पुत्रना
 पुत्रोए प्रभुपासे चारित्र्य ग्रहण कर्तुं. (८१) अन्यदा प्रभु अष्टापद पर्वते समवसर्पा, ते

भरतोऽदौ कयद्भोज्य—मनसां पंचभिः शतैः ॥ ८२ ॥ राजपिंडोऽभ्याहृतश्च
न यतिग्रहणोचितः । इत्युक्ते स्वामिना खिन्नो भरतोऽथ हरिस्तदा
॥ ८३ ॥ पप्रच्छावग्रहं प्रोचे भगवांस्तं च पंचधा । इंद्रस्य चक्रिणो
राज्ञो गृहेशस्य सधर्मणः ॥ ८४ ॥ वाध्यते पूर्वपूर्वोऽय—मध्याग्न्येण यथो-
त्तरं । यथेन्द्रावग्रहश्चक्रय—वग्रहेणोह वाध्यते ॥ ८४ ॥ अथ शक्रो विह-
रतां श्रमणानामवग्रहं । अनुजज्ञे ततस्तुष्टो भरतोऽपि तथाकरोत् ॥ ८५ ॥
पप्रच्छ भरतोऽथेन्द्रं रूपं कीदृगकृत्रिमं । भवतां वर्णिकायै चां—गुलीमेपो-
ऽप्यदीदृशत् ॥ ८७ ॥ अष्टाहिकोरत्नं चक्रे मुदितो भरतस्ततः । ध्वजो-
त्सवः प्रववृते स एवेन्द्रमहोत्सवः ॥ ८८ ॥ आहारेणोपनीतेना—मुनाथ
विदधामि किं । अवादीन्द्ररतेनेति पृष्टः स्पष्टं सुरेश्वरः ॥ ८९ ॥ गुणा-
धिकेभ्यः श्राद्धेभ्यः श्रद्धया दीयतामिति । भरतः श्रावकान् भक्त्या—
हूयेत्युचे कृतांजलिः ॥ ९० ॥ अतः परं भवन्निर्मे गृहे भोक्तव्यमिच्छया ।

वरते भरते मुनिदान माटे पांचशें गाढां मरीने भोज्य (पक्काश्च) प्रभु पासे धर्युं. (८२)
त्यारे प्रभुए राजपिंड ने अभ्याहृत (सामो आवेलो) पिंड मुनिने ग्रहण करवा योग्य नथी
एम कहुं तेथी भरतराजा बहु खेद पाम्या. ते वरते इंद्रे प्रभुने अवग्रहसंबंधी पृच्छा
करी. भगवंते कहुं के—' इंद्रनो, चक्रीनो, राजानो, घरना स्वामीनो ने स्वधर्मा (साधु)
नो एम पांच प्रकारनो अग्रह कसो छे. (८३-८४) तेमां आगळ आगळना अग्रहथी
पूर्व पूर्वनो अवग्रह अनुक्रमे पाधा पामे छे. जेम इंद्रनो अवग्रह चक्रीना अग्रहथी पाधा
पामे छे. (अर्थात् इंद्रनो अवग्रह न होय पण चक्रीनो अग्रह होय तो ते काम आवे छे).
(८५) आ प्रमाणे सामळीने इंद्रे विवरता एवा मुनिओने पोताना अवग्रहमां विचर-
वानी आज्ञा आपी त्यारे संतुष्ट थइने भरते पण ते रीते कर्युं.

हये भरत इंद्रने पूछे छे के—' तमारुं स्वाभाविक रूप केवुं होय छे ? ' ते वरते
षानकी तरीके इंद्रे पोतानी एक आंगळी चतावी, तेना तेज साधुं पण चक्री जोइ शक्या
नहीं. (८७) ते वरते भरते हर्ष पामीने तेनो अष्टाहिकोत्सव कर्यो. ते वरतथी ध्वजो-
त्सवनो प्रवृत्ति शुरु थइ ते ज इंद्रोत्सव समजवो. (८८) हवे भरते इंद्रने पूछ्युं के—
' मारे आ सावेलो आहारनुं शुं कर्युं ? ' एटले इंद्रे स्पष्ट रीते कहुं के—(८९) ' गुणा-
धिक एवा आवकोने भद्रापूर्वक आपो. ' पक्षी भरत गुणवान आवकोने पोतानी हाय
जोडीने कहेवा साम्या (९०) के—' आजथी तमारे मारे परे इच्छापूर्वक जमयुं. भोजन

कार्यं न कार्यं कृप्यादि भोज्योपार्जनहेतवे ॥ ९१ ॥ आसितव्यं सदा
स्वच्छैः शास्त्रस्वाध्यायतत्परैः । मह्यं वाच्यश्चोपदेशः समच्चं संगताविति
॥ ९२ ॥ जितो भवान् वर्द्धते च भयं मा हन तन्नृप । ततस्तेऽपि तथा
चक्रुर्निश्चिताः सद्व्रतस्पृशः ॥ ९३ ॥ सुखसागरमग्रत्वा-त्प्रमत्तो भरतोऽ-
प्यथ । वचांसि तेषामाकर्ण्य चेतस्येवं व्यचिंतयत् ॥ ९४ ॥ एते वदन्ति
किं हंत जितोऽहं कैर्भयं च किं । आः कपायैर्निर्जितोऽह-मेभ्य एवैधते
भयं ॥ ९५ ॥ एवं विबोध्यमानस्तैर्-भरतेशोतरांतरा । संवेगं याति क-
र्माणि श्लथानि कुरुते ततः ॥ ९६ ॥

यथेच्छमप्रयासेन भोक्तव्यमिति नैकशः । ख्यापयंतः श्रावकं स्व-
भभूवन् भोजनार्थिनः ॥ ९७ ॥ ततश्च तावतां भोज्य-मुपस्कर्तुमनीश्वराः ।
व्यजिज्ञपन्नरेद्राय सुदास्ते विनयानताः ॥ ९८ ॥ न विद्मो जनबाहुल्या-
त्कः श्राद्धोऽत्र परश्च कः । ततश्चेत्यादिशद्राजा भोज्यास्ते प्रश्नपूर्वकं

भेळववा माटे तमारे खेती विगेरे उद्यम न करवो. (९१) तमारे निरंतर स्वच्छ थडने
शास्त्रना स्वाध्यायमां तत्पर रहेहुं अने मने सर्व समच आ प्रमाणे उपदेश वाक्य कहेहुं
के- (९२) 'जितो भवान् वर्द्धते भयं तस्मात् हे नृप ! मा हन'-तुं जीतायेलो छे, भय वधे
छे, तेथी हे राजा ! तुं तारा आत्माने हण्य नहीं.' भरतचक्रीना आ प्रमाणे कहेवाथी
तेओ पण ते ज प्रमाणे निश्चित थडने तेम ज व्रतधारी थडने करवा ने कहेवा लाग्या.
(९३) सुखसागरमां मग्न थयेल होवाथी भरत प्रमत्तभाव पामतो हतो ते तेमना वचनो
सामळीने चित्तमां आ प्रमाणे विचारवा लाग्यो (९४) के—'हंत इति खेदे ! आ
कहे छे के हुं जितायेलो छुं तो केनाथी जितायेलो छुं ? अने भय वधे छे एम कहे छे तो
केनो भय वधे छे ? हा. हा. बराबर कहे छे. हुं कपायोथी जितायेलो छुं अने तेनाथी ज
भय वधे छे.' (९५) आ प्रमाणे आंतरे आंतरे बोध पमाडातो भरत संवेगने पामे छे अने
कर्माने शिथिल करे छे. (९६)

अही भरतराजाए श्रावकोने 'यथेच्छपणे प्रयास कर्या विना अही जमहुं' एम
चारवार कहेहुं होवाथी भोजनार्थी एवा घणा मनुष्यो पोताने आवक कहेवरावीने जमवा
आववा लाग्या, (९७) तेथी तेटलाओतुं भोजन रांधवामां असमर्थ थवाथी विनयथी
नम्रपणे रसोदयाओ भरतचक्री पासे आवी विज्ञप्ति करवा लाग्या. (९८) के—'हे
स्वामी ! घणा माणसो जमवा आववाथी अमे समजी शकता नहीं के आमां आवक

॥ ૧૧ ॥ અપ્રાત્નુસ્તેઽથ ચૈયુયં શ્રાવકાસ્તર્હિ કથ્યતાં । કઃ શ્રાદ્ધધર્મઃ
 કિં તત્ત્વ-ત્રયં રત્નત્રયં ચ કિં ॥૨૦૦॥ અજાનતો નિરાકૃત્ય જાનતસ્તાંશ્ચ
 ચક્રમૃત્ । રત્નેન કાકિણીનામ્ના ચક્રે રેલાત્રયાંકિતાન્ ॥ ૨૦૧ ॥ પથે
 પથે ચ માસ્યેવં તત્પરીક્ષાં નૃપોઽકરોત્ । તતસ્તે માહના જાતાઃ પર્યતા-
 ત્તમહાવ્રતાઃ ॥ ૨ ॥ સ્વસુતાંસ્તે ચ સાધુભ્યો દત્તવંતો મહાશયાઃ । અભૂ-
 વન્ શ્રાવકોત્તંસાઃ સંયમાપ્રભવિષ્ણવઃ ॥ ૩ ॥ તીર્થકરસ્તુતિપ્રાપ્તાન્
 શ્રાદ્ધધર્મનિરૂપકાન્ । કૃત્વાર્યાન્ ભરતો વેદાન્ તેભ્યોઽદાત્પાઠહેનવે ॥૪॥
 અથૈતાંશ્ચક્રિમાન્યત્વા-ન્મન્યતે સ્મ જનોઽસ્થિલઃ । દાનં ચ પાત્રબુદ્ધ્યાદા-
 દ્વદ્રવ્યવસ્ત્રગૃહાદિકં ॥ ૫ ॥ દેવપ્રતિષ્ઠોદ્વાહાદિ યદ્ધર્મ્યં યદ્વ લૌકિકં ।
 તત્તદેતાન્ પુરસ્કૃત્ય ગૃહિકાર્યં જનોઽકરોત્ ॥ ૬ ॥ ઇત્યષ્ઠૌ પુરુષાન્ યાવ-
 દાદિત્યયશાદિકાન્ । અભવન્માન્યતા તેષાં ભોજનં ચ નૃપાલયે ॥ ૭ ॥
 તત્રાદિત્યયશાઃ કુર્વન્ પથે માસિ પરીક્ષણં । ચકાર કાકિણીરત્નાઽ-ભા-

કોણ છે અને અન્ય કોણ છે ? ' ત્યારે ભરતચક્રીએ આજ્ઞા કરી કે- ' તમારે તેમને અમુક પ્રશ્નો પૂછીને પછી જમાડવા. ' (૧૯) એટલે તેઓ જમવા આવનારને પૂછવા લાગ્યા કે- ' જો તમે ધાવક હો તો કહો ધાવકધર્મ શું ? તત્ત્વત્રય ને રત્નત્રય શું ? ' (૨૦૦) આ પ્રશ્નોનો જવાબ જે ન આપી શકે તેને દૂર કરીને જે બરાબર ઉચર આપે તેને ચક્રવર્તી પાસે મોકલતા. ચક્રી તેને કાકિણીરત્નવડે ત્રણ રેલા કરીને અંકિત કરવા લાગ્યા. (૨૦૧) પછી છ છ મહીને આ પ્રમાણે પરીક્ષા ચક્રી કરવા લાગ્યા. તેમાં પાસ થનારાઓ ' માહન ' થયા અને પર્યંતે તેઓમાંના કેટલાક મહાવ્રતના ધારણ કરનારા (મુનિ) થયા. (૨) વઢી તે મહાશયો પોતાના પુત્રોને સાધુઓને શિષ્ય તરીકે આપવા લાગ્યા. સંધ્યમ લેવાને અસમર્થ પણ તેઓ ધાવકાવતંસ (ધાવકપ્રેષ્ઠ) થયા. (૨૦૩)

તીર્થકરની સ્તુતિવાળા અને ધાવકધર્મનું નિરૂપણ કરનારા પણ વેદો ભરતે રચ્યા અને તે ધાવકોને મળવા આપ્યા. (૪) એઓ ચક્રીને માન્ય થવાથી સર્વ લોકો ધેને માનવા લાગ્યા અને પાત્રબુદ્ધિએ દ્રવ્ય, વસ્ત્ર ને ગૃહાદિકનું દાન આપવા લાગ્યા. (૫) દેવપ્રતિષ્ઠા ને વિવાહાદિ એ ધર્મ અને લૌકિક પણ ગૃહસ્થીઓના કૃત્ય હોય તે લોકો તેમને આગળ કરીને કરવા લાગ્યા. (૬) આ પ્રમાણે ભરતના પુત્ર આદિત્યયશાથી માંહીને આઠ પેઢીસુધી તેની માન્યતા ચાલી અને રાજશુભનમાં ભોજન કરવાનું શરૂ રહ્યું. (૭) તેમાં આદિત્યયશાએ છ છ માસે પરીક્ષા કરીને કાકિણીરત્ન ન હોવાથી સુવર્ણના દોરાની

વાચ્ચિહં સુવર્ણજં ॥ ૮ ॥ મહાશયઃ પ્રમૃતયઃ કેચિદ્રૂપ્યમયં તતઃ । પટસૂત્ર-
મયં કેચિ-ત્તતઃ સૂત્રમયં પરે ॥ ૯ ॥ યજ્ઞોપવીતમેતેપાં તદધ્યાપિ પ્રવ-
ર્ત્તે । ત્રિતંતુકં પૂર્વરૂઢ્યા તત્ત્વશૂન્યાત્મનામપિ ॥ ૧૦ ॥ સાધુમાર્ગવ્યવ-
ચ્છેદા-દથ કાલેન ગચ્છતા । દ્વિજા મિથ્યાત્વિનોઽભૂવન્ કેઽપ્યાસન્
શ્રાવકા અપિ ॥ ૧૧ ॥ ક્રમાત્ પર્વતસુલસ-પિષ્પલાદાદિભિઃ કૃતાઃ ।
વેદા અનાર્યાસ્તે યજ્ઞ-જીવર્હિસાદિદૂષિતાઃ ॥ ૧૨ ॥

પ્રમોરભૂવંશતુર-શીતિર્ગણધરોત્તમાઃ । પુંડરીકપ્રમૃતયો ગણાસ્તાવંત
એવ ચ ॥ ૧૩ ॥ કલ્પસૂત્રે ચ પ્રથમગણધર ઋપમસેન इत्यभिधीयते,
પુંડરીકસ્યૈવ નામાંતરમિત્યન્યે. સ્વદીક્ષિતાશ્ચ ચતુર-શીતિઃ સાધુસહ-
સ્ત્રકાઃ । બ્રાહ્મીસુંદર્યાદિસાધ્વી-લક્ષાસ્તિત્ત્વઃ પ્રકીર્તિતાઃ ॥ ૧૪ ॥
શ્રેયાંસાદિશ્રાદ્ધલક્ષ-ત્રયી પંચસહસ્ત્રયુક્ । સુભદ્રાદિશ્રાવિકાણાં પંચ
લક્ષાસ્તથોપરિ ॥ ૧૫ ॥ ચતુષ્પંચાશ્ત્સહસ્ત્રાઃ કેવલંજ્ઞાનિનાં પુનઃ । સ્યુ-
ર્વિંશતિઃ સહસ્ત્રાણિ લોકાલોકાવલોકિનાં ॥ ૧૬ ॥ સકલાક્ષરસંયોગ-
વિચ્છતુર્વશપૂર્વિણાં । ચતુઃસહસ્રી સંયુક્તા પંચાશૈઃ સસભિઃ શતૈઃ ॥ ૧૭ ॥

નિશાનીઓ કરી. (૮) મહાશય વિગેરેમાં કેટલાકે રૂપ્યમય, કેટલાકે પટસૂત્રમય અને
કેટલાકે સૂત્રમય નિશાનીઓ કરી. (૯) તે યજ્ઞોપવિત કહેવાળી કે જે અધ્યાપિ
તત્ત્વશૂન્ય આત્માઓ પણ પૂર્વરૂઢિથી ત્રણ દોરાવાળી ધારણ કરે છે. (૧૦) હવે કેટ-
લોક કાઢ ગયા પછી સાધુમાર્ગનો વ્યવચ્છેદ થવાથી તે ઘણા દ્વિજો મિથ્યાત્વી થઈ ગયા;
કેટલાક શ્રાવકો પણ રહ્યા. (૧૧) અનુક્રમે પર્વત, સુલસ અને પિષ્પલાદ વિગેરે
યજ્ઞ અને જીવર્હિસાદિવડે દૂષિત એવા અનાર્ય વેદો બનાવ્યા. (૧૨)

ઋપમપ્રમુને પુંડરીક વિગેરે ચોરાશી ગણધરો થયા અને ગણ પણ તેટલા જ પ્રવર્ત્યા.
(૧૩) યીકલ્પસૂત્રમાં પ્રથમ ગણધર ઋપમસેન કહેલ છે તે પુંડરીકનું જ નામાંતર છે,
એમ અન્ય કહે છે. પ્રમુના સ્વહસ્તદીક્ષિત ૮૪૦૦૦ સાધુઓ થયા. બ્રાહ્મી-સુંદરી વિગેરે
ત્રણ લાખ સાધ્વીઓ થઈ. (૧૪) શ્રેયાંસાદિ ત્રણ લાખ ને પાંચ હજાર શ્રાવકો થયા.
સુભદ્રા વિગેરે પાંચ લાખ ને ચોપન હજાર શ્રાવિકાઓ થઈ. લોકાલોકાવલોકી વીશ
હજાર કેવલજ્ઞાની મુનિઓ થયા. (૧૫-૧૬) સર્વાચરસંયોગને જાણનારા ચૌદપૂર્વી
મુનિ ચાર હજાર સાત સો ને પચાસ થયા. (૧૭) નવ હજાર અવધિજ્ઞાની થયા. વીશ-

અવધિજ્ઞાનભાજાં તુ સહસ્રાણિ નવાભવન્ । શતા વૈક્રિયલબ્ધીનાં પદ
સહસ્રાશ્ચ વિંશતિઃ ॥ ૧૮ ॥ મનઃપર્યાયભાજાં ચ સહસ્રા દ્વાદશોપરિ ।
પંચાશ્ચાઃ પદ્મશતા જ્ઞેયાઃ પંચાશ્ચાઃ સસ વા શતાઃ ॥ ૧૯ ॥ વાદિનાં ચ
સહસ્રા દ્વા-દશા દ્વચ્છ્રાશ્ચ પદ્મશતાઃ । નિર્મથાનાં સહસ્રાણિ મુક્તિ
પ્રાપ્તાનિ વિંશતિઃ ॥ ૨૦ ॥ મુક્તિ પ્રાપ્તાશ્ચ સાધ્વીનાં ચત્વારિંશત્સહસ્રકાઃ ।
સ્વદીક્ષિતાપેક્ષયૈષા સંખ્યા સર્વા ભવેદિહ ॥ ૨૧ ॥ દ્વાવિંશતિઃ સહસ્રાણિ
શતાનિ ચ નવોપરિ । અનુત્તરવિમાનેષુ-ત્પન્નાન્યંતિપદાં પ્રભોઃ ॥ ૨૨ ॥

પંચાપશ્ચોત્તુંગઃ સ્વર્ણરુક્ વૃપલાંઘનઃ । વ્યહાર્પીત્પૂર્વલક્ષં સ સહ-
સ્રાવ્દોનિતં ભુવિ ॥ ૨૩ ॥ સચ્છીરોમકૃતાકાર-મર્હતાં લાંઘનં ભવેત્ ।
વ્યવસ્થોપલક્ષ્યાવયવં શૃપેભતુરગાદિકં ॥ ૨૪ ॥ વરદં ચાક્ષમાલાં ચા-
પસવ્યકરયોર્દધત્ । માતુર્લિંગં પાશકં ચ વિશ્રદ્ધામકરદ્વયે ॥ ૨૫ ॥ યજ્ઞઃ
શ્રીગોમુખઃ સ્વર્ણ-વર્ણાંગો ગજવાહનઃ । ચતુર્ભુજો જયત્યાદિ-દેવસેવક-
વત્સલઃ ॥ ૨૬ ॥ વામે ધનુર્વજ્રચક્રાં-કુશાન્ પાણિચતુષ્ટયે । દક્ષિણે
વરદં ઘાણં ચક્રં પાશં ચ વિશ્રતી ॥ ૨૭ ॥ દેવી ચક્રેશ્વરી નામ્ના-પ્રતિ-

હજાર ને છ સો વૈક્રિયલબ્ધિવાળા થયા. (૧૮) મનઃપર્યવજ્ઞાની ચાર હજાર છ સો ને
પચાસ અથવા સાત સો પચાસ થયા. (૧૯) વાદી ચાર હજાર છ સો ને પચાસ થયા.
વીશ હજાર મુનિઓ મોઢે ગયા. (૨૦) સાધ્વીઓ ચાલીશ હજાર મોઢે ગઈ. આ ઘણી
સંખ્યા સ્વદીક્ષિતની અપેચાદિ સમજવી. (૨૧) ચાવીશ હજાર ને નવ સો પ્રમુખી પર્યાદાના
મુનિઓ અનુત્તરવિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા. (૨૨)

પાંચશે ધનુષ્ય ડંઘા, સ્વર્ણસમાન વર્ણવાળા ને શૃપમના લાંઘનવાળા પ્રમુખ કેવલજ્ઞાન
પામ્યા પછી એક હજાર વર્ષે ન્યૂન એક લાખ પૂર્વ પૃથ્વીપર વિહાર કર્યો. (૨૩) અરિહં-
તને લાંઘન શોમાવાળા રોમમાં તેવા આકારવાળું હોય છે. તેમાં શૃપમ, તુરગાદિકના
અવયવો પ્રત્યક્ષ ઓલ્લછી શકાય છે. (૨૪) પ્રમુખો યજ્ઞ ગોમુખ નામનો, દક્ષિણ તર-
ફના પે હાથમાં વરદ ને અક્ષમાલાને ધારણ કરનારો અને ડાબી બાજુના પે હાથમાં
માતુર્લિંગ (બીજોરું) ને પાશને ધારણ કરનારો, સ્વર્ણવર્ણી શરીરવાળો, ગજના વાહન-
વાળો, ચાર મુઝાવાળો જયવંત વર્તે છે. તે આદિનાથના સેવકોનો વત્સલ છે. (૨૫-૨૬)
યજ્ઞની પદ્મેશ્વરી નામની ડાબી બાજુના ચાર હાથમાં ધનુષ્ય, વજ્ર, ચક્ર ને અંકુશને ધારણ
કરનારી તથા જમણી બાજુના ચાર હાથમાં વરદ, પાણ, ચક્ર અને પાશને ધારણ કરનારી,

चक्रा मतांतरे । जयत्यष्टभुजा तार्क्ष्य-वाहना कनकद्युतिः ॥ २८ ॥

पूर्वाणां लक्षमित्येकं श्रामण्यं परिपाल्य सः । अष्टापदं महाशैलं
जगाम विहरन् विभुः ॥ २९ ॥ तत्रोत्तमानगाराणां सहस्रैर्दशभिः सह ।
विधायानशनं पद्भि-रुपवासैरपानकैः ॥ ३० ॥ माघासितत्रयोदश्यां
धिष्ण्ये चाभिजिदाहये । पूर्वह्नि प्राप पर्यंका-सनस्थः परमं पदं ॥ ३१ ॥
ततः पूर्वोक्तविधिना शक्राद्यैः समहोत्सवे । प्रभोः कृत्तंगसंस्कारे गृहीतेषु
च सक्थिषु ॥ ३२ ॥ चक्रिरे भस्मना तेन तिलकानि नृपादयः । ततः
शेषा यथालाभं भस्ममिश्रमृदादिभिः ॥ ३३ ॥

अत्र चितादिस्वरूपमेवमावश्यकवृत्तौ हारिभद्रा-पूर्वेण भगवत्-
श्चिता वृत्ता, दक्षिणेनेक्ष्वाकूणां चिता त्र्यस्ता, अपरेण शेषसाधुचिता
चतुरस्ता, ततोऽग्निकुमारा वदनैः खल्वग्निं प्रक्षिप्तवन्तस्ततो लोकेऽग्नि-
मुखा देवा इति प्रसिद्धमित्यादि. प्रभोश्चिताग्निमसकृ-द्याचिता माहनैः
सुराः । आहुस्तान् याचकांस्ते च तथैव प्रथिता भुवि ॥ ३४ ॥ सदा-

आठ भुजावाळी, गरुडना वाहनवाळी अने कनकसमान कातिवाळी, जेजुं बीजुं नाम
अप्रतिचक्रा छे ते जय पामे छे. (२७-२८)

एकंदर एक लाख पूर्वनो श्रमणपर्याय पाळीने पृथ्वीपर विचरता प्रभु प्रांते अष्टापद
पर्वतपर पधार्या. (२९) त्यां पाणी विनाना छ उपवासवडे दश हजार उत्तम मुनिओनी
साथे प्रभुए अनशन कर्युं (३०) अने माघ वदि त्रयोदशीए अभिजित् नक्षत्रमां पूर्वा-
ह्ने पर्यंकासने स्थित रहेला प्रभु परमपदने पाय्या. (३१) पछी पूर्वे कही गया प्रमाणे
विधिपूर्वक शक्रादिके ऋषभप्रभुनो महोत्सवपूर्वक अंगसंस्कार कर्यो अने इंद्रादिके दाढा
विगेरे लीधी. (३२) पछी नृपादिके तेनी रक्षावडे तिलक कर्या अने त्यारपछी
भस्ममिश्र मृत्तिकाविगेरे जे लम्ब थयुं तेनावडे बीजाओथे तिलक कर्या. (३३)

अहीं चिता विगेरेनुं स्वरूप हारिभद्री आवश्यकवृत्तिमां आ प्रमाणे कहेल छेः—पूर्व
बाजुए भगवन्तनी चिता गोळ, दक्षिण बाजुए इक्ष्वाकु मुनिओनी (गणधरोनी) त्रिकोण
अने पश्चिमे शेष साधुनी चिता चोखुणी करे. पछी अग्निकुमारदेवो पोताना वदनवडे
अग्नि क्षेपन करे, तेथी लोकोमां देवो अग्निमुख होय छे एम प्रसिद्ध थयेल छे. इत्यादि.

प्रभुनी चिताना अग्निनी माहनोए देवो पासे वारंवार याचना करी त्यारे देवोए
तेमने याचक कथा तेथी तेओ याचक तरीके पृथ्वीमां प्रसिद्ध यया. (३४) तेओ ते

નિર્વાણમગ્નિં તં ધૃત્વા કુંડેષુ વેશમસુ । ત્રિસંધ્યં પૂજયંતસ્તે સંજાતા આ-
હિતાગ્નયઃ ॥ ૩૫ ॥ અર્હદૈત્ત્વાકવન્યસાધુ-ચિતાત્રયસમુદ્ભવઃ । ત્રિવિધોઽ-
ગ્નિઃ કષ્ટપાપહરોઽભૂદગ્નિહોત્રિણાં ॥ ૩૬ ॥

અથ વાર્ધકીરત્નેન ભરતસ્તત્ર પર્વતે । અર્ચીકરજ્જિનગૃહં ગવ્યૂતત્રિ-
તયોચ્છ્રૂતં ॥ ૩૭ ॥ યોજનાયામતદર્દ્દ-વિષ્કંભં તદ્વતુર્મુખં । ચતુર્વિંશદર્હ-
દર્ચા માનવર્ણાન્વિવતા દધૌ ॥ ૩૮ ॥ તસ્મિન્ સિંહનિપદ્યાલ્યે પ્રાસાદે
ભરતંશ્વરઃ । અકારયજ્જિનાર્ચનાં પ્રતિષ્ઠાં મુનિપુંગવૈઃ ॥ ૩૯ ॥ આતૃણાં
નવનવતેઃ પ્રતિમામાત્મનોઽપિ ચ । તથા સ્તૂપશતં તત્ર ચિતાસ્થાનેષ્વ-
રીરચત્ ॥ ૪૦ ॥ નવનવતેઽર્ચાતૃણા-મેકં સ્તૂપં જગદ્ગુરોઃ । મા કાર્પીત્ક-
શ્ચિદાક્રામ-ત્રેતદાશાતનામિતિ ॥ ૪૧ ॥ સંતક્ષ્ય દંડરત્નેન પરિતોઽષ્ટા-
પદં ગિરિં । અષ્ટૌ યોજનમાનાસ્ત-ન્મેલલાઃ સ વ્યરીરચત્ ॥ ૪૨ ॥
ચક્રે લોહમયાન્ યંત્ર-પુરુપાન્ દ્વારપાલકાન્ । તતઃ ક્રમેણ સગરા-
ત્મજૈર્વંશ્યાનુરાગતઃ ॥ ૪૩ ॥ કૃતાત્ર દંડરત્નેન પરિત્વા દિવ્યશક્તિના ।
મગીરથેન સા ગંગા-જલૌઘૈઃ પૂરિતા તતઃ ॥ ૪૪ ॥

નિર્વાણનો અગ્નિ પોતાના ધરમાં કુંડની અંદર દાખલ કરીને ત્રિસંધ્ય તેની પૂજા કરવા
લાગ્યા તેથી તેઓ આહિતાગ્નિ (અગ્નિહોત્રી) થયા. (૩૫) અરિહંત, હૃત્વાકુ (ગણ-
ધરો) અને અન્ય સાધુની ત્રણ પ્રકારની ચિતાથી ઉત્પન્ન થયેલો ત્રિવિધ અગ્નિ અગ્નિહો-
ત્રીઓને કષ્ટ ને પાપનો હરનાર થયો. (૩૬)

હવે વાર્ધકીરત્ન પાસે ચક્રીએ તે પર્વત ઉપર એક મહાન્ જિનગૃહ કરાવ્યું. તે ત્રણ
આઠ ઇંચું, એક યોજન લાંબું, અર્ધ યોજન પહોળું, ચાર દ્વારવાળું અને ચોવીસે સીધકરના
દેહમાન તથા વર્ણવાળી ચોવીસ પ્રતિમાવડે અલંકૃત કર્યું. (૩૭-૩૮) તે સિંહનિપદ્યા
નામના પ્રાસાદમાં ભરતચક્રીએ શ્રેષ્ઠમુનિઓ પામે જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (૩૯)
નવાણુ માદ્રઓની તેમ જ પોતાની પ્રતિમા કરાવી અને ચિતાને સ્થાને સો સ્તૂપ પનાવ્યા.
(૪૦) તેમાં ૯૯ સ્તૂપ ૯૯ માદ્રઓના ને એક પ્રમુનો એમ ૧૦૦ સ્તૂપ આ સ્થાનની
કોઈ ચાલવાથી આશાતના ન કરો એમ વિચારી ચિતાસ્થાને જ કર્યા. (૪૧) પછી
દંડરત્નવડે રોદાધીને અષ્ટાપદ પર્વત ફરતી યોજન યોજનપ્રમાણ આઠ મેટુદાઓ કરી
(૪૨) અને દ્વારવાળ તરીકે લોહમય યંત્રપુરુષો કર્યા. અનુક્રમે સગરચક્રીના પુત્રોએ
પોતાના વંશજના અનુરાગથી દંડરત્નવડે દિવ્યશક્તિથી પર્વત ફરતી ચાલ કરી અને
મગીરથે તે ચાલ ગંગાના જલવડે પૂરી. (૪૩-૪૪)

અથ પ્રકૃતં—પુત્રપૌત્રાદિકા શિષ્ય—પ્રશિષ્યાયેતિ ચ દ્વિધા । નામે-
યસ્ય ભગવતો—૬ભવત્પટ્ટપરંપરા ॥ ૪૫ ॥ તત્ર શિષ્યપ્રશિષ્યાદિ—પારં-
પર્યવ્યપેક્ષ્યા । પટ્ટાધિપાઃ પ્રભોઃ સંખ્યા—ત્રીતાઃ પ્રાપુઃ પરં પદં ॥ ૪૬ ॥
આદિત્યયશઆદીનાં યા તુ નિર્વાણપદ્ધતિઃ । સર્વાર્થસિદ્ધાંતરિતા નંદિ-
સૂત્રાદિપૂદિતા ॥ ૪૭ ॥ સાપેક્ષ્ય પુત્રપૌત્રાદીન્ પટ્ટેશાન્ કોશલાપ-
તીન્ । પ્રતિલોમાનુલોમાદિ—સ્તત્રૈવં સિદ્ધદંડિકા ॥ ૪૮ ॥

પટ્ટે વૃષભદેવસ્ય પ્રથમં ભરતેશ્વરઃ । આદર્શગૃહસંપ્રાપ્ત—કેવલો
નિર્વૃત્તિં યયૌ ॥ ૪૯ ॥ તતો રાજાદિત્યયશ—સ્તતો રાજા મહાયશાઃ ।
તતશ્ચાતિવલો રાજા તતો રાજા મહાવલઃ ॥ ૫૦ ॥ તેજોવીર્યઃ કીર્તિ-
વીર્યો દંડવીર્યો મહીપતિઃ । જલવીર્યશ્ચેતિ ભૂપાઃ ય્યાતા વૃષભવંશજાઃ
॥ ૫૧ ॥ અયં સ્થાનાંગાભિપ્રાયેણ નામક્રમઃ, આવશ્યકે તુ—રાયા આઙ-
ચ્છજસે ૧ મહાજસે ૨ અતિવલે ય ૩ વલભદે ૪ । વલધિરિય ૫ કિત્તિ-
વિરિય ૬ જલવિરિય ૭ દંડવિરિય ય ૮ ॥ ૧ ॥ હહ ચાન્યથાત્વમેક-
સ્યાપિ નામાંતરભાવાદ્ધાધાનુલોમ્યાચ્ચ સંભાવ્યત્વમ્મિતિ સ્થાનાંગવૃત્તૌ.
અભિરેવાષ્ટભિર્મૌલા—વધારિ મુકુટઃ પ્રભોઃ । વોતું નાશક્યતાન્યૈસ્તુ ક્રમા-

હવે પ્રસ્તુત કહે છે—નાભિરાજાના પુત્ર ઋષભદેવની પટ્ટપરંપરા પુત્ર-પૌત્રાદિકથી અને
શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિકથી એમ બે પ્રકારે ચાલી. (૪૫) તેમાં શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિ પરંપરાની
અપેક્ષા પ્રમુખા અસંખ્ય પટ્ટાધિપ મોઢે ગયા. (૪૬) આદિત્યયશ વિગેરેની જે નિર્વાણ-
પદ્ધતિ સર્વાર્થસિદ્ધ અંતરિત છે તે નંદીસૂત્રાદિકમાં કહેલી છે. (૪૭) પુત્રપૌત્રાદિની
અપેક્ષા કોશલાપતિની પટ્ટપરંપરા પ્રતિલોમ-અનુલોમાદિવડે સિદ્ધદંડિકામાં આ પ્રમાણે
ગતાવેલી છે. (૪૮)

ઋષભદેવની પાટે પ્રથમ ભરતેશ્વર થયા તે આદર્શશુવનમાં કેવલજ્ઞાન પામીને મોઢે
ગયા. (૪૯) તેની પાટે આદિત્યયશ, તેની પાટે મહાયશા, તેની પાટે અતિવલ, તેની
પાટે મહાવલ, (૫૦) પછી તેજોવીર્ય, પછી કીર્તિવીર્ય અને પછી દંડવીર્ય ને આઠમે પાટે
જલવીર્ય—એ પ્રમાણે ઋષભપ્રમુખા વંશમાં રાજાઓ થયા. (૫૧) સ્થાનાંગને અભિપ્રાયે
આ ક્રમ છે. આવશ્યકમાં તો—‘ આદિત્યયશ, મહાયશા, અતિવલ, વલમદ્ર, વલવીર્ય,
કીર્તિવીર્ય, જલવીર્ય ને દંડવીર્ય—એમ આઠ પાટ કહી છે. ’ અહીં જે જુદાપણું છે તે નામા-
ંતરના કારણથી અથવા નાથાના અનુલોમપણાથી જણાય છે, એમ સ્થાનાંગની વૃત્તિમાં
કહ્યું છે. આ આઠ પાટસુધીના રાજાઓએ ઋષભપ્રમુખો મુકુટ મસ્તકે ધારણ કર્યો. ત્યાર-

द्दीनवपुर्वलैः ॥ ५२ ॥ मुञ्चैते भरतार्द्धस्य राज्यमादर्शसद्गति । केवलं प्राप्य प्रपन्न—मुनिवेपाः शिवं ययुः ॥ ५३ ॥

एवं निरंतरं सिद्धिं ययुर्लक्षाश्चतुर्दश । ततः सर्वार्थसिद्धेऽगा—देक-
स्तस्यान्वये नृपः ॥ ५४ ॥ पुनर्निरंतरं जग्मुः सिद्धिं लक्षाश्चतुर्दश ।
एकः सर्वार्थसिद्धेऽगा—त्युनरेवमिति क्रमः ॥ ५५ ॥ तावद्यावदसं-
ख्याः स्यु—नृपाः सर्वार्थसिद्धिगाः । चतुर्दशचतुर्दश—लक्षव्यवहिता
अपि ॥ ५६ ॥ ततः पुनर्ययुर्मुक्तिं नृपलक्षाश्चतुर्दश । द्वौ च सर्वा-
र्थसिद्धेऽथ मुक्तिं लक्षाश्चतुर्दश ॥ ५७ ॥ भूयः सर्वार्थसिद्धे द्वौ
मुक्तौ लक्षाश्चतुर्दश । यावच्च द्विकसंख्याका असंख्येया भवन्ति
ते ॥ ५८ ॥ एवमंतरिता लक्षै—श्चतुर्दशभिरंतरा । निरंतरं नृप-
वरै—र्गच्छद्भिः पदमव्ययं ॥ ५९ ॥ स्युः प्रत्येकमसंख्येया एवंत्रिचतुरादयः ।
पंचाशदंताः सर्वार्थ—सिद्धिं प्राप्ता महाशयाः ॥ ६० ॥ युग्मं ॥ उक्तं च—
चउदसलक्ता सिद्धा निवर्द्धणेको य होइ सव्वहे । एवं एकट्ठाणे पुरि-
सजुगा होतऽसंखेज्जा ॥ ६१ ॥ पुणरवि चोदसलक्ता सिद्धा निवर्द्धण

पक्षीना पाटे आवेल राजाभो अनुक्रमे हीनशरीर ने हीनबळवाळा होवार्थी ते मुकुटने धारण
करी शक्या नहीं. (५२) ए आठे पाटना राजाभा भरतार्धेना राज्यने भोगवीने आरिसा-
भुषनमां केवळज्ञान पापी मुनिवेष धारण करी मोचे गया. (५३)

सिद्धदंडिका शुरु—एम चौद लाख पाटमुधी बघा राजाभो मोचे गया पक्षी तेनी
पाटना एक राजा सर्वार्थसिद्धे गया. (५४) वाळा चौद लाख मोचे गया पक्षी एक
राजा सर्वार्थसिद्धे गया. ए प्रमाणे त्यामुधी समजवुं के चौद लाखने आंतरे आंतरे एकेक
सर्वार्थसिद्धि ए गया ते असंख्य थाय. (५५-५६) त्यारपक्षी चौद लाख मोचे ने वे सर्वा-
र्थसिद्धे गया. त्यारपक्षी चौद लाख मुचित ए गया. (५७) करीथी वे सर्वार्थसिद्धिमां
गया अने त्यारपक्षी चौद लाख मुचितमां गया, ते पवेनी संख्यावाळा पण असंख्य थाय
त्यामुधी समजवुं. (५८) पछी चौद चौद लाख निरंतर मोचे जनारा राजाभोना गा-
ळामां ग्रण ग्रण अने पक्षी चार चार सर्वार्थसिद्धे जाय. ते पण असंख्याता थाय त्यामुधी
समजवुं. एम यावत् आंतरे आंतरे पचास पचासमुधी सर्वार्थसिद्धे जनारा पण असंख्याता
थाय त्यामुधी समजवुं. (५९-६०) (अही ग्रण मागधी गाथाभो छे तेनो अर्थ उपर

दोवि सव्वट्ठे । दुग्ठाणोवि असंखा पुरिसजुगा होंति नायव्वा ॥ ६२ ॥
जाव य लक्खा चोदस सिद्धा पन्नास होंति सव्वट्ठे । पन्नासट्ठाणो वि ह
पुरिसजुगा होंतऽसंखेज्जा ॥ ६३ ॥ अनुलोमा भवेत्सिद्ध—दंडिकेयमि-
तोऽन्यथा । रीत्यानयैव भवति विलोमा सिद्धदंडिका ॥ ६४ ॥

तथाहि—सर्वार्थसिद्धे प्रथमं ययुर्लक्षाश्चतुर्दश । तत एकोऽगमत्सिद्धिं
पुनर्लक्षाश्चतुर्दश ॥ ६५ ॥ सर्वार्थं जग्मुरेवं च स्युरेकैकेऽप्यसंख्यकाः ।
मुक्ताश्चतुर्दश चतु—र्दशलक्षकृतांतराः ॥ ६६ ॥ एवं पंचाशदंतानां विमु-
क्तानां निरंतरं । स्यात्प्रत्येकमसंख्यानां विलोमा सिद्धदंडिका ॥ ६७ ॥
उक्तं च—विवरीयं सव्वट्ठे चउदसलक्खाउ निव्वुत्थो एगो । सच्चेव य
परिवाडी पन्नासा जाव सिद्धीए ॥ ६८ ॥

मुक्तौ सर्वार्थसिद्धे च द्वे द्वे लक्षे निरंतरं । ययुस्ते समसंख्याका
एयं त्रिचतुरादयः ॥ ६९ ॥ यावल्लक्षा असंख्येयाः स्युस्तुल्या उभयोरपि ।
समसंख्या भवेत्सिद्ध—दंडिकेयं तृतीयिका ॥ ७० ॥ उक्तं च—तेण परं

प्रमाणे ज छे.) (६१-६२-६३.) आ अनुलोमसिद्धदंडिका जाणवी. आ रीते ज प्रसि-
लोमसिद्धदंडिका (त्यारपल्ली) बीजी जाणवी. (६३)

ते आ रीते—सर्वार्थसिद्धे चौद लाख गया पल्ली एक सिद्ध थाय. वळी चौद लाख सर्वा-
र्थसिद्धे गया पल्ली एक सिद्ध थाय. ए एकेके पण चौद चौद लाखना आंतरावाळा असंख्याता
थाय. (त्यारपल्ली चौद लाखना आंतरामां वे सिद्ध थाय ते पण आंतरावाळा असंख्याता
थया पल्ली त्रण त्रण, चार चार) यावत् पचाम पचास आंतरे आंतरे सिद्ध थनारा
असंख्याता थाय त्यांसुधी समजवुं. आ विलोमसिद्धदंडिका समजवी. (६५-६७) कष्टुं
छे के—‘ प्रथमथी विपरीतपणे एटले चौद लाख सर्वार्थे ने एक सिद्धिए. ए परिपाटीए
यावत् पचास पचास सिद्ध थाय त्यांसुधी समजवुं. ’ (६८) (आ बीजी प्रतिलोम-
सिद्धदंडिका जाणवी.)

त्यारपल्ली वे लाख मुक्तिमां वे लाख सर्वार्थे एम सरखी संख्याए जाय, ते असं-
ख्याता थया पल्ली ते ज रीते त्रण लाख मुक्तिए ने त्रण लाख सर्वार्थे एम असंख्याता
थया पल्ली ए रीते त्रण त्रण लाख, चार चार लाख असंख्याता थाय. एम सरखी संख्या-
वाळा असंख्याता असंख्याता मुक्तिए ने सर्वार्थसिद्धे जाय. आ बीजी समसंख्यासिद्ध-
दंडिका जाणवी. (६९-७०) कष्टुं छे के—‘ त्यारपल्ली वे वे लाख वे स्थानके एटले

दुदुलकाइ दो दो ठाणाइ समग वच्चंति । सिवगइसव्वठेहिं इणमो तेसिं
विहा होइ ॥७१॥ दो लक्का सिद्धीए दो लक्का नरवईण सव्वठे । एवं
तिलक्क चउ पंच जाव लक्का असंखिज्जा ॥ ७२ ॥

ततश्चित्रांतराः ख्याता—श्चतस्रः सिद्धदंडिकाः । एकादिरेकाभ्यधिका
तत्राद्या सिद्धदंडिका ॥ ७३ ॥ एकादिद्व्युत्तरान्या स्या—देकादिस्त्युत्तरा
परा । स्यात्सिद्धदंडिका तुर्या द्वित्र्यादिविषमोत्तरा ॥ ७४ ॥ आदावेको
ययौ मुक्तिं द्वौ सर्वार्थेषु जग्मतुः । ततस्त्रयो ययुर्मुक्तिं सर्वार्थेऽथ चतु-
ष्टयं ॥ ७५ ॥ इत्येकोत्तरया वृद्ध्या मुक्तिसर्वार्थसिद्धयोः । तावद्वाच्या
असंख्येयाः स्युर्यावत्ते द्वयोरपि ॥ ७६ ॥ इयमेकोत्तरैकादिः स्याच्चित्रां-
तरदंडिका । द्वितीया द्व्युत्तरैकादिः साप्येवं परिभाव्यते ॥ ७७ ॥
आदावेको ययौ मुक्तिं सर्वार्थे च ततस्त्रयः । ततो मुक्तौ ययुः पंच
सर्वार्थे सप्त ते ययुः ॥७८॥ एवं द्व्युत्तरया वृद्ध्या मुक्तिसर्वार्थसिद्धयोः ।
यावद्भवंत्यसंख्येया—स्तावद्वाच्या द्वयोरपि ॥ ७९ ॥ एकस्ततः परं मुक्तौ
सर्वार्थे च चतुष्टयं । मुक्तौ जग्मुस्ततः सप्त सर्वार्थे च ततो दश ॥८०॥

सिद्धगतिमां ने सर्वार्थे जाय. ए प्रकारे तेनुं विधान जाणवुं. बे लाख सिद्धिए ने बे लाख
राजाओ सर्वार्थे, ए प्रमाणे त्रय त्रय लाख, चार चार लाख, पांच पांच लाख यावत्
असंख्याता लाख सिद्धे ने असंख्याता लाख सर्वार्थे जाय.' (७१-७२)

त्यारपद्धी चौथी चित्रांतरा सिद्धदंडिका चार प्रकारे जाणवी. एकादि एकाधिक
पहेली दंडिका, एकादि बे अधिक बीजी दंडिका, एकादि त्रय अधिक त्रीजी दंडिका अने
चौथी बे त्रय विगेरे विषमोत्तर संख्यावाळी दंडिका जाणवी. (७३-७४) तेमां पहेली
दंडिकामां एक भुक्तिए, बे सर्वार्थे, त्रय भुक्तिए, चार सर्वार्थे—(७५) आम एकेकनी
वृद्धिए सिद्ध धनार ने सर्वार्थे जनारनी संख्या त्यांमुधी समजवी के ते बने असंख्याता
थाय. (७६) आ एकादिएकोत्तरचित्रांतरदंडिका जाणवी. त्यारपद्धी बीजी एकधी
आरंभीने बवे अधिक संख्यावाळी दंडिका आ प्रमाणे समजवी—(७७) एक मोचे, त्रय
सर्वार्थे, पांच मोचे, सात सर्वार्थे. (७८) आ प्रमाणे द्विउत्तर वृद्धिए त्यांमुधी वधडुं के,
ते रीते मोचे जनार ने सर्वार्थे जनारनी संख्या असंख्याती थाय. (७९) त्यारपद्धी त्रीजी
दंडिकामां एक भुक्तिए, चार सर्वार्थे, सात भुक्तिए, दश सर्वार्थे, (८०) एम त्रय

एवं त्र्युत्तरया वृद्ध्या—ऽसंख्येयाः स्युर्द्वयोरपि । तृतीया त्र्युत्तरैकादिः
 स्याच्चित्रांतरदंडिका ॥ ८१ ॥ चतुर्थी च विचित्रा स्या—तस्याः पूर्व-
 महर्षिभिः । उपायोऽयं वक्ष्यमाणः परिज्ञानाय दर्शितः ॥ ८२ ॥ एक ऊर्ध्व-
 मधश्चैकः पुनरूर्ध्वमधः पुनः । ऊर्ध्वाधः परिपाठ्यैव—मेकोनत्रिंशतं त्रिकान्
 ॥ ८३ ॥ स्थापयेत्प्रथमे चात्र प्रक्षिपेन्नैव किंचन । प्रक्षेपाः स्युः क्रमादेते
 द्वितीयादित्रिकेषु तु ॥ ८४ ॥ दुग २ पण ५ नवगं ९ तेरस १२ सत्त-
 रस १७ दुवीस २२ छच्च ६ अट्टेव ८ । वारस १२ चउदस १४ तह
 अट्टा—वीस २८ छव्वीस २६ पणवीसा २५ ॥ ८५ ॥ एक्कारस ११ तेवीसा
 २३ सीयाला ४७ सत्तरि ७० सत्तहत्तरिया ७७ । इग १ दुग २
 सत्तासीई ८७ इगहत्तरि ७१ मेव चावट्टी ६२ ॥ ८६ ॥ अउणत्तरि ६९
 चउवीसा २४ छायाल ४६ सयं १०० तहेव छव्वीसा २६ । एए किर
 परकेवा वीअतिगाईसु अणुकमसो ॥ ८७ ॥ क्षेपेष्वाभीषु चिसेषु यद्रूपाः
 स्युस्त्रिका इमे । क्रमात्तावंतस्तावंतः सिद्धिसर्वार्थसिद्धयोः ॥ ८८ ॥ त्रयो
 मुक्तौ ततः पंच सर्वार्थेऽष्टौ ततः शिवे । ततो द्वादश सर्वार्थे ततः षोडश
 निर्वृतौ ॥ ८९ ॥ इत्येवमेकोनत्रिंश—तमे स्थाने ययुः शिवं । एकोनत्रिंश-

त्रय वधतां त्यासुधी वधवुं के यावत् मोचे जनार अने सर्वार्थे जनारनी संख्या असं-
 ख्याती थाय. आ त्रीजी एकादित्रिउत्तराचित्रांतरदंडिका जाणवी. (८१) चौथी
 विचित्रदंडिका जाणवानो उपाय महर्षिओए आ प्रमाणे कह्यो छे—(८२) एक लाइ-
 नमां अथवा उपर नीचे ओगणत्रीश प्रगडा मूकवा. पछी तेमां नीचे प्रमाणे प्रक्षेप
 करवो. तेमां पहेला प्रगडानी नीचे काई प्रक्षेप करवो नहीं. बाकीना २८ प्रगडा नीचे
 आ प्रमाणे प्रक्षेप करवो. (८३—८४) वे, पांच, नव, तेर, सत्तर, बावीश, छ, आठ,
 वार, चौद, अट्टावीश, छर्वाश, पचवीश, अग्यार, त्रेवीश, सुहताळीश, सीचेर, सत्तोतेर,
 एक, वे, सचाशी, इकोतेर, बासठ, ओगणोतेर, चोवीश, छेंताळीश, सो अने छवीश.
 आ प्रमाणे (जुदा जुदा २८) प्रक्षेप बीजा विगरे त्रिकमां अनुक्रमे करवा. (८५—८७)
 ए प्रमाणे नाखवाधी जे रूपना अंको थाय ते क्रमे तेटला तेटला सिद्धिमां ने सर्वार्थमां
 गमन करनार जाणवा. (८८) ते आ रीते—त्रय मुक्तिमां, पांच सर्वार्थे, आठ मुक्तिमां,
 वार सर्वार्थे, सोळ मुक्तिमां. (८९) बीश सर्वार्थे, पचीश मुक्तिए, नव सर्वार्थे,
 ३-९ ३-१३ ३-१७ ३-२२ ३-२६ ३-३०

वेषाद्या विषमोत्तरदंडिका ॥ ९० ॥ उक्तं च-सिवगइसव्वट्ठेहि दो दो
ठाणा विसमुत्तरा नेया । जाव उण्णतीसठाणे गुण्णतीसं पुण्ण छवीसाए
॥ ९१ ॥ अत्र जावेत्यादि यावदेकोनत्रिंशत्तमे स्थाने त्रिकरूपे षड्विंशतौ
प्रक्षिप्तायामेकोनत्रिंशद्भवन्ति.

ततो भवेद् द्वितीयेह विषमोत्तरदंडिका । पूर्वाचार्योदिताम्नायात्
श्रूयतां सा विभाव्यते ॥ ९२ ॥ प्रथमाया दंडिकाया अंकस्थानं यदन्तिमं ।
एकोनत्रिंशतं वारान् तल्लिखित्वा यथाक्रमं ॥ ९३ ॥ प्राग्वदाद्यं परित्य-
ज्य द्वितीयादिपदेषु च । प्रागुक्तक्षेपकक्षेपे संख्या भवति यावती
॥ ९४ ॥ तावन्तः सर्वार्थसिद्ध-सिद्ध्योर्ज्ञेया यथाक्रमं । एवं भवत्यसं-
ख्येया विषमोत्तरदंडिकाः ॥ ९५ ॥ आद्यायामादिमं स्थानं निर्वाण-
गतसूचकं । द्वितीयायां दंडिकायां सर्वार्थगतसूचकं ॥ ९६ ॥
तृतीयायां दंडिकायां पुनर्मुक्तिनिरूपकं । चतुर्थ्यां चादिमं स्थानं

अग्यार मुक्तिए, पंदर सर्वार्थे, सत्तर मुक्तिए, एकत्रीश सर्वार्थे, ओगणत्रीश मुक्तिए,
१-८ १-१२ १-१४ १-२८ १-२६
अठावीश सर्वार्थे, चौद मुक्तिए, छवीश सर्वार्थे, पचास मुक्तिए, सौतेर सर्वार्थे, ऐंशी
१-२५ १-११ १-२३ १-४७ १-४९ १-७३
मुक्तिए, चार सर्वार्थे, पाँच मुक्तिए, नेजुं सर्वार्थे, जुमोतेर मुक्तिए, पाँसठ सर्वार्थे, बाँतेर
१-१ १-२ १-८७ १-७१ १-१२ १-
मुक्तिए, सत्तावीश सर्वार्थे, ओगणपचास मुक्तिए, एक सो त्रय सर्वार्थे अने ओगणत्रीश
१-२४ १-४६ १-१०० १-२९
मुक्तिए) आ प्रमाणे ओगणत्रीशमे स्थाने ओगणत्रीश मोचे गया. ए पहेली विषमोत्तर-
दंडिका जाणवी. (९०) कहुं छे के-शिवगतिए ने सर्वार्थे बे बे स्थाने अनुक्रमे एवी
रीते जाणवुं के यावत् ओगणत्रीशमे स्थाने त्रयमां छवीश नांखवाथी ओगणत्रीश मुक्तिए
जाय. (९१) अही जावशब्दे ओगणत्रीशमा त्रिकरूपस्थानमां २६ नो प्रचेप होवाथी
२९ थाय छे.

हवे बीजी विषमोत्तरदंडिका पूर्वाचार्यकथित आम्नायथी आ प्रमाणे समजवी. (९२)
पहेली दंडिकानुं अंत्य अंकनुं स्थान जे २९ आवेल छे. ते २९ नो अंक ओगणत्रीश चार
सखवो. पछी अनुक्रमे पूर्वनी जेम पहेलुं स्थान वर्जाने २८ स्थानमां पूर्वप्रमाणे अंकनो
प्रचेप करवो. ते प्रक्षेपसाथे मेळवतां जे संख्या आवे ते अनुक्रमे सर्वार्थे ने मुक्तिए जनारी
समजवी. आ प्रमाणे असंख्याती विषमोत्तरदंडिका याय. (९३-९५) तेमां पहेलीमां
पहेलुं स्थान सिद्ध सूचक, बीजीमां पहेलुं स्थान सर्वार्थसूचक, (९६) त्रीजीमां पहेलुं

पुनः सर्वार्थसूचकं ॥ ९७ ॥ द्वितीयायां यथैकोनत्रिंशद्रूपैकके क्रमात् ।
एकोनत्रिंशतं वारान् लिखिते क्षेपकेषु च ॥ ९८ ॥ पूर्वोक्तेषु योजितेषु
सर्वार्थसिद्धमोक्षयोः । गतानां जायते संख्या सा चैवं भाव्यते क्रमात्
॥ ९९ ॥ एकोनत्रिंशदत्रादौ सर्वार्थे प्रययुस्ततः । एकत्रिंशद्युः सिद्धिं
द्विक्षेपकयोगतः ॥ ३०० ॥ सर्वार्थे च चतुस्त्रिंश-दष्टात्रिंशत्ततः शिवे ।
पर्यंते पंचपंचाशत् सर्वार्थेऽत्र ययुर्नृपाः ॥ ३०१ ॥

एकोनत्रिंशतं वारान् पंचपंचाशतं न्यसेत् । पूर्वोक्तक्षेपकक्षेपा-द्वा-
व्या तृतीयदंडिका ॥ २ ॥ क्षेपकास्तु सर्वास्वपि दंडिकासु ' दुग्गणन-
वगं ' इत्यादयः पूर्वोक्ता एव ज्ञेयाः. भाव्या एवमसंख्येया विषमोत्तर-
दंडिकाः । तावद्यावत्समुत्पन्नः पिता श्रीअजिताहंतः ॥ ३ ॥ उक्तं च-
विसमुत्तराए पढमा एवमसंखा विसमुत्तरा नेया । सब्वरथवि अंतिहं
अन्नाए आइमं ठाणं ॥ ४ ॥ अउणत्तीसं वारा ठावेउं नस्थि पढमि उ-

स्थान सिद्धिसूचक, चौधीमां पहेलुं स्थान सर्वार्थसूचक ए प्रमाणे क्रमसर जाणवुं. (९७)
बीजी विषमोत्तर दंडिकामां ओगणग्रीशनो अंक २९ वार लखवो अने पछी पूर्व-
प्रमाणे क्षेपकनी संख्या जोडवी एटले सर्वार्थे ने मोचे जनारनी संख्या अनुक्रमे आ
प्रमाणे आवशे. (९८-९९) आदिमां प्रक्षेप न होवाथी २९ सर्वार्थे, बीजीमां बेनो प्रक्षेप
होवाथी ३१ मुक्षितए, (३००) ग्रीजीमां पांचनो प्रक्षेप होवाथी ३४ सर्वार्थे, चौधीमां
नवनो प्रक्षेप होवाथी ३८ मुक्षितए-ए प्रमाणे पर्यंते ५५ राजा सर्वार्थे जनार आवशे.
(कारखके त्यां २९ मां २६ नो प्रक्षेप छे.) (३०१)

हवे ग्रीजी विषमोत्तरदंडिकामां उपरनो छेल्लो अंक ५५ छे ते ओगणग्रीश वार लखवो
अने तेमां पूर्वप्रमाणे प्रथम स्थानने मूकीने २८ स्थानमां २८ जुदा जुदा अंकनो प्रक्षेप
करवो. ए प्रमाणे बे अंक मेळववाथी जे अंक आवे ते सिद्ध ने सर्वार्थे जनार समजवो. आ
ग्रीजी दंडिका यह. (२)

क्षेपक अंक वधी दंडिकामां पूर्वे कक्षा प्रमाणे बे, पांच, नव विगेरे समजवा. आ
प्रमाणे असंख्य विषमोत्तरदंडिका समजवी. ते त्यां सुधी के बावत् अजितनाथजीना
पिता जितशत्रु राजा थया. (३) कहुं छे के- ' विषमोत्तरमां पहेलीनी जेम असंख्य विष-
मोत्तरादंडिका जाणवी. ते वधीमां पहेलीनुं छेल्लुं स्थान ते बीजीनुं आदिस्थान जाणवुं.
(४) ते ओगणग्रीश वार स्थापवुं ने तेमां पहेला स्थानमां प्रक्षेप न समजवो. बाकीना

रुक्तेवो । सेसे अडवीसाए सव्वत्थ दुगाइओ खेवो ॥ ५ ॥ सिवगइपढ-
मादीए वीयाए तह य होइ सव्वट्ठे । इय एगंतरियाए सिवगइसव्वट्ठ-
ठायाइं ॥ ६ ॥ एवमसंखिज्जाओ चित्तंतरगंडिया मुण्येयव्वा । जाव
जिअसत्तुराया अजिअजिणपिआ समुप्पन्नो ॥ ७ ॥ एवं-सर्वार्थसिद्ध-
निर्वाणे विहायान्यगतिप्पिवति । ययौ न पट्टभृत्कोऽपि वंशे श्रीवृषभप्रभोः
॥ ८ ॥ सर्वार्थसिद्धशब्दोऽत्र रूढोऽनुत्तरपंचके । अवकाशो भवत्यत्रै-ता-
वतामन्यथा कथं ॥ ९ ॥ उक्तं च-सर्वार्थशब्देन पंचानुत्तरविमानानि
लभ्यंत इति सिद्धदंडिकास्तोत्रावचूर्णौ । एवं च-अनुलोमा १ विलोमा २
च समसंख्या ३ ततः परा । एकद्वित्र्युत्तरा ६ एका-दिकाः स्युर्विपमो-
त्तराः ॥ १० ॥ एताश्च सप्तधा सिद्ध-दंडिकाः पूर्वमुक्तवान् । चक्रिणः
सगराख्यस्य सुबुद्धिः सचिवाग्रणीः ॥ ११ ॥ अष्टापदाद्रियात्रार्थं गतैः
सगरनंदनैः । गतिं वृषभवंश्यानां पृष्ट ऐतिह्यकोविदः ॥ १२ ॥

अष्टावीश स्थानमां प्रथम कक्षा प्रमाणे वे, पांच विगेरे अंकनो प्रचेप करवो. (५) तेमां
प्रथम दंडिकामां पहेलुं स्थान मुक्ति अने पळी सर्वार्थे, अने बीजी दंडिकामां पहेलुं स्थान
सर्वार्थे ने धीजुं मुक्तिए आ प्रमाणे एकांतरे सर्व स्थान समजवा. (६) आ प्रमाणे असंख्याती
विचित्रदंडिका यावत् अजितनाथना पिता नितशत्रु राजा थया त्यां सुधी समजवी.
(७) आ प्रमाणे ऋषभदेवना वंशमां कोइ पण पड्डघर राजा सर्वार्थमिद्ध के सिद्धस्थान
सिवाय धीजे गयेल नथी. (८) सर्वार्थसिद्ध शब्द अही पांचे अनुत्तर विमानवाचक
समजवो; नहीं तो एकला सर्वार्थसिद्धमां तो संख्याता देवो होवाथी तेनो समावेश ज थइ
शके नहीं. (९) कष्टुं छे के-‘सर्वार्थ शब्दे करीने पांचे अनुत्तर विमान समजवा.’
इति सिद्धदंडिकास्तोत्रावचूर्णौ. ए प्रमाणे अनुलोम १, प्रतिलोम २, समसंख्या ३,
एकद्वित्र्युत्तरा एकादिका ४-५-६ अने विपमोत्तरा ७-आ प्रमाणे सात सिद्धदंडिका
पूर्वे सगर नामना चक्रीना सचिवाग्रणी सुबुद्धि प्रधाने अष्टापद पर्वते यात्रार्थे गयेला
सगर चक्रीना पुत्रोए ऋषभदेवना वंशमां थयेलानी गति पूळी त्यारे पूर्वस्थिति जाण-
वामां प्रवीण एवा तेथे कहेली ते अही दाखल करी छे. (१०-१२) इति सिद्धदंडिका.

१ अनुलोमसिद्धदंडिका. (१)

सिद्धे	१४ लाख	१४ ला.	१४ ला.	१४ ला.	१४ ला.	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	यावत् ५० सुवी असंख्य
सर्वार्थ	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	

२ प्रतिलोमसिद्धदंडिका (२)

सर्वार्थ	१४ लाख	१४ ला.	१४ ला.	१४ ला.	१४ ला.	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	यावत् ५० सुवी असंख्य
सिद्धे	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	

३ समसंख्या सिद्धदंडिका (३)

सिद्धे	२ लाख	३ लाख	४ लाख	५ ला.	६ ला.	७ ला.	८ ला.	९ ला.	१० ला.	११ ला.	१२ ला.	यावत् असंख्य लाख
सर्वार्थ	२ लाख	३ लाख	४ लाख	५ ला.	६ ला.	७ ला.	८ ला.	९ ला.	१० ला.	११ ला.	१२ ला.	

चोथी चिन्तांतर दंडिका. ४. १ एकोत्तरा सिद्धदंडिका. (४)

सिद्ध	१	३	५	७	९	११	१३	१५	१७	१९	२१	२३	यावत्
सर्वार्थ.	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	असंख्य.

२ द्विउत्तरा सिद्धदंडिका. (५)

सिद्ध	१	५	९	१३	१७	२१	२५	२९	३३	३७	४१	यावत्
सर्वार्थ	३	७	११	१५	१९	२३	२७	३१	३५	३९	४३	असंख्य.

३ त्रिउत्तरा सिद्धदंडिका. (६)

सिद्ध	१	७	१३	१९	२५	३१	३७	४३	४९	५५	६१	यावत्.
सर्वार्थ.	४	१०	१६	२२	२८	३४	४०	४६	५२	५८	६४	असंख्य.

४ विचित्रा-विपमोत्तर सिद्धदंडिका. (७)

पहेली.					बीजी.					त्रीजी.				
मूल संख्या	लेपक अंक	शेष	संख्या	गति	मूल संख्या	लेपक अंक	शेष	संख्या	गति	मूल संख्या	लेपक अंक	शेष	संख्या	गति
१	३३	०	३	सिद्धि	२६	०	२६	स.	५५	०	५५	सि.		
२	३३	२	५	संशय	२६	२	२८	सि.	५५	२	५७	स.		
३	३३	५	८	सिद्धि	२६	५	३१	स.	५५	५	६०	सि.		
४	३३	८	१२	स.	२६	८	३५	सि.	५५	८	६४	स.		
५	३३	१३	१६	सि.	२६	१३	४२	स.	५५	१३	६५	सि.		
६	३३	१७	२०	स.	२६	१७	४६	सि.	५५	१७	७२	स.		
७	३३	२२	२५	सि.	२६	२२	५१	स.	५५	२२	७७	सि.		
८	३३	२६	३०	स.	२६	२६	५५	सि.	५५	२६	८१	स.		
९	३३	३०	३४	सि.	२६	३०	५९	स.	५५	३०	८५	सि.		
१०	३३	३४	३८	स.	२६	३४	६३	सि.	५५	३४	८९	स.		
११	३३	३८	४२	सि.	२६	३८	६७	स.	५५	३८	९३	सि.		
१२	३३	४२	४६	स.	२६	४२	७१	सि.	५५	४२	९७	स.		
१३	३३	४६	५०	सि.	२६	४६	७५	स.	५५	४६	१०१	सि.		
१४	३३	५०	५४	स.	२६	५०	७९	सि.	५५	५०	१०५	स.		
१५	३३	५४	५८	सि.	२६	५४	८३	स.	५५	५४	१०९	सि.		
१६	३३	५८	६२	स.	२६	५८	८७	सि.	५५	५८	११३	स.		
१७	३३	६२	६६	सि.	२६	६२	९१	स.	५५	६२	११७	सि.		
१८	३३	६६	७०	स.	२६	६६	९५	सि.	५५	६६	१२१	स.		
१९	३३	७०	७४	सि.	२६	७०	९९	स.	५५	७०	१२५	सि.		
२०	३३	७४	७८	स.	२६	७४	१०३	सि.	५५	७४	१२९	सि.		
२१	३३	७८	८२	सि.	२६	७८	१०७	स.	५५	७८	१३३	सि.		
२२	३३	८२	८६	स.	२६	८२	१११	सि.	५५	८२	१३७	सि.		
२३	३३	८६	९०	सि.	२६	८६	११५	स.	५५	८६	१४१	सि.		
२४	३३	९०	९४	सि.	२६	९०	११९	स.	५५	९०	१४५	सि.		
२५	३३	९४	९८	स.	२६	९४	१२३	सि.	५५	९४	१४९	सि.		
२६	३३	९८	१०२	सि.	२६	९८	१२७	स.	५५	९८	१५३	सि.		
२७	३३	१०२	१०६	सि.	२६	१०२	१३१	स.	५५	१०२	१५७	सि.		
२८	३३	१०६	११०	स.	२६	१०६	१३५	सि.	५५	१०६	१६१	सि.		
२९	३३	११०	११४	सि.	२६	११०	१३९	स.	५५	११०	१६५	सि.		
३०	३३	११४	११८	सि.	२६	११४	१४३	स.	५५	११४	१६९	सि.		

एवं च—स नवाशीतिपक्षेषु पंचाशल्लक्षकोटिषु । द्वासप्ततिपूर्वलक्ष-
न्यूनेषु जलधिष्विह ॥ १३ ॥ अतिक्रान्तेषु वृषभ-प्रभोर्निर्वाणकालतः ।
अजायत जिनः श्रीमा-नजितो जितकल्मषः ॥ १४ ॥ अजायन्तारके तुर्ये
निर्वृते त्वजितप्रभौ । परिपूर्णाः पयोधीनां पंचाशल्लक्षकोटयः ॥ १५ ॥

जंबूद्वीपे पुरात्रैव प्राग्विदेहविभूषणे । वत्साख्ये विजये शीता-नद्या
याम्यतटस्थिते ॥ १६ ॥ सुसीमायामभूत्पुर्यां राजा विमलवाहनः । प्रव-
व्राजारिदमन-गुरोः पार्श्वे स शुद्धधीः ॥ १७ ॥ मृत्वोत्पन्नश्च विजय-
विमानेऽमृतभुक्त्या । त्रयस्त्रिंशत्सागरायु-भुक्त्वामृदजितो जिनः ॥ १८ ॥
पूरयोध्या कोशलेषु जितशत्रुः प्रभोः पिता । विजया जननी राशि-वृषो
हस्ती च लाञ्छनं ॥ १९ ॥ राघशुक्लत्रयोदश्यां माघेऽष्टम्यां सितस्त्रिषि ।
माघे नवम्यां पौषे चै-कादश्यां विमलद्युतौ ॥ २० ॥ चैत्रस्य शुक्लपंच-
म्यां पंच कल्याणकान्यथ । चतुर्षु रोहिणी भं स्या-न्मृगशीर्षं च पंचमे
॥ २१ ॥ सर्वेषां ज्यवनं स्वर्गा-ज्जायते जन्म चार्हतां । अर्द्धरात्र एव

वृषभप्रभुना निर्वाणकाळी बोंतेर लाख पूर्वे न्यून अने ८९ पक्षे अधिक पचास लाख
क्रोड सागरोपम व्यतीत थये सते जीत्या छे कल्मष (पाप) जेणे एवा श्री अजितनाथ
प्रभु थया. (१३-१४) अजितप्रभु निर्वाण पाण्या त्वारे चोथा आराना परिपूर्ण पचास
लाख क्रोड सागरोपम थया. (कारण के अजितनाथ प्रभुतुं आयुष्य बोंतेर लाख पूर्वतुं
हत्तु.) (१५)

श्रीअजितनाथ प्रभुतुं वृत्तांत—पूर्वे आ ज जंबूद्वीपना पूर्वमहाविदेहना भूषणरूप अने
शीता नदीना दक्षिण किनारे रहेला वत्स नामना विजयमां सुसीमा नामे नगरी छे तेमां
विमलवाहन नामे राजा थया. ते शुद्ध बुद्धिवाळाए अरिदमन गुरुनी पासे दीक्षा लीधी.
(१६-१७) ते मरुण पामीने विजय नामना अनुत्तर विमानमां देवपणे उत्पन्न थया.
त्यां तेश्रीश सागरोपमतुं आयुष्य भोगवीने कोशल देशमां अयोध्या नगरीमां जितशत्रु
राजा पिताना अने विजया माताना पुत्र वृषराशि ने हस्तिना लाञ्छनवाळा अजितनाथ
थया. (१८-१९) वैशाख शुदि १३, माघ शुदि ८, माघ शुदि ९, पौष शुदि ११
अने चैत्र शुदि ५—आ प्रमाणे तेमना पांच कन्याणकनी तिथि समजयी. तेमां
चार कन्याणक रोहिणी नक्षत्रमां अने पांचतुं मृगशीर्ष नक्षत्रमां थयेल समजवुं.
(२०-२१) सर्वे प्रभुतुं स्वर्गधी ज्यवन अने जन्म अर्द्धरात्रे ज थाय छे. व्रता-

વેલા—નૈયત્યં ન વ્રતાદિષુ ॥ ૨૨ ॥ અહોભિઃ પંચભિન્યૂના માસા ગર્ભ-
 સ્થિતૌ નવ । તતઃ કૃતજનાનંદજન્માભૂદજિતપ્રભોઃ ॥ ૨૩ ॥ દ્વાસસત્યા
 પૂર્વલક્ષે—રધિકે તેજસાધિકઃ । શેષે તુર્યારકસ્યાર્દ્ધે જાતોઽસૌ જગદીશ્વરઃ
 ॥ ૨૪ ॥ અત્ર તુર્યારકસ્યાર્દ્ધે દ્વાચત્વારિંશદર્પસહસ્ત્રોનપંચાશલ્લક્ષકોટિસા-
 ગરોપમમાનમવસેયં. રાગાયૈર્નજિતો યસ્મા—દ્ગર્ભસ્થે વા પ્રભૌ પ્રસૂઃ । ઘૂતે
 યન્ન જિતા પત્યા તતોઽભૂદજિતાભિધઃ ॥ ૨૫ ॥ અષ્ટાદશ પૂર્વલક્ષાઃ
 કૌમાર્યમભવત્પ્રભોઃ । ત્રિપંચાશત્પૂર્વલક્ષાઃ સપૂર્વાંગા નરેન્દ્રતા ॥ ૨૬ ॥
 ધનુઃશતાનિ સાર્દ્ધાનિ ચત્વારિ વપુરુચ્છ્રયઃ । સુપ્રમાણ્યા ચ શિબિકા
 વ્રતકાલેઽભવત્પ્રભોઃ ॥ ૨૭ ॥ બ્રહ્મદત્તગૃહેઽયોધ્યા—પુરે પ્રથમપારણા ।
 છાદ્યસ્થ્યં દ્વાદશાબ્દાનિ જ્ઞાનં સસચ્છદે તરૌ ॥ ૨૮ ॥ સપૂર્વાંગાઃ પૂર્વલક્ષા
 ગૃહે સ્થિત્વૈકસતર્તિ । પૂર્વાંગોનં પૂર્વલક્ષ—મેકં સંયમિતાં દધૌ ॥ ૨૯ ॥
 દ્વાસસર્તિ પૂર્વલક્ષા—પ્યાયુઃ સર્વમપાલયત્ । અભૂવન્ પંચનવતિઃ પ્રભોર્ગણ-
 ધરોત્તમાઃ ॥ ૩૦ ॥ સ્વદીક્ષિતાનાં સાધૂનાં લક્ષમેકમભૂત્પ્રભોઃ । તિસ્ત્રો
 લક્ષાશ્ચ સાધ્વીનાં સહસ્રૈર્દ્વિશતાધિકાઃ ॥ ૩૧ ॥ ત્રિલક્ષી દ્વિસહસ્ત્રોના

દિકમાં કાલનો નિયમ નથી. (૨૨) પાંચ દિવસે ન્યૂન નવ માસની ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ
 થયે ઉત્પન્ન કર્યો છે. લોકમાં આનંદ જેમણે એવો અજિતપ્રશ્નનો જન્મ થયો. (૨૩)
 ઘોંતેર લાખ પૂર્વ અધિક અર્ધ ચોથો આરો શેષ રહે સતે તેજવડે સૂર્યની સમાન જગદીશ્વર
 અજિતનાથ થયા. (૨૪) અર્ધ ચોથા આરાતું અર્ધ ૪૨ હજાર વર્ષે ડૂન પચાસ લાખક્રોડ
 સાગરોપમ પ્રમાણ જાણ્યું. રાગાદિકવડે નહીં જીતાવાયી તેમ જ પ્રશ્ન ગર્ભમાં હતા
 ત્યારે માતા પતિસાથે ઘૂત રમતાં પતિથી ન જીતાવાયી તેથી અજિત એવું નામ પાડવામાં
 આવ્યું. (૨૫) અજિતપ્રશ્નના અઢાર લાખ પૂર્વ કૌમારાવસ્યામાં વ્યતીત થયા અને
 એક પૂર્વાંગ (૮૪ લાખ વર્ષ) યુક્ત ત્રેપન લાખ પૂર્વ રાજ્યપણું પાઢ્યું. (૨૬) પ્રશ્નું
 શરીર ૪૫૦ ધનુષ્ય ડંચું હતું. દીઠા અવસરે તેમની શિબિકા સુપ્રમા નામની હતી. (૨૬)
 પ્રથમ પારણું ઓયોધ્યામાં બ્રહ્મદત્તને ઘરે કર્યું. ચાર વર્ષ છદ્મસ્થપણે રહ્યા અને સસચ્છદ
 ઘૃતની નીચે કેવલજ્ઞાન પામ્યા. (૨૮) ગૃહવાસમાં એક પૂર્વાંગ યુક્ત એકોતેર લાખ પૂર્વ
 રહ્યા અને ચારિત્રપર્યાય એક પૂર્વાંગે ન્યૂન એક લાખ પૂર્વનો થયો. (૨૯) એ પ્રમાણે
 કુલ ૭૨ લાખ પૂર્વનું આયુ પાઢ્યું. અજિતપ્રશ્નને ૯૫ ઉત્તમ ગણધરો થયા. (૩૦) પ્રશ્નના
 હસ્તદીક્ષિત એક લાખ સાધુ અને ત્રણ લાખ ને ત્રીશ હજાર સાધ્વીઓ થઈ. (૩૧) શાવકો

श्राद्धानां आधिका पुनः । पंच लक्षाः पंचचत्वारिंशत्सहस्रकाधिकाः
 ॥ ३२ ॥ विंशतिश्च सहस्राणि केवलज्ञानिनां प्रभोः । द्वाविंशतिः सह-
 स्राणि ते निर्दिष्टा मतांतरे ॥ ३३ ॥ मनोविदां सहस्रा द्वा-दशाढ्याः
 पंचभिः शतैः । सार्द्धैर्वावधिभाजां तु स्युश्चतुर्नवतिः शताः ॥ ३४ ॥
 सप्तत्रिंशच्छता विंशाः स्युश्चतुर्दशपूर्विणां । विंशतिर्वैक्रियवतां सहस्राः
 सचतुःशताः ॥ ३५ ॥ सहस्राः द्वादश चतुः-शताढ्या वादिनां मताः ।
 प्रत्येकबुद्धा विज्ञेयाः स्वशिष्यसमसंख्यकाः ॥ ३६ ॥ एवं सर्वेषामपि
 ज्ञेयं । सिंहसेनाभिधः श्रीमान् गणभृत्प्रथमः प्रभोः । तथा प्रवर्त्तिनी
 फल्गुः सगरौ भक्तभूपतिः ॥ ३७ ॥ वरदं मुद्गरं चाक्ष-सूत्रं पाशं च
 दक्षिणे । दोष्णां चतुष्टये विभ्रद् वामे करचतुष्टये ॥ ३८ ॥ बीजपूरं
 चाभयं चा-कुशं शक्तिं समुद्रहन् । महायक्षाभिधो यक्षः श्यामवर्णश्च-
 तुर्मुखः ॥ ३९ ॥ करीन्द्रवाहनोऽष्टाभि-र्भुजैः पात्यष्ट दिग्गजान् । द्विती-
 यस्याऽद्वितीयस्य प्रभोश्चरणसेवकान् ॥ ४० ॥ दधाना दक्षिणे पाणि-
 द्वये वरदपाशकौ । बीजपूरांकुशौ वामे गौरवर्णा चतुर्भुजा ॥ ४१ ॥ लोहा-

२९८००० यथा, आधिकाश्चो ५४५००० यद् (३२) बीश हजार केवलज्ञानी यथा.
 मतांतरे बायीश हजार कक्षा छे. (३३) मनपर्यवज्ञानी बार हजार पांचसो ने पचास
 यथा. अवधिज्ञानी ९४०० यथा. (३४) ३७२० चौदपूर्वी यथा. २०४०० वैक्रिय-
 लब्धिवाळा यथा. (३५) १२४०० वादी यथा. स्वशिष्यनी (मुनिभोनी) समसंख्या-
 वाळा प्रत्येकबुद्ध जाणवा. (३६) आ प्रमाणे वधा प्रभु माटे जाणवुं. सिंहसेन नामना
 प्रभुना प्रथम गणधर यथा, फल्गुश्री मुख्य प्रवर्त्तिनी यद्, सगरचक्री भक्त राजा यथा.

दक्षिण बाजुना चार हाथमां वरद, मुद्गर, अक्षसूत्र ने पाशने धारण करनार अने
 डावी बाजुना चार हाथमां बीजपूर, अभय, अंकुश ने शक्ति धारण करनारौ, श्यामवर्ण-
 वाळो ने चार मुखवाळो, महायक्ष नामनो यक्ष यथो. (३८-३९) ए हाथीना वाहन-
 वाळो यक्ष आठ भुजाओवडे आठ दिग्गजो के जे अद्वितीय एवा द्वितीय प्रभुना चरणना
 सेवको हता तेमनुं रचय करतो हतो. (४०) दक्षिण बाजुना वे हाथमां वरद अने पाश
 तथा डावी बाजुना वे हाथमां बीजपूर ने अंकुशने धारण करनारी, गौरवर्णवाळी, चार

सनाधिरूढा च नाम्नाजितबला सुरी । अजितप्रभुभक्तानां कम्पा दिशति
संपदः ॥ ४२ ॥ इति श्रीअजितः

जंबूद्वीपे प्राग्विदेहे विजये रमणीयके । पुर्यां शुभायां विपुल-व-
लोऽभूद्भूपतिः पुरा ॥ ४३ ॥ त्रैवेयके सप्तमेऽभू-त्संभ्रांतगुरुदीक्षितः ।
सैकोनत्रिंशदब्ध्यायु-स्त्रिदशोऽथ च्युतस्ततः ॥ ४४ ॥ कुणालदेशे श्राव-
स्त्यां जितारिनुपतेः सुतः । अभूत्सेनाकुक्षिरत्नं तृतीयः संभवो जिनः
॥ ४५ ॥ फाल्गुनस्याष्टमी शुक्ला शुक्ला सहचतुर्दशी । मार्गशीर्षस्य राका
च कार्तिकासितपंचमी ॥ ४६ ॥ चैत्रस्य पंचमी शुक्ला कल्याणतिथयः
प्रभोः । चतुर्षु मृगशीर्षं त-दार्द्रा भवति पंचमे ॥ ४७ ॥ मासा नव-
दिनैः पद्मि-रधिका गरभस्थितिः । तुरगो लाङ्घनं राशिः प्रभोर्मिथुन-
संज्ञकः ॥ ४८ ॥ ऊनैः पष्ठ्या पूर्वलक्षै-स्त्रिंशता लक्षकोटिभिः । वार्द्धीनां
श्रीमदजित-निर्वाणाच्छंभवोऽभवत् ॥ ४९ ॥ युक्ताः पष्ठ्या पूर्वलक्षै-र्वि-
ंशतिर्लक्षकोटयः । तुर्यारकस्याशिष्यंत वार्द्धीनां प्रभुजन्मनि ॥ ५० ॥

भुजावाळी, लोहासनपर आरूढ थयेली अजितप्रभा नामे देवी अजितप्रभुना भक्तोने
सुंदर एवी संपदा आपनारी थइ. (४१-४२) इति श्रीअजितः

श्री संभवनाथ वर्णन—जंबूद्वीपना पूर्वमहाविदेह क्षेत्रमां रमणीय नामना विजयमां शुभा
नामनी नगरीमां पहेलां विपुलबल नामनो राजा हतो. (४३) तेथे संभ्रांत गुरुनी पासे दीक्षा
लीधी. मरण पामीने सातमा त्रैवेयकमां २९ सागरोपमने आउखे देव थयो. त्यांथी ज्यवीने
कुणालदेशमां श्रावस्ति नामनी नगरीमां जितारि राजानी सेना नामनी राणीनी कुक्षिमां
पुत्ररत्नपणे उत्पन्न थया ते त्रीजा संभवनाथ तीथकर थया. (४४-४५) फाल्गुन शुदि ८,
मार्गशीर्ष शुदि १४, मार्गशीर्ष शुदि १५, कार्तिक वदि ५ अने चैत्र शुदि ५-आ तेमना
पांच कल्याणकोनी तिथि छे. चार कल्याणक मृगशीर्ष नक्षत्रमां अने पांचहुं आर्द्रा नक्ष-
त्रमां थयेल छे. (४६-४७) गर्भस्थिति नव मास ने छ दिवसनी, तुरगनुं लाङ्घन अने
प्रभुनी राशि मिथुन जाणवी. (४८) श्री अजितनाथजीना निर्वाणथी साठ लाख पूर्व
ऊण त्रीश लाख क्रोड सागरोपम व्यतीत थया त्यारे श्री संभवनाथजी गर्भमां आब्या.
(४९) ते वखते चोथा आराना वीश लाख क्रोड सागरोपम ने साठ लाख पूर्व बाकी
हता. (५०) सर्व अरिहंतोना जन्म समये चोथो आरो जेटलो बाकी रहे तेमां तेमनुं

सर्वेषामर्हतां जन्म-न्युक्तस्तुर्यारकस्य यः । शेषः स स्वायुषा हीनः शेषो
भवति निर्वृतौ ॥ ५१ ॥ स्वाम्यभूत्संभवो नाम्ना शुभातिशयसंभवात् ।
उत्पन्ने वा प्रभौ भूमौ भूरिशस्यसमुद्भवात् ॥ ५२ ॥ पूर्वलक्षाः पंचदश
कुमारत्वेऽवसरप्रभुः । राज्ये चतुश्चत्वारिंश-चतुःपूर्वांगसाधिकाः ॥ ५३ ॥
धनुःशतानि चत्वारि स्युः प्रभोर्वपुरुच्छ्रये । सिद्धार्थां शिविकाब्दानि
द्वाद्यस्थेऽस्य चतुर्दश ॥ ५४ ॥ सुरेन्द्रदत्तः आवस्थां दाता प्रथमपारणे ।
तले सालतरोर्ज्ञानं प्रादुरासास्य पंचमं ॥ ५५ ॥ चतुःपूर्वांगोनमेकं पूर्व-
लक्षं च साधुता । पट्टिश्च पूर्वलक्षाणि सर्वमायुः प्रकीर्तितं ॥ ५६ ॥
द्वयाब्दं शतं गणभृतो । द्वे लक्षे साधवः स्मृताः । लक्षत्रयं च साध्वीनां
सप्तद्विंशत्सहस्रकं ॥ ५७ ॥ लक्षद्वयं त्रिनवतिः सहस्राः आवकाः प्रभोः ।
पट् लक्षाणि सहस्राश्च पट्द्विंशत् आविकाः स्मृताः ॥ ५८ ॥ सहस्राणि
पंचदश केवलज्ञानशालिनां । सहस्रा द्वादश शतं सार्द्धं मानसवेदिनां
॥ ५९ ॥ नवावधिज्ञानभाजां सहस्राः पट्शताधिकाः । द्वे सहस्रे शतं
सार्द्धं स्युश्चतुर्दश पूर्विणः ॥ ६० ॥ वादिनां द्वादश सह-स्रास्तथा वैक्रि-
यस्पृशां । एकोनविंशतिः साष्ट-शताः स्युः सप्तसहस्रकाः ॥ ६१ ॥ चारुरु-

आयुष्य पाद करीए तो तेढलो तेमना निर्वाण पळी बाकी रहे. (५१) शुभातिशयना
संभवथी अथवा प्रभु गर्भमां आल्या त्यारथी भूमिमां घणुं धान्य उत्पन्न थवाथी प्रभुतुं
नाम संभवनाथ पाडवामां आबुं. (५२) पंदर लाख पूर्व कुमारवस्थामां व्यतीत थया
अने चार पूर्वांग युक्त ४४ लाख पूर्व राज्यनी प्रतिपालना करी. (५३) प्रभुतुं शरीर
४०० धनुष्य तंचुं हतुं. दीक्षा अवसरे शिविका सिद्धार्था नामनी हती. छद्मस्थपणामां चौद
वर्ष रखा हता. (५४) प्रथम पारणुं आवस्तिमां अ सुरेन्द्रदत्तने त्यां कर्तुं हतुं अने साल
वृत्तनी नीचे पांचमुं ज्ञान (केवलज्ञान) प्रगट थयुं हतुं. (५५) चार पूर्वांगे न्यून एक
लाख पूर्वनो दीक्षापर्याय अने एकंदर साठ लाख पूर्वमुं आयुष्य कथं छे. (५६) संभव-
नाथजीने १०२ गणधर, बे लाख साधु, ३३६००० साध्वीओ, (५७) २९३०००
आवको, ६३६००० आविकाओ कही छे. (५८) १५००० केवलज्ञानी, १२१५० मन-
पर्यवज्ञानी, (५९) नव हजार ने छसो (९६००) अवधिज्ञानी, २१५० चौदपूर्वी,
(६०) १२००० वादीओ अने १९८०० वैक्रियलब्धिवाळा थया. (६१) चार

गणभृन्मुख्यः प्रभोः श्यामा प्रवर्तिनी । सदा भक्तो महीपालो मित-
सेनः प्रकीर्तितः ॥ ६२ ॥ दक्षिणे नकुलं दामा—भयं विभृत्करत्रये ।
मातुलिंगं नागमक्ष—सूत्रं वामे करत्रये ॥ ६३ ॥ त्रिनेत्रस्त्रिमुखः श्याम-
वर्णो वह्निष्णवाहनः । पद्भुजस्त्रिमुखो जीया—त्रिमुखो नाम यक्षराट्
॥ ६४ ॥ वरदं चाक्षसूत्रं च दक्षिणे करयामले । वामे फलं चाभयं च
वधानेति चतुर्भुजा ॥ ६५ ॥ दूरितारिर्गौरवर्णा कल्याणं मेघवाहना ।
सदा ददाति भव्यानां संभवप्रभुसेविनां ॥ ६६ ॥ इति श्रीसंभवः ।

जंबूद्वीपे प्राग्विदेहे विजयो मंगलावती । तत्र रत्नसंचयायां पुर्यां
राजा महाबलः ॥ ६७ ॥ स चादाय परित्रज्यां गुरोर्विमलवाहनात् ।
जयंतेऽभून्नयस्त्रिंश—त्पयोधिस्थितिकः सुरः ॥ ६८ ॥ ततोऽयोध्यामहा-
पुर्यां देशे कोशलनामनि । सिद्धार्थासवरक्षमाभू—त्सुतोऽभूद्भिनंदनः
॥ ६९ ॥ शुक्ल चतुर्थी वैशाखे माघे शुक्ला द्वितीयिका । शुक्लेव द्वादशी
माघे पौषेशुक्ला चतुर्दशी ॥ ७० ॥ आवश्यकं तु—‘पोसे सुद्धचउइसि

नामना मुख्य गणधर, श्यामा नामे प्रवर्तिनी अने सदा भक्त मितसेन नामनो राजा
कह्यो छे. (६२) दक्षिण बाजुना त्रण हाथमां नकुल, दाम अने अभयने धारण करनार
तथा डाबी बाजुना त्रण हाथमां बीजोर, नाम ने अक्षसूत्रने धारण करनार, त्रण नेत्रवाळो,
त्रण मुखवाळो, श्याम वर्णवाळो ने मोरना वाहनवाळो, छ भुजावाळो त्रिमुख नामनो यक्ष
जयवंत बर्ते छे. (६३-६४) जमणा बे हाथमां वरद ने अक्षसूत्र अने डाबी बाजुना बे
हाथमां फल ने अभयने धारण करनारी चार भुजावाळी, गौरवर्णवाळी, मेघना वाहनवाळी
दूरितारि नामनी देवी संभव प्रभुनी सेवा करनाराभोतुं निरंतर कन्याण फरे छे. (६५)
इति श्री संभवः

श्री अभिनंदनरक्षामी वर्णन—आ जंबूद्वीपना पूर्वमहाविदेहमां मंगलावती विज-
यमां रत्नसंचया नामनी नगरीमां महाबल नामे राजा थया हता. (६६) तेओ विमल-
वाहन नामना गुरुपासे प्रत्रज्या अंशीकार करी, फल करीने जयंत नामना अनुत्तर विमा-
नमां ३३ सागरोपम आउखे देव थया. (६८) त्यांथी च्यबीने कोशल देशमां अयोध्या
नामनी महापुरीमां सवर राजा अने सिद्धार्था नामनी राणीना पुत्र अभिनंदन नामना
थया. (६९) वैशाख शुदि ४, माघ शुदि २, माघ शुक्ल १२, पौष शुक्ल १४ ने
वैशाख शुदि ८ आ पांच तेमना कन्याणकनी तिथिओ छे. चार कन्याणको अभिचि

अभीष्टमभिनन्दनजिणस्स त्ति ' ज्ञानकल्याणकदिनं दृश्यते, न चेयं शुद्ध-
चतुर्दश्येव भाविनीति वाच्यं, तस्या अभीचियोगासंभवात्पौषशुद्धचतु-
र्दश्यां हि पुनर्वसोरेव प्रायो योगः संभवेदिति. शुक्लाष्टमी च वैशाखे
कल्याणतिथयः प्रभोः । चतुर्थं धिष्ण्यमादित्यः पंचमे पुष्यमेव च ॥७१॥
अष्टौ मासा दिनान्यष्टा-विंशतिर्गैरभस्थितिः । वानरो लांछनं राशि-र्मि-
थुनाख्योऽभवत्प्रभोः ॥ ७२ ॥ पंचाशत्पूर्वलक्षोनै-र्दशभिर्लक्षकोटिभिः ।
सागैरैर्भगवांस्तुर्यो-ऽभवत्संभवमोक्षतः ॥ ७३ ॥ सपंचाशत्पूर्वलक्षा
दशाब्धिलक्षकोटयः । अशिष्यंत प्रभोर्जन्म-काले तुर्यारकस्य च ॥७४॥
यतोऽभिनंद्यते शक्रैः स्तूयते गर्भगोऽप्यतः । अभिनंदननामाभू-द्यद्वा
विश्वप्रमोदकृत् ॥ ७५ ॥ लक्षा द्वादश पूर्वाणां सार्द्धाः कौमार्यमष्ट च ।
पूर्वांगान्यथ पट्विंश-लक्षाः सार्द्धाश्च राजता ॥ ७६ ॥ पूर्वांगैरष्टभिर्न्यूनं
पूर्वलक्षं च साधुता । पंचाशत्पूर्वलक्षाणि सर्वमायुः प्रकीर्तितं ॥ ७७ ॥
धनुःशतत्रयं सार्द्धं प्रज्ञतो वपुरुच्छ्रूयः । अभिनंदनदेवस्या-भिनंदितशि-

नक्षत्रमां अने पांचमामां पुष्य नक्षत्र जाणवुं. (७०-७१) अहीं आवश्यकद्वत्रमां तो पोप
मासमां शुद्ध (शुक्र) पक्षनी चतुर्दशी ने अभीचि नक्षत्र अभिनंदनस्वामीनो ज्ञानकल्पा-
णकनो दिवस देखाय छे. आ शुद्ध चतुर्दशी ज दृशे एम न कहेवुं केमके तेमां अभीचि
नक्षत्रना योगनो असंमध छे, पोप शुदि चतुर्दशीए तो पुनर्वसु नक्षत्रनो योग ज
प्रायः संभवे छे." गर्भस्थिति आठ मास ने अठावीश दिवसनी, वानरतुं लांछन अने प्रभुनी
मिथुन राशि जाणवी. (७२) संभवनाथजीना मोक्षथी पचास लाख पूर्वे न्यून दश लाख
क्रोड सागरोपम गया त्यारे अभिनंदन प्रभुनो जन्म थयो. एटले अभिनंदनस्वामीना
जन्मसमये चौथो आरो पचास लाख पूर्वसहित दश लाख क्रोडपूर्व शेष रखो एम
जाणवुं. (७३-७४) प्रभु गर्भमां हता त्यारे शक्रे अभिनंदित कर्मा-स्त्वया तेथी तेम ज
विश्वने प्रमोद करनार होवाथी तेमनुं नाम अभिनंदन स्थापवामां आणवुं. (७५) साढा
बार लाख पूर्व कौमारावस्थामां व्यतीत थया अने आठ पूर्वांग युक्त माडीद्वितीश लाख
पूर्व राज्यनी प्रतिपालना करी. (७६) आठ पूर्वांग न्यून एक लाख पूर्व साधुपणामां
व्यतीत कर्युं. एकंदर पचास लाख पूर्वतुं आयुष्य कहेलुं छे. (७७) अभिनंदित करी छे
शिवथी (मोक्षलक्ष्मी) जेणे एवा अभिनंदनस्वामीनुं शरीर उंचुं साढात्रण सो धनु-

वश्रियः ॥ ७८ ॥ व्रतेऽर्थसिद्ध्या शिविका प्रथमं पारणं प्रभोः । अयो-
ध्यायार्मिद्रदत्त—मंदिरे समजायत ॥ ७९ ॥ छद्मस्थकालो विज्ञेयो
वर्षण्यष्टादश प्रभोः । ज्ञानद्रुमः प्रियालः स्यात् षोडशं गणिनां शतं
॥ ८० ॥ लक्षास्तिस्त्रो भगवतः संयतानां महात्मनां । पङ्कलक्षाः संय-
तीनां च सहस्रैस्त्रिंशताधिकाः ॥ ८१ ॥ अष्टाशीतिः सहस्राणि श्राद्धा
लक्षद्वयं तथा । श्राविकाणां पंचलक्षाः सहस्राः सप्तविंशतिः ॥ ८२ ॥
चतुर्दश सहस्राणि केवलज्ञानशालिनां । एकादश सहस्राः पट् शताः
साध्या मनोविदः ॥ ८३ ॥ अवधिज्ञानिनामष्टा—नवतिः स्युः शतानि च ।
शतानि पंचदश च स्युश्चतुर्दशपूर्विणः ॥ ८४ ॥ सवैक्रियाणामेकोन—विं-
शतिः स्युः सहस्रकाः । एकादश सहस्राणि वादिनामभषन् विभोः
॥ ८५ ॥ वज्रनाभो गणधरः प्रथमः प्रथितः प्रभोः । प्रवर्त्तिन्यजिता
मित्र—वीर्यो भक्तनृपोऽभवत् ॥ ८६ ॥ मातुर्लिङ्गाक्षसूत्राढ्या—पसव्यकर-
यामलः । नकुलांकुशयुग्वाम—करयुग्मश्चतुर्भुजः ॥ ८७ ॥ ईश्वराख्यो
यक्षराजः श्यामाङ्गो गजवाहनः । अभिनंदनभक्तानां करोति कुशलं
सिंदा ॥ ८८ ॥ बिभ्रती वरदं पाश—मपसव्ये कंरद्वये । वामे नागांकुशौ

व्यनुं कर्तुं छे. (७८) प्रतारोपण वखते शिविका अर्थसिद्धा नामनी हती अने प्रथम
पारणं प्रभुए अयोध्यामां इंद्रदत्तने धरे कर्तुं इतुं. (७९) प्रभुने छद्मस्थ काळ अठार वर्षने
अने ज्ञानद्रुम प्रियाल नामनुं इतुं. अभिनंदन प्रभुने ११६ गणधर हता. (८०)
त्रय लाख महात्मा साधुओ, ६३०००० साध्वीओ, २८८००० श्रावको,
५२७००० श्राविकाओ, (८१-८२) १४००० केवलज्ञानी, ११६५० मनःपर्यव-
ज्ञानी, (८३) ९८०० अवधिज्ञानी, १५०० चौदूर्धी, (८४) १९००० वैत्रियलब्धि-
वाळा अने ११००० वादीओ थया. (८५) वज्रनाभ नामना प्रथम गणधर थया,
अजिता नामनी मुख्य प्रवर्त्तिनी थइ अने मित्रवीर्य नामना राजा परम भक्त थया.
(८६) मातुर्लिङ्ग ने अक्षय्य जेना जमणा हाथमां छे ने नकुल ने अंकुश जेना हाथा
हाथमां छे एओ, चार मुजावाळो ईश्वर नामनो यक्षराज श्याम अंगवाळो ने गजना वाहन-
वाळो थयो. ते श्री अभिनंदनस्वाभीना भक्तानुं निरंतर कुशल करे छे. (८७-८८)
जमणा वे हाथमां वरद ने पाश अने हावा वे हाथमां नाग ने अंकुशने धारण करनारी,

श्याम-कायकांतिश्चतुर्भुजा ॥ ८९ ॥ पद्मासना सुरी काली नाम्ना धा-
म्नातिभासुरा । वितनोति श्रियां नन्दि-मभिनन्दनसेविनां ॥ ९० ॥ इति
श्रीअभिनन्दनः ।

विजये पुष्कलावत्यां धातकीखंडमंडने । प्राग्विदेहेषु विदिता नगरी
पुंडरीकिणी ॥ ९१ ॥ एवं श्रीवासुपूज्यांता जिना अष्टौ विचक्षणैः । उत्प-
न्नाः प्राग्विदेहेषु ज्ञेयाः प्राक्तनजन्मनि ॥ ९२ ॥ अभूदनिवलस्तत्र राजा
स्वीकृत्य स व्रतं । सीमंधरगुरोः पार्श्वे जयंते निर्जरोऽभवत् ॥ ९३ ॥
स्थितिं तत्र त्रयस्त्रिंश-त्सागरामनुभूय च । देशेषु कोशलाख्येषु पुरे
साकेतनामनि ॥ ९४ ॥ मेघभूपालतनयो मंगलाकुक्षिसंभवः । पंचमः
सुमतिर्नाम्ना जिनोऽभूत्क्रौंचलांछनः ॥ ९५ ॥ शुक्ला द्वितीया नभसो
वैशाखस्य सिताष्टमी । तस्यैव नवमी शुक्ला चैत्रस्यैकादशी सिता ॥ ९६ ॥
चैत्रस्य नवमी शुक्ला कल्याणकदिनाः क्रमात् । स्याच्चतुर्थं मघा धिष्ण्यं
पंचमे च पुनर्वसुः ॥ ९७ ॥ प्रभोर्गर्भस्थितिर्मासा नव पद्मासराधिकाः ।

चार भुजावाली, श्याम कांतिवाली, पद्मना आसनवाली, नामे करीने काळी परंतु तेजवहे
अति भास्वर हवी ते अभिनन्दनस्वामीना सेवकोनी लक्ष्मीने निरंतर विस्तारे छे. (८९-९०)
इति अभिनन्दनः

सुमतिनाथ वर्णन-धातकीखंडना मंडनभूत पूर्वमहाविदेहमां पुष्कळावती विजयमां
पुंडरीकिणी नामनी नगरी छे. (९१) अहीं सुमतिनाथथी वासुपूज्यसुधीना आठ तीर्थ-
करो पूर्वजन्ममां पूर्वमहाविदेहमां उत्पन्न अयेला हता श्म विचक्षणोश् समन्त्रं. (९२)
ते नगरीमां अतिचक्र नामे राजा हता, तेणे सीमंधर गुरुनी पासे चारित्र अंगीकार कर्युं,
अने मृत्यु पामीने जयंत विमानमां देवपणे उत्पन्न थया. (९३) त्यां तेत्रीश सागरो-
पमन्तुं आपुष्य अनुभवाने कोशळ नामना देशमां साकेत नामना नगरमां मेघ नामना
राजानी मंगळा नामनी राणीनी कुक्षिमां पुत्रपणे उत्पन्न थया, ते क्रौंचना लांछनवाळा
पांचमा सुमतिनाथ जिनेश्वर थया. (९४-९५) आचण शुदि २, वैशाख शुदि ८,
वैशाख शुदि ९, चैत्र शुदि ११ ने चैत्र शुदि ९ ए पांच कल्याणकना अनुक्रमे दिवसो
जाणवा. तेमांता चार कल्याणक मघा नक्षत्रमां ने पांचमं पुनर्वसु नक्षत्रमां थयुं.
(९६-९७) प्रसुनी गर्भस्थिति नव मास ने छ दिवसनी, त्रयसो घनुष्यप्रमाण शरीर

धनुःशतत्रयं देहो-च्छ्रयो राशिर्मृगाधिपः ॥ ९८ ॥ अभिनन्दननिर्वाणा-
 न्नवभिः कोटिलक्षकैः । चत्वारिंशत्पूर्वलक्ष-न्यूनैः पाथोधिभिः किल ॥ ९९ ॥
 सुमतेरभवज्जन्म शेपे तुर्यारकस्य च । चत्वारिंशत्पूर्वलक्षा-धिकेऽब्धि-
 कोटिलक्षके ॥ १०० ॥ हेतोरेकस्य पुत्रस्य सपत्न्योरुभयोरभूत् । विवाद
 एकदा भूयान् मृते पत्यौ धनाशया ॥ १०१ ॥ साक्षी न कोऽपि तत्रा-
 सीत् पुत्रोऽपि न विवेद सः । विमातरं मातरं वा ताभ्यां साम्येन ला-
 लितः ॥ १०२ ॥ कुंठेषु निर्णये तस्मिन्-न्नरैर्द्रसचिवादिषु । अवादीन्म-
 गला राज्ञी तदा चोत्पन्नया धिया ॥ ३ ॥ गृहसर्वस्ववत्पुत्रो-ऽप्येष द्वेधा
 विभज्यतां । अनुमेने विमाता त-न्माता प्रोचे च साश्रुदक् ॥ ४ ॥
 अस्या एवास्तु पुत्रोऽयं गृहद्रव्यादिभिः सह । अस्मिन्श्चिरायुषि प्राप्तं
 सर्वस्वमखिलं मया ॥ ५ ॥ अदापयत्ततस्तस्यै सुतं निश्चित्य मंगला ।
 गर्भस्थस्य प्रभोरेव-मनुभावादभून्मतिः ॥ ६ ॥ स्वयं च शोभनमति-
 स्तस्मात्सुमतिसंज्ञकः । कौमारं विभरामास पूर्वलक्षान्यसौ दश ॥ ७ ॥

अने सिंहराशि समजवी. (९८) अभिनन्दनस्वामीना निर्वाणथी ४० लाख पूर्वे न्यून
 नव लाख क्रोड सागरोपमे सुमतिनाथनो जन्म थयो त्यारे ४० लाख पूर्वे अधिक एक
 लाख क्रोड सागरोपम प्रमाण चोथो आरो वाकी रह्यो हतो. (९९-१००) सुमतिनाथ
 नाम पाडवातुं कारण एतुं वन्युं के एक पुत्रने माटे वे शोक्याने तेमनो पति मरण
 पाम्ये सते पतिना धननी आशाथी विवाद उत्पन्न थयो. (बंने जय्या पुत्र पोतानो छे एम
 कहेवा लागी) (१०१) तेमां साक्षी कोइ नहोतुं अने पुत्र पोतानी साक्षी माताने के
 अपरमाताने ओळखतो नहोतो केमके ते बंनेए सरयी रीते तेने उछेर्यो हतो. (१०२)
 राजा अने मंत्री विगेरे तेनो निर्णय करवामां कुंठितबुद्धिवाळा थये सते मंगला राणी ते
 वखते बुद्धि उत्पन्न थवार्थी बोल्या (३) के—' गृहसर्वस्वनी जेम आ पुत्रने पण वे भाग
 करीने वहेची आपो.' एटले ते वात विमाताए स्वीकारी. खरी माता आखमां आसु लावीने
 बोली (४) के—'अमारा घरना द्रव्यादिक साथे आ पुत्र पण भले एनो थाओ. पुत्र
 चिरायु थशे एटले हुं बघुं पामी एम मानीश.' (५) आ प्रमाणे तेना कहेवार्थी
 राणीए निश्चय करीने ए पुत्र तेने ज सोंपाव्यो. गर्भमां रहेला पुत्रना प्रभावथी ज तेमने
 आवी मति उपजी. (६) आ कारणथी अने ते प्रभु पोते शोभनमतिवाळा होवार्थी
 तेमनुं नाम सुमतिनाथ पाडवामां आव्युं. दश लाख पूर्व तेमणे कौमारावस्यामां व्यतीत

एकोनविंशतं स्वामी पूर्वलक्षाण्यपालयत् । सातिरेकाणि पूर्वांगै राज्यं
द्वादशभिर्भुवि ॥ ८ ॥ व्रतं द्वादशपूर्वांग-न्यूनं च पूर्वलक्षकं । चत्वारि-
शत्पूर्वलक्षा-ण्यायुश्लोद्भवेऽवविंशतिः ॥ ९ ॥ ज्ञानद्रुमः प्रियंगुः स्या-
द्ब्रतार्थमभयंकरा । शिविका पारणं चाद्यं पद्मोऽदाद्विजये पुरे ॥ १० ॥

પ્રમોઃ શતં ગણભૃતાં સર્વિશતિસહસ્રકં । લક્ષત્રયં સ્યુર્મુનયો ગુણ-
માણિક્યમ્ભૂશૃતઃ ॥ ૧૧ ॥ પંચ લક્ષાઃ સંયતીનાં સહસ્રૈર્ત્રિંશતાધિકાઃ ।
લક્ષદ્વયં શ્રાવકાણાં સૈકાશીતિસહસ્રકં ॥૧૨ ॥ પંચ લક્ષાઃ શ્રાવિકાણાં
સપોઢશસહસ્રકાઃ । ત્રયોદશ સહસ્રાણિ પ્રમોઃ કેવલશાલિનાં ॥ ૧૩ ॥
શતૈશ્વતુભિરદ્વયદ્વૈઃ સહસ્રા દશ સાધિકાઃ । મનોવિદાં સહસ્રાશ્ચૈ-કા-
દશાવધિવેદિનાં ॥ ૧૪ ॥ શતાશ્વતુર્વિંશતિશ્ચ સ્યુશ્વતુર્દશપૂર્વિણાં । અષ્ટા-
દશ વૈક્રિયાલ્ય-સહસ્રાઃ સચતુઃશતાઃ ॥ ૧૫ ॥ સાદ્વૈઃ પદ્મભિઃ શતૈર્યુક્તાઃ
સહસ્રા દશ વાદિનાં । ચમરો ગણમ્નુમુખ્યઃ કાશ્યપી ચ પ્રવર્તિની ॥૧૬॥
મતાંતરે ચ નિર્દિષ્ટાઃ સહસ્રા દશ વાદિનાં । શતૈશ્વતુભિરદ્વયદ્વૈ-રધિ-
કાઃ શ્રુતકોવિદૈઃ ॥ ૧૭ ॥ સત્યવીર્યો નૃપો ભક્તો યત્નઃ સ્યાતુંવરુઃ સ
ચ । ચતુર્ભુજઃ શ્વેતવર્ણઃ શ્રીમાન્ ગરુડવાહનઃ ॥ ૧૮ ॥ દધાનો વરદં

કર્પા. (૭) ધાર પૂર્વાંગયુક્ત ૨૯ લાખ પૂર્વ પૃથ્વીની પ્રતિપાલના કરી. (૮) દીક્ષા-
પર્યાય ધાર પૂર્વાંગે ન્યૂન એક લાખ પૂર્વનો થયો. એ પ્રમાણે એકંદર ૪૦ લાખ પૂર્વજું આ-
ગુપ્ત થયું. હ્રદયસ્થપણામાં વીંશ વર્ષ વ્યતીત થયા. (૯) જ્ઞાનશુષ્ક પ્રિયંગુ નામનું, વ્રતાર્થે
શિવિકા અમયંકરા નામની અને પ્રથમ પારણું વિજયપુરમાં પદ્મરાજાને ત્યાં થયું. (૧૦)

સુમતિપ્રમુને સો ગણધર થયા, સાધુ ત્રણ લાખ ને વીંશ હજાર ગુણરૂપ માણિક્યના
પર્વત સમાન થયા. (૧૧) પાંચ લાખ ને ત્રીંશ હજાર સાધ્વીઓ, ૨૮૧૦૦૦
શ્રાવકો, (૧૨) ૫૧૬૦૦૦ શ્રાવિકા, ૧૨૦૦૦ કેવલજ્ઞાની, (૧૩) ૧૦૪૫૦ મનઃપ-
ર્યવજ્ઞાની, ૧૧૦૦૦ અવધિજ્ઞાની, (૧૪) ૨૪૦૦ પૌંદપૂર્વી, ૧૮૪૦૦ વૈક્રિયલલિ-
વાલ્લા, (૧૫) ૧૦૬૫૦ વાદી-મતાંતરે શ્રુતકોવિદોષ ૧૦૪૫૦ કક્ષા છે. ચમર નામે
મુખ્ય ગણધર, કાશ્યપી નામની પ્રવર્તિની (૧૬-૧૭) અને સત્યવીર્ય રાજા પ્રમુનો
મવત થયો. યત્ન તુંવરુ નામનો થયો, તે ચાર મુજાવાલો, શ્વેત વર્ણવાલો ને ગરુડના વાહન-
વાલો થયો. (૧૮) તેના જમણા ધે હાથમાં વરદ ને શક્તિ અને ડાવા ધે હાથમાં ગદા

શક્તિ—મપસવ્યકરદ્વયે । ગદાં ચ નાગપાશં ચ વામહસ્તદ્વયેઽદધત્ ॥૧૯॥
 દેવી ભવેન્મહાકાલી સ્વર્ણવર્ણાબુજાસના । ચતુર્ભુજા સવરદ—પાશયામ્ય-
 કરદ્વયા ॥ ૨૦ ॥ માતુલિંગાંકુશોપેત—વામહસ્તદ્વયાનિશં । સુમતિપ્રમુખ-
 ક્તાનાં પૂરયંતી મનોરથાન્ ॥ ૨૧ ॥ ઇતિ શ્રીસુમતિઃ ॥

પ્રાગ્મૂઢ્ઘાતકીલંકે વિજયે વત્સનામનિ । સુસીમાયાં મહાપુર્યાં નૃપો
 નામ્નાપરાજિતઃ ॥ ૨૨ ॥ સોઽમૃત્પ્રપચ્ચ ચારિત્રં સુગુરોઃ પિહિતાશ્રવાત્ ।
 ઇકત્રિંશત્સાગરાયુ—દેવો ગ્રૈવેયકેતિમે ॥ ૨૩ ॥ વત્સદેશે સુકોશાયાં
 નગર્યાં ધરભૂપતેઃ । અમૃત્સુતઃ સુસીમાયાં રાઙ્યાં પદ્મપ્રભસ્તતઃ ॥ ૨૪ ॥
 માઘસ્ય ષષ્ઠી કૃષ્ણાથ દ્વાદશી ચ ત્રયોદશી । કાર્ત્તિકસ્યાસિતા ચૈત્ર-
 પૌર્ણીમાસી તતઃ પુનઃ ॥ ૨૫ ॥ કૃષ્ણા માર્ગેકાદશી ચ કલ્યાણક-
 દિનાઃ ક્રમાત્ । ધિષ્ણ્યં ચ પંચસ્વપ્ત્યેષુ ચિત્રાસંજ્ઞકમીરિતં ॥ ૨૬ ॥
 ષડ્વાસરાધિકા માસા નવ ગર્ભસ્થિતિઃ પ્રભોઃ । કન્યારાશિશ્ચ વિજ્ઞેયો
 લાંઘનં ચ સરોરુહં ॥ ૨૭ ॥ ત્રિંશત્પૂર્વલક્ષહીનૈ—નૈવત્યામૃત્સહસ્રકૈઃ ।

ને નાગપાશ ધારણ કરેલા હતા. (૧૯) દેવી મહાકાલી નામની થઈ તે સ્વર્ણસરલા
 વર્ણવાળી, કમલના આસનવાળી, ચાર મુજાવાળી, તેમાં જમણા હે હાથમાં વરદ ને પાશ
 અને ઢાલા હે હાથમાં માતુલિંગ ને અંકુશ ધારણ કરનારી સુમતિનાથપ્રમુખના મક્તોના
 મનોરથોને નિરંતર પૂરનારી થઈ. (૨૦-૨૧) ઇતિશ્રી સુમતિઃ

શ્રીપદ્મપ્રમુખવર્ણન—પૂર્વમવર્મા ધાતકીલંકના પૂર્વમહાવિદેહમાં વત્સ નામની
 વિજયમાં સુસીમા નામની મહાપુરીમાં અપરાજિત નામે રાજા હતા. (૨૨) તે પિહિતા-
 શ્રવ નામના ગુરુપાસે ચારિત્ર અંગીકાર કરીને નવમા ગ્રૈવેયકર્મા ૨૧ સાગરોપમને આઠ
 દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. (૨૩) ત્યાંથી જ્યવીને વત્સદેશમાં સુકોશા નામની નગરીમાં
 ધર રાજા અને સુસીમા રાણીના પુત્રપણે પદ્મપ્રમુ નામના છઠ્ઠા જિનેશ્વર થયા. (૨૪)
 માહ વદિ ૬, કાર્ત્તિક વદિ ૧૨, કાર્ત્તિક વદિ ૧૨, ચૈત્ર શુદિ ૧૫ અને માર્ગશીર્ષ વદિ
 ૧૧—આ પાંચ કલ્યાણકના દિવસો અનુક્રમે થયા. પાંચ કલ્યાણકો ચિત્રા નવમ્મા
 થયા. (૨૫-૨૬) નવ મહિના ને છ દિવસની ગર્ભસ્થિતિ, કન્યારાશિ અને કમલનું લાંઘન
 થયું. (૨૭) સુમતિનાથ નિર્વાણ પામ્યા પછી ત્રીશ લાખ પૂર્વે ન્યૂન નેવું હજાર ક્રોડ
 સાગરોપમે પદ્મપ્રમુનો જન્મ થયો. (૨૮) તે વચ્ચે ચોથો આરો ત્રીશ લાખ પૂર્વે અધિક

पद्मप्रभोऽब्धिकोटीना-मर्हत्सुमतिनिर्वृतेः ॥ २८ ॥ सहस्रा अब्धिको-
टीनां दश तुर्यारकस्य च । प्रभुजन्मन्यशिष्यंत सर्त्रिशत्पूर्वलक्षकाः
॥ २९ ॥ पद्मवन्निर्मलो यस्मा-न्मातुर्गर्भस्थिते प्रभौ । पद्मप्रभांकश-
व्यायां दोहदात्तादृशाह्वयः ॥ ३० ॥ धनुःशतद्वयं सार्द्धं स्वामिनो वपु-
रुच्छ्रयः । सार्द्धानि पूर्वलक्षाणि सप्त ज्ञेया कुमारता ॥ ३१ ॥ राज्यै-
श्वर्यं पूर्वलक्षा-ण्यद्वयार्द्धान्येकविंशति । सातिरेकाणि पूर्वांगैः पूर्णैः
षोडशभिर्दधौ ॥ ३२ ॥ पूर्वलक्षं च पूर्वांगै-रूनं षोडशभिर्वृतं । त्रिंश-
त्पूर्वलक्षजीवी मासांश्च षडकेवली ॥ ३३ ॥ शिविका निर्वृतिकरा प्रथमां
पारणां ददौ । ब्रह्मस्थले सोमदेव-श्छत्रौघो ज्ञानपादपः ॥ ३४ ॥ सप्तो-
त्तरं गणभृतां शतं संयमिनां प्रभोः । तिस्रो लक्षाः सहस्राश्च त्रिंशद्वि-
मलचेतसां ॥ ३५ ॥ लक्षाश्चतस्रः साध्वीनां सहस्राणि च विंशतिः ।
पद्मसप्ततिः सहस्राणि द्वे लक्षे श्रावकोत्तमाः ॥ ३६ ॥ लक्षाः पंच सह-
स्राश्च पंच स्युः श्राविकाः प्रभोः । सहस्रा द्वादशाभूवन् केवलज्ञानशा-
लिनां ॥ ३७ ॥ सहस्राणि दश प्राहु-स्तथा त्रीणि शतानि च । मनो-
विदामथ दश सहस्राण्यवधिस्पृशां ॥ ३८ ॥ शतास्त्रयोविंशतिश्च स्युश्च-

दश हजार क्रोड सागरोपम बाकी हतो. (२९) पद्मनी जेवा निर्मळ होवाथी तेम ज मावाने प्रभु गर्भमां हता त्यारे पद्मनी शय्यामां सुवानो दोहद थयो हतो तेथी ए प्रभुतुं नाम पद्मप्रम पाडवामां आव्युं. (३०) तेमनुं शरीर अढी सो धनुष्य उंचुं हतुं. साडासात लाख पूर्व कौमारावस्थामां व्यतीत थया, (३१) अने सोळ पूर्वांगयुक्त २१॥ लाख पूर्व राज्यनी प्रतिपालना करी. (३२) सोळ पूर्वांगे न्यून एक लाख पूर्वनो चारित्रप-र्याय थयो. एकंदर त्रीश लाख पूर्वतुं आयुष्य भोगव्युं. छ मास ज छत्रस्थपणे रक्षा. (३३) दीक्षा अवसरे शिविका निर्वृतिकरा नामनी हती. प्रथम पारणुं ब्रह्मस्थळ-नग-रमां सोमदेवने त्यां कर्तुं. ज्ञानवृक्ष छत्रौघ नामनुं हतुं. (३४)

पद्मप्रम प्रभुने १०७ गणधरो, ३३०००० निर्मळ मनवाळा द्युनिओ हता. (३५) चार लाख ने वीश हजार साध्वी, २७६००० उत्तम श्रावको, (३६) पांच लाख ने पांच हजार श्राविकाओ, चार हजार केवलज्ञानीओ, (३७) दश हजार ने प्रण सो मनःपर्यवधानी, दश हजार अवधिज्ञानी, (३८) २३०० चौदपूर्वा, नव हजार

તુર્દશપૂર્વિણાં । સહસ્રાશ્ચ નવ પ્રોક્તા વાદિનાં પટ્ટશતાધિકાઃ ॥ ૩૯ ॥
 સહસ્રાઃ પોઢશ શતં ચાણ્ડ્યં વૈક્રિયસ્પૃશઃ । સૂર્યાખ્યો ગણમૃન્મુખ્યો
 રતિસંજ્ઞા પ્રવર્તિની ॥ ૪૦ ॥ નૃપશ્રાજિતસેનાખ્યઃ પ્રમુભક્તિપરાયણઃ ।
 યક્ષશ્ચ કુસુમો નીલ-વર્ણો હરિણવાહનઃ ॥ ૪૧ ॥ અભયં ચ ફલં ચાય-
 મપસવ્યે કરદ્વયે । નકુલં ચાક્ષસૂત્રં ચ ધત્તે વામે ચતુર્ભુજઃ ॥ ૪૨ ॥
 દેવી ભવેદચ્યુતાખ્યા શ્યામાખ્યેયં મતાંતરે । ચતુર્ભુજા શ્યામવર્ણા
 ભાસ્વરા નરવાહના ॥ ૪૩ ॥ યુક્તં ચરદવાણાભ્યાં સ્યાદ્વક્ષિણકરદ્વયં ।
 કાર્મુકાભયયુક્તં ચ વામમસ્યાઃ કરદ્વયં ॥ ૪૪ ॥ इति पञ्चप्रभः ॥

વિજયે રમણીયાખ્યે ધાતકીલંઢમંડને । પ્રાગ્વિદેહેષુ ચ શુભા-પુર્વા
 નંદનરેશ્વરઃ ॥ ૪૫ ॥ સંયમં પ્રતિપદ્યામૂત સ ચારિદમનાદ્ગુરોઃ । ષષ્ઠે
 ગ્રૈવેયકે દેવો-ઽષ્ટાવિંશત્યલ્ધિર્જીવિતઃ ॥ ૪૬ ॥ કાશીદેશે વારાણસ્યાં
 પ્રતિષ્ઠનૃપતેસ્તતઃ । રાઙ્યાં પૃથિઠ્યાં તનયઃ શ્રીસુપાર્શ્વજિનોઽભવત્ ॥ ૪૭ ॥
 માદ્રમાસેઽષ્ટમી કૃષ્ણા જ્યેષ્ઠે ચ દ્વાદશી સિતા । જ્યેષ્ઠે ત્રયોદશી શુક્લા

ને છસો વાદી (૩૯) અને ૧૬૧૦૮ વૈક્રિયલલ્ધિવાલો થયા. સૂર્ય નામના મુખ્ય ગણ-
 ધર, રતિ નામે પ્રવર્તિની (૪૦) અને અજિતસેન નામનો રાજા પ્રમુભક્તિમા પરાયણ
 થયો. કુસુમ નામનો યક્ષ નીલવર્ણવાલો, હરિણના વાહનવાલો, (૪૧) અભય ને ફલ
 જમણા. બે હાથમાં ને નકુલ ને અક્ષમૂત્ર હાથા બે હાથમાં ધારણ કરનારો, ચાર મુજાવાલો
 થયો. (૪૨) અચ્યુતા નામે દેવી મતાંતરે શ્યામા નામે દેવી ચાર મુજાવાલો, શ્યામવ-
 ર્ણવાલો, ભાસ્વરશરીરવાલો, નરના વાહનવાલો, (૪૩) દક્ષિણવાજુના બે હાથમાં વરદ
 ને વાણ અને હાથીવાજુના બે હાથમાં કાર્મુક ને અભયને ધારણ કરનારી થઈ. (૪૪)
 इति पञ्चप्रभः.

શ્રીસુપાર્શ્વનાધવર્ણન—ધાતકીલંઢના મંડનમૂત રમણીય નામના વિજયમાં શુમાપુરી
 નામની નગરીમાં નંદ નામના રાજા હતા. (૪૫) તેમણે અરિદમન ગુરુની પાસે ચારિત્ર
 ઈંગીકાર કર્યું અને છઠ્ઠા ગ્રૈવેયકર્મા ૨૮ સાગરોપમને આઠલે દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા. (૪૬)
 ત્યાંથી જ્યેષ્ઠી કાશીદેશ, વારાણસી નગરીમાં પ્રતિષ્ઠરાજાની પૃથ્વીરાણીની કુલિધી શ્રીસુ-
 પાર્શ્વજિન પુત્રપત્નિ ઉત્પન્ન થયા. (૪૭) માદ્રપદ વદિ ૮, જ્યેષ્ઠ શુદિ ૧૨, જ્યેષ્ઠ શુદિ
 ૧૩, ફાલ્ગુન વદિ ૬ અને માદ્રપદ વદિ ૭-૯ અનુક્રમે પાંચ કન્યાચક્રની વિધિઓ

कृष्णा षष्ठी च फाल्गुने ॥ ४८ ॥ श्यामा च सप्तमी भाद्रे कल्याणति-
थयः क्रमात् । चतुर्षु भं विशाखा स्या-दनुराधा च पंचमे ॥ ४९ ॥
सैकोनविंशतिदिना मासा गर्भस्थितिर्नव । तुलाराशिश्च विज्ञेयो लांछनं
स्वस्तिकं प्रभोः ॥ ५० ॥ अभूत्सुपार्श्वो नवभि-वार्द्धिकोऽसहस्रकैः ।
विंशतिपूर्वलक्षोनैः श्रीपद्मप्रभमोक्षतः ॥ ५१ ॥ सहस्रमब्धिकोटीनां
विंशत्या पूर्वलक्षकैः । अशिष्यताधिकं तुर्या-रकस्य प्रभुजन्मनि ॥ ५२ ॥
शुभपार्श्वः सुपार्श्वः स्या-न्मातुर्गर्भस्थिते प्रभौ । सुपार्श्वताभवदेहे ततो-
ऽयं तादृशाह्वयः ॥ ५३ ॥ मातुरेवं फणशय्या-स्वप्नात्प्रोक्ताः फणाः प्रभोः ।
एको वा पंचं नव वा संप्रदायविशारदैः ॥ ५४ ॥ तथोक्तं सुपार्श्वचरित्रे
पद्मानंदे-फणिन्येकफणे पंच-फणे नवफणेऽपि च । सुप्तं स्वप्ने प्रभौ
गर्भ-स्थिते माता स्वमैक्षत ॥ ५५ ॥ पृथ्व्या स्वप्नेक्षितं तादृक् सर्प
शीर्षोपरि स्थितं । शक्रो विचक्रे समव-सरणेषु सदा विभोः ॥ ५६ ॥
पूर्वाणां पंच लक्षाणि कौमार्येऽथ नरेन्द्रता । पूर्वागर्विंशतियुताः पूर्व-

यद् चार कन्याणकमां विशाखा नक्षत्र अने पांचमामां अनुराधा नक्षत्र जाणवुं.
(४८-४९) नव मास ने १९ दिवसनी गर्भस्थिति, तुलाराशि अने स्वस्तिकतुं लांछन
जाणवुं. (५०) श्रीपद्मप्रभुना मोक्षणी वीश लाख पूर्व न्यून नव हजार क्रोड सागरो-
पम व्यतीत यथा त्वारे सुपार्श्वनाथनो जन्म थयो. (५१) ते बखते वीश लाख पूर्व
अधिक एक हजार क्रोड सागरोपम चोथो आरो बाकीमां हतो. (५२) शुभ पासा
होवाथी सुपार्श्व अथवा प्रभु गर्भमां स्थित हवा त्वारे माताना देहमां सुपार्श्वता-सुंदर
पढखापणुं थयुं तेथी सुपार्श्व नाम पाढवामां आवुं. (५३) माताने फणानी शय्यातुं
स्वप्न आवेलुं होवाथी संप्रदायना विशारदोए सुपार्श्वनाथनी प्रतिमाने एक, पांच अथवा
नव फणा करवातुं कहेलुं छे. (५४) श्रीसुपार्श्वचरित्रमां पद्मानंदे कयुं छे के- ' पृथ्वी-
माताए प्रभु गर्भमां हवा त्वारे एक फणा, पांच फणा ने नव फणावाळा सर्प उपर सुतेला
पोताना आत्माने स्वप्नमां जोयो हतो. (५५) पृथ्वीदेवीए स्वप्नमां जोयेला तेवा
प्रकारना सर्पने शक्रेद्र समवसरणमां निरंतर प्रभुना मस्तकपर रहेलो रचता हवा. ' (५६)

पांच लाख पूर्व कौमारावस्थामां अने वीश पूर्वागणुवत चौद लाख पूर्व राज्याव-
स्थामां तेम ज वीश पूर्वागे न्यून एक लाख पूर्व अमणावस्थामां व्यतीत यथाथी एक-

लक्षाश्चतुर्दश ॥ ५७ ॥ एकं विंशतिपूर्वाङ्ग-न्यूनं च पूर्वलक्षकं । आ-
मण्यं तत्र द्वाद्यस्थं मासा नव विभोः स्मृताः ॥ ५८ ॥ विंशतिः पूर्व-
लक्षाणि सर्वमायुरभूद्विभोः । अभूच्च वपुरौन्नत्यं विभोश्चापशतद्वयं ॥ ५९ ॥
मनोहरा स्याच्छिविका ददौ प्रथमपारणं । महेंद्रः पाडलीखंडे शिरीषो
ज्ञानपादपः ॥ ६० ॥

गणेंद्राः पञ्चनवति-लक्षाणि त्रीणि साधवः । लक्षाश्चतस्रः साध्वी-
नां सहस्रैस्त्रिंशताधिकाः ॥ ६१ ॥ सहस्राः सप्तपञ्चाश-लक्षे द्वे आवको-
त्तमाः । सहस्राणि त्रिनवतिः आर्क्षीलक्षचतुष्टयं ॥ ६२ ॥ एकादश सह-
स्राणि केवलज्ञानशालिनां । पञ्चाशानि शतान्येक-नवतिश्च मनोविदां
॥ ६३ ॥ अवधिज्ञानभाजां च सहस्रा नव कीर्तिताः । स्वगोचरानुसारेण
मूर्त्तद्रव्याणि पश्यतां ॥ ६४ ॥ सहस्रौ त्रिंशदधिकौ द्वौ चतुर्दशपूर्विणौ ।
वैक्रियाणां पञ्चदश सहस्रास्त्रिंशताधिकाः ॥ ६५ ॥ स्युः प्रभोर्वादिनामष्टौ
सहस्राः सचतुःशेताः । विदर्भो मुख्यगणभू-त्प्रभोः सोमा प्रवर्त्तिनी
॥ ६६ ॥ दानवीर्यो नृपो भक्तो यक्षो मातंगसंज्ञकः । चतुर्भुजो नील-
वर्णः श्रीमान् कुंजरवाहनः ॥ ६७ ॥ स राजते बिल्वपाश-युग्दक्षिण-
करद्वयः । नकुलांकुशसंयुक्त-वामहस्तद्वयोऽपि च ॥ ६८ ॥ जाल्यचामी-

दर बीश लाख पूर्वतुं आयुष्य थयुं. तेमां छद्मस्थपणे मात्र नव मास रक्षा. शरीरनी
उंचाइ यसो धनुष्यनी थइ. (५७-५९) दीक्षा अवसरे शिविका मनोहरा नामनी अने
प्रथम पारणुं पाडलीखंड नगरमां महेंद्र राजाने त्यां थयुं. शिरीषनामनुं ज्ञानवृक्ष इतुं. (६०)

श्रीसुपार्श्वनाथने ९५ गणघर, त्रण लाख साधुओ, चार लाख ने प्रीश हजार
साध्वीओ, (६१) २५७००० आवको, ४९३००० आविकाओ, (६२) ११०००
केवलज्ञानी, ९१५० मनार्पणवज्ञानी, (६३) ९००० अवधिज्ञानी, तेओ पोताना ज्ञाना-
नुसार रूपी द्रव्यने जोनारा हता. (६४) २०३० चौदपूर्वीओ, १५०३० वैक्रियल-
ब्धिवाळा (६५) अने ८४०० वादी थया. मुख्य गणघर विदर्भ नामना, प्रवर्त्तिनी
सोमा नामनी (६६) अने दानवीर्य राजा प्रभुनो भक्त थयो. मातंग नामनो यच्च चार
भुजावाळो, नील वर्णवाळो, शोभीतो, कुंजरना वाहनवाळो थयो. (६७) तेना जमणा
चे हाथ बीज्व ने पाशयुक्त अने डारा ने हाथ नकुल ने अंकुशयुक्त हता. (६८)

કરજ્યોતિ—ગંજાસીના ચતુર્ભુજા । ધત્તેઽત્તસૂત્રં વરદ—મપસઽયે કરદ્વયે
॥ ૬૯ ॥ દધાતિ શૂલમભયં યા ચ વામકરદ્વયે । સુપાર્શ્વસેવિનાં શાંતિં
દેવી શાંતા કરોતુ સા ॥ ૭૦ ॥ ઇતિ સુપાર્શ્વઃ ॥

શ્રીવર્માખ્યો નૃપઃ પૂર્વ સૌધર્મેઽભૂતસુરસ્તતઃ । તતશ્ચાજિતસેનાખ્યો
વિખ્યાતશ્ચક્રવર્ત્યભૂત ॥ ૭૧ ॥ ઇંદ્રસ્તતોઽચ્યુતેઽથાયં ધાતકીર્ણમંડને ।
વિજયે મંગલાવર્યા પ્રાગ્વિદેહધિભૂષણે ॥ ૭૨ ॥ શ્રીરત્નસંચયાપુર્યા
પદ્મનામા નૃપોઽભવત્ । યુગંધરગુરોઃ પાર્શ્વે સ પ્રવ્રજ્યામુપાદદે ॥ ૭૩ ॥
વૈજયંતવિમાનેઽભૂ—ત્તતો દેવો મહર્દ્ધિકઃ । ત્રયસ્ત્રિશત્સાગરાયુ—સ્તતશ્ચ્યુત્વા
સ્થિતિદાયે ॥ ૭૪ ॥ પૂર્વદેશે ચંદ્રપુર્યા મહસેનમહીપતેઃ । ચંદ્રપ્રભોઽભૂ-
ન્નગવાન્ લક્ષ્મણાકુક્ષિસંભવઃ ॥ ૭૫ ॥ અત્ર ચંદ્રપ્રભજન્મપુર્યા નામ
' ચંદાણા સ્તિ ' આવશ્યકે. ચૈત્રસ્ય પંચમી કૃષ્ણા પૌષસ્ય દ્વાદશી
શિતિઃ । પૌષફાલ્ગુનયોઃ કૃષ્ણા ત્રયોદશી ચ સતતમી ॥ ૭૬ ॥ ભાદ્રસ્ય
સતતમી શ્યામા કલ્યાણકદિના વિભોઃ । અનુરાધા ચતુર્થુ સ્યાદ્વિષ્ણવ્યં
જ્યેષ્ઠા ચ પંચમે ॥ ૭૭ ॥ પ્રભોર્ગર્ભસ્થિતિર્માસા નવ સતતદિનાધિકાઃ ।

જાત્યવંત સુવર્ણ સરસ્વી કાંતિષાલી, હાથીના વાહનવાલી, ચાર મુજાવાલી, જમણા જે
હાથમાં અક્ષસૂત્ર ને વરદ અને હાથા જે હાથમાં શૂલ ને અભયને ધારણ કરનારી શાંતા
નામની દેવી સુપાર્શ્વનાથના મકતોને શાંતિ કરો. (૬૯-૭૦) ઇતિ શ્રીસુપાર્શ્વઃ

શ્રીચંદ્રપ્રમથસુવર્ણન—શ્રીવર્મ નામનો રાજા પૂર્વે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયો હતો
તે ત્યાંથી જ્યવીને અજિતસેન નામના વિખ્યાત ચક્રવર્તી થયા. (૭૧) ત્યાંથી વારમા
અચ્યુત દેવલોકમાં ઇંદ્ર થયા. ત્યાંથી જ્યવીને ધાતકીર્ણમંડના મંડનભૂત અને પૂર્વમહાવિ-
દેહના આભૂષણભૂત મંગલાવર્યા વિજયમાં શ્રીરત્નસંચયા નામની નગરીમાં પદ્મનામે
રાજા થયા. તેમણે યુગંધર ગુરુની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું (૭૨-૭૩) અને
વૈજયંત વિમાનમાં તેત્રીણ સાગરોપમને આઠણે મહર્દ્ધિક દેવ થયા ત્યાંથી સ્થિતિદાયે
જ્યવીને પૂર્વદેશમાં ચંદ્રપુરી નગરીમાં મહસેન રાજાની લક્ષ્મણા નામની રાણીની કુચિથી
ચંદ્રપ્રમ નામે જિનેશ્વર થયા. (૭૪-૭૫) ' અહીં આવશ્યકસૂત્રમાં ચંદ્રપ્રમની જન્મ-
પુરીનું નામ ચંદ્રાનના કહેલ છે ' ચૈત્ર વદિ ૫, પૌષ વદિ ૧૨, પૌષ વદિ ૧૩, ફાલ્ગુન
વદિ ૭ અને ભાદ્રપદ વદિ ૭—આ તેમના પાંચ કલ્યાણકની તિથિઓ જાણવી. ચાર
કલ્યાણકમાં અનુરાધા નચત્ર અને પાંચમામાં જ્યેષ્ઠા નચત્ર જાણવું. (૭૬-૭૭) પ્રમુની

शशभृलांछनं राशि-वृश्चिकाख्योऽभवत्प्रभोः ॥ ७८ ॥ वार्द्धीनां नवभिः
कोटि-शतैः सुपार्श्वनिर्वृतेः । अभूत्प्रभोर्जन्म दश-पूर्वलक्षोनकैः किल
॥ ७९ ॥ अधिकं दशभिः पूर्व-लक्षैस्तुर्यारके तदा । शतमंभोधिको-
टीनां शिष्यते स्मेशजन्मनि ॥ ८० ॥ प्रभौ गर्भगते मातु-श्चंद्रपानम-
नोरथात् । यद्वेदुसौम्यलेश्यत्वा-त्स्वामी चंद्रप्रभाभिधः ॥ ८१ ॥ पूर्व-
लक्षद्वयं सार्द्धं सार्द्धाः षट् पूर्वलक्षकाः । चतुर्विंशतिपूर्वांगा-धिकाः
कौमार्यरक्ष्ययोः ॥ ८२ ॥ चतुर्विंशतिपूर्वांग-न्यूनं च पूर्वलक्षकं ।
श्रामण्यं तत्र मासानां त्रयं लक्षस्थितास्थितिः ॥ ८३ ॥ पूर्वाणां दश
लक्षाणि सर्वमायुरभूत्प्रभोः । धनुषां च शतं सार्द्धं भगवद्वपुरुच्छ्रयः
॥ ८४ ॥ मनोरमाख्या शिविका प्रथमा पारणां ददौ । पद्मखंडे सोम-
दत्तो नागाख्यो ज्ञानभूरूहः ॥ ८५ ॥

गणेशश्च त्रिनवति-रध्यर्द्धं लक्षयोर्द्वयं । संयतानां संयतीनां
लक्षास्तिस्त्रस्तथोपरि ॥ ८६ ॥ स्युरशीतिः सहस्राणि श्राद्धा मुनि-
मिता मताः । पंचलक्षी नवसह-स्रोनाश्चोपास्तिका मताः ॥ ८७ ॥ सर्व-

गर्भस्थिति नव मास ने सात दिवसनी, चंद्रनुं लांछन अने प्रभुनी राशि वृश्चिक जाणवी.
(७८) सुपार्श्वनाथना निर्वाणधी दश लाख पूर्वे न्यून नवसो क्रोड सागरोपमे चंद्रप्र-
भनो जन्म थयो. (७९) ते वखते दश लाख पूर्वे अधिक एक सो क्रोड सागरोपम
प्रमाण चोधो आरो वाकी हतो. (८०) प्रभु गर्भमां हता त्यारे माताने चंद्रपाननो
मनोरथ थयो हतो तेथी तेम ज चंद्रसमान सौम्य लेश्या (कांति) वाळा होवाधी
तेमहुं नाम चंद्रप्रभ पाढवामां आभ्युं. (८१) अढी लाख पूर्वे कौमारावस्थामां अने
चोवीश पूर्वांगयुक्त साढाळ लाख पूर्वे राज्यावस्थामां व्यतीत थया. (८२) चोवीश
पूर्वांगे न्यून एक लाख पूर्वे भ्रमणावस्थामां व्यतीत थया. ए रीते एकंदर दश लाख
पूर्वेतुं चंद्रप्रभ प्रभुतुं आयुष्य जाणयुं. छप्रस्यावस्थामां त्रण मास ज रखा. एमनुं शरीर
दोढसो घनुष्य प्रमाण उंतुं हतुं. (८३-८४) दीक्षा अवसरे मनोरमा नामे शिषिका
हती. प्रथम पारणुं पद्मखंड नगरमां सोमदघने त्यां थयुं. दानवृच नाग नामतुं हतुं. (८५)

चंद्रप्रभप्रभुने गणधर ९३, अढी लाख साधुभो, त्रण लाख ने ८० हजार साध्वी-
भो, अढी लाख थावको ने ४९१००० आधिकाभो, (८६-८७) १०००० केवळझानी,

જ્ઞાનાં સહસ્રાણિ દશાષ્ટૌ ચ મનોવિદાં । અષ્ટાવધિસ્પૃશાં વૈક્રિ-યાઢ્યાનાં
ચ ચતુર્દશ ॥ ૮૮ ॥ સહસ્રે દ્વે ભગવતઃ સ્યાચ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં । અભૂવન્
વાદિનાં સસ-સહસ્રાઃ પદ્મશતાધિકાઃ ॥ ૮૯ ॥ દિત્તો ગણધરો મુખ્યઃ
સુમનાશ્ચ પ્રવર્તિની । મક્તશ્ચ મધવા ભૂમાન્ યત્તઃ સ્યાદ્વિજયાભિધઃ
॥ ૯૦ ॥ સ ચ ત્રિનેત્રો હરિત-વર્ણાંગો હંસવાહનઃ । ચક્રયુગ્દક્ષિણકરો
વામપાણૌ સમુદ્ગરઃ ॥ ૯૧ ॥ પ્રમોર્જાલાભિધા દેવી મૃકુટિશ્ચ મતાંતરે ।
ચતુર્મુજા પીતવર્ણા વરાલકાખ્યવાહના ॥ ૯૨ ॥ વરાલકો જીવવિશેષઃ ।
સા ખડ્ગમુદ્ગરૌ ધત્તે હસ્તયોરપસવ્યયોઃ । ફલકં પરશું ચૈવ સવ્યયોઃ
કરપદ્મયોઃ ॥ ૯૩ ॥ ઇતિ ચંદ્રપ્રભઃ ॥

વિજયે પુષ્કલાવત્યાં પ્રાગ્વિદેહેષુ પુષ્કરે । નગર્યાં પુંડરીકિણ્યાં
મહાપદ્મોઽભવન્નૃપઃ ॥ ૯૪ ॥ સ સર્વજગદાનંદ-ગુરુપાર્શ્વે ધૃતવ્રતઃ ।
एकोनविंशत्यब्धायु-रानते त्रिदशोऽभवत् ॥ ૯૫ ॥ શૂન્યવેશેઽથ
કાકંદ્યાં પુર્યાં સુગ્રીવભૂપતેઃ । રામારાણીકુચિભવઃ પુત્રોઽભૂતસુવિધિર્જિનઃ

૮૦૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૮૦૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૪૦૦૦ વૈક્રિયલઙ્ઘિવાહા, (૮૮)
૨૦૦૦ ચૌદપૂર્વી અને ૭૬૦૦ વાદીઓ થયા. (૮૯) ગણધરમાં મુખ્ય દિશ્ન નામના,
સાષ્ઠીમાં મુખ્ય સુમના પ્રવર્તિની અને મધવા નામનો રાજા મક્ત થયો. યત્ત વિજય
નામનો થયો. (૯૦) તે ત્રણ નેત્રવાહો, હરિતવર્ણવાહો, હંસના વાહનવાહો, દક્ષિણ
હાથમાં ચક્ર ને ઢાચા હાથમાં મુદ્ગરવાહો થયો. (૯૧) પ્રમુની યદિયી ધ્વાહા નામની
મતાંતરે મૃકુટી નામની થઈ. તે ચાર મુજાવાહી, પીત વર્ણવાહી, વરાલક નામના વાહન-
વાહી (વરાલક જીવવિશેષ જાણવો), (૯૨) જમણા બે હાથમાં ખડ્ગ ને મુદ્ગર
અને ઢાચા બે હાથમાં ફલક ને પરશુને ધારણ કરનારી થઈ. (૯૩) ઇતિ શ્રીચંદ્રપ્રભઃ

શ્રીસુવિધિનાથ વર્ણન—પુષ્કરાર્ધદીપના પૂર્વમહાવિદેહમાં પુષ્કલાવતી વિજયમાં
પુંડરીકિણી નગરીમાં મહાપદ્મ નામે રાજા હતા. (૯૪) તેમણે સર્વ જગદાનંદ નામના
ગુરુની પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. ત્યાંથી કાઢ કરીને આનન્દ નામના નવમા દેવલોકમાં
૧૯ સામરોપમને આઠસે દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. (૯૫) ત્યાંથી જ્યવીને શૂન્ય દેશમાં
કાકંદીપુરીમાં સુગ્રીવ રાજાની રામા રાણીની કુચિથી સુવિધિર્જિન પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા.

॥ ९६ ॥ फाल्गुने नवमी श्यामा कृष्णा मार्गस्य पंचमी । श्यामा षष्ठी
 च तस्यैव तृतीया कार्तिकेसिता ॥ ९७ ॥ भाद्रस्य नवमी शुक्ला कल्या-
 णतिथयः प्रभोः । पंचस्वप्येषु नक्षत्रं मूलं राशिर्धनुर्भवेत् ॥ ९८ ॥
 अष्टौ-मासाः स्थितिर्गर्भे षड्विंशतिदिनाधिकाः । मकरो लांछनं देहो-
 च्छ्रयश्च धनुषां शतं ॥ ९९ ॥ नवत्यांभोधिकोटीनां पूर्वलक्षद्वयोनया ।
 श्रीचंद्रप्रभनिर्वाणा-जातः श्रीसुविधिर्जिनः ॥ ५०० ॥ दश कोट्यः
 सागराणां पूर्वलक्षद्वयाधिकाः । तुर्यारके स्म शिष्यंते श्रीमत्सुविधिज-
 न्मनि ॥ ५०१ ॥ शुभक्रियापरत्वेन विख्यातः सुविधिः प्रभुः । माता
 वा गर्भकालेऽभू-त्सुविधिर्यत्तस्तथा ॥ ५०२ ॥ पंचाशदेव पूर्वाणां
 कुमारत्वे सहस्रकाः । अष्टाविंशतिपूर्वांगा-धिकास्ते राज्यसंस्थितौ ॥ ३ ॥
 अष्टाविंशतिपूर्वांग-न्यूनं च पूर्वलक्षकं । व्रते छद्मस्थता तत्र प्रभोर्मासच-
 तुष्टयं ॥ ४ ॥ पूर्वलक्षद्वयं सर्व-मायुरासीज्जगत्पतेः । सूरप्रभाख्या शि-
 विका मल्लिः स्याद् ज्ञानभूरुहः ॥ ५ ॥ पूज्याभिर्यः श्वेतपुरे पारणां प्रथमां

(९६) फाल्गुन वदि ९, मार्गशीर्ष वदि ५, मार्गशीर्ष वदि ६, कार्तिक वदि ३ ने
 भाद्रपद शुदि ९ ए पांच कन्याशकनी तिथि जाणवी. पांचे कन्याशक मूल नचप्रमां
 थया. प्रभुनी राशि धनु जाणवी. (९७-९८) आठ मास ने २६ दिवसनी गर्भस्थिति,
 मकरनुं लांछन अने देह सो धनुष्य उंचो जाणवो. (९९) श्रीचंद्रप्रभप्रभुना निर्वाणथी
 वे लाख पूर्वे ऊन नेहुं क्रोड सागरोपमे सुविधिनाथ उत्पन्न थया. (५००) सुविधिना-
 थना जन्म वखते बोधो आरो वे लाख पूर्वे अधिक दश कोटी सागरोपम बाकी हतो.
 (५०१) शुभ क्रियामां तत्पर होवाथी तेम ज माताने गर्भकाळे सुविधिमां तत्परता थएल
 होवाथी सुविधिनाथपणे प्रसिद्ध थया. (५०२) पचास हजार पूर्व कौमारावस्थामां अने
 २८ पूर्वांगे अधिक पचास हजार पूर्व राज्यावस्थामां व्यतीत थया. (३) २८ पूर्वांगे
 न्यून एक लाख पूर्व व्रतपण्यामां रखा. तेमां छद्मस्थभाव पार मासनो ज हतो. (४)
 कुल आयुष्य जगत्पति सुविधिनाथनुं वे लाख पूर्वनुं हतुं. दीक्षा अवसरे सूरप्रमा नामे
 शिविका हती अने ज्ञानवृक्ष मल्ली नामनुं हतुं. (५) प्रथम पारणुं श्वेतपुरमां पूज्य
 राजाने त्या. थयुं हतुं.

ददौ । अष्टाशीतिर्गणभृतो द्वे लक्षे मुनिसत्तमाः ॥ ६ ॥ लक्षमेकं च
साध्वीनां सहस्राणि च विंशतिः । एकोनत्रिंशत्सहस्रा द्वे लक्षे श्रावको-
त्तमाः ॥ ७ ॥ श्राविकाणां चतुर्लक्षी सहस्राण्येकसप्ततिः । केवलज्ञान-
भाजां स्युः शतानि पंचसप्ततिः ॥ ८ ॥ शताः पंचसप्ततिश्च मनःपर्या-
यशालिनां । अवधिज्ञानिनामष्टौ सहस्राः सचतुःशताः ॥ ९ ॥ शताः
पंचदशाभूवन् सच्चतुर्दशपूर्विणां । लसद्वैक्रियलब्धीनां सहस्राणि त्रयो-
दश ॥ १० ॥ वादिनां षट्सहस्राणि गणी ज्येष्ठो वराहकः । प्रवर्त्तिनी
वारुणीति युद्धवीर्यो नृपोऽर्चकः ॥ ११ ॥

अजिताख्यो यक्षराजः श्वेतश्रीः कूर्मवाहनः । मातुर्लिङ्गाक्षसूत्रा-
ढ्य-वामेतरकरद्वयः ॥ १२ ॥ तथा च कुंतनकुल-शालिवामकरद्वयः ।
एवं चतुर्भुजः प्रीतिं दत्ते सुविधिसेविनां ॥ १३ ॥ देवी सुतारा गौरांगी
धत्ते वृषभवाहना । अक्षसूत्रं च वरद-मपसव्यकरद्वये ॥ १४ ॥ दधती
कलशं चैवा-कुशं वामकरद्वये । सुविधिप्रभुभक्तानां पिपत्तिं द्रुतमी-
प्सितं ॥ १५ ॥ इति सुविधिः ॥

पुष्करस्थप्राग्निदेहे विजये वत्सनामनि । अभूत्पुर्यां सुसीमायां

सुविधिप्रभुने ८८ गणधर, वे लाख मुनिओ, (६) १२००० साध्वीओ, वे लाख
ने ओगणश्रीश हजार श्रावको, (७) ४७१००० श्राविकाओ, ७५०० केवलज्ञानी, (८)
७५०० मनःपर्यवज्ञानी, ८४०० अवधिज्ञानी, (९) १५०० चौदपूर्वी, १३००० वैक्रि-
यलब्धिवाळा (१०) अने ६००० वादीओ थया. मुख्य गणधर वराहक नामे, प्रव-
र्त्तिनी वारुणी नामे अने युद्धवीर्य नामनो राजा प्रभुनो भक्त थयो. (११)

अजित नामनो यक्ष श्वेत वर्णवाळो, कूर्मना वाहनवाळो, दक्षिण बाजुना वे हाथमां
मातुर्लिङ्ग ने अक्षसूत्र अने डावी बाजुना वे हाथमां कुंत ने नकुलने धारण करनारो,
चार भुजावाळो श्रीसुविधिजिनना सेरकोने प्रीति उत्पन्न करनार थयो. (१२-१३)
देवी सुतारा नामे गौर वर्णवाळी, वृषभना वाहनवाळी, अक्षसूत्र ने वरद वे जमणा हाथमां
अने कलश ने अंकुश वे डावा हाथमां धारण करनारी सुविधिप्रभुना भक्तोने शीघ्र
पांछितने आपनारी यद्. (१४-१५) इति श्रीसुविधिः

श्रीशीतळनाय वर्णन—पुष्करवरदीपना पूर्वमहाविदेहमां वत्स नामनी विजयमां

पद्मनामा महीपतिः ॥ १६ ॥ सार्धवाहगुरोः पार्श्वे स च स्वीकृत्य
 संयमं । देवोऽभूत्प्राणतस्वर्गे विंशत्यर्णवजीवितः ॥ १७ ॥ ततो मलय-
 देशेऽभू-त्पुरे भद्विलनामनि । श्रीशीतलो दृढरथो-र्वीशनंदात्मजो
 जिनः ॥ १८ ॥ वैशाखपष्ठ्यां श्यामायां च्युतः स्वर्गाज्जिनेश्वरः । माघ-
 स्य कृष्णद्वादश्यां जातो दीक्षामवाप च ॥ १९ ॥ पौषश्यामचतुर्दश्यां
 लेभे केवलमुज्ज्वलं । राधकृष्णद्वितीयायां प्रभुः प्रापापुनर्भवं ॥ २० ॥
 पूर्वाषाढा च नक्षत्रं कल्याणेष्वेषु पंचसु । नव मासा दिनैः पद्भि-र्युक्ता
 गर्भस्थितिः प्रभोः ॥ २१ ॥ न्यूनाभिः पूर्वलक्षेण नवभिर्वाद्धिकोटिभिः ।
 सुविधिप्रभुनिर्वाणा-ज्जातः श्रीशीतलो जिनः ॥ २२ ॥ एका कोटी
 सागराणां पूर्वलक्षाधिका किल । अशिष्यतारके तुर्ये शीतलप्रभुजन्मनि
 ॥ २३ ॥ शेषस्तुर्यारकस्योक्तो नवानां जन्मनीह यः । स द्विचत्वारिंश-
 दब्द-सहस्रन्यून ऊह्यतां ॥ २४ ॥ इतः परेषामष्टानां यश्च जन्मनि
 वक्ष्यते । शेषस्तुर्यस्यारकस्य सातिरेकः स ऊह्यतां ॥ २५ ॥ सचतुर-
 शीतिसहस्रैः शरदां लक्षैश्च पंचपष्टिमितैः । अरनाथावधि विज्ञेय-
 मंतरमेवं धियां निधिभिः ॥ २६ ॥ युग्मं ॥

सुसीमा नामनी नगरीमां पद्मनामे राजा हतो. (१६) तेथे सार्धवाह नामना गुरुनी
 पासे संयम ग्रहण कर्तुं अने प्राणत नामना दशमा देवलोकमां वीश सागरोपमने आउखे
 देवपणे उत्पन्न थया. (१७) त्यांथी च्यवीने मलयदेशमां भद्विलपुर नामना नगरमां
 दृढरथ राजा ने नंदा राणीना पुत्रपणे उत्पन्न थया. ते शीतल नामना जिनेश्वर थया.
 (१८) वैशाख वदि छठे स्वर्गमांथी च्यव्या, माघ वदि १२ शे जन्म्या अने ते ज
 तिथिमे दीक्षा अंगीकार करी, पौष वदि १४ शे उज्ज्वल केवलज्ञान प्राप्त कर्तुं अने वैशाख
 वदि २ अपुनर्भवपणाने-मोघने पाव्या. (१९-२०) तेमना पांचे कल्याणको पूर्वा-
 षाढा नक्षत्रमां थया छे. तेमनी गर्भस्थिति नव मास ने छ दिवसनी जाणवी (२१)
 सुविधिनाथना निर्वाणधी एक लाख पूर्वे न्यून नव कोटी सागरोपमे शीतलनाथजी थया.
 (२२) शीतलनाथना जन्म वखते चौथो आरो एक मोठ सागरोपम एक लाख पूर्व
 अधिक बाकी रह्यो हतो. (२३) अही नव प्रभुना जन्ममां चौथो आरो शेष रत्नातुं जे
 प्रमाण कथं छे ते ४२०००० वर्षे न्यून जाणवुं. (२४) हवे पक्षी जे बीजा आठ प्रभुना
 जन्मने विषे शेष रहेल चौथा आरातुं प्रमाण कहवाये ते ६५ लाख ने ८४००० वर्षे न्यून
 पटले हुल ६६२६००० वर्षे न्यून जाणवुं. अरनाथसुधी प्रमाणे बुद्धिमानोप अंतर जाणवुं.

प्रशशाम पितुर्दाहो गर्भस्थेशानुभावतः । नंदाराज्ञीकरस्पर्शात्
शीतलः प्रथितस्ततः ॥ २७ ॥ जगत्तापहरत्वेन भगवान् शीतलोऽथवा ।
अभूद्राशिर्धनुर्नामा श्रीवत्सो लांछनं प्रभोः ॥ २८ ॥ कुमारत्वं सह-
स्राणि पूर्वाणां पंचविंशतिः । पंचाशच्च सहस्राणि पूर्वाणां राज्यवैभवं
॥ २९ ॥ व्रते पूर्वसहस्राणि पूर्णानि पंचविंशतिः । सर्वमायुः पूर्वलक्षं
छाद्यस्थं च त्रिमासिकं ॥ ३० ॥ शुक्रप्रभाख्या शिविका प्रथमां पारणां
ददौ । पुनर्वसू रिष्टपुरे प्लक्षो ज्ञानद्रुमः प्रभोः ॥ ३१ ॥

एकाशीतिर्गणधरा लक्षमेकं च साधवः । आर्याः पट्काधिकं लक्ष-
मेकं साध्योऽभवन् विभोः ॥ ३२ ॥ लक्षद्वयं श्रावकाणां नवाशीति-
सहस्रयुक् । सहस्राण्यष्टपंचाश-चतुर्लक्षी तथास्तिकाः ॥ ३३ ॥ सर्व-
ज्ञानां सहस्राणि सप्त चेतोविदां पुनः । सहस्राः सप्त कथिता अधिकाः
पंचभिः शतैः ॥ ३४ ॥ द्विसप्ततिः शतान्यास-त्रयधिज्ञानशालिनां ।
चतुर्दशपूर्वभृतां चतुर्दश शतानि च ॥ ३५ ॥ लसद्वैक्रियलब्धीनां
द्वादशैव सहस्रकाः । सहस्राः पंच संयुक्ता यादिनामष्टभिः शतैः
॥ ३६ ॥ धनूपि नवतिर्देहो नंदो मुख्यो गणाधिपः । प्रवर्त्तिनी च

(२६) गर्भमां रहेला प्रभुना प्रभावपी तेमना पिता वटारय राजाने जे दाह थयेलो ते
नंदा राणीना करस्पर्शीयी शमी गयो ते उपरथी अथवा जगतनो ताप हरनार होवाथी
प्रभुनुं नाम शीतळनाथ पाढवामां भाव्युं. तेमनी राशि धनु इती अने लांछन श्रीव-
त्सनुं हतुं. (२७-२८) कुमारपणामां २५००० पूर्व, राज्यवैभवमां ५० हजार पूर्व
(२९) अने व्रतावस्थामां २५००० पूर्व-एम सर्व मळीने एक लाख पूर्वनुं आयुष्य
हतुं. छाद्यस्थपर्याय ग्रण मासनो ज हतो. (३०) दीक्षा अवसरे शुक्रप्रमा नामे शिविका
हती. प्रथम पारणुं रिष्टपुरमां पुनर्वसु राजाने त्यां ययुं हतुं. ज्ञानद्रुम प्लक्ष नामनुं हतुं. (३१)

शीतळनाथजीने ८१ गणधर, एक लाख साधुभो, एक लाख ने ॥ अधिक सा-
ध्वीभो, (३२) २८९००० श्रावको, ४५८००० धाविका, (३३) ७००० केवळज्ञानी,
७५०० मनापर्यवज्ञानी, (३४) ७२०० अवधिज्ञानी, १४०० चौदध्वी, (३५)
१२००० वैक्रियलब्धिवाळा अने ५८०० वादीभो यया. (३६) प्रभुनुं शरीर ९०
यसुष्यनुं अने नंद नामना मुख्य गणधर, सुयश्या नामे प्रवर्त्तिनी तथा सीमंघर नामे राजा

सुयशा भक्तः सीमंधरो नृपः ॥ ३७ ॥ ब्रह्मा यक्षश्चतुर्वक्त्रः श्वेतवर्ण-
स्त्रिलोचनः । पद्मासनो दिशोऽष्टापि पालयन्नष्टभिर्भुजैः ॥ ३८ ॥ मुद्गरं
मातुलिंगं च पाशकं चाभयं तथा । अपसव्ये दधात्येष स्पष्टं पाणिच-
तुष्टये ॥ ३९ ॥ नकुलं च गदामेव—मंकुशं चाक्षसूत्रकं । दधाति धीर-
धुर्योऽयं वामे पाणिचतुष्टये ॥ ४० ॥ देव्यशोका नीलवर्णा पद्मासीना
चतुर्भुजा । दधाना वरदं पाश—मपसव्यकरद्वये ॥ ४१ ॥ वामपाणिद्वये
चैषा दधती फलमंकुशं । शीतलप्रभुभक्तानां वितनोति समीहितं
॥ ४२ ॥ इति श्रीशीतलः ॥

बभूव पुष्करद्वीपे विजये रमणीयके । प्राग्विदेहे शुभापुर्या नलि-
नीगुल्मभूपतिः ॥ ४३ ॥ वज्रदत्तगुरोः पार्श्वे स स्वीकृत्य व्रतं सुधीः ।
देवोऽभूदच्युतस्वर्गे द्वाविंशत्यर्णवस्थितिः ॥ ४४ ॥ शून्यदेशे सिंहपुर्या
प्रेयस्यां विष्णुभूपतेः । विष्णुनाम्न्यां सुतो जज्ञे श्रेयांस इति विश्रुतः
॥ ४५ ॥ ज्येष्ठस्य श्यामला पृष्ठी द्वादशी च त्रयोदशी । फाल्गुनस्या-

भवत धपो. (३७) ब्रह्मा नामनो यच्च चार मुखवाळो, श्वेत वर्णवाळो, त्रण लोचनवाळो,
पद्मना आसनवाळो, आठ झुजाओवडे आठे दिशाओने पाळनारो, (३८) चार जमणा
हाथमां मुद्गर, मातुलिंग, पाश ने अभयने धारण करनारो (३९) तथा डाया चार
हाथमां नकुल, गदा, मंकुश ने अक्षसूत्रने धारण करनारो वीरजनोमां घुरंधर धपो.
(४०) देवी अशोका नामनी नील वर्णवाळी, पद्मना आसनवाळी, चार झुजावाळी,
जमणा ने हाथमां वरद ने पाश अने डाया ने हाथमां फळ ने मंकुश धारण करनारी
शीतलप्रभुना भक्तोना इच्छितने पूरनारी गद्द. (४१-४२) इति श्रीशीतलः ॥

श्रीश्रेयांसनाथवर्णन—पुष्करवरद्वीपमां पूर्वं महाविदेहमां रमणीयक नामना विज-
यमां शुभा नामनी नगरीमां नलिनीगुल्म नामे राजा होता. (४३) ते वज्रदत्त गुरुनी
पासे चारित्र अंगीकार करीने चारमा अच्युत कल्पमां २२ सागरोपमने आउछे देव थया.
(४४) त्यांधी च्यवीने शून्य देशमां सिंहपुरीमां विष्णु नामे राजानी विष्णु नामनी
प्रियाना पुत्रपणे उत्पन्न थया, ते श्रेयांसनाथना नामथी प्रसिद्ध थया. (४५) ज्येष्ठ वदि
६, फाल्गुन वदि १२, फाल्गुन वदि १३, माह वदि ०)) अने आषाढ वदि ३-५ पांच

सिते माघमासस्य च कुहूः किल ॥ ४६ ॥ तृतीया श्रावणे कृष्णा
कल्याणकदिनाः प्रभोः । चतुर्षु श्रवणं धिष्ण्यं धनिष्ठा पंचमे पुनः ॥ ४७ ॥
गर्भे स्थितिः प्रभोर्मासा नव पट्वासराधिकाः । खड्गी जीवः प्रभो-
र्लक्ष्म राशिर्मकरसंज्ञकः ॥ ४८ ॥ चतुरशीत्याब्दलक्षैः पूर्वोक्ताब्दैः
शतेन च । अर्धानामूनया वार्द्धि-कोट्या शीतलनिर्वृतेः ॥ ४९ ॥ श्रेयां-
सस्याभवज्जन्म तदा तुर्यारकस्य च । शिष्यते स्मार्णवशतं स्वायुःपूर्वो-
क्तवर्षयुक् ॥ ५० ॥ शय्यामाक्रामत्सुराधि-ष्ठितां गर्भस्थिते प्रभौ ।
निर्विघ्नमवेति श्रेय-स्करत्वात्तादृशाभिधः ॥ ५१ ॥ कुमारत्वेऽब्दल-
क्षाणि निर्दिष्टान्येकविंशतिः । द्विचत्वारिंशदब्दानां लक्षाणि राज्यवै-
भवे ॥ ५२ ॥ लक्षाणि व्रतपर्याये चाब्दानामेकविंशतिः । एवं लक्षाणि
चतुर-शीतिः सर्वायुराहितं ॥ ५३ ॥ छाद्यस्थं मासयोर्युग्मं शिविका
विमलप्रभा । सिद्धार्थाख्यपुरे नंदः पारणां प्रथमां ददौ ॥ ५४ ॥ त्रिदुको
ज्ञानवृद्धः स्या-दशीतिधनुरुच्छ्रितं । वपुः पट्सप्ततिश्चोक्ताः प्रभोर्गण-
भृतः श्रुते ॥ ५५ ॥ प्रभोश्चतुरशीतिश्च सहस्राणि मुमुक्षवः । लक्षमेकं

कन्याणकना दिवसो जाणवा. चार कन्याणकमां अवण नद्यत्र अने पांचमा कन्याण-
कमां धनिष्ठा नद्यत्र जाणवुं. (४६-४७) गर्भस्थिति नव मास ने छ दिवसनी, खड्गी
(गेंडा) नुं लाछन अने मकरराशि जाणवी. (४८) शीतलनाथना निर्वाण पक्षी ८४
लाख वर्ष अने पूर्वे कहेला छं वेटला (६६ लाख २६ हजार) वर्ष अने सो सागरोपमे
न्यून एक कौठ सागरोपमे श्रेयांसनाथनो जन्म थयो. त्यारे चोथो आरो सो सागरोपम, स्वायु
अने पूर्वोक्त (६५ लाख ८४ हजार) वर्षे अधिक बाकी रह्यो हतो. (४९-५०) प्रभु गर्भमां हवा
त्यारे सुराधिष्ठित शय्यानुं माताए निर्विघ्नपणे आक्रमण कर्णुं तेथी अने प्रभुना श्रेयस्कारीप-
णार्थी श्रेयांस नाम स्थापन कर्णु. (५१) कौमारपणामां २१ लाख वर्ष, राज्यवैभवमां
४२ लाख वर्ष (५२) अने व्रतपर्यायमां २१ लाख वर्ष एम कुल ८४ लाख वर्षनुं
प्रभुनुं आयुष्य संपूर्ण थयुं. (५३) छाद्यस्थपणे बे मास ज रखा. दीक्षा अवसरे शिविका
विमलप्रभा नामनी अने प्रथम पारणुं सिद्धार्थ नामना नगरमां नंद राजाने त्यां कर्णु.
(५४) ज्ञानवृद्ध त्रिदुक नामनुं हतुं अने ८० धनुष्यप्रमाण शरीर हतुं. प्रभुने ७६
गणधरो, (५५) ८४००० मुमुक्षुभो (सायुभो) एक लाख ने श्रय हजार माध्वीभो,

च साध्वीनां सहस्रत्रितयाधिकं ॥ ५६ ॥ श्राद्धा लक्षद्वयमथै—कोनाशी-
 तिसहस्रकाः । चतुर्लक्ष्यष्टचत्वारिं—शत्सहस्राण्युपासिकाः ॥ ५७ ॥
 शतानि पंचषष्टिश्चा—भूवन्निःशेषवेदिनां । षट् सहस्राणि शमिनां मनः-
 पर्यायवेदिनां ॥ ५८ ॥ स्फुरद्वैक्रियलब्धीना—मेकादश सहस्रकाः ।
 सहस्रा वादिनां पंचा—वधिज्ञानमृतां च षट् ॥ ५९ ॥ सच्चतुर्दशपूर्वाणां
 शतान्यासंस्त्रयोदश । कौस्तुभो मुख्यगणभृ—धारिणी च प्रवर्त्तिनी
 ॥ ६० ॥ त्रिपृष्ठवासुदेवोऽभू—प्रभुर्मक्तनृपः प्रभोः । यत्तश्च मनुजा-
 भिर्य ईश्वराख्यो मतांतरे ॥ ६१ ॥ स त्रिनेत्रः श्वेतवर्णो वृषारूढश्च-
 तुर्भुजः । मातुलिंगगदायुक्त—सहचिणकरद्वयः ॥ ६२ ॥ नकुलं चाक्ष-
 सूत्रं च दधद्वामकरद्वये । श्रियं श्रेयांसभक्तानां वितनोति समीहितं(तां)
 ॥ ६३ ॥ श्रीवत्साख्या प्रभोर्देवी मानवी वा मतांतरे । सिंहासीना
 गौरवर्णा सा निर्दिष्टा चतुर्भुजा ॥ ६४ ॥ धत्ते दक्षिणयोः पाण्यो—वैरवं
 मुद्गरं च सा । धत्ते च वामयोः पाण्योः क्रमात्कलशमंकुशं ॥ ६५ ॥
 इति श्रीश्रेयांसः ॥

विजये मंगलावत्यां पुष्करप्राग्विदेहगे । सद्रत्नसंचयापुर्या राजा

(५६) २७९००० आषको, ४४८००० आविकाओ, (५७) ६५०० केवलज्ञानी,
 ६००० मनःपर्यवज्ञानी, (५८) ११००० वैक्रियलब्धिवाळा, ५००० वादीओ, ६०००
 अवधिज्ञानी, (५९) १३०० चौदपूर्वी यथा. कौस्तुभ नामना मुख्य गणधर, धारिणी
 नामे प्रवर्त्तिनी (६०) अने त्रिपृष्ठ वासुदेव प्रभुनो परम भक्त यथो. मनुज नामनो
 मतांतरे ईश्वर नामनो यद्य, (६१) यथ नेत्रवाळो, श्वेत वर्णवाळो, वृषभना वाहनवाळो,
 चार भुजावाळो, जमणी बे भुजामां मातुलिंग ने गदा धारण करनारो (६२) अने
 हावी बे भुजामां नकुल ने अक्षसूत्रने धारण करनारो, श्रेयामनायना मक्तोना इच्छित
 पूरनारो यथो. (६३) प्रभुनी देवी श्रीवत्सा नामनी मतांतरे मानवी नामनी सिंहा
 आसनवाळी, गौरवर्णवाळी, चार भुजावाळी, बे जमणा हाथमां वरद ने मुद्गर अने
 बे टाया हाथमां कलश ने अंकुशने धारण करनारी यद्. (६४-६५) इति श्रीश्रेयांसः ॥

श्रीवासुपूज्यवर्धन—पुष्करवरद्वीपना पूर्व महाविदेहमां मंगलावती विजयमां रत्न-

પદ્મોત્તરોઽભવત્ ॥ ૬૬ ॥ ગુરોઃ શ્રીવજ્રનામસ્ય પાર્શ્વે સ પ્રાપ્ય સંયમં ।
સુરોઽમૃતપ્રાણતસ્વર્ગે વિંશત્યર્ણવજીવિતઃ ॥ ૬૭ ॥ ચંપાપુર્યામંગદેશે વસુ-
પૂજ્યમહીપતેઃ । રાહ્યા જયાયાસ્તનુજો વાસુપૂજ્યસ્તતોઽભવત્ ॥ ૬૮ ॥
ઝજ્જલા નવમી જ્યેષ્ઠે ભૂતેષ્ટા ફાલ્ગુને શિતિઃ । ફાલ્ગુનેઽમાવસી માઘે
દ્વિતીયા ચ સમુજ્જલા ॥ ૬૯ ॥ શુક્લાષાઢસ્ય ભૂતેષ્ટા કલ્યાણકદિનાઃ
પ્રભોઃ । આર્હિર્વૃષ્ણં પંચમે મં ચતુર્થુ શતતારિકા ॥ ૭૦ ॥ દિનાનિ વિંશ-
તિર્માસા—શ્વાષ્ટૌ ગર્ભસ્થિતિઃ પ્રભોઃ । રાશિઃ કુંભો સ્નાંઙ્ગનં ચ મહિપઃ
કિલ કીર્તિતઃ ॥ ૭૧ ॥ પૂજ્યતે વસુભિઃ શક્રૈ—ર્વાસુપૂજ્યઃ સ્મૃતસ્તતઃ ।
વસુપૂજ્યનૃપાપત્ય—મિતિ વા તાદૃશાહ્વયઃ ॥ ૭૨ ॥ દ્વિસપ્તત્યવ્દલજ્ઞોનૈ—
શ્ચતુષ્પંચાશતાવિધિભિઃ । જન્માભૂદ્વાસુપૂજ્યસ્ય શ્રીમચ્છ્રેયાંસનિર્દ્યુતેઃ ॥ ૭૩ ॥
પદ્મચત્વારિંશદબ્ધીનાં શેષસ્તુર્યારકે તદા । વેદનાગ (૮૪) સહસ્રાલ્પ-
ધાણર્જુ (૬૫) સક્ષવર્ષયુક્ ॥ ૭૪ ॥ અષ્ટાદશાવ્દલજ્ઞાણિ કુમારત્વેઽ-
વસદ્વિભુઃ । તતઃ પ્રપેદે ચારિત્રં પૃથિવીશિવિકાં શ્રિતઃ ॥ ૭૫ ॥ ચતુષ્પં-
ચાશદવ્દાનાં લજ્ઞાણિ વ્રતમાદધૌ । દ્વિસપ્તત્યવ્દલક્ષાયુ—ર્ધનુસ્સપ્નતિ-

સંઘયા નગરીમાં પદ્મોત્તર નામે રાજા હતા. (૬૬) તેઓ વજ્રનામ ગુરુપાસે સંયમ ગ્રહણ
કરીને પ્રાણત દેવલોકમાં ઘીશ સાગરોપમને આડે ઉત્પન્ન થયા. (૬૭) ત્યાંથી
પ્યવીને અંગદેશમાં ચંપાપુરી નગરીમાં વસુપૂજ્ય રાજા ને જયા રાણીના પુત્ર વાસુપૂજ્ય નામે
લીધેકર થયા. (૬૮) જ્યેષ્ઠ શુદિ ૧, ફાલ્ગુન શુદિ ૧૪, ફાલ્ગુન શુદિ ૦), માઘ શુદિ
૨ અને અશાઢ શુદિ ૧૪—આ પાંચ કન્યાણકના દિવસો જાણવા. ચાર કન્યાણકમાં
શતતારિકા (શતમિષા) ને પાંચમા કન્યાણકમાં ઉત્તરમાદ્રપદ (આર્હિર્વૃષ્ણ) નષ્ટ
જાણ્યું. (૬૯—૭૦) આઠ માસ ને ઘીશ દિવમની ગર્ભસ્થિતિ, કુંભરાશિ અને મહિપતું
સ્નાંઙ્ગન ધાણ્યું. (૭૧) ફેરે વસુવદે પૂજેલા હોવાથી તેમજ વસુપૂજ્ય રાજાના અપત્ય
હોવાથી વાસુપૂજ્ય નામ સ્થાપન કર્યું. (૭૨) શ્રેયામનાથના નિર્વાણથી ૭૨ લાચ વર્ષે
ઊન ૫૪ સાગરોપમે વાસુપૂજ્યનો જન્મ થયો. (૭૩) તે વસુવે પોપો આરો ૬૫ લાચ
૮૪ હજાર વર્ષે ન્યૂન અને ૭૨ લાચ વર્ષે અધિક ૪૬ સાગરોપમ વાકી રહ્યો હતો. (૭૪)
અટાર લાચ વર્ષે કુમારાવસ્થામાં પ્યતીત કરીને પછી પૃથિવી નામની શિવિકામાં આરો-
હ્ય કરીને ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. (૭૫) ૫૪ લાચ વર્ષે ચારિત્ર ધારણ કર્યું. પદ્મંદર
૭૨ લાચ વર્ષનું આયુષ્ય અને ૭૦ ધનુષ્યનું શરીર હતું. (૭૬) પ્રથમ પારણું મહાપુ-

मुच्छ्रितः ॥ ७६ ॥ महापुरे सुनंदाख्यः प्रथमां पारणां ददौ । छात्र-
स्थमेको मासोऽभूद् ज्ञानद्रुः पाटलाभिधः ॥ ७७ ॥

जगत्प्रभोर्गणभृतः षट्षष्टिः साधवः पुनः । द्विसप्ततिः सहस्राणि
साध्वीनां लक्षमेव च ॥ ७८ ॥ सहस्राः पंचदश च द्वे लक्षे श्रावको-
त्तमाः । चतुर्लक्षी श्राविकाणां षट्त्रिंशच्च सहसूकाः ॥ ७९ ॥ सर्वज्ञानां
सहस्राः षट् मनोज्ञानवतामपि । अवधिज्ञानिनां पंच सहस्राः सचतुःशताः
॥ ८० ॥ चतुर्दशपूर्वभृतां सहस्रं द्विशतोत्तरं । स्फुरद्वैक्रियलब्धीनां सह-
स्राणि दशाभवन् ॥ ८१ ॥ वादिनां सप्त चत्वारिंशच्छतानि मतांतरे ।
द्विचत्वारिंशच्छतानि तत्त्वं जानाति केवली ॥ ८२ ॥ सुभूमो गणभृ-
न्मुख्यो धरणी च प्रवर्त्तिनी । द्विपृष्ठवासुदेवश्च नृपश्चरणसेवकः ॥ ८३ ॥

यच्चः कुमारः श्वेतांगः श्वेतयानश्चतुर्भुजः । मातुर्लिंगबाणशालि-
सदक्षिणकरद्वयः ॥ ८४ ॥ कोदंडनकुलाभ्यां च शोभितो वामहस्तयोः ।
पिपत्ति श्रीवासुपूज्य-जिनसेविसमीहितं ॥ ८५ ॥ प्रवराख्या प्रभोर्देवी
चंडाख्या च मतांतरे । चतुर्भुजा श्यामवर्णा सत्तुरंगमवाहना ॥ ८६ ॥

रमां सुनंद नामना राजाने त्यां कर्तुं । छत्रस्थपणुं एक मासतुं ज हतुं ने ज्ञानपट्ट पाटल
नामे हतुं. (७७) (वासुपूज्यस्वामीए विवाह के राज्य स्वीकार्या शिषाय ज चारित्र
ग्रहण कर्तुं हतुं एम केटलाक कहे छे अने केटलाक विवाह कर्यो हतो एम कहे छे.)

जगत्प्रभु वासुपूज्यने ६६ गणधर, ७२००० साधुओ, एक लाख साध्वीओ, (७८)
२१५००० श्रावको, ४३६००० श्राविकाओ, (७९) ६००० केवलज्ञानीओ, ६०००
मनःपर्यवहानीओ, ५४०० अवधिज्ञानी, (८०) १२०० चौदपूर्नी, १०००० वैक्रिय-
लब्धिवाळा (८१) अने ४७०० मतांतरे ४२०० वादीओ थया. तत्त्वकेवली जाणे.
(८२) सुभूम नामे मुख्य गणधर, धरणी नामे प्रवर्त्तिनी अने द्विपृष्ठ नामे वासुदेव
चरणसेवक थयो. (८३)

कुमार नामनो यच श्वेत वर्णवाळो, श्वेत वाहनवाळो, चार भुजावाळो, दक्षिणी भे
भुजामां मातुर्लिंग ने पाण अने डावी भे भुजामां कोदंड ने नकुलने धारण करनारो
श्रीवासुपूज्यना सेवकोना समीहितने पूरनारो थयो. (८४-८५) प्रवरा नामे मतांतरे
चंडा नामे देवी चार भुजावाळी, श्याम वर्णवाळी, शोभिता अश्वना वाहनवाळी, भे

दधाति वरदं शक्तिं भुजयोरपसव्ययोः । दधाति सव्ययोः पुष्पं गदां
चैषा महाशया ॥ ८७ ॥ इति श्रीवासुपूज्यः ॥

धातकीखंडभरते महापुर्यां नृपोऽभवत् । पद्मसेनाह्वयः सर्व-गुप्तपैः
सोऽग्रहीद्व्रतं ॥ ८८ ॥ ततः सुरः सहस्रारे-ऽष्टादशार्णवजीवितः । भूत्वा
पांचालदेशेऽभू-त्पुरे कांपील्यनामनि ॥ ८९ ॥ श्यामाराज्ञीकुक्षिरत्नं
कृतवर्ममहीपतेः । पुत्रः पवित्रचारित्र-विमलो विमलाह्वयः ॥ ९० ॥
वैशाखद्वादशी शुक्ला माघे शुक्ला तृतीयिका । माघे चतुर्थी शुक्ला च
पौषे षष्ठी तथोज्ज्वला ॥ ९१ ॥ आपादे सप्तमी कृष्णा कल्याणकदिनाः
प्रभोः । आहिर्बुध्नं चतुर्थे स्या-द्विष्यं पौष्णं च पंचमे ॥ ९२ ॥ मासा
अष्टौ दिनान्येक-विंशतिर्गरभस्थितिः । राशिर्मीनाह्वयो लक्ष्म शूकरः
कीर्तितः प्रभोः ॥ ९३ ॥ गर्भस्थेऽस्मिन्मातुरास्तां मरुदंगे विमले इति ।
अंतर्बहिश्च विमल-तया वा विश्ववर्यया ॥ ९४ ॥ विमलो नामधेयेना-
देयनामा स कीर्तितः । पट्टिचापोन्नतः पट्टि-लक्षाब्दायुर्जगद्विभुः

जमणा हाथमां वरद ने शक्ति अने हावा वे हाथमां पुष्प ने गदाने धारण करनारी,
सुंदर आशयवाळी थई. (८६-८७) इति श्रीवासुपूज्यः ॥

श्रीविमलनाथ वर्णन—धातकीखंडना भरतचेत्रमां महापुरी नामनी नगरीमां पद्म-
सेन नामना राजा होता. तेमणे सर्वगुप्त मुनिनी पासे चारित्र ग्रहण कर्युं. (८८) त्यांथी
सहस्रार नामना आठमा देवलोकां १८ सागरेपमने आउखे देव थया. त्यांथी च्यवीने
पांचालदेशमां कांपील्यपुर नगरमां कृतवर्म राजा अने श्यामा राणीना पुत्र पवित्र चारि-
त्रवळे विमल (निर्मल) एवा विमल नामना तीर्थकर थया. (८९-९०) वैशाख शुदि १२,
माघ शुदि ३, माघ शुदि ४, पौष शुदि ६ अने आपाठ वदि ८-ए पांच कल्याणकनी तिथिओ
जाणवी. चार कल्याणक उचरामाद्रपद नचत्रमां अने पांचमुं कल्याणक पौष्ण (पुष्प)
नचत्रमां जाणवुं. (९१-९२) ८ मास ने २१ दिवसनी गर्भस्थिति, मीनराशि अने
शूकरमुं लांछन जाणवुं. (९३) प्रभु गर्भमां होता त्यारे मातानी बुद्धि अने अंग निर्मल
थयाथी तेम ज अंतर ने बाह्य विश्वमां श्रेष्ठ एवी निर्मलतावाळा होवाथी विमल नामना
आदेयनामवाळा जगमां प्रसिद्ध थया. साठ घनुप्पुं शरीर अने ६० लाख वर्षमुं
प्रभुं आपुण्य हतुं. (९४-९५) श्रीवासुपूज्यना निर्वाणथी साठ लाख वर्षे न्यून

॥ ९५ ॥ युग्मं ॥ श्रीवासुपूज्यनिर्वाणा-त्रिंशता सागरोपमैः । पष्टिल-
क्षशरन्न्यूने-जन्माभूद्विमलप्रभोः ॥ ९६ ॥ तुर्यारकेऽब्धयः शेषाः
षोडश प्रभुजन्मनि । पूर्वोदितैर्वर्षलक्षै-स्तत्सहस्रैश्च साधिकाः ॥ ९७ ॥
तुर्यारकस्य शेषो यो जिनजन्मनि वक्ष्यते । इतः प्रभृति स स्वस्वा-
युषाभ्यधिक ऊह्यतां ॥ ९८ ॥ लक्षाः पंचदशाब्दानां कुमारत्वेऽवस-
द्विभुः । लक्षाणि त्रिंशतं राज्ये लक्षाः पंचदश व्रते ॥ ९९ ॥ तत्र
द्विमासी छात्रस्थं शिषिका च व्रतक्षणे । देवदिक्षा जयो धान्य-कटे
प्रथमदायकः ॥ ६०० ॥ जंबूतल्ले स्वामी पंचमज्ञानमाप सः । नि-
र्दिष्टाः सप्तपंचाश-द्विभोगणधरोत्तमाः ॥ ६०१ ॥ अयमावश्यकामि-
प्रायः, समवायांगे तु षट्पंचाशद्गणधरा उक्ता इति ज्ञेयं । अष्टषष्टिः
सहस्राणि साधूनां शीलशालिनां । लक्षमेकं च साध्वीनां शतैः साधि-
कमष्टभिः ॥ ६०२ ॥ लक्षद्वयं च आह्वानां सहस्रैरष्टभिर्युतं । चतु-
र्लक्षं श्राविकाणां सहस्रा जिनसंमिताः ॥ ३ ॥ शतानि पंचपंचाश-
त्केवलज्ञानशालिनां । मनःपर्यायचिद्भार्जा तावंत्येव शतानि च ॥ ४ ॥
'अष्टचत्वारिंशदेव शतान्यवधिशालिनां । एकादशशतान्यस्य सच्चतुर्द-
शपूर्विणां ॥ ५ ॥ लसद्वैक्रियलब्धीनां सहस्राणि नवाभवन् । वादिनां

श्रीश सागरोपमे विमलप्रभुनो जन्म यथो. (९६) विमलनाथना जन्म वखते चौथो आरो १६
सागरोपम, ६० लाख वर्ष ने पूर्वे कहेला बीजा वर्षोए अधिक बाकी हतो. (९७)
चौथो आरो जिनजन्ममा जे कहेवामा आवशे ते अहींधी मंडिनि पोतपोताना आयुवे
अधिक समजवो. (९८) पंदर लाख वर्ष प्रभु कौमारावस्थामा रक्षा, ३० लाख वर्ष
राज्यावस्थामा व्यतीत यथा अने १५ लाख वर्ष चारित्रावस्थामा व्यतिक्रम्या. (९९)
तेमां छयस्थावस्था बे मास प्रमाण जाणवी. यतावसरे शिषिका देवदिक्षा नामनी अने
धान्यकटमा जयराजा प्रथम दाता (पारखुं करावनार) दया. (६००) जंबूवृक्षनी नीचे
प्रभु केवलज्ञान पाय्या. तेमना परिवारमा ५७ गणधरो, (६०१) (आ आवश्यकनो
अभिप्राय छे. समवायांगमा वो ५६ गणधरो कहेला छे.) चारित्रशास्त्री एवा ६८०००
साधुभो, एक लाख ने आठ सो साध्वीभो (२) २०८००० धावको, ४२४००० भावि-
कामो, (३) ५५०० केवलज्ञानी, ५५०० मनःपर्यवज्ञानी, (४) ४८०० अवधिज्ञानी,
११०० चौदपूर्वी, (५) ९००० वैक्रियलब्धिवाळा अने ३६०० वादी यथा. (६)

च सहेसाणि त्रीणि पद च शताः किल ॥ ६ ॥ मंदरो मुख्यंगणभृ-
द्वराख्या च प्रवर्तिनी । स्वयंभूर्वासुदेवश्चा-भवद्भक्तनृपः प्रभोः ॥ ७ ॥
यक्षश्च पणमुखः श्वेत-वर्णांगः शिखिवाहनः । स द्वादशभुजस्तीर्था-
धिष्ठाता विमलप्रभोः ॥ ८ ॥ फलं चक्रं च बाणं च खड्गं पाशाक्षसू-
त्रके । स भुजेष्वपसव्येषु पदसु धत्ते महाबलः ॥ ९ ॥ नकुलं चक्रमि-
ष्वासं फलकं चांकुशाभये । भुजेषु पदसु वामेषु धत्ते मत्तेभविक्रमः
॥ १० ॥ देव्यभूद्विजयाभिरुया विदितां च मतांतरे । वर्णतो हरिता-
क्ताभा पद्मासीना चतुर्भुजा ॥ ११ ॥ तनोति शं बाणपाश-युग्दक्षिण-
करद्वया । धार्मिकाणां धनुर्नाग-शालिवामकरद्वया ॥ १२ ॥ इति
श्रीविमलः ॥

नृप ऐरावतक्षेत्रे धातकीखंडवर्तिनि । रिष्टपुर्यामभूत्पद्म-रथश्चि-
त्ररथान्मुनेः ॥ १३ ॥ संप्राप्य संयमं विश-त्यवध्यायुः प्राण्यतेऽभवत् ।
सुरः स पुर्ययोध्यायां देशे कोशलनामनि ॥ १४ ॥ सिंहसेनस्य नृपतेः

मंदर नामना मुख्य गणधर, वरा नामनी प्रवर्तिनी अने स्वयंभू नामे वासुदेव प्रभुनो
मुख्य भक्त थयो. (७) पणमुख नामनो यक्ष श्वेत वर्णवाळो, मोरना बाहनवाळो अने
चार भुजावाळो विमल प्रभुना शासननो अधिष्ठाता थयो. (८) महाबलवान एवा तेना
जमणा छ हाथमां फल, चक्र, बाण, खड्ग, पाश अने अक्षत्र इता (९) ने डाया
छ हाथमां मदोन्मत्त हाथीनी जेरा पराक्रमवाळो ते नकुल, चक्र, घनुष्य, फलक, अंकुश
ने अमयने धारण करतो इतो. (१०) देवी विजया नामनी मतांतरे विदिता नामनी
यक्ष. ते हरिताल जेवा वर्णवाळी, पद्मना आसनवाळी, चार भुजावाळी, (११) जमणा
वे हाथमां बाण ने पाश अने डाया वे हाथमां घनुष्य ने नागने धारण करनारी, धार्मिक
जनोना मुखने विस्तारनारी यक्ष. (१२) इति श्रीविमलः ॥

श्रीअनंतनाथवर्धन—धातकीखंडना ऐरावतक्षेत्रमां रिष्टपुरीमां पद्मरथ नामे राजा इता,
तेमणे चित्ररथ नामना मुनिपासे चारित्र प्रदण कर्यु. काळ करीने प्राणत देवलोकमां
वीश सागरोपमने आउछे उत्पन्न थया. त्यांची प्यवीने कोशलदेशमां अयोध्यापुरीमां
सिंहसेन राजानी राणी सुयशानी कुचिथी उत्पन्न थएल अनंतजित् नामना पुत्र चौदमा

સુચશાકુલ્લિસંભવઃ । તનયોઽનંતજિન્નામ્ના જિનેન્દ્રોઽભૂચ્ચતુર્દશઃ ॥ ૧૫ ॥
 શ્રાવણે સત્તમી કૃષ્ણા વૈશાખસ્ય ત્રયોદશી । ભૂતેષ્ટા ચાસિતે પક્તે વૈશા-
 ખસ્ય ચતુર્દશી ॥ ૧૬ ॥ ચૈત્રસ્ય પંચમી શુભ્રા કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 પંચસ્વપ્ત્યેષુ નક્ષત્રં રેવતી પરિકીર્તિતં ॥ ૧૭ ॥ નવ ગર્ભસ્થિતિર્માસાઃ
 પ્રભોઃ પટ્તદિવસાધિકાઃ । શ્રકઃ શ્યેનો મીનરાશિ-ધનુઃ પંચાશદુચ્છ્રયઃ
 ॥ ૧૮ ॥ જ્ઞાનાદીનામનંતત્વા-દનંત ઇતિ કીર્ત્યતે । અનંતમણિદામ્નાં
 વા માત્રા સ્વપ્ને નિરીક્ષણાત્ ॥ ૧૯ ॥ વિમલસ્વામિનિર્વાણા-ન્નવભિઃ
 સાગરોપમૈઃ । ત્રિશલ્લક્ષશરન્ન્યૂનૈ-રંતોઽજાયત પ્રભુઃ ॥ ૨૦ ॥ શિષ્ય-
 તે સ્મ તદા તુર્યા-રકે સત્ત પયોધયઃ । લક્ષૈઃસહસ્રૈર્વર્ષાણાં પૂર્વોક્તૈરધિકાઃ
 કિલ્લ ॥ ૨૧ ॥ સત્ત સાર્દ્ધાં વર્ષલક્ષાઃ કુંમારત્વેઽવસદ્વિભુઃ । ભૂપાલત્વં
 પંચદશ-વર્ષલક્ષાણ્યપાલયત્ ॥ ૨૨ ॥ સાર્દ્ધાંનિ સત્ત વર્ષાણાં લક્ષાણિ
 વ્રતમાદધૌ । લક્ષાણિ ત્રિંશદબ્દાનાં સર્વમાયુરભૂતપ્રભોઃ ॥ ૨૩ ॥ વ્રતે
 સાગરદત્તાલ્યા શિવિકા વિજયાભિધઃ । વર્ધમાનગ્રામવાસી પ્રભોઃ પ્રથમ-
 દાયકઃ ॥ ૨૪ ॥ માસત્રયં ચ લ્હાન્નસ્થ્યે-ઽશ્વત્થશ્ચ જ્ઞાનભૂરુહઃ । પ્રભો-

તીર્થંકર યથા. (૧૩-૧૫) શ્રાવણ વદિ ૭, વૈશાખ વદિ ૧૩, વૈશાખ વદિ ૧૪, વૈશાખ વદિ
 ૧૪ અને ચૈત્ર શુદિ ૫-૬ પાંચ કલ્યાણકના દિવસો જાણવા. પાંચે કલ્યાણકમાં નક્ષત્ર રેવતી
 જાણવું. (૧૬-૧૭) ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ ને ૬ દિવસની, મીનરાશિ ને શ્યેનનું લાંબન
 જાણવું. પચાસ ધનુષ્યનું શરીર જાણવું. (૧૮) જ્ઞાનાદિક અનંત હોવાથી તેમ જ
 મણિની અનંત માલ્લાઓ માતાએ સ્વપ્નમાં દેખેલ હોવાથી અનંત નામ સ્થાપન કર્યું.
 (૧૯) વિમલસ્વામીના નિર્વાણથી ત્રીશ લાખ વર્ષે ન્યૂન નવ સાગરોપમે અનંતનાયત્રી
 યથા. (૨૦) તે વણતે વૌધો આરો સાત સાગરોપમ અને ત્રીશ લાખ વર્ષ પૂર્વે કહેલા
 વર્ષો (૬૫૮૪૦૦૦) એ અધિક વાકી રહ્યો હતો. (૨૧) પ્રભુ સાઠાસાત લાખ વર્ષ
 કૌમારાવસ્થામાં રહ્યા, ૧૫ લાખ વર્ષ ભૂપાલપણાની પ્રતિપાલના કરી (૨૨) અને ૭૥
 લાખ વર્ષ ચારિત્રાવસ્થામાં રહ્યા-એ રીતે કુલ ૩૦ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયું. (૨૩)
 દીવા અવસરે સાગરદત્તા નામે શિવિકા હતી. પ્રથમ પારણું વર્ધમાનગ્રામવાસી વિજયે
 કરાવ્યું. (૨૪) ત્રણ માસ લ્હાન્નસ્થાવસ્થામાં રહ્યા, જ્ઞાનશુદ્ધ અશ્વત્થ નામનું હતું. પ્રસન્ના

ર્ગભૃતઃ શ્રેષ્ઠાઃ પંચાશત્પરિકીર્તિતાઃ ॥ ૨૫ ॥ इत्यावश्यकभिप्रायः,
समवायांगे तु चतुष्पंचाशद्गणधरा उक्ता इति ज्ञेयं.

પદ્મપિષ્ઠશ્ચ સહસ્રાણિ સાધૂનાં સત્ત્વશાલિનાં । દ્વાપદિઃ સંયતીનાં ચ
સહસ્રાણ્યભવન્ વિભોઃ ॥ ૨૬ ॥ લલ્લદ્વયં ચ શ્રાદ્ધાનાં પદ્મસહસ્રાધિકં
પ્રભોઃ । શ્રાવિકાણાં ચતુર્લક્ષી સહસ્રાશ્ચ ચતુર્દશ ॥ ૨૭ ॥ તથા પંચસ-
હસ્રાણિ કેવલજ્ઞાનશાલિનાં । તાવંત્યેવ સહસ્રાણિ મનોજ્ઞાનવતામપિ
॥ ૨૮ ॥ ચત્વારોઽવધિભાર્જાં ચ સહસ્રાશ્ચિશતાધિકાઃ । સહસ્રમેકં પૂર્ણ
ચ સચ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ॥ ૨૯ ॥ લસદ્વૈક્રિયલઘ્વીનાં સહસ્રાણ્યઞ્ઠ જજ્ઞિરે ।
દ્વાભ્યાં શતાભ્યામધિકા ત્રિસહસ્રી ચ વાદિનાં ॥ ૩૦ ॥ યશોનામાઘ-
ગણભૃ-ત્પદ્માખ્યા ચ પ્રવર્તિની । પુરુષોત્તમો વિષ્ણુશ્ચ સદા ચરણ-
સેવકઃ ॥ ૩૧ ॥ દધત્પદ્મલઙ્ગપાશા-નપસવ્યે કરત્રયે । નકુલં ફલકં
ચાલ્લ-સૂત્રં વામકરત્રયે ॥ ૩૨ ॥ પાતાલયક્ષશ્ચિમુખો રક્તો મકરવાહનઃ ।
પદ્મુજઃ કુરુતે પ્રીતિ-મનંતપ્રમુસેવિનાં ॥ ૩૩ ॥ યુગ્મં ॥ આદધાના સ્વદ્ગ-
પાશૌ વામેતરકરદ્વયે । વામે કરદ્વયે શશ્વ-દ્ધાના ફલકાંકુશૌ ॥ ૩૪ ॥

ગણધરશ્રેષ્ઠો પચાસ કલા છે (૨૫) એ આવશ્યકનો અભિપ્રાય છે. શ્રીસમવાયાંગ-
માં તો ૫૪ કલા છે.

અનંતપ્રમુદને સત્ત્વશાલી એવા ૬૬૦૦૦ સાધુઓ, ૬૨૦૦૦ સાધ્વીઓ, (૨૬)
૨૦૬૦૦૦ આવકો, ૪૧૪૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, (૨૭) ૫૦૦૦ કેવલજ્ઞાની, ૫૦૦૦ મન-
પર્યવજ્ઞાની, (૨૮) ૪૩૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૦૦૦ ચૌદપૂર્વી, (૨૯) ૮૦૦૦ વૈક્રિયલ-
લ્લિવાલા અને ૩૨૦૦ વાદીઓનો પરિવાર થયો. (૩૦) પ્રથમ ગણધર યશ નામના,
પ્રથમ પ્રવર્તિની પદ્મા નામની અને પુરુષોત્તમ નામના વાસુદેવ પ્રમુદના ભક્ત થયા. (૩૧)
પાતાલ નામનો યદ્ધ ત્રણ મુરવાલો, રક્ત વર્ણવાલો, મકરના વાહનવાલો, દ્વ મુજાવાલો,
જેની દક્ષિણ વાજુની ત્રણ મુજામાં પદ્મ, ચદ્ગ અને પાશને ધારણ કરનારો અને ઢાંધી
વાજુની ત્રણ મુજામાં નકુલ, ફલક ને અચ્ચક્ષ્ણને ધારણ કરનારો અનંતપ્રમુદની
સેવા કરનારને પ્રીતિ ઉપજાવનાર થયો. (૩૨-૩૩) જમણી વાજુના બે હાથમાં ચદ્ગ
અને પાશ તથા ઢાંધી વાજુના બે હાથમાં ફલક ને અંકુશને નિરંતર ધારણ કરનારી પદ્મા

पद्मासना गौरवर्णा देव्यंकुशा चतुर्भुजा । अनंतप्रभुभक्तानां दत्तेऽनन्तां
सुखश्रियं ॥ ३५ ॥ इत्यनंतजित् ॥

. भारते भद्रिलपुरे धातकीखंडमंडने । नृपो दृढरथोऽसौ च गुरोर्वि-
मलवाहनात् ॥ ३६ ॥ आदाय संयमं जज्ञे विजयेऽनुत्तरे सुरः । द्वात्रिंशद-
र्णवायुष्क-स्ततः शून्याख्यनिर्वृति ॥ ३७ ॥ पुरे रत्नपुरे भानो-नृपस्य
तनयोऽभवत् । सुव्रतायाः कुक्षिरत्नं धर्मनाथो जिनेश्वरः ॥ ३८ ॥ वैशाखे
सप्तमी शुक्ला तृतीया माघजोज्ज्वला । माघे त्रयोदशी शुक्ला तथा पौष-
स्य पूर्णिमा ॥ ३९ ॥ ज्येष्ठस्य पंचमी शुक्ला कल्याणकदिनाः प्रभोः ।
पुष्यं च पंचस्वप्येषु भं राशिः कर्क एव च ॥ ४० ॥ अनंतस्वामिनिर्वाणा-
च्चतुर्भिः सागरोपमैः । जातो दशाब्दलक्षोऽनैः श्रीधर्मो जगदीश्वरः
॥ ४१ ॥ शिष्यन्ते स्म तदा तुर्या-रकस्याभोधयस्त्रयः । पंचपष्टिश्चाब्दलक्षा
वेदनागसहस्रकाः ॥ ४२ ॥ स्वयं धर्मस्वभावत्वा-द्धर्मस्थे वाभवद्विभौ ।
मातातिधार्मिकी तस्मा-द्धर्मनाथ इति स्मृतः ॥ ४३ ॥ देहोच्छ्रयः पंचच-
त्वारिंशच्चापमितः स्मृतः । वज्रं च लांछनं वर्ष-लक्षाणि दश जीवितं

आसनवाळी, गौर वर्णवाळी, तेम ज चार भुजावाळी अंकुशा नामना देवी अनंतप्रभुना
भक्तोने पारावार सुखलक्ष्मीने आपनारी थह. (३४-३५) इति श्रीअनंतः ॥

श्री धर्मनाथजीवर्णन—धातकीखंडना मंडनभूत भरतचेव्रमां भद्रिलपुर नामना
नगरमां दृढरथ नामनो राजा हतो. तेणे विमलवाहन नामना गुरुपासे चारित्र अंगीकार
कर्तुं. मरण पाव्हीने विजय नामना अनुत्तर विमानमां ३२ सागरोपमने आउखे देव थया.
त्यांथी च्यवीने शून्य नामना देशमां रत्नपुर नामना नगरमां भानु नामना राजानी सुव्रता
नामनी राणीनी कुचिथी धर्मनाथ नामे जिनेश्वरनो जन्म थयो. (३६-३८) वैशाख शुदि ७,
माघ शुदि ३, माघ शुदि १३, पौष शुदि १५ ने ज्येष्ठ शुदि ५-ए पांच तेमना कन्याणकनी
तिथिश्चो जाणवी. पांचे कन्याणकोमां नवत्र पुष्य जाणवुं, राशि कर्क जाणवी.
(३९-४०) अनंतनाथना निर्वाणथी दश लाख वर्ष ऊख चार सागरोपमे, धर्मनाथ प्रह
थया. (४१) ते वरते चोथो आरो त्रय सागरोपम, दश लाख वर्ष तथा ६५ लाख ने
८४००० वर्ष पाकी रक्षो हतो. (४२) पोते धर्मना स्वभाववाळा होवाथी अने प्रह गर्भस्थ
हता त्यारे माता अति धार्मिकी थयेल होवाथी धर्मनाथ एवुं नाम स्थापन कर्तुं. (४३) प्रहनुं
शरीर ४५ धनुष्यनुं, लांछन वज्रनुं अने दश लाख वर्षनुं आयुष्यह तुं. (४४) तेमां अढीलाख

॥ ४४ ॥ वर्षलक्षद्वयं सार्द्धं कुमारत्वे व्रतेऽपि च । राज्ये पुनः प्रभुः पंच-
वर्षलक्षाप्यपूरयत् ॥ ४५ ॥ शिविका नागदत्ताख्या द्वात्रिंशत्स्थं मासयो-
र्द्वयं । धर्मसिंहः सौमनस-ग्रामेऽदादायपारणां ॥ ४६ ॥ ज्ञानवृक्षश्च
निर्दिष्टो दधिपर्ण इति प्रभोः । द्वि(त्रि)चत्वारिंशदादिष्टाः श्रीजिनस्य गणा-
धिपाः ॥ ४७ ॥ चतुःषष्टिः सहस्राणि संयतानां जिनेशितुः । तथा सह-
स्रा द्वापष्टिः साध्वीनां सचतुःशताः ॥ ४८ ॥ चतुस्सहस्राभ्यधिके द्वे लक्षे
श्राद्धपुंगवाः । चतुर्लक्षी श्राविकाणां सहस्राश्च त्रयोदश ॥ ४९ ॥ शतानि
पंचचत्वारिंशत्केवलजुषां विभोः । तावन्त्येव शतान्येव मनःपर्यायिणामपि
॥ ५० ॥ त्रयोऽवधिज्ञानभार्जा सहस्राः पट्शताधिकाः । वर्यवैक्रियल-
ब्धीनां सहस्राः सप्त कीर्त्तिताः ॥ ५१ ॥ शतानि नव चोक्तानि सञ्चतु-
र्दशपूर्विणां । वादिनां च सहस्रे द्वे शतैरष्टभिरन्विते ॥ ५२ ॥ अरिष्टो मुख्य-
गणभृत् शिवार्या च प्रवर्तिनी । त्रिष्णुः पुरुषसिंहश्च नृपश्चरणसेवकः ॥ ५३ ॥

बीजपूराभयगदा-स्त्रिषु दक्षिणपाणिषु । गदापद्माक्षनकुलान् दध-
द्ग्रामेषु च त्रिषु ॥ ५४ ॥ त्रिमुखः किन्नरो यक्षो रक्तांगः कूर्मवाहनः ।
पद्मभुजोऽभीष्टमाधत्ते श्रीधर्मप्रभुसेविनां ॥ ५५ ॥ देवी च पद्मगाभिख्या

वर्ष कुमारवस्यामां, पांच लाख वर्ष राज्यावस्थामां अने अढीं लाख वर्ष व्रतावस्थामां
अप्यतीत कर्या. (४५) दीक्षा अवसरे शिविका नागदत्ता नामनी अने छद्मस्य पर्याय जे
मासनो हतो. प्रथम पारणुं सौमनस ग्रामे धर्मसिंहे कराव्युं. (४६) ज्ञानवृक्ष दधिपर्ण
नामनुं हतुं. धर्मनाथ प्रसूने ४२ (४३) गणधरो, (४७) ६४००० साधुभ्यो, ६२४००
साध्वीभ्यो, (४८) २०४००० श्रावको, ४१३००० श्राविकाभ्यो, (४९) ४५००
केवलज्ञानी, षट्शता ज षट्शते ४५०० मनःपर्यवज्ञानी, (५०) ३६०० अवधिज्ञानी, ७०००
वैक्रियलब्धिवाळा, (५१) ९०० चौदपूर्वी अने २८०० वादीनो परिवार ययो. (५२)
अरिष्ट नामना मुख्य गणधर, शिवार्या नामे प्रवर्तिनी अने पुरुषसिंह नामनो वासुदेव
प्रसूनो चरणसेवक (भक्त) ययो. (५३.)

त्रय जमणा हाथमां बीजपुर, अमय ने गदा तथा डावा त्रय हाथमां गदा, पद्माच ने
नकुलने धारण करनार, रक्त वर्णवाळो, कूर्मना वाहनवाळो छ भुजावाळो अने त्रय मुख-
वाळो किन्नर नामनो यक्ष श्री धर्मनाथ प्रसूना सेवकोना अमीष्टने पूनार ययो. (५४-
५५) तथा पद्मगा नामे मतांतरे कंदर्पा नामे देवी चार भुजावाळी, गौर वर्णवाळी, मत्स्य-

सा कंदर्पा मतांतरे । चतुर्भुजा गौरवर्णा राजते मत्स्यवाहना ॥ ५६ ॥
उत्पलांकुशसंयुक्त-सदक्षिणकरद्वया । पद्माभयांचिता वामपाण्योर्दत्ते सुखं
सतां ॥ ५७ ॥ इति श्रीधर्मनाथः ॥

श्रीपेणभूपतिः पूर्वं तद्राज्ञी चाभिनंदिता । उभौ युगलिनी जातौ ततो
जातौ सुधामुजौ ॥ ५८ ॥ ततश्चामिततेजःश्री-विजयाख्यौ महर्षिकौ । ततश्च
प्राणतस्वर्गे सुपर्वाणौ बभूवतुः ॥ ५९ ॥ बलदेववासुदेवौ ततो जातौ
महामुजौ । बलोऽभूदच्युताधीशो हरिस्त्वाद्यां भुवं ययौ ॥ ६० ॥ उधू-
तस्तु ततोऽवाप्य खेचराधीशतां हरिः । परित्रयाच्युतस्वामि-सामानिक-
सुरोऽभवत् ॥ ६१ ॥ ततश्च्युत्वादिमो वज्रा-युधाहश्चक्रवर्त्यभूत् । तदं-
गजोऽपरस्त्वासीत् सहस्रायुधसंज्ञकः ॥ ६२ ॥ ग्रैवेयके तृतीये तौ जग्मतु-
र्जनकांगजौ । मतांतरे च नवमे गतौ ग्रैवेयकेऽथ तौ ॥ ६३ ॥ विजये
पुष्कलावत्यां जंबूद्वीपे ततश्च्युतौ । नगर्यां पुंडरीकिण्या-मभूतां सोव-
राबुभौ ॥ ६४ ॥ मेघरथदृढरथौ श्रीमेघरथमेकदा । प्रशशंस मुदेशान-
सुरेंद्रः सुरपर्वदि ॥ ६५ ॥ अहो मेघरथस्यांतः स्फुरन् जीवदयारसः ।

ना वाहनवाली, ये जमणी भुजामां उत्पल ने अंकुशवाली अने डापी ये भुजामां पद्म ने
अमयवाली सज्जनोने सुख आपनारी थइ. (५६-५७) इति श्रीधर्मनाथः ॥

श्री शान्तिनाथवर्णन-पूर्वमधे श्रीपेण नामना राजा ने अभिनंदिता नामे राणी
हता, ते बंने मरण पाप्मीने युगलिक थया, त्यांथी देव थया. (५८) त्यांथी च्यवीने
अमिततेज ने श्रीविजय नामना महर्षिक थया, त्यांथी प्राणत देवलोकमां देव थया.
(५९) त्यांथी च्यवीने महापराक्रमी बलदेव ने वासुदेव थया, त्यांथी मरण पाप्मीने
बलदेव अच्युतेंद्र थया ने वासुदेव पहली नरके गया. (६०) वासुदेवनो जीव नरकमांथी
नीकळीने खेचराधीशपणुं पाप्मी, दीक्षा अंगीकार करी अच्युतेंद्रनो सामानिक देव थयो.
(६१) त्यांथी च्यवीने अच्युतेंद्रनो जीव वज्रायुध नामे चक्री थया ने सामानिक देव
तेनो सहस्रायुध नामे पुत्र थयो. (६२) ते पिता-पुत्र मरण पाप्मीने त्रीजे ग्रैवेयके देव थया.
मतांतरे नवमा ग्रैवेयके देव थया. (६३) त्यांथी च्यवीने जंबूद्वीपना पूर्व महाविदेहमां
पुष्कलावती विजयमां पुंडरीकिणी नगरीमां बंने आइओ मेघरथ अने दृढरथ नामना थया.
एकदा ईशानेंद्रे देवोनी पर्वदामां मेघरथ राजानी प्रशंसा करी (६४-६५) के- 'अहो !

न शक्यते शोपयितुं कृतयत्नैः सुरैरपि ॥ ६६ ॥ अश्रद्धधानस्तत्कश्चि-
देवः शूलभृतो वचः । परीक्षितुं नृपं दक्षं-मन्यो भूलोकमाययौ ॥ ६७ ॥
पूर्ववैराद्युद्धयमानौ श्येनपारापतावथ । अधिष्ठाय स दंभेना-जगाम नृप-
सन्निधौ ॥ ६८ ॥ ऊचे पारापतस्तत्र रक्ष रक्ष कृपानिधे ! । श्येनो हिन-
स्ति मां पीनो दीनं निःशरणं हहा ॥ ६९ ॥ ऊचे वीक्ष्य भयार्तं तं
समुत्पन्नकृपो नृपः । यमादपि प्रकुपिता-न्मा भैपीर्नाथ ते भयं ॥ ७० ॥
कंपमाने खगे तस्मिन्-नृपोत्संगमुपाश्रिते । श्येनोऽपि सहसागत्य क्षुधा-
क्षामोऽब्रवीदिति ॥ ७१ ॥ रक्ष रक्ष क्षुधा मार्य-माणं मां दक्षपुंगव ! ।
देहि देहि चिरात्प्राप्तं भक्ष्यं पारापतं मम ॥ ७२ ॥ एकस्योपेक्ष्यते
प्राणां-स्तानन्यस्य च रक्षसि । तुल्येऽपि कोऽयं जीवत्वे पंक्तिभेदः
किलावयोः ॥ ७३ ॥ श्येनमूचे नृपः पक्षिन् ! दीनोऽयं मुच्यतां खगः ।
गृहाण नानापक्वान्नं दयाधर्मोऽस्तु ते महान् ॥ ७४ ॥ श्येनः प्रोचे च

मेघरथ राजाना अंतःकरणमां एटलो जीवदयानो रस छे के जेनुं शोपण करवाने प्रयत्न
करता देवो पण समर्थ थइ शके नहीं ।' (६६) ते शूलभृत (ईशानेंद्र) तुं वचन नहीं
सह्येने कोइ मिष्यामतिदेव पोताने डाक्षो मानतो संतो मेघरथ राजानी परीक्षा करवा
पृथ्वीपर आण्यो. (६७) ते बरखते पूर्वना वैरथी परस्पर युद्ध करता श्येन ने पारापत
(पारेवा) मां ते दंभयहे अधिष्ठित थइने मेघरथ राजापासे आण्यो. (६८) पारापत
राजाने कहे छे के- 'हे कृपानिधि ! मारी रक्षा करो, रक्षा करो. आ महापीन (मजपूत) एवो
श्येनपक्षी निःशरण ने दीन एवा मने मारी नाखे छे. ' (६९) तेने मयार्च जोइने उत्पन्न
थइ छे कृपा जेने एवा राजाए कसुं के- 'कोपेला एवा यमथी पण हवे धीश नहीं, हवे तने भय
नथी. ' (७०) एटले ते पक्षी कंपायमान थतो सतो राजाना खोजामां भराइ गयो. श्येन
पण एकदम आधीने क्षुधाथी दुर्बल थयो सतो आ प्रमाणे पोण्यो (७१) के- 'हे दक्षपुंगव !
मने मारी नाएथी एवी क्षुधाथी मारुं रक्षण कर, रक्षण कर. पण केळे पामेला आ मारा भक्ष्य
पारापतने मने आप, आप. (७२) तमे एकना प्राणनी उपेक्षा करो छो अने एकना
प्राणनी रक्षा करो छो. तुल्य एवा जीवत्वमां आवो पंक्तिभेद अमारा उपर आप केम करो
छो ? ' (७३) राजाए श्येनने कसुं के- 'हे पक्षी ! आ पक्षी दीन छे, तेने मूक्री दे,
तेना पदलामां नाना प्रकारना पक्वान्नेने ग्रहण कर. तने मोटो दयाधर्म यथे. '
(७४) श्येन कहे छे के- 'धर्माधर्मनी विचारणा तमारा जेवा दप्तने थाय,

भूपाल ! धर्माधर्मविचारणा । भवादृशां स्यात्तृप्तानां क्षुधार्त्तानां तु सा कुतः
 ॥ ७५ ॥ विना सद्यस्कमांसं च नाहारोऽस्मादृशां परः । तद् द्रुतं दीयतामेपं
 हत्या वा गृह्यतां मम ॥ ७६ ॥ नृपोऽथार्चितयत्पारा-पतोऽयं सर्वथा
 मया । रक्षणीयोऽयमप्यंगी तर्पणीयो बुभुक्षितः ॥ ७७ ॥ श्येनं तत्त-
 र्पयाम्येनं निजैर्मांसैर्यथोभयोः । दया स्यान्ननु देहेऽस्मिन् कः स्नेहः
 क्षणभंगुरे ॥ ७८ ॥ ततस्तुल्लायामारोप्य मायापारापतं नृपः । उक्त्व
 स्वोरुमांसानि तोलयामास सात्त्विकः ॥ ७९ ॥ यथा यथा स्वर्मांसानि
 तुलयां भूधवो न्यधात् । तथा तथा प्रवृधे कपोतो वीवधेन सः
 ॥ ८० ॥ दीनानने पुरजने कंदत्यंतःपुरेऽखिले । तुल्लामारुह्य सोरसाहं
 रसेनः श्येनमित्यवक् ॥ ८१ ॥ गृहाण श्येन ! देहं मे कृतार्थं जीवरक्ष-
 णात् । तृप्तिस्तवाभयं चास्य भूयान्मम च निर्जरा ॥ ८२ ॥ तं देहेऽपि
 गतस्नेहं निस्संदेहं जिनागमे । नृपं वीक्ष्य दयावीरं तुष्टस्तुष्टाव निर्जरः
 ॥ ८३ ॥ साधु साधु महाधीर ! वीरकोटीर ! सांप्रतं । ईशानेशोऽनिशं

એમારા જેવા ક્ષુધાર્તને ક્યાંથી, યાય ? (૭૫) પછી અમારા જેવાને તરતના
 માંસ શિવાય બીજો આહાર હોતો નથી, માટે તરત જ મને એ પક્ષી આપી દો, નહીં તો પછી
 મારી હત્યા ન્યો.' (૭૬) રાજા વિચારે છે કે—'આ પારાપત તો મારે સર્વથા રક્ષણીય છે,
 અને આ ભૂલ્યા પક્ષીને પણ રક્ષ કરવો જોઈએ, (૭૭) તેથી મારા માંસપટ્ટે આ શ્યેનને
 રક્ષ કરું કે જેથી યંનેનો યથાર્થ ને દયા થાય. આ ક્ષણભંગુર દેહ ઉપર શું સ્નેહ કરવો ?'
 (' ૭૮) પછી વ્રાજકું મંગાવી તેના એક બાજુના પછામાં માયાવી પારાપતને મૂકી તે
 સાત્ત્વિક પોતાના સાથઘડું માંસ કાપીને બીજા પછામાં મૂકી તોઢવા લાગ્યા. (૭૯)
 અહીં જેમ જેમ રાજા પોતાનું માંસ તુલ્યામાં મૂકે છે તેમ તેમ કપોત તોલમાં વધતો જાય છે.
 (' ૮૦ ') તે વચ્ચે આ સ્થિતિ જોઈને નગરજનો દીન મુશ્વચાઢા થઈ ગયા. આશું અંતઃપુર
 આક્રંદ કરવા લાગ્યું. વ્રાજવામાં પારેવા જેટલો માંસનો તોલ ન થવાથી ઉત્સાહસહિત
 વ્રાજવામાં ચઢીને રાજાએ શ્યેનને કહ્યું (૮૧) કે—' હે શ્યેન ! જીવરક્ષાથી કૃતાર્થ
 થયેલા આ મારા દેહને જ તું ગ્રહણ કર જેથી તને રક્ષિ યાય, અને અમય મઢે ને મને
 નિર્જરા યાય.' (૮૨) એ રીતે દેહને વિષે નિઃસ્નેહ અને જિનાગમમાં નિઃસંદેહ દયાવીર
 એવા રાજાને ઘોઈને તે દેહ અત્યંત સંતુષ્ટ થઈ સ્તુતિ કરવા લાગ્યો (૮૩) કે—'સાધુ, સાધુ. હે'

स्तौति सत्त्वं ते देवर्षिदि ॥ ८४ ॥ शंसितोऽसि दयावीर ! यादृशः शूल-
पाणिना । ततः शतगुणोत्साहो वीक्षितोऽसि परीक्षणे ॥ ८५ ॥ खेदि-
तोऽसि वृथा राज-न्नपराधं चमस्व मे । इति ब्रुवाणः पुष्पाणां वृष्टि-
हृष्टस्ततान सः ॥ ८६ ॥ प्रादुष्कृत्य स्वरूपं स्वं सजीकृत्य च भूपति ।
चमत्कारचलन्मौलिः सुरः स्वर्गं जगाम सः ॥ ८७ ॥ करुणावज्रायुध-
नाटके उत्तराध्ययनलघुवृत्तौ च वज्रायुधचक्रवर्त्तिभवेऽयं देवपरीक्षणा-
दिव्यतिकर उक्तोऽस्तीति ध्येयं, तथा करुणावज्रायुधे परीक्षकौ द्वौ
देवावुक्तौ इति ज्ञेयं.

गुरोर्वनरथात्प्राप्य दीक्षां मेघरथो नृपः । मृत्वा सर्वार्थसिद्धेऽभूत्परम-
स्थितिकः सुरः ॥ ८८ ॥ जीवो दृढरथस्यापि भविष्यन् गणभृद्विभोः । मृत्वा
तत्रैव देवोऽभू-च्छयुस्त्वा मेघरथोऽथ च ॥ ८९ ॥ कुरुदेशशिरोरत्ने पुरे श्रीहस्ति-
नापुरे । विश्वसेनस्य भूभर्तुः पुत्रोऽभूदचिरांगजः ॥ ९० ॥ प्रभौ गर्भे समु-
त्पन्ने शशामोपद्रवोऽखिले । देशे जनानां मार्यादि-स्ततः शान्तिरिति स्मृतः

महावीर ! हे वीरकोटीर ! आज्ञे ईशानेन्द्रे वारंवार देवसभामां तमारी प्रशंसा करी छे. (८३-
८४) हे दयावीर ! शूलपाणिण जेवी तमारी प्रशंसा करी ते करतां सोगणो उत्साह
तमारी परीक्षा करवा में तमारामां जोयो छे. (८५) हे राजन् ! मैं वृथा समने खेद
पमाह्यो छे, ते मारो अपराध चमा करो. आ प्रमाथे हर्षित यहने पुष्पोंनी वृष्टि करी,
(८६) पक्षी पोतानुं स्वरूप प्रगट करी, राजाने बराबर सज्ज करी, चमत्कारवडे चलित
मुकुटवाळो ते देव स्वर्गें गयो. (८७) करुणावज्रायुध नाटकमां अने उत्तराध्ययन
लघुवृत्तिमां तो वज्रायुध चक्रीना भवमां आ देवपरीक्षणादि वृत्तांत कथो छे, तथा
करुणावज्रायुध नाटकमां ते देवो परीक्षा करवा आग्यानुं कथूं छे-इति ज्ञेयं.

घनरथ नामना तीर्थंकर गुरुनी पासे दीक्षा अंगीकार करीने मेघरथ राजा सर्वार्थ-
सिद्ध विमानमां उत्कृष्ट आउछे देव गया. (८८) दृढरथ पण मरण पार्श्वेने त्यां ज
देव गयो. ते शान्तिनाथ प्रभुना गणधर धरें. हवे मेघरथ राजानो जीव स्वर्गधी चपवीने
कुरुदेशना शिरोरत्न जेवा हस्तिनापुर नगरमां विश्वसेन राजानी अचिरा राणीना पुत्र
गया. (८९-९०) प्रभु गर्भमां आग्या एटले आरा देशमां मारी विगेरेनो उपद्रव हतो
ते सर्व शान्त यह गयो थेथी अथवा शान्ति एटले क्रोधनो विजय (परामव) अथवा

॥ ९१ ॥ अथवा-शांतिः स्यात्क्रोधविजयः शांतिर्वोपद्रवक्षयः । शांतिः
 शांतिरसो वा त-त्प्रधानत्वात्तथाभिधः ॥ ९२ ॥ भाद्रस्य सप्तमी श्यामा
 ज्येष्ठे कृष्णत्रयोदशी । ज्येष्ठे चतुर्दशी कृष्णा पौषे च नवमी सिता
 ॥ ९३ ॥ ज्येष्ठे त्रयोदशी कृष्णा कल्याणकदिनाः प्रभोः । धिष्ण्यं च
 पंचस्वप्येषु कीर्तितं यमदैवतं ॥ ९४ ॥ नव मासाः स्थितिर्गर्भे
 स्वामिनः षड्दिनाधिकाः । चत्वारिंशत्कार्मुकानि प्रज्ञतो वपुरुच्छ्रयः
 ॥ ९५ ॥ पादत्रयेण पल्यस्य वर्षलक्षेण चोनितैः । त्रिभिः पयोर्धिभिः
 शांति-धर्मनिर्वाणतोऽभवत् ॥ ९६ ॥ पल्यपादत्रयी शेषा तदा तुर्यारके-
 ऽभवत् । पूर्वोक्तैः शरदां लक्षैः सहस्रैश्च समन्विता ॥ ९७ ॥
 राशिर्मेघो मृगो लक्ष्म वर्षलक्षं च जीवितं । तुल्यैश्चतुर्भिर्भागैस्त-
 त्पूरयामास विश्वजित् ॥ ९८ ॥ पंचविंशतिमब्दानां सहस्राणि कुमारतां ।
 तावत्कालं च बुभुजे मंडलाधीशतामपि ॥ ९९ ॥ पंचविंशतिमेवाव-
 सहस्रान् सार्वभौमतां । कालं तावन्तमेवायं व्रतपर्यायमाश्रयत् ॥ ७०० ॥
 सर्वार्थां शिविका वर्ष-मेकं छद्मस्थता मता । सुमित्रो मंदिरपुरे पारणां
 प्रथमां ददौ ॥ ७०१ ॥ अत्र वर्षमेकं छद्मस्थता मता इत्यावश्यक-

शांति एतले उपद्रवो नो नाश अथवा शांति एतले शांत रत्न, आ सर्व ते प्रभुमां मुख्य-
 पणे होवार्थी तेमनुं नाम शांतिनाथ थयुं. (९१-९२) भाद्रवा वदि ७, ज्येष्ठ वदि १३,
 ज्येष्ठ वदि १४, पौष शुदि ९ अने ज्येष्ठ वदि १३ आ तेमना कन्याणकना दिवसो थया.
 तेमना पांच कन्याणकोमां नक्षत्र भरणी जाणवुं. (९३-९४) गर्भस्थिति ९ मास ने ६
 दिवसनी ने ४० धनुष्यनुं शरीर जाणवुं. (९५) धर्मनाथना निर्वाण पछी पोणा पन्यो-
 पमे ने एक लाख वर्षे ऊण त्रण सागरोपमे शांतिनाथनो जन्म थयो. (९६) ते वलते
 थोथो आरो पोणो पन्योपम, एक लाख वर्ष ने पूर्वे कहेला वर्षोए अधिक शेष रहेल
 जाणवो. (९७) प्रभुनी राशि मेघ ने लंछन मृगनुं जाणवुं. लाख वर्षनुं आयुष्य तेना
 चार सरखा भाग पाढवा अने तेवा चार भागे आयुष्य पूर्ण थयेलुं जाणवुं. (९८)
 एक भागना २५००० वर्ष कौमारावस्थामां, एक भाग मंडलाधीशपणामां, (९९)
 एक भाग चक्रवर्तीपणामां ने एक भाग व्रतपर्याय तरीके जाणवो. (७००) दीक्षा
 अवसरे शिविका सर्वार्था नामनी जाणवी. एक वर्ष छद्मस्थकाळ जाणवो. प्रथम पारणुं
 मंदिरपुरमां सुमित्र राजाने त्यां थयुं. (७०१) अर्ही जे एक वर्ष छद्मस्थता कही छे ते

पेक्षया, सप्ततिशतस्थानकापेक्षया च पाठः—ननु ज्येष्ठासितचतुर्दश्याः पौषसितनवमीं यावद्गणने साधिकाः सप्त मासाः स्युः, यदि चाधिकमासः संभवेत्तदापि साधिका अष्ट मासा एव स्युः, तत्कथं वर्षं संभवति छाद्यस्थकालमानमिति चेत्सत्यं, परमर्द्धाधिक्ये रूपं (पूर्ण) देयमिति गणितज्ञवचनानुवृत्त्येदमप्युक्तं भावीति संभाव्यते, ग्रंथांतरे तु तदनपेक्षणादधिकमासापेक्षणाच्च साधिकमासाष्टकसंभवे नव मासा अप्युक्ता दृश्यन्ते इति ध्येयं.

नंदीनामा ज्ञानवृक्षः प्रज्ञप्तोऽस्य जिनेशितुः । पद्त्रिंशदेव गण-
भृ-द्वारा भगवतः स्मृताः ॥ २ ॥ इदं गणधरमानमावश्यकानुसारेण,
समवायांगे तु श्रीशांतेर्नवतिर्गणधरा इति दृश्यते. द्वापष्टिश्च सहस्राणि
साधवः शुद्धसंयमाः । संयतीनां चैकपष्टिः सहस्राः पद्शताधिकाः
॥ ३ ॥ श्रावकाणां सनवति-सहस्रं लक्षयोर्द्वयं । श्राविकाणां त्रिल-
क्ष्याढ्या त्रिनवत्या सहस्रकैः ॥ ४ ॥ सर्वज्ञानां सहस्राश्च चत्वारस्त्रि-
शताधिकाः । शतानि चत्वारिंशच्च मनःपर्यायशालिनां ॥ ५ ॥ सह-
स्राणि त्रीण्यभूव-त्रयधिज्ञानधारिणां । अष्टौ शतानि प्रोक्तानि सच्च-

आवश्यकने अभिप्राये जाणवी. सप्ततिशतस्थानकनी अपेक्षाए तो ननु इति प्रश्ने 'ज्येष्ठ
वदि १४ शे दीचा ने पोष शुदि ९ मे केवळज्ञान ए रीते गणतां तो साधिक सात मास
थाय. कदि (पोष मास) अधिक मासनी संभव होय तो पण साधिक आठ मास थाय,
पण छाद्यस्थकाल एक वर्षतो श्री रीते संभवे ? ' तेने उत्तर आपे छे के तरुं कहेयुं नत्य छे,
परंतु अर्धेयी अधिक पूर्ण समजयुं पयुं गणितज्ञनुं वचन छे, ते अनुमारे आ कथन करेलुं
होए एम संभवे छे. ' ग्रंथांतरमां तो लेवी अपेक्षा नहीं करीने अने अधिक मासनी अपेक्षा
करीने साधिक आठ मासनी संभव होवाची नव मास कहेला पण देखाय छे. इति ध्येयं.

प्रसृतं ज्ञानवृक्ष नंदी नामनुं कहेलुं छे. शांतिनाथने गणधरो ३६ कहेला छे. (७०२)
'आ संख्या आवश्यक अनुसारे जाणवी. समवायांगमां तो श्री शांतिनाथने ९० गणधरो
कहेला देखाय छे. ' बीजो परिवार नीचेप्रमाणे— ६२००० शुद्ध संयमधारी साधुओ,
६१६०० साध्वीओ, (३) २९०००० श्रावको, ३९३००० श्राविकाओ, (४) ४३००
केवळज्ञानी, ४००० मनःपर्यायज्ञानी, (५) ३००० अवधिज्ञानी, ८०० चौदपुर्वी,

તુર્દશપૂર્વિણાં ॥ ૬ ॥ વિભ્રતાં વૈક્રિયાં લઙ્ઘિ સહસ્રાઃ ષષ્ઠમહાત્મનાં ।
વાદિનાં ચ સહસ્રે દ્વે નિર્દિષ્ટે સચતુઃશતે ॥ ૭ ॥ જીવો દૃઢરથસ્યાથ
ચ્યુત્વા સર્વાર્થસિદ્ધિતઃ । પ્રથમઃ પ્રથમાનશ્રીઃ શ્રીશાંતેર્યોગજોઽભવત્
॥ ૮ ॥ ગણાધિપાગ્રણીઃ સોઽમ્ભૂ-ચ્ચક્રાયુધ ઇતિ પ્રભોઃ । પ્રવર્તિની ચ
સુમતિ-ર્મક્તઃ કોણાચલો નૃપઃ ॥ ૯ ॥ વરાહવાહનઃ ક્રોઢ-વદનઃ
શ્યામલદ્યુતિઃ । બીજપૂરકસત્પદ્મ-યુગ્દક્ષિણકરદ્વયઃ ॥ ૧૦ ॥ નકુલં
વાક્ષસૂત્રં ચ દધદ્વામકરદ્વયે । યક્ષો વિજયતે દક્ષો ગરુડાલ્યશ્ચતુર્ભુજઃ
॥ ૧૧ ॥ પુસ્તકોત્પલસંયુક્ત-સદ્દક્ષિણકરદ્વયા । કમંડલું ચ કમલં
દધત્યન્યકરદ્વયે ॥ ૧૨ ॥ પદ્માસના ચતુઃપાણિ-ર્નિર્વાણી કનકચ્છવિઃ ।
શ્રીશાંતિનાથમક્તાનાં કુરુતે મંગલાવર્ણી ॥ ૧૩ ॥ ઇતિ શ્રીશાંતિઃ ॥

આવર્તનાસ્મિ વિજયે જંબૂદ્વીપસ્ય મંડને । પ્રાગ્વિદેહે સ્વર્ગપુર્યાં
નૃપઃ સિંહાહ્વયોઽભવત્ ॥ ૧૪ ॥ સ સંવરપુરોઃ પાર્શ્વે પ્રતિપદ્ય શુભવ્રતં ।
ત્રયચ્છિશતસાગરાયુઃ સર્વાર્થે ત્રિદશોઽભવત્ ॥ ૧૫ ॥ કુરુદેશે ગજપુરે

(૬) ૬૦૦૦ મુનિઓ વૈક્રિયલઙ્ઘિવાળા અને ૨૪૦૦ વાદી સાધુઓ જાણવા.
(૭) દૃઢરથનો જીવ સર્વાર્થસિદ્ધિથી ચ્યવીને વિસ્તારવંત શોભાવાળા શાંતિનાથના
જે પ્રથમ પુત્ર થયા તે ચક્રાયુધ નામે ગણધરના અગ્રણી થયા. પ્રવર્તિની સુમતિ નામે થઈ
અને કોણાચલ નામનો રાજા મક્ત થયો. (૮-૯) વરાહના વાહનવાળો, ક્રોઢ (સુવર)
સમાન મુરવાળો, શ્યામ વાંતિવાળો, દક્ષિણના થે હાથ બીજપૂરક ને સત્પદ્મવાળા અને
હાથા થે હાથ નકુલ ને અધઘ્રવાળા છે જેના ઈશ્વો, દક્ષ અને ચારધ્રુજાવાળો ગરુડ
નામનો યજ્ઞ જયવત વર્તે છે. (૧૦-૧૧) પુસ્તક ને ઉત્પલ સંયુક્ત જેના જમણા
થે હાથ છે અને કમંડલ ને કમલવાળા થે હાથ છે જેના ઈશ્વો પદ્મના આસનવાળી,
ચાર ધ્રુજાવાળી, કનકસમાન વાંતિવાળી નિર્વાણી નામની દેવી શ્રી શાંતિનાથના મક્તોને
મંગલોની યેણિ કરે છે. (૧૨-૧૩) ઇતિ શ્રીશાંતિઃ ॥

શ્રીકુંથુનાથવર્ણન—જંબૂદ્વીપના મંડનરૂપ પૂર્વ મહાવિદેહમાં સ્વર્ગપુરીમાં સિંહ
નામનો રાજા હતો. (૧૪) તેણે સંવર નામના ગુરુપાસે શુભ વ્રત (ચારિત્ર) અંગીકાર
કર્વું. કાઢ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ૩૩ સાગરોપમને આઠછે દેવ થયા. (૧૫) ત્યાંથી

ततः सूरमहीपतेः । सुतोऽभूत्कुन्धुनामार्हन् श्रीदेवीकुक्षिमौक्तिकं ॥ १६ ॥
 श्रावणे नवमी कृष्णा राधे कृष्णा चतुर्दशी । चैत्रे च पंचमी कृष्णा
 तृतीया च मधोः सिता ॥ १७ ॥ वैशाखकृष्णप्रतिपत् कल्याणकदिनाः
 प्रभोः । नक्षत्रं कृत्तिकासंज्ञं पंचस्वप्येषु कीर्तितं ॥ १८ ॥ नव गर्भस्थि-
 तिर्मासाः प्रभोः पंचदिनाधिकाः । पंचत्रिंशत्कार्मुकाणि ख्यातो देहो-
 ऽच्छूयः प्रभोः ॥ १९ ॥ मेघो लक्ष्म वृषो राशिः स्तूपो यद्रत्नजो भुवि ।
 मात्रा निरीक्षितः स्वप्ने ततः कुन्धुरिति श्रुतः ॥ २० ॥ श्रीशांतिनाथ-
 निर्वाणा-रपल्यार्द्धेनाभवत्प्रभुः । श्रीकुन्धुः पंचनवति-सहस्राब्दोनताजुषा
 ॥ २१ ॥ पादः पत्न्योपमस्यैकः शेषस्तुर्गारके तदा ॥ पंचपट्या वर्षलक्षैः
 सहस्रैश्चोदितैर्युतः ॥ २२ ॥ त्रयोविंशतिमब्दानां सहस्रान् पर्यपूरयत् ।
 चतुर्ष्वंशेषु प्रत्येकं सार्द्धसप्तशताधिकान् ॥ २३ ॥ कौमार्ये मंडलेशत्वे
 चक्रित्वे संयमे च सः । सर्वायुः पंचनवतिः सहस्राः शरदां प्रभोः
 ॥ २४ ॥ विजया शिविकाब्दानि छात्रस्थे षोडश प्रभोः । प्रथमां
 पारणां व्याघ्र-सिंहश्चक्रपुरे ददौ ॥ २५ ॥ ज्ञानवृक्षश्च तिलका-भिधानः

व्यवहारे कुरुदेशमां गजपुर नगरमां सूरमहीपतिना पुत्र कुन्धु नामना तीर्थंकर श्रीदेवी
 मातानी कुचिमां मौवितकरूपे उत्पन्न भया. (१६) भावण यदि ९, वैशाख यदि १४,
 चैत्र यदि ५, माह शुदि ३ अने वैशाख यदि १-आ पांच कल्याणकनी विधिओ सम-
 जयी. पांचे कल्याणकमां कृत्तिका नक्षत्र जाणवुं. (१७-१८) ९ मास ने पांच दिव-
 सनी गर्भस्थिति, ३५ घनुष्यनुं शरीर, (१९) मेघनुं लंछन अने वृषराशि जाणवो.
 माताए रत्ननो स्तूप पृथ्वीपर रहेलो स्वप्नमां जोएल होवापी कुन्धु नाम स्थापन कर्हु.
 (२०) शांतिनाथना निर्याणयी ९५००० वर्षे न्यून अर्धे पन्धोपमे कुन्धुनाथनो जन्म
 भयो. (२१) ते वछते चोयो आरो पा पन्धोपम, ९५००० वर्ष ने ६५८४००० वर्ष
 पाकी रसो हतो. (२२) कुन्धुनाथनुं आयुष्य ९५००० वर्षनुं हतुं ते चार विमागे पूर्य
 कर्हु हतुं, एक भाग २३७५० वर्ष प्रमाण कौमारावस्थामां, एक भाग मंडलिकपणामां,
 एक भाग चक्रवर्तीपणामां ने छेलो एक भाग संयमावस्थामां व्यतीत कर्यो हतो. (२३-
 २४) दीघावसरे शिविका विजया नामनी हती अने छयस्थपणामां सोळ वर्ष व्यतीत
 भया हता. प्रथम पारणुं चक्रपुरमां व्याघ्रसिंह राजाने त्यां भणुं हतुं. (२५) ज्ञानवृक्ष-

કીર્તિતઃ પ્રભોઃ । પંચત્રિંશદ્ગણમૃતઃ શ્રીકુંથુસ્વામિનઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૨૬ ॥
 પટ્ટિઃ સહસ્રાઃ સાધૂનાં સાધ્વીનાં પદ્મશતાધિકાઃ । શ્રાવકાણાં લક્ષ્મીકો-
 નાશીતિશ્ચ સહસ્રકાઃ ॥ ૨૭ ॥ લક્ષ્મીસ્તિસ્ત્રઃ શ્રાવિકાણાં સૈકાશીતિ-
 સહસ્રકાઃ । દ્વાત્રિંશદ્ દ્વાવિંશતિર્વા કેવલજ્ઞાનિનાં શતાઃ ॥ ૨૮ ॥
 ત્રયસ્ત્રિંશચ્છતાશ્ચત્વા-રિંશા માનસવેદિનાં । અવધિજ્ઞાનભાજાં ચ
 શતાનિ પંચવિંશતિઃ ॥ ૨૯ ॥ સચ્ચતુર્દશપૂર્વાણાં શતાઃ પદ્મ સતતિ-
 સ્પૃશઃ । શતાન્યથૈકપંચાશ-સ્સદૈક્રિયજુષામિહ ॥ ૩૦ ॥ વાદિનાં ચ
 સહસ્રે દ્વે શંબો ગણધરોઽગ્નિમઃ । પ્રવર્તિની દામિની ચ કુવેરો ભક્ત-
 ભૂપતિઃ ॥ ૩૧ ॥ ગંધર્વયજ્ઞઃ શ્યામાંગો હંસગામી ચતુર્ભુજઃ । અપસવ્યે
 કરદ્વંદ્વે દધદ્વરદપાશકૌ ॥ ૩૨ ॥ માતુર્લિંગાંકુશૌ વામે દધાનઃ પાણિ-
 યામલે । શ્રીકુંથુનાથભક્તાનાં સમર્થયતિ વાંચિતં ॥ ૩૩ ॥ બીજપૂરક-
 શૂલાઢ્ય-સદ્ધિજ્ઞકરદ્વયા । મુસંદિપદ્મસંશોભિ-વામહસ્તાંબુજદ્વયા
 ॥ ૩૪ ॥ ચતુર્ભુજાચ્યુતા દેવી બલાશ્યા ચ મતાંતરે । મયૂરવાહના
 સ્વર્ણ-ઘૃતિઃ શં કુરુતે સતાં ॥ ૩૫ ॥ इति श्रीकુંथुनाथः ॥

તિલક નામનું હતું. શ્રીકુંથુનાથસ્વામીને ૩૫ ગણધર, (૨૬) ૬૦૦૦૦ સાધુઓ,
 ૬૦૬૦૦ સાધ્વીઓ, ૧૭૯૦૦૦ શ્રાવકો, (૨૭) ૩૮૧૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૩૨૦૦
 અમવા ૨૨૦૦ કેવલજ્ઞાની, (૨૮) ૩૩૪૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૨૫૦૦ અવધિજ્ઞાની, (૨૯)
 ૬૭૦ વૈદપૂર્વી, ૫૧૦૦ વૈક્રિયલઘ્વિવાહા (૩૦) અને ૨૦૦૦ વાદીઓનો પરિવાર
 થયો. મુખ્ય ગણધર શંબુ નામે, મુખ્ય પ્રવર્તિની દામિની નામે અને મુખ્ય ભક્ત કુવેર નામે
 રાજા થયો. (૩૧) ગંધર્વ નામનો યજ્ઞ શ્યામવર્ણવાહો, હંસના વાહનવાહો, ચાર મુજા-
 ઘાહો, જમણા બે હાથમાં વરદ ને પાશ અને ઢાલા બે હાથમાં માતુર્લિંગ ને અંકુશને
 ધારણ કરનારો શ્રીકુંથુનાથના ભક્તોના વાંચિતને પૂરનાર થયો. (૩૨-૩૩) દેવી
 અચ્યુતા અથવા વલા નામે દક્ષિણ બાજુના બે હાથમાં બીજપૂરક ને શૂલને ધારણ કર-
 નારી અને ઢાલી બાજુના બે હાથમાં મુસંદી ને પથને ધારણ કરનારી, તેનાવડે શોભિત
 કરકમલવાહી, ચાર મુજાવાહી, મયૂરના વાહનવાહી અને સ્વર્ણસમાન કાંતિવાહી સજ્જ-
 નોને મુખની આપનારી યદ્. (૩૪-૩૫) इति श्रीकુંथुनाथः ॥

जंबूद्वीपे प्राग्विदेहे वत्साख्ये विजये नृपः । सुसीमायां धनपतिः
प्रव्रज्य संवराद्गुरोः ॥ ३६ ॥ त्रयस्त्रिंशत्सागरायुः सर्वार्थं निर्जरोऽभवत् ।
ततः कुरुपु देशेषु नगरे हस्तिनापुरे ॥ ३७ ॥ सुदर्शनस्य नृपते-देवी-
कुक्षिसमुद्भवः । अरनामाभवन्नद्या-वर्त्तकोऽष्टादशो जिनः ॥ ३८ ॥
द्वितीया फाल्गुने शुक्ला मार्गे च दशमी सिता । उज्ज्वलैकादशी मार्गे
द्वादशी कार्तिके सिता ॥ ३९ ॥ मार्गे च दशमी शुक्ला कल्याणकदिना
इमे । एषु पंचसु नक्षत्रं रेवती परिकीर्तितं ॥ ४० ॥ अष्टमस्त्यधिका
मासा नव गर्भस्थितिर्विभोः । राशिर्मीनस्तथा त्रिंश-च्चापानि वपुरुच्छ्रूयः
॥ ४१ ॥ वंशादिवृद्धिकरणा-दरो नाम्ना जिनोऽभवत् । महारत्नारकस्व-
प्ना-नुसाराद्वा तथाभिधः ॥ ४२ ॥ पल्योपमस्य पादेन न्यूनेन शरदा-
मिह । एककोटिसहस्रेण वेदनाग (८४) सहस्रकैः ॥ ४३ ॥ श्रीकुंधुस्वा-
मिनिर्वाणा-जन्माभवदरप्रभोः । तदा तुर्यारेऽब्दकोटि-सहस्रमवशि-
ष्यते ॥ ४४ ॥ पूर्वोक्तैः शरदां लक्षैः सहस्रैश्च समन्वितं । युक्तं चायु-
ष्कालेन श्रीमदष्टादशार्हतः ॥ ४५ ॥ अपूरयत्कुमारत्वे सहस्राण्येक-

श्री अरनायवर्णन—जंबूद्वीपना पूर्व महाविदेहमां वत्सा नामनी विजयमां सुसीमा
नामनी नगरीमां धनपति नामे राजा हवो. तेखे संवर नामना गुरु पासे चारित्र्य अंगीकार
कर्तुं. त्यांथी मरण पामीने सर्वार्थसिद्ध विमानमां ३३ सागरोपमने आउखे देयपये
उरपन्न थया. त्यांथी प्यथीने कुरु नामना देशमां हस्तिनापुर नगरमां सुदर्शन नामना
राजानी देवी नामनी राणीनी कुक्षिथी नंघावर्त्तना लांछनवाळा अडारमा अर नामना तीर्थ-
कर थया. (३६-३८) फाल्गुन शुदि २, मार्गशीर्ष शुदि १०, मार्गशीर्ष शुदि ११,
कार्तिक शुदि १२ अने मार्गशीर्ष शुदि १०-आ पांच कन्याणकना दिवसो जाणवा.
ए पांचे कन्याणकमां नक्षत्र रेवती जाणवुं. (३९-४०) गर्भस्थिति ९ मास ने ८ दिवसनी
राशि मीन अने ३० घनुष्य प्रमाण शरीर जाणवुं. (४१) वंशादिनी वृद्धि करवाथी
तेम ज महारत्नना अरको स्वप्नमां जोयेल होवाथी अरनाय नाम स्थापन कर्तुं. (४२)
भी कुंधुनापना निर्वाणथी एक हजार क्रोड वर्षे अने ८४००० वर्षे न्यून पा पल्योपमे
अरनायनो जन्म थयो. ते बरखते घोषो आरो एक हजार क्रोड अने पूर्वे कदा प्रमाणेना
वर्षो तथा ८४००० वर्षे बाकी रणो हवो. (४३-४५) श्री अरनाय प्रसूय २१०००

विंशतिं । वर्षाणां मंडलेशत्वे चक्रित्वे संयमेऽपि च ॥ ४६ ॥ शरत्स-
हस्रांश्चतुरं-शीतिमेवमपालयत् । आयुः सर्वं तत्र वर्ष-त्रयं छद्मस्थता
विभोः ॥ ४७ ॥ शिविका वैजयंत्याद्य-भिक्षां राजपुरे ददौ । नाम्ना-
ऽपराजितश्चूता-ख्यस्तु ज्ञानतरुः प्रभोः ॥ ४८ ॥ त्रयस्त्रिंशद्गणभृतः
पंचाशत्संयतात्मनां । सहस्राः संयतीनां च निर्दिष्टाः पष्टिरागमे ॥ ४९ ॥
एकं लक्षं सहस्राश्च-तुरशीतिरुपासकाः । लक्षत्रयं श्राविकाणां द्वासप्त-
तिसहस्रयुक् ॥ ५० ॥ शतान्यष्टाविंशतिश्च केवलज्ञानशालिनां । द्वे
सहस्रे शताः पञ्चै-कपञ्चाशा मनोविदाम् ॥ ५१ ॥ अवधिज्ञानिनां द्वे च
सहस्रे पदशताधिके । शतानि पद दशाढ्यानि, सच्चतुर्दशपूर्विणां
॥ ५२ ॥ शतास्त्रिसप्ततिश्चोक्ता विभ्रतां वैक्रियश्रियं । वादिनां षोडश
शताः शिष्टैर्व्यक्तीकृताः श्रुते ॥ ५३ ॥ कुंभो गणभृतां मुख्यो रक्षिताः
ख्या प्रवर्त्तिनी । सुभूमनामा नृपतिः सदा चरणसेवकः ॥ ५४ ॥
बीजपुरं शरं खड्गं मुद्गरं पाशकं तथा । अभयं च क्रमाद्विभ्रत् पदसु
दक्षिणपाणिषु ॥ ५५ ॥ दधानो नकुलं चापं फलकं शूलमंकुशं ।
अक्षसूत्रं च वामेषु करेषु पटस्वपि क्रमात् ॥ ५६ ॥ त्रिलोचनः श्याम-
वर्णः पडास्यः शंखवाहनः । स द्वादशभुजो यच्चै-द्राख्यो यच्चो हारप्रभोः

वर्ष कौमारपणामां, २१००० वर्ष मंडलिकपणामां, २१००० वर्ष चक्रपणामां अने
२१००० वर्ष संयमीपणामां व्यतिक्रमाव्या. (४६) ए शीते कुल ८४०००
वर्षेणुं आयुष्य पाळ्युं. तेमां छद्मस्थावस्था त्रय वर्षेनी जाणवी. (४७) शिविका
वैजयंती नामे जाणवी. प्रथम पारणुं राजपुरमां अपराजित राजाने त्यां थयुं. ज्ञान-
वृक्ष चूत (आम्र) नामतुं जाणवुं. (४८) अरनाथ प्रभुने ३३ गणधरो, ५००००
साधुओ, ६०००० साध्वीओ, (४९) १८४००० आवको, ३७२००० श्राविकाओ,
(५०) २८०० केवलज्ञानी, २५५१ मनःपर्यवज्ञानी, (५१) २६०० अवधिज्ञानी,
६१० चौदपूर्वी (५२) ७३०० वैक्रियलब्धिवाळा अने १६०० वादीओनो परिवार
सिद्धांतमां व्यक्त कहेलो छे. (५३) कुंभ नामना मुख्य गणधर, रक्षिता नामनी
प्रवर्त्तिनी अने सुभूम नामनो राजा तेमनो सदानो चरणसेवक (भक्त) थयो. (५४)
यच्छेद्र नामनो यक्ष वार भुजावाळो, तेमां लमणी बाजुनी छ भुजायां बीजपुर, शर, खुद्ग,
मुद्गर, पाश ने अभयने धारण करनारो तथा डावी बाजुनी छ भुजामां नकुल, चाप,
फलक, शूल, अंकुश ने अक्षधनुने धारण करनारो, छ मुखवाळो, त्रय लोचनवाळो,
श्याम वर्णवाळो अने शंखना वाहनवाळो अरनाथनो भक्त थयो. (५५-५७) धारिणी

॥ ૫૭ ॥ માતુર્લિંગોત્પલોપેત-સદ્ગુણકરદ્વયા । પદ્માક્ષસૂત્રસંયુક્તા-
ડવામવામંકરદ્વયા ॥ ૫૮ ॥ દેવી શ્રીધારણી નીલ-વર્ણા પદ્માવરાસના ।
ચતુર્ભુજા ક્ષિણોત્પાર-મરસ્વામ્યંદ્રિસેવિનાં ॥ ૫૯ ॥ ઇતિ શ્રીશ્વરઃ ॥

વિજયે સલિલાવત્યાં જંબૂદ્વીપસ્ય મંદને । પ્રત્યગ્વિદેહે પૂર્વોત-શોકા
તત્રાભવન્નૃપઃ ॥ ૬૦ ॥ નામ્ના મહાવલઃ પદ્મિ-મિત્રૈર્યુક્તઃ સ સંયમં ।
વરધર્મર્પિતઃ પ્રાપ્ય મનસ્યેવમર્ચિતયત્ ॥ ૬૧ ॥ ઇતિ પદ્યાંગાભિપ્રાયઃ,
સત્તતિશતસ્થાનકે તુ મલ્હેઃ પ્રાગ્ભવે શ્રમણ ઇતિ નામ શ્રૂયતે ॥
પ્રવ્રજ્યાવસરે સ્નેહા-તિરેકાદનુયાયિભિઃ । તુલ્યં કાર્યં તપોડ-
સ્મામિ-રિતિ સંધાવિધાયિભિઃ ॥ ૬૨ ॥ મિત્રૈરમીભિઃ સદૃશં કરિ-
પ્યામિ તપો યદિ । તુલ્ય એવ ભવિષ્યામિ તદામીભિર્ભવાંતરે
॥ ૬૩ ॥ યુગ્મં ॥ તતઃ કેનાપ્યુપાયેન કરોમ્યેભ્યસ્તપોડધિકં । જ્યેષ્ઠો યેન
ભવામ્યત્રા-મુત્રાપ્યેભ્યસ્તપોઘલાત્ ॥ ૬૪ ॥ તતો વૃથા વ્યથાશંસી
માયયા વર્જ્યંતસ્તપઃ ॥ મુધા વચંધ સ્ત્રીવેદં ધિહ્માયાં સ્વોપધાતિર્નો

નામની દેવી જમણી બાજુના પે હાથમાં માતુર્લિંગ અને ઉત્પલ અને ઢાંચી બાજુના પે
હાથમાં પદ્મ ને અષ્ટદશને ધારણ કરનારી, નીલ વર્ણવાળી, શ્રેષ્ઠ પદ્મના આસનવાળી, ચાર
મુજાવાળી શ્રવણ પ્રમુખના ચરણસેવીના કપડે નાશ કરનારી થઈ. (૫૮-૫૯)
ઈતિ શ્રીશ્વરનાથઃ ॥

શ્રી મહિનાયવર્ચન—જંબૂદ્વીપના મંદનરૂપ પશ્ચિમમહાવિદેહમાં સલિલાવતી નામની
વિજયમાં વીતશોકા નામની નગરીમાં મહાવલ નામે રાજા હતો. તેણે વૈશ્યમણ, અષ્ટલ, ધરણ,
પૂરણ, વસુ ને અમિચંદ્ર એ છ મિત્રો સાથે વરધર્મ ઋષિપાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. (આજો
થીજાતાધર્મકપા નામના સદા અંગનો અમિપ્રાય છે-સત્તતિશતસ્થાનક ગ્રંથમાં તો
મહિનાયનું પૂર્વભવે યમણ શ્યું નામ કહેલ છે.) તેણે મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર
કર્યો (૬૦-૬૧) કે-‘ અમે પ્રવ્રજ્યા સ્ત્રીથી ત્યારે પરસ્પરના સ્નેહના અતિરે-
કપણાથી આપણે પધાઈ એક સરહો તપ કરવો એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે. હવે જો હું આ પધાની
સરહો તપ કરું તો આવતા મઘમાં તેમની સરહો જ ધાડું, (૬૨-૬૩) માટે કોઈપણ
ઉપાયપદે તેમનાથી અધિક તપ કરું કે જેથી તે તપના પ્રમાણે આ મઘમાં અને મારતા
મઘમાં પણ તેમનાથી જ્યેષ્ઠ ધાડું. (૬૪) આ પ્રમાણે વિચારીને છોટી છોટી વ્યાધિનું
ધાડું ફાટી તેમનાથી વિશેષ તપ માપાવડે કર્યો જેથી કોળટ રીવેદ વાંપ્યો. -’ આવી

॥ ६५ ॥ अर्जितार्हतपदः स्थानै-र्विशत्याराधितैस्ततः । मित्रैस्तह
जयंतेऽभू-त्परमस्थितिकः सुरः ॥ ६६ ॥ मिथिलायां विदेहेषु ततः
कुंभमहीपतेः । कुक्षौ राज्याः प्रभावत्याः पुत्रीत्वेनोदपद्यत ॥ ६७ ॥
जेत्री मोहादिमछानां ततो मछिरिति श्रुता । मातुर्वा माल्यशय्यायां
दोहदात्तादृशाह्वया ॥ ६८ ॥ चतुर्थी फाल्गुने शुक्ला मार्गे चैकादशी
सिता । मार्गे एकादशी शुभ्रा मार्गे चैकादशी सिता ॥ ६९ ॥ फाल्गुने
द्वादशी शुभ्रा कल्याणकदिना अमी । चतुर्व्वेष्वश्विनी धिष्ण्यं भरणी
पंचमे पुनः ॥ ७० ॥ प्रभोर्गर्भस्थितिर्मासा नव सप्तदिनाधिकाः । राशि-
र्मेघो भगवत्याः कुंभो लक्ष्म प्रकीर्तितः ॥ ७१ ॥ पंचपंचाशता वर्ष-
सहस्रैरूनके गते । सहस्रे वर्षकोटीनां निर्वाणात् श्रीअरप्रभोः ॥ ७२ ॥
जन्म मछिजिनस्याभू-च्छेषं तुर्यारके तदा । जिनायुः शरदां लब्धाः
(६५) सहस्राश्च (८४) पुरोदिताः ॥ ७३ ॥

शरच्छतं कुमारत्वे व्रते नवशताधिकाः । चतुष्पंचाशत्सहस्रा अहो-
रात्रमकेवली ॥ ७४ ॥ सहस्राः पंचपंचाश-च्छरदां सर्वजीवितं ।

पोतानो ज घात करनारी मायाने धिकार छे ।' (६५) ते भवर्मा वीश स्थानकना आराध-
नघडे अरिहंतपद उपार्जन कर्तुं छए मित्रो साथे काळधर्म पामीने जयंत विमानमां
उत्कृष्ट (३३ सागरोपम) आयुवाळो देव थयो. (६६) त्यांथी च्यवीने महाबळ
राजानो जीव विदेहदेशमां मिथिलानगरीमां कुंभ राजानी प्रभावती राणीनी कुक्षिणी
पुत्रीपणे उत्पन्न थया. (६७) मोहादि मन्त्रलोने जितनार होवांथी तेम ज माताने
माळानी शय्यामां सुवानो दोहद थवाथी मन्त्रि नाम स्थापन कर्तुं. (६८) फाल्गुन शुदि
४, मार्गशीर्ष शुदि ११, मार्गशीर्ष शुदि ११, मार्गशीर्ष शुदि ११ ने फाल्गुन शुदि १२-
ए पांच. कल्याणकना दिवसो जाणवा. चार कल्याणकमां अश्विनी नक्षत्र अने पांचमा
कल्याणकमां भरणी नक्षत्र जाणवुं (६९-७०) प्रभुनी गर्भस्थिति ९ मास ने ७ दिवसनी,
राशि मेघ अने लांछन कुंभजुं कहेलुं छे. (७१) श्रीअरनाथना निर्वाणथी ५५ हजार वर्षे
न्युन एक हजार क्रोड वर्ष व्यतीत थये श्रीमछिनाथनो जन्म थयो. ते वरुते चोथो आरो
६५ लाख ८४००० वर्ष अने ५५००० वर्ष बाकीमां हतो. (७२-७३)

तेमणे एक सो वर्ष कुमारवस्थामां ने ५४९०० वर्ष अमणावस्थामां व्यतीत
कर्था. तेमां एक अहोरात्र ज छत्रस्थावस्थामां व्यतीत करी; बाकीनो बघो काळ केवळी
अवस्थामां व्यतीत कर्था. (७४) कुल ५५००० वर्षजुं आयु पूर्ण कर्तुं. मछि-

समुच्छ्रयः शरीरस्य धनुषां पंचविंशतिः ॥ ७५ ॥ अयोध्यानगरीनेता
 चंपावाराणसीनृपौ । आवस्तीहस्तिनागेशौ कांपील्यपुरनायकः ॥ ७६ ॥
 एतान् प्राग्जन्मसुहृदो विज्ञातस्वामिनीगुणान् । चित्रकूटप्रमुखोदंतै-
 भूरिस्नेहवशीकृतान् ॥ ७७ ॥ समेतान् युगपत्पाणि-ग्रहाय प्रतिबोध्य
 च । स्वर्णस्वप्रतिमोपाया-त्सार्द्धं प्रावाजयत्प्रभुः ॥ ७८ ॥ त्रिभिर्वि-
 शेषकं । जयंती शिविका विश्व-सेनोऽदादायपारणां । मिथिलानगरी-
 वासी अशोको ज्ञानपादपः ॥ ७९ ॥

अष्टाविंशतिरादिष्टाः स्वामिन्या गणधारिणः । चत्वारिंशत्सहस्राणि
 साधूनां विशदात्मनां ॥ ८० ॥ साध्वीनां पंचपंचाश-सहस्राः कीर्तिताः
 श्रुते । आवकाणां लक्षमेकं सत्र्यशीतिसहस्रकं ॥ ८१ ॥ त्रिलक्षी
 आविकाणां च सप्तसप्तिसहस्रकाः । एवं चतुर्विधः संघः सद्गुणाढ्यः
 प्रभोरभूत् ॥ ८२ ॥ सर्वज्ञानां सहस्रे द्वे श्रीमल्लेर्द्विशताधिके । मनो-
 विदां सहस्रं च सार्द्धं सप्तशताधिकं ॥ ८३ ॥ द्वाविंशतिं शतान्याहु-
 रवधिज्ञानशालिनां । शतानि साष्टपथीनि पद् चतुर्दशपूर्विणां ॥ ८४ ॥
 अत्रेयं मनोज्ञानिनामवधिज्ञानिनां संख्या सप्ततिशतस्थानकाभिप्रायेण,

प्रभुनुं शरीर पंचवीश धनुष्यनुं हतुं. (७५) अयोध्या, चंपा, वाराणसी, आव-
 स्ति, हस्तिनागपुर अने कांपिल्यपुरना स्वामी ए छ प्रभुना पूर्वजन्मना मिश्रो हता.
 तेभ्यो चित्रकार विगेरेना कहेवाधी प्रभुना गुणोने जाणीने अत्यंत स्नेहने वश थया. तेभ्यो
 एक साथे पाणिग्रहण करवा आग्या. तेमने स्वर्णमय वनावेला पोताना प्रतिविंबधी प्रति-
 बोध पमाडीने पोतानी साथे ज दीक्षा लेवरावी. (७६-७८) दीक्षावसरे शिविका
 जयंती नामनी हती अने प्रथम पारखुं मिथिलानगरीवासी विश्वसेन राजाए करावुं हतुं.
 ज्ञानघूष अशोक नामनुं हतुं. (७९)

श्रीमल्लिनाथ प्रभुने २८ गणधर, पवित्र आत्मावाळा ४०००० साधुभ्यो, (८०)
 ५५००० साध्वीभ्यो, १८३००० आवको, (८१) ३७०००० आविकाभ्यो—आ प्रमाणे
 प्रभुनो सद्गुणाढ्य एवो चतुर्विध संघ थयो. (८२) श्रीमल्लिनाथने २२०० केवलज्ञानी,
 १७५० मनोपर्यवज्ञानी, (८३) २२०० अवधिज्ञानी, ६६८ चौदपूर्वी, (८४) (अर्ही
 मनोज्ञानी ने अवधिज्ञानीनी जे संख्या वही छे ते सप्ततिशतस्थानकने अभिप्राये कही

ષટાંગે તુ અષ્ટ શતાનિ મનોવિદા, દ્વે સહસ્રે ત્રાવધિજ્ઞાનિનાં, તુયંગિ
 તુ સસપંચાશચ્છતાનિ મનોવિદામેકોનષષ્ટિશ્ચ શતાન્યવધિજ્ઞાનિનામુક્તા-
 નીતિ જ્ઞેયં. સર્વૈક્રિયાણામેકોન-ત્રિશતં પ્રોચિરે શતાન્ । શતૈશ્ચતુર્ભિઃ
 સહિતં સહસ્રં વાદિનાં મતં ॥ ૮૫ ॥ મિષગ્જ્યેષ્ઠો ગણી બંધુ-મતી
 ત્રામૂત્પર્વત્તિની । અજિતાશ્ચ્યો મહીપાલો-ઽભવદ્ભક્તો જગત્પ્રભોઃ
 ॥ ૮૭ ॥ વરદં પરશુ શૂલ-મભયં દક્ષિણે દધત્ । દોષ્ણાં ચતુષ્ટયે વામે
 પુનઃ પાણિચતુષ્ટયે ॥ ૮૭ ॥ બીજપૂરં તથા શર્કિં મુદ્ગરં ત્રાક્ષસૂત્રકં ।
 દધાનોઽષ્ટભુજો હસ્તિ-વાહનશ્ચતુરાનનઃ ॥ ૮૮ ॥ ઇંદ્રાયુધદ્યુતિર્યજ્ઞઃ
 કૂવરઃ કુરુતે શ્રિયં । શ્રીમહિનાથભક્તાનાં કુવેરોઽસૌ મતાંતરે
 ॥ ૮૯ ॥ વરદં ત્રાક્ષસૂત્રં ચ યા દક્ષિણકરદ્વયે । બીજપૂરં તથા શર્કિં
 ધત્તે વામકરદ્વયે ॥ ૯૦ ॥ પદ્માસના ઇયામવર્ણા સા વૈરોઽધ્યા ચતુ-
 ર્ભુજા । પિપર્તિ પ્રાર્થિતં પ્રીતા શ્રીમહિજિનસેવનાત્ ॥ ૯૧ ॥
 ઇતિ શ્રીમહિઃ ॥

શિવકેતુરભૂત્પૂર્વ સૌધર્મે ત્રિદશસ્તતઃ । તતઃ કુવેરદત્તોઽથ

છે. છઠ્ઠા અંગમાં તો ૮૦૦ મનોજ્ઞાની અને ૨૦૦૦ અવધિજ્ઞાની કહ્યા છે. ચોથા અંગમાં
 ૫૭૦૦ મનોજ્ઞાની અને ૫૯૦૦ અવધિજ્ઞાની કહ્યા છે.) ૨૯૦૦ વૈક્રિયલ્લધિવાલો ને
 ૧૪૦૦ વાદીઓનો પરિવાર થયો. (૮૫) મુલ્ય ગણધર મિષક્ નામના, મુલ્ય સાધ્વી
 બંધુમતી નામની અને અજિત નામનો રાજા જગત્ પ્રમુનો ભક્ત થયો. (૮૬) કૂવર
 નામનો યજ્ઞ જમણા ચાર હાથમાં વરદ, પરશુ, શૂલ ને અમય તથા ઢાલા ચાર હાથમાં બીજ-
 પૂર, શર્કિત, મુદ્ગર ને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારો, આઠ ભુજાવાળો, હાથીના વાહનવાળો,
 ચાર મુલ્યવાળો, ઇંદ્રાયુધ (વજ્ર) સમાન કાંતિવાળો શ્રીમહિનાથના ભક્તોને લક્ષ્મીને
 આપનારો થયો. તેનું બીજું નામ કુવેર મતાંતરે છે. (૮૭-૮૯) પ્રમુની દેવી વૈરોઽધ્યા નામની
 જમણા બે હાથમાં વરદ ને અક્ષસૂત્ર ને ઢાલા બે હાથમાં બીજપૂર ને શર્કિતને ધારણ કરનારી,
 પદ્મના આસનવાળી, રૂપામ વર્ણવાળી, ચાર ભુજાવાળી શ્રીમહિનાથની સેવા કરવાથી સેવા
 કરનારના પ્રાર્થિતને પ્રીતિવદે પૂર્ણ કરનારી થઈ. (૯૦-૯૧) ઇતિ શ્રીમહિઃ ॥

શ્રીમુનિમુદતજિનવર્ણન—પૂર્વમથે શિવકેતુ નામે રાજા હતા તે પ્રથમ સ્વર્ગે દેવ થયા,

सुरः स्वर्गे तृतीयके ॥९२॥ वज्रकुंडलनामाथ ब्रह्मस्वर्गे सुरस्ततः । ततोऽ-
स्मिन् भरतक्षेत्रे चंपापुर्या रमाजुषि ॥ ९३ ॥ नृपः श्रीवर्म(ब्रह्म)नामाऽसौ
सुनंदगुरुसन्निधौ । प्रव्रज्य परमायुष्को देवोऽभूदपराजिते ॥ ९४ ॥
ततो मगधदेशेऽभू-त्युरे राजगृहे जिनः । पद्मावतीकुक्षिजन्मा सुमित्र-
नृपतेः सुतः ॥ ९५ ॥ पौर्णमासी श्रावणस्य कृष्णा ज्येष्ठस्य चाष्टमी ।
फाल्गुने द्वादशी शुक्ला द्वादशी फाल्गुनेऽसिता ॥ ९६ ॥ कृष्णा च
ज्येष्ठनवमी कल्याणकदिना अमी । एषु सर्वेषु नक्षत्रं निर्दिष्टं श्रवणा-
ह्वयं ॥ ९७ ॥ नव गर्भस्थितिर्मासाः प्रभोरष्टदिनाधिकाः । कूर्मोको
मकरो राशि-र्धनुर्विंशतिरुच्छ्रयः ॥ ९८ ॥ प्रभौ गर्भस्थिते माता
मुनिवत्सुव्रताभवत् । स्वयं च सुव्रतस्तस्मा-न्नाम्नार्हन्मुनिसुव्रतः ॥ ९९ ॥
चतुष्पंचाशता वर्ष-लक्षैः श्रीमल्लिनिर्दृतेः । त्रिशद्वर्षसहस्रो-र्नै-र्जन्मा-
भूत्सुव्रतप्रभोः ॥ ८०० ॥ लक्षाण्येकादशाब्दानां वेदनागसहस्रकाः ।
तुर्यारके स्म शिष्यन्ते युता श्रीसुव्रतायुषा ॥ १ ॥ कौमार्येऽब्दसहस्राणि

त्यांभी व्यधी कुबेरदत्त यद्ने व्रीजे स्वर्गे गया. (९२) त्यांभी वज्रकुंडल यद्ने पांचमे
देवलोके गया. त्यांभी व्यधी आ भरतक्षेत्रमां लक्ष्मीवडे युक्त चंपापुरीमां श्रीवर्म (ब्रह्म)
नामे राजा यह सुनंद गुरुनी पासे चारित्र लद्ने अपराजितविमानर्मा परमायुष्य (३३
सागरोपम) वाळा देव गया. (९३-९४) त्यांभी व्यधीने मगध देशमां राजगृह नगरमां
सुमित्र राजांनी पद्मावती नामनी राणीनी कुक्षिथी पुत्रपणे जिनेश्वर जन्म्या. (९५) श्रावण
शुदि १५, ज्येष्ठ वदि ८, फाल्गुन शुदि १२, फाल्गुन वदि १२ अने जेठ वदि ९-आ
पांच कल्याणकना दिवसो जाणवा. पांच कल्याणकर्मा नक्षत्र धवण जाणवुं. (९६-९७)
गर्भस्थिति नव मास ने ८ दिवसनी, कूर्मनुं लांछन, मकरराशि अने २० धनुष्य उंचुं
शरीर जाणवुं. (९८) प्रथु गर्भमां हता त्यारे माता मुनि जेवी सुव्रतरात्री यह तेथी
तेम ज पोते सुव्रतवाळा होवाथी तेमनुं नाम मुनिसुव्रत आपवामां आयुं. (९९)
श्रीमल्लिनाथना मोक्षथी व्रीश हजार वर्षे न्यून चोपन लाख वर्षे श्रीमुनिसुव्रतनो जन्म
ययो. (८००) ते वसुते चोयो आरो ११ लाख ८४००० वर्ष ने सुव्रतना आयुना
३०००० वर्ष जेटलो याकीमां हतो. (८०१) मुनिसुव्रतस्वामी कौमारावस्यामां साढासात

सप्त सार्द्धान्यथोषितः । राज्ये पंचदशाब्दानां सहस्राणि ततः पुनः
 ॥ २ ॥ सार्द्धान्यब्दसहस्राणि सप्त व्रतमपालयत् । त्रिंशदब्दसहस्राणि
 सर्वमायुरपालयत् ॥ ३ ॥ मोहापराजितस्यास्य शिबिका त्वपराजिता ।
 पुरे राजगृहे ब्रह्म-दत्तोऽदादायपारणां ॥ ४ ॥ मासा एकादश छद्म-
 स्थतामुष्य विभोर्मता । ज्ञानवृक्षश्चंपकोऽभू-दष्टादश गणाधिपाः ॥ ५ ॥
 त्रिंशत्सहस्राः साधूनां साध्वीनां खशौरे (५०) मिताः । श्राद्धानां लक्ष-
 मेकं च द्वाप्तसप्तसहस्रयुक् ॥ ६ ॥ सार्द्धास्त्रिलक्षाश्चार्हस्यः सर्वज्ञानां
 तथा शताः । अष्टादश पंचदश मनःपर्यायवेदिनां ॥ ७ ॥ अवधिज्ञान-
 भाजाम-प्यष्टादश शताः स्मृताः । शतानि पंच दधतां पूर्वाणि च
 चतुर्दश ॥ ८ ॥ सवैक्रियाः सहस्रे द्वे वादिनां द्विशताधिकं । सहस्रमेकं
 गणभृ-न्मुख्यो मद्भिरिति श्रुतः ॥ ९ ॥ प्रवर्त्तिनी पुष्पवती सदाभक्त-
 नृपः प्रभोः । विजिताख्योऽभवद्यक्षो वरुणश्चतुराननः ॥ १० ॥ बीज-
 पूरं गदां बाणं शक्तिं करचतुष्टये । दक्षिणे नकुलं पद्मं धनुः परशुं च
 वामके ॥ ११ ॥ दधानोऽष्टभुजः सौख्यं कुर्याद् वृषभवाहनः । त्रिलो-

हजार वर्ष रक्षा, राज्यावस्थानां पंदर हजार वर्ष रक्षा (१) अने साढासाठ हजार वर्ष
 सुधी व्रततुं पालन कर्तुं-ए प्रमाणे कुल ३० हजार वर्षना आयुष्यनी प्रतिपालना करी-
 (३) मोहथी नहीं जीतायेला एवा आ प्रभुना दीक्षावसरनी शिबिका अपराजिता
 नामनी हती, राजगृहनगरमां ब्रह्मदत्त राजाए प्रथम पारणुं करावुं. (४) ११ मासनी
 छद्मस्थपर्याय हतो. ज्ञानवृक्ष चंपक नामतुं हतुं. मुनिसुव्रतस्वामीना परिवारमां १८
 गणधर, (५) ३०००० साधुओ, ५०००० साध्वीओ, १७२००० आचको, (६)
 ३५०००० श्राविकाओ, १८०० केवलज्ञानी, १५०० मनःपर्यवज्ञानी (७) १८००
 अवधिज्ञानी, ५०० चौदपूर्वी, (८) २००० वैक्रियलम्बिवाळा अने १२०० वादी यथा-
 मद्भि नामे मुख्य गणधर, (९) पुष्पवती नामे प्रवर्त्तिनी अने विजित नामनो
 राजा सदा प्रभुनो भक्त थयो. वरुण नामनो यक्ष चार भुजवाळो, बीजपूर,
 गदा, बाण ने शक्ति जमणा चार हाथमां अने नकुल, पद्म, धनु ने परशु हाथा
 चार हाथमां धारण करनारो कुल आठ भुजावाळो, वृषभना वाहनवाळो, व्रण लोचन-
 वाळो, श्वेत वर्णवाळो, बटा मुकुटथी भूषित एवो ते प्रभुना भक्तोने मुख करनारो थयो.

चनः श्वेतवर्णो जटामुकुटभूषितः ॥ १२ ॥ वरदं चाक्षसूत्रं च या
दक्षिणकरद्वये । धत्ते तथा बीजपुरं शक्तिं वामकरद्वये ॥ १३ ॥ सा
भद्रासनमारूढा स्वर्णवर्णा चतुर्भुजा । तस्याच्छ्रुप्ता वभौ देवी नरदत्ता
मतांतरे ॥ १४ ॥ इति श्रीमुनिसुव्रतः ॥

जम्बूद्वीपस्य भरते कौशांब्यां पुरि भूपतिः । सिद्धार्थो नंदगुर्वते
परिव्रज्यामुपाददे ॥ १५ ॥ ततोऽभूत्प्राणतस्वर्गे विंशत्यर्णवजीवितः ।
उदात्तवैभवो देव-स्ततश्च्युत्वा स्थितिक्षये ॥ १६ ॥ विदेहदेशे मिथिला-
पुर्यां विजयभूपतेः । वप्राराज्ञीकुक्षिरत्नं नमिनामा जिनोऽभवत् ॥ १७ ॥
आश्विनस्य पौर्णमासी श्रावणस्यासिताष्टमी । नवम्यापाढस्य कृष्णा
मार्गस्यैकादशी सिता ॥ १८ ॥ राधस्य दशमी कृष्णा कल्याणकदिना
इति । सर्वेष्वप्यश्विनी धिष्ण्यं राशिर्मेघः स्मृतः प्रभोः ॥ १९ ॥
अष्टघसूत्राधिका मासा नवाभूद्भरभस्थितिः । नीलाब्जं लक्ष्म चापानि
देहः पंचदशोच्छ्रुतः ॥ २० ॥ गर्भस्थिते प्रभौ द्रंग-रोधिनो रिपवो

(१०-१२) देवी अच्छ्रुप्ता नामनी जमणा बे हाथमां वरद ने अक्षसूत्र अने हावा बे
हाथमां बीजपुर ने शक्तिने धारण करनारी, भद्रासनपर आरूढ धयेली, स्वर्ण सरखा
वर्णवाळी, चार भुजावाळी थह. तेसुं मतांतरे नरदत्ता एवुं बीजुं नाम छे. (१३-१४)
इति श्रीमुनिसुव्रतः ॥

श्रीनमिनाथ वर्णन—जम्बूद्वीपना भरतक्षेत्रमां कौशांबीपुरीमां सिद्धार्थ नामे राजा
हतो. तेणे नंदगुरुनी पासे चरित्र अंगीकार कर्तुं. (१५) मरण पाव्हीने प्राणत नामना
दशमा देवलोकरमां बीश सागरोपमने आउखे मोटी समृद्धिवाळी देव थयो. स्थितिधये
स्यांधी प्यवीने विदेहदेशमां मिथिला नगरीमां विजय राजानी वप्रा राखीनी कुक्षिधी
नमि नामे पुत्रपथे उत्पन्न थह तीर्थंकर थया. (१६-१७) आश्विन शुदि १५, श्रावण
शदि ८, आपाढ शदि ९, मागशर शुदि ११ अने वैशाख शदि १०—ए पांच कल्याण-
कना दिवसो जाणवा. पांचे कल्याणकरमां नवग्र अश्विनी जाणवुं. प्रभुनी राशि मेघ
जाणवी. (१८-१९) गर्भस्थिति नव मास ने आठ दिवसनी, नील कमळुं लांछन अने
पंदर धनुष्य उंचो देह जाणवो. (२०) प्रभु गर्भमां हवा तयारे किछाने रोकने रहेला

नताः । तस्मान्नाम्ना नमी रागा—द्यरीणां नमनेन वा ॥ २१ ॥ षड्भिश्च
 शरदां लक्षै—मुनिसुव्रतनिवृत्तेः । दशवर्षसहस्रानै—रजायत नमिप्रभुः
 ॥ २२ ॥ लक्षाणि पंच वर्षाणां सहस्रा वार्द्धिदिग्मिताः (८४) ।
 जिनायुश्चावशिष्यन्ते तदा तुर्यारके ध्रुवं ॥ २३ ॥ सार्द्धे वर्षसहस्रे द्वे
 कुमारत्वेऽवसद्विभुः । पंच वर्षसहस्राणि प्राज्यं राज्यमपालयत् ॥ २४ ॥
 पुनः सार्द्धे सहस्रे द्वे पालयामास संयमं । दशाब्दानां सहस्राणि सर्वमा-
 युरूपपुरत् ॥ २५ ॥ शिविका देवकुर्वाख्या श्रीनमिस्वामिनो, व्रते ।
 आद्यां वीरपुरे भक्त्या दिन्नो दत्ते स्म पारणां ॥ २६ ॥ मासा नृवैव
 छात्रस्थं वकुलो ज्ञानभूरुहः । प्रभोर्गणभृतः सप्त—दश पेशलसंयमाः
 ॥ २७ ॥ महर्षीणां सहस्राणि विंशतिः कीर्त्तितान्यथ । साध्वीनामेकच-
 त्वारिं—शदेव च सहस्रकाः ॥ २८ ॥ लक्षं सहस्रैः सप्तत्या समन्वितमु-
 पासकाः । लक्षास्तिस्त्रोऽष्टचत्वारिं—शत्सहस्राण्युपासिकाः ॥ २९ ॥ केवल-
 ज्ञानिनामेकं सहस्रं पदशताधिकं । शता द्वादश पंचाशाः षष्ठ्याख्या
 वा मनोविदां ॥ ३० ॥ अवधिज्ञानिनां षड्भिः सहस्रमधिकं शतैः ।

राजाओ आचीने नम्या सेधी तेम ज रागादि शत्रुओने नमावनार होवाधी नमि नाम
 स्थापन करवामां आयुं. (२१) मुनिसुव्रतस्वामीना निर्वाण्यथी दश हजार वर्षे न्यून
 छ लाख वर्ष व्यतीत थये नमिनाथनो जन्म थयो. (२२) ते वखते बोधो आरो पांच
 लाख ८४००० वर्ष अने प्रभुना आयुना १०००० वर्ष जेटलो बाकी रह्यो हतो. (२३)
 नमिप्रभुए अटी हजार वर्ष कुमारपणामां व्यतीत कर्था, पांच हजार वर्ष प्राज्य एवा
 राज्यनी प्रतिपालना करी (२४) अने अटी हजार वर्ष चारित्र्यनी प्रतिपालना करी.
 ए रीते दश हजार वर्षतुं आयुष्य पूर्ण कर्तुं. (२५) नमिस्वामीना दीक्षावसरे शिविका
 देवकुरु नामनी हती, प्रथम पारणुं वीरपुरीमां दिन्न नामना राजाए भक्तिपूर्वक कराव्युं.
 (२६) प्रभुनो छात्रस्थपर्याय नव मासनो हतो, ज्ञानपूच वकुल नामतुं हतं.
 नमिप्रभुना परिवारमां १७ गणधर, शुद्ध संयमवाळा (२७) २०००० महर्षिओ,
 ४१००० साध्वीओ, (२८) १७०००० आवको, ३४८००० आदिकाओ, (२९)
 १६०० केवलज्ञानीओ, १२५० अथवा १२६० मनापर्यवहानी, (३०) १६००

ચતુર્દશપૂર્વભૂતા-મધ્યર્દ્ધા ચ ચતુઃશતી ॥ ૩૧ ॥ સહસ્રં વાદિનાં પંચ-
સહસ્રા વૈક્રિયસ્પૃશાં । શુભાખ્યો ગણમૃન્મુખ્યો-ઽનિલાખ્યા ચ પ્રવ-
ર્તિની ॥ ૩૨ ॥ પ્રભોર્ભક્તનૃપશ્ચક્રી હરિપેણાભિધોઽભવત્ । યક્ષશ્ચ
મૃકુટિર્જીયા-ચતુર્વક્ત્રચ્છિલોચનઃ ॥ ૩૩ ॥ સુવર્ણવર્ણો ઘૃપમ-વાહનો
દક્ષિણૈર્મુજૈઃ । વીજપૂરં નથા શક્તિ મુદ્ધરં ચાભયં દધત્ ॥ ૩૪ ॥
વામૈશ્ચ નકુલં પશું વજ્રમેવાક્ષસૂત્રકં । દધાનોઽષ્ટમુજઃ સમ્યગ્દષ્ટિઃ
પ્રીણાતિ ધાર્મિકાન્ ॥ ૩૫ ॥ દધાના વરદં સ્વદ્ગ-મપસવ્યે કરદ્વયે ।
વીજપૂરકકુંતાભ્યાં વ્યગ્રવામકરદ્વયા ॥ ૩૬ ॥ ચતુર્મુજા શ્વેતવર્ણા
ગાંધારી હંસવાહના । દેવી દિશતિ કલ્યાણં શ્રીનમિસ્વામિસેવિનાં
॥ ૩૭ ॥ ઇતિ શ્રીનમિઃ ॥

અમૃદ્રાજા ધનસ્તસ્ય નામ્ના ધનવતી પ્રિયા । દંપતી તાવભૂતાં
દ્વૌ સુરૌ સૌધર્મતાવિપે ॥ ૩૮ ॥ ચેટશ્ચિત્રગતિસ્તસ્ય પ્રિયા રત્નવ-
તીતિ તૌ । ભવે તૃતીયે જ્ઞાતે સૌધર્મસ્વર્ગતશ્ચ્યુતૌ ॥ ૩૯ ॥ તતો
માહેંદ્રનાકે તૌ દેવૌ જાતૌ પ્રિયૌ મિથઃ । તતો ધનસ્ય જીવોઽમૃ-દ્રાજા

અવધિદ્વાની, ૪૫૦ ચૌદપૂર્વી, (૩૧) ૧૦૦૦ વાદી અને ૫૦૦૦ વૈક્રિયલક્ષિવાલ્યા
મુનિઓ હતા. મુખ્ય ગણધર શુભ નામના, પ્રવર્તિની અનિલા નામની (૩૨) અને
હરિપેણ ચક્રી પ્રમુખનો ભક્ત હતો. મૃકુટિ નામનો યક્ષ ચાર મુખવાળો, ત્રણ સ્ત્રોત્રવાળો,
સુવર્ણસમાન વર્ણવાળો, ઘૃપમના વાહનવાળો, ચાર જમણી મુઝામાં વીજપૂર, શક્તિ,
મુદ્ધાર ને અમય તથા ચાર વામ મુઝામાં નકુલ, પશુ, વજ્ર ને અષ્ટધ્વજને ધારણ કરનારો,
આઠ મુજાવાળો અને સમ્યગ્દષ્ટિ ધાર્મિકજનોને પ્રેમ કરનારો ધયો. (૩૩-૩૫)
ગાંધારી નામે દેવી જમણા ચે હાથમાં વરદ ને ચુદ્ધ તથા ઢાલા ચે હાથમાં વીજપૂરક ને
કુંતલે ધારણ કરનારી, ચાર મુજાવાળી, શ્વેત વર્ણવાળી, હંસના વાહનવાળી શ્રીનમિસ્વામીને
સેવન કરનારું કન્યાણ કરનારી યદ્. (૩૬-૩૭) ઇતિ શ્રીનમિઃ ॥

શ્રીનેમિનાયવર્ણન—પૂર્વમવમાં ધન નામે રાજા અને તેની ધનવતી નામે પ્રિયા
તે દંપતી મરણ પામીને સૌધર્મ દેવલોકમાં ધંને દેવ થયા. (૩૮) ત્યાંથી પ્યર્વાને
ચિત્રગતિ નામે વિદ્યાધર ને તેની પ્રિયા રત્નવતી નામે શ્રીજા મળે થયા. (૩૯) તેઓ
મરણ પામીને માહેંદ્ર નામના પોતા દેવલોકમાં ધંને દેવ થયા. ત્યાંથી પ્યર્વાને ધનનો

નામ્નાપરાજિતઃ ॥ ૪૦ ॥ ધનવત્યાશ્ચ જીવોઽમૂ-દપરાજિતભૂપતેઃ ।
 રાજ્ઞી પ્રીતિમતી જાતૌ તતો દ્વાવારણે સુરૌ ॥ ૪૧ ॥ તતોઽપરાજિત-
 સ્યાત્મા સુપ્રતિષ્ઠાભિધો નૃપઃ । મતાંતરેઽમૂચ્છંચાલ્યો જંબૂદ્વીપસ્ય
 ભારતે ॥ ૪૨ ॥ પુરે રાજગૃહેઽથાસ્ય પ્રિયૈવામૂચ્યશોમતી । જીવશ્ચ્યુત્વા
 પ્રીતિમત્યાઃ સ્વર્ગાદારણસંજ્ઞકાત્ ॥ ૪૩ ॥ ગુરોરતિયશઃપાર્શ્વા-ત્તાવુ-
 રીકૃત્ય સંયમં । જ્યેષ્ઠાયુષ્કૌ સુદૃદેવૌ જાતૌ દ્વાવપરાજિતે ॥ ૪૪ ॥
 જીવોઽથ યો યશોમત્યાઃ સ ચ ચ્યુત્વાપરાજિતાત્ । અજાયતોઽગ્રસેનસ્ય
 નામ્ના રાજીમતી સુતા ॥ ૪૫ ॥ સુપ્રતિષ્ઠસ્ય જીવોઽથ તતશ્ચ્યુત્વાપરા-
 જિતાત્ । સમુત્પેદે કુશાર્ત્તાલ્યે દેશે શૌર્યપુરે પુરે ॥ ૪૬ ॥ સમુદ્રવિજયા-
 લ્યસ્ય વશાર્હસ્ય મહીપતેઃ । સુતોઽભવચ્છિવાદેવી-કુક્ષિજન્મા જિનેશ્વરઃ
 ॥ ૪૭ ॥ કાર્ત્તિકે દ્વાદશી કૃષ્ણા શ્રાવણે પંચમી સિતા । વષ્ટી ચ
 શ્રાવણે શુક્લા-માવાસ્યાશ્ચિનમાસિ ચ ॥ ૪૮ ॥ આપાઢસ્યાષ્ટમી શુક્લા
 કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ । ચિત્રાનન્દ્રત્રમેતેષુ રાશિઃ કન્યાહ્રયઃ સ્મૃતઃ
 ॥ ૪૯ ॥ દિનૈરષ્ટાભિરધિકા માસા ગર્ભસ્થિતિર્નવ । શંખો લક્ષ્મ વશે-

જીવ અપરાજિત નામે રાજા થયો (૪૦) અને ધનવતીનો જીવ અપરાજિત રાજાની
 રાણી પ્રીતિમતી નામે થયો. ત્યાંથી મરણ પામીને તે બંને આરણ નામના અગ્ન્યારમા
 દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. (૪૧) ત્યાંથી જ્યવીને અપરાજિતનો જીવ સુપ્રતિષ્ઠ
 નામનો મતાંતરે શંખ નામનો જંબૂદ્વીપના ભરતવેશ્રમા રાજગૃહનગરમાં રાજા થયો.
 પ્રીતિમતીનો જીવ આરણ નામના દેવલોકથી જ્યવીને તે રાજાની યશોમતી નામે પ્રિયા
 તરીકે થયો. (૪૨-૪૩) અતિયશ નામના ગુરુ પાસે સંયમ ગ્રહણ કરીને તે બંને
 અપરાજિત વિમાનમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુવાઢા મિત્ર દેવ થયા. (૪૪) અપરાજિત વિમાનથી
 જ્યવીને યશોમતીનો જીવ ડગ્રસેન રાજાની રાજીમતી નામે પુત્રી થયો. (૪૫)
 સુપ્રતિષ્ઠનો જીવ અપરાજિત વિમાનથી જ્યવીને કુશાર્ત્ત દેશમાં શૌર્યપુર નામના નગરમાં
 સમુદ્રવિજય નામના દશાર્હ મહીપતિની શિવાદેવી રાણીની કુચિમાં ઉત્પન્ન થઈ જિનેશ્વર
 થયો. (૪૬-૪૭) કાર્ત્તિક વદિ ૧૨, શ્રાવણ શુદિ ૫, શ્રાવણ શુદિ ૬, આશ્વિન વદિ ૦)
 અને આપાઢ શુદિ ૮-૯ પાંચ કન્યાણકના દિવસો જાણવા. એ પાંચ કન્યાણકમાં
 નવ્ર ચિત્રા જાણવું. રાશિ કન્યા નામની જાણવી. (૪૮-૪૯) નવ માસ ને આઠ
 દિવસની ગર્ભસ્થિતિ, શંખનું લાંછન અને દશ ધનુષ્યનું શરીર જાણવું. (૫૦)

ज्वास-प्रमितो वपुरुच्छ्रयः ॥ ५० ॥ रिष्टरत्नमयीं चक्र-धारामैक्षत
यत्प्रसूः । प्रभौ गर्भस्थिते रिष्ट-नेमिरित्याख्यया ततः ॥ ५१ ॥
अमंगलव्यपोहाया-ऽकारोऽत्र परिभाव्यतां । पापवृत्ते चक्रधारा-तुल्यो
वा तत्तथाह्वयः ॥ ५२ ॥ एकवर्षसहस्रोऽनैः पंचभिः शरदां गतैः । लघैः
श्रीनमिनिर्वाणात् श्रीनेमिरुदपद्यत ॥ ५३ ॥ श्रीनेमिगर्भावसरे पंचाशीतिः
सहस्रकाः । शेषास्तुर्यारकेऽब्दानां जिनायुर्युक्तया (क्ता चा) भवन् ॥ ५४ ॥

कदाचित्कौतुकाग्नेमि-र्वयस्यप्रेरितो ययौ । हरेरायुधशालायां तत्रा-
च्छाण्यखिलान्यपि ॥ ५५ ॥ लीलया कलयामास पांचजन्ये च वादिते ।
प्रस्तातुराश्वेभनरा सा पुरी चुक्षुभेऽखिला ॥ ५६ ॥ कृष्णोऽपि द्रुतमा-
गत्य परीक्ष्य च विभोर्वलं । विपसादेति राज्यं मे सुखेनैव ग्रहीष्यति
॥ ५७ ॥ तत आकाशवागेव-मभून्नेमिरयं जिनः । प्रव्रजिष्यति कौमार्यं
इत्युक्तं नमिनार्हता ॥ ५८ ॥ अभ्यर्थितो विवाहाय जलक्रीडामिपात्ततः ।
सांतःपुरेण कृष्णेन नर्ममर्मचटूक्तिभिः ॥ ५९ ॥ कृते मौने भगवता

माताए प्रभु गर्भमां हठा त्यारे स्वप्नमां रिष्टरत्नमयी चक्रधारा जोयेली होवापी रिष्टनेमि
पयुं प्रभुलुं नाम प्रख्यात थयुं. (५१) रिष्ट शब्द अमंगलघटक छे वेपी तेने दूर
करवा माटे अ अचर उमेरीने अरिष्टनेमि कर्तुं. अथवा प्रभु पापरूपी वृषमां चक्रधारातुल्य
होवापी ते रिष्टनेमि नाम पण यथार्थ थयुं. (५२) श्रीनमिनाथना निर्वाणपी एक हजार
वर्ष न्यून पांच लाख वर्ष व्यतिक्रम्ये सते श्रीनेमिनाथनो प्रादुर्भाव थयो. (५३) श्रीनेमि-
नाथनी गर्भोत्पत्ति वरुते तेमना आयुष्यसहित ८५००० वर्ष चौथो आरो शेष
रह्यो हतो. (५४)

अन्यदा कदाचित् नेमिकुमार मित्रोनी प्रेरणापी कृष्णवासुदेवनी आयुधशाळामां
गया. त्यां रहेला वधा अझो लीलावडे कळी लीला-तेनो उपयोग जाणी लीलो.
पल्ली पांचजन्य शंख वगाळ्यो. तेना स्वरपी हापी, घोडा अने मनुष्यो त्रास पाय्या.
आली नगरी घोमादमान थइ. (५५-५६) कृष्ण उतावळे त्यां आय्या अने प्रभुना चळनी
परीक्षा करीने खेद पाय्या. तेणे घायुं के-‘आ मार्गं राज्यं सुखे ग्रहण करी शकशे.’
(५७) ते वरुते आकाशवाणी थइ के-‘आ नमिकुमार कौमारावस्थामां ज पारित्रि ग्रहण
करशे, एम नमिनाथ प्रभु कही गया छे.’ (५८) पल्ली जलक्रीडाना मिपपी हास्य
ने मर्मयुक्त चाटु उक्तिवडे अंतःपुरमहित कृष्णे विवाहने माटे नेमिप्रभुनी प्रार्थना करी.
(५९) प्रभु मोन रसा एटले सोए उद्धोषणा करी के-‘ विवाह स्वीकार्यो.’ ‘निषेध

સર્વેરુદ્ધોપિતં તતઃ । વિવાહઃ સ્વીકૃત ઇતિ ન નિષિદ્ધં હિ સંમતં ॥૬૦॥
 તતઃ સાઢંવરં રાજી-મત્યાઃ કર્તું કરગ્રહં । યયૌ મુક્ત્યાપિસંકેત-મિવ કર્તું
 પ્રિયછ્રિયાઃ ॥ ૬૧ ॥ તતો જન્યજનાતિથ્યં કર્તુમાર્ત્તાન્નિયંત્રિતાન્ । પશૂન્
 વીક્ષ્ય પરાવૃત્તઃ સ પ્રાત્રાજીદયામયઃ ॥૬૨॥ શતાનિ શરદાં ત્રીણિ કુમાર-
 સ્વેઽથ સંયમે । શતાનિ સપ્ત સર્વાયુઃ સહસ્રં શરદાં પ્રભોઃ ॥ ૬૩ ॥
 ચતુષ્પંચાશદિનાનિ હ્યગ્રસ્થમભવદ્વિભોઃ । વરદત્તો દ્વારિકાયા-
 માથભિષ્ણાં પ્રભોર્દદૌ ॥ ૬૪ ॥ શિવિકા દ્વારવત્યારુયા વેતસો જ્ઞાનમૂ-
 રુહઃ । અષ્ટાદશ ગણાધીશા એકાદશ મતાંતરે ॥ ૬૫ ॥ અષ્ટાદશ સહસ્રાઃ
 સ્યુઃ સાધૂનાં ગુણશાલિનાં । ચત્વારિંશત્સહસ્રાશ્ચ સાધ્વીનાં વિમલા-
 ત્મનાં ॥ ૬૬ ॥ શ્રાવકાણાં લક્ષમેકો-નસતતિસહસ્રયુક્ । લક્ષાસ્તિસ્રઃ
 સહસ્રાઃ પદ્ ત્રિંશદ્વોપાસિકા મતાઃ ॥ ૬૭ ॥ સાતિરેકં પંચશત્યા સહસ્રં
 સર્વવેદિનાં । સહસ્રમેકં સંપૂર્ણ મનઃપર્યાયવેદિનાં ॥ ૬૮ ॥ સહસ્રમવધિ-
 જ્ઞાન-ભાજાં પંચશતાધિકં । શતાનિ તસ્ય ચત્વારિ સચ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં
 ॥ ૬૯ ॥ લસદ્વૈક્રિયલબ્ધીનાં શતાઃ પંચદશોદિતાઃ । વાદિનાં સ્યુઃ

ન કર્યો તે સંમત ગણાય છે. ' (૬૦) પછી આઢંવરસાથે રાજીમતીનું પાથીગ્રહણ કરવા માટે પાળ્યા, તે જાણે પૂર્વમત્રીની પ્રિય પ્રિયાને મોહપ્રાપ્તિનો સંકેત કરવા ગયા હોય એમ લાગ્યું. (૬૧) ત્યાં જતાં માર્ગમાં જાનમાં આવનાર અતિથિઓનું આતિથ્ય કરવા માટે નિર્ણયિત કરેલા પશુઓનો આર્ચસ્વર સાંમઝીને દયામય એવા પ્રશુ પાઠ્યા ધણ્યા ને સંયમ ગ્રહણ કર્યું. (૬૨) નેમિપ્રશુએ કુમારાવસ્થામાં ત્રણ સો વર્ષ ને અમણાવસ્થામાં સાત સો વર્ષ વ્યતિક્રમાવ્યા. એકંદરે હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પાઠ્યું. (૬૩) પ્રશુનો હ્યગ્રસ્થકાલ માત્ર ૫૪ દિવસનો જ થયો. પ્રથમ મિત્રા દ્વારિકાપુરીમાં વરદત્તે પ્રશુને આપી. (૬૪) દીઘા અવસરે શિવિકા દ્વારવતી નામની હતી અને જ્ઞાનશુદ્ધ વેતસ નામનું હતું.

નેમિપ્રશુના પરિવારમાં ૧૮ મતાંતરે ૧૧ ગણધર, (૬૫) ગુણશાલી એવા ૧૮૦૦૦ મુનિઓ, નિર્મલ આત્માવાલી ચાલીશ હજાર સાધ્વીઓ, (૬૬) ૧૬૯૦૦૦ આવકો, ૩૩૬૦૦૦ આધિકાઓ, (૬૭) ૧૫૦૦ કેવલજ્ઞાની, ૧૦૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, (૬૮) ૧૫૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૪૦૦ ચૌદપૂર્વી, (૬૯) ૧૫૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાદ્ય અને દેવોપી

शतान्यष्टा—वज्रय्यानां सुरैरपि ॥ ७० ॥ वरदत्तो गणी मुख्यो यक्षदिक्षा
प्रवर्त्तिनी । पितृव्यपुत्रः कृष्णारूपो वासुदेवश्च सेवकः ॥ ७१ ॥
मातुर्लिंगं च परशुं बिभ्रच्चक्रं च दक्षिणे । करत्रयेऽथ नकुलं शूलं शक्तिं
च वामके ॥ ७२ ॥ गोमेधयक्षस्त्रिमुखः श्यामः पुरुषवाहनः । पद्भुजो
नेमिभक्तानां वितनोति समीहितं ॥ ७३ ॥ आम्रलुंविपाशयुक्ता—पसव्य-
करयामला । पुत्रांकुशव्यग्रवाम—करयुग्माधिकद्युतिः ॥ ७४ ॥ मृगेंद्र-
वाहना जात्य—स्वर्णज्योतिश्चतुर्भुजा । श्रीनेमिभक्तान् पात्यंवा—देव्यंवेव
हितावहा ॥ ७५ ॥ इति श्रीनेमिः ॥

कमठो मरुभूतिश्च द्वावभूतां सहोदरौ । ब्राह्मणौ कमठस्तत्र
भ्रातुर्जायामरीरमत् ॥ ७६ ॥ ज्ञातः कुर्वस्तमन्यायं कदाचिन्मरुभूतिना ।
भूपाय ज्ञापितस्तेना—प्यन्यायीति विडंवितः ॥ ७७ ॥ अनात्मज्ञस्तत-
श्चासौ भ्रातरि द्वेषमुद्रहन् । तापसोऽभूत्सोदरेण खिन्त्यमानश्च तं न्यहन्
॥ ७८ ॥ मरुभूतिरभून्मृत्वा श्वेतेभः कमठः पुनः । महाविपः कुर्कुटाहि—

पण अजय्य एवा ८०० वादी यथा. (७०) गणधरमां मुख्य वरदत्त, प्रवर्त्तिनी यक्ष-
दिक्षा अने काकाना पुत्र कृष्ण वासुदेव मुख्य सेवक यथा. (७१) गोमेध नामनो यक्ष
जमर्षी बाहुना श्रय हाथमां मातुर्लिंग, परशु ने चक्र अने डावी बाहुना श्रय हाथमां
नकुल, शूल ने शक्तिने धारण करनारो, श्रय मुख्यवाळो, श्यामवर्णवाळो, पुरुषना
वाहनवाळो अने छ भुजावाळो नेमिनाथना भक्तोना वांछित पूरनार यथो. (७२-७३)
अने अंवा नामे देवी जमणा ये हाथमां आम्रलुंबी ने पाश तथा डावा ये हाथमां पुत्र
ने अंकुशने धारण करनारी, अधिक कांतिवाळी, सिंहना वाहनवाळी, जातिवत् स्वर्य
जेषा वर्णवाळी, चार भुजावाळी श्रीनेमिनाथना भक्तनी मातानी जेवी हितावह ने रक्षण
करनारी यह. (७४-७५) इति श्रीनेमिः ॥

श्रीपार्श्वनाथवर्णन—कमठ अने मरुभूति नामे ये सहोदर भंघु ब्राह्मणजातिना
हता, तेमां कमठ माइनी स्त्रीसाथे लुब्ध यथो. (७६) आबो अन्याय करता तेने एक
पक्षत मरुभूतिए जाण्यो एटले तेथे ते हकीकत राजाने जयावी. राजाए कमठने
अन्यायी जाणीने तेनी विडंपना करी (काटी मूख्यो). (७७) अनात्मज्ञ (पोतानी भूल-
ने नही समजनार) एवो ते माइनी उपर द्वेष बहन करतो मतो तापस यथो. माइए तेनी
बपारे फजेटी करी तेथी तेथे तेने इथी नाट्यो. (७८) मरुभूति मरण पामिने श्वेत

दर्ष्टस्तेनाहिना मृतः ॥ ७९ ॥ गजः सुरः सहस्रारे स सर्पोऽभूच्च नारकः ।
 नारकोऽभूत्पुनः सर्पः स देवोऽभूच्च खेचरः ॥ ८० ॥ खेचरोऽथाच्युत-
 स्वर्गे सर्पश्च नरके ययौ । ततोऽच्युतसुरः पृथ्वी-नाथोऽभूच्छवरः परः
 ॥ ८१ ॥ राजा ग्रैवेयके देवः शवरोऽभूच्च नारकः । नारकोऽसौ मृगेंद्रो-
 ऽभूद्-ग्रैवेयकः सुरः पुनः ॥ ८२ ॥ अयोध्यायां महापुर्यां जंबूद्वीपस्य
 भारते । आनंदनामा भूपोऽभू-दामोदरगुरोः स च ॥ ८३ ॥ पार्श्व-
 चरित्रे तु महाविदेहे सुवर्णबाहुनामा चक्री अष्टमभवे भगवानासीदिति
 दृश्यते. चारित्रं प्राप्य सिंहेन तेन क्षुण्णोऽपि स क्षमः । देवोऽभूत्प्राण-
 तस्वर्गे विंशत्यभोनिधिस्थितिः ॥ ८४ ॥ सिंहश्च मृत्वा नरके ययावेवं
 च पंचसु । भवेपु मरुभूत्यात्मा मारितः कमठात्मना ॥ ८५ ॥
 ततः कमठजीवोऽसा-वृधृत्य नरकात्ततः । कठो दरिद्रविप्रोऽभू-त्क-
 माहुःखेन तापसः ॥ ८६ ॥ मरुभूतेरथो जीव-श्च्युत्वा प्राणततावि-
 पात् । काशीदेशे वाराणस्यां पुर्यामाश्चर्यकृच्छ्र्यां ॥ ८७ ॥ अश्वसेनस्य

हाथी थयो. कमठ महाविषवाळो कुर्कुट जातिनो सर्प थयो. तेना डसवाथी हाथी मरण
 पाव्यो. (७९) ते आठमा सहस्रार देवलोकमां देव थयो. ते सर्प नारकी थयो.
 नरकमांथी नीकळीने ते पाछो सर्प थयो. देव च्यवीने खेचर (विद्याधर) थयो. (८०)
 खेचर मरण पामीने वारमा देवलोकें गयो. सर्प मरीने नरकें गयो. अच्युतदेव च्यवीने
 पृथ्वीनाथ (राजा) थयो. बीजो नरकमांथी नीकळीने मिला थयो. (८१) राजा मरण
 पामीने ग्रैवेयकमां देव थयो. मिला नरकें गयो. ते नारकी त्याथी नीकळीने सिंह थयो.
 ग्रैवेयकसुर त्याथी च्यवीने जंबूद्वीपना भरतमां अयोध्या नामनी महापुरीमां आनंद नामें
 राजा थयो. (पार्श्वनायचरित्रमां आठमं भवे महाविदेहमां सुवर्णबाहु नामें चक्री थया
 एम जणावेल छे.) हवे आनंद राजा दामोदर नामना गुरुपासे चारित्र अंगीकार
 करीने सिंहना परामवर्था मरण पामी प्राणत नामना दशमा स्वर्गमां वीश सागरोंपमनी
 स्थितिवाळा देव थया. (८२-८४) सिंह मरण पामीने नरकें गयो. आ प्रमाणें पांच
 भवमां कमठना जीवें मरुभूतिना जीवने मरण पमाव्यो. (८५) कमठनो जीव नारकी-
 मांथी उद्धरीने कठ नामनो दरिद्री ब्राह्मण थयो. ते अनुक्रमें दुःखने लीधे तापस थयो.
 (८६) मरुभूतिनो जीव प्राणत देवलोकथी च्यवीने काशीदेशमां आश्चर्य उत्पन्न करे
 सेवी शोभावाळी वाराणसी नगरीमां अश्वसेन राजानी वामाराथीनी कुविरूप श्रुक्तिथी

भूमर्तुः । सुतोऽद्भुतगुणोत्तरः । वामाराज्ञीकुचिशुक्ति-मुक्ताफलमभूजिनः
॥ ८८ ॥ कृष्णा चतुर्थी चैत्रस्य पौषस्य दशमी सितिः । पौषस्यैकादशी
कृष्णा चतुर्थी चासिता मधौ ॥ ८९ ॥ श्रावणस्याष्टमी शुक्ला
कल्याणानां दिना इमे । विशाखाधिष्ण्यमेतेषु राशिश्च स्वामिनस्तुला
॥ ९० ॥ प्रभोर्गर्भस्थितिर्मासा नव पद्भिर्दिनैर्युताः । भुजंगो लांछनं
हस्ता नवैव वपुरुच्छ्रूयः ॥ ९१ ॥ रात्रौ यांतमहिं पार्श्वे-ऽपश्यद्गर्भचक्षणे
प्रसूः । ततः पार्श्वाभिधः स्वामी त्रैलोक्यं पश्यतीति वा ॥ ९२ ॥
श्रीनेमिनाथनिर्वाणात् त्र्यशीत्याब्दसहस्रकैः । श्रद्ध्यर्द्धपद्शतोपेतैः श्री-
पार्श्वोऽजायत प्रभुः ॥ ९३ ॥ वामेयगर्भकालेऽस्य चतुर्थस्यारकस्य च ।
सार्द्धाः शतास्त्रयोऽब्दाना-मवशिष्टतया स्थिताः ॥ ९४ ॥ त्रिंशदब्दानि
कौमार्ये व्रते वर्षाणि सप्ततिः । दिनानि तत्र चतुर-शीतिश्छात्रस्थ्यमी-
रितं ॥ ९५ ॥ सर्वायुः शतमब्दानां विशाला शिबिका व्रते । धन्यः
कोपकटग्रामे पारणां प्रथमां ददौ ॥ ९६ ॥

पंचाग्नीन् साधयन् कष्टं सासहिः कठतापसः । प्रभुणा दर्शिते

मुक्ताफल समान अद्भुत गुणोवाळो पुत्र ययो. (८७-८८) चैत्र वदि ४, पौष वदि १०, पौष वदि ११, चैत्र वदि ४ अने श्रावण शुदि ८-ए पांच कन्याणकनी तिथि जाणवी. पांचे कन्याणकमां विशाखा नचत्र जाणवुं अने स्वामीनी राशि तुला जाणवी. (८९-९०) गर्भस्थिति नव मास ने छ दिवसनी, सर्पनुं लांछन अने नव हाथ शरीरनी उंचाइ जाणवी. (९१) प्रभु गर्भमां हता त्यारे माताए रात्रे पडखे यइने जता सर्पने जोयो तेथी तेम अ त्रैलोक्यने (पासे होय तेम) जोनारा होवाथी प्रभुनुं नाम पार्श्व स्थापन कर्तुं. (९२) नेमिनाथना निर्वाणथी ८३६५० वर्ष व्यतीत थये श्रीपार्श्वनाथ प्रभु यया. (९३) ते वखते पटले पार्श्वप्रभु गर्भमां आध्या त्यारे चोयो आरो ३५० वर्ष बाकी रहो हतो. (९४) पार्श्वप्रभु श्रीश वर्ष कौमारावस्थामां रक्षा अने ७० वर्ष अमणपणे रक्षा. कुल १०० वर्षनुं आयु भोगव्धुं. तेमां ८४ दिवसो छत्रस्थपण्यामां व्यतीत थया. व्रता-पसरे शिबिका विशाळा नामनी हती. प्रभुए प्रथम पारणुं कोपकट ग्रामे धन्यने त्यां कर्तुं. (९५-९६)

हवे कठ तापस पंचाग्निने साधतो घण्टुं कष्ट सहन करतो हतो. प्रभु संसारी-

સર્પે પ્રજ્જ્વલત્કાઘકોટરાત્ ॥ ૧૭ ॥ લજ્જિતસ્તપસા તેન મેઘમાલી
સુરોઽભવત્ । વવર્પાતિતરાં રોપા-દુપદ્રોતું જિનેશ્વરં ॥ ૧૮ ॥ ધરગેંદ્ર-
ત્વમાસાય સ સર્પો વિચલાસનઃ । મત્ત્યાચ્છાદ્ય ફળૈરેન—મુપસર્ગં ન્યવ-
ર્તયત્ ॥ ૧૯ ॥ તતસ્ત્રયોઽથવા સસ ફળા એકાદશાપિ ચ । ભવંતિ
પાર્શ્વનાથસ્યે—ત્યુક્તં પૂર્વમહર્ષિભિઃ ॥ ૨૦૦ ॥

ધાતકી જ્ઞાનવૃદ્ધઃ સ્યાત્ શ્રીપાર્શ્વસ્ય જગત્પ્રભોઃ । પ્રભોરઘૌ
ગણભૃતો નામતઃ કીર્તયામિ તાન્ ॥ ૧ ॥ શુભ ૧ સ્તથાર્યઘોષશ્ચ ૨
વશિષ્ઠો ૩ બ્રહ્મચાર્યપિ ૪ । સોમશ્ચ ૫ શ્રીધરશ્ચૈવ ૬ વીરભદ્રો ૭
યશોઽભિધઃ ૮ ॥ ૨ ॥ અયં શ્રીકલ્પસૂત્રસ્યામિપ્રાયઃ, આવશ્યકસત્તિ-
શતસ્થાનકાદિપુ ચ દશ ગણભૃત ઉક્તાઃ સંતિ, કિંચ શ્રીકલ્પસૂત્રપાર્શ્વ-
ચરિત્રાદૌ શ્રીપાર્શ્વસ્ય ધાતકી જ્ઞાનવૃદ્ધ ઉક્તઃ, શ્રીઉત્તરાધ્યયનવૃદ્ધવૃદ્ધૌ
તુ અશોક ઉક્ત ઇતિ જ્ઞેયં.

પોઢશૈવ સહસ્રાણિ સાધૂનાં ભાવિતાત્મનાં । અષ્ટાત્રિંશત્સહસ્રાણિ
સાધ્વીનાં ચ શુભાત્મનાં ॥ ૩ ॥ શ્રાદ્ધાનાં સચતુઃષ્ટિ—સહસ્રં

પણામાં તેની પાસે ગયેલા તે વસતે કાઠના કોટરમાં બઠતો સર્પ દેખાઢ્યો તેથી તે તાપસ
પ્રજ્જ્વલજ્ઞા પામ્યો. તે મરણ પામીને મેઘમાલી દેવ થયો. પાર્શ્વજિનેશ્વરે દીઘા લીધા પછી
છદ્મસ્યાવસ્થામાં તે મેઘમાલીએ અત્યંત રોપથી તીવ્રધારાએ વરસાદ વરસાવીને તેમને
ઉપદ્રવ કર્યો. (૧૭-૧૮) અગ્નિમાં બઠતો સર્પ મરણ પામીને ધરગેંદ્ર થયેલો તે આસન
ચલિત થવાથી ત્યાં આવ્યો. તેણે મથિતવઢે પ્રમુને ફળાથી આચ્છાદિત કરીને તે ઉપસર્ગડું
નિવારણ કર્યું, (૧૯) તેથી ત્રણ, સાત અથવા અગ્યાર ફળા પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ઉપર
કરવામાં આવે છે એમ પૂર્વ મહર્ષિઓએ કહ્યું છે. (૨૦૦)

શ્રીપાર્શ્વ જગત્પ્રમુતું જ્ઞાનવૃદ્ધ ધાતકી નામતું હતું. તેમને મુખ્ય આઠ ગણધર થયા
તેના નામ હું કહું છું (૧) તે આ પ્રમાણે—શુભ, આર્યઘોષ, વશિષ્ઠ, બ્રહ્મચારી, સોમ,
ધીધર, વીરભદ્ર અને યશ. (૨) આ કલ્પસૂત્રનો અમિપ્રાય છે. શ્રીઆવરયકસૂત્ર અને
સત્તિશતસ્થાનકાદિમાં તો દશ ગણધરો કહ્યા છે. વઢી શ્રીકલ્પસૂત્ર ને પાર્શ્વચરિત્રાદિમાં
શ્રીપાર્શ્વનાથનું જ્ઞાનવૃદ્ધ ધાતકી કહ્યું છે, પણ શ્રીઉત્તરાધ્યયન વૃદ્ધવૃદ્ધિમાં અશોક કહ્યું છે.

શ્રીપાર્શ્વનાથના પરિવારમાં માનિતાત્મા યવા ૧૬૦૦૦ સાધુઓ, શુમાત્મા યવી
૩૮૦૦૦ સાધ્વીઓ, (૩) ૧૬૪૦૦૦ યાવકો, તેમાં પ્રમુનો અગ્રેસર યાવક સૂર્ય નામનો

લક્ષ્મીરિતં । અગ્રેસરઃ શ્રાવકશ્ચ પ્રભોઃ સૂર્યં ઇતિ સ્મૃતઃ ॥ ૪ ॥
 લક્ષ્મીસ્તિસ્તથૈકોન-ચત્વારિંશત્સહસ્રકાઃ । શ્રાવિકાણાં તાસુ મુખ્યા
 સુનંદા નામતઃ સ્મૃતા ॥ ૫ ॥ સર્વજ્ઞાનાં સહસ્રં ચ મનઃપર્યાય-
 વેદિનાં । પંચાશદધિકાઃ સસ શતાઃ પ્રોક્તા મનીષિભિઃ ॥ ૬ ॥ અંવધિ-
 જ્ઞાનભાજાં ચ ચતુર્દશ શતાઃ પ્રભોઃ । સચ્ચતુર્દશપૂર્વાણા-મધ્યર્દ્ધા
 ત્રિશતી મતા ॥ ૭ ॥ વિકુર્વણાસમર્થાનાં શતાન્યેકાદશાથ ચ । સુરા-
 સુરૈરજય્યાનાં પદશતી વાદિનામભૂત ॥ ૮ ॥ શુભાભિધો ગણી મુખ્ય
 આર્યદિન્નો મતાંતરે । પ્રવર્તિની પુષ્પચૂલા ભક્તભૂપઃ પ્રસેનજિત્ ॥ ૯ ॥
 વીજપૂરોરગોપેતા-પસવ્યકરયામલઃ । નકુલં ચ મુજંગં ચ દધદ્વામકર-
 દ્વયે ॥ ૧૦ ॥ શ્યામવર્ણઃ ફણિફણા-ચક્રમંડિતમસ્તકઃ । ચતુર્મુજશ્ચતુ-
 ર્વ્યવ્રો ગજાસ્યઃ કૂર્મવાહનઃ ॥ ૧૧ ॥ નામ્ના શ્રીવામનો યદ્ધઃ પાર્શ્વ-
 રૂપશ્ચ મતાંતરે । શ્રીપાર્શ્વનાથભક્તાનાં સાન્નિધ્યં કુરુતે સદા ॥ ૧૨ ॥
 આવિષ્ણતી પદ્મપાશા-વપસવ્યે કરદ્વયે । સવ્યે કરદ્વયે કમ્પૌ દધતી ચ
 ફલાંકુશૌ ॥ ૧૩ ॥ ચતુર્મુજા હેમવર્ણા કુર્કુટોરગવાહના । શ્રીપાર્શ્વ
 સ્મરતાં દત્તે દેવી પદ્માવતી શ્રિયં ॥ ૧૪ ॥ ઇતિ શ્રીપાર્શ્વઃ ॥

કહેલો છે. (૪) ૩૩૯૦૦૦ શ્રાવિકા, તેમાં મુખ્ય સુનંદા નામની કહી છે. (૫)
 ૧૦૦૦ કેવલજ્ઞાની ને ૭૫૦ મનઃપર્યવશાની મુદ્ધિમાનોષ કહેલા છે. (૬) ૧૪૦૦ અવ-
 ધિજ્ઞાની, ૩૫૦ ચૌદપૂર્ણ, (૭) ૧૧૦૦ વૈક્રિયવિકુર્વણા કરવાને સમર્થ મુનિઓ અને
 સુરાસુરને પણ અજ્ઞય એવા ૬૦૦ વાદી મુનિઓ થયા. (૮) ગણધરમાં મુખ્ય શુભ
 નામે મતાંતરે આર્યદિન નામે થયા, પ્રવર્તિની પુષ્પચૂલા અને મક્તરાજા પ્રસેનજિત્ થયા.
 (૯) શ્રીપાર્શ્વનાથનો યદ્ધ વામન નામનો મતાંતરે પાર્શ્વ નામનો જમણા બે હાથમાં વીજ-
 પૂર ને સર્પ અને ઢાલા બે હાથમાં નકુલ ને મુજંગને ધારણ કરનારો, શ્યામ વર્ણવાળો,
 ફણિના ફણાઓના સમૂહથી મંડિત મસ્તકવાળો, ચાર મુજાવાળો, ચાર મુરવાળો, હાથી
 જેવા મુઘવાળો અને કૂર્મના વાહનવાળો થયો. તે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રમુખના મક્તોની નિત્ય
 સાન્નિધ્ય કરે છે. (૧૦-૧૨) દક્ષી પદ્માવતી નામની જમણા બે હાથમાં પદ્મ ને પાશને
 ધારણ કરનારી અને ઢાલા બે હાથમાં સુંદર એવા ફલ ને અંકુશને ધારણ કરનારી, ચાર
 મુજાવાળી, સુવર્ણસરવા વર્ણવાળી, પુર્કુટ જાતિના સર્પના વાહનવાળી, શ્રીપાર્શ્વનાથનું
 સ્મરણ કરનારને સદ્ગતી આપનારી યદ્. (૧૩-૧૪) ઇતિ શ્રીપાર્શ્વઃ ॥

પશ્ચિમેષુ વિદેહેષુ નયસારામિધોઽભવત્ । ગ્રામનાથઃ સ કાષ્ઠાર્થ
 ઘનેઽગાત્ સ્વામ્યનુજ્ઞયા ॥ ૧૫ ॥ ભોજનાવસરે વાંઙ્—ત્રતિથીનાં સમા-
 ગમં । સાર્થશ્રદ્ધાન્ દદર્શર્પીન્ ક્ષુધાર્તાન્માર્ગવિચ્યુતાન્ ॥ ૧૬ ॥ તતસ્તાન્
 પરમપ્રીત્યા પ્રણમ્ય પરિચર્ય ચ । શુદ્ધાશનાદિભિઃ પશ્ચા—ત્સ્વયં માર્ગમ-
 દર્શયત્ ॥ ૧૭ ॥ પ્રાપિતસ્તત્ર સમ્યક્ત્વં યોગ્યોઽર્યામિતિ સાધુભિઃ ।
 તતો ભવે દ્વિતીયેઽસૌ સૌધર્મે ત્રિદશોઽભવત્ ॥ ૧૮ ॥ તતો મરીચિના-
 માભૂ—ત્પુત્રો ભરતચક્રિણઃ । સ પ્રવઘ્નાજ વૈરાગ્યા—ત્સમીપે વૃષભપ્રભોઃ
 ॥ ૧૯ ॥ અર્ધતૈકાદશાંગોઽપિ સોઽથ તાપાદિપીડયા । પીડિતો મૃશ-
 મુદ્વિશ્ન—શ્વેતસ્યેવં વ્યચિંતયત્ ॥ ૨૦ ॥ મયા ન શક્યતે વૉદું દુર્બહઃ
 સંયમો ન ચ । યદેઽપિ શક્યતે ગંતું ગર્હિતેનાવકીર્ણિના ॥ ૨૧ ॥
 તત્ત્વિવંડિનામેષ નઽયં વેપમકલ્પયત્ । વિજહારાર્હતા સાર્દ્ધં શુદ્ધં ધર્મ
 પ્રરૂપયન્ ॥ ૨૨ ॥ અનેકાન્ રાજપુત્રાદીન્ પ્રતિબોધ્યેતિ શાસ્ત્યસૌ ।
 જૈનધર્મં પ્રપથ્યધ્વં ગત્વા શ્રીજિનસન્નિધૌ ॥ ૨૩ ॥

શ્રીમહાશ્રીરજિનવર્ણન—પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં નયસાર નામનો ગ્રામાધિપ હતો, તે
 પોતાના સ્વામીની આજ્ઞાથી ઘનમાં કાઢને માટે ગયો. (૧૫) ભોજનાવસરે અતિથિના
 સમાગમને શુદ્ધતા એવા તેણે સાર્થશ્રદ્ધ (સાથથી હુટા પડી ગયેલા) ક્ષુધાર્તા અને માર્ગ
 ભૂલેલા એવા મુનિઓ દીઠા. (૧૬) ઇટલે તેમને પરમ પ્રીતિથી નમસ્કાર કરીને શુદ્ધ
 અશનાદિ દેવાવહે પરિચર્યા કરી અને પછી પોતે સાથે જઈને માર્ગ બતાવ્યો. (૧૭)
 મુનિએ આ યોગ્ય જીવ છે એમ જાણીને ઉપદેશવહે તેને સમક્તિ પ્રાપ્ત કરાવ્યું. ત્યાંથી
 શીજે ભવે તે સૌધર્મ દેવલોકે દેવ થયો. (૧૮) ત્યાંથી વ્યવીને શીજે ભવે ભરતચક્રીનો
 પુત્ર મરીચિ નામે થયો. તેણે વૈરાગ્યથી વૃષભ પ્રભુની પાસે દીધા લીધી. (૧૯) અગ્વાર
 અંગ મળ્યા છતાં તાપાદિકની પીડાથી પીડિત થયેલ તે અત્યંત ઉદ્વિગ્ન થઈને આ પ્રમાણે
 ચિંતિતથવા લાગ્યો (૨૦) કે—‘ આ દુઃખે વહન કરવા યોગ્ય સંયમને વહન કરવાને હું
 સમર્થ નથી, તેમ જ યત અંગ થવાથી ગર્હિત થયેલા મારે ઘરે પણ જહ શકાય તેમ નથી. ’
 (૨૧) આમ વિચારીને તેણે ત્રિદંડીના નવા વેપની કન્યના કરી, અને શુદ્ધ ધર્મને
 પ્રરૂપતા સતા પ્રભુની સાથે વિચરવા લાગ્યા. (૨૨) અનેક રાજપુત્રાદિકને પ્રતિબોધ
 પમાડીને તે એમ કહેતા કે—‘ શ્રીજિનેશ્વર પાસે જઈને જૈન ધર્મને અંગીકાર કરો. ’ (૨૩)

कदाचिरसमवासायी—दयोध्यायां जिनेश्वरः । तत्रागतो नमस्यार्थं
पप्रच्छ भरतः प्रभुं ॥ २४ ॥ एतस्यामवसर्पिण्या—मस्मिंश्च भरते प्रभो ! ।
भविष्यति जिनः कोऽपि जनोऽस्यां पर्यदि स्थितः ॥ २५ ॥ तदोचे
भगवानेव मरीचिस्तनयस्तव । चतुर्विंशोऽत्र भाव्यर्हन् महावीराह्वयो
नृप ॥ २६ ॥ चक्री च प्रियमित्राख्यो विदेहेषु भविष्यति । प्रथमो
वासुदेवोऽपि भरतेऽत्रैव एव च ॥ २७ ॥ भरतोऽपि ततो गत्वे—स्यूचे
नत्वा कृतांजलिः । जिनश्चक्री हरिर्भावी मरीचे भाग्यवानसि ॥ २८ ॥
पारिव्राज्यं न ते वंदे न च ते चक्रिशार्ङ्गितां । भविष्यसि जिनो हि त्वं
प्रणमामि ततो मुदा ॥ २९ ॥ एवमुक्त्वा विनीतांत—विनीते नृपतौ
गते । मरीचिर्मानसाविष्टा—ऽमानमानोऽत्रवीदिति ॥ ३० ॥ आद्योऽहं
वासुदेवानां पिता मे चक्रवर्त्तिनां । पितामहो जिनेन्द्राणां ममाहो
उत्तमं कुलं ॥ ३१ ॥ प्रथमो वासुदेवोऽहं मूकायां चक्रवर्त्त्यहं । चरम-
स्तीर्थराजोऽहं पर्याप्तमियतैव मे ॥ ३२ ॥ कुर्वन्नेवमहंकारं नीचैर्गोत्रं

अन्यदा श्रीजिनेश्वर अयोध्यामां समवसर्पा. तेमने नमवा आवेला भरतचक्रीए प्रभुने
पृष्ठं (२४) के—‘ आपनी पर्यदामां एवो कोइ मनुष्य छे के जे आ अवसर्पिणीमां
आ भरतमां तीर्थकर थाय ? ’ (२५) भगवंते कहुं के—‘आ तारो पुत्र मरीचि हे नृप !
आ चोवीशीमां ज चोवीशमा महावीर नामे तीर्थकर यशे. (२६) वकी महाविदेहमां
प्रियमित्र नामे चक्रवर्ती यशे अने आ भरतमां पहेला वासुदेव यशे. ’ (२७) आ
प्रमाणे सांभलीने भरतचक्रीए मरीचि पासे अइने अंजली जोड़ी नमस्कार करीने कहुं के—
‘ हे मरीचि ! तु तीर्थकर, चक्री ने वासुदेव यशस्येयी तुं भाग्यवान छुं. (२८)
हुं तारा परिम्राजकपणाने के चक्री तथा वासुदेवपणाने नमस्कार करतो नयी परंतु
तीर्थकर थवानो छुं तेयी हुं हर्षवडे तने नमस्कार करुं छुं. ’ (२९) आ प्रमाणे कहीने विनीत
अंतःकरणपाळा चक्री विनीतामां गये सते मनमां व्यापौ गयुं छे अमान अमिमान जेने
एयो मरीचि बोख्यो (३०) के—‘ हुं वासुदेवमां पहेलो, मारा पिता चक्रवर्तीमां पहेला
अने मारा पितामह जिनेश्वरमां पहेला तेयी अहो ! माकं कृळ उत्तम छे. (३१) हुं
पहेलो वासुदेव यशस्य, मूका नगरीमां चक्रवर्ती यशस्य ने छेछो तीर्थकर यशस्य तेयी मने
तमाम वस्तु प्राप्त छे. एटलायी ज हुं छरेछरो उष छुं. ’ (३२) आ प्रमाणे अहंकार

વંધ સઃ । જાતિલાભકુલાદીના—મહંકારો હિ પાતયેત્ ॥ ૩૩ ॥

કદાચિત્કપિલં રાજ—કુમારં પ્રત્યબૂવુધત્ । પ્રેરયન્નાપિ ચારિત્રં
પ્રહીતું સાધુસન્નિધૌ ॥ ૩૪ ॥ તતો વહુલકર્માયં મરીચિમવદદ્વિમ્બો ।
કિં સર્વથા ન ધર્મોઽસ્તિ ભવદીયેઽત્ર દર્શને ॥ ૩૫ ॥ તતો મરીચિરૂચે
તં ભાવિતાવન્નવસ્થિતિઃ । માર્ગે મમાપિ ધર્મોઽસ્તિ માર્ગે જૈનેઽપિ વિદ્યતે
॥ ૩૬ ॥ ઉત્સૂત્રવચસાનેન મરીચિઃ સમુપાર્જયત્ । સંસારમેકપાથોધિ-
કોટાકોટિમિતં તદા ॥ ૩૭ ॥ તતસ્તુર્યે ભવે બ્રહ્મ—લોકસ્વર્ગેઽભવ-
સુરઃ । કોહ્યાકસન્નિવેશેઽથ વિપ્રોઽમૃત્યંચમે ભવે ॥ ૩૮ ॥ તતશ્ચ
મૃત્વા મૃયાંસં કાલં સંસારમાટિટત્ । ભવાસ્તે ચ ન ગપ્ચંતે ભવાનાં
સત્તર્વિશતૌ ॥ ૩૯ ॥ ષષ્ઠે ભવે ચ સ્થૂળાયાં નગર્યાં બ્રાહ્મણોઽભવત્ ।
સૌધર્મકલ્પે દેવોઽમૃત્યુરેવ મૃત્વા ચ સતમે ॥ ૪૦ ॥ ભવેઽષ્ટમે તતશ્ચૈત્ય-
સન્નિવેશેઽભવદ્ દ્વિજઃ । ઈશાનદેવલોકેઽથ નિર્જરો નવમે ભવે ॥ ૪૧ ॥
મંદરાલ્યે સન્નિવેશે બ્રાહ્મણો દશમે ભવે । એકાદશે ભવે દેવો—ઽભવ-
ત્સ્વર્ગે તૃતીયકે ॥ ૪૨ ॥ ભવે ચ દ્વાદશે પુર્યાં શ્વેતાંબ્યાં બ્રાહ્મણોઽભવત્ ।

કરવાથી તેમણે નીચ ગોત્ર પાંચું. જાતિ, લાભ અને કુલાદિકનો મદ (અર્હકાર)
પ્રાપ્તિને નીચા પાઠી દે છે. (૩૩)

અન્યદા મરીચિના ઉપદેશથી કપિલ નામનો રાજકુમાર પ્રતિપોષ પામ્યો. મરીચિએ
સાધુપાસે જઈને ચારિત્ર લેવા પ્રેરણા કરી, (૩૪) પરંતુ વહુલકર્મી એવા તેણે મરીચિને કહ્યું
કે—‘ હે વિમ્બો ! શું તમારા દર્શનમાં સર્વથા ધર્મ નથી ? ’ (૩૫) ત્યારે મરીચિ તેટલી મહત્ત્વ
સ્થિતિ વધવાની હોવાથી બોલ્યા કે—‘મારા માર્ગમાં પણ ધર્મ છે અને જૈનમાર્ગમાં પણ ધર્મ
છે.’ (૩૬) આ ઉત્સૂત્ર વચનથી મરીચિએ એક કોટાકોટી સાગરોપમ સંસાર વધાર્યો. (૩૭)
ત્યાંથી મરણ પામીને ત્રીજે ભવે બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યારપછી પાંચમે ભવે કોહ્યાક
સન્નિવેશમાં વિપ્ર થયા. (૩૮) ત્યાંથી મરણ પામીને ષષ્ઠો કાલ સંસારમાં રહ્યા. તેમાં
કરેલા પારાવાર મલે મુજબ ૨૭ મલોમાં ગણવામાં આવ્યા નથી. (૩૯) છઠ્ઠા ભવે
સ્થૂળાનગરીમાં બ્રાહ્મણ થયા. મરણ પામીને સાતમે ભવે સૌધર્મકલ્પમાં દેવ થયા. ૪૦)
આઠમા મલમાં ચૈત્યસન્નિવેશમાં બ્રાહ્મણ થયા. નવમા ભવે ઈશાન દેવલોકમાં દેવ થયા.
(૪૧) દશમે ભવે મંદર નામના સન્નિવેશમાં બ્રાહ્મણ થયા. અગ્યારમે ભવે વ્રીષ્ણ સ્વર્ગમાં
દેવ થયા. (૪૨) બારમે ભવે શ્વેતાંબીમાં બ્રાહ્મણ થયા. તેરમે ભવે ત્રીજા દેવલોકમાં દેવ

त्रयोदशे च माहेंद्रे कल्पेऽभूच्चिदशो भवे ॥ ४३ ॥ ततः कियंतं कालं च
 भ्रांतोऽसौ भवसागरे । चतुर्दशे ततो राज—यहेऽभूद्ब्राह्मणो भवे ॥४४॥ भवे
 पंचदशे ब्रह्म—लोकस्वर्गे सुरोऽभवत् । मरीच्यादिनृभवानां षट्के सोऽभू-
 च्चिदंडिकः ॥४५॥ षोडशे च भवे विश्व—भूत्याख्यो युवराजसूः । संभूतिमुनि-
 पादांते पद्मे संयमं स च ॥ ४६ ॥ अन्यदा मासतपसः पारणायां स
 जग्मिवान् । मुनिर्गोचरचर्यायां तत्र धेनुहतोऽपतत् ॥४७॥ दृष्टः पितृव्य-
 पुत्रेण हसितः कुपितो भृशं । गां शृंगयोऽहीत्वा द्राग्नं नभस्यभ्रमयद्गुपा
 ॥ ४८ ॥ निदानं कृतवांश्चैवं भूयास्तं तपसामुना । भूयिष्ठवीर्यो मृत्वा
 च महाशुक्रेऽभवत्सुरः ॥ ४९ ॥ वासुदेवस्त्रिपृष्ठाख्यो—ऽजायताष्टादशे
 भवे । बाह्येऽप्यदारयस्तिहं यः स्थाम्ना जीर्णवस्त्रवत् ॥ ५० ॥ नरके
 सप्तमेऽथैको—नविंशतितमे भवे । सिंहोऽभूद्विंशतितमे चतुर्थे नरके गतः
 ॥ ५१ ॥ निर्गत्य नरकान्तुर्यात् स वज्राम भवान् बहून् । द्वाविंशेऽथ भवे
 नृत्वं प्राप्य पुण्यान्युपार्जयत् ॥ ५२ ॥ भवे ततस्त्रयोविंशे । प्रियमि-

थया. (४३) त्वारपछी पाळा केटलोक काळ संसारसागरमां भग्ना. चौदमे भवे राज-
 गृहमां ब्राह्मण थया. (४४) पंदरमे भवे पांचमा ब्रह्मदेवलोकमां देव थया. मरीचि
 विगेरे ॥ मनुष्य भवोमां ते त्रिदंडी थया हता. (४५) सोळमे भवे विश्वभूति नामे युव-
 राज थया. तेमणे संभूतिमुनिनी पासे दीक्षा लीधी. (४६) अन्यदा मासंखमणने
 पारणे विश्वभूति मुनि गोचरचर्या माटे शहेरमां गया. त्या एक गायना षषडावाधी मुनि
 पढी गया. (४७) ते जोहने तेना काकानो पुत्र विशाखनंदी हस्यो. ते जोह मुनिने
 घणो कोप उत्पन्न थयो. तेणे गायने शींगडावडे पकडी क्रोधधी आकाशमां फेरवी फेंकी
 दीधी (४८) अने नियाणुं कर्णु के—' मारा आ घणा तपना प्रभावधी हुं घणी
 शवितवाळो घाउं. ' सत्तरमे भवे महाशुक्र नामना सातमा देवलोकमां देव थया. (४९)
 अष्टाग्मे भवे त्रिपृष्ठ नामे वासुदेव थया. बाण्यावस्थामां ज तेणे सिंहने पोताना पळवडे
 जीर्ण वस्त्रनी जेम फाडी नाह्यो. (५०) ओगखीशमे भवे सातमी नरकमां नारकी थया.
 वीशमे भवे सिंह थया. २१ मे भवे चोथी नरके नारकी थया. (५१) चोथी नरकमांघी
 नीकळीने ते (श्रीजी वार) घणा भवमां भग्ना. २२ मा भवे मनुष्यपणुं पामीने पुण्य
 उपार्जन कर्णु, (५२) तेथी २३ मे भवे प्रियमित्र नामे चक्रवर्ची थया. ते चक्री चारित्र

त्राभिधोऽभवत् । चक्रभृत्स च चारित्रं धृत्वा शुक्रेऽभवत्सुरः ॥ ५३ ॥
 ततश्च्युत्वेह भरत-क्षेत्रेऽहिच्छत्रिकापुरे । जितशत्रुमहीपाल-भद्रादेव्योः
 सुतोऽभवत् ॥ ५४ ॥ पंचविंशतिलक्षाब्द-जीवितो नंदनाह्वयः । दीक्षां
 लक्षाब्दशेषायु-राददे पोडिलाद्गुरोः ॥ ५५ ॥ अयमावश्यकामिप्रायः,
 समवायांगसूत्रवृत्त्योस्तु भगवान् पोडिलाभिधानो राजपुत्रो बभूव, तत्र
 वर्षकोटिं प्रव्रज्यां पालितवान्, ततो नंदनाभिधानो राजसूरित्युक्तमस्तीति
 ज्ञेयं. यावज्जीवं ततो मास-क्षपणानि निरंतरं । कुर्वन् स विंशतिस्था-
 ना-न्याराध्याहृत्यमार्जयत् ॥ ५६ ॥ सुरोऽभूत्प्राणतस्वर्गे षड्विंशतितमे
 भवे । विंशत्यब्ध्यायुर्विमाने पुष्पोत्तरावतंसके ॥ ५७ ॥

भवे ततः सप्तविंशे ग्रामे ब्राह्मणकुंडके । विप्रस्यर्षभदत्तस्य देवानंदा-
 ह्वयस्त्रियां ॥ ५८ ॥ मरीचिभवबद्धेन स नीचैर्गोत्रकर्मणा । कुक्षौ प्रभुक्त-
 शेषेण विश्वेशोऽप्युदपद्यत ॥ ५९ ॥ अर्हतश्चक्रिणश्चैव सीरिणः शार्ङ्गि-
 णोऽपि च । तुच्छान्वयेषूत्पद्यन्ते कदाचित्कर्मदोषतः ॥ ६० ॥ जायन्ते
 तु कदाप्येते तादृग्वंशेषु नोत्तमाः । इति दत्तोपयोगस्य सुरेंद्रस्यानु-

लङ्घने २४ मे भवे महाशुक्र (७ मा) देवलोकमां देव थया. (५३) त्यांथी ब्यवीने
 २५ मे भवे आ भरतक्षेत्रमां अहिच्छत्रिका नगरीमां जितशत्रु राजा ने भद्रादेवीना पुत्र
 थया. (५४) त्यां तेनुं नंदन नाम पादयुं, तेमनुं २५ लाख वर्षनुं आयुष्य हतुं. एक
 लाख वर्ष बाकी रह्या त्पारे पोडिल नामना गुरुपासे चारित्र लीपुं. (५५) आ आवश्यक-
 सूत्रनो अभिप्राय छे. समवायांगसूत्र ने तेनी वृत्तिमां तो भगवान् पोडिल नामना राजपुत्र
 थया. त्यां एक कोटि वर्ष प्रव्रज्या पाळी आनते देव थया. त्पारपल्ली नंदन नामे राज-
 पुत्र थया एम कथुं छे. नंदन मुनिए यावज्जीव निरंतर मासखमण कर्या अने वीशस्थानक
 आराधनावडे अरिहंत नामकर्म उपार्जने कर्युं. (५६) छवीशमे भवे प्राणत नामना
 दशमा देवलोकें वीश सागरोपमना आधुवाळा पुष्पोत्तरावतंसक विमानमां देव थया. (५७)

त्पारपल्ली २७ मे भवे ब्राह्मणकुंडग्रामे ऋषभदत्त ब्राह्मणनी देवानंदा नामनी स्त्रीनी
 कुक्षिमां मरीचिना भवमां बांधेल नीचगोत्रकर्म भोगवतां शेष रहलुं तेना कारणथी
 विश्वेश (तीर्थकर) थवाना छतां उत्पन्न थया. (५८-५९) अरिहंत, चक्री, वासुदेव,
 मळदेव कदाचित् कर्मना दोषथी ब्राह्मणादि तुच्छ कुळमां उपजे, (६०) परंतु उत्तम-
 पुरुषो तेवा वंशमां जन्मे तो नहीं ज. आ प्रमाणे उपयोग देवाथी शर्केंद्रे जाणुं तेथी

शासनात् ॥ ६१ ॥ पुरे चत्रियकुंडाख्ये सिद्धार्थस्य महीपतेः । त्रिशलाया
महाराज्ञ्याः कुक्षावक्षीणसंपदः ॥ ६२ ॥ मुक्ता द्व्यशीत्यहोरात्रा-
तिक्रमे नैगमेपिणा । अजायत सुतत्वेन चतुर्विंशो जिनेश्वरः ॥ ६३ ॥

एवं च—उसह १ ससि २ संति ३ सुव्वय ४ । नेमीसर ५ पास
६ वीर ७ सेसाणं ८ ॥ तेर १ सग २ वार ३ नव ४ नव ५ । दस ६
सगवीसा य ७ तिन्नि ८ भवा ॥ ६४ ॥ इति समर्थितं । श्रीसमवायांगे
कोटिसमवाये ' तिस्थकरभवग्गहणातो छट्ठे पोडिल्लभवग्गहणे ' इति सूत्रे
श्रीवीरस्य देवानंदागर्भस्थितिस्त्रिशलाकुक्ष्यागतश्चेति भवद्वयं विवक्षित-
तमस्तीति ज्ञेयं.

तेमणे आझा करवाथी नैगमेवीदेवे अर्ही आवीने चत्रियकुंड ग्राममां सिद्धार्थ राजानी
अक्षीण संपदावाळी त्रिशला महाराणीनी कुचिमां प्रभुने व्याशी रात्री अतिक्रम्या पक्षी
मूक्या अने त्यां चोबीशमा तीर्थकर पुत्रपणे जन्म्या. (६१-६३)

समकित पाम्या पक्षीना भवोनी गणप्रीने अंगे कणुं छे के—' ऋषभदेव, चंद्रमद्य,
शांतिनाथ, मुनिसुव्रत, नेमीश्वर, पार्श्व, वीर अने शाकीना १७ प्रभुना अनुक्रमे तेर-
सात-वार-नव-नव-दश-सत्तावीश अने त्रय-त्रय भव जाणवा. ' (६४) श्रीसमवायांगे
कोटिसमवाये—' तीर्थकरना भवग्रहणथी (पाछला) छट्ठा पोडिल्लना भवग्रहणमां—एम
कहेवावडे आ सूत्रमां श्रीवीरप्रभुना देवानंदागर्भस्थिति अने त्रिशलानी कुचिमां आगति
एम बे भवनी जूदी विवचा करी छे एम जाणवुं. "

(श्रीसमवायांगप्रभुनी छापेली टीकामां पृष्ठ १५३ मां कणुं छे के—मगवान पोडिल्ल
नामना राजपुत्र थया. त्यां एक क्रोड वर्ष प्रभव्या पाळी ते एक भव, त्यांथी देव थया ते
बीजो भव, त्यांथी छत्राग्रनगरीमां नंदन नामे राजपुत्र थया ते बीजो भव, त्यांथी एक
लाख वर्ष सर्वदा मासचपणवडे तप तपीने दशमा देवलोके पुष्पोत्तरवरविजयपुंडरीक
नामना विमानमां देव थया ते चोथो भव. त्यांथी ब्राह्मणकुंड ग्राममां ऋषभदेव ब्राह्म-
णनी भार्या देवानंदानी कुचिमां उत्पन्न थया ते पांचमो भव. त्यांथी ब्राह्मीमे दिवसे
चत्रियकुंडग्रामनगरे सिद्धार्थ महाराजानी त्रिशला नामनी राणीनी कुचिमां इंद्रना आझा-
कारी हरिनैगमेपि नामना देवे संदर्भा ने तीर्थकरपणे जन्म्या ते छट्ठो भव. एरीते भव प्र-
हण कर्या विना बीजो कोइ रीते मगवंतनुं छट्ठा भवग्रहणपणुं आस्रमां जाणवामां आव्युं
नथी. आ रीते ज छट्ठा भवग्रहणपणुं कहेलुं छे. जे भवना ग्रहणथी आ छट्ठो भव ते
भव आनाथी पाछळ गणवर्ता छट्ठो ज पाय, तेथी तीर्थकरना भवग्रहणथी पाछले छट्ठे
पोडिल्लना भवे क्रोड वर्ष पारित्र पाध्युं एम कहेवुं ते मळतुं आवे छे.)

आपाढे धवला पट्टी चैत्रे शुक्ला त्रयोदशी । मार्गस्य दशमी कृष्णा
 वैशाखे दशमी सिता ॥ ६५ ॥ कार्तिकस्यामावसीति कल्याणकदिनाः
 प्रभोः । अभूद्गर्भापहारे तु त्रयोदश्याश्विने सितिः ॥ ६६ ॥ फाल्गुन्य
 उत्तरा धिष्यन् कल्याणकचतुष्टये । तथा गर्भापहारेऽपि निर्वाणे स्वाति-
 रिष्यते ॥ ६७ ॥ द्वयोर्महिलयोर्गर्भे स्थितिः संकलिता विभोः । नव
 मासाः सातिरेकाः सप्तभिः किल वासरैः ॥ ६८ ॥ श्रीपार्श्वनाथनिर्वाणा-
 दभूजन्मांतिमार्हतः । साधिकेनाष्टसप्तत्या शतेन शरदामिह ॥ ६९ ॥
 श्रीवीरगर्भकाले च वर्षाणां पञ्चसप्ततिः तुर्यारकेऽवशिष्टाऽऽसीत् सार्धमा-
 साष्टकाधिका ॥ ७० ॥ राशिरासीद्विभोः कन्यालंछनं च मृगाधिपः । देहो-
 च्छूयः सप्त हस्ताः प्रशस्तांगद्युतिश्रियः ॥ ७१ ॥ गुणागतानि नामानि
 त्रीण्यभूवन् जगद्विभोः । वर्द्धमानः श्रमणश्च महावीर इति स्फुटं ॥ ७२ ॥
 अवतीर्ण्य प्रभौ ग्राम-राष्ट्रादि यदवर्द्धत । ततः पितृभ्यां विहित-
 मादिमं नाम सार्धकं ॥ ७३ ॥ तपस्यति श्राम्यतीति नाम श्रमण

अपाढ शुदि ६, चैत्र शुदि १३, मार्गशीर्ष वदि १०, वैशाख शुदि १० अने
 कार्तिक वदि ०) ए पांच कन्याणकना दिवसो जाणवत. प्रभुनो गर्भापहार आसो वदि
 १३ हो जाणवो. चार कल्याणकमां उत्तराफाल्गुनी नक्षत्र जाणवुं. गर्भापहारमां पण ते
 नक्षत्र जाणवुं अने निर्वाणमां स्वाति नक्षत्र जाणवुं. (६५-६७) प्रभुनी वने महिलानां
 गर्भेनी मळीने एकत्रित स्थिति सात दिवसे करीने अधिक नव मासनी जाणवी. (६८)
 श्रीपार्श्वनाथना निर्वाणयी काइक अधिक १७८ वर्षे वीरप्रभुनो जन्म जाणवो.
 (६९) श्रीवीरप्रभुना गर्भकाले चोथो आरो ७५ वर्ष ने ८॥ मास चाकीमां हतो. (७०)
 प्रभुनी राशि कन्या अने लंछन सिंहनुं जाणवुं. देहनी उंचाई सात हाथनी अने प्रशस्त
 एवी अंगनी छुति (कांति) तेम ज शोभा हती. (७१) गुणयी प्राप्त यथेला प्रभुना
 त्रण नाम हता. वर्द्धमान, श्रमण ने महावीर. (७२) प्रभु गर्भमां आख्या त्रारयी
 सिद्धार्थराजा ग्रामराष्ट्रादियी वृद्धि पाम्या तेथी मातापिताए सार्धक एवुं पहेलुं वर्द्धमान
 नाम पाडवुं. (७३) तपस्या करवाथी, श्रम करवाथी श्रमण एवुं वीजुं सार्धक नाम

१ कुल २९३ वर्षे ने ८॥ मासमां समु २९० वर्षे निर्वाण पामतां ९ वर्ष ने ८॥ मास
 चोथो आरो बाधी रहेरो.

इत्यभूत् । तृतीयं नाम शक्रेण विहितं तन्निश्चयतां ॥ ७४ ॥

प्रशंसास्तान्यदा शक्रः स्वामिधैर्यं स्वर्पदि । अश्रद्धाधानस्तत्कश्चि-
द्देवो भूलोकमीयवान् ॥ ७५ ॥ क्रीडति स्वामिनि क्रूर-सर्परूपमदी-
दृशत् । निक्षिप्ते स्वामिना, दूरं तस्मिन्निर्भीकचेतसा ॥ ७६ ॥ कुमार-
रूपमाधाय चिक्रीड प्रभुणा सह । छलेन स्कंधमारोप्य प्रभुं स ववृधे
भृशं ॥ ७७ ॥ तथाप्यभीतो भगवान् शनैर्मुष्ट्या जघान तं । ततः
शक्रो व्यधात्तुष्टो महावीराभिघं विभुं ॥ ७८ ॥ तथोक्तं-बालत्तणे वि-
सूरो पयइए गुरुपरक्रमो भयवं । वीरत्ति कयं नामं सक्केणं तुहचिक्केणं
। ७९ ॥ श्रीयोगशास्त्रगच्छाचारवृत्त्यादौ तु यदा प्रभुणा जन्मोत्सवे
मेरुः कंपितस्तदा शक्रेणैतन्नाम कृतमित्यस्तीति ज्ञेयं । पूर्ववैरिसंगमसुरो-
पहितकालचक्राप्रधृष्यत्वादिद्रादयो वीरनामानमुच्चैरुच्चैरुरिति ; तत्त्वार्थवृत्-
स्वामी कनकवर्णांग-स्तथा पंचदशापरे । पद्मप्रभवामुपूज्यौ

यंयुं । श्रीजुं महावीर नाम शक्रे पादयुं तेनी इकीकृत सांगळो-(७४)

अन्यदा शक्रेण पोतानी पर्यदामां स्वामीना धैर्यनी प्रशंसा करी. तेने नहीं महहीने
एक देव पृथ्वीपर आण्यो. (७५) तेणे क्रीडा करता एवा स्वामीनी पासे क्रूर सर्पनुं रूप
देखाइयुं. एटले तेनाथी नहीं बहीता चित्तवाळा प्रभुए तेने दूर फेंकी दीघो. (७६)
एटले ते देव कुमारनुं रूप करीने प्रभुनी साथे रमवा आण्यो अने छळधी प्रभुने पोताना
स्कंधपर चढावीने घणो ज बघवा लाग्यो; (७७) तथापि अभीत (नहीं भय पामेला)
एवा भगवाने धीमेथी तेनापर मुष्टिवडे प्रहार कयो. (एटले देव संकोच पामी, अपराध
खमावी स्वस्थानके गयो). आ इकीकतथी संतुष्ट थयेला इंद्रे प्रभुनुं महावीर एवं नाम
स्थापन कर्तुं. (७८) कयुं छे के-“ बालकपण्यामां पण शूर अने स्वमाधे ज अति
पराक्रमवाळा भगवाननुं वीर एवं नाम तुष्टमान थयेला शक्रे स्थापन कर्तुं. (७९)
श्रीयोगशास्त्र ने गच्छाचारनी वृत्ति विगिरेमां तो उपारे प्रभुए जन्मोत्सव समये मेरुने
कंपाण्यो त्यारे शक्रेण महावीर नाम स्थापन कर्तुं एम कहेलुं छे तथा भीतप्राथनी वृत्तिमां
‘ पूर्ववैरी संगमसुरे करेला कालचक्रधी पण प्रभु डग्या नहीं त्यारे इंद्रादिक वीर नामयो
उंचे स्वरे बोलता हवा ’ एम कयुं छे.

वीरप्रभुनो कनकसमान वर्ण हसो तेम ज बीजा १५ प्रभुनो पण तेवो वर्ण हतो,

पद्मरागारुणद्युती ॥ ८० ॥ नीलवर्णौ मल्लिपार्श्वौ-वुज्ज्वलौ नवमाष्टमौ ।
सजलाभोधरश्यामौ श्रीनेमिसुनिसुव्रतौ ॥ ८१ ॥

अनंगीकृतसाम्राज्यो गृहवासेऽवसद्विभुः । त्रिशद्वर्षाणि चारित्रं
ततश्च प्रत्यपद्यत ॥ ८२ ॥ षड्भिर्मासैः किलाध्यर्क्षैः शरदो द्वादशा-
धिकाः । छद्मस्थता प्रभोस्तत्र यत्तपोऽभूत्तदुच्यते ॥ ८३ ॥ द्वे षण्मा-
सक्षपणके तत्रैकं पंचभिर्दिनैः । न्यूनं नव चतुर्मास-क्षपणान्यकरोद्विभुः
॥ ८४ ॥ सार्द्धद्विमासक्षपणे त्रिमासक्षपणे अपि । द्वे द्वे द्विमासक्षपणा-
न्यकार्षीत् षड् जिनेश्वरः ॥ ८५ ॥ सार्द्धैकमासक्षपणे द्वे मासक्षपणानि
च । द्वादश द्वासप्ततिश्च पञ्चक्षपणकान्यथ ॥ ८६ ॥ द्विघन्ता भद्रप्र-
तिमा महाभद्रा चतुर्दिना । प्रतिमा सर्वतोभद्रा दशभिर्दिवसैर्मिता
॥ ८७ ॥ एकोनत्रिंशदधिकं षष्ठभक्तशतद्वयं । त्रिशत्येकोनपंचाशा
पारणानां समुच्चिता ॥ ८८ ॥ अष्टमानि द्वादशैकं प्रव्रज्यादिनमिष्यसौ ।
सर्वसंकलने छद्मस्थताद्धा स्यात्पुरोदिता ॥ ८९ ॥ सर्वं चतुर्विधाहारं स्वा-
मिनेदं तपः कृतं । द्वित्राण्यपि दिनानीह न च भुक्तं निरंतरं ॥ ९० ॥

पद्मप्रभ ने वासुपूज्यनी पद्मरागमणिनी जेवी रक्त कांति हवी, (८०) मल्लिनाथ ने पार्श्व-
नाथ नील वर्णना हता, नवमा ने आठमा (सुविधिनाथ ने चंद्रप्रभ) उज्ज्वल वर्णना हता
अने जलसहित अंभोधर (मेघ) समान श्याम वर्णवाळा श्रीनेमिनाथ ने सुनिसुव्रत-
स्वामी हता. (८१)

साम्राज्यने अंगीकार कर्षा सिवाय त्रीश वर्ष प्रभु गृहवासमां रक्षा. त्वारपणी
चारित्र ग्रहण कर्षु. (८२) बार वर्ष ने साढाळ मास प्रभुलुं छद्मस्थपणुं रहुं. तेमां
प्रभुए जे तप कर्षो ते कहे छेः—(८३) बे छमासी—तेमां एक पांच दिवस ऊणो अने
नव चउमासी तप प्रभुए कर्षा. (८४) अठ्ठीमासी, त्रयमासी बवे ने बे मासक्षपण छ
जिनेश्वरे कर्षा. (८५) दोढमासी बे, मासक्षपण बार ने पाक्षिक तप ७२ कर्षा. (८६)
बे दिवसनी भद्र प्रतिमा, चार दिवसनी महामद्र प्रतिमा ने दश दिवसनी सर्वतोभद्र
प्रतिमा प्रभुए आराधी. (८७) २९९ छठ, बार अष्टम, एक प्रव्रज्यानी दिवस ने ३४९
कुल पारणाना दिवस—आ बधानी संकळना करवायी पूर्वे कक्षा प्रमाणे छद्मस्थपणानो काळ
पूर्ण थाय छे. (८८-८९) आ तप चउविहारवटे स्वामीए कर्षो छे अर्थात् तपमां पाणी
वाचर्षु नथी अने निरंतर पटले उपराउपरी बे के त्रय दिवस पण आहारलीधो नथी. (९०)

नाप्रीतिमदृष्टे वासः १ स्थेयं प्रतिमया सदा २ । न गेहिविनयः
कार्यो ३ मौनं ४ पाणौ च भोजनं ५ ॥ ९१ ॥ अभिग्रहानिमान्पंचा-
भिष्टह्य परमेश्वरः । आर्यामार्येषु देशेषु विजहार क्षमानिधिः ॥ ९२ ॥
एवं विजहूर्ध्वभ-नेमिपार्श्वजिनेश्वराः । आर्यानार्येषु शेपास्तु सदार्येणैव
विंशतिः ॥ ९३ ॥ एकोनत्रिंशतं वर्षाण्यध्यर्द्धान्यन्तिमो जिनः । पक्षो-
नानि च सर्वज्ञ-पर्यायं पर्यपूरयत् ॥ ९४ ॥ बभार व्रतपर्यायं द्विचत्वारिं-
शदब्दकं । एवं द्विसप्ततिवर्षा-पंचायुः सर्वमभूद्विभोः ॥ ९५ ॥
अयं कल्पसूत्राद्यभिप्रायः, समवायांगे तु साधिकानि द्विचत्वारिंशद्वर्षाणि
व्रतपर्यायः, साधिकानि द्विसप्ततिवर्षाणि सर्वायुरित्युक्तमिति ज्ञेयं.
तपो वृषभतीर्थेऽभू-दुत्कृष्टं वार्षिकं तथा । पाण्मासिकं वीरतीर्थे शेपेषु
चाष्टमासिकं ॥ ९६ ॥ प्रमादकालोऽहोरात्र-प्रमितो वृषभेशितुः ।
अंतर्मुहूर्त्तं वीरस्य शेपाणां स न विद्यते ॥ ९७ ॥ श्रीवीरनेतुर्भूयांसः
श्रीपार्श्वस्य च तेऽल्पकाः । द्वाविंशतेश्च शेपाणा-मुपसर्गा न जज्ञिरे
॥ ९८ ॥ शक्रन्यस्तं देवदूष्यं स्कंधे वृषभवीरयोः । संवत्सरं सातिरेकं

अप्रीतिवाळे स्थळे वास न करवो १, निरंतर काउसगळ्याने उभा रहेवुं २,
गृहस्थनो विनय न करवो ३, मौनपणे रहेवुं ४ अने हाथमां लहने ज भोजन करवुं ५
(९१) आ पांच अभिग्रह करीने चमानिधि एवा प्रभुए आर्य ने अनार्य देशोमां विहार कर्यो.
(९२) ए रीते वृषभदेव, नेमिनाथ ने पार्श्वजिनेश्वरे पण आर्य अने अनार्य देशोमां विहार कर्यो
छे. बाकीना वीश प्रभु आर्यदेशमां ज विचर्या छे. (९३) २९ वर्ष ने ५॥ माम प्रभुए
सर्वज्ञपर्यायवदे परिपूर्ण कर्या छे. (९४) एकंदर व्रतपर्याय ४२ वर्षनां यथाथी कुल
७२ वर्षनुं आयु वीरप्रभुनुं पूर्ण ययुं छे. (९५) आ कल्पसूत्रादिनां अभिप्राय छे. सम-
वायांगमां तो साधिक ४२ वर्ष व्रतपर्याय ने साधिक ७२ वर्षनुं सर्वायु कहेलु छे. ऋषभ
प्रभुना तीर्थमां उत्कृष्ट वार्षिक तप, वीरप्रभुना तीर्थमां छमामी तप ने बाकीना २२
प्रभुना तीर्थमां अष्टमासी तप करवामां आवतो हतो. (९६)

प्रमादकाल ऋषभप्रभुनो एक अहोरात्र, वीरप्रभुनो अंतर्मुहूर्त्त अने बावीश प्रभुनो
विलग्न नही. (९७) श्री वीरप्रभुने पण अने पार्श्वप्रभुने अन्य यथा छे ने बावीश प्रभुने
विलग्न उपसर्गो यथा ज नथी. (९८) शक्रे स्थापेलुं देवदूष्य ऋषभदेव तथा वीरप्रभुने

શેષાણાં સર્વદા સ્થિતં ॥ ૧૧ ॥ અત્ર શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રે શ્રીવૃષભ-
 દેવસ્ય શ્રીકલ્પસૂત્રે શ્રીમહાવીરસ્ય સાધિકં વર્ષં દેવદૂષ્યસ્થિતિરુક્તા,
 શ્રીસત્તિશતસ્થાનકગ્રંથે ચ—સક્કો ય સસ્કમુહ્યં સુરદૂસં ઠવઙ્
 સર્વજિણસંધે । વીરસ્સ વરિસમહિયં સયાવિ સેસાણ તસ્સ ઠિઈ ॥ ૧ ॥
 હત્યુક્તમિતિ જ્ઞેયં.

ચંદ્રપ્રભાળ્યા શિવિકા બહુલો મૈત્ર્યમાદિમં । કોહ્લાકસન્નિવેશે-
 ડ્વાત્ સાલો જ્ઞાનતરુઃ પ્રભોઃ ॥ ૧૦૦૦ ॥ અષ્ટાધ્યાસ્તઙ્ગવે સિદ્ધા
 અર્હત્પ્રથમમૈત્ર્યદાઃ । શેષાસ્તુતીયે સેત્સ્યંતિ સિદ્ધાઃ કેઽપિ ચ તઙ્ગવે ॥ ૧ ॥
 વાસુપૂજ્યમલ્હિનેમિ—પાર્શ્વવીરજિનેશ્વરાઃ । પ્રવત્રજુર્વયસ્યાથે—ડ્વુપાત્તરાજ્ય-
 સંપદઃ ॥ ૨ ॥ પ્રવત્રજુર્ધુક્તરાજ્યાઃ શેષા વયસિ પશ્ચિમે । મંડલેશાઃ પરે
 તેષુ ચક્રિણઃ શાંતકુંથરાઃ ॥ ૩ ॥ અભોગફલકર્માણૌ મલ્હિનેમિજિને-
 શ્વરૌ । નિરીયતુરનુદ્રાહૌ કૃતોદ્રાહાઃ પરે જિનાઃ ॥ ૪ ॥ સાર્વભૌમોઽભવ-
 સ્પૂર્વ શ્રીનાભેયજિનેશ્વરઃ । હતો ભવે તૃતીયેઽન્યે જિનાઃ સર્વેઽપિ પાર્થિવાઃ

સા તિરેક સંવત્સર સુધી અને શેષ તીર્થકરોને સર્વદા રહેલું છે. (૧૧) શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિ-
 સૂત્રમાં શ્રીકલ્પમહેદેવને અને શ્રીકલ્પસૂત્રમાં શ્રીમહાવીરને માધિક વર્ષ દેવદૂષ્યની સ્થિતિ
 વર્ણી છે. શ્રી સત્તિશતસ્થાનક ગ્રંથમાં તો—‘શક્રલાલમૂલ્યનું દેવદૂષ્ય સર્વ પ્રશ્નના સ્કંધપર
 સ્થાપન કરે છે, તે વીરપ્રશ્નને એક વર્ષ શાસ્ત્રેઈ રહ્યું છે અને વીજા સર્વ પ્રશ્નને કાયમ
 રહ્યું છે.’ એમ કહેલ છે.

દીપાવસરે શિવિકા ચંદ્રપ્રભા નામની અને પ્રથમ પારણું કોહ્લાકસન્નિવેશમાં
 બહુલે કરાણું. જ્ઞાનવૃષ્ટિ સાલ નામનું જાણવું. (૧૦૦૦) પ્રશ્નને પ્રથમ મિત્તા આપનારમાં
 પ્રથમના આઠ તદ્દમવે સિદ્ધ થયા છે બાકીના ૧૬ પ્રશ્નને પારણું કરાવનાર કેટલાક
 તદ્દમવે ને કેટલાક ત્રીજે મવે સિદ્ધ થયા છે. (૧) વાસુપૂજ્ય, મલ્હિનાથ, નેમિનાથ,
 પાર્શ્વનાથ ને વીરપ્રશ્ન—૫ પાંચ તીર્થકરોએ રાજ્યસંપદા સ્વીકાર્યા સિવાય પ્રથમાવસ્થા-
 માં જ પ્રવ્રજ્યા પ્રદાન કરી છે. (૨) બાકીના ૧૯ પ્રશ્નને રાજ્ય મોગવીને પશ્ચિમ વયમાં
 પ્રવ્રજ્યા પ્રદાન કરી છે. તેમાં પણ ૧૬ મંડલિકરાજા હતા અને શાંતિ, કુંપુ ને અર ૫ પ્રણ
 અકવર્ણી થયા હતા. (૩) જેમને મોગફલકર્મ નહોતું એવા મલ્હિનાથ ને નેમિનાથે વિવાહ
 કર્યા વિના આરિય સ્ત્રીયું અને બાકીના ૨૨ પ્રશ્નને વિવાહ કર્યા પછી સ્ત્રીધેલ છે. (૪)

॥ ૫ ॥ શ્રીપાર્શ્વોઽપિ તર્હારિત્રાનુસારેણ ચન્નયાસીદિતિ દૃશ્યતે.

સુમતિર્નિત્યમક્તેન મહિપાર્શ્વો કૃતાષ્ટમૌ । ચતુર્થેન દ્વાદશાન્યે
કૃતપથાઃ પ્રવવ્રજુઃ ॥ ૬ ॥ વાસુપૂજ્યઃ શતૈઃ પદ્મિ-મહિપાર્શ્વો ત્રિભિઃ
શતૈઃ । ઇકો વીરઃ સહસ્રેશ્ચ ચતુર્ભિર્વૃષભો નૃણાં ॥ ૭ ॥ વ્રતં મેજુઃ
સહસ્રેણ સહ શેષા વૃષધ્વજઃ । વિનીતાયાં દ્વારિકાયાં નેમિર્જન્મપુરેઽપરે
॥ ૮ ॥ સિદ્ધાર્થવન ઉચ્ચાને પ્રાવાજીદ્વૃષભઃ પ્રભુઃ । વને વિહારગેહાણ્યે
વાસુપૂજ્યો જિનેશ્વરઃ ॥ ૯ ॥ શ્રીધર્મો વપ્રકામિણ્યે વિંશો નીલગુહાહ્વયે ।
શ્રીપાર્શ્વ આશ્રમપદે જ્ઞાતર્થવંતેતિમો જિનઃ ॥ ૧૦ ॥ સહસ્રામ્રવણે
શેષા-શ્ચતુર્ભિર્મુષ્ટિભિસ્તથા । નાભેયઃ કૃતવાન્ લોચં મુષ્ટિભિઃ પંચભિઃ
પરે ॥ ૧૧ ॥ મહિશ્રેયાંસસુમતિ-નેમિપાર્શ્વજિનેશ્વરાઃ । પૂર્વાહ્ને જગદ્દુ-
ર્દીપ્તાં પશ્ચિમાહ્ને પરે જિનાઃ ॥ ૧૨ ॥ આયેનાયપારણાયાં લઘ્વોઽબ્દે-
નૈચ્છ્વો રસઃ । પરમાન્નં દ્વિતીયેઽહ્ને લેભે સર્વેઃ પરૈર્જિનૈઃ ॥ ૧૩ ॥
લાલ્યે સુધામુજઃ સર્વે શુદ્ધાહારાશિનો વ્રતે । આયઃ કલ્પદ્રુફલમુગ્-

શ્રી નાભેય જિનેશ્વર (ઋષભદેવ) પાછલા ત્રીજે મથે ચક્રવર્તી હતા; વીજા પથા સામાન્ય રાજાઓ હતા. (૫) ' શ્રી પાર્શ્વ પ્રભુ તેના ચરિત્ર અનુસારે પાછલે ત્રીજે મથે ચક્રી હતા.'

સુમતિનાથે નિત્યમક્તપથે, મહિનાથ ને પાર્શ્વનાથે અહમ કરીને, ચાર પ્રભુષ્ચ ચતુર્થ-મક્ત કરીને અને શાકીના ૯ પ્રભુષ્ચ છઠ્ઠ કરીને દીધા લીધી હતી. (૬) વાસુપૂજ્યે ૬૦૦ ની સાથે, મહિનાથ ને પાર્શ્વનાથે ૩૦૦ ની સાથે, વીરપ્રભુષ્ચ એકલા, ઋષભદેવે ૪૦૦૦ સાથે અને શાકીના ૧૯ પ્રભુષ્ચ હજાર હજાર મનુષ્ય સાથે દીધા લીધી હતી. ઋષભદેવે વિની-સામા, નેમિનાથે દ્વારિકામાં અને શાકીના ૨૨ પ્રભુષ્ચ જન્મવાત્રી નગરીમાં જ દીધા લીધી. (૭-૮) વૃષભપ્રભુષ્ચ સિદ્ધાર્થવન ઉચ્ચાનમાં, વાસુપૂજ્યે વિહારગેહ વનમાં, ધર્મનાથે વપ્રક નામના વનમાં, મુનિસુવ્રતે નીલગુહા નામના વનમાં, પાર્શ્વનાથે આશ્રમપદ વનમાં, વીરપ્રભુષ્ચ જ્ઞાતર્થવનમાં અને શાકીના ૧૮ પ્રભુષ્ચ સહમામ્ર વનમાં ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તથા ઋ-ષભદેવે ચારમુષ્ટિ લોચ કર્યો અને વીજા પથા પ્રભુષ્ચ પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો. (૯-૧૦-૧૧) મહિનાથ, શ્રેયાંમનાથ, સુમતિનાથ, નેમિનાથ અને પાર્શ્વનાથે પૂર્વાહ્ને દીધા લીધી અને વીજા ૧૯ પ્રભુષ્ચ પશ્ચિમાહ્ને લીધી. (૧૨) આય પ્રભુને આય પારણું એક વર્ષે શુ-ક્રના રમથી થયું અને શાકીના ૨૪ પ્રભુષ્ચ દીધાને વીજે જ દિવસે પરમામ્રવટે પારણું કર્યું. (૧૩) શાકીનામાં સર્વે પ્રભુ અંગુઠાવટે અમૃતમોજી, વ્રત લીધા પછી સર્વે શુદ્ધ આહારના

गार्हस्थ्येऽन्येऽन्नभोजिनः ॥ १४ ॥ विनीतायाः पुरः शाखा—पुरे पुरि-
मतालके । उद्याने शकटमुखे वृषभः प्राप केवलं ॥ १५ ॥ बहिः
श्रीजृम्भिकाग्रामा—दुपर्जुवालिगततटं । केवलं प्राप वीरोऽन्ये स्वस्वदीक्षा-
वनेषु च ॥ १६ ॥

श्रीपार्श्वनेमिनाभेय—मल्लीनामष्टमस्पृशां । केवलं वासुपूज्यस्य
चतुर्थभक्तशालिनः ॥ १७ ॥ शेषाणां कृतपष्ठाना—मुत्पन्नं सन्नकल्मषं ।
सर्वेषामपि पूर्वाह्णे पश्चिमाह्णेतिमप्रभोः ॥ १८ ॥ आद्ये समवसरणे
सर्वेषामर्हतामिह । उत्पन्नं तीर्थमंत्यस्य जिनेन्द्रस्य द्वितीयके ॥ १९ ॥
यावदुत्पद्यते तीर्थ—मग्रिमस्य जिनेशितुः । तावत्पूर्वस्य पूर्वस्य भवेत्ती-
र्थमखंडितं ॥ २० ॥ अस्यामवसर्पिण्यां तु—आद्यात्सुविधिपर्यंतं शांते-
श्चांत्यजिनावधि । अष्टस्वष्टस्वंतरेषु तीर्थमासीन्निरंतरं ॥ २१ ॥ मध्ये
सप्तस्वंतरेषु नवमात्पोडशावधि । यावत्कालमभूत्तीर्थ—विच्छेदः स
निरूप्यते ॥ २२ ॥ पुष्पदंतशीतलयोः शीतलश्रेयसोरपि । एकैकः पत्य-

मोजी ने गृहस्थपण्यामां आद्य प्रभु कल्पवृक्षना फळना भोगी; बीजा वधा प्रभु अन्नमोजी
जाणवा. (१४) विनीता नगरीना पुरिमताल नामना शाखापुरमां शकटमुख नामना
उद्यानमां ऋषभप्रभु केवलज्ञान पाम्या, (१५) वीरप्रभु जृम्भिका गामनी वहार अलु-
वालिना नदीना तट उपर केवलज्ञान पाम्या अने बीजा वधा प्रभु पोतपोताना दीक्षा-
वनमां केवलज्ञान पाम्या. (१६)

श्रीपार्श्वनाथ, नेमिनाथ, ऋषभदेव ने मल्लीनाथने अष्टम तपवडे केवलज्ञान थयुं, वासु-
पूज्यने चतुर्थभक्तवडे केवलज्ञान उत्पन्न थयुं (१७) अने शाकीना १९ प्रभुने छह
तप कर्ये सवे पापनो नाश करनार केवलज्ञान थयुं. श्रीवीरप्रभुने पश्चिमाह्णे केवलज्ञान थयुं
अने बीजा वधा प्रभुने पूर्वाह्णे थयुं. (१८) वधा अरिहंतोना तीर्थनी स्थापना प्रथम सम-
वसरणे थह, अंत्य प्रभुनी बीजा समवसरणमां थह. (१९) ज्यांमुषीमां बीजा प्रभुतुं तीर्थ
प्रवर्ते त्यांमुषी पूर्व पूर्व प्रभुतुं शासन अखंडपणे प्रवर्त्या करे; (२०) परंतु आ अवसर्पिणीमां तो
पहेलाथी सुविधिनाथमुषी ने शांतिनाथथी अंत्य जिन वीरप्रभुसुषी आठ आठ आंतरामां
अविच्छिन्नपणे तीर्थ प्रवर्त्युं. (२१) मध्यना नवमाथी सोळमासुषीना सात आंतरामां
जेटलो काळ तीर्थ विच्छेद पाम्युं ते वहीए छीए—(२२) ' पुष्पदंत (सुविधिनाथ) ने
शीतळनाथना अने शीतळनाथने थेयांसनाथना आंतरामां पा पा पण्योपम तीर्थ—प्युच्छेद

तुर्यांश—स्तीर्थमश्रुद्वन्दतरे ॥ २३ ॥ त्रयः पल्यचतुर्थांशः श्रेयांसवासुपू-
ज्ययोः । वासुपूज्यविमलयो—स्तुर्यः पल्योपमांशकः ॥ २४ ॥ त्रयः
पल्यस्य तुर्यांशा विमलानंतयोरपि । एकः पल्यचतुर्थांशो मध्ये चानंत-
धर्मयोः ॥ २५ ॥ एकः पल्यस्य तुर्यांशो धर्मशांतयोः किलांतरे । केचि-
त्पल्योपमान्याहुः पल्यतुर्यांशकास्पदे ॥ २६ ॥ तथाहुः सप्ततिशतस्थानके—
इगइगतिगेगतिगइग इगं सइइगारपलिअचउभागे । वितन्ने इअ
पलिए सुविहाइसु सत्ततिस्थंते ॥ २७ ॥ दुप्पमारकपर्यंतं तीर्थ वीरजि-
नेशितुः । प्रवर्त्ततेऽव्यवच्छिन्नं छिन्नजन्मजरामयं ॥ २८ ॥ द्वाविंशति-
सहस्राब्द—न्यूनैकपूर्वलक्षयुक् । तीर्थ वीरस्याब्धिकोटा—कोटी नाभेय-
तीर्थतः ॥ २९ ॥ कालमानमिदं चादि—जिनतीर्थप्रवृत्तितः । श्रीवीरती-
र्थपर्यंतं यावद् ज्ञेयं विचक्षणैः ॥ ३० ॥

उपसर्गा १ स्तथा गर्भा—पहारो २ ऽभाविता सभा ३ । चमरोत्प-
तनं ४ चंद्र—सूर्यावतरणं ५ तथा ॥ ३१ ॥ हरेरमरकंकायां गमनं ६

रक्षो, (२३) श्रेयांस ने वासुपूज्यना आंतरामां पोणुं पण्योपम, वासुपूज्य ने विमलनायना
आंतरामां पा पण्योपम, (२४) विमलनाय ने अनंतनायना अंतरामां पोणुं पण्योपम,
अनंतनाय ने धर्मेनायना आंतरामां पा पण्योपम ने धर्मेनाय ने शांतिनायना आंतरामां
पा पण्योपम' अर्ही केटलाक पण्योपमना चौथा भागने बदले आरुं पण्योपम कहे छे.
(२५—२६) श्री सप्ततिशतस्थानकर्मा कथं छे के—एक, एक, त्रय, एक, त्रय, एक ने
एक—आ प्रमाणे कुल अग्यार पण्योपमना चौथा भाग (२॥ पण्योपम) जाणवा. अन्य
सुविधि विगेरे सात तीर्थकरोना आंतरामां पण्योपम पण्योपम कहे छे. (२७) छेदी नारुपा
छे जन्म, जरा ने मरण जेणे एयुं वीरप्रभुनुं शामन पांचमा दुप्पमारकना प्रांत सुधी अव्य-
वच्छिन्नपणे प्रवर्तते. (२८) श्रीश्रुपमदेवना तीर्थ पछी वीरप्रभुनुं तीर्थ बावीश हजार
वर्षे न्यून अने एक लाख पूर्व अधिक एक कोटाकोटी सागरोपमे प्रवर्त्य. (२९) आ
कालमान आदिजिने तीर्थ प्रवर्तायुं त्यांथी (एटले एक हजार वर्षे न्यून एक लाख वर्षनुं
वेमनुं आयुष्य याकी इतुं त्वारे प्रवर्तायुं त्यांथी) वीर प्रभुनुं तीर्थ प्रवर्त्य त्यां सुधी
विचक्षणोए समजयुं. (३०)

आ अवसर्पिणीमां दश आधर्य (अक्षेरां) थयां ते आ प्रमाणे—१ केवळज्ञान थया
पछी उपसर्ग, २ गर्भापहार, ३ अभाविता पर्यदा, ४ चमरोद्रनो उत्पात, ५ चंद्रमूर्यनुं मूळ-

स्त्रीजिनेश्वरः ७ । हरिवंशकुलोत्पत्ति ८—रर्चा चासंयतात्मनां ९ ॥ ३२ ॥
साष्टकशतस्य सिद्धि—ज्येष्ठावगाहनावतां १० । अनंतकालभावीनि
दशाश्चर्याण्यमून्यहो ॥ ३३ ॥ आद्यानि पंचाश्चर्याणि तीर्थेत्यस्यापराणि
तु । नेमिमल्लिशीतलश्री—सुविधिप्रथमार्हतां ॥ ३४ ॥

नाभेयोऽष्टापदे वीरो—ऽपापायां पुरि निर्वृतः । वासुपूज्यश्च चंपायां
नेमी रैवतकाचले ॥ ३५ ॥ अन्ये संमेतशिखरे पर्यकासनसंस्थिताः । श्रीनेमि-
वीरप्रभुभाः कायोत्सर्गासनाः परे ॥ ३६ ॥ आद्यः षड्भिरुपवासे—द्वाभ्यां वीरः
शिवं गतः । शेषा मासचपणोन तपसा निर्वृतिं ययुः । ३७ ॥ आद्यः सहस्रै-
र्दशभिः षड्भिरुत्तैर्विमलो जिनः । अनंतजित्सप्तभिस्तैः श्रीशान्तिर्नवभिः
शतैः ॥ ३८ ॥ सप्तमैकोनविंशौ च पंचभिः पंचभिः शतैः । सिद्धः पद्मप्रभः
साह्रं त्रिभिरष्टोत्तरैः शतैः ॥ ३९ ॥ नेमिः पट्त्रिंशदधिकैः साधूनां
पंचभिः शतैः । षड्भिः शतैर्वासुपूज्यो धर्मः साष्टशतेन च ॥ ४० ॥
अथ त्रिंशत्साधुयुक्तः पार्श्वनाथः शिवं ययौ । एकाकी चरमः स्वामी

विमाने अष्टतरण, ६ वासुदेवजुं अमरकंका जवुं, ७ स्त्रीतीर्थकर, ८ हरिवंशकुलोत्पत्ति,
९ असंयतिनी पूजा अने १० ज्येष्ठ अवगाहनावता १०८ नी एक समये सिद्धि. आवा
आश्वर्यो अनंत वाले थाय छे. (३१—३३) आ दश आश्वर्यमां प्रथमना पांच आश्वर्य
वीरप्रभुना तीर्थमां, बाकीना पांचमांथी नेमिनाथ, मल्लिनाथ, शीतलनाथ, सुविधिनाथ
ने अष्टमप्रभुना तीर्थमां एकेक समजवुं. (३४)

अष्टमप्रभु अष्टापदे, वीरप्रभु अपापावगरीए, वासुपूज्य चंपानगरीए अने नेमिनाथ
रैवताचले सिद्धिपद पांम्हा (३५) अने बाकीना २० प्रभु संमेतशिखरे सिद्धिपदने
पांम्हा. श्रीनेमिनाथ, वीरप्रभु ने अष्टमदेव पर्यकासने अने बाकीना २१ प्रभु कापोत्सर्गा-
सने सिद्धिपदने पांम्हा छे. (३६) अष्टमदेव छ उपवासे ने वीरप्रभु ये उपवासे मोछे
गया, बाकीना २२ प्रभु मासचपणना तपवहे निर्वृतिपदने पांम्हा. (३७) अष्टमदेव
दश हजारसाथे, विमलनाथ छ हजारसाथे, अनंतनाथ सात हजारसाथे, शान्तिनाथ
१०० नी साथे, सातमा सुपार्श्वनाथ ने ओगशीशमा मल्लिनाथ पांचशें पांचशेंनी साथे,
षड्प्रभु ३०८ नी साथे, नेमिनाथ ५३६ नी साथे, वासुपूज्य छशेंनी साथे, धर्मनाथ १०८
नी साथे, पार्श्वनाथ ३३ साधुनी साथे, वीरप्रभु एकला ने बाकीना १२ प्रभु हजार

સહસ્રેણાન્વિતાઃ પરે ॥ ૪૧ ॥ અષ્ટાત્રિંશત્સંહસ્રાણિ પંચાશીતિસમન્વિતા ।
 ચતુઃશતી જિનૈઃ સાર્દ્ધં નિર્વૃતાઃ સર્વસંખ્યયા ॥ ૪૨ ॥ તૃતીયપદ્મનર્મ-
 દ્વાદશા અપરાહ્લકે । શેષાઃ શ્રેયાંસપર્યતાઃ પૂર્વાહ્નિ વૃષભાદયઃ ॥ ૪૩ ॥
 ધર્મારનમિવીરાશ્ચા-પરરાત્રે શિવં ગતાઃ । શેષાસ્તુ પૂર્વરાત્રેઽષ્ટૌ સિદ્ધાઃ
 શ્રીવિમલાદયઃ ॥ ૪૪ ॥

ઇંદ્રભૂતિરગ્નિભૂતિ-વાયુભૂતિરમી ત્રયઃ । સહોદરાસ્તથા વ્યક્ત-
 સુધર્માણૌ દ્વિજોત્તમૌ ॥ ૪૫ ॥ પદ્મો મંદિતપુત્રાણ્યૌ મૌર્યપુત્રશ્ચ
 સત્તમઃ । અકંપિતોઽચલભ્રાતા મેતાર્યશ્ચ પ્રભાસકઃ ॥ ૪૬ ॥ અમી
 ગણધરા એકા-દશ શ્રીચરમપ્રભોઃ । અથૈષાં પરિવારાદિ-સ્વરૂપં કિંચિ-
 તુચ્યતે ॥ ૪૭ ॥ વસુભૂતિસુતાઃ પૃથ્વી-કુલ્લિજાઃ પ્રથમે ત્રયઃ ।
 પંચશિષ્યશતોપેતા ગૌર્ભરગામવાસિનઃ (વેદવેદાંગપારગાઃ) ॥ ૪૮ ॥
 કોહ્લાકારુપસન્નિવેશ-ત્રાસ્તવ્યૌ તુર્યપંચમૌ । વારુણીમાતૃકસ્તત્ર । તુરી-
 યો ધનમિત્રભૂઃ ॥ ૪૯ ॥ પંચમો મદિલાકુલ્લિ-રત્નં ધમ્મિલનંદનઃ । ડ-

હજાર મુનિઓની સાથે મોઢે ગયા છે. (૩૮-૪૧) સર્વ સંખ્યાએ ૩૮૪૮૫ મુનિઓ
 ૨૪ પ્રમુની સાથે મોઢે ગયા છે. (૪૨) ગ્રીજા, છઠ્ઠા, નવમા ને વારમા—એ ચાર પ્રમુ
 અપરાહ્લે અને વાકીના અપમદેવથી શ્રેયાંસનાથસુધીના ૮ (૧-૨-૪-૫-૭-૮-૧૦-૧૧
 મા) પૂર્વાહ્નિ, ધર્મનાથ, અરનાથ, નમિનાથ ને વીરપ્રમુ પાછલી રાત્રે મોઢે ગયા છે ને
 વાકીના આઠ (૧૩-૧૪-૧૬-૧૭-૧૯-૨૦-૨૨-૨૩ મા) પ્રમુ શ્રીવિમલનાથ વિગેરે
 પૂર્વે રાત્રિએ મોઢે ગયા છે. (૪૩-૪૪)

વીરપ્રમુ ગણધરવર્ણન—ઇંદ્રભૂતિ, અગ્નિભૂતિ, વાયુભૂતિ, (આ ત્રણ સહોદર) તથા
 વ્યક્ત, સુધર્મા (આ બે દ્વિજોત્તમ), છઠ્ઠા મંદિતપુત્ર, સાતમા મૌર્યપુત્ર, અકંપિત, અચલ-
 ભ્રાતા, મેતાર્ય ને પ્રભાસ-આ અગિયાર શ્રીચરમ પ્રમુના ગણધરો જાણવા. એ ગણધરોના
 પરિવારાદિનું સ્વરૂપ કાંઈક કહે છે. (૪૫-૪૭) પ્રથમના ત્રણ વસુભૂતિના પુત્ર,
 પૃથ્વીની કુલ્લિથી થયેલા, ગૌર્ભર ગામના રહેનારા, પાંચ સો પાંચ સો શિષ્યોના પરિવારવાળા,
 (વેદ-વેદાંગના પારગામી) હતા. (૪૮) ચોથા ને પાંચમા કોહ્લાકસન્નિવેશના રહેનારા
 હતા, તેમાં ચોથા ધનમિત્ર પિતા ને વારુણી માતાના પુત્ર અને પાંચમા ધમ્મિલના નંદન
 મદિલાની કુલ્લિથી થયેલા હતા. એ બંને પાંચ સો પાંચ સો શિષ્યોથી સેવા કરાતા હતા.

पास्यमानौ द्वावेनौ शिष्याणां पंचभिः शतैः ॥ ५० ॥ तथा मौर्यसन्निवेश-
वासिनौ षष्ठसप्तमौ । धनदेवसुतः षष्ठः सप्तमो मौर्यनंदनः ॥ ५१ ॥
विजयातनुजौ सार्द्ध-शतत्रयपरिच्छदौ । देशाचारादविरुद्धा पृथक्पि-
तृकता तयोः ॥ ५२ ॥ तत्र देशे कुले ह्यस्मिन् मृते भर्त्तरि योपिता ।
आचीर्णत्वादविरुद्धो धर्वांतरपरिग्रहः ॥ ५३ ॥ जयंतीतनुजो देव-नंदनोऽ-
कंपिताह्वयः । मिथिलापुरवास्तव्यः शतत्रयपरिच्छदः ॥ ५४ ॥ नवमो
कोशलावासी नंदाभूर्वसुवत्तुकः । तुंगिकाख्यसन्निवेश-वास्तव्यो दशमो
गण्णी ॥ ५५ ॥ स दत्तपुत्रो वरुण-देवागर्भसमुद्भवः । एकादशो राजगृह-
वासी द्विजकुलध्वजः ॥ ५६ ॥ सोऽतिभद्राकुचिरत्नं सर्वेऽपि नवमादयः ।
उपासिता व्यक्तभक्ति-सक्तैः शिष्यशतैस्त्रिभिः ॥ ५७ ॥ ज्येष्ठा १ च
कृत्तिका २ स्वातिः ३ श्रुति ४ रयमदैवतं ५ । मघा ६ ब्राह्म्यु ७ उत्तरा-
षाढा ८ मार्गा ९ श्रिन्ध्या १० च पुष्यभं ११ ॥ ५८ ॥ एकादशानां जन्मर्चा-
ण्येतानि गणधारिणां । गृहस्थत्वादिपर्याय-परिमाणमथ ब्रुवे ॥ ५९ ॥
गार्हस्थ्येऽब्दानि पंचाशत् छायस्थ्ये त्रिंशदेव च । सर्वज्ञत्वे द्वादश द्वा-

(४९-५०) छद्वा ने सातमा मौर्यसन्निवेशना रहेनारा हता. तेमां छद्वा धनदेवना पुत्र
ने सातमा मौर्यना पुत्र हता. ते पनेनी माता विजया हती अने तेमने साडात्रणसो
साडात्रणसो शिष्योनी परिवार हतो. तेमनुं जुदा जुदा पितापणुं त्यांना देशाचारथी
अविरुद्ध हतुं. (५१-५२) ते देशमां ने ते कुलमां भर्त्तर मरण पावे सते स्त्री बीजा
भर्त्तारने ग्रहण करी शकती होवाथी ते आचीर्ण होवाने लीधे अविरुद्ध छे. (५३)
आठमा अकंपित देव नामना पिताना ने जयंती माताना पुत्र मिथिलापुरमां रहेनार
श्रणशेना परिवारवाळा हता. (५४) नवमा कोशलावासी ने नंदामाता ने वसुपिताना
पुत्र हता. दशमा तुंगिका नामना सन्निवेशमां रहेनार, दत्तपिताना पुत्र, वरुणादेवीना
गर्भेथी उत्पन्न थयेल हता. अग्यारमा राजगृहवासी द्विजकुलमां ध्वजसमान (चलना
ने) अतिभद्राना पुत्र हता. नवमा, दशमा ने अग्यारमा प्रगटपण्ये भक्तिमां
आसक्त एवा त्रण सो त्रण सो शिष्योथी सेवा कराता हता. (५५-५७)
ज्येष्ठा १, कृत्तिका २, स्वाति ३, अवण ४, उत्तराफान्गुनी ५, मघा ६, रोहिणी ७,
उत्तराषाढा ८, मृगशीर्ष ९, अश्विनी १० अने पुष्य ११—अग्यार गणधरना ए जन्म
नक्षत्र जाणवा. हवे तेना गृहस्थत्वादिपर्यायनुं प्रमाण अने सर्वायु कहीए छीए.
(५८-५९) पहेला गणधरनुं गृहस्थपण्यामां ५० वर्ष, छवस्थपण्यामां ३० वर्ष अने

नवतिश्चायुरादिमे ॥ ६० ॥ अग्निभूतौ च पट्चत्वारिंशद् द्वादश षोडश ।
 गार्हस्थ्य्यादिषु सर्वायुः स्युश्चतुःसप्ततिः समाः ॥ ६१ ॥ वायुभूतौ द्विच-
 त्वारिंशद् द्वादशाष्टादशापि च । गृहस्थत्वादिभावेषु सर्वायुः सप्ततिः समाः
 ॥ ६२ ॥ व्यक्तस्वामिनि पंचाशद् द्वादशाष्टादशापि च । त्रिषु भावेषु
 सर्वायु-रशीतिः शरदः स्मृताः ॥ ६३ ॥ पंचाशच्च द्विचत्वारिंशद् द्वादशौ
 शरदः क्रमात् । सुधर्मस्वामिनो गार्ह-स्थ्यादिष्वायुश्च तच्छतं ॥ ६४ ॥
 संवत्सरास्त्रिपंचाश-च्चतुर्दश च षोडश । गार्हस्थ्य्यादिषु षष्ठस्य त्र्यशीतिर-
 खिलं जनुः ॥ ६५ ॥ मौर्यस्याब्दाः पंचषष्टि-श्चतुर्दश च षोडश । गृहि-
 त्वादिषु भावेषु शतं पंचोनमन्वितं ॥ ६६ ॥ अकंपितस्याष्टचत्वारिंशद् द्वादशौ
 विंशतिः । गृहित्वादिषु वर्षाणि सर्वायुरष्टसप्ततिः ॥ ६७ ॥ नवमस्य पट्-
 चत्वारिंशद् द्वादश चतुर्दश । त्रिषु भावेषु वर्षाणि सर्वमायुर्द्विसप्ततिः
 ॥ ६८ ॥ मेतार्यस्य च षट्त्रिंश-द्दश षोडश वत्सराः । पर्यायेषु त्रिषु प्रोक्तं
 द्वाषष्टिः सर्वजीवितं ॥ ६९ ॥ प्रभासस्य षोडशाष्टौ क्रमात् षोडश
 वत्सराः । पर्यायेषु त्रिष्वशेषं चत्वारिंशच्च जीवितं ॥ ७० ॥ सिद्धा

वार वर्ष सर्वज्ञपणामां कुल ९२ वर्षतुं आयुष्य हतुं. (६०) अग्निभूतितुं ४६ वर्ष गृहस्थ-
 पणामां, वारवर्ष छत्रस्थपणामां ने १६ वर्ष सर्वज्ञपणामां कुल ७४ वर्षतुं आयुष्य हतुं.
 (६१) वायुभूतितुं ४२-१० ने. १८ एम गृहस्थत्वादिभावने विषे वर्ततां कुल ७०
 वर्षतुं आयु हतुं. (६२) व्यक्तस्वामीतुं ५०, १२ ने १८ वर्ष त्रणे भावमां वर्ततां कुल
 ८० वर्षतुं आयु हतुं. (६३) सुधर्मास्वामीतुं ५०-४२-८ वर्ष गृहस्थत्वादिभावमां वर्ततां
 कुल १०० वर्षतुं आयु हतुं. (६४) छात्रा मंडितपुत्रतुं ५३-१४ ने १६ वर्ष गृहस्थादि-
 भावमां वर्ततां कुल ८३ वर्षतुं आयु हतुं. (६५) मौर्यपुत्रतुं ६५-१४ ने १६ वर्ष
 गृहस्थादिभावमां वर्ततां कुल ९५ वर्षतुं आयु हतुं. (६६) अकंपिततुं ४८-९ ने २१
 वर्ष गृहस्थादिभावमां वर्ततां कुल ७८ वर्षतुं आयु हतुं. (६७) नवमा अचळप्रातानुं
 ४६-१२ ने १४ वर्ष गृहस्थादिभावमां वर्ततां कुल ७२ वर्षतुं आयु हतुं. (६८)
 मेतार्यतुं ३६-१० ने १६ वर्ष गृहस्थादि त्रणे भावमां वर्ततां कुल ६२ वर्षतुं आयु हतुं.
 (६९) प्रभासतुं १६-८ ने १६ वर्ष गृहस्थादि त्रणे पर्यायमां वर्ततां कुल ४० वर्षतुं
 आयु हतुं. (७०) ए अग्यारे गणधरो राजगृहीपासे वैमारगिरि उपर एक मासतुं

एकादशाप्येते गिरौ वैभारनामनि । विहितानशना मासं पुरे राजगृहा-
ऽभिधे ॥ ७१ ॥ नव सिद्धिं गता वीरे नाथे जीवत्यथादिमः । सिद्धे
प्रभौ द्वादशभिर्विंशत्याब्दैश्च पंचमः ॥ ७२ ॥ सुधर्मस्वामिनः शिष्यः
प्रशिष्यश्चिशलाभुवः । चरमः केवली जंबू-स्वामी चामीकरच्छविः ॥ ७३ ॥
स राजगृहवास्तव्य ऋषभदत्तनंदनः । धारणीकुचिसंभूत आजन्म ब्रह्म-
चार्यभूत् ॥ ७४ ॥ षोडशाब्दानि गार्हस्थ्यं छद्मस्थत्वं च विंशतिं । सर्व-
ज्ञत्वं चतुश्चत्वारिंशत् पर्यपालयत् ॥ ७५ ॥ वर्षाण्यशीतिं सर्वायुः
परिपूर्णातिमप्रभौ । शिवं गते चतुःषष्ट्या वर्षेभ्यो शिष्यश्रियं ॥ ७६ ॥
अत्र च-अकंपिताचलभ्रात्रो-र्यन्मेतार्यप्रभासयोः । एकाभूद्रावना तस्मा-
द्वीरनेतुर्गणा नव ॥ ७७ ॥ एकवाचनिकः साधु-समुदायो भवेद्व्रणः ।
तेऽन्येषामर्हतां ज्ञेया गणभृत्संख्यया समाः ॥ ७८ ॥ समुच्चिता गणा-
धीशाः सर्वेषामर्हतां समे । स्युर्द्विपंचाशदधिका-श्चतुर्दश शता इह ॥ ७९ ॥
श्रीवीरस्वामिनः साधु-सहस्राणि चतुर्दश । षट्त्रिंशच्च सहस्राणि

अनशन करीने सिद्धिपदने पाम्या छे. (७१) एमांथी नव वीरप्रभुनी इयातिमां
सिद्धिस्थानने पाम्या छे. प्रथम गणधर प्रभुना निर्वाण पछी १२ वर्षे ने पांचमा सुधर्म
गणधर प्रभुना निर्वाण पछी २० वर्षे सिद्धिपदने पाम्या छे. (७२) त्रिशलामाताना
पुत्र वीरप्रभुना प्रशिष्य अने सुधर्मास्त्रामीना मुख्य शिष्य जंबूस्वामी सुवर्णसरखी
कांतिबाळा ते छेला केवली थया छे. (७३) तेओ राजगृहीना रहेनारा ऋषभदत्तना
पुत्र धारिणीनी कुचिथी थयेला हता ने जन्मथी ज ब्रह्मचारी रखा हता. (७४)
तेओ गृहस्थपणामां १६ वर्ष, छद्मस्थपणामां २० वर्ष ने सर्वज्ञपणामां ४४ वर्ष रहेवाथी
हुल ८० वर्षहुं आयु परिपूर्ण करीने अंतिम प्रभु सिद्ध थया पछी ६४ वर्षे सिद्धिपदने
पाम्या छे. (७५-७६) आ ११ गणधरमां अकंपित ने अचलभ्रातानी तेम ज मेतार्य ने
प्रभासनी एक वाचना होवाथी वीरप्रभुना गण नव थया छे. (७७) एक वाचनाबाळा
साधुना समुदायने गण कहेवाय छे. बीजा वधा प्रभुना गणधरनी संख्या जेटला ज गण
थया छे. (७८) सर्व अरिहंतना सर्व गणधरोनी संख्या एकत्र करीए तो १४५२ नी
थाय छे (७९)

श्रीवीरप्रभुना परिवारमां १४००० साधु ने ३६००० महात्मा एवी साप्तीओ

સંયતીનાં મહાત્મનાં ॥ ૮૦ ॥ इदं किल चतुरशीतिसहस्रादिकमृषभा-
दीनां तीर्थकृतां श्रमणपरिमाणं प्रधानसूत्रविरचनसमर्थान् श्रमणानधि-
कृत्य वेदितव्यं, इतरथा पुनः सामान्यश्रमणाः प्रभूततरा अपि तस्मिन्
तस्मिन् ऋषभादिके आसीरन् इति नंदीवृत्तौ, गच्छाचारवृत्तौ च.
श्राद्धानां लक्षमेकोन-पष्ट्या युक्तं सहस्रकैः । लक्षत्रयं श्राविकाणां-मष्टा-
दशसहस्रयुक् ॥ ८१ ॥ सर्वज्ञानां शताः सप्त पंच मानसवेदिनां ।
सहस्रमेकमवधि-ज्ञानिनां त्रिशतान्वितं ॥ ८२ ॥ वैक्रियाणां शताः
सप्त सच्चतुर्दशपूर्विणां । त्रयः शता वादिवर-मुनीनां च चतुःशती
॥ ८३ ॥ सर्वेऽष्टाविंशतिर्लक्षाः सर्वेषां साधवोऽर्हतां । अष्टाचत्वारिंशता
च सहस्रैरधिकाः स्मृताः ॥ ८४ ॥ संयतीनां चतुश्चत्वारिंशच्छताः
सहस्रकाः । पट्चत्वारिंशदेवाथ पट्संयुक्ता चतुःशती ॥ ८५ ॥ लक्षाणि
पंचपंचाशत् श्राविकाणां गुणौकसां । सहस्रैरष्टचत्वारिं-शतोपेतानि नि-
श्चितं ॥ ८६ ॥ एका कोटी पंच लक्षा-ण्यष्टात्रिंशत्सहस्रकाः सर्वाग्रं
श्राविकाणां च सर्वेषामर्हतामिह ॥ ८७ ॥ पट्सप्ततिसहस्राढ्यं लक्षमेकं
शताधिकं । सर्वेषामर्हतामुक्तं सर्वाग्रं सर्ववेदिनां ॥ ८८ ॥ लक्षमेकं तथा

જાણવી. (૮૦) અહીં ૮૪૦૦૦ વિગેરે ઋષભાદિ તીર્થકરોના ધમણતું પરિમાણ કહેલું છે તે પ્રધાનસૂત્ર રચવામાં સમર્થ ધમણોને આશીને જાણવું. તે બિના સામાન્ય સાધુઓ ધણી મોટી સંખ્યામાં તે તે ઋષભાદિક પ્રમુખ પરિવારમાં થયા હતા, એમ શ્રી નંદીસૂત્રની વૃત્તિમાં તથા ગચ્છાચારની વૃત્તિમાં કહેલું છે શ્રી વીરપ્રમુખના આવકો ૧૫૨૦૦૦ ને ધાધિકાઓ ૩૧૮૦૦૦, (૮૧) કેવઢજ્ઞાનીઓ ૭૦૦, મનઃપર્યવજ્ઞાની ૫૦૦, અવધિજ્ઞાની ૧૩૦૦, (૮૨) વૈક્રિયલઘ્વિવાદા ૭૦૦, ચૌદપૂર્વી ૩૦૦ અને વાદિ મુનિઓ ૪૦૦ હતા. (૮૩)

ચોવીશે પ્રમુખા મઢીને સાધુ અઢાવીશ લાગ ને ૪૮ હજાર અને સાધ્વીઓ ૪૪ લાખ ૪૬ હજાર ચાર સો ને છ ધાય છે (૮૪-૮૫) ગુણવઢે શ્રેષ્ઠ આવકો ૫૫ લાખ ને ૪૮ હજાર ને ધાધિકાઓ ૧૦૫૩૮૦૦૦ ધાય છે. (૮૬-૮૭) સર્વ પ્રમુખા કેવઢજ્ઞાનીની સંખ્યા ૧૭૬૧૦૦ ની કહેલી છે (૮૮) અને મનઃપર્યવજ્ઞાનીની સંખ્યા ૧૪૫૫૯૧ ની

પંચ-ચત્વારિંશત્સહસ્રકાઃ । શતાઃ પંચૈકનવતિ-યુક્તા માનસંવેદિનાં ॥ ૮૯ ॥
 લક્ષમેકં ત્રયચ્ચિંશ-ત્સહસ્રાઃ સચતુઃશતાઃ । ઉક્તા જિનાનાં સર્વેષા-મવધિ-
 જ્ઞાનશાલિનઃ ॥ ૯૦ ॥ ત્રયચ્ચિંશત્સહસ્રાણિ શતાનિ નવ ચોપરિ । અષ્ટા-
 નવત્યુપેતાનિ સ્યુશ્વતુર્દશપૂર્વિણઃ ॥ ૯૧ ॥ લક્ષદ્વયં તથા પંચ-ચત્વારિંશ-
 ત્સહસ્રકાઃ । અષ્ટાઢ્યે દ્વે શતે સર્વે લસદ્વૈક્રિયલબ્ધયઃ ॥ ૯૨ ॥ પઙ્કવિ-
 શતિઃ સહસ્રાણિ લક્ષમેકં શતદ્વયં । વાદિનો મુનયઃ સર્વે ભવંત્યેવં સમુ-
 ઘ્વિતાઃ ॥ ૯૩ ॥ ઉક્તા વિશેષમુનયો યેઽમી ગણધરાદયઃ । તૈર્વર્જિતાઃ
 સર્વસાધુ-સંખ્યાઃ પૂર્વનિરૂપિતાઃ ॥ ૯૪ ॥ સામાન્યમુનિસંખ્યાઃ સ્યુઃ
 સર્વેપામર્હતામિહ । યથાયોગં ભાવનીયાસ્તાઃ સર્વાસ્તાત્ત્વિકૈઃ સ્વયં ॥ ૯૫ ॥
 एकोनविंशतिर्लक्षाः षडशीतिः सहस्रकाः । एकपंचाशदधिकाः सामान्य-
 मुनियोऽखिलाः ॥ ९६ ॥ तथोक्तं-गणहर १ केवलि २ मण ३ ओहि ४
 पुवि ५ वेउवि ६ वाइ ७ मुणिसंखं । मुणिसंखाए सोहिय नेया सामन्न-
 मुणिसंखा ॥ ९७ ॥

દ્વાવિંશતિઃ સહસ્રાણિ તથા નવ શતાનિ ચ । ઘૃષભસ્યાનુત્તરૌપ-
 પાતિકા મુનયો મતાઃ ॥ ૯૮ ॥ શ્રીનેમિપાર્શ્વવીરાણાં ષોડશ દ્વાદશાષ્ટ ચ ।

કહેલી છે. (૮૯) અવધિજ્ઞાનીઓની સંખ્યા ૧૩૩૪૦૦ ની કહેલી છે. (૯૦) ૩૩૯૯૮
 ની સંખ્યા ચૌદપૂર્વીની કહેલી છે. (૯૧) વૈક્રિયલબ્ધિવાઢાની સંખ્યા ૨૪૫૨૦૮ ની
 કહી છે. (૯૨) અને વાદી મુનિઓની સંખ્યા ૧૨૬૨૦૦ ની કહી છે—આ પ્રમાણે એકત્ર
 સંખ્યા થાય છે. (૯૩) જે અહીં ગણધરાદિક વિશેષ મુનિઓની સંખ્યા (૮૬૧૯૪૯)
 કહી છે તેને પૂર્વે કહેલી સર્થ સાધુઓની (૨૮૪૮૦૦૦) સંખ્યામાંથી બાદ કરવાથી જે
 સંખ્યા આવે તે સર્વ તીર્થકરોના સામાન્ય સાધુઓની સંખ્યા થાય છે તે યથાયોગ્ય રીતે
 પ્રત્યેક તીર્થકરોમાં પણ તાત્ત્વિકોણ પોતાની મેઢે જાણી લેવી. (૯૪-૯૫) આ પ્રમાણે
 કરતાં સામાન્ય મુનિઓની સંખ્યા ૧૯ લાખ છાશી હજાર ને એકાવનની થાય છે. (૯૬)
 તે વિષે કહું છે કે-ગણધર, કેવલી, મનઃપર્યવજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, ચૌદપૂર્વી, વૈક્રિયલ-
 બ્ધિવાઢા અને વાદિઓરૂપ વિશિષ્ટ મુનિઓની (આઠ લાખ એકસઠ હજાર નવ સો ને
 ૪૯ ની) સંખ્યાને કુલ મુનિસંખ્યામાંથી બાદ કરતાં સામાન્ય મુનિઓની સંખ્યા થાય
 છે. (પંને મઢીને ૨૮૪૮૦૦૦) થાય છે. (૯૭)

શ્રી ઘૃષમદેવના અનુત્તરોપપાતિક મુનિઓની સંખ્યા ૨૨૯૦૦ ની કહી છે. (૯૮)
 શ્રી નેમિ, પાર્શ્વ ને વીરપ્રભુની અનુક્રમે ૧૬૦૦, ૧૨૦૦ ને ૮૦૦ ની સંખ્યા કહી છે.

क्रमच्छतास्ते शेषाणां न ज्ञायन्तेऽधुनाहतां ॥ १९ ॥ येषां जिनानां
यावन्तः शिष्यास्तै रचितानि च । प्रकीर्णकानि तावन्ति तेषामित्युदितं
श्रुते ॥ ११०० ॥ तावन्त एव प्रत्येक-बुद्धा अपि निरूपिताः । प्रकीर्ण-
कानां द्रुमोऽथ स्वरूपं किञ्चिदागमात् ॥ १ ॥ अर्हदुक्तानुसारेण श्रमणा
यन्महाधियः । रचयन्तीह तत्सर्वं शास्त्रं ज्ञेयं प्रकीर्णकं ॥ २ ॥ उत्कालि-
कमंगवाह्यं दशवैकालिकादिकं । अंगवाह्यं कालिकं य-च्चोत्तराध्ययनादिकं
॥ ३ ॥ प्रकीर्णकानि सर्वाणि तानि ज्ञेयानि धीधनैः । प्रत्येकबुद्धैरन्यैर्वा
रचितानि महात्मभिः ॥ ४ ॥

अत्र च मतत्रयं-श्रीऋषभादिजिनानां चतुरशीतिसहस्रादिप्रमाणैः
स्वस्वशिष्यै रचितानि तावत्संख्याकान्येव प्रकीर्णकानीति केचित् । ऋष-
भादिजिनानां स्वस्वतीर्थभाविभिश्चतुर्विधबुद्ध्युपेतैरपरिमितैः साधुभिर्विर-
चितानि अपरिमितान्येव प्रकीर्णकानीत्यन्ये, ऋषभादिजिनानां स्वस्वती-
र्थभाविभिरपरिमितैः प्रत्येकबुद्धैर्विरचितानि अपरिमितान्येव प्रकीर्ण-
कानीत्यपरे, इत्याद्यर्थतो नन्दीसूत्रवृत्तितोऽवसेयं, गच्छाचारवृत्तिर्वा
विलोकनीयेति.

बाकीना २० प्रश्नानी अनुचरोपपातिकनी संख्या अधुना जाणवामां नथी. (१९)
जे प्रश्नना जेटला शिष्यो होय तेमना रचेल्ला तेटला प्रकीर्णको होय एम श्रुतमां कस्यु छे.
(११००) अने प्रत्येकबुद्ध पण तेटला ज कस्यु छे. प्रकीर्णकोतुं स्वरूप आगमाधारे कांइक
कहीए छीए. (१) अरिहंतना कथनने अनुसार महाबुद्धिमान श्रमणो जे शास्त्र रचे छे
ते अर्ही प्रकीर्णक जाणवा. (२) उत्कालिक अंगवाह्य दशवैकालिकादि जाणवा अने
अंगवाह्य कालिक उत्तराध्ययनादि जाणवा, (३) सर्व प्रकीर्णको बुद्धिमानोए ते प्रकारना
जाणवा के जे प्रत्येकबुद्धोए अथवा अन्य महात्माओए ज रचेल्ला होय. (४) अर्ही
अण मत छे ते आ प्रमाणे—

श्रीऋषभादि तीर्थकरोना ८४००० विगेरे प्रमाणवाळा पोतेपोताना शिष्यरूप
मुनिओए जे रचेल्ला तेटला ज प्रकीर्णको जाणवा, एम केटलाक कहे छे. केटलाक कहे
छे के-ऋषभादि जिनोना स्वस्वतीर्थभावी चतुर्विध बुद्धियुक्त अपरिमित साधुओए
रचेल्ला अपरिमित ज प्रकीर्णको जाणवा. वळी बीजा एम कहे छे के-ऋषभादि जिनोना
स्वस्वतीर्थभावी अपरिमित प्रत्येकबुद्धोए रचेल्ला अपरिमित ज प्रकीर्णको जाणवा.
इत्यादि अर्थयो धीनन्दीसूत्रवृत्तिथी जाणवुं. अथवा गच्छाचारनी वृत्ति बोदी.

પટ્ટાધિપાનસંખ્યેયાન્ યાવત્ શ્રીવૃષભપ્રભોઃ । અવિચ્છિન્ના ગતિર્મોક્ષે
પ્રાવર્તત મહાત્મનાં ॥ ૫ ॥ તાનઘૌ ચતુરો યાવત્ ક્રમાત્ શ્રીનેમિપાર્શ્વયોઃ
ત્રીન્ વીરસ્ય પરેપાં તુ સંખ્યેયાન્નિચ્છિલાર્હતાં ॥ ૬ ॥ અંતર્મુહૂર્તેઽતિક્રાંતે
શ્રીનાભેયસ્ય કેવલાત્ । પ્રાવર્તત ગતિર્મોક્ષે નેમેર્વર્ષદ્વયે ગતે ॥ ૭ ॥
પાર્શ્વસ્ય ત્રિષુ વર્ષેષુ ચતુર્થુ ચરમપ્રભોઃ । શેષાણાં પુનરેકાદિ-દિવસાતિ-
ક્રમે સતિ ॥ ૮ ॥

અમૃતપ્રવૃત્તિઃ પૂર્વાણા-માચાત્કુંથુજિનાવધિ । અસંખ્યકાલં સંખ્યેય-
કાલં પાર્શ્વજિનાવધિ ॥ ૯ ॥ એકં સહસ્રં વર્ષાણાં મહાવીરસ્ય સામ્ભવત્ ।
પતાવાન્ પૂર્વવિચ્છેદ-કાલોઽપિ સકલાર્હતાં ॥ ૧૦ ॥ પરં વર્ષસહસ્રાણાં
વિંશતિશ્ચરમેશિતુઃ । પાર્શ્વસ્ય નાસૌ સર્વેષા-માતીર્થમપરં શ્રુતં ॥ ૧૧ ॥
શ્રુતેષ્વંગાદિષ્વવદ્ધા જ્ઞાનિભિશ્ચ પ્રકાશિતાઃ । આદેશાસ્તે શતાઃ પંચા-
ત્યસ્યાન્યેષામનેકથા ॥ ૧૨ ॥ કુરુટોત્કુરુટૌ સાધૂ સત્તમં નરકં ગતૌ ।

શ્રીક્રમપ્રમુના અસંખ્યાતા પટ્ટાધિપ એવા મહાત્માઓની અવિચ્છિન્નપથે મોક્ષગતિ
જાણવી. (૫) શ્રીનેમિનાથના આઠ પાટ ને પાર્શ્વનાથના ચાર પાટ મોક્ષે ગયેલ જાણવા.
શ્રીવીરપ્રમુના ત્રણ પાટ જાણવા. નાકીના સર્વતીર્થકરોના સંખ્યાતા પાટ મોક્ષે ગયેલ જાણવા.
(૬) શ્રીક્રમપ્રમુના કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું ત્યારપછી એક અંતર્મુહૂર્તે મોક્ષમાર્ગ શરુ
થયો, નેમિનાથના કેવલજ્ઞાન પછી બે વર્ષે, શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રમુના કેવલજ્ઞાન પછી ત્રણ
વર્ષે, જ્ઞાના મહાવીરસ્વામીના કેવલજ્ઞાન પછી ચાર વર્ષે અને નાકીના વીશ પ્રમુના કેવલ-
જ્ઞાન પછી એક વિગેરે દિવસ ગયા પછી મોક્ષમાર્ગ શરુ થયો. (૭-૮)

પૂર્વોની પ્રવૃત્તિ પ્રથમ જિનેશ્વરથી કુંથુનાથ સુધી અસંખ્ય કાલ જાણવી, અને ત્યાંથી
પાર્શ્વજિન સુધી સંખ્યાત કાલ જાણવી. (૯) શ્રી વીર પરમાત્મા પછી એક હજાર વર્ષ
સુધી પ્રવૃત્તિ જાણવી. પૂર્વવિચ્છેદકાલ પણ સર્વ જિનેશ્વરોનો એ પ્રમાણે જ જાણવો, (૧૦)
પૂર્વ વિનાના વીજા શ્રુતનો કાલ પૂર્વના વિચ્છેદ પછી વીશ હજાર વર્ષ સુધી ઇટલે કુલ
૨૧ હજાર વર્ષ સુધી જાણવો. શ્રી પાર્શ્વનાથ માટે આવો કાલ ન સમજવો. (તેમની પછી
તો વીર પ્રમુ થતાં સુધી પૂર્વશ્રુત રહેલ છે.) અને નાકીના પ્રમુ માટે તેમનું તીર્થ ચાલતા
સુધી અપરશ્રુતનો-પૂર્વવિનાના શ્રુતનો કાલ જાણવો, (૧૧) જે અંગાદિશ્રુતમાં મુંથાયેલા
ન હોય અને જ્ઞાનીઓએ પ્રકાશિત કરેલા-હોય તે આદેશો સમજવા. તેવા આદેશો અંત્ય
પ્રમુસંબંધી ૫૦૦ જાણવા અને અન્ય પ્રમુસંબંધી અનેક પ્રકારના જાણવા. (૧૨) કુરુટ

वाल्यैगुष्टाग्रसंपर्का—न्मेरुर्वीरेण कंपितः ॥ १३ ॥ विहाय वलयाकारं स्वयं-
भूरमणांबुधौ । संति पद्मानि मत्स्याश्च समग्राकारशालिनः ॥ १४ ॥
अत्यंतं स्थावरा सिद्धा मरुदेवा महासती । असंहब्धाः श्रुते ज्ञेया
आदेशा एवमादयः ॥ १५ ॥

श्रेयांसः श्रावको मुख्यः श्रीनाभेयजिनेक्षितुः । ते नंदसूर्यशंखाख्या-
स्त्रयाणां नेमितोऽर्हतां ॥ १६ ॥ सुभद्रा महासुव्रता सुनंदा सुलसापि च ।
मुख्याः स्युः श्राविका आद्य—नेमिपार्श्वान्तिमार्हतां ॥ १७ ॥ शेषाणां
त्वग्रसिद्धा इति.

इंद्रभूतिर्गणी मुख्य—श्रंदना च प्रवर्त्तिनी । श्रेणिको नृप-
तिर्भक्तः सम्यत्तत्रं क्षायिकं दधत् ॥ १८ ॥ यक्षः श्रीवर्द्धमानस्य मातं-
गो गजवाहनः । द्विभुजो नकुलोपेता—पसव्यकरपंकजः ॥ १९ ॥ वामे
करे च रुचिरं दधानो वीजपूरकं । श्यामांगकांतिः पुष्पाति श्रियं
श्रीवीरसेविनां ॥ २० ॥ देवी सिद्धायिका सिंह—वाहनाढ्या चतुर्भुजा ।
पुस्तकाभयसंयुक्ता—पसव्यकरयामला ॥ २१ ॥ वीजपूरकवीणाढ्य—

ने उत्कृष्ट साधु सातमी नरके गया. पान्यावस्थामां अंगुष्ठाना संपर्कथी वीरप्रभुए मेरु
कंपायो, (१३) स्वयंभूरमण सभुद्रने विषे वलयाकारने मूर्काने समग्र आकारवाळा
पक्षो ने मत्स्या छे. (१४) अत्यंत स्थावर एवा (स्थावरमांथी तरत आवेला एवा)
महासती मरुदेवा सिद्धिपदने पाम्या' इत्यादि आदेशो श्रुतने विषे असंहब्ध जाणवा (१५)

श्री नाभेयजिनना मुख्य श्रावक श्रेयांस हता अने नेमि, पार्श्व तथा वीरप्रभुना नंद,
सूर्य ने शंख नामना मुख्य श्रावक जाणवा. (१६) तेम ज सुभद्रा, महासुव्रता, सुनंदा ने
सुलसा ए चार अनुक्रमे आद्य जिन, नेमि, पार्श्व ने वीरप्रभुनी मुख्य श्राविका जाणवी.
(१७) शेष तीर्थकारोना मुख्य श्रावक ने श्राविकाना नाम अप्रसिद्ध छे.

श्री वीरप्रभुना मुख्य गणधर इंद्रभूति, मुख्य प्रवर्त्तिनी चंदना ने क्षायिक समकितने
धारण करनार नृपति श्रेणिक भक्त जाणवा. (१८) श्रीवीरप्रभुनो यक्ष मातंग नामनो,
गजना वाहनवाळो, वे भुजावाळो, तेमां जमखी भुजामां नकुलने धारण करनार अने
वाम भुजामां सुंदर एवा वीजपूरने धारण करनार, श्याम अंगकांतिवाळो, श्रीवीर परमा-
त्मानो सेवा करनारने लक्ष्मी आपनारो थयो. (१९-२०) देवी सिद्धायिका नामे
सिंहना वाहनवाळी, चार भुजावाळी, जमया वे हाथमा पुस्तक ने अभय अने डावा वे

વામપાણિદ્વયા સતાં । શ્રીવીરભક્તા હરિત-વર્ણાં દિશંતુ વાંછિતં ॥૨૨॥
 યથાસ્યામવસર્પિણ્યા-મેવં પ્રાપ્તા મહોદયં । ચતુર્વિંશતિરર્હત-સ્તથા
 ભાવ્યાઃ પરાસ્વપિ ॥ ૨૩ ॥

ઈહૈતદવસર્પિણીભરતવર્ષભૂયોપિતો-

વિશેષસુપમાકૃતો જિનવરાશ્ચતુર્વિંશતિઃ ।

મયાઽપ્રતિમયા મુદા પ્રતિહતામયાશ્ચિન્મયાઃ

સ્તુતા વિગતવિક્રિયાઃ કૃતધિયાં ક્રિયાસુઃ શ્રિયં ॥ ૨૪ ॥

વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેદ્રાંતિય-

દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।

કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્ત્વપ્રદીપોપમે

સર્ગોઽયં પ્રથિતો નિસર્ગસુભગો દ્વાત્રિંશ એવોઽભવત્ ॥ ૨૫ ॥

॥ ઇતિ શ્રીલોકપ્રકાશે દ્વાત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

હાથમાં બીજપૂરક ને બીણાને ધારણ કરનારી હરિતવર્ણવાલી શ્રી વીર પરમાત્માના ભક્તોના
 વાંચ્છિતને આપો. (૨૧-૨૨)

જેમ આ અવસર્પિણીમાં ઉપર કહી ગયા પ્રમાણે ચોવીશ તીર્થકરો મહોદયને પ્રાપ્ત
 કરનારા થયા તેમ બીજી અવસર્પિણીમાં પણ જાણી લેવું. (૨૩)

અહીં આ અવસર્પિણી અને ભારતવર્ષની પૃથ્વીરૂપી બન્ને સ્ત્રીને વિશેષ સુખ કરનારા,
 સર્વ આમયનો ધિનાશ કરનારા, જ્ઞાનમય અને વિક્રિયા રહિત એવા ૨૪ તીર્થકરોની
 મેં મોટા હર્ષથી સ્તવના કરી તે બુદ્ધિમાનોને રુદ્ધીપ્રત્યે આપો. (૧૧૨૪)

વિશ્વને આશ્ચર્ય પમાડનાર છે કીર્તિ જેમની એવા શ્રી કીર્તિવિજય વાચકેદ્રના શિષ્ય
 અને રાજશ્રી તથા તેજપાઠના પુત્ર શ્રી વિનયવિજયે જે આ કાવ્ય રચ્યું છે તે નિશ્ચિત એવા
 જગત્તત્ત્વને પ્રકાશ કરવામાં દીપકસમાન આ કાવ્યમાં સ્વભાવે જ સુભગ એવો આ
 વત્રીશમો સર્ગ સંપૂર્ણ થયો. (૧૧૨૫)

ઈતિશ્રી

गणधरो संबधी यंत्र.

पृष्ठ ३२

दीप्रयुग्मशिष्य	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	सुधर्माशिष्य.
गणधरनाम	इंद्रभूति	अग्नि भूति	वायुभूति	शक	सुधर्मा	मंडित पुत्र	मौर्यपुत्र	अकंपित	अचल भ्राता	मेताप	प्रभास	जंबुकमार
नगरनाम	गौवर	गौवर	गौवर	कोरुणक सं.	कोरुणक सं.	मौर्य सं.	मौर्य सं.	मिथिला	भ्राता	तुंगीक सं.	राजगृह	राजगृहनागर
चितानाम	बसुभूति	बसुभूति	बसुभूति	धनमित्र	धम्मिल	धनदेव	मौर्य	देव	बसु	दक्ष	बल	कणभद्र
मातानाम	पृथ्वी	पृथ्वी	पृथ्वी	वारुणी	महिजा	विजया	विजया	जयंती	नंदा	नरकदेव	प्रतिनदा	धारिणी
जन्मनक्षत्र	ज्येष्ठा	कृत्तिका	स्वार्ति	श्रवण	उत्तरा फाल्गुनी	मघा	रोहिणी	उत्तरा पादा	मृगशीर्ष	अश्विनी	पुष्य	—
गुरुस्थपण्यो	५०	५६	४२	५०	५०	५३	६५	४८	४६	३६	१६	१६
क्षमस्थपण्यो	३०	१२	१०	१२	४२	१४	१४	६	१२	१०	८	२०
केवलीपण्यो	१२	१६	१८	१८	८	१६	१६	२१	१४	१६	१६	४४
सर्वायु	१२	८४	७०	८०	१००	८३	६५	७८	७२	६२	४०	८०
शिष्यपरिवार	५००	५००	५००	५००	५००	३६०	३५०	३००	३००	३००	३००	५००
गोत्र	गौतम	गौतम	गौतम	भारद्वाज	अग्नि-वेद्य	बाशिष्ठ	काश्यप	गौतम	हस्तिना	कोडीन	कोडीन	काश्यप

चौवीं श्रेणी तीर्थकरना मुनिओ संबंधी यंत्र.

अंक	प्रश्ननाम.	गणधर	केवली	मनापर्यायी	अवधिमाननी	चौदपूर्व	वैदिकत्वविषय वाला	वादी	सातानो सरवाला	सामान्यमुनि	कुलमुनि संख्या.
१	अप्रमदेव	८५	२०००००	१२७५०	९०००	४७५०	२०६००	१२६५०	७६८२५	४१६६	८५०००
२	अजितनाथ	६५	२०००००	१२५००	६४००	३७२०	२०४००	१२४००	७८५१५	२१४८५	१०००००
३	संभवनाथ	१०२	१५००००	१२१५०	९६००	२१५०	१९८००	१२०००	७०८२२	१२१६६	२०००००
४	अभिनंदन	११६	१४००००	११६५०	६८००	१६००	१९०००	११०००	६७०६६	२३१६३३	१०००००
५	कुमति	१००	१३००००	१०४५०	११०००	२४००	१८०००	१०४५०	६५८००	२५४३००	३२००००
६	पद्मप्रम	१०७	१२००००	१०३०००	१००००	२३००	१६१०८	६६००	६०४१५	२६६५८५	३३००००
७	सुप्रभम्	६५	११००००	६१५०	९०००	२०३०	१८३००	७६००	५४६७५	२४५०२५	३३००००
८	चंद्रप्रम	६३	१०००००	८०००	८०००	२०००	१४०००	७६००	४६६६३	२००३०७	२५०००००
९	सुविधि	८८	७४००	७५००	८४००	१५००	१४०००	१०००	४३६८८	१५६०१२	२००००००
१०	दीपल	८१	७००००	७५००	७२००	१४००	१९०००	५०००	४०६८१	५६०१६	१०००००
११	शेरास	७६	६५००	६०००	६०००	१३००	११०००	५०००	३५८७६	४८२२४	८५०००
१२	वासुप्रभ	६६	६०००	६०००	५४००	१२००	१००००	४७००	३३३६६	३८६३३	७२०००
१३	विमल	५७	५५००	५५००	४८००	११००	६०००	३२००	२६५५७	३८५५३	६८०००
१४	अनंत	५०	५०००	५०००	४३००	१०००	८०००	३२००	२६५५०	३६४५०	६६०००
१५	धर्म	४३	४५००	४५००	३६००	९००	७०००	२८००	२३३३३	४६६५७	६४०००
१६	शान्ति	३६	४३००	४०००	३०००	८००	६०००	२४००	२०५३६	४१६६४	६२०००
१७	कुंतु	३५	३२००	३३४०	२५००	६७०	५१००	२०००	१६८४५	४३१५५	६००००
१८	अर	३३	२८००	२५५१	२६००	६१०	७३००	१६००	१७४४४	३२५०६	५००००

१६	मछि	२८	२२००	१७५०	२२००	६६८	२६००	१४००	१११४	२८८५४	४००००
२०	मुनिमुप्रत	१८	१८००	१५००	१८००	५००	२०००	१२००	८८१८	२११८२	३००००
२१	नमि	१७	१६००	१२५०	१६००	४५०	५०००	१०००	१०६१७	६०८३	२००००
२२	नोमि	११	१५००	१०००	१५००	४००	१५००	८००	६७११	११२८६	१८०००
२३	पार्थ्व	१०	१०००	७५०	१४००	३५०	११००	६००	५२१०	१०७६०	१६०००
२४	महावीर	११	७००	५००	१४००	२३००	७००	४००	३६११	१००८६	१४०००
कुल		१४५२	१७६१००	१४५५६१	१३३४००	३३६६८	२४५२०८	१२६१२००	८६१६४९	१६६०५१	२८४८०००

बादी मुनिओनी संख्या लोकप्रकाशकारे विमलनाथजीनी ३६०० लखेली ते प्रमाणे गणतां संख्यामां ४०० वष-
वाधी श्री प्रवचनसारोद्वार सटीकमां तपासतां तेना टीकाकारे स्पष्टपणे ब्रह्म ह्वार ने बसो कहा छे, परंतु इष्टिपेना
कारणधी तेना मूलमां व नो छ थइ गयेल जग्याय छे. ते उपरधी आ ग्रंथमां एण विमलनाथ चरित्रमां ३६०० लखायेला
जग्याय छे. श्रीसत्तरीसयस्यान प्रकरणां ने तेना ग्रंथमां एण आ ज कारणधी ३६०० लखायेला परंतु सरवाळो वषा
ग्रंथोमां १२६२०० नोज होमाधी ३२०० बराबर लावे छे. क्षानपंचमीनी बुकमां क्षानपंचमीना देवना अर्पनी नोटमां
ने जग संख्यामां जुदी संख्या लखी छे ने अरनाथना भूलधी १६०० ना १५०० लख्या छे ते प्रसंगे लावुं छे.

श्रीमान् तीर्थकर, चक्रवर्ती, वासुदेव विगेरेनुं क्रमसूचक यंत्र.

अंक	तीर्थकर.	चक्रवर्ती.	वासुदेव.	चळदेव.	प्रतिवासुदेव.
१	ऋषभदेव	भरत १			
२	अजितनाथ	सगर २			
३	संभवनाथ				
४	अभिनेदन				
५	सुमतिनाथ				
६	पद्मप्रभ				
७	सुपार्श्वनाथ				
८	चंद्रप्रभ				
९	सुविचिनाथ				
१०	शीतळनाथ				
११	श्रेयांसनाथ		त्रिष्टु १	अचळ १	अश्वप्रीव १
१२	वासुपूज्य		द्विष्टु २	विजय २	तारक २
१३	विमळनाथ		स्वयंभू ३	भद्र ३	मेरक ३
१४	अनंतनाथ		पुरुषोत्तम ४	सुप्रभ ४	मधु ४
१५	धर्मनाथ		पुरुषसिंह ५	सुदर्शन ५	निशुंम ५
		मयवत ३			
		सनत्कुमार ४			
१६	शांतिनाथ	शांतिनाथ ५			

૧૭	કુંયુનાથ	કુંયુનાથ ૬					
૧૮	અરનાથ	અરનાથ ૭					
		સુભૂમ ૮	પુરુષપુંડરીક ૬	આનંદ ૬	ચાલિ ૬		
			નંદન ૭	દસ ૭	પ્રહ્લાદ ૧૦		
૧૯	મલ્લિનાથ						
૨૦	સુનિસુવ્રત	મહાપથ ૬					
			લક્ષ્મણ ૮	રામચંદ્ર ૮	રાવણ ૮		
૨૧	નમિનાથ	હરિપેશ ૧૦					
		જય ૧૧					
૨૨	નેમિનાથ		કૃષ્ણ ૬	ચલમદ્ર ૬	જરાસંઘ ૬		
		વ્રજદત્ત ૧૨					
૨૩	પાર્શ્વનાથ						
૨૪	મહાવીરસ્વામી						

૧ જે સંધિકરની લાહનમાં પત્રી કે વાસુદેવાદિ લખ્યા છે તે તેમના વિચરતા વસ્ત્રમાં થયેલા સમજવા અને જે નીચે જુદા જાનામાં લખ્યા છે તે તેમનું શાસન ચર્ચતા થયેલા સમજવા.

॥ अथ त्रयस्त्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

तथास्यामवसर्पिण्यां प्रथमश्चक्रवर्त्तिषु । अमूञ्जरत इत्यादि—देवस्य तनुजोऽग्रिमः ॥ १ ॥ सुमंगलाकुक्षिरत्नं पंचचापशतोच्छ्रितः । स्वर्णरुक् चतुरशीति—पूर्वलक्षसुजीवितः ॥ २ ॥ सांधिताशेषपटूखंडः स चादर्श—एहेऽन्यदा । निरंगुलीयकां पश्य—त्र्यंगुलीं पर्यभावयत् ॥ ३ ॥ शरीरासारतां ब्राह्मं च लेभे केवलमुज्ज्वलं । प्रदत्तसाधुवेपथ्वं शक्रेणागत्य वंदितः ॥ ४ ॥ सहस्रैर्दशभी राज्ञां सेवितः स्वीकृतप्रतैः । विद्वत्स्य लक्षं पूर्वाणा—मवाप परमं पदं ॥ ५ ॥ इति भरतः ॥

अयोध्यायां नगर्यां च द्वितीयश्चक्रवर्त्त्यभूत् । स्वर्णवर्णः सार्द्धचतु—र्धनुःशतसमुच्छ्रितः ॥ ६ ॥ द्वासप्ततिपूर्वलक्ष—जीवितः सगराह्वयः । सुमित्रविजयक्षमाप—यशोमत्योस्तनूद्भवः ॥ ७ ॥ अजितस्यार्हतश्चासौ पितृव्यतनयोऽभवत् । यतः सुमित्रविजयो

सर्ग ३३ मो.

आ अंवसर्पिणीमां प्रथमजिनेश्वरना सोटा पुत्र भरत, चक्रवर्तीओमां प्रथम थया. (१) ते सुमंगलादेवीनी कुबिमां रत्नसमान, पांच सो धनुष्य लंचा देहवाळा, सुवर्ण-समान कांतिवाळा अने ८४ लाख पूर्वना आयुवाळा होता. (२) समस्त छ खंड साध्या पछी एकदा आदर्शश्वनमां होता ते बखते हाथनी एक अंगुली मुद्रिकाविनानी देखतां तेमणे शरीरनी असारता भावी अने तरत ज उज्ज्वळ केवलज्ञान पांम्या. शक्रे आधीने मुनिवेष आप्यो अने (ते चारण कर्पा पछी) बांधा. (३-४) चारित्रने स्वीकारेला एवा दश हजार राजाओधी सेवाता ते एक लाख पूर्वसुधी पृथ्वीपर विचरीने परमपदने पांम्या. (५) इति भरतः १.

बीजा चक्रवर्ती सगर नामना अयोध्या नगरीमां थया. ते सुवर्णसमान देहना वर्ण-वाळा, साढाचार सो धनुष्यनी लंचादेवाळा, ७२ लाख पूर्वना आयुवाळा अने सुमित्र-विजय राजा तथा यशोमतीना पुत्र होता. (६-७) ए अजितनाथजीना काकाना पुत्र होता, कारणके सुमित्रविजयनो अजितशत्रु राजा सहोदर हसो. (८) ते पश्य पोताना

જિતશત્રુશ્ચ સોદરૌ ॥ ૮ ॥ સોઽપિ સ્વપુત્રમરણ-પ્રાપ્તવૈરાગ્યવાસનઃ ।
અજિતસ્યાર્હિતઃ પાર્શ્વે પરિવ્રજ્ય શિવં યયૌ ॥ ૯ ॥ ઇતિ સગરઃ ॥

અમૂઢગયાં શ્રાવસ્ત્યાં સમુદ્રવિજયો નૃપઃ । મદ્રા પ્રિયતમા , તસ્ય
મઘવા તનયસ્તયોઃ ॥ ૧૦ ॥ દ્વિચત્વાર્શિશદ્ધ્યર્દ્ધા ધનુર્પાં વપુરુચ્છ્રૂયઃ ।
લક્ષ્ણિ પંચવર્ષાણા-માયુષ્કં ચાસ્ય કીર્તિતં ॥ ૧૧ ॥ સંસારાનિત્યતાં
ધ્યાયન્ જાતૈરાગ્યવાસનઃ । સોઽગાદ્ગૃહીતચારિત્રઃ સ્વર્ગલોકં તૃતીયકં
॥ ૧૨ ॥ ઇતિ મઘવા ॥

કુરુજંગલદેશે ચ હસ્તિનાગપુરે પુરે । કુરુવંશે મહીશોઽમૂ-
દશ્વસેનાહ્વયો મહાન્ ॥ ૧૩ ॥ સહદેવી ચ તન્નાર્યા શીલસૌભાગ્યશાલિની
સનત્કુમારસ્તત્પુત્ર-શ્ચતુર્થશ્ચક્રવર્ત્યભૂત ॥ ૧૪ ॥ અદ્યચ્છ્રાન્યેકચત્વાર્શિ-
શદ્ધનૂપિ સ ઉચ્છ્રૂતઃ । તથા ત્રિવર્ષલક્ષ્યાયુ-ર્જગદુત્કૃષ્ટરૂપવાન્ ॥ ૧૫ ॥
તસ્મિન્નવસરે કોઽપિ સૌધર્મેદ્રસ્ય પર્યદિ । ઈશાનસ્વર્ગવાસ્તવ્યઃ સંગમાશ્રયઃ
સુરોઽવિશત્ ॥ ૧૬ ॥ તત્તેજસા સુરાઃ સર્વે પ્રત્યૂપે તારકા ઇવ । તાર્કિ-
કા ઇવ ષા જૈને વમૂર્વગતતેજસઃ ॥ ૧૭ ॥ ગતે તસ્મિન્ સુરૈઃ સર્વેઃ પૃથઃ

પુત્રોના મરણથી વૈરાગ્ય વાસનાને પામીને અજિતનાથપાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી મોક્ષે
ગયા. (૯) ઇતિ સગરઃ ૨.

શ્રાવસ્તિનગરીમાં સમુદ્રવિજય નામે રાજા હતા. તેને મદ્રા નામે પ્રિયતમા હતી.
તેમના મઘવા નામે પુત્ર (ત્રીજા ચક્રવર્તી) થયા. (૧૦) તેમનું દેહમાન ૪૨૥ ધનુ-
ષ્યનું ને આયુષ્ય પાંચ લાખ વર્ષનું હતું. (૧૧) સંસારની અનિત્યતા ધ્યાતાં વૈરાગ્યવા-
સના ઉત્પન્ન થવાથી તેમણે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અને મરણ પામીને ત્રીજે દેવલોકે દેવ
થયા. (૧૨) ઇતિ મઘવા. ૩.

કુરુજંગલ દેશમાં હસ્તિનાગપુર નગરમાં કુરુવંશમાં અશ્વસેન નામના મહાન્ રાજા
થયા. (૧૩) તેને શીલ સૌભાગ્યશાળી સહદેવી નામે માર્યા હતી. તેના પુત્ર સનત્કુમાર
નામે ત્રીજા ચક્રી થયા. (૧૪) તેમના દેહની ઉંચાઈ ૪૨૧ ધનુષ્યની હતી અને ત્રણ
લાખ વર્ષનું આયુ હતું. જગતમાં ઉત્કૃષ્ટ રૂપવાળા હતા. (૧૫) તે અવસરે સૌધર્મેદ્રની
સમામાં ઈશાનસ્વર્ગવાસી કોઈ સંગમ નામનો દેવ કાર્યપ્રસંગે આશ્વ્યો. (૧૬) તેના
તેજથી સર્વે સૌધર્મકમ્પવાસી દેવો પ્રમાતે તારાની જેવા અને જૈનની પાસે તાર્કીકોની
જેવા તેજવિનાના થઈ ગયા. (૧૭) તે દેવના ગયા પછી સર્વે દેવોએ સૌધર્મેદ્રને

सौधर्मनायकः । जगावयं भवे पूर्वे भावितात्माभवन्मुनिः ॥ १८ ॥ आचामाम्लवर्द्धमानं तत्राकार्पीत्तपो महत् । तेजस्तदनुभावेन विभर्त्ययमनुत्तरं ॥ १९ ॥ स्वामिन्नन्यस्य कस्यापि रूपमस्त्यधुनेदृशं । इति पृष्ठः सुराधीशः शशंसैवमसंशयः ॥ २० ॥ रूपं सनत्कुमारस्य वर्तते चक्रवर्त्तिनः । देवेभ्योऽप्यधिकं नास्मा-दृशां वचनगोचरः ॥ २१ ॥ अश्रद्धधानौ तत्कौचि-द्विप्रीभूयागतौ सुरौ । रूपं दिदृच्छु चक्री च तदासीत्ज्ञानवेशमनि ॥ २२ ॥ अभ्यक्तस्त्यक्तशृंगारो रूपमालोक्य विस्मितौ । तौ प्रत्युवाच द्रष्टव्यं रूपं मयि सभास्थिते ॥ २३ ॥ ततः स्नातोऽलंकृतश्च दृष्टः सिंहासने स्थितः । ताभ्यां विपण्णचित्ताभ्यां तेन पृष्ठे च कारणे ॥ २४ ॥ रोगोत्पत्तिं जगदनु-स्ततः स्वीकृत्य संयमं । सहते स्म गदान् सप्त सप्तवर्ष-शतावधि ॥ २५ ॥ तथोक्तं योगशास्त्रवृत्तौ-कच्छू १ शोष २ ज्वर ३ श्वासा ४-रुचि ५ कुक्ष्य ६ चिवेदनाः ७ । सप्ताधिसेहे पुण्यात्मा सप्त

पूछ्युं के—‘आहुं आहुं अत्यंत तेज केम छे ?’ इंद्रे कह्युं के—‘पूर्वभवे ए भावितात्मा मुनि हता. (१८) ते भवमां तेमणे मोटो आचामाम्लवर्द्धमानतप कयौं हतो तेना प्रभावधी ए देव अनुत्तर तेजने पामेल छे. ’ (१९) करी देवोए पूछ्युं के—‘अ-त्यारे आहुं अपूर्व तेज धीजा कोइतुं छे ?’ आ प्रमाणे इंद्रेने पूछवाधी इंद्रे निशंसतपयणे बह्युं (२०) के—‘हाल सनत्कुमार चक्रीतुं रूप देवो करतां पण अधिक छे, ते अमारे वचनगोचर पण थइ शके तेम नथी अर्थात् अमे पण ते रूपतुं वर्णन करी शकीए तेम नथी. ’ (२१) आ प्रमाणे इंद्रना वचनने नहीं सद्दहीने कोइ बे देव विप्रतुं रूप करी चक्रीपासे तेमतुं रूप जोबा आव्या. ते वखते चक्री स्नानगृहमां हता. (२२) अभ्यंगन करावेतुं हतुं ने शृंगार तजी दीधेला हता. ते वखते तेमतुं रूप जोइने ते आवेल देवो विस्मय पाव्या. तेमने चक्रीए कह्युं के—‘मारुं रूप तो हुं समामां बेठो होउं तयारे जोहुं. ’ (२३) पछी चक्री स्नान करी वस्त्रालंकार धारण करी समामां आवीने बेठा. एटले ते बे विप्रो पण आव्या. तेमने आ वखततुं रूप जोइने विपण्णचित्तवाळा थयेला जोइने चक्रीए कारण पूछ्युं. (२४) एटले तेमणे शरीरमां रोगोत्पत्ति थइ गयानुं कह्युं, तेथी वैराग्य पामीने ते चक्रीए चारित्र ‘ग्रहण कर्तुं अने सात महाव्याधिओ सात सो वर्षसुधी सहन कर्पा. (२५) श्री योगशास्त्रनी वृत्तिमां कह्युं छे के—‘कच्छू १, शोष २, ज्वर ३, श्वास ४, अरुचि ५, कुक्षिवेदना ६, अचिवेदना ७ आ सात व्याधि ते पुण्या-

વર્ષશતાનિ સઃ ॥ ૨૬ ॥ ઉત્તરાધ્યયનવૃત્તેર્યમેવાભિપ્રાયઃ, ઋપિમંડલે તુ—
કંઠૂ ૧ અમત્તસદ્ધા ૨ તિવ્વા વેશ્વણા ૩ અચ્છિ ૪ કુચ્છીસુ ૫ । કાસં
૫ સાસં ચ ૬ જરં ૭ અહિયાસઙ્ગ સત્ત વાસસણ ॥ ૧ ॥ મરણસમાધિપ્રકી-
ર્ણકે તુ—સોલસ રોગાયંકા સહિયા સહ ચક્ષિણા ચંડત્યેણ । વાસસહસ્તા
સત્ત ૩ સામન્નધુરં ઉવગણ્યં ॥ ૧ ॥ સત્તવર્ષસહસ્તાણ્યગ્રાદશ રોગાનધિ-
સદ્ધોતિ તુ ઉત્તરાધ્યનદીપિકાયાં. શક્રપ્રશંસાઽશ્રદ્ધાના—ત્પુનર્દેવૈઃ પરીક્ષિતઃ ।
પ્રાપ્તશ્ચિકિત્સાનાકાંક્ષી તૃતીયં સ્વર્ગમુત્તમઃ ॥ ૨૭ ॥ ઇતિ સનત્કુમારઃ ॥

શ્રીશાંતિઃ પંચમશ્વક્રી પષ્ઠઃ કુંથુજિનેશ્વરઃ । અરોઽર્હન્ સત્તમ-
સ્તેવાં ચરિતં પ્રાપ્તિરૂપિતં ॥ ૨૮ ॥

હાસ્તિનાખ્યે પુરેઽનંત-વીર્યોઽમૃત્યુધિવીપતિઃ । રેણુકાયાઃ સ્વસા
તસ્ય પ્રિયાભૂજિતશત્રુજા ॥ ૨૯ ॥ તસ્મિન્નવસરે દુઃસ્થો વિપ્રો વ્યુચ્છિ-
ન્નવંશકઃ । અગ્નિનામા અમન્ પ્રાપ તાપસાશ્રમમેકદા ॥ ૩૦ ॥ સુતત્વેના-
બ્રહ્મીર્ધ્નિ જમઃ કુલપતિશ્ચ તં । તતઃ સ જમદગ્ન્યાખ્ય—સ્તાપસોઽમૂન્મહા-

ત્માય સાત સો વર્ષ સુધી સહન કર્યા. (૨૬) શ્રી ઉત્તરાધ્યયનવૃત્તિનો પણ આ અભિ-
પ્રાય છે. ઋપિમંડલમાં તો—કંઠૂ ૧, અમત્તસદ્ધા—અરુચિ ૨, ત્રીજા અચિવેદના ૩, ત્રીજા
કુચ્છિવેદના ૪, કાસ ૫, શ્વાસ ૬ ને જર ૭—આ વ્યાધિઓ સાત સો વર્ષસુધી સહન
કર્યા. એમ કહેલ છે. ઘડી મરણમમાધિપ્રકીર્ણકમાં ‘ અમણપણાની ધુરાને પ્રાપ્ત થયેલા
ચોથા ચક્રીય સાત હજાર વર્ષ સુધી સોઠ રોગાંતક (મહારોગ) સહન કર્યા ’—એમ
કહેલ છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયનની દીપિકામાં તો ‘ સાત હજાર વર્ષસુધી અઘાર રોગને સહન
કર્યા ’ એમ કહ્યું છે. ફરીને પાઠી દ્વંદ્વે ચક્રીની પ્રશંસા કરી તેને નહીં સદ્દીને આવેલા
દેવે કોઈ પણ પ્રકારની વ્યાધિની ચિકિત્સાને તે ચક્રી હચ્છંતા નથી એ વાતની પરીવા
કરી. તે ચક્રી મૃત્યુ પામીને ત્રીજા સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થયા. (૨૭) ઇતિ સનત્કુમારઃ ૪

શ્રી શાંતિનાથ પાંચમા ચક્રી, શ્રી કુંથુનાથ છઠ્ઠા ચક્રી અને શ્રી અરનાથ સાતમા
ચક્રી થયા. તેમનું ચરિત્ર પૂર્વે નિરૂપણ કરેલ છે. (૨૮) ૫-૬-૭

હસ્તિનાપુર નામના નગરમાં અનંતવીર્ય નામે રાજા થયા. જિતશત્રુ રાજાની પુત્રી
રેણુકાની વહેન તેની રાણી થઈ. (૨૯) તે અવસરે અગ્નિ નામનો દુઃસ્થી અને વ્યુચ્છિન્ન
વંશવાલો વિપ્ર એકદા મમતો મમતો કોઈ તાપસના આશ્રમમાં આવ્યો. (૩૦) ત્યાંના

तपाः ॥ ३१ ॥ जैनशैवौ तदा वैश्वा-नरधन्वंतरी सुरौ । विवदंतौ नृलो-
कं चा-गतौ धर्मं परीक्षितुं ॥ ३२ ॥ परीक्षणीयो जैनेषु प्रथमं दृश्यतेऽत्र
यः । परीक्ष्यस्तापसप्रष्ठः शैवेष्वित्यत्र संगरः ॥ ३३ ॥ तदा भावयतिः
पद्म-रथाख्यो मिथिलापतिः । गुरुश्रीवासुपूज्यांते गच्छन् व्रतजिघृक्षया
॥ ३४ ॥ प्रातिलोमानुलोमाभ्या-मुपायैर्विविधैरसौ । परीक्षितो न चुक्षोभ
पवनैरिव मंदरः ॥ ३५ ॥ अगातां तौ ततो देवौ जमदग्निं परीक्षितुं ।
चटकौ दंपती भूत्वा तस्य इमश्रुण्यतिष्ठतां ॥ ३६ ॥ अनुमन्यस्व मां
कांते गत्वाऽयामि हिमालयं । इत्युचिन्नासं चटकं चटकाथैवमब्रवीत् ॥ ३७ ॥
द्रुतं नैति भवानन्य-कांतासक्तः स्वभावतः । लंपटानां कुतो मोक्षः-परस्त्री-
नागपाशतः ॥ ३८ ॥ स स्माहावश्यमेष्यामि न चेद्गोघातपातकैः ।
गृह्येऽथवा विनश्यामि पापैर्विश्वस्तघातिनां ॥ ३९ ॥ चटकोचे प्रिया-
लीकैः पर्याप्तं शपथांतरैः । तापसस्यास्य पापेन गृह्येऽहमिति शप्यतां
॥ ४० ॥ ततः स तापसः क्रुद्धः खगौ धृत्वा करेण तौ । उवाच

कुलपति जमे ते अग्निने पुत्रपणे ग्रहण कर्षो. त्पारथी ते जमदग्नि नामनो महातप करनारो
तपस्वी थयो. (३१) जैनधर्मी ने शैवधर्मी एवा वैश्वानर ने धन्वंतरी नामना वे देवो
परस्पर वाद करता धर्मेनी परीक्षा करवा माटे मनुष्यलोकमां आग्या. (३२) जैनमां
जे प्रथम एटले धर्मेनी शरुआतवाळो देखाय तेनी परीक्षा करवी अने पछी शैवधर्मी ताप-
समां जे श्रेष्ठ गणाता होय तेनी परीक्षा करवी एवो निर्णय कर्षो. (३३) ते वखते भाव-
यति एवो मिथिलापति पद्यरथ नामनो राजा श्रीवासुपूज्य गुरुनी पासे व्रत लेवानी
इच्छाथी जतो हतो. (३४) तेनी ए देवोए अनुलोम-प्रतिलोम एवा विविध उपायोवडे
परीक्षा करी, पण ते पवनवडे मेरुपर्वत चलित न थाय तेम चलित थया नहीं. (३५)
पछी ते देवो जमदग्निनी परीक्षा करवा गया अने चकला चकलीनुं रूप करी तेनी दाढीमां
रक्षा. (३६) तेमांथी चकलो बोल्पो के- 'हे कांता ! मने रजा आप. हुं हिमालय जइने
पाछो तरत आवीश' आम कहेता चकलाने चकलीए कहुं (३७) के- 'स्वभावथी ज अन्य
कांतामां आसक्त एवा तमे उतावळा पाछा न आवो, केमके लंपटो परस्त्रीरूपी नागपाश-
मांथी शी रीते छुटी शके ? ' (३८) एटले चकलो बोल्पो के- 'हुं अवश्य आवीश. जो
न आहुं तो गौहत्यानुं पातक मने लागे अथवा विश्वासघातीना पापथी मारो विनाश थाय.'
(३९) त्यारे चकली बोली के- 'हे प्रिय ! बीजा सोगन लेवाथी सयुं. आ तापसनुं पाप मने
लागे एवा सोगन खाओ.' (४०) आ प्रमाणे सांभळीने ते तापस क्रोधायमान थयो अने बंने

मयि किं पाप—मीढगाजन्म सुव्रते ॥ ४१ ॥ ऊचतुस्तौ खगौ पापं पापैर्ब
किमतः परं । अनुत्पादितपुत्रेण यत्त्वया चर्यते तपः ॥ ४२ ॥ ततो भ्रष्ट-
मनाः सोऽभू—स्त्रीपाणिग्रहणोत्सुकः । मिथ्यादृशां हि वैराग्यं कुलटाचि-
त्तचंचलं ॥ ४३ ॥ अखिद्यत सुरो धन्वं—तरिस्तं वीक्ष्य तादृशं । 'किमे-
भिस्तापसैर्मूढै—रित्यभूदयमार्हतः ॥ ४४ ॥

भूरिकन्यं ययाचेऽसौ जितशत्रुमृपिर्नृपं । स्वामिच्छंतीं ददामीति
सोऽवादीच्छापभीरुकः ॥ ४५ ॥ चामं भिच्चाचरं वीक्ष्य निखिलाः कृत-
धूत्कृतीः । कुञ्जीचक्रेऽसकौ शापा—देकोनं कन्यकाशतं ॥ ४६ ॥ रेणु-
क्रीडापरां लब्ध्वा रेणुकानामकन्यकां । फलैः प्रलोभ्य मामेया वृणोती-
त्यवदन्मृपं ॥ ४७ ॥ नृपेण दत्तामादाय तां प्रसन्नः परा अपि । वदुः
कन्याः पटूकृत्य वने नीत्वा पुपोष तां ॥ ४८ ॥ तातवत्परिपोष्यापि

पक्षीने हाथवडे पकड़ी कहुं के—' जन्मथी मांडीने ब्रतचारी एवा मारामां शुं एवुं पाप
छे के चकलीए ए पाप लेवालुं कहुं ? ' (४१) एटले ते बंने पक्षी बोल्या के—' हे
पापयि ! आथी बधारे पाप क्युं छे के तमे पुत्रोत्पत्ति कर्षा सिधाय तप तपो छो ? '
(४२) आ प्रमाणे पक्षीओना बचनो सांभळी तापसलुं मन चलित थयुं अने ते कोइ
पण स्त्रीसाथे पाणिग्रहण करवाने उत्सुक थया, कारण के मिथ्यास्त्रीनो वैराग्य कुल-
टाना चित्त जेवो चंचल होय छे. (४३) जमदग्निनी आ प्रमाणे स्थिति जोइने धन्वंतरी
देव खेद पाम्यो अने विचार्युं के—' आ मूढ एवा तापसोधी शुं ? अर्थात् एओमां वास्तविक
धर्म जयातो नथी ' आम विचारीने ते श्रावक थयो. (पक्षी बंने देव स्वर्गे गया). (४४)

अही जमदग्निए घणी कन्यावाळा जितशत्रु राजा पासे जइने एक कन्यानी मागणी
करी एटले तेना शापथी मय पामता राजाए कहुं के—' जे कन्या तमने इच्छशे ते
आपीश. ' (४५) परंतु आ दुर्बल भिच्चाचरने जोइने बधी कन्याओए शुषुकार कर्षो
एटले ए तापसे एक ऊणी सो (९२) कन्याओने शापवडे कुबड़ी करी दीधी. (४६)
पक्षी धूलमां क्रीडा करती सौंथी नानी रेणुका नामनी कन्याने फळवडे लोमाचीने आ
मने इच्छे छे एम तेथे राजाने कहुं. (४७) एटले राजाए तेने आपी. तेने लइने प्रसन्न
थयेला ते तापसे कुबड़ी करेली बधी कन्याओने पाळी यथास्वरूप करी अने रेणुकाने
लइने ते धनमां—पोताना आथममां आव्यो. त्यां ते तेनुं पोषण करवा लाग्यो.
(४८) पितानी जेम परिपालन कर्षा छतां कामने बश एवो अने अंगो

सोऽथ कामवशंवदः । जरन्नरीरमद्वालां श्लथांगोऽप्यश्लथस्पृहः ॥ ४९ ॥
 ऋतुकालेऽथ तेनोक्ता सा बाला त्वत्कृते चरुं । साधयामि यतस्ते स्या-
 च्छंदनो ब्राह्मणोत्तमः ॥ ५० ॥ सावगू द्वौ साधय चरु तत्र ब्राह्मः कृते
 मम । अन्यः क्षात्रोऽनंतवीर्य—प्रियाया मत्स्वसुः कृते ॥ ५१ ॥ साधितौ
 द्वौ चरु तेन ब्राह्मक्षत्रमहोनिधी । ततः साऽर्चितयच्चित्ते रेणुका दीर्घया
 दृशा ॥ ५२ ॥ मा भूत्सुतोऽपि मे मद्र—दारण्यो हरिणादिवत् । ध्यात्वेति
 स्वयमादस्ता क्षात्रतेजःकरं चरुं ॥ ५३ ॥ द्वितीयं चापरा तेन जातौ
 कुलविलक्षणौ । रामः पुत्रो रेणुकायाः परस्याः कृतवीर्यकः ॥ ५४ ॥

। कोऽपि विद्याधरो अष्ट—नभोगतिरूपासितः । रामेण विद्या तद्वत्ता
 पार्श्वी साधिता क्रमात् ॥ ५५ ॥ स्वसृप्रेम्णान्यदा चागा—द्रेणुका
 हस्तिनापुरे । भुक्ता चानंतवीर्येण श्याली जातसुताप्यभूत् ॥ ५६ ॥
 ससुतामपि तां निन्ये जमदग्निर्निजं गृहं । कुद्धश्च पशुरामस्तां सर्द्धिभां
 मातरं न्यहन् ॥ ५७ ॥ तद्भगिन्योदितं पत्ये कुद्धोऽथानंतवीर्यराट् ।

शिथिल थपेल छतां जेनी स्पृहा शिथिल थइ नयी एवो ते इद्ध तापस ते बाळानी
 साथे कामक्रीडा करवा लाग्यो. (४९) अन्यदा ऋतुकाळे तापसे ते बाळाने कहुं के-
 'तारे माटे एक चरु साधुं के जेथी तने ब्राह्मणोत्तम पुत्र थाय.' (५०) एटले ते रेणुका
 बोली के 'तमे थे चरु साधो, तेमां ब्राह्मचरु मारे माटे अने क्षात्रचरु अनंतवीर्यनी
 प्रिया मारी बहेनने माटे.' (५१) आम कहेवाची तेणे ब्राह्म अने क्षत्रना तेजना निधान
 समान थे चरु साध्या. ए वखते रेणुका दीर्घदृष्टिची विचारवा लागी (५२) के- 'मारी
 पुत्र पण मारी जेम वनमां रहेनारो हरिणादिक जेवो न थाओ' आम विचारिने क्षात्रतेज
 करनार चरु पोते ग्रहण कर्यो (५३) अने बीजो पोतानी बहेनने आप्यो तेथी कुळमां
 विलक्षण एवा बनेने पुत्र थया. रेणुकानो पुत्र राम नामनो थयो अने तेनी बहेनने
 कृतवीर्य नामनो पुत्र थयो. (५४)

अन्यदा कोइ विद्याधर आकाशगमन करतां अष्ट थयेलो भूमिपर पडेलो तेनी
 रामे सारी रीते उपासना (चाकरी) करी, तेथी तेणे रामने पार्श्वी (परशु संबंधी) विद्या
 आपी. तेणे अनुक्रमे ते विद्या साधी. (५५) बहेनना प्रेमथी अन्यदा रेणुका हस्तिना-
 पुरमां आधी. त्यां अनंतवीर्ये ते श्यालीने योगवी अने तेने पुत्र पण थयो. (५६)
 जमदग्नि पुत्रसहित तेने पोताना आश्रममां लइ गयो. तेने जोइ क्रोध पामेला परशुरामे
 पुत्रसहित माताने इथी नाखी. (५७) आ वात रेणुकानी बहेने पोताना पति अनंत-

ीडनार्थं गते रामे द्राग्ममर्दं तदाश्रमं ॥ ५८ ॥ ततश्च पशुरामेणा—नंत-
वीर्यो निपातितः । कृतवीर्यस्ततस्तस्य पदेऽभूत्पृथिवीपतिः ॥ ५९ ॥
तेन क्रुद्धेन नीतश्च जमदग्निर्यमालयं । रिपोस्ताते हते स्वस्य तातदुःखं
हि शाम्यति ॥ ६० ॥

ततश्च पशुरामेण प्रज्ज्वलत्पशुतेजसा । कृतवीर्यः क्षयं नीतो नि-
खिलैः क्षत्रियैः सह ॥ ६१ ॥ कृतवीर्यप्रिया तारा ततो गुर्वी पलायिता ।
कृपया तापसैस्त्राता स्वाश्रमे भूमिवेशमनि ॥ ६२ ॥ क्रमाच्चतुर्दशस्वप्न-
सूचितोऽस्याः सुतोऽभवत् । चत्वाद भूमिमित्युक्तः सुभूम इति
तापसैः ॥ ६३ ॥

हस्तिनापुरसाम्राज्यं रामः स्वीकृत्य भूतलं । निःक्षत्रियं सप्तवारां-
श्चकार क्रोधदुर्धरः ॥ ६४ ॥ अन्यदा क्षत्रियान्वेषी सुभूमालंकृताश्रमे ।
जगाम रामस्तत्रास्य जज्वाल परशुः क्रुधा ॥ ६५ ॥ कोऽप्यत्र क्षत्रियोऽ-
स्तीति पृष्टः कुलपतिर्जगौ । तापसाः क्षत्रियाः संती—त्युक्तेऽसौ व्यरम-

वीर्येने करी एटले क्रोधापमान थयेला तेणे राम क्रीडा करवा माटे बहार गयेल ते वखते
त्यां जडने तस्काळ तेनो आश्रम तोडीफोडी नाख्यो. (५८) ए वात जाखीने पशुरामे
अनंतवीर्येने मारी नाख्यो एटले तेने स्थानके कृतवीर्य पृथ्वीपति (राजा) थयो. (५९)
ते कृतवीर्ये क्रोधापमान थडने जमदग्निने मारी नाख्यो. 'शत्रुना पिताने हणवाथी
पोतानुं पितसंबंधी दुःख शांत थाय छे'. (६०)

पक्षी जाज्वल्यमान पशुना तेजथी पशुरामे कृतवीर्येने मारी नाख्यो. ते साथे समग्र
क्षत्रीओने पण मारी नाख्या. (६१) ते वखते कृतवीर्यनी स्त्री तारा सगर्मा हती ते
भागी गइ. तेने कोइ तापसे कृपावडे पोताना आश्रमना भोंषरामां राखीने तेनुं रक्षय
कर्णु. (६२) अनुक्रमे तेने चौद स्वप्नसूचित पुत्र थयो. ते बाण्यावस्थामां माटी खावा
लाग्यो तेथी तापसोए तेनुं नाम सुभूम पाह्युं. (६३)

अहीं पशुरामे हस्तिनापुरनुं राज्य स्वीकारीने दुर्धर क्रोधावाळा तेणे सात बार निःक्षत्रिय
(क्षत्रीविनानी) पृथ्वी करी. (६४) अन्यदा क्षत्रियोने शोधतो राम सुभूमथी अलं-
कृत आश्रममां आण्यो. त्यां तेनी पशु के जे क्षत्रियने देखीने जाज्वल्यमान थती हती ते
क्रोध करीने जाज्वल्यमान थइ. (६५) एटले तेणे कुलपतिने पूछ्युं के—'अहीं कोइ
पण क्षत्रिय छे ?' कुलपतिए कहुं के—'आ तापसो क्षत्रियो ज छे.' आम कहेवाथी

સ્કુધઃ ॥ ૬૬ ॥ હતાનાં ચત્રિયેંદ્રાણાં દંષ્ટ્રિકાભિરવીભરત્ । સ્થાલમેકં
મહદ્રામઃ સંગ્રામોદ્રામદોર્મદઃ ॥ ૬૭ ॥ ય ઇતાઃ પાયસીભૂતાઃ મોહ્યતે
સ ત્વદંતકઃ । ઇતિ નૈમિત્તિકેનોક્તો રામસ્તન્નિર્ણિનીપયા ॥ ૬૮ ॥ અવા-
રિતં પુરે સત્રા-ગારં નિર્માય તત્ર ચ । દંષ્ટ્રાસ્થાલાંકિતં સિંહા-સનમા-
દાવતિષ્ઠિપત્ ॥ ૬૯ ॥

વિદ્યાધરો મેઘનાદઃ સુતાં પદ્મશ્રિયં દદૌ । સુભૂમાય નિમિત્તજ્ઞ-ગિરા
તં ચક્રિણં વિદન્ ॥ ૭૦ ॥ સુભૂમસ્તાતદ્વૃત્તાંતં જ્ઞાત્વા ગદિતમંબયા । ક્રુદ્ધો
રામં સંજિહીર્ષુ-દ્રાગ્ ચયૌ હસ્તિનાપુરં ॥ ૭૧ ॥ ગત્વા સિંહાસને તસ્મિ-
ન્નિપણ્ણઃ સિંહશાવધત્ । દંષ્ટ્રાસ્તાઃ પાયસીભૂતા બુભુજે ચ ભુજોર્જિતઃ
॥ ૭૨ ॥ હતેષુ મેઘનાદેન તદારક્ષિદ્વિજાતિષુ । રામોઽપ્યાગા-
ત્તત્ર કાલ-દૂતાહૂત ઇવ દ્રુતં ॥ ૭૩ ॥ મુક્તઃ સુભૂમે રામેણ પરશુઃ પ્રજ્જ્વ-
લન્નપિ । સ્વયમેવ શશામાશુ ન્યાયભાજીવ દુર્જનઃ ॥ ૭૪ ॥ ચક્રરક્ષી-

તેનો ક્રોધ વિરામ પામ્યો. (૬૬) સંગ્રામોને વિષે ઉદામ દોર્મદવાળાં પર્શુરામે પોતે
હથેલા ચત્રિયેંદ્રોની દાઢાઓએ એક મોટો થાઠ મર્યો. (૬૭) ‘ જેના જોવાથી આ
દાઢાઓ ધીર જેવી થઈ જશે અને તે ધીરનું જે મોજન કરશે તે તને મારનાર થશે ’
એમ નૈમિત્તિકે કહેલું હોવાથી રામે તેનો નિર્ણય કરવા માટે તે નગરમાં એક અવારિત
એવી કોઈને અટકાવત નહીં કરનારી દાનશાળા શરૂ કરી અને તેના મુખદ્વારપાસે જ
એ દાઢાવાળા સ્થાલયુક્ત એક સિંહાસન સ્થાપન કર્યું. (૬૮-૬૯)

અહીં મેઘનાદ નામના વિદ્યાધરે નિમિત્તજ્ઞની વાણીથી સુભૂમને ચક્રી થનાર જાણીને
પોતાની પદ્મશ્રી નામની પુત્રી તેની સાથે પરણાવી. (૭૦) પોતાની માતાના કહેવાથી
પોતાના પિતાસંબંધી વૃત્તાંત જાણીને ક્રોધાયમાન થયેલ સુભૂમ પર્શુરામને હથેલા માટે
એકદમ હસ્તિનાપુર મર્યો. (૭૧) તે દાનશાળાપાસે મર્યો અને ત્યાં સિંહાસન પડેલું
જોઈને સિંહના ચાઠકની જેમ તેની ઉપર બેઠો. તેના જોવાથી જ દાઢા ધીરરૂપ થઈ ગઈ
પટલે યલ્લવાન ઘુઝાવાળો તે ચર્ધી ધીર હાઈ મર્યો. (૭૨) મેઘનાદ તેની સાથે આવેલો
હતો તેણે તે દાનશાળાના રક્ષક બ્રાહ્મણોને મારી નાખ્યા. એ દક્ષીણ જાણીને કાઠદૂતે
નોલાવ્યો હોય તેમ પર્શુરામ તરત જ ઉતાવળે ત્યાં આવ્યો. (૭૩) આવતાં વેંત જ તેણે
જાણવ્યમાન પર્શુ સુભૂમઉપર ધૂકી; પરંતુ ન્યાયવાન પાસે દુર્જન શાંત થઈ જાય તેમ તે
સ્વયમેવ શાંત થઈ ગઈ. (૭૪) પટલામાં તો ચક્રરત્નપથે પરિણમી ગયેલ થાઠરૂપચક્ર

ભવત્સ્થાલં સુભૂમપ્રેરિતં તતઃ । શિરશ્ચિચ્છેદ રામસ્ય પુણ્યતઃ કિં ન સંભવેત્ ॥ ૭૫ ॥

ત્રિઃસપ્તકૃત્વો નિર્વિપ્રં સ ચકાર મહીતલં । વૈરનિર્યાતનં કુર્વ-શ્ચિ-
ગુણં મત્સરોલ્લવણઃ ॥ ૭૬ ॥ નિર્જિતાશેપપદ્મચંદ્રઃ સ ચંદ્રક્રોધદુર્ધરઃ ।
વિપ્રઘાતાશ્ચિવવૃત્તે ન મનાગપિ નિર્દયઃ ॥ ૭૭ ॥ સોઽન્યદા ધાતકીચંદ્ર-
મરતં જેતુમુત્સુકઃ । નિવારિતોઽપિ મંત્ર્યાચૈ-ર્મૃશં દુઃશકુનૈરિવ ॥ ૭૮ ॥
રત્નેન ચર્મણાંભોધિં તરીતુમુપચક્રમે । અમૃચ બુદ્ધિર્દેવાનાં ચર્મરત્નભૃતાં
તદા ॥ ૭૯ ॥ વિશ્રત્યેવેદમન્યેઽમી વિશ્રામ્યામિ ચ્ચણં ત્વહં । યુગપાશ્ચિત-
યિત્વેતિ સર્વેસ્તન્મુમુચે શ્લથં ॥ ૮૦ ॥ તતઃ સ ચર્મણા તેન પાપેનેવ
ગરીયસા । મમજ્ઞ વાહ્લેં દેહેન દુર્ગતાવાત્મના પુનઃ ॥૮૧॥ તથોક્તં-તુર્યા-
ત્કપાયાત્પંચત્વં પ્રાપ્ય પદ્મચંદ્રભૂપતિઃ । સસમં નરકં પ્રાપ-વદ્યમશ્ચક્રવ-
ર્ત્યસૌ ॥૮૨॥ અષ્ટાવિંશતિકોદંડો-તુંગદેહોઽયમીરિતઃ । પટ્ટિવર્પસહસ્રાયુ-
શ્ચામીકરતનુચ્યુતિઃ ॥ ૮૩ ॥ ઇતિ સુભૂમઃ ॥

સુભૂમે રામ ઉપર મૂક્યું, તેથી રામનો શિરચ્છેદ થઈ ગયો. ‘ પુણ્યથી શું સંભવતું નથી ? ’ (૭૫)
પછી તે સુભૂમે ત્રણ સપ્તક એટલે ૨૧ વાર પૃથ્વીતલને જાક્ષણરહિત કર્યું. ‘ ત્રીજા
રોપથી વૈરનું નિર્યાતન ત્રણગણો થદલો વાઢે ત્યારે થાય છે. ’ (૭૬) પ્રચંદ્ર ક્રોધથી
દુર્ધર ઇવો તે નિર્દય સુભૂમ સમસ્ત છ ચંદ્રને સાધ્યા છતાં વિપ્રના ઘાતથી કિંચિત્ પણ
નિવત્ત્યો (પાછો વળ્યો) નહીં. (૭૭) અન્યદા ધાતકીચંદ્રના મરતને જીતવાને તે
ઉત્સુક થયો. દુઃશકુનની જેમ મંત્રી વગેરે બહુ રીતે વાર્તા છતાં ચર્મરત્નવડે લણસમુદ્ર
તરી જવાને તે તૈયાર થયો. (અને થયું ભરકર ચર્મરત્નપર ચઢાવીને ચામ્યો) તે વચ્ચે
ચર્મરત્નને ઉપાહનારા દરેક દેવોની આવી બુદ્ધિ થઈ (૭૮-૭૯) કે-‘ આ રત્નને ઘીના
દેવો ઉપાડે છે તેથી હું ચણમાત્ર વિસામો લઉં. ’ આ પ્રમાણે સમકાલે સર્વે (હજારે) દેવોની
ઈવી બુદ્ધિ થવાથી ઘણા દેવોએ તે ચર્મરત્ન છોડી દીધું. (૮૦) મહાપાપથી જેમ
સંસારસમુદ્રમાં ઢૂંચી જાય તેમ તે ચર્મરત્નસહિત સુભૂમ ચક્રી શરીરવડે સમુદ્રમાં ઢૂંચી
ગયો અને આત્માવડે નરકમાં ગયો. (૮૧) કહ્યું છે કે-‘ ચોથા કપાય (અનંતાનુબંધી
લોમ) થી છ ચંદ્રનો રાજા આઠમો ચક્રવર્તી સુભૂમ સાતમી નરકે ગયો. ’ (૮૨)
તે અઠાવીશ ધનુષ્ય ડંચા દેહવાઢો, સાઠ હજાર વર્પના આયુવાઢો અને સુવર્ણ જેવી
દેહની કાંતિવાઢો હતો. (૮૩) ઇતિ સુભૂમઃ ૮

आसीद्वाणारसी नाम काशीदेशे महापुरी । तत्र पद्मोत्तरो नाम राजा
ज्वाला च तत्प्रिया ॥८४॥ अत्र-जन्म विणीय १ अउज्झा २ सावस्थी ३
पंच हस्तिणपुरंमि ८ वाणारसि ९ कंपिल्ले १० रायगिहे चैव ११ कंपिल्ले
१२ ॥ १ ॥ इत्यावश्यकनिर्युक्त्यभिप्रायेण नवमस्य चक्रिणो वाणारसी
जन्मपुरी प्रतीयते, श्रीशांतिसूरिकृताष्टादशोत्तराध्ययनवृत्तौ त्वस्य कुरु-
देशे हस्तिनागपुरमुक्तमस्तीति ज्ञेयं.

विष्णुनामा तयोः पुत्रो हर्यचस्वप्नसूचितः । महापद्मः परश्चक्रि-
सूचकस्वप्नसूचितः ॥८५॥ तदोज्जयिन्यां श्रीवर्मो राजा तस्य पुरोहितः ।
नमुचिर्नाम मिथ्याह-गभूतस्मिन् पुरेऽन्यदा ॥ ८६ ॥ मुनिसुव्रतनाथ-
स्य विनेयः सुव्रताह्वयः । सूरिर्भूरिपरीवारो विहरन् समवासरत् ॥ ८७ ॥
गच्छतस्तन्नमस्यार्थं पू-र्जनान् वीक्ष्य भूपतिः । उपाचार्यमुपेयाय युक्तो
नमुचिनामुना ॥ ८८ ॥ वदन् वितंडावादेन नमुचिर्गुरुभिस्सह । शिष्येण
लघुनैकेन सद्यो वादे पराजितः ॥ ८९ ॥ विलक्षीभूतवदन-स्ततो द्विष्टः

काशी देशमां वाणारसी नामे मोटी नगरी हती. त्यां पद्मोत्तर नामे राजा हता अने
ज्वाला नामे तेनी प्रिया हती. (८४) अही ' चक्रिणो जन्म विनीता १, अयोध्या २
ने आवस्तिमां ३, पांच चक्रीनो हस्तिनापुरमां-४-५-६-७-८, पक्षी वाणारसी ९,
कांपिल्य १०, राजगृही ११ अने कांपिल्य १२ मां समजवो.' आ प्रमाणे आवश्यकनिर्यु-
क्तिना अभिप्रायथी नवमा चक्रीनी जन्मपुरी वाणारसी होवालुं प्रवति थाय छे, परंतु श्री
शांतिसूरिकृत उत्तराध्ययनवृत्तना १८ मा अध्ययननी वृत्तिमां तो एनो जन्म कुरुदेशमां
हस्तिनापुर नगरमां कहा छे.

पद्मोत्तर ने ज्वाळानो प्रथम पुत्र सिंहस्वप्नसूचित विष्णु नामनो ययो अने पक्षी बीजो
पुत्र चक्रवर्तिना जन्मसूचक चौद स्वप्नवडे महापद्मनामे ययो. (८५) ते वखते उज्जयिनीमां
श्रीवर्म नामे राजा हतो. तेने नमुचि नामे प्रधान हतो ते मिथ्याहट्टि हतो. अन्यदा ते
नगरमां मुनिसुव्रतस्वामीना शिष्य सुव्रत नामना आचार्य धन्वा परिवार सहित विचरता विचा-
रता समवसरयो. (८६-८७) तेने वंदन करवा माटे नगरजनोने जता जोहने राजा नमुचि
प्रधानसहित त्यां गयो. (८८) त्यां गुरुनी साथे वितंडावादवडे वाद करतां नमुचिने
जोहने एक लघुशिष्ये थोडा वखतमां ज तेने वादमां पराजित कयो. (८९) एटले
विरुद्धा मुखवाळो थहने ते पोताने स्थाने गयो. पक्षी दृष्ट बुद्धिवाळो अने द्वेषी एवो ते

स दुष्टधीः । मुनीन् हंतुं गतो रात्रौ देवेन स्तंभतो दृढं ॥ ९० ॥ प्रातर्नृ-
पादिभिल्लोकैर्दृष्टः कष्टेन मोचितः । धिक्कृतो ह्रीविलक्षास्यः स ययौ
हस्तिनापुरं ॥ ९१ ॥ मंत्री जातो महापद्म-युवराजस्य तत्र सः । जग्राह
सिंहसामंतं दुष्टं जनपदद्रुहं ॥ ९२ ॥ ततो वरं वृणीष्वेति महापद्मोऽब्र-
वीदमुं । स स्माहास्तु वरः कोशे याचिष्येऽवसरे विभो ! ॥ ९३ ॥

ततो महापद्ममात्रा-ऽकारि जैनरथो महान् । लक्ष्मीनाम्न्या सपत्न्या
च शैव्या ब्राह्मरथोऽत्र च ॥ ९४ ॥ आदावुत्सवमाश्रित्य विवादे प्रसूते
तयोः । द्वयोः साम्याय भूपस्तौ रथौ द्वावप्यवारयत् ॥ ९५ ॥ महापद्म-
स्ततोऽध्यासी-द्विग्मां जातमनर्थकं । मयि सत्यपि यन्मातु-र्हतो रथ-
मनोरथः ॥ ९६ ॥ अहो ममापि न मनाग् पित्रा दाक्षिण्यमीक्षितं ।
इति देशांतरं द्रष्टुं स मानी निरगात्ततः ॥ ९७ ॥ यदि राज्यमहं लप्स्ये
तदा मातुर्मनोरथं । पूरयिष्यामि निर्माय क्षमामर्हच्चैत्यमंडितां ॥ ९८ ॥

नम्रचि रात्रे गुरुमहाराजने हण्णवा गयो, एटले देवे तेने दृढपणे स्तंभित करी दीघो. (९०)
प्रभाते राजाविगेरे लोकोए ते स्थितिमां तेने जोयो अने महाकष्टे छुटो कराव्यो. अही
धिकार पामेलो अने लज्जावडे विलक्ष वदनवाळो धयेलो ते उज्जयिनी छोडीने हास्तिनापुर
गयो. (९१) त्यां ते महापद्म युवराजनों मंत्री थयो. त्यां रखो सतो ते ते देशनो द्रोह
करनारा सिंह नामना दुष्ट सामंतने बांधी लाव्यो. (९२) तेना पराक्रमथी तुष्टमान
धयेलो महापद्मकुमार ' वर माग ' एम तेने कहुं. ते बोण्यो के- ' हाल थो हे स्वामी ! ए
वर मंडारमां राखो, अवसरे मागीश. ' (९३)

हवे महापद्मनी गाताए एक जैनरथ यणो मोटो कराव्यो अने तेमनी सपत्नी शैव-
धर्मी लक्ष्मी नामे हती तेणे ब्राह्मरथ कराव्यो. (९४) ते रथने फेरववानो प्रथम उत्तमव
करवानी धंने राणीभोए आग्रहपूर्वक मागणी करी एटले राजाए समानता जाळववा माटे
धंनेना रथनो महोत्सव वंध रखाव्यो. (९५) ते वसूते महापद्म विचारवा लाग्यो के-
' निरर्थक जन्मेलो एवा मने धिक्कार छे के मारी हयाति छतां मारी मातानो मनोरथ
हणाइ गयो ! (९६) अहो ! मारा पिताए मारुं काई पण दाक्षिण्य साचव्युं नही. ' एम
विचारिने मानी एवो महापद्म देशांतर जोवानी इच्छाथी त्यांथी नीकळी गयो (९७)
अने विचार्युं के- " जो हुं राज्य पामीश तो प्रथम मातानो मनोरथ पूर्ण करीश अने
आ पृथ्वी जिनचैत्योवडे मंडित करीश अर्थात् संख्याबंध जिनचैत्यो करावीश. " (९८)

ધ્યાયન્નિતિ ભુવિ શ્રામ્યન્ સ લેભે વિવિધાઃ શ્રિયઃ । નિધાનાનિ નવ પ્રાપ રત્નાનિ ચ ચતુર્દશ ॥ ૧૧ ॥ સાધયિત્વા ચ પદ્મં—રાજ્યં પ્રાજ્ય-પરાક્રમઃ । હસ્તિનાપુરમાગત્ય સ નનામ પિતુઃ પદૌ ॥ ૧૦૦ ॥ સ્ત્રીરત્નં ચાસ્ય મદના—વલી નાગવતીભવા । જનમેજયરાજસ્ય સુતા ચંપા-પતેરભૂત ॥ ૧ ॥

સુવ્રતસ્વામિશિષ્યસ્ય સુવ્રતસ્યાંતિકે મુનેઃ । પદ્મોત્તરશ્ચ વિષ્ણુશ્ચ વૈરાગ્યરસવાસિતૌ ॥ ૨ ॥ વ્રતં જગૃહતુઃ પદ્મો—ત્તરસ્તત્ર યયૌ શિવં । વિ-ષ્ણુશ્ચોત્પન્નવિવિધ—લઙ્ઘિર્વિહૃતવાન્ ભુવિ ॥ ૩ ॥ મહાપદ્મોઽભિષિક્તોઽથ ચક્રિત્વેઽશેષપાર્થિવૈઃ । માતુર્મુદે રથં જૈનં પુરેઽભ્રમયદુત્સવૈઃ ॥ ૪ ॥ ચંકાર ભારતીં ભૂમિં જિનચૈત્યૈરલંકૃતાં । પરઃશતૈઃ પુરગ્રામ—દુર્ગશૈલવ-નાદિપુ ॥ ૫ ॥ તસ્થિવત્સુ ચતુર્માસીં હસ્તિનાખ્યપુરેઽન્યદા । સુવ્રતપિંષુ દુષ્ટાત્મા નમુચિર્જૈનસાધુપુ ॥ ૬ ॥ મહાપદ્માદયાચિદ્ર પ્રભોર્ન્યાસીકૃતં વરં । સોઽપિ તેનાર્થિતં રાજ્યં દદૌ યજ્ઞોત્સવા-

આ પ્રમાણે વિચારીને પૃથ્વીપર મમતો તે વિવિધ પ્રકારની સંપદા પામ્યો. નવ નિધાન પામ્યો અને ચૌદ રત્નો મેળવ્યા. (૧૧) પછી અત્યંત પરાક્રમવાળા તેણે છ ટુંદ સાહ્યા—વધા રાજાઓને વશ કર્યા અને પછી હસ્તિનાપુર આવી પિતાના ચરણમાં નમસ્કાર કર્યો. (૧૦૦) ચંપાપતિ જનમેજય રાજા અને નાગમતીની પુત્રી મદનાવલી તેણે સ્ત્રીરત્ન થયું. (૧)

અન્યદા મુનિસુવ્રતસ્વામીના શિષ્ય સુવ્રતાચાર્યની વાસે વૈરાગ્ય રંભથી વાસિત્ત થયેલા પદ્મોત્તરરાજાએ અને વિષ્ણુકુમારે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તેમાં પદ્મોત્તરરાજા મોઢે મથા અને અનેક લઙ્ઘિઓ એને ઉત્પન્ન થયેલ છે. એવા વિષ્ણુકુમાર મુનિ પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા. (૨-૩) અહીં પદ્મોત્તર રાજાએ દીધા લીધી તે જ વચ્ચે સમસ્ત રાજાઓએ મઠીને મહાપદ્મને ચક્રીપણાનો અભિષેક કર્યો. પછી માતાને હર્ષ પમાડવા માટે ઘણા ઉત્સવપૂર્વક તેમનો કરાવેલો જૈનરથ આજ્ઞા નગરમાં ફેરવાવ્યો, (૪) તેમ જ પુર, ગ્રામ, દુર્ગ, પર્વત અને વન વિગેરે સર્વ ઠેકાણે સેકઢો જૈનચૈત્યો કરાવીને તેવઢે તેણે સમગ્ર ભરતખંડની પૃથ્વી સુશોભિત કરી. (૫) અન્યદા સુવ્રતાચાર્ય હસ્તિનાપુરમાં આવીને ચાતુર્માસ રહ્યા. તે વચ્ચે જૈન સાધુપત્યે ૧૨મદ્દેષી દુષ્ટાત્મા નમુચિએ મહાપદ્મપાસે થાપણરૂપ રાખેલો વર માગ્યો. મહાપદ્મે પણ

वधि ॥ ७ ॥ युग्मम् ॥ अथैनं पार्थिवं नव्यं सर्वे सेवितुमैयरुः । पाखंडिनो
विना जैन-मुनीन् छिद्रं तदेव च ॥ ८ ॥ पुरस्कृत्याववीत्सोऽपि साधू-
नाहूय संसदि । भो यूयं लोकमर्यादा-मपि वित्थ न किं जडाः ? ॥ ९ ॥
युग्मम् ॥ यत्रंतुं नागता नव्य-नृपं तदथ गच्छत । दूरं विहाय मदेशं न चेन्नि-
ग्रहमाप्स्यथ ॥ १० ॥ बोधितोऽप्यवदद्गुष्टः स चेत्ससदिनोपरि । यः कोऽपि
भवतामत्र स्थाता हंतव्य एव सः ॥ ११ ॥ ततो लब्धिमतैकेन साधुना
विष्णुमाह्वयन् । सूरयो वत्सरशतान् पष्टि तीव्रतपोजुषं ॥ १२ ॥ ततो
विष्णुकुमारेण बोधितोऽपि कदाग्रही । पदत्रयमितं स्थानं याचितस्त-
द्ददौ क्रुधा ॥ १३ ॥ त्रिपद्याः परतस्तिष्ठन् शीर्षच्छेद्यो भवत्विति ।
तेनोक्ते क्रुधितो विष्णु-विचक्रे वैक्रियं वपुः ॥ १४ ॥ द्वाभ्यामाक्रम्य
पादाभ्यां प्राक्प्रत्यग्वार्द्धिवेदिके । नमुचेरमुचन्मूर्ध्नि तृतीयं चरणं ततः
॥ १५ ॥ इत्युपदेशमालाकर्णिकाद्यभिप्रायः, त्रिपटीयपद्मचरित्रोत्तराव्य-

तेनो पक्ष चालता सुधी (७-८ दिवस) तेथे प्रार्थना कर्षा प्रमाणे राज्य सोंप्युं. (६-७)
आ नवा राजानी सर्वे सेवा करवा आख्या, सर्वे पाखंडीओ तेनी पासे आवी गया; मात्र
जैन मुनि न आख्या. ते छिद्र पामीने ते वातने आगळ करी जैनमाधुने समामा बोलाधी
तेथे कष्टुं के- ' हे मूर्खों ! शुं तमे लोकमर्यादा पण जाणता नथी ? (८-९) केमके
नवा राजाने प्रणाम करवा माटे पण तमे आख्या नथी, तो हवे तमे मारो देश मूर्खीने
दूर चाल्या जाओ नहीं तो हुं तमारो निग्रह करीश. ' (१०) तेने घणी रीते समजाव्या
छतां ते दुष्ट बोन्धो के- ' सात दिवस पळी जो तमारामांथी कोइ पण अहीं मारा राज्यमां
रहेशे तो तेने मारी नांखवामां आवशे. ' (११) आ प्रमाणे तेनो हुकम थता आचार्ये
लब्धिवाळा एक मुनिने छ हजार वर्षथी तीव्र तप करता विष्णुकुमारने (मेरुपर्वतनी
चूलिकापरथी) बोलाववा मोकन्यो. (१२) तेथे जइने बधी हकीकत कही पटले तेथे
गुरुपासे आवीने बधी वात सांमळी. पळी ते नमुचिपासे गया. विष्णुकुमारे बहु रीते
समजाव्या छतां ते कदाग्रही नमुचि समज्यो नहीं. छेवटे तेमथे त्रय पगला जमीन
मागतां नमुचिए क्रोधायमान थइने आपी अने कष्टुं के- ' त्रय पगलांथी बहार रहेशे तो
शिरच्छेद करवामां आवशे. ' आम कहेवाथी क्रोधायमान थयेला विष्णुकुमार मुनिए
वैक्रिय शरीर विस्तार्युं, (१३-१४) अने तेना चे पगवडे पूर्वने पश्चिम लवणसमुद्रनी
वेदिकानुं आक्रमण करीने-तेनी जगती उपर चे पग मूर्खीने त्रीजो पग नमुचिना मस्तक-
पर मूक्थो. (१५) आ प्रमाणे उपदेशमालाकर्णिका विगेरेनो अभिप्राय छे. त्रिपटीय-

યનમૃત્યાથાભિપ્રાયસ્ત્વેવં-અપાતયત્પાતકિનં નમુર્ચિ ભૂતલે તતઃ । ઇત્ય
જ્ઞાતસ્વરૂપેણ મહાપદ્મેન ચક્રિણા । ક્ષમિતઃ શમિતો દેવાં-ગનાભિઃ શમ-
ગીતિભિઃ ॥ ૧૬ ॥ નતઃ સ્તુતો જનૈઃ સર્વૈઃ પ્રશશામ મહાશયઃ । આલો-
ચિતાતિચારોઽસૌ કેવલં પ્રાપ્ય નિર્ઘૃતઃ ॥ ૧૭ ॥

કાલાંતરે મહાપદ્મ-શ્ચક્રવર્ત્યપિ ચિંતયન્ । સંસારાસારતાં દીક્ષાં
કક્ષીકૃત્ય યયૌ શિવં ॥૧૮॥ ત્રિંશદબ્દસહસ્રાયુ-સ્તુંગશ્ચાપાનિ વિંશતિં ।
નવમોઽનવમશ્ચક્રી મહાપદ્મોઽયમીરિતઃ ॥ ૧૯ ॥ ઇતિ પદ્મઃ ।

મહાહરિરભૂદ્રાજા કાંપીલ્યપુરભૂપતિઃ । તસ્ય મેરાભિધા માર્યા હરિપેણઃ
સુતસ્તયોઃ ॥૨૦॥ સાધિતાશેષપદ્મહંદો દશમશ્ચક્રવર્ત્યસૌ । કદાચિચ્છિંતયા-
માસ ચતુરશ્ચતુરોચિતં ॥૨૧॥ મયા સમૃદ્ધિર્લબ્ધેયં પ્રાગ્ભવાચરિતૈઃ શુભૈઃ ।
તતોઽમુત્ર હિતં કુર્વે ભવિષ્યદ્ભદ્રસિદ્ધયે ॥ ૨૨ ॥ કક્ષીકૃત્ય તતો દીક્ષાં
તપઃ કૃત્વા ચ દુષ્કરં । અવાપ્ય કેવલજ્ઞાનં સ લેભે શાશ્વતં સુખં ॥૨૩॥
દશવર્ષસહસ્રાયુઃ સ્વર્ણકાંતિર્મહામતિઃ । કોદંડાન્યુચ્છ્રૂતઃ પંચ-દશાસૌ

પદ્મચરિત્રનો ને ઉત્તરાધ્યયનશૃત્તિનો અભિપ્રાય તો આવો છે કે ‘મહાપાપી એવા નમુર્ચિને પૃથ્વીપર
પાઢી દીધો. તે ઘસતે આ હપીકત જાણવાથી તરત જ મહાપદ્મ ચક્રીય ત્યાં આવીને
વિષ્ણુકુમારને હમાખ્યા અને દેવાંગનાઓઈ શાંતિમય સંગીત કરવાવડે શાંત કર્યા.’ (૧૬)
ત્યારપછી સર્વ લોકોઈ આવીને નમસ્કાર કર્યા અને સ્તવ્યા ઘટલે તે મહાશય શાંત થયા. પછી
તે અતિચારને આલોચી પ્રતિક્રમીને વિષ્ણુકુમાર મુનિ કેવલજ્ઞાન પામી મોઢે ગયા. (૧૭)

કાલાંતરે મહાપદ્મ ચક્રવર્તી પણ સંસારની અમારતા ચિંતવીને દીક્ષા અંગીકાર કરી
મોઢે ગયા. (૧૮) તેમનું આયુષ્ય ત્રીશ હજાર વર્ષનું અને શરીર ઘીશ ધનુષ્યનું હતું.
આ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠ એવા નવમા ચક્રી મહાપદ્મનું ચરિત્ર અમે કહ્યું. (૧૯) ઇતિ પદ્મઃ ૧

કાંપિન્યપુર નગરમાં મહાહરિ નામે રાજા હતા. તેને મેરા નામે માર્યા હતી. તેનો પુત્ર
હરિપેણ નામે થયો (૨૦) સમસ્ત છ હંદ સાધીને તે દશમા ચક્રી થયા. અન્યદા ચતુર
એવા તેમણે ચતુર પુરુષને યોગ્ય હોય તેવું ચિંતવ્યું (૨૧) કે- ‘ મેં પૂર્વભવમાં આચરેલા
શુભકાર્યવડે આ શ્રદ્ધિ મઝેલ છે તો હવે આગામી ભવનું હિત કરું કે જેથી ભવિષ્ય-
કાલમાં કન્યાચની-મોઢની સિદ્ધિ થાય.’ (૨૨) આમ વિચારી દીક્ષા અંગીકાર કરીને
દુષ્કર તપ તપી કેવલજ્ઞાન પામી તેણે શાશ્વતસુખ મેઝવ્યું. (૨૩) તે મહામતિનું દશ
હજાર વર્ષનું આયુ હતું, સ્વર્ણસમાન દેહકાંતિ હતી અને પંદર ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર હતું.

कीर्तितः श्रुते ॥ २४ ॥ इति हरिपेणः ।

अश्वसेनाभिधोऽथासी-द्राजा राजगृहे पुरे । वप्रा तस्य प्रिया प्रेष्ठा
जयनामा तयोः सुतः ॥ २५ ॥ एकादशश्चक्रवर्ती सोऽन्यदा भावयन्
हृदि । भवस्वरूपं संप्राप्त-वैराग्यो जगृहे व्रतं ॥ २६ ॥ स द्वादशधनु-
स्तुंगः प्राप्य केवलमुज्ज्वलं । आयुर्वर्षसहस्राणि त्रीण्यपूर्य ययौ शिवं
॥ २७ ॥ इति जयः ।

ब्रह्माह्वयोऽभवद्राजा कांपील्यपुरभूपतिः । चुलनी दयिता तस्य
ब्रह्मदत्तस्तयोः सुतः ॥ २८ ॥ अस्य च ब्रह्मराजस्य चत्वारः सुहृदोऽ-
भवन् । कणोरदत्तः कुरुराद् काशीशः कटको नृपः ॥ २९ ॥ दीर्घराजः
कोशलेशः पुष्पचूलोऽगभूपतिः । पंचापि वर्षवारेण तेऽवसन्नेकपत्तने ॥ ३० ॥
द्वादशाब्दं वयः प्राप्ते ब्रह्मदत्ते पितास्य च । व्यपद्यत शिरःशूलात् शैवै-
र्मित्रैस्ततः क्रमात् ॥ ३१ ॥ बालस्य मित्रपुत्रस्य पालनायानुवत्सरं ।
एकैकेन स्थेयमिति प्रतिज्ञातं हितावहैः ॥ ३२ ॥ अथ तत्र स्थितो दीर्घ-

ए प्रमाणे शास्त्रमां कहेल छे. (२४) इति हरिपेणः १०.

राजगृह नगरमां अश्वसेन नामे राजा हतो. वप्रा नामे तेनी बहाली प्रिया हती. तेमनो
जय नामे पुत्र थयो. (२५) ते अग्यारमा चक्री थया. एकदा तेमये संसारस्वरूप
हृदयमां विचारता वैराग्य उत्पन्न थवाथी चारित्र अंगीकार कर्युं. (२६) चार धनुष्यना
शरीरवाळा ने त्रय हजार वर्षना आयुष्यवाळा ते केवलज्ञान पासी आयु पूर्ण करीने
मोचे गया. (२७) इति जयः ११

कांपिल्यपुरमां ब्रह्म नामे राजा हतो. तेने चुलनी नामे स्त्री हती. तेमने ब्रह्मदत्त नामे
पुत्र थयो हतो. (२८) ते ब्रह्मराजाने चार मित्रो हता. १ कुरुदेशनो राजा कणोरदत्त,
२ काशीदेशनो राजा कटक, ३ कोशलदेशनो राजा दीर्घ अने ४ अंगदेशनो राजा
पुष्पचूल-एमां ए राजाओ एक एक वर्षना वारा प्रमाणे एक एक मित्रना राज्यमां एकठा
मळीने रहेता हता. (२९-३०) ब्रह्मदत्त चार वर्षनो थयो ते वखते मस्तकशूळना
ध्याधिथी तेना पिता ब्रह्मराजा मरण पाय्यो. एटले बाकीना चार मित्र राजाओए
ब्रह्मदत्तनुं हित इच्छीने बाळ एवी मित्रपुत्रनुं परिपालन करवा माटे एकेक वर्ष वारा
फरती तेना राज्यमां रहेबुं एवी प्रतिज्ञा करी. (३१-३२) पहेले वर्षे त्यां रहेल दीर्घराजा

राजो रक्तामरीरमत् । चुलनीं राज्यसर्वस्वैः सहोदूढामिव स्त्रियं ॥ ३३ ॥
 मंत्री च बह्वराजस्य धनुर्नामा व्यचिंतयत् । मार्जार इव दुग्धस्य रा-
 ज्यस्यास्यैष रक्षकः ॥ ३४ ॥ मित्रपत्नीं रमयता यशो गमयता निजं ।
 धिगनेन बह्वमैत्री शातिता लज्जया सह ॥ ३५ ॥ मैवं स्त्रीराज्यलुब्धोऽयं
 ब्रह्मदत्तं वधीदिति । धनुर्वरधनुं पुत्रं तव्यत्नाय न्ययोजयत् । ॥ ३६ ॥
 ब्रह्मदत्तोऽपि विज्ञाय दीर्घराजकुचेष्टितं । दृष्टांतैर्विविधैः स्पष्टं स्वाभिप्रा-
 यमदीदृशत् ॥ ३७ ॥ संयोज्य वायसं हंस्या तौ हत्वा चैवमब्रवीत् ।
 एताविव मया घातौ नीतिविप्लवकारिणौ ॥ ३८ ॥ अहं काकस्त्वं पिकीति
 बालो न्यायमदर्शयत् । जारेण चुलनीत्युक्ता प्राह बालाहिभेपि किं ? ॥ ३९ ॥
 एकदा भद्रहस्तिन्या संयोज्य मृगहस्तिनं । ऊचाने पूर्ववद्वाले
 राज्ञीं दीर्घो जगाविति ॥ ४० ॥ नावयोर्जीवितं कांते जीवत्यस्मिन् सुते

तेनी साथे रक्त थयेली चुलनीनी साथे राज्य सर्वस्वनी साथे ज परखेली
 स्त्रीनी जेम कामक्रीडा करवा लाग्यो. (३३) आ बधुं जोडने ब्रह्मरा-
 जानो धनु नामनो मंत्री विचारवा लाग्यो के—‘ मार्जारने जेम दूध सोंप-
 वामां आवे तेम आने आ राज्यनो रक्षक कर्पो छे. (३४) आ दीर्घराजाए
 मित्रपत्नीसाथे रमतां अने पोताना यशने गुमावतां लज्जानी साथे ब्रह्मराजाप्रत्येनी
 मैत्रीनो पण नाश कर्पो छे. तेने धिक्कार छे ! (३५) पण हवे स्त्री अने राज्यमां लुब्ध
 एवो ए ब्रह्मदत्तपुत्रनो वध न करो ’ एम विचारी धनुमंत्रीए पोताना वरधनु नामना पुत्रने
 तेनुं रक्षय करवा राख्यो—तेनी योजना करी. (३६) ब्रह्मदत्त पण दीर्घराजानुं कुचे-
 ष्टित समजी जहने विविध दृष्टांतोवडे पोतानो अभिप्राय स्पष्टपणे तेने जणायवा लाग्यो.
 (३७) कागडाने हंसीसाथे जोडी दहने ते बंनेने इथी नाखी आ प्रमाणे बोण्यो के—
 ‘ आनी जेम जे नीतिनो लोप करखे तेने हुं मारी नाखीश. ’ (३८) आ हकीकत सांम-
 ळीने जार एवा दीर्घराजाए चुलनीने कहुं के—‘ हुं कागडो ने तुं कोयल—
 आ प्रमाणे आ बालके न्याय बताव्यो छे ’ एटले चुलनी कहे छे के—
 ‘ आधा चाळकथी तेम शामाटे बीहो छो ? ’ (३९) एकदा भद्र
 जातिनी हाथिणी साथे मृगहस्तीनी संबंध करावीने पूर्व प्रमाणे ज ब्रह्मदत्त
 बोण्यो, एटले चुलनी राखीने दीर्घराजाए कहुं (४०) के—‘ हे प्रिया ! आ

તેવ । તદસ્મૈ યદિવા પ્રેમ્ણે દેયોઽવશ્યં જલાંજલિઃ ॥ ૪૧ ॥ એતાદ્યદુર્વધઃ
પુત્ર-સ્તાદૃક્ પ્રેમાપિ દુસ્ત્યજં । ઇતિ દોલાવલંબિન્યાં ચુલન્યામયમવ્ર-
વીત્ ॥ ૪૨ ॥ નાહં ન ચ ત્વં સત્યસ્મિન્ મત્સત્ત્વે વહર્વોગજાઃ । વ્યાપા-
થોઽયમવશ્યં તન્માં જીવંતં યદીચ્છસિ ॥ ૪૩ ॥ તતઃ પ્રાણસમઃ પુત્રઃ
પ્રાણેશસ્તુ તતોઽધિકઃ । ધ્યાત્વેત્યાત્મજઘાતં સા તદ્વાક્ષિપ્યાદમન્યત
॥ ૪૪ ॥ ઉક્તં ચ-નિતંબિન્યઃ પતિં પુત્રં પિતરં શ્રાતરં ચણાત્ । આરો-
પયંત્યકાર્થેઽપિ દુર્વૃત્તાઃ પ્રાણસંશયે ॥ ૪૫ ॥

અથ મંત્રી-ધનુર્દીર્ઘ-રાજમૂલે કૃતાંજલિઃ । યામિ તીર્થમહં જીર્ણઃ
પુત્રસ્ત્વાં સેવિતા મમ ॥ ૪૬ ॥ ધીમાનનર્થ મા કાર્પી-સ્પનિતોઽયમિતો
ઘહિઃ । ઇત્યુલે મંત્રિણં દીર્ઘો દંભકોમલયા ગિરા ॥૪૭॥ ત્વયૈવં ત્વત્પ્રભો
રાજ્યં સનાથં સાક્ષિણો વથં । તત્તપસ્વ તપોઽત્રૈવ સ્વૈરં સુરસરિત્તટે

તારો પુત્ર જીવતો રહેશે તો આપણું જીવિત સમજવું નહીં, માટે ક્યાં તો એને ને ક્યાં તો
આપણા પ્રેમને અવશ્ય જલાંજલિ આપવી પડશે. ' (૪૧) આ પ્રમાણે તેના વચનો
સાંમઠીને ચુલનીનું મન હિંચોળે ચઢવું કે એક વાતુ આવો (ચક્રવર્તી ધનાર) પુત્ર દુર્વધ
(વધ ન કરી શકાય તેવો) છે અને બીજી વાતુ દીર્ઘસાથેનો પ્રેમ પણ દુસ્ત્યજ (તરૂં
ન શકાય તેવો) છે. આવી રીતે વિચારમાં પડેલી ચુલની પ્રત્યે દીર્ઘ બોલ્યો (૪૨)
કે—' આ પુત્ર છેતે તો તું ને હું જીવવાના જ નથી. ઘઠી હું છતાં તારે ઘણા પુત્રો થશે,
માટે જો મને જીવતો રહેવા ઇચ્છતી હો તો તારે અવશ્ય આ પુત્રને મારી નાખવો જ
પડશે. ' (૪૩) આ પ્રમાણે સાંમઠીને " પ્રાણસમાન પુત્ર છે અને આ પ્રાણેશ તેથી
પણ અધિક છે " એમ વિચારીને તેની દાક્ષિણ્યતાથી પુત્રનો વધ કરવાનું ચુલનીએ કષ્ટ
કર્યું. (૪૪) કહ્યું છે કે—' દુરાચરણી સ્ત્રી પતિને, પુત્રને, પિતાને તેમ જ માને
ઘણમાત્રમાં પ્રાણસંશયરૂપ અકાર્યમાં પણ આરોપણ કરે છે અર્થાત્ તેમાં જોડી દે છે—
પ્રાણનો નાશ કરે છે. ' (૪૫)

હવે ધનુર્મંત્રી દીર્ઘરાજા પાસે આગી હાથ જોડીને કહે છે કે—' હું વૃદ્ધ થયો છું
તેથી તીર્થે નિવાસ કરવા જાઉં છું અને મારો પુત્ર તમારી સેવા કરશે. ' (૪૬) ને
સાંમઠીને ' આ મંત્રી અહીંથી બહાર ગયો સતો અનર્થ મ કરો ' એમ ધારીને દીર્ઘરાજાએ
દંભવડે કોમઠ એવી વાણીથી મંત્રીને કહ્યું કે—' તમારાવડે જ તમારા રાગીનું આ
રાજ્ય સનાથ છે. અમે તો સાધીરૂપ ક્ષીણ, તેથી તમે અહીં જ ગંગા નદીને કિનારે નિવાસ

॥ ४८ ॥ ततः स्वर्गापगातीरं सत्रागारे स तस्थिवान् । पुरांतःपुरवात्तां च विदन् सर्वा सुतोदितां ॥ ४९ ॥

कन्यका पुष्पचूलस्य ब्रह्मदत्तकृतेऽर्पिता । चुलनीदीर्घराजाभ्यां जिघांसुभ्यां ह्यलेन तं ॥ ५० ॥ सुतं हंतुं जतुग्रहं चुलनीदीर्घकारितं । ज्ञात्वा सुरंगां द्विक्रोशां धनुश्छन्नामकारयत् ॥ ५१ ॥ तत्सर्वं पुष्पचूलस्य धनुना ज्ञापितं रहः । ततः सोऽपि सुतास्थाने दासीमप्रेषयद्वरां ॥ ५२ ॥ जातेऽथ सुतवीवाहे सुतं प्रैपीत्स्नुपान्वितं । जातुके वासभवने चुलनी कुलनीलिका ॥ ५३ ॥ बालं सुतं सुतं सद्यः परिणीतं स्नुपान्वितं । अंत्यदेहापि चुलनी जिघांसामास धिक् स्मरं ॥ ५४ ॥ जाग्रत्येव ब्रह्मदत्ते मित्रचित्रकथारसैः । जज्वाल चुलनीक्षितो ज्वलनोऽस्मिन् गृहेऽभितः ॥ ५५ ॥ ततोऽधःस्थसुरंगां चर्मां मंत्रिपुत्रेण दर्शितां । लूतापुटवदुज्जिष्य निरगान्मित्रयुक् ततः

करीने स्वेच्छापूर्वक तप तपो.' (४७-४८) आम कहेबाथी ते गंगा नदीने किनारे दान-शाळामां रह्यो अने तेना पुत्रनी कहेली नगरनी ने अंतःपुरनी वार्ता बधी यथार्थ सांग-ळवा लाग्यो. (४९)

कोइ पण प्रकारनो छळ करीने ब्रह्मदत्तने मारी नांखवाने इच्छता एवा चुलनी ने दीर्घराजाए ब्रह्मदत्तने माटे पुष्पचूल राजानी पुत्रीनी मागणी करी. तेणे ते मागणी स्वीकारी. (५०) पछी ब्रह्मदत्तने ह्मणवा माटे चुलनी ने दीर्घराजाए एक लाखतुं घर तेने शयन करवा सारु करावुं. ए बात जाणीने धनुमंत्रीए ते लाखना बधी बे गाड-सुधी सुरंग प्रच्छन्न रीते करावी. (५१) पछी ए बात धनुमंत्रीए पुष्पचूल राजाने जणावी एटले तेणे पण पुत्रीने बदले एक सुंदर दासीने मोक्ली. (५२) पछी पुत्रनो विवाह थये सते पुत्रवधू सहित पुत्रने ते लाखना घरमां कुळने काळं करनारी चुलनीए सुवा माटे मोक्क्या. (५३) कर्त्ता कहे छे के- ' जुथो ! बाळक, पुत्र, सुतेलो, तरतनो परयेलो अने पुत्र-वधू सहित तेने पण मारवा माटे अंत्यदेहा (छेष्टा शरीरवाळी-चरमशरीरी) एवी पण चुलनी तैयार थइ तेथी एवा कामदेवने धिक्कार छे ! ' (५४) अर्ही ब्रह्मदत्त पोताना मित्र वरधनुसाथे विचित्र कथारसने लीधे इजु जागे छे तेवामां तो चुलनीए चपन करेलो अग्नि आ लाखना घरने चोतरफथी बाळवा लाग्यो. (५५) ते वखते मंत्रीपुत्रे बत्तावेली शय्यानी नीचेना भागमां रहेली सुरंगनी पृथ्वीने करोळीयाना पदनी जेम

॥ ५६ ॥ धनुना धारितावश्वा—वारुह्यैतावुभावपि । निशि तस्यामया-
सिष्टां पंचाशद्योजनीं द्रुतं ॥ ५७ ॥ अतिश्रमाद्विपन्नौ तौ तुरंगौ पंचहा-
यनौ । ततः पद्भ्यां प्रस्थितौ तौ छलं दीर्घचमूभयात् ॥ ५८ ॥ प्राच्य-
पुण्यानुभावेन ब्रह्मदत्तः पदे पदे । पर्यण्येपीद्वहुतरा भूचरीः खेचरीः
कनीः ॥ ५९ ॥ क्रमात्स भूरिसंपत्तिः पितृमित्रैस्त्रिभिर्नृपैः । ससैन्यैः
कृतसाहाय्यः कांपील्यपुरमभ्यगात् ॥ ६० ॥ रुद्धेऽभितः पुरे तस्मिन्
दीर्घोऽपि निरगाद्वह्निः । तयोः प्रवृत्ते युद्धं रामरावणयोरिव ॥ ६१ ॥
अयुध्य(द्ये)तामथ ब्रह्म—दत्तदीर्घो परस्परं । शस्त्रच्छलेन रोषाग्निं क्षिपंतौ
चिरसंचितं ॥ ६२ ॥ खिन्नस्य ब्रह्मदत्तस्य दुर्जये बलवत्परौ । अलंचक्रे
करं चक्र—रत्नं पुष्पमिवांगभृत् ॥ ६३ ॥ दत्तायां दीर्घनिद्रायां तेन
दीर्घस्य दृश्यतः । चक्रिन् जयजयेत्यस्मिन् पुष्पाणि ववृषुः सुराः ॥ ६४ ॥
साधयित्वाथ पदखंडां पृथिवीं प्रौढशासनः । निदानोपार्जितांश्चक्री भो-
गान् भुंक्ते स्म वृद्धिभाक् ॥ ६५ ॥

भेदीने ब्रह्मदत्त मित्र सहित तेमांशी पहार नीकळयो. (५६) त्यां धनुमंशीए तैयार
राखेला वे अशोपर आरोहण करीने ते बंने बाकी रहेली रात्रिमां ज उतावळा पचास
योजन नीकळी गया. (५७) त्यां पांच पांच वर्षनी वगवाळा ते घोडा अतिश्रम लाग-
वाधी मरण पाव्यां. एटले पळी ते बंने दीर्घराजानुं लरकर आवी पडोचवाना मयशी
पगवाळा छानी रीते आगळ वाव्या. (५८) पूर्वपुण्याना प्रभावशी ब्रह्मदत्त स्थाने स्थाने
घणी भूचरी ने खेचरी कन्याभो पाण्यो. (५९) अनुक्रमे ते घणी संपत्ति मेळवीने
पिताना व्रणे मित्रोए सैन्यसहित करेली सहायवडे कांपिल्यपुर आव्यो. (६०) तेणे
चोतरफयी सैन्यवडे नगरने बीटी लीधुं एटले दीर्घराजा पण नगरनी पहार नीकळयो.
पळी ते बंनेनुं—ब्रह्मदत्तने दीर्घराजानुं युद्ध राम—रावणनी जेधुं प्रवर्त्युं. (६१) ब्रह्मदत्त ने दीर्घ
शस्त्रने मिणे चिरकाळना एकत्र करेला रोषाग्निने छेपवता सता परस्पर लडवा लाग्या.
(६२) एवी रीते बळवंत ने दुर्जय शत्रुनी साथे लढतां ब्रह्मदत्त खिन्न थयो. एटलामां
अंगधारी पुष्पनी जेवा चक्ररत्ने आवीने तेना हाथने शोभाव्यो. (६३) तरत ज ते चक्र-
वडे ब्रह्मदत्त दीर्घराजाने दीर्घनिद्रा पमाव्यो अर्थात् मारी नांरुयो. ते वखते 'हे चक्री !
जयवंता वर्तो, तमारा जय याओ' एम बोलता देवोए तेमना पर पुष्पनी वृष्टि करी. (६४)
पळी पदखंड पृथ्वीने साधीने प्रौढ शासनवाळो ब्रह्मदत्त नियाणारडे उपार्जन करेला
भोगोने तेमां अत्यंत आसक्त थइने भोगववा लाग्यो. (६५)

માં પ્રાપ્તરાજ્યમાકર્ણ્ય તૂર્ણ મિત્રાપતેરિતિ । દુર્દશાસુ સહાયં યં
 ચક્રી સ્માહ દ્વિજં પુરા ॥૬૬॥ સ ચક્રિણમુપેયાય દીયમાને ચ વાંછિતે ।
 એચ્છત્ પત્નીધિયા ભોજ્યં પ્રતિગેહં સદક્ષિણં ॥૬૭॥ આરભ્ય સ્વરહાચક્રી
 દદૌ તસ્મૈ તદીહિતં । અન્યદા પ્રાક્સંસ્તુતોઽન્ય-સ્તં વિપ્રઃ કોઽપ્યુપાગ-
 મત્ ॥ ૬૮ ॥ સોઽથાચિદ્દુઃસુદા ચક્રિ-ભોજ્યં કલ્યાણનામકં । નેદં તે
 જીર્યતીત્યુક્તે કૃપણોઽસીત્યવક્ત્ સ તં ॥ ૬૯ ॥ સકુટુંબં દ્વિજં ચક્રી સ્વં
 ભોજનમભોજયત્ । તતઃ સર્વં સ્મરોન્મત્તં તત્કુટુંબમભૂન્નિશિ ॥ ૭૦ ॥
 માતૃપુત્રસુતાવપ્ત-સ્તુપાશ્વશુરભેદમુક્ । તત્કુટુંબં નિશાં સર્વા-મપ્રવર્તત
 મૈથુને ॥ ૭૧ ॥ તનુસ્રગાતુરસ્ત્યક્ત્વા કુટુંબં નિર્યયૌ બહિઃ । વિપ્રોઽજાનન્
 નિજં દોષં ચક્રિણિ દ્વેષમુદ્વહન્ ॥ ૭૨ ॥ કંચિત્કાણીકૃતાશ્વત્થ-પત્રં
 કર્કરિકાકણૌઃ । એત્તન વ્વાપ્યજાપાલં સૂદમવેધકૃતશ્રમઃ ॥૭૩॥ ચક્રિણં
 શિષ્ટયામ્યવ્ય મત્કુટુંબવિહંબિનં । ધ્યાત્વેતિ તં વશીચક્રે સ દ્રવ્યૈર્દક્ષિણા-

બ્રહ્મદત્તને પૂર્વે દુર્દશાના વચ્ચતમાં એક દિવસે સહાય કરેલી તેણે કહેલું કે-‘ હે મિત્ર !
 મને રાજ્ય પ્રાપ્ત થયાં તું સાંભળે છે તું તરત મારીપાસે આવજે ’ તેથી તે દ્વિજ
 ચક્રીપાસે આવ્યો. તેને જોઈને તે આવવાનું ચક્રીએ કહ્યું એટલે તેણે પત્નીની
 શુદ્ધિ (મલાહ) પ્રમાણે આજ્ઞા મરતચેત્રમાં પ્રત્યેક ગૃહે ભોજન ને દક્ષિણા મળે એમ માગ્યું.
 (૬૬-૬૭) ચક્રીએ તેના માગવા પ્રમાણે પોતાના ઘરથી જ શરૂઆત કરીને પ્રથમ
 ભોજન આપ્યું. અન્યદા પૂર્વના પરિચયવાળો વીજો કોઈ વિપ્ર ચક્રીપાસે આવ્યો. (૬૮)
 તેણે હર્ષવદે ચક્રવર્તીના વન્યાણ ભોજનની યાચના કરી. ચક્રીએ કહ્યું કે-‘ તે તને જરૂર
 (પચશે) નહીં. ’ એટલે વિપ્ર બાન્યો કે-‘ તમે કૃપણ છો. ’ (૬૯) ચક્રીએ સહકુટુંબ
 તે વિપ્રને પોતાનું ભોજન જમાવ્યું, તેથી તેનું આજ્ઞા કુટુંબ રાત્રે કામોન્મત્ત થયું. (૭૦)
 એટલે માતા-પુત્ર, પુત્રી-પિતા, પુત્રવધૂ-સાસરો વિગેરેના ભેદ વિના તેનું કુટુંબ આજ્ઞા
 રાત્રી મૈથુનક્રિયામાં પ્રવર્ત્યું. (૭૧) આમ થવાથી પેલો વિપ્ર સ્વજ્ઞાતુર થઈ પોતાના
 કુટુંબને તર્જી દઈને પોતાના દોષ ન જાણતો અને ચક્રીપર દ્વેષને વહન કરતો ત્યાંથી બહાર-
 ગામ નીકળી ગયો. (૭૨) તેણે માર્ગે જતાં સૂદમવેધ કરવામાં જેણે પ્રયાસ કરેલો છે
 એવા અને વાંકરાવડે પીપ્પલાના પાનને કાંચા કરતા (વિંધતા) એવા એક અજાપાલ
 (મરવાડ) ને દીઠો. (૭૩) તેને જોઈને ‘ મારા કુટુંબને વિહંબના પમાડનાર ચક્રીને
 વચાવર શિષ્ટા આપું. ’ એમ વિચારીને તે વિપ્રે દક્ષિણામાં મળેલા દ્રવ્યવડે તે મરવાડને

गतैः ॥ ७४ ॥ धृतच्छत्रो गजारूढो योऽयमेति चमूवतः विनाशयेद्दृशौ
तस्य द्रुतं कर्कशकर्करैः ॥ ७५ ॥ स कुल्यांतरितश्चक्र-वर्तिपापैरिवेरितः ।
लघुहस्तस्तथाकार्पात् पार्श्वस्थेषु सुरेष्वपि ॥ ७६ ॥ जुष्टः सुरसहस्राभ्या-
मंसस्थाभ्यां नृनिर्जरः । पामरेणांधलीचक्रे क्षीणे पुण्ये वृथा बलं ॥ ७७ ॥
तथोक्तं-प्रतिकूलतामुपगते हि विधौ, विफलत्वमेति बहुसाधनता । अव-
लंबनाय दिनभर्तुरभू-न्न पतिष्यतः करसहस्रमपि ॥ ७८ ॥

ततश्च-धृतो नश्यन्नजापाल-श्चक्रियोधैरुदायुधैः । अदर्शयत्ताड्यमानो
विप्रं तत्र प्रयोजकं ॥ ७९ ॥ क्रुद्धेन चक्रिणाघाति स विप्रः सान्वय-
स्तथा । पुरोहितादयोऽन्येऽपि मूलादुन्मूलिता द्विजाः ॥ ८० ॥ तथाप्य-
शांतकोपेन मंत्रीत्यूचेऽथ चक्रिणा । ढौक्य स्थालमेकैकं नित्यं विप्राच्चि-
भिर्भृतं ॥ ८१ ॥ श्लेष्मातकफलैः पूर्णं सोऽपि पात्रमढौक्यत् । स्पृशन्
विप्राच्चिबुद्ध्या त-न्मुमुर्देतर्दुराशयः ॥ ८२ ॥ अनुभूयांधतामेवं क्रूरः

वश कर्षो. (७४) पक्षी तेने समजाष्युं के-‘ हाथीउपर घडेलो, माधे छत्र घराबेलो अने
सेनाधी परिवरेल जे आ आवे छे तेना वे नेत्रने कर्कश एवा कांकरावडे तुं फोडी नाख. ’
(७५) ते भरवाडे चक्रवर्तीनी पासे देवीनी हाजरी छतां भीतनी आये रहीने चक्रवर्तीना
पापे ज जाणे तेने प्रेरणा करी होय तेम लघुहस्तरूप कळावडे ते प्रमाणे कर्षुं अर्थात्
चक्रिणा पने नेत्र फोडी नाख्या. (७६) खंभापर रहेला वे हजार देवताओधी सेवाता
एवा नृनिर्जर (चक्री) ने पामर एवा भरवाडे अंध कर्षो, माटे ‘ पुण्य क्षीण यये सते बळ
नकामुं छे. ’ (७७) कर्षुं छे के-‘ विधाता प्रतिकूल यये सते पणुं साधनपणुं पण निष्फल-
पणाने पामे छे. जुष्टो ! धर्यने नीचे पढती वराते करसहस्र-हजार हाथ (किरण) पण
अवलंबनभूत घता नथी. ’ (७८)

पक्षी भागता एवा अजापालने उंचा करेला आयुधोवाज्य चक्रिणा योद्धाओप पकट्यो.
तेने ताडना करतां तेणे आ कार्यना प्रयोजक (प्रेरक) विप्रने वतावी दीधो. (७९)
क्रोधापमान थयेला चक्रीए ते विप्रने सहइदुंब मारी नंछाव्यो अने पुरोहितादि पीडा
द्विजोने पण मूळथी उन्मूलित करी नाख्या. (८०) तेम करतां पण कोप शांत न य-
पार्था चक्रिणे मंत्रीने कर्षुं के-‘ तमारे दररोज ब्राह्मणोनी आंखो कदायीने तेनो भरेलो
एकेको थाळ मारी पासे घरावो (मूकवा). (८१) मंत्री श्लेष्मातकना फळ (बीकणा
गुंदा) घडे थाळ मारीने दररोज तेमनी पासे मूकवा लाग्यो. तेमा ब्राह्मणोनी आंखो छे एवी
शुद्धिधी ते फळांने चोळतो माठा अंतःकरमवाळो चक्री खुशी ववा लाग्यो. (८२) आ

પોઢંશવત્સરીં । વિપદ્ય રૌદ્રધ્યાનેન સત્તમં નરકં યયૌ ॥ ૮૩ ॥ સત્તવર્ષ-
શતાયુષ્કઃ સત્ત ચાપાનિ ચોચ્છ્રૂતઃ । ચક્રમૃત્સત્તમઃ પષ્ટાત્ સત્તમીમગમ-
દ્ભુવં ॥ ૮૪ ॥ इति ब्रह्मदत्तः ॥

ગોત્રતઃ કાશ્યપાઃ સર્વે વર્ણતઃ સ્વર્ણકાંતયઃ । અમી ભુવનવિખ્યાતા-
શ્ચક્રિણો દ્વાદશોદિતાઃ ॥ ૮૫ ॥ પટ્ટરાણ્યો દ્વાદશાનાં ચક્રિણાં દ્વાદ-
શાભવન્ । સ્ત્રીરત્નાલ્યાશ્ચતુર્થાગિ સુમદ્રાયા ઇમાશ્ચ તાઃ ॥ ૧ ॥—પદ્મા
હોઽ સુમદ્રા ૧ મદ્ર ૨ સુનંદા ૩ જયા ય ૪ વિજયા ૫ ય । કળ્હસિરી
૬ સૂરસિરી ૭ પડમસિરી ૮ વસુંધરા ૯ દેવી ૧૦ ॥ ૧ ॥ લલ્હિમતી ૧૧
કુરુમતી ૧૨ इतिथरयणाण गामाङ् ।

તૃતીયશ્ચ ચતુર્થશ્ચ ગતૌ સ્વર્ગં તૃતીયકં । અષ્ટમશ્ચ દ્વાદશશ્ચ
સત્તમી જન્મતુર્ભુવં ॥ ૮૬ ॥ શેષાશ્ચ ચક્રિણો યેઽષ્ટૌ ગતાસ્તે પરમં
પદં । પ્રાગ્વાજીઞ્ઞરતસ્તત્ર નૃપાયુતપરિચ્છદઃ ॥ ૮૭ ॥ ભૂપતીનાં
સહસ્રેણ વિરક્તેનાન્વિતાઃ પરે । પ્રાવ્રજંશ્ચક્રિણઃ સર્વે વિનાત્ર
દ્વાદશાષ્ટમૌ ॥ ૮૮ ॥ ऋषभाजितयोर्वारे भरतः सगरः क्रमात् ।

પ્રમાણે સોઠ વર્ષ પર્વત અંધપણાને અનુમતીને તે કૂર ઇવો બ્રહ્મદત્ત રૌદ્રધ્યાને મરણ પામી
સાતમી નરકે નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો. (૮૩) સાત સો વર્ષના આયુષ્યવાળો ને સાત ધનુ-
ષ્પના શરીરવાળો ને છઠ્ઠાથી સાતમો અર્થાત્ ચારમો ચક્રી સાતમી નરકપૃથ્વીએ ગયો.
(૮૪) इति ब्रह्मदत्तः १२ ॥

કાશ્યપગોત્રી અને વર્ણે સુવર્ણસમાન વર્ણવાળા આ ભુવનમાં વિખ્યાત ઇવા
આ ચાર ચક્રવર્તીઓ કહ્યા છે. (૮૫) એ ચાર ચક્રીને ચાર પટ્ટરાણીઓ સ્ત્રીરત્ન
તરીકે ઓળખાતી થઈ તેના સુમદ્રાદિ નામો આ પ્રમાણે ચોથા અંગમાં કહ્યા છે—પ્રથમ
૧ સુમદ્રા, ૨ મદ્રા, ૩ સુનંદા, ૪ જયા, ૫ વિજયા, ૬ કુળ્હાશ્રી, ૭ સુરશ્રી, ૮ પદ્મશ્રી,
૯ વસુંધરા, ૧૦ દેવી, ૧૧ લલ્હમીવતી ને ૧૨ કુરુમતી. એ સ્ત્રીરત્નનાં નામો છે.

ગતિ—ત્રીજા ને ચોથા ચક્રી ત્રીજે દેવલોકે ગયા, આઠમા ને ચારમા ચક્રી સાતમી
નરકે ગયા (૮૬) અને ચાકીના આઠ ચક્રી પરમપદને પામ્યા. (પરિવાર)—તેમાં
પહેલા મરત ચક્રી દશ હજાર મુનિના પરિવારસાથે અને ત્રીજા નવ ચક્રીઓએ વિરક્ત
ઇવા હજાર—હજારના પરિવારસાથે ચારિત્ર લીધું હતું. (૮૭-૮૮) (સમય)—મરત ને
સગર ચક્રી અનુક્રમે ઋષભાજિતયોર્વારે ભરતઃ સગરઃ ક્રમાત્

जातौ तृतीयतुर्यौ च धर्मशांत्योरिहांतरे ॥ ८९ ॥ त्रयश्च चक्रिणोऽर्हतः
शांत्याद्याः स्वयमेव हि । अरमल्ल्योरंतराले सुभूमश्चक्रवर्त्यभूत् ॥ ९० ॥
नवमोऽभून्महापद्मो मुनिसुव्रतवारके । दशमो नमिवारेऽभून्नमिनेभ्यंतरे
जयः ॥ ९१ ॥ अभवद्वह्मदत्तश्चां-तरे श्रीनेमिपार्श्वयोः । स्वरूपं चक्रि-
णामेव-मुक्तं वक्ष्येऽथ शार्ङ्गिणां ॥ ९२ ॥

त्रिपृष्ठश्च १ द्विपृष्ठश्च २ स्वयंभूः ३ पुरुषोत्तमः ४ । तथा पुरुषसिंहश्च
५ पुरुषः पुंडरीकतः ६ ॥ ९३ ॥ दत्तो ७ नारायणः ८ कृष्णो ९ वासु-
देवा अमी नव । अचलो १ विजयो २ भद्रः ३ सुप्रभश्च ४ सुदर्शनः ५
॥ ९४ ॥ आनंदो ६ नंदनः ७ पद्मो ८ राम ९ श्वेति यथाक्रमं । अमी
विष्णुविमात्रेया बलदेवाः स्मृता नव ॥ ९५ ॥

अश्वघ्नीव १ स्तारकश्च २ मेरको ३ मधुकैटभः ४ । निशुंभ ५ बलि
६ प्रह्लाद ७-रावणा ८ मगधेश्वरः ९ ॥ ९६ ॥ नवानां वासुदेवानां
नवामी प्रतिविष्णवः । वासुदेवकरात्तस्व-चक्रेण प्राप्तमृत्यवः ॥ ९७ ॥

ने शांतिनाथना आंतरमां यथा, (८९) स्यारपल्ली त्रय अरिहंतो शांतिनाथ विगेरे पोते ज
चक्री यथा, आठमा सुभूम अरनाथ ने मल्लिनाथना आंतरामां यथा, (९०) नवमा महा-
पद्म मुनिसुव्रतस्वामीने वारे यथा, दशमा चक्री नमिनाथने वारे यथा, अग्यारमा जयचक्री
नमिनाथ ने नेमिनाथना आंतरामां यथा, (९१) अने बारमा ब्रह्मदत्त चक्री नेमिनाथ
ने पार्श्वनाथना आंतरामां यथा. आ प्रमाणे चक्रवर्तीभोतुं स्वरूप कष्टुं, हवे वासुदेवोतुं
चरित्र कहीए छीए. (९२)

इति चक्रवर्तीचरित्र.

वासुदेव विगेरेनां चरित्रो.

१ त्रिपृष्ठ, २ द्विपृष्ठ, ३ स्वयंभू, ४ पुरुषोत्तम, ५ पुरुषसिंह, ६ पुरुषपुंडरीक, ७
दत्त, ८ नारायण (लक्ष्मण) ने ९ कृष्ण. आ नव वासुदेव जाणवा.

१ अचल, २ विजय, ३ भद्र, ४ सुप्रभ, ५ सुदर्शन, ६ आनंद, ७ नंदन, ८ पद्म,
(रामचंद्र) ने ९ राम (बलभद्र) आ नव अनुक्रमे वासुदेवनी अपरमाताथी जन्मेला
बळदेवो जाणवा. (९३-९५)

१ अश्वघ्नीव, २ तारक, ३ मेरक, ४ मधुकैटभ, ५ निशुंभ, ६ बलि, ७ प्रह्लाद, ८
रावण ने ९ मगधेश्वर (जरासंध). (९६) आ नव वासुदेवना शत्रु नव प्रतिवासुदेव अनु-
क्रमे जाणवा. ते वासुदेवना हाथमां गयेला पोताना सुदर्शनचक्रीय ज मृत्यु पामे छे. (९७)

अथ पूर्वभवाद्येषां वच्मि किञ्चित् श्रुतोदधेः । जीवो वीरार्हतो राज-गृहे
यः षोडशे भवे ॥ ९८ ॥ कोट्यष्टायुर्विश्वभूति-युवराजात्मजोऽभवत् ।
वनेऽतिनन्दने सोऽगा-द्वसन्ते रन्तुमन्यदा ॥ ९९ ॥ विशाखनंदिना नुन्नो
वने तत्र रिरंसुना । विश्वनंदी नरेन्द्रस्त-त्पितृव्यः स्वीयसूनुना ॥२००॥
सामंतविजयव्याजा-द्विश्वभूति ततो वनात् । निःसारयामास शूरः
सोऽप्यगात्तत्पुरं ततः ॥ १ ॥ विधेयं तं च वीक्ष्याशु तस्मिन् व्रजति
तद्वनं । विशाखनंदी प्रविष्ट-स्तत्रोचे संवशो भटैः ॥ २ ॥ दंभोऽयं
मत्पितृव्येन मां निस्सारयितुं वनात् । सुतं च तत्रासयितुं कृत इत्युच्छु-
कोप सः ॥ ३ ॥ समीपस्थं कपित्थुद्वं ततो मुष्ट्या प्रहत्य सः । तत्फ-
लोद्यं प्रपात्योर्व्या योधांस्तानभ्यधात्कुधा ॥ ४ ॥ मौलीन् वः पातया-
म्येवं भक्तिः स्याद्राज्ञि चेन्न मे । यूयं जीवत रे स्वामि-संयुता मदु-
पेक्षिताः ॥ ५ ॥

हवे तेना पूर्वभव विगेरे कांश्च श्रुतसमुद्रधी जाणीने कहं छुं—

पहेला बामुदेव वीरप्रभुना जीव सोळमे भवे राजगृहमां विश्वभूति नामे युवराजना पुत्र
तरीके आठ करोड वर्षना आयुष्यवाळा थया होता. ते अन्यदा वसंतऋतुमां नंदनधी पण मनो-
हर एवा वनमां क्रीडा करवा गया होता. (९८-९९) तेने तेना काका विश्वनंदीए ते वनमां
क्रीडा करवा इच्छता एवा पोताना पुत्र विशाखनंदीनी प्रेरणाधी सामंत राजाने जीतवा
जवाना मिपधी ते वनमांही बहार काढ्यो. त्यारे शूरवीर एवो ते पण सामंतने नगरे गयो.
(२००-१) ते त्यां तेने आज्ञावर्ती जोड पोताने नगरे आवी उतावळे ते वनमां जवा लाव्यो.
एटले त्यां उमेला सुमटोए ते वनमां विशाखनंदी पोतानी श्रियासहित गयेल छे (तेथी
तमाराधी जवाशे नही.) एम कहं. (२) ते सांगळी विश्वभूतिए विचार्युं के- ' मारा
काकाए आ वनमांही मने काढवा माटे अने पोताना पुत्रने दाखल करवा माटे आ दंभ
करो छे. ' आम विचारीने ते अति कोपाचमान थयो. (३) पळी तेणे नजीकमां रहेला
कोठाना झाडने मुष्टिवडे प्रहार करीने तेना सर्व फळोने पृथ्वीपर पाडी दह ते योद्धाओने
क्रोधवडे कहं (४) के- " हे सुमटो ! जो मने राजा विश्वनंदी प्रत्ये भक्ति न होत तो
तमारा मस्तको आ रीते ज छुटा पाडी नांखत. तमे तमारा स्वामी सहित मारी उपेक्षाधी ज
जीवता रहो. " (५)

इत्युक्तवानर्थमूलत्वं भोगानां परिभावयन् । संभूतमुनिपादांते संयमे
प्रत्यपादि सः ॥ ६ ॥ स दुष्करं तपः कुर्वन्-क्षेकदा मथुरापुरे । मासक्षप-
णपर्यन्ते गतो गोचरचर्यया ॥ ७ ॥ तत्राहृत्यैकया धेन्वा कृशीयान्
पातितो भुवि । तत्रोद्वाहार्थमेतेन दृष्टो विशाखनन्दिना ॥ ८ ॥ हसि-
तश्च क ते बंधो कपित्थच्यावनं वलं । ततः क्रुद्धः स तां धेनुं शृंगे
धृत्वाचरेऽक्षिपत् ॥ ९ ॥ निदानं कृतवांश्चैवं तीव्रेण तपसामुना । भूयिष्ठ-
वीर्यो भूयास-मजय्यस्त्रिदशैरपि ॥ १० ॥ निदानं तदनालोच्य ततो मृत्वा
समाधिना । अभूत्स्वर्गे महाशुके उत्कृष्टस्थितिकः सुरः ॥ ११ ॥

इतश्च पोतनपुरे प्रजापतिरभून्नृपः । मृगावतीं स्वपुत्रीं स वीक्ष्य
कामवशोऽभवत् ॥ १२ ॥ देशे पुरंतःपुरे च रत्नस्य जनिमीयुषः । नृप-
एव प्रभुरिति लोकसंमतिपूर्वकं ॥ १३ ॥ तां पत्नीकृत्य वुभुजे तादृक्कर्मा-
नुभावतः । विश्वभूतिसुरश्च्युत्वा तस्याः कुक्षाववातरत् ॥ १४ ॥ त्रिष्टु-

आ प्रमाणे कही सांसारिक भोगोतुं अनर्थपूळपणुं विचारता एवा तेणे संभूतमुनिनी
पासे चारित्र अंगीकार कर्तुं. (६) दुष्कर तपने तपता एवा ते मुनि अन्यदा मथुरापुरीए
गया अने मासक्षपणने अंते गोचरचर्याए नीकळ्या. (७) त्यां कोइ गाये ते दुर्बळ थइ
गयेली मुनिने माधुं मारीने पृथ्वीपर पाडी दीधा. ते बळते त्यां विवाहप्रसंगे आवेला
विशाखनन्दीए तेमने पडी जता दीठा. (८) एटले ते हांसी करीने बोच्यो के- 'हे बंधो !
पेलुं कोठा पाडी देवावाळं बळ क्यां गयुं ?' ते सांभळीने तेणे प्रोधावमान थइ ते
गायने शींगडावडे उपाडी आकाशमां फेरवीने फेंकी दीधी. (९) पछी निपाणुं कर्तुं के-
'आ तीव्र तपना बळयी हुं अत्यंत बळवाळो अने देवोची पण अजय एवो थाउं.' (१०) आ
निपाणाने आलोच्या विना समाधिबडे मरण पावीने सातमा महाशुक देवलोकमां उत्कृष्ट
आयुवाळो देव पयो. (११)

इवे पोतनपुर नगरमां प्रजापति नांमे राजा छे, ते पोतानी पुत्री मृगावतीने (अति
रूपवान्) जोइने कामवश थयो. (१२) पछी देशमां, नगरमां अने अंतःपुरमां जे रत्न
उत्पन्न थाय तेनो स्वामी राजा अ होय एवी लोकोनी संमति मेळवीने ते मृगावतीने
पोतानी स्त्री करी तेनी साथे कामक्रीडा करवा लाग्यो. तेवा प्रकारना कर्मना उदययी
विश्वभूतिनो जीव स्वर्गमांथी ज्यवीने तेनी कुक्षीयी पुत्रपये उत्पन्न थयो. (१३-१४)

વાસુદેવોઽસા-વશીતિધનુરુચ્છ્રૂતઃ । તથા ચતુરશીત્યબ્દ-લક્ષાયુરચલા-
નુજઃ ॥ ૧૫ ॥ इति त्रिष्टुभः ॥

યુદ્ધે સુરૂપવેદ્યાર્થ નિર્જિતો વિંધ્યશક્તિના । સુભદ્રગુરુપાદાંતે દીક્ષા
પર્વતકોઽગ્રહીત્ ॥ ૧૬ ॥ भूयासं तपसानेन विंध्यशक्तिविनाशकः । नि-
दानमिति सोऽकार्पी-त्युरे कनकवस्तुनि ॥ १७ ॥ ततो मृत्वा प्राणतेऽ-
भू-देवश्च्युत्वा ततः पुनः । अभूत्युरे द्वारवत्यां ब्रह्मभूपोमयोः सुतः
॥ ૧૮ ॥ स च ससतिचापोच्चो द्विष्टुभ इति नामतः । द्वासप्तत्यब्दलक्षायु-
र्विजयाख्यबलानुजः ॥ ૧૯ ॥ इति द्विष्टुभः ।

ધનવત્તનૃપો ઘૂતે બલિભૂપેન નિર્જિતઃ । સુદર્શનગુરોઃ પાર્શ્વે પ્રવ્રજ્યાં
પ્રતિપન્નવાન્ ॥ ૨૦ ॥ स च तीव्रं तपः कुर्वन् श्रावस्त्यां विहरन् गतः ।
संस्मृतप्राक्तनद्वेषी तत्र क्रोधवशंवदः ॥ ૨૧ ॥ बलिभूपवधाय स्या-मिति
કૃત્વા નિદાનકં । ઉત્પન્નો લાંતકે કલ્પે તતશ્ચ્યુત્વા સ્થિતિચ્ચયે ॥ ૨૨ ॥
રુદ્રો રાજા દ્વારવત્યાં પૃથિવી સ્ત્રી તયોઃ સુતઃ । સ્વયંભૂર્વાસુદેવોઽભૂ-તૃતીયો

આ ત્રિષ્ટુભ વાસુદેવ ૮૦ ધનુષ્ય ડંચા શરીરવાળા અને ૮૪ લાખ વર્ષના આયુવાળા અબલ
બલદેવના નાના માફ સમજવા, (૧૫) इति त्रिष्टुभः १

રૂપવંત પેશ્યાને માટે વિંધ્યશક્તિની સાથે યુદ્ધ કરવામાં જીતાણલા પર્વતકે સુભદ્ર
નામના ગુરુની પાસે દીક્ષા લીધી. (૧૬) कनकवस्तुपुरवासी तेमणे अत्यंत तप तपीने
પ્રતિ “ હું આ તપવદે વિંધ્યશક્તિનો વિનાશ કરનાર થાઉં. ” એવું નિયાણું કર્યું. (૧૭)
ત્યાંથી મરથ પામીને દશમે દેવલોકે દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવીને દ્વારવતી નગરીમાં પ્રજ્ઞ-
નામે રાજા અને ઉમા નામની ગણીના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. (૧૮) तेमनुं नाम द्विष्टुभ
પાઠવામાં આવ્યું. તેનું શરીર ૭૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૭૨ લાખ વર્ષનું હતું. તે વિજય
નામના બલદેવના નાના માફ થયા. (૧૯) इति द्विष्टुभः ૨

ધનવત્ રાજાને ઘૂતમાં બલિરાજાણ જીત્યો તેથી તેણે સુદર્શન ગુરુની પાસે પ્રવ્રજ્યા
અંગીકાર કરી. (૨૦) तीव्र तपने करता तेओ विहार करता आवस्तिनगरीए गया. त्पां
પૂર્વના દ્વેષી બલિરાજાને જોઈને ક્રોધવશ થયા, (૨૧) तेथी नियाणुं कर्तुं के-‘ मारा तपना
પ્રમાવથી હું બલિરાજાને મારનાર થાઉં. ’ પછી મરથ પામીને જુદા લાંતક દેવલોકે ગયા.
ત્યાંથી સ્થિતિચ્ચયે ચ્યવીને દ્વારવતીમાં રુદ્ર નામે રાજા અને પૃથ્વી નામની તેમની સ્ત્રીના

भूरिविक्रमः ॥ २३ ॥ स पष्टिवर्षलक्षायुः पष्टिचापसमुच्छ्रितः । अनुजो
भद्रसंज्ञस्य बलदेवस्य कीर्तितः ॥ २४ ॥ इति स्वयंभूः ।

समुद्रदत्तः प्राव्राजीत् हतायां निजयोषिति । श्रेयांसगुरुपादांते प्रव-
ज्योयं तपोऽतनोत् ॥ २५ ॥ चक्रे वधाय स्त्रीहर्तुः श्रावस्त्यां स निदानकं ।
मृत्योत्पन्नः सहस्रारे ततश्च्युत्वायुषः क्षये ॥ २६ ॥ द्वारवत्यां नृपः सोमः
सीता राज्ञी तयोः सुतः । पुरुषोत्तमनामाभू-द्वासुदेवस्तुरीयकः ॥ २७ ॥
स त्रिंशद्वर्षलक्षायुः पञ्चाशद्धनुरुच्छ्रितः । अनुजः सुप्रभारूपस्य बलदेव-
स्य कीर्तितः ॥ २८ ॥ इति पुरुषोत्तमः ।

सेवालनामा भूपालो रणे वैरिपराजितः । कृष्णारूपस्य गुरोः पार्श्वे
वैराग्यादग्रहीद्व्रतं ॥ २९ ॥ निदानं सोऽरिघाताय पुरे राजगृहेऽकरोत् ।
माहेंद्रे च समुत्पन्नः स्वर्गे च्युत्वा ततः पुनः ॥ ३० ॥ शिवो राजाऽम्मका
राज्ञी नगरेऽश्वपुराह्वये । ख्यातः पुरुषसिंहोऽभू-स्तनयस्तनयस्तयोः

पुत्र स्वयंभू नामना ग्रीष्मा वासुदेव अत्यंत पराक्रमवाळा थया. (२२-२३) ते साठ लाख
वर्षना आयुवाळा ने ६० घनुष्यना शरीरवाळा हता तेम ज भद्र नामना बळदेवना नाना
माह हता. (२४) इति स्वयंभूः ३

समुद्रदत्ते पोतानी स्त्रीनुं हरण थवाथी श्रेयांस नामना गुरुपासे प्रवज्या अंगीकार
करी अने उग्र तप कर्षो. (२५) श्रावस्तिनगरीमां तेणे पोतानी स्त्रीना हरण करनारने
मारनार थवातुं नियाणुं कर्षु. मरण पामीने सहस्रार नामना आठमा देवलोकमां देव थया.
त्यांथी स्थितिष्ये व्यवीने द्वारवतीमां सोमराजा ने सीता राणीना पुत्रपणे उत्पन्न थया.
ते चोथा पुरुषोत्तम नामे वासुदेव थया. (२६-२७) तेमनुं ग्रीश लाख वर्षनुं आयुष्य ने
पचास घनुष्यप्रमाण शरीर हतुं, तेम ज ते सुप्रभ नामना बळदेवना नाना माह हता.
(२८) इति पुरुषोत्तमः ४

सेवाल नामना राजाने युद्धमां वैरीए पराजित कर्षो. तेमणे वैराग्य पामीने कृष्ण
नामना गुरुपासे चारित्र अंगीकार कर्षु. (२९) तेमणे राजगृहपुरमां पूर्वशत्रुनो घात
करनार थवातुं नियाणुं कर्षु. मरण पामीने चोथा माहेंद्र देवलोकमां देवपणे उत्पन्न थया.
त्यांथी व्यवीने शिव नामना राजा अने अम्मका नामनी राणीना पुत्र अश्वपूर नामना
नगरमां न्यायपुस्त पुरुषसिंह नामे प्रख्यात थया. (३०-३१) आ पांचमा वासुदेव

॥ ૩૧ ॥ અયં ચ પંચચત્વારિં-શત્કોદંડસમુચ્છિતઃ । તથા દશાબ્દલઘ્વાયુઃ
સ્થ્યાતઃ સુદર્શનાનુજઃ ॥ ૩૨ ॥ ઇતિ પુરુષસિંહઃ ।

પ્રિયમિત્રોઽપિ માર્યાયાં હતાયામાદદે વ્રતં । શ્રીગંગગુરુપાદાંતે કા-
કંઘ્યાં ચ ગતોઽન્યદા ॥ ૩૩ ॥ નિદાનમકરોત્તત્ર પ્રિયાહર્તુર્વધાય સઃ ।
મૃત્વોત્પન્નો બ્રહ્મલોકે તતઃ પૂર્ણસ્થિતિશ્ચ્યુતઃ ॥ ૩૪ ॥ લલ્લમીવત્યાઃ
કુક્ષિરત્નં મહાશિવનૃપાત્મજઃ । પુરુષપુંડરીકારુયો-ઽભવચ્ચક્રપુરે હરિઃ
॥ ૩૫ ॥ પંચષષ્ટિસહસ્રાબ્દ-જીવ્યાનંદવલાનુજઃ । ઇકોનત્રિંશતં તુંગ-
શ્ચાપાન્યયસુદીરિતઃ ॥ ૩૬ ॥ ઇતિ પુરુષપુંડરીકઃ ।

રાજાંગજોઽમૂહલિત-મિત્રઃ સ ક્ષમાપપર્પદિ । રાજ્યાયોગ્યોઽયમિ-
ત્યૂચે મંત્રિણા મૂપતેઃ પુરઃ ॥ ૩૭ ॥ રાજ્ઞોઽપમાને જાતેઽથ મૂપમૂરાદવે
વ્રતં । સાગરસ્ય ગુરોઃ પાર્શ્વે મિથિલાયાં ગતોઽન્યદા ॥ ૩૮ ॥ વધાય
મંત્રિણસ્તસ્ય નિદાનં ચક્રવાનથ । સૌધર્મે ત્રિદશઃ સોઽમૂ-સ્તંપૂર્ણસ્થિ-
તિકસ્તતઃ ॥ ૩૯ ॥ વારાણસ્યામગ્નિસિંહ-નૃપશેષવતીસુતઃ । વાસુદેવોઽ-

૪૫ ઘનુષ્પના શરીરવાળા ને દશ લાખ વર્ષના આયુષ્યવાળા સુદર્શન નામના ચઢદેવના
નાના માફ હતા. (૩૨) ઇતિ પુરુષસિંહઃ ૫

પ્રિયમિત્રે પણ પોતાની સ્ત્રીનું વીજાઈ હરણ કરવાથી શ્રીગંગ ગુરુની પાસે ચારિત્ર
અંગીકાર કર્યું. અન્યદા કાકંદીનગરીઈ ગયા. (૩૩) ત્યાં પોતાની પ્રિયાનું હરણ કર-
નારના મારનાર થવાનું નિયાણું કર્યું. મરણ પામીને પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકે દેવ થયા.
ત્યાંથી સ્થિતિ પૂર્ણ થયે ચ્યવીને ચક્રપુરનામના નગરમાં મહાશિવ નૃપના પુત્ર લલ્લમીવ-
તીની કુક્ષિમાં રત્નસમાન પુરુષપુંડરીક નામના છઠ્ઠા વાસુદેવ થયા. (૩૪-૩૫) તેઓ
૬૫ હજાર વર્ષના આયુવાળા, ૨૯ ઘનુષ્પના શરીરવાળા અને આનંદ નામના ચઢદેવના
નાના માફ હતા. (૩૬) ઇતિ પુરુષપુંડરીકઃ ૬

લલિતમિત્ર નામે રાજપુત્રને માટે મંત્રીઈ રાજસભામાં ‘ આ રાજ્યને અયોગ્ય છે ’
ઈમ રાજાને કહ્યું, (૩૭) તેથી રાજા તરફથી અપમાન થયે સતે તે રાજપુત્રે સાગર
ગુરુની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. અન્યદા તે મિથિલાનગરીઈ ગયા. (૩૮) ત્યાં
મંત્રીને મારનાર થવાનું નિયાણું કર્યું. મરણ પામીને પહેલા સૌધર્મ દેવલોકે દેવ
થયા. ત્યાંથી પૂર્ણસ્થિતિઈ ચ્યવીને વારાણસીનગરીમાં અગ્નિસિંહ રાજા અને શેષવતી

भवन्नाम्ना दत्तो मत्तपराक्रमः ॥४०॥ पटपंचाशत्सहस्राब्द-जीवितः सतमः
स च । षड्विंशतिधनुस्तुंगो नंदनस्यानुजः स्मृतः ॥ ४१ ॥ इति दत्तः ।

भरतेऽत्र क्षेमपुरे नयदत्तवणिकसुतौ । धनदत्तवसुदत्तौ सुनंदाकुचि-
संभवौ ॥ ४२ ॥ तत्र सागरदत्तोऽभू-त्पुत्रो गुणधरोऽस्य च । पुत्री
गुणवती पित्रा धनदत्ताय सा ददे ॥ ४३ ॥ मात्रा च रत्नप्रभया श्री-
कांताख्याय सा ददे । वसुदत्तेन तज्ज्ञातं याज्ञवल्क्यसुहृन्मुखात् ॥ ४४ ॥
वसुदत्तस्ततो भ्रातृ-स्नेहाद्भत्त्वाऽब्रवीन्निशि । श्रीकांतं सोऽपि खड्गेन
वसुदत्तमुभौ ततः ॥ ४५ ॥ विंष्याटव्यां मृगौ जाता-वनूढा गुणवत्यपि ।
अभून्मृगी कृते तस्या-स्तत्र युध्वा मृताबुभौ ॥ ४६ ॥ मिथो वैरपरा-
वेवं भूयसश्चक्रतुर्भवान् । धनदत्तोऽप्यभूद्भ्रातृ-वियोगेनोन्मना भृशं
॥ ४७ ॥ भ्रमन्निशि मुनीन् दृष्ट्वा क्षुधितोऽयाचताशनं । आर्क्षीकृतस्तैः
प्रज्ञाप्य धर्मं सौधर्ममासदत् ॥ ४८ ॥ महापुरे ततश्च्युत्वा धारणीमेरु-

राणीना पुत्र दत्त नामे मदोन्मत्त पराक्रमी सातमा वासुदेव यथा. (३९-४०) तेन ५६
हजार वर्षेन आपु ने छवीश धनुष्य उंजु शरीर इतं अने ते नंदन नामना बळदेवना
नाना भाइ हता. (४१) इति दत्तः ७

आ भरतक्षेत्रमा क्षेमपुर नामना नगरमा नयदत्त नामना वणिकना सुनंदानी
कुचिषी यथेला धनदत्त ने वसुदत्त नामना बे पुत्रो हता. (४२) ते ज नगरमा सागर-
दत्त नामे एक वणिक रहेतो हतो, तेने गुणधर नामे पुत्र ने गुणवती नामे पुत्री हती. ते
पुत्री धनदत्त बेरे तेना पिताए आपी हती (४३) अने रत्नप्रभा माताए श्रीकांतने
आपी हती. वसुदत्त आ वात याज्ञवल्क्य नामना पोताना मित्रना मुखे सांमळी. (४४)
एटले माइना स्नेहथी वसुदत्त श्रीकांतने त्यां जइने रात्रे तेने मारी नांख्यो. तेणे वसु-
दत्तने खड्गवडे मारी नांख्यो, एटले ते बंने मरण पामीने विंष्याटवीमा मृग यथा.
कौमारावस्थामां ज मरण पामीने गुणवती पण हरणी थइ. तेने माटे युद्ध करता ते बंने
मृगो मरण पाम्या. (४५-४६) आ प्रमाणे परस्पर वैरना अनुबंधथी ते पंनेए घणा
भवो कर्पा. अही धनदत्त पण माइना वियोगथी अत्यंत उन्मत्त दशावाळो थयो. (४७)
रात्रे ममता तेने मुनि मळया. क्षुधित यथेला तेणे मुनिपासे खावानुं माग्नुं. मुनिए उप-
देशवडे तेने थावक बनाव्यो अने धर्म समजाव्यो, तेथी ते मरण पामीने सौधर्म देवलोके
गयो. (४८) त्यांथी च्यवीने महापुरमा धारणी ने मेरुनो पुत्र पणरुचि नामे थावक-

देहभूः । अभूत्पद्मरुचिर्नाम श्रेष्ठी श्रावकपुंगवः ॥ ४९ ॥ स चैकस्या-
सन्नमृत्योः परमेष्ठिनमस्क्रिया । वृषभस्य ददौ सोऽभू-च्छत्रच्छायनृ-
पांगजः ॥ ५० ॥ दत्ताराइयाः कुचिजानो नाम्ना च वृषभध्वजः । स
तत्रैव पुरे भ्राम्यन् वृषमृत्युमुवं ययौ ॥ ५१ ॥ प्राप्तश्च जातिस्मरणं तत्र
चैत्यमचीकरत् । भित्तावालेखयामास तत्रासन्नमूर्तिं वृषं ॥ ५२ ॥ परमे-
ष्ठिनमस्कार-दायिनं पुरुषं च तं । अलीलिखत्समीपस्थ-सपर्याणतुरंगमं
॥ ५३ ॥ श्रेष्ठी पद्मरुचिस्तच्चा-पश्यत्तच्चैत्यमागतः । वृषभाय नमस्कार-
दानं स्वं वीक्ष्य विस्मितः ॥ ५४ ॥ नियुक्तैः पुरुषैस्तत्र पृष्टश्चोचे यथा-
स्थितं । मया तुरगमारुह्य गच्छता गोकुले पुरा ॥ ५५ ॥ वृषभस्य नम-
स्कारो ददे तदिह चित्रितं । केनापि दृश्यते भित्तौ विस्मितोऽहं तदीक्ष-
णात् ॥ ५६ ॥ ततो नियुक्तपुरुषै-र्विज्ञप्तो वृषभध्वजः । पूर्वोपकारिणं
पद्म-रुचिमेत्य नमोऽकरोत् ॥ ५७ ॥ राज्यं मम गृहाणोदं त्वं मे देवो
गुरुः प्रभुः । इत्युक्त्वा तेन सौहार्द-मद्वैतमतनोदयं ॥ ५८ ॥ तौ श्राज्ज-

श्रेष्ठ एवो श्रेष्ठी थयो. (४९) तेणो एक वखत एक आसन्नमृत्युवाळा वृषभने नमस्कार-
मंत्र संभळाव्यो. ते वृषभ मरण पामीने छत्रच्छाय राजानो पुत्र दत्ता राणीनी कुचिधी
उत्पन्न थयेलो वृषभध्वज नामे थयो. ते ज नगरमां फरतो, फरतो ते राजपुत्र वृषभना
मृत्युस्थाने आव्यो. (५०-५१) त्यां तेने जातिस्मरण थयुं एटले तेणे त्यां एक चैत्य
बंधाव्युं अने तेनी भीतउपर आसन्नमृत्युवाळा वृषभनुं चित्र कढाव्युं. (५२) तेनी
समीपे परमेष्ठि नमस्कारमंत्र संभळावनार पुरुषनुं चित्र कराव्युं तेम ज पासे उभेल्लो
पलाणसहित घोडो चित्राव्यो. (५३) अन्यदा पद्मरुचि श्रेष्ठी ते चैत्ये आव्यो. त्यां
ते वृषभने नमस्कार संभळावता पोताने चित्रमां जोहने विस्मय पाव्यो. (५४) राजपुत्रना
राखेला पुरुषोए तेने विस्मय पामेल जोहने कारण पूछथुं एटले तेणे यथास्थित हकीकत
कही बतावी के- 'पूर्वे घोडापर बेसीने गोकुळे जतां में आ वृषभने नमस्कारमंत्र आप्यो
हतो. तेनुं चित्र कोइए आ भीत उपर चित्तरेलुं जयाय छे. ते जोवाधी हुं आश्चर्य पाव्यो.'
(५६-५७) नियुक्त पुरुषोए तरत ज वृषभध्वजपासे जहने आ वात जयावी एटले ते
तरत ज त्यां आव्यो अने पूर्वोपकारी पद्मरुचिने तेणे नमस्कार कर्णो (५७) अने कहुं
के- 'आ मारं राज्य तमे ग्रहण करो, तमे ज मारा देव, गुरु तेम ज प्रभु छो.' आ प्रमाणे
कहीने तेणे अद्वैत एवुं सौहार्द (मित्रपणुं) बत्ताव्युं. (५८) पछी ते वने आवकधर्म

धर्ममाराध्यो—स्पन्नौ स्वर्गे द्वितीयके । ततः पद्मरुचिश्च्युत्वा मेरोरपरतोऽ-
भवत् ॥ ५९ ॥ नंदावर्त्तपुरे वैता—द्व्याद्रौ नंदीश्वरांगजः । नाम्ना च नय-
नानंदः कनकाभातनूद्भवः ॥ ६० ॥ स राजादाय चारित्रं तुर्ये स्वर्गेऽभव-
त्सुरः । ततश्च्युत्वा क्षेमापुर्यां प्राग्विदेहेष्ववातरत् ॥ ६१ ॥ विपुलवाहन-
भूप—पद्मावत्योः सुतो नृपः । श्रीचंद्रनामा प्रव्रज्य ब्रह्मलोकेंद्रतां ययौ
॥ ६२ ॥ ततश्च्युत्वा पद्मनामा वलदेवोऽष्टमोऽभवत् । रामोऽपराजिता-
कुक्षि—जातो दशरथात्मजः ॥ ६३ ॥ वृषभध्वजजीवस्तु सुग्रीवोऽभूत्कपी-
श्वरः । पूर्वं कृतोपकारत्वा—दत्त्यंतं पद्मवत्सलः ॥ ६४ ॥ श्रीकांतोऽपि
भवान् भ्रात्वा मृणालकंदपत्तने । शंभुर्हेमवतीजातो नृपोऽभूद्वज्रकंदुभूः
॥ ६५ ॥ वसुदत्तस्य जीवो यः श्रीकांतमवधीत्पुरा । विजयस्य स पुत्रोऽभू-
च्छंभुराजपुरोधसः ॥ ६६ ॥ रत्नचूडाकुक्षिजन्मा श्रीभूतिर्नामतः स च ।
क्रमेण प्राप्ततारुण्यः पितृभ्यां परिणायितः ॥ ६७ ॥ गुणवत्यथ सानर्थ-
मूलं भ्रात्वा भवान् बहून् । पुरोधस्तनयस्यास्य श्रीभूतेरभवत्सुता ॥ ६८ ॥
सरस्वतीकुक्षिजाता नाम्ना वेगवतीति सा । क्रमेण बभूवे पद्म—लतिकेव

आराधीने बीजा देवलोकमां देव भया. पद्मरुचि त्पांथी च्यवीने मेरुपर्वतनी अपर बाजुए
वैताद्व्य पर्वतउपर नंदावर्त्तपुरमां नंदीश्वर ने कनकाभानो पुत्र नयनानंद नामे थयो.
(५९-६०) ते राजा थइ चारित्र लइने चोथे स्वर्गे देव थयो. त्पांथी च्यवीने क्षेमापु-
रीमां पूर्वमहाविदेहमां विपुलवाहन राजा ने पद्मावतीनो पुत्र श्रीचंद्रनामे थयो. ते दीक्षा लइने
पांषमा ब्रह्मलोकमां इंद्र थयो. (६१-६२) त्पांथी च्यवीने पद्म अथवा राम नामे आठमा
बलदेव दशरथ राजा ने अपराजिता राणीना पुत्र थया. (६३) वृषभध्वजो जीव
सुग्रीव नामे वानराधिपति थयो. ते पूर्वे उपकार करनार पद्म (रामचंद्र) नी साथे अत्यंत
वात्सल्यभाव घराववा लाग्यो. (६४) श्रीकांतनो जीव पद्म भवमां ममीने मृणालकंद
नगरे वज्रकंदपुनो पुत्र ने हेमवतीथी जन्मेलो शंभु नामनो राजा थयो. (६५) वसुद-
त्तनो जीव के जेथे पूर्वे श्रीकांतने मायां हतो ते शंभु राजाना पुरोहित विजयनो रत्न-
चूडानी कुक्षिथी भूति नामे पुत्र थयो. ते अनुक्रमे तारुण्य (यौवन) पास्यो पटले तेना
मातापिताए तेने परणाम्यो. (६६-६७) बधा अनर्थनुं मूल गुणवती बहु भवोमां
भमीने आ प्रोहितना पुत्र श्रीभूतिनी स्त्री सरस्वतीनी कुक्षिथी वेगवती नामे पुत्री थइ.
सरोवरमां पद्मलता बधे तेम ए वेगवती अनुक्रमे शुद्धि पायी. (६८-६९) तरुणावस्थाने

सरोवरे ॥ ६९ ॥ उत्तारुण्यान्यदा सा च कायोत्सर्गस्थितं मुनि । सुदर्शनं जनैः पूज्य—मानं वीक्ष्येदमभ्यधात् ॥ ७० ॥ अयं मुनिर्मया दृष्टः क्रीडन्नंगनया समं । हास्यात्तयोदितोऽप्येष कलंकः प्रथितो जने ॥ ७१ ॥ जग्राहाभिग्रहं सोऽपि शासनन्यत्क्रियाभिया । उत्तीर्णोऽस्मिन् कलंकेऽहं पारयिष्यामि नान्यथा ॥ ७२ ॥ वेगवत्यथ सोत्सून—मुखा दैवतरोषतः । ज्ञातसाधुव्यतिकरै—र्जनकायैश्च भर्त्सिता ॥ ७३ ॥ अध्यक्षं सर्वलोकाना—मित्यूचे रचितांजलिः । निर्दोषोऽप्येष निर्ग्रथो धिग्मया मंदभाग्यया ॥ ७४ ॥ अलीकदोषारोपेण दूषितः कृतहास्यया । तत् श्रुत्वा मुदिताः सर्वे जनास्तं मुनिमस्तुवन् ॥ ७५ ॥ त्रिभिर्विशेषकं । दिव्यानुभावादुल्लासा साभवद्वेगवत्यपि । निशम्य जैनधर्मं च आविकाभूत्तदादितः ॥ ७६ ॥ अथ वेगवतीरूप—मोहितः शंभुभूपतिः । ययाचे तत्पिता मिथ्या—दृशे तस्मै ददौ न तु ॥ ७७ ॥ ततश्च शंभुः श्रीभूतिं हत्वा तां बुभुजे बलात् । भवांतरेऽहं भूयासं त्वद्वधायेति साशपत् ॥ ७८ ॥ मुक्ता सा

पामेली तेणे अन्यदा कायोत्सर्गध्याने रहेला सुदर्शन नामना मुनिने लोकोधी पूजाता जोडने आ प्रमाणे कष्ट (७०) के—‘आमुनिने में स्त्रीसाथे क्रीडा करता जोयेला छे.’ हास्य-मात्रधी तेणे कहेछुं आ कलंक लोकमां विस्तार पाम्युं. (७१) एटले मुनि पण शासननी हीलना थवाना भयधी अभिग्रह कर्यो के—‘आ कलंक उतरे तयारे जहुं कायोत्सर्ग, पारीश, अन्यथा पारीश नही.’ (७२) शासनदेवताना रोषधी वेगवती बिलखा मुखवाळी थइ अने जाण्यो छे साधुसंबंधी व्यतिकर जेथे एवा तेना मातापिताविगेरेय तेणीनी घणी निर्मर्त्सना करी. (७३) एटले तेणे पण सर्व लोकोनी समझ त्यां आवी हाथ जोडीने कष्टुं के—‘आ निर्ग्रथ मुनि तदन निर्दोष छे. तेने कलंक आपनार अने निर्माण्य एवी मने धिक्कार छे. में मात्र हांसीवडे खोटा दोषारोपधी मुनिने दूषित कइता इता.’ आ प्रमाणे सांभळीने सर्व लोको हर्ष पाम्या अने ते मुनिनी स्तवना करवा लाग्या. (७४-७५) दिव्यानुभावधी ते वेगवती पण निर्दोष थइ. पछी जैन धर्म सांभळीने ते दिवसधी ते आविका थइ. (७६) हवे वेगवतीना रूपधी मोहित थयेल शंभु राजाए तेना पितापासे तेनी मागणी करी परंतु ते शंभु मिथ्यादृष्टि होवाधी तेने तेणे आपी नही. (७७) एटले शंभु राजाए श्रीभूतिने मारी नांखीने बळात्कारे तेने भोगवी. एटले वेगवतीए ‘भवांतरमां हुं तारा

शंभुना दीक्षां जग्राह चरणांतिके । आर्याया हरिकांताया ब्रह्मलोकमि-
याय च ॥ ७९ ॥ मिथिलायां ततश्च्युत्वा सीता नाम महासती ।
जाता वेगवतीजीवो सा भामंडलयुग्मजा ॥ ८० ॥ रावणस्य विनाशाय
शंभुजीवस्य साभवत् । मुनेर्मृपाकलंकस्य दानात्तं प्राप सा स्वयं ॥ ८१ ॥
शंभुजीवोऽपि संसारे भ्रामं भ्रामं द्विजोऽभवत् । पार्श्वे विजयसेनपैः
प्रभासाख्योऽग्रहीद्व्रतं ॥ ८२ ॥ कनकप्रभनामान-मन्यदा खेचरेश्वरं ।
यांतं सम्मत्तयात्रायै सोऽपश्यत्परमर्द्धिकं ॥ ८३ ॥ ईदृक्समृद्धिर्भूयास-
मनेन तपसेति सः । कृत्वा निदानमुत्पन्नः स्वर्गलोके तृतीयके ॥ ८४ ॥
ततश्च्युत्वा हरिस्वप्न-सूचितः समभूत्सुतः । कैकसीकुक्षिजो रत्न-भ्र-
वसो राक्षसेशितुः ॥ ८५ ॥ भीमेन राक्षसेन्द्रेण मेघवाहनभूभुजे । पूर्वं
प्रदत्तो यो हारो नवमाणिक्यनिर्मितः ॥ ८६ ॥ नागानां च सहस्रेण
रक्षितो निधिराजवत् । अनीशैर्बोद्धुमखिलैः पूर्वजैः पूजितः क्रमात् ॥ ८७ ॥

वधने माटे थइश ' एवो तेने आप दीघो. (७८) एटले शंभु राजाए तेने मूकी दीघी.
पछी वेगवतीए हरिकांता नामनी आर्याना चरखसमीपे दीक्षा लीघी अने मरण पामीने
पांचमा ब्रह्मदेवलोकमां गइ. (७९) त्यांथी ब्यवीने वेगवतीना जीवे मिथिला नगरीमां
सीता नामे महासती तरीके भामंडळनी साथे युगलपणे जन्म धारण कर्षी. (८०) ते
शंभुनो जीव जे रावण थयो तेना विनाश माटे कारणभूत थइ. पूर्व भवमां मुनिने कलंक
आपेलुं होवांथी तेने सीताना भवमां कलंक प्राप्त थयुं. (८१) शंभुनो जीव पण संसा-
रमां भगतो भगतो प्रभास नामे ब्राह्मण थयो. तेणे विजयसेन मुनिनी पासे दीक्षा लीघी.
(८२) तेमणे अन्यदा कनकप्रभ नामना परम श्रद्धिवाळा विद्याधरेश्वरने सम्मत्त तीर्थनी
यात्राए जता जोषा. (८३) ते जोइने आ तपना प्रभावथी हुं आवो समृद्धिवाळो थाउं
एयुं तेमणे नियाळुं कर्षु. मरण पामीने श्रीजे देवलोकें देव थयो. (८४) त्यांथी ब्यवीने
रत्नधवा राक्षसनी स्त्री कैकसीनी कुक्षिणी सिंहस्वमवचित पुत्र थयो. (८५) भीम
नामना राक्षसनिकायना ब्यंवरेंदे मेघवाहन राजाने पूर्वं नव माणिक्यनो पनावेलो जे हार
आप्यो हतो अने निधिराजनी जेम एक हजार नागोथी सेवातो हतो तथा तेने बहन करवाने-
परेरवाने असमर्थ एवा बधा पूर्वजोथी अनुक्रमे सेवातो हतो ते हार बाळक एवा ते पुत्रे

तं च हारं स वालोऽपि न्यधात्कंठे कराहृतं । मुखैस्तद्रत्नसंक्रांतैः सोऽ-
भूदशमुखाह्वयः ॥ ८८ ॥

त्रैलोक्यकंटकं चैनं वाली निर्जित्य संगरे । वैराग्येण प्रवव्राजा—का-
पीञ्च विविधं तपः ॥ ८९ ॥ तं पुष्पकावमानाधि—रूढो दशमुखो ब्रजन् ।
अष्टापदाचलेऽपश्य—त्प्रतिमास्थं स्खलद्गतिः ॥ ९० ॥ दृष्ट्वा च वालिनं
क्रुद्धो—ऽवादीदेवं दशाननः । निर्जित्य मां भयादेव दंभेन व्रतमग्रहीः
॥ ९१ ॥ मां बाहुमूले निक्षिप्य यथाऽभ्राम्यस्त्वमंबुधीन् । तथा त्वां
साद्रिमुत्क्षिप्य लवणाब्धौ क्षिपाम्यहं ॥ ९२ ॥ इत्युदीर्य विदार्य क्षमा—
मष्टापदगिरेस्तले । प्रविश्य युगपद्विद्या—सहस्रं मनसि स्मरन् ॥ ९३ ॥
धराधरं तमुद्भ्रे चलयन्नचलातलं । झलज्झालायितांभोधि पतद्गिरिशिरः-
शतं ॥ ९४ ॥ अद्याप्ययं मयि क्रोधा—दनर्थं कुरुते हहा । मा भूद्भरतचै-
त्यानां भ्रंशोत्तरिति चिंतयन् ॥ ९५ ॥ अवधिज्ञानवाझाना—लब्धिर्वाली
महामुनिः । गतस्पृहः शरीरेऽपि चैत्यत्राणाय केवलं ॥ ९६ ॥ अपीडय-

(रावणे) हाथबडे उपाडीने पोतानी डोकमां नारुयो. ते हारना नव रत्नमां संक्रांत यथा
नव मुखोधी एकंदर ते दशमुख नामथी प्रख्यात थयो. (८६-८८)

ते दशमुख त्रैलोक्यकंटक तरीके प्रसिद्धि पाय्यो. तेने संग्राममां जीतीने वालि विद्या-
धरे वैराग्यथी दीक्षा अंगीकार करी अने विविध प्रकारना तप तपवा लाग्या. (८९) तेवामां
पुष्पक विमानमां बेसीने जता दशमुखे अष्टापद पर्वत उपर कायोत्सर्गेष्याने रहेला ते
मुनिने जोषा. कारणके त्यां तेजुं विमान स्खलना पाय्युं. (९०) एकीरीते विमाननी
थयेली स्खलनाथी अने तेना कारण तरीके वालिमुनिने जोषाथी क्रोधायमान थयेलो
दशानन एम बोळ्यो के—‘ मने जीतीने मारा मयथी ज तें चारित्र ग्रहण कर्तुं छे. ते
वखते मने बाहुमूळमां चेपन करीने जेम तें समुद्र फरतो मने फेरव्यो हतो तेम तने आ
पर्वत सहित उपाडीने हुं लवणसमुद्रमां नांखी दउं छुं. ’ (९१-९२) आ प्रमाणे
कहीने पृथ्वीने विदारी अष्टापदपर्वतनी नीचे प्रवेश करी तेणे हजारे विद्यानुं स्मरण कर्तुं.
(९३) पछी पृथ्वीतळने चळावता तेणे ते पर्वतने उपाव्यो ते वखते समुद्रना जळ
उछळवा लाग्या अने पर्वतना सेंकडो शिखरो पडवा लाग्या. (९४) वालिमुनिए आ
हकीकत जाणीने विचार्युं के—‘ हजु पण आ रावण मारा उपरना क्रोधथी अहो ! महा
अनर्थ करे छे, परंतु तेना आ कृत्यथी भरतचक्रीए आ पर्वतपर करावेला चैत्योनो अंश

त्पदांगुष्ठा-प्रेणाष्टापदभूमिकां । तेनाक्रांतश्च भारार्त्त-कंधरो दशकंधरः
॥ ९७ ॥ भयार्त्तः संकुचद्रगात्रो रावयन् सकलां महीं । आरावीन्द्रशमा-
क्रंदै-स्ततोऽभूद्रावणाह्वयः ॥ ९८ ॥

अभूतां सोदरावस्य भानुकर्णविभीषणौ । स्वसा चंद्रणखां पट्ट-
राज्ञी मंदोदरीति च ॥ ९९ ॥ भानुकर्णस्य कुंभकर्ण इति, चंद्रणखायाः
सूर्यणखेति च नामांतरं. धनदत्तवसुदत्त-सुहृदो ब्राह्मणः पुरा । आसी-
न्नाम्ना याज्ञवल्क्यः क्रमात्सोऽभूद्विभीषणः ॥३००॥ निहतः शंभुना राज्ञा
श्रीभूतिर्यः पुरोहितः । शुभध्यानात्स चोत्पेदे स्वर्गे च्युत्वा ततोऽभवत्
॥ १ ॥ सुप्रतिष्ठपुरे विद्या-धरो नाम्ना पुनर्वसुः । द्वाप्तसत्तिकलाशाली
चतुरः सुभगः सुधीः ॥ २ ॥ युग्मं । स चैकदा त्रिभुवना-नंदस्य चक्र-
वर्त्तिनः । सुतां कामवशो जह्रे नामतोऽनंगसुंदरीं ॥ ३ ॥ पुंडरीकाख्य-
विजया-द्वगच्छन्नजपुरीं प्रति । चक्रभृत्प्रहितैर्विद्या-धरैः स रुरुधे युधे ।
॥ ४ ॥ विद्यास्त्रैर्विविधैर्नाग-तार्क्ष्याभोदानिलादिभिः । एतस्य युद्ध-

न थाओ. ' एम मनमां विचारीने अवधिज्ञानवाळा, अनेक प्रकारनी लव्घिवाळा अने
घरीरने विषे पण स्पृहा विनाना वालि महाष्टुनिए केवळ चैत्योना रचणने माटे पगना
अंगुठाना अग्रभागवडे अष्टापद पर्वतनी भूमिकाने दयावी, तेथी आक्रांत थयेलो-दयावेलो
अने भारवडे पीडित थयेली कंधरावाळो दशकंधर (रावण) भयार्त्त ने संकुचित गात्रवाळो
थयो. तेणे अत्यंत आक्रंदवडे सर्व पृथ्वीने शब्दवाळी करी. स्फारथी ते रावण
कहेवायो. (९५-९८)

रावणने भानुकर्ण ने विभीषण नामना बे भाइओ हता. चंद्रणखा नामे पहेन हती
अने मंदोदरी नामे पट्टराखी हती (९९) भानुकर्णनुं बीजुं नाम कुंभकर्ण ने चद्रणखानुं
बीजुं नाम सूर्यणखा जाणवुं. पूर्वे धनदत्त ने वसुदत्तनो मित्र ब्राह्मण केजे याज्ञवल्क्य नामनो
हतो ते अनुक्रमे विभीषण थयो हतो. (३००) शंभुराजाए पूर्वे जे श्रीभूति नामना
पुरोहितने मायों हतो ते शुभ ध्यानथी मरण पार्थीने स्वर्गे गयो हतो ते त्पाथी च्यवीने
सुप्रतिष्ठपुरमां पुनर्वसु नामे विद्याधर थयो ते बहोतेर फळावान्, चतुर, सुभग अने
युद्धिमान् थयो. (१-२) तेणे एकदा त्रिभुवनानंद चक्रवर्तीनी अनंगसुंदरी नामनी
पुत्रीनुं कामना वशथी हरण कर्तुं. (३) तेने पुंडरीक नामनी विजयथी पोतानी नगरीए
जतां चक्रवर्तीना मोकलेला विद्याधरोए युद्ध करवा माटे अटकाव्यो. (४) तेमनी साथे
नाग, तार्क्ष्य, अंभोद ने अनिलादि विविध प्रकारना विद्याशस्त्रोथी युद्ध करवां तेनी

मानस्य वैयग्यात्स्वविमानतः ॥ ५ ॥ क्वचिद्वननिकुंजे सा पपातानंग-
सुंदरी । विरराम ततो युद्धा—द्विरक्तात्मा पुनर्वसुः ॥ ६ ॥
समुद्रगुरुपादांते ततः स्वीकृत्य संयमं । काश्यां गतोऽन्यदाऽकार्षी—न्नि-
दानमिति चेतसा ॥ ७ ॥ अभविष्यं भवेऽस्मिंश्चे—च्चक्रिणोऽर्द्धबलोऽप्यहं ।
तन्मत्तश्चक्रिसैन्यात्त्या—ऽयास्यन्नानंगसुंदरी ॥ ८ ॥ भवांतरेऽपि भूयासं
तपसानेन तादृशः । तथा प्राणप्रिया भूयात् सैषा मेऽनंगसुंदरी ॥ ९ ॥
पुनर्वसुस्ततो जातः सुरः स्वर्गे तृतीयके । चारित्रोपार्जितं तत्र बुभुजे
शं यथास्थिति ॥ १० ॥

अतितीव्रं तपोऽकार्षी—द्वनस्थानंगसुंदरी । विहितानशना चांते जग्र-
सेऽजगरेण सा ॥ ११ ॥ ततः समाधिना मृत्वा देवलोके तृतीयके ।
सुरत्वेन समुत्पेदे बुभुजे चान्द्रुतं सुखं ॥ १२ ॥

इतश्च—नैमित्तिकोक्त्या स्ववधं ज्ञात्वा दशरथात्मजात् । प्रैषीद्विशरथं
हंतुं दशग्रीवो विभीषणं ॥ १३ ॥ नारदपिर्दशरथ—भूभुजे द्राक् सधर्मणे ।

व्यग्रताने लीधे तेना विमानमांथी अनंगसुंदरी कोइ बनना निकुंजमां पडी गइ. पटले ते
पुनर्वसु युद्धथी विरराम पाम्यो अने तेनो आत्मा संसारथी विरक्त थयो. (६) तेथी
समुद्रगुरुना चरणसमीपे तेणे चारित्र अंगीकार कर्तुं. अन्यदा ते काशीमां गयो त्यां तेथे
मनमां आ प्रमाणे नियाणुं कर्तुं. (७) के ' आ भवमां जो हुं चक्रवर्ती करतां अर्ध
बलबाळो पण होत तो चक्रीना सैन्यथी आर्ध थयेला मारा हाथथी अनंगसुंदरी छुटी
शकत नही, (८) माटे भवांतरमां पण आ तपना प्रमावथी हुं एवो बलवान थाउं अने
आ अनंगसुंदरी मारी प्राणप्रिया थाय. ' (९) आ प्रमाणे नियाणुं करनार
पुनर्वसु मुनि मरण पामीने श्रीजे देवलोके देव थया. त्यां चारित्रना प्रमावथी उपार्जन
करेलुं सुख यथास्थिति पटले स्थिति प्रमाणे भोगव्युं (१०)

विमानमांथी पडेली अनंगसुंदरीए अति तीव्र तप कर्तों. प्रांते अनशन कर्तुं. ते
स्थितिमां तेने अजगर गळी गयो. (११) त्यां समाधिवडे मरण पामीने ते श्रीजे देव-
लोके देवपणे उत्पन्न थइ. त्यां तेणे अद्भुत सुख भोगव्युं. (१२)

इथे अही नैमित्तिकनां कथनथी पोतानो वध दशरथ राजाना पुत्रथी थवानो जाय्थीने
दशरथ राजाने मारी नांखवा माटे दशग्रीवे विभीषणने भोक्यो. (१३) नारदमुनिए
आ बात दशग्रीवनी राजसभामां सांगळीने तरत अ पोताना सधर्मां दशरथराजापासे

अजिज्ञपद्मश्रीव-संसयाकर्ण्य तां कथां ॥ १४ ॥ श्रुत्वा दशरथोऽप्येव-
मयोध्याया विनिर्ययौ । समर्प्य मंत्रिणे राज्यं वेपांतरतिरोहितः ॥ १५ ॥
मूर्तिं दशरथस्याथ कृत्वा लेप्यमयीं सुधीः । वेदमन्यस्थापयन्मन्त्री राज्ञः
प्रख्यापयन् रुजं ॥ १६ ॥ विभीषणोऽपि तत्रैतत् संरंभात्तमसि स्थितां ।
तन्मूर्तिं लेप्यजां हत्वा कृतकृत्यो न्यवर्त्तत ॥ १७ ॥

अथो दशरथो भ्राम्य-न्नयासीदुत्तरापथे । स्वयं वरोत्सवोद्वेगे द्वेगे
कौतुकमंगले ॥ १८ ॥ पतिवरां पर्येयौपी-द्राज्ञः शुभमतेः सुतां । अद्भुतां
तत्र कैकेयीं द्रोणमेघसहोदरीं ॥ १९ ॥ अस्मात्सु सस्सूद्रहति कन्यां
कार्पटिकः कथं । इतीर्षया प्रववृते योधुं शेषनृपव्रजः ॥ २० ॥ कैकेय्या
सारथित्वेन कृतसाहाय्यको नृपः । प्रतिपक्षान् पराजिग्ये कैकेय्यै च वरं
ददौ ॥ २१ ॥ कैकेयीं परिणीयाथ वल्लैर्नैर्कर्महाबलः । जग्राह नगरं राज-
गृहं निर्जित्य तत्प्रभुं ॥ २२ ॥ लंकेश्वरभयात्तत्र तस्थुषोऽस्य महीपतेः ।
चतुर्दिग्जैत्रदोर्वीर्या-श्चत्वारोऽथाभवन् सुताः ॥ २३ ॥ तत्रापराजिता

आधीने जयाधी. (१४) ए वात सांमळीने दशरथ राजा अयोध्यामांषी नीकळी गया.
राज्य मंत्रीने साँपुं अने पोते वेपांतर करीने अदृश्य थइ गया. (१५) अहीं बुद्धिमान
मंत्रीए दशरथ राजानी मूर्ति लेप्यमय बनावीने राजमहेलना अंचारा ओरडामां राखी
अने ' दशरथ राजा व्याधिग्रस्त छे ' एवी वात जाहेर करी. (१६) विभीषण्ये पण त्यां
आधीने उठावळा अंधकारमां रहली दशरथराजानी लेप्यमयी मूर्तिने हथी नांखी अने
कृतकृत्य यइने पाळो गयो. (१७)

दशरथ राजा ममता ममता उचारापथमां गया. त्यां कौतुकमंगळ नामना नगरमां
स्वयंवरोने उत्सव हतो. (१८) ते प्रसंगमां दाखल यइने शुभमति राजानी पुत्री अने
द्रोणमेघनी यहेन कैकेयी जे अद्भुत रूपवाळी हती तेने परण्या. (१९) ते प्रसंगे त्यां
अनेक राजाओ आवेला हता ते बघा राजाओ ' अमने बधाने मूकीने आ कन्या कापडीने
केम वरे ? ' एम ईर्ष्याधी कहेला सत्ता लढवाने तैयार थइ गया. (२०) ते वस्तुते दश-
रथ राजाने कैकेयीए तेना सारथि यइने अत्यंत सहाय करी तेथी ते बघा प्रतिपक्षीओने
दशरथराजाए जीत्या. एटले तेणे कैकेयीने वरदान आप्णुं. (२१) कैकेयीने परणीने
पणा सैन्यबडे महाबळवान थयेला दशरथराजाए राजगृहना राजाने जीती तेनुं नगर
पोते ग्रहण कर्णुं. (२२) लंकेश्वरना मघधी त्यां ज रहेला दशरथ राजाने चारे दिशामां
रहेला राजाओने जीते एवा बाहुना वीर्यगळा चार पुत्री थया. (२३) तेमां प्रथम

દેવી હર્યક્ષેભેદુભાસ્કરૈઃ । તનયં સૂચિતં સ્વમૈર્વલં પદ્મમજીજનત્ ॥૨૪॥
 સ્વર્ગાત્સનત્કુમારાલ્યા-લ્યુત્વા જીવઃ પુનર્વસોઃ । સમુત્પેદે સુમિત્રાયાઃ
 કુક્તાવક્ષામભાગ્યભૂઃ ॥ ૨૫ ॥ સિંહેમસૂર્યચંદ્રાગ્નિ-શ્રીવાદ્ધિસ્વપ્નસૂચિતં ।
 નારાયણાભિધં વિષ્ણું સુમિત્રા સુપુત્રે સુતં ॥ ૨૬ ॥ સુતં વાસૂત કૈકેયી
 ભરતં ભરતોપમં । પ્રાસૂત સુપ્રભા પુત્રં શત્રુઘ્નં શત્રુલંબનં ॥ ૨૭ ॥

જીવોડ્ધાનંગસુંદર્યા-શ્યુત્વા કલ્પાત્તૃતીયકાત્ । પત્ન્યાં પ્રિયંકરા-
 નામ્ન્યાં દ્રોણમેઘસ્ય ભૂપતેઃ ॥ ૨૮ ॥ સુતાભવદ્વિશલ્યાલ્યા માતુર્વ્યાધિ
 ચિરંતનં । યા જહારાગતા ગર્ભે જાતા સા નિરુપદ્રવા ॥ ૨૯ ॥ પ્રાકૃ
 તત્તત્પસોડ્મુખ્યાઃ ક્ષાનાંભોભિર્જનેડ્મભવત્ । ઘ્નસંરોહણં શલ્યા-પહારો
 રોગસંક્ષયઃ ॥ ૩૦ ॥

રાજ્યાભિપેકાયાહૂતં રામં દશરથોડ્પ્યથ । વિસસર્જ વનાયાર્ષઃ
 કૈકેયીવરયાંચયા ॥ ૩૧ ॥ સહ લક્ષ્મણસીતાભ્યાં પદ્મસ્ય વનમીયુષઃ ।
 જહાર રાવણઃ સીતાં છલાત્સૂર્પણલોદિતાં ॥ ૩૨ ॥ જ્ઞાતસીતાઘ્યતિકરૌ

અપરાજિતા રાણીય હાથી, સિંહ, ચંદ્ર ને સૂર્ય-એ ચાર સ્વપ્નવડે સૂચિત પદ્મ નામના વઢ-
 દેવને જન્મ આપ્યો. (૨૪) સનત્કુમાર દેવલોકથી વ્યધીને પુનર્વસુનો જીવ અત્યંત
 માગ્યશાલી એવો સુમિત્રા નામની રાણીની કુલિમાં ઉત્પન્ન થયો. (૨૫) સિંહ ૧ હાથી ૨
 સૂર્ય ૩ ચંદ્ર ૪ અગ્નિ ૫ લક્ષ્મી ૬ ને સમુદ્ર ૭—એ સાત સ્વપ્નોથી સૂચિત નારાયણ (લક્ષ્મણ)
 નામના વાસુદેવ ધનાર પુત્રને તે સુમિત્રાએ જન્મ આપ્યો. (૨૬) કૈકેયીએ ભરત જેવા ભરત
 નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો અને સુપ્રભારાણીય શત્રુતું લંબન કરનાર શત્રુઘ્ન નામના
 પુત્રને જન્મ આપ્યો. (૨૭)

અનંગસુંદરીનો જીવ ત્રીજા દેવલોકમાંથી વ્યધીને દ્રોણમેઘરાજાની પ્રિયંકરા નામની
 રાણીથી વિશલ્યા નામની પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયો. તે ગર્ભમાં આવતાં જ ઘણા વલ્લતનો
 માતાનો વ્યાધિ દૂર થયો અને તેનો નિરુપદ્રવપણે જન્મ થયો. (૨૮-૨૯) પૂર્વભવમાં
 તપેલા તપના પ્રમાવધી આ વિશલ્યાના સ્નાનના જલથી લોકોમાં ઘ્નસંરોહણ, શન્યનો
 અપહાર ને રોગનો સંક્ષય થવા લાગ્યો. (૩૦)

અહીં અન્યદા રાજ્યાભિપેક માટે બોલાવેલા રામચંદ્રને દશરથ રાજાએ કૈકેયીએ
 કરેલી પોતાને આપેલા વરદાનની માગણીથી પીટા પામીને વનવાસ માટે વિસ-
 ર્જન કર્યા. (૩૧) લક્ષ્મણ ને સીતા સહિત રામચંદ્ર વનમાં ગયા. ત્યાં સૂર્પણ્ણાના કહે-
 વાથી રાવણે છલ કરીને સીતાતું હરણ કર્યું. (૩૨) જાણ્યો છે સીતાનો ઘ્યતિકર જેવો

पद्मनारायणावथ । विद्याधराधिपैर्नैकैः सुग्रीवादिभिराश्रितौ ॥ ३३ ॥
गत्वा नभोऽध्वना लंकां मानिना दशमौलिना । योद्धुं प्रवृत्ताते तौ
शत्रुप्राणापहारिणौ ॥ ३४ ॥ अथात्यंतं हितोऽवादी-दशवक्त्रं विभीषणः ।
मंत्र्यादिभिर्हितैर्नीति-शास्त्रविज्ञैः समन्वितः ॥ ३५ ॥ कार्पीद(र)नीतिं
मा भ्रात-द्राक् प्रत्यर्पय जानकीं । आतिथेयीयमेवास्तु रामस्याभ्यागत-
स्य नः ॥ ३६ ॥ यम एवास्य मच्छत्रो-रातिथेयीं करिष्यति । एतद्गृह्यो
वदन्नेवं स्वमप्येनमनुव्रज ॥ ३७ ॥ इति निर्भर्त्सितो घाटं भ्रात्रा दुर्नय-
कारिणा । रामं विभीषणो न्याय्यं शिश्राय प्रागूजनुःसुहृत् ॥ ३८ ॥

जायमानेऽथ संग्रामे दशमौलिर्विभीषणं । हंतुं युद्ध्यंतमच्चैप्सी-
च्छक्तिं सद्योऽरिघातिनीं ॥ ३९ ॥ सौमित्रिमवदद्राम-स्तदायं हन्यते
हहा । विभीषणः संश्रितोऽस्मान् धिगू नः संश्रितघातिनः ॥ ४० ॥ ल-
क्ष्मणः पुरतो गत्वा पृष्ठे कृत्वा विभीषणं । आचिक्षेप दशग्रीवं क्रुद्धः

एवा पद्म ने नारायण (रामचंद्र ने लक्ष्मण) ने सुग्रीवादिक अनेक विद्याधरोना राजाभो
आधी आधीने मळया-तेमना आभित थया. (३३) शत्रुना प्राणने अपहरण करनारा
एवा ते धने आकाशमार्गे लंकानगरीए गया अने अत्यंत अभिमानी एवा दशमुख
(रावण)नी साथे युद्ध करवामां प्रवर्त्या. (३४) अही नीतिशास्त्रने जाणनारा हितेच्छु
मंत्रीविगेरेवडे युक्त एवा अतिहितेच्छु विभीषणे दशमुखने कहुं (३५) के- ' हे
भ्रात ! अर्नाति न करो अने जानकी (सीता)ने पाछी आपी घो. सामा आवेला प्राहु-
णारूप रामनुं आपणी तरफही एवी रीते आतिथेय (परोणागत) थाओ. ' (३६) ते
सामर्त्ती रावणें कहुं कै- ' यमराजा ज आ मारा शत्रुनुं आतिथेय करशे. माकी तेनो
पक्षपाती आम बोलतो एवो तुं पण एनी पासे चान्यो जा. ' (३७) आ प्रमाणे अन्या-
यकारी भाइए अत्यंत निर्भर्त्सित करेला विभीषणे न्यायी एवा रामनो के जे पूर्वभवना
मित्र हता तेमनो आश्रय कर्गो. (३८)

हवे संग्राम चालतां दशमौलिए युद्धमां उतरेला विभीषणने मारवा माटे तत्काळ शत्रुनो
घात करे एवी अमोघविजया नामनी शक्ति तेना उपर नांखी. (३९) ते वएते लक्ष्मण-
प्रत्ये रामे कहुं के- ' हा ! हा ! आ आपणो आभित थयेलो विभीषण हयाय छे. आभित-
नो घात थवा देनार आपणने धिक्कार छे ! ' (४०) बढीलबंधुना आवा वचन सांभ-
ळीने लक्ष्मण विभीषणनी आगळ ययो अने तेने पोतानी पाछळ करी दीधो. पक्षी

સોઽપ્યેવમાહ તં ॥ ૪૧ ॥ નોત્તિસા શક્તિરેષા ત્વ-ત્ક્રુતે કિં મ્રિયસે
 મુધા । અન્યસ્ય મૃત્યુના યદ્વા માર્ય એવ ત્વમપ્યસિ ॥ ૪૨ ॥ તયા ચ
 ભિન્નહૃદયઃ સૌમિત્રિર્ભૂતલેઽપતત્ । મૂર્ચ્છિતો મૃતવત્પદ્મ-સૈન્યે શોકો
 મહાનભૂત્ ॥ ૪૩ ॥ પદ્મં વિભીષણોઽથોચે કિમધૈર્યમિદં પ્રભો । શત્યા-
 નયા હતો રાત્રિ-મેકાં જીવતિ યત્પુમાન્ ॥ ૪૪ ॥ પ્રતીકારાય તેનાસ્યાઃ
 સર્વથા પ્રયતામહે । પદ્માદયોઽપિ ચક્રુસ્તાં-સ્તેઽભવન્ કિંતુ નિષ્ફલાઃ
 ॥ ૪૫ ॥ પદ્મે નિરાશે સ્વિન્નેઽથ પ્રતિચંદ્રાભિધો નિશિ । એત્ય વિદ્યાધરોઽવાદી-
 ત્સૌમિત્રર્જેવિનૌષધં ॥ ૪૬ ॥ વિશલ્યાસ્નાનનીરેણા-ભૂવં શલ્યોઽજ્ઞિતઃ પુરા ।
 તત્કાર્યસિદ્ધિર્યુષ્માકં તેનાવશ્યં ભવિષ્યતિ ॥ ૪૭ ॥ અસ્તિ માતુલપુત્રી
 સા ભરતસ્ય મહીપતેઃ । તતો યુષ્મદધીનૈષ દ્રોણમેઘનૃપાત્મજા ॥ ૪૮ ॥
 તતો મામંડલહનૂ-મદાદ્યાઃ સ્વેચરેશ્વરાઃ । લઙ્ઘ્યોપાયા વિમાનેન દ્રાગ્જ-
 મુર્નિશિ કોશલાં ॥ ૪૯ ॥ ભરતં ચ પુરસ્કૃત્ય પુરે કૌતુકમંગલે । ગત્વા

દશગ્રીવને આપેપ કર્યો ઇટલે ક્રોધાયમાન થયેલો રાવણ તેના પ્રત્યે બોલ્યો (૪૧) કે-
 'મેં આ શક્તિ તને મારવા માટે નાહી નથી, માટે ફોગટ શાસાઠુ બીજાના મૃત્યુમાં તું
 મરે છે ? અથવા તું પણ મારવા યોગ્ય જ છું.' આમ કહીને તેણે અમોઘશક્તિ
 મૂર્છી, (૪૨) ઇટલે તેથી મેદાયેલે હૃદયવાળો સૌમિત્રિ ભૂતલપર મૃતના જેવો મૂર્ચ્છિત
 થઈને પડ્યો અને રામચંદ્રના આજ્ઞા સૈન્યમાં મહાન શોક વર્તી રહ્યો. (૪૩) હવે વિભી-
 ષણ રામચંદ્રને કહે છે કે 'હે સ્વામી ! તમે અત્યારે અધૈર્યવાન્ ન થાઓ, ધૈર્ય ધારણ કરો,
 કારણ કે આ શક્તિથી ઇચ્છાયેલો પુરુષ માત્ર એક રાત્રિ જ જીવે છે. (૪૪) માટે એના
 પ્રતિકાર સારું આપણે સર્વ પ્રકારના પ્રયત્નો કરીએ.' રામચંદ્રાદિકે તેના કહેવા પ્રમાણે
 અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પણ તે બધા નિષ્ફલ થયા. (૪૫) તેથી રામચંદ્ર અત્યંત નિરાશ
 અને સ્વિન્ન થઈ ગયા. એવામાં મધ્ય રાત્રિએ પ્રતિચંદ્ર નામનો એક વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો
 અને તેણે સૌમિત્રિનું જીવનૌષધ બતાવ્યું. (૪૬) તેણે કહ્યું કે " વિશલ્યાના સ્નાનના
 નીરથી હું પૂર્વે શન્ય રહિત થયેલો છું, તેથી તે જ જલબદ્ધે તમારા કાર્યની સિદ્ધિ પણ
 અવશ્ય થશે. (૪૭) વહી તે મરત રાજાના મામાની પુત્રી થાય છે, દ્રોણમેઘરાજાની
 પુત્રી છે, તેથી તે તો તમારે આધીન જ છે." (૪૮) આ પ્રમાણે સાંમઢલ, હનુમાન
 વિગેરે વિદ્યાધરેશ્વરો યોગ્ય ઉપાયને પામીને એકદમ રાત્રિએ જ વિમાનબદ્ધે અયોધ્યાએ ગયા.
 (૪૯) અને ત્યાંથી મરતને લઈને કૌતુકમંગલ નગરે જઈ દ્રોણમેઘ રાજા પાસે વિશલ્યા

द्रोणमयाचंत विशल्यां कन्यकां ततः ॥ ५० ॥ सह कन्यासहस्रेण ददौ
सौमित्रये तदा । विशल्यां द्रोणमेघो य-द्रत्नं रत्नेन योज्यते ॥ ५१ ॥
समादाय विशल्यां ते निशाशेपेऽथ स्नेचराः । पद्मं पश्यंतमध्वानं दीना-
ननममूमुदन् ॥ ५२ ॥ विशल्यापाणिसंस्पर्शा-लक्ष्मणस्यांगतो द्रुतं ।
निरगात्सा महाशक्ति-मंत्रान्नागीव वेश्मतः ॥ ५३ ॥ हनूमता सा नि-
र्याती धृता हस्तेऽब्रवीदिति । अमोघविजयाख्याहं महाशक्तिर्महामते
॥ ५४ ॥ धरणेद्रेण दत्तास्मै रावणायोग्रभक्तये । प्रह्लादया भगिनी देव-
स्यापि लग्ना सुदुःसहा ॥ ५५ ॥ विशल्यया भवे पूर्वं कृतानां तपसां
महत् । तेजः सोढुमनीशास्मि द्रुतं गच्छामि मुंच मां ॥ ५६ ॥

पट्टभूतोऽथ सौमित्रिः प्रातः पद्मानुशासनात् । सह कन्यासहस्रेणो-
द्वहति स्म विशल्यकां ॥ ५७ ॥ पुनः प्रवृत्ते संग्रामे सौमित्रिदशकंठयोः ।
सुमोच रावणश्चक्रं लक्ष्मणस्य जिघांसया ॥ ५८ ॥ तत्तु प्रदक्षिणां कृत्वा

कन्यानी मागणी करी. (५०) एटले ते द्रोणमेघे हजार कन्याओ साथे विशल्याने
सौमित्रिने आपी. कारण के ' रत्न रत्ननी साथे ज योजाय छे. ' (५१) विशल्याने
सहने काहक रात्री बाकी रही तेवे पसते विद्याधरो छावणीमां आग्या अने मार्गने जोइ
रहेला दीन मुखवाळा रामचंद्रने हर्ष पमाव्यो. (५२) विशल्याना हाथना स्पर्शयी ज
लक्ष्मणना शरीरमांयी मंत्रयी जेम नागणी परमांयी बहार नीकळे तेम ते महाशक्ति
बहार नीकळी गइ. (५३) हनुमाने तेने नीकळतां ज हाथबडे पकडी एटले ते बोली के-
' हे महामति ! हुं अमोघविजया नामे महाशक्ति छुं. ' (५४) उग्र (अशु) भक्तिवाळा आ रावण-
ने धरणेद्रे आपेली छे. हुं प्रह्लादविद्यानी बहेन छुं अने देवोने पण हुं लागी सती सुदुःसह
थइ पडुं तेयी छुं, (५५) परंतु विशल्याए पूर्व भवे करेला महातपना तेजने सहन कर-
वाने असमर्थ छुं. तेयी हुं उतावळी जवा इच्छुं छुं माटे मने भूकी घो ' (५६) (आ
प्रमाणे सामळीने हनुमाने भूकी दीधी)

सौमित्रि शरीरे स्वस्थ थया. एटले तेये सवारे रामचंद्रना कहेवापी हजार कन्याओ
साथे विशल्यानुं पाणिग्रहण कर्तुं. (५७) फरीने सौमित्रि ने दशकंठनो संग्राम शरु थयो
एटले रावणे लक्ष्मणने इणी नाखवा माटे चक्र मूक्युं. (५८) ते चक्र लक्ष्मणने प्रद-

સૌમિત્રેર્દક્ષિણં કરં । ચલંચક્રે વશીભૂતં ચિરપાલિતપક્ષિવત્ ॥ ૫૯ ॥
 સચક્રં ચૂર્ણયિષ્યામી-ત્યુન્માદ્યંતં દશાનનં । ચક્રે તેનૈવ ચક્રેણ વિષ્ણુઃ
 પાટિતવચ્ચસં ॥ ૬૦ ॥ તતશ્ચ જ્યેષ્ઠવહુલૈ-કાદશ્યામપરાહુકે । યામે
 તૃતીયે નરકં ચતુર્થં રાવણો યયૌ ॥ ૬૧ ॥ લંકારાજ્યેઽભિપિચ્યાથ પદ્મ-
 રાજો વિभीષણં । સીતામાદાય સૌમિત્ર-સેવિતઃ કોશલાં યયૌ ॥ ૬૨ ॥
 તત્ર ત્રિલંકાભૂપાલૈ-રભિષિક્તઃ સુરૈરપિ । લક્ષ્મણો વાસુદેવત્વે બલત્વે
 પદ્મભૂપતિઃ ॥ ૬૩ ॥ દ્વાદશાબ્દસહસ્રાયુ-સ્તુંગશ્ચાપાનિ પોઢશ્ચ । અષ્ટમો
 વાસુદેવોઽય-મુક્તઃ પદ્માનુજઃ શ્રુતે ॥ ૬૪ ॥ इति लक्ष्मणः ॥

ગંગદત્તો વશિષ્ઠમાતુ-રપમાનાદિરાગવાન્ । દ્રુમસેનર્ષિપાદાંતે પ્રવ્રજ્યાં
 પ્રતિપન્નવાન્ ॥ ૬૫ ॥ નિદાનં ચક્રવાનેવં સોઽન્યદાહસ્તિનાપુરે । ભૂયાસં
 તપસાનેન જનાનાં વહ્નિમ્નો મૃશં ॥ ૬૬ ॥ તતઃ સ્વર્ગે મહાશુક્રે સ સંજાતઃ
 સમાધિના । ઘંટારકો મહાસૌખ્યો મહાકાંતિર્મહાસ્થિતિઃ ॥ ૬૭ ॥

દિશ્યા કરીને તેના હાથમાં આવી ઘણા વચ્ચતથી પાઢેલા વશીભૂત પદ્મીની જેમ સ્થિત
 થયું. (૫૯) તે વચ્ચે ચક્રસહિત લક્ષ્મણને પણ ચૂર્ણ કરી નાશવાના અભિમાનવાળા
 દશાનન ઉપર લક્ષ્મણે ચક્ર મૂક્યું. તેણે તેના હૃદયને ફાડી નાંખ્યું-શતલંકા કરી નાંખ્યું.
 (૬૦) એ રીતે જ્યેષ્ઠ કૃષ્ણ એકાદશીએ વપોર પછીના વચ્ચે શ્રીજે પહોરે મરણ પામીને
 રાવણ ચોથી નરકે ગયો. (૬૧) લંકાના રાજ્યઉપર પણ વિभीષણનો અભિષેક કર્યો.
 અને સીતાને લઈને સૌમિત્રથી સેવિત રામચંદ્ર અયોધ્યામાં આવ્યા. (૬૨) ત્યાં મરતજે-
 ગ્રના દક્ષિણ બાજુના ગ્રણ લંકાના સર્વ રાજાઓ અને દેવોએ મળીને લક્ષ્મણનો વાસુદેવ
 તરીકે અને પદ્મનો બલદેવ તરીકે અભિષેક કર્યો. (૬૩) આઠમા વાસુદેવ બાર હજાર
 વર્ષના આયુવાળા ને સોઠ ઘનુષ્ઠના શરીરવાળા રામચંદ્રના નાનાભાઈ તરીકે શાસ્ત્રોમાં
 વર્ણવેલા છે. (૬૪) इति लक्ष्मणः ૮ ।

ગંગદત્ત નામનો વશિષ્ઠ માતાના અપમાનથી વૈરાગ્યવાળો થયો. તેણે દ્રુમસેન મુનિની
 પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી. (૬૫) તે અન્યદા હસ્તિનાપુર ગયા. ત્યાં તેમણે ‘ અ તપના
 પ્રભાવથી લોકોનો અત્યંત વહ્નિમ્ન થાઉં ’ ઇત્યાદિ કયું. (૬૬) અને સમાધિપૂર્વક
 મરણ પામીને તે મહાશુક્ર નામના સાતમા દેવલોકમાં મહાકાંતિવાળા, મહાસુખવાળા
 અને પૂર્ણસ્થિતિવાળા દેવ ગયા. (૬૭)

इतश्च मथुरापुर्या हरिवंशे नृपोऽभवत् । बृहद्बलाहयस्तस्य तनयो
यदुसंज्ञकः ॥ ६८ ॥ तत्सुतो भूपतिः शूर-स्तस्याभूतामुभौ सुतौ । नृपौ
शौरिसुवीराख्यौ जाग्रद्वीतिपराक्रमौ ॥ ६९ ॥ शूरः शौरिं न्यस्य राज्ये
व्रते प्रववृते स्वयं । ततः शौरिः कनिष्ठाय मथुराराज्यमार्पयत् ॥ ७० ॥
स्वयं कुशार्चदेशेषु चक्रे शौरिपुरं नवं । जज्ञिरेधकवृष्ण्याद्या-स्तनयाः
शौरिभूपतेः ॥ ७१ ॥ भोजवृष्ण्यादयोऽभूवन् सुवीरनृपतेः सुताः । न्य-
वीविशन्नवीनं च तत्त सौवीराख्यपत्तनं ॥ ७२ ॥ भोजवृष्णिमहीनेतु-र्म-
थुरानगरीपतेः । उग्रसेनोऽभवत्पुत्रो योऽसौ राजीमतीपिता ॥ ७३ ॥
नृपस्यांधकवृष्णोश्च सुभद्राकुक्षिसंभवाः । दशाभूवंस्तनुमुवो दशार्हा इति
ये श्रुताः ॥ ७४ ॥ समुद्रविजयो १ ऽक्षोभ्य २-स्तिमितः ३ सागरस्तथा
४ । हिमवा ५ नचलाभिख्यो ६ धरणः ७ पूरणोऽपि च ८ ॥ ७५ ॥
अभिचंद्रो ९ वसुदेव १०-स्तेषु प्राच्यनिदानतः । वसुदेवोऽतिसौभाग्यात्
स्त्रीणामासीदतिप्रियः ॥ ७६ ॥

गंगदत्तस्य जीवोऽय-मष्टमाद्देवलोकतः । स्थितिचये ततश्च्युत्वा
मथुरायां महापुरि ॥ ७७ ॥ वसुदेवस्य भूपस्य देवकीकुक्षिर्जोगजः ।

अर्हं मथुरापुरीमां हरिवंशमां बृहद्बल नामे राजा थयो, तेनो पुत्र यदु नामे थयो.
(६८) तेनो पुत्र शूर नामे राजा थयो. तेने बे पुत्र शौरि ने सुवीर नामे जागृत एवी
नीति ने पराक्रमवाळा थया. (६९) शूर राजाए शौरिने राज्यपर स्थापन करीने पोते
व्रत अंगीकार कर्युं. शौरिए पोताना नानामाह सुवीरने मथुरालुं राज्य आप्युं (७०)
अने पोते कुशार्च देशमां शौरिपुर नामतुं नवुं शहरे वसाव्युं. शौरि राजाने अंधकवृष्णि
विगेरे पुत्रो थया. (७१) अने सुवीर राजाने भोजवृष्णि विगेरे पुत्रो थया. तेणे सौवीर
नामतुं नवीन नगर वसाव्युं. (७२) भोजवृष्णि मथुरा नगरीनो स्थापी थयो.
तेने उग्रमेन नामनो पुत्र थयो के जे राजीमतीना पिता थाय. (७३) अंधकवृष्णि राजाने
सुभद्रा राणीनी कुक्षिथी दश पुत्रो थया. ते दशार्ह नामथी प्रमिद्धि पाव्या. (७४) तेना
नाम समुद्रविजय १, अक्षोभ्य २, स्तिमित ३, सागर ४, हिमवान् ५, अचळ ६, धरण
७, पूरण ८, अभिचंद्र ९ ने वसुदेव १०. तेमां पूर्व भवे नियाणुं कोलुं होवाधी अत्यंत
सौभाग्यपणुं प्राप्त थवाधी वसुदेव स्त्रीमोने अत्यंत प्रिय थया. (७५-७६)

इवे गंगदत्तनो जीव आठमा देवलोकथी आपुचये च्यवीने मथुरा नामनी महापुरीमां
वसुदेव राजानी देवकी नामनी राणीनी कुक्षिथी कृष्ण नामे पुत्र थया, ते नवमा वसुदेव

कृष्णाख्यो वासुदेवोऽभू-न्नवमोऽनवमद्युतिः ॥ ७८ ॥ रामाख्यो बल-
देवोऽभू-द्रोहिणीकुचिसंभवः । अस्म्य भ्राता विमात्रेयः परमप्रीतिभाजनं
॥ ७९ ॥ अयं श्रीनेमिनाथस्य पितृव्यतनयः स्मृतः । यतः समुद्रविजय-
वसुदेवौ सहोदरौ ॥ ८० ॥ अयं वर्षसहस्रायु-र्दशचापोच्छ्रितोऽभवत् ।
विभ्रतक्षायिकसम्यक्त्वं श्राद्धो नेमिजिनेशितुः ॥ ८१ ॥ इति कृष्णः ॥

पंचाशीतिर्वत्सराणां लक्षाण्याद्यस्य जीवितं । द्वितीयस्यायुरब्दानां
लक्षाणि पंचसप्ततिः ॥ ८२ ॥ पंचपष्टिस्तृतीयस्य वर्षलक्षाणि जीवितं ।
तुर्यस्य पंचपंचाश-द्वर्षलक्षास्तदीरितं ॥ ८३ ॥ लक्षाण्येवं सप्तदश
पंचमस्यायुरद्भुतं । षष्ठस्याब्दसहस्राणि पंचाशीतिर्भवेदिदं ॥ ८४ ॥ पंच-
पष्टिः सहस्राणि वर्षाणां सप्तमस्य तत् । वत्सराणां पंचदश-सहस्राण्यष्ट-
मस्य च ॥ ८५ ॥ शतानि द्वादशाब्दानां नवमस्यायुरीरितं । नवानां
बलदेवानां क्रमः प्रोक्तोऽयमायुषां ॥ ८६ ॥ बलदेवास्त्रयश्च्युत्वा-ऽनुत्तरा-
ख्यविमानतः । जातास्त्रयो महाशुक्रा-द्व्रह्मलोकात् त्रयः क्रमात् ॥ ८७ ॥
विश्वनंदिः १ सुबुद्धिश्च २ तथा सागरदत्तकः ३ । अशोको ४
ललित ५ श्रैव वराह ६ धनसेनकौ ७ ॥ ८८ ॥ तथापराजितो ८ राज-

अनवम (अतिसुंदर) कांतिवाळा यथा. (७७-७८) तेमना मोटा माइ रोहिणी राणीनी
कुचिधी थयेला राम नामना बळदेव यथा. ए कृष्णनी अपरमाताना पुत्र छतां परमप्री-
तिना भाजन यथा. (७९) ए बंने नेमिनाथना काकाना पुत्र कक्षा छे. कारण के समुद्र-
विजय (नेमिनाथना पिता) ने वसुदेव बंने सहोदर होता. (८०) आ कृष्ण एक हजार
वर्षना आयुवाळा, दश धनुष्य लंचा शरीरवाळा, चापिक समाकितने धारण करनारा अने
नेमिनाथना भावक होता. (८१) इति कृष्णः ९ ।

नव बळदेवमां पहेलातुं आयुष्य ८५ लाख वर्षतुं, बीजातुं ७५ लाख वर्षतुं, श्रीजातुं
६५ लाख वर्षतुं, चोयातुं ५५ लाख वर्षतुं, पांचमातुं १७ लाख वर्षतुं, छद्मातुं ८५
हजार वर्षतुं, सातमातुं ६५ हजार वर्षतुं, आठमातुं १५ हजार वर्षतुं अने नवमातुं
१२०० वर्षतुं हतुं. (८२-८६) त्रय बळदेव अनुत्तरमांथी च्यवीने, त्रय महाशुक्रपी
च्यवीने, त्रय ब्रह्मदेवलोकपी च्यवीने यथा/हता. (८७) ए बळदेवोना स्वर्गनी अगा-
उना भवमां विश्वनंदी १, सुबुद्धि २, सागरदत्त ३, अशोक ४, ललित ५, वराह ६,

लक्षित ९ श्रेति तीर्थपाः । नामानि बलदेवानां स्वर्गात्प्राच्यभवे जगुः ॥ ८९ ॥ बलदेवा ययुर्मुक्ति-पदमष्टौ यथाक्रमं । दशाब्धिजीवितौत्यश्व-
-ब्रह्मलोके सुरोऽभवत् ॥ ९० ॥ उत्सर्पिण्यां भविष्यत्यां ततश्च्युत्वात्र
भारते । भाविनः कृष्णजीवस्या-ऽर्हत्तस्तीर्थे स सेत्स्यति ॥ ९१ ॥ सप्त-
म्यां प्रथमो विष्णुः षष्ठ्यां पंच गताः क्रमात् । पंचम्यां च चतुर्थ्यां च
तृतीयायां क्षितौ परे ॥ ९२ ॥

विष्णवो बलदेवाश्च सर्वे गौतमगोत्रजाः । पद्मनारायणौ तु द्वौ
ज्ञेयौ काश्यपगोत्रजौ ॥ ९३ ॥ पंचाभूर्भस्त्रिष्टया वारेषु हरयः क्रमात् ।
श्रेयांसस्वामिमुख्यानां पंचानामर्हतामिह ॥ ९४ ॥ अंतराले च षष्ठोऽभू-
-वरनाथसुभूमयोः । सप्तमोऽप्यंतरालेऽभू-त्सुभूममहिनाथयोः ॥ ९५ ॥
मुनिसुव्रतनम्योश्चा-ंतराले रामलक्ष्मणौ । श्रीनेमिजिनवारे च कृष्णो-
ऽभून्नवमो हरिः ॥ ९६ ॥

तथोक्तं—दो तित्थेस सचक्कि १, २ अट्ट य जिण्ण १० तो पंच केसी-
जुआ ५-१५, दो चक्काहिब ३, ४ तिन्नि चक्कियजिण्ण १६-१७-१८

धनसेन ७, अपराजित ८ अने ललितराज ९ नामो तीर्थं करोए कक्षा छे. (८८-८९) आठ
बलदेवो मोचे गया छे अने दश सागरोपमने आउखे छेजा बलदेव ब्रह्मदेवलोके गया छे.
(९०) ते आवती उत्सर्पिणीमां त्यांथी व्यधीने आ भरतचेत्रमां मनुष्यपणे उत्पन्न थशे
अने कृष्णना जीव के जे अरिहंत थशे तेना तीर्थमां सिद्धिपदने पामथे. (९१) पहेला
वासुदेव सातमीए, त्यारपछीना पांच छट्ठीए अने त्यारपछीना अण अनुक्रमे पांचमी,
चौथी ने ग्रीजी नरके गया छे. (९२)

बधा बलदेव ने वासुदेव (८-८) गौतमगोत्री छे. अने पद्म ने नारायण (रामचंद्र ने
लक्ष्मण) ए वे काश्यपगोत्री थया छे. (९३) त्रिष्टु विगेरे पांच वासुदेवो अनुक्रमे
श्रेयांसनाथ विगेरे पांच प्रभुना वारामां थया छे. (९४) छट्ठा वासुदेव अरनाथ ने
सुभूमचक्रिना आंतरामां अने सातमा वासुदेव सुभूम ने महिनाथना आंतरामां थया छे.
(९५) आठमा वासुदेव ने बलदेव एटले राम-लक्ष्मण मुनिसुव्रत ने नमिनाथना
आंतरामां अने कृष्ण नामना नवमा वासुदेव नेमिनाथने वारे थया छे. (९६)

कहुं छे के—वे तीर्थंकर साथे ज वे चक्री थया १-२-१-२, पछी आठ तीर्थंकर
थया. (३ थी १०) त्यारपछी पांच तीर्थंकर वासुदेवसाथे थया. (५) (११ थी १५) त्यार-

૫-૬-૭ તો કેસિ ૬ ચક્ત્રી ૮ હરિ ૭ । તિથ્યેસો ઇગુ તો ૧૧ સચક્ત્રિ ય
 ૧ જિણો ૨૦ કેસી ૮ સચક્ત્રી ૧૦ જિણો ૨૧, ચક્ત્રી ૧૧ કેસવ ૧ સંજુશ્રો
 જિણવરો ૨૨ ચક્ત્રી ય ૧૨ તો દો જિણા ૨૩, ૨૪ ॥ ૧૭ ॥ ચક્ત્રિવા-
 સુદેવયોશ્ચ ક્રમમેવમાહુઃ—ચક્ત્રિદુગં હરિપણગં પણગં ચક્ત્રીણ કેસવો
 ચક્ત્રી । કેસવ ચક્ત્રી કેસવ દુચક્ત્રિ કેસી ય ચક્ત્રી ય ॥ ૧૮ ॥

ત્રયોઽર્હતશ્ચક્રિણો ય—ચચ્ચાત્યોઽર્હત્પદદ્વયં । દધૌ દ્વાભ્યાં શરીરા-
 ભ્યાં તીર્થકૃદ્વાસુદેવયોઃ ॥ ૧૯ ॥ તદસ્યામવસર્પિણ્યાં પષ્ટિર્દેહાઃ પ્રકી-
 ર્તિતાઃ । ત્રિપષ્ટેઃ શલાકાપુંસા—મેકોનષ્ઠિરંગિનઃ ॥ ૪૦૦ ॥

મીમાન્સાલિ ૧ જિતશત્રુઃ ૨ રુદ્રો ૩ વિશ્વાનલોઽપિ ૪ ચ । સુપ્રતિષ્ઠઃ
 ૫ પંચમઃ સ્યા—ઋગ્વેત્ પષ્ઠોઽચલાહ્વયઃ ૬ ॥ ૧ ॥ પુંડરીકો ૭ જિતધરો
 ૮ જિતનામ ૯ સ્તથાપરઃ । પેઢાલઃ ૧૦ સત્યકિશ્વેતિ ૧૧ રુદ્રા એકાદશો-
 દિતાઃ ॥ ૨ ॥ ગતૌ રુદ્રાવાદિતો દ્વૌ સસર્મી નરકાવર્તી । તતઃ ક્રમાત્પંચ
 ષષ્ઠી—મષ્ટમઃ પંચર્મી ભુવં ॥ ૩ ॥ તુર્યાં ચ નવમદશર્મૌ તૃતીયાં નરક-

પક્ષી જે ચક્ત્રી થયા ૩-૪, ત્યારપક્ષી ત્રણ તીર્થકરો (૧૬-૧૭-૧૮ મા) જ ચક્ત્રી થયા.
 ૫-૬-૭, ત્યારપક્ષી વાસુદેવ ૬ ઠા, ચક્ત્રી ૮ મા, વાસુદેવ ૭ મા, પક્ષી ૧૯ મા તીર્થકર,
 પક્ષી ચક્ત્રી ૯ મા, તીર્થકર ૨૦ મા, વાસુદેવ ૮ મા, ચક્ત્રી ૧૦ મા, તીર્થકર ૨૧
 મા, ચક્ત્રી ૧૧ મા, વાસુદેવ ૯ મા, તીર્થકર ૨૨ મા, ચક્ત્રી ૧૨ મા અને જે તીર્થકર
 ૨૩ મા ને ૨૪ મા થયા. (૧૭) ચક્રવર્તી ને વાસુદેવનો ક્રમ આ પ્રમાણે—
 જે ચક્ત્રી, પાંચ હરિ (વાસુદેવ), પાંચ ચક્ત્રી, એક કૈશવ (વાસુદેવ), ૧ ચક્ત્રી,
 ૧ કૈશવ, ૧ ચક્ત્રી, ૧ કૈશવ, ૨ ચક્ત્રી, ૧ કૈશવ, ૧ ચક્ત્રી—એ પ્રમાણે ૨૧ જાણવા. (૧૮)
 ત્રણ અરિહંતો જ ચક્ત્રી થયા. છેલ્લા તીર્થકર પહેલા વાસુદેવ પણ થયા હતા એટલે
 તીર્થકર ને વાસુદેવના શરીરમાં જીવ તરીકે એક જ હતા; (૧૯) તેથી આ અવસર્પિ-
 ણીમાં ૬૩ શલાકાપુરુષના દેહ ૬૦ અને જીવ ૫૯ હતા. (૪૦૦)

આ ચોવીંશીમાં થયેલા ૧૧ રુદ્રોના નામ—મીમાન્સાલિ ૧, જિતશત્રુ ૨, રુદ્ર ૩,
 વિશ્વાનલ ૪, સુપ્રતિષ્ઠ ૫, અચલ ૬, પુંડરીક ૭, જિતધર ૮, જિતનામ ૯, પેઢાલ ૧૦
 અને સત્યકી ૧૧—આ પ્રમાણે કહ્યા છે. (૧-૨) એ રુદ્રોમાંથી પ્રથમના જે સાતમીએ,
 ત્યારપક્ષી પાંચ છઠીએ, આઠમા પાંચમીએ, નવમા-દશમા ચોથીએ અને અગ્યારમા ત્રીજી

क्षिति । एकादशो जगामेति नवमे पूर्व ईरितं ॥ ४ ॥ आद्यो वृषभवारेऽ-
भूद् द्वितीयोऽजितवारके । अष्टानामर्हतां तीर्थे-प्वष्टौ च पुष्पदं
ततः ॥ ५ ॥ एकादशः सत्यकिश्च तीर्थे वीरजिनेशितुः । तीर्थव्यक्तिः
प्रतिहरि-वलानां वासुदेववत् ॥ ६ ॥

त्रिपष्टिरेते कथिताः शलाका-पुमांस ऐश्वर्यगुणाभिरामाः ।

क्षेत्रे किलास्मिन् भरतेऽत्र काले-ऽवसर्पिणीनामनि नाममात्रात् ॥ ७ ॥

विश्वाश्चर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेंद्रांतिप-

द्राजश्रीतनयोऽतनिष्ट विनयः श्रीतेजपालात्मजः ।

काव्यं यत्किञ्च तत्र निश्चितजगत्तत्त्वप्रदीपोपमे,

संपूर्णः प्रथितो निसर्गसुभगः सर्गस्त्रयस्त्रिंशता ॥ ४०८ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे त्रयस्त्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

नरके गयेला छे. आ प्रमाणे नवमा पूर्वमां कहेलुं छे. (३-४) ते अग्यारमां पहेला
ऋषभदेवने वारे, बीजा अजितनाथने वारे, पुष्पदंतथी एटले सुविधिनाथथी आठ प्रभु
(९ माथी १६ मा) ने वारे त्यारपछीना आठ (श्रीजाथी दशमा) ने छेद्दा ११ मा
सत्यकि वीरप्रभुने वारे थयेला छे. प्रतिवासुदेव ने बळदेव कथा प्रभुने वारे थया १ ते
वासुदेव प्रमाणे छ जाणी लेखुं. (५-६)

उपर प्रमाणे आ अवसर्पिणीमां आ भरतचेत्रमां थयेला ऐश्वर्यगुणावडे अभिराम
एवा त्रेशठशलाका पुरुषोने नाममात्रथी कक्षा अर्थात् संचेपथी तेमनुं चरित्र कथुं. (७)

विश्वमां आश्चर्य पमाडे एवी कीर्त्तिवाळा श्रीकीर्त्तिविजय वाचकेंद्रना शिष्य अने
तेजपाल तथा राजश्रीना पुत्र विनये (विनयविजय उपाध्याये) जे आ काव्य रच्युं छे
ते निश्चित एवा त्रण जगतना तत्त्वने जोवामां दीपकसमान आ लोकप्रकाश नामना
काव्यमां स्वभावे ज सुभग एवो तेजीशमो सर्ग संपूर्ण थयो. (४०८) ॐ श्री श्री श्री

॥ અથ ચતુર્લિશત્તમઃ સર્ગઃ પ્રારમ્ભ્યતે ॥

इत्यस्या अवसर्पिण्या यथोक्ता उत्तमा नराः । वाच्यास्तथावसर्पि-
ण्यु-त्सर्पिणीष्वखिलासु ते ॥ १ ॥ स्यातां किंत्ववसर्पिण्या-मादिमौ
जिनचक्रिणौ । तृतीयारकपर्यन्ते परे तुर्यारकेऽखिलाः ॥ २ ॥ उत्सर्पिण्यां
तु सर्वेऽमी स्युस्तृतीयारके क्रमात् । परं तुर्यारकस्यादा-वन्तिमौ जिन-
चक्रिणौ ॥ ३ ॥ यादृश्यन्तेऽवसर्पिण्या-मायुर्देहादिका स्थितिः । उत्स-
र्पिणीमुखे तादृग् जिनचक्र्यादिदेहिनां ॥ ४ ॥ भाव्यमेवं प्रातिलोम्यं
पदार्थेष्वखिलेष्वपि । उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यो-र्व्यक्त्या तु कियदुच्यते ॥ ५ ॥
अथ प्रकृतं-इत्येवमवसर्पिण्यां दुःषमसुषमारके । पूर्णे सति प्रविशति पंचमो
दुःषमारकः ॥ ६ ॥ अस्मिन् कालेऽपि पूर्वोक्तं भूमिवृक्षादिवर्णनं । अनु-
संधीयतां किंत्व-नंतघ्नन्यूनपर्यन्तं ॥ ७ ॥ स्यात्संहननमत्रादौ संस्थानमपि
षड्विधं । व्यवच्छेदे क्रमादेकं सेवार्त्तमवतिष्ठते ॥ ८ ॥ यथास्यामवस-

सर्ग ३४ मो.

આ પ્રમાણે યથોક્ત ઉત્તમ પુરુષો આ અવસર્પિણીમાં થયેલા જાણવા. એ જ પ્રમાણે
બધી અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણીમાં થાય છે; (૧) પરંતુ અવસર્પિણીમાં પહેલા જિન ને ચક્રી
શ્રીજા આરાની પ્રાંતે થાય છે અને શાકીના વધા જિન ને ચક્રી ચોથા આરામાં થાય છે.
(૨) ઉત્સર્પિણીમાં તે સર્વે (૨૩ ને ૧૧) અનુક્રમે શ્રીજા આરામાં થાય છે ને છેલ્લા
જિન ને ચક્રી તેના ચોથા આરાના પ્રારંભમાં થાય છે. (૩) જેવી અવસર્પિણીના અંતમાં
આયુષ્ય ને દેહાદિકની સ્થિતિ હોય છે તે જ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણીના પ્રારંભમાં જિન,
ચક્રી વિગેરે જીવોની સ્થિતિ હોય છે. (૪) એ પ્રમાણે સર્વ પદાર્થમાં ઉત્સર્પિણી
અવસર્પિણીની પ્રતિલોભ સ્થિતિ જાણવી. તેમાં વ્યક્તિવડે કેટલું કહી શકાય ?
અર્થાત્ વ્યક્તિવડે કહી શકાય નહીં. (૫) હવે પ્રકૃત વાત કહે છે—
પ્રથમ કહી ગયા પ્રમાણે અવસર્પિણીમાં દુઃષમસુષમા નામનો ચોથો આરો સમાપ્ત
થયે સતે પાંચમો દુઃષમા નામનો આરો પ્રવેશ પામે છે—શરુ થાય છે. (૬) તે કાળમાં
પણ પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે ભૂમિવૃક્ષાદિકના વર્ણનનું અનુસંધાન કરી લેવું, પરંતુ તે ચોથા
આરા કરતાં અનંતગુણા ન્પૂન પર્યવવાહું સમજવું. (૭) એ આરાની આદિમાં સંહનન અને
સંસ્થાન છપ્ હોય છે પરંતુ સંઘયણમાં ક્રમથી વિચ્છેદ થતાં છેવટે એકલું સેવાર્ત્ત રહે છે. (૮)

पिण्था—मरेऽस्मिन् प्रथमं गतं । दिवं गते स्थूलभद्रे वज्रपीं तच्चतुष्टयं
॥ ९ ॥ त्रिंशद्वदशतं चायुः स्यादत्रादौ शरीरिणां । कालक्रमाद्धीयमान—
मते विंशतिवार्षिकं ॥ १० ॥ सप्तहस्तमितं देहं स्यादत्रादौ शरीरिणां ।
एकहस्तमितं चांति हीयमानं यथाक्रमं ॥ ११ ॥ चतुर्थारकजाताना—
मिह मोक्षोऽपि संभवेत् । एतस्मिन्नरके जात—जन्मनां तु भवेन्न सः ।
॥ १२ ॥ जाते तु निर्वाणोच्छेदे संहननानुसारतः । शरीरिणो यथाकर्म
स्युश्चतुर्गतिगामिनः ॥ १३ ॥ दुर्लक्षणे पुत्र इव वर्द्धमानेऽरकेऽत्र च ।
क्रमादुच्छेदमापांति सद्भावाः केवलादयः ॥ १४ ॥ न मनःपर्यवज्ञानं न
चात्र परमावधिः । क्षपकोपशमश्रेण्यौ नैवमाहारकं वपुः ॥ १५ ॥ लब्धि-
नात्र पुलाकाख्या नाप्यंत्यं संयमत्रयं । सामायिकं स्याच्छेदोप—स्थापनीयं
च क्वचित् ॥ १६ ॥ नात्र तादृगलब्धिमंतो नार्हतो न च चक्रिणः । वासु-
देवादयो नैव शलाकापुरुषा इह ॥ १७ ॥ जातिस्मृत्यवधिज्ञान—वैक्रियो-
द्भावनादयः । ये भावा अव्यवच्छिन्ना—स्तेऽपि कालानुभावतः ॥ १८ ॥

ते आर्वा रीते—आ अवसर्पिणीमां स्थूलभद्र स्वर्गवासी यथा पक्षी पहलुं संघयण विच्छेद
पाम्युं अने वज्रपिना स्वर्गवासी यथा पक्षी त्वारपक्षीना चार संघयण विच्छेद पाम्या छे.
(९) आ पांचमा आराना प्रारंभमां प्राणीआनुं उत्कृष्ट आयु १३० वर्षनुं होय छे, तेमां
कालक्रमे हानि यतां—घटतां घटतां पांचमा आराने छेदे बीश वर्षनुं रहे छे. (१०)
आ आरानी आदिमां सात हाथनुं शरीर होय छे ते अनुक्रमे घटतुं घटतुं एक हाथनुं
रहे छे. (११) चोथा आरामां जन्मेलानो आ आरामां मोक्ष संभवे छे; आ आरामां
जन्मेलाने मोक्षनी प्राप्ति थती नथी. (१२) निर्वाणनो उच्छेद थये सते संहननने अनु-
सारि जीवो पोतपोताना कर्म प्रमाणे चारे गतिमां जनारा होय छे. (१३) दुर्लक्षण-
वाळा पुत्रनी जेम आ आरो वृद्धि पामते सते अनुक्रमे केवलज्ञानादि सद्भावा उच्छेद
पामे छे. (१४) आ आरामां केवलज्ञान उपरांत मनःपर्यवज्ञान, परमावधिज्ञान, क्षपक
ने उपशमश्रेणि, आहारक शरीर, पुलाकलब्धि अने अंतना त्रय चारित्र (परिहारविशुद्धि,
सुद्धमसंपराय ने यथाख्यात) एतले कुल दश वाना (जैवस्थापीना निर्वाण पक्षी) होता नथी.
सामायिक ने छेदोपस्थापनीय चारित्र पण कर्षाक कर्षाक होय छे. (१५—१६) आ आरामां
तेवा लब्धिमानो, अरिहंत, चक्रवर्ती अने वासुदेवादि शलाका पुरुषो होता नथी. (१७)
जातिस्मरणज्ञान, अवधिज्ञान अने वैक्रिय शरीर विगेरे अव्यवच्छिन्न छतां पण कालना प्रमा-

१ आयु १२० वर्षनुं प्रारंभमां अने अंते शरीर वे हाथनुं अन्यत्र कहेले छे.

ભવંતિ વિરલા એવ ગુણા ઇવ દુરાત્મનિ । આર્હતાનામપીહ સ્યુ-ર્મતભેદો
 અનેકશઃ ॥૧૯॥ યુગ્મં ॥ જનાઃ પ્રાયેણ વહુલ-કપાયા દુર્ણયપ્રિયાઃ । અધર્મરા-
 ગિણો ધર્મ-દ્વિષ્ટા મર્યાદયોઽજ્ઞિતાઃ ॥ ૨૦ ॥ ગ્રામાઃ શ્મશાનતુલ્યાઃ સ્યુ-
 ગ્રામાભનગરાણિ ચ । કુટુંબિનશ્ચેતતુલ્યા રાજાનશ્ચ યમોપમાઃ ॥ ૨૧ ॥
 વિત્તં વૃદ્ધંતિ લોભાંધા મહીપાલા નિયોગિનાં । પ્રજાનાં તેઽધમાશ્વૈવં
 માત્સ્યો ન્યાયઃ પ્રવર્ત્તે ॥ ૨૨ ॥ ઉત્તમા મધ્યમાચારા મધ્યમાશ્વાત્યચે-
 ણિતાઃ । વિસંસ્થુલાશ્ચ દેશાઃ સ્યુ-ર્દુર્ભિચારૈરુપદ્રવૈઃ ॥ ૨૩ ॥ મિતં
 વર્ષતિ પર્જન્યો ન વર્ષત્યપિ કર્હિચિત્ । વર્ષત્યકાલે કાલે ચ ન જનૈઃ
 પ્રાર્થિતોઽપિ સઃ ॥ ૨૪ ॥ અન્નં નિષ્પત્યતેઽનેકૈ-રુપાયૈઃ સેવનાદિભિઃ ।
 નિષ્પન્નમપિ તત્કીર-શલભાચૈર્વિનશ્યતિ ॥ ૨૫ ॥ વદાન્યા ધાર્મિકા
 ન્યાય-પ્રિયાસ્તે નિર્ધના જનાઃ । અનીતિકારિણો દુષ્ટાઃ કૃપણાશ્ચ ધનૈ-
 ભૃતાઃ ॥ ૨૬ ॥ નિર્ધના વહુપત્યાઃ સ્યુ-ર્ધનિનોઽપત્યર્જિતાઃ । આઢ્યા

વધી દુરાત્મામાં ગુણોની જેમ વહુ વિરલ દેખવામાં આવે છે, અને અરિહંતના મતને માન-
 નારાઓમાં જુદા જુદા અનેક મતભેદો પણ થાય છે. (૧૮-૧૯) આ કાઠમાં મનુષ્યો
 પણ પ્રાયે વહુ કપાયોવાળા, અન્યાયપ્રિય, અધર્મના રાગી, ધર્મના દ્વેષી અને મર્યાદારહિત
 હોય છે. (૨૦) આ કાઠમાં ધીમે ધીમે ગ્રામો શ્મશાનતુલ્ય, નગરો ગ્રામતુલ્ય, કુટુંબીઓ
 દાસતુલ્ય અને રાજાઓ યમતુલ્ય થશે. (૨૧) લોભાંધ એવા રાજાઓ અધિકારીઓને
 દંડીને તેતું દ્રવ્ય ગ્રહણ કરશે અને અધમ એવા અધિકારીઓ પ્રજાતું દ્રવ્ય ગ્રહણ કરશે.
 આ પ્રમાણે માત્સ્યન્યાય પ્રવર્તશે. (૨૨) ઉત્તમો મધ્યમ આચારવાળા, મધ્યમો કનિષ્ઠ
 આચારવાળા થશે અને દેશો દુર્ભિચારિકના ઉપદ્રવથી વિસંસ્થુલ થઈ જશે. (૨૩)
 વરસાદ વહુ થોડો આવશે, કોઈ વચ્ચે વરસશે જ નહીં, અકાળે વરસશે અને કાળે લોકો
 તરફથી પ્રાર્થના કરાયા છતાં પણ વરસશે નહીં. (૨૪) પાણી સિંચવા વિગેરે અનેક
 ઉપાયોવડે અન્ન પાકશે તો તેનો પાછો પોપટ અને શલભ વિગેરે પક્ષીઓ વિનાશ કરી
 નાશશે. (૨૫) ધાર્મિકો અને ન્યાયપ્રિય મનુષ્યો નિર્ધન થશે અને અનીતિ કરનારા,
 દુષ્ટો અને કૃપણો ધનવડે भरपूर થશે. (૨૬) નિર્ધનો વહુ વાઢવચ્ચાવાળા થશે,
 ધનવાનો અપત્ય (વાઢક) વિનાના થશે. ધનાઢ્યો મંદાગ્નિવાળા ને વ્યાધિવાળા થશે અને

मंदाग्रयो रुग्णा दृढाग्न्यंगाश्च दुर्विधाः ॥ २७ ॥ दृढांगा नीरुजो मूर्खाः
 कृशांगाः शास्त्रवेदिनः । विलसन्ति खलाः स्वैरं प्रायः सीदन्ति साधवः
 ॥ २८ ॥ अतिवृष्टिरवृष्टिश्च मूषकाः शलभाः शुकाः । स्वचक्रं परचक्रं च
 स्युर्भूम्नेतीतयो भुवि ॥ २९ ॥ रात्रौ चौराः पीडयन्ति प्रजां भूपाः करै-
 र्दिवा । नीरसामपि शैलक्षमा—मिव दात्राग्निभानवः ॥ ३० ॥ आधिका-
 रिण एव स्युर्नृपाणामधिकारिणः । लंचासेवादिभिर्वश्या न्यायमार्गा-
 नपेक्षिणः ॥ ३१ ॥ नृपा मिथ्यादृशो हिंसा मृगयादिषु तत्पराः । विप्रा-
 दयोऽपि लोभांधा लोकानां विप्रलंभकाः ॥ ३२ ॥ असंयता अविरता
 नानानाचारसेविनः । गुरुमन्यास्तेऽपि विप्राः पूज्यन्ते भूग्भिर्जनैः ॥ ३३ ॥
 पाखंडिनोऽपि विविधैः पाखंडैर्भद्रकान् जनान् । प्रतारयन्ति दुःखाब्धे-
 र्वयं निस्तारका इति ॥ ३४ ॥ म्लेच्छमिथ्यादृगादीनां स्वस्वाचारे
 दृढास्थता । आर्हतानां च शुद्धेऽपि धर्मे न प्रत्ययो दृढः ॥ ३५ ॥ पंचा-

दुर्मागीओ दृढ अग्निवाळा ने दृढ शरीरवाळा थशे. (२७) मूर्खो दृढ अंगवाळा ने
 निरोगी थशे, शास्त्रज्ञो कृश शरीरवाळा (दुबळा) थशे. खलजनो स्वेच्छाए विलास कर-
 नारा थशे अने साधुजनो प्राये सीदशे. (२८) वल्ली १ अतिवृष्टि, २ अनावृष्टि, ३
 मूषक, ४ शलभ, ५ शुक्र, ६ स्वचक्रनो भय ने ७ परचक्रनो भय—आ सात ईतिओ
 पृथ्वीपर बारंवार थशे. (२९) रात्रे प्रजाने चोर पीडा करशे, दिवसे राजा करवडे
 प्रजाने पीडशे. नीरस एवी पण पर्वतनी पृथ्वीने दावाग्नि ने भानु (सूर्य) जेम रात-
 दिवस पीडा करे तेम नीरस एटले कसविनानी एवी पण प्रजाने रात्रे चोरो
 पीडशे अने दिवसे राजा करवडे पीडशे. (३०) राक्षसना अधिकारीओ आधि-
 उपाधिना करनारा थशे, लांच ने सेवादिवडे ते वश थशे अने न्यायमार्गनी अपेक्षा
 विनाना थशे. (३१) राजाओ प्राये मिथ्यादृष्टि, हिंसक अने शिकारादिमां तत्पर थशे,
 विप्रादिक पण लोभांध, लोकोने ठगनारा, असंयत, अविरत अने अनेक प्रकारना अना-
 चार सेवनारा छतां पण पोताने गुरुतरीके माननारा थशे. ते विप्रो पण घणा लोकोधी
 पूजाशे. (३२-३३) पाखंडीओ पण विविध प्रकारना पाखंडोधी भद्रकजनोने छेतशे
 अने अमे ज दुःखसमुद्रमांथी तारनारा छीए एम कहेशे. (३४) म्लेच्छो अने मिथ्यादृ-
 ष्टिओ पोतपोताना आचारमां दृढ आस्थावाळा थशे अने आर्हतो (आचको) तो शुद्ध
 धर्मो पण दृढ विश्वासवाळा नहीं थाय. (३५) अन्य तापसादिको पंचाग्निसाधन,

श्रीमाधलानादी-न्यन्ये कष्टानि कुर्वते । आर्हतास्त्वलसायंते सुकरावश्य-
कादिषु ॥ ३६ ॥ यत्याभासा गणं त्यक्त्वा स्युः केचित्स्वैरचारिणः ।
श्राद्धा अप्यनुगच्छन्ति तान् बाला ग्रहिलानिव ॥ ३७ ॥ गणस्थिताश्च
निर्ग्रन्था धर्मोपकरणेष्वपि । ममत्वाभिनिवेशेन स्युः परिग्रहविप्लुताः
॥ ३८ ॥ आराधयन्ति नो शिष्या गुरुन् गुणगुरुनपि । विज्ञमन्या गुरु-
भ्योऽपि विनयं न प्रयुजते ॥ ३९ ॥ तनयाश्चावजानन्ति मातापित्रादि-
कानिति । जानन्ति किममी तत्त्वं जराजर्जरबुद्धयः ॥ ४० ॥ परस्परं
विरुध्यन्ते स्वजनाः सोदरादयः । परकीयैश्च सौहार्दं कुर्वते हार्ददर्शिनः
॥ ४१ ॥ बाल्ये प्रवाजिताः शिष्याः पाठिताः शिक्षिताः श्रमात् । गुरो-
स्तेऽपि प्रतीपाः स्यु-र्ये कीटाः कुंजरीकृताः ॥ ४२ ॥ प्रहिता ये वणि-
ज्यायै विश्वस्तैरन्यभूमिषु । श्रेष्ठिनां तेऽपि सर्वस्वं मुष्णांत्याढ्यीकृता
अपि ॥ ४३ ॥ छलेनाश्वस्य जल्पायैः क्षत्रिया घ्नन्ति वैरिणः । प्राये-

माघस्नानादि अनेक प्रकारना कष्टो सहन करशे अने आवको तो सहेलाइथी थइ शके
एवा आवश्यकदिकमां पण आळस करशे. (३६) केटलाक यत्याभासो' गच्छने उजी
दइने स्वेच्छाचारी थशे अने जेम बाळको गांडा माणसनी पाळळ जाय तेम केटलाक
आवको पण तेना अनुयायी थशे. (३७) गण (गच्छ) मां रहेला निर्ग्रन्थ पुनिओ
पण धर्मोपकरणने विषे ममत्त्वना अभिनिवेशथी परिग्रहचारी जेवा थशे. (३८) गुणो
करीने गुरु (गुणवान्) एवा गुरुनी पण शिष्यो आराधना करशे नहीं, एटले के पोताने
गुरुथी पण विशेष विज्ञ माननारा एवा तेओ गुरुनो पण विनय नहीं करे. (३९) पुत्रो
पण मातापितादिकनी अवगणना करशे अने ' आ जराथी जर्जर बुद्धिवाळा थइ गयेला
तत्त्वने शुं जाणे ? ' एम कहेशे. (४०) स्वजनो अने सहोदरो विगेरे परस्पर विरुद्धता
धरावशे अने प्रेमदर्शी बनीने परजनोनी संगते प्रेमभाव धरावशे. (४१) बाळपणामांथी
दीक्षा आपीने मणावेला-शिषित करेला अर्थात् कीडीमांथी कुंजर जेवा करेला शिष्यो
पण गुरुनुं प्रतिपक्षीपणुं करशे. (४२) वेपारीओए विश्वास करीने जेमने परदेशमां
व्यापार माटे मोकलेला होय तेवा नोकरो शेटे द्रव्यवान् बनावेला होय छतां पण शेटुं
वधुं द्रव्य पोतानुं करी बेसशे (चोरी लेशे). (४३) क्षत्रियो कपटयुक्त वाणीवडे आश्वा-
सन आपीने वैरीओने हणी नाखशे अने मृत्युना भीरु एवा तेओ प्राये अनीतिपुद्ग ज

ણાઝનીતિયુદ્ધાનિ કુર્વતે મૃત્યુમીરઃ ॥ ૪૪ ॥ સ્તુષાઃ શ્વશુરયોઃ સમ્યગ્
 વિનયં ન વિતન્વતે । પ્રસાદમુચિતં તેઽપિ વધૂટીપુ ન કુર્વતે ॥ ૪૫ ॥
 યૈઃ સર્વસ્વવ્યયૈઃ પોપં પોપમુદ્રાહ્ય વર્દિતાઃ । તેભ્યઃ પિતૃભ્યો મિત્રાઃ સ્યુઃ
 ક્રોધાંધાઃ સ્ત્રીમુલાઃ સુતાઃ ॥ ૪૬ ॥ પ્રવિશ્ય હૃદયં પત્યુઃ સ્ત્રા વક્ત્રમુખી
 વધૂઃ । પિતૃપુત્રૌ પૃથક્કુર્યા-ત્કુંચિકેવાશુ તાલકં ॥ ૪૭ ॥ માતાપિત્રોર-
 વિશ્વાસઃ શ્વશ્રુશ્વશુરયોઃ પુનઃ । વિશ્વાસઃ પરમઃ પત્ની-વચસા હંતિ
 માતરં ॥ ૪૮ ॥ નાપિ પુષ્પાંતિ સંપન્નાઃ પિતૃમાત્રાદિપક્ષજાન્ । પત્નીવ-
 ગ્યાંશ્ચ પુષ્પાંતિ વિત્તવસ્ત્રાશનાદિભિઃ ॥ ૪૯ ॥ સ્તુયાસુતેષુ પ્રૌઢેષુ યદ્દે
 વિપયસેવિષુ । સેવંતે વિપયાન્ શુદ્ધાઃ પિતરોઽપિ ગતત્રપાઃ ॥ ૫૦ ॥ વલી-
 લુલિતચર્માપિ પલિતશ્વેતકૂર્ચકઃ । કંપ્રઃ શ્લયોઽપિ નો બાલા-મુદ્રહન્
 લજ્જતે જનઃ ॥ ૫૧ ॥ ધિક્રીણતે સુતાઃ કેચિ-દુરવસ્થાઃ સુતાનપિ ।
 આસન્નમૃત્યુવે દવ્યુઃ સ્વપુત્રીં ધનલિપ્સવઃ ॥ ૫૨ ॥ રાજામાત્યાદયો યેઽપિ

કરશે. (૪૪) પુત્રવધૂ સાસુ-સસરાનો સમ્યક્પ્રકારે વિનય નહીં કરે અને તે સાસુસસરા
 પણ ઉચિત પ્રસાદ પુત્રવધૂપ્રત્યે નહીં કરે. (૪૫) જેને સર્વસ્વના વ્યયે કરીને પોષણ
 કરી કરીને પરણાવીને શુદ્ધિ પમાડ્યા હોય તેવા પુત્રો પણ ક્રોધાંધ ને સ્ત્રીમુલા થઈને
 પિતાથી જુદા થશે. (૪૬) સ્ત્રા-કઠોર અને વક્ત્રમુખી એવી વધૂ પતિના હૃદયમાં પેસીને
 કુંચી જેમ તાડાના બે ભાગને જુદા પાડે તેમ શીઘ્ર પિતા-પુત્રને જુદા પાડશે. (૪૭)
 પુત્રો માતાપિતાનો અવિશ્વાસ કરશે અને સાસુ-સસરાનો વિશ્વાસ કરશે. વલી પત્નીના
 વચનથી માતાને પણ હણશે-માર મારશે. (૪૮) પુત્રો દ્રવ્યસંપન્ન થયા સતા પિતા-માતા
 વિગેરેના પછીઓને પોષણ આપશે નહીં, પરંતુ દ્રવ્ય વસ્ત્ર ને અશન-સ્નાનપાનાદિવધે સ્ત્રીના
 સંબંધીઓનું-સાસરીયાનું પોષણ કરશે. (૪૯) પ્રૌઢાવસ્થાવાળા થયેલા પુત્ર ને પુત્રવધૂ જે
 ઘરમાં વિપયસેવન કરતા હોય ત્યાં લજ્જાધિનાના શુદ્ધ માતા-પિતા પણ વિપયસેવન
 કરશે. (૫૦) ચામડીમાં વલીઆ પડી ગયા હોય, માથે ઘોઠા પડી આવ્યા હોય ને
 દાઢી-મુલ્લ પણ શ્વેત થઈ ગયા હોય, શરીર કંપતું હોય, વિસંસ્થૂલ થઈ ગયું હોય છતાં તેવો
 પુરુષ ચાલીને પરણતાં લાજશે નહીં. (૫૧) કેટલાક નિર્દયો પુત્રીને વેચશે, દુરવસ્થા
 પામ્યા સતા પુત્રોને પણ વેચશે અને ધનના ઇચ્છકો પોતાની પુત્રીને આસન્નમૃત્યુવાળા
 મનુષ્યને પણ આપશે. (૫૨) રાજા, અમાત્યાદિકો જે કોઈ ન્યાયમાર્ગના પ્રવર્તક હોય

ન્યાયમાર્ગપ્રવર્તકાઃ । તે પરાન્ શિક્ષયંતોઽપિ સ્વયં સ્યુઘ્યંભિચારિણઃ
 ॥ ૫૩ ॥ સાકૂતોક્તિકટાક્ષૌઘૈઃ સ્તનદોર્મૂલદર્શનૈઃ । ગણિકા ઇવ ચેદંતે
 નિસ્રપાઃ કુલયોપિતઃ ॥ ૫૪ ॥ માતુઃ સ્વસુઃ સમચ્ચં સ્યુઃ પુત્રાઘ્યા ભાગ-
 વાદિનઃ । શ્વશુરાદિસમચ્ચં ચ વદંત્યેવં સ્તુપા અપિ ॥ ૫૫ ॥ વંચકાઃ
 સ્વાર્થનિષ્ઠાશ્ચ સ્યુર્મિથઃ સ્વજના અપિ । વૃત્તિં કુર્વંતિ વણિજો દંભૈઃ કૂટ-
 તુલાદિભિઃ ॥ ૫૬ ॥ હાનિઃ પ્રત્યુત વાણિજ્યે દુષ્કરાજીવિકા નૃણાં ।
 ન ચ લાભેઽપિ સંતુષ્ટિ-સ્તૃષ્ણા સ્યાદધિકાધિકા ॥ ૫૭ ॥ બહવો દુર્વિધા
 લોકાઃ સ્ત્રિયંતે ધનકાંચયા । વિપયાણાં તૃષ્ણાયૈવ પૂરયંત્યસ્ત્રિલં જનુઃ
 ॥ ૫૮ ॥ રૂપચાતુર્યુદારેષુ નિજદારેષુ સત્સ્વપિ । પરદારેષુ મન્યંતે રંત્વા-
 ત્માનં ગુણાધિકં ॥ ૫૯ ॥ સ્યાદર્કિચિત્કરો લોકે સરલઃ સત્યવાગ્જનઃ ।
 કુટિલો વક્ત્રવાદી ચ પ્રાયઃ સ્યાજ્જનતાદૃતઃ ॥ ૬૦ ॥ વેશ્મવીવાહસીમંતા-
 દિષુ સંસારકર્મસુ । ઋણં કૃત્વાપિ વિત્તાનિ વિલસંતિ ધના જનાઃ ॥૬૧॥

તે બીજાઓને શિક્ષામય આપશે છતાં પોતે વ્યભિચારી થશે. (૫૩) લાજવિનાની કુલસ્રીઓ પણ સાકૂતવાદી વાણીવહે અને કટાક્ષોના સમૂહવહે તેમ જ સ્તન અને હાથનું મૂઠ દેખાડવાવહે ગણિકાની જેવી વેષા કરશે. (૫૪) માતા ને બહેનની સમચ્ચ પુત્રાદિ અપશબ્દો બોલશે અને શ્વશુરાદિની સમચ્ચ વધુ પણ તેવા શબ્દો બોલશે. (૫૫) સ્વજનો પણ અંદર અંદર એકબીજાને છેતરનારા અને સ્વાર્થનિષ્ઠ થશે. વણિકો કપટવહે અને છોટા તોલ-માન-માપાદિવહે આજીવિકા ચલાવશે, (૫૬) પરંતુ ઇમ કરવાથી ઊલટી વેશ-રમાં હાનિ થશે અને મનુષ્યોને આજીવિકા દુષ્કર થઈ પડશે. વહી લાભ પ્રાપ્ત થયે સતે પણ સંતોષ થશે નહીં, ઊલટી તૃષ્ણા અધિકાધિક વધતી જશે. (૫૭) ધણા દુર્માર્ગી મનુષ્યો ધનની હચ્છાથી વધુ સ્વેદ પામશે અને વિપયોની તૃષ્ણાવહે જ આશો જન્મ પૂરો કરશે. (૫૮) રૂપ અને ચાતુરીવહે ઉદાર (શ્રેષ્ઠ) એવી સ્ત્રી છતાં પણ પરદારાગમન કરીને પોતાના આત્માને ગુણાધિક માનશે. (૫૯) લોકો સરલ અને સત્યવાદી મનુષ્યોને વધુ યોગ્ય માન આપશે અને કુટિલ તેમ જ વક્ત્રવાદી મનુષ્યને પ્રાયઃ જનતા વિશેષ આદર આપશે. (૬૦) ધણા મનુષ્યો ઘર વાંધવામાં અને વિવાહ તથા સીમંતાદિ સંસારી કામમાં દેવું કરીને પણ દ્રવ્ય વાપરશે (૬૧) અને ચૈત્ય, ઉપાશ્રય, દેવપૂજા, પ્રતિષ્ઠા, ઉત્સ-

ચૈત્યોપાશ્રયદેવાર્ચા-પ્રતિષ્ઠાદ્યુત્સવેષુ તુ । ઉપદેશં ન શૃણ્વંતિ શક્તાઃ
અપ્યેદમૂકવત્ ॥ ૬૨ ॥

શ્રદ્ધાહાનિર્દ્રવ્યહાનિ-ધર્મહાનિર્યથાક્રમં । આયુર્હાનિર્વપુર્હાનિઃ સાર-
હાનિશ્ચ વસ્તુયુ ॥ ૬૩ ॥ કૌટિલ્યમગ્રજઃ સ્વલ્પં વેત્યનલ્પં તતોઽનુજઃ ।
યથાકનિષ્ઠમિત્યેવં તદ્વદ્ધેતાધિકાધિકં ॥ ૬૪ ॥ મણિમંત્રૌપધીતત્રા-સ્તા-
દ્વમાહાત્મ્યવર્જિતાઃ । દેવા ભવંતિ નાધ્યત્તાઃ સમ્યગારાધિતા અપિ
॥ ૬૫ ॥ સ્વલ્પતુચ્છાઽરસફલાઃ સહકારાદયો દ્રુમાઃ । ગોમહિષ્યાદયોઽ-
પ્યલ્પ-દુગ્ધાસ્તાન્યરસાનિ ચ ॥ ૬૬ ॥ દુર્ણયો વર્ધ્મતે કૂટ-તુલાવિર્લો-
ભવૃદ્ધિતઃ । તતઃ સ્યુર્જલદાસ્તુચ્છાઃ પૃથિવી નીરસા તતઃ ॥ ૬૭ ॥ ઔપ-
ધ્યસ્તેન નિસ્સારા માનવાનાં તતઃ ક્રમાત્ । આયુર્દેહવલાદીર્ના પરિહાણિઃ
પ્રવર્ત્તતે ॥ ૬૮ ॥ તથોક્તં તંદુલવૈચારિકે—સંઘયણં સંઠાણં ઉચ્ચત્તં આ-
ઉયં ચ મણુઆણં । અણુસમયં પરિહાયઈ ઓસપ્પિણિકાલદોસેણ ॥૬૯॥
કોહમયમાયલોભા ઓસન્નં વઢૂપ્પ ય મણુઆણં । કૂઢતુલકૂઢમાયા તેણ-

વાદિકને વિષે દ્રવ્ય વાપરવાનો ઉપદેશ પણ સામઝશે નહીં, તે વચ્ચે તો શક્તિમાન્ છતાં
પણ ચકરા જેવા મુંગા બની જશે. (૬૨)

આ કાઠનાં અનુક્રમે થત્યાહાનિ, દ્રવ્યહાનિ, આયુહાનિ, વપુહાનિ અને વસ્તુઓમાં
સારપણાની હાનિ થવા કરશે. (૬૩) મોટો માદ કુટિલતા થોડી કરી જાયશે, તેના
કરતાં અનુજ (નાનો) માદ વધારે કુટિલતા કરી જાયશે, (વધારે કુટિલતા કરશે.) અને
જેમ જેમ કનિષ્ઠ તેમ તેમ કુટિલતા અધિકાધિક વૃદ્ધિ પામશે. (૬૪) મણિ, મંત્ર,
ઔપધિ, સંઘ વિગેરે તથાપ્રકારના માહાત્મ્યરહિત થઈ જશે અને દેવો સમ્પન્ન પ્રકારે
આરાધ્યા છતાં પણ પ્રાયઃ પ્રત્યક્ષ થશે નહીં. (૬૫) સહકાર વિગેરે વૃદ્ધો સ્વલ્પ, તુચ્છ
અને રસવિનાના ફલને આપનારા થશે. અને ગાય યેશ વિગેરે પણ અન્ન દુધ આપનારી
અને તે પણ રસ વિનાનું આપનારી થશે. (૬૬) સોટા તોલા વિગેરે દુર્નય (અન્યાય)
લોમની વૃદ્ધિથી વૃદ્ધિ પામશે અને તેથી વરસાદ તુચ્છ (થોડો) અને પૃથ્વી નીરસ થશે.
(૬૭) પૃથ્વી નીરસ થવાથી ઔપધિ (ધાન્યાદિ) નિઃસાર થશે, તેથી મનુષ્યોના આયુ,
દેહ, વજાદિની અનુક્રમે પરિહાનિ થતી જશે. (૬૮)

શ્રી તંદુલવૈચારિકપ્રકીર્ણકર્મા કલ્પુ છે કે—“મનુષ્યોના સંઘયણ, સંસ્થાન, ઉંચાઈ,
આયુ, અવસર્પિણી કાઠના દોષથી પ્રતિસમય હાનિભાવને પામશે (૬૯) અને તે
મનુષ્યોના ક્રોધ, મદ, માયા ને લોભ પ્રાયે વધતા જશે. સોટા તોલા, સોટા માન થશે

શુમાયોણ સર્વંપિ ॥ ૭૦ ॥ વિસમા યજ્જતુલાઓ વિસમાણિ ય જળવણ્ણ
માણાણિ । વિસમા રાયકુલાઈં તેણ ઉ વિસમાઈં વાસાઈં ॥ ૭૧ ॥ વિ-
સમેસુ ય વાસેસુ હુંતિ યસારાઈં યોસહિવલાઈં । ઓસહિદોવ્વલેણ ય
આઉં પરિહાયહ નરાણં ॥ ૭૨ ॥

વકુશાશ્ચ કુશીલાશ્ચ સ્યુર્દિધૈવાત્ર સાધવઃ । ન સ્યુઃ પુલાકનિર્ગ્મથ-
સ્નાતકાઃ કાલદોષતઃ ॥ ૭૩ ॥ યસ્યાતિચારપંકેન ચારત્રં વકુશં ભવેત્ ।
વકુશઃ ભ્રમણઃ સ સ્યાત્ વકુશં નામ કર્વુરં ॥ ૭૪ ॥ સ ચ દ્વિધોપક-
રણ-દેહાતિચારભેદતઃ । આચસ્તત્તુવદ્દેડપિ કાલે નિર્ણેત્તિ ચીવરં ॥ ૭૫ ॥
પરિધત્તે વિભૂપાયૈ શ્લઙ્ગણં સારં તદીહતે । દંડપાત્રાદિકં મૃદ્ધં કૃતશોભં
વિભર્તિ ચ ॥ ૭૬ ॥ માત્રાધિકં ચેહતે તત્ વકુશોડ્યમિહાદિમઃ । અન્ય-
સ્તુ નલ્લકેશાદિ વિના કાર્યં વિભૂપયન્ ॥ ૭૭ ॥ વકુશો દ્વિવિધોડ્યેષ
સ્વસ્યેચ્છતિ પરિચ્છદં । પાંડિત્યાદિયશઃકાંક્ષી સુલ્લક્ષ્ણઃ ક્રિયાલસઃ
॥ ૭૮ ॥ તથોક્તં પંચનિર્ગ્મથાં-તહ દેસસવ્વલ્લેયા-રિહેહિ સંબલેહિ

૫ અનુમાનથી ૫ સર્વેની વૃદ્ધિ થતી જશે. (૭૦) તોલા વિગેરે વિષમ થશે અને જન-
પદમાં માન-માપ પણ વિષમ થશે. રાજકુલમાં વિષમતા આવશે તેથી વરસાદ પણ વિષમ
આવશે. (૭૧) વરસાદ વિષમ આવવાથી ઔપધિઓના ચઢ પણ અસાર થશે
(ધાન્યો કસવિનાના ઉગશે) અને ઔપધિના દુર્બલપણથી મનુષ્યોનું આયુ પણ
પરિહાનિ પામશે. ” (૭૨)

આ પાંચમા આરામાં સાધુઓ વકુશ ને કુશીલ ૫ બે પ્રકારના જ થશે. કાલદોષથી
પુલાક, નિર્ગ્મથ કે સ્નાતક મુનિઓ નહીં થાય. (૭૩) જેમનું ચારિત્ર અતિચારરૂપ પંક-
ચદે કરીને વકુશ હોય તે વકુશભ્રમણ કદેધાય, વકુશ યદલે કર્વુરસમાન જાણવું. (૭૪)
૫ વકુશ બે પ્રકારના છે. ઉપકરણવકુશ અને દેહાતિચારવકુશ. તેમાંના પહેલા ઋતુવદ્ધ-
કાળે પણ વસ્ત્રને ઘુણ છે, (૭૫) તથા સ્ત્રીના અને સારા દેખાવવાલા વસ્ત્રો ધારણ કરે
છે, દંડપાત્રાદિકને ઘટારી મટારીને શોમાવાલા કરીને તેને ધારણ કરે છે (૭૬) અને
પ્રમાણથી અધિક ઉપકરણો પહેલા પ્રકારના વકુશ મુનિ રાખે છે. બીજા પ્રકારના વકુશ
મુનિ નલ્લકેશાદિની કાર્યવિના પણ વિભૂષા કરે છે. (૭૭) આ બંને પ્રકારના
વકુશો પોતાનો પરિવાર વધારવા રૂચ્છે છે અને પાંડિત્યાદિ ચતાવીને યશના રૂચ્છક, સુલ્લ-
ક્ષી અને ક્રિયામાં આલસુ હોય છે. (૭૮) પંચનિર્ગ્મથી પ્રકરણમાં કહ્યું છે કે-“ તેમ જ

સંજુઓ વડસો । મોહસ્કયત્થમજ્ઞુ-ટ્ટિઓ ય સુત્તંમિ મણિયં ચ ॥ ૧ ॥
 ઉવગરણંદેહચુક્ષ્વા રિદ્ધીજસગારવા સિયા નિચ્ચં । વહુસવલલ્લેયજુત્ત
 નિગંથા વાડસા મણિયા ॥ ૨ ॥

શીલં યસ્યેહ ચારિત્રં કુત્સિતં સ કુશીલકઃ । પ્રતિસેવાકપાયાભ્યાં
 દ્વિવિધઃ સ પ્રકીર્તિતઃ ॥ ૭૯ ॥ દ્વૈધોઽપ્યયં પંચવિધો જ્ઞાનદર્શનયોર્ભવેત્ ।
 તપશ્ચારિત્રયોશ્ચૈવ યથાસૂક્ષ્મે ચ તાદૃશઃ ॥ ૮૦ ॥ સ જ્ઞાનાદિકુશીલો યો
 જ્ઞાનાદીનુપજીવતિ । યથાસૂક્ષ્મસ્તુ સ સ્યાયઃ પ્રીયતે સ્વપ્રશંસયા
 ॥ ૮૧ ॥ જ્ઞાનાદિષુ કુશીલાઃ સ્યુઃ પંચામી પ્રતિસેવયા । કપાયતોઽથ
 જ્ઞાનાદિ-કુશીલાન્ ધ્રુમહે પરાન્ ॥ ૮૨ ॥ યઃ કપાયૈઃ સંજ્વલનૈ-સ્તપો
 જ્ઞાનં ચ દર્શનં । અનુયુંક્તે કપાયેણ-સ જ્ઞાનાદિકુશીલકઃ ॥ ૮૬ ॥ શાપં
 યચ્છંશ્ચ ચારિત્ર-કુશીલઃ સ્યાત્કપાયતઃ । યથાસૂક્ષ્મશ્ચ મનસા યઃ ક્રોધા-
 દિકપાયકૃત્ ॥ ૮૪ ॥ યદ્વા કપાયૈઃ ક્રોધાયૈ-ર્યો જ્ઞાનાદિવિરાધકઃ ।
 કપાયતઃ સ જ્ઞાનાદિ-કુશીલ इह कीर्तितः ॥ ૮૫ ॥ પુલાકમિહ નિઃ-

દેશ અથવા સર્વ હેદને યોગ્ય સંયત્ત (દોષ) તેણે કરીને યુક્ત તે યકુશ, પરંતુ તે મોહના
 અપમાટે અભ્યુત્થિત થયેલા હોય છે, એમ સૂત્રમાં કહેલું છે. (૧) તે યકુશના બે મેદ-
 ૧ ઉપકરણ ને ૨ દેહશુદ્ધિ. જેઓ શ્રદ્ધિગારવ ને યશગારવવાળા નિત્ય હોય, વહુ
 દોષવાળા ચારિત્રયુક્ત હોય તેને યકુશનિર્ગ્રંથ કહ્યા છે. (૨)

હવે ઋજા કુશીલ નિર્ગ્રંથમાટે કહે છે. શીલ તે અહીં ચારિત્ર. તે જેનું કૃતિત્વ હોય
 તે કુશીલક કહીએ. તેના પથ ને પ્રકાર-૧ પ્રતિસેવાકુશીલ ને ૨ કપાયકુશીલ—એ
 પ્રમાણે કહ્યા છે. (૭૯) એ બંને પાંચ પ્રકારના છે-૧ જ્ઞાન, ૨ દર્શન, ૩ તપ, ૪
 ચારિત્ર ને ૫ યથાસૂક્ષ્મ. (૮૦) તેમાં જ્ઞાનાદિ કુશીલ જ્ઞાનાદિવડે જે ઉપજીવિકા કરે
 તે પ્રથમના ચાર પ્રકારે અને જે પોતાની પ્રશંસાવડે પ્રીતિ પામે-રાજી થાય તે યથાસૂક્ષ્મ
 કુશીલ. (૮૧) આ જ્ઞાનાદિને વિષે પ્રતિસેવના કુશીલના પાંચે પ્રકાર સમજાવા. હવે
 કપાયવડે જ્ઞાનાદિ કુશીલના પાંચ પ્રકાર કહે છે. (૮૨)-જે સંજ્વલન કપાયવડે તપ,
 જ્ઞાન, દર્શનને જોડે તેને કપાયથી જ્ઞાનાદિ કુશીલ કહીએ. (૮૩) જે આપ આપે તે
 કપાયથી ચારિત્રકુશીલ કહીએ અને મનવડે જે ક્રોધાદિ કપાય કરે તે યથાસૂક્ષ્મ કપાય
 કુશીલ કહીએ, (૮૪) અથવા ક્રોધાદિ કપાયોવડે જે જ્ઞાનાદિકના વિરાધક હોય તે
 કપાયથી જ્ઞાનાદિ કુશીલ કહીએ. (૮૫) હવે પુલાક માટે કહે છે.-પુલાક તે નિઃસાર

સારં ધાન્યં તાદૃક્ચરિત્રયુક્ । સ લઘ્વિપ્રતિસેવાભ્યાં પુલાકો દ્વિવિધઃ
 સ્મૃતઃ ॥ ૮૬ ॥ યતિર્યયા ચક્રિસૈન્ય—મપિ ચૂર્ણયિતું ક્ષમઃ । લઘ્વિઃ સા
 સ્યાત્પુલાકાલ્યા તાં સંઘાદિપ્રયોજને ॥ ૮૭ ॥ પ્રયુજાનો ભવેલ્લઘ્વિ-પુ-
 લાકોઽન્યસ્તુ પંચધા । જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર—લિંગસૂક્ષ્મવિભેદતઃ ॥ ૮૮ ॥
 જ્ઞાનં દોષૈઃ સ્થલિતાદ્યૈઃ શંકિતાદ્યૈશ્ચ દર્શનં । મૂલોત્તરાતિચારૈશ્ચ ચારિત્રં
 યો વિરાધયેત્ ॥ ૮૯ ॥ સ જ્ઞાનાદિપુલાકઃ સ્યા—ત્કુર્યાન્નિઃકારણં ચ યઃ
 વેષાંતરં ભવેલ્લિંગ-પુલાકઃ સ શ્રુતોદિતઃ ॥ ૯૦ ॥ સંયતાકલ્પ્યવસ્તૂનાં
 મનસા યો નિપેવકઃ । સ નિર્દિષ્ટો યથાસૂક્ષ્મ-પુલાકઃ શ્રુતપારગૈઃ ॥ ૯૧ ॥
 વિનિર્ગતો મોહનીય—કર્માલ્યાદ્યંથતોઽત્ર યઃ । સ નિર્ગ્રંથો દ્વિધા
 ચીણો—પશાંતમોહભેદતઃ ॥ ૯૨ ॥ શુક્લધ્યાનજલૈઃ સ્નાતો દૂરં કર્મમલો-
 ઝિજ્ઞતઃ । સ સ્નાતકઃ સ યોગી ચા—યોગી ચેતિ દ્વિધા ભવેત્ ॥ ૯૩ ॥
 તતશ્ચ—ચરકેઽસ્મિંશ્ચ બકુશ—કુશીલાલ્યેઽપિ સંયમે । ભવેત્ક્રમેણા-
 પકર્પઃ શક્તિસત્વાદિહાનિતઃ ॥ ૯૪ ॥ સત્યપ્યેવં ભવેયુર્યે મૂઢાઃ સંઘે ચતુ-

ધાન્ય તેવા ચારિત્રવાળા તે પુલાકનિર્ગ્રંથ. તે લઘ્વિ અને પ્રતિસેવાવડે બે પ્રકારના કહ્યા છે. (૮૬) મુનિ જે લઘ્વિવડે ચક્રવર્તીના સૈન્યને પણ ચૂર્ણ કરવાને સમર્થ થાય તે પુલાકલઘ્વિ કહેવાય છે. તે લઘ્વિના સંઘાદિકનો પ્રયોજને ઉપયોગ કરે સતે લઘ્વિ-પુલાક કહેવાય છે. ધીજા પ્રતિસેવનાપુલાક જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, લિંગ ને સૂક્ષ્મ ઇવા ભેદથી પાંચ પ્રકારે છે. (૮૭-૮૮) સ્થલિતાદિ દોષે કરીને જ્ઞાનને, શંકિતાદિવડે દર્શનને અને મૂલગુણ કે ઉત્તરગુણમાં અતિચાર લગાડવાવડે ચારિત્રને જે વિરાધે તે જ્ઞાનાદિપુલાક કહેવાય છે અને નિષ્કારણ જે વેષાંતર કરે તેને લિંગપુલાક શ્રુતમાં કહેલ છે, (૮૯-૯૦) તેમ જ સંયતિ (મુનિ)ને અકલ્પ્ય ઇવી વસ્તુનો મનથી પણ જે સેવનાર હોય તેને શ્રુતપારગામીઓએ યથાસૂક્ષ્મપુલાક કહેલ છે. (૯૧)

હવે નિર્ગ્રંથ માટે કહે છે—મોહનીયકર્મરૂપ ગ્રંથથી જે નીકળી ગયા અર્થાત્ જેનું મોહનીયવર્મ નાશ પામ્યું તે નિર્ગ્રંથ કહેવાય છે. તેના બે પ્રકાર ચીણમોહ ને ઉપશાંત-મોહરૂપ થાય છે. (૯૨) શુક્લધ્યાનરૂપ જલ્લવડે જે નાશ્યા અને કર્મમલરહિત—તેનાથી દૂર થયા તે સ્નાતક. તે સયોગી અને અયોગી એ બે પ્રકારના હોય છે. (૯૩)

આ પાંચમા આરામાં બકુશ ને કુશીલ એ બે પ્રકારના સંયમ હોય છે. તેમાં પણ શક્તિસત્વાદિકની હાનિથી અનુક્રમે અપકર્પ થતો જાય છે. (૯૪) આમ છતાં પણ જે

विधे । धर्मे च नास्तिकाः कार्या-स्ते भव्यैः संघतो वहिः ॥ ९५ ॥ यथा
घृतादिवस्तूनां पूर्वकालव्यपेक्षया । स्नेहमाधुर्यादिहानि-र्यद्यप्यध्यक्षमी-
क्ष्यते ॥ ९६ ॥ तथापि कार्यं तत्साध्यं स्यात्तैरेव घृतादिभिः । न पुनस्त-
त्पदन्यस्तैः स्वच्छैरपि जलादिभिः ॥ ९७ ॥ पूर्वव्यपेक्षयैव च हीनहीन-
गुणैरपि । मोक्षमार्गाद्यवाप्तिः स्या-न्निर्ग्रथैरेव नापरैः ॥ ९८ ॥ विषमेऽपि
च कालेऽस्मिन् भवंत्येव महर्षयः । निर्ग्रथैः सदृशाः केचि-च्चतुर्था-
रकवर्त्तिभिः ॥ ९९ ॥

यथास्यामवसर्पिण्या-मेतस्मिन् पंचमेऽरके । त्रयोविंशतिरादिष्टा
उदयाः सततोदयैः ॥ १०० ॥ विंशतिः १ प्रथमे तत्र युगप्रधानसूरयः ।
उदये स्युर्द्वितीयस्मिन् त्रयोविंशतिरेव ते २ ॥ १ ॥ तृतीयेऽष्टाद्व्यनवतिः
३ चतुर्थे चाष्टसप्ततिः ४ । पंचसप्तति ५ रेकोन-नवतिः ६ शतमेव ७ च
॥ २ ॥ सप्ताशीति ८ स्तथा पंच-नवतिश्च ९ ततः परं । सप्ताशीतिः
१० षट्सप्तति ११-रष्टसप्ततिरेव च १२ ॥ ३ ॥ चतुर्नवति १३ रेवाष्टौ
१४ त्रयः १५ सप्त १६ चतुष्टयं १७ । शतं पंचदशोपेतं १८ त्रयस्त्रिंशं

मूढ चतुर्विध संघर्मा के धर्ममां नास्तिक होय अर्थात् चतुर्विध संघ के धर्म नहीं एम
कहेतो होय तेने भव्यजनोए संघधी बहार करवो. (९५) जेम घृतादि वस्तुमां पूर्वका-
ळनी अपेक्षाए स्नेह अने माधुर्यादिनी हानि प्रत्यक्ष जोवामां आवे छे (९६) तां पण
तेनाधी साधवालायक कार्य (मिष्टाआदिक) तेज घृतादिक बडे थाय छे-करवामां आवे छे.
पण तेना स्थानके स्थापित करवामां आवेला स्वच्छ एवा जल्लादिकधी थतुं नथी. (९७)
ते ज रीते पूर्व मुनिओनी अपेक्षाए हीन हीन गुणवाळा छतां पण मोक्षमार्गनी प्राप्ति तो
तेवा निर्ग्रथ मुनिओधी ज थाय छे-बीजाधी थती नथी. (९८) आ विषमकाळमां पण
कोइ मुनिओ चोथा आराना निर्ग्रथ मुनिओ जेवा पण होय छे. (९९)

जेमके—आ अवसर्पिणीमां आ पांचमा आरामां सतत उदयवाळा परमात्माए २३
उदय थवाना कक्षा छे. (१००) तेमांना पहेला उदयमां २०, बीजामां २३, त्रीजामां
२८, चोथामां ७८, पांचमामां ७५, छठामां ८९, सातमामां १००, आठमामां ८७, नव-
मामां ९५, दशमामां ८७, अग्यारमामां ७६, बारमामां ७८, तेरमामां ९४, चौदमामां
१०८, पंदरमामां १०३, सोळमामां १०७, सतरमामां १०४, अठारमामां ११५, ओग-

શતં ૧૯ શતં ૨૦ ॥ ૪ ॥ પંચાધિકાથ નવતિ ૨૧-નૈવતિશ્ચ નવાધિકા
૨૨ । ચત્વારિંશત્ ૨૩ ક્રમાદેતે યથોક્તોદયસૂરયઃ ॥ ૫ ॥

શ્રીસુધર્મા ૧ ચ વજ્રશ્ચ ૨ સૂરિઃ પ્રતિપદાભિધઃ ૩ । હરિસ્તહો ૪
નંદિમિત્રઃ ૫ શૂરસેન ૬ સ્તથાપરઃ ॥ ૬ ॥ રવિમિત્રઃ ૭ શ્રીપ્રભશ્ચ ૮
સૂરિર્મણિરથાભિધઃ ૯ । યશોમિત્રો ૧૦ ધનશિખઃ ૧૧ સત્યમિત્રો ૧૨
મહામુનિઃ ॥ ૭ ॥ ધમ્મિલ્લો ૧૩ વિજયાનંદ ૧૪-સ્તથા સૂરિઃ સુમંગલઃ
૧૫ । ધર્મસિંહો ૧૬ જયદેવઃ ૧૭ સુરદિન્નામિધો ગુરુઃ ૧૮ ॥ ૮ ॥ વૈશા-
ખ ૧૯ શ્વાથ કોઢિન્યઃ ૨૦ સૂરિઃ શ્રીમાથુરાહ્વયઃ ૨૧ । વણિકપુત્રશ્ચ ૨૨
શ્રીવત્ત ૨૩ ઉદયેષ્વાચસૂરયઃ ॥ ૯ ॥

સ્વાત્પુષ્પમિત્રો ૧ ઝર્હનિમિત્રઃ ૨ સૂરિર્વૈશાખસંજ્ઞકઃ ૩ । સુકીર્તિ ૪
સ્થાવર ૫ રથ-સુતાશ્ચ ૬ જયમંગલઃ ૭ ॥ ૧૦ ॥ તતઃ સિદ્ધાર્થ ૮ ર્શાનો
૯ રથમિત્રો ૧૦ મુનીશ્વરઃ । આચાર્યો ભરણીમિત્રો ૧૧ દ્વદમિત્રાહ્વયોઽપિ
ચ ૧૨ ॥ ૧૧ ॥ સંગતિમિત્રઃ ૧૩ શ્રીધરો ૧૪ માગધ ૧૫ ચામરાભિધઃ
૧૬ । રેવતીમિત્ર ૧૭ સત્કીર્તિ-મિત્રો ૧૮ ચ સુરમિત્રકઃ ૧૯ ॥ ૧૨ ॥
ફલ્ગુમિત્રશ્ચ ૨૦ કલ્યાણ ૨૧-સૂરિઃ કલ્યાણકારણં । દેવમિત્રો ૨૨
દુઃપ્રસહ ૨૩ ઉદયેષ્વંત્યસૂરયઃ ॥ ૧૩ ॥

ત્રીશમામાં ૧૩૩, વીશમામાં ૧૦૦, એકવીશમામાં ૯૫, બાવીશમામાં ૯૯ અને ત્રેવીશ-
મામાં ૪૦ એ પ્રમાણે કુલ ૨૦૦૪ યુગપ્રધાન આચાર્યો થશે. (૧૦૧-૧૦૫)

■ ત્રેવીશો ઉદયમા પહેલા પહેલા આચાર્ય શ્રીસુધર્મા ૧, વજ્ર ૨, પ્રતિપદ ૩, હરિ-
સ્તહ ૪, નંદિમિત્ર ૫, શૂરસેન ૬, રવિમિત્ર ૭, શ્રીપ્રભ ૮, મણિરથ ૯, યશોમિત્ર ૧૦,
ધનશિખ ૧૧, મહામુનિ સત્યમિત્ર ૧૨, ધમ્મિલ્લ ૧૩, વિજયાનંદ ૧૪, સુમંગલસૂરિ
૧૫, ધર્મસિંહ ૧૬, જયદેવ ૧૭, સુરદિન્ન નામના ગુરુ ૧૮, વૈશાખ ૧૯, કૌઢિન્ય ૨૦,
માથુર ૨૧, વણિકપુત્ર ૨૨ અને શ્રીવત્ત ૨૩-આ નામના થશે. (૬-૯)

■ ત્રેવીશો ઉદયમા દેવના આચાર્ય પુષ્પમિત્ર ૧, ઝર્હનિમિત્ર ૨, વૈશાખ ૩, સુકીર્તિ ૪,
સ્થાવર ૫, રથસુત ૬, જયમંગલ ૭, સિદ્ધાર્થ ૮, ર્શાન ૯, રથમિત્ર મુનીશ્વર ૧૦, ભરણી-
મિત્ર આચાર્ય ૧૧, દ્વદમિત્ર ૧૨, સંગતિમિત્ર ૧૩, શ્રીધર ૧૪, માગધ ૧૫,
ચામર ૧૬, રેવતીમિત્ર ૧૭, સત્કીર્તિમિત્ર ૧૮, સુરમિત્ર ૧૯, ફલ્ગુમિત્ર ૨૦, કલ્યાણ-
ના કારણરૂપ કલ્યાણસૂરિ ૨૧, દેવમિત્ર ૨૨ અને દુઃપ્રસહ ૨૩ નામના થશે. (૧૦-૧૩)

श्रीसुधर्मा च जंबूश्च प्रभवः सूरिशेखरः । शय्यंभवो यशोभद्रः सं-
भूतिविजयाह्वयः ॥ १४ ॥ भद्रबाहुस्थूलभद्रौ महागिरिसुहस्तिनौ । धन-
सुंदरश्यामार्यौ स्कंदिलाचार्य इत्यपि ॥ १५ ॥ रेवतीमित्रधर्मौ च भद्र-
गुप्ताभिधौ गुरुः । श्रीगुप्तवज्रसंज्ञार्य-रचितौ पुष्पमित्रकः ॥ १६ ॥ प्रथम-
स्योदयस्यैते विंशतिः सूरिसत्तमाः ।

त्रयोविंशतिरुच्यंते द्वितीयस्याथ नामतः ॥ १७ ॥ श्रीवज्रो नाग-
हस्ती च रेवतीमित्र इत्यपि । सिंहो नागार्जुनो भूत-दिन्नः कालकसंज्ञकः
॥ १८ ॥ सत्यमित्रो हारिलश्च जिनभद्रो गणीश्वरः । उमास्वातिः पुष्प-
मित्रः संभूतिः सूरिकुंजरः ॥ १९ ॥ तथा माढरसंभूतो धर्मश्रीसंज्ञको
गुरुः । ज्येष्ठांगः फल्गुमित्रश्च धर्मघोषाह्वयो गुरुः ॥ २० ॥ सूरिर्विनयमि-
त्राख्यः शीलमित्रश्च रेवतिः । स्वप्नमित्रो हरिमित्रो द्वितीयोदयसूरयः

स्युत्तरयोविंशतेरेव-मुदयानां युगोत्तमाः । चतुर्युक्ते सहस्रे द्वे मी-
लिताः सर्वसंख्यया ॥ २२ ॥ एकावताराः सर्वेऽमी सूरयो जगदुत्तमाः ।
श्रीसुधर्मा च जंबूश्च ख्यातौ तद्भवसिद्धिकौ ॥ २३ ॥ अनेकातिशयोपेता

हवे पहला उदयना वीश युगप्रधान आचार्योना नाम आ प्रमाणे-१ श्रीसुधर्मा,
२ जंबू, ३ सूरिशेखरसमान प्रभव, ४ शय्यंभव, ५ यशोभद्र, ६ संभूतिविजय, ७ भद्रबाहु,
८ स्थूलभद्र, ९ महागिरि, १० सुहस्ति, ११ धनसुंदर, १२ श्यामार्य, १३ स्कंदिलाचार्य,
१४ रेवतीमित्र, १५ धर्म, १६ भद्रगुप्त नामना गुरु, १७ श्रीगुप्त, १८ वज्र, १९ आर्य-
रचित, २० पुष्पमित्र.

हवे बीजा उदयना २३ युगप्रधान आचार्योना नाम कहे छे.- (१४-१७) १ श्री-
वज्र, २ नागहस्ती, ३ रेवतीमित्र, ४ सिंह, ५ नागार्जुन, ६ भूतदिच, ७ कालक, ८ सत्य-
मित्र, ९ हारिल, १० जिनभद्र गणीश्वर, ११ उमास्वाति, १२ पुष्पमित्र, १३ आचार्योना
हस्तीसमान संभूति, १४ माढरसंभूत, १५ धर्मश्री, १६ ज्येष्ठांग, १७ फल्गुमित्र, १८
धर्मघोष नामना गुरु, १९ विनयमित्र, २० शीलमित्र, २१ रेवति, २२ स्वप्नमित्र ने
२३ हरिमित्र. (१८-२१)

ए प्रमाणे २३ उदयमां अनारा युगोत्तम (युगप्रधान) पुरुषो सर्व मळीने बे हजार ने
चार सर्व संख्याए थाय छे. (२२) आ वधा जगदुत्तम आचार्यो एकावतारी जाणवा.
तेमां श्रीसुधर्मा ने जंबूतद्भवसिद्धिक समजवा. (२३) आ युगप्रधानो अनेक अतिशय-

મહાસત્ત્વા ભવંત્યમી । ધ્વંતિ સાર્દ્ધદ્વિયોજન્યાં દુર્ભિચાદીનુપદ્રવાન્ ॥૨૪॥
 એકાદશસહસ્રાશ્ચ લક્ષાશ્ચ પોઢશાધિકાઃ । યુગપ્રધાનતુલ્યાઃ સ્યુઃ સૂરયઃ
 પંચમારકે ॥ ૨૫ ॥ તથોક્તં દુષ્પમારકસંઘસ્તોત્રે—જુગપ્વરસરિસસૂરી
 દૂરીકયભવિયમોહતમપસરં । વંદામિ સોલસુત્તર ઇગદસલરકે સહસ્તે ય
 ॥ ૧ ॥ સંતુ શ્રીવર્દ્ધમાનસ્યેત્યાદિ દીવાલીકલ્પે તુ—જુગપ્પહાણસમાણા
 ઇગારસ લરક સોલસ સહસ્તા । સૂરિઓ હુંતિ અરણ્ય પંચમણ્ય જાવ દુષ્પ-
 સહે ॥ ૨ ॥ કોટીનાં પંચ પંચાશ—લક્ષાસ્તાવંત એવ ચ । સહસ્તાશ્ચ
 શતાઃ પંચ સર્વે સ્વાચારસૂરયઃ ॥ ૨૬ ॥ ત્રયસ્ત્રિશ્ચ લક્ષાણિ સહસ્તાણાં
 ચતુષ્ટયી । ચતુઃશસ્યેકનવતિઃ સૂરયો મધ્યમા ગુણૈઃ ॥ ૨૭ ॥ અસ્મિન્નેવા-
 રકેઽભૂવન્ પૂર્વાચાર્યા મહાશયાઃ । શ્રીજગન્નંદ્રસૂર્યાદ્યા—સ્તપાગચ્છાન્વ-
 યક્રમે ॥ ૨૮ ॥ સૂરયો વપ્પમદ્દયાલ્યા અમયદેવસૂરયઃ । હેમાચાર્યાશ્ચ
 મલય—ગિર્યાદ્યાશ્ચાભવન્ પરે ॥ ૨૯ ॥ વિજયંતેઽધુનાપ્યેવં મુનયો નય-
 કોવિદાઃ । અત્યુગ્રતપસશ્ચારુ—ચારિત્રમહિમાન્નુતાઃ ॥ ૩૦ ॥ એવં મધ્ય-

વાળા તેમ જ મહાસત્ત્વશાળી હોય છે. તેમના પ્રભાવથી અઢી યોજન (દશ ગાડ)માં દુર્ભિ-
 ચાદિ ઉપદ્રવો નાશ પામે છે. આ પાંચમા આરામાં સોઠ લાખ ને અગ્યાર હજાર યુગપ્રધાન
 સરસા આચાર્યો થશે. (૨૪-૨૫) શ્રી દુષ્પમારકસંઘસ્તોત્રમાં કહ્યું છે કે—“ યુગપ્રધાન-
 સદશ સોઠ લાખ ને અગ્યાર હજાર આચાર્યો કે જેમણે ભવિક જીવના મોહરૂપ અંધકારનો
 પ્રસાર દૂર કર્યો છે એવા થશે. એમને હું વંદના કરું છું (૧) ” સંતુ શ્રીવર્દ્ધમાનસ્ય
 ય પદની શરૂઆતવાળા દીવાલીકલ્પમાં તો—‘ યુગપ્રધાનસરસા અગ્યાર લાખ ને સોઠ હજાર
 આચાર્યો પાંચમા આરામાં યાવત દુષ્પસહસ્રરિપયંત થશે. (૨) ’ એમ કહેલ છે.

પાંચ ક્રોડ, પચાશ લાખ, પચાસ હજાર ને પાંચશે સર્વે ઉત્તમ આચારવાળા આચાર્યો
 થશે. (૨૬) તેત્રીશ લાખ, ચાર હજાર, ચારશે ને એકાણું મધ્યમ ગુણવાળા આચાર્યો થશે.
 (૨૭) આ આરામાં મહાશય એવા પૂર્વાચાર્યો શ્રીજગન્નંદ્રસૂરિ વિગેરે તપાગચ્છના અન્વ-
 યક્રમમાં થયા છે. (૨૮) શ્રીવપ્પમદ્દીસૂરિ, શ્રી અમયદેવસૂરિ, હેમચંદ્રાચાર્ય, મલયગિરિ
 વિગેરે ધીજા ઘણા આચાર્યો થયા છે. (૨૯) અત્યારે પણ ન્યાયમાં પ્રવીણ અને અત્યુગ્ર
 તપ કરનારા તેમ જ ચારિત્રના મહિમાવદ્દે અદ્વિયુત એવા કેટલાક મુનિઓ વિજયવંત વર્તે
 છે. (૩૦) આ પ્રમાણે મધ્યમ દષ્ટિએ વિચાર કરીને વિવેકીઓએ પાંચમા આરામાં શુદ્ધ

સ્થયા દૃષ્ટ્યા પર્યાલોચ્ય વિવેકિભિઃ । ન કાર્યઃ શુદ્ધસાધૂનાં સંશયઃ પંચ-
મેઽરકે ॥૩૨॥ દુષ્પમારકપર્યંતા-વધિ સંઘશ્ચતુર્વિધઃ । ભવિષ્યત્યવ્યવચ્છિન્ન
ઇત્યાદિષ્ટં જિનૈઃ શ્રુતે ॥૩૩॥ તથોક્તં ભગવત્યાં-જંબૂદ્વીવે ગાં દીવે ભારહે વાસે
ઈમીસે ઓસપ્પિણીય દેવાણુપ્પિયાણં કેવદ્દયં કાલં તિથ્થે અણુસજ્જિસ્સ-
તિ ? ગોઽ જંબૂઽ ભારહે ઇમીસે ઓસઽ મમં એકવીસં વાસસહસ્સાઈં તિથ્થે
અણુસજ્જિસ્સતિ, ઇતિ ભગઽ શઽ ૮ ૩૦ ૮ । દીવાલીકલ્પે તૂક્કં-વાસાણ
વીસસહસ્સા નવ સય તિમ્માસ પંચદિણપહરા । ઇક્કા ઘડિયા દોપલ
અક્કર અહયાલ જિણધમ્મો ॥ ૧ ॥

પર્યંતે ત્વરકસ્યાસ્ય સૂરિર્દુઃપ્રસહાભિધઃ । રત્નિદ્વયોચ્છિતો વિંશત્ય-
વ્દજીવી ભવિષ્યતિ ॥ ૩૪ ॥ સ્વર્ગાચ્ચ્યુત્વા સમુત્પન્નો યદ્દે દ્વાવશવત્સરીં ।
સ્થિત્વા સામાન્યસાધુત્વે ચત્વાર્યવ્દાન્યસૌ શુચિઃ ॥ ૩૫ ॥ ચત્વાર્યવ્દાનિ
સૂરિત્વે સ્થિત્વાષ્ટાવ્દાનિ ચ વ્રતે । સ્વર્ગમેષ્યતિ સૌધર્મ-મંતે કૃત્વાષ્ટમં
કૃતી ॥ ૩૬ ॥ દશૈવકાલિકં જીત-કલ્પમાવશ્યકં ચ સઃ । અનુયોગ-
દ્વારનંદી-નર્તેન્દ્રો ધાસ્યતિ શ્રુતં ॥ ૩૭ ॥ સાધ્વી તદા ચ ફલ્ગુશ્રીઃ

સાધુઓસંઘથી સંશય ન કરવો, (૩૧) કેમકે દુષ્પ આરાના છેડાપર્યંત અવ્યવચ્છિન્ન-
પણે ચતુર્વિધસંઘ રહેશે. એમ જિનેશ્વરોણ સિદ્ધાંતમાં કહેલું છે. (૩૨-૩૩) શ્રી મગવતીસુત્રમાં
કહ્યું છે કે-‘ હે મગવંત ! જંબૂદ્વીપમાં મરતચેત્રમાં આ અવસર્પિણીમાં આપ દેવાનુપ્રિયનું
તીર્થ કેટલા કાલસુધી અવિચ્છિન્ન વર્તશે ? ’ પ્રશ્ન કહે છે કે-‘ હે ગૌતમ ! આ જંબૂદ્વીપમાં
મરતચેત્રમાં આ અવસર્પિણીમાં મારું તીર્થ એકવીશ હજાર વર્ષપર્યંત અવિચ્છિન્ન વર્તશે. ’
આ પ્રમાણે મગવતી શતક ૮, ઉદ્દેશા ૮ માં કહ્યું છે. દીવાલીકલ્પમાં તો કહ્યું છે કે-
‘ વીશ હજાર નવસો વર્ષ, ત્રણ માસ, પાંચ દિવસ, પાંચ પ્રહર, એક ઘડી, એ પછ ને ૪૮ અચર
સુધી જૈનધર્મે રહેશે. (૧) ’ (આ સંખ્યાનું કારણ સમજાતું નથી)

આ આરાને છેડે દુઃપ્રસહ નામના સૂરિ એ હાથ ઊંચા શરીરવાળા ને વીશ વર્ષના
આયુવાળા થશે. (૩૪) તે સ્વર્ગથી ચ્યવર્તિને મનુષ્યપણું પામશે. ચાર વરસ ગૃહવાસમાં રહેશે,
ચાર વર્ષ સામાન્ય પવિત્ર સાધુપણે રહેશે (૩૫) અને ચાર વર્ષ આચાર્યપણે રહેશે. એક-
દર આઠ વર્ષ અમણપણામાં રહી અંતે અદ્ભુત કરી સૌધર્મ દેવલોકે દેવ થશે. (૩૬)
તે કાલે દશૈવકાલિક, જીતકલ્પ, આવશ્યક, અનુયોગદ્વાર ને નંદી પટલું ધ્રુત જેને
દ્વંદ્ર નમ્યા છે એવા તે આચાર્ય ધારણ કરશે. (૩૭) તે વચ્ચે સાધ્વી ફલ્ગુશ્રી નામે,

श्रावको नागिलाभिधः । सत्यश्रीः श्राविका चेति ज्ञेयः संघश्चतुर्विधः ॥ ३८ ॥ यतः—एगो साहू एगा य साहुणी सहुओ य सहुी वा । आणा-
जुत्तो संघो सेसो पुण अट्टिसंघाओ ॥ ३९ ॥ उत्कृष्टं श्रुतमेतेषां दश-
वैकालिकावधि । पाण्मासिकतपस्तुल्यं षष्ठभक्तं भविष्यति ॥ ४० ॥
मंत्रीशः सुमुखामिख्यो राजा विमलवाहनः । भविष्यतस्तदा लोके नीति-
मार्गप्रवर्तकौ ॥ ४१ ॥ अयं दुःप्रसहाचार्यो—पदेशेन करिष्यति । चैत्य-
स्यांतिममुद्धारं राजा श्रीविमलाचले ॥ ४२ ॥ कोट्येकैकादश लक्षाः
सहस्राणि च षोडश । उत्तमानां क्षितीशानां संख्यैषा दुष्पमारके ॥ ४३ ॥
कोटयः पंचपंचाश—लक्षाश्चापि सहस्रकाः । तावन्तोऽथ शताः पंच पंच-
पंचाशदन्विताः ॥ ४४ ॥ ५५५५५५५५५ इयन्तो दुःपमाकाले निर्दिष्टाः
सर्वसंख्यया । नवभिः पंचकैर्नाम—धारिणोऽधमसूरयः ॥ ४५ ॥ इत्य-
र्थतो दीपालिकाकल्पे.

एवं च सर्ववर्षाध—सर्पिणीष्वखिलास्वपि । पंचमानामरकाणां यथाहं
भाव्यतां स्थितिः ॥ ४६ ॥ एवमुक्तस्वरूपस्य पंचमस्यारकस्य च । प्राप्ते
मूलाद् ज्ञातिधर्मो विवाहादिर्विलीयते ॥ ४७ ॥ धर्मो विलीयते शाक्या—

श्रावक नागिल नामे अने श्राविका सत्यश्री नामे थशे. ए रीते चतुर्विध संघ थशे. (३८)
कहुं छे के—' एक साधु, एक साध्वी, एक श्रावक ने एक श्राविका पण आह्वायुक्त होय तो
तेने संघ कहेवो, ते सिवायनाने अस्थिनो संघ समजवो. ' (३९) पांचमा आराना
प्रांत मागे एओनुं उत्कृष्ट श्रुत दशवैकालिकसुधी ने उत्कृष्ट तप छट्ठनो ते पाण्मासिक
तप जेवो थशे (गणाशे). (४०) राजा विमलवाहन ने मंत्री सुमुख नामनो ते बखते
लोकमां नीतिमार्गना प्रवर्तक थशे. (४१) आ राजा दुःप्रसह आचार्यना उपदेशथी
श्रीविमलाचलउपरना चैत्यनो छेछो उद्धार करशे. (४२) आ दुपमा आरामां एक क्रोड,
अग्यार लाख अने सोळ हजार उचम राजाओ थशे. (४३) पंचावन क्रोड, पंचावन लाख,
पंचावन हजार, पांचसो ने पंचावन एप्रमाणे नव पांचडारूप संख्यावाळा आ दुःपमकाळमां
नामधारी अधम सूरिओ (आचार्यो) थशे. आ प्रमाणे अर्थथी दीपालिकाकल्पमां कहेले छे.

ए रीते सर्व (पांच भरत ने पांच ऐरवत) क्षेत्रमां सर्व अवसर्पिणीना पांचमा आ-
रामां यथायोग्यपणे स्थिति समजवी. (४६) ए प्रमाणे उक्त स्वरूपवाळा पांचमा आराने
प्राप्ते मूलथी विवाहादि ज्ञातिधर्म नाश पामंशे. (४७) शाक्यादि अन्य पाखंडीओनो

अन्यपाखंडिनामपि । राजधर्मो दुष्टशिष्ट-निग्रहानुग्रहादिकः ॥ ४८ ॥
धर्मोऽथ श्रुतचारित्र-लक्षणोऽपि विलीयते । साध्वादिनाशे तन्नाशः
पात्रनाशे घृतादिवत् ॥ ४९ ॥ तथा चोच्छिद्यते वह्नि-रन्नपाकादिभि-
स्सह । अतिस्निग्धेऽतिरूक्षे च काले भवति नैष यत् ॥ ५० ॥ अनति-
स्निग्धरूक्षेण सुषमदुष्पमादिषु । कालेपूत्यते वह्नि-स्तत्साध्याश्च
क्रिया अपि ॥ ५१ ॥

एवं पूर्णे पंचमेदरे-ऽनंतैर्वर्णादिपर्यवैः । हीयमानैः प्रविशति दुष्प-
मदुष्पमारकः ॥ ५२ ॥ स च कालो महाभीष्मः शून्योऽशेषजनक्षयात् ।
प्रवर्द्धमानदुःखार्त्त-लोकहाहारवाकुलः ॥ ५३ ॥ तस्मिन् कालेऽतिकठिनो
दूरोदंचितधूलयः । वाता वांति मृशं भीष्मा असह्याः प्राणहारिण्यः
॥ ५४ ॥ धूमायंते दिशोऽभीक्ष्णं परितोऽतिरजस्वलाः । प्रसृतवरांधत-
मसै-निरालोका दिवानिशं ॥ ५५ ॥ कालरौक्ष्येणांगरौक्ष्या-दंसह्यम-
हितं महः । शीतं मुंचति शीतांशु-रूप्यं चोष्णकरः स्वरः ॥ ५६ ॥ सूर्य-

धर्म पण नाश पामशे, दुष्टनो निग्रह ने शिष्टनो अनुग्रह करवारूप राजधर्म नाश पामशे.
(४८) श्रुत अने चारित्रलक्षण धर्म पण नाश पामशे, केमके साधु विगेरेनो नाश थये
सते पात्रनाशे घृतादिना नाशनी जेम ते नाश पामे ज. (४९) तथा अन्नपाकादिनी
साथे अग्नि पण नाश पामशे, कारण के अतिस्निग्ध के अतिरूक्ष काळमां अग्नि होतो ज
नथी. (५०) अनतिस्निग्धरूक्ष एटले अतिस्निग्ध नहीं अते अतिरूक्ष नहीं एवा
सुषमदुःपमादि काळमां ते अग्नि अने तेथी साध्य एवी क्रियाओ प्रवर्ते छे. (५१)

आ प्रमाणे पांचमो आरो पूर्ण थये सते तेना करतां अनंता वर्णादि पर्यवे हीन
थतो दुष्पमदुष्पम नामनो छठो आरो प्रवेश करशे. (५२) ते काळ महाभीष्म,
अशेष (समस्त) जननो चय थवाथी शून्य, वधता जता दुःखोपी पीडा पामता लोकोना
'हाहारवधी आकुल प्रवर्तेशे. (५३) ते काळे अति कठिन, दूरी पुष्कळ धूळने उडाड-
नारा, अत्यंत भीष्म (मयंकर), असह्य अने प्राणहारी वायरा वाशे. (५४) वारंवार
दिशाओ धूम्रमय, चोतरफ रजयुक्त अने अंध करे एवा तामसवडे रात्रि-दिपस लोकोवडे
न जोइ शकाय तेवी यशे. (५५) काळना रौक्ष्यपण्याथी अंगनुं अत्यंत रौक्ष्यपणुं थशे
अने-तेथी सूर्य-चंद्रनुं तेज असह्य ने अहितकारी थइ पडशे. चंद्रमा अत्यंत शीतता
भूकशे अने सूर्य अत्यंत उष्णता भूकशे. (५६) ए सूर्य ने चंद्र जगतने उपकारी छतां

ચંદ્રમસાવેતૌ જગતામુપકારિણૌ । હંત કાલપરાવર્તે સ્યાતાં તાવેવ દુઃ-
 खदौ ॥ ૫૭ ॥ સર્ગાદિચારસદૃશ-રસવાઃપૂરવર્ષિણઃ । કરીપરસતુલ્યાંબુ-
 मुचोऽम्लरसवारयः ॥ ૫૮ ॥ અગ્નિવદાહકૃદ્ધારિ-કિરો વિપમયોદકાઃ ।
 वज्रोदकाः पर्वतादि-प्रतिभेदप्रभूष्णवः ॥ ૫૯ ॥ વિદ્યુત્પાતકૃતોઽભીચ્છાં
 कर्करादिकिरोऽसकृत् । जनानां विविधव्याधि-वेदनामृत्युकृजलाः ॥ ૬૦ ॥
 તદા ચંડાનિલોદ્ધૂત-તીવ્રધારાતિપાતિનઃ । કર્ણદ્રોહિધ્વનિકૃતો-ઽસકૃ-
 द्वर्षति वारिदाः ॥ ૬૧ ॥ ચતુર્ભિઃ કલાપકં । एषां चारादिमेघानां
 श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रवृत्त्योः कालमानमुक्तं न दृश्यते-‘અભિક્ષણં અભિ-
 स्क्षणं अरसमेहा विरसमेहा खारमेहा खत्तमेहा यावत् वासं वासं वासि-
 हिति’ एतद् वृत्तावपि अभीक्षणं पुनः पुनरित्यादि. કાલસસતૌ તુ એતેષાં
 .कालमानमेवं दृश्यते.-તો ચારગ્ગિવિસંવિલ-વિજ્જૂઘણા સગદિણા પિહુ
 કુપવળં । वरिसिञ्च बहुरोगिजलं काहन्ति समं गिरिथलाइं ॥ ૧ ॥ ગ્રંથાં-
 तरे तु-‘એતે ચારમેઘાદયો વર્ષશતોનૈકવિંશતિવર્ષસહસ્ત્રપ્રमाणदुष्पमाका-

खेदनी वात छे के काळना परावर्षपण्याथी ते धने दुःखने आपनारा यह पडशे. (૫૭)
 साजी बिगरे चारसदृश रसवाळा पाणीना वरसाद वरसशे, तेम ज करीपना रसतुल्य
 पाणीना, अम्ल रसवाळा पाणीना, अग्नि जेवा दाह करनारा पाणीना अने विपमय रस-
 वाळा पाणीना वरसाद वरसशे अने वज्रजेवा पाणीना वरसाद पर्वतोने पण भेदवाने
 समर्थ एवा वरसशे (५८-५९) चारवार विजळी पाडशे, चारवार करामो पाडशे,
 लोकोने विविध प्रकारना व्याधिनी वेदना अने मृत्युने उपजावनारा जळ वरसशे, (६०)
 तेम ज प्रचंड पवनधी उद्धत एवी तीव्र धारावाळा, कर्णद्रोही ध्वनिना करनारा वरसादो
 चारवार वरसशे. (६१) आ चारादि मेघांतुं कालमान भीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रमां तथा तेनी
 वृत्तिमां कहेल जणातुं नथी. तेना मूळमां तो ‘अरसमेघ, विरसमेघ, चारमेघ, खतमेघ,
 ‘यावत् विपमेघ चारवार वरसशे.’ एम कहेल छे. तेनी वृत्तिमां पण अभीक्षण एटले चारवार
 इत्यादि लखुं छे. कालसप्ततिप्रकरणमां तो एतुं कालमान आ प्रमाणे कहुं छे-‘ चार,
 अग्नि, विप, अम्ल ने विद्युत्-आ पांच प्रकारना मेघ सात सात दिवस वरसशे. माठा
 पवनपुवत बहुरोगी जळने वरसीने बघा पर्वत ने स्थळने सरखा करी नाखशे. ’
 ग्रंथां तरमां तो-“ ए चार मेघादि सो वर्षे न्यून एकवीश हजार वर्ष दुष्पमा-
 काळना (पांचमा आराना) व्यतिक्रम्ये सते वरसशे ’ एम कहेल छे. जे मेघो

लातिक्रमे वर्षिष्यंतीति ' दृश्यते. ये जगज्जीवनास्ताप-च्छिदः सर्वेप्सि-
तागमाः । एवं तेऽपि प्रवर्तते मेघाः कालविपर्यये ॥ ६२ ॥

नगरग्रामखेटादीन् द्विपदांश्च चतुष्पदान् । अपदान् खेचरान्
भूमि-चरानंभश्चरानपि ॥ ६३ ॥ अरण्यवासिनो द्वीप-वासिनः शैलवा-
सिनः । विद्याधराद्यैकविद्या-साधनोर्जितशक्तिकान् ॥ ६४ ॥ व्रसान्
द्वित्रिचतुःपंच-द्रियांश्च स्थावरानपि । वृक्षगुल्मलतागुच्छौ-पधीर्नानातृ-
णादिकान् ॥ ६५ ॥ विना वैताढ्यवृषभ-कूटेभ्योऽन्यान् धराधरान् ।
गंगासिन्ध्वादिसिन्धुभ्यः परान् सर्वान् जलाश्रयान् ॥ ६६ ॥ विष्वस्येस्या-
दिकान् सर्वान् भावांस्ते विपमा घनाः । भस्मीकुर्वन्ति दशसु क्षेत्रेषु
भरतादिषु ॥ ६७ ॥ पंचभिः कुलकं । वर्षति वैताढ्यादीना-मुपर्यपि
घना अमी । तत्रस्था अपि नश्यन्ति खेचरास्तत्पुराणि च ॥ ६८ ॥ किंतु
ते भूधरास्तेषां प्रासादाः शिखराणि च । न मनागपि भिद्यन्ते शाश्वतं
ह्यविनश्वरं ॥ ६९ ॥

जगतने जीवन आपनार, तापनो नाश करनार, सर्व इच्छित्तने पूरनार छे ते पण कालनो
विपर्यय थये सते आवी रीतनी (अनिष्ट) प्रवृत्ति करे छे. (६२)

ए विपम वरसादो नगर, ग्राम, खेडा विगेरेने, द्विपद, चतुष्पद, अपद'ने, तेम ज
खेचर, भूमिचर ने जलचरने, अरण्यवासी, द्वीपवासी ने शैलवासीने, अनेक विद्यासा-
धनयी ऊर्जित शक्तिवाळा विद्याधरने, वेङ्ग्री, वेङ्ग्री, चौरङ्ग्री, पंचेन्द्रियरूप व्रसाने, वृक्ष,
गुल्म, लता, गुच्छ, औषधि अने अनेक प्रकारना तृणादिरूप स्थावरोने, वैताढ्य ने
अपमकूट मित्रायना घषा पर्वतोने, गंगा ने सिन्धु सिन्धुवासी बीजी नदीओने, सर्व जळा
शायने इत्यादि सर्व भावोने विष्वंस करीने भरतादि दशे क्षेत्रोमां भस्मीभूत करी
नाशशे. (६३-६७) आ वरसादो वैताढ्यादि पर्वतोनी उपर पण वरसे छे तेथी त्यां
रहेला खेचरो तेम ज तेना नगरो पण नाश पावे छे. (६८) मात्र ते पर्वत अने तेना
प्रासाद तेम ज शिखरो किंचित् पण भेदात्ता नथी, कारण के ते शाश्वत अने अवि-
नश्वर छे. (६९)

અસ્મિન્નશ્ચ ભરતચેત્રે શ્રીશત્રુંજયપર્વતઃ । તત્રાપિ કાલે ભવિતા શાશ્વ-
તપ્રાય એવ યત્ ॥ ૭૦ ॥ અશીર્તિ યોજનાન્યેષ વિસ્તૃતઃ પ્રથમેઽરકે ।
દ્વિતીયે સપતિ પૃષ્ઠિ તૃતીયે કથિતોઽરકે ॥ ૭૧ ॥ યોજનાનિ ચ
પ્રંચાશ-તુરીયે પંચમે પુનઃ । યોજનાનિ દ્વાદશ સ્યુઃ સપ્તહસ્તાસ્તતો-
તિમે ॥ ૭૨ ॥ ઉત્સર્પિણ્યાં કરાઃ સપ્તા-રકે હ્યાથ્યે દ્વિતીયકે । યોજ-
નાનિ દ્વાદશ-સ્યુ-ર્માનમેવં પરેષ્વપિ ॥ ૭૩ ॥ પંચાશતં યોજનાનિ મૂલે
યો વિસ્તૃતોઽભવત્ । દશોપરિ તથાષ્ટોઽયો વિહરત્યાદિમેઽર્હતિ ॥ ૭૪ ॥
વિચ્છિન્નેઽપિ હિ તીર્થેઽસ્મિન્ કૂટમસ્યર્પમાભિધં । સુરાર્ચિતં સ્થાસ્યતીહ
પદ્મનાભજિનાવધિ ॥ ૭૫ ॥ અસ્મિન્નૃપભસેનાયાઃ સંખ્યાતીતા જિનેશ્વરાઃ ।
નિર્વાણેશ્ચ વિહારેશ્ચ ઘટુશોઽ પાવયન્મહી ॥ ૭૬ ॥ ભાવિનઃ પદ્મનાભાયા
અર્હતોઽત્ર મહાગિરૌ । નિજૈર્વિહારનિર્વાણેઃ પાવયિષ્યંતિ મેદિનીં ॥ ૭૭ ॥
વર્તમાનાવસર્પિણ્યા-મસ્યાં નેમિજિનં વિના । ત્રયોવિંશતિરર્હતો નિન્યુરેનં
કૃતાર્થતાં ॥ ૭૮ ॥ પંચભિર્મુનિકોટીભિઃ સહાત્ર વૃપભપ્રભોઃ । નિર્વૃતશ્ચૈ-
ત્રરાકાયાં પુંડરીકો ગણાધિપઃ ॥ ૭૯ ॥ ચતુર્માર્તી સ્થિતાવત્રા-જિત-

આ ભરતચેત્રમાં શ્રીશત્રુંજય પર્વત તે કાલે પણ રહેશે. કારણ કે તે શાશ્વતપ્રાય છેઃ
(૭૦) તે પર્વત પહેલે આરે ૮૦ યોજનનો, બીજે આરે ૭૦ યોજનનો, ત્રીજે આરે ૬૦
યોજનનો, ચોથે આરે ૫૦ યોજનનો, પાંચમે આરે ૧૨ યોજનનો અને છઠ્ઠે આરે સાત
હાંધનો હોય છે. (૭૧-૭૨) ઉત્સર્પિણીમાં પહેલે આરે ૭ હાથનો, બીજે આરે ૧૨
યોજનનો એ પ્રમાણે અવસર્પિણીથી વિપર્યય માન સમજવું. (૭૩) શ્રીકૃપમદેવ ભગવાન
વિચરતા હતા ત્યારે (ત્રીજા આરાને છેડે) શત્રુંજય પર્વત પચાસ યોજન મૂઢમાં વિસ્તાર-
વાળો, ઉપર દશ યોજન વિસ્તારવાળો અને આઠ યોજન ડંચો હતો. (૭૪) પાંચમા
આરાને છેડે આ તીર્થ વિન્હેદ પામે સતે પણ એનું કૃપમ નામનું કૂટ દેવોથી પૂજાયું સતું
પદ્મનાભ તીર્થકર થશે ત્યાં સુધી કાયમ રહેશે. (૭૫) આ પર્વતની પૃથ્વી કૃપમસેન
વિગેરે જિનેશ્વરોએ વિહારવઢે ને નિર્વાણવઢે પવિત્ર કરેલી છે. (૭૬) માધી કાલે ધનારા
પદ્મનાભાદિ અરિહંતો આ પર્વતઉપરની પૃથ્વી પોતાના નિર્વાણ અને વિહારવઢે પાવન
કરશે. (૭૭) વર્તમાન અવસર્પિણીમાં નેમિનાથ વિનાના ૨૩ તીર્થકરોએ આ પર્વતની
પૃથ્વીને કૃતાર્થ કરી છે. (૭૮) પાંચ કરોડ મુનિ સાથે ચૈત્ર શુદિ પુનમે શ્રી વૃપમ-
પ્રમુદા પુંડરીક નામના ગણપત્ર આ તીર્થે નિર્વાણ પામ્યા છે. (૭૯) આ તીર્થપર અજિ-

शांती जिनेश्वरौ । क्षेत्रमेतदनंतानां सिद्धानां विशदात्मनां ॥-८० ॥
 श्रीनेमिगणभृङ्गदि-पेणो यात्रार्थमागतः । सत्प्रभावाश्रयं यत्रा-जितशांति-
 स्तत्वं व्यधात् ॥ ८१ ॥ जनकोटौ यथाकामं भोजितायां यदुर्ज्यते ।
 तदेकेनोपवासेन सुकृतं सिद्धभूषरे ॥ ८२ ॥ इत्याद्यर्थतः श्रीशत्रुंजयक-
 ण्पादौ प्रायः पापविमुक्ताः स्यु-स्तिर्यचोऽत्र निवासिनः । प्रयांति सद्गता-
 वेव-स्पृष्टेन श्रद्धया गिरिं ॥ ८३ ॥ सर्वेषामपि तीर्थानां यात्रया विश्वव-
 र्त्तिनां । यावदुत्पद्यते पुण्यं तावत्सिद्धाद्रियात्रया ॥ ८४ ॥ यश्चेत्यं जि-
 नर्विवं वा कारयेत्सिद्धपर्वते । स भुक्त्वा सार्वभौमत्वं भवेद्देवो
 महर्द्धिकः ॥ ८५ ॥

॥ ध्वजं छत्रं पताकां च स्थालभृंगारचामरान् । विद्याधरो भवेद्देवत्वा-
 र्थं दत्त्वा च चक्रभृत् ॥ ८६ ॥ आहुर्विद्याप्राभृते च नामान्यस्यैकविंशतिः ।
 यथानुभावं बलृप्तानि मुनिस्वर्गिनरादिभिः ॥ ८७ ॥ तथाहुः-विमलगिरि
 १ मुक्तिनिलओ २ सिक्तुंजो ३ सिद्धखित्त ४ पुंडरिओ ५ । सिरिसिद्धसेहरो

तनाथ अने शांतिनाथ प्रभुए चतुर्मास करेल छे. अनंता निर्मळ आत्मावाळा सिद्धोनुं आ
 क्षेत्र छे. (८०) श्री नेमिनाथ प्रभुना नंदिपेण नामना गणधर अही यात्रा करवा आव्या
 हता. तेमणे प्रगटप्रभाववाळं अजितशांति स्तोत्र अही रचेलुं छे. (८१) क्रोड मनुष्योने
 यथेच्छ रीते जमाडतां जे पुण्य उपार्जन थाय तेडलुं पुण्य आ सिद्धाचळपर्वते एक उपवास
 करवाथी थाय छे. (८२) इत्यादि अर्थथी श्री शत्रुंजयकण्पादिकमां कहुं छे. अहीना
 निवासी तिर्यचो पण प्रायः पापविमुक्त थाय छे अने श्रद्धापूर्वक आ गिरिने फरसवाथी
 जीव सद्गतिमां ज जाय छे. (८३) विश्ववर्ती सर्वे तीर्थोनी यात्राथी जेटलुं पुण्य थाय
 तेडलुं पुण्य आ सिद्धाद्रिनी एक यात्राथी थाय छे. (८४) जे कोइ आ सिद्धपर्वतउपर
 चैत्य करावे के जिनबिंश पधरावे ते सार्वभौमपणुं (चक्रीपणुं) भोगवीने महर्द्धिक देव
 थाय छे. (८५)

आ तीर्थे ध्वज, छत्र, पताका, स्थाल, भृंगार, चामर बिगेरे दे छे-मूके छे ते विद्याधर-
 पणुं पामे छे अने रथ आपनार (सूकनार) चक्रवर्ती थाय छे. (८६) श्री विद्याप्राभृत-
 मां आ तीर्थना २१ नाम आपेला छे के जे नामो यथानुभाव मुनि, देवो अने मनुष्योए
 करेला (स्थापेला) छे. (८७) ते नामो आ प्रमाणे-“ विमलगिरि १, मुक्तिनिलय २,

६ सिद्ध-पञ्चओ ७ तित्थराओ य ८ ॥ १ ॥ बाहुवली ९ मरुदेवो १०
भगीरहो ११ सहस्रपत्त १२ सयपत्तो १३ । कूडसयट्टुत्तरओ १४ नगाहिराओ
१५ सहस्रकमलो १६ ॥ २ ॥ ढंको १७ कवडिनिवासो १८ लोहिच्चो १९
तालज्झओ २० कयंबुत्ति २१ । सुरनरमुणिकयनामो सो विमलगिरी
जयउ तित्थं ॥ ३ ॥

एष चाऽशाश्वतो नाशा-न्मूलाऽनाशाच्च शाश्वतः । ततः सोभय-
धर्मत्वा-च्छाश्वतप्राय उच्यते ॥ ८८ ॥

अथ प्रकृतं-अंगारमुर्मुर्प्राया भूमिर्भस्ममयी तदा । देहिभिर्दुष्कर-
स्पर्शा सतीव व्यभिचारिभिः ॥ ८९ ॥ कुरूपाश्च कुवर्णाश्च दुर्गंधा
दुष्टलक्षणाः । हीनदीनस्वरा दुष्ट-गिरोऽनादेयभाषिताः ॥ ९० ॥ निर्लज्जाः
क्लेशकपट-वैरद्रोहपरायणाः । निर्मर्यादा मिथो युद्ध-वधबंधविसंस्थुलाः
॥ ९१ ॥ अकार्यकारिणो नित्य-मन्यायोत्पात(द)तत्पराः । पित्रादिविनया-
ज्ञादि-व्यवहारविवर्जिताः ॥ ९२ ॥ भूम्ना काणांधवधिरा न्यूनांगुल्यादयः

शत्रुंजय ३, सिद्धचैत्र ४, पुंडरीक ५, श्रीसिद्धशेखर ६, सिद्धपर्वत ७, तीर्थराज ८, बाहु-
वलि ९, मरुदेव १०, भगीरथ ११, सहस्रपत्र १२, शतपत्र १३, अष्टोत्तरशतकूट १४, नगा-
धिराज १५, सहस्रकमल, १६, ढक १७, कोडी (कपर्दी) निवास १८, लौहित्य १९, तालज्वज
२० अने कदंब २१-आ प्रमाणे सुर, नर ने मुनिना करेला जेना नामो छे, ते विमलगिरी
तीर्थ जयवंत वरों ” (१-३)

आ पर्वत नाश पामतो होवाथी ते अशाश्वत छे अने मूळधी नाश पामतो
न होवाथी शाश्वत छे. ए प्रमाणे उभयधर्मी होवाथी ते शाश्वतप्राय कहेवाय छे. (८८)

अथ प्रकृतं-ते काळे पांचमा आराने छेडे-छट्टा आराना प्रारंभमां भूमि अंगाराजेवी, मुर्मु-
रजेवी तेम ज भस्ममयी होय छे, ते जेम व्यभिचारी पुरुष सती स्त्रीने स्पर्श करी न शकेतेम
प्राणीओने दुष्कर स्पर्शवाळी थाय छे. (८९) ते काळे मनुष्यो कुरूपी, कुवर्णा, दुर्गंधी,
दुष्टलक्षणी, हीनदीन स्वरवाळा, दुष्ट वाणीवाळा, अनादेय भाषावाळा, निर्लज्ज, क्लेश-
कपट-वैर ने द्रोह करवामां तत्पर, मर्यादाविनाना, अंदरअंदर युद्ध-वध ने बंधधी विसं-
स्थुल स्थितिवाळा, अकार्यकारी, निरंतर अन्याय ने उत्पातमां तत्पर, (अन्यायधी घन
उपार्जन करवामां तत्पर) पित्रादिना विनय के आज्ञादि व्यवहारधी विवर्जित, प्राये काणा,
अंध के वधिर, न्यून आंगळी विगेरेवाळा, दुर्बल, हाथे डुंठा, पगे पांगळा, श्याम वर्ण-

કૃશાઃ । કુણયઃ પંગવઃ શ્યામાઃ કામાર્ત્તા વાલ્યતોઽપિ હિ ॥ ૯૩ ॥ પ્રરુ-
દપ્રૌઢકઠિન-રોમાણઃ શૂકરાદિવત્ । અસંસ્કૃતશ્મશ્રુકેશાઃ પ્રવૃદ્ધનલરાઃ
લરાઃ ॥ ૯૪ ॥ કૃતાંતસદૃશાઃ કાલા નીલીકુંડોદ્ગતા ઇવ । સ્થૂલવ્યક્ત-
લસાજાલ-નદ્ધાઃ સ્ફુટિતમૌલયઃ ॥ ૯૫ ॥ વાલ્યેઽપિ કપિલશ્વેત-મૂ-
ર્દ્ધજા ઘલિભિઃ શ્લથાઃ । અશક્તા નિપતદંતા જરસા ઝર્જરા ઇવ ॥ ૯૬ ॥
ઘટોદ્ભટમુખા વક્ર-નાસિકાઃ કુટિલેક્ષણાઃ । ઉત્કંઢૂયાઃ હૃતશત-વિગ-
લસ્પૂયશોણિતાઃ ॥ ૯૭ ॥ ચરોષ્ટદ્રુગતયઃ સંહ-નનેનાત્યેન નિર્વલાઃ । કુસં-
સ્થાનાઃ કુપ્રમાણાઃ કુસ્થાનશયનાસનાઃ ॥ ૯૮ ॥ સદાપ્યશુચયઃ સ્નાન-
બ્રહ્મચર્યાદિવર્જિતાઃ । શાસ્ત્રસંસ્કારરહિતા મૂર્ખા વિકૃતચેષ્ટિતાઃ ॥ ૯૯ ॥
નિસ્સત્ત્વાશ્ચ નિરુત્સાહાઃ સોચ્છિષ્ટા નષ્ટતેજસઃ । શીતોષ્ણપવનવ્યાધિ-
પ્રમુખાર્ત્તિશતાશ્રયાઃ ॥ ૧૦૦ ॥ પ્રસ્વેદમલસંદોહ-ધીમત્સા ધૂલિધૂસરાઃ ।
બહુક્રોધમાનમાયા-લોભમોહભયોદયાઃ ॥ ૧ ॥ વ્રતૈર્મૂલોત્તરગુણૈઃ પ્રત્યા-
હ્યાનૈશ્ચ વર્જિતાઃ । સમ્યક્ત્વેનાપિ રહિતાઃ પ્રાયઃ સ્યુર્મનુજાસ્તદા ॥ ૨ ॥

વાઢા, વાઢપઘાધી જ કામાર્ત, ઘુંડની જેવા પ્રરુદ-પ્રૌઢ-કઠિન રોમરાજિવાઢા, ઢાઢી-
મુઢ્ઢના વાઢોનો સંસ્કાર કર્યા વિનાના, વધેલા છે નલો જેના ઇવા, કર્કશ, યમરાજ જેવા
અને ગઢીના કુંડમાંથી નીકળ્યા હોય તેવા શ્યામ, સ્થૂલ અને વ્યક્ત ઇવી નસોની જાઢ-
વાઢા, ફુટેલા માથાવાઢા, વાન્યાવસ્થાધી જ કપિલશ્વેત (કાચરા) કેશોવાઢા, આવ-
ઢીઓવઢે શ્લથ, અશક્ત, પઢી મયેલા ઢાંતવાઢા, જરાવસ્થાવઢે ઝર્જર થયેલા હોય તેવા,
ઘઢા જેવા ઉદ્ભટ મુખવાઢા, વાંકી નાસિકાવાઢા, કુટિલ નેત્રવાઢા, ઘુઢિ પામેલી ચર-
જવાઢા, સંકઢો હૃતમાંથી પરુ ને લોઢી નીકળ્યા કરે છે ઇવા સંકઢો ઢાંદાપુક્ત શરીર-
વાઢા, ચર ને ઉંટ જેવી ગતિવાઢા, છેઢ્ઢા સંઘયળે કરીને નિર્વલ, માઢા સંસ્થાનવાઢા,
ચરાવ પ્રમાણવાઢા, માઢે સ્થાને શયન આસન કરનારા, નિરંતર અપવિત્ર, સ્નાન અને
મ્લચચર્યાદિથી વર્જિત, શાસ્ત્રસંસ્કાર વિનાના, મૂર્ખ, વિકૃત ચેષ્ટાવાઢા, નિઃમત્ત, નિરુ-
ત્સાહ, ડચ્છિષ્ટતાવાઢા, નષ્ટતેજ, શીત-ઉષ્ણ-પવન ને વ્યાધિ પ્રમુઢને લઢને સંકઢો પ્રકા-
રની આર્તિ (પીઢા) વાઢા, પ્રસ્વેદ ને મઢ્ઢના સમૂઢથી ઢીમત્સ, ધૂલિવઢે ધૂસર થયેલાં, બહુ
ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-મોહ ને મયના ઉઢયવાઢા, મૂઢ-ઉચરગુણરૂપ વ્રતોથી અને પ્રત્યા-
હ્યાનથી વર્જિત, સમ્યક્ત્વે કરીને પણ રહિત ઇવા પ્રાયે મનુષ્યો હોય છે (૧૦૦-૨૦૨)

કદાચિદેપાં કેપાંચિત્ સમ્યક્ત્વં સંભવત્યપિ । સંક્ષિપ્તાધ્યવસાયત્વા-દ્વિર-
તિસ્તુ ન સર્વથા ॥ ૩ ॥ તથોક્તં ભગવત્યાં-‘ ઓસણં ધમ્મસન્નપવ્ભટ્ટા ’
જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્ત્યાં ચ-‘ ઓસણં ધમ્મસન્નસમ્મત્તપરિવ્ભટ્ટા ’ ઓસન્નમિતિ
પ્રાયોગ્રહણાત્કચિત્સમ્યક્ત્વં પ્રાપ્યતેડપીતિ ભાવઃ.

પ્રાયઃ કચ્છપમત્સ્યાદિ-માંસક્ષૌદ્રાદિભોજિનઃ । તુચ્છધાન્યાશિનઃ
કેડપિ બહ્વાહારા વહુચ્છુધઃ ॥ ૪ ॥ પ્રાયો વિપદ્યોત્પદ્યંતે તિર્યક્ષુ નરકેષુ
તે । તિર્યગ્મ્યો નરકેભ્યશ્ચ તે પ્રાયેણ સ્યુરાગતાઃ ॥ ૫ ॥

ચતુષ્પદાં મૃગવ્યાગ્ર-સિંહાશ્વૌતુષ્ટકાદયઃ । પક્ષિણો ઢંકકંકાઘ્યાઃ
સરટાઘ્યાઃ સરીસૃપાઃ ॥ ૬ ॥ एतेડपि सर्वे नरक-तिर्यग्दुर्गतिगामिनः ।
स्युर्मांसभक्षिणः क्रूरा-अध्यवसायाश्च निर्दयाः ॥ ७ ॥ पष्ठस्य चारक-
स्यादौ नरा हस्तद्वयोच्छ्रूताः । हीयमानाः क्रमादंते चैकहस्तोच्छ्रूता
मताः ॥ ८ ॥ उत्कृष्टमायुरेतेषां-मादौ वर्षाणि विंशतिः । अंते षोडश व-
र्षाणि हीयमानं शनैः शनैः ॥ ९ ॥ तथोक्तं-‘ सोलसवीसइवासपरमा-

કદાચિત્ તેમાંના કોઈક મનુષ્યોને સમ્યક્ત્વ સમજે છે પણ સંવિલટ અધ્ય
વસાયવાળા હોવાથી વિરતિ તો સર્વથા હોતી જ નથી. (૩) શ્રીભગવતીસૂત્રમાં કહ્યું છે
કે-‘ પ્રાયે ધર્મસંજ્ઞાથી જ પ્રભ્રષ્ટ હોય છે. ’ જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિમાં કહ્યું છે કે-‘ પ્રાયે ધર્મસંજ્ઞા
ને સમ્યક્ત્વથી પરિભ્રષ્ટ હોય છે ’ ઓસન્ન એટલે પ્રાયઃશબ્દ ગ્રહણ કરેલ હોવાથી ક્વચિત્
સમ્યક્ત્વ પામી શકે છે, એમ સમજવું.

ए मनुष्यो प्राये काचवा ने माछला बिगेरेना मांसना तेम ज मद्य बिगेरेना खानारा,
कोइ तुच्छ धान्यना खानारा तेम ज बहु आहारवाळा ने बहु क्षुधावाळा होय छे. (४) ए
मनुष्यो मरण पामीने प्राये तिर्यचमां ने नरकमां उत्पन्न थाय छे अने तेओ प्राये नरकने
तिर्यचगतिमांथी ज आवेला होय छे. (५)

हये चतुष्पद हरण, वाघ, सिंह, अश्व, वरगडा, बीलाडा बिगेरे, पक्षीओ ढंक, कंक-
विगेरे, सरिसृप सरडा बिगेरे-ए सर्वे नरक ने तिर्यचरूप दुर्गतिगामी होय छे; कारण के
ते मांसमधी क्रूर अध्यवसायवाळा ने निर्दय होय छे. (६-७) छट्टा आरानी-आदिमां
मनुष्यो वे हाथ उंचा होय छे. ते अनुक्रमे घटता घटता छट्टा आराने अंते एक हाथ उंचा
रहे छे. (८) एमनुं आयुष्य छट्टा आरानी आदिमां वीश वर्षनुं होय छे, अंते धीमे धीमे
घटतुं सोळ वर्षनुं रहे छे. (९) श्री.जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिसूत्रमां कहुं छे के-‘ हे श्रमवायुष !

ઉશ્રાં સમણાસો ' ઇતિ શ્રીજંવૃં પ્ર૦ સૂત્રે, एतद्वृत्तावपि—इह कदाचित्
पोडश वर्षाणि, कदाचिच्च विंशतिवर्षाणि परमायुर्येषां ते इति. वीर-
चरित्रे तु पोडश स्त्रीणां वर्षाणि, विंशतिः पुंसां परमायुरिति.

वैताढ्यपर्वतादर्वा—गंगायस्तटयोर्द्वयोः । विलानि स्थुर्नव नव
तावंति सिंधुकूलयोः ॥ १० ॥ पट्विंशति विलेष्वेवं दक्षिणार्द्धनिवासिनः ।
वसन्ति मनुजाः पक्षि—पशुगोधोरगादयः ॥ ११ ॥ वैताढ्यात्परतः सिंधु—गं-
गयोः कुलयोर्द्वयोः । पट्विंशति विलेष्वेते वसंत्युत्तरपार्श्वगाः ॥ १२ ॥
द्वासत्तिर्दिलान्येवं स्युः क्षेत्रेषु दशस्वपि । तेषु तिष्ठन्ति बीजानि सर्वे-
षामपि देहिनां ॥ १३ ॥ रथचक्राक्षमात्रोडो रथाध्वमात्रविस्तृतः । तदा
जलप्रवाहः स्यात् सरितोः सिंधुगंगयोः ॥ १४ ॥ तावदप्युदकं तासां
भूरिभिर्मत्स्यकच्छपैः । आकीर्णं पंकिलं भूरि—जीवमल्पतमांबुकं ॥ १५ ॥
ननु छुल्लहिमवदा—दिपु शैलेषु नैषते । अरकाणां परावर्त्त—स्ततस्तज्जात-
जन्मनां ॥ १६ ॥ गंगादीनां निम्नगानां हानिः पट्टेरके कथं । किं चैवं

તે સોઠથી માંડીને વીશ વર્ષના પરમાયુવાઠા હોય છે. ' તેની શુચિમાં પણ કદું છે કે-
' કદાચિત્ સોઠ વર્ષનું ને કદાચિત્ વીશ વર્ષનું પરમાયુ જેમનું હોય છે તે. ' શ્રી વીરચરિ-
ત્રમાં તો સોઠ વર્ષનું સ્ત્રીનું અને વીશ વર્ષનું પુરુષનું પરમાયુ સમજવું એમ કહ્યું છે.

વૈતાઢ્યપર્વતની સમીપમાં આ બાજુ ગંગાનદીના બંને તટઉપર નવ નવ ધિલો હોય
છે અને સિંધુના કિનારાઉપર પણ તે જ પ્રમાણે નવ નવ ધિલો હોય છે. (૧૦) ૯ રીતે
કુલ ૩૬ ધિલમાં ભરતના દક્ષિણાર્ધમાં રહેનારા મનુષ્યો તેમ જ પશુ, પક્ષી, ઘો અને સર્પાદિ
રહે છે. (૧૧) વૈતાઢ્યની બીજી બાજુ (ઉત્તર તરફ) ગંગા ને સિંધુના બંને કિનારે મઝીને
છત્રીશ ધિલો છે. તેમાં ઉત્તર બાજુના મનુષ્યો ને તિર્થંચો રહે છે. (૧૨) આ પ્રમાણે કુલ
૭૨ ધિલો દશે ક્ષેત્રોમાં હોય છે. તેમાં સર્વ જીવો બીજમાત્ર રહે છે. (૧૩) તે વસતે
ગંગા ને સિંધુને જલપ્રવાહ રપના પૈદાના મધ્ય ભાગ જેટલો (વચલી ધરી દૂધે ઇટલો)
ઝંડો અને રપના માર્ગ (ચીલા) જેટલો પહોઠો હોય છે. (૧૪) જેટલું પણ તે નદીનું
પાણી ઘણા મત્સ્ય કચ્છપ વિગેરેથી વ્યાપ્ત હોય છે, કાદવવાઠું હોય છે અને ઘણા જીવો-
વાઠું ને અન્ન જઠવાઠું હોય છે. (૧૫) અહીં શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે—“છુલ્લાહિમવતાદિ પર્વ-
તમાં આરાઓની પરાશુચિ અસર કરતી નથી તો તેમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી ગંગાવિગેરે નદી-

कथमेतासां विघटेत न नित्यता ॥ १७ ॥ अत्रोच्यते—हिमवत्पर्वतो-
त्थस्य हानिर्न स्यान्मनागपि । गंगादीनां प्रवाहस्य स्वकुण्डनिर्गमावधि
॥ १८ ॥ ततः परं त्वेप यथा शुभकालानुभावतः । नद्यंतरसहस्रानु-प-
गेण वर्द्धते क्रमात् ॥ १९ ॥ तथा नद्यंतराऽसंगा—द्भूरितापात्तथा क्षितेः
शुष्यत्यपि प्रवाहोऽयं दुष्टकालानुभावतः ॥ २० ॥ पद्मादिद्रवनिर्गच्छ-त्प्र-
वाहापेक्षयैव च । स्याच्छाश्वतत्वमेतासां ततो युक्तं यथोदितं ॥ २१ ॥
चतुर्भिः कलापकं ।

निवसन्ति मनुष्यास्त्रे प्रायुक्तेषु विलेप्सव्य । भीष्मेषु घोरध्वान्तेषु
स्तेनाः कारागृहेष्विव ॥ २२ ॥ कृताऽकार्या इव वहि—स्तेऽहि नागंतु-
मीशते । गोपतेरुत्प्रातापस्य करसंतापभीरवः ॥ २३ ॥ निशायामपि नेशा-
स्ते निर्गतुं विलतो वहिः । असह्यं ददतो जाड्यं विधोर्भीता निशाचरात्
॥ २४ ॥ रजनी गतचंद्रापि निशाचरवधूरिव । भवेत्प्राणोपघाताय तेषां
शीतासिवेपिनां ॥ २५ ॥ ततः प्रातः प्रदोषे च नात्युष्णे नातिशीतले ।

ओनी छद्वा आरामां हानि केम थाय छे ? वळी जो ए प्रमाणे होय तो तेमनी नित्यतामां
दोष केम न कहेवाय ? ” (१६-१७) तेने उत्तर आपे छे के—“हिमवत् पर्वतमाथी नीकळे
छे त्याथी ते तेना प्रपातकुंडमाथी नीकळे छे त्यां सुधी गंगानदीविगेरेना प्रवाहमां
किंचित् पण हानि थती नथी. (१८) त्यापछी ते प्रवाह जेम शुभकालानुभावथी
बीजी हजारो नदीनो प्रवाह मळवाथी अनुक्रमे वधतो जाय छे (१९) तेम दुष्टकाळा-
नुभावथी बीजी नदीओनो प्रवाह न मळवाथी अने पृथ्वीना अत्यंत तापथी आ प्रवाह
सुकाय पण छे. (२०) पद्मादिद्रवमाथी नीकळता प्रवाहनी अपेक्षाए व ते नदीओतुं
शाश्वतपणुं छे तेथी जे कहेवामां आवेल छे ते युक्त ज छे. ” (२१)

ते काळना मनुष्यो पूर्वे कदा ते विलो के जे भयंकर अने घोर अंधकारवाळा होय छे,
तेमां जेम चोर कारागृहमां (बंदीखानामां) रहे तेम रहे छे. (२२) अकार्य करनार
मनुष्यनी जेम तेओ प्रबळ तापवाळा सूर्यना किरणोना संतापथी भय पाम्या सता दिवसे पण
बहार नीकळी शकता नथी. (२३) रात्रे पण असह्य जडताने आपनारा निशाचर एवा
चंद्रथी भय पाम्या सता विलनी बहार नीकळी शकता नथी. (२४) चंद्रविनानी रात्री
पण शीतनी पीडाथी धुजता एवा तेओने निशाचरनी वधूनी जेम प्राणपात माटे थाय छे.
(२५) तेथी प्रमाते अथवा प्रदोष समये (सांजे) वयारे अति उष्णता के अति शीत-

નિર્ગચ્છંતિ વિલેભ્યસ્તે શૃગાલા इव भीलवः ॥ ૨૬ ॥ ઉપેત્ય ગંગાસિંધુ-
ભ્યો ગ્રહીત્વા મત્સ્યકચ્છપાન્ । સ્થલે ચ્ચિપંતિ પાકાર્થં સઘસ્કા દુર્જરા
હિ તે ॥ ૨૭ ॥ દિવા તરણિતાપેન રાત્રૌ શૈલ્યેન ભૂયસા । તેપામાહારયો-
ગ્યાઃ સ્યુઃ કથિતા નીરસાશ્ચ તે ॥ ૨૮ ॥ મંદાલ્પજઠરાગ્નીના-મપક્વાઃ
સરસાશ્ચ તે । ન જીર્યંતેઽગ્ન્યભાવાન્ન તેપાં પાકોઽપ્યસંભવી ॥ ૨૯ ॥
આદાય પૂર્વનિચ્છિન્તાન્ પ્સાંતિ તે મત્સ્યકચ્છપાન્ । ભવિષ્યન્નોજનાર્થં
ચ નિચ્છિપંતિ પુનર્નવાન્ ॥ ૩૦ ॥ જીવિકા સ્યાત્સદાપ્યેપાં યદેવં પાપ-
સાધનં । સ્યુસ્તિર્યંચો નારકાશ્ચ પ્રાયસ્તત્તેઽપિ પાપિનઃ ॥ ૩૧ ॥ સૂત્રે ચ
પ્રાયઃશબ્દોક્તેઃ જુદ્રાન્નકૃતજીવિકઃ । અક્ષિણાધ્યવસાયશ્ચ કશ્ચિત્સ્વર્ગેઽપિ
ગચ્છતિ ॥ ૩૨ ॥ તથાહુઃ-‘ ઓસણમંસાહારા મચ્છાહારા રુદ્ધાહારા ’
इत्यादि. તથા ‘ ઓસણં ણરગતિરિસ્કજોણિણ્ણુ ઉવવજ્ઞિહિંતિ ત્તિ શ્રી-
જંબૂ ૦ પ્ર૦ સૂત્રે.

તદા પદ્મવર્ષવયસો ગરભં દધતે સ્ત્રિયઃ । સકૃચ્છં સુવતેઽભીક્ષણ-

ઠતા ન હોય ત્યારે વીકળ શિયાળની જેમ તેઓ વિલની બહાર નીકળે છે. (૨૬) બહાર
નીકળીને ગંગા-સિંધુમાંથી મત્સ્યો ને કચ્છપોને ગ્રહણ કરી તેને પકવવા માટે સ્થલઉપર
નાંખે છે. કારણ કે તરતના કાઢેલા તે તેમને પચતા નથી. (૨૭) દિવસે ઘૂર્ણના તાપથી
ને રાત્રે અત્યંત શીતથી કોઈ ગયેલા ને નીરસ થયેલા તે મત્સ્યાદિ તેમને ચાવા યોગ્ય
થાય છે. (૨૮) મંદ ને અલ્પ જઠરાગ્નિવાળા તેઓને અપક્વ ને સરસ એવા મત્સ્યાદિ
પચતા નથી, તેમ અગ્નિનો અભાવ હોવાથી તેને પકવવાનો પણ અસંભવ છે. (૨૯) પૂર્વે
જમીનમાં નાંખેલા (દાટેલા) મત્સ્યને તથા કચ્છપોને કાઢી લઈને તેઓ ચાવે છે અને આગલ
ચાવા માટે બીજા પાછા તેમાં નાંખે છે (દાટે છે). (૩૦) નિરંતર આ પ્રમાણે જે પાપને સાધ-
નારી તેમની આજીવિકા છે તેથી એવા પાપ કરનારા તેઓ પણ પ્રાયઃ નારકી ને તિર્યંચો
થાય છે. (૩૧) સૂત્રમાં પ્રાયઃ શબ્દ હોવાથી તેમાંના કોઈક મનુષ્યો જુદ્રાન્નકૃત જીવિકા
કરનારા અને અક્ષિણ અધ્યવસાયવાળા હોય તે સ્વર્ગે પણ જાય છે. (૩૨) તથાહુઃ-
પ્રાયે માસાહારી, મચ્છાહારી, જુદ્રાન્નાહારી, इत्यादि, તથા પ્રાયે નરક તિર્યંચોનીમાં
ઉપજે છે. આ પ્રમાણે શ્રીજંબૂદીપમજ્ઞિમૂત્રમાં કહ્યું છે.-

તે વસતે છ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે છે, ઘણા કષ્ટસાથે પ્રસવે છે અને વારંવાર

મપત્યાનિ વહૂનિ તાઃ ॥ ૩૩ ॥ વહૂભિઃ પુત્રપૌત્રાદ્યૈઃ ક્ષિપ્યંતેઽલ્પાયુષોઽપિ
તે । પાપિનઃ પાપિભિર્બાલ-વિદ્ચરૈર્વિદ્ચરા इव ॥ ૩૪ ॥ ચૂકામત્કુળ-
લિચાદ્યા યેઽપ્યમીં છુદ્રજંતવઃ । તુદંતિ તેઽપિ દુષ્ટાસ્તા-નજીર્ણજ્ઞાન
મદા इव ॥ ૩૫ ॥

एवं पष्ठेऽरके पूर्णे संपूर्येतावसर्पिणी । उत्सर्पिणी प्रविशति ततोऽ-
मुष्या विलक्षणा ॥ ३६ ॥ आरंभसमये योऽय-मुत्सर्पिण्या भवेदिह । पंच-
दशानां कालानां स एवादिक्षणो भवेत् ॥ ३७ ॥ ते चामी-आवल्या
१ नप्राण २-स्तोक ३ लव ४ मुहूर्त्त ५ दिन ६ निशाः ७ करणं ८ ।
नक्षत्र ९ पक्ष १० मास ११-त्वर्य १२ नानि च १३ हायन १४ युगे १५
च ॥ ३८ ॥ यद्यपि ग्रंथांतरे ऋतोरापाढादित्वेन कथनादत्र श्रावणमासे
ऋतोरांभो न घटते, तथापि भगवतीवृत्त्युक्तस्य ऋतौ श्रावणादिपक्षस्था-
श्रयणान्न दोष इति जंबू० प्र० वृ० । एवं च-नभःश्यामप्रतिपदि करणे
बालवाभिधे । उत्सर्पिणी प्रविशति नक्षत्रेऽभिजिदाह्वये ॥ ३९ ॥ तदैव

ગર્ભ ધારણ કરવાથી ઘણા અપત્યોવાઢી તે હોય છે. (૩૩) અન્પાયુષી છતાં તે પાપીઓ
પાપી ઇવા પુત્રપાત્રોદિકવડે મુંડના વઘાંઓવડે મુંડોની જેમ પીંડાય છે-
ફલેશ પામે છે. (૩૪) જેને અજ્ઞ જરતુ ન હોય તેને જેમ વ્યાધિઓ હેરાન કરે તેમ જૂ,
માકડ, લીંછ વિગેરે ક્ષુદ્ર જંતુઓ દુષ્ટ ઇવા તેઓને ઘણા હેરાન કરે છે. (૩૫)

આ પ્રમાણે છઠો આરો પૂર્ણ થયે સતે આ અવસર્પિણી પૂર્ણ થાય છે. ત્યારપછી
એનાથી વિલક્ષણ ઇવી ઉત્સર્પિણી પ્રવેશ કરે છે. (૩૬) આ ઉત્સર્પિણીના આરંભ સમયે જે
સમય હોય છે તે કાલના પંદર પ્રકારના પ્રારંભનો આદિ ઘણ કહેવાય છે. (૩૭) કાલના
૧૫ પ્રકાર આ પ્રમાણે—૧ આનઢી, ૨ આનપ્રાણ, ૩ સ્તોક, ૪ લવ, ૫ મુહૂર્ત, ૬ દિન,
૭ નિશા, ૮ કરણ, ૯ નક્ષત્ર, ૧૦ પક્ષ, ૧૧ માસ, ૧૨ ઋતુ, ૧૩ અયન, ૧૪ હાયન
(વર્ષ), ૧૫ યુગ. (૩૮) જો કે ગ્રંથાંતરમાં ઋતુની શરુઆત અપાઢથી થતી હોવાથી અહીં
શ્રાવણ માસે ઋતુનો આરંભ ઘટશે નહીં, તથાપિ શ્રી મગવતીની વૃત્તિમાં કહેલી ઋતુમાં
શ્રાવણાદિપક્ષનો આશ્રય કરેલો હોવાથી દોષ નથી. એમ શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ વૃત્તિમાં કહ્યું
છે. તેથી કરીને શ્રાવણમાસની કૃષ્ણ પ્રતિપદાઈ અને ચાલવ કરણે તેમ જ અભિજિત નક્ષત્રે
ઉત્સર્પિણીનો પ્રવેશ થાય છે. (૩૯) તે જ વખતે દુષ્પમદુષ્પમા નામનો ઉત્સર્પિણીનો

च प्रविशति दुष्पमदुष्पमाभिधः । अरकः प्रथमोऽमुष्या उत्सर्पिण्या मुखा-
धमः ॥ ४० ॥ अस्मिन् सर्वपदार्थानां वर्णगंधादिपर्यवाः । क्षणे क्षणे
विवर्द्धते प्रभृति प्रथमक्षणात् ॥ ४१ ॥ प्राग्भावितोऽवसर्पिण्या यथानंत-
गुणक्षयः । वर्णादीनामुपचयो भाव्योऽत्रानुक्षणं तथा ॥ ४२ ॥ मनुजाः
प्राग्वदत्रापि विलवास्तिन एव ते । आयुर्देहादिपर्यायैः किंतु वर्द्धिष्णवः
क्रमात् ॥ ४३ ॥ प्रथमं षोडशाब्दानि जनानामिह जीवितं । वर्षाणि
विंशति चांते वर्द्धमानं शनैः शनैः ॥ ४४ ॥ एकहस्तोच्चवपुषः प्रथमं
मनुजा इह । वर्द्धमानाः क्रमादंते भवंति द्विकरोच्छ्रिताः ॥ ४५ ॥ आहारा-
दिस्वरूपं तु तेषामत्रापि पूर्ववत् । प्रयांति दुर्गतावेव मांसाहारा अस्मी
अपि ॥ ४६ ॥

एवमाद्येऽरके पूर्णो द्वितीयः प्रविशत्यरः । दुःपमाख्यः प्रातिलोम्या-
त्प्रागुक्तदुष्पमोपमः ॥ ४७ ॥ प्रथमे समयेऽथास्य पुष्करावर्तवारिदः ।
प्रादुर्भवेन्महीमाश्रा-सयन्नर्हन्निवामृतैः ॥ ४८ ॥ पुष्करं नाम शंस्तांबु

पहेलो आरो पण प्रारंभमां अधम एवो प्रवेश पामे छे. (४०) आ काळमां सर्व पदार्थोना
वर्णगंधादिपर्यव आदिना प्रथम क्षणधी क्षणे क्षणे वृद्धि पामे छे. (४१) पूर्वे अवसर्पि-
णीमां जेम अनंत गुण क्षय कक्षो हतो तेम उत्सर्पिणीमां प्रतिक्षणे वर्णादिकनो उपचय पण
अनंतगुणो समजवो. (४२) मनुष्यो आ आरामां पण पूर्वनी जेम विलमां रहनारा ज
होय छे. पण आयुर्देहादि पर्यवोवडे क्रमसर वृद्धि पामनारा होय छे. (४३) प्रारंभमां
१६ वर्षंतुं मनुष्योतुं आयुष्य होय छे ते अनुक्रमे वधतुं वधतुं बीश वर्षंतुं थाय छे. (४४)
अने प्रारंभमां मनुष्योतुं शरीर एक हायतुं होय छे ते अनुक्रमे वधतुं वधतुं आ शराने
अंते बे हायतुं थाय छे. (४५) आहारादिनुं स्वरूप तो तेमनुं आ आरामां पण पूर्वनी
जेम ज (छट्टा आरानी जेम ज) होय छे अने मांसाहारी एवा ते आराना मनुष्यो
पण दुर्गतिमां ज जाय छे. (४६)

ए प्रमाणे पहेलो आरो पूर्ण थये सते बीजो दुष्पमा नामे आरो प्रवेश करे छे. ते
प्रतिलोमपणार्थी पूर्वे कहां गयेला दुष्पमा आरा जेवो ज होय छे. (४७) आ आराने प्रथम
समये अरिहंतनी जेम अमृत समान देशना जेवा जळवडे पृथ्वीने आस्थासन आपतो सतो पुष्क-
रावर्त मेघ प्रगट थाय छे. (४८) पुष्कर पटले प्रशस्त एवुं जळ तेनावडे आवृत्ति पमाडे

તેનાવર્તયતિ ક્ષિતેઃ । સંહરત્યશુભાવસ્થાં પુષ્કરાવર્તકસ્તતઃ ॥ ૪૯ ॥ ત-
ત્તરત્ત્રેત્રપ્રમાણઃ સ્યા—દ્વિષ્કંભાયામતઃ સ ચ । તીવ્રાર્કતાપચ્છેદાય ચંદ્રો-
દય ઇવ ક્ષિતેઃ ॥ ૫૦ ॥ ક્ષણાત્ત્રેત્રમભિવ્યાપ્ય સર્વ સ મૃદુ ગર્જતિ ।
સાંત્વયન્નિવ ભૂલોકં દુષ્ટમેધૈરુપદ્રુતં ॥ ૫૧ ॥ સ ચામિતઃ પ્રથયતિ
ત્રિયુતો યુતિમાલિનીઃ । શુભકાલપ્રવેશાર્હા ઇવ મંગલદીપિકાઃ ॥ ૫૨ ॥
મુશલસ્થૂલધારાભિઃ સ ચ વર્ષન્ દિવાનિશં । નિર્વાપયતિ ભૂપીઠં સ્વાદુ-
સ્વચ્છહિતોદકઃ ॥ ૫૩ ॥ સ સસમિરહોરાત્રૈ—રંતઃ સ્નેહામૃતાદ્રિતાં ।
ક્ષ્માં કુર્યાચ્છાંતસંતાપાં પ્રાણેશ ઇવ વલ્લભાં ॥ ૫૪ ॥ તતસ્તસ્મિન્નુપરતે
પુષ્કરાવર્તકાંબુદે । પ્રાસવાર ઇવ પ્રાદુ—ર્ભવતિ વીરવારિદઃ ॥ ૫૫ ॥
સસ પ્રાગ્વદહોરાત્રાન્ સોઽપિ વર્ષન્ દિવાનિશં । ચારુગોક્ષીરતુલ્યાંબુ—ર્વર્ણા-
દીન્ જનયેત્તિશ્વતૌ ॥ ૫૬ ॥ ક્ષીરાઘ્વે વિરતે તસ્મિન્ ઘૃતમેધો ઘૃતોદકઃ
સસ વર્ષન્નહોરાત્રાન્ સ્નેહં જનયતિ ક્ષિતેઃ ॥ ૫૭ ॥ અહોરાત્રાંસ્તતઃ સસ
વર્ષન્નમૃતવારિદઃ । નાનોપધીર્જનયતિ નાનાવૃચ્છલતાંકુરાન્ ॥ ૫૮ ॥ રસ-

છે—પૃથ્વીની અશુભાવસ્થાને સંહરે છે તેથી તે પુષ્કરાવર્ત કહેવાય છે. (૪૯) તે મેઘ
વિષ્કંભ ને આયામથી તે તે છેત્ર પ્રમાણ અને પૃથ્વીને લાગેલા તીવ્ર સૂર્યના તાપના છેદને
માટે (તપેલી જમીનને શાંત કરવા માટે) ચંદ્રના ઉદય જેવા હોય છે. (૫૦) અને તે
મેઘ પ્રથમના દુષ્ટ મેધોએ ઉપદ્રવિત કરેલી પૃથ્વીને જાણે શાંત કરતો હોય તેમ ક્ષણ-
માત્રમાં આજ્ઞા છેત્રમાં વ્યાપીને મૃદુગર્જારવ કરે છે. (૫૧) અને શુભકાળના પ્રવેશને
યોગ્ય જાયે મંગલદીપિકા હોય તેવી કાંતિયુક્ત વીજળીઓને ચોતરફ વિસ્તારે છે. (મધે
ર્ષમકારા કરે છે.) (૫૨) રાત્ર-દિવસ મુશલ જેવી સ્થૂલધારાવડે વરસતો તે વરસાદ
સ્વાદુ, સ્વચ્છ ને હિતકારી જઠને વરસતો ઘથી જમીનને શાંત કરી દે છે. (૫૩) એ
પ્રમાણે સાત અહોરાત્ર વરસવાથી પ્રાણેશ જેમ વલ્લભાને શાંત સંતાપવાડી કરે તેમ સર્વ
પૃથ્વીને અંતઃસ્નેહામૃતવડે આદ્રિ કરે છે. (૫૪) ત્યારપછી તે પુષ્કરાવર્ત મેઘ ઉપર
થયે સતે પોતાનો વારો આપ્યો હોય તેમ વીરનો મેઘ પ્રાદુર્ભાવ પામે છે. (૫૫) તે વર-
સાદ પણ પૂર્વના વરસાદની જેમ સાત અહોરાત્રસુધી સતત વરસે છે અને તે પૃથ્વીને
સુંદર ગોધીરના વર્ણ સરસા જઠથી વર્ણ, ગંધ, રસને સ્પર્શવાડી કરે છે. (૫૬) તે વીર-
મેઘ વિરામ પામે સતે ઘૃતમેધ ઘૃતોદકને સાત અહોરાત્ર સુધી સતત વરસાવે છે અને તે
પૃથ્વીમાં સ્નેહને (સ્નિગ્ધતાને) ઉત્પન્ન કરે છે. (૫૭) ત્યારપછી અમૃતમેઘ અમૃત
જઠને સાત અહોરાત્રસુધી સતત વરસાવે છે તે નાના પ્રકારની ઔષધિઓને તેમ જ નાના
પ્રકારના વૃક્ષ ને સૂતાના અંકુરાને ઉત્પન્ન કરે છે. (૫૮) ત્યારપછી રસમેઘ સાત અહો-

મેઘસ્તનઃ સસા-હોરાત્રાન્ સુરસોદકઃ । વનસ્પતિષુ તિક્તાદીન્ જનયેત્પં-
ચધા રસાન્ ॥ ૫૯ ॥ પંચાનામેવ ભેદાનાં યદ્રસેષુ વિવક્ષણં । તલ્લવણ-
મધુરયો-રભેદસ્ય વિવક્ષયા ॥ ૬૦ ॥ માધુર્યરસસંસર્ગો લવણે સ્ફુટમી-
ચ્યતે । સ્વાદુત્વં લવણક્ષેપે ભવેત્સર્વરસેષુ યત્ ॥ ૬૧ ॥ અત્યુત્તમા અમી
મેઘાઃ પુષ્કરાવર્તકાદયઃ । જનયંતિ જગત્સ્વસ્થં પંચેવ પરમેષ્ઠિનઃ ॥ ૬૨ ॥
આયોઽત્ર શમયેદાહં દ્વિતીયો જનયેચ્છુમાન્ । વર્ણગંધરસસ્પર્શાન્ ભુવઃ
સ્નેહં તૃતીયકઃ ॥ ૬૩ ॥ તુર્યો વનસ્પતીન્ સર્વાન્ પંચમસ્તદ્વતાન્ રસાન્ ।
આહુઃ પ્રયોજનાન્યેવં પંચાનામપ્યનુક્રમાત્ ॥ ૬૪ ॥

તતઃ ક્રમાદ્ભવેદ્ભૂમિ-ભૂરિભિર્નવપલ્લવૈઃ । વૃક્ષગુચ્છલતાગુલ્મ-તૃણા-
દિભિરલંકૃતા ॥ ૬૫ ॥ તદા પ્રસન્ના તૃતા ચ ભૂમિર્ભાતિ નવાંકુરા ।
રોમાંચિતેવ ભૂયિષ્ઠ-કાલેન કૃતપારણા ॥ ૬૬ ॥ પ્રાસધાતુક્ષયા શુષ્કા
યા મૃતેવાભવન્મહી । સા પુનર્યૌવનં પ્રાપિ સત્કાલેન રસાયનૈઃ ॥ ૬૭ ॥
મનોરમાં સુલક્ષણાં પ્રોત્ફુલ્લદ્રુમમંડિતાં । તદા વિલોક્ય તે ભૂમિં મોદંતે

રાત્ર સુધી સુરસોદક વરસાવે છે. તે વનસ્પતિઓમાં તિક્તાદિ પાંચ પ્રકારના રસને ઉત્પન્ન
કરે છે. (૫૯) અહીં જે પાંચ રસ કહ્યા છે તે લવણ ને મધુરરસના અભેદની વિવેચાથી કહ્યા
છે. (૬૦) કારણ કે માધુર્ય રસનો સંસર્ગ લવણને વિષે પ્રગટ દેખાય છે. સર્વ રસમાં લવ-
ણના ક્ષેપનથી સ્વાદુપણું થાય છે. (૬૧) આ પુષ્કરાવર્ત વિગેરે મેઘ અત્યુત્તમ છે. તે
પંચપરમેષ્ઠિની જેમ જગતની સ્વસ્થતાને ઉત્પન્ન કરે છે. (૬૨) એમાં પ્રથમનો મેઘ દાહને
શમાવે છે, ધીજો મેઘ શુભ ઇલા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, ઉત્પન્ન કરે છે, ત્રીજો મેઘ જમી-
નમાં સ્નિગ્ધતા લાવે છે, ચોથો મેઘ સર્વ વનસ્પતિઓ ઉત્પન્ન કરે છે અને પાંચમો મેઘ
તદ્ગતરસને ઉપજાવે છે. ૫ પ્રમાણે પાંચ પ્રકારના મેઘના અનુક્રમે પ્રયોજન કહેલ
છે. (૬૩-૬૪)

ત્યારપછી અનુક્રમે જમીન ઘસા નવપલ્લવવાળા વૃક્ષ, ગુચ્છ, લતા, ગુલ્મ તે તૃણાદિ-
વઢે અલંકૃત થાય છે. (૬૫) તે વચ્ચે જમીન પ્રસન્ન, તૃપ્ત, નવા અંકુરાવાળી, રોમાં-
ચિત થયેલ હોય તેવી અને ઘણે કાળે પારણું કરેલ હોય તેવી થાય છે. (૬૬) જે પૃથ્વી
ઘાતુક્ષયને પામેલી, શુષ્ક અને મરણ પામેલા જેવી દેખાતી હતી તે સારા વચ્ચતમાં રસાયણવઢે
નવું પોવન પામતી હોય તેવી દેખાય છે. (૬૭) તે વચ્ચે મનોરમ, સુલક્ષણવાળી,

ચિલવાસિનઃ ॥૬૮॥ તતો વિલેખ્યસ્તે માતૃ-ગર્ભેભ્ય ઇવ નિર્ગતાઃ । અપૂ-
ર્વમિવ પશ્યન્તિ વિશ્વં પ્રાપ્તમહાસુખાઃ ॥ ૬૯ ॥ ગણશસ્તેઽથ સંભૂય વદં-
ત્યેવં પરસ્પરં । જાતો ભોઃ સુખકૃત્કાલો રમણીયં ચ ભૂતલં ॥ ૭૦ ॥
વનસ્પતિભિરેભિશ્ચ દલપુષ્પફલાંચિતૈઃ । મધુરૈઃ પાવનૈઃ પથ્યૈ-રાહારો નો
ભવત્ત્વથ ॥ ૭૧ ॥ અતઃ પરં ચ યઃ કોઽપિ મત્સ્યકૂર્માદિજાંગલૈઃ । કરિણ્ય-
ત્યશુભૈર્વૃત્તિ સ પાપોઽસ્મદ્ગણા હિઃ ॥ ૭૨ ॥ તસ્ય નામાપિ ન ગ્રાહ્યં
વીક્ષણીયં મુખં ન ચ । છાયાપ્યસ્ય પરિત્યાજ્યા દૂરેંગસ્પર્શનાદિકં ॥૭૩॥
- ઇતિ વ્યવસ્થાં સંસ્થાપ્ય તે રમંતે યથાસુખં । ભૂતલેઽલંકૃતે વિશ્વગ્-
- રમ્યૈસ્તૃણલતાદિભિઃ ॥ ૭૪ ॥ કૃતશ્ચિત્પુરુષાત્તેઽથ જાતિસ્મૃત્યાદિશા-
લિનઃ । ક્ષેત્રાધિષ્ઠાતૃદેવાદ્વા કાલાનુભાવતોઽપિ ચ ॥ ૭૫ ॥ તે જનાઃ
પ્રાપ્તનૈપુણ્યા વ્યવસ્થામપરામપિ । કુર્વન્તિ નગરગ્રામ-નિકાયરચનાદિકાં
- ॥ ૭૬ ॥ અન્નપાકાંગસંસ્કાર-વસ્ત્રાલંકરણાન્યપિ । વિવાહરાજનીત્યાદિ
ક્રમાત્સર્વં પ્રવર્ત્તે ॥ ૭૭ ॥ તથોક્તં જંબૂદીપપ્રજ્ઞસિવૃત્તૌ ઇતદરકવર્ણને-

વિકસ્વર બુદ્ધોથી મંડિત એવી તે ભૂમિને જોડને ચિલવાસી મનુષ્યો હર્ષ પામે છે. (૬૮.)
તેથી ચિલમાંથી માતાના ગર્ભમાંથી નીકળે તેમ નીકળીને મહાસુખને પામેલા તેઓ અપૂર્વ
એવા વિશ્વને જોતા હોય તેમ અમરકાર પામે છે. (૬૯) પછી તેઓ સમુદાયમાં એકઠા થઈને
પરસ્પર કહેવા લાગે છે કે-“ અરે માદ્રશો ! સુખકારી કાઠ થવાથી ભૂતલ રમણીક
થયેલ છે. (૭૦) હવે આપણો આહાર પત્ર પુષ્પ ને ફલવાળી અને મધુર પાવન અને
પથ્ય એવી આ ઓપધિઓવડે થાઓ. (૭૧) હવે પછી જે કોઈ મત્સ્ય કૂર્માદિના માંતાદિ
અશુભ પદાર્થવડે ઘૃત્તિ કરશે (લાશે) તે પાપીને અમારા સમૂહમાંથી બહાર સમજવો. (૭૨)
તેનું નામ પણ ન લેયું. તેનું મુખ પણ ન જોયું. તેની છાયા પણ તજવી તો પછી અંગસ્પ-
ર્શનાદિકની વાત તો દૂર જ જાણવી.” (૭૩) આ પ્રમાણે વ્યવસ્થા સ્થાપન કરીને તેઓ
સુંદર એવા તૃણ ને લતાદિવડે અલંકૃત એવી પૃથ્વીપર સુખ ઉપજે તેમ રમવા (રહેવા)
લાગે છે. (૭૪) ત્યારપછી તેમાંથી કોઈક જાતિસ્મરણવાળા મનુષ્યથી અથવા ક્ષેત્રના
અધિષ્ઠાયક દેવના કથનથી અને કાઠના અનુભાવથી તે લોકો નિપુણતા પ્રાપ્ત કરીને
નગર ગ્રામ વિગેરેની બીજી વ્યવસ્થાઓ પણ કરે છે. (૭૫-૭૬) અને તે જ રીતે અન્નનો
પાક, અંગનો સંસ્કાર અને વસ્ત્રાલંકારો તેમ જ વિવાહ ને રાજનીતિ વિગેરે વધું અનુક્રમે
પ્રવર્તે છે. (૭૭) શ્રીજંબૂદીપપ્રજ્ઞાસિની ઘૃત્તિમાં ય આરાના વર્ણનમાં કહ્યું છે કે-“ વીજે

દ્વિતીયારે પુરાદિનિવેશરાજનીતિવ્યવસ્થાદિકૃજ્ઞાતિસ્મારકાદિપુરુષદ્વારા વા
 દ્વેત્રાધિષ્ઠાયકદેવપ્રયોગેણ વા કાલાનુભાવજનિતનૈપુણ્યેન વા તસ્ય સુસંભ-
 વત્વાદિતિ. કાલસસતૌ તુ-દ્વિતીયારકે નગરાદિસ્થિતિકારિણઃ કુલકરા
 ભવંતીત્યુક્તં । તથાહિ-“વીણુ પુરાઙ્કરો જાઙ્કરો વિમલવાહન ૧ સુદામો
 ૨ । સંગમ ૩ સુપાસ ૪ દત્તો ૫ સુમુહ ૬ સુમર્દ ૭ કુલગરત્તિ ॥ ૧ ॥ ”
 સ્થાનાંગસસતમસ્થાનેષ્યુક્તં-“મરહે વાસે આગમેસ્તાણ ઓસપ્પિનીણ સત્ત
 કુલકરા ભવિસ્સંતિ, તં જહા-મિત્તવાહયો ૧ સુભોમે ૨ ય સુપ્પમે ૩ ય સયંપ-
 મે ૪ । વત્તે ૫ સુહુમે ૬ સુવંધૂ ૭ ય આગમેસાણ હોસ્કત્તિ ॥ ૧ ॥ ”

પદ્ સંસ્થાનાનિ તે દધ્યુઃ ક્રમાત્સંહનનાનિ ચ । યાંત કર્માનુસા-
 રેણ જના ગતિચતુષ્ટયે ॥૭૮॥ ઉત્કર્પાદરકસ્યાદૌ તે વિંશત્યબ્દજીવિનઃ ।
 અંતે ચ ત્રિંશદધિક-શતવર્ષાયુષો જનાઃ ॥ ૭૯ ॥ આદૌ સ્યુર્ધ્વિકરોત્તુંગ-
 વપુષ્તે તતઃ ક્રમાત્ । વર્દ્ધમાનોઽચ્છૂયા અંતે સપ્તહસ્તસમુઽચ્છૂતાઃ ॥૮૦॥
 વર્ણગંધરસસ્પર્શ-જીવિતોઽચ્ચત્વર્થવૈઃ । વર્દ્ધમાનૈર્વર્દ્ધમાનૈઃ પૂર્ણેઽસ્મિન્

આરે નગરાદિનું વસાવડું તથા રાજનીતિસંબંધી વ્યવસ્થાદિ કરનાર જાતિસ્મારકાદિ
 પુરુષદ્વારા અથવા દ્વેત્રાધિષ્ઠાયક દેવના પ્રયોગથી અથવા કાલાનુભાવજનિતનૈપુણ્યતાથી
 તેનો સારી રીતે ધવાનો સંભવ છે. ” કાલસસતિમાં લો ધીજે આરે નગરાદિ સ્થિતિના કર-
 નારા કુલકરો થશે એમ કહ્યું છે. તે આ પ્રમાણે-“ ધીજે આરે નગરાદિ કરનારા જાતિ-
 સ્મરણવાળા વિમલવાહન ૧, સુદામ ૨, સંગમ ૩, સુવાસ ૪, દત્ત ૫, સુમુહ ૬ ને સુમર્તિ
 ૭ એ કુલકરો જાણવા ” (૧) શ્રી સ્થાનાંગપદ્ધતિના સાતમા સ્થાનમાં પણ કહ્યું છે કે-
 “ મરત્તદેત્રમાં આવતી ઉત્સર્પિણીમાં સાત કુલકરો થશે. ૧ મિત્તવાહન, ૨ સુભૂમ, ૩
 સુપ્રમ, ૪ સ્વયંપ્રમ, ૫ દત્ત, ૬ સુધર્મ ને ૭ સુવંધુ-આ પ્રમાણે આગામી કાલે થશે. ” (૨)

તે કાલના મનુષ્યો અનુક્રમે છપ્પ સંસ્થાનના અને છપ્પ સંઘયજ્ઞના ધારણ કરનારા
 તેમ જ કર્માનુસારે ચારે ગતિમાં જનારા થાય છે. (૭૮) ઉત્કૃષ્ટથી તે આરાની આદિમાં
 વીંશ વર્ષના આયુવાળા અને અંતે એક સો ત્રીંશ વર્ષના આયુવાળા જનો થશે. (૭૯) પ્રારં-
 ભમાં બે હાથ ડંબા શરીરવાળા અને અનુક્રમે શુદ્ધિ પામતા તે આરાને અંતે સાત હાથની
 ડંબાદવાળા મનુષ્યો હોય છે. (૮૦) વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, જીવિત, ઉચ્ચત્વ વિગેરે પર્યવોચદે

૧ જેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું છે તેવા

દુષ્પમારકે ॥ ૮૧ ॥ તૃતીયોઽરઃ પ્રવિશતિ દુઃપમસુપમાભિધઃ । સ પ્રાતિલો-
મ્યાત્પૂર્વોક્ત-ચતુર્થારકસન્નિભઃ ॥ ૮૨ ॥

અરકસ્યાસ્ય પદ્મેષુ ગતેષુ પ્રથમચ્છણાત્ । ઇકોનનવતાવાચ-જિનો-
ત્પત્તિઃ પ્રજાયતે ॥ ૮૩ ॥ તથાહુઃ-કાલદુર્ગે તિચત્થા-રણસુ ઇગૂણનવ-
ઇપરકેસુ । સેસગણસુ સિજ્ઞંતિ હુંતિ પઢમંતિમજિણંદા ॥ ૮૪ ॥ ઇવોઽ-
વસર્પિણીજાત-ચતુર્વિંશજિનોપમઃ । પ્રાયોગમાનવર્ણાધુઃ-કાંતિપ્રભૃતિપર્યવૈઃ
॥ ૮૫ ॥ ઇત્યુત્સર્પિણ્યવસર્પિ-પર્યર્હચ્ચક્રચાદયોઽખિલાઃ । પ્રાતિલોમ્યા-
નુલોમ્યાભ્યાં ભાવ્યાસ્તુલ્યા મનીપિભિઃ ॥ ૮૬ ॥ મિથોતરં તાવદેવ
યસ્યોત્પત્તિર્યદોદિતા । શેપેઽરકેઽવસર્પિણ્યાં સોત્સર્પિણ્યાં ગતેઽરકે ॥ ૮૭ ॥
ગતેઽરકેઽવસર્પિણ્યાં યસ્યોત્પત્તિર્યદોદિતા । શેપેઽરકે સોત્સર્પિણ્યાં સ્વયં
ભાવ્યા વિવેકિભિઃ ॥ ૮૮ ॥

ત્રયોવિંશતિરહંત-સ્તથૈકાદશ ચક્રિણઃ । અરકેઽસ્મિન્ ભવંત્યેવં સર્વે-
ઽપિ કેશવાદયઃ ॥ ૮૯ ॥ આયુરબ્દશતં ત્રિંશ-માદાવત્રાંગિનાં ભવેત્ ।

વધતા વધતા એ દુષ્પમ આરક પૂર્ણ થયે સતે શ્રીજો આરો દુષ્પમસુપમ નામનો પ્રવેશ પામે
છે. તે પ્રતિલોમપથે પૂર્વે કહેલા અવસર્પિણીના ચોથા આરા જેવો હોય છે. (૮૧-૮૨)

આ આરાના પ્રથમ ચ્છણથી નેઘ્યાસી પદો ગયે સતે પ્રથમ જિનની ઉત્પત્તિ થાય છે.
(૮૩) કહ્યું છે કે-વંને પ્રકારના કાઢમાં શ્રીજા ને ચોથા આરાના નેઘ્યાસી પદો ગયે સતે
ને રહે સતે પહેલા ને છેલ્લા જિનેંદ્ર સિદ્ધિ પામે છે ને નવા થાય છે. (૮૪) આ પ્રથમ
તીર્થંકર અવસર્પિણીગત ચોવીશમા પ્રસુસરચ્છા અંગમાન, વર્ણ, આયુ, કાંતિ વિગેરે પર્ય-
વોમાં પ્રાપ્તે સમાન હોય છે. (૮૫) એ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણી ને અવસર્પિણીમાં અરિહંત ને ચક્રી
વિગેરે વધા શલાકાપુરુષોને પ્રાતિલોમ્યે ને આનુલોમ્યે કરીને બુદ્ધિમાનો એ જાણી લેવાં.
(૮૬) એક શ્રીજા અરિહંતાદિ વચ્ચેનું અંતર પણ તેટલું જ સમજવું. જે જે પ્રથ્થની ઉત્પત્તિ
'અવસર્પિણીમાં જે આરો ચાકી રહે સતે કહેલી છે તે જ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણીમાં તે પ્રથ્થની
ઉત્પત્તિ તેટલો આરો ગયે સતે સમજવી. (૮૭) અવસર્પિણીમાં જે પ્રથ્થની ઉત્પત્તિ જેટલો
આરો ગયે સતે કહી છે તેમની ઉત્પત્તિ ઉત્સર્પિણીમાં તેટલો આરો ચાકી રહે સતે વિવેકી-
'ઓ એ પોતાની મેલે માવવી-સમજવી. (૮૮)

ત્રેવીશ અરિહંતો ને અમ્પાર ચક્રવર્તી તથા સર્વ વાસુદેવ વિગેરે આ શ્રીજા આરામાં
થશે. (૮૯) આ આરાના પ્રારંભમાં ૧૩૦ વર્ષનું આયુ અને ધીમે ધીમે વધતું વધતું અંતે

पूर्वकोटिमितं चांते वर्द्धमानं शनैः शनैः ॥ ९० ॥ आदौ स्युः सप्तह-
स्तोच्च-वपुषो मनुजास्ततः । वर्द्धमानाः पंचचाप-शतोच्चांगाः स्मृताः
श्रुते ॥ ९१ ॥

एवं पूर्णे तृतीयेऽरे चतुर्थः प्रविशत्यरः । स प्राक्तनतृतीयाभः सुप-
मदुष्पमाभिधः ॥ ९२ ॥ एकोननवतौ पक्षे-ष्वतीतेष्वदिमक्षणात् ।
चतुर्विंशत्यारहतोऽस्मि-न्नुत्पत्तिः स्याज्जिनेशितुः ॥ ९३ ॥ अरकेऽस्मिन्
भवत्येवं द्वादशश्चक्रवर्त्यपि । तत्पद्धतिस्तु सर्वापि विज्ञेया पूर्ववर्णिता
॥ ९४ ॥ उत्सर्पिण्यां स्युस्त्रिपष्टिः शलाकापुरुषा इति । दशक्षेत्राणां
तृतीयारे तुर्याऽरायांशसंयुते ॥ ९५ ॥ (एवं पंचमपष्ठारा-वपि भाव्यौ
विपर्ययात् । पूर्वोदितावसर्पिण्या द्वितीयाधारकोपमौ ॥ ९६ ॥) उत्सर्पिण्यां
यथैष्यत्यां क्षेत्रेऽस्मिन् भरताभिधे । पद्मनाभाभिधः श्रीमान् प्रथमोऽर्हन्
भविष्यति ॥ ९६ ॥

स च श्रेणिकराजस्य जीवः सीमंतकेऽधुना । नरके वर्त्तते रत्न-
प्रभायां प्रथमक्षितौ ॥ ९७ ॥ स्थितिं स तत्र चतुर-शीतिवर्षसहस्रिकां ।

श्लो ६ पूर्वतुं यशे. (९०) प्रारंभमां सात हाथ ऊंचा शरीरवाळा मनुष्यो यशे अने अनु-
क्रमे पधर्ता पधर्ता पांचवें घनुष्यतुं शरीर यशे एम श्रुतमां कहुं छे. (९१)

आ प्रमाणे व्रीजो आरो पूर्ण थये सते चोथो आरो प्रवेश करशे ते पूर्वना व्रीजा
आरा जेवो ने सुपमदुष्पमा नामनो थशे. (९२) ते आराना प्रथम क्षणधी ८९ पक्षो
क्षयतीव थये सते आ आरामां चोवीशमा प्रशुनी उत्पत्ति थशे. (९३) आ आरामां
पूर्वनी रीते बारमा चक्रवर्ती पण थशे. तेनी पद्धति बधी पूर्वे कही गया प्रमाणे समजवी.
(९४) ए प्रमाणे दशे क्षेत्रमां उत्सर्पिणीमां चोथा आराना आद्य अंश सहित व्रीजा
आरामां त्रेसठ शलाकापुरुषो थाय छे. (९५) (ए प्रमाणे पांचमो—छठो आरो पण
विपर्ययपणे समजवो. ते पूर्वे कहेल अवसर्पिणीना व्रीजा ने पहिला आरा समान
समजवा)-(९६)

आवती उत्सर्पिणीमां आ भरत नायना क्षेत्रमां पद्मनाभ नामना श्रीमान् प्रथम अरिहंत
थशे. (९६) ते श्रेणिक राजानो जीव अत्यारे रत्नप्रमा नामनी प्रथम पृथ्वीमां सीमंतक
नामना नरकावासमां वर्ते छे. (९७) तेमनी स्थिति त्यां मध्यम एवी ८४००० वर्षयी

मध्यमामनुभूयाद्वैः कियन्निरधिकां ततः ॥ ९८ ॥ पादमूले भारतस्य
वैताढ्यस्य महागिरेः । देशे दूरगतक्लेशे पांडुवर्धनसंज्ञके ॥ ९९ ॥ शत-
द्वाराभिधपुरे सुतरत्नं भविष्यति । सुमतेः कुलकरस्य भद्रास्त्रीकुक्षिसंभवः
॥ ३०० ॥ श्रीवीरपद्मनाभयोरंतरं चैवं-चुलसीवाससहस्ता वासा सत्तेव
पंच मासा य । वीरमहापदमाणां अंतरमेयं वियाणाहि ॥१॥ इति नंदी-
वृत्तौ । इदं वीरमहापद्मयोर्निर्वाणोत्पादयोरंतरं ज्ञेयं । श्रेणिकराजजीवस्य
तु नरके किंचिदुक्तांतरकालादधिकमेवायुः संभवि, श्रेणिके मृते तु
कियत्कालं वीरार्हत इह विहारान्तावतः कालस्य तदायुष्यधिकत्वादिति ।

स चतुर्दशभिः स्वप्नैः सूचितः शकपूजितः । जनिष्यते दिने यस्मिन्
तस्मिन्स्तत्र पुरेऽभितः ॥ १ ॥ अंतर्वहिश्च पद्मानां रत्नानां चातिभूयसां ।
वृष्टिर्भविष्यति प्राज्ञा वारामिध तपात्यये ॥ २ ॥ ततः पित्रादयस्तस्य
सुदिता द्वादशे दिने । करिष्यन्ति महापद्म इति नाम गुणानुगं ॥ ३ ॥
साधिकाष्टाब्दवयस-मथेनं सुमतिः पिता । स्थापयिष्यति राज्ये स्वे ततो

काङ्क अधिक छे. तेने अनुभवीने (भोगवीने) भरतचेत्रमां आवेला वैताढ्य महागिरिना
पादमूळमां जेमांथी क्लेश नाश पामेल छे एवा पांडुवर्धन नामना देशमां शतद्वार नामना
नगरमां सुमति नामना कुलकरनी भद्रा नामनी स्त्रीनी कुक्षिथी पुत्ररत्नपण्ये उपज्जशे. (९८-
३००) श्रीवीरप्रभु ने पद्मनाभनुं अंतर आ प्रमाणे-‘८४ हजार वर्ष सात वर्ष ने पांच मासनुं
वीरप्रभु ने महापद्म प्रभुनुं अंतर जाणवुं.’ (१) इति नंदीवृत्तौ. आ अंतर वीरप्रभुना निर्वाण
ने महापद्म प्रभुनी उत्पात्तिनुं जाणवुं, तेथी श्रेणिकराजाना जीवनुं नरकायु आ अंतर ष्या
नमां लेतां ८४००० वर्षथी अधिक संभवे छे; केमके आ पांच वर्ष ने सात मासनुं तथा
श्रेणिकराजाना मरण पछी केटलोक काळ वीरप्रभु विचर्या हता तेथी तेटला काळनुं तेना
आयुष्यमां अधिकपणुं समज्जवुं.

ते चौद स्वप्नवळे सूचित अने इंद्रपूजित प्रभु जे दिवसे जन्मशे ते दिवसे ते नगरनी
चोतरफ अंदर ने बहार अत्यंत पद्मोनी ने रत्नोनी वृष्टि ग्रीष्मऋतुसंबंधी ताप गया
पछी पुष्पळ जळनी वृष्टि थाय तेवी थशे, (१-२) तेथी मातापिता विगेरे हर्ष पाम्या
सता वारमे दिवसे महापद्म एवुं गुणनिष्पन्न नाम स्थापन करशे. (३) काङ्क झाझेरी
आठ वर्षनी वये सुमति पिता तेमने राज्यपर स्थापन करशे एटले ते राजा थशे. (४)

राजा भविष्यति ॥ ४ ॥ राज्यं पालयतस्तस्य शक्रस्येव महौजसः ।
 देवौ महर्द्धिकावेत्य सेविष्येते पदद्वयं ॥ ५ ॥ यक्षाणां दाक्षिणात्यानां
 पूर्णभद्राभिधः प्रभुः । माण्डिभद्रश्चोत्तराह—यक्षाधीशः सुरेश्वरः ॥ ६ ॥
 एतौ द्वावपि यच्चैद्रौ प्रभोस्तस्य करिष्यतः । सेनान्याविव सैन्यस्य कार्यं
 शत्रुजयादिकं ॥ ७ ॥ सामंतादिस्ततस्तस्य श्रेष्ठिपौरजनादिकः । मिथः
 परिच्छदः सर्वः संभूयैवं वदिष्यति ॥ ८ ॥ अहो सुरेन्द्रौ कुर्वाते अस्या-
 स्माकं महीपतेः । सेनाकार्यं महाश्चर्यं—पुण्यप्राग्भारशालिनः ॥ ९ ॥
 महापद्मनृपस्याथ देवसेन इति स्फुटं । नामास्तु गुणनिष्पन्नं द्वितीयं
 रुचिरं ततः ॥ १० ॥ देवसेननृपस्याथ राज्यं पालयतः क्रमात् । उत्पत्स्यते
 हस्तिरत्नं चतुर्दंतं महोज्ज्वलं ॥ ११ ॥ शक्रमैरावणारूढ—मिव तं तेन
 हस्तिना । विचरंतं शतद्वार—पुरे वीक्ष्य जनाः समे ॥ १२ ॥ वदिष्यन्ति
 मिथस्ते य—देवसेनमहीपतेः । वाहनं विमलो हस्ती ततो विमलवाहनः
 ॥ १३ ॥ तृतीयमिति नामास्तु त्रिनामैवं भविष्यति । महापद्मो देवसेनो
 राजा विमलवाहनः ॥ १४ ॥ एवं त्रिंशत्तमवदानि राज्यं भुक्त्वा महाशयः ।

तेमने राज्य पाळता सता शक्रनी जेवा महापराक्रमी बे महर्द्धिक देवो आवीने तेमना
 चरणद्वयनी सेवा करशे. (५) दक्षिण बाजुनी यक्षनिकायना इंद्र पूर्णभद्र नामे अने
 उचर बाजुनी यक्षनिकायना इंद्र माण्डिभद्र नामे ए बने यच्चैद्रो ते प्रभुना सैन्यना सेनाप-
 तिनी. जेम शत्रुनो जय करवानुं कार्य करशे. (६-७) ते यखवे तेमना सामंतादिको
 अने श्रेष्ठि तेम ज पौरजनादिको अने सर्व परिवार अंदर अंदर एकठा यइने एम कहशे (८)
 के—' अहो ! अमारा आ महीपतिनुं सेनासंबंधी कार्य इंद्रो करे छे तेथी ते महा आश्चर्य-
 कारी पुण्यना प्राग्भारवाळा जणाय छे, (९) तेथी ए महापद्मराजांनुं देवसेन एहुं
 बीजुं गुणनिष्पन्न, सुंदर ने प्रगट एहुं नाम हो.' (१०) ए देवसेन राजाने राज्य पाळता
 सता अनुक्रमे चार दांतवाळो ने महाउज्ज्वळ हस्तिरत्न उपजशे (प्राप्त थशे.) (११) शक्र
 जेम ऐरावत हस्तिपर आरूढ थाय तेम ते हस्तिपर आरूढ थइने शतद्वारपुरमां तेमने फरता
 जोइने सर्वे जनो अंदर अंदर कहशे के—' देवसेन राजांनुं वाहन विमळ हस्ति छे तेथी तेनुं
 विमळवाहन एहुं बीजुं नाम हो.' ए रीते तेमना महापद्म, देवसेन ने विमळवाहन—ए
 'त्रय' नाम थशे. (१२-१४) ए प्रमाणे बीश वर्षनी वय थतां सुधी राज्य भोगवीने ए

दानं दत्त्वाव्दिकं प्रौढो-त्सर्वैः स प्रव्रजिष्यति ॥ १५ ॥ द्वादशाव्दानि
 सार्द्धानि पक्षेणाभ्यधिकान्यथ । छद्मस्थत्वे तपः कृत्वा स केवलमवाप्स्य-
 ति ॥ १६ ॥ सप्रतिक्रमणो धर्मो यथा पञ्चमहाव्रतः । सुनीनां श्राव-
 काणां च द्वादशव्रतबंधुरः ॥ १७ ॥ महावीरेण जगदे जगदेकहितावहः ।
 महापद्मोऽपि भगवांस्तथा सर्वं वदिष्यति ॥ १८ ॥ युग्मं । अस्य प्रभोर्ग-
 णधरा एकादश गणा नव । श्रीवीरवद्भविष्यन्ति वर्णलक्ष्मोच्छ्रयाद्यपि
 ॥ १९ ॥ कल्याणकानां पञ्चानां तिथिमासदिनादिकं । श्रीवर्द्धमानवद्भावि
 पद्मनाभप्रभोरपि ॥ २० ॥ सार्द्धपणमासहीनानि वर्षाणि त्रिंशत् च सः ।
 पालयिष्यति सर्वज्ञ-पर्यायं सुरसेवितः ॥ २१ ॥ द्विचत्वारिंशदव्दानि
 श्रामण्यमनुभूय च । द्विसप्तत्यव्दसर्वायुः परमं पदमेष्यति ॥ २२ ॥

सुपार्श्वो वर्द्धमानस्य पितृव्यो यः प्रभोरभूत् । सूरदेवाभिधो भावी
 स द्वितीयो जिनोत्तमः ॥ २३ ॥ पोष्टिलस्य च यो जीवः स तृतीयो
 भविष्यति । सुपार्श्वनामा देहादि-मानैर्नेमिजिनोपमः ॥ २४ ॥ यस्तु
 हस्तिनापुरवासी भद्रासार्थवाहीपुत्रो द्वात्रिंशन्नार्यात्यागी वीरशिष्यः

महाशय पार्षिकदान आपी प्रौढ महोत्सवपूर्वक चारित्र ग्रहण करशे. (१५) छद्मस्थ-
 पणामां साढापार वर्ष एक पक्षे अधिक रही तप करीने केवलज्ञान प्राप्त करशे. (१६)
 पक्षी प्रतिक्रमण युक्त पांच महाव्रतरूप धर्म मुनि माटे अने बारव्रतरूप धर्म श्रावको माटे
 जेम महावीर प्रभुए कक्षो हतो तेम जगतना अद्वितीय हितेच्छु एवा महापद्मप्रभु पण ते ज
 प्रमाणे सर्व कहेशे. (१७-१८) ए प्रभुना ११ गणधर ने नव गण वीरप्रभु प्रमाणे थशे,
 तेम ज वर्ण, लंछन अने शरीरिनी उंचाइ पण ते ज प्रमाणे थशे. (१९) पांच कल्याणकनी
 तिथिओ, मास, दिवस विगेरे बधुं पद्मनाभप्रभुनुं महावीरस्वामी प्रमाणे समजवुं. (२०)
 सुरसेवित एवा ते प्रभु साढाछ मासे ऊखा त्रीश वर्ष सर्वज्ञपर्याय पाळशे. (२१) ए रीते
 ४२ वर्ष श्रमणपणुं अनुमवी, धौतेर वर्षनुं सर्वायु भोगवी परमपदने पामशे. (२२)

वर्धमान प्रभुना काका सुपार्श्व नामे जे हवा तेनो जीव सूरदेव नामना बीजा जिनो-
 त्तम (पार्श्वनाथ जेवा) थशे. (२३) पोष्टिलनो जीव ते सुपार्श्व नामे देहादिना मान
 विगेरेमा नेमिनाथ जेवा थशे. (२४) ' जे हस्तिनापुरवासी भद्रा सार्थवाहीना पुत्र,
 वत्रीश सीना त्यागी, वीरप्रभुना शिष्य, सर्वार्थसिद्धमां उत्पन्न थयेल छे अने

सर्वार्थसिद्धोत्पन्नो महाविदेहात्सेत्स्यन्नौपपातिकोपांगे प्रोक्तः स त्वन्य
एव. जीवो दृढायुपस्तुर्यो जिनो भावी स्वयंप्रभः । कार्तिकात्मा च
सर्वानु-भूतिः पंचमतीर्थकृत् ॥ २५ ॥

श्रावस्त्यां शंखशतका-वभूतां श्रावकोत्तमौ । तत्र कोष्टकचैत्ये च
श्रीवीरः समवासरत् ॥२६॥ भगवंतं नमस्कर्तुं शंखाद्याः श्रावका ययुः । ततो
निवर्त्तमानांस्तान् श्राद्धः शंखोऽब्रवीदिति ॥ २७ ॥ उपस्कारयत प्राज्य-
माहारमशनादिकं । यथा तदद्य भुञ्जानाः पाक्षिकं पर्व कुर्महे ॥ २८ ॥
ते च शंखवच्चः श्राद्धा-स्तथेति प्रतिपेदिरे । शंखश्च निर्मलमति-र्युहे
गत्वा व्यर्चितयत् ॥ २९ ॥ न श्रेयानय भुत्वा मे पौषधः पाक्षिकेऽहनि ।
तत्कुर्वेऽपोषणेनैव विशुद्धं पर्वपौषधं ॥ ३० ॥ शंखमागमयन्ते स्म श्राद्धास्ते
सज्जभोजनाः । अनागच्छति तस्मिंश्च तदाह्वानाय तद्गृहे ॥३१॥ शतका-
परनामा द्राक् पुष्कली श्रावको ययौ । शंखभार्यात्पला चास्य चकाराभ्या-
गतोचिति ॥ ३२ ॥ ततः पौषधशालायां शंखाद्यायां विवेश सः । प्रतिक्र-

महाविदेह चैत्रमा उत्पन्न यद् सिद्धिपदने पामशे एम उपपातिक उपांगमां कर्तुं छे ते तां
आनायी जुदा ज जाणवा, " दृढायुष्यनो जीव बोधा स्वयंप्रभ नामे जिन धरो. का-
र्त्तिक शेठनो जीव सर्पानुभूति नामे पांचमा प्रभु धरो. (२५)

आवर्तितमां शंख ने शतक नामे ये उत्तम भावको दृढा. ते नगरना कोष्टक नामना
उद्यानमां श्रीवीरप्रभु समवमर्षा. (२६) भगवंतने वांदवाने शंखादि भावको गया.
शेठाने वांदीने पाछा बळतां सेमने शंखे कर्तुं (२७) के- ' अशनादिक आहार पुष्कळ
संपार करो के आज्ञे ते जमीने पट्टी काले पाक्षिक पर्व करीए (आराधीए) ' (२८) ते
भावकोए शंखनुं पचन कपूल कर्तुं. निर्मळ मतिवाड्यो शंख घरे अहने विचारवा लाग्यो
(२९) के- ' आज्ञे जमीने काले पाक्षिक दिवसे पौषध करवो ते मने श्रेयकारी वगातुं नथी,
तेथी आज्ञे जम्पा विना ज कालनो पर्वपौषध विशुद्ध करूं. ' (एम कहने तेणे पौषधशाळामां
अहने पौषध लीघो) (३०) पैला यावको भोजन तैयार करीने शंखनी राह जेवा
साग्या, पर शंख न आववापी तेने सोलाववा तेने घरे शतक अंतुं बीतुं नाम पुष्कळी
हंतुं ते भावक गयो. शंखनी मार्या उत्पलाए तेनी अम्मागव उपिदशा जाळपी. (३१-
३२) पट्टी शंखनी पौषधशाळामां तेणे प्रवेश कर्षो अने र्दमावरी पट्टिपमीने शंखभावकने

म्येर्यापथिकं शंखश्रावकमित्यवक् ॥ ३३ ॥ सिद्धमन्नादि तच्छीघ्र-माग-
च्छ श्रावकव्रजे । तद् भुक्त्वाद्य यथा पर्व-पौषधं प्रतिजागृतमः ॥ ३४ ॥ उच्ये
शंखः पौषधिको-ऽपौषधोनास्मि सोऽप्यथ । न्यवेदयत्तत्सर्वेषां तत्ते बुभु-
जिरे ततः ॥ ३५ ॥ शंखोऽथापारयित्वैव पौषधं प्राणमज्जिनं । प्रातः श्राद्धाः
परेऽप्येवं शुश्रुवुर्वेशनां प्रभोः ॥ ३६ ॥ देशनांते श्रावकास्ते गत्वा शंख-
स्य सन्निधौ । अवादिपुरुपालंभं ह्यः साध्वस्मानहीलयः ॥ ३७ ॥ तत-
स्तान् भगवानूचे मा शंखं हीलयंतु भोः । सुदृष्टिर्दृढधर्मायं सुष्ठु जाग-
रितो निशि ॥ ३८ ॥ एवं यो वर्द्धमानेन स्तुतस्तादृशपर्वदि । विदेहे
सेत्स्यमानोऽसौ पंचमांग उदीरितः ॥ ३९ ॥ स्वर्गेऽस्यायुरपि प्रोक्तं श्रुते
पत्यचतुष्टयं । पष्ठो जिनस्तु श्रीमल्लि-जिनस्थाने भविष्यति ॥ ४० ॥
तत्तश्च-संख्येय एव कालः स्या-द्भाविपष्ठजिनोदये । तत् पष्ठजिनजीवो
यः शंखोऽन्यः सेति बुध्यते ॥ ४१ ॥ स्थानांगवृत्तौ त्वयमेव शंखो भावि-
तीर्थकृत्तया प्रोक्तस्तदाशयं न वेद्मतीति ।

कथं (३३) के-“बधुं अन्नादि तैयार यधुं छे माटे आवक समुदाय साये जमवा माटे
शीघ्र चालो, त्यां जमीने पछी आपणे पर्वपौषधनी प्रतिजागरणा करीए.” (३४)
शंख मोन्यो के-“ हुं तो जम्या विना ज पौषध करीश.” तेणे जइने सर्वने ते बात करी
एटले बाकीनाओ जम्या. (३५) हवे शंख पौषध पार्या विना ज बीजे दिवसे सबारे प्रभु-
पासे वंदन करवा आण्यो ने वंदन कथुं. बीजा आवको पण आण्यो ने प्रभुनी देशना सांमळी.
(३६) देशनाने अंते तेओओ शंख आवक पासे जइने ओलंमो देवापूर्वक कथुं के-
' काले मली अमारी हीलणा करी ! ' (३७) एटले ते आवकोने प्रभुमे कथुं के- ' हे
आवको ! तमे शंखनी हीलना न करशो, ते सुदृष्टि ने दृढधर्मा छे. रात्रे एणे बडु सारी
जागरिका करी छे. ' (३८) आ प्रमाणे श्रीवर्धमानस्वामीण तेवी पर्वदामां तेनी प्रशंसा
करी. ते (स्वर्गे जइ) महाविदेह क्षेत्रमां (मनुष्य यइ) सिद्धिपदने पामशे एम पांचमा
अंगमा कथुं छे. (३९) स्वर्गमां तेनुं आयुष्य पण चार पण्योपमजुं छे एम भुतमा कथुं
छे. आवती चोवीशीमां छह्ठा प्रभु मल्लिजिनसरणा यशे, (४०) परंतु मावी छह्ठा जिने-
सर यथा सुधीमां संख्यातो काल ज व्यतीत यशे. एटले छह्ठा जिन धनारशंखनो जीव ते
अन्य जाणवो. (४१) स्थानांगवृत्तिमां तो आ शंखने ज मावी तीर्थकर धनार कहेत छे
तेनो आशय समजी शकतो नथी.

जीवः शंखस्य पष्ठोऽर्हन् भावी देवश्रुताभिधः । भविष्यत्युदयाख्योऽर्ह-
न्नंदीजीवश्च सप्तमः ॥ ४२ ॥ अष्टमोऽर्हन् सुनंदस्य जीवः पेढालसंज्ञकः ।
आनंदजीवो नवमः पोट्टिलाख्यो जिनेश्वरः ॥ ४३ ॥ दशमः शतकस्या-
त्मा शतकीर्त्तिर्भविष्यति । शंखस्यायं सहचरः पुष्कलीत्यपराह्वयः ॥ ४४ ॥
श्रीहैमवीरचरित्रे तु नवमः केकसीजीवो दशमस्तु रेयलिजीव इति दृश्यते.

सुता चेटकराजस्य सुज्येष्ठा स्वीकृतव्रता । आतापनां करोति स्म
निर्वस्त्रांतरूपाश्रयं ॥ ४५ ॥ इतः परित्राट् पेढालो विद्यासिद्धो गवेपयन् ।
विद्यादानोचितं पात्र-मपश्यत्तां महासतीं ॥ ४६ ॥ यद्यस्या ब्रह्मचारि-
ण्याः कुचिजस्तनयो भवेत् । तस्यार्हः स्यात्तदा व्याघ्री-दुग्धस्य स्वर्ण-
पात्रवत् ॥ ४७ ॥ विचिंत्यैवं धूमिकया व्यामोहं विरचय्य सः । तद्योना-
वक्षिपद्वीजं क्रमाज्जातश्च दारकः ॥ ४८ ॥ सह मात्रान्यदा सोऽगा-जिना-
भ्यर्णं तदा जिनं । विद्याभृत्कालसंदीपः को मां हंतेति पृष्ठवान् ॥ ४९ ॥

छद्वा अरिहंत देवश्रुत नामना शंखना जीव यशे अने सातमा उदय नामना
अरिहंत नंदीना जीव यशे. (४२) आठमा सुनंदना जीव पेढाल नामे तीर्थंकर यशे. नवमा
आनंदना जीव पोट्टिल नामे जिनेश्वर यशे. (४३) दशमा शतकना जीव शतकीर्त्ति
नामे प्रभु यशे. आ शंखनो मित्र जेतुं बीजुं नाम पुष्कली इतुं ते जाणवो. (४४) श्रीहैमवीर
चरित्रमां तो नवमा केकसीना जीव ने दशमा रेयलिना जीव कथा छे.

चेढा राज्ञानी पुत्री सुज्येष्ठा जेणे चारित्र लीधेल हतुं. ते वस्त्र रहित उपाश्रयमां रहिने
आतापना लेवी हवी. (४५) ते वखते पेढाल नामनो विद्यासिद्ध परित्राजक विद्यादानने
उचितपात्रने शोधतो त्यां भावी चढयो. तेणे आ महासतीने जोड. (४६) तेणे विचार्युं के-
खो आ ब्रह्मचारिणीनी कुचिथी पुत्र थाय तो ते बाघणना दुध माटे स्वर्णना पात्रनी जेम मारी
विद्या आपवाने पात्र (योग्य) थाय. (४७) आम विचारी धूम्र विकुर्ववावडे व्यामोह पमाहीने
तेनी योनिमां बीजतुं सेपन कर्तुं. अनुक्रमे तेने पुत्र थयो (तेतुं सत्यकी नाम पाठयुं) (४८)
मातानी संगति ते अन्यदा प्रभुनी पामे गयो. ते वखते विद्याधर कालसंदिपे भावीने मारो-
हणनार कोण यशे १' एम प्रभुने पृष्ठयुं. (४९) प्रभुअे कष्टुं के (आ) सत्यकी यशे.

१ आ शंख ने शतक(पुष्कलीना) संबंधमां पृष्ठ ६३१-२ उपर जे हकीकत छे तेमां जमीने
रात्रिपोष करवानुं समजनुं. शंखे जम्मा बगर (उपवास करीने) शोष दिवमे रात्रिपोष सह
कीपेछ छे अने ते पोष पार्या बिना सवारे प्रभु पासे बधा भावको आव्या छे एम समजनुं.

स्वामिनोक्ते सत्यकिनि तमुपेत्य जहास सः । मारयिष्यसि मां त्वं रे
 इत्युक्त्वाऽपातयत्पदोः ॥ ५० ॥ अपहृत्यान्यदा साध्वी—सकाशाजनकेन
 सः । समग्रा ग्राहितो विद्या धीरः साधयति स्म ताः ॥ ५१ ॥
 रोहिण्या विद्या व्यापा—दितो जन्मसु पंचसु । पष्ठे जन्मनि
 षण्मासा—युवा तुष्टापि नाहता ॥ ५२ ॥ प्राग्जन्मसाधनान्तुष्टा
 भवेऽस्मिन् सप्तमे च सा । ललाटे विवरं कृत्वा हृदि तस्य विवेश च
 ॥ ५३ ॥ ललाटविवरं त्वच्चि जातं दिव्यानुभावतः । जघान कालसंदीपं
 स पेढालं च दांभिकं ॥ ५४ ॥ प्राप्तो विद्याधरैर्द्रत्वं नत्वा सर्वान् जिने-
 श्वरान् । नाट्यपूजां प्रभोः कृत्वा रमते स्म यथासुखं ॥ ५५ ॥ महादेव
 इति ख्यातो रुद्र एकादशः स च । एकादशो जिनो भावी सत्यकी
 सुव्रताभिधः ॥ ५६ ॥

द्वारकाधिपतिः कृष्ण—वासुदेवो महर्द्धिकः । भक्तः श्रीनेमिनाथस्य
 सद्धर्मः श्रावकोऽभवत् ॥ ५७ ॥ अष्टादशसहस्राणि वंदमानोऽन्यदा सु-

ते सांभळी तेनी पासे आवी ते हसीने पोन्न्यो के—‘अरे ! तुं मने मारीश !’ एम कहीने
 तेने पोताना पगमां पाडी दीधो. (५०) अन्यदा साध्वी पासेथी तेना पिताए तेतुं हरण
 कर्तुं अने तेने षधी विद्याओ आपी. ते धीरे ते षधी विद्याओ साधी. (५१) रोहिणी
 विद्याए पांच जन्ममां सत्यकीना जीवने आ विद्या साधतां मारी नाख्यो हतो, छद्दा जन्ममा
 छ महीना शेष आयुष्य रहुं त्यारे तुष्टमान थइ हतीं पण तेथे पोतानुं अण्य आयु जाणी
 स्वीकारी नहोती, (५२) आ सातमा जन्ममां तेना पूर्व जन्मनी साधनाथी ते तुष्ट-
 मान थइ अने तेना ललाटमां विवर करी ते विवरद्वारा तेथे तेना हृदयमां प्रवेश कर्षो.
 (५३) ललाटनुं विवर दिव्यानुभावथी नेत्ररूप थयुं. (एटले ते त्रण नेत्रवाळो थयो.)
 पछी तेथे कालसंदीपने मार्यो अने दांभिक एवा पेढाळ विद्याघरने (पोताना पापने)
 पण मार्यो. (५४) पछी ते विद्याधरैर्द्रपणाने पाम्यो. ते सत्यकी विद्यावडे सर्व जिनेश्व-
 रोने नमीने प्रभुनी पासे नाट्यपूजा करी, यथेच्छपणे—जेम सुख उपजे तेम (स्त्रीओनी
 साथे) रमतो हतो. (५५) ते महादेवना नामथी प्रसिद्ध थयो अने अग्यारमो रुद्र थयो.
 ए सत्यकी मार्या चोवीशीमां अग्यारमा सुव्रत नामे तौर्धकर थये. (५६)

द्वारकाधिपति महर्द्धिक एवा कृष्ण वासुदेव श्रीनेमिनाथना भक्त होइने सदर्मशाळी
 श्रावक थया हता. (५७) अन्यदा तेमथे इटारहवार मुनिओने बांधा—ते महान् गुरु-

નીન્ । સ વંદનેન ગુરુણા સમ્યક્ત્વં જ્ઞાયિકં વધૌ ॥ ૫૮ ॥ સત્તમક્ષિતિ-
યોગ્યાનિ દુઃકૃતાન્યપવર્તયન્ । ચક્રે તૃતીયદ્માર્હાણિ તીર્થકૃન્નામ ચાર્જ-
યત્ ॥ ૫૯ ॥ તથોક્તં-તિથ્યરત્તં સમ્મત-સ્વાહ્યં સત્તમીઙ્ તદ્વ્યાપ્ ।
વંદણપૂર્ણં વિહિણા વદ્ધં ચ દસારસીહેણ ॥ ૬૦ ॥ કૃષ્ણજીવોઽમમાખ્યઃ
સ દ્વાદશો ભવિતા જિનઃ । સુરાસુરનરાધીશ-પ્રણતક્રમપંકજઃ ॥ ૬૧ ॥
વસુદેવહિંદૌ તુ-કપ્હો તદ્વ્યપુઢવીશ્રો ઉવદ્વિત્તા ભારહે વાસે સયદુવારે
નયરે પત્તમંડલિયભાવો પઢવજ્ઞં પઢિવજિય તિથ્યરનામં પવજિત્તા
વૈમાણિય ઉવજિત્તા દુવાલસમો ઇમમનામ તિથ્યરો ભવિસ્તદ્વ ઇત્યુ-
ક્તમિતિ જ્ઞેયં.

બલદેવસ્ય જીવોઽર્હ-ક્ષિપ્કપાયસ્ત્રયોદશઃ । કૃષ્ણાગ્રજઃ કૃષ્ણતીર્થે
સેત્સ્યતીત્યન્ય એવ સઃ ॥ ૬૨ ॥ ‘ભવસિદ્ધિઓ ય ભયવં ? સિદ્ધિસ્તદ્વ ક-
પહતિત્યમિ ’ । ઇત્યાવશ્યકનિર્યુક્તિવચનાત્. શ્રીનેમિચરિત્રેઽપિ ’—
‘ગચ્છંત્યવશ્યં તેઽધસ્તા-ત્ત્વં ગામી વાલુકાપ્રભાં । શ્રુત્વેતિ કૃષ્ણઃ સઘોપિ

વંદનથી તેણે જ્ઞાયિક સમક્ષિત પ્રાપ્ત કર્યું, (૫૮) સાતમી નરક યોગ્ય દુઃકૃતની અપવ-
ર્ષના કરીને ત્રીજી નરક પૃથ્વી યોગ્ય કર્યું અને તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. (૫૯)
કહ્યું છે કે-‘ તીર્થકરત્વ, જ્ઞાયિક સમ્યક્ત્વ અને સાતમીથી ત્રીજી નરકનું આયુ વિધિપૂર્વક
વંદન કરવાથી દશારસિંહ જે કૃષ્ણ તેણે વાધ્યુ. ’ (૬૦) એ કૃષ્ણનો જીવ ચારમા અમમ
નામે તીર્થકર સુર અસુર અને મનુષ્યોના સ્વામીઓએ નમ્યા છે ચરણકમઢ જેમના આ
યશે. (૬૧) શ્રીવસુદેવ હિંદિમાં તો-‘ કૃષ્ણ ત્રીજી નરક પૃથ્વીમાંથી નીકળી, ભરતચેત્રમાં
શતદ્વાર નગરમાં માંડલિકરાજા થઈ, ચારિત્ર લઈ, તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરી વૈમા-
નિક દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ ચારમા અમમ નામે તીર્થકર થશે. ’ એમ કહેલું છે.

બલદેવના જીવ તેરમા નિષ્કપાય નામે તીર્થકર થશે. કૃષ્ણના મોટામાઈ બલમદ્ર
કૃષ્ણના (અમમતીર્થકરના) તીર્થમાં સિદ્ધિપદને પામના છે તેથી તીર્થકરના જીવ બલદેવ
તે ધીજા સમજવા. (૬૨) શ્રી આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં કહ્યું છે કે-‘દે મગવંત ! તે મધ્યસિદ્ધિ
છે?’ ઉત્તર-હા, તે કૃષ્ણના તીર્થમાં સિદ્ધિપદને પામશે. ’ ‘શ્રીદેમચંદ્રાચાર્યકૃત શ્રીનેમિચરિત્રમાં
(દ્વારકાના દાહની કથાને પ્રસંગે દીવા સંવંધી વાત કરતાં તેનો આશય જાણીને પ્રમુખે કહ્યું
કે વાસુદેવો દીવા લઈ શકતા જ નથી.) તેઓ અવરય નીચે (નરકમાં) જ જાય છે, તમે પણ
ત્રીજી વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીમાં જશો. ’ આ પ્રમાણે સાંભળીને તત્કાલ કૃષ્ણ અત્યંત વિપુર (વિદ્વત્).

નિતાંતવિધુરોઽભવત્ ॥૬૩॥ મૂયોઽભ્યધત્ત સર્વજ્ઞો મા વિષીદ જનાર્દન ।
તત ડહૃત્ય મર્ત્યસ્ત્વં ભાવી વૈમાનિકસ્તતઃ ॥ ૬૪ ॥ ઉત્સર્પિण्याં પ્રસ-
ર્પત્યાં શતદ્વારપુરેશિતુઃ । જિતશત્રોઃ સુતોઽર્હસ્ત્વં દ્વાદશો નામતોઽમમઃ
॥ ૬૫ ॥ બ્રહ્મલોકં વલો ગામી મર્ત્યો ભાવી તતશ્ચ્યુતઃ । તતોઽપિ દેવ-
તશ્ચ્યુત્વા ભાવ્યત્ર ભરતે પુમાન્ ॥ ૬૬ ॥ ઉત્સર્પિण्याં પ્રસર્પત્યા-મમમા-
લ્યસ્ય કેશવ । તીર્થનાથસ્ય તે તીર્થે સ મોક્ષમુપયાસ્યતિ ॥ ૬૭ ॥

ભાવી જીવશ્ચ રોહિણ્યા નિષ્પુલાકશ્ચતુર્દશઃ । જિનો વૃજિનહૃદેવ-
નરદેવનતક્રમઃ ॥ ૬૮ ॥

પુરે રાજગૃહેઽધાસી-ત્પ્રસેનજિન્મહીપતેઃ । નાગાલ્યો રથિકસ્તસ્ય
પ્રેયસી સુલસાભિધા ॥ ૬૯ ॥ તયા સુતાર્થી સ્વપતિ-રિંદ્રાદીન્માનયન્
સુરાન્ । અન્યાં પરિણયેત્યુક્તો ન મેનેઽત્યંતતન્મનાઃ ॥ ૭૦ ॥ તસ્યાઃ
સમ્યક્સ્વવિષયાં પ્રશંસાં શક્રનિર્મિતાં । અશ્રદ્ધત્સુરઃ કોઽપિ મુનિરૂપઃ
સમેત્ય તાં ॥ ૭૧ ॥ ડાઘે તવ ગૃહે લજ્જ-પાકં તૈલં યદસ્તિ તત્ । દીયતાં
ભિપજોક્તં મે તતઃ સા મુમુદે મૃશં ॥૭૨॥ આહરંત્યાશ્ચ તત્સૂર્યં ભગ્નં દેવેન

બની ગયા. (૬૩) ઘટલે ફરીને સર્વજ્ઞ પ્રશ્ન કહ્યું કે-‘ હે જનાર્દન ! તમે હેદ ન પામો,
તે નરકમાંથી નીકળીને તમે મનુષ્ય થઈ વૈમાનિક દેવ થશો (૬૪) અને ત્યાંથી ચવીને
આવતી ઉત્સર્પિણીમાં શતદ્વારપુરના રાજા જિતશત્રુના પુત્ર થઈ વારમા અમમ નામે તીર્થકર
થશો. (૬૫) બલમદ્દ મદ્દ દેવલાકમાં જઈ ત્યાંથી ચવી મનુષ્ય થઈ દેવ થશે અને ત્યાં-
થી ચવીને આ ભરતચેત્રમાં પ્રસર્પતી (હવે પછી આવતી) ઉત્સર્પિણીમાં હે કેશવ !
વારમા અમમ નામના તીર્થકરના (તમારા) તીર્થમાં મોઢે જશે. (૬૬-૬૭)

રોહિણીનો જીવ નિષ્પુલાક નામના ચૌદમા તીર્થકર દુઃખનો નાશ કરનારા તથા
નર અને દેવોં નમ્યા છે ચરણકમલ જેના ઇવા થશે. (૬૮)

રાજગૃહનગરમાં પ્રસેનજિતરાજાનો નાગ નામનો રથિક (સારથિ) હતો. તેને સુલસા
નામે સ્ત્રી હતી. (૬૯) પુત્રાર્થી હોવાથી રિંદ્રાદિક દેવોની માનતા કરનારા પોતાના પતિને
તેણીએ ‘ ધીજી સ્ત્રી પરણો ’ એમ કહ્યું, પરંતુ તેનાપર અત્યંતરાગી ઇવા તેણે તે વાત માની
નહી. (૭૦) સમ્યક્ત્વના વિષયમાં તેણીની શક્રે કરેલી પ્રશંસા સાંમઢીને તેને નહીં સદ્-
હતો ઇવો કોઈ દેવ મુનિનું રૂપ કરીને તેની પામે આવ્યો. (૭૧) મુનિરૂપ દેવે કહ્યું-
‘ તમારા પરમાં લજ્જાપાક તેલ છે તે બંધે અને વાપરવાનું કહ્યું છે તેથી આવો. ’ તે સાંમઢી-
ને સુલસા ઘણી હર્ષિત થઈ. (૭૨) પછી તેલ લઈને ઉતાવળે આવતાં તેણીનું માઝન દેવે માંગી

भाजनं । एकं (वं) द्वितीयं तृतीयं नाखिद्यत तथाप्यसौ ॥ ७३ ॥ तत-
स्तुष्टेन देवेन द्वात्रिंशद्गुटिका ददे । आसां प्रभावाद् द्वात्रिंश-द्वितारः
सुतास्तव ॥ ७४ ॥ प्रयोजनेऽहं स्मर्त्तव्य इत्युक्त्वा स तिरोदधौ । सर्वा-
भिरेकः पुत्रोऽस्ति-त्याजहे गुटिकास्तवसौ ॥ ७५ ॥ द्वात्रिंशत्यथ गर्भेषु
कुर्वत्सु जठरव्यथा । स्मृतः स देवश्चक्रे द्राक् स्वास्थ्यं सा सुपुत्रे सुतान्
॥ ७६ ॥ सा चेयं सुलसा पंच-दशोऽर्हन्निर्ममाभिधः । षोडशो रेवती-
जीव-श्चित्रगुप्तो भविष्यति ॥ ७७ ॥ तथाहि—

गोशालमुक्तया तेजो-लेख्यया ऋशितांगकः । अन्येद्युर्मेढिकग्रामे
श्रीवीरः समवासरत् ॥ ७८ ॥ अभूत्सलोहितं वर्च-स्ततो वार्त्ता जने-
भवत् । गोशालकतपस्तेजो-दग्धोऽर्हन्मृत्युमप्यति ॥ ७९ ॥ तत् श्रुत्वा
सिंहनामान-मनगारं महारवैः । रुदंतं प्रभुराहूये-त्येवं स्माह कृपानिधिः
॥ ८० ॥ त्वया किं खिद्यते नाहं मरिष्याम्यधुना भुवि । विहृत्याब्दान्
पंचदशा-ध्यर्द्धान् गन्तास्मि निर्वृति ॥ ८१ ॥ किं च त्वं गच्छ नगरे

नाख्युं । एम बीजुं श्रीजुं भाजन पण भागी नाख्युं तो पण ते जरा पण खेद न पामी.
(७३) तेथी तुष्टमान थयेला देवे तेने ३२ गुटिका आपी अने कष्टुं के- ' आ गुटिकाना
प्रभावधी तमने ३२ पुत्रो थशे. (७४) वळी काह काम पडे तो मने संभारजो. ' एम
कहीने ते देव अद्वय थयो. पळी 'आ वधी गुटिका एक साये खावावडे (पत्रीश लक्षयो)
एक पुत्र थाओ ' एम विचारी ते वधी गुटिकाओ खाह गह. (७५) एटले तेना गर्भमां ३२
जीवो उत्पन्न थया. तेटला गर्भधी जठरमां बहु व्यथा थवाने लीधे ते देवने संभार्यो. तेथे
तरत ज स्वस्थता करी. अनुक्रमे ३२ पुत्रो जन्म्या. (७६) ते सुलसानो जीव पंदरमा निर्म्मम
नाम सीर्थेकर थशे. रेवतीनो जीव चित्रगुप्त नामे सोळमा तीर्थेकर थशे. (७७) तेनी
हकीकत आ प्रमाणे—

गोशाले मूकली तेजोलेखयाधी दुर्बळ शरीरवाळा थयेला वीरप्रभु अन्यदा मेढिक
ग्रामे समवसर्था. (७८) प्रभुने पुंटे लोही पडवा मांडथुं तेथी लोकोमां वार्त्ता थवा लागी
के- ' गोशालाना तपवेजधी दग्ध थयेला अरिहंत मृत्यु पामशे. ' (७९) ते सामळीने
मोटे स्वरे रुदन करवा सिंह नामना अणगारने पोतानी पामे बोलावीने कृपानिधि प्रसूए
आ प्रमाणे कष्टुं (८०) के- ' तूं शामाटे खेद पामे छे ? हूं हमया मरण पामवानो नधी.
हजु पृथ्वीपर साढापंदर वर्ष विचरीने पळी मोघे जवानो छूं. (८१) तेम धर्ता तूं

रेवतिश्राविकाग्रहे । द्वे कुष्मांडफले ये च मदर्थं संस्कृते तथा ॥ ८२ ॥
 ताभ्यां नार्थः किंतु बीज-पूरपाकः कृतस्तथा । स्वकृते तं च निर्दोष-
 मेषणीयं समाहर ॥ ८३ ॥ ततश्च मुनिना तेन याचिता रेवती मुदा ।
 कृतार्थं मन्यमाना स्वं ददौ तस्मै तदौषधं ॥ ८४ ॥ भगवानपि नीराग-
 मनास्तदुदरेऽचिपत् । तत्त्वणात्क्षीणरोगोऽभू-त्संघः सर्वश्च पिप्रिये
 ॥ ८५ ॥ अर्जितानेकसुकृत-संचया रेवती तु सा । षोडशस्तीर्थकृन्नावी
 चित्रगुप्तोऽभिधानतः ॥ ८६ ॥

गवालिलीवः समाधि-भावी सप्तदशो जिनः । संवराख्योऽष्टादशोऽ-
 र्हन् भावी जीवश्च गार्गलेः ॥ ८७ ॥ एकोनविंशतितमो जीवो द्वीपायनस्य
 च । यशोधराख्यस्तीर्थेशो भविता भवितारकः ॥ ८८ ॥ जिनोऽथ विंशतितमः
 कर्णजीवो भविष्यति । जीवोऽर्हन्मारदस्यैक-विंशो मल्लजिनेश्वरः ॥ ८९ ॥

विद्याधरः श्रावकोऽभू-त्परिव्राजवडाभिधः । सोऽन्यदा देशनां
 श्रुत्वा वर्द्धमानजिनेशितुः ॥ ९० ॥ गच्छन् राजगृहं चंपा-नगर्याः
 प्रभुणोदितः । सुलसाया मम क्षेम-किंवदंतीं निरूपयेः ॥ ९१ ॥ इति

आ नगरमां रेवति श्राविकाने त्यां जा. तेणे वे कोळाना फळ मारे अर्थे मंस्कारित कर्पा छे,
 (८२) तेतुं प्रयोजन नथी, परंतु तेणे बीजोरापाक पोताने माटे करेलो छे ते निर्दोष ने
 एषणीय छे ते लक्ष आव. (८३) पक्षी सिंहमुनिए हर्षवडे त्यां जहने रेवती पासे बीजो-
 रापाकनी याचना करी, एटले पोताना आत्माने कृतार्थ मानती एवी तेणीए ते औषध
 तेमने आप्पुं. (८४) नीराग मनवाळा भगवंते तेने उदरमां क्षेपयुं तेथी तत्त्वण रोग
 रहित थई गया, एटले सर्व संघ घणो हार्पित थयो. (८५) अनेक प्रकारना सुकृतनो
 संचय करीने ते रेवती चित्रगुप्त नामना सोळमा तीर्थकर यशे. (८६)

गवालीनो जीव समाधि नामना सचरमा प्रभु यशे अने गार्गलीनो जीव संवर
 नामे अटारमा जिन यशे. (८७) द्वीपायननो जीव यशोधर नामे ओगणीशमा तीर्थ-
 कर भव्यजीवोने तारनार यशे. (८८) कर्णनो जीव बीशमा विजय नामे प्रभु यशे,
 नारदनो जीव एकवीशमा मल्ल नामे जिनेश्वर यशे. (८९)

अंषड नामे परिव्राजक अनेक विद्याओने पारण करनार अन्यदा वर्द्धमान प्रभुनी
 देशना सामळीने थावक थयो. (९०) तेने चंपानगरीथी राजगृहे जतां प्रभुए कथुं के-
 'सुलसाने मारा सुप्रशाताना समाचार कहेजे.' (९१) इति स्थानांगष्टौ, कोइ जग्याए

स्थानांगवृत्तौ. कचिद्धर्मलाभमवीवददिति श्रूयते. अंबडोऽचितयस्पुण्य-
वतीयं सुलसा सती । संदेशं संदिशत्येवं यस्यै श्रीत्रिजगद्गुरुः ॥ ९२ ॥
करोम्यस्याः परीक्षां च गुणस्तस्याः क ईदृशः । ध्यात्वेति गत्वा ते-
नोचे परिवाद्भवेपधारिणा ॥ ९३ ॥ भक्त्या मे भोजनं देहि धर्मस्ते
भविता महान् । ततो जगाद् सा शुद्ध-सम्यक्त्वैकदृढाशया ॥ ९४ ॥
प्रदत्ते भोजने येभ्यो धर्मः संजायते महान् । विदिता एव ते आतः
साधवो विजितेन्द्रियाः ॥ ९५ ॥ सौतरिक्षे ततः पद्मा-सनासीनो जनान्
बहून् । विस्मापयामास मास-तपस्वीति जनार्चितः ॥ ९६ ॥ लोकः
पप्रच्छ भगवं-स्तपःपारणयानया । पावयिष्यसि कं धन्यं स ग्राह सुलसा-
मिति ॥ ९७ ॥ दिप्या तव एहे भाग्यै-स्तपस्वी पारयिष्यति । सुलसो-
क्ता जनैरुचे किं नः पाखंडिकैरिति ॥ ९८ ॥ अंबडोऽपि तदाकर्ण्य-
चितययुक्तमादिशत् । संदेशं जिनराजोऽस्यै यस्याः सम्यक्त्वमीदृशं
॥ ९९ ॥ ततः परिवृतः पौरै-रुपेत्य सुलसाएहे । एनां प्रोक्तासंसंदेशः

धर्मलाम कहैवानुं कहुं एम संभळाय छे. ते सांभळी अंबड विचारवा लाग्यो के-
'आ सुलसा सती खरेखरी पुण्यवान् जणाय छे के जेने श्री त्रिजगद्गुरु आवां संदेशो कहैव-
रावे छे, (९२) तो हवे हुं तेनी परीक्षा करुं के तेना एवा कपा गुण छे ।' एम विचारी
तेणे परिवाजकना वेपमां तेने त्यां जहने कहुं के- (९३) ' भक्तिपूर्वक मने भोजन आप,
तने मोटो धर्म यशो. ' ते सांभळीने तेणे शुद्ध सम्यक्त्वना अद्वितीय दृढ आशयधी कहुं
(९४) के- ' हे आत्मा ! जेपने भोजन देवाधी महान् पुण्य थाय ते दो विजितेन्द्रिय
एवा साधुभो ज प्रसिद्ध छे. ' (९५) त्पारपल्ली त्याधी नीकळीने अंबड
अंतरिक्षमां पपासन वाळीने अधर रही घणा जनोने विस्मय पमादतो हवो. लोको तेने
मास तपस्वी मानीने पूजता हवा. (९६) लोकोए तेने पूछ्युं के- ' हे भगवंत ! आ
तमारा तपना पारखावडे तमे कोने पवित्र करशो ? ' ते बोन्वो के- ' सुलसाने ' (९७)
त्पारे लोकोए सुलसाने कहुं के- ' तारा भाग्यधी तारे धरे आ तपस्वी पारणुं करशे. ' तपारे
सुलसा बोली के- ' मारे पाखंडीवडे शुं ? ' (९८) अंबडे ते सांभळीने विचार्युं के- ' जिन-
खरे जेनुं समक्ष आधुं (निर्मळ ने दृढ) छे तेने संदेश कहैवराण्यो छे ते युक्त
छे. ' (९९) आम विचारीने पल्ली पुजवनीधी परिवर्धो सधो ते सुलसाने धरे गयो अने

પ્રશંસાંસ મુદુર્મુદુઃ ॥ ૪૦૦ ॥ ભવિષ્યત્યંબહઃ સોઽયં દ્વાવિંશો દેવતીર્થકૃત્ ।
ત્રયોવિંશોઽનંતવીર્યો જીવો દ્વારમદસ્ય સઃ ॥ ૧ ॥ યસ્ત્વંબહો મહાવિદેહે
સેત્સ્યન્નોપપાતિકેઽભિહિતઃ સોઽન્ય એવ સંભાવ્યતે इति સ્થાનાંગવૃત્તૌ.

ચતુર્વિંશઃ સ્વાતિજીવો ભદ્રકૃન્નામ તીર્થકૃત્ । ભવિષ્યતિ ચતુર્થાર-સ્યાદૌ
શ્રીવૃષભોપમઃ ॥ ૨ ॥ અયં ભાવિજિનનામક્રમઃ શ્રીવીરચરિત્રોધૃતપદ્યદીવા-
લીકલ્પાનુસારેણ. શ્રીજિનપ્રભસૂરિકૃતપ્રાકૃતગદ્યદીવાલીકલ્પાભિપ્રાય-
સ્ત્વેવં-તદ્ગ્રામો ઉદાહીજીવો સુપાસો, ચડત્યો પોટિલજીવો સયંપમો, પં-
ચમો દઢાડજીવો સઘ્વાણુભૂઈ, છટ્ટો કત્તિયજીવો દેવસુઓ, સત્તમો સંઘ-
જીવો ઉદગ્રો, અટ્ટમો આણંદજીવો પેઢાલો, નવમો સુનંદજીવો પુટિલો,
દસમો સયગજીવો સયકિત્તી, ઇગારસમો દેવઈજીવો મુણિસુવ્વઓ, વાર-
સમો કળહજીવો અમમો, તેરસમો સચ્ચઈજીવો નિક્કસાઓ, ચડદસમો
ઘલદેવજીવો નિપ્પુલાઓ, પંદરસમો સુલસાજીવો નિસ્મમો, સોલસમો
રોહિણીજીવો ચિત્તગુત્તો, કેઈ અણંતિ કક્કિપુત્તો સિત્તુંજો ઉદ્ધારં કરિતા

પ્રમુખ કહેલ સંદેશ કહી વારંવાર તેની પ્રશંસા કરી. (૪૦૦) તે અંબહ આ વાલીશમા
દેવ નામના તીર્થકર થશે. ત્રેવીશમા અનંતવીર્ય નામના તીર્થકર દ્વારમદનો જીવ
થશે. (૧) જે અંબહ મહાવિદેહમાં સિદ્ધિપદ પામશે એમ ઔપપાતિક સૂત્રમાં કહેલ છે
તે જીવો અંબહ સંગવે છે. इति સ્થાનાંગવૃત્તૌ.

ચોવીશમા અદ્રકૃત નામના તીર્થકર સ્વાતિના જીવ થશે. તે ઉત્સર્પિણીના ચોથા
આરાની આદિમાં પ્રપમદેવની જેવા થશે. (૨)

આ માલી જિનોનો નામક્રમ શ્રીવીરચરિત્રમાંથી ઉદ્ધરેલ પદ્યબંધ દિવાલીકલ્પને અનુ-
મારે લખેલ છે. શ્રીજિનપ્રભસૂરિકૃત પ્રાકૃત ગદ્ય દીવાલીકલ્પમાં તો આ પ્રમાણે કહેલ છે-
ત્રીજા ઉદાહના જીવ સુપાસ, ચોથા પોટિલના જીવ સ્વયંપ્રમ, પાંચમા દઢાપુના જીવ સર્વા-
નુભૂતિ, છઠ્ઠા કાર્તિકના જીવ દેવસુત, સાતમા શંઘના જીવ ઉદય, આઠમા આનંદના
જીવ પેઢાઢ, નવમા સુનંદના જીવ પુટિલ, દશમા શતકના જીવ શતકીર્તિ, અગ્રમા
દેવકીના જીવ મુનિસુવ્રત, વારમા કૃષ્ણના જીવ અમમ, તેરમા સત્યકીના જીવ નિષ્કાપ,
ચૌદમા ઘલદેવના જીવ નિપ્પુલાક, પંદરમા સુલસાના જીવ નિર્મમ, સોલ્લમા રોહિણીના
જીવ ચિત્રગુપ્ત. કોઈ કહે છે કે-કલંકીના પુત્ર શત્રુંઘ્યપર ઉદ્ધાર કરી જિનમવનોવહે
મંદિત પૃથ્વી કરીને તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરી સ્વર્ગે જઈ ચિત્રગુપ્ત જિનવર થશે. અહીં

जिणभवणमंडियं पुहविं काउं अज्जियतित्थयरनामो सग्गं गंतुं चित्त-
गुत्तो जिणवरो होही. इत्थं यं बहुसुयमयं पमाणं. सत्तरसमो रेवईजीवो
समाही, अट्टारसमो सयलजीवो संवरो, तेवीसइमो अरजीवो अणंतवि-
रिओ, चउवीसइमो बुद्धजीवो भइंकरो. उक्तशेषाः प्राग्वत्.

अत्र तृतीयो य उदायी उक्तः, स तु स्थानांगसूत्रोक्तवीरशासननि-
वृद्धतीर्थकृन्नामनवजीवांतःपाती कोणिकपुत्रः, यः कोणिकेऽपक्रांते पाड-
लिपुत्रं नगरं न्यवीविशत्, यश्च स्वभवने पर्वदिनेषु सद्गुरुन्नाहूय परम-
संविज्ञः पौषधाद्यन्वतिष्ठत्, एकदा च देशनिर्घाटितरिपुराजपुत्रेण द्वादश-
वार्षिकद्रव्यसाधुना अभव्येन पौषधिकः कंकायः कर्त्तिकया कंठकर्त्तनेन
विनाशितः सोऽयमिति.

समवायांगसूत्रे तु—महापउमे १ सुरादेवे २ सुपासे य ३ सयंपभे ४ ।
सव्वाणुभूति ५ अरहा दिवगुत्ते ६ जिणुत्तमे ॥ १ ॥ उदए ७ पेढाल-
पुत्ते य ८ पोटिले ९ सतएति य १० । मुणिसुव्वते य अरहा ११ सव्व-
भावविदु जिणे ॥ २ ॥ अममे १२ णिक्कसाए य १३ णिप्पुलाए य १४

बहुश्रुत कहे ते प्रमाण. सतरमा रेवतीना जीव समाधि, अट्टारमा सयलना जीव संवर,
त्रेवीशमा अरना जीव अनंतवीर्य अने चोवीशमा बुद्धना जीव मद्रंकर. पाकीना प्रथम
कक्षा प्रमाणे जाणवा.

अहीं त्रीजा जे उदायी कक्षा ते स्थानांग सूत्रमां कहेला वीरप्रभुना शासनमां नव
जीवोए तीर्थंकर नामकर्म बांध्युं छे तेमांना कोणिकना पुत्र समजवा. जेणे कोणिक मरण
पाम्ये सते पाटलिपुत्र नगर वसान्युं. जे पोताना भुवनमां पर्वदिवसे सद्गुरुने षोलावीने
परम संविज्ञ एवो पौषध लइने रहेतो हतो. एकदा तेव्ये देशमांथी काढी मूकेला शशु
राजाना पुत्रे—बार वर्ष सुधी द्रव्यसाधुपणे रहेला अभव्ये कंकलोहनी छरीवडे पौषधिक
एवा तेमने कंठ कापवावडे मारी नाख्या हता ते आ उदायी समजवा.

श्री समवायांगसूत्रमां तो—महापद्म १, सुरादेव २, सुपाय ३, स्वयंप्रभ ४, सर्वानुभूति
५, देवगुप्त ६, उदय ७, पेढालपुत्र ८, पोटिल ९, शतक १०, मुनिसुप्रव ११, सर्व भावने
जाणनार अमम १२, निष्कपाय १३, निष्पुलाक १४, निर्मम १५, चित्रगुप्त १६, ममाधि

નિમ્મમે ૧૫ । ચિત્તગુત્તે ૧૬ સમાહી ય ૧૭ આગમેસ્તાણ હોસ્કર્ક ૥ ૩ ॥
 સંવરે ૧૮ અણિશ્રદ્ધી ય ૧૯ વિજણ ૨૦ વિમલેતિ ય ૨૧ । દેવોવવાણ
 ૨૨ અરહા અણંતવિરિણ ૨૩ ભદ્રેતિ ય ૨૪ ॥ ૪ ॥ इति नाम-
 क्रमो दृश्यते.

તેમાં પૂર્વભવનામાન્યપિ તત્રૈવેત્યં દૃશ્યંતે.—સેણિશ્ર ૧ સુપાસ ૨ ઉદણ
 ૩ પોટિલ ૪ અણગાર તહ દઢાક ૫ અ । કત્તિશ્ર ૬ સંખેશ્ર ૭ તહા
 નંદ ૮ સુનંદે ૯ અ સયણ અ ૧૦ ॥૧॥ વોધવ્વા દેવર્ક ચેવ ૧૧ સત્ત્વહ
 ૧૨ તહ વાસુદેવ ૧૩ બલદેવે ૧૪ । રોહિણી ૧૫ સુલસા ૧૬ ચેવ તત્તો યલુ
 રેવતી ૧૭ ચેવ ॥ ૨ ॥ તત્તો હવહ સયાલી ૧૮ વોધવ્વે યલુ તહા
 મયાલી ય ૧૯ । દીવાપણે અ ૨૦ કળહો ૨૧ તત્તો યલુ નારણ ચેવ ૨૨
 ॥ ૩ ॥ અંબહે અ ૨૩ તહા સાહ—બુદ્ધે અ ૨૪ હોહ વોધવ્વે । ઉસ્સપ્પિણિ
 આગમેસ્તાણ તિથયરાણં તુ પુઠ્ઠભવા ॥ ૪ ॥ इति, प्रवनसारोद्धा-
 रेऽप्येवं दृश्यते.

કિં ચાત્ર વાસુદેવજીવચ્ચયોદશજિનઃ પ્રોક્તઃ, અંતકૃત્સૂત્રે તુ દ્વાદશ-
 સ્તદુક્તં—આગમેસ્તાણ ઉસ્સપ્પિણીણ પુઠ્ઠેસુ જણવપ્પસુ સતતદુવારે નયરે
 વારસમો અમમો જ્ઞામ અરહા ભવિસ્સહિત્તિ. અત્ર દ્વાદશતીર્થકરોત્પત્તિઃ

૧૭, સંવર ૧૮, અનિયદ્ધિ ૧૯, વિજય ૨૦, વિમલ ૨૧, દેવોપપાત ૨૨, અનંતધીર્ય ૨૩,
 ને મદ્ર ૨૪ એ જાવતી ચોવીશીમાં થનાર પ્રમુખના નામ છે (૪) આવા નામનો ક્રમ દેખાય છે.

તેમના પૂર્વભવના નામ તેમાં જ આ પ્રમાણે કહ્યા છે.—૧ થેણિક, ૨ સુપાર્થ, ૩ ઉદય,
 ૪ પોટિલ અણગાર, ૫ દઢાક, ૬ કાર્ત્તિક, ૭ શંખ, ૮ નંદ, ૯ સુનંદ, ૧૦ શતક, ૧૧ દેવકી,
 ૧૨ સત્યકી, ૧૩ વાસુદેવ (કૃષ્ણ), ૧૪ બલદેવ, ૧૫ રોહિણી, ૧૬ સુલસા, ૧૭ રેવતી, ૧૮
 શતાલી, ૧૯ મયાલી, ૨૦ દ્વીપાયન, ૨૧ કૃષ્ણ, ૨૨ નારદ, ૨૩ અંબહ અને ૨૪ સ્વાતિ
 બુદ્ધ—આ પ્રમાણે આગામી ચોવીશીમાં થનારા તીર્થકરોના પૂર્વભવના નામો જાણવા (૪)
 પ્રવચનસારોદ્ધારમાં પણ એ જ પ્રમાણે દેખાય છે.

અહીં વાસુદેવનો જીવ તેરમા તીર્થકર કહ્યા છે. અંતકૃત્સૂત્રમાં તો વારમા કહ્યા છે.
 તે આ પ્રમાણે—‘ આગામી ઉત્સર્પિણીમાં પૃથક્કુ જનપદમાં શતદ્વાર નગરમાં વારમા અમમ
 નામે તીર્થકર થશે. ’ અહીં વારમા તીર્થકરની ઉત્પત્તિ ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા આરાના કાંશ્ક

૧ થનાર તીર્થકરોના નામમાં અમમ નામ ૧૨ મા પ્રમુખ સમવાયાંગમાં જ છે અને પૂર્વ-
 ભવના નામમાં કૃષ્ણનું નામ સેર્યું તેમાં જ કહ્યું છે.

સાધિકપોઢશાઽધિવ્યતિક્રમે સ્યાત્, વિમલજિનસ્થાનીયત્વાત્તસ્ય, હ્યાંશ્ચ કાલો નારકભવાદૈશ્વતુર્ભિર્ભવૈઃ પૂર્વોક્તૈઃ સુપૂરઃ સ્યાત્, ત્રયોદશજિનસ્તુ વાસુપૂજ્યસ્થાનીયઃ, તદુત્પત્તિસ્તુ સાધિકપદ્ત્વાર્શિશદઽધિવ્યતિક્રમે તાવાન્ કાલસ્તુ પૂર્વોક્તૈર્ભવૈર્દુષ્પૂરો વાસુદેવજીવસ્યેતિ ધ્યેયં. અત્ર ચૈતેપાં પદ્માણાં વિસંવાદે વહુશ્રુતાઃ સર્વવિદો વા પ્રમાણમિતિ જ્ઞેયં.

યે ચ નોક્તા વ્યતિકરા જિનાનાં ભાવિનામિહ । કેચિત્તેઽત્યંતવિ-
દિતાઃ કેચિન્નાવિદિતા इति ॥ ૩ ॥

દીર્ઘદંતો ૧ ગૂઢદંતઃ ૨ શુદ્ધદંતસ્તૃતીયકઃ ૩ । શ્રીદંત ૪ શ્રીભૂતિ
૫ સોમાઃ ૬ પદ્મઃ ૭ સતમચ્ચક્રમૃત્ ॥ ૪ ॥ મહાપદ્મશ્ચ ૮ શમશ્ચ ૯ ચક્રી
ચ વિમલાભિધઃ ૧૦ । વિમલવાહનો ૧૧ રિષ્ટો ૧૨ ભાવિનશ્ચક્રવર્ત્તિનઃ
૧૫॥ इति पद्यदीवालीकल्पकालसप्ततिकयोः, किंतु दीवालीकल्पे श्रीदंत-
स्थाने श्रीचंद्रो दृश्यते. पूर्वोक्तप्राकृतदीवालीकल्पे तु अष्टमो नायको
नवमो महापद्म उक्तः, शेषाः प्राग्वत्. समवायांगे तु—भरहे य १ दीहदंते
य २ गूढदंते य ३ शुद्धदंते य ४ । सिरिगुप्ते य ५ सिरिभूर्ई ६ सिरि-
सोमे य ७ सत्तमे ॥ १ ॥ पउमे य ८ महापउमे ९ विमलवाहणे

અધિક સોઢ સાગરોપમ વ્યતિક્રમે થાય છે, કારણ કે તે વિમલનાથ તીર્થંકરના સ્થાનકે છે. ઇટલો કાઠ નારકમવ વિગેરે ચાર ભવ પૂર્વે કદા પ્રમાણે થાય ત્યારે પૂરો થાય છે. તેરમા જિનેશ્વર તો વાસુપૂજ્યને સ્થાને ગણાય. તેમની ઉત્પત્તિ તો સાધિક ૪૬ સાગરોપમ વ્યતિ-
ક્રમે થાય. તેટલો કાઠ તો પૂર્વે કદા પ્રમાણે વાસુદેવના ચાર ભવથી પણ પૂર્ણ થઈ શકે નહીં
એમ જાણવું. અહીં ૯ પદ્મોના વિસંવાદમાં વહુશ્રુત અથવા સર્વજ્ઞ કહે તે પ્રમાણ જાણવું.

માવી જિનવરોના પૂર્વે ભવના વ્યતિકરો જે અહીં નથી કદા તેમાં કેટલાક ઘડુ
પ્રસિદ્ધ અને કેટલાક અપ્રસિદ્ધ હોવાથી કહેલ નથી, એમ જાણવું (૩)

હવે માવી ચક્રવર્તીના નામો કહે છે. ૧ દીર્ઘદંત, ૨ ગૂઢદંત, ૩ શુદ્ધદંત, ૪ શ્રીદંત,
૫ શ્રીભૂતિ, ૬ સોમ, ૭ પદ્મ, ૮ મહાપદ્મ, ૯ શમ, ૧૦ વિમલ, ૧૧ વિમલવાહન અને
૧૨ રિષ્ટ (૪-૫) આ પ્રમાણે ૯૫ દીવાલીકલ્પ ને કાઠમત્તતિકામાં કહેલ છે, પરંતુ
દીવાલીકલ્પમાં શ્રીદંતને સ્થાને શ્રીચંદ્ર દેખાય છે. પૂર્વોક્ત પ્રાકૃત દીવાલીકલ્પમાં તો
આઠમા નાયક ને નરમા મહાપદ્મ કદા છે;—શાક્તીના પૂર્વ પ્રમાણે કહેલ છે. શ્રીસમવાયાંગમાં
તો કદા છે કે—૧ મરત, ૨ દીર્ઘદંત, ૩ ગૂઢદંત, ૪ શુદ્ધદંત, ૫ શ્રીગુપ્ત, ૬ શ્રીભૂતિ,

१० विपुलवाहणे ११ चेव । रिट्टे १२ वारसमे वुत्ते आगमेस्ताण
होखत्ति ॥ २ ॥

नंदिश्च १ नंदिमित्रश्च २ तथा सुंदरवाहुकः ३ । महाबाहु ४ रति-
चलो ५ महाचल ६ चलाभिधौ ७ ॥ १ ॥ द्विपृष्ठश्च ८ त्रिपृष्ठश्च ९ वासु-
देवा अमी नव । उत्सर्पिण्यां भविष्यत्यां भविष्यन्ति महर्द्धिकाः ॥ १ ॥
इति पद्यदीवालीकल्पकालसप्ततिकयोः, प्राकृतदीवालीकल्पे तु-सुंदरवा-
हुरित्यत्र सुंदरो बाहुश्चेति द्वावुक्तौ, त्रिपृष्ठश्च नोक्त इति, शेषं प्राग्वदिति.
नंदे य १ नंदिमित्ते य २ दीहबाहु ४ तहा महाबाहु ४ । अतिचल ५
महच्चले ६ चलभदे य ७ सत्तमे ॥ १ ॥ वुविट्टू य ८ तिविट्टू य ९ आग-
मिस्ताण विण्णुणो । इति समवायांगे.

रामा चलो १ वैजयंतो २-अजितो ३ धर्मश्च ४ सुप्रभः ५ । सुदर्शनः
६ स्यादानंदो ७ नंदनः ८ पद्य ९ इत्यपि ॥ १ ॥ इति प्रागुक्तग्रंथयोः.
प्राकृतदीवालीकल्पे तु-आयो वैजयंतो नवमः संकर्षणाख्यः, शेषं
प्राग्वत्. जयंत १ विजय २ भदे ३ सत्पभेय ४ सुदंसणे ५ । आणंदे ६
णंद ७ पउमे ८ संकरिसणे य ९ अपच्छिमे ॥ १ ॥ इति तु समवायांगे.

७ श्रीसोम, ८ पद्य ९ महापद्य, १० विमलवाहन, ११ विपुलवाहन अने १२ रिट्ट आ
प्रमाणे (चक्रवर्तीश्री) आगामी काले यशे. (१-२)

१ नंदि, २ नंदिमित्र, ३ सुंदरबाहु, ४ महाबाहु, ५ रतिचल, ६ महाचल, ७ चल, ८
द्विपृष्ठ, ९ त्रिपृष्ठ-आ प्रमाणे नव वासुदेव महर्द्धिक आवती उत्सर्पिणीमां यशे. (१-२) आ
प्रमाणे पद्य दीवालीकल्प ने कालसप्ततिकामां कहुं छे. प्राकृत दीवालीकल्पमां तो
सुंदरबाहुनी जग्याए सुंदर ने बाहु एम ये कहा छे अने त्रिपृष्ठ कहा नथी. ते सिवाय
उपर प्रमाणे कहेल छे. श्री समवायांगसूत्रमां १ नंद, २ नंदिमित्र, ३ दीर्घबाहु, ४ महा-
बाहु, ५ अतिचल, ६ महाचल, ७ चलभद्र, ८ द्विपृष्ठ ने ९ त्रिपृष्ठ-आ प्रमाणे आगामी
विण्णुना नामो कहा छे.

यलदेव १ चल, २ वैजयंत, ३ अजित, ४ धर्म, ५ सुप्रभ, ६ सुदर्शन, ७ आनंद, ८
नंदन अने ९ पद्य (१). आ प्रमाणे पूर्वे कहेला ये ग्रंथमां नव चलदेवना नामो कहा छे.
प्राकृत दीवालीकल्पमां तो पहिला वैजयंत ने नवमा संकर्षण नामना कहा छे. बाकी पूर्वे
प्रमाणे कहेल छे. श्रीसमवायांगमां १ जयंत, २ विजय, ३ यद्र, ४ सुप्रभ, ५ सुदर्शन, ६
आनंद, ७ नंद, ८ पद्य अने छेला ९ संकर्षण-आ प्रमाणे नव चलदेवना नामो कहा छे.

तिलको १ लोहजंघश्च २ वज्रजंघश्च ३ केसरी४ । बलि ५ प्रह्लादना-
मानौ ६ तथा स्यादपराजितः ७॥९॥ भीमः ८ सुग्रीव ९ इति च भाविनः
प्रतिकेशवाः । इहापि समवायांगे बलिर्नास्ति. सप्तमो भीमोऽष्टमो
महाभीमश्चेति दृश्यते.

उत्सर्पिण्यां भविष्यंतः शलाकापुरुषा अमी ॥ १० ॥ एकपट्टिर्भा-
विनोऽमी अरकेऽत्र तृतीयके । शलाकापुरुषौ च द्वौ चतुर्थेऽरे
भविष्यतः ॥ ११ ॥

अथ प्रकृतं—सिद्धे जिने चतुर्विंशे चक्रिणि द्वादशे मृते । संख्येय-
पूर्वलक्षाणि धर्मनीती प्रवत्स्यतः ॥ १२ ॥ यदुक्तं प्रवचनसारोद्घारे—
उत्सर्पिणि अंतिमजिण तित्थं सिरिसहनाहपज्जाया । संखिजा जाव-
इया तावयमाणं धुवं भविही ॥ १ ॥ इह तीर्थप्रवृत्तिकालमानमिदमुक्तं,
नीतिरपि पंचमारकपर्यंत इव धर्म आवदेव स्थास्यतीति संभाव्यते.

क्रमात्कालानुभावेन स्वल्पस्वल्पकपायकाः । नापराधं करिष्यन्ति
मनुष्या भद्रकाशयाः ॥ १३ ॥ शास्तागोऽपि प्रयोद्यन्ते न सौम्या दंड-

१ तिलक, २ लोहजंघ, ३ वज्रजंघ, ४ केसरी, ५ बलि, ६ प्रह्लाद, ७ अपराजित,
८ भीम अने ९ सुग्रीव—आ प्रमाणे मावी प्रतिवासुदेवना नामो जाणवा. आमां पण
समवायांगमां बलि नधी अने सातमा भीम ने आठमा महाभीम कहेले छे.

आ प्रमाणे उत्सर्पिणीमां शलाकापुरुषो (६३) यशे. (१०) तेमां ६१ ग्रीवा
आरामो यशे. अने ये चोपा आरामो यशे. (११)

हवे प्रकृत वहे छे—चोवीसमा जिनेश्वर सिद्ध धया पल्ली अने बारमा चक्रवर्ती मृत्यु
पाम्या पल्ली संख्याता लाख पूर्व सुधी धर्म अने नीति प्रवर्तशे. (१२) थी प्रवचनसारोद्घारमां
कथुं छे के—‘उत्सर्पिणीना छेळा तीर्थकर के जेम्हो श्री ऋषमदेव जेवा यवाना छे तेमनुं तीर्थ
संख्याता पूर्वो सुधी ध्रुवपणे प्रवर्तशे ’ (१) अही तीर्थप्रवृत्तिनुं आ काळमान कथुं छे.
नीति पण अवसर्पिणीमां पांचमा आरामा प्राप्त सुधी प्रवर्तती इती तेम उत्सर्पिणीमां पण
ज्यां सुधी धर्म प्रवर्तशे त्यां सुधी नीति पण रहेशे एम संभवे छे.

हवे त्यारपल्ली अनुक्रमे काळना अनुमावधी ओझा ओळा कपायवाळा अने मद्रक
माशयवाळा मनुष्यो यशे. तेम्हो अपराध करशे नहीं (१३) शास्ता (शिषा करनार)नुं

मुत्त्वणं । अभावादपराधानां नापि दंडप्रयोजनं ॥ १४ ॥ तेषामल्पापरा-
धानां दंडनीतिप्रवर्त्तकाः । चक्रिवंश्याः कुलकराः क्रमाच्चिः पंच भाविनः
॥ १५ ॥ तेषां हाकारमाकार-धिकारा दंडनीतयः । पंचानां प्रथमानां
स्यु-स्तिस्रो मन्वन्नुसारतः ॥ १६ ॥ द्वितीयानां च द्वे नीतयौ स्याताम-
त्यविवर्जिते । तृतीयानां च पंचानां हाकार एव केवलं ॥ १७ ॥ एवं
कुलकरोष्वेपु व्यतिक्रान्तेषु कालतः । जनाः सर्वेऽहमिद्वत्त्वं प्रपत्स्यन्ते पराऽ-
वशाः ॥ १८ ॥ स्वत एव प्रवर्त्तते ते न्यायेष्वेव मानवाः । न ते शासितु-
मर्हन्ति तेषां शास्ता न कश्चन ॥ १९ ॥

एवं चात्रावसर्पिणीप्रानिलोम्यौचित्येनोत्सर्पिणीषु चतुर्थारकस्यादौ
चतुर्विंशतितमजिननिर्वाणानन्तरं पंचदश कुलकरा उक्ताः, परमेतन्निर्णेतुं
न शक्यते यदुत्सर्पिण्यां द्वितीयारकपर्यन्ते कुलकरा भवन्ति उत चतु-
र्थारकस्यादौ भवन्ति ? यत एष निर्णयो ह्यनन्तरभविष्यदुत्सर्पिण्यनुसारेण
कर्तुं शक्यते, भविष्यदुत्सर्पिण्यां च कुलकरानाश्रित्य शास्त्रे भूयान् विसं-

प्रयोजन पण रहेशे नहीं, कारण के सौम्य मनुष्यने काई आकरो दंड करी शकातौ
नथी. एटले अपराधोनो ज अभाव धवाधी दंड करवानुं प्रयोजन रहेशे नहीं. (१४)
तेमने अल्प अपराधवाळाने दंडनीतिना प्रवर्तक (दंड आपनारा) छेछा चक्रवर्तीना वंशज
त्रण बार पांच एटले पंदर कुलकरो थशे. (१५) तेषांना पहेला पांचना वखतमां हाकार,
माकार ने धिकार ए त्रणे प्रकारनी दंडनीति अपराधना प्रमाणमां प्रवर्तशे. (१६)
बीजा पांच कुलकरोना वखतमां छेछीं श्रीजी (धिकार) नीति सिषायनी पे नीति प्रवर्तशे
अने श्रीजा पांच कुलकरोना वखतमां पहेली हाकार नामनी एक ज नीति प्रवर्तशे. (१७)
ए प्रमाणे ए (१८) कुलकरो काळना क्रमे व्यतीत थये सते काळस्वभावथी सर्वे जनो
अहमिद्वत्त्व प्राप्त करशे के जेमां परवशपणुं बीलकुल नथी. (१८) ते मनुष्यो स्वतः ज
न्यायमां प्रवृत्ति करे छे. तेथो शासन करवाने योग्य ज होता नथी, तेथी तेना शास्ता
पण कोई होता नथी. (१९)

ए प्रमाणे अहीं अवसर्पिणीना प्रतिलोमना उचितपण्थाथी उत्सर्पिणीना चोथा आ-
रानी आदिमां चोवींशमा तीर्थकरना निर्वाण पछी पंदर कुलकरो कथा छे, पण एनो
निर्णय करी शकाय तेम नथी के उत्सर्पिणीमां बीजा आराने पर्यन्ते कुलकरो थाय छे
के चोथा आरानी आदिमां थाय छे ? कारण के आ वातनो निर्णय अनन्तर धनारी उत्स-
र्पिणीने अनुसार करी शकाय छे, परंतु माथी उत्सर्पिणीमां कुलकरोने आधीने घणो

वादो दृश्यते. तथाहि—कालसप्ततिकादीपालिकाकल्पादिषु च द्वितीयार-
कपर्यंत विमलवाहनादयः सप्त कुलकरा उक्ताः, स्थानांगे तु सप्तमे
स्थानके सप्त कुलकरा उक्ताः, तत्र सुमतिनामापि नोक्तं, दशमे तु सीमं-
करादयो दशोक्तास्तत्र सुमतिनामोक्तं परं प्राप्ते न. समवायांगे तु सप्त
तथैव, दश तु विमलवाहनादयः सुमतिपर्यन्ता उक्ताः । स्थानांगनवमस्था-
नके च सुमतिपुत्रत्वेन पद्मनाभात्पत्तिरुक्ता, तथा जंबूद्वीपप्रज्ञप्तिस्मृतौ च
द्वितीयारके कुलकरा मूलत एव नोक्ताः, चतुर्थारके तु एकस्मिन् पक्षे
मूलतो नोक्ताः, पक्षांतरे च पंचदशोक्तास्तथाहि—जाव ओसप्पिणीए प-
च्छिमे तिभागे वत्तव्वया सा भाणियव्वा कुलगरवज्जा उसभसामिवज्जा.
अस्से पढांत तीसे णं समाए पढमे तिभाए इमं पण्णरस कुलगरा समुप्प-
ज्जिस्संति, तं जहा—सुमइ जाव उसभे सेसं तं चेव । दंडनीईओ पडिल्लो-
माओ णेयव्वायो. अत्र च ऋषभनामा कुलकरो न तु ऋषभस्वामिनामा
तीर्थकृदिति तद्वृत्तौ. एवं च कुलकरानाश्रित्य दुष्पमाकालानुभावाद्वाचना-
भेदजनितेषु उत्सर्पिणीकालभाविकुलकराणां भिन्नभिन्ननामताव्यस्तना-

विसंवाद शास्त्रमां देखाय छे. ते चत्तावे छे—काळसप्ततिका ने दीगाळीकल्प विगेरेमां बीजा
आराने पर्यंते विमलवाहनादि सात कुलकरो थरो एम कहुं छे. ठाणांगजीना सातमा
ठाणामां पण सात कुलकरो कदा छे तेमां सुमतिनुं नाम ज नथी. तेना ज दशमा
ठाणामां सीमंकरादिक दश कुलकरो कदा छे तेमां सुमतिनुं नाम कहुं छे, पण ते छेन्हुं
कहु नथी. समवायांगमां सात ते प्रमाणे ज कदा छे अने दश तो विमलवाहनथी
सुमतिपर्यंत कदा छे, तथा स्थानांगना नवमा स्थानमां सुमति कुलकरना पुत्र तरीके
पद्मनामनी उत्पत्ति कही छे. तथा श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्ति सूत्रमां बीजा आरामां कुलकरो मूळथी ज
कदा नथी. चोथे आरे एक पचे मूळथी कदा नथी अने पक्षांतरे पंदर कदा छे. ते आ प्रमाणे—
'अवसर्पिणीमां बीजा आराने पाछला श्रीजे मागे जे वक्तव्यता कही छे ते कुलकरने वर्जने तथा
ऋषभदेवने वर्जने पाकीनी अही कहेवी. बीजा कहे छे ते—ते चोया आराना पहिला बीजा
भागमा पंदर कुलकरो उपजशे. ते आ प्रमाणे—सुमति यावत् ऋषभ; नाकी पक्षां नामो ते ज
प्रमाणे जाणवा. दंडनीति प्रतिलोमपणे जाणवी. अही ऋषभ नामना कुलकर (सुदा) ममजवा.
ऋषभस्वामी नामना तीर्थकर न समजवा. एम तेनी वृत्तिमां कहुं छे. आ प्रमाणे कुलकरोने
आभीने दुष्पमा काळना अनुभावधी वाचनभेदजनित उत्सर्पिणी काळ भावी कुलकरोनी

मतान्यूनधिकनामताभिन्नारकभाविताभिधायकेषु शास्त्रवाक्येषु सत्सु तत्त्वं सर्वविद्वेद्यमिति ज्ञेयं.

अथ प्रकृतं—क्रमेणात्यंतसारस्या—द्व्युच्छिन्ने पावके सति । अग्निप-
कान्नाशनादि—स्थितिर्विच्छेदस्यतेऽखिला ॥ २० ॥ क्रीडिष्यन्ति यथेच्छं ते
प्रादुर्भूतैरनुक्रमात् । कल्पद्रुमैर्दशविधैः पूर्यमाणमनोरथाः ॥ २१ ॥ पंच-
चापशतोत्तुंगाः स्युर्नित्यमशनार्थिनः । उत्कर्षतः पूर्वकोट्या—युपोऽत्र
प्रथमं जनाः ॥ २२ ॥ एकपल्योपमोत्कृष्टा—युपः क्रोशोच्चभूधनाः । चतु-
र्थभक्ते भोक्तारः पर्यते ते च भाविनः ॥ २३ ॥ प्रवर्द्धमानपर्याये पूर्णे
तुर्येऽरके क्रमात् । सुपमा नाम सुखकृत् पंचमारः प्रवेक्ष्यति ॥ २४ ॥
एकक्रोशोच्छ्रिता एक—पल्योपमपरायुपः । तत्रैकाहंताराहारा भाविनः
प्रथमं जनाः ॥ २५ ॥ द्विक्रोशोच्चाश्च पर्यते द्विपल्यपरमायुपः । पष्ठभक्त-
कृताहारा भविष्यन्ति नरोत्तमाः ॥ २६ ॥ अरके पंचमे पूर्णं—ऽथैवं पर्याय-
वृद्धितः । पष्ठोऽरकोऽथ सुपम—सुपमाख्यः प्रवेक्ष्यति ॥ २७ ॥ द्विक्रोशतुं-

भिन्न भिन्न नामता, व्यस्त नामता, न्यूनाधिक नामता तेम जं भिन्नारक भाविताना
अभिधायक शास्त्रवाक्यो सते तेनुं तत्त्वं सर्वविद्व-वेद्य समजगुं.

हवे प्रस्तुत कह छे—अनुक्रमे अत्यंत सारस्यपणार्थी अग्नि व्युच्छिन्न थये सते अग्निधी
पकवेतुं अन्न खावा विगरेनी सर्व स्थिति विच्छेद जशे. (२०) अने मनुष्यो तेमना मनो-
रथने पूरनारा दश प्रकारना कल्पवृक्षो अनुक्रमे प्रादुर्भाव पामवाधी यथेच्छ क्रीडा करशे.
(२१) ते आराना प्रारंभमां पांचमो धनुष्य उंचा शरीरवाळा, दररोज भोजनना अर्थी
अने करोड पूर्वना उत्कृष्ट आयुष्यवाळा मनुष्यो थशे. (२२) अने ते आराने अंत एक
पल्योपमना उत्कृष्ट आयुष्यवाळा एक गाउ उंचा शरीरवाळा अने एकांतरे भोजन करनारा
मनुष्यो थशे. (२३) आ प्रमाणे प्रवर्धमान पर्यायवाळो चोथो आरो पूर्ण थये सते
अनुक्रमे सुखने करनार पांचमो सुपमा नामनो आरो प्रवेश करशे. (२४) तेना प्रारं-
भमां मनुष्यो एक क्रोश उंचा शरीरवाळा एक पल्योपमना उत्कृष्ट आयुवाळा ते एकांतर
आहार करनारा थशे. (२५) ए आराने प्रांते बे गाउ उंचा शरीरवाळा, बे पल्योपमना
उत्कृष्ट आयुवाळा ने बे दिवसने आंतरे आहार करनारा उत्तम मनुष्यो थशे. (२६) ए
प्रमाणे पर्यायनी वृद्धिधी पांचमो आरो पूर्ण थये सते सुपमसुपमा नामनो छट्ठा आरो
प्रवेश करशे. (२७) तेना प्रारंभमां बे गाउ उंचा शरीरवाळा, बे पल्योपमना उत्कृष्ट

गाश्वात्रादौ द्विपल्योत्कृष्टजीविताः । द्विदिनांतरभोक्तारो भाविनो भुवि
युग्मिनः ॥ २८ ॥ अते क्रोशत्रयोत्तुंगा—स्त्रिपल्यपरमायुषः । भवितारो
युगलिन—स्त्रिदिनांतरभोजिनः ॥ २९ ॥ उत्कृष्टं ह्यरकप्रांते युग्मिनामु-
च्छ्रयादिकं । तेभ्यः पूर्वेषां तु तेषां किंचिदूनमेव तत् ॥ ३० ॥ एवं
पंशुलिकादीनां वृद्धिरप्युह्यतां स्वयं । कल्पवृक्षादिभावानां पर्यायाणां च
भूयसां ॥ ३१ ॥ एवं पूर्णे कालचक्रे पुनरप्यवसर्पिणी । पुनरुत्सर्पिणी-
त्येवं कालचक्रं पुनः पुनः ॥ ३२ ॥

उन्नमच्च विनमच्च संततं, पारिणामिकगुणेन संगतं ।

चक्रमेतदसकृद्विवर्त्तयन्, कीर्तनीव भुवि कालवालकः ॥ ३३ ॥

विश्वाश्चर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकैर्द्रातिप—

द्राजश्रीतनयोऽतनिष्ट विनयः श्रीतेजपालात्मजः ।

काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगत्तत्त्वप्रदीपोपमे

सर्गः प्रापदशेषतां परिमितेश्चरुश्चतुस्त्रिंशता ॥ ३४ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे चतुस्त्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः । श्रीरस्तु ॥

आयुवाळा ने वे दिवसने आंतरे भोजन करनारा युगलिक मनुष्यो पृथ्वीपर थशे. (२८) ते
आराने अंते त्रय गाउ उंचा शरीरवाळा, त्रय पल्योपमना उत्कृष्ट आयुवाळा अने त्रय
दिवसने आंतरे भोजन करनारा युगलिको थशे. (२९) आ आराने प्रांते युगलिकोना
शरीरनुं उंचपणुं विगेरे उत्कृष्ट थशे. तेनी पूर्वेंतुं ते ज आरानुं शरीर, आयु विगेरे कांइक
कांइक ओहू ओहू जाणवुं. (३०) ए प्रमाणे पांसळी विगेरेनी वृद्धि तेम ज कल्पवृक्षादि
भावोतुं अनेक प्रकारना पर्यायोतुं वृद्धिपणुं स्वयमेव समजवुं. (३१) ए प्रमाणे काळचक्र
पूर्ण थये सत्ते फरीने त्रय अवसर्पिणी ने उत्सर्पिणी तेम ज पुनः पुनः काळचक्र समजवा (३२)

पारिणामिक गुणे करीने संगत, उन्नम्र ने विनम्र एम सतत प्रवर्ततुं काळचक्र वारंवार
फरतुं सतुं पृथ्वीपर ते काळरूपी वाळक क्रीडा करतुं होय एम जणाय छे. (३३)

विश्वने आश्चर्य उत्पन्न करनार छे कीर्ति जेमनी एवा कीर्तिविजय वाचकैर्द्रना शिष्य
अने राजश्री तथा तेजपालना पुत्र विनये जे आ काव्य रच्युं छे ते आ निश्चित एवा
जगत्तत्त्वने बताववाने प्रदीप समान काव्यमां चारु एवा चोत्रीशनी संख्यान परिमाण-
वाळो एटले चोत्रीशमो सर्ग संपूर्ण थयो. (३४)

इति श्रीलोकप्रकाशे चतुस्त्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः.

१ वसर्पिणीना चोथा आराने अंते युगलिकोना शरीरमा पांसळी ६४, पांचमा आराने
अंते १२८ अने दहा आराने अंते २९६ समजवी.

अथ पंचत्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

स्यात्पुद्गलપરાવર્ત્તઃ કાલચક્રૈરનંતકૈઃ । દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવ-ભેદાત્સ
ચ ચતુર્વિધઃ ॥ ૧ ॥ એકૈકશ્ચ ભવેદ્ દ્વેષા સૂક્ષ્મવાદરભેદતઃ । અષ્ટાના-
મપ્યથૈતેષાં સ્વરૂપં કિંચિદુચ્યતે ॥ ૨ ॥

ઔદારિકવૈક્રિયાંગા-હારકતૈઃજસોચિતાઃ । ભાષોચ્છવાસમનઃકર્મ-
યોગ્યાશ્ચેત્યષ્ટ વર્ગણાઃ ॥ ૩ ॥ સજાતીયપુદ્ગલાનાં સમૂહો વર્ગણોચ્યતે ।
મૌલિકાનાં મિથસ્તુલ્ય-ગુણાનામિવ રાશયઃ ॥ ૪ ॥ કુચિકર્ણો યથા
નાના-વર્ણાસંખ્યેયથેનુકઃ । ચક્રે ગર્વાં સર્વર્ણાનાં સમુદાયાન્ પૃથક્ પૃથક્
॥ ૫ ॥ તથાકૃતે ચાભૂવંસ્તાઃ સુજ્ઞાનાઃ સુગ્રહા યથા । તથા તીર્થકરો-
દિષ્ટાઃ પુદ્ગલવર્ગણા અપિ ॥ ૬ ॥ તથાહિ-एकाकिनः संति लोके येऽनंताः
પરમાણવઃ । एकाकित्वेन तुल्यानां तेषामेकात्र वर्गणा ॥ ७ ॥ द्व्यणुका-
नामनंतानां द्वितीया वर्गणा भवेत् । त्र्यणुकानामनंतानां तृतीया किल

सर्ग ३५ मो.

અનંતા કાલચક્રોથી એક પુદ્ગલપરાવર્તન થાય. તે પુદ્ગલ પરાવર્તન દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર,
કાલ ને ભાવ એમ ચાર પ્રકારનું છે. (૧) તે દરેક થે પ્રકારે છે. સૂક્ષ્મ ને વાદર-એ રીતે
કુલ આઠ પ્રકારના પુદ્ગલપરાવર્તનનું સ્વરૂપ કાંઈક કહે છે. (૨)

ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ, ભાષા, ઉચ્છવાસ, મન અને કર્મને યોગ્ય ઘડી
આઠ પ્રકારની વર્ગણાઓ છે. (૩) પરસ્પર એતાદિ તુલ્ય ગુણવાળા સજાતીય પુદ્ગલોનો
સમૂહ તે (તુલ્યગુણવાળા) મોતીઓની રાશિની જેમ વર્ગણા કહેવાય છે. (૪) કુચિ-
કર્ણ નામનો શેઠ જેમ જુદા જુદા વર્ણવાળી અસંખ્યાત ગાયોના સમૂહમાંથી એક સરખા
વર્ણવાળી ગાયોના સમૂહને પૃથક્ પૃથક્ રાखतो हतो (૫) તેમ કરવાથી તે ગાયો તેને જેમ
સુઝાત અને સુગ્રહ થતી હતી તેમ તીર્થકરકથિત પુદ્ગલ વર્ગણાઓ પણ સારી રીતે સમજી
શકાય તેથી અને સારી રીતે ગ્રહણ કરી શકાય તેવી થાય છે. (૬) તેની વિશેષ સ્પષ્ટતા
કરે છે-एकाकी (છુટા) એવા જે અનંત પરમાણુઓ લોકને ઘિપે છે તે एकाकीपणे
तुल्य होवाથી તેની અહીં એક વર્ગણા સમજવી. (૭) જે અણુવાળા અનંતા (સ્કંધો)ની
બીજી વર્ગણા, ત્રણ પરમાણુવાળા અનંતા સ્કંધોની ત્રીજી વર્ગણા (૮) ઘડી રીતે દ્વિમ-

वर्गणा ॥ ८ ॥ यावदेवमनंतानां गण्यप्रदेशशालिनां । स्कंधानां वर्गणा
गण्या द्व्यणुकत्वादिजातिभिः ॥ ९ ॥ असंख्येयप्रदेशानां-मप्येकैकाणु-
वृद्धितः । असंख्येया वर्गणाः स्युः प्राग्वजातिविवक्षया ॥ १० ॥ तथानं-
ताणुजातानां स्कंधानामपि वर्गणाः । भवंत्येकैकाणुवृद्ध्या-ऽनंता इति
जिनैः स्मृतं ॥ ११ ॥ अत्यल्पाणुमयत्वेन स्थूलत्वादखिला अपि । ग्रहे
नापांति जीवानां ग्रहणानुचिता इति ॥ १२ ॥

अथोल्लंघ्याखिला एताः सिद्धान्तंशसंमितैः । अभव्येभ्योऽनंतगुणैः
परमाणुभिरुद्गतैः ॥ १३ ॥ स्कंधैर्याः स्युः समारब्धा वर्गणा विस्त्रसावशात् ।
जघन्या ग्रहणार्हाः स्यु-स्ताः किलौदारिकोचिताः ॥ १४ ॥ आभ्यश्चै-
कैकाणुवृद्धा मध्यमा ग्रहणोचिताः । तावद् ज्ञेया यावदौदा-रिकार्होत्कृष्ट-
वर्गणाः ॥ १५ ॥ उत्कृष्टौदारिकार्हाभ्य-श्चैकेनाप्यणुनाधिकाः । भवंति
पुनरप्यौदा-रिकानर्हा जघन्यतः ॥ १६ ॥ ततश्चैकैकाणुवृद्धा अनर्हा मध्यमा
बुधैः । तावद् ज्ञेया पुनर्याव-दुत्कृष्टाः स्युरनर्हकाः ॥ १७ ॥ एता बहुणु-

णुकत्वादि जातिवडे यावत् गण्य (संख्याता) परमाणुओवाळा अनंता स्कंधोनी संख्याती
वर्गणाओ जाणवी. (९) ते करता एकेक परमाणु वषता असंख्याता असंख्याता पर-
माणुओना अनंता अनंता स्कंधोनी पूर्वनी जेम जातिनी विवक्षाए असंख्याती वर्गणा
जाणवी. (१०) ते करता एकेक परमाणु वषता अनंता अनंता परमाणुओना स्कंधोनी
अनंती अनंती वर्गणाओ जातिपथे पण अनंती जाणवी एम थीजिनेश्वरे कष्टं छे. (११)
ए वधी अत्यल्प परमाणुओवाळा अने स्थूल (अवगाहनावाळी) होवाधी जीवोने ग्रहण
करवाने अनुचित होवार्थी ग्रहणमा आवती नथी. (१२)

हवे ते वधीने उल्लंघीने सिद्धने अनंतमे भागे ने अभव्यधी अनंतगुणा परमाणु-
ओधी बनेला स्कंधोवडे विस्त्रसा परिणामे (स्वभावे) बनेली वर्गणाओ औदारिक शरीर
योग्य जघन्य ग्रहण प्रायोग्य जाणवी. (१३-१४) ए वर्गणाओ करता एकेक परमाणुओए
वषता स्कंधोवाळी वर्गणाओ मध्यम ग्रहण योग्य त्या सुधी जाणवी के ज्या सुधी औदा-
रिक उत्कृष्ट ग्रहण प्रायोग्य वर्गणा थाय. (१५) उत्कृष्ट औदारिक ग्रहण प्रायोग्य
वर्गणाधी एक प्रदेश वषती परमाणुओवाळी अनंती औदारिकने अपोग्य एवी जघन्य
वर्गणा जाणवी. (१६) त्पारपछी एकेक अणुए वषती औदारिक अपोग्य मध्यम वर्गणाओ
पुषजोए त्या सुधी जाणवी के यावत् उत्कृष्ट औदारिक अनर्ह (अपोग्य) वर्गणा थाय.

નિષ્પન્ન—સ્વાત્સૂક્ષ્માઃ પરિણામતઃ । તેત ઔદારિકાનર્હાઃ સ્થૂલસ્કંધોદ્ભવં
 હિ તત્ ॥ ૧૮ ॥ યથા યથાણુભૂયસ્ત્વં પરિણામસ્તથા તથા । સ્કંધેષુ
 સૂક્ષ્મઃ સ્યાત્તેષા—મલ્પત્વે સ્થૂલમિપ્યતે ॥ ૧૯ ॥ ઔદારિકાપેક્ષયૈવ
 કિલૈતાઃ પ્રચુરાણુકાઃ । સ્યુઃ સૂક્ષ્મપરિણામાશ્ચ વૈક્રિયાપેક્ષયા પુનઃ
 ॥ ૨૦ ॥ સ્વલ્પાણુજાતસ્વાત્સૂક્ષ્મ—પરિણામા અમૂસ્તતઃ । વૈક્રિયાનુચિતાઃ
 સૂક્ષ્મ—સ્કંધોત્થં પ્રાચ્યતો હિ તત્ ॥ ૨૧ ॥

ઉત્કૃષ્ટૌદારિકાનર્હા યાસ્તા એકાણુનાધિકાઃ । જઘન્યા વૈક્રિયાર્હાઃ
 સ્યુ—સ્તતો દ્વ્યાઘણુભિર્યુતાઃ ॥ ૨૨ ॥ મધ્યમા વૈક્રિયાર્હાઃ સ્યુ—સ્તદર્હો-
 ત્કૃષ્ટકાવધિ । જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ટા વૈક્રિયાનુચિતાસ્તતઃ ॥ ૨૩ ॥ વૈક્રિ-
 યાપેક્ષયા ભૂયો—ડણુકાઃ સૂક્ષ્મા અમૂઃ કિલ । આહારકાપેક્ષયા ચ
 સ્થૂલાઃ સ્તોકાણુકા इति ॥ ૨૪ ॥ એવમગ્રેડપિ ભાવ્યં.

(૧૭) એ વર્ગનાઓ વધુ અણુઓથી નિષ્પન્ન થયેલી હોવાથી સ્વભાવે જ સૂક્ષ્મ પરિણા-
 મવાળી હોય છે તેથી તે ઔદારિક શરીરને અગ્રહણ પ્રાપ્તિય છે. કેમકે ઔદારિક શરીર
 સ્થૂલ સ્કંધોથી ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૮) જેમ જેમ પરમાણુઓનું વધારેપણું થાય છે
 તેમ તેમ સ્કંધોને વિષે પરિણામ સૂક્ષ્મ થાય છે અને જેમ જેમ પરમાણુઓ ઓછા હોય છે
 તેમ તેમ પરિણામ સ્થૂલ હોય છે. (૧૯) આ વર્ગનાઓ ઔદારિકને આશ્રયીને જ પ્રચુર
 અણુઓવાળી અને સૂક્ષ્મ પરિણામવાળી હોય છે અને વૈક્રિયની અપેક્ષા તો સ્વરૂપ પર-
 માણુઓથી ઉત્પન્ન થયેલી હોવાથી સ્થૂલ પરિણામવાળી હોય છે તેથી તે વૈક્રિયને અનુ-
 ચિત (ગ્રહણને અયોગ્ય) હોય છે; કેમકે તે વૈક્રિય શરીર પૂર્વના ઔદારિક કરતાં વધારે
 સૂક્ષ્મ સ્કંધોથી ઉત્પન્ન થયેલું હોય છે. (૨૦-૨૧)

ઔદારિકને અયોગ્ય એવી ઉત્કૃષ્ટ વર્ગના કરતાં એક અણુવહે આધિક તે જઘન્ય
 વૈક્રિયને ગ્રહણ યોગ્ય વર્ગના સમજવી. તેમાં જે આદિ અણુઓયુક્ત થયાથી મધ્યમ વૈક્રિય
 યોગ્ય વર્ગનાઓ થાય છે. તે વૈક્રિય યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ વર્ગના સુધી સમજવી. ત્યારપછી
 વૈક્રિયને અયોગ્ય એવી જઘન્ય, મધ્યમ ને ઉત્કૃષ્ટ વર્ગનાઓ જાણવી; (૨૨-૨૩) કેમકે
 તે વૈક્રિયની અપેક્ષા વધારે અણુઓવાળી અને સૂક્ષ્મ પરિણામવાળી છે; તથા આહારકની
 અપેક્ષા તે સ્થૂલ પરિણામવાળી અને ઓછા અણુઓવાળી હોય છે. (૨૪) એ
 પ્રમાણે આગલ પળ સમજવું.

जघन्यमध्यमोत्कृष्टा—स्तत आहारकोचिताः । तदनर्हास्ततस्त्रेधा
ततश्च तैजसोचिताः ॥ २५ ॥ ततस्तथैव त्रिविधा—स्तैजसानुचितास्ततः ।
त्रेधा भाषोचिता भाषा—नुचिताश्च ततस्त्रिधा ॥ २६ ॥ आनप्राणोचिता-
स्त्रेधा तदनर्हास्ततस्त्रिधा । मनोऽर्हास्तदनर्हाश्च त्रिविधाः स्युस्ततः
क्रमात् ॥ २७ ॥ जघन्यमध्यमोत्कृष्टाः कर्मणामुचितास्ततः । भवंति वर्ग-
णास्त्रेधा त्रिभिः कर्म प्रजायते ॥ २८ ॥ इतोऽप्यूर्ध्वं ध्रुवाचित्ता—दयो याः
सन्ति वर्गणाः । नार्थाभावात्ता इहोक्ताः प्रोक्तास्त्वावश्यादिषु ॥ २९ ॥
तदर्थिना च ते ग्रंथा भावनीयाः सवृत्तयः । क्षेत्रावगाहाद्युक्तानां वर्गणा-
नामथोच्यते ॥ ३० ॥

एता यथोत्तरं सूक्ष्मा ज्ञेया बह्वणुका अपि । प्रथमौदारिकानर्ह—व-
र्गणायाः प्रभृत्यथ ॥ ३१ ॥ सर्वा अप्यंगुलासंख्य—भागमात्रावगाहनाः ।
यथोत्तरं च सूक्ष्मत्वा—स्त ऊनो नो विभाव्यतां ॥ ३२ ॥ औदारिकोचिता
यावत् क्षेत्रं स्पृशति वर्गणा । तदनर्हा ततो न्यूनं भाव्या इत्यखिला अपि

त्यारपद्धी आहारकने उचित जघन्य, मध्यम ने उत्कृष्ट वर्गणा जाणवी. त्यार-
पद्धी तेने अयोग्य त्रण प्रकारनी जाणवी. त्यारपद्धी तैजसने उचित त्रण प्रकारनी जा-
णवी. (२५) पद्धी तैजसने अनुचित त्रण प्रकारनी जाणवी. पद्धी त्रण प्रकारनी भाषाने
उचित, पद्धी त्रण प्रकारनी भाषाने अनुचित, (२६) पद्धी त्रण प्रकारनी आनप्राण
(श्वाभ्यास) ने उचित, पद्धी त्रण प्रकारनी आनप्राणने अनुचित, पद्धी त्रण प्रकारनी
मनने उचित, पद्धी त्रण प्रकारनी मनने अनुचित एम अनुक्रमे जाणवुं. (२७) पद्धी
जघन्य, मध्यम ने उत्कृष्ट त्रण प्रकारनी कर्मणने उचित वर्गणाओ जाणवीके जेथी कर्म-
बंध थाय छे अर्थात् जे कर्मबंध करवामां उपयोगी थाय छे. (२८) एनी पद्धी बीजी ध्रुव
अचिच्चादिक वर्गणाओ छे, पण ते अहीं जरुरनी न होवाथी कही नथी. आवरपक्षादि-
कर्मां ते फहली छे. (२९) तेना अर्थीओए ते ग्रंथो वृत्तिसहित बांध्या. हवे उपर कहेली
वर्गणाओनो क्षेत्रावगाह विगरे कहे छे. (३०)

ए वर्गणाओ यथोत्तर बहु परमाणुओवाळी छतां सूक्ष्म अवगाहवाळी जाणवी. तेमां
प्रथम औदारिक अनर्ह वर्गणाओथी मांडीने वधी वर्गणाओ अंगुलना अमंख्यातमा
भागनी अवगाहनावाळी जाणवी. ए अवगाहनातुं उचरोचर सूक्ष्मपणुं होमाथी ते अंगुलनो
असंख्यातमो माग ऊन ऊन जाणवो. (३१-३२) औदारिकोचितवर्गणा जेटला
क्षेत्रने अवगाहे (स्पृशे) छे ते करतां तेने अनर्ह एवी त्यारपद्धीनी वर्गणा न्यूनक्षेत्रने

॥ ૩૩ ॥ ઔદારિકવૈક્રિયાયં—તરાલેષ્વત્ર વર્ગણાઃ । ઉક્તા એકૈકાણુ-
 ઘ્વ્યા—નર્હા યા ઉભયોરપિ ॥ ૩૪ ॥ તાશ્ચ સિદ્ધાનામનંત—તમભાગેન
 સંમિતાઃ । અભવ્યેભ્યોઽનંતગુણા માનતઃ પરિકીર્તિતાઃ ॥ ૩૫ ॥ ઔદા-
 રિકાદ્યપ્રકસ્ય જઘન્યા ગ્રહણોચિતાઃ । ઉક્તા યા વર્ગણાસ્તાભ્ય ઉત્કૃષ્ટા
 ગ્રહણોચિતાઃ ॥ ૩૬ ॥ સ્વસ્વાનંતતમે ભાગે યાવંતઃ પરમાણુવઃ । એકૈક-
 વૃદ્ધૈસ્તાવન્નિ—રધિકાઃ સ્યુઃ કિલાણુભિઃ ॥ ૩૭ ॥ અત એવાંતરાલે સ્યુ-
 ર્જઘન્યોત્કૃષ્ટયોસ્તયોઃ । અનંતા વર્ગણા મધ્યા એકૈકાણુવિશેષિતાઃ ॥ ૩૮ ॥
 સર્વાઃ પરિણમંત્યેતા વર્ગણા વિસ્તસાવશાત્ । યથાસ્વમુપયુજ્યંતે તતશ્ચૌ-
 દારિકાદિપુ ॥ ૩૯ ॥ અયોગ્યાઃ સ્યુઃ પુનર્યોગ્યાઃ યોગ્યાઃ પુનરયોગ્યાઃ—
 પરિણામપરાવર્ત્તા—દ્વિવર્ત્તંતે હિ વર્ગણાઃ ॥ ૪૦ ॥

સ્પર્શે છે એમ ઉત્તરોત્તર બધી વર્ગણાઓ માટે સમજવું. (૩૩) અહીં ઔદારિક ને વૈક્રિ-
 યાદિના અંતરાલે જે વર્ગણાઓ એકેક અણુપ વધતી અને અનેને અયોગ્ય કહી છે (૩૪)
 તે વર્ગણાઓ સિદ્ધને અનંતમે ભાગે અને અભવ્યોથી અનંતગુણી માનતી કહેલી છે. (૩૫)
 ઔદારિકાદિ આઠ પ્રકારમાં જઘન્ય ગ્રહણોચિત જે વર્ગણાઓ કહી છે તે કરતાં ઉત્કૃષ્ટ
 ગ્રહણોચિતવર્ગણાઓ પોતપોતાને અનંતમે ભાગે જેટલા પરમાણુઓ આવે તેટલા પરમા-
 ણુઓ પૈકી એક એક વધારીપ તેટલા પરમાણુઓવડે અધિક હોય છે. (૩૬-૩૭) આથી
 કરીને જ તે જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટની વચ્ચેની એક એક પરમાણુવડે વધતી મધ્યમ વર્ગણાઓ
 અનંતી થાય છે. (૩૮) એ વધી વર્ગણાઓ વિસ્તસાવશે જ પરિણમે છે અને તેથી ઔદા-
 રિકાદિકને વિષે યથાયોગ્યપણે જોડાય છે. (૩૯) પ્રથમ અયોગ્યા, પછી યોગ્યા, યોગ્યા
 પછી પાછી અયોગ્યા હોય છે અને તે વર્ગણાઓ પરિણામના પરિવર્તનપણાથી પરાવ-
 ર્ત્તપણાને પામે છે (પલટાય છે). (૪૦)

ગ્રહણ અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણાઓનો ક્રમ.

સર્વાગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા.

૧ ઔદારિક ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા.

જઘન્ય—મધ્યમ—ઉત્કૃષ્ટ.

૨ ઔદારિક અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા.

જઘન્ય—મધ્યમ—ઉત્કૃષ્ટ.

૩ વૈક્રિય ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા.

જઘન્ય—મધ્યમ—ઉત્કૃષ્ટ.

૪ વૈક્રિય અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા.

જઘન્ય—મધ્યમ—ઉત્કૃષ્ટ.

૫ આહારક ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા.

જઘન્ય—મધ્યમ—ઉત્કૃષ્ટ.

૬ આહારક અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા.

જઘન્ય—મધ્યમ—ઉત્કૃષ્ટ.

७ तैजस ग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.	१२ आनपाण अग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.
८ तैजस अग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.	१३ मन ग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.
९ भाषा ग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.	१४ मन अग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.
१० भाषा अग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.	१५ कर्मण ग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.
११ आनपाण ग्रहण प्रायोग्य वर्गणा. जघन्य-मध्यम-उत्कृष्ट.	ध्रुव अचिच्चादि वर्गणाश्चो.

औदारिकप्रभृतयएताश्चाहारकावधि । अष्टस्पर्शाः पंचवर्णा-रसा गंधद्वया
न्विताः ॥ ४१ ॥ एकवर्णरसगंधः स्याद् द्विस्पर्शश्च यद्यपि । परमाणु-
स्तथाप्येते समुदायव्यपेक्षया ॥ ४२ ॥ तैजसाद्या वर्गणा अ-प्येवं
वर्णादिभिः स्मृताः । स्पर्शतस्तु चतुःस्पर्शा-स्तेषां मृदुलघुध्रुवौ ॥ ४३ ॥
अन्यौ द्वौ च स्निग्ध शीतौ स्निग्धोष्णौ वा प्रकीर्त्तितौ । रूक्षोष्णौ
रूक्षशीतौ वा विज्ञैर्वैद्यौ यथागमं ॥ ४४ ॥ अयं पंचसंग्रहवृत्तिशतकवृहट्टी-
काद्यभिप्रायः, कर्मप्रकृतिप्रज्ञप्त्याद्यभिप्रायेण त्वेतासु स्निग्धोष्णरूक्षशी-
तरूपमेव स्पर्शचतुष्टयं स्यान्नान्यदिति.

तेमां औदारिकथी आहारक सुधीनी वर्गणाश्चो अष्टस्पर्शा, पंचवर्णा पंचरसवाळी, ने वे
गंधवाळी होय छे. (४१) जो के परमाणुओ तो एक वर्ण, एक रस, एक गंध ने वे स्पर्शवाळा
होय छे, परंतु आठ स्पर्शादिक जे कहल छे ते समुदायनी (स्कंधनी) अपेक्षाए कहल छे.
(४२) तैजसादि वर्गणा पण ए ज रीते (अथमनी त्रय प्रकारनी वर्गणा प्रमाणे) वर्ण, गंध,
रसवडे (पांच वर्ण, पांच रस, वे गंधवाळी) होय छे, परंतु स्पर्शनी चार स्पर्शवाळी होय
छे. तेमां मृदु अने लघु ए वे स्पर्श ध्रुवण्ये (निरंतर) होय छे अने बीजा वे स्निग्ध ने
शीत अथवा स्निग्ध ने उष्ण होय छे एम कहल छे अथवा तो रूक्ष ने उष्ण के रूक्ष ने शीत
ए वे होय छे. एम विज्ञ पुरुषोए आगमना कथनधी समजबुं. (४३-४४) आ पंचसंग्रहवृत्ति,
शतकवृहट्टीका विगेरेने अभिप्राय छे. कर्मप्रकृति अने प्रज्ञप्ति विगेरेना अभिप्राये तो ए
वर्गणाओमां स्निग्ध, उष्ण, रूक्ष ने शीत ए चार स्पर्श ज होय छे; बीजा होता नथी.

सर्वलोकगतान् सर्वा-नणूनेकोऽसुमानिहः । औदारिकादिसत्क-
त्वेन स्वीकृत्य मुंचति ॥ ४५ ॥ कालेन यावता काल-स्तावानुक्तो जिने-
श्वरैः । द्रव्यतः पुद्गलपरा-वर्त्तो बादर आगमे ॥ ४६ ॥ आहारकांगभा-
वेन स्वीकृत्योरसर्जनं पुनः । न संभवेत्समाणूनां मितवारं हि तद्भवेत्
॥ ४७ ॥ सप्तानामथ चौदारि-कादीनां मध्यतः पुनः । भावेनैकेनैव
चौदा-रिकांगत्वादिनासुमान् ॥ ४८ ॥ सर्वान् परिणमय्याणू-नेक एव
विमुंचति । कालेन यावता तावान् द्रव्यतः सूक्ष्म इष्यते ॥ ४९ ॥

सर्वस्य लोकाकाशस्य प्रवेशा निरनुक्रमं । स्पृश्यंते मरणैः सर्वे
जीवेनैकेन यावता ॥ ५० ॥ तावान् कालो बादरः स्यात् क्षेत्रतः पुद्ग-
लोऽत्र च । खांशा अपूर्वस्पृष्टास्ते गण्याः स्पृष्टचरास्तु न ॥ ५१ ॥
यस्मिन् विवक्षिते व्योम-प्रदेशे स्यान्मृतोऽसुमान् । पुनस्तदव्यवहित-
प्रदेशे त्रियतेऽथ सः ॥ ५२ ॥ कालांतरे पुनरपि तृतीये तदनंतरे ।
त्रियते गण्यते सैष प्रदेशः खलु लेख्यके ॥ ५३ ॥ एवं लोकाभ्रप्रदेशैः

हवे पुद्गलपरावर्त समजावे छे-सर्व लोकां रहेला सर्व परमाणुओने एक जीव
औदारिक विगेरे सात वर्गणापणे स्वीकारिने (ग्रहण करिने) जेटलाकाळे मूके तेटला
काळतुं जिनेश्वरोए बादर द्रव्य पुद्गलपरावर्त आगममां कहुं छे. (४५-४६) एमां आहारक
वर्जवानुं कारण ए छे के सर्व परमाणुओनुं आहारक शरीरपणे स्वीकार करिने मूकवानुं
संभवी शके तेम ज नथी. कारणके आखा भवचक्रमां परिमित (चार) वरत ज आहा-
रक शरीर विकुर्वी शकाय छे. (४७) हवे ए सात औदारिकादि वर्गणामांभी कोइ पण
एक वर्गणापणे सर्व परमाणुओने परिणमावीने एक ज जीव जेटले काळे मूके ते काळतुं
नाम द्रव्यथी सत्तम पुद्गलपरावर्त कहीए. (४८-४९)

लोकाकाशना सर्व प्रदेशोने एक जीव अनुक्रम विना मरणवडे जेटलाकाळे स्पर्श
तेटलाकाळे बादरचेष्ट पुद्गल परावर्तन थाय. एमां नवा आकाश प्रदेशने स्पर्श ते गणवा;
प्रथम स्पर्श करेलाने फरी करिने स्पर्श ते गणवा नहीं. (५०-५१) हवे कोइपण विव-
क्षित आकाशप्रदेशे जीव मरण पाप्मो, त्यारपछी कोइ काळे तेने लगता ज आकाश-
प्रदेशे मरण पाप्मे, (५२) वळी त्यारपछी कोइ काळे तेने लगता प्रदेशे मरण पाप्मे तेने
लेखामां गणवा. (५३) ए रीते क्रमसर लोकाकाशना सर्व प्रदेशोने एक जीव मृत्युवडे

सर्वैरपि यथाक्रमं । जीवेन मृत्युना स्पृष्टैः सूक्ष्मोऽसौ क्षेत्रतो भवेत् ॥ ५४ ॥
खप्रदेशे व्यवहिते एकद्व्यादिप्रदेशकैः । भवेद्यन्मरणं तच्च गण्यते नात्र
लेख्यके ॥ ५५ ॥ जीवो यद्यप्यसंख्येयान् खांशान् जघन्यतोऽपि हि ।
अवगाह्यैव म्रियते संख्येयान्न तु कर्हिचित् ॥ ५६ ॥ तथाप्यत्रावधीभूत
एक एव विवक्ष्यते । नभःप्रदेशो मरण-स्पृष्टोऽन्येऽस्पृष्टका इति ॥ ५७ ॥

कालचक्रस्य समयै-निखिलैर्निरनुक्रमं । मरणेनांगिना स्पृष्टैः कालतो
बादरो भवेत् ॥ ५८ ॥ कालचक्रस्य कस्यापि म्रियते प्रथमक्षणे । अन्य-
स्य कालचक्रस्य द्वितीयसमयेऽसुमान् ॥ ५९ ॥ तृतीयस्य पुनः काल-
चक्रस्यैव तृतीयके । समये म्रियते देवा-तदेवायुःक्षये सति ॥ ६० ॥
कालचक्रस्य समयैः सर्वैरेवं यथाक्रमं । मरणेनांगिना स्पृष्टैः सूक्ष्मः
स्यादेव कालतः ॥ ६१ ॥ यत्र चाद्यद्वितीयादि-क्षणक्रममतीत्य च ।
मरणं स्यात्कालचक्रं लेख्यके तन्न गण्यते ॥ ६२ ॥

भावतः पुद्गलपरा-वर्त्त सूक्ष्मं तथापरं । उपदेष्टुं यथाशास्त्रं वक्त-

फरसे त्वारे तेटला काळनुं सूक्ष्म क्षेत्र पुद्गळ परावर्तेन थाय. (५४) आमां एक वे विगेरे
प्रदेशोर्था व्यवहित आकाशप्रदेशे मरण पामे ते प्रदेशो अहीं लेखामां गणवाना नधी.
(५५) जो के जीव जघन्यधी पण असंख्यात आकाशप्रदेशने अवगाहीने ज मरण पामे
छे, संख्याता प्रदेशोने स्पर्शाने कदापि मरण पामतो नधी. (५६) तथापि तेना अवधि-
भूत एक आकाशप्रदेशने ज मरणवडे स्पर्शेल गणवो, बीजाने अस्पृष्ट गणवा. (५७)

हवे कालचक्रना सर्व समयोने एक जीव अननुक्रमे मरणवडे जेटला काळे स्पर्शे तेटला
काळे बादर काळपुद्गळ परावर्त थाय. (५८) अने कोइ पण कालचक्रना प्रथम समये
जीव मरण पामे, त्यापरफ्ठी कोइ पण कालचक्रना बीजा समये मरण पामे, त्यापरफ्ठी
वळी कोइ पण कालचक्रना बीजा समये मरण पामे, एम अनुक्रमे कालचक्रना सर्व समयोने
मरणवडे स्पर्शे त्वारे तेटला काळनुं सूक्ष्म काळपुद्गळपरावर्तेन थाय. (५९-६१) जे
पहेलो, बीजो, बीजो एम समयना क्रम शिवाय गमे ते समये कोइ पण कालचक्रमां मरण
थाय ते आमां लेखे गणाय नही. (६२)

हवे भावपुद्गळपरावर्त्त सूक्ष्म ने बादर बने प्रकारनुं कहेवाने माटे यथाशास्त्र वक्त-

१ अहीं मूळमां बीजा कालचक्रना बीजे समये, बीजा कालचक्रना बीजे समये एम
अर्थ थाय छे तेवो अर्थ अन्यत्र कोइ ठेकाये जणातो नधी, अहीं आवा शब्द केम लख्या हरो
ते समजी शकातुं नधी.

व्यांतरमुच्यते ॥ ६३ ॥ एकस्मिन् समये जीवा ये पृथ्वीकायिकादयः । प्रविशन्त्यवशाः कर्म-नुज्ञाः सूक्ष्माग्निकायिषु ॥ ६४ ॥ लोकाकाशप्रमाणानां खखंडानां महीयसां । असंख्यानां खप्रदेशैः प्रमितास्तेगिनः स्मृताः ॥ ६५ ॥ ये पुनः पूर्वमुत्पन्ना-स्तेजस्कायतयागिनः । पुनर्विपद्योत्पद्यन्ते स्वकायेष्वेव कर्मभिः ॥ ६६ ॥ ते पूर्वोद्दिष्टसूक्ष्माग्नि-प्रविशज्जीवराशिषु । न लेख्यके समायांति ते हि पूर्वप्रविष्टकाः ॥ ६७ ॥ एकक्षणप्रविशद्भ्य एभ्यः सूक्ष्मा-ग्नििकायिकाः । पूर्वप्रविष्टा ये ते स्यु-रसंख्येयगुणाधिकाः ॥ ६८ ॥ यतो जघन्यतोऽप्येते-तर्मुहूर्त्तायुषांगिनः । प्रतिक्षणं चासंख्येया उत्पद्यन्ते नवा नवाः ॥ ६९ ॥ तेभ्यः कायस्थितिस्तेषा-मसंख्येयगुणाधिका । एकैकस्य ह्यसंख्येय-कालचक्राणि सा गुरुः ॥ ७० ॥ ततोऽप्यस्या अनुभाग-बंध-स्थानानि तानि च । असंख्येयगुणानि स्युः संयमस्थानकानि च ॥ ७१ ॥ कायस्थितौ ह्येकैकस्यां स्थितिवंधा असंख्यशः । यथा जघन्यतः काय-स्थितिरंतर्मुहूर्त्तिका ॥ ७२ ॥ ततः परैकसमया-धिकान्या द्विक्षणाधिका । त्रिचण्णाभ्यधिका याव-दुत्कृष्टा सर्वतोतिमा ॥ ७३ ॥ एकैकस्मिन्ननुभाग-

व्यांतर कहे छे—(६३) एक समये पृथ्वीकायिकादिकना जेटला जीवो परवशपणे कर्मनी प्रेरणार्थी सूक्ष्म अग्निकायमां प्रवेश करे छे. (६४) ते जीवो असंख्य लोकाकाशना प्रदेशप्रमाण कक्षा छे. (६५) वळी जे पूर्वे तेजस्कायपणे जीवो उपजेला छे अने करीधी कर्मवडे पोतानी ज कायमां मरण पामीने पाछा उत्पन्न थाप छे (६६) ते पूर्वोद्दिष्ट सूक्ष्म अग्निकायमां प्रवेश करती जीवराशिमां गणवताना नथी, केमके ते तो पूर्वे तेषां प्रवेशेला छे. (६७) एक समये तेषां (सूक्ष्म अग्निकायमां) प्रवेश करता आ जीवो करतां सूक्ष्म अग्निकायमां पूर्वप्रविष्ट जीवो असंख्यगुणा अधिक छे, (६८) कारण के जघन्यथी पण ए अंतर्मुहूर्त्तना आयुवाळा जीवो प्रतिक्षण नवा नवा असंख्याता उपजे छे. (६९) ते जीवोनी संख्या करतां तेनी कायस्थिति असंख्यगुणाधिक छे. केमके ते एकैकनी उत्कृष्टी कायस्थिति असंख्याता कालचक्रनी छे. (७०) ते करतां पण ते कायस्थितिना अनुभागबंधस्थानो अने संयमस्थानको असंख्यातगुणा छे, (७१) केमके एकैक कायस्थितिमां स्थितिवंधस्थान असंख्याता होय छे. जेमके जघन्यथी कायस्थिति अंतर्मुहूर्त्तनी छे तेथी आगळ पहेली एक समयाधिक, धीजी वे समयाधिक, श्रीजी तिसमयाधिक एम यावत् उत्कृष्ट सर्वथी छेद्री स्थिति जाणवी. (७२-७३) ते एकैक

बंधस्थानान्यसंख्यशः । स्थितिवंधे भवतीति निर्दिष्टं तत्त्ववेदिभिः ॥ ७४ ॥
 तथाहुः—एगसमयमि लोए सुहुमगणिजिआउ जे उ पविसंति । ते हुंत
 संखलोग—प्पएसतुल्ला असंखिज्जा ॥ ७५ ॥ तत्तो असंखगुणिआ अगणि-
 काया तेसि कायठिई । तत्तो संजमअणुभाग—बंधट्टाणाणिसंखाणि
 ॥ ७६ ॥ एवं च प्रवचनसारोद्धारसूत्रवृत्त्याद्यभिप्रायेण सूक्ष्माग्निकायिक-
 जीवकायस्थितेरनुभागबंधस्थानानि भावपुद्गलपरावर्त्तनिरूपणायोपक्रां-
 तानि, पंचसंग्रहकर्मग्रंथसूत्रवृत्त्यादिषु तु सामान्यत एवानुभागबंधस्थाना-
 न्युक्तानि, तथाहि—भावपुद्गलपरावर्त्तमाह—अणुभागट्टाणेसुं अणंतरपरंप-
 राविभत्तेहिं । भावमि चायरो सो सुहुमो सव्वेतणुक्कमसो ॥ १ ॥
 इति पंचसंग्रहे.

अथात्रानुभागबंधस्थानस्वरूपनिरूपणायोपक्रम्यते—प्रागू यानि कर्म-
 योग्यानि द्रव्याण्युक्तानि तान्यथा स्वाधिष्ठिताभ्रप्रदेशा—वगाढानीह चेतनः
 ॥ ७७ ॥ उपादाय कर्मतया द्राक् परिणमयत्ययं । किंचित्साधर्म्यतो

स्थितिवंधमां तेना अनुभागबंधस्थानो असंख्याता असंख्याता छे एम तत्त्ववेदी महा-
 त्माओए कहुं छे. (७४) तथाहुः—“ एक समये लोकमां सूक्ष्म अग्निकायमां जे जीवो
 प्रवेश करे छे ते असंख्याता लोकाकाशना प्रदेशप्रमाण असंख्याता जाणवा. (७५) ते
 करतां असंख्यातगुणा अग्निकाय जीवो छे. तेनी कायस्थिति ने ते दरेक स्थितिना अनु-
 भागबंधस्थान तथा संयमस्थान तेथी असंख्यातगुणा छे. (७६)

आ प्रमाणे श्रीप्रवचनसारोद्धारसूत्र वृत्त्यादिना अभिप्रायवडे सूक्ष्म अग्निकाय
 जीवोनी कायस्थितिना अनुभागबंधस्थानो भावपुद्गलपरावर्त्त कहेवानी शरुआतमां
 लीधा छे. पंचसंग्रह, कर्मग्रंथसूत्रवृत्त्यादिकमां तो सामान्यथी ज अनुभागबंधना स्थान
 कक्षा छे. तथाहि—‘ भावपुद्गलपरावर्त्त कहे छे—अनुभागबंधना स्थान अनंतर ने परंप-
 रणे (आगळ—पाळळ) एम वधा वेदाय ते बादरभावपुद्गलपरावर्त्तन ने अनुक्रमे ते
 सर्व स्थानो वेदाय ते सूक्ष्मभावपुद्गलपरावर्त्तन जाणुं (१) इति पंचसंग्रहे.

हवे अही अनुभागबंधना स्थाननुं स्वरूप कहेवानो आरंभ करे छे—पूर्वे जे कर्मयोग्य
 द्रव्यो कक्षा छे तेमांथी स्वधिष्ठित आकाशप्रदेशावगाढ जे होय तेने ज चेतन ग्रहण
 करिने ते समये ज कर्मपणे परिणमावे छे. कांदक साधर्म्यपणुं होवाथी अग्नितुं दृष्टांत अही

વહ્નિ-દૃષ્ટાંતોઽન્ન નિરૂપ્યતે ॥ ૭૮ ॥ યથા દહનયોગ્યાનિ દ્રવ્યાણિ
 જ્વલનોઽપિ હિ । સ્વગોચરસ્થિતાન્યેવ પ્રાપયેદ્વહ્નિરૂપતાં ॥ ૭૯ ॥ ન તુ
 સ્વવિપયાતીતા-ન્યગ્નિતાં નેતુમીશ્વરઃ । જીવોઽપિ સ્વપ્રદેશેભ્યો દ્રવ્યમેવં
 વહ્નિઃસ્થિતં ॥ ૮૦ ॥ નૈવ કર્મયોગ્યમપિ કર્મતાં નેતુમીશ્વરઃ । યદ્દાતિ
 તાનિ જીવશ્ચ સર્વેરાત્મપ્રદેશકૈઃ ॥ ૮૧ ॥ તથાહિ-જીવપ્રદેશાઃ સર્વેઽપિ
 શૃંખલાવચવા ઇવ । સ્યુઃ પરસ્પરસંવદ્ધાઃ પ્રતીકા વપુષીવ વા ॥ ૮૨ ॥
 એકસ્મિન્નપિ તજીવ-પ્રદેશે વ્યાપૃતે સત્તિ । સર્વેઽપિ વ્યાપ્રિયંતેઽન્યે ગ્રહીતું
 કર્મણાં દલં ॥ ૮૩ ॥ યથા ઘટાણુપાદાતું કરાગ્રે વ્યાપૃતે સત્તિ । મણિ-
 વંધકૂર્પરાંસા-દયોઽપ્યવચવાઃ પરે ॥ ૮૪ ॥ વ્યાપ્રિયંતે મંદમંદ-તરમંદ-
 તમં ધ્રુવં । एवं સર્વાત્મપ્રદેશ-વ્યાપારઃ કર્મસંગ્રહે ॥ ૮૫ ॥ इदं च कर्म-
 द्रव्याणां ग्रहणं सादि भाव्यतां । तद्द्रव्यदेशकालाद्यैः स्यादनादिप्रवाहतः
 ॥ ८६ ॥ एषां च कर्मद्रव्याणां भागप्राप्तिर्यथा भवेत् । एकेनाध्यवसायेन
 ग्रहीतानां तथोच्यते ॥ ८७ ॥

કહેવામાં આવે છે. (૭૭-૭૮) અગ્નિ પણ દહન યોગ્ય દ્રવ્યો જે સ્વગોચર સ્થિત હોય તેને જ અગ્નિપણે પમાડે છે. (૭૯) જે સ્વવિપયાતીત હોય તેને અગ્નિપણું પમાડી શકતો નથી (અર્થાત્ તેને બાઠી શકતો નથી) તેમ જીવ પણ સ્વપ્રદેશથી વહ્નિઃસ્થિત (બહાર રહેલા) કર્મયોગ્ય પુદ્ગલોને પણ કર્મપણું પમાડી શકવાને સમર્થ થતો નથી. હવે જે સ્વ-પ્રદેશાવગાઠ હોય તે કર્મયોગ્ય દ્રવ્યોને સર્વ આત્મપ્રદેશોવડે ગ્રહણ કરે છે. (૮૦-૮૧) તથાહિ ' જીવના પ્રદેશો સર્વે સાંકળના અવયવોની જેમ પરસ્પર સંવદ્ધ હોય છે અથવા શરીરના અવયવોની જેવા હોય છે. ' (૮૨) તેમાંનો એક જીવપ્રદેશ પણ કર્મના દલ ગ્રહણ કરવા માટે વ્યાપાર કરે છે ત્યારે બીજા વધા પ્રદેશો પણ વ્યાપાર કરે છે. (૮૩) જેમ ઘટાદિકને ઉપાઢવા માટે હાથનો અગ્રમાગ વાપર્યે સતે કાઢું, કોળી, સુખા વિગેરે પીંજા વધા અવયવો મંદ, મંદતર, મંદતમપણે ધ્રુવ (ચોક્કસ) વ્યાપાર કરે છે. તેમ કર્મના સંગ્રહમાં (ગ્રહણ કરવામાં) પણ વધા આત્મપ્રદેશો વ્યાપાર કરે છે (૮૪-૮૫) આ કર્મ-દ્રવ્યોનું ગ્રહણ દ્રવ્ય, દેશ, કાલાદિની અપેક્ષા સાદિ સમજણું, અને પ્રવાહની અપેક્ષા અનાદિ સમજણું. (૮૬) હવે એક અધ્યવસાયવડે ગ્રહણ કરેલા એ કર્મદ્રવ્યોની ભાગપ્રાપ્તિ જે રીતે થાય છે (અર્થાત્ જેવી રીતે ભાગ પડે છે) તે કહે છે. (૮૭)—

क्रमान्महत्तरो भागो महास्थितिकर्मणां । एवं स्थित्यनुसारेण
भागोऽष्टास्वपि कर्मसु ॥ ८८ ॥ आयुपस्तत्र सर्वेभ्यः स्तोको भागो भवे-
दिह । सर्वेभ्योऽल्पस्थितिकत्वा-द्विशेषाभ्यधिकस्ततः ॥ ८९ ॥ कर्मा-
शानां भवेद्भागः कर्मणोर्नामगोत्रयोः । परस्परापेक्षया तु द्वयोः स्यादेत-
योस्समः ॥ ९० ॥ ज्ञानदर्शनावरणां-तरायाणां बृहत्तमः । भागः स्यान्ना-
मगोत्राभ्यां त्रयाणां च मिथः समः ॥ ९१ ॥ तेभ्योऽपि मोहनीयस्य
भवेद्भागो बृहत्तमः । न्याय्यो महास्थितेरस्य महतां ह्यखिलं महत् ॥ ९२ ॥
वेदनीयस्य भागः स्यान्मोहादल्पस्थितेरपि । सर्वेभ्योऽपि महीयान् य-त्तत्र
हेतुर्निश्चयतां ॥ ९३ ॥ भागेऽल्पे वेदनीयस्य स्फुटत्वं सुखदुःखयोः ।
नानुभावयितुं शक्त-मिदं तादृक् स्वभावतः ॥ ९४ ॥ वेदनीयं च भवति
प्रभूतदलिकं यदि । तदा स्वफलभूते ते सुखदुःखे स्फुटात्मके ॥ ९५ ॥
ईदृष्टे व्यक्त्या दर्शयितुं नान्यथेत्यंशकल्पना । एकाध्यवसायोपात्त-कर्मद्र-
व्येषु भाव्यतां ॥ ९६ ॥ स चैकोऽध्यवसायः स्या-न्नानावैचित्र्यभाजनं ।

अनुक्रमे मोटो भाग मोटी स्थितिवाळा कर्मने मळे छे. एम स्थितिने अनुसारे आठे
कर्मने विषे भागप्राप्ति थाय छे. (८८) तेमां आयुष्यने सर्व करतां थोडो भाग मळे छे,
कारण के तेनी स्थिति सर्वथी अल्प छे. तेना करतां विशेषाधिक कर्मांशोनो भाग नाम ने
गोत्र ए वे कर्मने मळे छे. परस्परनी अपेक्षाए ते वने सरखी स्थितिवाळा होवाथी वनेने
सरखो भाग मळे छे. (८९-९०) ते करतां ज्ञानावरण, दर्शनावरण ने अंतरायकर्मने
मोटो भाग मळे छे, कारण के नामगोत्र करतां तेनी स्थिति वधारे छे. परस्परमां ते ग्रंथेने
सरखो भाग मळे छे. (कारण के ते ग्रंथेनी सरखी स्थिति छे.) (९१) ते करतां
मोहनीय कर्मने मोटो भाग मळे छे ते न्याय्य छे, कारण के तेनी स्थिति सर्वथी वधारे छे.
एटले मोटातुं वधुं मोडुं होय छे. (९२) वेदनीय कर्मने मोहनीय कर्म करतां अल्प स्थिति-
वाळुं होवा छतां सर्व करतां वधारे भाग मळे छे. तेमां हेतु शुं छे? ते सांभळो—(९३)
जो वेदनीय कर्मने अल्प भाग मळे तो तेनो तेवा प्रकारनो स्वभावहोवाथी ते सुख-दुःखतुं
स्फुटपणुं अनुभवाची शके नहीं. (९४) तेथी जो वेदनीय प्रभूत दळवाळुं होय तो ते
स्वफलभूत सुखदुःख स्फुटपणे व्यक्तिवडे बताववाने समर्थ थाय; अन्यथा व्यक्तपणे
बताववाने समर्थ यह शके नहीं. आ अंशनी कल्पना एक अध्यवसायवडे ग्रहण करेला
कर्मद्रव्यनी जाणवी. (९५-९६) ते एक अध्यवसाय नाना प्रकारनी विचित्रतातुं भाजन

अस्मिन्नेकस्वरूपे हि भवेत्कर्मापि तादृशं ॥ ९७ ॥ विना कारणभेदं हि कार्यभेदो न संभवेत् । कर्मवैचित्र्यबीजस्य तदस्यापि विचित्रता ॥ ९८ ॥ अयं विचित्रतागर्भो—अध्यवसायः स्वयं व्रजेत् । संकेशं वा विशुद्धिं वा तादृक्सामग्र्यपेक्षया ॥ ९९ ॥ सामग्री च द्रव्यक्षेत्र—कालभावात्मिका तया । संक्लिष्टो वा विशुद्धो वा—अध्यवसायः शरीरिणाम् ॥ १०० ॥ कदाप्यष्टविधे बंधे हेतुर्भवति कर्हिचित् । सप्तविधे षड्विधे च कदाप्येकविधेऽपि सः ॥ १ ॥ उक्तं च—कहं एगज्झवसायगहियं दलियं अट्टविहाइ बंधत्ताए परिणमइ ? उच्यते—तस्स अज्झवसायमेव तारिसं, जेण अट्टविहाइ बंधत्ताए परिणमइ, जहा कुंभगारो मिइपिंडेण सरावाईणि परिणामेइ तस्स तारिसो परिणामो, तेणं परिणामेणं संजुत्तस्स दलियं अट्टविहाइत्ताए परिणमइ.

प्राग्वच्च रचनांशानां सप्तपड्विधबंधयोः । सर्वत्र वेदनीयांशो ज्येष्ठोऽन्येषां यथास्थितिः ॥ २ ॥ यदा त्वेकं वेदनीयं कर्म वक्ष्णात्यसौ तदा ।

होय छे. जो कदाच आ अध्यवसाय एक ज स्वरूपवाळो होय तो कर्म पण एक ज स्वरूपवाळं होवुं जोइए, (९७) केमके कारणना भेद विना कार्यनो भेद संभवे नहीं; तेथी कर्मनी विचित्रताना बीजरूप आथी (अध्यवसायनी) पण विचित्रता समजवी. (९८) आ विचित्रतावाळो अध्यवसाय पोतानी मेळे तेवा तेवा प्रकारनी सामग्रीनी अपेक्षाए संकेशने अथवा विशुद्धिने पामे छे. (९९) अने जे सामग्री छे ते द्रव्य, क्षेत्र, काळ अने भावरूप छे, तेना बडे जीवोना अध्यवसाय संक्लिष्ट के विशुद्ध भास छे. (१००) ते अध्यवसाय कोइ वखत अष्टविध बंधमां, कोइ वखत सप्तविध बंधमां, कोइ वखत षड्विध बंधमां अने कोइ वखत एकविधबंधमां हेतुभूत थाय छे. (१०१) कहुं छे के—‘एक अध्यवसाये ग्रहण करेला कर्मदलिक अष्टविध बंधकण्ठे शा कारणथी परिणमे ?’ उचर—
“ तेना अध्यवसाय ज तेवा छे के जेथी अष्टविध बंधकण्ठे परिणमे छे. जेम कुंभार माटीना पिंडने सरावला विगरेपणे परिणमावे छे. तेनो तेवो परिणाम होय छे तेथी तेवा परिणामे युक्त कर्मदलिक अष्टविधपणे परिणमे छे. ”

पूर्वे वक्ष्या प्रमाणे सप्तविध, षड्विध बंधनी रचनाना अंशमां वेदनीयनो अंश सर्वथी मोटो होय छे, ते शिवायना बीजा कर्मोना अंश पोतपोतानी स्थिति प्रमाणे होय छे. (२)

सर्वं योगवशोपाचं दलं तस्यैव भाव्यतां ॥३॥ तथोक्तं पंचसंग्रहे—जं समयं जावइयाइं वंधए ताण एरिसविहीए । पत्तेयं पत्तेयं भागे निव्वत्तए जीवो ॥ ४ ॥ वध्नाति मूलप्रकृती—र्यथाल्पाल्पास्तथा तथा । प्रदेशबंधमुत्कृष्टं कुरुतेऽल्पमन्यथा ॥ ५ ॥ न्याय्यमेतच्च खंडादे—र्यथांशः प्राप्यते महान् । विभाजकेषु स्तोकेषु तेषु भूयस्सु चाल्पकः ॥ ६ ॥ आहुश्च—जह जह य अप्पगईण वंधगो तहतहत्ति उक्कोसे । कुणइ पप्पसबंधं जहन्नयं तस्स वच्चासे ॥ ७ ॥

इह पूर्वं कर्मयोग्य—वर्गणावर्त्तिनोऽणवः । स्वाभाविकरसाढ्याः स्यु—हेतवः सर्वकर्मणां ॥ ८ ॥ यदा तु जीवैर्यह्यंते तदा तेषु किलाणुपु । कपायाध्यवसायेन ग्रहणक्षण एव वै ॥ ९ ॥ अविभागपरिच्छेदा रससंबन्धिनोऽमिताः । प्रादुर्भवन्ति सर्वेभ्यो जीवेभ्योऽनंतसंगुणाः ॥१०॥ विविधाश्च स्वभावाः स्यु—ज्ञानावारकतादयः । जीवानां पुद्गलानां चा—चित्यशक्तिकता यतः ॥ ११ ॥ यथा शुष्कतृणादीनां पूर्वं ये परमाणवः । प्रायेणैक-

ज्यारे आ जीव एकलुं वेदनीय कर्म ज बंधि छे त्यारे योगना वशथी ग्रहण करेल सर्व दल ते वेदनीयनुं ज समयधुं. (३) श्रीपंचसंग्रहमां कणुं छे के—'जे समये जेटला कर्मो बंधाय ते समये आ विधि प्रमाये जीव प्रत्येक प्रत्येकना भागनी बहैचण करे छे. (४) मूल प्रकृति जेम जेम ओछी बंधाय तेम तेम प्रदेशबंध उत्कृष्ट करे अने जेम जेम मूल प्रकृति वधारे बंधाय तेम तेम (त्यारे त्यारे) प्रदेशबंध अल्पिष्ट करे. (५) जुओ खंड विगेरेना जेम जेम विभाजक (भाग पढावनार) ओछा होय तेम तेम अंश मोटा मळे अने भाग पढावनार वधारे होय त्यारे अंश नानो मळे ए न्याय्य ज छे. (६) कणुं छे के—'जेम जेम जीव अल्प प्रकृतिओनो बंधक होय तेम तेम प्रदेशबंध उत्कृष्ट करे अने तेना व्यत्यासमां (फेरफारमां वधारे प्रकृतिओ बंधाती होय त्यारे) जघन्य प्रदेशबंध करे. (७)

अर्ही प्रथम कर्मयोग्य वर्गणामां वर्तता अणुओ सर्व कर्मना हेतुभूत स्वाभाविक रसवाळा होय छे. (८) तेने ज्यारे जीव ग्रहण करे छे त्यारे ते अणुओमां सकषायी अध्यवसायवडे ग्रहण समये ज ते रससंबंधी अविभागपरिच्छेद सर्व जीवोधी अनंतगुणा अपरिमित थइ जाय छे. (९-१०) वळी ते पुद्गलो ज्ञानावारकतादि विविध स्वभाववाळा थाय छे केमके जीव तथा पुद्गलो अचित्य शक्तिवाळा छे. (११) जेम सुका घास

स्वरूपाः स्युः स्वाभाविकरसास्तथा ॥ १२ ॥ गवादिभिर्गृहीतास्ते क्षीरा-
दिरसरूपतां । सप्तधातुपरीणामा-द्यांति चानेकरूपतां ॥ १३ ॥ तथैका-
ध्यवसायात्ते-ष्वपि कर्मदलाणुषु । रसोद्भेदोऽनंतभेदो भवेत्तद्दर्श्यते
स्फुटं ॥ १४ ॥ तथाहि-अभ्यव्ययी-भ्योऽनंतगुणैः सिद्धानंतांशसंमितैः ।
निष्पन्नानुगुभिः स्कंधा-नात्मादत्ते प्रतिक्षणं ॥ १५ ॥ अविभागपरिच्छे-
वान् करोत्येषु रसस्य च । सर्वजीवानंतगुणान् प्रत्येकं परमाणुषु ॥ १६ ॥
योऽर्द्धाद्धेन च्छिद्यमानो रसांशः सर्वविद्धिया । न दत्तेशं सोऽविभाग-परि-
च्छेद इह स्मृतः ॥ १७ ॥ तत्रैकसमयोपात्ते कर्मस्कंधेऽत्र येऽणवः । सर्वा-
ल्पिष्टरसाश्छिद्य-मानास्तेऽपि रसांशकैः ॥ १८ ॥ सर्वजीवानंतगुणान्
प्रयच्छति रसांशकान् । एषां चालपरसाणूनां निचयो वर्गणादिमा
॥ १९ ॥ अन्यासां वक्ष्यमाणानां वर्गणानामपेक्षया । स्युर्भूयांसोऽणवोऽ-
त्राल्प-रसा हि बहवोऽणवः ॥ २० ॥ रसाविभागभागेन तत एकेन
येऽधिकाः । द्वितीया वर्गणा तेषा-मणूनामिह कीर्त्तिता ॥ २१ ॥ इयं च

विगेरेमां पूर्वे जे परमाणुओ होय छे ते प्राये एक स्वरूपवाळा ने स्वाभाविक रसवाळा होय छे.
(१२) ते गायविगेरेना ग्रहण करवाथी क्षीरादि रसरूपताने तेम ज सप्तधातुपणे परिण-
मवाथी अनेकरूपताने पामे छे. (१३) ते ज रीते एक अध्यवसाये ग्रहण करेला ते कर्म-
दलाणुमां रसनो उद्भेद अनंत भेदवाळो थाय छे. ते स्फुट रीते देखाडीए छीए. (१४)
तथाहि-अभ्यव्ययी अनंतगुणा ने सिद्धने अनंतमे भागे एटला परमाणुओवहे निष्पन्न थयेला
स्कंधोमे जीव प्रतिक्षण ग्रहण करे छे, (१५) अने ते प्रत्येक परमाणुमां रसना अवि-
भाग परिच्छेद सर्व जीवथी अनंतगुणा करे छे. (१६) जे रसांशनो सर्वज्ञनी पुद्धिए अर्ध-
अर्धपणे छेद करतां छेवट अंश न यह शके-भाग न पढे तेने अर्ही अविभाग परिच्छेद कहीए.
(१७) तेमां एक ममये ग्रहण करेला कर्मस्कंधोमां जे परमाणु सर्व करतां अन्य रसवाळा
होय ते पण रसांशवहे छेदाता सता सर्व जीवथी अनंतगुणा रसांशने आपे छे. एया
अन्य रसवाळा परमाणुओनो जे समूह ते पहेली वर्गणा. (१८-१९) आगळ कहेवाशे
एथी बीजी वर्गणाओनी अपेक्षाए आ वर्गणाना अन्य रसवाळा परमाणुओ बहु विशेष
होय छे, कारण के जे अन्यरसवाळा परमाणुओ होय ते घणा होय छे. (२०) पहेली
वर्गणा करतां एक रसाविभाग भागपढे अधिक एया जे परमाणुओ छे तेवा परमाणुओना
समूहनी बीजी वर्गणा कही छे. (२१) आ वर्गणा परमाणुओनी अपेक्षाए पहेली वर्गणा

वर्गणा हीना परमाणुव्यपेक्षया । आद्याया वर्गणाया य-देते तेभ्यो
रसाधिकाः ॥ २२ ॥ रसाविभागभागस्ये-त्येकैकस्य प्रवृद्धितः । वर्गणाः पर-
माणूनां तावद्वाच्या मनीषिभिः ॥ २३ ॥ भवंति वर्गणा याव-त्सिद्धानं-
तांशसंमिताः । अभव्येभ्योऽनंतगुणा-स्ता रसांशविशेषिताः ॥ २४ ॥
रसभागांश्च यच्छंति सर्वात्यवर्गणाणवः । सर्वाव्यवर्गणाणुभ्यः किलानं-
तगुणाधिकान् ॥ २५ ॥

राशिश्चासां वर्गणानां स्पर्धकं प्रथमं भवेत् । समूहो हि वर्गणाना-
मिह स्पर्धकमुच्यते ॥ २६ ॥ एकैकेन रसांशेन वृद्धाश्च परमाणवः । अथैत-
स्मान्न लभ्यंते प्रथमस्पर्धकात्परं ॥ २७ ॥ सर्वजीवानंतगुणै रसांशैरेव
चाधिकाः । संप्राप्यंते त एवेदं पूर्णं स्पर्धकमादिमं ॥ २८ ॥ क्रमाद्रस-
निरंशांशै-र्वृद्धौ हि स्पर्धकं भवेत् । स्यादन्यस्पर्धकारंभो निरंशांशक्रम-
वृद्धौ ॥ २९ ॥ आद्यस्पर्धकपर्यन्ता-णुभ्यो येऽथ रसांशकैः । सर्वजीवानं-
तगुणैः प्रवृद्धाः परमाणवः ॥ ३० ॥ तेषां च समुदायः स्यात् प्रथमा
वर्गणा किल । द्वितीयस्य स्पर्धकस्य ततः स्यात्पूर्ववत्क्रमः ॥ ३१ ॥ एकै-

कर्ता हीन छे, कारण के आ बीजी वर्गणाना अणुओ पहेली वर्गणाना अणुओ कर्ता
अधिक रसवाळा छे. (२२) आ प्रमाणे अकेक रसाविभाग भागवडे वधती वर्गणाओ
घुद्धिमानोए त्यां सुधी कहेवी ज्यां सुधी रसांशवडे वधती ते वर्गणाओ अभव्योथी अनंतगुणी
अने सिद्धाना अनंतमा भाग जेटली थाय. (२३-२४) सर्वात्यवर्गणाना अणुओ सर्वाद्यवर्गणामां
रहेला अणुओ कर्ता अनंतगुणाधिक रसांशने आपे छे. (एटला रसांशो तेषां होय छे.) (२५)

आ वर्गणाओनी राशि ते प्रथम स्पर्धक समजवो, केमके अही वर्गणा-
ओना समूहना स्पर्धक कहेला छे. (२६) ए पहेला स्पर्धकथी आगळ एकेक
रसांशे वधता परमाणुओ लभ्य थइ शके नहीं (जगतमां होय ज नहीं), परंतु सर्व जीवोथी
अनंतगुणा रसांशे वधता परमाणुओ ज लभ्य थइ शके-ए रीते पहेलुं स्पर्धक पूर्ण थयुं जाणवुं.
(२७-२८) अनुक्रमे रसना निरंश अंशोथी वधता परमाणुओ मळेत्यारे नवा स्पर्धको थाय छे,
ए अन्य स्पर्धकनो आरंभ निरंशांशक्रमवृद्धिने अते थाय छे. (२९) पहेला स्पर्धकना छेला
अणुओनी पछी सर्व जीवोथी अनंतगुणा रसांशवडे वधता जे परमाणुओ होय तेनो समूह ते
बीजा स्पर्धकनी पहेली वर्गणा छे. तयारपछी पूर्वनी जेम क्रम समजवो. (३०-३१)

केन रसांशेन प्रवृद्धैः परमाणुभिः । आरब्धा वर्गणा याव-रसिद्धान्तं तांश-
संमिताः ॥ ३२ ॥ एतासां वर्गणानां च समुदायो भवेदिह । द्वितीयं
स्पर्द्धकं पूर्णं-भूतेऽस्मिन् स्पर्द्धके पुनः ॥ ३३ ॥ एकद्वयाद्यैः रसच्छेदैः-न
प्राप्यन्तेऽणवोऽधिकाः । प्राप्यन्ते किं तु ते सर्व-जीवानंतगुणैर्ध्रुवं ॥ ३४ ॥
अणूनां प्राग्वदेतेषां समूहो वर्गणादिमा । तृतीयस्य स्पर्द्धकस्य ततः
स्यात्पूर्ववत्क्रमः ॥ ३५ ॥ भवन्ति स्पर्द्धकान्येवं प्रवृद्धानि रसांशकैः ।
सिद्धान्ततमभाग-तुल्यानीति जिना विदुः ॥ ३६ ॥

अनुग्रहाय शिष्याणां दृष्टान्तोऽत्र निरूप्यते । असद्भावस्थापनया
वर्गणास्पर्द्धकानुगः ॥ ३७ ॥ आद्यस्य स्पर्द्धकस्याद्या वर्गणा कल्प्यते
यथा । रसांशशतसंयुक्तै-रारब्धा परमाणुभिः ॥ ३८ ॥ अथैकैकरसच्छेद-
वृद्धाणूत्थाभिरादितः । दशभिर्वर्गणाभिः स्या-स्पूर्णं स्पर्द्धकमादिमं
॥ ३९ ॥ ततो दशोत्तरशत-रसांशैः परमाणुभिः । नाप्यते वर्गणारब्धा
नापि द्वाद्यांशकाधिकैः ॥ ४० ॥ किंतु त्रिशशतरस-च्छेदाद्यैः परमा-
णुभिः । प्राप्यते वर्गणारब्धा द्वितीये स्पर्द्धकेऽग्रिमा ॥ ४१ ॥ ततः पुनरपि

एकेक रसांशवदे वधता परमाणुओधी बनेली वर्गणाओ सिद्धना अनंतमा भाग जेटली
थाय त्यारे ते वर्गणाओना समुदायतुं बीजुं स्पर्द्धक थाय. आ स्पर्द्धक पूर्ण थये सते पाछा
एक पे विगेरे रसांशे वधता परमाणुओ न पायीए किंतु सर्व जीवथी अनंतगुणा रसां
शोधी वधता परमाणुओ पायीए. (३२-३४) तेवा परमाणुओना समुदायनी बीजा
स्पर्द्धकनी पहेली वर्गणा त्यारपछी पूर्व प्रमाणे कम जाणवो. (३५) एवी रीते रसांशोवदे वधता
परमाणुओना स्पर्द्धको सिद्धना अनंतमा भागप्रमाण थाया छे एम जिनेश्वरो कहे छे. (३६).

अहीं शिष्यना अनुग्रहमाटे असद्भाव स्थापनावदे वर्गण अने स्पर्द्धकने अनुमरतुं दृष्टांत कहे
छे. (३७) पहेला स्पर्द्धकनी पहेली वर्गणा सो रसांशवाळा परमाणुओधी शरु करपी. (३८) हवे ते
प्रथम वर्गणा करतां एकेक रसांशधी वधता अणुओधी थयेली दश वर्गणाओवदे । १०९ सुधी)
पहेलुं स्पर्द्धक पूर्ण करवुं. (३९) त्यारपछी एक सो दश रसांशवाळा परमाणुओधी एटले एक पे
विगेरे रसांशोधी वधता परमाणुओ पायीए नहीं तेधी बीजी वर्गणा त्पांथी (१२९ सुधी) शरु
थाय नहीं; (४०) परंतु एकसो त्रीश रसांशवाळा परमाणुओ पायीए एटले सेटला रसांशवाळा
परमाणुओधी वर्गणाओनो आरंभ थाय अने ते बीजा स्पर्द्धकनी पहेली वर्गणा कहेवाय. (४१)

પ્રાગ્વ-દ્રસૈકૈકલવાધિકૈઃ । પરમાણુભિરારબ્ધા લભ્યંતે खलु वर्गणाः ॥ ૪૨ ॥ ક્રમવૃદ્ધૌ રસાંશાનાં સમાપ્તાનાં સમાપ્યતે । દ્વિતીયં સ્પર્ધક-મિતિ સ્યુરનંતાન્યમુન્યહો ॥૪૩॥ રસાંશવૃદ્ધૈરણુભિ-રારબ્ધાશ્ચ યથોત્તરં । અલ્પાણુકા વર્ગણાઃ સ્યુઃ સ્થાપનાત્ર વિલોક્યતાં ॥ ૪૪ ॥ ઇતિ પ્રતિજ્ઞાતં અનુભાગસ્વરૂપં નિર્વ્યૂઢં.

एतेषां चानुभागानां बंधस्थानान्यसंख्यशः । तेषां निष्पादका येऽध्य-वसायास्तेऽप्यसंख्यशः ॥ ४५ ॥ तथाहि-एकप्रादेशिकी श्रेणि-र्या लोक-स्य घनाकृतेः । असंख्येयतमे तस्या भागे येऽभ्रप्रदेशकाः ॥ ४६ ॥ तावन्ति

ત્યારપછી એકેક રસાંશે વધતા પરમાણુઓ પામીએ એટલે તેની ઘીંજી વર્ગણાઓ થાય. (૪૨) એ રીતે ક્રમથી વધતા રસાંશોવાળા પરમાણુઓ સમાપ્ત થાય એટલે કે ક્યારે એક રસાંશ વધતા પરમાણુઓ ન મળે ત્યારે ઘીંજું સ્પર્ધક (૧૩૯ સુધી પૂર્ણ થાય. તે ઘીંજા સ્પર્ધકમાં એવી વર્ગણાઓ અનંતી થાય, (૪૩) પરંતુ એ પ્રમાણે યથોચર રસાંશવધે વધતા પરમાણુઓથી આરંભ કરાતી વર્ગણાઓ ઓછા ઓછા પરમાણુઓવાળી થાય, એને માટે અહીં કરેલી સ્થાપના જુઓ. (૪૬.) આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞાત કરેલું અનુભાગનું સ્વરૂપ કહ્યું.

પ્રતિપરમાણુમાં રસાંશ

એકેક વર્ગણામાં પરમાણુ —

રસાંશ	૧૦૦	૧૦૧	૧૦૨	૧૦૩	૧૦૪	૧૦૫	૧૦૬	૧૦૭	૧૦૮	૧૦૯
પરમાણુ	૧૦૦૦	૯૭૫	૯૫૦	૯૨૫	૯૦૦	૮૭૫	૮૫૦	૮૨૫	૮૦૦	૭૭૫
વર્ગણા	પહેલી	ઘીંજી	ત્રીજી	ચોથી	પાંચમી	છઠી	સાતમી	આઠમી	નવમી	દશમી

ઉપર પ્રમાણે પહેલું સ્પર્ધક થયા પછી ૧૧૦ થી ૧૨૯ સુધીના રસાંશવાળા પરમાણુ ન મળે. પછી ૧૩૦ થી ૧૩૯ સુધી મળે તેલું ઘીંજું સ્પર્ધક થાય.

પ્રતિપરમાણુ રસાંશ

એકેક વર્ગણામાં પરમાણુ

ઘીંજા સ્પર્ધકની વર્ગણા.

રસાંશ	૧૩૦	૧૩૧	૧૩૨	૧૩૩	૧૩૪	૧૩૫	૧૩૬	૧૩૭	૧૩૮	૧૩૯
પરમાણુ	૭૫૦	૭૨૫	૭૦૦	૬૭૫	૬૫૦	૬૨૫	૬૦૦	૫૭૫	૫૫૦	૫૨૫
વર્ગણા	પહેલી	ઘીંજી	ત્રીજી	ચોથી	પાંચમી	છઠી	સાતમી	આઠમી	નવમી	દશમી

આની પછીના સ્પર્ધકો માટે અને વર્ગણાની સંખ્યા માટે ઉપર પ્રમાણે સમજવું.

■ અનુભાગનાં બંધસ્થાનો અસંખ્યાતા છે. તેના નિષ્પાદક એવા અધ્યવસાયો પણ અસંખ્યાતા છે. (૪૫). તથાહિ-ઘનીકૃત લોકની એક પ્રદેશિકી જે શ્રેણી તેના અસંખ્યા-

योगस्थानानि तेभ्योऽसंख्यगुणाधिकाः । तीव्रमंदादयो भेदा एकैक-
प्रकृतेः स्मृताः ॥ ४७ ॥

प्रकृत्योरवधिज्ञान-दर्शनावरणाख्ययोः । स्युर्लोकानामसंख्यानां
खप्रदेशैर्मिता भिदः ॥ ४८ ॥ भेदा असंख्या एवानु-पूर्वोष्वपि
चतसृषु । एवं भाव्या भिदोऽसंख्याः प्रकृतिष्वपरास्वपि ॥ ४९ ॥
तथोक्तं-ओहिणाणावरणओहिदंसणावरणपगईओ असंखेज्जलोगागासप्प-
एसमित्ताओ खेज्जइ भागे जत्तिया आगासपएसा तत्तियाओ, एकै-
वस्मिन्नुक्तयोग-स्थाने प्राप्यंत एव यत् । सकला बंधमाश्रित्य पूर्वोक्ताः
प्रकृतेर्भिदः ॥ ५० ॥ ततः प्रकृतिभेदाः प्रा-गसंख्येयगुणाधिकाः । योग-
स्थानेभ्यो यदुक्ता-स्तद्युक्तमुपपद्यते ॥ ५१ ॥ उक्तं च-जोगट्ठाणेहिंतो
असंखेज्जगुणाओ पगईओ । एक्केके जोगट्ठाणे वट्टमाणे एयाओ सव्वाओ
॥१॥ बंधइत्ति काउं । तेभ्यः प्रकृतिभेदेभ्य-श्चासंख्येयगुणाधिकाः । स्थिति-
भेदा जघन्याया उपेष्ठांताः क्षणवृद्धितः ॥ ५२ ॥ स्थितिर्लघ्वी स्थिति-

तमा भागमां जेटला आकाशप्रदेशो होय तेटला योगस्थानो जाणवा. ते करतां असंख्य-
गुणाधिक तीव्र मंदादि भेदो एकेक प्रकृतिना कदा छे. (४६-४७) ते आ प्रमाणे—

तीव्रतम	तीव्रतर	तीव्र
मंद	मंदतर	मंदतम
अतिमंद	अतिमंदतर	अतिमंदतम

अवधिज्ञानावरण ने अवधिदर्शनावरण प्रकृतिना भेदो असंख्य लोकाकाशना प्रदेश
जेटला छे. (४८) चार आनुपूर्वीने विषे पण असंख्य भेदो छे. ए प्रमाणे धीजी प्रकृतिओमां
पण असंख्य भेदो जाणवा. (४९) तेने माटे कहुं छे के-‘अवधिज्ञानावरण ने अवधि-
दर्शनावरण प्रकृतिना असंख्य लोकाकाशना जेटला प्रदेशो थाय तेटला भागो समझवा-’
एकेक उक्त योगस्थाने बंधने आश्रीने पूर्वे कदा तेटला वधा प्रकृतिना भेद पामीए, (५०) तथी
प्रथम प्रकृतिभेदो योगस्थानो करतां असंख्येय गुणाधिकजे कदा छे ते युक्त ज छे. (५१).
कहुं छे के-‘योगस्थानो करतां असंख्यातगुणी प्रकृतिओ छे, कारण के एकेक योगस्थाने
वतेतो जीय यधी प्रकृतिओ बंधि छे. १’ हवे ते प्रकृतिभेद करतां असंख्येयगुणाधिक
स्थितिभेदो जघन्यधी मांडीने उत्कृष्टपर्यंत समय समयनी वृद्धिथी थाय छे. (५२)

સ્થાનં પ્રથમં પરિકીર્તિતં । સૈકચ્છણા દ્વિતીયં સા તૃતીયં દ્વિક્ષણાધિકા
 ॥ ૫૩ ॥ इत्यादि. प्रतिप्रकृतिभेदं य-स्थितिभेदा असंख्यकाः । ततः
 प्रकृतिभेदेभ्य-स्तेऽसंख्येयगुणा इति ॥ ५४ ॥ स्थितिबंधाध्यवसाया-
 स्तेभ्योऽसंख्यगुणाधिकाः । एकैकस्मिन् स्थितिस्थाने वध्यमाने हि
 देहिभिः ॥ ५५ ॥ तद्धेतवोऽध्यवसाया नानाजीवव्यपेक्षया । असंख्येय-
 लोकविय-स्पदेशप्रमिताः स्मृताः ॥ ५६ ॥ एभ्यश्चाध्यवसायेभ्यो-ऽप्य-
 संख्येयगुणानि च । जिनैर्दृष्टान्यनुभाग-बंधस्थानानि कर्मसु ॥ ५७ ॥
 जंतोलेंश्यापरीणाम-विशेषाः संभवन्ति ये । कषायोदयसंमिश्रा-स्तीव्र-
 मंदादयोऽमिताः ॥ ५८ ॥ जघन्यादेकसमय-स्थितिकास्ते जिनैः स्मृताः ।
 उत्कर्षतोऽष्टसमय-स्थितिकाः समवेदिभिः ॥ ५९ ॥ स्युः साधकतमास्ते
 चा-नुभागबंधनं प्रति । ततोऽनुभागबंधस्य स्थानान्युच्यन्त उत्तमैः ॥ ६० ॥
 एकैकस्मिन् स्थितिबंधा-ध्यवसाये ह्यसंख्यशः । दृष्टाः केवलिभिर्नाना-
 नुभागबंधहेतवः ॥ ६१ ॥ कषायमिश्रलेश्यानां तीव्रमंदादयो भिदः ।
 स्थितिबंधाशयेभ्यः स्युः-स्तदसंख्यगुणा हि ते ॥ ६२ ॥ अनुभागसृजो

સર્વ કરતાં લઘુ સ્થિતિ તે પહેલું સ્થિતિસ્થાન કહ્યું છે, તેથી એક સમય અધિક તે ઘીર્જું,
 બે ઘણ અધિક તે ઘીર્જું इत्यादि સ્થિતિસ્થાનો સમજવા, (૫૩) જેથી કરીને દરેક
 પ્રકૃતિભેદે સ્થિતિભેદ અસંખ્યાતા થાય છે તેથી પ્રકૃતિભેદ કરતાં સ્થિતિસ્થાન અસંખ્યાત-
 ગુણા સિદ્ધ થાય છે. (૫૪) સ્થિતિबंधना अध्यवसाय स्थान ते करतां असंख्यगुणाधिक
 जाणवा, કેમકે જીવોવડે એકેક સ્થિતિસ્થાન બંધાતા હોય ત્યારે તેના હેતુભૂત અધ્યવસાયો
 અનેક જીવોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતા લોકાકાશના પ્રદેશપ્રમાણ કહ્યા છે. (૫૫-૫૬)
 ए अध्यवसायो करतां कर्मने विपे रहेला अनुभागना बंधस्थान असंख्यातगुणा जिनै-
 श्वरोए कक्षा છે. (દીઠા છે) (૫૭). પ્રાણીઓને કષાયોદય સંમિશ્ર અને તીવ્રમંદાદિક
 અપરિમિત જે લેશ્યાપરીણામાવિશેષો સંભવે છે. (૫૮) તે જઘન્યથી એક સમયની
 સ્થિતિવાઙા અને ઉત્કૃષ્ટથી આઠ સમયની સ્થિતિવાઙા સમવેદી એવા જિનેશ્વરોએ કહ્યા છે.
 (૫૯) તે સ્થાનો અનુમાગबंधप्रति साधकतम कारणभूत होय છે તેથી ઉત્તમ એવા પરમા-
 ત્માએ તેને અનુમાગबंधना स्थान કહ્યા છે. (૬૦) એકેક સ્થિતિबंध अध्यवसाये असंख्याता
 अनुभागबंधना हेतु केवळीओए दीठा છે. (કહ્યા છે.) (૬૧) તીવ્રમંદાદિ મેદો કષાયમિશ્ર
 लेश्याना होय છે તેથી સ્થિતિबंधना अध्यवसायो करतां ते असंख्यातगुणा होय છે. (૬૨)

જીવા-ધ્યવસાયાશ્ચ તે દ્વિધા । કપાયમિશ્રલેશ્યાનાં પરિણામાત્ શુભા-
 શુભાઃ ॥ ૬૩ ॥ શુભૈરાધત્તેન્નુભાગં ક્ષીરલંડરસોપમં । જીવઃ કર્મપુદ્ગ-
 લાના-મન્યૈર્નિવરસોપમં ॥ ૬૪ ॥ પ્રત્યેકમધ્યવસાયા અશુભાશ્ચ શુભાશ્ચ તે ।
 સંલ્યાતિગાનાં લોકાનાં પ્રદેશૈઃ પ્રમિતાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૬૫ ॥ શુભા વિશેષા-
 મ્યધિકાઃ કેવલં કથિતા જિનૈઃ । અશુભાઃ કિંચિદૂનાઃ સ્યુ-ર્યુક્તિસ્તત્ર
 નિશમ્યતાં ॥ ૬૬ ॥ યાનેવ રસબંધસ્યા-ધ્યવસાયન્ ક્રમસ્થિતાન્ ।
 સંક્લિષ્ટમાન ઊર્ધ્વોર્ધ્વ-મારોહસ્યસુમાનિહ ॥ ૬૭ ॥ વિશુદ્ધ્યમાનસ્તાનેષા-
 વરોહતિ ક્રમાદધઃ । શુભાનાં પ્રકૃતીનાં તુ રસબંધે વિપર્યયઃ ॥ ૬૮ ॥
 સંક્લિષ્ટમાનોઽવરોહે-દારોહેચ્છુધ્યમાનકઃ । ઉભયે ચ તતસ્તુલ્યાઃ સૌધ-
 સોપાનપંક્તિવત્ ॥ ૬૯ ॥ કેવલં લપકો યેષ્વ-ધ્યવસાયેષુ સંસ્થિતઃ ।
 લપકશ્રેણિમારોહે-ત્તેભ્યો નાસૌ નિવર્ત્યતે ॥ ૭૦ ॥ લપકસ્ય તતઃ
 શ્રેષ્ઠા-ધ્યવસાયવ્યપેક્ષયા । ઊચિરેઽધ્યવસાયાઃ પ્રા-ગશુભેભ્યોઽધિકાઃ
 શુભાઃ ॥ ૭૧ ॥ એભ્યોઽન્નુભાગબંધસ્ય સ્થાનેભ્યોઽનંતસંગુણાઃ । એકાધ્ય-

તેથી અનુમાગને સર્જનારા જીવોના અધ્યવસાયો કપાયમિશ્ર લેશ્યાના પરિણામે
 લીધે શુભ અને અશુભ એ બે પ્રકારના છે. (૬૩) શુભ અધ્યવસાયથી જીવ ક્ષીર-
 લંડના રસ જેવો અનુભાગ (રસ) ઉત્પન્ન કરે છે, અને એ કરતાં અન્ય (અશુભ અધ્યવ-
 સાય) થી લીંબડાના રસ જેવો કટુક રસ ઉત્પન્ન કરે છે. (૬૪) તે શુભ અને અશુભ
 બંને પ્રકારના અધ્યવસાયો અસંખ્યાતા લોકાકાશના પ્રદેશપ્રમાણ છે. (૬૫) તે બંનેમાં
 શુભ અધ્યવસાય કાંઈક અધિક જિનેશ્વરોએ કહ્યા છે અને અશુભ અધ્યવસાય કાંઈક ન્યૂન
 કહ્યા છે. તેમાં યુક્તિ છે તે સાંમલો. (૬૬) રસબંધના ક્રમસ્થિત જે અધ્યવસાયો ઉપર
 જીવ સંવિલસ્યમાન થતો સતો ઉપર ઉપર આરોહણ કરે છે, તે જ અધ્યવસાયોથી અનુક્રમે
 વિશુદ્ધ્યમાન થયો સતો નીચે ઉતરે છે, પણ શુભ પ્રકૃતિના રસબંધમાં તેથી વિપર્યય છે.
 (૬૭-૬૮) ઇટલે કે સંવિલસ્યમાન થયો સતો નીચે ઉતરે છે અને વિશુદ્ધ્યમાન થયો
 સતો ઉપર ચઢે છે. એ રીતે તે ચન્ને મહેલના પગથીઆની શ્રેણીની જેમ તુલ્ય થાય છે,
 (૬૯) પરંતુ કેવલ લપક જીવ જે અધ્યવસાયોમાં સ્થિત રહ્યો સતો લપકશ્રેણીપર
 આરોહણ કરે છે તે અધ્યવસાયથી તે પાછો નિવર્તતો નથી, (૭૦) તેથી લપકના
 શ્રેષ્ઠ અધ્યવસાયોની અપેક્ષાએ પૂર્વે અશુભ કરતાં શુભ અધ્યવસાયો અધિક કહ્યા છે.
 (૭૧) એ અનુભાગબંધના સ્થાનો કરતાં એક અધ્યવસાયે પ્રદશ્ય કરેલા કર્મયોગ્ય

वसायोपात्ताः कर्माहं दलिकाणवः ॥ ७२ ॥ तेभ्योऽप्यनंतगुणिताः कर्मा-
णुषु रसांशकाः । तच्च भावितमेव प्राक् । वर्गणास्पर्द्धकोक्तिभिः ॥ ७३ ॥
तथोक्तं पंचसंग्रहे—सेद्विश्रसंखेज्जंसे जोगट्टाणा तओ असंखिज्जा । पगडी-
भेया तत्तो ठिइभेया होंति तत्तोवि ॥ ७४ ॥ ठिइवंधज्झवसाया तत्तो
अणुभागवंधठाणाणि । तत्तो कम्मपएसा—णंतगुणातो रसच्छेया ॥ ७५ ॥

अथ प्रकृतं—जीवोनुभागवंधाध्य—वसायस्थानकान्यथ । मरणेन
स्पृशत्येकः सर्वाणि निरनुक्रमं ॥ ७६ ॥ कालेन यावता काल—स्तावान्
केवलिनोदितः । भावतः पुद्गलपरा—वर्त्तो वादर आगमे ॥ ७७ ॥ एता-
न्येव स्पृशत्येकः क्रमात्कालेन यावता । भावतः पुद्गलपरा—वर्त्तः सूक्ष्मश्च
तावता ॥ ७८ ॥ अयं भावः—कश्चित्सर्वजघन्येगी यः कपायोदयात्मके ।
वर्त्तमनोऽध्यवसाय—स्थाने प्राप्तो मृतिं ततः ॥ ७९ ॥ भूयसापि हि
कालेन स एवांगी द्वितीयके । आद्यात्परेऽध्यवसाय—स्थानके झियते
यदि ॥ ८० ॥ तदेव मरणं तस्य गण्यते लेख्यके बुधैः । नान्यान्युत्क्रम-
भावीनि तान्यनंतान्यपि स्फुटं ॥ ८१ ॥ कालांतरे चेद्भूयोऽपि द्वितीय-

दक्षिणा अणु अनंतगुणा छे. (७२) ते करता अनंतगुणा ते कर्माणामां रसांशो
छे. ते पूर्वे वर्गणा ने स्पर्द्धकनी उक्तिवडे बतावेल छे. (७३) तथोक्तं पंचसंग्रहे, “ श्रेणिना
असंख्यातमे भागे योगस्थान, ते करता असंख्यातगुणा प्रकृतिभेदो, ते करता असंख्यातगुणा
स्थितिभेद, ते करता असंख्यातगुणा स्थितिभेदना अध्यवसायस्थान, ते करता असंख्यात-
गुणा अनुभागवंधना स्थान, ते करता अनंतगुणा कर्मप्रदेशो ने ते करता अनंतगुणा तेमां
रहेला रसच्छेदो जाणवा. (७४-७५)

अथ प्रकृतं—जीव सर्व अनुभागवंधनाध्यवसाय स्थानोने अनुक्रम विना मरणो-
घडे जेटले काले स्पर्श तेटला काळने आगममां केवळीए भावथी बादरपुद्गलपरावर्त
कहेल छे. (७६-७७) ए वधा अध्यवसाय स्थानो क्रमसर जेटला काळे स्पर्श तेटला
काळने भावथी सूक्ष्मपुद्गलपरावर्त कहेल छे. (७८) एनो आ सार छे के—जे कोइ
जीव सर्व जघन्य कपायोदयरूप अध्यवसाय स्थाने वर्ततो मरण पामे, (७९) तयार-
पडी घणे काळे ते ज जीव पहेलार्थी बीजा अध्यवसायस्थाने ज्यारे मरण पामे (८०)
त्यारे ते मरण बुधजनो लेखामां गये छे. उत्क्रमभावी बीजा अन्य अध्यवसायोए मरण
पामे सत्ते ते लेखामां गयता नथी के जे मरणो प्रगटपथे अनंता होय छे. (८१)

સ્માદનંતરે । તૃતીયે મ્રિયતે સોઽધ્ય-વસાયસ્થાનકે સ્થિતઃ ॥ ૮૨ ॥
તદા તૃતીયં મરણં ગણ્યતે તસ્ય લેખ્યકે । ત્યક્તક્રમાણિ શેષાણિ નાનં-
તાન્યપિ તાન્યહો ॥ ૮૩ ॥ एवं क्रमेण सर्वाणि तानि कालेन यावता ।
स्पृश्यन्ते म्रियमाणेन तेन संसारवारिधौ ॥ ८४ ॥ તાવાન્ કાલઃ સ્યા-
દનંત-—કાલચક્રમિતો મહાન્ । ભાવતઃ પુદ્ગલપરા-વર્ત્તઃ સૂક્ષ્મો
જિનોદિતઃ ॥ ૮૫ ॥

· છેત્રતઃ પુદ્ગલપરા-વર્ત્તો યઃ સૂક્ષ્મ ઈરિતઃ । ઉપયોગી માર્ગણાયા
સ ઇવાદ્રિયતે શ્રુતે ॥ ૮૬ ॥ તથોક્તં જીવાભિગમસૂત્રે સાંતમિધ્યાદૃષ્ટિ-
સ્થિતિનિરૂપણાધિકારે-‘ જે સે સાઈય સપજ્જવસિય મિચ્છદિટ્ઠી સે જહ-
સેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં અણંતાઓ ઓસપ્પિણિઉસ્સપ્પિણિઓ કાલઓ,
સેત્તઓ અવહં પોગ્ગલપરિયટ્ઠં દેસૂણમિત્યાદિ. ચેઽન્યે ચ પુદ્ગલપરા-વર્ત્તઃ
સસાત્ર દર્શિતાઃ । તે સ્યુઃ પ્રરૂપણામાત્રં ન ક્ષાપ્યેપાં પ્રયોજનં ॥ ૮૭ ॥
વાદરેપુ ચતુર્થેષુ (ચતુર્પુ ચ વાદરેપુ) દર્શિતેપુ યથાવિધિ । ભવંતિ
સુગમાઃ સૂક્ષ્મા હત્યેવૈપાં પ્રયોજનં ॥ ૮૮ ॥ નન્વત્ર પુદ્ગલપરા-વર્ત્તોઽ-

કાર્તાતરે ફીને તે જ જીવ વીજાથી અનંતર ત્રીજે અધ્યવસાયસ્થાને રહ્યો સતો મરણ
પામે (૮૨) ત્યારે તે ત્રીજું મરણ લેણામાં ગણાય. યાકીના અનંત મરણો પણ ક્રમ-
વિનાના અધ્યવસાયવાઢા ગણતીમાં લેવાતા નથી. (૮૩) એ પ્રમાણે ક્રમસર સર્વે અધ્ય-
વસાયસ્થાનો જેટલા કાઢે મરણવહે આ સંસારવારિધિમાં એક જીવ સ્પર્શે (૮૪)
તેટલો મહાન્ કાલ કે જે અનંતકાલચક્રપ્રમાણ થાય છે તેટલો કાલ માવથી સૂક્ષ્મ
પુદ્ગલપરાવર્તનો જિનેશ્વરોએ કહ્યો છે. (૮૫) .

· છેત્રથી સૂક્ષ્મપુદ્ગલપરાવર્ત જે કહેલ છે તે જ માર્ગણામાં ઉપયોગી છે. શ્રુતમાં તેનો
જ આદર કરેલ છે. (૮૬) તથોક્તં ત્રી જીવાભિગમસૂત્રે સાંતમિધ્યાદૃષ્ટિસ્થિતિનિરૂપ-
ણાધિકારે-‘ જે સાદિસપર્યવસિત મિધ્યાદૃષ્ટિ હોય તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત્તે અને ઉત્કૃષ્ટ અમ્મ-
ણ્યાતી ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી કાઢથી, છેત્રથી દેશોન અપાર્થ પુદ્ગલપરાવર્તે રૂપાદિ.’
અહીં વીજા જે સાત પુદ્ગલપરાવર્તો વતાન્યા છે તે પ્રરૂપણા માત્ર સમજવા. તેનું કાંઈ
પથ પ્રયોજન નથી, (૮૭) વઢી ચાર વાદરતો ઇટલા માટે જ વતાવેલા છે કે તે યથા-
વિધિ વતાવે સતે સૂક્ષ્મ બાણવા સુગમ પડે, એ જ તેનું પ્રયોજન છે. (૮૮) નનુ રૂપિ
પ્રભે-‘ અહીં જે પુદ્ગલપરાવર્ત પરમાણુઓની દર્શાવરૂપ કહેલ છે, તે તો દ્રવ્ય પુદ્ગલ-

मां दशांतरं । तद्द्रव्यपुद्गलपरा-वर्त्त एवास्ति नापरे ॥ ८९ ॥ तत्कथं
गलपरा-वर्तशब्दः प्रवर्त्तते । क्षेत्रशालादिभेदेषु ब्रूमहे श्रूयतामिह
९० ॥ परावर्त्तः पुद्गलानां शब्दव्युत्पत्तिकारणं । प्रवृत्तिहेतुस्त्वनंत-
लचक्रप्रमाणता ॥ ९१ ॥ द्वावर्थधर्मो भजतः शब्दसंबंधहेतुतां ।
द्रव्युत्पादकः शब्द-प्रवृत्तिजनकोऽपि च ॥ ९२ ॥ यो गच्छति- स
रत्र शब्दव्युत्पत्तिकृद्गतिः । शृंगसास्नादिमत्त्वं तु सार्थं शब्दप्रवृत्ति-
ः ॥ ९३ ॥ व्युत्पत्तिहेतुसत्त्वेऽपि प्रवृत्तिहेत्वभावतः । गच्छत्यपि गजा-
दौ गोशब्दो न प्रवर्त्तते ॥ ९४ ॥ व्युत्पत्तिहेत्वभावेऽपि गत्यभावात्
गते गवि । प्रवृत्तिहेतुसद्भावात् गोशब्दोऽसौ प्रवर्त्तते ॥ ९५ ॥ तथा
त्रादिभेदेषु शब्द एव प्रवर्त्तते । व्युत्पत्तिहेत्वभावेऽपि प्रवृत्तिहे-
तुगतः ॥ ९६ ॥

एतच्च पुद्गलपरावर्त्तस्वरूपं प्रायः पंचसंग्रहकर्मग्रंथप्रवचनसारो-
रसूत्रवृत्त्याद्यनुसारेण प्रोक्तं, श्रीभगवतीसूत्रद्वादशशतकचतुर्थोद्देशक-

वर्त्त ज छे, बीजा नहीं। (८९) तो पक्षी क्षेत्रकाळादि भेदमां पुद्गलपरावर्त्त शब्द केम
तें छे ? तेनुं कारण अमे कहीए छीए ते सांभळो (९०) पुद्गळोनो परावर्त्त ए तो
दोनी व्युत्पत्ति मात्र अर्थ छे; बाकी प्रवृत्ति हेतु तो अनंत काळचक्रनी प्रमाणता छे.
(१) ये प्रकारना अर्थ शब्दसंबंधनी हेतुताने भजे छे. १ शब्दव्युत्पादक ने
शब्दप्रवृत्तिजनक. (९२) जे गमन करे तेने गो (वृषभ) कहीए ते शब्दनो व्युत्पत्ति-
अर्थ छे अने शृंग (शींगडा) तथा गळकंधळादिवाळापणुं ते शब्दनो
चिकुत अर्थ छे. (९३) व्युत्पत्ति हेतु छतां पण प्रवृत्तिहेतुना अभावधी गमन करे छे
पण गज ने अश्वादिमां गोशब्द प्रवर्त्ततो नहीं (९४) अने व्युत्पात्तिहेतुनो
भाव सते पण एटले गतिनो अभाव सते पण स्थित रहल वृषभमां प्रवृत्ति हेतुना सद्-
धी गोशब्द प्रवर्त्त छे (९५) ते ज रीते व्युत्पात्तिहेतुनो अभाव सते पण प्रवृत्ति-
ना योगधी क्षेत्रादि भेदोने विषे पण ए (पुद्गलपरावर्त्त) शब्द प्रवर्त्त छे. (९६)

आ पुद्गळपरावर्त्तनुं स्वरूप प्राये पंचसंग्रह, कर्मग्रंथ, प्रवचनसारोद्धारसूत्रवृत्त्या-
नुसारे कहेल छे. श्री भगवतीसूत्र चारमा शतकना चोथा उद्देशानी वृत्तिमां-तो

વૃત્તૌ તુ—ઔદારિકાર્હદ્રવ્યાણિ સર્વાણ્યપ્યેકદેહિના । અનુભૂય વિમુચ્યંતે
 ઔદારિકવપુષ્ટયા ॥ ૧૭ ॥ કાલેન યાવતા તાવાન્ ભવત્યૌદારિકાભિ-
 ધઃ । પુદ્ગલાનાં પરાવર્તં ઇત્યુક્તં તત્ત્વદર્શિભિઃ ॥ ૧૮ ॥ ભાવ્યાઃ શેષાઃ
 ષડ્પ્યેવં વિબુધૈર્વૈક્રિયાદયઃ । આહારકશરીરાર્હ—પુદ્ગલાનાં ત્વસંભવી
 ॥ ૧૯ ॥ પ્રત્યેકમેતે ચાનંત—કાલચક્રમિતા મતાઃ । પુદ્ગલાનામ-
 નંતત્વા—દૈકત્વાદગ્રાહકસ્ય ચ ॥ ૨૦૦ ॥ અતીતાશ્ચ ભવંત્યેતે—ડનંતાઃ
 સર્વશરીરિણાં । ભવિષ્યંતશ્ચ ભાવ્યંતાં પૂર્વોક્તેન્દ્રિયયુક્તિવત્ ॥ ૧ ॥
 સાંચૈવં—ન ભવંત્યેવ કેપાંચિત્ કેપાંચિચ્ચ ભવંતિ તે । એકદ્વિત્ર્યાદિ-
 સંખ્યેયા—ડસંખ્યાનંતા યથાભવં ॥ ૨ ॥

કાર્મણસ્તૈજસશ્ચૌદા—રિકાનપ્રાણસંભવૌ । માનસો વાચિકશ્ચાથ
 વૈક્રિયશ્ચેત્યનુક્રમાત્ ॥ ૩ ॥ યથોત્તરં કાલતોડમી સસાનંતગુણાધિકાઃ ।
 ઉપપત્તિઃ વદંત્યેવં તત્ર પ્રાચીનસૂરયઃ ॥ ૪ ॥ સુદ્ધમત્વાત્કાર્મણાપૂર્નાં
 પ્રહણાંચ પ્રતિચ્છણં । અચિરેણ સમાપ્યંતે તે તત્કાલસ્તતોડલ્પકઃ

એમં કહ્યું છે કે:—“ ઔદારિક યોગ્ય સર્વ દ્રવ્યો એક જીવ ઔદારિકશરીરપથે અનુમ-
 ધીને જેટલા કાલે મૂકે તેટલા કાલનું ઔદારિક નામનું પુદ્ગલપરાવર્ત થાય, એમ તત્ત્વદર્શી-
 ઓએ કહ્યું છે. (૧૭-૧૮) બાકીના છ વૈક્રિયાદિક પુદ્ગલપરાવર્ત પણ વિબુધોએ તે
 જ પ્રમાણે માનવા. આહારક શરીર યોગ્ય પુદ્ગલો માટે તો અસંભવ છે. (૧૯) એ
 પ્રત્યેક પુદ્ગલપરાવર્તો પુદ્ગલોનું અનંતપણુ હોવાથી અને ગ્રાહકનું એકપણુ હોવાથી અનંત
 કાલચક્રપ્રમાણ કહ્યા છે. (૨૦૦) એવા પુદ્ગલપરાવર્તો સર્વ શરીરોએ (જીવોએ)
 અતીતકાલે અનંતા કર્યા છે અને પૂર્વે કહેલી ઇન્દ્રિયોસંવંધી યુક્તિની જેમ માંથી પણ
 અનંતા થવાના છે. (૨૦૧) તે આ પ્રમાણે—કેટલાકને ભવિષ્યકાલે ન થાય અને કેટલા-
 કને એક-બે-ત્રણ વિગેરે સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા કે અનંતાં જેટલું તેને સંસારમાં રહેવાનું
 હોય તે પ્રમાણે થાય. (૨૦૨)

કાર્મણ, તૈજસ, ઔદારિક, આસોહવાસ, માનસ, વાચિક ને વૈક્રિય—એ અનુક્રમે યથો-
 ત્તર કાલથી એ સાતે અનંતગુણાધિક જાણવા. તેની ઉપપત્તિ પ્રાચીન આચાર્યો આ પ્રમાણે
 કહે છે. (૩-૪) કાર્મણ પરમાણુઓનું સુદ્ધમપણું હોવાથી અને પ્રતિસમયે પ્રણ કરવા-
 પણું હોવાથી તે પરાવર્ત થોડા કાલમાં સમાપ્ત થઈ જાય છે તેથી તેનો કાલ અત્ય કમો

॥ ५ ॥ तैजसाः पुद्गलाः स्थूलाः कर्मणापेक्षया ततः । कालोऽस्य भूयानल्पं हि गृह्यते स्थूलमेकदा ॥ ६ ॥ सर्पपवदरन्याद्यादिति शेषः । औदारिकाणां स्थूलत्वा-दशश्वद्ग्रहणादपि । भूयान् कालोऽस्य ते ग्राह्या यदौदारिकदेहिना ॥ ७ ॥ आनप्राणाणवः सूक्ष्मा यद्यप्येभ्यस्तथापि ते । पर्याप्तैरेव गृह्यते तत्कालोऽस्य ततो बहुः ॥ ८ ॥ सूक्ष्मत्वेऽपि मनःपुद्गलानां स्याद्भूरिकालता । एकाक्षादिमहाकायस्थितौ तेषामनादृतेः ॥ ९ ॥ भाषा द्व्यक्षाद्यवस्थायां । यद्यप्यस्ति तथाप्यसौ । भृशं स्थूला मनोऽणुभ्यस्तदत्रानल्पकालता ॥ १० ॥ भूयिष्ठाकाललभ्यत्वा-द्वैक्रियांगस्य सर्वतः । वैक्रियः पुद्गलपरा-वर्तोऽनंतगुणाधिकः ॥ ११ ॥ पश्चानुपूर्व्या सप्तमी भूरिभूरितराः स्मृताः । जीवस्य दीर्घकालीनाः स्तोकाः स्युर्वहवः परे ॥ १२ ॥ इत्याद्यधिकं भगवतीवृत्तितोऽवसेयं ।

छे. (५) तैजसना पुद्गलो कर्मणनी अपेक्षाए स्थूल छे तेथी तेनो काळ कर्मणयी वंधारे कछो छे, कारण के स्थूल वर्गणाओ एक समये ओछी ग्रहण करी शकय छे. (६) सरसव ने धोरना न्याययी. हवे औदारिकतुं तैजस करता स्थूलपणुं होवायी अने निरंतर ग्रहणपणुं न होवायी तेनो वधारे काळ थाय छे, केमके तेने औदारिक शरीरी ज ग्रहण करे छे. (७) आनपान (आसोछ्वास) ना अणुओ जो के एना (औदारिकना) करता सूक्ष्म छता पर्याप्त जीवो ज ग्रहण करे (पर्याप्तपणामां ज ग्रहण थाय) तेथी एनो काळ एना करता वधारे थाय छे. (८) तेना करता मनोवर्गणा (मनना पुद्गलो) सूक्ष्म छता पण एकेंद्रियादि मोटी कायस्थितिवाळा जीवो तेने ग्रहण करता नथी, तेथी तेनो काळ वधारे थाय छे. (९) भाषा जो के बेहेंद्रियादिक अवस्थामां पण छे तथापि मनोवर्गणा करता ते अत्यंत स्थूल होवायी तेनो काळ वधारे थाय छे. (१०) वैक्रिय-शरीरीपणुं सर्व करता घणै लावे काळे लभ्य थतुं होवायी सर्व करता वैक्रियपुद्गल-परावर्त अनंतगुणाधिक काळप्रमाण थाय छे. (११) पश्चानुपूर्व्या आ साते पुद्गल-परावर्तो घणा अने अतिघणा कछा छे, कारण के जीवने दीर्घकालीन पुद्गलपरावर्त थोडा थाय छे अने अल्पकालीन वधारे थाय छे. (१२) इत्यादि अधिक भगवती-वृत्तिथी जाणवुं.

एवं वर्णितरूपपुद्गलपरावर्तनंतैर्मित-स्त्रैलोक्याखिलवस्तुवृंदवि-
दुरैः कालो व्यतीतः स्मृतः । एतस्माच्च भवेदनंतगुणितः कालः किला-
नागतो-ऽनादिः सांत इहादिमस्तदपरोऽनंतः सहादिः पुनः ॥ १३ ॥
तथाहुः-ओसप्पिणी अणंता पुग्गलपरियट्ठओ मुण्येयव्वो । ते अणंतातीयद्धा
अणागयद्धा अणंतगुणा ॥१॥ यत्पंचमांगे गदितं त्वनागते काले व्यतीता-
स्समयाधिकत्वं । आनंत्यसाम्यादुभयोरनागते तद्वर्त्तमानक्षणसंगतेश्च
॥ १४ ॥ एवं च-अतीतकालादिह सर्वकालः क्षणाधिकः स्याद् द्विगुण-
स्तथैव । कालो व्यतीतोऽपि च सर्वकाला-जिनैः प्रणीतः समयोनमर्द्धं(र्द्धः)
॥ १५ ॥ कालोऽखिलोऽनागतकालतः स्यात् पूर्वोक्तयुक्त्या द्विगुणः
क्षणोनः । क्षणाधिकार्द्धं किल सर्वकाला-स्कालो भविष्यन् भवतीति सिद्धं
॥ १६ ॥ तथोक्तं-‘अणागतद्धाणं तीतद्धाणं समयाहियातीतद्धाणं
अणागतद्धातो समयूणा ’ अत्र घृतिः-अतीतानागतौ कालावनादित्वा-
नंतत्वाभ्यां समानौ, तयोश्च मध्ये भगवतः प्रश्नसमयो वर्त्तते, स चावि-
नष्टत्वेनातीते न प्रविशति, इत्यविनष्टत्वसाधर्म्यादनागते क्षिप्तः, ततः

ए प्रमाणे वर्णयित्वा છે સ્વરૂપ એનું એવા અનંતપુદ્ગલપરાવર્ત પ્રમાણ કાલ વ્યતીત
થયેલ છે એમ ત્રણ લોકમાં રહેલ અખિલ વસ્તુસમૂહના જાણનારે (કેવલીઓ) કહ્યું છે.
ए कर्ता अनंतगुणो अनागतकाल છે. અતીત કાલ અનાદિસાંત છે અને અનાગતકાલ
સાદિઅનંત છે. (૧૩) તથાહુઃ-‘ અનંતી ઉત્સર્પિણીઓએ એક પુદ્ગલપરાવર્ત જાણ્યું,
एवा अतीतकाले अनंता यया अने अनागतकाले ते कर्ता अनंतगुणा यह शके तेम છે.’
(૧) પાંચમા અંગમાં જે અનાગત કાલનું અતીતકાલ કરતાં સમયાધિકપણું કહ્યું છે તે
બેનેની આનંત્યપણામાં સમાનતા હોવાથી અને અનાગતમાં વર્તમાન સમય ઉમેરવાથી
કહેલ છે. (૧૪) એ રીતે અતીતકાલ કરતાં સર્વકાલ એક સમયાધિક દ્વિગુણ કહેવાય.
તેમાં અતીતકાલ જિનેશ્વરોએ સર્વકાલની અપેષાએ સમયોન અર્થ કહ્યો છે. (૧૫) અના-
ગતકાલ કરતાં સર્વકાલ પૂર્વોક્ત યુક્તિએ એક છણે ઊળ થમણો થાય અને સર્વકાલ
કરતાં મહિષ્યત્ કાલ ક્ષણાધિકઅર્થ થાય એમ સમજવું. (૧૬) તથોક્ત-‘ અનાગતકાલ
અતીતકાલ કરતાં સમયાધિક અને અતીતકાલ અનાગતકાલ કરતાં સમયોન. ’ આની
ટીકા-અતીત ને અનાગતકાલ અનાદિપણાથી અને અનંતપણાથી સમાન છે. તેથી બન્ને

समयातिरिक्तानागताद्धा भवति.

इह कश्चिदाह-अतीताद्धातोऽनागताद्धाऽनंतगुणा, अत एवानं-
तेनापि कालेन गतेन नासौ क्षीयते इत्यत्रोच्यते-इह समत्वमुभयो-
रप्यंताभावमात्रेण विवक्षितमिति भगवतीश० २५ उ० ५. ।

शिष्टोपदिष्टार्थवचोगरिष्ठः, क्षणाद्यनेकात्मविधो वरिष्ठः ।

स्वहेतुतोजीवितसर्वलोको, दिष्ट्या समाप्तः किल दिष्टलोकः ॥ १७ ॥

विश्वाश्चर्यदकीर्त्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेंद्रातिष-

द्राजश्रीतनयोऽस्तनिष्ठ विनयः श्रीतेजपालात्मजः ।

काव्यं यत्किल तत्र निश्चितजगत्तत्त्वप्रदीपोपमे

पंचत्रिंश इहैव पूर्त्तिमगमत्सर्गो निसर्गोज्ज्वलः ॥ १८ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे पंचत्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः, तत्समाप्तौ
च समाप्तोऽयं दिष्टलोकः ।

भगवंतने प्रश्नने समय वर्ते छे ते विनष्ट धयेल न होवायी अतीतकाळमां प्रवेश पासी
शके नहीं, एटले अचिनटस्वना साधर्म्यपणायी तेने अनागतकाळमां नाख्यो छे. एटले
अनागतकाळ समयाधिक थाय छे.

अहीं कोइ कहे छे के-अतीतकाळ करतां अनागतकाळ अनंतगुणो छे तेथी ज
अनंतो काळ गया छतां ते चय पामतो नथी. ए संबंधमां कहे छे के-अहीं धनेनुं समपूर्ण
जे कहुं छे ते अंतना अभाव मात्रयी ज कहुं छे. इति भगवतीशतक २५ ना उद्देशा
पांचमामां कहुं छे.

शिष्ट पुरुषोना कहेला अर्थ ने वचनोवडे गरिष्ठ, चय (समय) आदि अनेक प्रका-
रनो, वरिष्ठ एवो, स्वहेतुवडे उजीवित कर्णो छे सर्व लोक जेणे एवो काळलोक भाग्य-
योगे संपूर्णपणाने पाम्यो छे. (१७)

विश्वमां आश्चर्यकारक छे कीर्त्ति जेनी एवा श्रीकीर्त्तिविजयवाचकेंद्रना शिष्य अने
राजश्री तथा तेजपाळना पुत्र विनये जे काव्य रच्युं छे, ते आ निश्चित एवा जगत्त्रयनुं
स्वरूप बताववाने दीपक समान लोकप्रकाश नामना ग्रंथमां स्वभाववडे उज्ज्वल एवो
आ पांत्रीशमो सर्ग संपूर्ण धयो छे. (१८.)

इति लोकप्रकाशे पंचत्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः

इति काललोकः समाप्तः

अथ षट्त्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

। अथ श्रीभावलोकप्रकाशः प्रारभ्यते ।

શંખેશ્વરં પ્રણિદધે પ્રકટપ્રભાવં, ત્રૈલોક્યભાવનિવહાવગમસ્વભાવં ।
ભાવારિવારણહરિં હરિસેવનીયં, વામેયમીશ્વરમમેયમહોનિધાનં ॥૧॥

स्वरूपं भावलोकस्य यथागममथ ब्रुवे ।

गुरुश्रीकीर्तिविजय-दीपोद्योतितहृदयहः ॥ २ ॥

સ્વતસ્તૈસ્તૈર્હેતુભિર્વા તત્તદ્રૂપતયાત્મનાં । ભવનાન્યૌપશમિકા-દયો
ભાવાઃ સ્મૃતા इति ॥ ૩ ॥ ભવંત્યમીભિઃ પર્યાયૈ-ર્યદ્વોપશમનાદિભિઃ ।
જીવાનામિત્યમી ભાવા-સ્તે ચ પોઢા પ્રકીર્તિતાઃ ॥ ૪ ॥ આદ્યસ્તત્રૌપ-
શમિકો દ્વિતીયઃ દ્વાયિકાહયઃ । દ્વાયોપશમિકો ભાવ-સ્તાર્ત્તીયીકો
નિરૂપિતઃ ॥ ૫ ॥ તુર્ય ઔદયિકો ભાવઃ પંચમઃ પારિણામિકઃ । દ્વ્યા-
દિસંયોગનિષ્પન્નઃ પષ્ઠઃ સ્યાત્સાન્નિપાતિકઃ ॥ ૬ ॥

सर्ग ३६ मो.

શ્રી શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. તે વામામાતાના પુત્ર કેવા છે ?
પ્રગટ પ્રભાવવાળા, પ્રણ લોકમાં રહેલા ભાવોના સમૂહના સ્વભાવને જાણનારા, માવશજુ-
રૂપ ગજનું નિવારણ કરવાને સિંહસમાન, હૃદ્રોષ સેવનીય અને પારાવાર સેવના
નિધાન છે. (૧)

ए प्रभुने प्रणाम करीने श्री कीर्तिविजय गुरुमहाराजरूप दीपबडे प्रकाशित थयेल
छे हृदयरूपी गृह जेनुं एवो हुं (विनयविजय) हवे जेम आगममां कहुं छे तेम भाव-
लोकनुं स्वरूप कहुं छुं. (२)

પોતાની મેળે અથવા તે તે દેતુઓવડે કરીને તે તે રૂપપણે આત્માનું જે યથું તે ઔપ-
શમિકાદિક ભાવો કહેલા છે. (૩) અથવા આ ઉપશમનાદિ પર્યાયોવડે કરીને જીવોના
આવા ભાવો થાય છે. તે માવ છ પ્રકારના કહ્યા છે. (૪) પહેલો ઔપશમિક, બીજો
દ્વાયિક, ત્રીજો દ્વાયોપશમિક, ચોથો ઔદયિક, પાંચમો પારિણામિક અને છઠો વે પ્રણ
વિગેરે ભાવોના સંયોગથી નિષ્પન્ન થયેલો સાન્નિપાતિક (૫-૬).

हवे ते भावोनुं स्वरूप कहे छे—

यः प्रदेशविपाकाभ्यां कर्मणामुदयोऽस्य यत् । विष्कंभणं स एवौप-
शमिकस्तेन वा कृतः ॥७॥ क्षयः स्यात्कर्मणामात्यं—तिकोच्छेदः स एव यः ।
अथवा तेन निर्वृत्तो यः स चायिक इष्यते ॥८॥ अभावः समुदीर्णस्य
क्षयोऽथोपशमः पुनः । विष्कंभितोदयत्वं य—दनुदीर्णस्य कर्मणः ॥९॥
आभ्यामुभाभ्यां निर्वृत्तः क्षायोपशमिकाभिधः । भावस्तृतीयो निर्दिष्टः
स्यातोऽसौ मिश्र इत्यपि ॥ १० ॥ उदयावलिकायां य—प्रविष्टं क्षीणमेव
तेत् । तदन्यत्तु भवेत्कर्म, शेषमत्रोपशांतिमत् ॥ ११ ॥ बह्वेविध्यातशेषस्य
भस्मच्छन्नस्य साम्यभृत् । क्षीणोपशांतं स्यात्कर्म—त्यवस्थाद्वितयान्वितं
॥ १२ ॥ नन्वौपशमिकाद्भावो भिद्यते नैष कर्म यत् । तत्रापि क्षीणमु-
दित—मुपशांतं भवेत्परं ॥ १३ ॥ अत्रोच्यते—स्यात्क्षयोपशमे कर्म—प्रदे-
शानुभवात्मकः । उदयोऽप्यनुभागं तु नैषां वेदयते मनाक् ॥ १४ ॥
प्रदेशैरप्युपशमे कर्मणामुदयोऽस्ति न । विशेषोऽयमुपशम—क्षयोपशमयोः
स्मृतः ॥ १५ ॥ आगमश्चात्र—ते गुणं भंते शोरइयस्त वा तिरिक्कजो-

जे प्रदेश ने विपाक बंने प्रकारे कर्मना उदयने रोकवो ते औपशमिक अथवा तेथी
उत्पन्न थयेल आत्मानो भाव ते औपशमिक, कर्मो नो जे आस्पंतिक उच्छेद ते चायिक
अथवा तेथी निष्पन्न थयेल भाव ते चायिक कहेवाय छे, (७-८) उदीर्णकर्मनो अभाव
ते क्षय अने अनुदीर्णकर्मना उदयने रोकवी देयो ते उपशम—आ बंने (क्षय ने उपशम)
बडे उत्पन्न थयेलो भाव ते बीजो क्षायोपशमिक भाव कहेलो छे, तेनुं बीजुं नाम
मिश्र पण कहेवाय छे, (९-१०) आ भावमां उदयावलीयां प्रविष्ट थयेलो कर्मनो
क्षय पाय छे अने शेषकर्म उपशांतिवात्त थाय छे, (११) अग्नि जुझाह गयो होय
अने कांइक बाकी रह्यो होय ते भस्मयी ढंकाह गयो होय तेना समानपणाने धारण
करनार बे प्रकारनी व्यवस्थायुक्त आ भावमां कर्मो क्षीण अने उपशांत थाय छे, (१२)
अहीं शिष्य प्रश्न करे छे के—‘औपशमिक भावयी आ भाव जुदो पही शकशे नहीं,
कारण के ते भावमां पण उदितनो क्षय अने अनुदित उपशांत होय छे, ’ (१३) गुरु
उत्तर आपे छे के—‘क्षयोपशम भावमां कर्मो नो प्रदेशानुभवरूप उदय होय छे, विपाकानु-
भव किंचित् पण होतो नथी अने उपशम भावमां तो प्रदेशे पण कर्मो नो उदय होतो
नथी, आ उपशम ने क्षयोपशममां तफावत छे, ’ (१४-१५) आगममां आ प्रमाणे कहुं

णियस्स वा मणुस्सस्स वा देवस्स वा जे कडे कम्मे, णत्थि णं तस्स अवेयइत्ता मोरको ? हंता गो० ! से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चति ? एवं खलु गो० ! मए दुविहे कम्मे पन्नत्ते, तं० पदेसकम्मे य अणुभावकम्मे य, तत्थ णं जं पदेसकम्मं तं नियमा वेदेइ, तत्थ णं जं तं अणुभाव-कम्मं तं अत्थेगतियं वेदेति, अत्थेगतियं नो वेदेति, खातमेयं अरहता, विस्सायमेतं अरहता, अयं जीवे इमं कम्मं अज्झोवगमियाए वेदणाए वेदिस्सति, अयं जीवे इमं कम्मं उवक्कमियाए वेदणाए वेदिस्सति, अहाकम्मं अहानिकरणं जहा जहा तं भगवया दिट्ठं, तहा तहा विपरिणमिस्सतीति, से तेणट्ठेणं एवं वुच्चति.

यः कर्मणां विपाकेना—नुभवः सोदयो भवेत् । स एवौदयिको भावो निर्वृत्तस्तेन वा तथा ॥ १६ ॥ य एव जीवाजीवानां स्वरूपानुभवं प्रति । प्रह्वीभावः परीणामः स एव पारिणामिकः ॥ १७ ॥ परिणामेन निर्वृत्त इति चात्र न संभवेत् । अस्यां निरुक्तौ सादित्वं जीवत्वादेः प्रसज्यते ॥ १८ ॥

छे के—' हे भगवंत ! नारकीने, तिर्थचोने, मनुष्योने तथा देवोने तेना करेलां जे कर्मों तेनो वेद्या विना तो क्षय यतो ज नथीन ? ' भगवंत कहे छे के—' थाय छे पण खरो. ' गौतमस्वामी पूछे छे के—' हे प्रभु ! आप एम सा कारणे कहो छो ? ' प्रभु कहे छे के—' हे गौतम ! मैं कर्म के प्रकारना क्हा छे. १ प्रदेशकर्म ने २ अनुभावकर्म. तेमां जे प्रदेशकर्म छे ते तो निश्चये वेदाय छे अने जे अनुभावकर्म छे तेमांथी कोइक वेदाय छे ने कोइक वेदातां नथी. आ अरिहंते जाणेलुं छे अने अरिहंते विशेष रीते जाणेलुं छे के आ जीव आ कर्मने अज्झोवमिक वेदनाए (विपाकउदये) वेदशे अने आ जीव आ कर्म उपक्रमिक वेदनाए (प्रदेशउदये) वेदशे. जे कर्म जेवा निकरणपणे जेवी जेवी रीते भगवंते दीठुं छे ते कर्म तेवी रीते विपरिणमशे एम समजवुं. आ कारणे एम कहेलुं छे.

हवे जे कर्मनो विपाकवडे अनुभव ते उदय कहेवाय छे अने जे उदय ते ज औदयिक भाव कहेवाय छे अथवा ते उदयथी उत्पन्न थयेलो जे भाव ते औदयिक भाव समजवो. (१६) जे जीव के अजीवने स्वरूपानुभव करवामां जे उत्पत्ता ते ज परिणाम कहेवाय छे. तेने ज पारिणामिक भाव जाणवो. (१७) परिणामवडे निर्वृत्त थयेलो—बनेलो भाव ते पारिणामिक भाव एवो अर्थ अही संभवतो नथी, केमके एवी व्युत्पत्ति एट्ठे अर्थ करवाथी तो जीवत्वादिकलुं सादिपणुं थाय. (१८)

अत्र चाद्यास्त्रयः प्रादुर्भवेयुः कर्मघाततः । रजोभ्रविगमे तिर्यग्-र-
श्मिकांतिकलापवत् ॥ १९ ॥ सर्वतो देशतश्चेति विघातः कर्मणां द्विधा ।
आद्यः स्ववीर्यापेक्षोऽन्यः सकर्मात्मप्रयोगजः ॥ २० ॥ तुर्यस्तु भावः
स्वोपात्त-कर्मादयसमुद्भवः । सुरामदोदयाद्वीत-नृत्तहास्यादिभाववत्
॥ २१ ॥ पारिणामिकभावस्तु निर्दिष्टो निर्निमित्तकः । अत्र एव स्वार्थि-
कोऽत्र प्रत्ययो राक्षसादिवत् ॥ २२ ॥ आदिमाश्च त्रयो भावा जीवाना-
मेव निश्चिताः । अंतिमौ तौ पुनर्जीवा-जीवसाधारणौ स्मृतौ ॥ २३ ॥

एकत्र द्व्यादिभावानां सन्निपातोऽत्र वर्त्तन । यो भावस्तेन निवृत्तः
स भवेत्सन्निपातिकः ॥ २४ ॥ कर्मग्रंथसूत्रवृत्तितत्त्वार्थभाष्यभावप्रकर-
णादिष्वयमेव भावपट्कोद्देशक्रमः, अनुयोगद्वारसूत्रमहाभाष्यसूत्रवृत्त्या-
दिषु तु औदयिकौपशमिकश्चायिकचायोपशमिकपारिणामिकसन्निपाति-

आ भावोमां प्रथमना त्रय भावो कर्मना घातयी उत्पन्न थाय छे. रज अने वादळा-
ना दूर थवायी थती सूर्यनी कांतिनी जेम. (१९) कर्मनो विघात सर्वधी अने देशधी
एम वे प्रकारे थाय छे. तेमां पहेला (सर्वधी विघात) स्व(आत्म)वीर्यनी अपेक्षाधी थाय
छे अने बीजो (देशधी विघात) सकर्म एवा आत्माना प्रयोगधी थाय छे. (२०) चौथो
(औदयिक) भाव पोताना पाधेला कर्मना उदयधी उत्पन्न थाय छे. मदिरापानना उदयधी
थता गीत, नृत्य, हास्यादि भावनी जेम. (२१) पांचमो पारिणामिक भाव निर्निमित्तक
(आत्माना धीर्य के क्रियानी अपेक्षारहित) कक्षो छे तेधी अहीं राक्षसादि शब्दनी
जेम स्वार्थमां इक प्रत्यय समझवो. (२२) आ पांच पैकी प्रथमना त्रय भावो जीवो-
ने ज होय छे अने चौथो ने पांचमो ए वे भाव जीव-अजीव पंनेने साधारण
कक्षो छे. (२३).

एकत्र वे विगरे भावोनो जे सन्निपात-मेळा थवुं तेनुं जे वर्त्तन तेधी उत्पन्न थतो
भाव ते सान्निपातिक भाव कक्षो छे. (२४) कर्मग्रंथसूत्रवृत्ति, तत्त्वार्थभाष्य,
भावप्रकरणादिने विषे आ प्रमाणे ज छ भावना उद्देशनो क्रम कहेलो छे. अनुयोगद्वार
सूत्रने महाभाष्य सूत्रनी वृत्त्यादिकमां तो औदयिक, औपशमिक, आयिक, चायोपशमिक,
पारिणामिक ने सान्निपातिक ए प्रमाणे क्रम कहेलो छे. तेमां कर्मग्रंथादि सूत्रोने विषे जे

કા ભાવા इति. તત્ર કર્મગ્રંથાદિસૂત્રેષુ યત્પ્રવચનોક્તક્રમલંઘનં તત્ર લાઘવં કાલસ્વામિભેદતારતમ્યં ચ હેતુમામનંતિ.

આંતર્મૌહૃત્તિકત્વેન યત આયોડ્વલ્પકાલિકઃ । તથાલ્પસ્વામિક इति પ્રથમં સ પ્રરૂપિતઃ ॥ ૨૫ ॥ ન પ્રાપ્ત્યુર્યદ્વહવઃ પરિણામમિદેદૃશં । ભાવસ્તદૌપશમિકો મિત્તસ્વામિક इष्यते ॥ ૨૬ ॥ મૂરિભેદો મૂરિકાલો મૂરિસ્વામિક એવ ચ । જ્ઞાયિકો જ્યૌષશમિકા—ત્તદુક્તસ્તદનંતરં ॥ ૨૭ ॥ જ્ઞાયોપશમિકઃ પશ્ચા—સ્ત્વાયિકાત્તત એવ ચ । એવમૌદયિકઃ પ્રોક્તઃ જ્ઞાયોપશમિકાદનુ ॥ ૨૮ ॥ તતો મૂરિકર્મયોગાત્ સ્વામિસાધર્મ્યતોડિપિ ચ । યુક્તં જ્ઞાયોપશમિકા—દન્વૌદયિકશંસનં ॥ ૨૯ ॥ અત્યંતમિન્નઃ પૂર્વે મ્યો મહાવિષય એવ યત્ । પારિણામિક इत्यુક્તો ભાવાદૌદયિકાદનુ ॥ ૩૦ ॥ પૂર્વેપાં દ્વ્યાદિસંયોગા—દાવિર્ભવતિ યન્નુ । તયુક્તમુદિતઃ સર્વપર્યંતે સાન્નિપાતિકઃ ॥ ૩૧ ॥

દ્વૌ નવાષ્ટાદશાથૈક—વિંશતિશ્ચ ત્રયઃ ક્રમાત્ । ઇપામુત્તરભેદાઃ સ્યુ—

પ્રવચનોક્ત ક્રમનું ઉલ્લંઘન કરેલું છે તેમાં લાઘવ અને કાલ, સ્વામિ અને ભેદનું તારતમ્ય જ હેતુભૂત છે. તે આ પ્રમાણે.—

પ્રથમ ઉપશમ ભાવ કહેલ છે કેમકે તે આંતર્મૌહૃત્તિક સ્થિતિવાળો હોવાથી અલ્પકાલિક છે અને તેના સ્વામી પણ અલ્પ હોય છે. (૨૫) કારણ કે અહીં તેવા પ્રકારના પરિણામને ઘણા જીવો પામતા નથી, તેથી આ ઔપશમિક ભાવના સ્વામી થોડા કદા છે. (૨૬) એ ઔપશમિક ભાવથી ઘણા ભેદવાળો, ઘણા કાલની સ્થિતિવાળો અને ઘણા સ્વામીવાળો હોવાથી જ્ઞાયિક ભાવ ત્યારપછી (ધીજો) કહેલો છે. (૨૭) અને તે જ કારણથી જ્ઞાયિકની પછી જ્ઞાયોપશમિક ભાવ કહેલો છે. ઔદયિક ભાવ પણ તે જ કારણથી જ્ઞાયોપશમિકની પછી કહેલો છે. (૨૮) ઘણા કર્મોના યોગવાળો હોવાથી અને સ્વામીના સાધર્મ્યપણાથી જ્ઞાયોપશમિકની પછી ઔદયિક કહેલ છે તે યુક્ત છે. (૨૯) પૂર્વના વધા ભાવોથી અત્યંત મિન્ન હોવાથી અને મહાવિષયવાળો હોવાથી ઔદયિક ભાવની પછી પરિણામિક ભાવ કહેલો છે. (૩૦) પૂર્વે કહેલા ભાવોમાંથી ત્રે—ત્રણ વિગેરેના સંયોગથી રૂપવન્ યતો હોવાથી સર્વની પ્રાંતે સાન્નિપાતિક ભાવ કહેલ છે તે યુક્ત જ છે. (૩૧)

પૂર્વોક્ત ભાવોના અનુક્રમે ત્રે, નવ, અઢાર, એકવીશ અને ત્રણ એ પ્રમાણે ઉત્તર ભેદો છે. તે એકત્ર કરતાં ૫૨ ભેદ થાય છે. (૩૨) (ઔપશમિકતા ત્રે, જ્ઞાયિકતા નવ,

છિપંચાશ્ચ મીલિતાઃ ॥ ૩૨ ॥ ઔ૦ ૨ ક્ષાયિ૦ ૧ જ્ઞાયો૦ ૧૮ ઔદ૦
૨૧ પા૦ ૩ સર્વ૦ ૫૩ । સાન્નિપાતિકભાવસ્તુ પદ્વિંશતિવિધો ભવેત્ ।
તત્રોપયુક્તાઃ પદ્ભેદા વિંશતિસ્ત્વપ્રયોજકાઃ ॥ ૩૩ ॥

સમ્યક્ત્વં યદ્ભવત્યાદૌ ગ્રંથિભેદાદનંતરં । સ્થાયચ્છોપશમશ્રેણ્યાં
સમ્યક્ત્વં ચરણં તથા ॥ ૩૪ ॥ દ્વાવૌપશમિકૌ ભાવૌ પ્રોક્તાવેતૌ મહ-
ર્ષિભિઃ । વ્રૂમહે જ્ઞાયિકસ્થાય નવભેદાન્ યથાગમં ॥ ૩૫ ॥ યે જ્ઞાનદર્શને
સ્થાનાં નિર્મૂલાવરણક્ષયાત્ । સમ્યક્ત્વં યજ્ઞ સમ્યક્ત્વ-મોહનીયક્ષયો-
દ્ભવં ॥ ૩૬ ॥ ચારિત્રં યજ્ઞ ચારિત્ર-મોહનીયજ્ઞયોસ્થિતં । યાશ્ચ દાના-
શંતરાય-પંચકક્ષયસંભવાઃ ॥ ૩૭ ॥ દાનલાભભોગવીર્યો-પભોગલબ્ધ-
યોઽદ્ભુતાઃ । નવામી ક્ષાયિકા ભાવા ભવેયુઃ સર્વવેદિનાં ॥ ૩૮ ॥

મતિશ્રુતાવધિમનઃ-પર્યાયાણાં ચતુષ્ટયં । મત્પ્રજ્ઞાનશ્રુતાજ્ઞાન-વિભંગા
ઈતિ ચ ત્રયં ॥ ૩૯ ॥ યતો જ્ઞાનાવરણીય-ક્ષયોપશમસંભવાઃ । તતઃ
જ્ઞાયોપશમિકા ભાવાઃ સત્તોદિતા અમી ॥ ૪૦ ॥ જ્ઞાની સમ્યક્ત્વયો-

જ્ઞાયોપશમિકના ૧૮, ઔદયિકના ૨૧ અને પારિણામિકના ત્રણ-કુલ ૫૩.)
સાન્નિપાતિક ભાવ ૨૬ પ્રકારનો છે. તેમાં ઉપયોગી ભેદ ૬ છે; વાકીના ૨૦ ઉપયોગમાં
આવનારા નથી. (૩૩)

- અનાદિ મિથ્યાતાત્વીને ગ્રંથિભેદ કરવાથી અનંતર પ્રથમ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ થાય
છે અને ઉપશમ શ્રેણિ મળે ત્યારે ઉપશમ ભાવનું સમાક્રિત ને ચારિત્ર ધંને થાય છે. (૩૪)
તેથી મહર્ષિઓએ એ રીતે ઔપશમિક ભાવ કે પ્રકારે કહેલ છે. હવે જ્ઞાયિક ભાવના
નવ ભેદ આગમાનુસારે કહે છે. (૩૫) જ્ઞાનાવરણીય ને દર્શનાવરણીય કર્મ સમૂહ નિર્મૂલ
થવાથી એ કેવલજ્ઞાન ને કેવલદર્શન પ્રાપ્ત થાય છે તે બે ૨, સમાક્રિત મોહનીયના જ્ઞયથી
ઉત્પન્ન થતું જ્ઞાયિક સમાક્રિત ૩, ચારિત્રમોહનીયના જ્ઞયથી ઉત્પન્ન થતું જ્ઞાયિક (યથા-
રૂપાત) ચારિત્ર ૪ અને દાનાદિક પાંચ શંતરાયનો જ્ઞય થવાથી ઉત્પન્ન થતા જ્ઞાયિક-
ભાવના દાન ૫, લાભ ૬, મોગ ૭, ઉપભોગ ૮ અને વીર્ય ૯. આ નવ પ્રકાર જ્ઞાયિક-
ભાવના છે. તે સર્વજ્ઞને પ્રાપ્ત થાય છે. (૩૬ થી ૩૮.).

હવે જ્ઞાયોપશમિક ભાવના ૧૮ ભેદ કહે છે:-મતિ, શ્રુત, અરધિ ને મનઃપર્યવ-એ
ચાર જ્ઞાન અને મતિ અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન તથા વિભંગજ્ઞાન-એ ત્રણ અજ્ઞાન-કુલ ૭
જ્ઞાનાવરણીય કર્મના જ્ઞયોપશમથી ઉત્પન્ન થતા હોવાથી તે જ્ઞાયોપશમિક ભાવના કહે-

ગેના-જ્ઞાની મિથ્યાત્વવાંશ્ર સઃ । જ્ઞાયોપશમિકત્વં ત-દજ્ઞાનાનામપિ સ્ફુટં
 ॥ ૪૧ ॥ અચક્ષુશ્ચક્ષુરવધિ-ર્દર્શનાનીતિ ચ ત્રયં । દર્શનાવરણીયાશ્ચ-
 જ્ઞાયોપશમસંભવં ॥ ૪૨ ॥ સમ્યક્ત્વં યદનંતાનુ-વંધિદર્શનમોહયોઃ ।
 ભવેત્જ્ઞાયોપશમતઃ ક્ષાયોપશમિકં તતઃ ॥ ૪૩ ॥ યદ્ દ્વાદશકપાયાદિ-
 ચારિત્રમોહકર્મણઃ । ભવેત્ક્ષયોપશમતઃ જ્ઞાયોપશમિકં તતઃ ॥ ૪૪ ॥
 સંકલ્પવલ્લસાત્પ્રાણાન્તિ-પાતાદેર્યન્નિવર્તનં । આરંભોત્થાદનિવૃત્તિઃ સંયમા-
 સંયમો હ્યયં ॥ ૪૫ ॥ એવ ચારિત્રમોહસ્ય ચત્કપાયાષ્ટકાત્મનઃ । ભવેત્ક્ષ-
 યોપશમતઃ ક્ષાયોપશમિકસ્તતઃ ॥ ૪૬ ॥ દાનાદિલઘ્વયઃ પંચ છદ્મ-
 સ્થાનાં ભવંતિ યાઃ । ક્ષાયોપશમિક્યો વિઘ્ન-ક્ષયોપશમજા હિ તાઃ
 ॥ ૪૭ ॥ ભાવા અષ્ટાદશાપ્યેવં ક્ષાયોપશમિકા ઇમે । કર્મજ્ઞયોપશમતો
 યદ્ભવંત્યુક્તયા દિશા ॥ ૪૮ ॥

વાય છે. (૩૯-૪૦) તેમાં સમ્યક્ત્વના સંયોગથી જીવ જ્ઞાની કહેવાય છે અને મિથ્યા-
 ત્વના સંયોગથી અજ્ઞાની કહેવાય છે તેથી અજ્ઞાનોને માટે પણ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું જ્ઞાયો-
 પશમિકપણું સિદ્ધ થાય છે. (૭) (૪૧) અચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન ને અવધિદર્શન એ ત્રણ
 દર્શનાવરણીય કર્મના જ્ઞયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે. (૮-૧૦) (૪૨) અનંતાનુવંધી
 અતુલ અને દર્શનમોહનીયના જ્ઞયોપશમથી થતું સમ્યક્ત્વ તે પણ જ્ઞાયોપશમિક કહેવાય
 છે. (૧૧) (૪૩) ઘાટ કપાયાદિ ચારિત્રમોહનીય કર્મના જ્ઞયોપશમથી જે ચારિત્ર (સર્વવિ-
 રતિ) પ્રાપ્ત થાય છે તે જ્ઞાયોપશમિક ભાવનું ચારિત્ર કહેવાય છે. (૧૨) (૪૪) સંકલ્પીને
 (નિરપેક્ષપણે નિરપરાધિ ત્રણજીવની) હિંસાદિકથી જે નિવર્તવું અને આરંભ (વિગેરે)થી
 ઉત્પન્ન થયેલી હિંસાદિકથી ન નિવર્તવું તે સંયમાસંયમ (દેશવિરતિ) છે. (૧૩) (૪૫) આ
 દેશવિરતિ ચારિત્રમોહનીયના ઘાટ કપાયાના જ્ઞયોપશમથી પ્રાપ્ત થાય છે તેથી તે જ્ઞાયો-
 પશમિક સમજવી. (૪૬) છદ્મસ્થ જીવોને દાનાદિ પાંચ લઘ્વિયો અંતરાય કર્મના
 જ્ઞયોપશમથી ઉત્પન્ન (પ્રાપ્ત) થાય છે તેથી તે પાંચ જ્ઞાયોપશમિકી સમજવી. (૧૪ થી
 ૧૮) (૪૭) એ પ્રમાણે જ્ઞયોપશમ ભાવના ૧૮ મેદ સમજવા કે જે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે
 કર્મોના જ્ઞયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે. (૪૮)

(ચાર પ્રકારના જ્ઞાન, ત્રણ પ્રકારના અજ્ઞાન, પ્રથમના ત્રણ દર્શન, સમક્ષિત, દેશ-
 વિરતિ, સર્વવિરતિ અને દાન, લાભ, મોગ, ઉપમોગ ને વીર્યરૂપ પાંચ પ્રકારની લઘ્વિ. કુલ
 ૧૮ મેદ જ્ઞયોપશમ ભાવના જાણવા.)

અથાજ્ઞાનમસિદ્ધત્વ-મસંયમ ઇમે ત્રયઃ । લેશ્યાપદ્કં કપાયાણાં
ગતીનાં ચ ચતુષ્ટયં ॥ ૪૯ ॥ વેદાશ્રયોઽથ મિથ્યાત્વં ભાવા ઇત્યેકર્વિ-
શતિઃ । કર્મણામુદયાજ્ઞાતા-સ્તત ઔદયિકાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૫૦ ॥ અતત્ત્વે
તત્ત્વબુદ્ધ્યાદિ-સ્વરૂપં ભૂરિદુઃખદં । મિથ્યાત્વમોહોદયજ-મજ્ઞાનં તત્ર
કીર્તિતં ॥ ૫૧ ॥ યદભ્યધાયિ-જહ દુઃખવયણમવયણં કુચ્છિયસીલં અસી-
લમસર્વેષુ । મન્નઈ તહ નાણંપિ હુ મિચ્છદિદિસ્ત્વ અજ્ઞાણં ॥ ૫૨ ॥
અસિદ્ધત્વમપિ જ્ઞેય-મષ્ટકર્મોદયોદ્ભવં । પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયો-દયાશ્ચ
સ્વાદસંયમઃ ॥ ૫૩ ॥ લેશ્યાઃ કપાયનિષ્પંદ ઇતિ યેષાં મતં મતં । તેષાં
મતે કપાયાલ્ય-મોહોદયભવા ઇમાઃ ॥ ૫૪ ॥ યેષાં મતે ત્વષ્ટકર્મ-પરિ-
ણામાત્મિકા ઇમાઃ । અષ્ટકર્મોદયાત્તેષાં મતેઽસિદ્ધત્વવન્મતાઃ ॥ ૫૫ ॥
યેષાં યોગપરીણામો લેશ્યા ઇતિ મતં મતં । તેષાં ત્રિયોગિજનક-કર્મો-
દયભવા ઇમાઃ ॥ ૫૬ ॥ ઇતિ કર્મગ્રંથવૃત્ત્યભિપ્રાયઃ, તત્ત્વાર્થવૃત્તૌ ચ
મનોયોગપરીણામો લેશ્યા ઇત્યુક્તં, તથાહિ-નનુ કર્મપ્રકૃતિભેદાનાં દ્વાવિંશં

હવે ઔદયિક માવના ૨૧ ભેદ કહે છે-અજ્ઞાન, અમિદ્ધત્વ ને અસંયમ-૯ પ્રણ,
છ લેશ્યા, ચાર કપાય, ચાર ગતિ, પ્રણ વેદ ને એક મિથ્યાત્વ-આ ૨૧ પ્રકાર કર્મોના
ઉદયથી જીવને પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી તે ઔદયિક માવ કહેવાય છે. (૪૯-૫૦)
તેમાં અતત્ત્વમાં તત્ત્વબુદ્ધિ વિગેરે સ્વરૂપવાહ્ય, અત્યંત દુઃખ આપનાર અને મિથ્યાત્વ-
મોહનીયથી ઉત્પન્ન થનાર અજ્ઞાન કહેલું છે. (૫૧) કહ્યું છે કે-‘ જેમ દુર્વચન તે
અવચન અને અસતીનું કુત્સિતશીલ તે અશીલ કહેવાય તેમ મિથ્યાદષ્ટિનું જ્ઞાન પણ
અજ્ઞાન કહેવાય છે. (૫૨) આઠે પ્રકારના કર્મોના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતું અમિદ્ધત્વ
છે. પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કપાયના ઉદયથી અસંયમ પ્રાપ્ત થાય છે. (૫૩) જેના મતે કપા-
યના નિષ્પંદરૂપ લેશ્યા છે તેના મતે કપાયમોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલી લેશ્યાઓ
છે. (૫૪) જેના મતે અષ્ટકર્મના પરિણામરૂપ લેશ્યા છે, તેના મતે અમિદ્ધત્વની જેમ
અષ્ટ કર્મોદયગ્રન્થ લેશ્યા સમગ્રવી. (૫૫) અને જેના મતે યોગપરિણામરૂપ લેશ્યા છે,
તેના મતે ત્રિયોગીજનક કર્મના ઉદયથી ઉદ્ભવેલી લેશ્યા સમગ્રવી. (૫૬) આ
પ્રમાણે કર્મગ્રંથવૃત્તિનો અભિપ્રાય છે. તથા તત્ત્વાર્થવૃત્તિમાં મનોયોગના પરિણામરૂપ લેશ્યા
કહી છે તે આ પ્રમાણે-‘ શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે-‘ કર્મપ્રકૃતિના ૧૨૨ ભેદની પ્રમિદ્ધ

શતં પ્રકૃતિગણનયા પ્રસિદ્ધમાપ્ત્રાયેન ચ તત્ર લેશ્યાઃ ન પરિપઠિતા-
સ્તદેતત્કથમુચ્યતે—વદ્યતે નામકર્મણિ મનઃપર્યાસિઃ, પર્યાસિશ્ચ કરણ-
વિશેષો, યેન મનોયોગ્યપુદ્ગલાનાદાય ચિંતયતિ, તે ચ મન્યમાનાઃ પુદ્ગલાઃ
સહકરણાન્મનોયોગ ઉચ્યતે, મનોયોગપરિણામશ્ચ લેશ્યા इति.

एवं मतत्रयेऽपि यथास्वं लेश्यानामंतर्भावो वाच्यः। अत्र मतत्रयैत्यं
पटीयोऽन्ये चानीदृशे इत्यादि द्रव्यलोके लेश्याधिकारे प्रपंचितमस्ति.

કપાયાઃ સ્યુઃ ક્રોધમાન—માયાલોભા इमे पुनः । कषायमोहनीया-
ख्य—कर्मोदयसमुद्भवाः ॥ ५७ ॥ गतयो देवमनुज—तिर्यग्गूनरकलक्षणाः ।
भवन्तीह गतिनाम—कर्मोदयसमुद्भवाः ॥ ५८ ॥ नोकषायमोहनीयो—दयो-
द्भूता भवंत्यथ । स्त्रीपुंनपुंसकाभिख्या वेदाः खेदाश्चया भृशं ॥ ५९ ॥
મિથ્યાત્વમપિ મિથ્યાત્વ—મોહનીયોદયોદ્ગતં । एवमौदयिका भावा
व्याख्याता एकविंशतिः ॥ ६० ॥

ननु निद्रादयो भावा—स्तत्तत्कर्मोदयोद्गताः। अन्येऽपि संति तत्केयं

આજ્ઞાય પ્રમાણે ગણના કરતાં તેમાં લેશ્યા આવતી નથી તો તમે મનોયોગના પરિણામ-
રૂપ તેને કેમ કહો છો ? ' તેનો ઉત્તર આપે છે કે—' આગળ નામકર્મમાં મનઃપર્યાસિ
કહેવાશે. તે પર્યાસિ કરણવિશેષ છે. કે જે કરણવદે મનોયોગ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરી
ચિંતવન કરાય છે તે મનરૂપ થયેલા પુદ્ગલો સહકારી કારણ હોવાથી મનોયોગ કહેવાય
છે. તે મનોયોગના પરિણામરૂપ લેશ્યા છે એમ સમજવું. '

ઉપર પ્રમાણે ત્રણ મતમાં યથાયોગ્યપણે લેશ્યાનો અંતર્ભાવ સમજવો. ' આ ત્રણ મતમાં
છેલ્લો મત ઠીક છે અને પહેલા યે મત ઘરાબર નથી ' હત્યાદિ દ્રવ્યલોકમાં લેશ્યા-
ધિકારમાં સવિસ્તર કહેલું છે.

હવે ચાર કપાય—ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, તે કપાયો કપાયમોહનીયકર્મના ઉદયથી
યયેલા છે. (૫૭) દેવ, નનુષ્ય, તિર્યંચ ને નારકીરૂપ ચાર ગતિ છે તે ગતિનામકર્મના
ઉદયથી પ્રાપ્ત થાય છે. (૫૮) અત્યંત સ્વેદ આપનાર સ્ત્રી, પુરુષ ને નપુંસક નામના ત્રણ
વેદ નોકપાયમોહનીયકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત થાય છે. (૫૯) મિથ્યાત્વમોહનીયના ઉદયથી
મિથ્યાત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રમાણે ઔદયિક ભાવના ૨૧ ભેદનું વિવરણ સમજવું. (૬૦)

अहिं शिष्य प्रश्न करे छे के— ' ते ते कर्मना उदयथी जीवने प्राप्त यता निद्रादिक
माव विगोरे योजा घणा मावो छे, तो औदयिक भावना भेदनी संख्या २१ नी ज केम कही
छे ? ' (६१) तेने उत्तर आपे छे के—' सावर्ण्यवदे, साहचर्यवदे, आद्येपथी अने उपलक्ष्यथी

गणनात्रैकविंशतेः ॥ ६१ ॥ अत्रोच्यते-यथासंभवमेष्वेवां-तर्भाव्या अप-
रेऽपि ते । सावर्ण्यसाहचर्याभ्या-माक्षेपाद्वोपलक्षणात् ॥ ६२ ॥ निद्रापंच-
कमाक्षिप्त-मज्ञानग्रहणाद्यतः । स्यादज्ञानं मोहनीया-वरणद्वितयोद-
यात् ॥ ६३ ॥ गतिग्रहणतः शेष-नामकर्मभिदां व्रजः । आक्षिप्यतेऽवि-
नाभावा-रसावर्ण्याद्वोपलक्ष्यते ॥ ६४ ॥ आयुंषि वेदनीये द्वे गोत्रे द्वे
इत्यमून्यपि । आक्षिप्यतेऽत्र गत्यैवा-ऽनन्यथाभावतः खलु ॥ ६५ ॥
जात्यादिनामगोत्रायु-र्वेद्यानां कर्मणां ध्रुवं । भवधारणहेतूना-मसत्येक-
तरेऽपि यत् ॥ ६६ ॥ गतिर्न संभवत्येवा-ऽव्यभिचारि ततः स्फुटं । ज्ञेय-
मेषां साहचर्य-मर्हस्यपि तथेक्षणात् ॥ ६७ ॥ हास्यादि पदकमाक्षिसं
वेदानां ग्रहणादिह । यदेतेऽव्यभिचारेण वेदोपग्रहकारिणः ॥ ६८ ॥ यद्वा
कपायग्रहणा-द्व्यास्थादीनां परिग्रहः । सावर्ण्यास्तहचाराच्च कपायनोक-
पाययोः ॥ ६९ ॥ इत्यर्थतस्तत्त्वार्थवृत्तौ । कर्मग्रंथवृत्तावप्युक्तं-ननु निद्रा-
पंचकसातादिवेदनीयरत्यरतिप्रभृतयः प्रभृततरभावा अन्येऽपि कर्मोदय-

ए बीजा भावोनो यथासंभव अंतर्भाव करी लेवो. (६२) जेमके निद्रापंचकनो अज्ञान
ग्रहण करेल होवाथी तेमां आक्षेप (समावेश) करवो. कारण के जे अज्ञान छे ते मोहनीय
अने ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीय एवे प्रकारना आवरणरूप कर्मना उदयथी ज याय
छे. (६३) गति ग्रहण करवाथी नामकर्मनी बीजी प्रकृतिओना समूहनो तेमां आक्षेप करी
लेवो. कारण के ते प्रकृतिओनो उदय गतिविना थतो नथी तेथी अपवा ठी तेना सावर्ण्य-
पणाथी तेनुं उपलक्ष्य करी लेवुं. (६४) आयुर्कर्म, वे प्रकारनुं वेदनीय ने ये प्रकारनुं
गोत्रकर्म तेनो पण गतिथी ज आक्षेप करी लेवो, कारण के तेनो उदय पण गतिविना
थतो नथी. (६५) जात्यादि नामकर्म, गोत्र, आयु ने वेदनीय कर्म के जे भवधारणना
हेतुभूत छे, तेमांथी एकनो पण अभाव होय तो गतिनाम संभवे ज नहीं, तेथी तेनुं अव्य-
भिचारीपणुं प्रगट ज छे अने साहचर्यपणुं पण ते ज प्रकारे सिद्ध छे.- (६६-६७) व्रण
वेदना ग्रहण करवाथी हास्यादि पदकनो तेमां समावेश करी लेवो, कारण के ते अव्य-
भिचारीपणवे वेदोदयने उपग्रह करनारा छे. (६८) अथवा चार कपाय ग्रहण करवाथी
हास्यादि पदकनो तेमां समावेश करी लेवो. कारणके कपाय अने नोकपायनुं सावर्ण्यपणुं
अने सहचारीपणुं छे. (६९) आ प्रमाणे अर्थथी तत्त्वार्थवृत्तिमां करेल छे. कर्मग्रंथनी
वृत्तिमां पण कर्णुं छे के- निद्रापंचक, सातादि वेदनीय, रति अरति विगो पणा भावो

જન્યાઃ સંતિ, તત્કિમિત્યેતાવંત એવેતિ નિર્દિષ્ટાઃ ? સત્યં, ઉપલક્ષણત્વા-
દન્યેઽપિ દૃષ્ટવ્યાઃ, કેવલં પૂર્વશાસ્ત્રેષુ એતાવંત એવ નિર્દિષ્ટા દૃશ્યંતે, इत्य-
ત્રાપ્યેતાવંત એવાસ્માભિઃ પ્રદર્શિતા इति.

जीवत्वमथ भव्यत्व-मभव्यत्वमिति त्रयः । स्युः पारिणामिका
भावा नित्यमीदृक्स्वभावतः ॥ ७० ॥ यदभव्यो न भव्यत्वं भव्यो वा
नैत्यभव्यतां । कदाप्यजीवो जीवत्वं जीवो वा न ह्यजीवतां ॥ ७१ ॥

जीव एवात्र जीवत्वं स्वार्थिकः प्रत्ययो ह्ययं । भाविसिद्धिर्भवेद्भव्यः
सिद्ध्यनर्हस्त्वभव्यकः ॥ ७२ ॥ भावाः सन्ति परेऽप्यस्ति-त्वादयः पारि-
णामिकाः । किंतु जीवाजीवसाधा-रणा इत्यत्र नोदिताः ॥ ७३ ॥ जीव-
स्यैव परं ये स्यु-र्न त्वजीवस्य कर्हिचित् । तेऽपि पंचाशदत्रोक्ताः सदै-
पशमिकादयः ॥ ७४ ॥ तथोक्तं तत्त्वार्थभाष्ये-जीवत्वभव्यत्वाभव्यत्वा-
दीनि च जीवत्वं भव्यत्वमभव्यत्वमित्येते त्रयः पारिणामिका भावा भवन्ति.
आदिग्रहणं किमर्थमित्यत्रोच्यते-अस्तित्वमन्यत्वं कर्तृत्वं भोक्तृत्वं गुण-

बीજા પણ કર્મોદયજન્ય છે તે છતાં આટલા (૨૧) જ ઔદયિક ભાવ કેમ કહ્યા છે ?
તેને ઉત્તર આપે છે કે ‘તારું કહેવું સત્ય છે, પરંતુ ઉપલક્ષણથી ચીજા મેદો પણ ગ્રહણ કરી
લેવા કેવલ પૂર્વ શાસ્ત્રોમાં આટલા જ મેદ વતાવ્યા છે તેથી અમે અહીં પણ તેટલા જ
મેદ કહ્યા છે.’

હવે જીવત્વ, મવ્યત્વ અને અમવ્યત્વ એ ત્રણ મેદ નિરંતર એવો સ્વભાવ હોવાથી
પારિણામિક ભાવના કહેલા છે. (૭૦) કારણ કે અમવ્ય કદાપિ પણ મવ્ય થતો નથી,
મવ્ય અમવ્ય થતો નથી, અજીવ જીવત્વ પામતો નથી અને જીવ અજીવત્વ પામતો નથી.
(૭૧) જીવ તે જ જીવત્વ એ રીતે અહીં સ્વાર્થમાં સ્વપ્રત્યય સમજવો. જેની ભાવિકાએ
સિદ્ધિ થવાની છે તે મવ્ય અને જે સિદ્ધિને અપોગ્ય છે તે અમવ્ય જાણવા. (૭૨)
ચીજા અસ્તિત્વાદિક પણ પારિણામિક ભાવ છે, પરંતુ તે જીવ અને અજીવને માધારણ
હોવાથી અહીં કહેવામાં આવ્યા નથી. (૭૩) ઉપર જે ઔપશમિકાદિ ચાર ભાવના
પચાસ મેદ કહેવામાં આવ્યા છે તે જીવને જ હોય છે, કદી પણ અજીવને હોતા નથી.
(૭૪) શ્રી તત્ત્વર્થભાષ્યમાં કહ્યું છે કે-‘જીવત્વ, મવ્યત્વ અને અમવ્યત્વ વિગેરે ઇટલે
જીવત્વ, મવ્યત્વ ને અમવ્યત્વ એ ત્રણ મેદ પારિણામિક ભાવના છે.’ અહીં આદિ શબ્દ
શામાટે ગ્રહણ કર્યો છે ? તેને ઉત્તર આપે છે કે-‘અસ્તિત્વ, અન્યત્વ, કર્તૃત્વ

વત્ત્વમસર્વગતત્ત્વમનાદિકર્મસંતાનવદ્ધત્વં પ્રદેશવત્ત્વમરૂપત્વં નિત્યત્ત્વમિત્યેવ-
માદયોऽપ્યનાદિપારિણામિકા जीवस्य भावा भवन्ति धर्मादिभिस्तु समाना
इत्यादिग्रहणेन सूचिता इति । अजीवानां कर्तृत्वभोक्तृत्वादिकं चैवं तत्त्वार्थ-
टीकायां—कर्तृत्वं सूर्यकांतेऽपि सवितृकिरणगोभयसंगमादुपलभ्यतेऽग्नि-
निर्वृत्तावेतत्सामान्यं, भोक्तृत्वं मदिरादिष्वत्यंतं प्रसिद्धं, भुक्तोऽनया गुह
इति. क्रोधादिमत्त्वाद्गुणवत्त्वं ज्ञानाद्यात्मकत्वाद्वा परमाण्वादावपि गुण-
वत्त्वमेकवर्णादित्वात्समानं, अनादिकर्मसंતાनवद्वत्त्वमिति कार्मणशरीर-
मप्यनादिकर्मसंતાनवद्वत्त्वमिति चेतनाचेतनयोर्धर्मसाम्यं, भाष्यकारः पुनर-
प्यादिग्रहणं कुर्वन् ज्ञापयत्यत्रानंतधर्मकमेकं, तत्राशक्याः प्रस्तारयितुं सर्वे
धर्माः प्रतिपदं, प्रवचनज्ञेन पुंसा यथासंभवमायोजनीयाः, क्रियावत्त्वं
पर्यायोपयोगिता प्रवेशाष्टकनिश्चलता एवंप्रकाराः संति भूयांस इति.

સાન્નિપાતિકભાવાનાં કુર્મહેઽથનિરૂપણમ્ । તત્ર સ્યુદ્વિકસંયોગા દશ
તે નામતસ્ત્વમી ॥ ૭૫ ॥ આદ્યઃ સ્યાદૌપશમિક-ક્ષાયિકાશ્ચસમન્વયે ।

મોક્ષત્ત્વ, કર્તૃત્વ, અસર્વગતત્વ, અનાદિકર્મસંતાનવદ્ધત્વ, પ્રદેશવત્ત્વ, અરૂપત્વ, નિત્યત્વ,
વિગેરે પણ અનાદિ પારિણામિક ભાવો જીવના હોય છે. તે ધર્માસ્તિકાયાદિ અજીવોની
સાથે પણ સમાન હોય છે. એમ આદિ શબ્દના ગ્રહણથી સૂચ્યું છે. હવે અજીવોનું કર્તૃત્વ,
મોક્ષત્ત્વ વિગેરે આ પ્રમાણે તત્ત્વાર્થ ટીકામાં કશું છે.—સૂર્યકાંતને વિષે પણ સૂર્યના કિરણ
અને ગોમયના સંગમ થકી અગ્નિ ઉત્પન્ન કરવામાં કર્તૃત્વ ઉપલબ્ધ થાય છે તેથી તે રીતે
સામાન્યતા છે. મોક્ષત્ત્વ મદિરાદિકને વિષે અત્યંત પ્રસિદ્ધ છે જેમકે આણે (મદિરાણ)
ગોઠ રાધો છે. એ રીતે મોક્ષત્ત્વ પણ સમાન છે. હવે ક્રોધાદિવાદ્યો હોવાથી અથવા
જ્ઞાનાદિવાદ્યો હોવાથી જેમ જીવને વિષે ગુણવત્ત્વ છે તેમ પરમાણુ વિગેરેને વિષે પણ એક-
ગુણવર્ણાદિ હોવાથી ગુણવત્ત્વની સમાનતા છે. તથા અનાદિકર્મસંતાનવદ્ધત્વ પાવત વિવાર
કરતાં કાર્મણશરીર પણ અનાદિકર્મસંતાનવદ્ધ છે. એ પ્રમાણે ચેતન અને અચેતનના ધર્મનું
સામ્યપણું છે. ભાષ્યકાર વઢી ફરીથી આદિ શબ્દને ગ્રહણ કરતા સતા અહીં જીવ અને અજી-
વને અનંત ધર્મવાદા કહે છે, તેથી તે મર્થે ધર્મો દરેક પદે સુદા પાડવા અશક્ય છે; માટે
પ્રવચનના સાચા પુરુષે યથાસંમય તેની યોજના કરી લેવી. ક્રિયાવત્ત્વ, પર્યાયોપયોગિતા, પ્રદે-
શાષ્ટકનિશ્ચલતા (આઠ રુચકપ્રદેશનું નિશ્ચલપણું) હત્યાદિ અનેક પ્રકારો પણ સમાનમાર્ગી છે.

હવે સાન્નિપાતિક માણેનું નિરૂપણ કરીએ છીએ. તેમાં ટિકમંયોગી દશ માંગા થાય
છે તેના નામ આ પ્રમાણે—૧ઓપશમિક ને ધાયિક, ૨ ઓપશમિક ને ધાયોપશમિક,

द्वितीयस्त्वौपशमिक-क्षायोपशमिकान्वये ॥ ७६ ॥ तृतीयश्चौपशमिकौ-
दयिकाख्यसमागमे । चतुर्थ औपशमिक-पारिणामिकसंयुतौ ॥ ७७ ॥
क्षायिकक्षायोपशमि-कान्वयोत्थस्तु पंचमः । क्षायिकौदयिकाभ्यां च षष्ठो
भंगः समन्वये ॥ ७८ ॥ सप्तमस्तु क्षायिकेण पारिणामिकसंगमे । अष्टमः
स्यादौदयिक-क्षायोपशमिकान्वये ॥ ७९ ॥ पारिणामिकमिश्राभ्यां मि-
श्राभ्यां नवमो मतः । दशमः स्यादौदयिक-पारिणामिकयोगजः ॥ ८० ॥

त्रिकसंयोगजा भंगा दश तत्रायमादिमः । क्षयक्षयोपशमजो-पश-
मोत्थैः समागतैः ॥ ८१ ॥ क्षायिकौदयिकाख्यौप-शमिकाख्यैर्द्वितीयकः ।
तृतीयश्चौपशमिक-क्षायिकपारिणामिकैः ॥ ८२ ॥ औदयिकौपशमिक-
क्षायोपशमिकैः परः । पारिणामौपशमिक-क्षायोपशमिकैः परः ॥ ८३ ॥
स्यात्षष्ठश्चौपशमिकौ-दयिकपारिणामिकैः । क्षायिकौदयिकक्षायो-पश-
मिकैस्तु सप्तमः ॥ ८४ ॥ पारिणामिकमिश्राख्य-क्षायिकैरष्टमः स्मृतः ।
नवमः स्यादौदयिक-क्षायिकपारिणामिकैः ॥ ८५ ॥ पारिणामिकमिश्राख्यौ-
दयिकैर्दशमोऽपि च । चतुःसंयोगजाः पंच भंगकास्ते त्वमी श्रुताः ॥ ८६ ॥
क्षायिकश्चौपशमिकः क्षायोपशमिकोऽपि च । औदयिकश्चेत्यमीभि-र्योगे
प्रथमभंगकः ॥ ८७ ॥ क्षायिकोऽथौपशमिकः क्षायोपशमिकाह्वयः । पारि-

३ औपशमिक नै औदयिक, ४ औपशमिक ने पारिणामिक, ५ क्षायिक ने क्षायोपशमिक,
६ क्षायिक ने औदयिक, ७ क्षायिक ने पारिणामिक, ८ औदयिक ने क्षायोपशमिक, ९
मिश्रयत्नेला पारिणामिक ने क्षायोपशमिक ने १० औदयिक ने पारिणामिक. (७६-८०)

हवे त्रिकसंयोगी १० भागा बतावे छे.—

१ क्षायिक, क्षायोपशमिक ने औपशमिक, २ क्षायिक, औदयिक ने औपशमिक, ३
औपशमिक, क्षायिक ने पारिणामिक, ४ औदयिक, औपशमिक ने क्षायोपशमिक, ५
पारिणामिक, औपशमिक ने क्षायोपशमिक, ६ औपशमिक, औदयिक ने पारिणामिक,
७ क्षायिक, औदयिक ने क्षायोपशमिक, ८ पारिणामिक, क्षायोपशमिक ने क्षायिक, ९
औदयिक, क्षायिक ने पारिणामिक, १० पारिणामिक, क्षायोपशमिक ने औदयिक.

हवे चतुःसंयोगी पांच भागा कहे छे (८१-८६)

१ क्षायिक, औपशमिक, क्षायोपशमिक ने औदयिक, २ क्षायिक, औपशमिक,
क्षायोपशमिक ने पारिणामिक, ३ क्षायिक, औपशमिक, पारिणामिक ने औदयिक, ४

શ્યામિક હત્યેપાં યોગે મંગો દ્વિતીયકઃ ॥ ૮૮ ॥ ક્ષાયિકૌપશમિકાહ્યૌ
પારિણામિક હત્યપિ । ઔદયિકશ્ચેત્યમીપાં યોગે મંગસ્તુતીયકઃ ॥ ૮૯ ॥
ક્ષાયોપશમિકશ્ચૌપ-શમિકૌદયિકાહ્યૌ । પારિણામિક હત્યેપાં યોગે
મંગસ્તુરીયકઃ ॥ ૯૦ ॥ ક્ષાયિકૌદયિકામિહ્યૌ ક્ષાયોપશમિકાહ્યઃ ।
પારિણામિક એતેપાં યોગે મંગસ્તુ પંચમઃ ॥ ૯૧ ॥ પંચસંયોગજશ્ચૈકઃ સ્યા-
દૌપશમિકાદિભિઃ । પંચભિઃ સન્નિપતિતૈઃ પઢ્વિશતિરમી સમે ॥ ૯૨ ॥

ક્ષાયોપશમિક, ઔપશમિક, ઔદયિક ને પારિણામિક, ૫ ક્ષાયિક, ઔદયિક, ક્ષાયોપશ-
મિક ને પારિણામિક. (૮૭-૯૧) પંચસંયોગી એક માંગો ઉપર જણાવેલા પાંચ માથોના
સંયોગથી થાય છે. ૧ રીતે કુલ ૨૬ માંગા થાય છે. (૯૨)

દ્વિકસંયોગી ૧૦	ત્રિકસંયોગી-૧૦	ચતુઃસંયોગી-૫
૧ ઔપશમિક-ક્ષાયિક	૧ ઔપ૦ક્ષાયિક-ક્ષાયોપ૦	૧ ઔપ૦ ક્ષાયિક-ક્ષાયો૦
૨ ઔપશમિક-ક્ષાયોપ- શમિક	૨ ઔપ૦ક્ષાયિક-ઔદયિક	ઔદયિક.
૩ ઔપશમિક-ઔદયિક	૩ ઔપ૦ક્ષાયિક-પારિણા૦	૨ ઔપ૦ ક્ષાયિક-ક્ષાયો૦
૪ ઔપશમિક-પારિણા- મિક	૪ ઔપ૦ક્ષાયોપ-ઔદયિક	પારિણામિક.
૫ ક્ષાયિક-ક્ષાયોપશમિક	૫ ઔપ૦ક્ષાયોપ-પારિણા૦	૩ ઔપ૦ક્ષાયિક-ઔદ૦
૬ ક્ષાયિક-ઔદયિક	૬ ઔપ૦ઔદયિક-પારિણા.	પારિણામિક.
૭ ક્ષાયિક-પારિણામિક	૭ ક્ષાયિક-ક્ષાયોપ૦ઔ- દયિક	૪ ઔપ૦ ક્ષાયો૦ ઔદ૦
૮ ક્ષાયોપશમિક-ઔદયિક	૮ ક્ષાયિક-ક્ષાયોપ૦ પા- રિણામિક.	પારિણામિક.
૯ ક્ષાયોપશમિક-પારિ- ણામિક	૯ ક્ષાયિક-ઔદયિક-પા- રિણામિક.	૫ ક્ષાયિક-ક્ષાયો૦ ઔદ૦
૧૦ ઔદયિક-પારિણામિક	૧૦ ક્ષાયોપ૦ ઔદયિક-પા- રિણામિક.	પારિણામિક. પંચસંયોગી ૧
		૧ ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔદ- યિક, પારિણામિક.

આ કુલ ૨૬ માંગામાંથી નીચેના ૬ મંગ ઉપયોગી છે. ૨૦ નામમાત્ર છે.

- ૧ દ્વિકસંયોગી-ક્ષાયિક-પારિણામિક. ૪ ચતુઃસંયોગી-ઔપ૦ ક્ષાયો૦ ઔદ૦ પારિ૦
૨ ત્રિકસંયોગી-ક્ષાયિક-ઔદ૦ પારિણા૦ ૫ ચતુઃસંયોગી-ક્ષાયિક૦ ક્ષાયો૦ઔદ૦પારિ૦
૩ ત્રિકસંયોગી-ક્ષાયો૦ ઔદ૦ પારિણા૦ ૬ પંચસંયોગી ઉપર પ્રમાણે—

ઉપરમાંથી પ્રથમ મંગ સિદ્ધમાં હોય, બીજો મંગ સર્વજ્ઞને હોય, ત્રીજો-ચોથો ને પાંચમો
ચારેગતિમાં પ્રાપ્ત થાય અને છઠ્ઠો-ક્ષાયિકમમકિતી ઉપશમશ્રેણી માંદનાર મનુષ્યને હોય.

સત્તમો દ્વિકયોગોત્થો નવમો દશમોઽપિ ચ । ત્રિયોગજૌ ચતુર્યોગે
 મંગૌ ચતુર્થપંચમૌ ॥ ૧૩ ॥ એકઃ પંચકસંયોગી ષડમી સાન્નિપા-
 તિકાઃ । જીવેષુ સમવંત્યન્યે વિંશતિઃ સંભવોઽદ્વિજ્ઞતાઃ ॥ ૧૪ ॥ યત્તુ
 તત્ત્વાર્થવૃત્તાવેવમુક્તં, એપામેવૌપશ્મિકાદીનાં દ્વિકાદિયોગેન સાન્નિપા-
 તિકો નિષ્પદ્યતે પદ્વિંશતિવિકલ્પઃ, તત્રૈકાદશ વિરોધિત્વાદસંભવંત-
 સ્યક્તા વિકલ્પાઃ પંચદશોપાત્તાઃ સંભવિનઃ, પ્રશમરતૌ પૃષ્ઠ હત્યન્યઃ
 પંચદશભેદ इति વચનાદિતિ તદભિપ્રાયં સમ્યગ્ ન વિદ્મઃ, યતોઽનુ-
 યોગદ્વારવૃત્તાવેવમુક્તં, તદેવમેકો દ્વિકસંયોગમંગકો, દ્વૌ દ્વૌ ત્રિકયોગ-
 ચતુષ્કયોગમંગકૌ, એકસ્ત્વયં પંચકયોગ इत्यેતે પદ્મમંગકા અત્ર સંભવિનઃ
 પ્રતિપાદિતાઃ, શેષાસ્તુ સંયોગમાત્રતયૈવ પ્રરૂપિતા इति સ્થિતં.

એતેષુ ચ પદ્મ પદ્મ મંગલેષુ મધ્યે એકલ્પિકસંયોગો, દ્વૌ ચતુષ્કયોગાવિ-
 સ્યેતે ત્રયોઽપિ પ્રત્યેકં ચતસૃષ્વપિ ગતિષુ સંભવંતીતિ નિર્ણાતિમિતિ, ગતિ-
 ચતુષ્ટયભેદાત્તે કિલ દ્વાદશ વચ્યંતે. એ તુ શેષા દ્વિકત્રિકપંચકયોગલક્ષ-
 નાં

એમાં દ્વિકસંયોગી ૧ સાતમો, ત્રિકસંયોગી એ નવમો ને દશમો, ચતુઃસંયોગી એ ચોથો
 ને પાંચમો અને પાંચસંયોગી ૧ એ પ્રમાણે કુલ ૬ સાન્નિપાતિક માંગા જીવમાં સંભવે છે.
 યાકીના વીશ સંભવતા નથી. (૧૩-૧૪) તત્ત્વાર્થવૃત્તિમાં એમ કહ્યું છે કે- ' એ ઔપશ-
 મિકાદિક માવના દ્વિકાદિ યોગે કરીને સાન્નિપાતિક માવના ૨૬ વિકલ્પ થાય છે, તેમાંના
 ૧૧ વિકલ્પ વિરોધી હોવાથી સંભવતા નથી તેથી તે તરીકે દેવા, યાકીના ૧૫ વિકલ્પો
 સંભવે છે તે ગ્રહણ કરવા તેનો, તેમ જ પ્રશમરતિમાં છઠ્ઠો સાન્નિપાતિક માવ ૧૫ ભેદવાળો
 કહ્યો છે એમ કહ્યું છે તેનો અભિપ્રાય અમે સમ્યગ્ રીતે જાણી શકતા નથી, ' થી અનુયો-
 ગદ્વારની વૃત્તિમાં એમ કહ્યું છે કે- ' એક દ્વિકસંયોગી માંગો, એ એ ત્રિકસંયોગી ને ચતુઃસં-
 યોગી માંગા અને એક પંચસંયોગી માંગો-એ પ્રમાણે છ મંગ સંભવે છે ' તેથી કહ્યા છે;
 યાકીના મંગો સંયોગમાત્રથી થતા હોવાથી કહેલા છે. '

હવે એ છ માંગામાં એક ત્રિકસંયોગી ને એ ચતુઃસંયોગી એમ ગ્રંથ માંગા ચારે ગતિમાં
 સંભવે છે એમ નિર્ણય કર્યો છે. એટલે તેના ગતિ ચતુષ્ટયવહે ગુણતા ૧૨ ભેદ થાય છે.
 યાકી એક દ્વિકસંયોગી, એક ત્રિકસંયોગી ને એક પંચસંયોગી-એ ગ્રંથ માંગા સિદ્ધમાં,

૧ પ્રશમરતિમાં છે ૧૧ ભેદ કહ્યા છે તેનો અભિપ્રાય તો ૬ ભેદ જે સંભવે છે તેના ઉત્તર-
 ભેદ ૧૫ થાય છે એ જ કહેલા ધણાય છે.

ણાસ્ત્રયો મંગાઃ સિદ્ધકેવલ્યુપશાંતમોહાનાં યથાક્રમં નિર્ણીતાસ્તે ચ યથો-
ક્તૈકસ્થાનસંભવિત્વાઘ્રય એવેત્યનયા વિવક્ષ્યા સાન્નિપાતિકો ભાવઃ સ્થા-
નાંતરે પંચદશવિધ ઉક્તો દૃષ્ટવ્યઃ. યદાહ-અવિરુદ્ધસન્નિવાહ્ય-મેયા
એતે પચ્ચરસત્તિ '.

સંભવત્સુ ચ પદસ્ત્રેષુ સસમો દ્વિકયોગજઃ । સિદ્ધાનામેવ નિર્દિષ્ટઃ
દ્વાયિકપારિણામિકઃ ॥ ૯૫ ॥ જ્ઞાનાદિક્ષાયિકં હ્યેપાં જીવત્વં પારિણા-
મિકં । સિદ્ધાનામન્યભાવાનાં હેત્વભાવાદસંભવઃ ॥ ૯૬ ॥ ત્રિકસંયોગજો
યસ્તુ નવમઃ પ્રાગ્નિરૂપિતઃ । સ સર્વજ્ઞે દ્વાયિકાશ્રયૌ-દયિકપારિણામિકઃ
॥ ૯૭ ॥ જીવત્વાદિ યતસ્તસ્ય વર્તતે પારિણામિકં । ઔદયિકી નરગતિ-
જ્ઞાનાદિ દ્વાયિકં તથા ॥ ૯૮ ॥ ત્રિકસંયોગજો યસ્તુ દશમઃ પ્રાક્ પ્રદ-
ર્શિતઃ । સ ચતુર્ધા ભવેન્મિશ્રૌ-દયિકપારિણામિકઃ ॥ ૯૯ ॥ યતઃ
ક્ષાયોપશમિકા-ર્નાદ્રિયાણિ ભવંત્યથ । ઔદયિકી શ્રવગતિ-જીવત્વં પારિ-
ણામિકં ॥ ૧૦૦ ॥ એવં તિર્યગાદિગત્ય-મિલાપેન ત્રયઃ પરાઃ ભવંતિ મંગ-
કાસ્તે ચ સ્વયં વાચ્યા વિવેકિભિઃ ॥ ૧ ॥ ચતુસ્સંયોગજૌ યૌ ચ મંગો

કેવલીમાં અને ઉપશાંતમોહીમાં અનુક્રમે સંભવે છે. એટલે તેના અર્થ ને ઉપર જણાવેલા
ચાર એમ કુલ ૧૫ સાન્નિપાતિક માયના મેદ આ પ્રકારે થાય છે. તેથી સ્થાનાંતરે તે અનુસારે
સાન્નિપાતિક માવ પંદર પ્રકારનો કહેલો છે એમ જાણવું. કહ્યું છે કે-‘અવિરુદ્ધસન્નિવા-
હ્ય-મેયા એતે પચ્ચરસત્તિ ’ આ અવિરુદ્ધ એવા સાન્નિપાતિક મેદ પંદર છે.

સાન્નિપાતિકના ૨૬ મેદમાં સંમવિત મેદ છે કહ્યા છે, તેમાં દ્વિકસંયોગી સાતમો
દ્વાયિક ને પારિણામિક રૂપ મેદ સિદ્ધમાં જ કહેલો છે. (૯૫) તેમને જ્ઞાનાદિ દ્વાયિક
માવના છે અને જીવત્વ પારિણામિક માવનું છે. સિદ્ધમાં યીજા માવોના હેતુનો અમાવ
હોવાથી યીજા માવોનો અસંભવ છે. (૯૬) ત્રિકસંયોગી નવમો મંગ દ્વાયિક, ઔદયિક
ને પારિણામિકરૂપ છે તે સર્વજ્ઞમાં સંભવે છે. (૯૭) તેમને જીવત્વાદિ પારિણામિક
માવનું, ઔદયિકી નરગતિ અને દ્વાયિક માવના જ્ઞાનાદિ છે. (૯૮) ત્રિકસંયોગી
દશમો મંગ જે ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક ને પારિણામિકરૂપ છે તે ચાર પ્રકારે છે; (૯૯)
કેમકે ક્ષાયોપશમિકી દ્વિયો, ઔદયિકી નરગતિ ને જીવત્વ પારિણામિક માવનું નરક
ગતિવાદા જીવોને હોય છે. (૧૦૦) તે જ પ્રમાણે તિર્યક, મનુષ્ય ને દેવગણે માટે પણ
પ્રરૂપણા વિવેકી સજ્જનોએ કરી લેવી. (૧૦૧) ચતુઃસંયોગી બે યોગો ને પાંચમો

तुरीयपंचमौ । प्रत्येकं तावपि स्यातां गतिभेदाच्चतुर्विधौ ॥ २ ॥ तथाहि—
सम्यक्त्वमौपशमिकं कृतत्रिपुंजदेहिनां । खानि मिश्राणि जीवत्वं स्यात्तेषां
पारिणामिकं ॥ ३ ॥ गतिर्भवत्यौदयिकी यदेषां नरकादिका । चतुःसंयो-
गजस्तुर्य—श्चतुर्भेदो भवेदिति ॥ ४ ॥ सम्यक्त्वं क्षायिकं खानि मिश्राणि
पारिणामिकं । जीवत्वमेवौदयिकी गतिः स्यान्नरकादिका ॥ ५ ॥ चतुः-
संयोगजश्चैवं पंचमोऽपि चतुर्विधः । नृणामुपशमश्रेण्यां पंचसंयोगजः
पुनः ॥ ६ ॥ यो हि क्षायिकसम्यक्त्वी मनुजः प्रतिपद्यते । विशुद्धोप-
शमश्रेणीं क्षायिकं तस्य दर्शनं ॥ ७ ॥ चारित्रं चौपशमिकं तन्मोहोपश-
माद्भवेत् । गतिरौदयिकी खानि क्षायोपशमिकान्यथ ॥ ८ ॥ जीवत्वमथ
भव्यत्वं भवेतां पारिणामिके । पंचसंयोगजस्यैक—विधस्यैवं हि संभवः
॥ ९ ॥ सांनिपातिकभेदानां पक्षां संभविनामिति । उक्ता भेदाः पंचदश
प्रतिभेदविवक्षया ॥ १० ॥

जीवेषु षडमी भावा यथासंभवमाहिताः । अजीवेषु त्वौदयिक—पा-
रिणामिकसंज्ञकौ ॥ ११ ॥ तथाहि—धर्माधर्माभ्रास्तिकाय—कालेषु पारि-

वे भंग संभवित कक्षा छे ते पण चारे गतिमां होवायी चार प्रकारना समजवा.
(२) ते आ रीते—समाकित उपशमभावतुं के जेणे त्रण पुंज कर्वां छे'. क्षायोपशमिकी
इंद्रियो, पारिणामिक भावतुं जीवत्व.ने औदयिकी नरकादिगति—ए रीते चतुःसंयोगी
तोयो भंग ४ गति आश्री चार प्रकारे समजवो, (३-४) अने चतुःसंयोगी पांचमा
भंगमा क्षायिकभावतुं समाकित, क्षायोपशमिकी इंद्रियो, पारिणामिकभावतुं जीवत्व अने
औदयिकी भावनी नरकादिगति समजवी. ए रीते तेना पण चारगति आश्री चार प्रकार
समजवा; तथा पंचसंयोगी एक भंग मनुष्यने उपशमश्रेणिमां लभ्य थाय छे; (५-६)
केमके जे क्षायिक सम्यक्त्वी मनुष्य विशुद्धिवहे उपशमश्रेणि माडे तेने क्षायिकभावतुं
समाकित, मोहनीय कर्मना उपशम करवायी उपशमभावतुं चारित्र, औदयिकी मनुष्य गति,
क्षायोपशमिकी इंद्रियो अने जीवत्व तथा भव्यत्व पारिणामिकभावतुं आ प्रमाणे पंच-
संयोगी एक भंगना संभव छे. (७-९) ए प्रमाणे सांनिपातिकभावना छ संभवित भेदना
उत्तर भेद १५ प्रतिभेदनी विवक्षापूर्वक कक्षा. (१०)

उपर प्रमाणे छ भाव जीवने विषे जे रीते संभव छे ते रीते कही बताव्या. हवे
अजीवने विषे औदयिक ने पारिणामिक वे भाव होय छे. (११) ते आ रीते—धर्मास्ति-

પામિકઃ । એક એવાનાચનંતો નિર્દિષ્ટઃ શ્રુતપારગૈઃ ॥ ૧૨ ॥ ચલનસ્થિ-
ત્યુપદંભા-વકાશદાનધર્મકાઃ । સર્વદામી પરિણતાઃ પરિણામેન તાદૃશા
॥ ૧૩ ॥ આવલ્યાદિપરીણામો-રરીકારાન્નિરંતરં । અનાચનંતો ભાવઃ
સ્યા-ત્કાલસ્ય પારિણામિકઃ ॥ ૧૪ ॥ વર્તનાલક્ષણઃ કાલઃ ક્ષણાવ-
લ્યાદિકઃ પરઃ । ઇતિ દ્વેધા નિગદિતઃ કાલઃ કેવલશાલિભિઃ ॥ ૧૫ ॥
તેન તેન સ્વરૂપેણ વર્તંતેઽર્થા જગત્સુ ચે । તેષાં પ્રયોજકત્વં ચ-દ્વર્તના સા
પ્રકીર્તિતા ॥ ૧૬ ॥ સા લક્ષણં લિંગમસ્ય વર્તનાલક્ષણસ્તતઃ । સર્વદોષ-
દ્રવ્યભાવ-વ્યાપી કાલો ભવત્યયં ॥ ૧૭ ॥ સમયાવલિકાદિસ્તુ સમય-
દોષવર્તિપુ । દ્રવ્યાદિષ્વસ્તિ ન તતો બહિર્વર્તિપુ તેષ્વયં ॥ ૧૮ ॥ અન્યા-
ન્યસમયોત્પત્તે-રેકક્ષણાત્મકોઽપ્યયં । આવલ્યાદિપરીણામં સદા પરિ-
ણમત્પહો ॥ ૧૯ ॥

સ્યાત્પુદ્ગલાસ્તિકાયે તુ સાચ્યંતઃ પારિણામિકઃ । ભવેદૌદયિ-
કોઽપ્યસ્મિન્ ભાવઃ સ્કંધેષુ કેષુચિત્ ॥ ૨૦ ॥ સ્કંધાનાં દ્વ્યણુકાવીનાં
સાચ્યંતઃ પારિણામિકઃ । તેન તેન સ્વરૂપેણ સાચ્યંતપરિણામતઃ ॥ ૨૧ ॥

કાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય ને કાઠ એ ચારને વિષે એક પારિણામિકમાવ
અનાદિઅનંત સ્થિતિવાળો છે, એમ શ્રુતપારગામીઓએ કહ્યું છે. (૧૨) તેમાં ચલન,
સ્થિતિ અને અવકાશ દેવાના ધર્મવાળા પ્રથમના ત્રણ તેવા પરિણામે સર્વદા પ્રથમેલા છે
(૧૩) અને આવડી વિગેરે પરિણામને અંગીકાર કરવાથી નિરંતર અનાદિઅનંતપથે
પારિણામિક માવ કાઠમાં પણ વર્તે છે. (૧૪) કાઠ તે વર્તનાલક્ષણ અને સમય આવડી
વિગેરે એમ બે પ્રકારનો કેવલજ્ઞાનીઓએ કહ્યો છે. (૧૫) તે તે સ્વરૂપે છે પદાર્થો જગ-
તમાં વર્તે છે તેનું પ્રયોજકપણું તે વર્તના કહેલી છે. (૧૬) તેનું લક્ષણ અથવા લિંગ
(ચિન્હ) છે જેનું તે વર્તનાલક્ષણ કાઠ સર્વ દેશ, દ્રવ્ય ને માવવ્યાપી છે. (૧૭) અને
સમય આવલિકાદિ કાઠ સમયદેશ (અડી દ્રીપ) વર્તી દ્રવ્યાદિકમાં છે; તેની બહારના
દ્રવ્યાદિકમાં નથી. (૧૮) અન્ય અન્ય સમયની ઉત્પત્તિથી આ એક સમયાત્મક કાઠ
પણ આવલિકાદિ પરિણામે સદા પરિણમે છે. (૧૯)

પુદ્ગલાસ્તિકાયમાં પારિણામિક માવ સાદિસાંત છે અને ઔદયિકમાવ પણ કેટલાક
સ્કપોમાં માદિમાંતપથે છે. (૨૦) દ્વ્યણુકાદિ સ્કંધોમાં તે તે સ્વરૂપે માદિમાંત પરિ-
ણામ હોવાથી પારિણામિકમાવ સાદિસાંતપથે છે. (૨૧) પરમાણુઓ પણ સ્કંધની

स्यादेवं परमाणुनां साद्यंतः पारिणामिकः । स्कंधांतर्भावतो वर्ण-गंधा-
दिव्यस्ययादपि ॥ २२ ॥ अनन्ताण्वात्मकाः स्कंधा ये जीवग्रहणोचिताः ।
स्यात्पारिणामिको भाव-स्तेषामौदयिकोऽपि च ॥ २३ ॥ शरीरादिनाम-
कर्मो-दयेन जनितो यथा । औदारिकादिस्कंधानां तत्तद्देहतयोदयः
॥ २४ ॥ ये जीवग्रहणानर्हाः स्कंधाः सूक्ष्माश्च येऽणवः । तेषां नौद-
यिको भावः केवलं पारिणामिकः ॥ २५ ॥ उदय एवौदयिक
इति व्युत्पत्त्यपेक्षया । कर्मस्कंधेऽप्यौदयिको भावो भवति तद्यथा
॥ २६ ॥ क्रोधादीनां य उदयो जीवानां जायते स वै । कर्मस्क-
न्धोदयो ज्ञेयः कर्मस्कंधात्मका हि ते ॥ २७ ॥ कर्मस्कंधाश्रिता एवं
नन्वौपशमिकादयः । संभवंतः कथं भावा अजीवेषु न कीर्त्तिताः ॥ २८ ॥
सत्यं ते संभवत्येव तेषां किंच निरूपणे । अविवक्ष्यैव हेतुत्वं विभर्त्ति
प्राक्तनादृता ॥ २९ ॥ भवत्वौदयिकोऽप्येवं संभवन्नविवक्षितः । समाने
संभवे पंक्ति-भेदोऽयं कथमर्हति ॥ ३० ॥ सत्यमेव पंक्तिभेदो-विज्ञैः

अंदर रहेला होवाथी तथा तेना वर्ण-गंधादिकनो फेरफार थवो होवाथी ते परमाणुओनो पण
पारिणामिकभाव सादिसांत होय छे. (२२) अनंत परमाणुरूप जे स्कंधो जीवने ग्रहण
करवा योग्य छे तेमां पारिणामिकभाव होय छे, तथा शरीरादि नामकर्मना उदयथी
जनित औदयिकभाव पण होय छे, जेमके औदारिकादि स्कंधोनो ते ते देहरूपे उदय थाय
छे माटे. (२३-२४) जे जीवने ग्रहण करवाने अयोग्य स्कंधो छे अने छद्म एवा छुटा
परमाणुओ छे तेने औदयिक भाव नथी; केवल पारिणामिकभाव ज छे. (२५) उदय
ते ज औदयिक एवी व्युत्पत्तिनी अपेक्षाए अर्थ थवो होवाथी कर्मस्कंधोने विपे औदयिक-
भाव छे ते आ प्रमाणे-(२६) जीवोने क्रोधादिकनो जे उदय थाय छे ते कर्मस्कंधोनो
उदय जाणवो, कारण के ते कर्मस्कंधात्मक ज छे. (२७) शिष्य प्रश्न करे छे के-‘ए
रीते गणतां तो औपशमिकादि भावो पण कर्मस्कंधाश्रित ज छे तो ते भावो अजीवने
विपे केम कथा नथी ?’ (२८) तेने उत्तर आपे छे के-‘तारुं कहेंतुं सत्य छे ते रीते ते
भावो पण संभवे छे, परंतु तेना निरूपणमां पूर्वपुरुषोए आदरेली अविषया ज हेतुरूप छे.’
(२९) शिष्य कहे छे के-‘ जो संभव छतां तेनी विवक्षा करी नथी तो औदयिक माटे पण
ते ज रीते मानवुं ओइए, केमके समान संभवपणामां एवो पंक्तिभेद केम योग्य गणाय!’
(३०) तेने उत्तर आपे छे के-‘ तारुं कहेंतुं सत्य छे, केटलाक सुझोए एवा पंक्तिभेदतुं निवारण

કૈશ્ચિન્નિરાકૃતઃ । અજીવેપૃદિતો યત્તૈઃ કેવલં પારિણામિકઃ ॥ ૩૧ ॥ તથોક્તં
કર્મગ્રંથઘૃતૌ-નન્વેવં કર્મસ્કંધાશ્રિતા ઔપશમિકાદયો ભાવા અજીવાનાં
સંભવંત્યતસ્તેપામપિ ભણનં પ્રાપ્નોતિ, સત્યં, તેપામવિવક્ષિતત્વાદત' એવ
કૈશ્ચિદજીવાનાં પારિણામિક એવ ભાવોઽભ્યુપગમ્યત ઇતિ. ।

જીવાજીવાશ્રિતા ભાવા ઇતિ સમ્યગ્નિરૂપિતાઃ । અધિકૃત્યાથ કર્માણિ
કુર્મો ભાવપ્રરૂપણં ॥ ૩૨ ॥ ક્ષાયિકશ્ચૌપશમિકો મિશ્રશ્ચ પારિણામિકઃ ।
તથૌદયિક ઇત્યેતે પંચાપિ મોહનીયકે ॥ ૩૩ ॥ જ્ઞાનદર્શનાવરણા-તરા-
યેષુ ચ કર્મસુ । ભાવા ભવંતિ ચત્વાર એવૌપશમિકં વિના ॥ ૩૪ ॥
તત્રાપિ કેવલજ્ઞાન-દર્શનાવરણાશ્રયોઃ । વિપાકોદયવિષ્કંભા-ભાવા-
ન્મિશ્રો ન સંભવેત્ ॥ ૩૫ ॥ વેદનીયનામગોત્રા-યુર્પાં તુ ત્રય એવ તે' ।
વિના મિશ્રૌપશમિકૌ પરિણામજ્ઞયોદયાઃ ॥ ૩૬ ॥ તત્ર ચ-જ્ઞય આત્યં-
તિકોચ્છેદઃ સ્વવિપાકોપપાદકઃ । ઉદયઃ પરિણામસ્તુ જીવાંશૈર્મિશ્રતા
મૃશં ॥ ૩૭ ॥ યદ્વા-તત્તદ્દ્રવ્યચેત્રકાલા-ધ્યવસાયવ્યપેક્ષયા । સંક્રમા-

કર્ણુ છે. તેથી અજીવોમાં એકલો પારિણામિકભાવ જ કહ્યો છે. (૩૧) તેને માટે
કર્મગ્રંથની ઘૃત્તિમાં કહ્યું છે કે- ' નતુ ઇતિ પ્રશ્ને--કર્મસ્કંધાશ્રિત ઔપશમિકાદિ ભાવો
અજીવોમાં સંભવે છે તો તે ભાવોનું પણ કહેવાપણું પ્રાપ્ત થશે. ' તેને ઉત્તર આપે છે કે-
' તારું કહેલું સરય છે, પરંતુ તેમાં તે ભાવોની અવિવક્ષા જ કારણભૂત છે. તેથી જ કેટલાક
આચાર્યો અજીવોને એકલો પારિણામિક ભાવ જ કહે છે. '

ઉપર પ્રમાણે જીવ તથા અજીવને આશ્રીને ભાવો સમ્યક્ પ્રકારે નિરૂપિત કર્યાં, હવે
કર્મોને આશ્રીને ભાવોનું નિરૂપણ કરે છે. (૩૨) મોહનીય કર્મમાં ક્ષાયિક, ઔપશમિક,
કાયોપશમિક, ઔદયિક ને પારિણામિક-એ પાંચે ભાવો હોય છે. (૩૩) જ્ઞાનાવરણીય,
દર્શનાવરણીય ને અંતરાય એ ત્રણ કર્મમાં ઔપશમિક વિના ચાર ભાવો જ હોય છે. (૩૪)
તેમાં પણ કેવલજ્ઞાનાવરણ ને કેવલદર્શનાવરણને વિપાકોદયના વિષ્કંભનો અમાવ
હોવાથી કાયોપશમિકમાત્ર સંભવતો નથી. (૩૫) વેદનીય, નામ, ગોત્ર ને આયુ-એ
ચાર કર્મને કાયોપશમિક ને ઔપશમિક વિના પારિણામિક, ક્ષાયિક ને ઔદયિક એ ત્રણ
ભાવ હોય છે. (૩૬) તેમાં જ્ઞય તે આત્યંતિક ઉચ્છેદ, પોતાના વિપાકને આપે તે
ઔદયિક અને જીવાંશ સાથે અત્યંત મિશ્રતા તે પારિણામિક, (૩૭) અથવા તે તે દ્રવ્ય,

દિતયા વા યઃ પરિણામઃ સ એવ સઃ ॥ ૩૮ ॥ ઉપશમોઽત્રાનુદયા-વસ્થા
અસ્માવૃતાગ્નિવત્ । સ મોહનીય એવ સ્યા-ન્ન જાત્વન્યેષુ કર્મસુ ॥ ૩૯ ॥
સર્વોપશમ એવાયં વિજ્ઞેયો ન તુ દેશતઃ । યદેશોપશમસ્તુ સ્યા-દન્યેષા-
મપિ કર્મણાં ॥ ૪૦ ॥ ચતુર્ણાં ઘાતિનામેવ ક્ષયોપશમ ઇષ્યતે । કર્મસ્વ-
પ્રાસ્વપીહ સ્યુઃ પરિણામક્ષયોદયાઃ ॥ ૪૧ ॥

નૃત્તિર્યગ્દેવનરક-રૂપે ગતિચતુષ્ટયે । પંચાપિ ભાવા જ્ઞેયા ચ-જીવત્વં
પારિણામિકં ॥ ૪૨ ॥ સમ્યક્ત્વમૌપશમિકં જ્ઞાયિકં ચૈદ્રિયાણિ ચ ।
જ્ઞાયોપશમિકાન્યાસુ ગતિરૌદયિકી ભવેત્ ॥ ૪૨ ॥ તૌ દ્વાવેવ સિદ્ધગતૌ
જ્ઞાયિકપારિણામિકૌ । જ્ઞાનાદિ જ્ઞાયિકં તત્ર જીવત્વં પારિણામિકં
॥ ૪૪ ॥ એવં ચ-ગત્યાદિમાર્ગણાદ્વારે-બ્ધેવં સ્યુર્નિયતાશ્રયઃ । ક્ષાયિકૌપશ-
મિકૌ તુ ભજનીયૌ યથાચથં ॥ ૪૫ ॥ ચત્ક્ષાયિકૌપશમિક-ભાવયોઃ
સતિ સંભવે । વાચ્યાઃ પંચાન્યથા મિશ્રૌ-દયિકપારિણામિકાઃ ॥ ૪૬ ॥

જેવ્ર, કાઠ અને અધ્ધવસાયની અપેક્ષાએ અડવા સંક્રમાદિપણે જે પરિણમણુ તે પારિણા-
મિક ભાવ છે. (૩૮) ઉપશમ તે અર્હીયા અસ્મથી ટાંકેલા અગ્નિની જેવી અનુદયાવસ્થા
છે. તે ભાવ મોહનીયકર્મને જ હોય છે, ધીજા કર્મોને હોતો નથી. (૩૯) અર્હી સર્વથી
ઉપશમ સમજવો પણ દેશથી સમજવો નહીં, કારણ કે દેશથી ઉપશમ તો ધીજા કર્મોનો પણ
થાય છે. (૪૦) જ્યોપશમ ચાર ઘાતી કર્મનો જ ઇચ્છાય છે અને પારિણામિક, જ્ઞાયિક ને
ઔદયિક આ ત્રણ ભાવ જાહે કર્મોને હોય છે. (૪૧)

કર્મ	જ્ઞાના°	દર્શના°	વેદની	મોહની	આયુ	નામ	ગોત્ર	અંતરાય
ભાવ	૪	૪	૩	૫	૩	૩	૩	૪

હવે ચાર ગતિ આશ્રયી ભાવો વહે છે.-મનુષ્ય, તિર્યચ, દેવ ને નરકરૂપ ચારે ગતિમાં
પાંચે ભાવ હોય છે. તે આ પ્રમાણે-પારિણામિક માત્રનું જીવત્વ, ઔપશમિક ને જ્ઞાયિક સમ-
ક્તિ, જ્ઞાયોપશમિકી ઈન્દ્રિયો અને ઔદયિકી ગતિ. (૪૨-૪૩) મિદ્ધગતિમાં જ્ઞાયિક
ને પારિણામિક જે ભાવ જ હોય છે. તેમાં જ્ઞાયિક જ્ઞાનાદિ અને પારિણામિક જીવત્વ.
(૪૪) એ રીતે ગત્યાદિ માર્ગણાદ્વારોને વિષે પણ નિયત ત્રણ ભાવ-જ્ઞાયોપશમિક,
ઔદયિક ને પારિણામિક હોય છે અને જ્ઞાયિક ને ઔપશમિક એ ભાવ તો કર્મગિત્
હોવાથી ભજનારૂપ છે. (૪૫) જ્ઞાયિક ને ઔપશમિકનો સંભવ સઘે પાંચ માપ વહેતા,
અન્યથા જ્ઞાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક એ ત્રણ માત્ર કહેવા. (૪૬)

एवं कर्मस्वमी भावा यथास्नायं निरूपिताः । अथो गुणस्थानकेषु कुर्मो
भावप्ररूपणां ॥४७॥ सम्यग्दृष्ट्यादिषु गुण-स्थानकेषु चतुर्विह । भावास्त्र-
योऽथ चत्वारो लभ्यन्ते किल तद्यथा ॥४८॥ त्रयः क्षायोपशमिक-सम्यग्दृष्टे-
र्भवन्ति यत् । गतिरौदयिकी तेषां जीवत्वं पारिणामिकं ॥ ४९ ॥ चायोपशमिकं
सम्यग्दर्शनं चैन्द्रियाणि च । चत्वारश्चौपशमिक-क्षायिकदर्शन-
स्पृशः ॥५०॥ सम्यक्तत्त्वमौपशमिकं तेषां च क्षायिकं भवेत् । मिश्राणि खानि
जीवत्वं गतिश्चात्रापि पूर्ववत् ॥ ५१ ॥ अनिवृत्तिवादराख्य-सुसूक्ष्मसं-
पराययोः । चत्वारः पंच वा भावा-स्त्रयस्तत्र च पूर्ववत् ॥५२॥ सम्यक्त्व-
मौपशमिकं श्रेणायुपशमस्पृश । क्षायिकं क्षपकश्रेण्यां द्विधाप्येवं चतुष्टये
॥ ५३ ॥ पंचमस्पृशमौपशमिक-चारित्रान्वय इष्यते । शास्त्रांतरे तत्क-
थित-मनयोर्गुणयोरपि ॥ ५४ ॥ तथोक्तं कर्मग्रंथवृत्तौ-एवमेव चतुर्णां
मध्ये ऽनिवृत्तिवादरसूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकद्वयवर्त्तिनोऽप्यौपशमिकचारि-
त्रस्य शास्त्रांतरे प्रतिपादनादौपशमिकचारित्रप्रक्षेपे पंचम इति, तथोपशांत-

ए प्रमाणे कर्मेने विषे आ भावो यथाज्ञाय निरूपित कर्षा. हवे गुणस्थानोने विषे भावनी
निरूपणा करवानां आवे छे. (४७)' सम्यग्दृष्टि विगेरे चार (चोद्युं, पांचद्युं, छहुं ने
सातद्युं) गुणस्थानोने विषे त्रण अथवा चार भाव लाभे छे ते आ प्रमाणे-(४८) त्रण भाव
चायोपशमिक सम्यग्दृष्टिने होय छे. औदयिकी गति, पारिणामिक जीवत्त्व अने चायोप-
शमिक सम्यक्त्व अने इंद्रियो; तथा चार भाव औपशमिक अथवा क्षायिक समकित्तीने
होय छे. तेने समकित औपशमिक अथवा क्षायिक, चायोपशमिकी इंद्रियो अने पारि-
णामिक जीवत्त्व तथा औदयिकीगति पूर्ववत् जाणवी. (४९-५१) अनिवृत्तिवादर ने
सूक्ष्मसंपराय ए वे नवमा दशमा गुणस्थानके चार अथवा पांच भाव होय छे. तेमां
त्रण तो पूर्ववत्, (५२) अने उपशमश्रेणिवादाने औपशमिक सम्यक्त्व अने क्षप-
कश्रेणिवादाने क्षायिक समकित एटले बेमाथी एक उमेरतां चार भाव थाय. (५३)
अने पांचमो भाव क्षायिक समकित उपशमश्रेणि मोडे त्थारे उपशमभावतुं चारित्र
होवाथी औपशमिक यथे छे. आ वे गुणठाणे ते प्रमाणे होवानुं शास्त्रांतरमां पण कयुं
छे. (५४) भीकर्मग्रंथवृत्तिमां कयुं छे के- ' ए चार भावमां अनिवृत्तिवादर अने सूक्ष्म-
संपरायगुणस्थानकवर्ती जीवोने पण औपशमिक चारित्रतुं शास्त्रांतरमां कथन होवाथी औप-
शमिकभावतुं चारित्र उमेरवाथी पांच भाव थाय छे, तथा उपशांतमोद भग्यारमे गुण-

મોહેઽપિ ચત્વારઃ પંચ વા સ્મૃતાઃ । પંચ જ્ઞાયિકસમ્યક્ત્વ-ભૂતોઽન્યસ્ય
 ચતુષ્ટયં ॥ ૫૫ ॥ ચત્વારોઽપૂર્વકરણે ક્ષીણમોહે ચ તે સ્મૃતાઃ । ત્રયસ્તુ
 પૂર્વવન્મિશ્રૌ-દયિકપારિણામિકાઃ ॥ ૫૬ ॥ સમ્યક્ત્વં જ્ઞાયિકં ક્ષીણ-
 મોહે ભાવસ્તુરીયકઃ । ક્ષાયિકં ચૌપશમિક-મપૂર્વકરણે પુનઃ ॥ ૫૭ ॥
 મિથ્યાદૃષ્ટૌ તથા સાસ્વા-દને મિશ્રગુણેઽપિ ચ । સયોગિકેવલ્યાખ્યે ચા-
 ડ્યોગિકેવલિસંજ્ઞકે ॥ ૫૮ ॥ પંચસ્ત્રમીષુ પ્રત્યેકં ત્રયો ભાવા ઉદાહૃતાઃ ।
 તત્રાવ્યત્રિતયે મિશ્રૌ-દયિકપારિણામિકાઃ ॥ ૫૯ ॥ અંત્યદ્વયે ત્વૌદયિક-
 ક્ષાયિકપારિણામિકાઃ । જ્ઞાનાદિ ક્ષાયિકં શેષૌ ગતિજીવત્વગોચરૌ ॥ ૬૦ ॥

ભાવાઃ સ્વામ્યાદિભેદેન વિશિષ્ટ્યૈવં નિરૂપિતાઃ । સામાન્યતઃ સંભ-
 વિનો ભાવાન્ વચ્ચિમ ગુણેષ્વથ ॥ ૬૧ ॥ ત્રયસ્ત્રિષુ ગુણસ્થાને-પ્વાયેષુ તે
 ચ પૂર્વવત્ । તુર્યાદિષ્વષ્ટસુ પુનઃ પ્રત્યેકં પંચ કીર્તિતાઃ ॥ ૬૧ ॥ તથાહિ-
 સમ્યક્ત્વમૌપશમિકં ચતુર્થાદિગુણાદકે । ક્ષાયિકં ચ ચતુર્થાદિ-ષ્વેકાદ-
 શસુ સંભવેત્ ॥ ૬૩ ॥ મિશ્રં સમ્યક્ત્વેન્દ્રિયાદિ ચતુર્થાદિચતુષ્ટયે । ત્વં ચા-

ઠાણે પણ ચાર અથવા પાંચ ભાવ કહ્યા છે તેમાં પાંચ જ્ઞાયિક સમાકૃતિને અને ઘીજાને
 ચાર ભાવ સમજવા. (૫૫) અપૂર્વકરણ-આઠમે અને ક્ષીણમોહ ચારમે ચાર ભાવ કહ્યા
 છે, તેમાં ત્રણ તો પૂર્વવત્-કાયોપશમિક, ઔદયિક ને પારિણામિક. (૫૬) ઉપરાંત ચારમે
 ગુણઠાણે જ્ઞાયિક સમાકૃતિ હોવાથી જ્ઞાયિકભાવ ચોથો સમજવો અને અપૂર્વકરણે ઔપ-
 શમિક અથવા જ્ઞાયિક સમાકૃતિ હોવાથી એક ભાવ ઉમેરતાં ચાર ભાવ થાય છે. (૫૭)
 મિથ્યાદૃષ્ટિ, સાસ્વાદન ને મિશ્ર-અ ત્રણ ગુણઠાણે તેમ જ સયોગી તેરમે અને અયોગી
 ચૌદમે ગુણઠાણે પાંચ ભાવો પૈકી ત્રણ ભાવ કહ્યા છે. તેમાં પ્રથમના ત્રણ ગુણઠાણે
 કાયોપશમિક, ઔદયિક ને પારિણામિક છે અને છેલ્લા ને ગુણઠાણે ઔદયિક, જ્ઞાયિક ને
 પારિણામિક સમજવા. ઇટલે જ્ઞાનાદિ જ્ઞાયિકભાવના ને ગતિ તથા જીવત્વ ઘીજા ને
 ભાવના જાણવા. (૫૮-૬૦)

ઉપર પ્રમાણે સ્વામ્યાદિકના ભેદે કરીને વિશેષ રીતે ચૌદ ગુણસ્થાનકે માયો કહ્યા.
 હવે સામાન્ય સંભવિત ભાવ ગુણસ્થાનોમાં કહે છે. (૬૧) “ પહેલા ત્રણ ગુણસ્થાનમાં ત્રણ
 ભાવપૂર્વે પ્રમાણે છે. ચોથાથી અગ્યારમા સુધી આઠ ગુણસ્થાનને વિષે દરેકમાં પાંચ ભાવ
 કહ્યા છે. (૬૨) તે આ પ્રમાણે-ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ ચોથાથી અગ્યારમા સુધીના આઠ
 ગુણસ્થાને હોય છે. ચોથાથી ચૌદમા સુધી અગ્યાર ગુણસ્થાને જ્ઞાયિક સમ્યક્ત્વ હોય છે.
 (૬૩) ચોથાથી સાતમા સુધી ચાર ગુણઠાણે કાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ અને ઇન્દ્રિયાદિક

रित्रे चाष्टमादौ त्रय एकादशे तु खं ॥ ६४ ॥ गतिः सर्वत्रौदयिकी जीव-
त्वं पारिणामिकं । एवं भावित एतेषु तावत्पंचकसंभवः ॥ ६५ ॥ क्षीण-
मोहे च चत्वार-स्त औपशमिकं विना । अंत्यद्वये त्रयो भावा मिश्रो-
पशमिकौ विना ॥ ६६ ॥

पंचाप्येवं मूलभेदा गुणस्थानेषु भाविताः । एतेष्वेवाथ भावानां
प्रतिभेदान् प्रतन्महे ॥ ६७ ॥ दश मिथ्यादृष्टिमास्वा-दनयोर्गुणयोः
स्मृताः । क्षायोपशमिकाख्यस्य प्रतिभेदा जिनैर्यथा ॥ ६८ ॥ विघ्नक्ष-
योपशमजाः पंच दानादिलब्धयः । अज्ञानत्रितयं चक्षु-रचक्षुर्दर्शने इति
॥ ६९ ॥ भेदा द्वादश मिश्राख्ये सम्यक्त्वं मिश्ररूपकं । दानादिपंचकं
ज्ञान-दर्शनानां त्रयं त्रयं ॥ ७० ॥ ज्ञानाज्ञानान्यतरांश-बाहुल्यमिह
संभवेत् । कचित्कचिच्चोभयांश-समता चात्र यद्यपि ॥ ७१ ॥ तथापि

होय छे, आठमा विंगेरे त्रय गुणठाखे इंद्रियो ने चारित्र बने क्षयोपशमभावना होय छे,
अने अग्यारमे इंद्रियो ज क्षायोपशम भावना होय छे. (६४) गति बचे औदयिकी होय छे, जीवत्व
पारिणामिकभावनुं होय छे. आ प्रमाणे ए आठ गुणठाखे पांच भावोनो संभव कसो. (६५)
क्षीणमोह गुणठाखे औपशमिक विना चार भाव होय छे अने छेला बे (१३-१४)
गुणस्थाने क्षयोपशम ने उपशमविना त्रय भाव होय छे. (६६)

चौद गुणस्थाने मूल भावनुं पंच.

गुणठाणुं	मि.	सा.	मि.	अ.	दे.	प्र.	अप्र.	नि.	अनि	सूक्ष्म	उप.	लीग.	मयोगी	अयोगी
केटलामुं	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
मूलभाष	३	३	३	५	५	५	५	५	५	५	५	५	३	३

ए प्रमाणे पांच मूलभेद गुणस्थानोमां कदा हवे गुणस्थानोमां ते ते भावोना उत्तर-
भेद कहेबाय छे (६७) मिथ्यादृष्टि ने सास्वादन गुणस्थाने क्षायोपशमिक भावना दश
भेद जिनैसरोए कदा छे ते आ प्रमाणे:- (६८) अंतरायकर्मना क्षयोपशमयी दानादि
पांच लब्धिषो, त्रय अज्ञान, चक्षु अने अचक्षुदर्शन एम दश समजवा. (६९) मिथगुणठाखे
पार भेद क्षयोपशमभावना कदा छे -मिथरूप सम्यक्त्व, दानादि पांच लब्धिषो, ज्ञान-
त्रय अने दर्शन त्रय-इत् १२ (७०) जो के अही कोह टेकाये ज्ञान के अज्ञानमायी
कोइना एत अंशनी बहुलता संभवे छे अथवा कचिन् उभयांशनुं समपणुं एत संभवे छे;

विज्ञैर्ज्ञानांश-बाहुल्यस्य विवक्षया । उक्तं ज्ञानत्रयं मिश्र-गुणस्थाने
 गुणाश्रये ॥ ७२ ॥ अस्मिंश्च यद्गुणस्थाने दर्शनत्रयमीरितं । तच्च सैद्धां-
 तिकमता-पेक्षयेति विभाव्यतां ॥ ७३ ॥ स्युर्द्वादशैवाविरत-सम्यग्दृ-
 श्यपि मिश्रवत् । क्षायोपशमिकं(का) मिश्र-स्थाने सम्यक्त्वमत्र तु ॥ ७४ ॥
 द्वादशस्वेपु सद्देश-विरतिक्षेपतः स्मृताः । क्षायोपशमिका भावा-छयो-
 दशैव पंचमे ॥ ७५ ॥ एतेभ्यो देशविरति-स्यागे द्वादश ये स्थिताः ।
 तेष्वेव सर्वविरति-मनोज्ञानसमन्वये ॥ ७६ ॥ पष्ठसप्तमयोर्भावा भवंत्येते
 चतुर्दश । क्षायोपशमिकाख्येन सम्यक्त्वेन विना त्वमी ॥ ७७ ॥ त्रयो-
 दशाष्टमे भावा नवमे दशमेऽपि च । अष्टमादिषु सम्यक्त्वं क्षायोपशमिकं
 न यत् ॥ ७८ ॥ एकादशद्वादशयो-र्गुणस्थानकयोरमी । विना क्षायो-
 पशमिकं चारित्रं द्वादशोदिताः ॥ ७९ ॥ एकादशे गुणस्थाने यदौपश-
 मिकं परं । चारित्रं क्षायिकं च स्यात् केवलं द्वादशे गुणे ॥ ८० ॥ दर्श-
 नत्रितयं ज्ञान-चतुष्कं लब्धिपंचकं । अमी भावा द्वादशोप-शांतक्षीण-
 विमोहयोः ॥ ८१ ॥ इति क्षायोपशमिक-प्रतिभेदा विभाविताः ।

(७१) तथापि ज्ञानांशनी बहुलतानी अपेक्षाए विज्ञ गुरुषोऽर्था गुणाश्रयभूत
 मिश्रगुणस्थाने ज्ञानत्रय कहेल छे. (७२) आ मिश्रगुणस्थाने जे दर्शनत्रय कहेल छे ते
 सैद्धांतिकता मतनी अपेक्षाए (विभंगज्ञानमां अवधिदर्शन मानेलुं होवाथी) समजवा.
 (७३) अविरत सम्यग्दृष्टि नामना चोधागुणस्थाने क्षायोपशमिकभावना १२ भेद
 मिश्रगुणस्थानां जैम समजवा. मात्र अहीं मिश्रने स्थाने सम्यक्त्व कहेवुं. (७४) पांचमे
 गुणस्थाने आ चारमां एक देशविरति भळवाथी क्षायोपशमिकभावना १३ प्रकार समजवा.
 (७५) ए तेरमांथी देशविरति नीकळी जवाथी बाकीना जे १२ रखा तेमां सर्वविरति
 अने मनःपर्यवज्ञान भळवाथी छहे सातमे गुणस्थाने १४ भेद होय छे. आठमे, नवमे अने
 दशमे गुणस्थाने क्षयोपशम समकितविना बाकीना १३ भेद होय छे कारण के आठमे, नवमे
 अने दशमे गुणस्थाने क्षायोपशमिक सम्यक्त्व होतुं नथी. (७६-७८) अग्यारमे ने
 बारमे गुणस्थाने पण क्षायोपशमिक चारित्र विना १२ भेद होय छे, (७९) कारण के
 अग्यारमे गुणस्थाने केवल औपशमिक ने बारमे गुणस्थाने केवल क्षायिक चारित्र ज
 होय छे (८०) उपशांतमोह अने क्षीणमोह गुणस्थाने त्रण दर्शन, चार ज्ञान अने
 दानादि लब्धिपंचक-आ बार प्रकार क्षयोपशम भावना होय छे. (तेरमे, चौदमे
 गुणस्थाने क्षायोपशमिकभाव होतो ज नथी.) (८१) आ प्रमाणे क्षायोपशमिक-

गुणस्थानेष्वौदयिक-प्रतिभेदान् ब्रवीम्यथ ॥ ८२ ॥

अज्ञानाद्या औदयिका भावा य एकविंशतिः । सर्वेऽपि ते स्युर्मि-
थ्यात्व-गुणस्थाने शरीरिणां ॥ ८३ ॥ सास्वादने च मिथ्यात्वं विना त
एव विंशतिः । अज्ञानेन विनैकोन-विंशतिर्मिश्रतुर्ययोः ॥ ८४ ॥ वेदाः
३ कपाया ४ गतयो ४ लेश्या ६ आसंयमोऽपि १ च । असिद्धत्व २
ममी तुर्य-तृतीयगुणयोः स्मृताः ॥ ८५ ॥ एकोनविंशतेरेभ्यो देवश्चभ्र-
गती विना । शेषाः सप्तदश ख्याता गुणस्थाने हि पंचमं ॥ ८६ ॥ नर-
तिर्यग्गती लेश्या असिद्धत्वमसंयमः । वेदाः कपाया इत्येते स्युर्गुणे
देशसंवरे ॥ ८७ ॥ प्रमत्ते च पंचदश भावा औदयिकाः स्मृताः । उद-
येऽत्र भवेतां य-अतिर्यगत्यसंयमौ ॥ ८८ ॥ अप्रमत्ते द्वादशाद्य-लेश्या-
त्रयविनाकृताः । कपाय ४ वेद ३ नृगति १-त्र्यंत्यलेश्यमसिद्धता ॥ ८९ ॥
नवमाष्टमयोस्तेजः-पद्मलेश्ये विना दश । नृगत्यसिद्धता शुक्ल-लेश्यावेद-
कपायकाः ॥ ९० ॥ लोभः संज्वलनः शुक्ल-लेश्या नृगत्यसिद्धते । चत्वार
एवौदयिका भवंति दशमे गुणे ॥ ९१ ॥ आद्यास्त्रयः कपाया य-त्रयो

भावना प्रतिभेद कक्षा । इवे गुणस्थानोए औदयिकभावना प्रतिभेदो कहे छे. (८२)

अज्ञानादि जे एकवीश प्रकार औदयिकभावना कक्षा छे ते सर्वे मिथ्यात्वगुण-
स्थाने रहेला जीवोने होय छे. (८३) सास्वादने मिथ्यात्वविना बीश होय छे. ग्रीजा
अने चोथा गुणस्थाने अज्ञान विना १९ होय छे. (८४) ते आ प्रमाणे-त्रण वेद, ४
कपाय, ४ गति, ६ लेश्या, १ असंयम, १ असिद्धत्व-कुल १९ ग्रीजा अने चोथा गुण-
स्थाने कहेला छे. (८५) पांचमे गुणस्थाने आ आगणीशमांधी देव ने नरकगतिविना
चाकीना १७ प्रकार होय छे. (८६) ते आ प्रमाणे-नर ने तिर्यच वे गति, ६ लेश्या,
१ असिद्धत्व, १ असंयम, ३ वेद ने ४ कपाय-आ १७ देशविरति गुणस्थाने होय छे. (८७)
प्रमत्तगुणठाणे तिर्यच गति ने असंयम ए वे उदयमां न होवार्थी चाकीना १५ प्रकार औद-
यिकभावना होय छे. (८८) अप्रमत्तगुणठाणे प्रथमनी त्रय लेश्याविना चार होय छे ते
आ प्रमाणे-४ कपाय, ३ वेद, १ मनुष्यगति, ३ छेछी लेश्या अने १ असिद्धत्व. (८९)
आठमे नवमे गुणठाणे तेजो ने पद्म वे लेश्याविना १० होय ते आ प्रमाणे-१ नरगति, १
असिद्धत्व, १ शुक्ललेश्या, ३ वेद ने ४ कपाय (९०) दशमे गुणठाणे १ नरगति, १
असिद्धत्व, १ शुक्ललेश्या ने १ संज्वलन लोभ-ए चार औदयिकभावना प्रकार होय

वेदाः षडप्यमी । भावा औदयिकाः सूक्ष्म-संपराये भवंति न ॥ ९२ ॥
 एकादशे विना लोभं द्वादशेऽपि त्रयोदशे । त्रयोत्यलेश्यासिद्धत्व-मनु-
 ष्यगतिलक्षणाः ॥ ९३ ॥ असिद्धत्वं च नृगतिर्द्वे गुणस्थानकैर्तिमे ।
 लेश्या न स्यात्तत्र यस्मा-दयोगित्वमलेश्यता ॥ ९४ ॥ एवमौदयिका भावा
 गुणस्थानेषु भाविताः । तथौपशमिकौ भावौ भावयामो गुणेष्वथ ॥ ९५ ॥

सम्यक्त्वमौपशमिक-मेकं तुर्यादिपञ्चके । तादृक्सम्यक्त्वचारित्र्ये
 नवमादित्रये पुनः ॥ ९६ ॥ चारित्र्यमौपशमिकं नवमादिगुणत्रये । शास्त्रां-
 तरेषु यत्प्रोक्तं कैश्चित्तेषां मतं ह्यदः ॥ ९७ ॥ येषां मते तु नवमे दशमे
 च गुणास्पदे । मिश्रोत्थं स्याद्भवतं कृत्स्नं तन्मोहानुपशांतितः ॥ ९८ ॥
 तन्मते स्वौपशमिकं व्रतमेकादशे गुणे । पूर्वे तु मन्वते सद्-त्सत्सामी-
 प्यादनागतं ॥ ९९ ॥ इत्यौपशमिकौ भावौ गुणस्थानेषु भावितौ । प्रति-
 भेदा विभाव्यन्ते चायिकस्य गुणेष्वथ ॥ २०० ॥

छे, (९१) कारण के प्रथमना त्रण कपाय ने त्रण वेद ए छ औदयिक भावना प्रकार
 सूक्ष्मसंपराय गुणठाये होता नथी. (९२) अग्यारमे, बारमे ने तेरमे पण लोभविना
 वाकीना अंत्य (शुषल) लेश्या, नरगति ने असिद्धत्व ए त्रण होय छे. (९३) चौदमे
 गुणठाये लेश्याविना मनुष्यगति ने असिद्धत्व ए बे प्रकार होय छे, कारण के अहीं
 अयोगीपणुं होवाथी लेश्या होती नथी. (९४) आ प्रमाणे औदयिक-
 भावना उत्तर भेदो गुणठाये कक्षा. हवे औपशमिकभावना बे भेद गुणस्थानो
 परत्वे कहे छे. (९५)

औपशमिक सम्यक्त्व ए एक भेद चोथा विगेरे पांच (चोथाथी आठमा सुधीना)
 गुणस्थानकोए होय छे अने उपशमभावनुं समकित ने चारित्र ए बने नवमा विगेरे त्रण
 (९-१०-११) गुणठाणे होय छे. (९६) नवमा विगेरे त्रण गुणस्थाने शास्त्रांतरमा
 औपशमिक चारित्र कहेल छे. तेमना मते आ हकीकत समजवी, (९७) परंतु जेमना
 मते नवमे दशमे गुणस्थाने द्योपशमभावनुं चारित्र कहुं छे ते समग्र चारित्रमोहनो उपशम
 करेलो न होवाथी कहुं छे. (९८) तेमने मते औपशमिक चारित्र मात्र अग्यारमे गुण-
 स्थाने ज जाणवुं. प्रथमना मतवाळा आचार्योए सत्सामीप्यपणाथी उपशमभावनुं
 चारित्र प्राप्त नहीं थया छतां पण (नवमे दशमे) मानेलुं छे. (९९) आ प्रमाणे
 गुणस्थानोने विपे औपशमिकभावना बे उत्तरभेद कक्षा. हवे गुणस्थानोमां ज वायिकभावना
 उत्तर भेदो कहे छे. (२००)

सम्यक्त्वं क्षायिकं प्रोक्तं तुरीयादिगुणाष्टके । क्षीणमोहे च चारित्र-
सम्यक्त्वे क्षायिके उभे ॥ २०१ ॥ लब्धयः पंच दानाद्याः केवले ज्ञान-
दर्शने । तथा सम्यक्त्वचारित्र्ये नवेत्यंत्यगुणद्वये ॥ २ ॥ इत्येवं क्षायिका
भेदा गुणस्थानेषु भाविताः । पारिणामिकभावस्य प्रतिभेदानथ द्रुवे ॥ २॥

अभव्यत्वं च भव्यत्वं तथा जीवत्वमित्यमी । मिथ्यादृष्टिगुणस्थाने
भावाः स्युः पारिणामिकाः ॥ ४ ॥ द्वितीयादिक्षीणमोह-पर्यन्तेषु गुणेषु
च । स्यातां जीवत्वभव्यत्वे अभव्यत्वविनाकृते ॥ ५ ॥ स्यादेकमेव जीव-
त्वं चरमे च गुणद्वये । सप्रभेदा गुणस्थाने-ज्वेवं भावाः प्ररूपिताः
॥ ६ ॥ कथं न ननु भव्यत्व-भावोत्तिमगुणद्वये । निर्वाणगमनार्हो हि
भव्योऽर्हद्विर्यतः स्मृतः ॥ ७ ॥ अत्रोच्यते-प्रत्यासन्नभाविसिद्धा-वस्थायां
तद्भावतः । अत्रापि भव्यत्वाभावः शास्त्रकृद्भिर्विवक्षितः ॥ ८ ॥ यद्वाऽ-
परेण केनापि हेतुना न विवक्षितं । भव्यत्वमिह शास्त्रेषु नोक्तमस्मा-
भिरप्यतः ॥ ९ ॥

चोथा विगेरे आठ (चोथायी ११ मा सुधी) गुणठाणे क्षायिक सम्यक्त्व कष्टं छे.
क्षीणमोह गुणठाणे चारित्र ने सम्यक्त्व बने क्षायिकभावना कक्षा छे. (१) छेष्टे ये
(१३-१४) गुणठाणे दानादि पांच लब्धियो, केवलज्ञान ने केवलदर्शन तथा, सम्यक्त्व ने
चारित्र ए प्रमाणे नवे प्रकार कक्षा छे. (२) आ प्रमाणे गुणस्थानोर्मा क्षायिकभावना
भेद कक्षा. हवे पारिणामिकभावना भेद कहे छे-मिथ्यादृष्टि गुणस्थाने अभव्यत्व, भव्य-
त्व अने जीवत्व ए अथ पारिणामिकभावना प्रकार होय छे. (४) बीजायी पारमा
क्षीणमोहसुधीना ११ गुणस्थाने अभव्यत्व विना बाकीना ये-जीवत्व ने भव्यत्व प्रकार
होय छे. (५) छेष्टा ये गुणठाणे एक जीवत्व ज होय छे. आ प्रमाणे उत्तरभेदो सहित
गुणस्थानोए पांच भावो कक्षा. (६) अहीं शिष्य शंका करे छे के-‘ भव्यत्व छेष्टा ये
गुणठाणे केम कष्टं नथी ? कारण के तीर्थकरोए भव्यत्वने निर्वाणगमनने योग्य कहेल
छे. ’ (७) तेने उत्तर आपे छे-‘ सिद्धावस्था अति नजीकमां प्राप्त भवानी होवायी
भव्यत्वनी अपेक्षा न होवायी अहीं पण भव्यत्वनो अभाव शास्त्रकारोए कहेलो छे, (८)
अथवा बीजा कोइ पण हेतुयी भव्यत्वनी विवक्षा शास्त्रमां ए ये गुणठाणे करी नथी तेथी
अमे पण कहेल नथी. ’ (९)

સાન્નિપાતિકભાવોઽથ ગુણસ્થાનેષુ ભાવ્યતે । અનેકધા સ ચ યથા
 ગુણસ્થાનં પરાપરૈઃ ॥ ૧૦ ॥ યાવતાં યત્ર ભાવાનાં ભેદા યાવંત ઈરિતાઃ ।
 તેપાં તત્ર ગુણસ્થાને કૃતે સંકલને સતિ ॥ ૧૧ ॥ સ્થાત્તાવન્નેદનિષ્પન્નો
 ભાવોઽયં સાન્નિપાતિકઃ । નામગ્રાહં ગુણસ્થાને-પ્વેષોઽથ પરિભાવ્યતે
 ॥ ૧૨ ॥ મિથ્યાદૃષ્ટાવૌદયિક-ભાવા યથૈકવિંશતિઃ । દશ દ્વાયોપશમિકા-
 સ્ત્રયશ્ચ પારિણામિકાઃ ॥ ૧૩ ॥ એવં ભાવાશ્ચતુર્ચ્ચિશ-જ્ઞાતાઃ સંકલિતાઃ
 સમેચતુર્ચ્ચિશન્નેદજાત-સ્તતોઽત્ર સાન્નિપાતિકઃ ॥ ૧૪ ॥ ભવેત્સાસ્વાદને
 ચૈવ દ્વાત્રિંશન્નેદભાવિતઃ । ત્રયર્ચ્ચિશન્નેદજાતો મિથ્રે સ્થાત્સાન્નિપાતિકઃ
 ॥ ૧૫ ॥ પંચત્રિંશન્નેદભૂતો ગુણસ્થાને તુરીયકે । પંચમે ચ ચતુર્ચ્ચિશ-
 ત્પ્રતિભેદસમુદ્ભવઃ ॥ ૧૬ ॥ પ્રમત્તે ચ ત્રયર્ચ્ચિશ-ન્નેદજઃ સાન્નિપાતિકઃ ।
 અપ્રમત્તગુણસ્થાને ત્રિંશન્નેદસમુત્થિતઃ ॥ ૧૭ ॥ સત્તર્વિંશતિભેદોત્થો
 ગુણસ્થાનેઽયમષ્ટમે । નવમે ચ ગુણસ્થાને સોઽષ્ટાવિંશતિનિર્મિતઃ ॥ ૧૮ ॥
 સ સૂક્ષ્મસંપરાયે સ્યાદ્ દ્વાવિંશતિસમુદ્ભવઃ । તથોપશંતમોહેઽયં
 ભેદવિંશતિભાવિતઃ ॥ ૧૯ ॥ ક્ષીણમોહેઽયમેકોન-વિંશતિપ્રતિભેદજઃ ।
 સ સયોગિનિ સર્વજ્ઞે ત્રયોદશભિદુદ્ભવઃ ॥ ૨૦ ॥ અયોગિનિ દ્વાદશભિ-

હવે સાન્નિપાતિકભાવ ગુણસ્થાનોએ કહે છે. તે ગુણસ્થાનોના પરાપરપણાથી અનેક
 પ્રકારે થાય છે, (૧૦) પરંતુ પાંચ મૂળભાવના ઉત્તરભેદો છે જે ગુણસ્થાને જેટલા જેટલા
 કહ્યા છે તેનો સરવાલો કરવાથી સાન્નિપાતિકભાવના ઉત્તરભેદની સંખ્યા આવી શકશે.
 એટલા માટે ભાવોના નામ ગ્રહણ પૂર્વક ગુણસ્થાનોમાં તેની સંખ્યા કહે છે. (૧૧-૧૨)
 મિથ્યાદૃષ્ટિ ગુણઠાણે ઔદયિકભાવના ૨૧, દ્વાયોપશમિકભાવના ૧૦, પારિણામિક-
 ભાવના ૩ એમ કુલ ૩૪ ઉત્તરભેદ થાય છે, તેથી પહેલે ગુણઠાણે સાન્નિપાતિકભાવ ૩૪
 ભેદવાળો થાય છે, (૧૩-૧૪) સાસ્વાદને ૩૨ ભેદવાળો થાય છે, મિથ્રે ૩૩ ભેદવાળો
 સાન્નિપાતિકભાવ છે, (૧૫) ચોથે ગુણસ્થાને ૩૫ ભેદવાળો થાય છે, પાંચમે ૩૪
 ભેદવાળો થાય છે, (૧૬) પ્રમત્તે ૩૩ ભેદ સાન્નિપાતિકના થાય છે. અપ્રમત્તગુણસ્થાને
 ૩૦ ભેદ થાય છે, (૧૭) આઠમે ૨૭ ભેદવાળો થાય છે, નવમે ૨૮ ભેદવાળો થાય છે, (૧૮)
 સૂક્ષ્મસંપરાયે ૨૨ ભેદવાળો થાય છે, ઉપશંતમોહે ૨૦ ભેદવાળો થાય છે, (૧૯) ક્ષીણ-
 મોહે ૧૯ ભેદવાળો થાય છે, સયોગી સર્વજ્ઞ ગુણસ્થાનકે ૧૩ ભેદવાળો થાય છે. (૨૦)

भेदैः स्यात्सान्निपातिकः । ज्ञेया भेदास्तु सर्वेऽमी सर्वत्रोक्तानुसारतः ॥ २१ ॥ अत्र नवमदशमयोगुणस्थानयोरौपशमिकचारित्रांगीकारपक्षे द्वावौ-
पशमिकौ भावौ, अन्यथा चैक एवेति ज्ञेयं.

चतुर्भंग्याथ भाव्यन्ते भावा औदयिकादयः । साद्यन्त १ साद्यन्तता २
ना-दिसांतता ३ नाद्यन्ततकाः ४ ॥ २२ ॥ गत्या द्वात्रौदयिकः सादिः सांतो
भवेद्यतः । नृदेवतिर्यग्ररक-गतीनां सादिसांतता ॥ २३ ॥ सादिश्चानंत
इत्येष भंगस्त्वत्र न संभवेत् । सादिकानां गतीनां य-दनंतत्वमसंभवि
॥ २४ ॥ अनादयोऽपि मिथ्यात्वा-दय औदयिकाश्च ये । भव्यानाश्चित्य
विज्ञेया-स्तेऽत्र भंगे तृतीयके ॥ २५ ॥ अभव्यापेक्षया त्वेते भाव्या

अने अयोगीगुणस्थाने चार भेदवाळो सान्निपातिकभाव धाय छे. आ वधा
भेदो पूर्वे कही गया प्रमाणे समजवा. (२१) अहीं नवमा दशमा गुणस्थाने औपशमिक
चारित्र अंगीकार करनारना पक्षी ये औपशमिकभाव होय छे, अन्यथा एक होय
छे एम ममजपुं.

गुणस्थान सख्या	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
गुणस्थान नाम	मि.	सा.	मि	अ.	दे	॥	अ प्र.	नि	अनि.	सू	उ	क्षी	स	अ
हायोपशमिकभेद	१०	१०	१०	१२	१३	१४	१४	१३	१३	१३	१०	१०	=	०
औदयिकभेद	२१	२०	१९	१९	१७	१५	१०	१०	१०	४	३	३	३	२
औपशमिकभेद	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०
क्षायिकभेद	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
पारिणामिकभेद	३	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	१	१
सान्निपातिकभेद	३४	३२	३३	३५	३४	३३	३०	२७	२८	२०	२०	१९	१३	१२

पा ७ पा २१

हवे औदयिकादिभाव चार भंगीयदे कहे छे - १ सादिसांत, २ सादिअनंत,
३ अनादिसांत अने ४ अनादिअनंत. (२२) अहीं गत्यादि औदयिकभाव सादि-
सांत होय छे, कारण के नर, देव, तिर्यक् ने नरपगतिनी सादिसांतता छे. (२३) सादि-
अनंत भंग अहीं संभवतो ज नहीं, कारण के गतिनुं सादिपणुं छे सेपी तेनुं अनंतपणुं
असंभवित छे. (२४) मिथ्यात्वादि औदयिकभाव भव्योने अश्रिने श्रीजा मांगानाळा
एटले अनादिसांत जाणवा अने अभव्यने आश्रयीने चोषा मागावाळा-एटले अनादि-

भंगे तुरीयके । भावनैवं कपायादि-भावानां क्रियते यथा ॥ २६ ॥ वेद-
त्रयं च मिथ्यात्वं कपायाणां चतुष्टयं । लेख्याश्च पङ्कसिद्धत्व-मज्ञानासंय-
मावपि ॥ २७ ॥ अमी औदयिकाः सप्त-दश भव्यव्यपेक्षया । भंगे
तृतीये तुर्ये च भंगेऽभव्यव्यपेक्षया ॥ २८ ॥ सम्यक्त्वमौपशमिकं चारि-
त्रमपि तादृशं । द्वावौपशमिकावेतौ केवलं सादिसांतकौ ॥ २९ ॥ आदि-
सम्यक्त्वलाभे य-च्छ्रेण्यां वेदमवाप्यते । चारित्रमप्युपशम-ध्रेण्यामेवे-
दमाप्यते ॥ ३० ॥ तयोश्चावश्यपातेन भंगोऽत्र प्रथमः स्थितः । तदाश्रि-
त्यौपशमिकं शून्या भंगास्त्रयः परे ॥ ३१ ॥

चारित्रं क्षायिकमथ दानादिलब्धिपंचकं । आश्रित्य क्षायिको भावो
भंगे स्यात्सादिसांतके ॥ ३२ ॥ तथोक्तं महाभाष्ये-सम्मत्तचरित्तार्ह
सार्हसंतो य उवसमिथो । दाणाइलद्धिपण्यं चरणं पि अ खाइओ भावो
॥ १ ॥ ननु चारित्रमस्त्येव सिद्धस्यापीति तत्कथं । तत्साध्यनंते भंगे स्या-
दत्राकर्ण्यतोत्तरं ॥ ३३ ॥ न चरित्री नाचरित्री न चरित्राचरित्र्यपि ।

अनंत जाणवा. कपायादि भावोनी भावना पण ए प्रमाणे करी लेवी. ते आ प्रमाणे-
(२५-२६) त्रय वेद, मिथ्यात्व, ४ कषाय, ६ लेख्या, असिद्धत्व, अज्ञान ने असंयम-
रूप १७ औदयिकभाव भव्यनी अपेक्षाए त्रीजा भंगमां अने अभव्यनी अपेक्षाए बोधा
भंगमां भावना करवी. (२७-२८) औपशमिक सम्यक्त्व ने चारित्र ए वने केवल सादि-
सांत ज समजवा, (२९) कारण के आदि सम्यक्त्वना लाभ पवते अने उपशमभेणि
मांडवी वखते उपशमभावतुं सम्यक्त्व लाभे छे अने चारित्र पण उपशमभावतुं उपशम-
ध्रेणिमां ज लाभे छे (३०) तेमांथी अवश्य पात थतो होवाथी अहीं प्रथमभंग-सादि-
सांत ज प्राप्त थाय छे. चाकीना त्रय भंग औपशमिकभाव आश्रिने शून्य छे. (३१)

चायिकभावमां चायिक चारित्र ने दानादि लब्धिपंचकने आश्रयिने चायिकभाव
सादिसांत भंगे छे. (३२) महाभाष्यमां कहुं छे के-‘ औपशमिक सम्यक्त्व ने चारित्र
अने चायिकभावनी दानादि पांच लब्धि ने चारित्र सादिसांत भंगे छे. ’ (१) अहीं
शिष्य प्रश्न करे छे के-‘ सिद्धने पण चारित्र होय छे एम कहेल छे, तो चायिकभावतुं
चारित्र सादिअनंत भंगे होवुं जोइए. ’ तेने उत्तर आपे छे के-(३३) सिद्धने न

सिद्धा एवंविधाः प्रोक्ताः पंचमांगे जिनेश्वरैः ॥ ३४ ॥ ' सिद्धे नो चरिती ' इत्यादि च तत्सूत्रं सम्यक्त्वं चायिकमथ केवले ज्ञानदर्शने । इत्येतद्वयमाश्रित्य क्षायिकः साद्यनंतकः ॥ ३५ ॥ शेषौ तु भंगकावन्न शून्याद्येव स्थितावुभौ । अनादिसांतोऽनाद्यंतः क्षायिकः संभवेन्न यत् ॥ ३६ ॥ इच्छंति सिद्धस्याप्यन्ये चारित्रं लब्धिपंचकं । सिद्धत्वेऽपि हि निर्मूल-मेतदावरणक्षयात् ॥ ३७ ॥ एषामावरणाभावे-ऽप्यसत्त्वं यदि कल्प्यते । क्षीणमोहादिकेष्वेवं तदभावः प्रसज्यते ॥ ३८ ॥ तदेतन्मतमाश्रित्य चारित्रे लब्धिपंचके । सिद्धेषु स्वीकृते साद्य-नंतः स्यात्क्षायिकः परं ॥ ३९ ॥ शेषा भंगाल्लयः शून्याः चायिकस्याप्यपेक्षया । भंगव्यवस्था क्रियते क्षायोपशमिकेष्वथ ॥ ४० ॥

छाद्यस्थिकानि ज्ञानानि चत्वार्याश्रित्य निश्चितं । क्षायोपशमिको भावः सादिः सांत इति स्मृतः ॥ ४१ ॥ भंगो द्वितीयः शून्योऽत्रा-प्येषां सम्यक्त्वसंश्रयात् । यदुत्पातोत्तश्च पुन-मिथ्यात्वे केवलेऽपि च ॥ ४२ ॥

चरित्री, न अचरित्री, न चरित्राचरित्री-एवा प्रकारना पांचमां अंगमां श्रीजिनेश्वरे कहेला छे. (३४) "मिद्धे नो चरिती." इत्यादि ते विषयनुं छत्र छे. चायिक सम्यक्त्व अने केवळ-ज्ञान तथा केवळदर्शन ए अणु भेदने आधर्याने चायिकमाव सादिअनंत मांगे छे. (३५) बाकीना ये भंग आ मावमां शून्य छे, कारण के अनादिसांत अने अनादिअनंत ए पने मांगा चायिकमावमां संभवता नथी. (३६) अन्य आचार्यों सिद्धने पण चारित्र अने दानादि लब्धिपंचक इच्छे छे, केमके सिद्धत्वमां एना आवरणोनो समूळ नाश थपेलो छे, (३७) अने एना आवरणोनो अभाव सते पण जो तेनुं अष्टपत्रपणुं मानीए तो क्षीणमोहादिने विषे पण तेनो अभाव प्राप्त थयो. (३८) एमना मतने आधर्याने चारित्र ने दानादि लब्धिपंचक सिद्धमां स्वीकारीए तो ते ते छ प्रकारनो चायिकमाव पण सादिअनंत मांगे गणी शुकाय. (३९) एटले बाकीना त्रयो भंग चायिकनी अपे-क्षाए शून्य गणाय. हवे क्षायोपशमिकने आधर्याने भंगव्यवस्था कहे छे. (४०)

छाद्यस्थिक चार ज्ञानने आधर्याने निश्चये क्षायोपशमिक माव सादि सांत ज कहेला छे (४१) बीजो मांगो अहां पण शून्य समजवो. कारण के ते (ज्ञानो)नी उत्पत्ति समकितने आधीने छे अने तेनो अंत पाछो मिथ्यात्वे जाय त्वारे अवस्था केअज्ञान पामे त्वारे पाय छे. (४२) मतिअज्ञान ने भ्रुतअज्ञान मप्पनी अपेक्षाए अनादि-

मत्यज्ञानश्रुताज्ञाने स्यातां भव्यव्यपेक्षया । अनादिसांते तुर्ये च भंगेऽभ-
व्यव्यपेक्षया ॥ ४३ ॥ चायोपशमिकोऽचक्षु-दर्शनापेक्षया भवेत् । भंगे
तृतीये भव्याना-मभव्यानां तुरीयके ॥ ४४ ॥ विभंगज्ञानमवधि-च-
क्षुषी किल दर्शने । दानाद्या लब्धयः पंच संयमौ देशसर्वतः ॥ ४५ ॥
सम्यक्त्वमेवामित्येका-दशानां च व्यपेक्षया । चायोपशमिको भावः
साध्यतः केवलं भवेत् ॥ ४६ ॥ विशेषावश्यकसूत्रवृत्त्योस्तु केनापि हेतुना
पञ्चामेव क्षायोपशमिकानां भंगकव्यवस्थोक्ता, ततः शेषाणामचक्षुदर्श-
नादीनां द्वादशानां यथासंभवमस्माभिर्लिखितेति ज्ञेयं ।

पारिणामिकभावोऽपि सर्वपुद्गलगोचरः । सादिः सांतश्च विज्ञेयः
पर्यायपरिवृत्तिः ॥ ४७ ॥ शून्य एव भवेद्भंगो द्वितीयोऽत्रापि पूर्ववत् ।
सादीनां द्व्यणुकादीनां ह्यनंतत्वमसंभवि ॥ ४८ ॥ तथा भवति भव्यत्व-
माश्रित्य पारिणामिकः । अनादिसांतः सिद्धा हि नाभव्या न च
भव्यकाः ॥ ४९ ॥ तथोक्तं—‘ सिद्धे न भवे नो अभव्ये ’ इति, अभ-
व्यत्वं च जीवत्वं चाश्रित्यानाद्यनंतकः । स्यात्पारिणामिको भावो-ऽन-

सांत छे अने अभव्यनी अपेक्षाए चाये मांगे एटले अनादिअनंत छे, (४३)
अचक्षुदर्शनसंबंधी चायोपशमिक भाव मव्योने वीजे मांगे छे अने अभव्योने चाये
मांगे छे (४४) विभंगज्ञान अने अवधि तथा चक्षुदर्शन, दानादि पांच लब्धि
अने देशविरति ने सर्वविरति तथा सम्यक्त्व-ए अग्यार प्रकारने अंगे चायोपशमिकभाव
केवल सादिसांत मांगे छे, (४५-४६) विशेषावश्यकसूत्र ने तेनी वृत्तिमां कोइ पण हेतुए
छे ज चायोपशमिकना प्रकारनी भंग व्यवस्था कही छे (एटले अमे छ भेदनी विवक्षा ते
प्रमाणे कही छे) अने चाकीना अचक्षुदर्शनादि बार प्रकारनी भंगव्यवस्था यथासंभव
अमे लखी छे एग समजबुं.

पारिणामिकभाव के जे सर्व पुद्गलगोचर छे ते पर्यायनी परावृत्तिथी सादिसांत
छे, (४७) वीलो भंग अही पण पूर्ववत् शून्य छे, कारण के द्व्यणुकादि स्कंधोनुं मा-
दिपणुं छे, तेथी तेनुं अनंतपणुं असंभवित छे, (४८) भव्यत्व आधी पारिणामिकभाव
अनादिसांत मांगे छे, कारण के सिद्धो अभव्य पण नहीं अने भव्य पण नहीं, (४९)
कहुं छे के—‘ सिद्धे नो भव्ये नो अभव्ये ’ इति, अभव्यत्व अने जीवत्वने आध्यायने पारिणा-
मिकभाव अनादिअनंत छे, कारण के ए बेनो उद्भव के वय नहीं, (५०) आ प्रमाणे

યોર્યન્નોદ્ભવચ્ચયૌ ॥ ૫૦ ॥ એવમુક્તચતુર્ભંગ્યા યા ભાવાનામવસ્થિતિઃ । સા
ભાવકાલ ઇત્યુક્તો મહામાપ્યપ્રયોત્તમિઃ ॥ ૫૧ ॥ સાઈસપજ્જવસિઓ ચઠ-
ભંગવિભાગભાવણા ઇત્ય । ઉદ્દિયાર્થિયાણં તં જાણસુ ભાવકાલંતુ ॥ ૫૨ ॥
ઇત્યાદ્યર્થતો વિશેષાવશ્યકસૂત્રવૃત્ત્યોઃ ।

ભાવાનાં ભગવદુપજ્જશાસ્ત્રદૃષ્ટ્યા, દિગ્માત્રં ગદિતમિહાતિમાત્રતુષ્ટ્યા ।
પૂર્યેઽસ્મિન્નિતિ ગુણભાજિ ભાવલોકે, ગ્રંથોઽયં સમુદવહત્સમાસિ-
લક્ષ્મી ॥ ૫૩ ॥

વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેદ્રાંતિપ-
દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।
કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્ત્વપ્રદીપોપમે,
પદ્મિત્રિશત્તમ એપ નિર્ભરરસઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ સુખં ॥ ૫૪ ॥

इति श्रीलोकप्रकाशे पद्मि त्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

કહેલી ચાર મગીવઢે માવોની જે અવસ્થિતિ કહી તેને જ મહામાપ્યના પ્રયોતાઓએ માવ-
કાલ કહેલો છે. (૫૧) તેમણે કહ્યું છે કે—સાઈસપજ્જવસિઓ, ચઠમંગવિભાગભાવણા ઇત્ય ।
ઉદ્દિયાર્થિયાણં, તં જાણસુ ભાવકાલં તુ ॥ ૫૨ ॥ ઇત્યાદિ અર્થથી વિશેષાવશ્યકસૂત્રવૃત્તિમાં
કહેલ છે.

મગવંતના કહેલા શાસ્ત્રની દૃષ્ટિવઢે કરીને અહીં અમે માવોનું દિશામાત્ર સ્વરૂપ
અતિ હર્ષવઢે કહ્યું છે. ગુણના માત્રનરૂપ આ ભાવલોક પૂર્ય થયે સતે આ ગ્રંથ પણ
સમાપ્તિરૂપી લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થાય છે. (૫૩)

વિશ્વને આશ્ચર્ય આપનાર છે કીર્તિ જેમની એવા શ્રીકીર્તિવિજય ઉપાસ્યાયના શિષ્ય
અને રાજધી ને તેજપાઢના પુત્ર વિનયવંત વિનયવિજયે કહેલા નિશ્ચિત એવા જગતના સર્વને
પ્રદર્શિત કરવામાં દીવકસમાન આ લોકપ્રકાશ ગ્રંથમાં નિર્ભર રસવાઢો આ છત્રીશમો
સર્ગ શુભે સમાપ્ત થયો છે. (૫૪)

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे ३६ मो सर्ग समाप्त ॥

॥ અથ સસત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ પ્રારમ્ભ્યતે ॥

પાર્શ્વે શંખેશ્વરોત્તંસં પ્રણમ્ય પરમેશ્વરં । લોકપ્રકાશગ્રંથસ્ય કરોમ્યુ-
ક્તાર્થવીજકં ॥ ૧ ॥ મંગલાચરણં તાવ-દ્ભિષેયપ્રયોજને । શિષ્ટપ્રસાદ-
નૌદ્ધત્ય-ત્યાગો ગ્રંથસ્ય નામ-ચ ॥૨॥ ગ્રંથુલયોજનરજ્જુ-પલ્યાવિધનિરૂ-
પણાનિ ગુણકારઃ । ભાગાહૃતિસંખ્યેયા-સંખ્યાનંતાનિ ચાદિમે સર્ગે ॥ ૩ ॥
દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવ-લોકાનાં નામમાત્રતઃ । આખ્યાયધર્માધર્માન્ન-સિદ્ધા-
ખ્યાતિર્દ્વિતીયકે ॥ ૪ ॥ દ્વારૈઃ સસત્રિંશતા યૈ-રુક્તાઃ સંસારિણોગિનઃ ।
સર્ગે તૃતીયકે તેષાં દ્વારાણામસ્તિ વિસ્તૃતિઃ ॥ ૫ ॥ પૃથ્વીકાયાદયઃ
સૂક્ષ્માઃ સર્ગે તુર્યેઽથ પંચમે । ત એવ વાદરાઃ પથે તિર્ય્ચો દ્વીદ્રિયાદયઃ
॥ ૬ ॥ મનુષ્યાઃ સતમે દેવા અષ્ટમે નવમે પુનઃ । નારકા દશમે જન્મ-
સંવેધઃ સર્વદેહિનાં ॥ ૭ ॥ મહાલ્પવદ્દુતાકર્મ-પ્રકૃતીનાં ચ કીર્તનં ।

સર્ગ ૩૭ મો.

શ્રીશંખેશ્વરમંદન પરમ ઐશ્વર્યવાન શ્રીપાર્શ્વનાથ પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને શ્રીલોક-
પ્રકાશ ગ્રંથનું વીજક-પૂર્વે કહી ગયેલ હકીકતની અનુક્રમણિકા કહું છું. (૧)

મંગલાચરણ, અભિષેય, પ્રયોજન, શિષ્ટપ્રસાદન, ઔદત્ય ત્યાગ, ગ્રંથનું નામ, (૨)
ગ્રંથુલ-યોજન-રજ્જુ-પલ્યાપમ ને સામરોપમનું સ્વરૂપ, ગુણાકાર, માંગાકાર, સંખ્યેય,
અસંખ્યેય ને અનંતના પ્રકારો વિગેરે પ્રથમ સર્ગમાં કહ્યું છે. (૩)

બીજા સર્ગમાં દ્રવ્યલોક, ક્ષેત્રલોક, કાલલોક ને ભાવલોકનું નામમાત્ર આખ્યાન
અને ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય ને સિદ્ધનું સ્વરૂપ બતાવેલું છે. (૪)

ત્રીજા સર્ગમાં જે ૩૭ દ્વારોવડે સંસારીજીવોનું સ્વરૂપ બતાવવાનું છે તે ૩૭ દ્વારનો
વિસ્તાર-તેનું સ્વરૂપ બતાવેલું છે (૫)

ચોથા સર્ગમાં પૃથ્વીકાયાદિ પાંચ સૂક્ષ્મ સ્થાવરનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

પાંચમા સર્ગમાં પૃથ્વીકાયાદિ પાંચ વાદર સ્થાવરનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

છઠ્ઠા સર્ગમાં દ્વીદ્રિયાદિ તિર્ય્ચોનું, સાતમા સર્ગમાં મનુષ્યોનું, આઠમા સર્ગમાં દેવોનું,
નવમા સર્ગમાં નારકોનું અને દશમા સર્ગમાં સર્વ જીવોના જન્મનો સંવેધ કહ્યો છે. (૬-૭)
તેમજ દશમા સર્ગમાં મોટો અલ્પવદ્દુત્વ અને કર્મપ્રકૃતિઓનું સ્વરૂપ કહ્યું છે તથા

एकादशे पुद्गलास्ति-कायस्वरूपवर्णनं ॥ ८ ॥ इति द्रव्यलोकः ।

क्षेत्रलोकेऽथ लोकस्य सामान्येन निरूपणं । दिशां निरूपणं लोके रज्जुखंडुककीर्तनं ॥ ९ ॥ संवर्तितस्य लोकस्य स्वरूपं च निदर्शनं । महत्तायामस्य रत्न-प्रभापृथ्वीनिरूपणं ॥ १० ॥ व्यंतराणां नगरादि-समृद्धिपरिकीर्तनं । इत्यादि द्वादशे सर्गे सविशेषं निरूपितं ॥ ११ ॥ स्वरूपं भवनेशानां तदिद्राणां च वर्णिता । सामानिकाग्रपत्न्यादि-संपत्सर्गे त्रयोदशे ॥ १२ ॥ चतुर्दशे च सप्तानां नरकाणां निरूपणं । प्रस्तुतस्थितिलेश्यायु-वेदनाद्युक्तिपूर्वकं ॥ १३ ॥ सर्गे पंचदशे तिर्य-ग्लोके द्वीपाविधिशंसनं । जंबूद्वीपस्य जगती-द्वारतत्त्वामिवर्णनं ॥ १४ ॥ क्षेत्रस्य भरतस्याथ वैताढ्यस्य च भूभृतः । समुहस्य सकूटस्य गिरेर्हिमवतोऽपि च ॥ १५ ॥ पद्मद्वादस्य श्रीदेव्या गंगादिसरितामपि । दाढानगांतरद्वी-

अग्यारमा सर्गमा पुद्गलास्तिकायना स्वरूपतुं वर्णन छे. (८) आ रीते ११ सर्गमा द्रव्यलोक पूर्ण थाय छे.

क्षेत्रलोकमा-वारमा सर्गमा सामान्यथी क्षेत्रतुं निरूपण, दिशातुं निरूपण, लोकमां रज्जु अने खंडतुं स्वरूप, संवर्तित लोकतुं स्वरूप अने तेनी महत्ता ने आयामउपर द्वात तथा रत्नप्रभा विगेरे पृथ्वीतुं निरूपण, व्यंतरोनी नगरादि समृद्धितुं परिकीर्तन-आ सय सविशेषपण्ये निरूपित करेल छे. (९-११)

तेरमा सर्गमा भवनपतितुं स्वरूप तथा तेना इंद्रोना नाम तथा तेना सामानिक देवो, अग्रमहिषीविगेरेनी संपदा विस्तारथी कही छे. (१२)

चौदमा सर्गमा सात नरकतुं निरूपण तेना प्रस्तर, दरेक प्रस्तरे शरीरस्थिति, लेख्या, आयु अने वेदना विगेरे कहेवापूर्वक पताय्छुं छे. (१३)

पंदरमा सर्गमा तिर्यक्लोकतुं स्वरूप, अमंख्यात द्वीप-समुद्रतुं वर्णन, जंबूद्वीपनी जगतितुं ने तेना द्वारतुं तेम ज तेना स्वामीतुं वर्णन छे. आ सर्गमा विजयदेवनी आदितुं बहु विस्तारथी वर्णन छे. (१४)

सोळमा सगमा भरतक्षेत्र, वैताढ्यपर्वत, तेनी गुफाओ तथा कूटो, हिमवंतपर्वत, पद्मद्रह, श्रीदेवी, गंगा विगेरे नदीओ, सवयममुद्रमा नीकटेली पे पर्वतनी आठ दाढाओ, तेनी उपर रहेला भंतरद्वीपो, तेमां रहेला युगलिको, हिमवतक्षेत्र, तेमां रहेल वृत्तवैताढ्य, महाहिमवंतपर्वत, तेनी उपरना द्वादमांओ नीकटनी नदीओ अने तेना पर रहेल द्वाद ने हूओ,

प-तद्वासियुग्मिवर्णनं ॥ १६ ॥ ततो हैमवतक्षेत्र-तद्वैताढ्याद्रिवर्णनं ।
ततो महाहिमवतः सरिच्छृंगदृढस्पृशः ॥ १७ ॥ क्षेत्रस्य हरिवर्षस्य निप-
धादेश्व वर्णनं । शीताशीतोदयोः पंच-द्वदवत्योश्च षोडशे ॥ १८ ॥

देवकुरुत्तरकुरु-पूर्वापरविदेहकाः । सामान्यतश्चतुर्थेति महाविदे-
हवर्णनं ॥ १९ ॥ विजयानां वक्षस्कारां-तर्नदीनां च कीर्त्तनं । विजयेषु
च वैताढ्य-पट्टखंडनगरीस्थितिः ॥ २० ॥ गंधमादनसन्माल्य-वतोश्च
गजदंतयोः । उत्तराणां कुरुणां च विस्तरेण निरूपणं ॥ २१ ॥ यमका-
श्रोद्भूतानां च कांचनक्षमाभृतामपि । जंबूतरोः सकूटस्य साधिपस्य
निरूपणं ॥ २२ ॥ सौमनसविद्युत्प्रभ-गजदंतनिरूपणं । स्थिति-
देवकुरुणां च विचित्रचित्रभूतयोः ॥ २३ ॥ दृढानां कांचनाद्रीणां तरोः
शास्त्रमलिनोऽपि च । इत्यादि वर्णनं व्यवस्था सर्गे सप्तदशे कृतं ॥ २४ ॥
मेरुश्चतुर्वनः कूट-मेखलाचूलिकादियुक् । साभिपेकशिलाश्चाष्टा-दशे सर्गे
निरूपितः ॥ २५ ॥

गिरेर्नीलवतः कूट-दृढदेव्यादिशालिनः । शीतानारीकांतयोश्च नाम-
मात्रेण वर्णनं ॥ २६ ॥ क्षेत्रस्य रम्यकाव्यस्य रुक्मिण्योऽपि च भूभृतः ।

हरिवर्षक्षेत्र, निषधपर्वत, शीता शीतोदा नदी अने पांच पांच द्रहोतुं वर्णन छे. (१५-१६)

सतरमा सर्गमां देवकुरु ने उत्तरकुरुक्षेत्र, पूर्व ने पश्चिम महाविदेह, आ प्रमाणे सामा-
न्यधी चार प्रकारना महाविदेहतुं वर्णन, तेमां रहेली विजयो, वृक्षस्कारपर्वतो, अंतर्मे-
दीओ, विजयमां रहेल वैताढ्य, तेना छ खंड अने मुख्य नगरीओ, गंधमादन ने सामान्यवत,
गजदंतानुं वर्णन, उत्तरकुरुक्षेत्रतुं विस्तारथी निरूपण, यमकाद्रि, द्रहो, कांचनगिरिओ,
जंबूवृक्षतुं तेना कूटोसहित वर्णन, तेना अधिपतितुं वर्णन, सौमनस ने विद्युत्प्रभ-
गजदंतानुं वर्णन, देवकुरुक्षेत्रतुं वर्णन, तेमां रहेला चित्र ने विचित्र पर्वतो, द्रहो, कांचन-
गिरिओ, शास्त्रमलीवृक्ष विगिरेतुं वर्णन छे. (१७-२४) अठारमा सर्गमां मेरुपर्वततुं वर्णन,
तेना चार वन, तेमां आवेला कूटो, मेरुनी त्रण मेखला, उपर आवेली चूलिका अने
पांडुकवनमां आवेल तीर्थकरोना जन्माभिपेकनी शिलाओ ने सिंहासनोतुं वर्णन छे. (२५)

ओगथीशमा सर्गमां नीलवतपर्वत, तेनी उपर कूटो, द्रह, तेनी अधिष्ठापकदेवी,
द्रहमांथी नीकळती शीता ने नारीकांता नदीतुं नाममात्र वर्णन, रम्यक्षेत्र, रुक्मिपर्वत,

हैरण्यवतवर्षस्य गिरेः शिखरिणोऽपि च ॥ २७ ॥ क्षेत्रस्यैरवताख्यस्य
पटूखंडस्य पुरीस्पृशः । वर्णनं च क्षेत्रशेला-दीनां साम्यनिरूपणं ॥ २८ ॥
सर्वाग्रमद्रिकूटानां खेटश्रेणीपुरामपि । नदीकुंडद्रुदादीनां चक्रिरत्नार्हता-
मपि ॥ २९ ॥ चंद्रसूर्यग्रहादीनां सज्जंबूद्वीपवर्तिनां । एकोनविंशे सर्गेऽत्र
सर्वमित्यादि वर्णितं ॥ ३० ॥

विस्तृता पंचभिर्द्वारैः मूर्खदोर्मंडलादिभिः । चाररीतिर्भयोगश्च दिन-
वृद्धिक्षयादि च ॥ ३१ ॥ ध्रुवराहोः पर्वराहो-स्तिथ्युत्पत्तेश्च शंसनं ।
द्वारैश्च पंचदशभिर्नक्षत्राणां निरूपणं ॥ ३२ ॥ इत्यादि विंशतितमे सर्व
सर्गे निरूपितं । एकविंशेऽत्र सर्गेऽथ वर्णनं लवणोदधेः ॥ ३३ ॥ सशि-
खस्य सपाताल-कुंभस्य द्वीपशालिनः । सुस्थितादिसुराट्यस्य चंद्रार्का-
दियुतिस्पृशः ॥ ३४ ॥ युग्मं ॥ धातकीखडकालोद-वर्णनं पूर्ववत्ततः ।
द्वाविंशे वर्णितं सर्गे पृथक्क्षेत्रादिकीर्त्तनैः ॥ ३५ ॥

तथैव पुष्करार्द्धस्य मानुपोत्तरभृशृतः । ततोऽखिलनरक्षेत्रे क्षेत्रशै-
लादिसंग्रहः ॥ ३६ ॥ ततः शाश्वतचैत्यानां सर्वसंख्यानिरूपणं । त्रयो-

हैरण्यवतक्षेत्र, शिखरीपर्वत, ऐरवनक्षेत्र, तेना छ खंड अने मष्पनी नगरी विगेरेतुं वर्णन,
क्षेत्र ने पर्वतादितुं उत्तरदक्षिणमां साम्यपणुं, तेम ज सर्व पर्वतो, कूटो, विद्याधरनी श्रेणि-
ओ, ते परना नगरो, कुल नदीओ, प्रपातकुंडो, द्रुहो, चक्ररती, तेनां रत्नो, अरिहंतो,
तथा जंबूद्वीपवर्त्ती सूर्य, चंद्र, ग्रहादिकनी एकंदर संख्या विगेरे सर्व आपेल छे. (२६-३०)

वीशमा सर्गमां मंडलादिक पांच द्वारवडे सूर्य-चंद्रनी गतिनी रीत विस्तारधी पताबी
छे ने तेनी साथे नक्षत्रना योगतुं, दिनवृद्धि ने क्षयादिकतुं, ध्रुवराहुतुं ने पर्वराहुतुं,
तिथिनी उत्पत्तिनुं अने पंदर द्वारोवडे नक्षत्रोतुं निरूपण करेतुं छे. (३१-३२)

एकवीशमा सर्गमां लवणसमुद्रतुं, तेनी शिखातुं-पाताल कच्छशाओतुं, ए मसुद्रमां रहेना
द्वीपोतुं, सुस्थितादि देवतुं अने चंद्र-सूर्यादि ज्योतिषीओतुं वर्णन करेतुं छे. (३३-३४)

यावीशमा सर्गमां जुदा जुदा क्षेत्रादिक पहेरावडे धातकीखंडतुं अने फालोदपितुं
पूर्वपत् वर्णन पतायचामां आण्युं छे. (३५)

तेवीशमा सर्गमां पुष्करार्द्धद्वीपतुं ने मानुपोत्तर पर्वततुं वर्णन आपेतुं छे अने
नरक्षेत्र (षटीद्वीप) मां आपेला समस्त सैन अने पर्वतादिकनो संग्रह करेलो छे, तेम

વિશેઽખિલં સર્ગે વિવિચ્યેત્યાદિ વર્ણિતં ॥ ૩૭ ॥ નૃત્તેત્રાત્પરતશ્ચંદ્ર-સૂ-
ર્યાદિશ્રેણીકીર્તનં । પુષ્કરાવિધક્ષીરવર-દ્વીપાઘ્યાદિનિરૂપણં ॥ ૩૮ ॥
ક્રમાદ્દંદીશ્વરદ્વીપ-ચૈત્યાધ્યાસ્યાનવિસ્તૃતિઃ । ઇત્યાદ્યુક્તં ચતુર્વિશે સ્વયં-
ભૂરમણાવધિ ॥ ૩૯ ॥

પંચવિંશે સ્થિરચંદ્ર-જ્યોતિશ્ચક્રવ્યવસ્થિતિઃ । ઊર્ધ્વલોકેઽથ
સૌધર્મે-શાનયોર્દેવલોકયોઃ ॥ ૪૦ ॥ વિમાનાવલયઃ પુષ્પા-
વકીર્ણાશ્ચ યથાસ્થિતિ । વિમાનમાનપ્રાસાદ-પરિપાઠ્યઃ સભા
અપિ ॥ ૪૧ ॥ ઉત્પચંતે યથા દેવા અભિષિચ્યંત ઇવ તે । પૂજયંતિ યથા
સિદ્ધાન્ યથા ભોગાંશ્ચ ભુંજતે ॥ ૪૨ ॥ યાદૃક્સ્વરૂપા ભાષાં ચ યાં
ભાપંતે સુધામુજઃ । ભવંતિ દેવ્યો યાદૃશ્યઃ સેવંતે ચ રતં યથા ॥ ૪૩ ॥
આહારો યાદૃગેષામુ-ચ્છ્વાસશ્ચ યાવદંતરઃ । યથા મનુષ્યલોકેઽમી
આયાંતિ સ્નેહચંત્રિતાઃ ॥ ૪૪ ॥ પ્રેમ્ણા વશીકૃતા યાંતિ યાવતીપુ મહી-
ષ્વધઃ । મધ્યેમહર્દિકં યાંતિ યથાવધિદૃશો યથા ॥ ૪૫ ॥ લોકપાલામ્ર-

જ સર્વ શાશ્વત ચૈત્યોની સંખ્યાનું વિસ્તાર સાથે નિરૂપણ કર્યું છે. (૩૬-૩૭)

પૌર્ણીશમા સર્ગમાં મનુષ્યક્ષેત્રની બહાર આવેલા સ્થિર જ્યોતિષી પૈકી સૂર્ય ચંદ્રની
શ્રેણીનું વર્ણન કર્યું છે. તથા પુષ્કરવર સમુદ્ર, ક્ષીરવરદ્વીપ, ક્ષીરવરસમુદ્ર વિગેરેનું વર્ણન,
અનુક્રમે આવતા નંદીશ્વરદ્વીપનું અને તે દ્વીપમાં આવેલા શાશ્વતા ચૈત્યોનું વિસ્તારથી
વર્ણન અને પ્રતિ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર સુધીનું વર્ણન આપેલું છે. (૩૮-૩૯) પંચવીશમા
સર્ગમાં ચર અને સ્થિર એવા ચંદ્રાદિ જ્યોતિષીની વ્યવસ્થિતિનું સવિસ્તર વર્ણન છે.

છવીશમા સર્ગમાં ઊર્ધ્વલોકનું વર્ણન શરૂ થાય છે. તેમાં સૌધર્મ ને ર્દશાન દેવલોકની
હકીકત, તેના વિમાનોની શ્રેણીઓ, પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો, તેનું માન, તેમાં પ્રાસાદની અને
સમાઓની પરિપાટી, નવો દેવ કેવી રીતે ઉપજે ?, તેના અભિષેકની હકીકત, તેણે
કરાતી સિદ્ધોની પૂજા, તેનાથી મોગવાતા મોગ, દેવોના સ્વરૂપનું વર્ણન, દેવો કેવી માપા
વોલે છે ? દેવીઓના સ્વરૂપનું વર્ણન, તેની સાથેના વિલાસનું (કામક્રીડાનું) વર્ણન,
તેમનો લેવા પ્રકારનો આહાર ને તેઓ આહાર અને શ્વાસોચ્છ્વાસ કેટલે અંતરે લે છે ?
મનુષ્યલોકમાં સ્નેહના આકર્ષણથી તેનું આવડું, પ્રેમના વશીકરણથી કેટલી નરકવૃથ્વી
સુધી તેનું જવું, મહર્દિક દેવસ્વરૂપ, તથા તેમના અવધિજ્ઞાનનું પ્રમાણ તથા લોકપાલ,

महिषी-सामानिकादिशालिनोः । शक्तिसंपद्विवरणं सौधमेशाननाथयोः ॥ ४६ ॥ पटुर्विशतितमे सर्गे इत्याद्यखिलमरितं ।

सप्तविंशे ततः सर्गे तृतीयतुर्यनाकयोः ॥ ४७ ॥ वर्णनं ब्रह्मलोक-
स्य तमस्कायस्य मूलतः । कृष्णराजी तद्विमान-लौकांतिकसुधासुजां
॥ ४८ ॥ स्वर्गस्य लांतकस्याथ सकिस्त्रिपिकनाकिनः । जमालेश्वरितं
शुक्र-सहस्रारादिवर्णनं ॥ ४९ ॥ यावदच्युतनाकस्य कीर्तनं रामसीतयोः ।
चरितं तदनु प्रैवे-यकानुत्तरवर्णनं ॥ ५० ॥ ततः सिद्धशिलाख्यानं
लोकांतस्य च संशनं । इत्यादिवर्णनैरेवं क्षेत्रलोकः समापितः ॥ ५१ ॥
॥ इति क्षेत्रलोकः ॥

दिष्टलोकेऽथ कालस्य युक्तिव्यक्तिर्मतद्रये । श्रुतानां वर्णनं पक्षां
निक्षेपाः कालगोचराः ॥ ५२ ॥ समयावलिकाचुल्ल-भवादिपरिकीर्तनं ।
घटीमुहूर्त्तदिवस-पक्षमासादिशंसनं ॥ ५३ ॥ सूर्यर्क्षचंद्रनक्षत्रा-
भिवर्द्धिताह्वयाः क्रमात् । मासा वर्षाण्यथैतेषा-मुपपत्त्यादिवर्णनं

अग्रमहिषी (इंद्राणी), मामानिक विगेरे देवोष्ठी शोभता एवा सौधमेश ने ईशानेंद्रनी
शक्ति अने संपत्तिनुं वर्णन विगेरे आपेठुं छे. (४०-४६)

सत्तावीशमा सर्गमां व्रीजा ने चोषा देवलोकनुं वर्णन, पांचमा ब्रह्मदेवलोकनुं वर्णन,
तेने अंगे मूळधी नीकळेला तमस्कायनुं, कृष्णराजीनुं अने तेना (कृष्णराजीना) अंतरे
रहेला लोकांतिकना विमानोनुं वर्णन, लांतक देवलोकनुं वर्णन, ग्रथ प्रकारना किन्त्रि-
पिक देवोनुं वर्णन, जमालीनुं चरित्र, शुक्र सहस्रारादे देवलोकानुं यावत् अच्युत देवलोक
शुधीनुं वर्णन, राम-सीतानुं चरित्र, प्रैवेयक ने अनुत्तर विमानोनुं वर्णन, त्पारपद्धी सिद्ध-
शिलानुं अने लोकांते रहेला सिद्धोनुं वर्णन आपेठुं छे. आ प्रमाणे १६ सर्गमां (१२ धी
२७ सुधीमां) क्षेत्रलोक पूर्य करेलो छे. (४७-५१)

व्रीजा काळलोकमां २८ मा सर्गमां काळने द्रव्य तरीके मानता संबंधी वे मतने
आर्थोने युक्तिनी स्पष्टता, छ श्रुतनुं वर्णन, काळगोचर निक्षेपा, ममय, यावटी, घुघ्रक-
मयनुं वर्णन, घटी, घृह्ण, दिवस, पक्ष, मास विगेरेनुं वर्णन, घर्ष, श्रुत, चंद्र, नक्षत्र ने
अभिपद्धित-एम पांच प्रकारना मास, वर्ष अने तेनी उपपत्तिनुं वर्णन, युगनी आदि
व्यारे पाय ? दरेक युगमां आश्रता मास, श्रुत, अयनो ने दिवसोनुं प्रमाण, अधिक्मास,

॥ ૫૪ ॥ યુગસ્યાદિયુગે માસ-ત્વયનાનિ દિનાનિ ચ । અધિમાસા-
વમરાત્રા-વૃત્તયો વિપુર્વંતિ ચ ॥ ૫૫ ॥ કરણાન્યૃત્વયનાદે-ર્નક્ષત્રાનયનં
વિધોઃ । રવેશ્ચ કરણાન્યેષાં વત્રાદિકરણાન્યપિ ॥ ૫૬ ॥ પૌરુષ્યાદિપરી-
માણં તસ્માત્તિથ્યાદિનિશ્ચયઃ । સર્ગેઽષ્ટાવિંશતિતમે इत्यादि युग-
वर्णनं ॥ ૫૭ ॥

યુગાત્પ્રમૃત્યવ્દશત-સહસ્રાદિક્રમેણ ચ । શીર્ષપ્રહેલિકાતાંક-સ્વરૂ-
પપ્રતિપાદનં ॥ ૫૮ ॥ અરત્રયસ્યાચસ્યાવ-સર્પિણ્યાં વર્ણનં સ્થિતેઃ । કલ્પ-
દ્રુયુગ્મિલોકાદે-રેકોનત્રિંશ આદ્યતં ॥ ૫૯ ॥

અર્હતાં પદ્ધતિઃ સર્વા નિર્વાણાવધિ જન્મતઃ । ઉક્તા ત્રિંશત્તમે સર્ગે
एकत्रिंशे ततः पुनः ॥ ૬૦ ॥ ચક્રિદિગ્વિજયઃ સંપ-ત્રિધિરત્નાદિરસ્ય
च । सामान्यतः शार्ङ्गिस्तीरि-प्रतिविष्णवादिकीर्त्तनं ॥ ૬૧ ॥

સર્ગે દ્વાત્રિંશત્તમેઽથ સંચેપાત્પ્રાગ્ભવાદિતઃ । જિનાનાં વૃષભાદીનાં
चरित्रस्य निरूपणं ॥ ૬૨ ॥

एतस्यामवसर्पिण्यां वर्णनं जातजन्मनां । त्रयस्त्रिंशे चक्रिविष्णु-
बलदेवादिसन्तृणां ॥ ૬૩ ॥

અવમરાત્રિઓ ને વિપુવત્ની આદૃત્તિ, ઋતુ, અયન અને નક્ષત્રાદિ સાથે ચંદ્રમાનો યોગ,
તેના કરણો, સૂર્યના કરણો, ધીજા વગાદિ કરણો, પૌરુષી વિગેરેનું પરિમાણ, તેનાવહે
તિથિ આદિનો નિશ્ચય વિગેરે વતાવેલા છે. (૫૨-૫૭)

૬૯ મા સર્ગમાં યુગથી માંડીને સો, હજાર વિગેરેના ક્રમથી શીર્ષપ્રહેલિકા સુધીના
અંકોનું નિરૂપણ, અવસર્પિણીના પહેલા ત્રણ આરાતું વર્ણન તેમ જ કલ્પવૃદ્ધ અને યુગાલિ-
કાદિનું વર્ણન આપેલું છે (૫૮-૫૯) ત્રીશમા સર્ગમાં જિનેશ્વરોની જન્મથી માંડીને
નિર્વાણપર્યંતની સર્વ પરિસ્થિતિનું વિસ્તારથી વર્ણન કર્યું છે. (૬૦) ૩૧ મા સર્ગમાં
ચક્રવર્તીના દિગ્વિજયની હકીકત, તેની સંપત્તિનું વર્ણન, નવ નિધિ ને ચૌદ રત્નોનું વર્ણન
તથા વાસુદેવ, બલદેવ ને પ્રતિવાસુદેવનું સામાન્ય વર્ણન આપેલું છે. (૬૧) ૩૨ મા
સર્ગમાં ઋષભાદિ જિનેશ્વરોનું પૂર્વમવથી માંડીને સંક્ષેપથી ચરિત્ર વર્ણવેલું છે. (૬૨)

૩૩ મા સર્ગમાં આ અવસર્પિણીમાં થયેલા ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બલદેવ વિગેરે સત્પુ-

અરસ્ય પંચમસ્યાથ સ્વરૂપેણ નિરૂપણં । અરેઽસ્મિન્ પંચમે યે ચો-
દ્યાસ્તત્સૂરયશ્ચ યે ॥ ૬૪ ॥ તેર્ણાં નામાનિ સર્વાગ્ર-માચાર્યાદિમહાત્મનાં ।
હ્યાતા તતોઽરકે પથે ધર્મોચ્છેદાદિકા સ્થિતિઃ ॥ ૬૫ ॥ ગિરેઃ શત્રુંજય-
સ્યાથ વૃદ્ધિહાન્યાદિશંસનં । વિલવાસિજનાવસ્થો-ત્સર્પિણ્યાં ચ તથો-
ત્ક્રમાત્ ॥ ૬૬ ॥ પશ્યામરાણાં પર્યાય-વૃદ્ધિવાહ્યાનં યથાક્રમં । એતદુત્સ-
ર્પિણીભાવિ-જિનચક્ર્યાદિકીર્તનં ॥ ૬૭ ॥ ઇત્યાદિકં ચતુસ્ત્રિશે સર્ગે
સર્વં નિરૂપિતં ।

પંચત્રિશેઽથ પુદ્ગલ-પરાવર્ત્તશ્ચતુર્વિધઃ ॥ ૬૮ ॥ ઔદારિકાદિકા કાર્મ-
ણાંતા યા વર્ગણાઘ્રધા । અનુભાગસ્પર્દ્ધકાનિ કર્મણાં પરમાણુપુ ॥ ૬૯ ॥
પર્ણાં સ્વરૂપં માનં ચા-તીતાનાગતકાલયોઃ । સંપૂર્ણો દિદ્લોકોઽય-મિ-
ત્યાદિપરિકીર્તને ॥ ૭૦ ॥ આવલોકેઽથ આવનાં પશ્યાં સમ્યગ્નિરૂપણં ।
સર્ગે પદ્ત્રિશ ઇત્યેવં આવલોકઃ સમર્થિતઃ ॥ ૭૧ ॥

અભિર્વિચારૈર્મશિરત્નસારૈઃ, પૂર્ણઃ સુવર્ણોઽયદલંકૃતિશ્ચ । સમૌક્તિક-

રૂપોત્તું ચરિત્ર વર્ણવેલું છે. (૬૩-૬૪)

૩૪ મા સર્ગમાં આ પાંચમા આરાના સ્વરૂપનું નિરૂપણ અને તેમાં થનારા ઉદયો તથા
આચાર્યોત્તું વર્ણન, તેમનાં નામો અને એ મહાત્માઓની કુલ મંત્ર્યા યનાયી છે. ત્યારપછી
છઠ્ઠા આરાના પ્રારંભમાં થનાર તીર્થોચ્છેદાદિ સ્થિતિ, શત્રુંજયગિરિની વૃદ્ધિ-હાનિ અને
છઠ્ઠા આરામાં વિલવાસી ધનારા મનુષ્યાદિતું વર્ણન આવ્યું છે તેમ જ ઉત્સર્પિણીમાં ઉત્ક-
ષ્ટપથે થનારી વધી સ્થિતિ, પર્યાયવૃદ્ધિવદે વધતી છપ્ આરાની સ્થિતિ, આવતી ઉત્સર્પિ-
ણીમાં ધનારા જિન સથા ચક્રી વિગેરેનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે (૬૫-૬૭)

૩૫ મા સર્ગમાં ચાર પ્રકારના પુદ્ગલપરાવર્તનનું સ્વરૂપ, ઔદારિકપી માંડીને
કાર્મણ સુધીની આઠે વર્ગણાનું સ્વરૂપ, કર્મના પરમાણુઓમાં રહેલા અનુમાગના સ્પર્દ્ધકોતું
સ્વરૂપ, અતીવ, અનામતકાલનું માન ઇત્યાદિ પરિકીર્તનપદે દિદ્લ(કાઠ)નોક સંપૂર્ણ
કરેલો છે. (૬૮-૭૦) ૩૬ મા સર્ગમાં આવલોકોતું સ્વરૂપ આપેલું છે, તેમાં જ આવલોક
સમ્પક્ પ્રકારે નિરૂપણ કર્યું છે અને આવલોક સમાપ્ત કર્યો છે. (૭૧)

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે સારથૂત વિચારરૂપ મશિરત્નોપદે પૂર્ણ, સુવર્ણના ઉપવ
અલંકારવાઢો (સારા વર્ણ ને અલંકારવાઢો), મૌક્તિક (મુક્તિ) ની શોમાવાઢો અને વિ-

શ્રીવિવુધાદતોઽયં, ગ્રંથોઽસ્તુ સિદ્ધૈ જિનરાજકોશઃ ॥ ૭૨ ॥ યનામોગો
 મૂયાન્ન સદનુભવઃ શાસ્ત્રવિમ્બો, ન સામગ્રી તાદૃગ્ ન પટુધના વાક્ય-
 રચના । શ્રિયં સત્યપ્યેવં યદ્યમમજદ્ ગ્રંથનૃપતિઃ, કૃતી હેતુસ્તત્રોહસતિ
 સુમનઃકોવિદકૃપા ॥ ૭૩ ॥ સંતઃ શાસ્ત્રસુધોર્મિધૌતરુચયો યે પૂર્ણચંદ્રાગ્રજા,
 વંદ્યાસ્તેઽય મયા કવિત્વકુમુદોદ્દાસેઽનવદ્યોદયમાઃ । યેઽપિ દ્વેપસિતિત્વિ-
 પોઽતિકઠિનાસ્તાન્વસ્તુતઃ સંસ્તુતાન્, મન્યે પ્રસ્તુતકાવ્યકાંચનકપાન્
 સમ્યક્પરીક્ષાક્ષમાન્ ॥ ૭૪ ॥

વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેદ્રાતિપ-

દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।

કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્ત્વે શ્રિતઃ પૂર્ણતાં

સત્તત્રિંશ ઉદીતચિદ્રવિરુચિઃ સર્ગો નિસર્ગોઽજ્જ્વલઃ ॥ ૭૫ ॥

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे सप्तत्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः ॥ तत्समाप्तौ च
 समाप्तोऽयं श्रीलोकप्रकाशः ॥ श्रीरस्तु ॥

બુધજનોએ સ્વીકારેલો જિનરાજના કોશરૂપી આ ગ્રંથ મધ્યજનોની સિદ્ધિને માટે હો. (૭૨)

આ ગ્રંથમાં સદનુભવવાળો શાસ્ત્ર વિમ્બ નથી, ઘણે ઠેકાણે યનામોગ (સ્થૂળના) થયેલ
 હશે, તેવા પ્રકારની સામગ્રી નથી, તેમ જ એવી સુંદર વાક્યરચના પણ નથી; તો પણ આ
 ગ્રંથરૂપી નૃપતિ જે શોભાને પામે છે તેમા વિદ્વજનોની કૃપા જ ઉત્તમ હેતુભૂત છે. (૭૩)
 શાસ્ત્રરૂપી અમૃતના તરંગોવડે ઉજ્જ્વલ થયેલા અને પૂર્ણચંદ્રના ઘડીલ બંધુ જેવા તેમ જ
 કવિતારૂપી કમળને વિકસ્વર કરવામાં નિર્મલ ઉદયમવાળા ઇવા જે સત્પુરુષો છે તે તો
 મારે વંધ છે જ, પણ જેઓ દ્વેપરૂપી સૂર્ય જેવા અતિ કઠોર છે તેઓને પણ પ્રસ્તુત કવિતા-
 રૂપી સુવર્ણને કસવામાં કસોટી જેવા-સમ્યક્ પ્રકારે પરીક્ષા કરવામાં સમર્થ હોવાથી
 વસ્તુગતિએ હું સ્તવેલા જ માનું છું. (૭૪)

સકલ જગત્ને આશ્ચર્ય પમાડનારી છે કીર્તિ જેની ઇવા કીર્તિવિજય ઉપાધ્યા-
 યના શિષ્ય અને માતા રાજશ્રી તથા પિતા તેજપાલના પુત્ર વિનયવિજય ઉપાધ્યાયે આ
 કાવ્યગ્રંથની રચના કરી છે તે જગતના તપને નિશ્ચય કરનારા આ ગ્રંથમાં ઉદય પામેલા
 જ્ઞાનરૂપી સૂર્યની કાંતિસમાન અને સ્વભાવથી જ ઉજ્જ્વલ ઇવો આ સાહગ્રીશમો સર્ગ
 પૂર્ણ થયો છે. (૭૫)

॥ इति श्रीलोकप्रकाशे सप्तत्रिंशत्तमः सर्गः समाप्तः । तत्समाप्तौ च
 समाप्तोऽयं श्रीलोकप्रकाशः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ ग्रंथकर्तुः प्रशस्तिः ॥

श्रेयः श्रीवर्द्धमानो दिशतु शतमखश्रेणिभिः स्तूयमानः, स क्षमाभृ-
त्सेव्यपादः कृतसदुपकृतिर्गोपतिर्नूतनो वः । कालेऽप्यस्मिन् प्रदोषे कटु-
कुमतिकुहूकल्पितध्वांतपोषे, प्रादुर्कुर्वति गावः प्रसृमरविभवा मुक्तिमार्गं
यदीयाः ॥ १ ॥ तत्पट्टेऽधेंद्रभूतेरनुज उदभवच्छ्रीसुधर्मा गणीद्रो, जंवूस्त-
त्पट्टदीपः प्रभव इति भवांभोधिनीस्तस्य पट्टे । सूरिः शय्यंभवोऽभूत्स
मनकजनकस्तत्पदांभोजभानु—स्तत्पट्टेरावर्तेद्रो जनविदितयशाः श्रीयशो-
भद्रसूरिः ॥ २ ॥ तत्पट्टभारधुर्यो, गणधरवर्यो श्रियं दधाते द्वौ । संभूत-
विजयसूरिः, सूरिः श्रीभद्रबाहुश्च ॥ ३ ॥ श्रीस्थूलभद्र उदियाय तयोश्च
पट्टे, जातो महागिरिसुहृन्तिथुरु ततश्च । पट्टे तयोः श्रियमुभौ दधतुर्ग-

अथ ग्रंथकर्तानी प्रशस्तिः

શતમણ (હંદ્રો-ધ્રુવહો) ની શ્રેણિઓવડે સ્તુતિ કરાતા, ક્ષમામૃત (રાજાઓ-પર્વતો)
વડે જેના પાદ (પગ-કિરણ) સેવાય છે, તથા જે સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર ઉપકાર કરે છે
અથા નહીન ધર્યે જેવા તે શ્રી વર્ધમાનસ્વામી તમોને કન્યાય આપો, કે જેની વિસ્તારના
ધૈમવવાડી ગો (વાળી-કિરણ) કડુ કુમતિરૂપી અમાવાસ્યા સંબંધી અંધકારનું (અઘ્ના-
નહું) પોષણ કરનારા આવા પ્રદોષ (દોષવાડા-સાંજના) સમયે પણ મુક્તિમાર્ગને
પ્રકાશિત કરે છે. (૧)

તે શ્રીવર્ધમાનસ્વામીની પાટે શ્રીહંદ્રભૂતિ (ગૌતમ) ગણધરના નાના માફ (ગુરુમાફ)
શ્રીસુધર્માસ્વામી ગણધર થયા, તેની પાટના દીપકરૂપ શ્રીજંબૂસ્વામી થયા. તેની
પાટે સંસારસમુદ્રમાં નૌકાસમાન શ્રીપ્રભચસ્વામી થયા. તેના ધરણકમળને વિકસ્વર
કરવામાં ધર્યસમાન શ્રીશય્યંભઘચરિ થયા. તે મનકના પિતા હતા. તેની પાટે યેરાવ-
તેંદ્ર જેવા અને લોકમાં પ્રસિદ્ધ યશવાડા શ્રીયશોભદ્રચરિ થયા. (૨) તેની પાટરૂપી
મારને વહન કરવામાં ધૃપમસમાન અને ગણધરને વિષે શ્રેષ્ઠ અથા શ્રીસંભૂતવિજયમૂરિ
અને શ્રીભદ્રપાહુચરિ લક્ષ્મી (શોમા) ને ધારણ કરનારા થયા. (૩) તે પદ્મેની
પાટે શ્રીસ્થૂલભદ્રમૂરિ ઉદય પામ્યા. ત્યારપછી શ્રીમહાગિરિ અને શ્રીસુહૃન્તિ

शीर्द्रो, श्रीसुस्थितो जगति सुप्रतिबद्धकश्च ॥ ४ ॥ तत्पट्टभूषणमणिगुरु-
रुर्दिद्रविज्ञः, श्रीदिज्ञसूरिरथ तस्य पदाधिकारी । पट्टे रराज गुरुसिंहगिरि-
स्तदीये, स्वामी च वज्रगुरुरस्य पदे बभूव ॥ ५ ॥

श्रीवज्रसेनसुगुरुर्विभवां बभूव, पट्टं तदीयमथ चंद्रगुरुः पदेऽस्य । सामं-
तभद्रगुरुत्नतिमस्य पट्टे चक्रेऽस्य पट्टमभजद्गुरुदेवसूरिः ॥ ६ ॥ प्रद्यो-
तनस्तदनु तस्य पदे च मान-देवस्तदीयपदभृद्गुरुमानतुंगः । वीरस्त-
तोऽथ जयदेव इतश्च देवा-नंदस्ततश्च भुवि विक्रमसूरिरासीत् ॥ ७ ॥
तस्माद्बभूव नरसिंह इति प्रतीतः, सूरिः समुद्र इति पट्टपतिस्तदीयः ।
सूरिः पदेऽस्य पुनरप्यजनिष्ट मान-देवस्ततश्च विबुधप्रभसूरिरासीत्
॥ ८ ॥ जयानंदः पट्टे श्रियमपुपदस्यास्य च रवि-प्रभस्तत्पट्टेशः समजनि
यशोदेवमुनिराट् । ततः प्रद्युम्नाख्यो गुरुदयतिस्माथ पुनर-प्यभून्माना-
द्देवो गुरुविमलचंद्रश्च तदनु ॥ ९ ॥ तस्मादुद्योतनाख्यो गुरुरभवदितः

नामना गुरु (सूरि) यथा. ते वज्रेनी पाटे श्रीसुस्थित अने श्रीसुप्रतिबद्धक नामना
वज्रे गणीर्द्रो जगतमां लक्ष्मी (शोभा) ने धारण करनार यथा. (४) तेमना पट्टरूपी
भूषणना मणिसमान श्रीइंद्रविज्ञ नामना गुरु यथा. तेना पट्टना अधिकारी श्रीदिज्ञ
नामना सूरि यथा. तेनी पाटे श्रीसिंहगिरि नामना गुरु शोभता हता. तेनी पाटे श्री
वज्रगुरुस्वामी यथा. (५) तेना पट्टने श्रीवज्रसेन गुरु धारण करता हता. तेने स्थाने
श्रीचंद्रगुरु यथा. तेना पट्ट उपर श्रीसामंतभद्र गुरु उन्नति करनार यथा. तेना पट्टने
श्रीदेवसूरि नामना गुरु मजता हता. (६) त्यारपल्ली श्रीप्रद्योतनसूरि यथा. तेने
स्थाने श्रीमानदेवसूरि यथा. तेना पट्टने धारण करनार श्रीमानतुंग नामना गुरु
यथा. त्यारपल्ली श्रीवीर नामना सूरि यथा. त्यारपल्ली श्रीजयदेवसूरि यथा. त्यारपल्ली
श्रीदेवानंदसूरि अने त्यारपल्ली पृथ्वीपर श्रीविक्रम नामना सूरि यथा. (७) त्यारपल्ली
श्रीनरसिंह नामे प्रसिद्ध सूरि यथा. तेना पट्टना स्वामी श्रीसमुद्र नामना सूरि यथा.
तेने स्थाने श्रीमानदेव सूरि अने त्यारपल्ली श्रीविबुधप्रभ सूरि यथा. (८) तेना
पट्ट उपर श्रीजयानंद सूरि लक्ष्मीनुं पोषण करता हता. तेनी पाटे श्रीरविप्रभ सूरि
यथा. तेनी पाटना स्वामी श्रीयशोदेव मुनिराज यथा. त्यारपल्ली श्रीप्रद्युम्न नामना
गुरु उदय पाया. त्यारपल्ली श्रीमानदेव यथा. त्यारपल्ली श्रीविमलचंद्र गुरु
यथा. (९) त्यारपल्ली श्रीउद्योतन नामना गुरु यथा. त्यारपल्ली श्रीसर्वदेव नामना

सर्वदेवो मुनीन्द्र-स्तस्माच्छ्रीदेवसूरिस्तदनु पुनरभूत्सर्वदेवस्ततश्च ।
जज्ञाते सूरिराजौ प्रगुणगुणयशोभद्रसन्नेमिचंद्रौ, विख्यातौ भूतलेऽस्मिन्न-
विरतमुदितौ नूतनौ पुष्पदंतौ ॥ १० ॥ मुनिचंद्रमुनिस्ततोऽद्भुतोऽथा-
ऽजितदेवश्च तदंतिपद्वरेण्यः । अपरः पुनरस्य शिष्यमुख्यो, भुवि वादी
विदितश्च देवसूरिः ॥ ११ ॥ अजितदेवगुरोरभवत्पदे, विजयसिंह इति
प्रथितः क्षितौ । तदनु तस्य पदं दधताबुभा-वभवतां गणभारधुरंधरौ
॥ १२ ॥ सोमप्रभस्तत्र गुरुः शतार्थी, सतां मणिः श्रीमणिरत्नसूरिः । पठे
मणिः श्रीमणिरत्नसूरे-जज्ञे जगच्चंद्रगुरुर्गरीयान् ॥ १३ ॥ तेपामुभावंति-
पदावभूतां, देवेंद्रसूरिर्विजयाच्च चंद्रः । देवेंद्रसूरेरभवच्च विद्या-नंदस्तथा
श्रीगुरुधर्मघोषः ॥ १४ ॥ श्रीधर्मघोषादजनिष्ट सोम-प्रभोऽस्य शिष्याश्च
युगप्रमेयाः । चतुर्दिगुत्पन्नजनावनाय, योधा इव प्राप्तविशुद्धबोधाः ॥ १५ ॥
श्रीविमलप्रभसूरिः, परमानंदश्च पद्मतिलकश्च । सूरिवरोऽप्यथ सोम-

मुनीन्द्र यथा. त्यारपल्ली श्रीदेवसूरि अने त्यारपल्ली फरीयी श्रीसर्वदेव नामना बीजा
सूरि यथा. त्यारपल्ली आ भूतळने विषे प्रसिद्ध जाण्ये के निरंतर उदय पामेला नवीन
सूर्य-चंद्र होय एम घणा गुणवाळा श्रीयशोभद्र अने श्रीनेमिचंद्र नामना सूरिराज
यथा. (१०) त्यारपल्ली अद्भुत एवा श्रीमुनिचंद्र नामना मुनि यथा. त्यारपल्ली तेना
शिष्योने विषे श्रेष्ठ एवा श्रीअजितदेव अने बीजा तेना मुख्य शिष्य श्रीदेवसूरि नामना
वादी पृथ्वीर्मा प्रसिद्ध यथा. (११) तेर्मांना श्रीअजितदेव गुरुने स्थाने
पृथ्वीपर प्रसिद्ध एवा श्रीविजयसिंह सूरि यथा. त्यारपल्ली तेना पट्टने
धारण करनारा, गच्छना भारने वहन करवार्मा धुरंधर एवा ये सूरि यथा.
(१२) तेर्मां पहेला श्रीसोमप्रभ गुरु शतार्थी (एक गाथाना सो अर्थ करनारा)
हता अने बीजा श्रीमणिरत्न सूरि सत्पुरुषांना मणिममान हता. त्यारपल्ली श्रीमणि-
रत्नसूरिना पट्ट उपर मणि समान श्रीजगच्चंद्र नामना मोटा सूरि यथा. (१३) तेमना
श्रीदेवेंद्रसूरि अने श्रीविजयचंद्रसूरि ए ये मुख्य शिष्यो यथा. त्यारपल्ली श्रीदेवेंद्र-
सूरिना शिष्य श्रीविद्यानंदसूरि अने श्रीधर्मघोष गुरु यथा. (१४) श्रीधर्मघोषनी पल्ली
तेना शिष्य श्रीसोमप्रभसूरि यथा. तेने चार दिशार्मा उत्पन्न थपेला मनुष्योनुं रक्षय
करवा माटे योद्धाभोनी जेवा चार शिष्यो निशुद्ध बोधने पामेला यथा. (१५) तेमना
नाम आ प्रमाणे-श्रीविमलप्रभगरि १, परमानंदसूरी २, पद्मतिलक सूरीभर ३,

પ્રમખદેશશ્ચ સોમતિલકગુરુઃ ॥ ૧૬ ॥ શિષ્યાસ્રયસ્તસ્ય ચ ચંદ્રશેખરઃ,
 સૂરિર્જયાનંદ ઇતીહ સૂરિરાદ્ । સ્વપદ્ધર્તિહાસનભૂમિવાસવઃ, શિષ્યસ્ત-
 તીયો ગુરુદેવસુંદરઃ ॥ ૧૭ ॥ શ્રીદેવસુંદરગુરોરથ પંચ શિષ્યાઃ, શ્રીજ્ઞાન-
 સાગરગુરુઃ કુલ્લેમંડનશ્ચ । ચંચદ્ગુણશ્ચ ગુણૈરત્નગુરુર્મહાત્મા, શ્રીસોમસુંદર-
 ગુરુર્ગુણસાધુરત્નઃ ॥ ૧૮ ॥ શ્રીદેવસુંદરમુનીશ્વરપદ્મનેતુઃ, શ્રીસોમસુંદરગુરો-
 રપિ પંચ શિષ્યાઃ । તત્ર સ્વપદ્ધર્તિવિદંગણભાનુમાલી, મુખ્યોત્તિષદ્ગુણધરો
 મુનિસુંદરાચ્યઃ ॥ ૧૯ ॥ અન્યે શ્રીજયચંદ્રઃ, સૂરિઃ શ્રીમુવનસુંદરાહશ્ચ ।
 શ્રીજિનસુંદરસૂરિ-ર્જિનકીર્તિશ્ચેતિ સૂરીંદ્રાઃ ॥ ૨૦ ॥ મુનિસુંદરસૂરિપદ્મ-
 ભાનુ-ર્ગુરુરાસીદથ રત્નશેખરાચ્યઃ । દધદસ્ય પદં બભૂવ લક્ષ્મી-પદયુક્ત-
 સાગરસૂરિરીશ્વરાચ્યઃ ॥ ૨૧ ॥ સુમતિસાધુગુરુસ્તદનુ પ્રમા-મુદવહદ્ધ-
 વસ્ય પદં પ્રભુઃ । પદમદીપિપદસ્ય ચ હેમયુગ્-વિમલસૂરિરુદાત્તગુણોદયઃ
 ॥ ૨૨ ॥ પદ્મે તસ્ય બભૂવુરુપતપસો વૈરંગિકાગ્રેસરા, આનંદાદ્વિમલાહ્વા

અને શ્રીસોમતિલક નામના ગુરુ ૪, ૫ સર્વે સોમપ્રમખરિના પદ્મેશ હતા. (૧૬)
 તે સોમતિલક સૂરિના ત્રણ શિષ્યો હતા-શ્રીચંદ્રશેખરસૂરિ, શ્રી જયાનંદ નામના
 સૂરિરાજ અને પોતાના પટ્ટરૂપી સિંહાસન ઉપર ધૂર્મંદ્રિ (રાજા) સમાન ગ્રીજા શિષ્ય શ્રી
 દેવસુંદર ગુરુ થયા. (૧૭) ત્યારપછી શ્રીદેવસુંદર ગુરુના પાંચ શિષ્યો થયા-શ્રી
 જ્ઞાનસાગર ગુરુ ૧, દેદીપ્યમાન ગુણવાળા શ્રીકુલમંડનસૂરિ ૨, મહાત્મા શ્રી ગુણ-
 રત્ન ગુરુ ૩, શ્રી સોમસુંદર ગુરુ ૪ અને શ્રી સાધુરત્ન ગુરુ ૫, (૧૮), ત્યારપછી
 શ્રી દેવસુંદરમુનીશ્વરની પાટના નેતા જે શ્રી સોમસુંદર ગુરુ હતા તેને પણ પાંચ શિષ્યો
 હતા. તેમાં પોતાના પટ્ટરૂપી ગગનાંમથમાં સૂર્યસમાન મુખ્ય શિષ્ય શ્રી મુનિસુંદર
 નામના ગણધર હતા. (૧૯) ગ્રીજા શ્રી જયચંદ્રસૂરિ, ગ્રીજા શ્રી મુવનસુંદર નામના,
 ચોથા શ્રી જિનસુંદર સૂરિ અને પાંચમા શ્રી જિનકીર્તિસૂરીંદ્ર થયા. (૨૦) ત્યાર-
 પછી શ્રી મુનિસુંદરસૂરિના પટ્ટ ઉપર સૂર્યસમાન શ્રીરત્નશેખર નામના ગુરુ થયા. તેમના
 પદ્મને ધારણ કરનાર અને રાજાઓને પણ પૂજવાલાયક લક્ષ્મીશબ્દવડે યુક્ત સાગર
 ઇટલે શ્રી લક્ષ્મીસાગર સૂરિ થયા. (૨૧) ત્યારપછી તેના પદને ધારણ કરનાર અને
 સાધુઓના ગુરુ શ્રી સુમતિ નામના પ્રભુ (સૂરિ) પ્રમાણે વહન કરતા હતા, તેના પદને
 મોટા ગુણના ઉદયવાળા હેમશબ્દ સહિત વિમલ ઇટલે શ્રી હેમવિમલસૂરિ દીપાવવા
 લાગ્યા. (૨૨) તેની પાટે ઉગ્ર તપવાળા, વૈરાગ્યવંતમાં અગ્રેસર અને મધ્યોનો ઉપકાર

गणभृतो भव्योपकारोधुराः । ये नेत्रैभशरामृतद्युतिमिते (१५८२)
 र्षे क्रियोद्धारत-श्चक्रुः स्वां जिनशासनस्य शिखरे कीर्त्तिं पताकामिव
 ॥ २३ ॥ प्रमादाभ्रच्छन्नं चरणतरणिं मंदकिरणं पुनश्चक्रे दीपं रुचिररु-
 चिरव्दात्यय इव । सृजन् पद्मोच्छासं सुविशदपथश्चंद्रमधुरो, दिदीपे निः-
 पंकः स इह गुरुरानंदविमलः ॥ २४ ॥ विजयदानगुरुस्तदनु द्युतिं, तप-
 गणेऽधिकभाग्यनिधिर्दधौ । श्रुतमहोदधिरेधितसद्विधि-विंधुयशा जिनधर्म-
 धुरंधरः ॥ २५ ॥ भूत्पटे तस्योल्लसितविजयो हीरविजयो, गुरुर्गीर्वाणौ-
 घप्रथितमहिमास्मिन्नपि युगे । प्रबुद्धो म्लेच्छेशोऽप्यकवरनृपो यस्य
 वचसा, दयादानोदारो व्यतनुन महीमार्हतमयी ॥ २६ ॥ तदनु विजय-
 सेनसूरिराज-स्तपगणराज्यधुरं दधार धीरः । अकवरनृपतेः पुरो जयश्री-
 र्यमववरीदुरुवादिदृढदत्ता ॥ २७ ॥ जयति विजयदेवः सूरिरेतस्य पटे,

करवामां तत्पर एवा श्रीआनंदविमल नामना गणधर धया. तेमणे संवत् १५८२ वर्षे
 क्रियानो उद्धार करीने जिनशासनना शिखरउपर पताकानी जेम कीर्त्तिने फेलावी हवी.
 (२३) पद्म पटले कमळनो अने बीजा पद्ममां पद्मा पटले ज्ञानादिक लक्ष्मीनो उद्भास
 करता, निर्मळ मार्गवाळा अने पापरूपी पंकरहित एवा ते आनंदविमल नामना गुरु चंद्रनी जेम
 मनोहर दीपता हता. शरद्व्रक्षतुनी जेम मनोहर कांतिवाळा तेमणे प्रमादरूपी वादळाधि
 ढंकायेला अने तेथी करीने ज मंद किरणोवाळा (मंद तेजवाळा) चारिप्ररूपी मूर्येने
 देदीप्यमान कयी हतो. (२४) त्यारपल्ली तेमनी पाटे तपगच्छमां अधिक भाग्यना
 निधिसमान, धुतना सागरसमान, सारा विधानने वृद्धि पमाडनार, चंद्र जेवा उज्वळ
 यशवाळा अने जिनधर्ममां धुरंधर एवा श्रीविजयदान नामना गुरु कांतिने धारण करता
 हता. (२५) तेमनी पाटे विजयवडे उद्भास पावता श्रीहीरविजय नामना गुरु धया.
 तेमनो महिमा आ कलियुगमां पण देवोना समूहे विस्तार्यो हतो. तेमना वचनथी म्लेच्छना
 स्वामी अकवर वादशाह पण बोध पाग्या हता तथा दया अने दानमां उदार एवा
 तेमणे आली पृथ्वी अरिहंतना धर्ममय करी हवी. (२६) त्यारपल्ली तेमनी पाटे धीर
 एवा श्रीविजयसेन सूरिराजे तपगच्छरूपी राज्यनी धूसरीने धारण करी. तेमने अकवर
 वादशाहनी समक्ष मोटा वादीओना समूहे आपेली जयलक्ष्मी वरी हवी. (२७) तेमनी
 पाटे मुकुटना मणिनी जेम जेनी कीर्त्तिरूपी कांतिनो प्रताप देदीप्यमान हतो, जेनी मोटी
 तपलक्ष्मी विस्तार पावी हवी एवा तथा शुद्ध शुद्धिवाळा, इंद्रधुति (गौतम) गणधरनी

मुकुटमणिरिवोद्यत्कीर्त्तिकांतिप्रतापः । प्रथितपृथुतपःश्रीः शुद्धधीरिन्द्रभूतेः,
 प्रतिनिधिरतिदत्तो जंगमः कल्पवृक्षः ॥ २८ ॥ तेन श्रीगुरुणाहितो निज-
 पदे दीपोपमोऽदीदिपत्, सूरिः श्रीविजयादिसिंहसुगुरुः प्राज्यैर्महोभिर्ज-
 गत् । भूमौ स प्रतिबोध्य भव्यनिबहान् स्वर्गेऽप्यथ स्वर्गिणः, प्राप्नो-
 वोधयितुं गुरौ विजयिनि प्रेमाणमुत्सृज्य नः ॥ २९ ॥ तदनु पट्टपति-
 विहितोऽधुना, विजयदेवतपागणभूभृता । गुणगणप्रगुणोऽतनुभाग्यभू-
 विजयते गणभृद्विजयप्रभः ॥ ३० ॥ निर्ग्रन्थः श्रीसुधर्माभिधगणधरतः
 कोटिकः सुस्थितार्या-चंद्रः श्रीचंद्रसूरेस्तदनु च वनवासीति सामंतभ-
 द्रात् । सूरः श्रीसर्वदेवाद्वटगण इति यः श्रीजगच्चंद्रसूरे-विश्वे ख्यातस्त-
 पाख्यो जगति विजयतामेव गच्छो गरीयान् ॥ ३१ ॥ इतश्च—

श्रीहिरविजयसूरी-श्वरशिष्यौ सोदरावभूतां द्वौ । श्रीसोमविजय-
 वाचक-वाचकवरकीर्त्तिविजयाख्यौ ॥ ३२ ॥ तत्र कीर्त्तिविजयस्य किं

प्रतिकृतिरूप, अति दक्ष अने जंगम कल्पवृक्ष जेवा श्रीविजयदेव नामना सूरि धया.
 (२८) ते श्रीगुरुए (विजयदेवद्वरिए) पोतानी पाटे स्थापन करेला सूरि श्रीविजयसिंह
 नामना सुगुरु दीपकनी जेम पोताना मोटा तेजबडे जगतने दीपाववा लाग्या. तेणो
 पृथ्वीपर भव्यजनोना समूहने प्रतिबोध करीने पोताना गुरु विजयमान (विद्यमान) छतां
 देवोने प्रतिबोध करवा माटे अमारा प्रेमनो त्याग करीने स्वर्गमां प्राप्त थया. (२९)
 त्यारपछी हमणा श्रीविजयदेव नामना तपगच्छना स्वामीए पोतानी पाटना स्वामी तरीके
 स्थापन करेला, मोटा गुणसमूहने धारण करनार अने मोटा भाग्यना स्थानरूप श्री
 विजयप्रभ नामना गणधर विजय पामे छे. (३०).

श्रीसुधर्मा नामना गणधरथी निर्ग्रन्थ नामनो गण (गच्छ) प्रसिद्ध थयो,
 श्रीसुस्थित आचार्यथी कोटिक नामनो गण, श्रीचंद्रसूरिथी चंद्र नामनो गण,
 (वनमां रहनारा) श्री सामंतभद्रथी वनवासी एवा नामनो गण, श्रीसर्वदेव नामना
 द्वरिथी चट गण एवा नामनो गण प्रसिद्ध थयो; तथा श्रीजगच्चंद्र नामना द्वरिथी विश्वने
 विषे जे तप नामनो गण प्रसिद्ध थयो ते मोटो गच्छ जगतमां विजय पामो. (३१)

अर्ही-श्रीहीरविजयसूरीश्वरना वे शिष्यो श्रीसोमविजय वाचक (उपाध्याय)
 अने वाचकवर श्री कीर्त्तिविजय नामना सहोदर भाइयो हता. (३२) तेमां चंद्रनी जेवा

स्तुमः, सुप्रभावममृतद्युतेरिव । यत्करातिशयतोऽजनिष्ट म-त्प्रस्तरादपि
सुधारसोऽसकौ ॥ ३४ ॥ प्रतिक्रियां कां यदुपक्रियाणां, गरीयसीनामनु-
सर्त्तुमीशे । ज्ञानादिदानैरुपचर्य सोऽयं, यैः कल्पितः कीटकणोऽपि कुंभी
॥ ३४ ॥ विनयविजयनामा वाचकस्तद्विनेयः, समदृढदणुशक्तिर्ग्रथमेनं
महार्थ । तदिह किमपि यत्स्यात्क्षुण्णमुत्सूत्रकाव्यं, मयि विहितकृपैस्तत्को-
विदैः शोधनीयं ॥ ३५ ॥ सच्छाये सुमनोरमेऽतिफलदे काव्येऽत्र लीला-
वने, प्राज्ञैर्दिदिरमोदके सहृदयश्रेणीमरालाश्रिते । दोषः कंटकिशाखि-
वद्यदि भवेन्मन्ये गुणत्वेन तं, येन व्यर्थमनोरथस्तदनुदृग् नोद्भूः
खलः खिद्यते ॥ ३६ ॥

उत्तराध्ययनवृत्तिकारकैः, सुष्ठु भावविजयाख्यवाचकैः । 'सर्वशास्त्र-
निपुणैर्यथागमं, ग्रंथ एव समशोधि सोद्यमैः ॥ ३७ ॥ जिनविजयाभि-

श्रीकीर्तिविजयना सुप्रभावनी अमे शी रीते स्तुति करी शकीए ? के जेना हाथना (चंद्रपक्षे
किरणना) अतिशयथी - मारा जेवा पत्यरथकी परा आबो अमृतरस ज्यो छे. (३३)
तेमना मोटा उपकारोनो प्रतिकार करवाने माटे हुं ज्ञानादिकना दानथी घणो उपकार
करुं तो पण समर्थ यह शकुं तेम नथी, केमके तेओए मने एक लघुकीटने पण हाथी
जेबो करी दीघो छे. (३४) तेमना शिष्य अण्प शक्तिवाळा विनयविजय नामना
उपाध्याये (में) आ मोटा अर्थवाळो ग्रंथ रच्यो छे, तेथी आ ग्रंथमां कांइ पण उत्सू-
प्रादि भूलचूक यह होय ते मारापर कृपा करीने पंडितोए शुद्ध करवी. (३५) सारी
छायांवाळा, अतिमनोहर, मोचादिक मोटा फळने आपनारा, पंडितोरूपी ममराने आनंद
आपनारा अने सज्जनोनी श्रेणिरूपी हंसोए शाश्वत करेला आ काव्यरूपी श्रीढावनमां जो
कदाच कोइक कांटावाळा वृक्षनी जेम दोष रही गयो होय तो तेने हुं गुणकारक (मारो)
मानुं छुं, केमके तेथी तेवी दोषदृष्टिवाळो खलरूपी उंट व्यर्थ मनोरथवाळो यहने खेद पामे
नहीं. (३६)-

श्रीउत्तराध्ययननी वृत्तिने करनारा अने सर्वशास्त्रमां निपुण एवा श्रीभावविजय
नामना उपाध्याये आगमने अनुसरीने यत्नपूर्वक आ ग्रंथ सुधार्यो छे. (३७) शोधयुं

ધગણયો, ગ્રંથેઽસ્મિન્નકૃપતોચ્ચમં સુતરાં । લિખિતપ્રથમાદર્શાઃ, શોધનલિ-
ખનાદિપટુમતયઃ ॥ ૩૮ ॥ વસુલાઞ્ચેદુપ્રમિતે (૧૭૦૮), વર્ષે હર્ષેણ જીર્ણ-
દુર્ગપુરે । રાધોજ્જ્વલપંચમ્યાં, ગ્રંથઃ પૂર્ણોઽયમજનિષ્ઠ ॥ ૩૯ ॥

एतद्ग्रंथग्रथन—प्रचितारसुकृतान्निरंतरं भूयात् । श्रीजिनधर्मप्राप्तिः,
श्रोतुः कर्तुश्च पठितुश्च ॥ ४० ॥ द्रव्यक्षेत्रादिभावा य इह निगदिताः
शाश्वतास्तीर्थकृद्भिर्जीवा वा पुद्गला वा कलितनिजकलाः पर्यवापेक्षया
ते । यावत्तिष्ठन्ति तावज्जगति, विजयतां ग्रंथकल्पद्रुमोऽयं, विद्वद्बृन्दार-
काचर्यः प्रमुदितसुमनाः कल्पितेष्टार्थसिद्धिः ॥ ४१ ॥

इति श्रीलोकप्रकाशनामा ग्रंथः संपूर्णः ।

श्रीरस्तु । ग्रंथाग्रं (શ્લોકસંખ્યા) ૨૦૬૨૧ ।

અને લખવું વિગેરે કાર્યમાં નિપુણ બુદ્ધિવાળા શ્રીજિનવિજય નામના ગણિય આની
પ્રથમે પ્રત લખીને આ ગ્રંથમાં ધયો સારો ઉદ્યમ કર્યો છે. (૩૮) સંવત ૧૭૦૮ વર્ષે
વૈશાખ શુક્લ પંચમીને દિવસે જીર્ણદુર્ગ (જુનાગઢ) પુરમાં આ ગ્રંથ પૂર્ણ થયો છે. (૩૯).

આ ગ્રંથ રચતાં પ્રાપ્ત થયેલા સુકૃતથી શ્રોતાને, કર્તાને અને મળનારને નિરંતર જિન-
ધર્મની પ્રાપ્તિ થાઓ. (૪૦). તીર્થકરોઈ આ જગતમાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્રાદિક જે માવો-પદાર્થો
કહ્યા છે તથા જીવ અને પુદ્ગલો જે પોતપોતાની કલા-અંશ સહિત કહ્યા છે, તે સર્વે
પર્યાયની અપેક્ષાઈ જ્યાંસુધી રહે ત્યાંસુધી ઉચ્ચ વિદ્વાનોને પૂજવાલાયક અને દેવોને
આનંદ આપનાર તથા દૈવ અર્થની મિદ્ધિને કરનાર આ ગ્રંથરૂપી કલ્પવૃક્ષ જગતને વિષે
વિજયવંત વર્તો. (૪૧).

इति श्रीलोकप्रकाशनामा ग्रंथः संपूर्णः ।